

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΗΛ. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ
ΦΥΣΙΚΟΥ

29 Πνευματισμός

Ίστορικά τεκμήρια
από τήν Ἑλλάδα
καί τόν Χριστιανισμό

ΕΚΔΟΣΗ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
"ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΦΩΣ"

ΑΘΗΝΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΗΛ. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ
ΦΥΣΙΚΟΥ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

ΕΚΔΟΣΗ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
<<ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΦΩΣ>>

ΑΘΗΝΑ 1995

Α' έκδοση: Μάρτιος 1995

ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΑΘΗΝΩΝ «ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΦΩΣ»
Νιόβης 12 - 112 52 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. - Fax: 210-22.36.469

www.theion-fos.com

theion-fos@theion-fos.com

Copyright: Π.Ο.Α. <<Τό Θεϊον Φῶς>> καί Δημ. Μακρυγιάννης

ISBN 960-85400-1-1

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό βιβλίό αυτό γράφτηκε σέ μία πρώτη μορφή τό 1987. Όταν τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1993 ἄρχισα νά τό ξαναγράψω, μέ σκοπό νά πραγματοποιηθῆ ἡ ἔκδοσή του, διαπίστωσα ὅτι τό θέμα ἦταν πολύ περισσότερο ἐκτεταμένο ἀπό ὅ,τι ἀρχικά ὑπολόγιζα.

Ἡ λεπτομερής ἔρευνα τῶν πηγῶν ἔφερε στό φῶς συνεχῶς νέα στοιχεῖα, ἡ θέματα πού δέν τοὺς ἐδίδοτο ἡ δέουσα προσοχή ἀπό τοὺς ἐρευνητές, ἐπειδή τά θεωροῦσαν ὡς φανταστικά ἢ ἐκτός λογικῆς πραγματικότητας.

Ἀπό τήν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας πλείστοι εὐρωπαῖοι φιλόλογοι ἀνέλαβαν καί ἔφεραν ἐπιτυχημένα σέ πέρας τό τιτάνιο ἔργο τῆς ἀποκατάστασης καί ἔκδοσης τῶν ἀρχαίων κειμένων. Στόν τομέα αὐτόν βαθμολογοῦνται μέ ἄριστα. Στόν τομέα ὅμως τῆς κατανόησης καί ἐρμηνείας τῶν κειμένων, δέν ἐπέτυχαν ἐξ ἴσου ἀξιόλογα ἀποτελέσματα, ἀλλά διατύπωσαν πολλές διαφορετικές ἀπόψεις, ἀποκλίνουσες μεταξύ τους ἢ καί διαμετρικά ἀντίθετες.

Οἱ παρανοήσεις ἐπαυξάνονται ὅταν πρόκειται γιά θέματα μεταφυσικά, διότι ἡ ὑλιστική φιλοσοφία γιά μεγάλο διάστημα κυριαρχοῦσε στήν Εὐρώπη καί ἐπηρεάσε τά πνεύματα πολλῶν σοφῶν της, ὥστε νά βλέπουν τά πάντα μέσα ἀπό τό πρίσμα τῆς ὑλικῆς πραγματικότητας. Ἔτσι, ἐάν ὁ ἀπλός ἐρευνητής θελήσει νά ἐνημερωθῆ γιά τίς ἀπόψεις τῶν ἀρχαίων σέ ἓνα θέμα, κυριολεκτικά πελαγώνει μέσα στόν ὠκεανό τῆς βιβλιογραφίας, ὄχι τόσο ἀπό τό πλῆθος τῶν σχετικῶν μελετῶν, ὅσο λόγω τῶν ἐντελῶς διαφορετικῶν ἀπόψεων πού ἔχουν διατυπωθῆ γιά τό ἴδιο ἀκριβῶς θέμα.

Γιά παράδειγμα, ἐξετάσαμε τίς θέσεις διαφόρων συγγραφέων ἀσχοληθέντων μέ τήν Προσωκρατική φιλοσοφία, στό ἐρώτημα ἐάν ὁ Ἡράκλειτος πίστευε ἢ ὄχι στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Καταμετρήθηκαν εἴκοσι περίπου διαφορετικές ἀπαντήσεις, κυμαινόμενες ἀπό τήν πλήρη ἄρνηση (ἐκείνων πού θεωροῦν τόν Ἐφέσιο φιλόσοφο σάν ὑλιστή), μέχρι τήν πλήρη κατάφαση (ἐκείνων πού τόν θεωροῦν σάν προδρομικό ἐκφραστή τοῦ Θεοῦ Λόγου). Διαπιστώθηκε δέ ὅτι οἱ ἐπιφανέστεροι φιλόλογοι ἀποκλίνουν πρὸς τό ὑλιστικό ἄκρο.

Μέσα σέ αὐτόν τόν ἀληθινὸ ἡρακλείτειον κυκεῶνα ἀλληλοσυγκρουομένων ἀπόψεων, τά ἀρχαῖα κείμενα πού σχετίζονται μέ τόν σήμερα ἀποκαλούμενο πνευματισμό καί τήν ἐπικοινωνία μέ τόν οὐράνιο κόσμο, δέν μπορούσαν νά ἔχουν καλλίτερη τύχη.

Παρεξηγήθησαν καί παρερμηνεύθησαν στο έπακρο, ώστε άλλοτε νά εκλαμβάνωνται σάν φαντασιώσεις καί άλλοτε σάν θεωρητικές συμβολικές εικόνες χωρίς πραγματικό αντίκρουσμα. Τήν στάση αὐτή ἐνίσχυσε ἡ ἀγνοία τῶν μελετητῶν στά θέματα τοῦ πνευματισμοῦ, ὁ ὁποῖος μόλις ἀπό τά τέλη τοῦ προηγούμενου αἰῶνα ἄρχισε νά ἐπιβάλλεται, ὅταν ἤδη εἶχαν διαμορφωθῆ πάγια κριτήρια στούς φιλολογικούς κύκλους ὡς πρός τήν ἔρευνα τῶν ἀρχαίων κειμένων.

Ἡ παρούσα ἐργασία διερευνᾷ ἀπ' εὐθείας τίς πηγές, ἐνῶ σέ ἐλάχιστες περιπτώσεις ἀναφερόμαστε σέ ἄλλες ἐργασίες. Πάντως ἡ κύρια γραμμή πού ἀκολουθοῦμε εἶναι ἡ ἐξαγωγή τῶν συμπερασμάτων μας ἀπό τά ἴδια τά ἀρχαία κείμενα, μέ σκοπό νά δείξουμε ὅτι τό ὑπόβαθρο ὅλων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ τοῦ γήϊνου καί τοῦ οὐράνιου κόσμου, ἤτοι ὁ πνευματισμός.

Οἱ στόχοι λοιπόν τῆς ἐργασίας μας εἶναι οἱ ἐξῆς:

Πρῶτον: Νά δείξουμε ὅτι ὁ πνευματισμός ὑφίστατο σάν μέθοδος ἐπικοινωνίας μέ τόν ἀόρατο Πνευματικό κόσμο ἀπό ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν. Ἐξετάζοντας ἰδιαίτερα τήν ἀρχαία Ἑλλάδα καί τόν Χριστιανισμό, ἀνακαλύπτουμε ὅτι ὁ κοινός ἄξονας λειτουργίας καί ἐκφρασης ὅλων τῶν θρησκευτικῶν ἢ ἄλλων παρεμφερῶν ἐκδηλώσεων ἦταν ὁ πνευματισμός, ὑπό διαφορετικές βέβαια μορφές, ἀλλά ὁ ἴδιος στήν οὐσία του. Ἀπό τόν Μωϋσῆ μέχρι τούς Ἡσυχαστές καί ἀπό τόν Ὀρφέα μέχρι τά δράματα τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, τό κοινό ὑπόβαθρο ἦταν καί παραμένει ὁ πνευματισμός.

Δεύτερον: Νά ἀποδείξουμε ὅτι οἱ ἀπόψεις τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ συνταυτίζονται μέ τήν ἀληθινή διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δέν ἐπεκτεινόμαστε ὅμως σέ ὅλα τά ζητήματα, παρά μόνο στήν προϋπαρξη τῶν ψυχῶν, στήν μετενσάρκωση καί σέ μερικά ἄλλα, τά ὁποῖα ἤδη ἔχουν ἀρχίσει νά συζητοῦνται εὐρέως. Οἱ ἀπόψεις μας δέν ἔχουν δογματικό χαρακτήρα καί εὐχαρίστως θά ἐξετάσουμε ὁποιαδήποτε παρατήρηση ἢ κριτική ἀπό τούς ἀναγνώστες.

Ἐπειδή ὁ πνευματισμός εἶναι σχεδόν ἀγνωστος στήν Ἑλλάδα καί πολύς κόσμος ἔχει παρεξηγήσει τό πραγματικό του νόημα, χωρίς ἐν τούτοις νά γνωρίζουν πολλά πράγματα, προτάσσομε ἕνα κεφάλαιο μέ μία περιληπτική μέν, ἀλλά ἀρκετά κατατοπιστική εἰκόνα τοῦ τί εἶναι ὁ πνευματισμός. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι γιά περισσότερες λεπτομέρειες θά πρέπει νά ἀνατρέξουν στήν βιβλιογραφία.

Ἀκολουθεῖ τό κεφάλαιο μέ τά τεκμήρια ἀπό τήν Ἀρχαία Ἑλλάδα. Τά διαλαμβανόμενα θέματα θά μπορούσαν νά εἶναι πολύ μεγαλύτερα σέ ἔκταση, ἀλλά μέσα στά πλαίσια τῆς συμμετρίας τοῦ βιβλίου περιοριστήκαμε στά πῶ ἀπαραίτητα. Ἡ Ἑλλάδα ἔδωσε τό φῶς τῆς γνώσης, καί τό φῶς αὐτό δέν ἦταν ὅπως τά γῆϊνα μικρῆς διάρκειας ἡμίφωτα, ἀλλά οὐράνιος ἥλιος, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερα νά φωτίζει τήν ἀνθρωπότητα, παρά τά τεχνητά νέφη πού κατά καιρούς σκιάζουν τήν λάμψη του. Καί ὁ οὐράνιος αὐτός ἥλιος δέν θά

μπορούσε να δημιουργηθῆ, εάν δὲν ἐτροφοδοτεῖτο ἀπὸ τὴν αἰώνια πηγὴ τῆς θεϊκῆς γνώσης.

Ἀκολουθοῦν τὰ 4 κεφάλαια μὲ τίτλους: <<Παλαιὰ Διαθήκη>>, <<Καينὴ Διαθήκη>>, <<Ἀρχικὸς Χριστιανισμὸς>>, καὶ <<Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας>>.

Καθένα ἐξετάζει τίς μορφές καὶ ἐκφάνσεις τοῦ πνευματισμοῦ σὲ κάθε μία ἀπὸ τίς ἀντίστοιχες περιόδους. Βεβαίως, τότε δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ λέξη πνευματισμὸς, ἀλλὰ ἡ οὐσία εἶναι ἡ ἴδια, ὅπως ἀναπτύσσομε ἀναλυτικὰ σὲ κάθε κεφάλαιο.

Δὲν ἐπεκταθῆκαμε στὶς ἀντίστοιχες ἐκδηλώσεις ἄλλων λαῶν, ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφ' ἐνός λόγῳ ἔλλειψης ἐπαρκῶν πληροφοριῶν γιὰ μία ὀλοκληρωμένη παρουσίαση, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι τὸ βιβλίον θὰ ἐλάμβανε ὀγκώδεις διαστάσεις. Ἐξ ἄλλου ὁ κάθε ἐρευνητὴς μπορεῖ εὐκόλα νὰ διαπιστώσει, ὅτι ἡ οὐσία τῶν παρόμοιων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων εἶναι παντοῦ ἡ ἴδια, ἔστω καὶ ἂν παρουσιάζονται μὲ διαφορετικούς ἐξωτερικούς τύπους ἢ χρησιμοποιοῦνται διαφορετικὰ ὀνόματα.

Μὲ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο ἐπανερχόμεστε στὴν νεώτερη Ἑλλάδα, ἐκθέτοντας τίς ἀπόψεις καὶ θετικές ἢ ἀρνητικές κρίσεις ἐπὶ τοῦ πνευματισμοῦ τῶν γνωστότερον ἐπιστημόνων ἢ ἄλλων ἀτόμων πού ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ τὸ θέμα. Ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ δείξωμε ὅτι ὁ πνευματισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ μὲ ἐπιπολαιότητα ἢ ἀδιαφορία, ἀλλὰ εἶναι ἓνα σοβαρότατο ζήτημα, τὸ ὁποῖο ἀξίζει τὴν προσοχὴ ὄλων ἐκείνων πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Εὐχαριστῶ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον τοῦ Πνευματιστικοῦ Ὁμίλου Ἀθηνῶν <<Τὸ Θεῖον Φῶς>>, διότι ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἐκδοσὴ καὶ διάθεσιν τοῦ παρόντος. Τὰ Μέλη τοῦ Συμβουλίου, διάβασαν τὰ χειρόγραφα καὶ ἔκαναν χρήσιμες παρατηρήσεις, πού βοήθησαν στὴν τελικὴ διαμόρφωσιν τοῦ κειμένου. Τούς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἐποικοδομητικὴ συνεργασία τους καὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ τους συμπαράστασιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συγγραφῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ

1. Καθορισμός τοῦ πνευματισμοῦ

Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Πνευματικοῦ Κόσμου εἶναι μία πραγματικότητα πού βεβαιώνεται ἀπὸ ὅλες τὶς θρησκείες τοῦ κόσμου. Ἡ δὲ ἔμφυτη τάση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ <<θρησκεύεσθαι>> θεμελιώνεται καὶ ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῆς δυνατότητος ἐπικοινωνίας ὄχι μόνον τοῦ γήινου κόσμου μέ τόν Οὐρανό, ἀλλά καί τοῦ Οὐράνιου κόσμου μέ τήν Γῆ.

Ἄπο παναρχαιοτάτων ἐποχῶν οἱ ἄνθρωποι ἀναζήτησαν, ἀνακάλυψαν καί ἐφόρμισαν διάφορους τρόπους ἐπίκλησης τῶν ἀοράτων ὄντων καί ἐπικοινωνίας μέ αὐτά, καθοδηγούμενοι ἀπὸ μία ἐνδότερη ᾠθησι πρὸς τὸ ἄγνωστο ὑπερέραν, τὴν ὁποία δέν ἦσαν σέ θέση νά προσδιορίσουν, ἀλλά τὴν αἰσθάνοντο σάν ἀπαραίτητη ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τῆς ὑπαρξῆς τους.

Τὸ σύνολο τῶν πάσης φύσεως φαινομένων καί ἐκδηλώσεων πού λαμβάνουν χώρα κατὰ τὴν ἀμοιβαία συνάφεια μεταξὺ τῶν δύο Κόσμων, ὀνομάζεται Πνευματισμός, ἐπειδὴ πραγματοποιοῦνται μέσω τῶν δυνάμεων καί ἐνεργειῶν τῶν πνευματικῶν ὄντοτήτων, ἦτοι τῶν πνευμάτων.

Ὁ νεώτερος πνευματισμός δέν εἰσάγει καινὰ δαιμόνια, ἀλλά ἀποκαλύπτει, ἢ μᾶλλον ἀνεκάλυψε ἐκ νέου τὶς αἰώνιες ἀλήθειες ὡς πρὸς τὶς σχέσεις καί ἐπαφές μεταξὺ τῶν δύο Κόσμων. Μέσω δὲ τῶν πολλαπλῶν τεκμηριωμένων διαπιστώσεών του, διαμόρφωσε θεωρίες καί συμπεράσματα, τὰ ὁποία στὴν οὐσίαν τους ταυτίζονται μέ τὰ συμπεράσματα καί διδασκαλίες πού ἔχουν διατυπωθῆ κατὰ καιροῦς σέ διάφορες ἐποχές.

Ὁ πνευματισμός, λοιπόν, δέν υἰοθετεῖ δογματικές θέσεις, ἀλλά εἶναι ἀποτελεσματικό συστηματικῶν πειραματισμῶν καί σχολαστικῆς ἐρευνας. Ἐνας πολύ μεγάλος ἀριθμός ἐπιστημόνων ὄλων τῶν εἰδικότητων, ἀνάλωσαν πολύν χρόνον καί πολλή μελάνη στήν ἐξέταση τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων καί ἡ ἐργασία τους ἔχει ἀποδώσει ἐξαιρετικούς καρπούς.

Ὅλα τὰ πορίσματα τοῦ πνευματισμοῦ ὑπόκεινται στόν ἐλεύθερον ἔλεγχον κάθε κριτικῆς γιά τήν ἐγκυρότητά τους. Εἶναι ὁμως ἀπαράδεκτο, νά ἀπορρίπτονται τὰ πάντα χωρίς τήν ἐλάχιστην ἐξέταση πρὸς διαπίστωση τῆς ἀλήθειας, ἀπό ἐκείνους πού δέν ἔχουν ὄχι μόνο τήν παραμικρή ἐμπειρία καί γνώση τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων καί θεωριῶν, ἀλλ' οὔτε τήν στοιχειώδη διάθεση νά τὰ διερευνήσουν.

Κατ' ἀρχήν πρέπει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τίς δεισιδαιμονίες ἐναντι τοῦ πνευματισμοῦ καί νά κατανοήσουν ὅτι ὁ κόσμος τῶν πνευμάτων εἶναι ἡ ἄλλη πλευρά τοῦ ἰδικοῦ μας κόσμου. Εἶναι ὁ κόσμος ἀπό τόν ὁποῖο προερχόμαστε καί στόν ὁποῖο κάποτε ἀναπόφευκτα θά καταλήξωμε. Εἶναι ὁ κόσμος πού περιλαμβάνει καί ὅσα ἀγαπημένα μας πρόσωπα ἔχουν φύγει ἀπό αὐτή τήν ζωή, τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦν νά ἐνδιαφέρονται ἄμεσα γιά τοὺς γήϊνους. Συνεπῶς ἡ ἐπαφή καί ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν δύο κόσμων δέν εἶναι κάτι δαιμονικό ἢ σατανικό, ἀλλά δωρεά τῆς Θεῆς Πρόνοιας πού ἐπέτρεψε νά ὑφίστανται μερικές ἀνοιχτές θυρίδες στόν ἐνδιάμεσο διαχωριστικό φραγμό.

Ὁ φραγμός αὐτός παρομοιάζεται μέ μερικούς καθρέφτες, πού ὅταν κοιτάζει κάποιος ἀπό τήν πίσω πλευρά τους, φαίνονται σάν διαφανές τζάμι. Δηλαδή, ἀπό τήν πλευρά τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ὁ φραγμός εἶναι ἀδιαφανής, ἐνῶ ἀπό τήν πλευρά τοῦ πνευματικοῦ κόσμου εἶναι τελείως διαφανής. Ἐτσι τὰ πνεύματα μπόρουν νά παρακολουθοῦν μέ κάθε λεπτομέρεια ὅτι συμβαίνει ἐδῶ καί νά γνωρίζουν τὰ πάντα, ὄχι μόνο τὰ ὁρατά γεγονότα, ἀλλά ἐάν πρόκειται γιά ἐξελιγμένους ὄντοτες, εἶναι σέ θέση νά γνωρίζουν καί τίς σκέψεις καί τὰ κρυπτά τῆς καρδίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Ἀπό τήν γήϊνη πλευρά ὁ φραγμός δέν εἶναι συνεχής, ἀλλά ἔχει ὅπως εἶπαμε μερικές θυρίδες ἐπικοινωνίας, ἀκριβῶς γιά νά μήν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπομονωμένος ἀπό τόν Οὐράνιον κόσμο. Τίς θυρίδες αὐτές ἀνεκάλυπταν καί χρησιμοποιοῦσαν κατά διάφορους τρόπους ὅσοι εἶχαν κατάλληλες ἰκανότητες, εἴτε ἀπό τύχη εἴτε μέ θεῖα ἐμπνευση. Τά τεκμήρια δέ ἀπό τίς ἐπιτυχάνομενες ἐπικοινωνίες, εἴτε διετηροῦντο σάν συστατικά στοιχεῖα τῶν θρησκειῶν, εἴτε περιέπιπταν στά χέρια ἀνιέρων ἐκμεταλλευτῶν τῶν ἄοράτων δυνάμεων.

Ὁ πνευματισμός, λοιπόν, εἶναι ὅπως ὁ χρυσός, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία εἶναι πολύτιμη, ἀλλά τὰ ἀποτελέσματά του πρὸς τό καλό ἢ πρὸς τό κακό ἐξαρτῶνται ἀπό τήν χρήση πού θά κάνουν ὅσοι τόν ἔχουν στά χέρια τους. Εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιά τήν τόνωση τῆς οικονομικῆς ζωῆς, ἀλλά καί ἐπικίνδυνον ἐάν ἡ ἰσχὺς του χρησιμοποιηθῇ γιά ἰδιοτελεῖς σκοπούς.

Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ πνευματισμοῦ, σάν δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπον, εἶναι ἓνα μ ἔ σ ο ν γιά νά ἐπιτύχει ταχύτερα τήν ἐξέλιξή του. Ἐνας στοιχειώδης

τρόπος ἐπικοινωνίας εἶναι π.χ. ἡ προσευχή. Ἡ προσευχή δὲν θά εἶχε κανένα νόημα, ἐάν δὲν ὑφίστατο ἡ ἀντικειμενικὴ δυνατότητα νὰ γίνῃ ἀντιληπτή ἀπὸ τὸν Πνευματικὸ κόσμον, καὶ ἐάν οἱ ὀντότητες αὐτοῦ δὲν εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργήσουν ἀποτελεσματικὰ ὑπὲρ τοῦ προσευχηθέντος, μέσα στὰ πλαίσια τῶν Θεῶν Νόμων.

Οἱ ἐπικοινωνίες δὲν γίνονται αὐθαίρετα, ἀλλὰ διέπονται ἀπὸ νόμους καὶ κανόνες πού πρέπει νὰ ἐφαρμόζει ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὸ καλλίτερο δυνατό ἀποτέλεσμα. Ὅλα αὐτὰ ὑπάγονται στὴ μελέτη τοῦ πνευματισμοῦ.

Κάθε νέα γραμμὴ ἀναφαινόμενη στὴν προοδευτικὴ ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητας, συναντᾷ ἄμεσα τὴν ἀντίδραση τῶν ἀντιφρονούντων. Ἀπὸ τὴν διεξαγόμενη ἰδεολογικὴ πάλη ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ ἀλήθεια, γιὰ τὸ ψεῦδος δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθῇ γιὰ πολὺ, ἔστω καὶ ἂν ἐπικρατήσῃ γιὰ ἓνα διάστημα. Ὁ χρόνος εἶναι ὁ καλλίτερος κριτὴς τοῦ διαχωρισμοῦ μεταξὺ ἀλήθειας καὶ ψεύδους. Στὴν περίπτωσή μας ὁ πνευματισμὸς, ὄχι μόνον δὲν κατέρρευσε, παρὰ τὴν σφοδρότατη πολεμικὴ πού ὑπέστη καὶ ὑφίσταται μέχρι σήμερα, ἀλλὰ στὸν ἐνάμισυ σχεδὸν αἰῶνα τῆς πορείας του ἐπεκτάθηκε σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο, ἀποκτώντας ἑκατομμύρια ὄπαδούς σὲ ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις. Αὐτὸ καὶ μόνον τὸ γεγονὸς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ βάση τοῦ πνευματισμοῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποία δὲν μπόρεσε νὰ ἀνατρέψῃ τὸ ψεῦδος τῆς ἀρνήσεως.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἀπὸ μερικοὺς πνευματιστὲς διατυπώθηκαν καὶ λανθασμένες ἀπόψεις. Τὰ λάθη ὅμως οὐδέποτε υἱοθετήθηκαν σὲ εὐρεία ἔκταση καὶ τελικὰ ἀπερρίφθησαν.

Σήμερα ὁ πνευματισμὸς ἔχει τρεῖς κύριες κατευθύνσεις:

α) Νὰ ἀποδείξῃ ἀντικειμενικὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, β) Νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τοὺς πενθούντες μέσω τῆς ἄμεσης ἐπαφῆς καὶ συνομιλίας μὲ τὰ ἀγαπημένα τους πρόσωπα, καὶ γ) Νὰ δώσῃ στὸν ἄνθρωπον τὶς κατάλληλες διδασκαλίες, τόσο γιὰ τὰ καθήκοντά του ὅσο καὶ γιὰ τὰ μεγάλα προβλήματα πού τὸν ἀπασχολοῦν.

Στὰ πλαίσια τῆς τρίτης κατεύθυνσης ὁ νεώτερος πνευματισμὸς ἐπανεφέρε στοὺς προσκλήνιο τῆς παγκόσμιας διανόησης ἀπόψεις καὶ θεωρίες οἱ ὁποῖες στοὺς παρελθόν εἶχαν γνωρίσει μεγάλη διάδοση, ἀλλὰ ἀργότερα λησμονήθηκαν ἢ παραγκωνίστηκαν. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι δύο βασικώτατα ζητήματα, δηλ. ἡ προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν καὶ ἡ μετενσάρκωση. Σήμερα καὶ τὰ δύο δὲν γίνονται δεκτὰ ἀπὸ τὴν Δογματικὴ. Ἡ ἐρευνα ὅμως ἀπέδειξε ὅτι ἀποτελοῦσαν οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς ἀρχικῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὅπως τὴν παρέδωσε ὁ Κύριος στοὺς Μαθητὲς Του, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀνήκαν στοὺς ἀπόρητο σκέλος τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, δὲν ἐγίνοντο γνωστὰ στοὺς εὐρύτερο πλῆθος τῶν πιστῶν καὶ ἀργότερα, κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ἐπικράτησε ἡ ἀντίθετη ἀποψη. Ὅλα αὐτὰ ἀναπτύσσονται στὶς σχετικὲς ἐνότητες τῶν ἐπομένων κεφαλαίων.

Γιὰ τὰ δύο ἀνωτέρω ζητήματα, ὅπως καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα, δ ἐ ν ὄ π ἄ ρ - χ ο υ ν ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων πού νὰ τὰ ρυθμίζουν. Συνεπῶς ἀνήκουν στὰ <<θεολογούμενα>>, ἴτοι στὴν κατηγορίαν τῶν ἀνοικτῶν πρὸς

συζήτηση θεμάτων, που δέν έχουν λυθῆ ὀριστικά ἀπό τὴν Ἐκκλησία. Ὁ καθένας λοιπόν μπορεί νά διατυπώνει ἐλεύθερα τίς ἀπόψεις του, χωρίς νά θεωρεῖται ὅτι ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τὰ ἰσχύοντα δόγματα, ἔστω καί ἂν ἡ ἀρνητική θέση γίνεται σήμερα ἀποδεκτή ἀπό μεγάλο μέρος τῶν θεολόγων, οἱ ὅποιοι ἀκολουθοῦν ἀπλῶς μία λανθασμένη παράδοση, χωρίς νά ἐξετάζουν βαθύτερα τὰ πράγματα.

Χαρακτηριστικά εἶναι ἐν προκειμένῳ τὰ ὅσα ἔγραψε τό 1904 ὁ καθηγητής Κων. Δυοβουνιώτης, στήν εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου του <<Ἡ μέση κατάστασις τῶν ψυχῶν>>. Λέγει, ὅτι <<ἡ ἐργασία στήν ἀνατολική ἐκκλησία πρός ἀνάπτυξιν τῶν δογμάτων καί τῆς καθόλου διδασκαλίας τῆς ἐκκλησίας διεκόπη ἔνεκα τῶν δυσμενῶν ἱστορικῶν περιστάσεων. Σήμερα ὁμως ἡ ἐκκλησία μπορεί καί πάλι νά σκέπτεται περί ἐξακολουθήσεως τῶν ἐργασιῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων τό πέρας δυστυχῶς δέν ἐπετεύχθη>>.

Οἱ δογματικοί θεολόγοι δέν συμφωνοῦν μεταξύ τους σέ ὅλα τὰ ζητήματα. Εἶναι γνωστές οἱ ἀμφισβητήσεις καί ἀντεγκλήσεις που προκάλεσαν στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα οἱ δύο ἐκδοθεῖσες Δογματικές, τοῦ Ζήκου Ρώσση (1903) καί τοῦ Χρήστου Ἀνδρούτσου (1907). Ἡ ἀδυναμία τῶν θεολόγων νά καταλήξουν σέ κοινά ἀποδεκτές διατυπώσεις τῶν δογμάτων, ἀποδεικνύει ὅτι οὐσιαστικά τὰ θέματα αὐτά παραμένουν ὡς θεολογούμενα καί ὁ καθένας ἐκφράζει τίς προσωπικές του ἀπόψεις.

Ὁ πνευματισμός δέν διατυπώνει δόγματα, ἀλλά βασιζόμενος στίς διδασκαλίες τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν ἀποκαλύπτει αὐτούσια τήν ἀλήθεια. Ἀποδέχεται ὅσο τόσο τήν προϋπαρξή τῶν ψυχῶν ὅσο καί τήν μετενσάρκωση, δέν καί τήν μετάνοιαν, ἀλλά ἐπαναφέρει στήν ἐπιφάνεια τήν πραγματική διδασκαλία τοῦ Κυρίου καί τῶν ἄλλων μυστῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ συντελοῦν ἀποφασιστικά στήν διασάφηση καί πολλῶν ἀκόμη ἐκκρεμῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια ἐδίδαξε μέν ὁ Κύριος, μετεδόθησαν σέ περιορισμένο κύκλο ἀπό τοὺς Ἀποστόλους, ἦσαν γνωστά στοὺς μεγάλους Πατέρες, ἀλλά τελικά παρέμειναν σκοτεινά καί ἀδιευκρίνιστα μέσα στήν χριστιανική παράδοση, μέ ἀποτέλεσμα νά δημιουργοῦνται σήμερα συγχύσεις, ἀντιφάσεις καί διαφωνίες.

Σάν συγγραφέας τοῦ βιβλίου διευκρινίζω ὅτι εἶμαι Χριστιανός Ὁρθόδοξος καί ἀποδέχομαι πλήρως τὰ καθιερωμένα δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὅσο γιά τίς λοιπές ἀπόψεις που περιέχονται στά συγγράμματα Δογματικῆς, δέν ὑφίσταται πλήρης ὁμοφωνία ἐπ' αὐτῶν, ἀκόμη καί μεταξύ τῶν Πατέρων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, καί συνεπῶς οἱ διερευνῶντες αὐτά δέν εἶναι δυνατόν μέ κανένα τρόπο νά κατηγορηθοῦν.

Σάν ἐλεύθερος ἐρευνητής δέ, μέ προσωπικές κυρίως ἀναδιφήσεις στά κείμενα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τῶν Γραφῶν, καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καθῶς καί μέ τήν μελέτη νεώτερον πνευματιστικῶν ἔργων, κατέληξα σέ ὀρισμένες σκέψεις καί συμπεράσματα, τὰ ὅποια παρουσιάζω μέ τήν ἐκδοχή τοῦ παρόντος βιβλίου.

2. Κατηγορίες τῶν πνευμάτων

Τά πνεύματα ἀπό ὄντολογικῆς πλευρᾶς δέν διαφέρουν σέ τίποτα ἀπό τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι οἱ τελευταῖοι βρίσκονται ἐγκλωβισμένοι, ἢ μᾶλλον δεσμευμένοι μέ τό ὑλικό τους περίβλημα, τό σῶμα.

Ἄς φαντασθοῦμε, γιά παράδειγμα, ἕνα καναρίνι ἐλεύθερο καί ἕνα ἄλλο κλεισμένο μέσα σέ ἕνα κλουβί. Μεταξύ τους δέν ὑφίσταται καμμία διαφορὰ, ἐκτός ἀπό τίς περιορισμένες δυνατότητες κίνησης τοῦ δεύτερου. Μποροῦν ὁμως νά ἐναλλάξουν τήν κατάστασή τους: Τό δεύτερο δραπετεύοντας ἀπό τό κλουβί γίνεται ἐλεύθερο, ἐνῶ τό πρῶτο συλλαμβανόμενο καί τοποθετούμενο στό κλουβί καθίσταται δεσμευμένο.

Ἄκριβῶς ἡ ἴδια εἰκόνα ἐφαρμόζεται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν πνευμάτων: Ὁ ἀνθρώπος ἐλευθερούμενος ἀπό τά δεσμά τοῦ σώματος γίνεται πνεῦμα, καί τό φαινόμενο αὐτό ἀποκαλεῖται <<θάνατος>>. Ἐνα δέ πνεῦμα εἰσερχόμενο ἐντός σώματος καθίσταται ἀνθρώπος, καί τό φαινόμενο αὐτό ἀποκαλεῖται <<γέννηση>>.

Ἄρα τά πνεύματα δέν εἶναι ὄντοτητες διαφορετικές ἀπό τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ ἀνθρώποι μετά τόν θάνατο, σάν πνεύματα, ἐξακολουθοῦν νά διατηροῦν τήν ἀτομικότητά τους, τίς σκέψεις, αἰσθήματα, ἐπιθυμίες καί ἱκανότητα δράσης μέ μία λέξη διατηροῦν τήν προσωπικότητά τους. Γιά νά ἐκφραστοῦμε ἀκριβέστερα, ἀνακτοῦν τήν προσωπικότητα πού εἶχαν προτοῦ κατέλθουν στόν ὑλικό κόσμο.

Ἡ κυριώτερη διαφορὰ τῶν πνευμάτων σέ σχέση μέ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ὁ εὐρύτατος χώρος κίνησης ἐντός τῶν πνευματικῶν διαστάσεων καί ἡ δυνατότητα νά ἀντιλαμβάνωνται καί νά γνωρίζουν ἀπείρως περισσότερα πράγματα ἀπό ὅ,τι οἱ ἀνθρώποι στόν στενό καί περιορισμένο χώρο τῆς Γῆς.

• Ὁ Ἄναρχος δημιούργησε τίς πνευματικές ὄντοτητες ὄλες μαζί, πρὶν ἀπό τήν δημιουργία τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἀρχικά οἱ πάντες εὐρίσκοντο στήν ἴδια βαθμίδα ἐξέλιξης. Τό λεγόμενο προπατορικό ἀμάρτημα ἐπέφερε τίς διαβαθμίσεις τῶν ὄντοτήτων, μέ κυριώτερο τόν βασικό διαχωρισμό μεταξύ Ἀγαθῶν καί Πονηρῶν πνευμάτων. Αὐτές εἶναι οἱ δύο μεγάλες ἀντίθετες Παρατάξεις τῶν πνευμάτων.

Οἱ ὄντοτητες πού ὑπέπεσαν σέ μέτριο βαθμό στό προπατορικό ἀμάρτημα, ἄρχισαν νά ἐκπαιδεύονται ἐνσαρκούμενες στόν γήινο κόσμο, τόν ὅποιο δημιούργησε ὁ Ἄναρχος ἀκριβῶς γιά νά ἐπαναφέρει στήν τάξη τά ἀτίθασα τέκνα Του. Διά τῶν συνεχῶν ἐνσαρκώσεων οἱ ἀνθρώποι ἀποκτοῦν μεγαλύτερο ψυχικό σθένος, μέχρις ὅτου ἀπαλλαγοῦν ἀπό τά βάρη τῆς συνείδησής τους. Μετά τόν γήινο θάνατο, (πού στήν ὁρολογία τοῦ πνευματισμοῦ λέγεται <<ἀνάκληση>>, ἐπειδή ὁ ἀνθρώπος ἀνακαλεῖται στή βάση του), ἡ ὄντοτητα ἀπολογεῖται καί κατόπιν ἀκολουθεῖ ἐλεύθερα, χωρίς ἐξαναγκασμό, τήν μία ἢ τήν ἄλλη Παρατάξη, ἀνάλογα μέ τήν καλή ἢ κακή φύση τῆς.

Ὁ Πνευματικός κόσμος ἀποτελεῖ μία τελειότατη συγκροτημένη Πολιτεία, ὀργανωμένη βάσει τῶν Θεῶν Νόμων, μέ ἱεραρχική διαβάθμιση, μέ Διδασκάλους, Ἐποπτικά Συμβούλια, Ἐξεταστικές Ἐπιτροπές, Σταθμούς ἐκπαίδευσης καί πολλά ἄλλα.

Ἡ ὀνομασία <<Οὐράνιο Βασιλείο>> ἀποδίδει ἀκριβῶς τὴν ἔννοια τῆς Πνευματικῆς Λευκῆς Πολιτείας, τῆς ὁποίας Ἄρχηγός εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Ἀνάρχου Ἰησοῦς Χριστός. Τίποτε δὲν λαμβάνει χώραν χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ Κυρίου.

Οἱ διαβαθμίσεις τῶν πνευμάτων εἶναι ἀπειρες, ὀφειλόμενες κυρίως στὴν διαφορὰ τοῦ ψυχικοῦ σθένους. Μὲ τὴν συνεχῆ ἐκπαίδευση προάγονται ὅλοι σὲ ἀνώτερα ἐπίπεδα, μέχρις ὅτου ὀλοκληρώσουν τὴν ἐξέλιξή τους.

Τὸ σύνολο τῶν Οὐρανίων πνευμάτων κατατάσσεται στὶς ἑξῆς κύριες κατηγορίες:

A) Πνεύματα τοῦ Καλοῦ.

B) Πνεύματα τοῦ Κακοῦ.

Γ) Πνεύματα τῆς Διοικουσίης Ἀρχῆς.

Κάθε κατηγορία ἔχει πολλές υποδιαίρεσεις, οἱ κυριότερες τῶν ὁποίων δίδονται κατωτέρω.

A) Πνεύματα τοῦ Καλοῦ

1. Ἀγγελικά. Εἶναι οἱ ἄγγελοι ὄλων τῶν εἰδικοτήτων.

Εἶναι τὰ <<λειτουργικά πνεύματα>> τοῦ Οὐρανοῦ Βασιλείου. Ἀναλαμβάνουν διάφορες ἀποστολές, διεκπεραίωνουν ὑποθέσεις πού τοὺς ἀνατίθενται, καὶ ἐνεργοῦν γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀνθρώπων σάν φύλακες ἄγγελοι.

2. Πεφωτισμένα. Εἶναι τὰ πνεύματα ἐκεῖνα, πού μετὰ τὴν κατάπτωσή τους λόγω τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀνέρχονται σταδιακὰ πρὸς τὴν ἀνάκτηση τῆς ἀρχικῆς μακαριότητος. Διακρίνονται σὲ τρεῖς κύριες τάξεις:

2α. Ἐκπαιδευόμενα στοὺς διάφορους Σταθμούς. Οἱ Σταθμοὶ εἶναι 24 τὸν ἀριθμὸν, χαρακτηριζόμενοι μὲ τὰ 24 ψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου. Ὁ Σταθμὸς Α εἶναι ἡ Γῆ, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι Σταθμοὶ εἶναι Οὐράνιοι, ἄσαρκοι. Ὁ τελευταῖος, ἤτοι ὁ Σταθμὸς Ω, εἶναι ὁ λεγόμενος Παράδεισος, ὀνομάζεται δὲ καὶ Σταθμὸς τῆς Ἀναπαύσεως. Ὅταν μία ὄντοτητα ὀλοκληρώσει τὴν ἐκπαίδευσή της σὲ ἓνα Σταθμὸ, προάγεται στὸν ἐπόμενο κ.ο.κ.

2β. Προοριζόμενα γιὰ ἐνσάρκωση. Ὅσες ὄντοτητες μετὰ τὴν ἀνάκλησή τους δὲν λαμβάνουν ἐνδεικτικὸ προαγωγῆς στὸν Σταθμὸ Β, ἐὰν δὲν ἔχουν μεγάλα βάρη, ὑποχρεοῦνται νὰ ἐπιστρέψουν στὴ Γῆ γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν ἐκπαίδευσή τους στὸν Σταθμὸ Α. Οἱ προοριζόμενοι γιὰ ἐνσάρκωση παραμένουν σὲ εἰδικὸ χῶρο, πού ὀνομάζεται <<Κέντρο Διερχομένων>> καὶ ἀναμένουν τὴν σειρά τους. Προαιρετικῶς παρακολουθοῦν διδασκαλίες γιὰ τὰ νέα καθήκοντά τους στὴ Γῆ.

2γ. Τιμωρημένα στὶς κλίμακες τοῦ σκότους. Εἶναι οἱ ὄντοτητες πού διέπραξαν σοβαρὰ ἁμαρτήματα καὶ ὑφίστανται ποινὴ ἀνάλογη τῶν πράξεών τους. Κατατάσσονται μεταξύ τῶν πνευμάτων τοῦ Καλοῦ, διότι ἀναγνώρισαν τὰ σφάλματά τους καὶ οἰκειοθελῶς ἀπεδέχθησαν τὴν ποινὴ πού καθώρισε ἡ συνειδησή τους. Ἐὰν δὲν τὴν ἀποδεχθοῦν, γίνονται πονηρὰ ἢ ἄστατα. Μετὰ τὴν

λήξη της ποινής, μεταφέρονται στο Κέντρο Διερχομένων, για να δώσουν εν καιρῷ νέες εξετάσεις ἐνσαρκούμενοι στή Γῆ.

Β) Πνεύματα τοῦ Κακοῦ

1. Σατανικά. Εἶναι οἱ ἐκπεσόντες ἄγγελοι, μέ ἀρχηγό τους τόν Ἐωσφόρο. Γιὰ νά διακρίνονται ἀπό τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους φέρουν συμβολικά μέλανες πτέρυγες, σέ σχῆμα νυκτερίδας.

2. Πεπλανημένα. Ὀνομάζονται ἔτσι ἐκεῖνα τὰ ὅποια, ἐρχόμενα ἀπό τήν Γῆ, δέν ἠθέλησαν νά αὐτοτιμωρηθοῦν καί παραμένουν ἔξω ἀπό τό Οὐράνιο Βασίλειο. Ἔχουν ἐπίσης τίς διαβαθμίσεις τους, οἱ κυριώτερες τῶν ὁποίων εἶναι:

2α. Πονηρά. Εἶναι ἐκεῖνα πού ἐντάσσονται στίς τάξεις τῶν Σατανικῶν πνευμάτων, σάν ἐκούσιοι συνεργάτες τοῦ Δαίμονος. (Ἡ ὀνομασία <<πονηρά>> χρησιμοποιεῖται συχνά καί γιά τό σύνολο τῶν πνευμάτων τοῦ Κακοῦ).

2β. Ἄστατα. Εἶναι ἐκεῖνα πού δέν δέχθηκαν τήν αὐτοτιμωρία, οὔτε εἶναι ἐνταγμένα στίς τάξεις τοῦ Κακοῦ, ἀλλά κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα καί διασκεδάζουν προκαλῶντας κάθε εἶδους ἐνοχλήσεις. Μποροῦν νά χαρακτηρισθοῦν σάν οἱ ἀλῆτες τοῦ Οὐρανοῦ.

2γ. Πρόσγεια. Εἶναι ἐκεῖνα πού μετά τήν ἀνάκλησή τους παραμένουν στά χαμηλά ἐπίπεδα τῆς Γῆς, ἐπειδή δέν μποροῦν νά ἀποσπασθοῦν ἀπό τίς ὑλικές ἔλξεις, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦσαν τόν μοναδικό σκοπό τῆς ζωῆς τους.

Γ) Πνεύματα τῆς Διοικούσης Ἀρχῆς

Ἀπό τόν προτελευταῖο Σταθμό Ψ, ὅσες ὀντότητες ἔχουν τὰ κατάλληλα προσόντα, ἀντί γιά τόν Σταθμό Ω προχωροῦν, ἀνάλογα μέ τήν κλίση τους, εἴτε στόν Διοικητικό Τομέα τοῦ Οὐρανίου Βασιλείου, εἴτε στόν τομέα τῆς Θρησκευτικῆς Ἀρχῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Πρόκειται γιά τὰ πλέον ἐξελιγμένα πνεύματα, τὰ ὅποια κατέχουν ὑπεύθυνες θέσεις καί ἀσκοῦν ἔργο ὑψίστης σημασίας γιά τήν ἀρμονική λειτουργία τοῦ Σύμπαντος.

Τά ἀνώτατα ἐξ αὐτῶν χρίζονται ὡς Ἀστέρες τοῦ Κυρίου καί εἰσέρχονται στήν Θέωσιν (τήν λεγόμενη Νιρβάνα).

Ἄνωτατη δέ βαθμίδα εἶναι ἡ Τριαδική Θεότης, ἀπό τήν ὁποία πηγάζει κάθε κίνηση, φωτισμός καί ἐνέργεια⁽¹⁾.

Ἀπό τήν προηγούμενη σύντομη σκιαγράφηση τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν πνευμάτων, γίνεται σαφές ὅτι δέν ἀρκεῖ νά λέγει κάποιος ὅτι <<ἐπικοινωνεῖ>>, ἐάν δέν καθορίζει καί μέ τί εἶδους πνεῦμα γίνεται ἡ ἐπικοινωνία. Διότι τὰ πονηρά χρησιμοποιοῦν κάθε εἶδους τεχνάσματα γιά νά ἐξαπατήσουν τοὺς ἐπικοινωνοῦντες, ἐμφανιζόμενα μέ πλαστές ταυτότητες, μεταχειριζόμενα σοφιστικούς ἢ σοβαροφανεῖς λόγους, διαστρέφοντας ἐντεχνα τήν ἀλήθεια κλπ. Γιὰ τόν λόγο αὐτό μία ἀπό τίς οὐσιαστικές ἀρχές τοῦ πνευματισμοῦ εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς διάκρισης τῶν πνευμάτων, διότι χωρίς αὐτήν παραμονεύει ὁ κίνδυνος τῆς παραπλάνησης.

Από την άλλη πλευρά και τα αγαθά πνεύματα δεν έχουν όλα τις ίδιες δυνατότητες να μεταδώσουν τα όσα ζητούνται έξ αὐτῶν. Οἱ γνώσεις τους εἶναι ἀνάλογες με τὴν ἐκπαιδευτικὴ βαθμίδα πού βρίσκονται. Τὰ τιμωρημένα δεν μποροῦν νὰ ὁμιλήσουν ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ κατόπιν ἀδείας καὶ μόνο με τὴν παρουσία τοῦ ἀγγέλου - ὀδηγοῦ, ὁ ὁποῖος τὰ καθοδηγεῖ τί πρέπει νὰ εἰποῦν.

Ἐπάρχει ἀκόμη ἡ περίπτωση, καθ' ἣν στιγμὴν ὁμιλεῖ ἓνα ἀγαθὸ πνεῦμα, νὰ παρέμβῃ στό νῆμα τῆς μετάδοσης ἓνα ἰσχυρότερο πονηρὸ πνεῦμα, νὰ ἀπωθήσει τὸ πρῶτο καὶ νὰ συνεχίσει τὴν ὁμιλία ἀκριβῶς με τὸ ἴδιο λεκτικὸ, ἀλλὰ ἀντιστρέφοντας τὰ νοήματα τοῦ λόγου, χωρὶς οἱ ἀκροατὲς νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἀλλαγὴ.

Βεβαίως τὸ ὅλο θέμα εἶναι πολὺ σοβαρὸ καὶ δεν μποροῦμε ἐδῶ νὰ τὸ διαπραγματευθοῦμε σέ ὅλες του τίς ἀποχρώσεις. Δίνομε μόνο μερικὲς θεωρητικὲς κατατοπιστικὲς βάσεις. Στὰ εἰδικὰ συγγράμματα ὑπάρχουν περισσότερες ὀδηγίες γιὰ τὴν ἀποφυγὴ καὶ ἀπομάκρυνση τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Οἱ πειραματιζόμενοι πάντως πρέπει νὰ διαθέτουν ὅπωςδὴποτε τὴν σχετικὴ πείρα καὶ νὰ μὴ ἀσχολοῦνται με ὑλικά συμφέροντα ἢ με προσωπικὲς φιλοδοξίες, γιὰ νὰ εἶναι καλλίτερα προστατευμένοι ἀπὸ τίς ἀγαθὲς δυνάμεις. Ὁ ἐγωϊσμός εἶναι ὁ καλλίτερος σύμμαχος τῶν πονηρῶν πνευμάτων, γιὰτί στίς ὀντότητες τῶν ἐγωϊστῶν βρίσκουν πρόσφορο ἔδαφος νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἐνέργειά τους.

Τὰ πνεύματα καὶ τῶν δύο Παρατάξεων δεν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικοινωνοῦν με τοὺς ἀνθρώπους, παρὰ μόνο μέσω τῶν θυρίδων τοῦ διαχωριστικοῦ φράγματος μεταξύ τῶν δύο κόσμων. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ, πρέπει νὰ προσκληθοῦν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἀπὸ κάποιαν ἀνθρώπινη ὀντότητα. Ἡ μὲν ἄμεση πρόσκληση γίνεται συνειδητὰ, ἡ δὲ ἔμμεση ἀσυνειδητὰ, ὀφειλόμενη στὴν ἐσωτερικὴ διάθεση τοῦ ἀτόμου γιὰ τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ.

Ἐάν π.χ. ὁ Α ἰσχυρὸς μῖσος γιὰ κάποιον συνάνθρωπό του Β, τὸ μῖσος αὐτὸ, σάν κακὴ ἐνέργεια, γίνεται ἓνα εἶδος ζύμης τὴν ὁποία χρησιμοποιεῖ τὸ πονηρὸ πνεῦμα γιὰ νὰ βλάψῃ πραγματικὰ τὸν Β. Ἐάν δεν ὑπῆρχε ἡ ἐνέργεια τοῦ μίσους, τὸ πονηρὸ πνεῦμα δεν θὰ μποροῦσε νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον τοῦ Β. Γι' αὐτὸ τὸ κακὸ πού ἔπαθε ὁ Β καταλογίζεται ἀπὸ τὴν Θεότητα εἰς βάρος τοῦ Α.

Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐπικοινωνιῶν, ἀκόμη καὶ ὅταν προσκαλεῖται ἀγαθὸ πνεῦμα, ἐάν ἡ ἐσωτερικὴ διάθεση τῶν ἐπικοινωνούντων εἶναι ὑλιστικὴ, ἐγωϊστικὴ, κακεντρεχὴς, μισαλλόδοξη κλπ., τὸ μὲν ἀγαθὸ πνεῦμα ἀπομακρύνεται (ἀπωθεῖται), βρίσκει δὲ τὴν εὐκαιρία νὰ παρεισφύσει ἓνα πονηρὸ πνεῦμα, δημιουργῶντας διάφορες καταστάσεις.

● Ἐναπόκειται λοιπὸν ἐξ ὀλοκλήρου στοὺς ἀνθρώπους με ποιά πνεύματα θὰ ἔλθουν σέ ἐπαφή, ὄχι μόνο βάσει τῶν ὁσῶν λέγουν ἢ σκέπτονται, ἀλλὰ κυρίως βάσει τῆς ἐνδόμυξης διάθεσής τους πρὸς τὸ καλὸ ἢ πρὸς τὸ κακὸ.

Τὰ πνεύματα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους ἔχουν φυσικὰ πολὺ περισσότερες δυνατότητες, ἀλλὰ δεν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδηλώνονται ἄμεσα, διότι κάτι τέτοιο ἰσοδυναμεῖ με διάσπαση τοῦ διαχωριστικοῦ φραγμοῦ καὶ τιμωρεῖται αὐστηρότατα ἀπὸ τοὺς Θεῖους Νόμους τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἐξηγοῦμαι: Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὴν <<δυνατότητα>> νὰ σπάσουν τὴν

βιτρίνα ενός καταστήματος και να αφαιρέσουν τα εμπορεύματα. Δέν έχουν όμως τό <<δικαίωμα>> νά τό κάνουν, διότι θά ύποστούν τήν τιμωρία του νόμου.

Γιά νά ενεργήσει λοιπόν μέ όποιοδήποτε τρόπο ένα πνεύμα, αγαθό ή πονηρό, έντός του ύλικού κόσμου, όφείλει νά έξασφαλίσει τήν άμεση ή έμμεση συνεργασία μιás ανθρώπινης όντότητας. Γι' αυτό προσπαθούν μέ τήν ύποβόλη ή, είτε νά κεντρίσουν τό ένδιαφέρον του ανθρώπου νά τά επικαλεσθή άμεσα, είτε νά καλλιεργήσουν στόν έσωτερικό του κόσμο τίς κατάλληλες συνθήκες, ώστε νά έκδηλώσουν τήν ενέργειά τους εισερχόμενα <<άπό τήν πίσω πόρτα>>.

Έπειδή δέ τά πάντα ρυθμίζονται μέ βάση τήν έλευθερία του ανθρώπινου πνεύματος, ό άνθρωπος είναι εκείνος πού προκαλεί τήν έλξη αγαθού ή πονηρού πνεύματος, και συνεπώς αυτός είναι ό αποκλειστικός υπεύθυνος για ό,τιδήποτε συμβαίνει κατά τήν διάρκεια τής ζωής του.

Τό πονηρό πνεύμα ενεργοποιείται τρόπον τινά, όταν π.χ. μία πονηρή ιδέα σφηνώνεται μέσα στόν έγκέφαλο του ανθρώπου. Έάν άπαλλαγει άπό αυτήν, άπομακρύνει όριστικά κάθε δυνατότητα του δαίμονος νά τόν πλησιάσει. Άντίθετα εάν δημιουργεί μέσα του αγαθές ιδέες, τότε έχει τήν άμεση συμπαράσταση και συνεργασία των αγαθών πνευμάτων, προς όφελος ιδικό του και των συνανθρώπων του.

Ό Άναρχος επέτρεψε τήν ύπαρξη των πονηρών πνευμάτων σαν αντίρροπη δύναμη στην θετική πλευρά τής Δημιουργίας. Έπομένως, σέ τελευταία ανάλυση, ή διάκριση των πνευμάτων ίσοδυναμεί μέ τήν ίσοσταθμισή άπό τόν άνθρωπο των αντίθέτων επιδράσεων πού δέχεται άπό τίς δύο πλευρές.

(1) Γιά περισσότερες πληροφορίες βλέπε: Γ. Πιζάνη: *Θεία Άρχή και Όργανωμένον Έπουράνιον Βασίλειον*, Άθήναι 1975, έκδοση Πνευματιστικού Όμίλου Άθηνών <<Τό Θεϊόν Φώς>>.

3. Μέθοδοι έπικοινωνίας

Οί μέθοδοι πού έχουν χρησιμοποιηθή άπό αρχαιοτάτων χρόνων για τήν έπικοινωνία μέ τόν κόσμο των πνευμάτων, μπορούν νά ταξινομηθούν σέ 4 κύριες κατηγορίες:

A) Έπικοινωνία μέ συνθηματικούς κτύπους.

B) Έπικοινωνία μέ άλφαβητική διάταξη σέ πίνακα και κινούμενον δείκτη.

Γ) Διαμεσική έπικοινωνία.

Δ) Αυτότελής έπικοινωνία.

Κατωτέρω έπεξηγοϋμε κάθε μία άπό αυτές τίς μεθόδους και τίς περιπτώσεις εφαρμογής τής.

A) Οί κτύποι, οί θόρυβοι, οί ύπόκωφοι κρότοι μέσα σέ ξύλινα έπιπλα κλπ. ήσαν άνέκαθεν οί στοιχειώδεις τρόποι μέ τους όποιους προσπαθει μία πνευματική

οντότητα (χαμηλής στάθμης) νά ἔλξει τήν προσοχή τῶν ἀνθρώπων. Ὄταν μερικοί ἀντελήφθησαν πῶς κάποια ἀγνωστή ὑπερφυσική δύναμη προκαλεῖ τούς κτύπους, προσπάθησαν νά συνεννοηθοῦν μέ αὐτήν καθιερώνοντας ἕναν κώδικα ἀντιστοιχίας τῆς σειρᾶς τῶν κτύπων μέ τά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου.

Οἱ κτύποι στό σπίτι τῆς οἰκογένειας Φόξ καί ἡ μέσω αὐτῶν συνεννόηση τῆς μικρῆς κόρης μέ τό ἀόρατο πνεῦμα, ὑπῆρξαν ἡ ἀφετηρία τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ.

Στά ἀρχικά στάδια τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ χρησιμοποιήθηκε εὐρύτητα καί τό γνωστό <<τραπεζάκι>>, δηλ. ἕνα μικρό τραπέζι μέ τρία πόδια, ἐπάνω στό ὁποῖο οἱ παρακαθήμενοι τοποθετοῦσαν τά χέρια τους, ὥστε νά σχηματίζουν κυκλική ἀλυσίδα. Τοῦλάχιστον τό ἕνα ἄτομο πρέπει νά εἶναι διάμεσον, τά δέ ἄλλα ἀπλῶς ἐνισχύουν τήν ἐνέργεια τοῦ πρώτου. Κατά τήν ὥρα τῆς ἐπικοινωνίας, ὑπό τήν ἐπίδραση τοῦ πνεύματος, τό τραπεζάκι στηρίζεται στό δύο πόδια καί ἐκτελεῖ κτύπους μέ τό τρίτο. Οἱ κτύποι ἀντιστοιχοῦν σέ γράμματα βάσει ἑνός συμφωνημένου κώδικα (π.χ. τοῦ κώδικα Μόρς μέ δυνατά καί σιγανά κτυπήματα), καί ἔτσι λαμβάνεται ἡ ὑπαγόρευση τοῦ πνεύματος ἢ ἡ ἀπάντηση στά ἐρωτήματα.

↙ **Β)** Ἐπειδή μέ τό τραπεζάκι καταναλωνόταν πολύς χρόνος, ἐπινοήθηκαν ταχύτερα συστήματα. Ἐπάνω σέ μία πινακίδα σχεδιάζεται τό ἀλφάβητο, ἕνας δέ δείκτης κινεῖται διαδοχικά ἀπό γράμμα σέ γράμμα, σχηματίζοντας ἔτσι τήν ἀπάντηση τοῦ πνεύματος. Ἡ διάταξη τῶν γραμμάτων μπορεῖ νά εἶναι κυκλική, ἢ σέ δύο ἐπάλληλα κυκλικά τόξα κλπ. Ἡ πινακίδα αὐτή λέγεται <<ἄβαξ>>, <<ἄβάκιον>> ἢ <<πλανσέττα>>. Ὁ δείκτης μπορεῖ νά κινεῖται αὐτοτελῶς (π.χ. κρεμασμένος μέ σχοινί ἐπάνω ἀπό τόν ἄβακα, ἢ νά κινεῖται διά τῆς χειρός τοῦ διαμέσου).

Τά ἀλφαβητικά συστήματα ἔδωσαν πολύ μεγαλύτερη ὄθηση στήν ἐξέλιξη τοῦ πνευματισμοῦ, διότι διευκόλυναν τίς ἐργασίες καί μέσω αὐτῶν μπορούσαν εὐκολώτερα νά ἐξασκοῦνται οἱ ἀρχάριοι, ἐάν εἶχαν κάποια κλίση στόν τομέα αὐτόν.

Γ) Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις ἔγινε πολύ γρήγορα ἀντιληπτό, ὅτι ἡ ἐπικοινωνία ἐπραγματοποιεῖτο μόνον ὅταν παρευρίσκοντο ὄρισμένα ἄτομα τά ὁποῖα κατεῖχαν κάποιες εἰδικές ἱκανότητες, πού δέν μπορούσαν βέβαια νά τίς ἐξηγήσουν, ἀλλά ἔβλεπαν ἄμεσα τά ἀποτελέσματά τους.

Παλαιότερα τά ἄτομα πού εἶχαν τήν ἱκανότητα ἐπικοινωνίας μέ τόν ἀόρατο κόσμον, ἀπεκαλοῦντο μέ διάφορα ὀνόματα, ὅπως προφῆτες, μάντιες, μάγοι, πυθίες, βλέποντες, κλπ.

Σήμερα τά ἴδια αὐτά ἄτομα ἀποκαλοῦνται διάμεσα ἢ μεσάζοντες (ἀγγλ. medium), ἀκριβῶς ἐπειδή ἐνεργοῦν σάν ἐνδιάμεσες ὀντότητες μεταξύ τοῦ ὄρατου καί τοῦ ἀοράτου κόσμου⁽¹⁾.

Ἡ ἰδιαιτερότητα αὐτῶν τῶν ἀτόμων εἶναι ὅτι διαθέτουν σέ μεγαλύτερο βαθμό μία εἰδική οὐσία, γιά τήν ὁποία ἐπικράτησε ἡ ὀνομασία <<ἐκτόπλασμα>>, πού

λειτουργεί κατά κάποιον τρόπο σαν καύσιμο. Όπως για την κίνηση του αυτοκινήτου χρειάζεται η βενζίνη και για την λειτουργία του ηλεκτρικού λαμπτήρα χρειάζεται το ηλεκτρικό ρεύμα, έτσι και τα πνεύματα για να εκδηλώσουν ενεργά την παρουσία τους χρειάζονται να απορροφήσουν μία ποσότητα αυτής της ουσίας, του έκτοπλάσματος.

Στις δύο προηγούμενες μεθόδους η απορρόφηση έκτοπλάσματος γίνεται σε μικρό βαθμό, γι' αυτό και τα αντίστοιχα φαινόμενα είναι στοιχειώδη. Με την εξάσκηση όμως και με την καλλιέργεια του χαρίσματος που διαθέτουν οι μεσάζοντες, καθίστανται ικανοί να μεταδίδουν οι ίδιοι απ' ευθείας τις εκδηλώσεις των πνευμάτων. Αυτή είναι η τρίτη βαθμίδα, της διαμεσικής επικοινωνίας.

Όλοι οι μεσάζοντες δεν έχουν ούτε την ίδια ισχύ, ούτε τις ίδιες ικανότητες. Υπάρχουν πάρα πολλές ειδικότητες, όπως για την μετάδοση όμιλιών, την παραγωγή φαινομένων, τις υλοποιήσεις, την θεραπεία ασθενών κλπ.⁽²⁾

Στις περιπτώσεις αυτές ο οργανισμός του διαμέσου ή μεσάζοντος παρομοιάζεται με την συσκευή ενός ραδιοφώνου, το οποίο συλλαμβάνει το διαμορφωμένο ηλεκτρομαγνητικό κύμα που εκπέμπει ο ραδιοφωνικός σταθμός και το μετατρέπει σε ήχο. Η όμιλία των πνευμάτων δεν γίνεται με ήχους, αφού δεν βρίσκονται στον υλικό κόσμο, αλλά με ακτινοβολίες. Αυτές τις ακτινοβολίες συλλαμβάνει ο μηχανισμός του εγκεφάλου του διαμέσου και τις μετασχηματίζει στις αντίστοιχες έννοιες του ανθρώπινου λόγου.

Η ανωτέρω παρομοίωση είναι ακριβής στην απλότητά της αλλά άγνωστη στην ουσία της. Πράγματι, ανοίγουμε το ραδιόφωνο και απολαμβάνουμε το πρόγραμμα που θέλουμε, χωρίς να γνωρίζουμε ούτε τον πολύπλοκο μηχανισμό του, ούτε πώς εκπέμπεται το σήμα από τον σταθμό. Αντίστοιχα ο μεσάζων μεταδίδει την όμιλία του πνεύματος, χωρίς ούτε ο ίδιος να γνωρίζει πώς γίνεται αυτό, παρά το ότι αισθάνεται ποικιλοτρόπως την έσωτερική λήψη και μετασχηματισμό της πνευματικής ακτινοβολίας.

Είναι προφανές ότι το διάμεσο δεν μεταδίδει κάτι από τον έαυτό του (έκτός βέβαια από τις περιπτώσεις απάτης), αλλά αυτά που <<συλλαμβάνει>>. Το περιεχόμενο και η ποιότητα των λόγων του εξαρτώνται άμεσα από το πνεύμα με το οποίο έχει έλθει σε επαφή. Γι' αυτό πρέπει το διάμεσο κατά την ώρα της επικοινωνίας να είναι απόλυτα ήρεμο και συγκεντρωμένο στο έργο του.

Άρκετά διάμεσα διευκολύνονται στην συγκέντρωσή τους με την ύπωση. Από της πλευράς αυτής κατατάσσονται σε ύπνωτιζόμενα, ήμι-ύπνωτιζόμενα, και μη ύπνωτιζόμενα διάμεσα. Η ύπωση για τον πνευματισμό είναι καθαρά βοηθητικό στοιχείο: Όπως δεν χρειάζονται ύπωση όλα τα διάμεσα, έτσι και κάθε ύπνωτιζόμενος δεν σημαίνει ότι επικοινωνεί.

Στην ίδια κατηγορία, της διαμεσικής επικοινωνίας, υπάγεται και η ένσωμάτωση ενός πνεύματος, κατά την οποία το πνεύμα χρησιμοποιεί απ' ευθείας το φωνητικό σύστημα ή τα λοιπά όργανα του διαμέσου. Για να επιτευχθεί η ένσωμάτωση, συνήθως το διάμεσο περιπίπτει σε βαθειά ύπωση και δεν έχει

έπίγνωση για ό,τι συμβαίνει. Αναφέρεται ή περίπτωση διαμέσου πού μπορούσε νά γράφει συγχρόνως για 4 διαφορετικά θέματα μέ 4 μολύβια στερεωμένα στά δάχτυλα τών χειριών και τών ποδιών του, ενώ ταυτόχρονα όμιλούσε. Επίσης τό φαινόμενο τής ξενογλωσσίας έξηγείται μόνο μέ τήν ένσωμάτωση πνεύματος, τό όποιο μιλάει σέ μία γλώσσα έντελώς άγνωστη στό διάμεσον.

Ή διαμεσότητα δέν είναι άποκλειστικό χάρισμα ώρισμένων άτομων. Όλοι άνεξαιρέτως οί άνθρωποι διαθέτουν σέ κάποιο βαθμό τήν διαμεσική ιδιότητα και μπορούν νά τήν καλλιεργήσουν. Διαφέρουν όμως ως πρός τήν έσωτερική κλίση τους πρός τήν πλευρά τών αγαθών ή τών πονηρών πνευμάτων, γι' αυτό πρέπει νά είναι προσεκτικοί, νά έλέγχουν τά πάντα και νά καθοδηγούνται από άλλα έμπειρα διάμεσα, πού γνωρίζουν πώς νά άποφεύγουν τίς παγίδες τών πονηρών πνευμάτων.

Ή ύπαρξη τής διαμεσότητας δέν συνεπάγεται και τήν ήθική άξία του άτόμου. Μερικές χαμηλές ή τιμωρημένες όντότητες λαμβάνουν από τήν Θεότητα τό χάρισμα αυτό, για νά δοκιμασθούν πώς θά τό χρησιμοποιήσουν. Δυνατόν τό χάρισμα νά άποκαλυφθή από τήν νεαρή ήλικία του άτόμου, ή και σέ προχωρημένη ήλικία, ανάλογα μέ τήν περίπτωση.

Δ) Όταν ένα πνεύμα άπορροφήσει άρκετή ποσότητα έκτοπλάσματος, μπορεί πλέον νά εκδηλώνεται από μόνο του και όχι διά μέσου του μεσάζοντος, ό όποιος κατά κάποιον τρόπο προσφέρει παθητικά τήν ύποστήριξη του. Τότε λέγομε ότι λαμβάνει χώραν άυτότελής επικοινωνία. Σέ αυτή π.χ. ένα μολύβι γράφει μόνο του χωρίς νά τό κρατάει ανθρώπινο χέρι, διότι τό πνεύμα μέσω του έκτοπλάσματος έχει ύλοποιηθή σέ άρκετό βαθμό ώστε νά συγκρατεί τό μολύβι, έστω και άν τό χέρι του δέν είναι όρατό από τούς παρευρισκόμενους.

Ό βαθμός ύλοποίησης ενός πνεύματος έξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Διακυμαίνεται από τήν άόρατη βαθμίδα μέχρι τήν πλήρη ύλοποίηση, όποτε τό πνεύμα φαίνεται και συμπεριφέρεται σαν κανονικός άνθρωπος. Ή βαθμίδα τής νεφελώδους μορφής μέ όρατά τά ανθρώπινα χαρακτηριστικά, άποκαλείται <<φάσμα>>. Έχουν καταγραφεί πάρα πολλές έμφανίσεις φασμάτων, άκόμη και έκτός πειραματισμών.

Για τήν διευκόλυνση τής εκδήλωσης ενός πνεύματος κατά τήν διάρκεια τής άυτότελους επικοινωνίας έχουν χρησιμοποιηθή πολλές μέθοδοι, όπως π.χ. ειδικές σάλπιγγες για τήν ένίσχυση τής άσθενικής φωνής, εύαίσθητες συσκευές κλπ.

Από τίς πλήρεις ύλοποιήσεις, έχουν μείνει ιστορικές εκείνες πού έπετύγχανε επί 3 χρόνια ό άγγλος χημικός William Crooks. Τό πνεύμα τής Katy King παρουσιαζόταν σαν άπόλυτα κανονικός άνθρωπος, ενώ τό χρησιμοποιούμενο διάμεσον, ή Miss Florence Cook, εύρίσκετο αναίσθητη στόν διπλανό σκοτεινό θαλαμίσκο. Οί έμφανίσεις πιστοποιήθηκαν πολλαπλώς και από πολλά άτομα, ώστε νά μήν ύπάρχει καμμία άμφιβολία για τήν πραγματικότητά τους⁽³⁾.

Πολύ γνωστές επίσης έγιναν οί έμφανίσεις ενός άλγερίνου πολεμιστού,

ονομαζόμενου Bien Boa, στην έπαυλη του στρατηγού Noel στο Άλγερν, τό έτος 1905. Σέ πολλές συνεδριάσεις παρευρίσκοντο καί διάφοροι γνωστοί έπιστήμονες, μεταξύ τών όποιων καί ό καθηγητής τής φυσιολογίας Charle Richet, ό όποιος έβεβαίωσε τίς εμφανίσεις του Bien Boa, πιστοποιώντας ότι βιάδιζε, μιλούσε καί άνένπνεε φυσιολογικά, άποβάλλοντας άπό τούς πνεύμονες διοξειδίο του άνθρακα. Διάμεσοι ήσαν ή νύφη του στρατηγού Μάρθα καί ή κα Ninon.

Η προηγούμενη κατάταξη έγινε καθαρά γιά λόγους ταξινόμησης καί φυσικά δέν είναι άπόλυτη, άφού τά χαρακτηριστικά τών διαφόρων μεθόδων συμπλέκονται. Μπορούμε νά ειπούμε ότι ύπάρχει ένα συνεχές φάσμα μεθόδων έπικοινωνίας, εκτεινόμενο άπό τούς άπλους κτύπους μέχρι τίς πλήρεις ύλοποιήσεις.

Στό μέλλον μπορεί νά έπινοηθί μία συσκευή γιά τήν άπ' ευθείας έπικοινωνία τών άνθρώπων μέ τά πνεύματα. Ένα τέτοιο <<ψυχοτηλέφωνο>> προσπάθησε νά κατασκευάσει στά τελευταία χρόνια τής ζωής του ό Θωμάς Έντισον.

Οί άναφερθείσες μέθοδοι ισχύουν τόσο γιά τά άγαθά όσο καί γιά τά πονηρά πνεύματα. Έπομένως ύφίσταται πάντοτε τό πρόβλημα τής διάκρισης τών πνευμάτων, καί πρέπει νά λαμβάνεται σοβαρά ύπ' όψιν άπό όσους άσχολούνται μέ τίς έπικοινωνίες.

Κάθε μεσάζων καθοδηγείται άπό μία ειδική όντότητα, πού άποκαλείται <<Πνευματικός Όδηγός>>. Μπορεί νά είναι ό άγγελος φύλακας ή όποιοδήποτε άλλο άγαθό πνεύμα. Όταν ό μεσάζων είναι ευσεβής καί πιστός, ό Πνευματικός Όδηγός του καθορίζεται άπό τήν Θεία Άρχή καί πρέπει πάντοτε μέσω αυτού νά ζητά τήν έπαφή μέ όποιοδήποτε άλλο πνεύμα θέλει νά έπικοινωνήσει.

Όσοι μεσάζοντες έντάσσονται στην ύπηρεσία του Άρνητικού πνευματισμού, έχουν γιά Όδηγό τους ισχυρόν δαίμονα, ό όποιος τούς παραπλανά συνεχώς μέ δελεαστικές ύποσχέσεις, μέχρι νά τούς όδηγήσει στην άβυσσο του σκότους.

Όλα αυτά τά θέματα πρέπει νά διερευνώνται πάντοτε μέσα άπό τό πρίσμα τής σύγκρουσης μεταξύ τών άντιθέτων δυνάμεων του Καλού καί του Κακού. Κάθε μονόπλευρη κριτική θεώρηση, πού θά δεχόταν ότι όλα είναι άγαθά ή ότι όλα είναι πονηρά, όδηγεί sé λανθασμένα συμπεράσματα.

(1) Στην παρούσα μελέτη άποφεύγουμε τήν χρήση του όρου <κέντισμ>, επειδή έτσι λέγονται συνήθως τά άμειβάμενα διάμεσα, πράγμα πού δέν επιτρέπεται, όπως έξηγούμε πιο κάτω.

(2) Λεπτομερής περιγραφή τών διαφόρων κατηγοριών βρίσκεται στό βιβλίο του Άλλάν Καρντέκ: *Τό βιβλίο τών διαμέσων*, μετ. Άγγ. Νικολάου, Κων/πόλις 1877.

(3) Τά σχετικά πειράματα περιγράφονται στό βιβλίο του W. Crooks: *Μελέται επί τών φαινομένων του πνευματισμού, μετάφραση Έ. Χριστοδουλάκη*, Άθήναι 1939.

4. Διαίρεση τοῦ πνευματισμοῦ

Οἱ διάφορες κατηγορίες τοῦ πνευματισμοῦ εἶναι ἄμεση συνέπεια τῶν ἀντίστοιχων κατηγοριῶν τῶν πνευμάτων μέ τά ὁποῖα γίνεται ἡ ἐπικοινωνία.

Ἀπό τόν βασικό διαχωρισμό μεταξύ ἀγαθῶν καί πονηρῶν πνευμάτων, προκύπτουν οἱ δύο κυριώτερες κατηγορίες, ἤτοι ὁ Θετικὸς πνευματισμός, πού ὀφείλεται στήν ἐπικοινωνία ἢ στήν ἐνέργεια ἀγαθῶν πνευμάτων, καί ὁ Ἀρνητικὸς πνευματισμός, πού ὀφείλεται στά πονηρά πνεύματα.

Κάθε κατηγορία περιλαμβάνει φαινόμενα καί ἐκδηλώσεις πού προέρχονται ἀπό τίς ὑψηλότερες τάξεις τῶν ἀντιστοιχῶν πνευμάτων (Ἀνώτερος πνευματισμός), ἢ ἀπό τίς μεσοῖες καί χαμηλότερες τάξεις (Κατώτερος πνευματισμός). Ἔτσι μέχρι τώρα προκύπτουν τέσσερες διακεκριμένες μορφές, μέ βάση τούς δύο χαρακτηρισμούς, τοῦ Θετικοῦ ἢ Ἀρνητικοῦ, καί τοῦ Ἀνώτερου ἢ Κατώτερου πνευματισμοῦ.

Ἡ οὐσιαστικώτερη κατηγορία εἶναι ὁ Ἀνώτερος θετικὸς πνευματισμός, ὁ ὁποῖος ἀποκαλεῖται Ἀκραϊφνῆς πνευματισμός. Λέγεται ἔτσι διότι δέν ἐπιδιώκει ὑλικά ἀγαθὰ οὔτε ἀσχολεῖται μέ τήν ὕλη ἐν γένει, ἀλλά μόνο μέ τήν ἠθική ἐξύψωση καί τελειοποίηση τῶν ἀνθρώπων.

Ἀντίθετα ὁ Κατώτερος πνευματισμός εἶναι μὴ ἀκραιφνῆς, διότι δέν εἶναι ἐντελῶς ἀπαλλαγμένος ἀπό τήν ἰδέα τῆς ὕλης καί διότι περιλαμβάνει φαινόμενα ἀποσκοποῦντα στήν ἀφύπνιση ὄσων δέν ἔχουν πολλές γνώσεις περί τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου.

Ἡ δυνατότητα ὑπαρξης καί τῶν δύο βασικῶν κλάδων τοῦ πνευματισμοῦ (θετικοῦ καί ἀρνητικοῦ), δέν σημαίνει ὅτι ἔχομε τό δικαίωμα νά χρησιμοποιοῦμε καί τούς δύο. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὀφείλομε μέ κάθε τρόπο νά ἐπιδιώκωμε τήν ἐπαφή μας μέ τά ἀγαθὰ πνεύματα καί νά ἀποφεύγωμε τά πονηρά. Ἡ ἀνάγκη διάκρισης τῶν πνευμάτων εἶναι οὐσιώδης ὅρος τοῦ ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκει τήν ἐξύψωση τῶν ἀνθρώπων πρὸς τά ἰδανικά τῆς οὐράνιας ζωῆς.

Ἀπό τόν θετικό μάλιστα πνευματισμό ὀφείλομε νά ἐπιδιώκωμε τίς ὅσο τό δυνατόν ὑψηλότερες βαθμίδες του, χωρίς νά ἀσχολοῦμαστε μέ κοινότητα φαινόμενα, τά ὁποῖα προκαλοῦν γιά λίγο τήν περιέργεια ἢ τό ἐνδιαφέρον, ἀλλά λησμονοῦνται μετά ἀπό σύντομο χρονικό διάστημα, χωρίς νά προσφέρουν καμμία οὐσιαστική ὠφέλεια. Ἐνῶ ἀντίθετα μία διδασκαλία ὑψηλοῦ ἠθικοῦ περιεχομένου εἰσχωρεῖ ἀφομοιούμενη στό βάθος τῆς συνειδήσεώς μας, μεταστρέφοντας πρὸς τό ἀγαθόν τόν ἐσωτερικό κόσμο μας.

Υπάρχουν ὅμως καί φαινόμενα τά ὁποῖα προκαλοῦνται ἀπό τήν ἐνέργεια τῆς ἐνσαρκωμένης ὀντότητας, ἤτοι ἀνθρώπου ζῶντος ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἡ ἰδιαίτερη αὕτη κατηγορία φαινόμενων βρίσκεται στήν ἐνδιάμεση περιοχή μεταξύ τῶν πνευματιστικῶν καί τῶν φυσικῶν φαινομένων. Ἐπειδή ὅμως ἡ οὐσιαστική ἀφετηρία τους εἶναι τό πνεῦμα, τά κατατάσσομε μεταξύ τῶν πρώτων, μέ τήν ὀνομασία <<Ἀὐτοπνευματισμός>>.

Ὁ ὅρος αὐτός εἶναι ἰδικός μας καί χρησιμοποιεῖται γιά πρώτη φορά, μέχρι πιθανῆς ἀντικατάστασής του ἀπό ἄλλον ἐπιτυχεστέρον. Σημαίνει δέ ἀκριβῶς ὅτι τὰ ἀντίστοιχα φαινόμενα δημιουργοῦνται ἀπό τήν συνειδητή ἢ ἀσυνειδητή δράση τῆς ἀνθρώπινης ψυχοπνευματικῆς ὄντοτητος. Δέν σχετίζεται μέ τίς διάφορες θεωρίες τῆς ψυχοφυσιολογίας, διότι οἱ τελευταῖες ἐξηγοῦν τὰ πάντα μέ τήν φυσική δράση τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ὁ αὐτοπνευματισμός δέχεται ὅτι ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ, σέ αὐτές τίς περιπτώσεις, κατά τρόπον ἀνάλογον μέ τίς ἄσαρκες ὀντότητες.

Καί ἡ τρίτη αὐτή κατηγορία ἔχει τήν θετική καί τήν ἀρνητική τῆς πλευρά, ἀνάλογα μέ τήν ποιότητα τοῦ ἀτόμου.

Συνολικά λοιπόν ἔχομε ἕξι κύριες μορφές πνευματισμοῦ, ὅπως φαίνεται στό ἀκόλουθο διάγραμμα:

Ἡ κάθετη γραμμὴ εἶναι συνεχῆς, διότι ὁ διαχωρισμός μεταξύ ἀγαθῶν καί πονηρῶν πνευμάτων εἶναι ἀπόλυτος, ἔστω καί ἂν σέ πολλές περιπτώσεις οἱ ἄνθρωποι δέν γνωρίζουν ἐάν ἓνα φαινόμενο προέρχεται ἀπό τήν μία ἢ τήν ἄλλη πλευρά.

Οἱ ὀριζόντιες γραμμὲς σχεδιάσθηκαν διακεκομμένες, γιατί δέν εἶναι σαφῆς ὁ διαχωρισμός μεταξύ τῶν διαφόρων βαθμίδων. Πρόκειται ἀπλῶς γιά μία συμβατική ταξινόμηση πού διευκολύνει τήν παρουσίαση τοῦ θέματος. Μποροῦμε νά εἰποῦμε πὸς σέ κάθε πλευρά ὑφίσταται μία συνεχῆς κλίμακα, ὅπου οἱ εὐρισκόμενοι στίς ἀνώτερες τάξεις μποροῦν νά ἐπεμβαίνουν στίς κατώτερες, ἀλλά οἱ εὐρισκόμενοι στίς κατώτερες δέν ἔχουν τήν δυνατότητα νά ἐπεμβαίνουν στίς ἀνώτερες. Ἡ μεταστροφή ἐνός πνεύματος ἀπό τήν μία πλευρά στήν ἀντίθετη, εἶναι ἓνα εἰδικό θέμα καί δέν θά μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ.

Ὁ ἐξαναγκασμός δέν ὑφίσταται οὔτε ἀπό τήν μία πλευρά, οὔτε ἀπό τήν

άλλη. Όλα τὰ πνεύματα προσπαθοῦν νά ἐπηρεάσουν ἀρχικά τόν ἄνθρωπο μέ τήν π ε ι θ ῶ τοῦ λόγου τους. Ὁ δέ ἄνθρωπος, εὐρισκόμενος ὅπως ὁ Ἡρακλῆς μεταξύ τοῦ λόγου τῆς Ἀρετῆς καί τοῦ λόγου τῆς Κακίας, καλεῖται νά ἐκλέξει μέ τήν ἐλεύθερη βούλησή του ποιά κατεύθυνση θά ἀκολουθήσει.

Οἱ δύο λόγοι ἔχουν οὐσιώδη διαφορά μεταξύ τους, γιατί ὁ μὲν ἕνας εἶναι ἀληθής, ὁ δέ ἄλλος ψευδής. Ὁ δεύτερος γιά νά συγκαλύπτει τό ψεῦδος χρησιμοποιεῖ ἀληθοφανῆ σχήματα λόγου καί ἐντεχνες παραπλανητικές ἐκφράσεις, ὥστε νά ἐξαπατᾷ ὅσους δέν ἔχουν διεισδυτική ἀντίληψη.

Ἡ Ἀρχή τῆς Δημιουργίας εἶναι ὁ Λόγος, ὁ ὁποῖος τροφοδοτεῖ μέ τόν φωτισμό του τίς ἐνέργειες ὅλων τῶν πνευμάτων τοῦ Καλοῦ, οἱ ὁποῖες στήν οὐσία τους ἀποτελοῦν διαδοχικές ἀντανακλάσεις τοῦ ἀρχικοῦ θεοῦ φωτός. Ὅσο πλησιέστερα εἶναι μία ὄντοτητα στήν Πηγὴ τοῦ Φωτός, πού εἶναι ὁ Λόγος, τόσο ἐντονώτερο φῶς διοχετεύει.

Τὰ πνεύματα τοῦ Κακοῦ τροφοδοτοῦνται μέ τό Μέλαν φῶς μιᾶς ἄλλης Ἀρχῆς, ἢ ὁποία στά νεώτερα πνευματιστικά κείμενα ἀποκαλεῖται <<Ἀντίστροφος Λόγος>>. Ὁ Ἀντίστροφος Λόγος ἐμπεριέχει ὅλες τίς δυνάμεις φθορᾶς, διάλυσης καί καταστροφῆς τῶν πάντων.

Ὁ Χριστός σάν Ἀρχή τοῦ Καλοῦ εἶναι ὁ Λόγος. Ἀντίστοιχα ὑφίσταται καί ὁ Σατανᾶς ἢ Ἐωσφόρος σάν Ἀρχή τοῦ Κακοῦ, πού εἶναι ὁ Ἀντίστροφος Λόγος.

Κατά τίς ἐπικοινωνίες τὰ ἀγαθὰ πνεύματα χρησιμοποιοῦν τήν Λευκή Λογική τοῦ Λόγου, ἀνεξάρτητα σέ ποιά βαθμίδα ἐξέλιξης βρίσκονται, ἀφοῦ καί οἱ χαμηλότερες τάξεις φωτίζονται ἀπό τό λευκό φῶς τῆς Ἀλήθειας. Ἀντιθέτως τὰ πονηρά πνεύματα χρησιμοποιοῦν τήν Μέλαινα Λογική τοῦ Ἀντιστρόφου Λόγου, πού μπορεῖ ἐπιφανειακά νά παρουσιάζει κάποια ἀληθοφάνεια ἢ λογικότητα, ἀλλά στό βάθος ὑποκρύπτει τό ψεῦδος, τήν ἀπάτη καί τήν παραπλάνηση.

Πολλά πνευματιστικά κείμενα εἶναι διατυπωμένα μέ ὠραιότατες ἐκφράσεις, ὥστε νά θαυμάζωνται ἀπό τούς ἀναγνώστες σάν ὑπέροχες διδασκαλίες τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐάν ὁμως ἀναλυθῆ προσεκτικά τό περιεχόμενό τους, διαπιστώνει κανεῖς ὅτι δέν περιέχουν τίποτε τό οὐσιώδες. Μοιάζουν μέ τίς ἱριδίζουσες σαπουνόφουσκες, πού ἐντυπωσιάζουν ἐπιφανειακά, ἐνῶ ἐσωτερικά εἶναι ἐντελῶς κενές. Τέτοια ἐντυπωσιακά κείμενα, κενά ὁμως ἀπό οὐσιαστικά νοήματα, προέρχονται ἀπό τόν Ἀντίστροφο Λόγο.

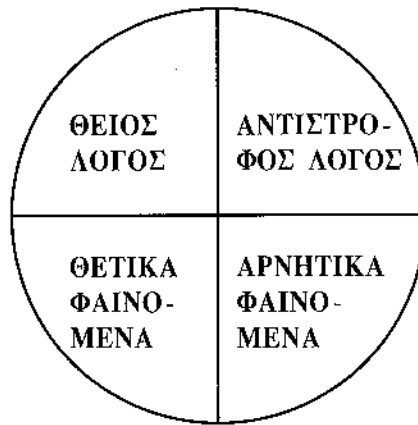
Βεβαίως, ἡ διάκριση τῶν κειμένων δέν εἶναι πάντοτε εὐκόλη. Χρειάζεται μεγάλη προσοχή, πείρα, εὐσέβεια, σεβασμός πρὸς τὰ θεῖα καί ἀγάπη πρὸς τούς συνάνθρώπους μας, ὥστε νά καθοδηγοῦμαστε ἀποτελεσματικά ἀπό τὰ ἀγαθὰ πνεύματα, ἀποφεύγοντας τούς σκοπέλους πού ἐν ἀγνοίᾳ μας παρεμβάλλουν τό πονηρά.

Ἡ συνεχιζόμενη πάλη μεταξύ τοῦ Λόγου καί τοῦ Ἀντιστρόφου Λόγου θά ἐξακολουθῆ μέχρι τήν τελειοποίηση ὅλων τῶν ὄντων, ὁπότε δέν θά ὑφίσταται πλέον ἀνάγκη νά ὑπάρχει ὁ δεύτερος καί θά ἐκμηδενισθῆ ἀπό τόν Ἄναρχον, ὄχι ὡς ὄντοτης, ἀλλά ὡς ἐνέργεια τοῦ Κακοῦ.

Ἀπό τήν διάκριση μεταξύ τῶν δύο Λόγων ἀπορρέει ἡ διάκριση καί τῶν

φαινομένων σέ θετικά καί ἀρνητικά, ἀναλόγως ἐάν προέρχονται ἀπό τήν πλευρά τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Μέ βάση τούς διαχωρισμούς αὐτούς προκύπτει τό ἀκόλουθο διάγραμμα διαίρεσης τοῦ πνευματισμοῦ:

Ἐδῶ ἡ ὀριζόντια γραμμὴ σχεδιάστηκε συνεχόμενη, διότι ὁ διαχωρισμός μεταξὺ λόγου καὶ φαινομένων εἶναι σαφής, ἄσχετα ἐάν πολλές φορές ἐμφανίζονται συνυφασμένα κατὰ τήν ἐπικοινωνία.

Ἀπό τά 4 τεταρτημόρια τοῦ κύκλου, τό οὐσιώδες εἶναι τό πρῶτο, ὁ ΘΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ. Ὅλα τά ἄλλα ἀποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπο ἄμεσα ἢ ἔμμεσα παράγωγα αὐτοῦ. Ἡ διάκριση ὁμως μεταξὺ αὐτῶν θά ἐξακολουθεῖ ὅσο ὑφίσταται ὁ ὑλικός κόσμος.

5. Ἡ ψυχὴ καί τό πνεῦμα

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου ἐπικρατεῖ κάποια σύγχυση ὡς πρὸς τόν διαχωρισμό τῶν ἐννοιῶν τους. Γιά νά γίνει κατανοητή ἡ διαφορά, συγκρίνομε τήν ἀνθρώπινη ὄντοτητα μέ ἓνα αὐτοκίνητο.

Ἐνα αὐτοκίνητο ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο μεταφορικό μέσον, ἀποτελεῖται ἀπό τά ἐξῆς τμήματα: α) τήν μηχανή, πού μέ τήν λειτουργία της παράγει τήν κινητήρια δύναμη, β) τό τιμόνι ἢ τό πηδάλιο μέ τό ὅποιο δίδεται ἡ κατεύθυνση τῆς κίνησης, καί γ) τό σύνολο τῶν ὑπόλοιπων μερῶν πού ἀπαρτίζουν τό κινούμενο ὄχημα.

Κατ' ἀναλογία στήν ἀνθρώπινη ὄντοτητα ἡ κινητήρια δύναμη παρέχεται ἀπό τήν ψυχὴ, ἡ ὁποία εἶναι μία ἀπειροελάχιστη ἀκτίνα ἀπό τήν οὐσία τῆς Θεότητος, καί συνεπῶς εἶναι ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό.

Ἡ κινητήρια ὄθηση ὁμως ἐκ τῆς ψυχῆς δέν ἔχει συγκεκριμένη κατεύθυνση. Ἡ κατεύθυνση δίδεται ἀπό τό πηδάλιο τῆς ὄντοτητος, πού εἶναι τό πνεῦμα.

Δηλαδή, τό πνεῦμα λαμβάνει τήν ἐνέργεια ἀπό τήν ψυχή καί τήν χρησιμοποιεῖ πρὸς τό καλό ἢ τό κακό, ἀνάλογα μέ τίς κλίσεις καί ἀποφάσεις του. Ἡ ψυχή δέν εἶναι ὑπεύθυνη γιά τό πῶς θά χρησιμοποιηθῇ ἡ παρεχόμενη ἐνέργεια, ἀλλά μόνο τό πνεῦμα, διότι ἔχει ἀπό τήν Θεότητα τό ἐλεύθερον τῆς κρίσεως.

Τό τρίτο συστατικό τοῦ ἀνθρώπου εἶναι βεβαίως τό σῶμα, ὄχι μόνο τό ὄρατό ὑλικό σῶμα, ἀλλά σέ συνολική σχέση μέ ὅλα τά αἰθερώδη επίπεδα τῆς αὔρας.

Ἡ ψυχή σάν θεϊκή ἀκτίνα δέν ἀναλύεται, δέν εἶναι ὄρατή σέ καμμία περίπτωση, δέν καταστρέφεται μέ τόν θάνατο καί δέν ὑπόκειται σέ νόσους. Ἡ ὀνομασία <<ψυχικές ἀσθένειες>> δέν εἶναι ὀρθή, διότι οἱ ἀσθένειες αὐτές προ-έρχονται στήν πραγματικότητα ἀπό τό πνεῦμα.

Ἡ ψυχή ἐδρεύει σέ ὁλόκληρο τό σῶμα ζωογονώντας μέ τήν ἐνέργειά της καί τό τελευταῖο κύτταρο, ἀκριβῶς ὅπως τό ἠλεκτρικό ρεῦμα ζωογονεῖ ὅλα τά κυκλώματα ἑνός ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστή. Ἀντίθετα τό πνεῦμα ἐδρεύει στόν ἐγκέφαλο, ἀπό ὅπου κατευθύνει τόν ἀνθρώπινο μηχανισμό ἀνάλογα μέ τίς ἀποφάσεις του.

Ἡ ψυχή καί τό πνεῦμα δέν εἶναι χωρισμένα μεταξύ τους, ἀλλά σχηματίζουν μία ἀδιάρρηκτη ἐνότητα, πού λέγεται <<ψυχοπνευματική ὄντοτης>>. Ἡ ὄντοτητα αὕτη εἰσέρχεται καί ἐνώνεται μέ τό σῶμα κατά τήν γέννηση, ταυτόχρονα μέ τήν πρώτη εἰσποή τοῦ νεογέννητου βρέφους. Κατά τόν θάνατο ὁ δεσμός μέ τό σῶμα διακόπτεται καί ἡ ψυχοπνευματική ὄντοτητα ἐπιστρέφει στόν Πνευματικό κόσμο.

Ἡ ψυχή, σάν μικρός θεός, ἐκτός ἀπό τήν κίνηση ἔχει τήν ἱκανότητα νά ἀσκεῖ ἔ λ ε γ χ ο ν στίς πράξεις τοῦ πνεύματος. Μέ τήν ιδιότητά της αὕτη, τοῦ ἀμείλικτου καί ἀλάνθαστου δικαστοῦ τῆς ἀνθρώπινης ὄντοτητας, ἀποκαλεῖται **συνείδηση**. Στόν ὑλικό κόσμο ὅπου τό πνεῦμα ἔχει <<τό ἐπάνω χέρι>>, ἡ συνείδηση προσπαθεῖ ἔμμεσα μέ τίς τύψεις της νά ἐπαναφέρει τό πνεῦμα στήν ὀρθή πορεία του, ἐάν παρεκκλίνει πρὸς τό κακό. Ἀντίθετα στόν Πνευματικό κόσμο τά πράγματα ἀντιστρέφονται· ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει στήν συνείδηση, ἡ ὁποία ἀσκεῖ αὐστηρότατον ἔλεγχο γιά ὅλες τίς πράξεις τοῦ πνεύματος στήν γήινη ζωή καί ἐπιβάλλει τήν ἀνάλογη τιμωρία. Συνεπῶς, δέν τιμωρεῖ ἡ Θεότης, ἀλλά ὁ κάθε ἀνθρώπος αὐτοτιμωρεῖται ἀπό τήν ἀποδεσμευθεῖσα συνείδησή του.

Ἐνα τμήμα τῆς ψυχῆς ὀνομάζεται <<ὑποσυνείδητο>> καί περιέχει καταγεγραμμένα ὅλα τά στοιχεῖα πού ἀπαρτίζουν τό Μητρώο τῆς ὄντοτητας. Τό ὑποσυνείδητο παραβάλλεται μέ τήν μνήμη ἑνός ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστή. Περιέχει τίς πλήρεις εἰκόνες ὄλων τῶν προηγούμενων ὑπάρξεών μας στή Γῆ, καθώς καί τῶν μελλοντικῶν μας ὑπάρξεων. Ἐπομένως ἡ ψυχή διά τοῦ ὑποσυνείδητου γνωρίζει τά πάντα, ἀλλά δέν ἐπιτρέπεται νά τά μεταδώσει στό πνεῦμα.

Κατά τήν διάρκεια τοῦ ὕπνου ἡ ψυχή εἶναι πιό ἐλεύθερη καί μερικές φορές προσπαθεῖ νά εἰδοποιήσῃ τό πνεῦμα γιά κάποιον ἐπικείμενο κίνδυνο ἢ ἄλλο σοβαρό γεγονός. Ἐπειδή ὁμως ἡ μετάδοση δέν γίνεται ἄμεσα, τό πνεῦμα συλλαμβάνει ἔντονες παράξενες ὄνειρικές εἰκόνες, πού περιέχουν μία παρωδία

τοῦ μηνύματος καί χρειάζεται μεγάλη προσοχή γιά νά ἀποκρυπτογραφηθοῦν.

Ἐξ αἰτίας πολλῶν τέτοιων περιπτώσεων ἡ σημερινή Ψυχολογία ἐκλαμβάνει τό ὑποσυνειδητο σάν ἓνα χῶρο ὅπου συμπλέκονται σέ ἀκαθόριστο συνοθύλευμα ὅλες οἱ παραστάσεις, σκέψεις, ιδέες, ἐμπειρίες καί ἐπιδράσεις πού εἶχε ὁ ἄνθρωπος.

Δέν ἔχουν ὁμως ἔτσι τά πράγματα. Τό ὑποσυνειδητο εἶναι ἓνας τελειότατος ψυχικός μηχανισμός ὅπου καταγράφονται μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια τά πάντα. Γιά τούς ἐπιστήμονες ὁμως ὁ μηχανισμός αὐτός φαίνεται ἀσαφής καί ἀκαθόριστος, σάν νά τόν παρατηροῦν μέσα ἀπό ἓνα θαμπό τζάμι, ἀκριβῶς ἐπειδή δέν μποροῦν νά διεισδύσουν στήν οὐσία του καί νά τόν μελετήσουν λεπτομερειακά.

Ὅταν ὑφίσταται εἰδικός λόγος, μερικές ἀπό τίς εἰκόνες τοῦ ὑποσυνειδητο μεταδίδονται ἄμεσα στό πνεῦμα, καί τότε ὁ ἄνθρωπος ἐνθυμεῖται μέ ἐνάργεια περιστατικά τῆς προηγούμενης ζωῆς του ἢ προβλέπει ἀκριβῶς γεγονότα τοῦ μέλλοντος κλπ. Οἱ εἰκόνες αὐτές ἀντλοῦνται μέχρις ἐνός σημείου καί κατά τήν διάρκεια τῆς ὕπνου, διότι τότε χαλαρώνεται ἡ πίεση τοῦ πνεύματος ἐπάνω στίς ψυχικές λειτουργίες.

Μέσα στόν χῶρο τοῦ ὑποσυνειδητο ὑπάρχει ἓνας ἄλλος μικρότερος χῶρος. Οἱ πνευματικοί διδάσκαλοι τόν ἀποκαλοῦν **μικρή ἀποθήκη**, ἡ ὁποία περιέχει τά μυστικά τῆς Θεότητος καί εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά ἀποκαλυφθοῦν στόν ἄνθρωπο.

Ἡ μικρή ἀποθήκη εἶναι ἡ οὐσιώδης εἰδοποιός διαφορά τῆς θεϊκῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπό τίς ψυχές τῶν ἄλλων ζώων. Συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος ὀργανικά μὲν εἶναι ζῶον, ὅπως καί τά ἄλλα ζῶα, ψυχικά ὁμως δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τά ζῶα, τῶν ὁποίων ἡ ψυχή δέν περιέχει τό θεϊκό τμήμα τῆς μικρῆς ἀποθήκης.

Στήν ἀποθήκη αὐτή διαφυλάσσονται καί οἱ εἰκόνες τῆς οὐράνιας ζωῆς μας, δηλαδή ὅταν δέν βρισκόμαστε στή Γῆ. Τίς εἰκόνες αὐτές οὐδεὶς δύναται νά ἀποκαλύψει, ἔστω καί μέ τήν ὕπνου. Ὁ ὕπνωτισθεὶς μπορεῖ νά παρακολουθήσει τήν διαδρομή μιᾶς προηγούμενης ζωῆς του, μέχρι καί τήν ἐξοδο τῆς ψυχῆς ἀπό τό σῶμα καί τήν ἀνάβασή της στόν Οὐρανό. Ἀπό τήν στιγμή ὁμως πού θά περάσει τό Φράγμα τῆς Λήθης, δέν μπορεῖ πλέον νά μεταδίδει εἰκόνες, ὅσο καί ἂν προσπαθεῖ ὁ ὕπνωτιστής. Ἡ μνήμη ἐπανέρχεται μόνο στήν κάθοδο τῆς ψυχῆς σέ ἐπόμενη ἐνσάρκωση.

Στόν Πνευματικό κόσμο δέν ὑφίσταται ὁ διαχωριστικός φραγμός τῆς μικρῆς ἀποθήκης ἀπό τά ἄλλα τμήματα τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ καί ἔτσι ἡ ὄντοτης ἐνθυμεῖται μέ κάθε λεπτομέρεια ὅλες τίς προηγούμενες ὑπάρξεις της.

6. Τό ἐκτόπλασμα

Εἶπαμε προηγουμένως ὅτι γιά τίς ὑλοποιήσεις ὄντοτήτων ἢ ἀντικειμένων ἀπαιτεῖται μία εἰδική οὐσία, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἐκτόπλασμα. Ὁ νεώτερος

αυτός ὄρος σχηματίστηκε ἀπό τίς λέξεις ἐκτός+πλάσμα, ἐπειδὴ ἐξέρχεται σάν εἶδος ἀπορροῆς ἀπό τόν μεσάζοντα καί ἀποκτᾶ σχηματική μορφή ἐκτός τοῦ ὀργανισμοῦ του.

Οἱ ἔρευνες ἐπὶ τοῦ ἐκτοπλάσματος ἔδειξαν ὅτι περιέχει καί ὀργανικά στοιχεῖα. Ἔχει μεγάλη εὐαισθησία στό φῶς. Ἡ ἐξοδός του συνοδεύεται ἀπό σημαντική μείωση τοῦ βάρους τοῦ διαμέσου, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ τήν αἰσθητικότητα μέσω αὐτοῦ, σάν προέκταση τοῦ σώματός του. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ φύση του δέν εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ὑλική, εἶναι πολύ δύσκολο στους ἐπιστήμονες νά τό ἐξετάσουν μέ τά μέσα πού διαθέτουν σήμερα, ἐφ' ὅσον δέν γνωρίζουν τήν Φυσικοχημεία τῶν στοιχείων τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου.

Τό ἐκτόπλασμα, λοιπόν, εἶναι μία εἰδική αἰθέρια ὕλη, πού λαμβάνεται ἀπό τό σῶμα καί τήν ψυχή. Εἶναι συμπυκνωμένη αὔρα. Τά μεσάζοντα ἔχουν διαθέσιμη σέ μεγάλο βαθμό αὐτή τήν οὐσία, ἀλλά καί οἱ παρευρισκόμενοι σέ μία πνευματιστική συνεδρίαση εἶναι δυνατόν νά παρέχουν μικρές ποσότητες ἐκτοπλάσματος. Στήν Ἑλλάδα λόγω τῶν κλιματικῶν συνθηκῶν, πολύ δύσκολα πραγματοποιοῦνται τέτοια φαινόμενα, διότι ἐλάχιστοι μεσάζοντες μποροῦν νά παρέχουν ἐκτόπλασμα, σέ βαθμό ὥστε νά προκαλοῦνται πλήρεις ὑλοποιήσεις.

Τά ὑλοποιούμενα φάσματα πνευματικῶν ὄντοτήτων, ἀρχικά συλλαμβάνονται μόνο μέ εὐαίσθητη φωτογραφική μηχανή. Στά ἐπόμενα στάδια γίνονται ὀρατά ἀπό τούς διορατικούς, καί τέλος μποροῦν νά γίνουν ὀρατά ἀπό ὄλους. Ἡ πλήρης ὑλοποίηση δημιουργεῖ κανονικό ἀνθρώπινο σῶμα, πού μιλάει, βαδίζει, ἀκούγεται ὁ σφυγμός του κλπ. Σέ μερικές περιπτώσεις ὑλοποιεῖται μόνο ἓνα μέρος τοῦ σώματος (τό κεφάλι, τό χέρι κλπ.), ἐνῶ τό ὑπόλοιπο σῶμα παραμένει ἀόρατο.

Τίς διαδοχικές φάσεις τῆς ὑλοποίησης παρομοιάζομε μέ τίς διάφορες φυσικές καταστάσεις τοῦ ὕδατος: Μπορεῖ νά εἶναι ἀόρατος ὕδρατμός, ὀρατό ἀερῶδες νέφος, ὑγρό στοιχεῖο, ἢ στερεός πάγος. Ἔτσι καί τό ἀρχικά ἀόρατο ἐκτόπλασμα μέ βαθμιαία συμπύκνωση δημιουργεῖ τούς διάφορους βαθμούς ὑλοποιήσεων, ἀνάλογα μέ τήν ἰσχύ τοῦ πνευματικοῦ ὀδηγοῦ. Μετά τό τέλος τῶν φαινομένων τό διατεθέν ἐκτόπλασμα ἐπιστρέφεται στόν ὀργανισμό τοῦ διαμέσου, μέ τήν ἐξαύλωση τῶν σωμάτων.

Μερικές φορές ὑλοποιοῦνται ἀνθη ἢ ἄλλα ἀντικείμενα. Ὅμως δέν διατηροῦνται γιά πολύ χρόνο, γιατί ἐξαφανίζονται μέ τρόπο πού θυμίζει τήν ἐξάχνωση.

Ὁ ὄρος <<ὑλοποίηση>> δέν εἶναι ἀκριβής, γιατί δέν μεταβάλλεται τό πνεῦμα σέ ὕλη, ἀλλά ἐπικαλύπτεται μέ τήν ἡμι-υλικῆς ὕψης οὐσία τοῦ ἐκτοπλάσματος, ὥστε νά καθίσταται ὀρατό ἢ ἀπτό. Ἐπομένως ἐπιτυχέστερος θά ἦταν ὁ ὄρος <<ὀρατοποίηση>> ἐπειδὴ ὁμως ἔχει ἐπικρατήσει ὁ προηγούμενος, αὐτόν χρησιμοποιοῦμε.

Οἱ ὑλοποιήσεις αὐτές λαμβάνουν χώρα μέ ἀνθρώπινο ἐκτόπλασμα. Ὑπάρχει ὁμως καί ἓνα ἄλλο εἶδος, τό οὐράνιο ἐκτόπλασμα, τό ὁποῖο χορηγεῖ ἡ Θεία Ἀρχή στίς ὑψηλές οὐράνιες ὀντότητες ὅταν πρόκειται νά κατέλθουν στή Γῆ, ἢ ἀκόμα καί σέ ἐκλεκτά ἄτομα τῆς Γῆς, προκειμένου νά ἀποδείξουν τήν ἰσχύ τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Τό οὐράνιο ἐκτόπλασμα δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τό γήινο. Ἀντλεῖται ἀπό τό Σύμπαν καί παρουσιάζει τά πρόσωπα μέ ἀγνή καί θεϊκή ἐμφάνιση, ἀνάλογη τῆς ὑψηλῆς τους ἐξέλιξης.

Ἀντίθετα μέ τό ἀνθρώπινο ἐκτόπλασμα ὑλοποιοῦνται ὡς ἐπί τό πλεῖστον οἰκεία πρόσωπα καί συνήθως ἔχουν κατήφεια, ἐπειδή στενοχωροῦνται πού βλέπουν τούς ἰδικούς των καί δέν μποροῦν νά τούς πλησιάσουν περισσότερο ἢ νά μείνουν γιά πολύ κοντά τους.

Ἐκτός ἀπό τά ἀνωτέρω ὑπάρχει καί ἓνα ἄλλο εἶδος, τό π λ α σ τ ὀ οὐράνιο ἐκτόπλασμα, πού χρησιμοποιεῖ τό Πονηρό Πνεῦμα. Μέ τήν ἐνέργεια τῆς ὑποβολῆς ὁ Πονηρός ἐμφανίζει ξαφνικά μπροστά σέ ἓναν ἄνθρωπο ἓνα ἄλλο ἄτομο, ἢ ἐμφανίζεται ὁ ἴδιος, χωρίς νά ὑφίσταται καμμία οὐσία. Δηλαδή οἱ ἐμφανίσεις εἶναι πλαστές, χωρίς νά περιέχουν κανονικό σῶμα ὅπως οἱ προηγουμένες. Σέ αὐτές τίς περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος δέν πρέπει νά ταραχθῆ, νά διατηρήσει τήν ψυχραιμία του καί κάνοντας τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ τό φάσμα διαλύεται ἀμέσως.

Ἀναφορικά μέ τήν κατάταξη τῶν φαινομένων, οἱ ὑλοποιήσεις μέ ἀνθρώπινο ἐκτόπλασμα ἀνήκουν στόν Κατώτερο πνευματισμό, ἐνῶ αὐτές μέ οὐράνιο ἐκτόπλασμα στόν Ἀνώτερο θετικό πνευματισμό. Οἱ πλαστές ἐμφανίσεις ἀνήκουν προφανῶς στήν ἀρνητική πλευρά.

Τά διάφορα φάσματα πρόσγειων πνευμάτων, τά γνωστά σέ ὄλους τούς λαούς σάν φαντάσματα, δέν ἔχουν καμμία ἰσχὺ νά βλάψουν τούς ἀνθρώπους. Ἐμφανίζονται σέ διάφορες μορφές γιά νά δημιουργήσουν ἐντυπώσεις, εἴτε μέ τήν σοβαροφάνεια τοῦ προσώπου εἴτε κάνοντας παράξενες κινήσεις. Οὐδέποτε ὁμως μποροῦν νά κάνουν κακό, ἔστω καί ἂν ἐπιθυμοῦν νά βλάψουν κάποιον, ὅταν διατηροῦν μίσος ἐναντίον του ἀπό τήν γήινη ζωῆ. Μόνο ἀπό τόν φόβο του μπορεῖ νά πάθει κάτι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἰδεῖ ξαφνικά ἓνα φάντασμα. Ἐάν δέν φοβηθῆ, τό φάντασμα δέν εἶναι σέ θέση νά τοῦ κάνει τίποτε.

Τά ἀνώτερα πνεύματα ὑλοποιούμενα μποροῦν νά λαμβάνουν τήν μορφή ὁποιοῦδήποτε ἀνθρώπου. Ἐχει συμβεῖ σέ ἀρκετά ἄτομα, νά συναντήσουν κάποιο γνωστό τους πρόσωπο καί νά συνομιλήσουν μαζί του, νά μάθουν δέ λίγο ἀργότερα ὅτι τήν ἡμέρα πού τό συνάντησαν εἶχε πεθάνει! Προφανῶς δέν συνομιλήσαν ἀκριβῶς μέ τό γνωστό τους πρόσωπο, ἀλλά μέ ἓνα ὑλοποιημένο πνεῦμα τό ὁποῖο εἶχε λάβει τήν μορφή τοῦ ἀποθανόντος. Οἱ ἐμφανίσεις αὐτές ἔχουν σκοπό κυρίως νά ἐλξουν τήν προσοχή καί τό ἐνδιαφέρον τῶν ἀπίστων γιά τόν ὑπερβατικό κόσμο.

Μέ τό φαινόμενο τῆς ὑλοποίησης ἐξηγοῦνται οἱ ἐμφανίσεις ἑνός ἀτόμου ταυτόχρονα σέ δύο μέρη. Διακρίνομε δύο περιπτώσεις: Πρῶτον, ὅταν ἓνα ἄλλο πνεῦμα ἐμφανίζεται μέ τήν μορφή τοῦ ἀτόμου, ἔστω καί ἂν εἶναι ἐν ζωῆ, καί δεύτερον ὅταν ἡ ψυχὴ ἐξέρχεται ἀπό τό σῶμα καί ἀπορροφῶντας ἐκτοπλασματική οὐσία ἐμφανίζεται σέ ἄλλο μέρος, ἀνεξαρτήτως ἀποστάσεων. Στήν δεύτερη περίπτωση τό σῶμα παραμένει σχεδόν νεκρό, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀποχωρήσει, διατηρῶντας μόνο ἓναν ἐλάχιστο σύνδεσμο. Ὅταν καί οἱ δύο ὄντοτητες φαίνονται <<ζωντανές>>, ἀσφαλῶς πρόκειται γιά τήν πρώτη περίπτωση.

Μία ρωσίδα καθηγήτρια της γαλλικής, ή Αιμιλία Sagée, παρηκολουθείτο συνεχώς από διπλές εμφανίσεις της μορφής της. Όταν έγραφε στον πίνακα, παρουσιαζόταν παραπλευρώς μία δεύτερη Sagée, πού έμμείτο όλες τις κινήσεις της, χωρίς νά κρατά κιωλία. Ένω μερικές μαθήτριες τήν είχαν ιδεί σέ ώρισμένο μέρος, άλλες μαθήτριες έβεβαιώναν ότι κατά τήν ίδια στιγμή έθεάθη άλλου. Κάποτε πού οί μαθήτριες ήσυχολοῦντο μέ έργόχειρα και ή Sagée μάζευε λουλούδια στον κήπο, εμφανίστηκε στην έδρα ή μορφή της, ένω ή ίδια φαινόταν και στον κήπο. Μία τολμηρή μαθήτρια πλησίασε και πέρασε τό χέρι της μέσα από τό άερῶδες φάσμα, χωρίς νά συναντήσει αντίσταση.

Τό φαινόμενο της Αιμιλίας Sagée είναι πολύ γνωστό και εξηγείται συνήθως είτε σαν διπλή προσωπικότητα, είτε σαν προβολή του αιθερικού σώματος. Κατά τήν γνώμη μας όμως έπρόκειτο για έκτοπλασματική παρουσία ενός πονηρού ή άστατου πνεύματος, τό όποιο έλάμβανε τήν μορφή της και άπεμιμείτο τις κινήσεις της.

Σημειωτέον ότι ή Αιμιλία άπελύετο κάθε φορά πού γινόταν γνωστό τό φαινόμενο. Όταν δέ ή περίπτωση της έλαβε εύρεία δημοσιότητα, είχε ήδη άπολυθή 19 φορές!

Οί ψυχές των ανθρώπων πού έχουν πεθάνει πρόσφατα είναι σαν ναρκωμένες για ένα διάστημα και συνεπώς δέν έχουν τήν δυνατότητα νά παρουσιάζονται. Οί φασματικές εμφανίσεις τους σέ τρίτα πρόσωπα γίνονται μέσω του άγγέλου οδηγού, ό όποιος λαμβάνει τό άστρικό σώμα του άποθανόντος και παρουσιάζεται σαν νά είναι ό ίδιος, λέγοντας μερικές λέξεις ή δίνοντας ένα μήνυμα. Έτσι εξηγείται τό ότι οί εμφανιζόμενοι δέν δείχνουν μεγάλη οικειότητα μέ τους γήϊνους, αλλά περιορίζονται στην άποστολή τους, δηλαδή μόνο στην μετάδοση του μηνύματος.

Όλα αυτά τά έντυπωσιακά φαινόμενα δέν έχουν μεγάλη σημασία για τους πιστούς. Μόνο ό Λόγος έχει άξια, διότι ό Λόγος είναι ή ουσία των πάντων και ό Λόγος δημιουργεί.

Τά φαινόμενα προορίζονται κυρίως για τους άπιστους, τους ύλιστές, τους πείσμονες, και τους άμφιβάλλοντες για τήν πραγματική ύπαρξη του Πνευματικού κόσμου. Εάν όμως δέν συνειδητοποιήσουν τήν άξια του Άληθούς Λόγου, τότε και τά φαινόμενα έλάχιστη επίδραση θα έχουν επάνω τους.

7. Τά πνευματιστικά φαινόμενα

Η φαινομενολογία του πνευματισμού καταλαμβάνει πολύ μεγάλη έκταση και δέν είναι δυνατόν νά εξαντληθή σέ λίγες σελίδες. Θα έκθέσουμε μόνο σέ γενικές γραμμές τά κυριότερα φαινόμενα, διότι αναλυτικές περιγραφές καθώς και συγκεκριμένες περιπτώσεις εμφάνισής τους υπάρχουν άφθονες στην σχετική βιβλιογραφία.

Κατ' ἀρχήν πρέπει νά γνωρίζουμε, ὅτι τὰ πνευματιστικά φαινόμενα δέν ὑπόκεινται ἐξ ὀλοκλήρου στόν ἔλεγχο ὁποιασδήποτε ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ἀκριβῶς διότι ἐξαρτῶνται ἀπό τήν βούληση τοῦ πνεύματος, νά συνεργασθῆ ἢ ὄχι στήν ἐμφάνιση ἑνός συγκεκριμένου φαινομένου. Γι' αὐτό στίς σχετικές ἔρευνες διαπιστώνεται συχνά μεγάλη ἀπόκλιση ἀπό τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα, διότι δέν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὁ συνειδητός παράγων τοῦ πνεύματος.

Ἡ ἐπιστήμη μελετᾷ τὰ φυσικά φαινόμενα βάσει τῶν γνωστῶν φυσικῶν νόμων, δέν μπορεῖ ὁμως νά προβλέψει κάτι, ὅταν ὑπαισέρχεται ἡ ἀνθρώπινη ἐλεύθερη βούληση. Π.χ. ὁ νόμος τῆς ἐλεύθερης πτώσης προβλέπει ὅτι ἕνας λίθος πού ἀφήνεται ἐλεύθερος, θά πέσει κατακόρυφα στή Γῆ μέ τόση ταχύτητα. Ὅταν ὁμως κάποιος κρατεῖ τόν λίθο στό χέρι του καί ἐναπόκειται στήν βούλησή του νά τόν ἀφήσει ἢ ὄχι, κανένας ἐπιστήμονας δέν μπορεῖ νά προβλέψει ἂν θά πέσει ὁ λίθος, πότε θά πέσει, ἢ ποιά τροχιά θά ἀκολουθήσει.

Παρόμοια κατάσταση ἔχομε μέ τὰ πνευματιστικά φαινόμενα. Ἐκτός ὁμως ἀπό τήν βούληση τῶν πνευμάτων νά ἐκδηλώσουν ἢ ὄχι τήν ἐνέργειά τους, ὑπάρχουν καί οἱ αὐστηροί Οὐράνιοι Νόμοι πού ἐμποδίζουν τίς ἐνέργειες αὐτές νά ἐπεκτείνονται πέραν ἑνός ὀρισμένου ὁρίου. Κάθε παράβαση τῶν Νόμων τιμωρεῖται αὐτόματα, ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς Νόμους. Γι' αὐτό ὅλα τὰ πνεύματα, ἀγαθὰ καί πονηρά, εἶναι πολύ προσεκτικά ὥστε νά μὴν ὑπερβοῦν τὰ ὅρια καί ὑποστοῦν τίς συνέπειες.

Σέ κάποια πειράματα μεταβίβασης σκέψεων, τήν μία ἡμέρα εἶχαν μεγάλη ἐπιτυχία, ἐνῶ τήν ἐπόμενη ἡμέρα παταγώδη ἀποτυχία, ἔστω καί ἂν ἐπικρατοῦσαν οἱ ἴδιες συνθήκες καί τὰ ὑποκείμενα εὐρίσκοντο σέ ἀριστη κατάσταση. Ὁ λόγος τῆς ἀποτυχίας εἶναι ἀπλός: Τό βοηθητικό πνεῦμα πού ἐνεργοῦσε σάν σύνδεσμος μεταξύ πομποῦ καί δέκτη, δέν ἠθέλησε ἢ δέν μπόρεσε νά συνεργασθῆ. Ἀφοῦ λοιπόν ἡ γραμμὴ ἐπικοινωνίας ἦταν <<κομμένη>>, ὁ ἀνθρώπινος πομπός δέν ἦταν σέ θέση νά μεταβιβάσει οὔτε ἕνα ψηφίο.

Μέχρι σήμερα ἡ ἔρευνα τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων ἀρκεῖται σέ περιγραφές τῶν ὧσων συμβαίνουν κατὰ τήν διάρκεια τῶν πειραμάτων ἢ ἐκτός αὐτῶν. Ὁ σκοπός ὁμως τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου δέν εἶναι ἡ ἐπίδειξη παράδοξων φαινομένων, ἀλλά θέλει νά ἔλξει μέσω αὐτῶν τήν προσοχή τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νά ἀντιληφθοῦν ὅτι ὑφίσταται ἐνεργά καί ὁ Ἄόρατος Κόσμος τῶν Ψυχῶν, ἡ ἰσχὺς τοῦ ὁποίου εἶναι πολύ ἀνώτερη ἀπό τῶν ἀνθρώπων.

Συνεπῶς τὰ φαινόμενα δέν ἀποτελοῦν αὐτοσκοπὸν, ἀλλὰ εἰσαγωγικὴ βαθμίδα ἐκπαίδευσης τῶν ἀνθρώπων. Πράγματι, μέ τὰ πολλαπλά καί ἄφθονα φαινόμενα κατὰ τήν ἠρωϊκὴ ἐποχὴ τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ, μέχρι τίς πρώτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα μας, ἐδραιώθηκε ἡ ἀπόδειξη τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καί ἡ πραγματικὴ ὑπαρξὴ τοῦ Ὑπερβατικοῦ Κόσμου, ὥστε νά ἀκολουθήσει διὰ τοῦ ἰδίου μέσου τῶν ἐπικοινωνιῶν ἡ μετάδοση διδασκαλιῶν ὑψίστου ἠθικοῦ περιεχομένου, πού παραμέρισαν τελικὰ τὰ φαινόμενα, σάν ἀνωφελῆ πλέον.

Σήμερα ὁ ἀκραϊφνῆς πνευματισμός ἔχει φθάσει στό σημεῖο νά ἐνδιαφέρεται ἀποκλειστικά γιὰ τὰ φαινόμενα τοῦ Ἀνώτερου θετικοῦ πνευματισμοῦ (βλ. ἐ-

νότητα 4). Ἐπειδή ὁμως χρονικά καί ἱστορικά προηγήθηκαν τά φαινόμενα τοῦ Κατώτερου πνευματισμοῦ, ἀρχίζομε ἀπό αὐτά τήν παρουσίαση.

Α) Κατώτερος (μὴ ἀκραιφνής) πνευματισμός

1. Κτύποι, κρότοι, θόρυβοι κλπ., προκαλούμενοι εἴτε μέσα σέ ὑλικά σώματα, εἴτε στήν ἀτμόσφαιρα. Τά πνεύματα χρησιμοποιοῦν τήν ἀγνωστη στήν ἐπιστήμη μέθοδο τοῦ ἀντι-ἤχου, γι' αὐτό οἱ παραγόμενοι ἤχοι ἔχουν ἰδιάζουσα χροιά, πού γίνεται ἄμεσα ἀντιληπτή ἀπό ἓνα ἐμπειρο ἄτομο.

2. Μετακινήσεις ἀντικειμένων ἀπό ἓνα σημεῖο στό ἄλλο, ἢ περιστροφές, ἢ αἰωρήσεις αὐτῶν κλπ. Μερικοὶ μεσάζοντες μποροῦν οἱ ἴδιοι νά αἰωροῦνται. Αἰωρήσεις ἀναφέρονται καί στίς βιογραφίες μερικῶν ἁγίων καί ἰνδῶν γιόγκι.

3. Παίξιμο μουσικῶν ὀργάνων. Ἐχουν καταγραφεῖ πολλές περιπτώσεις ὅπου ἄορατα πνεύματα παίζουν θαυμάσια ὄλων τῶν εἰδῶν τά μουσικά ὄργανα. Ἐπίσης ἓνα διάμεσον μπορεῖ νά παίξει ἓνα μουσικό κομμάτι σάν ἄριστος βιρτουόζος, χωρίς νά ἔχει ἰδέα ἀπό τό ὄργανο αὐτό.

4. Προσκομίσεις καί ἀποκομίσεις. Εἶναι ἀπό τά πιό ἐνδιαφέροντα φαινόμενα. Τό τάδε ἀντικείμενο ἐξαφανίζεται ἀπό τήν θέση πού βρίσκεται, καί ἐμφανίζεται σέ ἄλλη θέση. Δηλαδή, διαλύεται μέ τήν ἐπίδραση τοῦ πνεύματος στά συστατικά του στοιχεῖα (ἀποκόμιση) καί ἀνασυντίθεται σέ ἄλλο μέρος μέ τήν ἀρχική του ἀκριβῶς μορφή (προσκομίαση). Ἡ διαλυθεῖσα ὕλη διαπερᾶ τοίχους καί ἐρημητικά κλειστούς χώρους χωρίς νά παρεμποδίζεται κατὰ τό ἐλάχιστο. Ἐτσι βλέπομε νά ἐμφανίζεται ξαφνικά μπροστά μας ἓνα ἀντικείμενο πού δέν ὑπῆρχε προηγουμένως, ἀλλά μεταφέρθηκε ἀπό ἄλλοῦ μέ τήν προσκόμιση. Τό φαινόμενο αὐτό παρομοιάζεται μέ τήν γραμμική ἀνάλυση τῆς τηλεοπτικῆς εἰκόνας καί τήν ἀνασύνθεσή της στήν ὀθόνη τοῦ δέκτη. Σέ σπάνιες περιπτώσεις ἐφαρμόζεται καί ἐπὶ ἀνθρώπων, ὅπως συνέβη μέ τόν Ἀπολλώνιο τόν Τυανέα, τόν ἀπόστολο Φίλιππο καί ἄλλους.

5. Πρόκληση φυσικῶν φαινομένων, ὅπως σχηματισμός ρεύματος ἀέρα, δημιουργία ὁσμῶν ἀπό ἀγνωστα ἀρώματα, ἐμφανίσεις φῶτων ἢ φωσφορισμῶν κλπ. Ἐπίσης προκαλοῦνται μεταβολές τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῶν σωμάτων, ὅπως αὐξήσεις ἢ μειώσεις τοῦ βάρους, τῆς θερμοκρασίας κλπ.

Οἱ μεταβολές αὐτές δέν ἀντιτίθενται οὔτε παραβαίνουν τούς γνωστούς φυσικούς νόμους, γιατί βασίζονται σέ ἄλλους γενικώτερους νόμους, πού εἶναι ἐντελῶς ἀγνωστοί στή Φυσική σήμερα. (Π.χ. τό φαινόμενο τῆς ἀνοδικῆς κίνησης κατὰ τήν ἄνοση δέν ἀντιτίθεται στόν νόμο τῆς βαρύτητος, ἀλλά ὑπακούει στήν συνισταμένη τῶν δυνάμεων).

6. Ψυχομετρία. Μέ τόν ὄρο αὐτόν δηλώνεται ἡ ἰκανότητα μερικῶν διαμέσων νά διαπιστώνουν ἀκριβῆ στοιχεῖα καί πληροφορίες γιά ἓνα ἄτομο, ὅταν ἔλθουν σέ ἀπλή ἐπαφή εἴτε μέ τό χέρι π.χ. τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ, εἴτε μέ ὅποιοδήποτε ἀντικείμενο πού ἀνήκει σ' αὐτό. Οἱ πληροφορίες μποροῦν νά ἀναφέρονται στό

παρελθόν, στό παρόν, ή στό μέλλον του ατόμου. Τά ψυχομετρικά διάμεσα έχουν πολλές ειδικεύσεις, όπως νά άνευρίσκουν χαμένα πρόσωπα ή χαμένα αντικείμενα, νά διαπιστώνουν τήν ύπαρξη νοσογόνων έστιών, νά άντιγράφουν έπακριβώς τό περιεχόμενο κλειστής έπιστολής κλπ.

Δέν πρόκειται για μαντεία, αλλά ή για ειδική συνεργασία μέ τόν πνευματικό όδηγό τους, ή διεισδύουν στό ύποσυνείδητο του άλλου ατόμου και άντλούν από εκεί τίς πληροφορίες πού χρειάζονται. Η μετάδοση στοιχείων από τό ύποσυνείδητο πρós τρίτο πρόσωπο γίνεται εύκολότερα, διότι δέν ύπάρχει πνευματική πίεση, λόγω μή άμεσου ένδιαφέροντος.

7. Διαμεσική γραφή. Τό χέρι γράφει αυτόματα, οδηγούμενο από τό πνεύμα, χωρίς νά παρεμβαίνει ή ανθρώπινη βούληση. Η έπίγνωση ή μή του ατόμου στό τί γράφει, έξαρτάται από τόν βαθμό της ύπνωτικής του κατάστασης.

Πολλοί συγγραφείς ή μή, εύρισκόμενοι σέ ήμι-έκσταση έχουν γράψει θαυμάσια κείμενα και κατόπιν άπορούν πώς τά έγραψαν, χωρίς νά άντιλαμβάνωνται ότι κάποιον άόρατο πνεύμα συνεργάστηκε μαζί τους. Δέν πρόκειται έδω για έμπνευση, αλλά για διαμεσική γραφή, διότι όταν έγραφαν δέν είχάν συναίσθηση τί έγραφαν.

8. Διαμεσική ζωγραφική. Έκτέλεση ζωγραφικών έργων, πολλές φορές άξιόλογων, από άτομα πού συνήθως δέν έχουν ιδέα από ζωγραφική.

9. Μεταβίβαση σκέψης. Άπλό και άρκετά συνηθισμένο φαινόμενο. Είναι τό προσφιλέσ φαινόμενο της Παραψυχολογίας, άλλ' όμως παρά τίς διακηρύξεις της, δέν είναι δυνατόν νά έπιτευχθή χωρίς τήν μεσολάβηση ενός συνδετικού πνεύματος μεταξύ πομπού και δέκτη στό πείραμα, άκόμη και όταν τό φαινόμενο πάρατηρείται τυχαία μεταξύ δύο ατόμων.

10. Διόραση και διακοή. Διά μέσου αυτών τό άτομο άντιλαμβάνεται όπτικές ή άκουστικές παραστάσεις από τόν Πνευματικό κόσμο. Μέ τήν διόραση βλέπει πνευματικές εικόνες μέ τόν έσωτερικό όφθαλμό της ψυχής (τό λεγόμενο <<τρίτο μάτι>>), οι όποιες δέν είναι όρατές στους άλλους άνθρώπους. Μέ τήν διακοή, άκούει τήν όμιλία του πνεύματος σαν μία έσωτερική φωνή, και άντιλαμβάνεται καθαρά ότι δέν προέρχεται από τόν έαυτό του, αλλά από κάποιον έξωτερικόν παράγοντα.

Η διόραση και ή διακοή μπορούν νά καλλιεργηθούν μέ κατάλληλες άσκήσεις. Έκτός αυτού όμως πολλοί άνθρωποι έχουν στιγμιαίες έμπειρίες τέτοιων φαινομένων, πού κινούν τήν περιέργεια και τό ένδιαφέρον τους. Σέ αυτές τίς περιπτώσεις πρέπει νά προσέξουν ώστε νά μήν έξαφθη ό έγωϊσμός τους, ότι τάχα είναι άνώτερα άτομα και έχουν έξαιρετικές ικανότητες! Νά γνωρίζουν ότι πρόκειται για άπλούστατα φαινόμενα και ότι δέν όφείλονται στίς δικές τους ικανότητες, αλλά κυρίως στόν άγγελον φύλακα ή τόν πνευματικό όδηγό.

Όταν κάποιος άκούσει κάτι μέ τήν διακοή και δέν δώσει σημασία, μπορεί νά άκούσει τό ίδιο μήνυμα κατ' επανάληψη. Αυτό συμβαίνει όταν κάποιον οικείο ή φιλικό πνεύμα προσπαθεί νά μεταδώσει κάτι και πρέπει ό λήπτης νά λάβει τά μέτρα του σέ ένα ζήτημα πού τόν άφορά.

Στό επίπεδο του Κατώτερου πνευματισμού ανήκουν οι απλές εικόνες της διόρασης. Υπάρχουν όμως και τα ολοκληρωμένα όραματα, με συμβολισμούς ή προφητικές αποκαλύψεις, τα οποία ανήκουν στον Άκραιφνη πνευματισμό.

Η διόραση διαχωρίζεται από την ενόραση και την παρόραση, όπως εξηγήσαμε πιο κάτω.

11. Άπλές όμιλίες του πνεύματος διά του μεσάζοντος. Συνήθως πρόκειται για ανακοινώσεις παρηγορίας προς τους οικείους του, ενημέρωση για οικογενειακά ζητήματα, τόνωση του ήθικου κλπ.

Παρεμφερής είναι η όμιλία σε γλώσσα έντελως άγνωστη στο διάμεσο, ακόμη και στους παρευρισκόμενους. Τό φαινόμενο αυτό αποδεικνύει ότι δεν όμιλει τό διάμεσο από τό ύποσυνείδητό του, αλλά όμιλει τό πνεύμα στην άγνωστη γλώσσα, για νά επιβεβαιώσει την παρουσία του. Η ξενογλωσσία, όπως λέγεται σήμερα, ήταν γνωστή από αρχαιότατων χρόνων. Ίδιαίτερη έμφαση έλαβε στην χριστιανική εκκλησία της Κορίνθου, με τό όνομα γλωσσολαλία, όπως θά δούμε στο σχετικό κεφάλαιο.

12. Ένσωματώσεις. Πρόκειται για την είσοδο ξένου πνεύματος έντός του σώματος ανθρώπου, ό οποίος έτσι καθίσταται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό ύποχείριος του πνεύματος. Η ένσωμάτωση άγαθού πνεύματος δεν γίνεται άμεσα άντιληπτή, διότι έχει ευνοϊκά άποτελέσματα για τό άτομο. Άντίθετα η ένσωμάτωση πονηρού πνεύματος έχει δυσάρεστα άποτελέσματα και άποτελεί τό προκαταρκτικό στάδιο της δαιμονοκαταληψίας, εάν τό άτομο δεν λάβει έγκαιρώς τά μέτρα του.

Οί άντιφατικές καταστάσεις μερικων ατόμων χαρακτηριζόμενες από την Ψυχολογία σαν διπλή προσωπικότητα, εξηγούνται ακριβώς με την ένσωμάτωση ενός πονηρού ή άστατου πνεύματος, τό οποίο κατά διαστήματα ύπερισχύει της προσωπικότητας του ατόμου. Δεν πρόκειται λοιπόν για <<διπλή>> προσωπικότητα, αλλά για δ ύ ο προσωπικότητες πού φιλοξενούνται στο ίδιο σώμα, εκ των οποίων ή μία είναι παρείσακτη και όταν αποχωρήσει, ή άλλη ξαναβρίσκει την άνεσή της.

13. Έμφανίσεις φασμάτων και ύλοποιήσεις (βλ. την προηγούμενη ένότητα).

Β) Αύτοπνευματισμός

Η ψυχή σαν θεϊκή ακτίνα είναι άθάνατη. Οί ιδιότητές της είναι σε μικρογραφία ταυτόσημες με τίς ιδιότητες του Θεού, αφού και ή ίδια θεωρείται σαν ένας μικρός θεός. Τό εάν και κατά πόσον αυτές οι ιδιότητες θά εκδηλωθούν ενεργά κατά την διάρκεια της ζωής του ατόμου, εξαρτάται από τό εάν τό πνεύμα του θά άντλήσει από αυτήν δυνάμεις και καθοδήγηση, ή εάν θά στραφή προς τό σώμα (την ύλη), όποτε ή ψυχή ύποδουλώνεται στην συνδυασμένη ισχύ των δύο άλλων στοιχείων.

Με τόν όρο <<αύτοπνευματισμός>> καθορίσαμε τά φαινόμενα στα όποια ή πρωτεύουσα ενέργεια προέρχεται από την ένσαρκωμένη ψυχοπνευματική όντότητα, ένω σχεδόν πάντοτε ύφίσταται δευτερευόντως και ή βοηθητική συνεργασία ενός άσάρκου πνεύματος. Δηλαδή, ή ψυχή δεν είναι απόλυτα

δεσμευμένη εντός του σώματος, αλλά έχει ώρισμένες θυρίδες διεξόδου, μέσω των οποίων ενεργεί, προκαλώντας φαινόμενα πνευματιστικής φύσεως. Τα σπουδαιότερα από αυτά είναι:

1. Τηλεπάθεια. Είναι η μεταβίβαση από ένα άτομο σε άλλο εικόνων ή σωματικών και ψυχικών καταστάσεων. Τα δύο άτομα συντονίζονται όπως ο πομπός και ο δέκτης. Οι δίδυμοι εμφανίζουν συχνά ισχυρό τηλεπαθητικό δεσμό.

2. Υποβολή. Είναι η μετάδοση μιας ιδέας σε άλλο άτομο, χωρίς την χρήση του λόγου, ή και διά μέσου λόγου με συγκεκριμένη άφανη δυναμικότητα. Η ιδέα επηρεάζει το άτομο και έχει επάνω του πραγματικά αποτελέσματα.

Η ιδέα ενισχύεται τόσο από την ψυχική ενέργεια του ατόμου όσο και από άορατα πνεύματα, ώστε να υλοποιείται κατά κάποιον τρόπο, αποδίδοντας στην πράξη την καλή ή κακή φύση της.

Είναι προφανές ότι οι καλές ιδέες ενισχύονται διά της υποβολής από τα αγαθά πνεύματα, ενώ οι κακές από τα πονηρά ή άστατα.

Όταν το μυαλό του ανθρώπου δημιουργεί μια ιδέα, τότε γίνεται αύθυποβολή, πού επίσης εντείνεται από τα αντίστοιχα πνεύματα. Οι λεγόμενες <<έμμονες ιδέες>> αυτής της κατηγορίας ενισχύονται από πονηρά πνεύματα και φυσικά σούδέποτε είναι όρθες.

Οι κακές ιδέες ή σκέψεις μας επηρεάζουν δυσμενώς τους άλλους μέσω της υποβολής, διότι η ενέργειά τους χρησιμοποιείται σαν όπλο στα χέρια των πονηρών πνευμάτων. Το αντίθετο αποτέλεσμα συμβαίνει με τις καλές ιδέες ή σκέψεις μας.

Υπάρχουν πολλές ασκήσεις για την έσωτερική καλλιέργεια του ατόμου και για την θεραπεία ασθενών διά της υποβολής, μέσω του ύπνωτισμού, αλλά δεν χρησιμοποιούνται ακόμα ευρέως. Η θετική εφαρμογή της υποβολής είναι επιτυχημένη μόνο όταν η ισχύς της άντλείται εκ του Θείου Λόγου· άλλως καταντά παρωδία και αὐταπάτη.

3. Ψυχοβολία. Οι άνθρωποι με έντονο ψυχισμό εκπέμπουν ειδικές ακτινοβολίες από τα μάτια και τα άκρα των δακτύλων, πού επηρεάζουν τους άλλους ανθρώπους, προς το καλό ή προς το κακό. Έπειδή βασική αίτια της έκπομπής είναι το πνεύμα, το φαινόμενο αυτό έπρεπε να ονομάζεται <<πνευματοβολία>>.

Στήν περίπτωση της υποβολής ή προσπάθεια για την επίτευξη ενός αποτελέσματος είναι συνειδητή (σκόπιμη), ενώ εδώ ή έκπομπή της καλής ή κακής ενέργειας γίνεται άσυνειδήτα. Οι ζηλόφθονοι π.χ. εκτοξεύουν με αυτόν τον τρόπο την έσώτερη κακία τους, προκαλώντας την βασκανία.

4. Μαντεία. Το άτομο μέσω της αυτόσυγκέντρωσης, με την βοήθεια υλικών παραστάσεων και με την ενίσχυση του πνευματικού του οδηγού, πού συνήθως είναι πνεύμα χαμηλής εξέλιξης (εκπαιδευόμενο), συλλαμβάνει εικόνες του μέλλοντος, ή και της τρέχουσας πραγματικότητας, τις οποίες μεταδίδει στον ενδιαφερόμενο.

Έάν ο πνευματικός οδηγός είναι ανώτερο πνεύμα, μπορεί να μεταδώσει εικόνες του άπωτέρου μέλλοντος, οι οποίες έπαληθεύουν κατά γράμμα. Η πιο εξελιγμέ-

νη μορφή μαντείας λέγεται <<προφητεία>> και υπάγεται στον Άκραιφνή πνευματισμό.

Σέ όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες υπήρχε πάντοτε ένα μεγάλο πλήθος μάντεων κάθε είδους. Στην πλειοψηφία τους ή έχουν κάποιες μικρές ικανότητες; ή συνεργάζονται με πονηρά πνεύματα, ή είναι άπατεώνες βασιζόμενοι στην εύπιστία των ανθρώπων. Για όλους αυτούς τους λόγους συνιστάται να αποφεύγονται.

Οι γνήσιοι μάντεις είναι ελάχιστοι, δέν επιδιώκουν οικονομικά όφέλη, σέβονται την Θεία Άρχή και έχουν πάντοτε επίγνωση της συνεργασίας με τον άόρατο όδηγό τους.

5. Θεραπευτικές έπεμβάσεις. Οι θεραπευτές άντλούν ισχύν από τις άγνωστες δυνάμεις της φύσης. Έκτελούν την τομή της έγχειρησης χωρίς χρήση έργαλειών, αφαιρούν τά κατεστραμμένα μέρη του σώματος και κλείνουν τό άνοιγμα χωρίς να φαίνεται τό ελάχιστο ίχνος. Έχουν ειδικότητα σε διάφορες παθήσεις, όφειλόμενες συνήθως σε έσωγενείς παράγοντες.

Οί θεραπευτές κατέχουν τό χάρισμα αυτό έξ Ούρανοϋ, όπως και οι μεσάζοντες. Δέν είναι πολλοί, σε σύγκριση με τον πληθυσμό της Γης, ενώ όρκετοί έξ αυτών δέν γνωρίζουν ότι έχουν τό χάρισμα της θεραπείας με άναίμακτες χειρουργικές έπεμβάσεις.

Άντίθετα, οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν ικανότητες θεραπευτικής ένίσχυσης μέσω των άκτινοβολιών της αύρας, που έκπέμπονται από τις παλάμες. Με την άσκηση πολλοί μπορούν να φθάσουν σε άμεσα και θεαματικά άποτελέσματα. Είναι ή μέθοδος του <<ζωϊκού μαγνητισμού>>, όπως αναφέρομε σε έπόμενη ένότητα.

6. Έμπνεύσεις. Η έμπνευση είναι συνεργασία του ανθρώπου με ένα άόρατο πνεύμα, τό όποιο διοχετεύει αίφνιδίως στον έγκέφαλο του ανθρώπου μία ιδέα ή την λύση ενός προβλήματος. Έπειδή ή διοχέτευση γίνεται μέσω ειδικών άκτινοβολιών, δημιουργείται ή αίσθηση της <<φώτισης>>.

Τά δημιουργήματα από τις άληθινές έμπνεύσεις έχουν ανώτερη πνοή και ουσιαστικό βάθος. Ο άνθρωπος πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι ή έμπνευσή του προήλθε άνωθεν, διότι εάν την θεωρήσει σαν άποκλειστικά δική του ένέργεια, τότε τό όδηγητικό πνεύμα άποχωρεί και τά έπόμενα δημιουργήματά του είναι χαμηλής στάθμης και άνούσια.

Οί έμπνεύσεις πραγματοποιούνται με κάποια μορφή στοιχειώδους διαμεσικής έπικοινωνίας, κατά την όποία πρωτεύοντα ρόλο παίζει ή ικανότητα και ή διάθεση του ατόμου να δεχθή την έμπνευση.

7. Όνειρα. Τά όνειρα, όταν δέν όφείλονται σε σωματικά αίτια ή σε έξωτερικά έρεθίσματα, άποτελούν μηνύματα από τό ύποσυνείδητο, μέσω περιέργων συμβολικών εικόνων, στις όποιες παρουσιάζεται ή άλήθεια άλλιωμένη μέσα από τους παραμορφωτικούς φακούς του διαχωριστικού φραγμού του ύποσυνείδητου. Κάθε εικόνα άφορά την συγκεκριμένη περίπτωση, γι' αυτό ή

τυποποίηση της έρμηνείας των όνειρων κατά τό σύστημα του <<όνειροκρίτη>> είναι τελείως άβάσιμη.

Οί πραγματικοί έρμηνευτές των όνειρων είναι ελάχιστοι και έχουν επίσης τό χάρισμα αυτό έξ Ουρανού.

8. Ενόραση. Είναι τό φαινόμενο κατά τό όποίο βλέπει κάποιος εικόνες ή σκηνές πού δέν υπάρχουν στην πραγματικότητα έντός του όπτικού του πεδίου, αλλά ή διαδραματίζονται την ίδια στιγμή σέ μακρυνή απόσταση, ή πρόκειται νά λάβουν χώρα στό προσεχές μέλλον. Και στις δύο περιπτώσεις όμως πρόκειται για γ ή ι ν ε ς εικόνες, των όποιων την πραγματοποίηση διαπιστώνει τό άτομο μελλοντικώς και έντυπωσιάζεται μέ την άκριβέστατη συνταύτιση των γεγονότων μέ εκείνα πού είδε σέ άνύποπτο χρόνο.

Αντίθετα ή διάραση, όπως είπαμε προηγουμένως, άφορά ο υ ρ ά ν ι ε ς εικόνες, ήτοι όντότητες ή σκηνές ή συμβολικές παραστάσεις, οί όποιες δέν έχουν ύλική ύφή, αλλά ύφίστανται μέσα στό περιβάλλον του Πνευματικού κόσμου.

Αυτή είναι ή συνηθέστερη έννοια των δύο όρων. Διευκρινίζεται όμως ότι πολλές φορές συγχέονται, γι' αυτό έπιστάται ή προσοχή του άναγνώστη, στό τί άκριβώς έννοει κάθε συγγραφέας μέ την χρησιμοποίηση των όρων ένόραση και διάραση (Οί μεταφορικές σημασίες τους δέν άφορούν τόν πνευματισμό).

9. Παρόραση. Είναι μία διαφορετική σπανιώτερη λειτουργία της όρασης, έντός του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά μέ μεγαλύτερη ευαισθησία σέ μερικές άόρατες συνήθως περιοχές του όπτικού φάσματος. Μέ αυτήν τό άτομο βλέπει κατά κάποιον τρόπο τό έσωτερικό των άντικειμένων ή των ζωντανών οργανισμών, πού φαίνονται σάν όμιχλώδεις σκιές μέ ποικίλους χρωματισμούς. Μέ την παρόραση διαπιστώνονται έσωτερικές άνωμαλίες, παθήσεις των όργάνων, έστιες άσθενειών έντός του σώματος κλπ. Τό αίσθημα αυτό δέν διατηρείται για πολύ χρονικό διάστημα, διότι δυνατόν νά όδηγήσει σέ άπώλεια της όρασης. Μέ την παρόραση γίνεται αίσθητή και ή αύρα των σωμάτων.

10. Ακαυσία. Φαινόμενο γνωστό από πανάρχαιους χρόνους, σέ πολλούς πρωτόγονους λαούς της Άφρικής και Νότιας Άμερικής. Διατηρείται στους άναστενάρηδες της Μακεδονίας και παρα τις επιστημονικές έρευνες, δέν έχει έπιτευχθή ή εξήγησή του.

Όφείλεται σέ ειδικές ψυχικές άκτινοβολίες, πού άπωθούν την θερμότητα της πυράς. Οί άκτινοβολίες αυτές έχουν και την ιδιότητα νά άπωθούν τις σφαίρες κατά την διάρκεια της μάχης, όποτε ο πολεμιστής καθίσταται άτρωτος.

11. Έξοδος της ψυχής από τό σώμα. Λαμβάνει χώραν μετά από ένα σοβαρό άτύχημα, κατά την διάρκεια μιās έγχείρησης, κατά την ώρα του ύπνου κλπ. Ό άνθρωπος σάν ψυχή βλέπει τό σώμα του νά κείτεται άπνουν, νά δέχεται τις περιποιήσεις των γιατρών, ή ό,τι άλλο συμβαίνει. Δέν πρόκειται για θάνατο, διότι διατηρείται ό έλαστικός σύνδεσμος μέ τό σώμα. Έάν ό έξελθόν παρατηρήσει μέ προσοχή, μπορεί νά ιδεί τό συνδετικό νήμα της ψυχής μέ τό σώμα, ένω στόν

θάνατο αυτό τό <<νήμα τής ζωής>> κόβεται. Μετά από ένα διάστημα ή ψυχή έλκεται πάλι στον κλωβό τής.

Έδω υπάγονται καί οί περιπτώσεις νεκροφάνειας. Κάποτε οί <<κλινικά νεκροί>> ξαναγυρίζοντας στη ζωή περιγράφουν τί είδαν στο διάστημα μέχρι τήν επιστροφή τους στο σώμα. Η μνήμη τών έμπειριών τους διατηρείται επειδή δέν πέρασαν τό Φράγμα τής Λήθης. Συνεπώς όσα μεταδίδουν δέν είναι εικόνες του Ουράνιου κόσμου, αλλά τών ανώτερων (πνευματικών) σφαιρών του Γήινου κόσμου.

Μερικοί γιόγκι καί μεγάλοι διδάσκαλοι μπορούν αυτόβουλα νά έξέρχονται από τό σώμα τους καί νά επισκέπτονται άγνωστους κόσμους, συναντώμενοι μέ ύψηλές πνευματικές όντότητες.

12. Άριθμομνήμονες. Λέγονται έτσι οί άνθρωποι πού έκτελούν αυτόματα πολύπλοκους μαθηματικούς ύπολογισμούς. Έχουν άνοιχτή μία ειδική θυρίδα του ύποσυνειδήτου, μέσω τής όποιας μεταδίδεται άμεσα ή άπάντηση στον έγκέφαλο. Η ταχύτητά τους ύπερβαίνει τήν ταχύτητα καί του πιο έξελιγμένου ήλεκτρονικού ύπολογιστή. Συνήθως δέν διαθέτουν άλλες ικανότητες πέραν τών μαθηματικών.

13. Τηλεκινητικά φαινόμενα. Παρατηρούνται στους άνθρωπους πού έχουν άφ' ενός έντονον ψυχικό δυναμισμό καί άφ' έτέρου πνευματική άστάθεια, δηλαδή τό ασθενικό πνεύμα τους δέν μπορεί νά χαλιναγωγήσει τήν ισχύ τής ψυχής. Τότε έπεμβαίνουν άστατα ή πρόσγεια πνεύματα καί άπορροφώντας τήν πλεονάζουσα ψυχική ισχύ του άτόμου προκαλούν διάφορα ένοχλητικά φαινόμενα, όπως μετακινήσεις αντικειμένων μέσα στο σπίτι, πτώσεις λίθων, θραύσεις τζαμιών, σχίσμο ύφασμάτων κλπ. Τό ψυχοδυναμικό άτομο αισθάνεται ότι όλα αυτά γίνονται έξ αίτίας του, αλλά χωρίς τήν θέλησή του. Οί άνθρωποι δέν βλέπτονται, διότι τά άστατα πνεύματα γνωρίζουν πώς σέ μία τέτοια περίπτωση θά ύποστούν βαρύτατη τιμωρία. Τά φαινόμενα σταματούν όταν ισχυροποιηθ ή θέληση του άτόμου, μέ τήν προσευχή, τήν ύποβολή, ή μέ άλλα μέσα.

14. Διαίσθηση, ή λεγόμενη καί έκτη αίσθηση. Είναι ψυχική ένέργεια, ή όποία προειδοποιεί τό άτομο για κάποιον ένδεχόμενο κίνδυνο ή άποκαλύπτει μέ τήν ουράνια φώτιση τίς ένέργειες άοράτων γεγονότων, προσωπικών ή μη, μέ εικόνες πού συλλαμβάνει ή φαντασία. Όταν όμως οί εικόνες αυτές δέν έχουν πραγματικό αντίκρυσμα, τότε ή ύποτιθέμενη διαίσθηση είναι ψευδής παραιίσθηση. Έλάχιστοι, άνθρωποι έχουν άληθινή διαίσθηση, είτε σαν έμφυτο χάρισμα είτε σαν άποτέλεσμα τής έσωτερικής τους καλλιέργειας.

15. Ραβδοςκοπία. Η ανακάλυψη ύπογείου ύδατος, μετάλλων, ή άλλων αντικειμένων, μέ τήν χρήση ράβδων διαφόρων σχημάτων ή έκκρεμοϋς. Σέ αυτή τήν περίπτωση τό άτομο λειτουργεί σαν δέκτης τών έκπεμπόμενων άκτινοβολιών, μέ τήν βοήθεια τής ψυχικής του δυναμικότητας.

Παρατήρηση: Οί έχοντες σέ μεγάλο βαθμό άνεπτυγμένην κάποια ιδιότητα

του αυτοπνευματισμού μπορούν με κατάλληλη εξάσκηση να εξελιχθούν σε διάμεσα, πάντοτε όμως με την καθοδήγηση ενός εμπειρου πνευματιστού.

Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν μικρές ή μεγάλες εμπειρίες πνευματιστικών φαινομένων, που τους έντυπωσιάζουν, τα συζητούν με γνωστά τους πρόσωπα, αλλά δεν μπορούν να τα εξηγήσουν.

Πολλοί σε κάποια άπρόοπτη στιγμή άκουνε μία έσωτερική φωνή διά της διακοής και δεν ξέρουν που να την αποδώσουν. Σε άλλους συμβαίνει να συνταυτίζεται ή σκέψη τους με την σκέψη κάποιου άλλου ατόμου, ή να εκφράζουν την ίδια στιγμή την ίδια άποψη σε ένα θέμα. Άλλοι βλέπουν με κάποια στοιχειώδη ένόραση εικόνες του μέλλοντος ή γεγονότα που συμβαίνουν σε μακρυνή απόσταση, νομίζοντας ότι αυτά είναι δημιουργήματα της φαντασίας τους. Όταν όμως οι εικόνες έπαληθεύονται, τότε συναισθάνονται ότι κάτι συμβαίνει, πέραν της γήινης ζωής.

Όλα αυτά λαμβάνουν χώρα με την επένεργεια κάποιου άοράτου πνεύματος, που παρακολουθεί τα πάντα και βρίσκει μία κατάλληλη εύκαιρία να εκδηλώσει την ενέργειά του, με την δημιουργία τέτοιων άπλων φαινομένων. Όταν η ενέργειά του άπωθειται από τό έλευθερο ανθρώπινο πνεύμα, δεν έχει την δυνατότητα να εκδηλωθή.

Οι άνθρωποι πρέπει να συνειδητοποιήσουν την παρουσία του Πνευματικού κόσμου γύρω μας, κινούμενου όμως στην τέταρτη διάσταση, έξω από τον τρισδιάστατο υλικόν κόσμο. Να γνωρίζουν ότι κανένα πνεύμα, άγαθό ή πονηρό, δεν μπορεί να τους έπηρεάσει, εάν οι ίδιοι δεν έλξουν την ενέργειά του, είτε με την σκέψη είτε με την έσωτερική τους διάθεση. Και επειδή η κλίση κάθε ανθρώπου είναι όπωσδήποτε προς την μία ή την άλλη πλευρά, όλοι δεχόμαστε τις επίδράσεις των πνευμάτων που άντιστοιχοϋν στην κλίση μας.

Οι κλίσεις όμως ουδέποτε είναι σταθερές, γιατί τό ανθρώπινο πνεύμα άμφιταλαντεύεται στίς άποφάσεις του. Γι' αυτό ό Πνευματικός κόσμος προσπαθεί με κάθε τρόπο να μας φέρει στην ισοστάθμη. Αυτή είναι ό τελικός στόχος της γήινης ζωής. Όταν μία όντότητα επιτύχει την ισοστάθμιση, δεν επανέρχεται πλέον στον υλικό κόσμο.

Έπειδή οι άμεσες έντυπώσεις των ανθρώπων είναι υλικές, τα πνευματιστικά φαινόμενα και τα φαινόμενα του αυτοπνευματισμού δίνουν άπτές άποδείξεις της ύπαρξης και δυναμικότητας του Ουράνιου κόσμου, σαν άντιστάθμισμα της υλιστικής έλξης που καθηλώνει τον άνθρωπο στα συμφέροντα της γήινης ζωής. Πρέπει λοιπόν να μάθουμε όχι μόνο να ζούμε με τα φαινόμενα αυτά, αλλά και να τα άξιοποιούμε κατάλληλα για την άνύψωσή μας στίς σφαίρες της άληθειας.

Όταν τα άνωτέρω κατανοηθούν σε ίκανοποιητικό βαθμό, τότε ό άνθρωπος είναι έτοιμος να δρέψει τους ώριμους καρπούς του Άκραιφνουϋ πνευματισμού, σαν τό άποκορύφωμα της θεϊκής προσφορᾶς στην εξέλιξη της ανθρωπότητας.

Γ) Άκραιφνης πνευματισμός

1. Διδασκαλίες. Είναι τό κατ' έξοχήν έργο του άκραιφνουϋ πνευματισμού. Οι

Μεγάλοι Ουράνιοι Διδάσκαλοι αποκαλύπτουν στους ανθρώπους όσα πρέπει να γνωρίζουν για τὰ καθήκοντά τους στή γήινη ζωή και γιὰ τήν ζωή μετά τόν υλικό θάνατο. Καθοδηγοῦν τούς πιστούς και ἀπαντοῦν σέ οποιαδήποτε ἀπορία τους. Διευκρινίζουν τὰ ἀγνωστα μυστήρια, δίνουν τίς πραγματικές ἐρμηνείες τῶν φυσικῶν φαινομένων και φωτίζουν κάθε σκοτεινή πτυχή τῆς ἀνθρώπινης γνώσης.

Όλα τὰ συστήματα τῶν διαφόρων θρησκειῶν βασίστηκαν σέ διδασκαλίες ληφθεῖσες διὰ τῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἰδρυτῶν και τῶν ἄμεσων διαδόχων τους μέ Ουράνιες ὀντότητες. Ἡ ὑπεροχή τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀφείλεται ἀφ' ἐνός στήν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ και ἀφ' ἐτέρου στό Ἅγιο Πνεῦμα, τό ὅποιο συνεχῶς καθοδηγοῦσε τούς Ἀποστόλους διὰ τῆς θεοπνευστίας.

Οἱ διδασκαλίες ἀνατρέπουν ὅλες τίς ψευδεῖς γήινες γνώσεις, γιὰ νά τίς ἀντικαταστήσουν μέ τίς ἀληθινές γνώσεις, πού προέρχονται ἀπό τήν ἐνιαία Πηγή τοῦ Παντός.

Οἱ διδασκαλίες τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων συνταυτίζονται ὡς πρός τήν οὐσία τους, ἔστω και ἂν χρησιμοποιοῦνται διαφορετικές διατυπώσεις⁽¹⁾. Τά νοήματα μεταδίδονται καθαρά, ἀλλά μέσα στό ἔνδυμα τῶν λέξεων δέν ἀποδίδουν πάντοτε μέ ἀκρίβεια ὅλες τίς λεπτομέρειες τῶν χαρακτήρων τους, γι' αὐτό παρεξηγοῦνται συχνά ἀπό ἐκείνους πού δέν μποροῦν νά διεισδύσουν στήν βαθύτερη ἔννοιά τους. Χρειάζεται λοιπόν προσοχή, ὥστε νά μή ποδοπατοῦνται οἱ ἀδάμαντες ἀπό ὅσους δέν ἐκτιμοῦν τήν ἀξία τους.

Εἶναι γεγονός ὅτι και τὰ πονηρά πνεύματα μεταδίδουν τίς δικές τους παραπλανητικές διδασκαλίες, οἱ ὁποῖες ὁμως δέν ἔχουν μεγάλη ἐμβέλεια, οὔτε σέ κατάκτηση ὁπαδῶν οὔτε σέ διάρκεια χρόνου. Μέ τήν ἐξονυχιστική ἀνάλυση ἀποκαλύπτεται τό ψεῦδος, γιατί τό φῶς διαλύει τό σκότος, ἐνῶ τό σκότος δέν εἶναι σέ θέση νά ἐπισκιάσει τό φῶς. Ἐξ ἄλλου ἡ βαθύτερη φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ θεϊκή συνείδηση, ἀφυπνιζόμενη ἀσπάζεται τήν ἀλήθεια, ἀπορρίπτοντας αὐτόματα τήν ἀρνητικότητα τῶν ψευδῶν διδασκαλιῶν.

Μέ τήν ἀφομοίωση τῶν διδασκαλιῶν ὁ ἀνθρώπος ὄχι μόνο ἀποκτᾷ ὀρθές γνώσεις, ἀλλά φορτίζεται μέ οὐράνια θετική ἐνέργεια, ἐξισορροπεῖ τήν ἀρνητική ἔλξη τῆς ὕλης και ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιθυμητή ἰσοστάθμιση.

2. Θεραπείες. Ὁ Ἰατρικός τομέας τοῦ Οὐρανοῦ, ἐπί κεφαλῆς τοῦ ὁποῦο βρίσκεται σήμερα ὁ Ἱπποκράτης, ἐπεμβαίνει γιὰ τήν θεραπεία τῶν πασχόντων, εἴτε ἄμεσα (αὐτοτελῶς), εἴτε μέσω ειδικῶν μεσαζόντων.

Οἱ ἄμεσες θεραπείες ἐκλαμβάνονται ὡς θαύματα, ὅπως συμβαίνουν συχνά σέ ἱερούς θρησκευτικούς χώρους ἢ και ἐκτός αὐτῶν. Πρόκειται ὁμως γιὰ ἐπεμβάσεις τῶν Ἀοράτων Ἰατρῶν. Ἡ πραγματική ἔννοια τοῦ θαύματος εἶναι κάτι πολύ ὑψηλότερο, πού ἀδυνατεῖ νά συλλάβει τό ἀνθρώπινο περιορισμένο μυαλό.

Όταν ὁ πιστός ἐπικαλεῖται τήν Θεομήτορα ἢ τόν τάδε ἅγιον, δέν σημαίνει ὅτι ἐνεργοῦν αὐτοί, ἀλλά συντελοῦν στήν ἐξασφάλιση τῆς ἀδειας γιὰ θεραπεία, πρός δικαίωση τῆς ἰσχυρῆς πίστες. Ἡ ἀδεια δίδεται ἀπό τόν Κύριον, ὁ ὁποῖος

διαχειρίζεται με απόλυτη δικαιοσύνη τούς Νόμους του Ἀνάρχου, πρὸς ὄφελος πάντοτε τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἐάν ἐθεραπεύοντο ἅμεσα οἱ πάντες, δὲν θά ἐπιτυγχανόταν ὁ σκοπὸς τῆς γῆινης ζωῆς.

Τὰ θεραπευτικὰ διάμεσα διαφέρουν οὐσιαστικά ἀπὸ τούς θεραπευτὲς πού ἀναφέραμε προηγουμένως, διότι δὲν ἐνεργοῦν μὲ δικές τους δυνάμεις, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται σάν ὄργανα ἀπὸ τούς Ἀόρατους Ἰατροὺς γιὰ νὰ ἐπέμβουν ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν. Ἔτσι θεραπεύεται πλήρως ὅποιαδήποτε ἀσθένεια, ἐνῶ οἱ θεραπευτὲς ἔχουν περιορισμένες δυνατότητες καὶ συχνά οἱ ἐπιτυγχανόμενες θεραπείες τους δὲν διαρκοῦν πολὺ.

Ὁ Ἰατρικὸς τομέας καθοδηγεῖ ἐπίσης τούς ἀξιους ἰατροὺς στὶς διαγνώσεις τους, στὶς ὑποδεικνυόμενες θεραπευτικὲς ἀγωγές καὶ στὴν ἀνακάλυψη τῶν κατάλληλων φαρμάκων. Οἱ πιστοὶ στὸν Θεὸ Ἰατροὶ διαισθάνονται ἐντονα τὴν συνεργασία μὲ τούς Ἀόρατους Ἰατροὺς, ἰδιαίτερα σὲ κρίσιμες στιγμές, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἀντιλαμβάνωνται σαφῶς τὴν παρουσία τοῦ ὀδηγητικοῦ πνεύματος.

3. Προφητείες. Εἶναι ἰδιαίτερη κατηγορία διδασκαλιῶν, πού ἀφοροῦν ἀνακοινώσεις γεγονότων τοῦ ἀπώτερου μέλλοντος. Γιὰ τούς Μεγάλους Διδασκάλους δὲν ὑφίσταται παρελθόν καὶ μέλλον, διότι στὸν Πνευματικὸ κόσμον δὲν ὑφίσταται χρόνος. Ὅλα ἀποτελοῦν ἓνα διηγετικὸ παρόν. Γνωρίζοντας λοιπὸν τὰ πάντα, ἀποκαλύπτουν μὲσω γῆινων ὄντοτήτων τὰ μέλλοντα γενέσθαι, μὲ συγκεκαλυμμένες εἰκόνες καὶ χωρὶς νὰ προσδιορίζουν ἀκριβῆ χρόνον πραγματοποίησης τῆς προφητείας.

Οἱ ἀληθινοὶ προφῆτες δὲν ὀμιλοῦν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ μεταβιβάζουν ὅσα λέγει τὸ Οὐράνιο πνεῦμα. Πρέπει δὲ νὰ ἔχουν καθαρῶτατη ψυχὴ, ὥστε σάν ἀντιανακλαστικὰ κάτοπτρα νὰ ἀποδίδουν τὰ νοήματα μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια.

Τὰ χαμηλότερα πνεύματα, ἔστω καὶ ἀγαθὰ, δὲν γνωρίζουν πολλὰ πράγματα, γι' αὐτὸ δὲν μποροῦν νὰ μεταδώσουν προφητείες ὀλκῆς, ἀλλὰ μόνο τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος καὶ ὄχι πάντοτε μὲ σταθερὴ πρόβλεψη.

Ἐπειδὴ στὸ παρελθόν μερικές προφητείες δὲν ἔπρεπε νὰ γνωστοποιηθοῦν (διότι ἐδόθησαν εἰδικά γιὰ ὠρισμένους ἀνθρώπους καὶ ἔπρεπε νὰ κρατηθοῦν ὑπὸ ἐχεμύθεια), παρείσφρυσε στὶς ἐπικοινωνίες καὶ τὸ φαινόμενο τῆς ψευδοπροφητείας, ὀφειλόμενο στὰ πονηρά ἢ ἄστατα πνεύματα. Ἐκτοτε κάθε παλαιὰ προφητεία παραμένει ὑπὸ ἀμφισβήτηση, μέχρις ὅτου διευκρινισθῇ εἴτε ἀπὸ τὰ γεγονότα εἴτε ἀπὸ εἰδικὰ φωτισμένες ὀντότητες. Στὶς δυσκολίες τῆς ἔρμηνείας συντελοῦν καὶ οἱ ἀσαφεῖς διατυπώσεις καὶ οἱ ἀλλοιώσεις πού ὑπέστησαν τὰ κείμενα.

4. Ὁράματα. Ἀποτελοῦν ἀποκαλύψεις ἀνώτερης πνοῆς, σὲ ἐκλεκτὲς γήινες ὀντότητες. Περιέχουν συνήθως εἰκόνες προφητικὲς, μὲ συμβολισμοὺς ἐναργεῖς, πού ἐρμηνεύονται μόνο ἀπὸ τούς Πνευματικὸς Διδασκάλους.

Ὅσοι προσπάθησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ ὄραματα χωρὶς τὴν βοήθεια πνευματικοῦ ὀδηγοῦ, ἀπέτυχαν καταγωδῶς, λέγοντας ὅτι ἄστοχο συνέλαβε ἢ φαντασία τους. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ ὅλες τὶς κυκλοφοροῦσες ἐρμηνείες τῆς Ἀποκάλυψης.

Τά πονηρά πνεύματα ἐμφανίζονται ἐπίσης σέ ὄραματα, ἀλλά ὁ διαχωρισμός τους γίνεται εὐκολώτατα ἀπό ἕνα ἔμπειρο ἄτομο, ἐπειδή δέν ἀποκρύπτεται ἡ μορφή τους. Συμβαίνει δηλαδή τό ἐξῆς: Ἐνῶ στίς ἐπικοινωνίες τά πονηρά πνεύματα μποροῦν νά δώσουν πλαστά ὀνόματα Διδασκάλων τοῦ Οὐρανοῦ, στά ὄραματα (ὅπως καί στά ὄνειρα) εἶναι δύσκολο ἀκόμη καί στά δυναμικά ἀπατηλά πνεύματα νά πλαστοπροσωπήσουν ἡγετικά στελέχη τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου, διότι διώκονται ἀπό ἰσχυρούς ἀγγέλους.

5. Ὑλοποιήσεις. Τά φαινόμενα ὑλοποιήσεων τοῦ Ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ πραγματοποιοῦνται μέ οὐράνιο ἐκτόπλασμα. Ἄρα δέν ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία μεσάζοντος.

Οἱ ὑλοποιούμενες ὀντότητες αὐτῆς τῆς κατηγορίας ἀνήκουν σέ ἀνώτερους Σταθμούς ἐξέλιξης ἢ στόν Διοικητικό τομέα τοῦ Οὐρανίου Βασιλείου. Κατέρχονται ὅταν πρόκειται νά ἀναλάβουν κάποια εἰδική ἀποστολή στή Γῆ. Ἐμφανίζονται καί ἐνεργοῦν σάν ἄνθρωποι μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, χωρίς οὐδεὶς νά ἀντιλαμβάνεται ὅτι δέν εἶναι ἄνθρωποι, ἀλλά πνεύματα. Μετά τήν ἐκτέλεση τῆς ἀποστολῆς τους τό ἐκτοπλασματικό σῶμα τους διαλύεται.

Ἄπό παρατηρήσεις τέτοιων περιπτώσεων οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν ὅτι οἱ θεοὶ κατέβαιναν σάν ἄνθρωποι στή Γῆ. Εἶχαν ἀπόλυτο δίκαιο, μέ τήν διαφορά ὅτι οἱ ἐμφανιζόμενοι δέν ἦσαν θεοὶ, ἀλλά ὑψηλές οὐράνιες ὀντότητες.

Δ) Φαινόμενα κατά τήν ὥρα τοῦ θανάτου.

Ὁ θάνατος εἶναι μία ἐντελῶς ἰδιαίτερη στιγμή. Ἡ ψυχὴ ἐτοιμάζεται νά ἀποχωρήσει ἀπό τό ὑλικό της κέλυφος καί ἀρχίζει νά διαστελλεται, ὥστε κατά ἕνα μέρος βρίσκεται ἀκόμη μέσα στό σῶμα, ἐνῶ κατά τό ἄλλο μέρος ἔχει προχωρήσει πρὸς τήν περιοχή τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου, πέραν τοῦ διαχωριστικοῦ παραπετάσματος.

Παράλληλα γύρω ἀπό τόν ἐτοιμοθάνατο συσσωρεύονται ὅλα τά συγγενικά ἢ φιλικά του πνεύματα γιά νά τοῦ δώσουν θάρρος καί νά τόν ὑποδεχθοῦν στή νέα του ζωή. Πολλές φορές τά ἀντιλαμβάνεται καί συνομιλεῖ μαζί τους, γεμάτος εὐχαρίστηση πού συνάντησε τά ἀγαπημένα του πρόσωπα, ἐνῶ οἱ παριστάμενοι δέν βλέπουν τίποτε, νομίζοντας ὅτι παραληρεῖ.

Ἡ διαστολή τῆς ψυχῆς ἀφ' ἑνός καί ἡ συγκέντρωση πολλῶν πνευματικῶν ὀντοτήτων ἀφ' ἑτέρου, εἶναι δύο παράγοντες συντελοῦντες ὥστε κατά τήν ὥρα τοῦ θανάτου νά συμβαίνουν πολλά φαινόμενα, ἀνάλογα μέ ὅσα περιγράψαμε προηγουμένως.

Τά φαινόμενα συνήθως ἐπεκτείνονται γιά λίγες ἡμέρες πρὶν καί μετά τόν θάνατο. Ἐξ αἰτίας αὐτῶν πολλοὶ ἀποκτοῦν τήν προαίσθηση τοῦ ἐπικείμενου θανάτου καί προετοιμάζονται ψυχολογικά. Συνηθισμένες εἶναι καί οἱ φασματικές ἐμφανίσεις σέ ἄτομα στενά συνδεδεμένα μέ τόν θνήσκοντα, πού βρίσκονται μακριά καί πληροφοροῦνται ἔτσι τό γεγονός.

Ὁ θάνατος, λοιπόν, δημιουργεῖ ἕνα προσωρινό ἀνοιγμα τοῦ διαχωριστικοῦ παραπετάσματος, προκειμένου νά διέλθῃ ἡ ψυχὴ ἀπό τόν ἕνα Κόσμο στόν ἄλλον.

Μέσω του διευρυμένου ανοίγματος έκδηλοῦται έντονότερα ή ένέργεια τών πνευμάτων και έτσι εμφανίζονται τά αύξημένα φαινόμενα. Όταν κλείσει τό <<πέρασμα>>, τά φαινόμενα βαθμιαία σταματοῦν.

Η παρακολούθηση και ή μελέτη τών φαινομένων πρό και μετά τόν θάνατο, μπορεί νά αποτελέσει μία πρώτης τάξεως εισαγωγική βαθμίδα για τήν μελέτη του πνευματισμοῦ. Η άμεση επαφή με τόν Πνευματικό κόσμο δέν πρέπει νά τρομάζει κανένα, έφ' όσον όλοι μας βρισκόμαστε κάτω από τήν συνεχή επίβλεψη τών Ουρανίων Δυνάμεων.

Στά σπίτια όπου έχει πεθάνει πρόσφατα κάποιο άτομο, παρατηροῦνται σποραδικά τέτοια άπλά πνευματιστικά φαινόμενα. Άλλοτε ένα αντικείμενο βρίσκεται σέ διαφορετική θέση, χωρίς νά τό έχει μετακινήσει κανένας, άλλοτε κινείται μία κουρτίνα σέ κλειστό δωμάτιο, σαν από φύσημα άέρα, άλλοτε ακούγεται δυνατός κρότος από τό έσωτερικό ενός επίπλου, άλλοτε διαχέεται άρωμα στην άτμόσφαιρα κλπ. Όλα αυτά έχουν σκοπό νά παρηγοήσουν τούς οικείους, σαν ένδείξεις ότι ή ψυχή έξακολουθεί νά ζει και νά σκέπτεται τά άγαπημένα της πρόσωπα.

Γιά τόν λόγο αυτό οί οικείοι δέν πρέπει νά θρηνοῦν ή νά λυποῦνται υπερβολικά, διότι στενοχωροῦν τήν ανακληθεῖσα ψυχή και τήν καθυστεροῦν στην άνοδική πορεία της. Αντίθετα, πρέπει με ήρεμες σκέψεις νά τήν ένισχύουν στί νά άπαλλαγεί ταχύτερα από τίς ύλικές έλξεις, έχοντας τήν σταθερή βεβαιότητα ότι δέν χάθηκε, αλλά κάποτε θά συναντηθοῦν πάλι στόν Ουρανό.

Διευκρινίζεται πώς όταν ό έτοιμοθάνατος συνομιλεῖ με τά άόρατα για τούς άλλους πνεύματα, δέν σημαίνει ότι αναλογίζεται άπλως τίς παλιές ήμέρες πού έζησαν μαζί, αλλά τά βλέπει εκείνη τήν στιγμή με τήν ένισχυμένη του διόραση, άφού ή ψυχή του κατά ένα μέρος βρίσκεται έκτός του σώματος. Συνομιλεῖ μαζί τους άκριβώς όπως μιλάνε οί άνθρωποι πρόσωπο με πρόσωπο. Εάν μάλιστα έχουν τήν άδεια, μπορούν νά του ανακοινώσουν εικόνες μελλοντικών καταστάσεων, τίς όποιες ό έτοιμοθάνατος μεταβιβάζει στους παρευρισκόμενους. Γι' αυτό πολλοί πιστεύουν ότι ή ψυχή τήν ώρα του θανάτου άποκτά προφητικές ικανότητες, ένω πρόκειται άπλά για μία ιδιαίτερη μορφή διαμεσότητος.

Μετά τόν θάνατο ή ψυχή, εάν δέν ήταν ύψηλης εξέλιξης, είναι ναρκωμένη για άρκετές ήμέρες. Μερικές φορές δέν αντιλαμβάνεται ότι έγκατέλειψε τόν ύλικό κόσμο. Εάν ήταν άφοσιωμένη στα ύλικά άγαθά και ιδει τό νεκρό σώμα της, αισθάνεται φρικτή άπογοήτευση. Προσπαθεῖ νά μιλήσει και δυσανασχετεῖ πού δέν τήν άκούει κανένας. Εάν δέ έχει έντονα στή σκέψη της κάποιο φιλικό πρόσωπο, τό όποιο δέν γνωρίζει τήν ανάκλησή της, τό πρόσωπο αυτό καταλαμβάνεται από έντονα διαισθητικά έρεθίσματα, χωρίς νά καθορίζει από πού προέρχονται.

Η προηγούμενη κατάταξη τών πνευματιστικών φαινομένων δέν είναι άπόλυτη, έφ' όσον οί διαβαθμίσεις ένεργειών τών πνευμάτων είναι συνεχείς. Ακόμη τό

ίδιο φαινόμενο είναι δυνατόν να ανήκει στην μία ή την άλλη κατηγορία, ανάλογα με την προέλευσή του.

Όταν π.χ. ένας πολεμιστής παραμένει άτρωτος στον καταγιισμό πυρών μιας μάχης, ή απώθηση των σφαιρών μπορεί να οφείλεται είτε στην δική του ψυχική ενέργεια (όποτε το φαινόμενο ανήκει στην κατηγορία του αυτοπνευματισμού), είτε στην προστατευτική ισχύ ενός ενσωματωμένου σ' αυτόν αγαθού πνεύματος (όποτε ανήκει σε κάποια βαθμίδα του Κατώτερου ή Ανώτερου πνευματισμού).

Πολλές φορές τα χαμηλά πνεύματα προσπαθούν με κάθε τρόπο να βοηθήσουν ή να καθοδηγήσουν τους οικείους των. Ιδιαίτερα κατά τις μεγάλες εορτές συγκεντρώνονται στις οικογένειές των και παρακολουθούν τα πάντα, χωρίς όμως να μπορούν να εκδηλωθούν άμεσα, παρά την διακαή επιθυμία τους να κάνουν αντιληπτή την παρουσία τους.

Κάποτε με υπεράνθρωπες προσπάθειες κατορθώνουν να δημιουργήσουν ένα απλό φαινόμενο (μετακίνηση αντικειμένου ή ότι άλλο), για να έλξουν την προσοχή των ανθρώπων. Όταν δέ διαπιστώσουν ότι οι άνθρωποι δέν τους δίνουν σημασία ή ότι δέν αντιλαμβάνονται την προέλευση του φαινομένου, στενοχωρούνται αφάνταστα και αποχωρούν.

Ούσιαστικός παράγοντας για την ενέργεια ενός πνεύματος είναι και ή μνήμη, σαν συνδεδετικός κρίκος μεταξύ των δύο κόσμων. Όταν ένα πνεύμα ιδεί ότι έχει λησμονηθή από τους οικείους και φίλους του, δέν έχει την δυνατότητα να τους βοηθήσει αποτελεσματικά σε κάποια δυσκολία της ζωής τους.

Συνεπώς, εκτός από τα εμφανή πνευματιστικά φαινόμενα, τα υπερβαίνοντα τους γνωστούς φυσικούς νόμους, υπάρχουν πολλά ακόμη γεγονότα της καθημερινής μας ζωής, οφειλόμενα, χωρίς να τό αντιλαμβανόμαστε, στις ενέργειες των Ουρανίων όντοτήτων, με σκοπό πάντοτε να μάς βοηθήσουν στην κατεύθυνση του προορισμού μας.

(1) Η διαφορά έκφρασης οφείλεται μέχρι ένα βαθμό στον μεσάζοντα, ο οποίος μεταφράζει σε λόγο τα λαμβανόμενα μηνύματα.

8. Τό πρόβλημα της μαγείας

Η μαγεία είναι όντως πολλαπλό πρόβλημα, περιπλεκόμενο ακόμη περισσότερο από την άγνοια βασικών στοιχείων, τόσο εκείνων πού την χρησιμοποιούν όσο και εκείνων πού καταφέρονται έναντιόν αυτής. Θά προσπαθήσουμε ανάλογα με τις δυνάμεις μας να δώσουμε τις πραγματικές του διαστάσεις.

Ο διαχωρισμός μεταξύ λευκής και μαύρης μαγείας δίνει σε μερικούς την έντύπωση, ότι ή πρώτη είναι καλή διότι δέν βλάπτει τον άνθρωπο, ενώ ή δεύτερη κακή. Καί αυτή ή αντίληψη είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης άγνοιας.

Ἡ λευκή μαγεία συνίσταται στήν ἐκμετάλλευση ἀγνώστων φυσικῶν δυνάμεων γιά σκοπούς διαφορετικούς ἀπό τούς καθωρισμένους ἐκ τῆς Θείας Ἀρχῆς. Γίνεται δηλαδή μία ὑποκλοπή τῆς ἰσχύος των, διοχετευόμενη παράνομα σέ ἄλλες κατευθύνσεις.

Μέσα στό Σύμπαν ὑπάρχουν πλεῖστες δυνάμεις, ἀπό τίς ὁποῖες ἕνα ἐλάχιστο μόνο μέρος ἀνακάλυψε ἡ Φυσική ἐπιστήμη. Ὁ ἠλεκτρισμός, ὁ μαγνητισμός, οἱ πυρηνικές ἀλληλεπιδράσεις, ἡ ραδιενέργεια κλπ. ἀποτελοῦν μορφές φυσικῶν δυνάμεων. Πέρα ὅμως ἀπό αὐτές ὑφίσταται ἕνα μεγάλο πλῆθος ἄλλων δυνάμεων, πού ἐξυπηρετοῦν ἀπό ἄλλες πλευρές τό ἔργο τῆς Δημιουργίας καί εἶναι ἐντελῶς ἀγνώστες στούς ἐπιστήμονες.

Μερικοί ἄνθρωποι κατάφεραν νά συνδεθοῦν μέ τήν μία ἢ τήν ἄλλη φυσική δύναμη καί ἔμαθαν νά ἀντλοῦν ἰσχύ πρός ἐπίτευξη συγκεκριμένων ἀποτελεσμάτων, χωρίς βέβαια νά γνωρίζουν τήν φύση καί τόν σκοπό αὐτῶν τῶν δυνάμεων.

Ἐξηγοῦμαι: Στά ἠλεκτρικά κυκλώματα παρεμβάλλονται ἠλεκτροδότες ἢ πρίζες. Κάποιος ἀδαής περί τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, διαπιστώνει τυχαῖα ὅτι ἡ πρίζα περιέχει κάποια ἰσχύ, τήν ὁποία μπορεῖ νά ἀντλεῖ μέ ἕναν ἀγωγό καί νά τήν χρησιμοποιεῖ κάνοντας διάφορα τεχνάσματα. Δέν ἐπεται ὅμως ὅτι γνωρίζει τήν φύση τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, οὔτε τήν προέλευσή του, οὔτε τόν πραγματικό προορισμό του.

Κατά παρόμοιον τρόπο οἱ καλούμενοι μάγοι ἔμαθαν νά χρησιμοποιοῦν τίς <<πρίζες>> μερικῶν ἀγνώστων φυσικῶν δυνάμεων, ἀντλώντας τήν κατάλληλη ἰσχύ γιά ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τους, χωρίς νά γνωρίζουν τήν οὐσία καί τήν πηγή αὐτῶν τῶν δυνάμεων. Μέ τήν παρατηρητικότητα, τήν ἐμπειρία καί τήν ἐπί σειρά γενεῶν μετάδοση τῆς ἀποκτηθείσης πείρας, ἐφθασαν στό σημεῖο νά ἐπιτυγχάνουν παράδοξα γιά τούς ἄλλους πράγματα.

Δέν γνωρίζουν ὅμως ἀκόμη, ὅτι ἡ πράξη τους ἀντίκειται στούς Θείους Νόμους, ἐφ' ὅσον αὐτές οἱ δυνάμεις ἔχουν ἄλλον προορισμό. Ἡ ὑποκλοπή τῆς ἰσχύος των ἔχει ἀντίκτυπο στήν ἐξασθένηση ἄλλου σημείου μέσα στό Σύμπαν. Ἐπομένως τόσο οἱ κλέπτες ὅσο καί οἱ κλεπταποδόχοι (οἱ πελάτες των) θά τιμωρηθοῦν αὐστηρότατα ἀπό τήν Θεία Ἀρχή.

Τά ἀνωτέρω βέβαια ἀφοροῦν τούς πραγματικούς μάγους. Διότι ὑπάρχουν πάρα πολλοί ἐπαγγελομένοι τούς μάγους, χωρίς νά διαθέτουν ἀντίστοιχες ἰκανότητες. Ἄλλοι ἐπίσης προσπαθοῦν νά ἐφαρμώσουν, ἀπό περιέργεια κυρίως, τά κυκλοφοροῦντα τυπικά μαγείας, χωρίς νά καταφέρνουν τίποτε. Αὐτοί μοιάζουν σάν νά προσπαθοῦν νά ἀντλήσουν ἰσχύ ἀπό μία ἠλεκτρική πρίζα χρησιμοποιώντας ξύλινο ἀγωγό, ὅποτε δέν ἔχουν κανένα ἀποτελεσμα.

Ἡ λευκή μαγεία ὠθεῖται ἀπό τά πονηρά πνεύματα. Οἱ κάμνοντες χρήση αὐτῆς καταρρακώνουν τήν ἐσωτερική τους ἀγνότητα καί διαφθείρουν τήν ἠθική συνείδηση τῶν ἀνθρώπων.

Ὅσο γιά τήν μαύρη μαγεία, συνίσταται στήν ἐπίκληση καί ἄμεση συνεργασία τῶν δαιμόνων, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν νά προκαλέσουν τήν καταστροφή. Τονίζομε πάλι, ὅτι τά πονηρά πνεύματα δέν ἔχουν δυνατότητα ἄμεσης ἐνέρ-

γείας, γι' αυτό υποβάλλουν στους ανθρώπους να τα επικαλούνται με ειδικούς τρόπους, ώστε να αποκοτύν το δικαίωμα επίδρασης μέσα στον κόσμο με συγκεκριμένους στόχους.

Οι ασκούντες την μαύρη μαγεία έχουν μολυσμένον έσωτερικό κόσμο και διεστραμμένο μυαλό, σάν γήινοι συνεργάτες του Έωσφόρου, και θά υποστούν κάποτε δεινές δοκιμασίες γιά τήν αποκάθαρσή τους από τό δηλητήριο του πονηρού πνεύματος.

Μέ τό θέμα <<Μαγεία και Χριστιανισμός>> πραγματοποιήθηκε στις 22-23 Φεβρουαρίου 1992 Θεολογικό Συνέδριο, πού όργάνωσε ή Ίερά Μητρόπολη Ήλείας. Οί 6 εισηγήσεις του Συνεδρίου εκδόθηκαν τό 1993, στις όποιες και παραπέμπουμε.

Τό κύριο θέμα, βεβαίως, ήταν ή μαγεία. Άλλά πέραν αυτού συγχέονται σέ ένα άκαθόριστο συνοθύλευμα και ή παραψυχολογία, ή άστρολογία, ό πνευματισμός, ή ψυχοθεραπευτική, ό άποκρυφισμός και πολλά άλλα. Όλα δέ άνεξαιρέτως έκλαμβάνονται σάν διαβολικές ενέργειες!

Κάθε μία από τίς κινήσεις αυτές έχει διαφορετική άφετηρία και διαφορετική κατεύθυνση. Ίδιαίτερα όμως ή παραψυχολογία δίνει διαμετρικά αντίθετες εξηγήσεις στά υπερφυσικά φαινόμενα από ό,τι ό πνευματισμός και δέν πρέπει να συγχέονται.

Πώς βλέπουν όμως τήν μαγεία; Κατά τήν εισηγήση του Δ. Δακουρά: <<Η Μαγεία... σημαίνει τήν άπόδοσιν ιδιαιτέρων δυνάμεων και ικανοτήτων εις άντικείμενα και πνεύματα, τά όποια βεβαίως δέν διαθέτουν έξ ιδίων τοιαύτας δυνάμεις>> (σελ. 38). Όστε κατ' αυτόν οί μαγικές δυνάμεις είναι φανταστικές και άνύπαρκτες! Στην ίδια περίπου νοοτροπία κινούνται όλες οί εισηγήσεις, χωρίς να εξηγούν, πώς συμβαίνει τότε ή μαγεία να έχει πραγματικά άποτελέσματα, σάν ενέργεια του Σατανά στους ανθρώπους;

Τά άντικείμενα άσφαλώς δέν έχουν ίδιες δυνάμεις (έκτός από ελάχιστες ειδικές περιπτώσεις). Τά πνεύματα όμως διαθέτουν όπωσδήποτε ίδιες δυνάμεις, μέ τήν διαφορά ότι δέν μπορούν να έπιδρουν άνεξέλεγκτα επί των ανθρώπων, παρά μόνο όταν ό ίδιος ό άνθρωπος επιδιώξει και έπιτύχει τήν συνεργασία τους.

Η μαύρη μαγεία όπως είπαμε άποτελεί άμεση συνεργασία μέ πονηρό πνεύμα. Άλλά γιά να έπιτευχθι αυτή ή συνεργασία απαιτούνται δύο βασικοί παράγοντες: Πρώτον ή μέθοδος, ήτοι τό τυπικό των έπικλήσεων και ενεργειών του ανθρώπου, και δεύτερον ή ψυχική ισχύς του ανθρώπου, πού μέ τό μυαλό του τήν κατευθύνει δυναμικά πρós τήν πραγματοποίηση του έπιδιωκόμενου σκοπού. Οί δύο αυτοί παράγοντες σάν δύο ένωμένα ήμικύκλια σχηματίζουν ένα πεδίο πού υποδέχεται τήν ενέργεια του δαίμονος, μέσω του όποιου έπιτυγχάνεται ό στόχος.

Έάν άπουσιάζει ό ένας παράγοντας, τό άποτέλεσμα είναι μηδέν. Έτσι, όταν κάποιος εφαρμόζει έπακριβώς τά διάφορα τυπικά μαγείας, χωρίς να διαθέτει τήν ψυχική ισχύ γιά τό κακό, δέν καταφέρνει άπολύτως τίποτε. Έπίσης όταν κάποιος έχει μεγάλη κακία στον έσωτερικό κόσμο του, προκαλεί έλαφρά δυσάρεστα άποτελέσματα στους άλλους (περίπτωση βασκανίας), δέν μπορεί

ὅμως νά κάνει μεγάλο κακό, ἀφοῦ δέν διαθέτει τήν κατάλληλη μέθοδο ἐπικοινωνίας μέ τά πονηρά πνεύματα.

Οἱ τελευταῖες ἀποκαλύψεις κρουσμάτων μαύρης μαγείας (1993) ἀπέδειξαν ὅτι τίς περισσότερες φορές εἶναι θεατρινίστικη ἐφαρμογή τῶν τυπικῶν της. Ὅμως οἱ μαθητευόμενοι μάγοι, κυρίως οἱ νέοι, ἀποκτοῦν ἔτσι τίς πρώτες ἐμπειρίες γιά τήν μελλοντική τους <<ἐξέλιξη>>. Ἐξασκοῦνται μέ ἀσφαιρα πυρά, γιά νά μάθουν ἀργότερα τήν χρήση καί τῶν πραγματικῶν πυρῶν.

Ἡ μαγεία (ὅταν εἶναι πραγματική), ἀποτυγχάνει ὅταν ὁ ἀνθρώπινος στόχος προστατεύεται ἀπό ἰσχυρότερα ἀγαθά πνεύματα, τά ὁποῖα ἐξοστρακίζουν τήν διαβολική ἐνέργεια. Στήν περίπτωση αὐτή ἡ ἰσχύς τῆς μαγείας ἐπιστρέφει στήν ἀφειρηρία της καί κτυπᾷ ἐκείνους πού τήν δημιούργησαν.

Συνεπῶς ἡ μαγεία στηρίζεται στήν ἐπικοινωνία καί ἄμεση συνεργασία μέ πονηρά πνεύματα. Ὡς ἐκ τούτου ὀρίζεται σάν <<ὁ ἐφαρμοσμένος ἀρνητικός πνευματισμός>>.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὅμως ὑφίσταται καί ἡ ἐπικοινωνία καί ἄμεση συνεργασία μέ τά ἀγαθά πνεύματα. Αὐτή ἐπιτυγχάνεται πάλι μέ δύο ἀνάλογους παράγοντες: Πρῶτον τήν κατάλληλη μέθοδο ἢ τυπικό τῶν ἐπικλήσεων καί ἐνεργειῶν, καί δεύτερον τήν ψυχική ἰσχύ τοῦ ἀνθρώπου πρός τό καλό.

Ἡ μέθοδος εἶναι οἱ προσευχές, οἱ τελετουργίες καί τά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, τά ὁποῖα ἐπιδιώκουν νά συνδέσουν τόν ἄνθρωπο μέ τίς δυνάμεις τοῦ Κυρίου, τῶν ἀγγέλων φυλάκων, τῶν ἁγίων κλπ. Στά πρῶτα στάδια παραμένει ἀπλή σύνδεση, τήν ὁποία διαισθάνεται ὁ ἄνθρωπος σάν ἐσωτερική ἀνάταση. Ἐξελισσόμενη ὅμως ἀνυψώνεται σέ ἄμεση ἐπικοινωνία μέ τά ἀγαθά πνεύματα, ἀπό τά ὁποῖα καθοδηγεῖται διά ζώσης φωνῆς. Συνεπῶς ὅλα αὐτά ἀποτελοῦν τόν ἀντίποδα τῆς μαγείας καί ὀρίζονται σάν <<ὁ ἐφαρμοσμένος θετικός πνευματισμός>>.

Γιά νά εἶναι ἀποτελεσματικός ὅμως, πρέπει νά συμβαδίζουν ἐνωμένοι οἱ δύο ἀνωτέρω παράγοντες. Ἄλλως ἡ ἐκφώνηση τῶν προσευχῶν ὅταν δέν ἔχει ἀνταπόκριση στήν ψυχική ἰσχύ τοῦ ἀτόμου, καταντάει μία τυπική ἐπανάληψη λόγων ἢ πράξεων, χωρίς κανένα οὐσιαστικό ἀποτέλεσμα. Ἡ ψυχική αὐτή ἰσχύς ἐκδηλώνεται διά τῆς πίστεως.

Ὁ ἁγ. Ἀντώνιος, ὁ ἁγ. Κυπριανός, οἱ Πατέρες πού καθιέρωσαν τίς λατρεῖες, ἐθέσπισαν τούς ἐξορκισμούς κλπ., ἦσαν κάτοχοι τοῦ θετικοῦ πνευματισμοῦ, μέ τήν ἐννοια πού ἐδώσαμε, καί τόν ἐφάρμοζαν ἐπιτυχῶς. Ἡ μίμηση τῶν ὁδηγιῶν τους ὅμως δέν εἶναι πάντοτε ἐπιτυχής. Ὅταν ὁ ἱερέας π.χ. ἀπαγγέλει τόν ἐξορκισμό χωρίς τήν <<γόμωση>> τῆς ψυχικῆς του ἰσχύος, ἡ βολή του ἐναντίον τοῦ δαίμονος ἐκπέμπεται ὅπως τά ἀσφαιρα πυρά, χωρίς κανένα ἀποτέλεσμα.

Ὁ ὑγιής καί σωστός πνευματισμός εἶναι βεβαίως ὁ θετικός πνευματισμός. Συνεπῶς οἱ ἀκραιφνεῖς πνευματιστές ὄχι μόνο καταδικάζουν τήν μαγεία μέ ὅλες τίς παραφυάδες της, ἀλλά διαθέτουν ἐνισχυμένες δυνάμεις γιά τήν ἀπόκρουση καί ἐξουδετέρωσή της, ἐφ' ὅσον ἔχουν ἐπιτύχει ἀμεσότερη ἐπαφή μέ τά ἀγαθά πνεύματα.

9. Βιολογικές ακτινοβολίες

Όλα τὰ ἔμβια ὄντα ἔχουν ψυχή. Ἡ ὑπαρξὴ τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν ζώντων σωμάτων, τὰ ὅποια, ὅταν ἀποχωρήσει ἡ ψυχή, μεταβάλλονται σὲ νεκρά. Γι' αὐτὸ ἡ ἐπιστήμη, παρ' ὅλους τοὺς χημικούς συνδυασμούς πού ἐπιχειρεῖ, οὐδέποτε θά ἐπιτύχει στήν προσπάθειά της γιὰ κατασκευὴ στοιχειωδῶν ἔστω ζωντανῶν ὀργανισμῶν, ἀφοῦ δὲν εἶναι σέ θέση νά ἐμφυσηθεῖ ψυχὴν στὰ κατεργαζόμενα μίγματα ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων ἐνώσεων.

Ἡ ψυχή εἶναι σάν γεννήτρια πού τροφοδοτεῖ μὲ ἐνέργεια ὅλα τὰ μέρη τοῦ ὑλικοῦ ὄντος. Ὅπως ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια στὶς διάφορες συσκευές μετατρέπεται σὲ κίνηση, θερμότητα, φῶς, χημικὲς ἀλλοιώσεις κλπ., ἐνῶ ἡ οὐσία της εἶναι ἡ ἴδια, ἔτσι καὶ ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια, μονοειδῆς στήν ἀφετηρία της, μετατρέπεται στὰ διάφορα ὄργανα τοῦ σώματος σὲ κίνηση, αἴσθηση, θρέψη, ἀντίδραση στὸ περιβάλλον, νόηση, συναισθηματικὲς ἐκδηλώσεις κλπ.

Ἰδιαίτερα στὸν ἄνθρωπο, οἱ μὲν ὑλικὲς ἐκδηλώσεις γίνονται διὰ τοῦ σώματος, οἱ δὲ νοητικὲς διὰ τοῦ πνεύματος. Ἀμφότερα ὁμως, σῶμα καὶ πνεῦμα, τροφοδοτοῦνται μὲ ἐνέργεια ἀπὸ τὴν ψυχή.

Ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη ἔχει διαπιστώσει ὅτι ὅλες οἱ διεργασίες στὴ φύση πραγματοποιοῦνται μέσω ἀκτινοβολιῶν. Στὴν ἐννοια τῆς ἀκτινοβολίας συμπεριλαμβάνεται κάθε μορφή παλμικῆς κίνησης ὀρισμένης συχνότητας. Τὰ πάντα λοιπὸν μέσα στὴ φύση πάλλονται, ἀλλάζοντας καταστάσεις καὶ ἐναλλάσσοντας τίς ἐνέργειές τους, οἱ ὁποῖες μετατρέπονται σὲ ἄλλου εἶδους ἐνέργειες. Ἀφοῦ καὶ ἡ ὕλη σὲ τελικὴ ἀνάλυση συνίσταται ἀπὸ κάποια μορφή συμπεπηγμένων παλμικῶν δονήσεων, μπορούμε νά ἀναγάγουμε τὸ ἀξίωμα τῆς ἀφθαρσίας τῆς συνολικῆς ὕλης καὶ ἐνέργειας τοῦ Σύμπαντος, στὸ ἀξίωμα τῆς ἀφθαρσίας τῶν συνολικῶν παλμικῶν δονήσεων.

Ἀπὸ ὀλόκληρο τὸ φάσμα συχνότητων τῶν δονήσεων αὐτῶν, πού τίς ὀνομάζουμε ἀκτινοβολίες, μερικὰ ἀπειροελάχιστα τμήματα ὑποπίπτουν στὶς αἰσθήσεις μας, ὑπὸ τὴν μορφή ὀρατοῦ φωτός, ἤχων, ὀσμῶν, γεύσεων, ἢ ἀπτῆς ὕλης. Μερικὰ μεγαλύτερα τμήματα εἶναι γνωστά στήν ἐπιστήμη, ὀπως ἡ ὑπεριώδης ἀκτινοβολία, ἡ ὑπέρυθρη, οἱ ἀκτῖνες γ, οἱ ἀκτῖνες X, οἱ ραδιοσυχνότητες κλπ. Τὸ φάσμα συχνότητων ὁμως ἐπεκτείνεται ἐκατέρωθεν τῆς γνωστῆς περιοχῆς σὲ μεγάλη ἔκταση. Θεωρητικὰ ἡ ἐπέκταση αὐτὴ μπορεῖ νά φθάσει μέχρι τὸ ἀπειρο. Ἐπομένως ἡ γνωστὴ περιοχὴ εἶναι ἐλάχιστη σὲ σύγκριση μὲ τὴν πραγματικὴ ἔκταση τοῦ φάσματος συχνότητων.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομε ὅτι ὑπάρχουν πάμπολλες μορφές ἀκτινοβολιῶν ἀγνωστες στήν σημερινὴ ἐπιστήμη. Συνεπῶς οἱ ἐπιστήμονες δὲν πρέπει νά ἀπορρίπτουν τὸ ἀγνωστο σάν ἀνύπαρκτο, ἀλλὰ νά διερευνοῦν ἐξονυχιστικὰ καὶ τὴν παραμικρὴ ἔνδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ στοιχείων ἢ φαινομένων ἔξω ἀπὸ τὰ καθιερωμένα γνωστικὰ τους πλαίσια. Μήπως ἔτσι δὲν πραγματοποιήθηκε κάθε ἐπιστημονικὴ πρόοδος;

Όλα τὰ ἔμβια ὄντα, σάν ἀποτέλεσμα τῶν ποικίλων διεργασιῶν διά τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας, ἐκπέμπουν πλεῖστες μορφές ἀκτινοβολιῶν, τίς ὁποῖες στό σύνολό τους ἀποκαλοῦμε βιολογικές ἀκτινοβολίες. Σέ παλαιότερες ἐποχές οἱ ἀκτινοβολίες αὐτές ἐγίνοντο ἀντιληπτές ἀπό ἄτομα μέ αὐξημένη παρόραση ἢ διόραση (ὅταν πρόκειται γιά πνευματικές ὀντότητες). Ἰδιαίτερα στόν ἄνθρωπο, ἀπό τήν διαπίστωση τῶν ἀκτινοβολιῶν πού περιβάλλουν σάν κελύφη τό ὑλικό σῶμα, δημιουργήθηκαν οἱ θεωρίες γιά τό πνευματικό σῶμα, τό ὁποῖο διατηρεῖται καί μετά τόν θάνατο.

Στόν Μεσαίωνα ὁ Παράκελσος (1493-1541) ὑποστήριζε πῶς ὑπάρχει μιά ζωτική δύναμη στόν ἄνθρωπο, πού ἀκτινοβολεῖ σάν φωτεινή σφαῖρα καί μπορούσε νά χρησιμοποιηθῆ γιά θεραπευτικούς σκοπούς. Εἶναι ἴσως ὁ πρῶτος ἀπό τούς νεώτερους ἐρευνητές πού ἔβλεπε τήν αὖρα.

Ἀπό τὰ τέλη τοῦ προηγούμενου αἰῶνα, μέ τήν εὐρύτατη ἀνάπτυξη τοῦ πειραματικοῦ σκέλους τῶν ἐπιστημῶν, ἄρχισαν καί οἱ ἐπιστημονικές ἐρευνες ἐπί τῶν βιολογικῶν ἀκτινοβολιῶν, μέ πολύ θετικά ἀποτελέσματα.

Στήν Γαλλία περί τό 1903 ὁ καθηγητής τῆς Φυσικῆς Blondlot διαπίστωσε ὅτι πλεῖστα σῶματα ἐκπέμπουν ἀκτίνες ἰδιαζούσης φύσεως, τίς ὁποῖες ὀνόμασε ἀκτίνες N. Μετά τίς ἀνακοινώσεις τοῦ Blondlot δημοσιεύθηκαν πολλές ἐργασίες γιά τίς ἀκτίνες N, τῶν ὁποίων τίς περιέργες ιδιότητες πιστοποιούσαν διάσημοι φυσικοί, ὅπως ὁ Biot, ὁ Becquerel, ὁ Bichat κλπ. Τό ἐπόμενο ἔτος (1904) πυκνώθηκαν οἱ ἐπιστημονικές ἀνακοινώσεις περί τῆς παραγωγῆς τῶν ἀκτίνων αὐτῶν ἀπό τούς μῦς, ἀπό τὰ νεῦρα, ἀπό τὰ φυτά, ἀπό τίς ὁσμηρές οὐσίες κλπ. Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν στό Παρίσι συνέστησε εἰδική ἐπιτροπή ἀπό ἀκαδημαϊκοὺς πού ἐξέτασαν τήν ἀνακάλυψη τοῦ Blondlot, παρακολούθησαν τὰ πειράματά του, βεβαιώθηκαν γιά τήν ὑπαρξη τῶν ἀκτίνων N καί ἀπεφάνθησαν εὐνοϊκώτατα ὑπέρ αὐτοῦ, ὥστε ἡ Ἀκαδημία ἀπεφάσισε τήν βράβευσή του μέ ποσό 50 χιλ. φράγκων.

Παραδόξως ὁμως μέ τήν παρέμβαση ἄλλων παραγόντων ἐπεκράτησε ἡ ἄποψη ὅτι ἐπρόκειτο περί πλάνης, ὅτι ὅλοι εἶχαν πάθει καθαρή ὑποβολή καί ὅτι οἱ ἀκτίνες N ἦσαν ἀνύπαρκτες! Ὅλοι τότε ἔπαυσαν νά βλέπουν τίς ἀκτίνες (!), τὰ σχετικά δημοσιεύματα σταμάτησαν καί ἀποσιωπήθηκαν ἐντελῶς ὅλα τὰ ἐπιτευχθέντα πειραματικά ἀποτελέσματα⁽¹⁾.

Ὁ ἄγγλος ἰατρός Walter Kilner ἔκανε μιά σειρά πειραμάτων γιά τήν ἀνθρώπινη ἀκτινοβολία (τήν αὖρα). Τό 1908 κατασκεύασε μιά ὀθόνη μέσα ἀπό τήν ὁποία φαινόταν τό βασικό σχῆμα καί ἡ κατασκευή τῆς αὖρας. Τά ἀποτελέσματα τῆς λεπτομεροῦς ἐρευνᾶς του περιγράφει στό βιβλίο του <<Ἡ ἀνθρώπινη ἀτμόσφαιρα>> (1911). Παρά τὰ ἀπτά δεδομένα τῆς ἐρευνας, τό βιβλίο τοῦ Kilner προκάλεσε θύελλα ἀντιδράσεων καί ἡ προσπάθειά του δέν εἶχε συνέχεια.

Γύρω στά 1950 στή Σοβιετική Ἐνωση, ὁ Σέμμον καί ἡ Βαλεντίνα Κίρλιαν ἐπινόησαν μιά φωτογραφική τεχνική, γιά τήν ἀποτύπωση εἰκόνων ἐνός στοιχείου πού ὀνόμασαν <<βιοπλασμική ἐνέργεια>>. Χρησιμοποίησαν μιά σπινθηρογεννήτρια ὑψηλῆς συχνότητος καί συνηθισμένο φιλμ. Ὅταν μιά ὀργανική ἢ

άνοργανη ύλη έτοποθετείτο έπάνω στό ήλεκτροδίο, σχηματιζόταν στό φίλμ μία εικόνα μέ έντονες άκτίνες διαφόρων χρωμάτων, κυρίως από τήν περίμετρο του άντικειμένου προς τά έξω.

Όταν τοποθετούσαν στην πλάκα του ήλεκτροδίου ένα μόλις κομμένο φύλλο δέντρου, από τό όποιο άφαιρούσαν τό μισό, τό φύλλο εμφανιζόταν όλόκληρο στην φωτογραφία! Δηλαδή ή ένέργεια πού έξέπεμπε φαινόταν σαν νά προέρχεται από όλόκληρο τό φύλλο!

Η μέθοδος Κίρλιαν συζητήθηκε πολύ, εάν συνιστά πραγματική απόδειξη για τήν ύπαρξη τής αύρας. Κατά τήν γνώμη μας, τό ύψηλης συχνότητας ήλεκτρικό ρεύμα λειτουργεί σαν έ ν ι σ χ υ τ ή ς των βιολογικών άκτινοβολιών και διευκολύνει τήν φωτογράφισή τους. Συνεπώς ή μέθοδος αυτή έχει σωστή έπιστημονική βάση και θά μπορούσε τελειοποιούμενη νά αποδώσει έξαιρετικά άποτελέσματα. Όμως ούτε αυτή είχε συνέχεια.

Στά νεότερα χρόνια υπάρχουν άρκετοί έρευνητές άσχολούμενοι μέ τήν έπιστημονική μελέτη των βιολογικών άκτινοβολιών, ιδιαίτερα δέ τής ανθρώπινης αύρας. Παράλληλα τά άτομα μέ ειδικές ικανότητες, συνεχίζοντας τήν παράδοση των άρχαίων μυστών και βοηθούμενα από άόρατους πνευματικούς όδηγούς, έπεκτείνουν από τήν δική τους πλευρά τήν διερεύνηση του θέματος. Οί δύο αυτοί κλάδοι, ό έπιστημονικός - πειραματικός άφ' ενός, και ό πρακτικός - θεωρητικός άφ' έτέρου, τείνουν νά συνταυτιστούν στις διαπιστώσεις τους, όποτε θά καταλήξουν στην ένιαία άντιμετώπισή του.

Η έρευνα πρέπει νά εΐναι άντικειμενική και από τίς δύο πλευρές, άπαλλαγμένη από προκαταλήψεις, μεταφυσικές ύπερβολές και μυστικιστικές παρανοήσεις, πού έχουν άναπτυχθή σέ μεγάλη έκταση ανάμεσα σέ μερικούς κύκλους.

Μελετώντας όμως τά ιστορικά δεδομένα, διαπιστώνουμε ότι σέ όλες γενικά τίς σχετικές έρευνητικές προσπάθειες ύπήρξε μία έντονη αντίδραση, πού κατέληξε στην έκμηδένισή τους. Τό φαινόμενο αυτό δέν εξηγείται από τήν φυσική αντίδραση πού δικαιολογημένα έστω προκαλεΐ ή εμφάνιση κάθε καινούργιας ιδέας ή θεωρίας. Νομίζει κανείς ότι βρίσκεται μπροστά σέ μία ένορχηστρωμένη αντίδραση, πού βάλλει από πολλές πλευρές έναντίον τής νέας ιδέας ή θεωρίας, άγνοώντας τά θετικά στοιχεία της και χλευάζοντας σαρκαστικά κάθε αδύνατο σημείο της.

Τά άναφερόμενα στην παρούσα ένότητα δέν σχετίζονται άμεσα μέ τόν πνευματισμό. Έχουν όμως σκοπό νά δείξουν ότι ή ανθρώπινη γνώση εΐναι άτελέστατη σχετικά μέ τά βιολογικά ζητήματα, και μάλιστα όταν συνάπτονται μέ τό άόρατο στοιχείο του ανθρώπου, τήν ψυχή.

Όταν τό ανθρώπινο σωμα εξετάζεται άπλώς σαν βιολογικός μηχανισμός, έρήμην τής ψυχής, μοιάζει σαν νά εξετάζεται ή λειτουργία ενός ήλεκτρονικού ύπολογιστή χωρίς νά λαμβάνεται ύπ' όψιν τό ήλεκτρικό ρεύμα πού τροφοδοτεί τά κυκλώματά του, δημιουργώντας τά κατάλληλα ήλεκτρομαγνητικά ένεργειακά πεδία. Καί εΐναι γεγονός, ότι ή σημερινή Βιολογία άγνοεί έντελώς τά πολύμορφα ένεργειακά πεδία του ανθρώπινου σώματος, τά σχηματιζόμενα από τήν τροφοδοσία του μέ τήν ένέργεια τής ψυχής.

Οί άτελώς γνωστές βιολογικές άκτινοβολίες δίνουν μία ύποτυπώδη εικόνα για τίς πολύ άνώτερες άκτινοβολίες των ούρανίων όντοτήτων. Ο Πνευματικός κόσμος συνεννοείται με άκτινοβολίες, μεταδίδει τίς διδασκαλίες του με άκτινοβολίες, θεραπεύει με άκτινοβολίες, έμπνέει με άκτινοβολίες και ένεργεί επί των φυσικών δυνάμεων και φαινομένων δι' άκτινοβολιών. Όσο εξελίσσεται μία όντότητα, τόσο περισσότερο τελειοποιείται και ένισχύεται τό διαθέσιμο σύστημα άκτινοβολιών του πνευματικού της σώματος.

Η άνθρώπινη γλώσσα είναι πολύ άτελής, για να εκφράσωμε τό τί πραγματικά συμβαίνει. Όσοι είχαν τήν θεϊκή εύνοια να εξέλθουν για λίγο από τό σκοτεινό <<σπήλαιο>> του ύλικού κόσμου μας και να άτενίσουν τό φώς του πραγματικού ήλιου, είναι οί μόνοι που άντελήφθησαν τήν άσύγκριτη ώραιότητα του Πνευματικού κόσμου σε σύγκριση με τίς κινούμενες σκιές του ίδιку μας περιβάλλοντος⁽²⁾.

(1) Βλέπε Σ. Δοντά: Πνευματισμός και Ύπνωτισμός, Αθήνα 1919, σελ. 66-67. Πιστεύομε ότι δά ήταν έξαιρετικά ένδιαφέρουσα μια νέα αναμόχλευση του θέματος των άκτινων Ν από τούς ειδικούς επιστήμονες.

(2) Ο πλατωνικός μύθος του σπηλαιού στο έβδομο βιβλίο της Πολιτείας (514 Α κ.έ.) αποδίδει παραστατικά τίς συσχετίσεις μεταξύ των δύο κόσμων.

10. Ύπνωτισμός και ζωϊκός μαγνητισμός

Ο ύπνωτισμός ήταν γνωστός από τούς προϊστορικούς χρόνους. Στην άρχαία Ελλάδα εφαρμοζόταν στά διάφορα Άσκληπιεία για θεραπευτικούς σκοπούς, ένω στά Μαντεία έχρησιμοποιείτο παράλληλα με τόν πνευματισμό.

Στούς νεώτερους χρόνους ο Παράκελσος πίστευε σε ένα <<ζωϊκό ρευστό>>, τό όποιο άπορρέει εκ των ούρανίων σωμάτων και θέτει σε συνάφεια όλα τά όντα. Τό ίδιο ζωϊκό ρευστό, με τίς μαγνητικές ιδιότητές του, μπορούσε να ένεργήσει θεραπευτικά, αναπτυσσόμενο με τήν στενή συνοχή δύο ατόμων, ενός μαγνητίζοντος και ενός μαγνητιζόμενου.

Αργότερα ο Φρειδερίκος - Αντώνιος Μέσμερ (1734-1815) άνέπτυξε περισσότερο τήν θεωρία του παγκοσμίου ρευστού, μέσω του όποιου λαμβάνουν χώρα οί άλληλεπιδράσεις μεταξύ των διαφόρων σωμάτων. Τό ρευστό αυτό έχει λεπτότατη φύση και δέν αφήνει κανέναν κενό χώρο. Στούς οργανισμούς ή άνωμαλία κυκλοφορίας του ρευστού διαταράσσει τήν άρμονία του σώματος, προκαλώντας τίς διάφορες νόσους. Συνεπώς ή ίαση συνίσταται στην άποκατάσταση της άρμονίας.

Έγραφε σχετικά ο Μέσμερ: <<Μία και μόνη νόσος ύπάρχει και έν μόνον φάρμακον· έπειδή ύγεία μέν είναι ή έντελής εύαρμοσσία των όργάνων του άνθρώπινου σώματος, και των λειτουργιών αυτών, νόσος δέ ή από της άρμονίας

ταύτης έκστασις. Ὅθεν ἴσους εἶναι ἢ ἀποκατάστασις τῆς ἐκλιπούσης ἁρμονίας ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Γενικόν δέ πρός τοῦτο θεραπευτικόν μέσον εἶναι ὁ μαγνητισμός, ἐφαρμοζόμενος καθ' οὓς περιεγράψαμεν τρόπους>>⁽¹⁾.

Βεβαίως ὁ Μέσμερ χρησιμοποίησε ιδιόμορφες μεθοδολογίες μαγνήτισης, ὅπως ὁ καδίσκος μέ τις μαγνητισμένες φιάλες, γύρω ἀπό τόν ὁποῖο ἐκάθοντο οἱ ἀσθενεῖς, τό μαγνητισμένο δέντρο καί ἡ μαγνητική ράβδος. Ἀντελήφθη ὁμως γρήγορα, πῶς δέν εἶναι ὁ μαγνητισμός καθ' ἑαυτόν πού ἐνεργεῖ θεραπευτικά, ἀλλά μία ἄλλη ἄγνωστη δύναμη, μυστηριώδης καί ἀνεξήγητη, ἐκπεμπόμενη ἀπό τά χέρια καί ἀπό ὁλόκληρο τόν ὀργανισμό του. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆς τῆς δυνάμης εἶναι ἐπίσης ἕνας <<μαγνητισμός>>, ἀλλά <<ψυχικός>>, μέσω τοῦ ὁποῖου ξαναφορτίζονται τά ἐξασθετισμένα ὄργανα τῶν ἀσθενῶν, ἐνισχύεται ἡ ἐσωτερική ζωτικότητα καί ἔτσι ἀποκαθίσταται ἡ ἰσορροπία τῆς ὑγείας.

Οἱ δύο αὐτοί μεγάλοι πρόδρομοι τῆς ψυχικῆς ἐπιστήμης ἐνεργούσαν, χωρίς νά τό γνωρίζουν, σέ τρεῖς συσχετιζόμενες κατευθύνσεις: Πρῶτον μέ τήν ἐνισχυμένη ἱκανότητά τους ὡς θεραπευτές, δεύτερον μέ τήν ὑποβολή καί τρίτον μέ τόν ὑπνωτισμό. Στήν προπάθειά τους νά συστηματοποιήσουν θεωρητικά τά πρακτικά θεραπευτικά ἀποτελέσματα, γενίκευσαν τήν ἔννοια τοῦ μαγνητισμοῦ, ἐπειδή ἦταν ἡ πιό κατάλληλη γιά νά ἐξεικονίσει τήν ἄγνωστη ἐνέργεια. Οἱ ἀντίπαλοί τους ὁμως, ἐπιμένοντας στήν στενή περί μαγνητισμοῦ ἀντίληψη τῆς Φυσικῆς, τοῦς θεώρησαν σάν παρανοϊκοῦς καί ἀγύρτες.

Ὁ λεγόμενος ζωϊκός μαγνητισμός εἶναι ἡ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ἐντός τοῦ σώματος, ἐκπεμπόμενη καί ἐκτός αὐτοῦ μέ τις βιολογικές ἀκτινοβολίες. Ἐπειδή οἱ ἐκδηλώσεις καί ιδιότητες αὐτῆς τῆς ἐνέργειας διαφέρουν πολύ σέ ἔνταση καί μορφή μεταξύ τῶν ἀτόμων, δέν ὑπόκειται σέ σταθερούς κανόνες. Δηλαδή, ὅταν ὁ Α θεραπεύει διά τῶν χειρῶν, δέν ἔπεται ὅτι ὅλοι μποροῦν νά ἐπιτύχουν τά ἴδια ἀποτελέσματα. Γι' αὐτό οἱ ἐφαρμοσθεῖσες <<μαγνητιστικές>> μέθοδοι δέν εἶναι δυνατόν νά μελετηθοῦν μέ τις κλασσικές μεθόδους ἐρευνας, οἱ ὁποῖες ἐπιδιώκουν σταθερή παραγωγή μηχανικῶν ἀποτελεσμάτων.

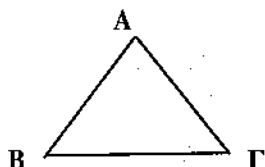
Ὁ ζωϊκός μαγνητισμός, ἄν καί λανθασμένος σάν ὄρος, ἔδωσε ἀφορμή νά ἀναπτυχθοῦν μέχρις ἑνός σημείου οἱ θεωρίες γιά τις ψυχικές ἐπιδράσεις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί νά ἀνοίξει ὁ δρόμος γιά τήν μελέτη ἑνός ἄλλου σημαντικοῦ φαινομένου, τοῦ ὑπνωτισμοῦ.

Στις ὁμαδικές θεραπείες τοῦ Μέσμερ συνέβαιναν καί ὑπνωτιστικές καταστάσεις, ἀλλά ἐθεωροῦντο σάν ἀποτέλεσμα τῶν <<κρίσεων>>, ὅπως ἐλέγοντο οἱ ἔντονες φυσικές ἢ προκλητές ἀντιδράσεις τοῦ ὀργανισμοῦ στήν ἀσθένεια. Σάν ἀνεξάρτητο φαινόμενο διαπιστώθηκε ἀπό τοῦς μαθητές τοῦ Μέσμερ καί μελετήθηκε ἐπισταμένως ἀπό τόν γάλλο καθηγητή τῆς Νευροπαθολογίας Charcot (1825-1893).

Ὁ ὑπνωτισμός εἶναι τεχνητός ὕπνος, κατά τόν ὁποῖον εὐρίσκονται σέ ἐγρήγορη τά περισσότερα αἰσθητήρια ὄργανα καί διατηροῦνται ὅλα σχεδόν τά ἀντανεκλαστικά φαινόμενα τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Για την κατανόηση του ύπνωτισμού πρέπει να διευκρινίσουμε την ουσιαστική διαφορά του από τον φυσικό ύπνο.

Λαμβάνομε ένα ισοσκελές τρίγωνο, στις κορυφές του οποίου τοποθετούμε την ψυχή, το πνεύμα, και τον εγκέφαλο σαν κέντρο των αισθητικών λειτουργιών. (Η διάκριση μεταξύ ψυχής και πνεύματος εξηγήθηκε στην ένότητα Α5):

Α = ψυχή
Β = πνεύμα
Γ = εγκέφαλος

Η ψυχή τροφοδοτεί με ενέργεια τόσο το πνεύμα όσο και τον εγκέφαλο. Κατά την έγρηγοση όμως ο εγκέφαλος, δεχόμενος ως επί το πλείστον έρεθίσματα από το έξωτερικό περιβάλλον, παραμένει προσκολλημένος στις υλικές έντυπώσεις και λειτουργεί κατευθυνόμενος κυρίως από το πνεύμα. Δηλαδή είναι ενισχυμένος ο άξονας ΒΓ, ενώ οι άξονες ΑΒ και ΑΓ περιορίζονται μόνο στην ενεργειακή τροφοδοσία λειτουργίας.

Κατά την ώρα του φυσικού ύπνου αδρανούν οι διεργασίες εντός του εγκεφάλου και κατά συνέπεια άτονει ο λ ό κ λ η ρ ο τό σύστημα των άξόνων του τριγώνου. Η ψυχή τότε αποκτά σχετική έλευθερία από τις διασυνδέσεις της με τα άλλα δύο στοιχεία και μπορεί να ενεργεί με άλλους τρόπους ή να εξέρχεται του σώματος και να ταξιδεύει στο έξωκοσμικό διάστημα.

Κατά τον ύπνωτισμό, αντίθετα, άτονει μ ό ν ο ο άξονας ΒΓ, ήτοι η σύνδεση του εγκεφάλου μετά του πνεύματος της όντότητας. Έπειδή όμως ο εγκέφαλος έξακολουθεί να λειτουργεί κανονικά, αναπληρώνει την άπωλεσθείσα ισχύ του άντλώντας αύξημένες δυνάμεις από την ψυχή, δηλαδή έ ν ι σ χ ύ ε τ α ι ο άξονας ΑΓ. Κατ' αυτόν τον τρόπο η ψυχή είναι σε θέση να μεταδίδει στον εγκέφαλο πολύ περισσότερες πληροφορίες από ό,τι στην κατάσταση έγρηγοσης, τόσο από την άποθήκη του ύποσυνειδήτου, όσο και στοιχεία που άφορούν άλλα πρόσωπα, ή να δίνει άπαντήσεις σε δυσεπίλυτα έπιστημονικά ή άλλα προβλήματα.

Όσο βαθύτερη είναι η ύπνωση, τόσο ισχυρότερα συνδέεται η ψυχή με τον εγκέφαλο. Οι διαδοχικές καταστάσεις βάθους της ύπνωσης είναι συνεχείς, αλλά για μεθοδικούς λόγους ταξινομούνται σε διάφορα επίπεδα. Οι φυσιολογικές λεπτομέρειες κάθε κατάστασης δέν μας ενδιαφέρουν έδω, άφου πρόκειται για διαφορετικούς βαθμούς του ίδιου φαινομένου.

Ο ύπνωτισθείς, εύρισκόμενος στην ιδιόμορφη κατάσταση της πνευματικής αδράνειας, ύφίσταται πολύ εύκολότερα την ύποβολή του ύπνωτιστού. Μπορεί λοιπόν ο τελευταίος να ενεργήσει άποτελεσματικά για την θεραπεία των τυχόν <<ψυχικών>> παθήσεων του ύποκειμένου του.

Ἐπειδή, ὅπως εἶπαμε, οἱ λεγόμενες ψυχικές ἀσθένειες εἶναι στήν πραγματικότητα ἀσθένειες τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἐπιβάλλεται στὸν ἐγκέφαλο καὶ ἀναγκάζει τὸ ἄτομο νὰ ἐνεργεῖ ἀνώμαλα, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ὑπνωτισμοῦ βρίσκει τὴν εὐκαιρία ἢ ψυχὴ νὰ ἐπιβληθῇ αὐτὴ στὸν ἐγκέφαλο, καὶ διὰ τοῦ ἄξονος ΑΒ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ὑπνωτιστοῦ διὰ τοῦ ἄξονος ΓΒ, νὰ ἐπιδράσει ἐπὶ τοῦ ἀδρανοποιηθέντος πνεύματος, ὥστε νὰ διορθώσει τὶς ἀτέλειες, τὶς ἔμμονες ιδέες ἢ τὶς δυσάρεστες ἐμπειρίες του.

Σὲ αὐτὲς τὶς ἀσθένειες τὰ κάθε εἶδους <<ψυχοφάρμακα>> δὲν ἔχουν κανένα οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα, διότι ἀπλῶς ναρκώνουν ἢ σταματοῦν τὶς νευρικές ἐκδηλώσεις τοῦ ἐγκεφάλου. Δηλαδή ἐπιδροῦν ἀποκλειστικά στό σημεῖο Γ τοῦ τριγώνου, ἐνῶ ἡ οὐσία τοῦ προβλήματος βρίσκεται στό σημεῖο Β. Καταπολεμοῦν τὴν ἐμφάνιση τῆς ἐκδήλωσης, ἐνῶ ἡ πάθηση κατὰ βάθος παραμένει ἀνεπηρέαστη. Ἔτσι ὁμως ἀνατρέπεται ὁ ὁμαλὸς ρυθμὸς καὶ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος βαθμιαῖα μεταβάλλεται σὲ ράκος.

Ἐνῶ λοιπὸν ὁ ὑπνωτισμὸς ἀποβαίνει θαυματουργὸς σὲ πολλές περιπτώσεις, δυστυχῶς τὰ τελευταῖα χρόνια δὲν τοῦ δίδεται μεγάλη σημασία ἀπὸ τοὺς ἰατρούς. Μελλοντικά ὁμως θὰ ἐφαρμοσθῇ πάλι σάν μία ἀπὸ τὶς βασικότερες θεραπευτικὲς μεθόδους τῆς Ἰατρικῆς.

Σὲ μερικές περιπτώσεις οἱ ὑπνωτιστές ὑποβάλλουν στοὺς ὑπνωτιζόμενους πράξεις, τὶς ὁποῖες οἱ τελευταῖοι ἐκτελοῦν μετὰ τὴν ἀφύπνισή τους. Ἐδῶ γίνεται ἔμμεση ἐπέμβαση στὸν ἐσωτερικὸ κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι εὐκόλα προσιτὸς σὲ κανονικὲς συνθήκες. Ἐάν ὁ ὑπνωτιστὴς ἔχει κακοὺς σκοποὺς, μπορεῖ ἔτσι, ἀντὶ νὰ ὠφελῆσει, νὰ δημιουργῆσει δυσάρεστες καταστάσεις, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ φαίνεται ἀναμειγμένος. Ἡ Θεότης ὁμως παρακολουθεῖ τὰ πάντα καὶ θὰ τιμωρηθῇ πολὺ αὐστηρὰ ὁ πραγματικὸς ὑπαίτιος.

Ἀπὸ φυσιολογικῆς πλευρᾶς τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ἀποτέλεσμα τοῦ φαινομένου, εἶναι ὅτι ὁ ὑπνωτισμένος ἀποκτᾶ αἰσθητικὲς ἐντυπώσεις κατὰ τὴν ὑποβολὴ τοῦ ὑπνωτιστοῦ, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν στὸν φυσικὸ χῶρον τὰ ἀντίστοιχα ἐρεθίσματα, ἢ νὰ ὑπάρχουν ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνος τὰ ἀντιλαμβάνεται. Ἐπὶ παραδειγματι μπορεῖ νὰ κρατεῖ στὰ χέρια του ἓνα βιβλίον καὶ νὰ νομίζει ὅτι εἶναι λίθος ἢ ξύλον ἢ τεμάχιον ἄρτου.

Ἡ ἀπατηλότητα τῶν αἰσθήσεων συνυφαίνεται μὲ τὸ γενικότερον πρόβλημα τῆς ἀντικειμενικότητος τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι τόνιζαν ὅτι οἱ αἰσθήσεις εἶναι ἀπατηλές· ἐπομένως δὲν εἶναι κατὰ βάθος παράξενη ἢ ἐμφάνιση φαινομενικῶς ψευδῶν αἰσθημάτων.

Διαφορετικὴ εἶναι ἡ ἐξήγηση τῶν φαινομένων κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ ὑπνωτισθεὶς παρουσιάζει ἰδιαίτερα ὀξυμένες τὶς αἰσθήσεις του, ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνεται πράγματα ἀδύνατα ἀπὸ φυσικῆς πλευρᾶς. Π.χ. σὲ μία γυναῖκα ἔθεσαν μπροστὰ τῆς ἓνα φύλλον λευκοῦ χάρτου, λέγοντας ὅτι εἶναι καθρέπτης· ἐκείνη ἐν τούτοις ἔβλεπε ἀκριβῶς τὰ ὀπισθεν αὐτῆς ἀντικείμενα, σάν νὰ ἦταν κανονικὸς καθρέπτης. Οἱ περιπτώσεις αὐτὲς δὲν ἐξηγοῦνται μὲ τὴν ἀπόκτηση ὑπερ-ευσαισθησίας τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἀλλὰ μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ψυχὴ, ἔχοντας ἀντίληψη

των πάντων στό περιβάλλον, μεταδίδει άμεσα τά συγκεκριμένα έρεθίσματα στόν έγκέφαλο.

Συνηθισμένο θέμα των ύπνωτιστικών πειραμάτων είναι ή αναζήτηση των προϋπάρξεων. Η μνήμη, έλευθερωμένη από την πίεση του πνεύματος, άντλεί από τό ύποσυνειδητο τίς εικόνες των προηγουμένων διαβιώσεων της όντότητας, υπό την καθοδήγηση του ύπνωτιστοϋ. Υφίσταται όμως ό κίνδυνος νά παρεισφρύσει ένα πονηρό πνεύμα μέ ένσωμάτωση στόν ύπνωτισθέντα και νά μεταδώσει λανθασμένες προϋπάρξεις, χωρίς ούδεις νά άντιληφθί τό παραμικρό. Γι' αυτό χρειάζεται αύστηρός έλεγχος και μεγάλη πείρα σέ εκείνους πού άσχολούνται μέ τέτοιου είδους πειραματισμούς.

Έπειδή όμως ή άποκάλυψη μιās προϋπαρξης έπιδρά συνήθως δυσμενώς στην προσωπικότητα του άτομου, είτε μέ την αύξηση του έγωϊσμοϋ είτε μέ την δημιουργία συγχύσεων από δυσάρεστες καταστάσεις του παρελθόντος, γι' αυτό συνιστάται νά άποφεύγονται τέτοιες αναζητήσεις. Η άπώθηση των προϋπάρξεων στην λήθη του ύποσυνειδητου από την Θεότητα, σημαίνει ότι ό άνθρωπος πρέπει νά ένεργεί μέσα στά πλαίσια της παρούσης ζωής του, άδιάφορα εάν ήταν καλός ή κακός κατά τίς προηγούμενες διαβιώσεις του.

Τά παρατηρούμενα κατά τον ύπνωτισμό έξαιρετικά φαινόμενα δέν άνήκουν στην κατηγορία του αϋτοπνευματισμοϋ, διότι ό τελευταίος παρουσιάζεται σέ κατάσταση έργήγορσης των άτόμων. Έν τούτοις και στίς δύο περιπτώσεις ή π η γ ή των φαινομένων είναι ή ίδια, ήτοι ή ψυχική ένέργεια. Διαφέρει μόνο ό τρόπος έκδήλωσης· στόν μέν ύπνωτισμό έκδηλοϋται λόγω άδράνειας του πνεύματος, ένώ στόν αϋτοπνευματισμό έκδηλώνει ή ψυχή μερικές ιδιαίτερα ένισχυμένες άκτίνες της (ήτοι ιδιότητές της), υπερακοντίζοντας την έμβέλεια του σέ κανονική λειτουργία εύρισκόμενου πνεύματος.

Όσο για την σχέση του μέ τον κανονικό πνευματισμό (δηλ. την έπικοινωνία μέ άλλες πνευματικές όντότητες), αυτή είναι καθαρά βοηθητική. Άρκετοί μεσάζοντες διευκολύνονται στην έπαφή τους μέ την ήμι-ύπνωση ή και μέ την πλήρη αϋτο-ύπνωση. Δέν είναι όμως πάντοτε άπαραίτητη, έφ' όσον ύπάρχουν άλλοι μεσάζοντες πού έπικοινωνοϋν διατηρώντας στό άκέραιο τίς αισθήσεις και νοητικές λειτουργίες τους.

Μερικές φορές τά ύπνωτισθέντα άτομα μεταβάλλονται σέ μεσάζοντες, χωρίς νά έχουν τέτοιες ικανότητες. Αυτό συμβαίνει όταν ή ψυχή δέν έχει τό σθένος νά έπιβληθί ώστε νά αναλάβει την λειτουργία του έγκεφάλου, όποτε βρίσκει την ευκαιρία ένα ισχυρότερο πονηρό ή άστατο πνεύμα νά εμφανισθί είτε σαν νά είναι τό ίδιο τό άτομο (του όποιου γνωρίζει αρκετά μυστικά), είτε σαν αγαθό πνεύμα (ύποκρινόμενο βέβαια), είτε για νά δημιουργήσει άσχημες καταστάσεις. Μερικοί ύπνωτισθέντες οι όποιοι σέ κάποια στιγμή έγιναν έξαλλοι και μαινόμενοι, ώστε μέ δυσκολία τούς συγκρατοϋσαν, ύπέστησαν καταληψία από πονηρό πνεύμα. Ό ύπνωτιστής μέ την πείρα και την έπιβολή του, έχει την δυνατότητα νά άπομακρύνει τούς παρεισακτους.

Αυτά δέν σημαίνουν ότι στόν ύπνωτισμό δέν συμμετέχουν και αγαθά

πνεύματα. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ διάκριση εἶναι δύσκολη, ἀφοῦ τὸ ἄτομο δὲν ἀντιλαμβάνεται καθόλου τί συμβαίνει στὸν ἑαυτό του, ἀπαιτεῖται προσοχὴ καὶ σεβασμὸς πρὸς τὶς θεῖες προστατευτικὲς δυνάμεις, ὥστε νὰ ἀποκρούονται οἱ κίνδυνοι.

Ἀπὸ φιλοσοφικῆς πλευρᾶς ὁ ὑπνωτισμὸς μᾶς ὀδηγεῖ σὲ ὀρισμένα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Παρατηροῦμε δηλαδή, ὅτι ὅπως ἡ ὑποβολὴ δημιουργεῖ ψευδῆ αἰσθήματα πού φαίνονται ἐντελῶς πραγματικά στὸν ὑπνωτισθέντα, ταυτόσημα μὲ τὰ αἰσθήματα ἐκ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ἔτσι καὶ τὰ τελευταῖα, τὰ ὁποῖα ἐπίσης σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἐλέγχονται σάν ἀπατηλά, μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σάν ἀποτέλεσμα μιᾶς ὑπνωτιστικῆς κατάστασης στὴν ὁποία βρισκόμαστε κατὰ τὴν διάρκεια τῆς γῆινης ζωῆς μας.

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Θεότης, γιὰ νὰ μᾶς θεραπεύσει ἀπὸ τὰ δυσμενῆ κατάλοιπα τοῦ λεγόμενου προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῶν προϋπάρξεων μας, μᾶς ἔχει ὑποβάλλει σὲ ἓνα εἶδος <<ψυχικοῦ ὑπνωτισμοῦ>>, ὥστε νὰ θεωροῦμε σάν ἀληθινόν τὸν ὑλικὸ κόσμο, ἐνῶ εἶναι φαινομενικός. Ἀλλὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὑπάγεται σὲ ἄλλο κεφάλαιο.

(1) Μεσμέρου καὶ Δέλτωνος: *Μαγνητιστικαὶ μεθοδολογίαι*, Ἐν Ἀθήναις 1852, σελ. 19.

11. Ἀντιρρήσεις κατὰ τοῦ πνευματισμοῦ

Κατὰ τοῦ πνευματισμοῦ ἔχουν διατυπωθῆ ἀρκετὲς ἀντιρρήσεις κυμαινόμενες ἀπὸ ἀπλὲς ἐπιφυλάξεις μέχρι σφοδρὲς ἐπιθέσεις ἐναντίον του. Θὰ προσπαθήσω- με νὰ ἀντικρούσω με τὶς κυριώτερες ἀπὸ αὐτὲς, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἐξαντλεῖται τὸ θέμα.

1. Λέγουν, ὅτι τὰ πνευματιστικὰ φαινόμενα εἶναι ἀπάτες, τεχνάσματα, ταχυδακτυλουργίες, ὑποβολές κλπ., οἱ δὲ ὁμιλίαι προέρχονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοὺς μεσάζοντες.

Ὅσοι ὑποστηρίζουν παρόμοιες ἀπόψεις, θὰ πρέπει νὰ γνωρίζουν, ὅτι μία ἰδέα ὅπως ὁ πνευματισμὸς δὲν θὰ κατακοῦσε παγκοσμίως τόσους ὁπαδούς, ἐάν βασιζόταν στὸ ψεῦδος. Ἐξ ἄλλου πολλὲς φορές ἔχουν συσταθῆ εἰδικὲς ἐξεταστικὲς ἐπιτροπὲς ἀπὸ ἐπιστήμονες ὄλων τῶν κλάδων, μὲ σκοπὸ τὴν ἀποκάλυψη τῶν <<δαισιδαμονιῶν καὶ ἀνοησιῶν>> τοῦ πνευματισμοῦ. Πάντοτε ὁμως κατέληξαν νὰ δεχθοῦν τὴν πραγματικότητα τῶν φαινομένων, δηλώνοντας παράλληλα ἀδυναμία νὰ τὰ ἐξηγήσουν, ἐνῶ ὄχι λίγοι ἐπιστήμονες μετεστράφησαν σὲ ἐνθουσιώδεις πνευματιστές⁽¹⁾.

Ἐάν λοιπὸν οἱ ἀντιρρησιῆς κατανοήσουν ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ υἱοθετοῦν ἀνεξέ-

λεγκτα τήν άποψη ότι πρόκειται για άπάτες, δέν έχουν παρά νά εξετάσουν οί ίδιοι τά φαινόμενα. Όσο για τίς όμιλίεσ, τό ίδιο τό περιεχόμενό τουσ άποδεικνύει ότι δέν μπορεί νά προέρχωνται από τό ανθρώπινο μυαλό του μεσάζοντοσ, άφού δέν γνωρίζει αυτά για τά όποια όμιλεϊ.

2. Η άπόπειρα εξήγησησ τών φαινομένων από μερικούσ ύλιστέσ έπιστήμονεσ, δημιούργησε τήν θεωρία ότι προέρχονται από τίς ιδιαίτερεσ ψυχολογικήσ και φυσιολογικήσ ιδιότητεσ του μεσάζοντοσ, χωρίσ νά έπεμβαίνουν άύλα πνεύματα, τά όποια κατ' αυτούσ δέν ύπάρχουν.

Η θεωρία αυτή άρχικά όνομάστηκε <<ψυχισμόσ>>, κατόπιν <<ψυχοφυσιολογία>> και τέλος <<παραψυχολογία>>. Έπεκράτησε ό τελευταίοσ όροσ, μέ τήν έννοια ότι ή ανθρώπινη ψυχή, χωρίσ νά είναι αυτοτελήσ όντότητα (όπωσ δέχεται ό πνευματισμόσ), αλλά μία άκαθόριστη βιολογική δύναμη, διαθέτει άγνωστεσ ένέργειεσ που έκδηλώνονται κάτω από όρισμένεσ συνθήκεσ και προκαλουν τά διάφορα φαινόμενα.

Τά φαινόμενα τήσ κατηγορίασ του άυτοπνευματισμού, μπορούν από πρώτη άποψη νά ύπαχθούν στην παραψυχολογία. Πρόκειται όμως για έπιπόλαιη έρμηνεία, διότι ή παραψυχολογία θεωρεί τήν ψυχή σαν άπόρροια τήσ βιολογικήσ ύλησ, και όχι σαν άνεξάρτητη πνευματική όντότητα που διατηρείται άμετάβλητη και μετά τόν θάνατο.

Η παραψυχολογία είναι ένα άσταθέσ θεωρητικό κατασκευάσμα, σαν χάρτινοσ πύργοσ, που συνθλίβεται κάτω από τό βάροσ άναμφισβήτητων γεγονότων, όπωσ οί προρρήσεισ μελλοντικών γεγονότων, οί ύλοποιήσεισ, ή ξενογλωσσία κλπ. Άναπτύχθηκε κυρίωσ για νά διασώσει τά προσχήματα τήσ φαινομενικήσ άξιολογίασ τήσ ιδεολογίασ του ύλισμοϋ.

Η παραψυχολογία και ό πνευματισμόσ, στον χώρο τήσ Μεταφυσικήσ, είναι διαμετρικά αντίθετεσ θεωρίεσ, άκριβώσ όπωσ διαμετρικά αντίθετα είναι και τά συστήματα του ύλισμοϋ και του ιδεαλισμοϋ στον χώρο τήσ Φιλοσοφίασ.

Στήν Ελλάδα κυριώτεροσ εκπρόσωποσ τήσ παραψυχολογίασ υπήρξε ό Άγγελοσ Τανάγρασ. Άν και τά πειράματά του έγινοντο μέ διάμεσα βάσει του πνευματισμοϋ, έν τούτοισ ήταν φανατικόσ άντι-πνευματιστήσ και δέν δεχόταν τήν ύπαρξη πνευμάτων. Η ψυχή, έλεγε, δέν διατηρείται μετά θάνατον, τά δέ έμφανιζόμενα φάσματα νεκρών όφείλονται σε ένα πλασματικό όμοίωμα τήσ ψυχήσ, τό <<έπιψυχίδιον>>. Ό Τανάγρασ άσκησε μεγάλη έπιρροή στον κόσμο, έκίνησε τό ένδιαφέρον πολλών, αλλά οί θεωρίεσ του δέν επιβίωσαν πέραν τήσ έποχήσ του.

3. Πió διαδεδομένη είναι ή άποψη, ότι στον πνευματισμό ύπαισέρχονται άποκλειστικά τά πονηρά πνεύματα. Επί του θέματοσ αυτού θα επανέλθωμε στο τελευταίο κεφάλαιο.

Η ύπόθεση τήσ ένέργειασ μόνο τών πονηρών πνευμάτων δέν μπορεί νά έρμηνεύσει όλα τά φαινόμενα, ούτε συμβιβάζεται μέ τήν λογική. Δέν είναι δυνατόν

ὁ θεῖος Νόμος νά ἀφήνει ἀσύδδοτα τὰ πονηρά πνεύματα, νά δεσμεύει δέ τὰ ἀγαθὰ, ἀποκλείοντας ἀπό αὐτά τήν δυνατότητα γιά ἄμεση καθοδήγηση τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἔτσι θά ἐδημιουργήτο μία τεράστια ἀνισορροπία στό πνευματικό σύμπαν, ἀφοῦ οἱ δύο παρατάξεις τῶν ἀγαθῶν καί πονηρῶν πνευμάτων δέν θά εἶχαν τίς ἴδιες δυνατότητες δράσης καί ἐπιρροῆς.

Ὁ Χριστός εἶπε, ὅτι κάθε δέντρο γνωρίζεται ἀπό τούς καρπούς του, καί ὅτι δέν εἶναι δυνατόν τό καλό δέντρο νά κάνει σάπιο καρπό, οὔτε τό σάπιο δέντρο νά κάνει καλόν καρπό (Λουκ. 6,43-44). Ἀπό τούς καρπούς του λοιπόν πρέπει νά κριθῆ καί τό δέντρο πού λέγεται ἀκραιφνῆς πνευματισμός. Οἱ δέ καρποί εἶναι καθοδηγήσεις, θεραπείες, ἐπεξηγήσεις προβλημάτων, ἐνδυνάμωση τοῦ σθένους, ἐνίσχυση τῆς πίστεως στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, διαφώτιση στή καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου, σύνδεση μέ τούς μεταστάντες ὡστε νά ἐνισχύονται στήν ἀνύψωσή τους, καί τόσα ἄλλα, τὰ ὁποῖα κανένας ἀμερόληπτος ἐρευνητής δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητήσει.

Βεβαίως, ὑπάρχουν πολλά φαινόμενα πού ὀφείλονται σέ πονηρά πνεύματα. Δέν ἀποκλείονται ἐπίσης κατά τίς ἐπικοινωνίες οἱ πλαστοπροσωπίες, οἱ ψευδεῖς ταυτότητες, καί οἱ παραπλανητικές ἀνακοινώσεις. Ἡ γενίκευση ὅμως ὅτι τὰ πάντα προέρχονται ἀπό πονηρά πνεύματα, συνιστᾷ ἀδικαιολόγητη αὐθαίρεσι.

Ἡ Ἐκκλησία δέχεται ἐμπράκτως τίς ἐπεμβάσεις ἀγαθῶν πνευμάτων, ἦτοι τῶν ἀγγέλων, τῶν ἁγίων, τῆς Θεομήτορος κλπ., μέ θαυματουργικές θεραπείες, βοήθεια σέ δύσκολες στιγμές, καθοδηγήσεις μέ ὄνειρα, ζωντανές ἐμφανίσεις κλπ. Ὅλα αὐτά κατ' οὐσίαν ὑπάρχονται στόν Θετικό πνευματισμό, ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦν μορφές ἐπικοινωνίας μέ ἀγαθὰ πνεύματα.

Στόν ἴδιο κλάδο ὑπάγεται ἡ ἀποτελεσματικότητα τῶν προσευχῶν καί δεήσεων. Ἡ καθιέρωσή τους δέν θά εἶχε κανένα νόημα, ἐάν δέν ὑπῆρχε εἰσακοή καί ἀνταπόκριση ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, δηλαδή ἀπό τὰ ἀγαθὰ πνεύματα.

4. Συνακόλουθη τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἡ ἐξῆς ἀντίρρηση:

Ἀφοῦ δέν εἶναι εὐκόλος ὁ διαχωρισμός τῶν ἀγαθῶν ἀπό τὰ πονηρά πνεύματα, γιατί νά εἰσερχώμεθα στόν κίνδυνο νά ἀπατηθοῦμε ἀπό ὅ,τι δέν γνωρίζομε;

Κατ' ἀρχήν οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶναι σέ θέση νά ἀποφύγει τήν ἐνέργεια τῶν πονηρῶν πνευμάτων, οὔτε βέβαια καί τῶν ἀγαθῶν. Κινεῖται στό μέσο τῶν ἰσοδύναμων ἐπιδράσεων, μέχρις ὅτου φθάσει στό σημεῖο τῆς ἰσορροπίας.

Ὁ κόσμος μας εἶναι ὁ κόσμος τῶν ἀντιθέσεων. Ἐάν οἱ ἄνθρωποι εἶχαν λυμένα ὅλα τους τὰ προβλήματα, θά κατέληγαν στήν ἀδράνεια καί στήν πνευματική φθορά. Μέσα ὅμως ἀπό τίς συνεχεῖς ἀντιθέσεις, ὑλικές καί πνευματικές, τελειοποιοῦνται, γιά νά προχωρήσουν σέ ἀνώτερα ἐπίπεδα ἐξέλιξης.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει: <<Πρέπει νά ὑπάρχουν καί αἰρέσεις μεταξύ σας, γιά νά φανερόνται σέ σᾶς οἱ δόκιμοι, οἱ πραγματικοί πιστοί>> (Α' Κορ. 11,19). Δηλαδή, ὁ κάθε χριστιανός, εὐρισκόμενος στό μέσον μεταξύ τῆς γνήσιας χριστιανικῆς διδασκαλίας καί τῆς αἰρετικῆς, δοκιμάζεται καί ἀποκαλύπτεται ἐάν εἶναι ἀληθινά ἢ ἐπιφανειακά μόνο πιστός. Ἡ ἀντίθεση τῶν διδασκαλιῶν

δημιουργεί πεδίο δυνάμεων εντός του οποίου διαχωρίζονται αυτόματα οι αληθινοί πιστοί προς την μία πλευρά, και οι ψευδείς ή επιπόλαιοι προς την άλλη.

Όπως τα σκάνδαλα και οι αιρέσεις αφήθησαν ελεύθερα διότι έπρεπε να υπάρχουν, για τους ίδιους λόγους ο Θεός άφησε ελεύθερη την επικοινωνία τόσο των αγαθών όσο και των πονηρών πνευμάτων, ώστε να δημιουργείται το απαραίτητο δυναμικό πεδίο διαχωρισμού των ανθρώπων, πού με το ελεύθερο πνεύμα τους, χωρίς να εξαναγκάζονται, ακολουθούν την μία ή την άλλη πλευρά.

Όποιος φοβάται να διεξέλθη το πεδίο των πνευματικών αντιθέτων δυνάμεων, καταλήγει στην αδράνεια, ή οποία άποτελεί άφανη ύπόδειξη πονηρού πνεύματος. Αντιθέτως όταν οι άνθρωποι προσπαθούν ειλικρινά να οδηγηθούν στην αλήθεια, βοηθούνται άμεσα από τις θείες δυνάμεις, προστατευόμενοι από τις αντίθετες επιδράσεις, και δέν εξαναγκάζονται εύκολα. Η πίστη, ή προσευχή, ή αγαθή διάθεση, ο άγιασμός, το λιβάνισμα και πολλά άλλα, είναι επίσης συντελεστικά στην απομάκρυνση των πονηρών πνευμάτων.

5. Λέγουν μερικοί: Έφ' όσον ο πνευματισμός διατείνεται, ότι ή διδασκαλία του συμπίπτει με την διδασκαλία του Χριστιανισμού, ποιά είναι ή ώφελιμότητά του; Διότι μετά την εμφάνιση του Κυρίου, ή ανθρωπότητα δέν έχει ανάγκη από άλλες άποκαλύψεις.

Πολλά σημεία της διδασκαλίας του Χριστού παρέμειναν άφανη ή δυσερμήνευτα διά μέσου του χρόνου. Επί παραδείγματι, ενώ ο Χριστός δίδαξε την τελική σωτηρία όλων των ανθρώπων, σήμερα έχει επικρατήσει το δόγμα της αιώνιου κολάσεως. Ο πνευματισμός, λοιπόν, προσφέρει τά μέσα και δίδει τις κατευθύνσεις για την άποκάθαρση των επιπρόσθετων παρείσακτων στοιχείων, για να άποκαλυφθ ή άκραιφήνής χρυσός κάτω από την σκωρία του χρόνου.

Έξ άλλου ο πνευματισμός είναι άμεσα συνυφασμένος τόσο με την ανάπτυξη και επέκταση του Χριστιανισμού, όσο και με την συγγραφή των Έρων Γραφών. Όλα αυτά αναπτύσσονται στα έπόμενα κεφάλαια.

Όσον άφορά την άποψη, ότι ο πνευματισμός καθ' έαυτόν άποτελεί θρησκεία, έξηγούμε ότι δέν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο, αλλά ύφίσταται από αρχαιοτάτων χρόνων, σάν δυνατότητα επικοινωνίας των ανθρώπων με τον Πνευματικό κόσμο. Δέν είναι, λοιπόν, θρησκεία, αλλά ή κοινή άφετηρία ανάπτυξης όλων των θρησκευτικών δοξασιών.

6. Λέγουν επίσης: Έάν επικοινωνούσαν τά αγαθά πνεύματα, θά ύπεδείκνυαν στους ανθρώπους τά κατάλληλα φάρμακα για την θεραπεία των ανιάτων άσθeneιών.

Η άνωτέρω ένσταση άποδεικνύει άγνοια του λόγου για τον όποιο ύφίστανται οι άσθένειες. Διότι στον γήινο κόσμο οι άσθένειες άφ' ενός και οι επιδιωκόμενες θεραπείες άφ' έτέρου, άποτελούν μία πτυχή του γενικότερου προβλήματος των αντιθέσεων μεταξύ Καλού και Κακού, μέσω των όποιων επιτυγχάνεται ή ανθρώπινη εξέλιξη. Έάν λοιπόν θεραπευθούν αυτόμάτως όλες οι άσθένειες,

καταργείται ή μία πλευρά τῶν ἀντιθέσεων, μέ συνέπεια νά ἀδρανοποιηθῆ καί ἡ ἄλλη.

Ὁ Πνευματικός κόσμος ἔχει τήν δυνατότητα νά θεραπεύσει ἅμεσα τούς πάντες, ὅπως ἀποδεικνύεται μέ τίς ἐλάχιστες θαυματουργικές θεραπείες, ἀκόμη καί ἀνιάτων ἀσθενῶν. Γιὰ νά μήν ἐξαλείφει ὁ Θεός τίς ἀσθένειες, σημαίνει ὅτι ἔχουν κάποιον λόγο ὑπαρξῆς καί ἐναπόκειται στόν στοχαστικό ἐρευνητή τοῦ ἀνθρώπινου προορισμοῦ νά τόν ἀνακαλύψει.

Ἡ ἄμεση θεραπεία φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως σάν εὐεργέτημα πρὸς τόν ἄνθρωπο πού βασανίζεται, ἀλλά στήν οὐσία ἀφήνει τό ἄτομο στάσιμο καί ἀνεξέλικτο. Ἡ δοκιμασία τῆς ἀσθένειας ἐμπεριέχει σάν στόχο τήν πνευματική του ἀποκάθαρση ἀπό τά βάρη τῆς συνείδησῆς του καί εἶχε γίνει ἀποδεκτή ἀπό τό ἄτομο πρὶν ἀπό τήν ἐνσάρκωσή του.

Ἡ ἀνακάλυψη τῶν κατάλληλων φαρμάκων ἐναπόκειται στήν ἐμπνευση τῶν ἰατρῶν, ὅταν στρέψουν τήν προσοχή τους μέ ἀκράδαντη πίστη στήν φωτοδότηση τοῦ Οὐρανοῦ.

7. Ὑποστηρίζουν μερικοί, ὅτι τά μεσάζοντα εἶναι ἄτομα μέ διανοητικές ἀνωμαλίες, ὅτι καταλήγουν στήν σχιζοφρένεια, καί ὅτι γενικά ἡ ἄσκηση τοῦ πνευματισμοῦ ὑποκρύπτει σοβαροῦς κινδύνους γιά τήν ψυχική, διανοητική καί ἠθική ἀκεραιότητα τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ πραγματικότητα ὁμως διαψεύδει κατηγορηματικά τίς παρόμοιες ἀπόψεις καί δέν χρειάζεται νά ἐπεκταθοῦμε σέ αὐτό τό σημεῖο. Ὅλοι οἱ μεσάζοντες ἔχουν σῶας τὰς φρένας. Βεβαίως, ὑπάρχουν καί μεμονωμένες περιπτώσεις ἀτόμων μὴ ὁμαλῶν, πού ἔχουν ὁμως προδιάθεση ἐλλῆξης πρὸς τήν σχιζοφρένεια, χωρίς νά εὐθύνεται γι' αὐτό ὁ πνευματισμός.

8. Λέγουν, ὅτι οἱ μεσάζοντες ἐκμεταλλεύονται τούς ἀφελεῖς γιά νά εἰσπράττουν μεγάλα χρηματικά ποσά, παρέχοντας πληροφορίες σκοτεινές καί ἀμφίβολης ἐγκυρότητας.

Πράγματι, σέ ὁλόκληρο τόν κόσμο, ὅπως καί στήν Ἑλλάδα, ἔχουν μεγάλη διάδοση τά ἀμειβόμενα μέντιουμ. Ἐκτός ἀπό τό γεγονός ὅτι ἔχει εἰσχωρήσει σέ μεγάλο βαθμό ἡ ἀπάτη, ὁ κόσμος ὀφείλει νά εἶναι προσεκτικός καί ἀπό μόνο τό γεγονός ὅτι ἀπαιτοῦν χρήματα γιά νά προσφέρουν τίς ὅποιεςδήποτε ὑπηρεσίες τους.

Τά σωστά διάμεσα οὐδέποτε ἀμείβονται, διότι ἔλαβαν δωρεάν τό χάρισμα τῆς ἐπικοινωνίας καί δωρεάν πρέπει νά παρέχουν τήν βοήθειά τους. Ἐξ ἄλλου δέν δίνουν κάτι ἀπό τίς δικές τους γνώσεις, ἀλλά ἀπαντᾷ ὁ πνευματικός ὁδηγός τους, ὁ ὁποῖος σάν ἀγαθό πνεῦμα, στενοχωρεῖται ὅταν γίνεται αἰτία νά αὐξάνεται ἡ ὑλιστική νοοτροπία τοῦ μεσάζοντος μέ τήν εἰσπραξία χρημάτων καί ἀποφεύγει νά ἀπαντήσει.

Ἐάν ὁ μεσάζων ἐπιμένει, εἶναι δυνατόν νά ἀποχωρήσει ὁ πνευματικός ὁδηγός καί τήν θέση του νά καταλάβει ἓνα πονηρό πνεῦμα καί νά δώσει ψευδεῖς ἢ

παραπλανητικές απαντήσεις, χρησιμοποιώντας ακριβώς τό ίδιο λεκτικό τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ, χωρίς ὁ μεσάζων νά ἀντιληφθῆ τήν ἀλλαγῆ. Πολύ περισσότερο δέν ἀντιλαμβάνεται τό ἐλάχιστο ὁ πελάτης ἢ ὁ ἀπλός ἐπισκέπτης.

Τό πονηρό πνεῦμα γίνεται πλέον ὁδηγός τοῦ μέντιουμ, δίνοντας καί μερικές γ ἢ ἰ ν ε ς ἀλήθειες, δηλαδή ἀπαντᾶ σωστά σέ ἐρωτήματα πού ἀφοροῦν τήν γήινη ζωή ἢ τό ἐγγύς μέλλον. Ὁ πελάτης γνωρίζοντας πῶς τό μέντιουμ ἀγνοεῖ τήν ἀλήθεια στά ἐρωτήματά του, ἐντυπωσιάζεται ἀπό τήν ἀκρίβεια τῶν ἀπαντήσεων, ιδιαίτερα μάλιστα ὅταν πραγματοποιοῦνται οἱ προβλέψεις στό ἄμεσο μέλλον. Ἔτσι πείθεται πῶς τό μέντιουμ λέει τήν ἀλήθεια, πληρώνει εὐχαρίστως τό ζητούμενο ποσόν καί γίνεται ὁ καλλίτερος διαφημιστής του!

Τό πονηρό πνεῦμα, ἀφοῦ ἀπέκτησε τήν σχετική ἐμπιστοσύνη τῶν πελατῶν, θά τοὺς ἐξαπατήσῃ σέ ἄλλη περίπτωση κατά τρόπον πού οὔτε τόν φαντάζονται, ὥστε νά ἀποροῦν πῶς βρέθηκαν ξαφνικά μέσα στό ἀδιέξοδο.

Τά ἀμειβόμενα μέντιουμ οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νά μεταδώσουν Ὁ ὑ ρ ἄ - ν ι ε ς ἀλήθειες, διότι ἔχασαν τήν ἀγνότητα τοῦ διαμεσικοῦ των χαρίσματος. Τό χάρισμα τοὺς δόθηκε γιά νά δοκιμαστοῦν πῶς θά τό χρησιμοποιήσουν. Ἐπειδή ὁμως κατελήφθησαν ἀπό τήν πλεονεξία, γίνονται ἀνεύθυνα καί βλάπτουν ἀντί νά ὠφελήσουν.

Ἐξ ἄλλου ἔχουν εἰσχωρήσει στό ἐπάγγελμα πολλοί ἀπατεῶνες ὀλκῆς μέ ὑψηλό βαθμό πονηρίας καί ἀσυνειδησίας, ἐκμεταλλεῦόμενοι τοὺς εὐπιστους καί ἀφελεῖς, εἰσπράττοντας ὑπέρογκα χρηματικά ποσά. Αὐτοὶ ἔχουν προκαλέσει τήν μεγαλύτερη δυσφήμιση τοῦ πνευματισμοῦ, ὥστε ὁ πολὺς κόσμος νά μή γνωρίζει πού εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια καί πού τό ψεῦδος.

Γιά ὅλα αὐτά ἡ γνώμη μας εἶναι ὅτι τά ἀμειβόμενα μέντιουμ πρέπει νά ἀποφεύγονται. Εἶδ' ἄλλως ὑπεύθυνοι εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι τά ἐμπιστεύονται, ἔχοντας τήν ἐντύπωση ὅτι ἡ ἀλήθεια ἐξαγοράζεται διά τοῦ χρήματος!

(1) Βλ. λεπτομέρειες στό βιβλίό τοῦ Ἐ. Καλογερέα: *Μεταψυχική, ἔκδ. Μεταψυχικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1975, σελ. 61-70 καί 289-296.*

12. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ πνευματισμοῦ

Ὁ πνευματισμός δέν ἀποτελεῖ νέα ἀνακάλυψη, ἀλλά ὑφίσταται ἀπό τήν ἐποχῆ πού ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος συναισθάνθηκε γιά πρώτη φορά τήν ὑπαρξῆ τῶν ἀοράτων δυνάμεων καί ἀντελήφθη τίς παράδοξες ἐπιδράσεις τους στόν ὕλικό κόσμο.

Στοὺς διάφορους λαούς καί στίς διάφορες θρησκείες ἀπέκτησε ποικίλο περιεχόμενο, μέχρις ὅτου φθάσαμε στήν νέα ἀναζωπύρωσή του κατά τά μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα. Συνεπῶς μπορούμε νά διαιρέσουμε τήν ἱστορία τοῦ

πνευματισμού σέ τρεις περιόδους: α) ή περίοδος τῶν πρωτόγονων λαῶν, β) ή ιστορική περίοδος, καί γ) ή περίοδος τῆς νεώτερης ἐποχῆς.

α. Ὁ πνευματισμός τῶν πρωτόγονων λαῶν

Ὅλοι οἱ πρωτόγονοι λαοί κυριαρχοῦνται ἀπό συναίσθημα ἰσχυρῆς θρησκευτικότητος καί πίστεως. Οἱ δύο κόσμοι, ἦτοι ὁ αἴθλιος, πνευματικός, ἀόρατος κόσμος τῶν πνευμάτων ἀφ' ἐνός, καί ὁ φυσικός, ὄρατός, ὑλικός κόσμος ἀφ' ἑτέρου, θεωροῦνται σέ τόσο στενή σχέση μεταξύ τους, ὥστε κάθε τι πού συμβαίνει στή φύση καί στούς ἀνθρώπους, ἐκλαμβάνεται σάν ἐνέργεια τῶν θεϊκῶν δυνάμεων.

Οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις τῶν πρωτόγονων συνοψίζονται σέ δύο σημεία: α) Τήν ὑπαρξη ἐνός ὑπερκόσμιου ὑψίστου ὄντος, πού εἶναι ή πηγή κάθε ζωῆς, ὁ δημιουργός, κύριος καί κυβερνήτης τοῦ κόσμου καί τῶν ἀνθρώπων καί β) στά λοιπά πνευματικά ὄντα πού βρίσκονται μέσα στόν κόσμο καί διακρίνονται σέ ἀγαθοποιά καί κακοποιά.

Οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν μετά τόν θάνατο. Σέ μερικές περιπτώσεις ἐμφανίζονται σάν εἰδῶλα (φάσματα), καί γίνονται πολλές φορές ἐπικίνδυνα, ἰδίως ὅταν δέν ἔχουν ἱκανοποιηθῆ, ὅπως π.χ. ἐάν μείνει ἀταφο τό σῶμα τοῦ θανόντος.

Κάθε ὑλικό ἀντικείμενο ἢ φυσικό στοιχεῖο ἐμπεριέχει κάποια ζωτική δύναμη, προερχόμενη ἀπό τό δυναμοῦχο πνεῦμα πού βρίσκεται μέσα σ' αὐτό, καί μπορεῖ νά εἶναι ἀγαθή ἢ κακή. Στά φυσικά φαινόμενα ὑποκρύπτονται περισσότερες δυνάμεις, ἐπειδή συμμετέχουν πολλά πνεύματα.

Τό τ ο τ έ μ, τό ἱερό ζῶο κάθε ὁμάδος, θεωρεῖται ἀξιοσέβαστο καί ἀπαραβίαστο, διότι ἀντιπροσωπεύει τό προστατευτικό πνεῦμα τῆς ὁμάδος.

Τά τ α μ ο ὕ ἦσαν ἀπαγορευμένοι χώροι ἢ ἀντικείμενα, διότι οἱ δυναμικές τους ιδιότητες ἔφερναν ἀκόμη καί τόν θάνατο.

Τά φ ε τ ί χ, δέ, ἦσαν μικρά ἀντικείμενα χρησιμοποιούμενα σάν προστατευτικά ἢ ἀποτρεπτικά τοῦ κακοῦ⁽¹⁾.

Γεννᾶται ὁμως τό ἐρώτημα: Πῶς ἐφθασαν οἱ παμπάλαιοι πρωτόγονοι λαοί στήν παραδοχή τῶν μεταφυσικῶν ἀντιλήψεων, οἱ ὁποῖες διατηρήθηκαν τόσο βαθειά στίς παραδόσεις τους γιά χιλιετηρίδες;

Ὅλα αὐτά προέκυψαν ἀπό ἀμεσες παρατηρήσεις, γιατί ή φαντασία δέν ἦταν τόσο ἀνεπτυγμένη ὥστε νά δημιουργεῖ ἀνύπαρκτα πράγματα. Ἡ πίστη π.χ. ὅτι ὑπάρχουν πνευματικά ὁμοιώματα τῶν νεκρῶν, δέν εἶναι δυνατόν νά προῆλθε παρά μόνο ἀπό τήν παρατήρηση τῶν φασμάτων νεκρῶν ἀνθρώπων, πού ἐπαρουσιάζοντο στούς τάφους ἢ στίς κατοικίες τους. Αὐτά ἦσαν ἢ ἀφετηρία τῆς ιδέας γιά τήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Πολλά δέ ἀνάλογα φαινόμενα, ἀφορῶντα τόσο τοὺς ζῶντες ὅσο καί τοὺς νεκρούς, δημιούργησαν σταδιακά ὄλο τό πλέγμα τῶν θρησκευτικῶν τους πεποιθήσεων.

Οἱ ἐπιδράσεις τῶν πνευμάτων στά πράγματα τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ἐπίσης προέκυψαν ἀπό πραγματικές διαπιστώσεις. Ὅταν ἐλκύσθη ή προσοχή τους πρὸς τόν

άορατο κόσμο, προσπάθησαν νά ἔλθουν σέ ἐπαφή μέ τά πνεύματα, ἢ νά προκαλέσουν τήν ἐπέμβασή τους, μέ τήν βοήθεια ἀτόμων πού διέθεταν εἰδικές ἱκανότητες. Οἱ πρωτόγονοι μάγοι, λοιπόν, ἦσαν οἱ πρῶτοι μεσάζοντες τῆς ἱστορίας.

Μέ τυχαῖες παρατηρήσεις ἐπί τῶν ἀντικειμένων διαπίστωσαν ὅτι μερικά ἔχουν πράγματι εἰδικές δυνάμεις, τίς ὁποῖες μπορούσαν νά χρησιμοποιοῦν ἀνάλογα μέ τήν περίσταση. Ἔτσι σιγά-σιγά διαμορφώθηκαν οἱ πρῶτες τελετουργίες, σέ πραγματικές βάσεις, ἔστω καί ἂν ἀργότερα παραποιήθηκαν ἢ ἀναμίχθηκαν μέ φανταστικά στοιχεῖα.

Ἡ μαγεία στούς πρωτόγονους λαούς εἶχε πραγματικά ἀποτελέσματα. Μποροῦσαν δηλαδή νά χρησιμοποιοῦν τίς ἀόρατες δυνάμεις γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τους. Οἱ γνώσεις τους σέ αὐτά τά θέματα προήρχοντο μέν ἀπό τήν ἐμπειρία καί τήν ἐμπνευση, ἀλλά ἦσαν πολύ ἐξελιγμένες, ὅπως ἀποδεικνύουν τά πολλά διαπιστωμένα φαινόμενα ἀπό τοῦς ἐξερευνητές σέ σημερινούς πληθυσμούς πού ἐξακολουθοῦν νά διαβιοῦν σέ πρωτόγονη κατάσταση.

Δυστυχῶς, ἡ ὑλιστική φιλοσοφία τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ ἐξαλείφει τήν φιλοσοφία τῶν παραδόσεων, ἐνῶ οἱ εἰδικοί θρησκευολόγοι ἐπιμένουν νά κρίνουν τά πάντα μέ μέτρο σύγκρισης τίς ὑποκειμενικές τους πεποιθήσεις· μερικοί μάλιστα ἐκλαμβάνουν τοῦς λαούς αὐτούς σάν ἐντελῶς ἄθρησκους.

Ἡ διεΐδυση στά αἷτια τῆς θρησκευτικότητας, στήν συμπεριφορά καί τίς ἐκδηλώσεις τῶν πρωτόγονων λαῶν, ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι ἀφετηρία καί ἀξονας ὄλων αὐτῶν ἦταν ὁ πνευματισμός, καί μάλιστα πνευματισμός ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς γενικότερης κατάστασης τῶν λαῶν ἐκείνων. Κάτω ἀπό αὐτό τό πρίσμα λοιπόν πρέπει νά μελετηθοῦν ἐκ νέου ὅλα τά σχετικά θέματα ἀπό τοῦς ἐπιστήμονες⁽²⁾.

Ἐπειδή ἐλάχιστα ἀντικείμενα ἔχουν ἐμποτισθῆ μέ πνευματικές δυνάμεις, ὅλα τά ἄλλα φετίχ κλπ. συντελοῦσαν στό ἐπιδιωκόμενο ἀποτέλεσμα μέ τήν ὑποβολή. Ἀλλά καί ἡ λειτουργία τῆς ὑποβολῆς οὐσιαστικά ὑπάγεται στά πνευματιστικά φαινόμενα, ἐφ' ὅσον μεσολαβεῖ ἡ ἐνέργεια ἐνός ἀοράτου πνεύματος.

Οἱ ἱεραπόστολοι διηγοῦνται πολλά γιά τίς ἱκανότητες τῶν πρωτόγονων μάγων καί γιά τά φαινόμενα πού προκαλοῦσαν, ὅπως τηλεκινήσια, ὑλοποίηση τοῦ σώματος σέ ἄλλο μέρος, μεταβίβαση τῆς σκέψης, αἰώρηση ἀντικειμένων, πυροβασία κλπ. Δυστυχῶς δέν ἔτυχαν τῆς δέουσας προσοχῆς ἀπό τοῦς ἐπιστήμονες, διότι τά θεωροῦσαν φανταστικά ἢ ἀναξιόπιστα. Εἶναι ὅμως ἀπτά παραδείγματα τοῦ πρωτόγονου πνευματισμοῦ καί ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ φιλοσοφία τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πού ζοῦσαν σέ ἄρμονία μέ τό φυσικό περιβάλλον, εἶχε ἓνα ἀληθινό καί οὐσιαστικό βάθος.

β. Ἡ ἱστορική περίοδος.

Ἡ πρόοδος τοῦ πνεύματος καί ἡ ἀνάπτυξη τῶν πολιτισμῶν στούς διάφορους λαούς συνοδεύονταν ἀπό ἀντίστοιχη ἀνάπτυξη τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν, στίς ὁποῖες πρωτεύοντα ρόλο ἔπαιζε ἡ ἐπικοινωνία μεταξύ τοῦ γῆινου καί τοῦ

οὐράνιου κόσμου, δηλ. ὁ πνευματισμός, ἐμφανιζόμενος κάτω ἀπό διαφορετικές μορφές καί ὀνόματα, ἀνάλογα μέ τίς ἰδιαιτερότητες κάθε λαοῦ στόν τομέα τῆς θρησκείας.

Παρακολοθῶντας λοιπόν τήν διαδρομή τοῦ πνευματισμοῦ διά μέσου τῶν αἰῶνων, διαπιστώνουμε ὄχι μόνο πολλές μορφολογικές παραλλαγές, ἀλλά καί διακυμάνσεις ὡς πρός τήν ἀποδιδόμενη σ' αὐτόν σημασία. Σέ ἄλλους λαούς καταλάμβανε ἐξέχουσα θέση, ἐνώ σέ ἄλλους ὑποδεέστερη. Παράλληλα δέ μέ τήν σπουδαιότητα τοῦ ἀκραιφνοῦς Θετικοῦ πνευματισμοῦ, ἀναπτυσσόταν πάντοτε σέ μικρό ἢ μεγάλο βαθμό καί ὁ Ἄρνητικός πνευματισμός. Ἀπό τήν σύγκρουση τῶν δύο ἀντιθέτων δυνάμεων ὑπερτεροῦσε ἄλλοτε ὁ πρῶτος καί ἄλλοτε ὁ δεύτερος.

Ἀπό τίς ἐνδοξότερες ἐκφάνσεις στήν ἱστορία τοῦ πνευματισμοῦ εἶναι ἡ ἐποχή τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Πράγματι, τό πνευματικό μεγαλεῖο τῆς πού σάν ἀεὶ λαμπρῆς φάρος φωτίζει μέχρι σήμερα τήν ἀνθρωπότητα, ὀφειλόταν ἀφ' ἑνός στους ποιητές καί φιλόσοφους, καί ἀφ' ἑτέρου στους ἀφανεῖς μύστες τῶν ἱερῶν κέντρων. Οἱ πρῶτοι ἦσαν ὁ λαμπρός ἥλιος τοῦ οὐρανοῦ, ἐνώ οἱ δεύτεροι ἡ ἀφανής ἐσωτερική πυρά τῆς Γῆς, διότι καί οἱ δύο ἐνέργειες σέ συνδυασμό εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητες γιά τήν διατήρηση τῆς ζωῆς ἐπάνω στή Γῆ.

Ἡ λειτουργία ὄλων τῶν ἱερῶν κέντρων τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος (Μαντεῖων, Θεραπευτηρίων, Μυητηρίων κλπ), βασιζόταν κυρίως στίς ἀρχές τοῦ πνευματισμοῦ καί τοῦ ὑπνωτισμοῦ. Ὅπως δέ θά διαπιστώσουμε στό ἐπόμενο κεφάλαιο, ἦσαν πολύ περισσότερο προοδευμένοι σέ αὐτά τά θέματα ἀπό τοῦς νεώτερος.

Δεύτερη σημαντική ἐποχή εἶναι ἡ περίοδος τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων. Τό τιτάνιο ἔργο τῆς διάδοσης τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν μέσω τῶν πολύμορφων ἐθνικῶν θρησκειῶν καί τῆς ἐχθρικής στάσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐπετεύχθη μέ τήν συνεχῆ καθοδήγηση καί ἐνίσχυση τῶν πιστῶν, τόσο ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, ὅσο καί ἀπό τίς στρατιές τῶν Οὐρανίων Δυνάμεων.

Ἡ λεγόμενη θεοπνευστία τῶν Ἱερῶν Γραφῶν δέν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρά τό ὅτι ἐγράφησαν καθ' ὑπαγόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἤτοι διά τῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας τῶν Ἀποστόλων μέ τό Ἅγιον Πνεῦμα. Αὕτη εἶναι ἡ κορυφαία βαθμίδα τοῦ ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ.

Στίς ἐπόμενες σελίδες ἐξετάζονται ἀναλυτικότερα τά ἱστορικά στοιχεῖα τῶν δύο αὐτῶν περιόδων, μέ ἐπέκταση στήν ἐποχή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί στήν νεώτερη ἐποχή.

γ. Ἡ νεώτερη ἐποχή

Ὁ νεώτερος πνευματισμός, μετά ἀπό μία μακράιωνη περίοδο σκότους, δεισιδαιμονιῶν καί προλήψεων, ξεκίνησε ἀπό ἕνα τυχαῖο περιστατικό.

Τό ἔτος 1847 σέ ἕνα μικρό ξύλινο σπίτι στήν κωμόπολη Hydesville τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ἰόρκης ἐγκαταστάθηκε ἡ οἰκογένεια Fox, ἀποτελούμενη ἀπό τόν πατέρα, τήν μητέρα καί τίς δύο κόρες τους Μαργαρίτα (13 ἐτῶν) καί Καίτη (11 ἐτῶν). Στό σπίτι, ἰδιαίτερα τήν νύχτα, ἀκούοντο κτύποι, τρομεροί κρότοι,

άνθρώπινες φωνές και συνέβαιναν διάφορες άλλες έκδηλώσεις, πού είχαν έκφοβίσει τούς ένοικους.

Στίς 31 Μαρτίου 1848 ή μικρή Καίτη Φόξ είχε τήν ιδέα νά συνεννοηθί με τόν άόρατο ταραχοποιό, λέγοντας:

- Έπανάλαβε ό,τι θά κάμω εγώ. Και έκτύπησε δύο φορές τά χέρια της.

Άμέσως άκουσε δύο έλαφρούς κτύπους. Έξακολούθησε τότε:

- Τώρα μέτρησε 1,2,3.

Ή άπάντηση δόθηκε με τρεις κτύπους. Ή μικρή όμως συνέχισε τήν εξέταση, λέγοντας:

- Τώρα νά ιδούμε άν βλέπεις. Και προσποιήθηκε πώς κτυπά δύο φορές τά χέρια της, χωρίς όμως νά τά κτυπήσει.

Άμέσως σέ άπάντηση άκούστηκαν δύο κτύποι. Κατάπληκτη τότε έτρεξε στήν μητέρα της φωνάζοντας:

Μητέρα, μητέρα έδώ είναι κάποιος πού βλέπει και άκούει!

Δέν έβράδυνε νά άποκατασταθί τακτική έπικοινωνία μεταξύ της οικογένειας Φόξ και του άόρατου συγκατοίκου των. Με χρήση άλφαβητικής τυπτολογίας άποκάλυψε ότι λεγόταν Charles Rosma, ότι ήταν πλανόδιος έμπορος, έγγαμος με 5 τέκνα, ότι είχε δολοφονηθί πριν από 5 χρόνια από έναν προηγούμενο ένοικο του σπιτιού όνόματι John Bell, με σκοπό νά του άφαιρέσει 500 δολάρια, και ότι είχε ταφή στό ύπόγειο του σπιτιού. Στίς έρευνες και άνακρίσεις πού άκολούθησαν, έπαληθεύτηκαν πλήρως όλα τά άνωτέρω.

Τά γεγονότα αυτά περιήλθαν σέ γνώση μεγάλου άριθμού άτόμων. Πολλοί άρχισαν από περιέργεια τίς άπόπειρες συνεννόησης με τά άόρατα πνεύματα, ή κίνηση δέ αυτή διαδόθηκε ταχύτατα και στήν Εύρώπη. Οί δύο κόρες της οικογένειας Φόξ εξέλιχθησαν σέ ισχυρά διάμεσα.

Στήν Άγγλία από τούς πρώτους άσπασθέντες τόν πνευματισμό ύπηρξε ό έπιφανής φυσιοδίφης Alfred Russel Wallace. Τό 1869 ή Διαλεκτική Έταιρία (ή έπιστημονική Άκαδημία της Άγγλίας), διώρισε έπιτροπή από 36 μέλη για τήν έπιστημονική μελέτη των διαμεσικών φαινομένων. Ή εκ 400 σελίδων έκθεσης της έπιτροπής έπιβεβαίωσε τά φαινόμενα, ή δέ δημοσίευσή της προκάλεσε μεγάλη έντύπωση στήν κοινή γνώμη, διότι όλοι περίμεναν καταδικαστική γνωμάτευση, και άποτέλεσε άποφασιστικό παράγοντα για τήν σοβαρή άντιμετώπιση του πνευματισμού.

Ίδιαίτερα έλκύσθη τό ένδιαφέρον του χημικού William Crooks, του όποιου τό έπιστημονικό κύρος ήταν άναγνωρισμένο. Ό Crooks άνέλαβε με άμερόληπτη διάθεση νά έλέγξει τά φαινόμενα. Είχε τήν τύχη νά συνεργασθί με δύο ισχυρότατα διάμεσα, τόν Douglas Home και τήν Florence Cook. Μετά από μακρούς πειραματισμούς και με άδιάβλητες μεθόδους έργασίας, έδραίωσε επί στερεών βάσεων τίς άποδείξεις για τήν πραγματικότητα των φαινομένων. Ή έργασία του Crooks άποτελει πρότυπο έπιστημονικής έρευνας και δέν μπορεί νά άγνοείται από όσους ειλικρινά ένδιαφέρονται για τήν άλήθεια.

Τό 1884 ιδρύθηκε ή Έταιρία Ψυχικῶν Έρευνῶν τοῦ Λονδίνου. Τά πρακτικά τῆς Έταιρίας συνιστοῦν μία πολύ σημαντική συλλογή πληροφοριῶν καί φαινομένων.

Σημαντική επίδραση στήν διάδοση τοῦ πνευματισμοῦ ἄσκησε ὁ γάλλος Ἰππόλυτος Rivail, γνωστός μέ τό ψευδώνυμο Allan Cardec. Ὁ Cardec ἐνδιαφέρθηκε περισσότερο γιά τίς ἀνακοινώσεις τῶν πνευμάτων, πού συστηματικά ἐλάμβανε μέ τούς συνεργάτες του. Πρίν ἀπό κάθε συνεδρίαση διατύπωνε σειρά ἐρωτήσεων καί κατέγραφε τίς λαμβανόμενες ἀπαντήσεις, τίς ὁποῖες ὑπέβαλε σέ ἔλεγχο χρησιμοποιῶντας ἀλληλοδιαδόχως δέκα διαμέσους. Μέ τόν τρόπο αὐτόν συστηματοποίησε καί ἐκλαΐκευσε τήν πνευματιστική θεωρία.

Τά γνωστότερα ἔργα τοῦ Cardec εἶναι: <<Τό βιβλίον τῶν πνευμάτων>> (1857) καί <<Τό βιβλίον τῶν διαμέσων>> (1861). Θεμελιώδες ἔργο του ὅμως εἶναι <<Ὁ Οὐρανός καί ἡ Κόλασις ἢ ἡ Θεία Δικαιοσύνη κατά τόν Πνευματισμόν>> (1865), ὅπου βάσει πολλῶν ἀνακοινώσεων ἐκτίθεται ἡ μετά θάνατον κατάστασις τῶν ψυχῶν.

Σημαντική εἶναι ἡ προσφορά ἐνός ἀκόμη γάλλου, τοῦ Leon Denis (1846-1927). Μεταξύ τῶν συγγραμμάτων του περιλαμβάνεται τό ἔργο <<Χριστιανισμός καί Πνευματισμός>> (1898), ὅπου ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας δέν εἶναι ἀπηλλαγμένη ξένων καί παρασιτικῶν στοιχείων. Ἡ κατ' ἐξοχήν προσπάθεια τοῦ Denis ἦταν νά διαφωτίσει τόν κόσμο γιά τόν ἀληθινό προορισμό τοῦ ἀνθρώπου, ἀπομακρύνοντας τίς ἀμφιβολίες γιά τά μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου.

Ὁ ἐπίσης γάλλος, διαπρεπῆς ἀστρονόμος, Camille Flammarion (1842-1925) ἐπιδόθηκε στήν συγκέντρωση χιλιάδων περιπτώσεων μεταψυχικῶν φαινομένων, τά σπουδαιότερα τῶν ὁποίων συμπεριέλαβε στό τρίτομο σύγγραμμα <<Ὁ θάνατος καί τό μυστήριόν του>>. Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τά φαινόμενα πού ἐκδηλώνονται ὀλίγον πρό τοῦ θανάτου, ὁ δεῦτερος κατά τήν στιγμή τοῦ θανάτου, ὁ δέ τρίτος μεταθανάτιες ἐμφανίσεις φασμάτων ἀποθανόντων ἀνθρώπων.

Ἀξιόλογη πνευματιστική κίνηση παρουσίασε καί ἡ Ἰταλία, μέ ἐπί κεφαλῆς τόν καθηγητή τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς Καίσαρα Lobrosso (1835-1909). Οἱ πειραματισμοί του ἐγίνοντο μέ διάμεσο τήν Eusapia Paladino, παρήχθησαν δέ πολύ ἀξιόλογα φαινόμενα. Ὁ ἐπίσης ἰατρός Ernesto Bozzano (1862-1943) συνέγραψε μεγάλο πλῆθος μονογραφιῶν, ὅπου ἀναπτύσσει μέ ἐπιστημονική ἐπιχειρηματολογία τίς ἀποδείξεις γιά τήν παραγωγή τῶν φαινομένων ἀπό ἄσαρκες ὀντότητες. Στίς περιπτώσεις δέ πού ἡ ἐμφάνισις ὀφείλεται μόνο στίς δυνάμεις τοῦ διαμέσου, παραγωγός αἰτία δέν εἶναι ὁ σωματικός ὀργανισμός αὐτοῦ, ἀλλά τό ἐντός αὐτοῦ εὐρισκόμενον ἀθάνατο πνεῦμα.

Ἐκτός τῆς Εὐρώπης, ιδιαίτερη ἀνάπτυξις τοῦ πνευματισμοῦ παρουσιάζεται στήν Βραζιλία, ὅπου οἱ ὄπαδοί του ἀριθμοῦνται σέ πολλά ἑκατομμύρια.

Σέ πολλά πανεπιστήμια ὅλου τοῦ κόσμου ἔχουν δημιουργηθῆ ἔδρες μεταψυχικῶν σπουδῶν, τό δέ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ συνεχῶς αὐξάνεται.

Γενικά όμως μπορούμε να ειπούμε ότι σήμερα η πνευματιστική κίνηση παρουσιάζει κάποια στασιμότητα. Μετά την θριαμβευτική πορεία ενός και πλέον αιώνας κατέκτησε μεγάλο έδαφος σέ έκταση, άλλ' όχι και τό ανάλογο βάθος. Οί έρευνητές περιορίστηκαν ώς επί τό πλείστον στην διαπίστωση, επαλήθευση και καταγραφή τών φαινομένων, χωρίς να είναι σέ θέση να τά μελετήσουν βαθύτερα, αφού δέν διέθεταν τίς κατάλληλες μεταφυσικές γνώσεις.

Είναι σημαντικό πάντως ότι ο νεώτερος πνευματισμός αναπτύχθηκε μέσα στό δυσμενέστατο κλίμα τών ύλιστικών θεωριών, πού μεσουρανούσαν τόν προηγούμενο αιώνα. Στόν μεταξύ τους άγώνα έξήλθε νικηφόρος, διότι συνεχώς έπεκτεινόταν, ενώ ο ύλισμός συνεχώς υποβαθμιζέτο.

Σήμερα όμως, ακριβώς λόγω έλλειψης του άπαραίτητου βάθους, ύφίσταται κάποια συρρίκνωση της πνευματιστικής κίνησης, τήν όποία κατά τήν ιστορική άλληλουχία θά διαδεχθή στό προσεχές μέλλον μία νέα έξαρση σέ παγκόσμιο επίπεδο, όπου τήν κυρίαρχη θέση θά έχουν οί διδασκαλίες τών Ουρανίων Πνευμάτων και όχι πλέον τά φαινόμενα, τά όποια άπλως θά λειτουργούν σαν ένισχυτικά της πίστης πρός τήν αντικειμενική ύπαρξη τών Άοράτων Δυνάμεων.

(1) Άπό γλωσσολογική άποψη πιστεύομε ότι η λέξη *τοτέμ* προήλθε από τίς λέξεις *θεός + τιμώ*, ήτοι σημαίνει <<τιμώμενος θεός>>.

Η λέξη *ταμπού* προήλθε από τό *τύμβος* (= τόπος όπου εδάπτετο τό σώμα νεκρού, διότι τό χώμα συσσωρευόμενο σχημάτιζε μικρόν λόφο). Δεδομένου του φόβου τών πρωτόγονων γιά τούς νεκρούς, τά σημεία τών τύμβων έθεωρούντο άπαγορευμένα. Στούς τάφους έτοποθετούντο και τρόφιμα ή άλλα αντικείμενα, πού επίσης έθεωρούντο άπαγορευμένα να τά άγγίζει κανείς (ταμπού), σαν προσφορές πρός τούς νεκρούς.

Τέλος η λέξη *φετίχ* θεωρείται σαν νεώτερη όνομασία, από τό λατινικό *facticus*=τεχνικός, μέσω της πορτογαλικής *feiticos*. Πιστεύομε όμως ότι είναι και αυτή λέξη της γλώσσας τών πρωτόγονων, από τίς ελληνικές *εὐ+τύχη* και σημαίνει ακριβώς ότι κάποις αντικείμενο φέρνει καλή τύχη.

Όλα αυτά φανερώνουν ότι σέ κάποια περίοδο της λεγόμενης προϊστορικής εποχής, έλαβε χώραν μία τεράστια έμπολιτιστική δραστηριότητα της ελληνικής φυλής, μέσω της ελληνικής γλώσσας, πού εκάλυψε όλόκληρο τόν πλανήτη, διότι πολλές ακόμη λέξεις ΐθαγενών σέ διάφορες χώρες έχουν ελληνική έτυμολογία, βάσει της οποίας άποδίδεται ακριβέστατα τό νόημά τους.

(2) Άπό τήν ελληνική βιβλιογραφία, τό πλησιέστερο στην πνευματιστική θεώρηση είναι τό έργο του Λ. Φιλιππίδη: *Πρωτόγονων θρησκευτική ζωή*, Αθήναι 1964.

13. Ο πνευματισμός στην Ελλάδα

Οί Έλληνες, οί πάντοτε άρεσκόμενοι να δοκιμάζουν κάθε τι τό νέον, δέν ήταν δυνατό να άπουσιάσουν από τήν καινοφανή κίνηση του πνευματισμού. Προηγούμενως όμως πρέπει να αναφέρωμε ένα αξιοσημείωτο περιστατικό, πού συνέβη στην Σμύρνη τό 1839, δηλαδή όκτώ χρόνια πριν συμβοϋν τά γνωστά γεγονότα στό σπίτι της οικογένειας Fox. Τίς σχετικές πληροφορίες δημοσίευσε

στό περιοδικό <<Κλειώ>> ο διακεκριμένος συγγραφέας και δημοσιογράφος Ίσιδωρίδης Σκυλίτσης⁽¹⁾.

Δύο νεάνιδες 18 ετών περίπου, ενώ εκάθηντο μόνες ένα βράδυ στο σπίτι τους, άκουσαν έναν συριγμόν κάτω από τό τραπέζι, και κατόπιν κρότους από τά παράθυρα και τήν πόρτα του δωματίου, όταν πλησίαζαν σ' αυτά. Οί κρότοι επανελήφθησαν και τίς επόμενες νύχτες ενώπιον πολλών μαρτύρων, επιστημόνων και μή, μεταξύ των οποίων συγκαταλεγόταν ο άφηγητής των φαινομένων Ί. Σκυλίτσης. Συνέβαιναν ακόμη μικρές μετακινήσεις των τραπεζών.

Έπειδή οί κρότοι συνεχίζοντο, άπεφασίσθη οί δύο νεάνιδες νά μεταβούν στό Παρίσι, γιά νά κάνουν γνωστή στίς επιστημονικές εταιρίες τήν παράξενη ιδιότητα πού απέκτησαν ξαφνικά. Όταν όμως έφθασαν στην Μασσαλία, διαπίστωσαν μέ άπογοήτευση ότι τά μυστηριώδη φαινόμενα σταμάτησαν.

Είναι πολύ πιθανό, ότι άν δέν άπεμακρύνοντο και ή έρευνα γινόταν στον τόπο παραγωγής των φαινομένων, ίσως οί νεάνιδες της Σμύρνης εκέρδιζαν τήν παγκόσμια δόξα, ή όποία επιφυλάχθηκε λίγο άργότερα γιά τίς νεάνιδες της άμερικάνικης οικογένειας Fox.

Ο θόρυβος στην Άμερική γύρω από τον πνευματισμό διαδόθηκε μέσω της Ευρώπης, διά των έφημερίδων, και στην Ελλάδα.

Οί πρώτες ιστορικές πληροφορίες μιās πειραματικής ομάδος ύπάρχουν στά <<Άπομνημονεύματα>> του καθηγητού της Άρχαιολογίας Άλέξανδρου Ραγκαβή⁽²⁾, χρονολογούμενες από τό 1853. Η τράπεζα του πειράματος έστρέφεται ταχύτατα πρός κ'άθε κατεύθυνση, ανάλογα μέ τήν επιθυμία των παρισταμένων. Επί πλέον μέ κτύπους άνευρε τον ακριβή αριθμό νομισμάτων πού περιείχε τό βαλλάντιο ενός πρέσβευς (χωρίς ο ίδιος νά τον γνωρίζει) και υπέδειξε τό μέρος όπου είχαν παραπέσει δύο τεύχη μουσικής του ίδιου του Ραγκαβή, πού τά θεωρούσε χαμένα.

Παρόμοιοι κύκλοι πιθανώς δημιουργήθηκαν και άλλοι, μέ περιορισμένη όμως έμβέλεια, σέ στενό οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον, ώθούμενοι κυρίως από περιέργεια πρός τά παράδοξα φαινόμενα.

Τό 1876-1877 εκδόθηκαν στην Κωνσταντινούπολη τά τρία έκλαϊκευτικά έργα του Άλλάν Καρντέκ (*Τί έστίν ο Πνευματισμός, Τό βιβλίον των Πνευμάτων, Τό βιβλίον των Πνευματομυστών*), συντελέσαντα στην κατανόηση των βασικών άρχων του πνευματισμού. Ο Άλ. Ραγκαβής δημοσίευσε μία σύντομη μελέτη <<Περί πνευματισμού>> στό περιοδικό <<Κλειώ>> τό 1885, περιγράφων προσωπικές του έμπειρίες σέ πειράματα. Άπό τά κυκλοφορήσαντα έλληνικά βιβλία τό πίο αξιόλογο είναι του Θ. Δόμινου: <<Τά μαγνητιστικά και πνευματιστικά φαινόμενα>> (1887).

Οί μεμονωμένες αυτές προσπάθειες όμως δέν επέτυχαν νά δημιουργήσουν μία γενικότερη κίνηση υπέρ του πνευματισμού στην Ελλάδα. Μεμονωμένες επίσης υπήρξαν και οί εκδηλωθείσες αντιδράσεις από επιστήμονες ή μή.

Τήν τελευταία δεκαετία όμως του 19ου αιώνα τά πράγματα άλλαξαν. Ο Άλέξανδρος Ραγκαβής έμύησε στον πνευματισμό τον Γεώργιο Σουρή και όλους

τούς πνευματικούς ανθρώπους τῆς ἐποχῆς, οἱ ὅποιοι συγκεντρώνοντο τακτικά στό περίφημο σαλόνι τοῦ Σουρή. Ἴδου πῶς περιγράφει τά γεγονότα ὁ γυιός του Κρίτων Σουρή, στό κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του μέ τίτλο <<ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ>>:

<<Τά γῆϊνα ὄρια ἦσαν στενά διά τό εὐρύ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἐπεζήτουν νά τά ὑπερβοῦν διά νά προσπελάσουν τούς ἀνωτέρους κόσμους, πού ἡ φαντασία των τούς εἶχε διανοίξει. Ἐθεώρουν δέ ὡς συγκατάβασιν τῆς θείας δυνάμεως, ἐάν αὕτη τούς παρῆχε τό μέσον τῆς ἀποκαλύψεως πτυχῆς τινός τοῦ ἀοράτου κόσμου, ἐπειδή ἐγνώριζαν ὅτι ἡ ἀτελής ἀνθρωπίνη φύσις ἦταν ἀνίκανος νά τούς διαφωτίσῃ. Καί τό χάρισμα αὐτό τούς ἐδόθη, ὅταν κατά τό ἔτος 1891 ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, ἀποβιώσας μετά τινα χρόνον κατά τό ἔτος 1892, θερμός ὁπαδός τοῦ πνευματισμοῦ καί ὅστις εἶχε γράψῃ πολλές πραγματείας σχετικάς, ἐν οἷς καί περί ραβδομαντείας εἰς τό περιοδικόν "Κλειῶ" τῆς Λειψίας, ὑπέδειξε τήν ἐπικοινωνίαν μέ τό ὑπερέραν, μέσῳ κινουμένης τραπέζης μέ χρησιμοποίησιν μεσάζοντος, ἔχοντος μαγνητικάς ιδιότητας καί ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξεν ἐκ τοῦ κύκλου τόν ποιητήν Πολέμη. Τότε ὁ κύκλος τοῦ σαλονιοῦ μετέβαλεν ὄψιν ἀπό πνευματικόν εἰς πνευματιστικόν καί ἐβλεπε κανεῖς τούς λογίους μετ' ἀφοσιώσεως καί κατανύξεως νά συγκεντρώνωνται τά βράδια διά νά μελετήσουν τό ἄγνωστον. Εἰς ἀμφιβάλλοντα διά τήν ὑπαρξιν μυστηρίων πού διέφευγον τήν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν, ὁ Σουρή τόν ἀντέκρουσε: τότε θά ἔπρεπε νά ἀμφιβάλῃς καί διά τήν ὑπαρξιν τοῦ ἀνέμου, τόν ὅποιον δέν βλέπομεν καί ὁμως μέ τήν ὀρμήν του γκρεμίζει σπίτια.

Ἡ νέα ἀσχολία ἀντικατέστησε τό παιχνίδι καί οἱ μύσται προσήρχοντο διά νά παρακολουθήσουν τόν Πολέμη ἀθύποβαλλόμενον, ὅστις ἐξωγράφιζε χωρίς νά ἔχη γνῶσιν ζωγραφικῆς, τά δέ σχέδια του ἦσαν ἄξια προσοχῆς, ὅπως ἔκρινεν ὁ Ροῖλός. Ὁ ἴδιος μέ τήν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς μικρᾶς στρογγύλης τραπέζης, μέ συμμετέχοντας τούς Στρατήγην, Κακλαμάνον, Ἄννινον, περιήρχετο εἰς κατάστασιν ὑπνώσεως, ὅτε ἐχάρασεν ἐπὶ φύλλου χάρτου ἀσυναίσθητως, ταχύτατα δέ καί εὐαναγνώστως τάς ἐπιφοιτήσεις· ἐπίσης εἶχε τήν ἐξαιρετικήν δύναμιν ὥστε διά προσηλώσεως τοῦ βλέμματος ἐπὶ τῆς τραπέζης κατάρθωνε νά περιστρέψῃ ἐλαφρῶς ταύτην.

Ἡ φήμη τάχιστα μετέδωσε περί θαυμάτων πού ἐγίνοντο εἰς τό σπίτι τοῦ Σουρή, συντελοῦντος δέ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπό τάς συνεδριάσεις αὐτάς ξένων περιέργων, τό ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου ἐκορυφώθη καί κατέστη ὁ πνευματισμός τό φλέγον ζήτημα καί αἱ κινούμεναι τράπεζαι ἐγιναν τῆς μόδας, ἰδιαίτεροι δέ παραγγελίαι ἐδίδοντο εἰς τούς ἐπιπλοποιοῦς διά τήν κατασκευήν μικρῶν στρογγύλων τραπέζων ἄνευ καρφίων, διότι τό μέταλλον ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐμπόδιζε τήν ἀνάπτυξιν τῶν μαγνητικῶν ρευστῶν. Ὁ τύπος ἀνέλαβε τήν κατατόπισιν τοῦ κοινοῦ. Τό "Ἄστν" ἀφιέρωσεν εἰδικάς στήλας, ἀγγλικά δέ περιοδικά πνευματιστικά, ὡς γράφει ὁ Βελλιανίτης, ἀνέφεραν περί τῶν συνεδριάσεων αὐτῶν καί ἐδημοσίευσαν ἐν μεταφράσει τούς στίχους οὓς ὑπηγόρευαν τά πνεύματα τῶν μεγάλων ποιητῶν. Διά πρώτην φοράν ἐλάμβανεν εὐρυτέραν ἔκτασιν ἐν Ἑλλάδι, ἢ ἐξέτασις τῶν ὑπερκοσμίων φαινομένων, ἐάν δέ ἡ ἀπαρχή

δέν προήρχετο από την τάξιν την εκπροσωπούσαν τό άνθος τής διανοήσεως, άσφαλώς οί μύσται θά ύφίσταντο τάς ποινάς του Μεσαιώνος...>>³⁾.

Η ευθύμια όμως και ή ζωηρότητα των συμμετεχόντων έδινε αρκετές φορές ευτράπελον χαρακτήρα στις συνεδριάσεις. Η μυσταγωγία διακοπτόταν συχνά από διάφορα έπεισόδια, ενώ άλλοτε σχεδίαζαν φάρσες σέ βάρος των άπίστων, τίς όποιες απέδιδαν στις ύπερφυσικές δυνάμεις των πνευμάτων και διασκέδαζαν άφάνταστα μέ την κατάπληξη των θυμάτων τους.

Όλα αυτά είχαν σαν άποτέλεσμα νά παρεισφρύσουν πονηρά πνεύματα, έμπαιζοντα τους έμπαιζοντα. Θεωρούμε πολύ διδακτικό νά παραθέσωμε από τό ίδιο βιβλίο και την περιγραφή του άδοξου τέλους αυτών των συνεδριάσεων:

<<...Έπηκολούθησε περίοδος, καθ' ήν οί μύσται διετέλουν έν εξαιρετική νευρικήτη. Παρεισφρυσαν πονηρόν πνεύμα διά τής αυτομάτου γραφής, αυτοκληθέν "Μυριάμ", άπειλούσεν επίδρασιν επικίνδυνον. Ένα βράδυ, υπό την επίρροιαν τής αυθυποβολής, οί Πολέμης, Στρατήγης, Κακλαμάνος, Βώκος, έτοποθέτησαν τάς χείρας των επί τής Τραπεζής διά νά άποδιώξουν τό πονηρόν πνεύμα, άνευ όμως άποτελέσματος, διότι ή Τράπεζα κινηθείσα άνήγγειλε την εμφάνισίν του, επέπεσε δέ αυτή μέ όρμήν επί του στήθους του Πολέμη, όστις έν καταστάσει καταληψίας έξηπλώθη εις τό πάτωμα. Έκλήθη επειγόντως ό ιατρός Ν. Καλλικούνης, τακτικός θαμών τής όμηγύρεως, όστις επανέφερε μέν μετά πολλού κόπου εις τάς αισθήσεις του τον Πολέμη, τους συνέστησεν όμως νά άπόσχουν έφεξης των πειραμάτων, μέ κίνδυνον εάν έξηκολούθουν, ό μέν Πολέμης νά όδηγηθη εις τό κοιμητήριο, οί άλλοι δέ νά κλεισθούν εις νευρολογικήν κλινικήν. Καί πράγματι, ό μέν Κακλαμάνος δέν ήμπορούσε, κατά την περιόδον αυτήν νά χαραξή ούδέ γραμμήν επί του χάρτου, χωρίς νά τό σχίση, δι' αυτό δέ ήτο ύποχρεωμένος νά ύπαγορευή τά χρονογραφήματά του, ό Βώκος δέ και Στρατήγης συχνά έκοιμώντο εις καναπέ του σπιτιου, επειδή έδίσταζαν νά εύρεθούν μόνοι εις τάς οικίας των τόσον δέ ήτο ό νευρικός των κλονισμός, ώστε σέ μία στιγμή που ό Πολέμης έναπέθεσε τό χέρι του επί του ώμου του Στρατήγη, ούτος ήρχισε νά κινηται, μιμούμενος άλφαβητικώς τάς κινήσεις τής τραπέζης έφ' ής επειραματίζοντο. Ούτω διεκόπη ή συστηματική άφοσίωσις και αι πνευματιστικά συγκεντρώσεις έλάμβανον χώραν κατ' άραιά χρονικά διαστήματα. Εις τον Σουρην ή άσχολία αυτή δέν είχε προξενήσει κανένα έρεθισμόν των νεύρων, αντίθέτως μάλιστα του παρείχεν ιδιαίτεραν άπόλαυσιν ή έντρυφήσις εις άτμόσφαιραν άνακουφιστικήν του πνεύματος και τής ψυχής του>>.

Λόγω τής περιωπής των άνωτέρω προσώπων και τής ταχύπτερης φήμης, αύξήθηκαν σημαντικά οί άσχολούμενοι μέ τον πνευματισμό. Χαρακτηριστικό δείγμα του ένδιαφέροντος του κόσμου είναι ένα βιβλίο μέ τίτλο <<Τά μυστήρια του Πνευματισμου>>, του δικηγόρου και δημοσιογράφου Κωστή Οικονόμου, όπου έξιστορούνται τά φαινόμενα ενός άλλου μικρού κύκλου των Αθηνών. Τό βιβλίο εκδόθηκε τό 1901 και άναδημοσιεύτηκε 10 φορές σέ διάφορες εφημερίδες. Στόν πρόλογο διαβάζομε ότι: <<Είς όλα τά σίτια τά τραπεζάκια ήσαν εις την

ήμερησιαν διάταξιν. Καί δέν ἦτο μόνον εἰς τά σπίτια τῆς μεσαιᾶς τάξεως ἀλλά καί τοῦ λαοῦ ἡ μανία αὐτή>>.

Ἄξιόλογη πνευματιστική κίνηση παρατηρήθηκε καί σέ μερικές ἐπαρχιακές πόλεις. Στήν Κέρκυρα τουλάχιστον ἀπό τό 1870 ἐγίνοντο πειραματισμοί ἀπό ομάδα σοβαρῶν μελετητῶν.

Υψηλοῦ ἐπιπέδου διδασκαλίες, φιλοσοφικοῦ καί θεολογικοῦ περιεχομένου, ἐλήφθησαν περί τό ἔτος 1893 ἀπό πνευματιστική ομάδα τοῦ Πύργου Ἡλείας, ἐπί κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦταν ὁ εἰσαγγελεὺς Πρωτοδικῶν Ἀθανάσιος Ἀθανασιάδης. Ὡς διάμεσον ἐχρησιμοποιεῖτο μία κορασίδα 10-12 ἐτῶν, ἡ ὁποία ἔγραφε τά κείμενα μέ μεγάλη ταχύτητα, καί ἀσφαλῶς δέν ἐγνώριζε τί ἔγραφε. Ἡ ομάδα τοῦ Πύργου δέν μπόρεσε νά ἀνταποκριθῆ στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀποστολῆς τῆς καί μετά ἀπό μερικά παρουσιασθέντα φαινόμενα σταμάτησε τίς ἐργασίες τῆς⁽⁴⁾.

Σημαντικά πνευματιστικά φαινόμενα ἐπετεύχθησαν τό 1924-5 στό Ἡράκλειο Κρήτης, ἀπό ομάδα ἐπί κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦταν ὁ χημικός Ἐλευθέριος Πλάτων, μέ συμμετοχή πολλῶν ἐκπαιδευτικῶν καί ἄλλων ἐπιστημόνων.

Ἰδιαίτερα πρέπει νά ἀναφερθῆ ὁ γνωστός λογοτέχνης Πολύβιος Δημητρακόπουλος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καί ἐξαιρετικός μεσάζων. Ἐκτός ἀπό τά θαυμάσια μυθιστορήματα, τραγωδίες, θεατρικά ἔργα κλπ., συνέγραψε καί ἓνα ὀγκῶδες ἔργο μέ τόν γενικό τίτλο <<Τό Μυστικόν τῆς Ζωῆς>>. Ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, <<ἀποτελεῖ Μαθηματικήν Ψυχολογίαν καί Ψυχοφυσικήν, διαιρούμενον εἰς τέσσαρα μέρη: Α) Φυσιολογίαν τῆς Ζωῆς, Β) Φυσιολογίαν τοῦ Θανάτου, Γ) Φυσιολογίαν τοῦ Πνευματισμοῦ, καί Δ) Συμπλήρωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς θεωρίας περί τῆς Συλλήψεως καί τῆς Ἐπανόδου (μετεμψυχώσεως)>>.

Βάση τοῦ ἔργου εἶναι τά δύο κέντρα ἢ πόλοι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, μεταξύ τῶν ὁποίων κυκλοφοροῦν οἱ θετικές καί ἀρνητικές ροϊκές δυνάμεις: Ὁ πνευματικός ἢ βουλευτικός πόλος, ἐδραζόμενος στόν ἐγκέφαλο, καί ὁ αἰσθητικοδυναμικός πόλος, ἐδραζόμενος στήν περιοχὴ τοῦ ἠλιακοῦ πλέγματος (στήν κοιλία).

Δυστυχῶς τό ἔργο αὐτό δέν ἐκδόθηκε, γιά οικονομικούς λόγους, παρά μόνο μία σειρά 10 ὀμιλιῶν (1919), οἱ ὁποῖες περιέχουν μία περίληψη ὀλόκληρης τῆς θεωρίας του, ὀνομασθεῖσα <<πολικό σύστημα>>. Ἀπό τό κείμενο τῶν ὀμιλιῶν γίνεται ἐμφανῆς ἡ μεγάλη σπουδαιότητα τοῦ συστήματος. Κατά τήν γνώμη μας ἀποτελεῖ τό σημαντικώτερο φιλοσοφικό ἔργο πού ἐγράφη ποτέ στή νεώτερη Ἑλλάδα, ἀνώτερο ἀπό ἀντίστοιχα ἔργα ξένων συγγραφέων, καί πρέπει νά ἐξαχθῆ ἀπό τήν ἀφάνεια (ἐάν βέβαια σώζονται ἀκόμη τά χειρόγραφα).

Πρώτη συστηματική ἐκδοτική προσπάθεια ὑπῆρξε τό πνευματιστικό περιοδικό <<Ἡ χαραυγὴ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ>>, πού ἴδρυσε ὁ Χρῆστος Δημάρατος, ἐκδιδόταν δέ κατά τά ἔτη 1921-1926. Παλαιότερα, τό 1891, εἶχαν ἐκδοθῆ τά βραχύβια περιοδικά <<Νέος Πυθαγόρας>> ὑπό τοῦ Θ. Δόμινου, καί τό <<Φύσις>> ὑπό τοῦ Φρ. Πρίντζη. Σποραδικά ἐπίσης ἐξεδίδοντο διάφορα βιβλία περί πνευματισμοῦ καί ὑπνωτισμοῦ. Ἰδιαίτερη ἐπίδραση στήν διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης

άσκησαν μερικά μεταφρασμένα έργα που κυκλοφόρησαν από τις εκδόσεις Φέξη.

Τό έτος 1923 ιδρύθηκε από τόν Ιατρό Άγγελον Ευαγγέλου (Τανάγρα) ή <<Εταιρία Ψυχικών Έρευνών>>, ή όποία εξέδιδε καί τό περιοδικό <<Ψυχικάί Έρευναι>> (1925-1942). Ό Τανάγρας, όπως αναφέραμε ήδη, ενώ στην πράξη εργαζόταν επί καθαρώς πνευματιστικών βάσεων, στην θεωρία δέν δεχόταν τόν πνευματισμό, εξηγώντας όλα τά φαινόμενα βάσει τής ψυχοφυσιολογίας. Άρκετές φορές περιέπεσε σέ αντιφάσεις, πολλά δέ σημεία τών θεωριών του είναι άστήρικτα. Συνεπώς ό Τανάγρας ούσιαστικά δέν ανήκει στόν χώρο του πνευματισμού.

Τό έτος 1937 ιδρύθηκε ή <<Ελληνική Έταιρία Μεταψυχικών Σπουδών>>, μέ πρωτοβουλία τών Ναυάρχου Κων. Μελά καί Γ. Χριστοδουλάκη. Σκοπός τής Έταιρίας ήταν ή έπιστημονική μελέτη τών πνευματιστικών φαινομένων καί ή διαφώτιση του κοινού μέ σειρά διαλέξεων καί δημοσιευμάτων. Ό δεύτερος έκ τών ίδρυτών Γεώργιος Χριστοδουλάκης έδημοσίευσε μεταφράσεις 16 συνολικά έργων, μέ τόν γενικό έπίτιτλο <<Μεταψυχική Βιβλιοθήκη>>.

Ό Κων. Μελάς τό 1946 ίδρυσε άλλο σωματείο, μέ τήν όνομασία <<Πνευματιστικός Σύνδεσμος Άθηνών>>. Άνέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα για τήν διάδοση του πνευματισμού στην Ελλάδα, μέ διαλέξεις καί δημιουργία πολλών πειραματικών ομάδων, πρός παρηγορία τών πενθούντων. Από τό 1947 εξέδιδε καί τό περιοδικό <<Ό Κόσμος τής Ψυχής>>. Άπέθανε τό 1953.

Τό 1956 έπραγματοποιήθη ή συγχώνευση τών δύο άνωτέρω σωματείων, μέ τήν όνομασία <<Μεταψυχική Έταιρία Άθηνών>>, πρόεδρος τής όποίας εξέλέγη ό καθηγητής Παν. Γιωτόπουλος. Η Έταιρία αυτή ύφίσταται καί εργάζεται μέχρι σήμερα, συνέχισε δέ μέχρι πρό όλίγων έτών τήν έκδοση του περιοδικού <<Ό Κόσμος τής Ψυχής>>. Έξέδωσε επίσης αρκετά βιβλία μέ συναφές περιεχόμενο.

Παράλληλα μέ τήν μεταπολεμική κοινωνική ανάπτυξη, άρχισε καί ή δραστηριοποίηση αρκετών στενών αρχικά πνευματιστικών ομάδων. Αναφέρεται ότι τό 1947 λειτουργούσαν στην Άθήνα τουλάχιστον 15 τέτοιοι κύκλοι, από τούς όποιους μερικοί ανεπτύχθησαν σέ ευρύτερη έκταση.

Τό 1972 ιδρύθηκε ό <<Πνευματιστικός Όμιλος Άθηνών Τό Θεϊόν Φώς>>, ~~αποτελώντας τήν συνέχεια παλαιότερου στενού κύκλου που λειτουργούσε τουλάχιστον από τό 1960. Μοναδικό διάμεσον του Όμιλου ύπήρξε ό Γεώργιος Πιζάνης, ό όποιος επί μια περιπου είκοσαετία (1961-1979) μετεδωσε ένα μεγάλο πλήθος διδασκαλιών τών Άνωτατων Ουρανίων Διδασκάλων. Έχουν έκδοθη μέχρι σήμερα 16 βιβλία μέ αυτές τες διδασκαλιες, τρία από τά όποια έχουν μεταφραστει καί στα άγγλικά, κυκλοφορουντα στο Έξωτερικό. Ό Όμιλος έκδίδει επίσης από τό 1970 τό όμώνυμο περιοδικό, αποκλειστικά μέ κείμενα διδασκαλιών που ελήφθησαν από τόν Γ. Πιζάνη.~~

Τά άνωτέρω είναι τά σωματεία μέ τήν πιο αξιόλογη πνευματιστική δραστηριότητα στή χώρα μας. Από τά λοιπά, που επίσης προσέφεραν ή προσφέρουν άκόμη σημαντικό έργο, αναφέρομε τά έξης: Ό <<Πνευματιστικός καί

Μεταψυχικός Σύνδεσμος Πατρῶν» (1946), ὁ «Σύνδεσμος τῶν φίλων τῆς Μεταψυχικῆς» (1953), ἡ «Ἐνωσις Ἐρευνητῶν Μεταψυχικῶν Φαινομένων ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος», ἡ «Ἀδελφότης Πνευματιστῶν Καλλιθέας ἢ χριστιανικὴ Ἀγάπη», ὁ «Ὁμιλος μεταψυχιστῶν τὸ Χριστιανικὸν Φῶς» στὴ Μυτιλήνη (1958) καὶ ἄλλα.

Σήμερα λειτουργοῦν ἀρκετές ὀργανώσεις καὶ ὁμάδες ἀσχολούμενες μὲ τὸν πνευματισμό. Τὸ σοβαρότερο πρόβλημα ὅμως εἶναι ἡ γενικώτερη ἔλλειψη οὐσιαστικῆς ἐνημέρωσης τοῦ κόσμου, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ πνευματισμὸς νὰ συγχέεται μὲ τὴν παραψυχολογία, τὴν ἀστρολογία, τὴν θεοσοφία, τὸν ὑπνωτισμό, τὴν μαντεία, τὴν λευκὴ ἢ τὴν μαύρη μαγεία, τὴν πρόβλεψη γεγονότων τῆς ζωῆς, τὴν ἱκανοποίηση ἐπιθυμιῶν καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἡ κατανόηση τῆς πραγματικῆς σημασίας κάθε κλάδου εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν συνειδητοποίηση τοῦ τί εἶναι πραγματικά ὁ ἀκραιφνῆς πνευματισμὸς.

Μὲ τὰ προηγούμενα ἐπιχειρήσαμε μία σύντομη σκιαγραφία τῆς ἐξέλιξης τῆς πνευματιστικῆς κίνησης στὴν Ἑλλάδα, χωρὶς φυσικά νὰ καλύπτονται ὅλες οἱ πτυχές. Χρειάζεται νὰ γίνῃ συστηματικὴ συγκέντρωση τοῦ διάσπαρτου ὕλικου, γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε μία συνολικὴ εἰκόνα τοῦ θέματος.

(1) «Κλειῶ» σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκιδόμενον ἐν Λειψία· φυλλάδιον 1 Ἰανουαρίου 1885, ἀριθ. 1.

(2) Τόμος Β', Ἐν Ἀθήναις 1895, σελ. 287-291.

(3) Βλ. Κρίτωνος Σουρῆς Γεώργιος Σουρῆς καὶ ἡ ἐποχὴ του Ἐν Ἀθήναις 1949, σελ. 232-242. Στὴν σελίδα 232 τοῦ βιβλίου δημοσιεύεται μία ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα φωτογραφία πνευματιστικῆς συνεδρίασης ἀπὸ τὸ σαλόνι τοῦ παιρτῆ, μὲ τὸ χρησιμοποιούμενο γιὰ τὸν πνευματισμὸ τραπέζακι.

(4) Τίς σχετικῆς πληροφορίες δημοσίευσεν ὑπὸ μορφή κατηγορητηρίου ὁ Μιχ. Γαλανός στὸ περιοδικὸ «Ἀνάπλασις», 1938, σελ. 90-93 καὶ 109-112.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

1. Μυθολογικά δεδομένα

Ἡ Μυθολογία, καί ἰδιαίτερα ἡ Ἑλληνική Μυθολογία, εἶναι ἓνα σύνολο συμβολικῆς παρουσίασης τῶν ὑπερβατικῶν γνώσεων, προκειμένου νά γίνωνται προσιτές στόν κόσμο. Δηλαδή οἱ Μύστες, συλλαμβάνοντας τίς ὑψηλές ἀλήθειες, τίς ἔντυναν μέ τόν χαρακτήρα τοῦ μύθου γιά νά διδάξουν ἐκείνους πού δέν ἦσαν σέ θέση νά τίς κατανοήσουν αὐτούσιες.

Παράλληλα ὅμως μέ τήν διάδοση τῶν μύθων ὑπῆρχαν καί οἱ ἐπάλληλοι βαθμοί μύησης στά διάφορα μυστήρια, μέ κυριώτερα τά Ἐλευσίνια Μυστήρια. Ἐκεῖ οἱ μυθικές διηγήσεις ἀπεγυμνώνοντο ἀπό τά ἐπίπλαστα ἐνδύματα τῆς ἀνθρωπομορφικῆς παρουσίασης καί ἀπεκαλύπτετο στόν μυημένο μαθητή τό πραγματικό τους νόημα.

Λόγω ἀκριβῶς αὐτῶν τῶν κρυφῶν νοημάτων πού περικλείει ἡ Μυθολογία, ἀσκεῖ μέχρι σήμερα καί στόν ἀπλό ἀκόμη μελετητή μία περίεργη ἔλξη, μία ἀπροσδιόριστη μαγνητική ἐπίδραση πού εἰσδύει στά μύχια τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου. Στίς εἰκόνας τῶν μύθων ὁ κάθε ἀνθρώπος βλέπει σάν σέ καθρέφτη τίς ἀγνωστες πτυχές τῆς ἰδικῆς του ὄντοτητας αἰσθάνεται νά ἀποκαλύπτεται ὁ ἔσωτερικός κόσμος του καί οἱ ἄμεσες σχέσεις του μέ τίς ἀόρατες δυνάμεις πού μάς περιβάλλουν. Ἐλάχιστοι ὅμως εἶναι σέ θέση νά κατανοήσουν πού ὀφείλεται ἡ ἀκαταμάχητη ἔλξη τῆς Μυθολογίας.

Οἱ περισσότεροι ἐρευνητές ἐρμηνεύουν σήμερα τούς μύθους ἐπί καθαρῶς φυσιοκρατικῶν βάσεων, θεωρῶντας τους σάν προσωποποιήσεις τῶν φυσικῶν

φαινομένων. Η μέθοδος αυτή έχει κάποια στοιχεία ὀρθότητας, αλλά δέν ἔπαρκει νά ἐξηγήσει ὅλα τά προβλήματα. Διότι ἡ Μυθολογία στηρίζεται στό γεγονός ὅτι πέρα ἀπό τίς γνωστές φυσικές δυνάμεις, ἐνεργοῦν οἱ ἄγνωστες οὐράνιες ἢ πνευματικές ὀντότητες, οἱ ὁποῖες κατευθύνουν ὄχι μόνο τά ὅσα συμβαίνουν στήν φύση, ἀλλά καί αὐτές τίς τύχες τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ φυσιοκρατική ἐρμηνεία εἶναι, λοιπόν, ἡ μία πλευρά τῆς Μυθολογίας, πού παραμένει μονομερής ἐάν δέν ὀλοκληρωθῆ καί μέ τήν ἄλλη πλευρά, τήν πνευματική, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς εἶναι καί ἡ σημαντικώτερη.

Οἱ Μύστες ἀποκτοῦσαν τίς ὑψηλές γνώσεις τους ἐρχόμενοι σέ ἐπαφή μέ ἀνώτερα ἢ ἀνώτατα πνεύματα, ὅπως ἐξηγοῦμε στίς ἐπόμενες ἐνότητες. Ὁ πνευματισμός καί ὁ ὑπνωτισμός ἦσαν οἱ δύο κύριοι παράγοντες ἐξέλιξης καί λειτουργίας τῶν ἱερῶν κέντρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οἱ γνώσεις τῶν Μυστῶν ἐκείνων ἦσαν πολύ ἀνώτερες ἀπό τίς σημερινές τεχνοκρατικές γνώσεις μας, πού κινδυνεύουν νά ἀπονεκρώσουν τήν πνευματική ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. Τά ὀνόματά τους ὁμως παρέμειναν ἄγνωστα, γιατί δέν ἐπεδίωξαν τήν φήμη, ἀλλά τήν πνευματική τελειοποίηση σέ ἐπίπεδα ἀφάνταστα γιά τήν ἐποχή μας.

Οἱ Μύστες τῶν ἱερῶν κέντρων παρομοιάζονται μέ τήν ἐσώτερη πυρά τῆς Γῆς, ἐνῶ οἱ ποιητές καί φιλόσοφοι εἶναι ὁ ὀρατός λαμπρός ἥλιος στό στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. Καί οἱ δύο ὁμως ἐνέργειες εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητες γιά τήν διατήρηση τῆς ζωῆς ἐπάνω στόν πλανήτη. Ἔτσι καί τό μεγαλοῦργημα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος ὀφείλεται στήν συνύπαρξη καί συνταύτιση τοῦ ἀφανοῦς θεϊκοῦ φωτός τῶν μυστῶν, μέ τό ὀρατό, διαυγές καί λαμπρό πνευματικό φῶς τῶν ποιητῶν καί φιλοσόφων.

Οἱ Μύστες κατειργάζοντο τίς δομές τῶν μύθων, ὥστε νά ἀνταποκρίνονται στίς ὑπερβατικές ἀλήθειες, καί οἱ ποιητές, μνημένοι στά μυστήρια, ἀναλάμβαναν νά διαδώσουν τούς μύθους σάν πνευματική τροφή στούς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ. Γι' αὐτό οἱ μύθοι δέν εἶναι ἀπλές ἀφηγήσεις, ἀλλά περιέχουν πολυποίκιλες συμβολικές γνώσεις, καλυμμένες πίσω ἀπό τό παραπέτασμα τῆς φυσιοκρατικῆς ἢ ἀνθρωποκεντρικῆς ἀφήγησης.

Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ περισσότεροι μύθοι ἔχουν σάν ἀφετηρία κάποιο ἱστορικό γεγονός, οἱ δέ θεοί ὑπῆρξαν ἀρχικά θεοποιηθέντες ἦρωες ἢ ἀρχηγοί. Ὅμως ἡ ἀνάπτυξη τῶν μύθων, ἡ ἐνταξή τους στό ὄλο οἰκοδόμημα, ὅπως καί οἱ ιδιότητες, ἐνέργειες, δικαιοδοσίες καί ἀποφάσεις τῶν θεῶν, διαμορφώνονται βάσει τῶν ὑψηλῶν γνώσεων τῶν μυστῶν, ὥστε μέσω τῶν παραβολικῶν ἱστοριῶν νά προωθεῖται ἡ ἠθική διαπαιδαγώγηση τοῦ λαοῦ.

Γράφει σχετικά ὁ Πλούταρχος: <<Ἡ παλαιά φυσιολογία στούς Ἕλληνας καί στούς βαρβάρους ἦταν φυσικός λόγος κρυμμένος μέσα σέ μύθους, καί ἀπόκρυφος καί μυστηριώδης θεολογία πού ἐκφράζεται ὡς ἐπί τό πλεῖστον μέ αἰνίγματα καί ὑπονοούμενα, ὥστε γιά τούς πολλούς τά λεγόμενα νά εἶναι ἀσαφέστερα τῶν ἀποσιωπωμένων, τά δέ ἀποσιωπώμενα πιά ἀμφίβολα ἀπό τά λεγόμενα>> (Περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς Δαιδάλων 1).

Τήν συμβολική δομή τῆς Μυθολογίας ἀναγνώρισαν καί οἱ Πατέρες τῆς

Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς πού λέγει: <<Ὅλοι λοιπόν οἱ θεολογήσαντες, βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, τίς μὲν ἀρχές τῶν πραγμάτων ἀπέκρυσαν, τὴν δὲ ἀλήθειαν παρέδωσαν μὲ αἰνίγματα καὶ σύμβολα καὶ ἀλληγορίες καὶ μεταφορές καὶ μὲ ἄλλους παρόμοιους τρόπους>> (Στρωματεῖς Ε' 4).

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διέσωσαν τίς ἐρμηνεῖες μερικῶν συμβολισμῶν, πού ἐπιβεβαιώνουν ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν μύθων ὑφίσταται τὸ ἀφανές ὑπόβαθρο τῶν ἀπορρήτων γνώσεων τῶν μυστῶν. Οἱ ἐρμηνεῖες αὐτές βρίσκονται κυρίως σέ ἔργα μεταγενέστερα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Γιά παράδειγμα, παίρνομε τὸν μῦθο ὅπου στό συμπόσιο τῶν θεῶν ἡ Ἔρις ἔρριψε ἓνα χρυσὸ μῆλο μὲ τὴν ἐπιγραφή <<τῆ καλλίστῃ>>. Οἱ τρεῖς θεές (Ἥρα, Ἀθηνᾶ καὶ Ἀφροδίτη) φιλονείκησαν μεταξύ τους καὶ ὁ Δίας τίς ἔστειλε στόν Πάρι νά λύσουν τὴν διαφορά τους, ὁ δὲ Πάρις ἔδωσε τὸ μῆλο στὴν Ἀφροδίτη. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος Σαλλούστιος γράφει:

<<Τὸ μὲν συμπόσιο δηλώνει τίς ὑπερκόσμιες δυνάμεις τῶν θεῶν καὶ γι' αὐτὸ εὐρίσκονται μαζί, τὸ δὲ χρυσὸ μῆλο τὸν Κόσμο, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἔχει πλασθῆ ἀπὸ ἀντίθετα στοιχεῖα, εὐλόγα λέγεται ὅτι ἐρρίφθη ἀπὸ τὴν Ἔριν. Ἐπειδὴ οἱ θεοὶ χαρίζουν στόν Κόσμο διαφορετικὰ ἀγαθὰ ὁ καθένας, φαίνεται σάν νά φιλονεικοῦν ὑπὲρ τοῦ μῆλου· ἡ δὲ ἀνθρώπινη ψυχὴ πού ζεῖ σύμφωνα μὲ τίς αἰσθήσεις - διότι αὐτὴ εἶναι ὁ Πάρις - μὴ βλέποντας τίς ἄλλες δυνάμεις ἐντὸς τοῦ Κόσμου, παρά μόνο τὸ κάλλος, λέγει ὅτι τὸ μῆλο ἀνήκει στὴν Ἀφροδίτη>> (Περὶ Θεῶν καὶ Κόσμου IV 4).

Ἡ ἄμεση συνάφεια τῶν Μυθολογικῶν θεῶν μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποδεικνύει τὴν ἐπίγνωση τῶν ἀρχαίων γιὰ τὴν στενὴ ἐξάρτηση τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Πνευματικὸ κόσμο. Οἱ δὲ συνομιλίες τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς θεοὺς δείχνουν τὸν ὑψηλὸ βαθμὸ ἐπικοινωνίας πού εἶχαν ἐπιτύχει μὲ τίς ὀντότητες τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου, τίς ὁποῖες ὀνόμαζαν Θεοὺς καὶ τοὺς ἔδιναν ὀνόματα βάσει τῶν γνωστῶν στό λαὸ παραδόσεων, γιὰ νά γίνεται πιὸ εὐκόλα ἡ ἐμπέδωση τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας.

Ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς τῶν θεῶν ὑποδηλώνει ὅτι καὶ αὐτοὶ σάν ὀντότητες εἶναι τῆς ἴδιας φύσης μὲ τίς ὀντότητες τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μόνη διαφορά εἶναι ὅτι οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὸ σῶμα σάν δεσμευτικὸ περίβλημα τῆς ψυχῆς. Ἀπελευθερούμενοι ἀπὸ τὸ σῶμα, μποροῦν νά γίνουν καὶ αὐτοὶ θεοὶ ἢ ἡμίθεοι, ὅπως ἤδη ἔγιναν κατὰ τὴν παράδοση οἱ ἥρωες τῶν παλαιῶν χρόνων.

Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν πολυθεΐα, οἱ μῦθοι κατατείνουν στὴν καθιέρωση τῆς μονοθεΐας, ἀφοῦ οἱ μύστες γνώριζαν πολὺ καλά, ὅτι μόνον μία Ἀρχὴ διέπει τὰ πάντα. Ἐτσι ὁ Ζεὺς ἢ Δίας, δέν εἶναι ἀπλῶς ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἄλλων θεῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνώτατος κύριος τοῦ κόσμου, ὁ κριτὴς τοῦ δικαίου, ὁ δωρίζων ἢ ἀφαιρῶν τὴν ἰσχύ καὶ τὴν νίκη, ὁ γνωρίζων ὅλα ὅσα ἔγιναν ἢ θά γίνουν, ἔχοντας ὅλη τὴν φύση στὴν ἐξουσία του καὶ ὅλους τοὺς θεοὺς ὑπὸ τίς διαταγές του. Ἡ ἰσχύς του εἶναι πολὺ ὑπέρτερη ἀπὸ ὅλων τῶν ἄλλων θεῶν καὶ θεαινῶν μαζί, οἱ δὲ ἀποφάσεις του ἀδιαφιλονίκητα σεβαστές ἀπὸ ὅλους (βλ. Ἰλ. Θ 5-27).

Αυτή ακριβώς ἡ ἔννοια τοῦ Ἐνός Θεοῦ, τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς τοῦ Σύμπαντος, ἀποτελοῦσε τήν ὑψηλότερη βαθμίδα τῆς μύησης στά Ἐλευσίνια Μυστήρια. Ἐπειδή ὁμως ἡ Οὐσία τῆς Ἀρχῆς αὐτῆς παραμένει ἄγνωστη στόν ἄνθρωπο, γι' αὐτό ὁ Εἷς Θεός ὀνομάστηκε Ἄγνωστος καί τό πρὸς τιμὴν του ἄγαλμα ἔφερε τὴν ἐπιγραφή <<τῷ Ἀγνώστῳ Θεῷ>>.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Ἑλληνικὴ Μυθολογία ἐδομήθη μὲ κεντρικὸ ἀξονα τὴν ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς θεοὺς, πάλι μέσω τῆς ἐπικοινωνίας, ἦτοι τοῦ ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ, μποροῦν νὰ ἀποκρυπτογραφηθοῦν οἱ συμβολισμοὶ καί νὰ λάμψει τό ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα σάν νέος φάρος στὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος.

2. Ὀρφισμός

Ὁ Ὀρφέας εἶναι ἱστορικὸ πρόσωπο, μέγας μύστης τῆς ἐποχῆς του, πού τό ὄνομά του συνδέθηκε μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν λεγόμενων Ὀρφικῶν Μυστηρίων.

Τό πῶς γνωστό γεγονός ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ Ὀρφέα εἶναι ἡ κάθοδος στόν Ἄδη γιὰ τὴν ἐπαναφορά τῆς ἀγαπημένης του Εὐρυδίκης. Κατὰ τὴν παράδοση, ἔπεισε τοὺς θεοὺς τοῦ Κάτω Κόσμου, τὸν Πλούτωνα καί τὴν Περσεφόνη, νὰ ἀναπέμψουν τὴν Εὐρυδίκη, ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι ὁ Ὀρφέας καθ' ὁδὸν δέν θὰ γύριζε πρὸς τὰ πίσω, πρὶν φθάσει στό σπίτι του. Ἐπειδὴ ὁμως γύρισε καί τὴν εἶδε, ἐκείνη ἐπέστρεψε πάλι στόν Ἄδη.

Πρόκειται γιὰ ἕνα καθαρὰ πνευματιστικὸ φαινόμενο. Ὁ Ὀρφέας προκάλεσε τὴν ὑλοποίηση καί ἐμφάνιση τοῦ φάσματος τῆς Εὐρυδίκης, τό ὁποῖο φυσικά δέν ἦταν δυνατό νὰ παραμείνει συνεχῶς στόν ὑλικὸ κόσμον καί διαλύθηκε μετὰ τὴν λήξη τῆς τελετουργικῆς διαδικασίας.

Ἡ ἀποψη ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ φασματικὴ ἐμφάνιση τῆς γυναίκας ἦταν ἤδη γνωστὴ στὴν ἀρχαιότητα (βλ. Πλάτωνος *Συμπόσιον* 179D). Ἡ ἐπαναφορά αὐτὴ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ὀρφέας ἦταν καί ἰσχυρότατος μεσάζων, διότι μόνο μέσω τῆς διαμεσότητος ἐπιτυγχάνονται τέτοια φαινόμενα. Εἶχε ἀκόμη τὰ χαρίσματα τοῦ μάντη καί τοῦ προφήτη, πού σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ μεσάζοντος. Μάλιστα ἱστορεῖται ὅτι μετὰ τὴν θανάτωσή του ἀπὸ τίς γυναῖκες τῆς Θράκης, τό κεφάλι του ἐξακολουθοῦσε νὰ δίνει χρησμούς γιὰ πολλὰ χρόνια μετὰ τὸν θάνατό του, ἀποκείμενο σέ ἕνα κοίλωμα τῆς γῆς στὴν Λέσβο. Τό κεφάλι σταμάτησε νὰ χρησιμοδοτεῖ μὲ ἐπέμβαση τοῦ Ἀπόλλωνα, πού διαφύλαξε ζηλότυπα τὰ μαντικά του δικαιώματα (βλ. Otto Kern, *Orphicorum Fragmenta*, Test. 134).

Στόν Ἄδη κατέβηκαν ἐπίσης ὁ Θησεῖας καί ὁ Πειρίθους, μὲ σκοπὸ νὰ κλέψουν τὴν Περσεφόνη, τὴν ὁποία ἤθελε νὰ μνηστευθῇ ὁ Πειρίθους! Δέν τὰ κατάφεραν καί ἔμειναν ἐκεῖ δεμένοι λόγῳ τῆς ἀσεβείας των. Ὁ Θησεῖας ἐλευθερώθηκε μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ Ἡρακλῆ, ἐνῶ ὁ Πειρίθους παρέμεινε αἰώνια τιμωρημένος (Διοδώρου Σικελιώτου, *Βιβλιοθήκη* IV 63). Ἡ <<μνηστεία>>

μέ την Περσεφόνη σημαίνει την αποκάλυψη των μυστικῶν τοῦ Ἄδου, τό δέ ἐγγεῖρημα τῶν δύο ἀνδρῶν ἐξεικονίζει μεθόδους πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας μέ ὄντοτητες τοῦ Κάτω κόσμου.

Τό ἴδιο νόημα ὑποκρύπτεται καί στήν κάθοδο τοῦ Ἡρακλῆ στόν Ἄδη, τήν αἰχμαλωσία τοῦ Κέρβερου καί τήν μεταφορά του στόν Εὐρυσθέα. Ὁ Κέρβερος εἶναι κατά κάποιον τρόπο ὁ φύλακας τῶν μυστικῶν τοῦ Ἄδου, ἡ δέ αἰχμαλωσία του σημαίνει ὅτι οἱ μύστες τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκείνης ἐποχῆς εἶχαν τήν δυνατότητα νά φθάσουν μέχρι τά πρόθυρα τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου, φέρνοντας στή Γῆ τίς Οὐράνιες γνώσεις.

Μέ τό ὄνομα τοῦ Ὀρφέα ἀναπτύχθηκε στόν ἑλληνικό χῶρο κατά τήν Β' χιλιετηρίδα π.Χ. μία τεράστια θρησκο-φιλοσοφική κίνηση, γνωστή σάν Ὀρφισμός. Κεντρική ἰδέα τοῦ Ὀρφισμοῦ εἶναι, ὅτι ἡ πρωταρχική πηγή τῶν πάντων εἶναι ἀσύλληπτη ἀπό τήν ἀνθρώπινη διάνοια καί γι' αὐτό ἀποκαλεῖται <<Ἄρρητος Ἀρχή>>. Ἀπό αὐτήν προέκυψε τό πρῶτο ζεῦγος ἀντιθέτων στοιχείων, καί κατόπιν διά σειρᾶς ἐνοποιήσεων καί ἀντιθέσεων ἐξελίχθηκε ὁ Κόσμος μέχρι τήν σημερινή μορφή του.

Ἡ ἐπίδραση τοῦ Ὀρφισμοῦ ἦταν σημαντική, ὥστε ὀλόκληρη ἡ ἑλληνική θεολογία ἐθεωρεῖτο ἀπόγονος τῆς Ὀρφικῆς μυσταγωγίας. Ὁ Ὀρφισμός ἐπῆρ-
ασε ἀποφασιστικά τόσο τήν διαμόρφωση τῆς προσωκρατικῆς φιλοσοφίας ὅσο καί τίς θεωρίες τοῦ Πλάτωνος περί τῆς ψυχῆς καί τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου.

Κατά τήν διδασκαλία τοῦ Ὀρφισμοῦ, τό σῶμα εἶναι δεσμοτήριο καί τάφος τῆς θεϊκῆς ψυχῆς. Καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀπαλλαγή ἀπό τά κατώτερα στοιχεῖα του καί ἡ ἀπελευθέρωση τῆς ψυχῆς ἀπό τήν ὕλη. Ἡ δέσμευση τῆς ψυχῆς δέν γίνεται μόνο μία φορά, ἀλλά ἐπανερχεται συνεχῶς μέ τήν μετεμψύχωση ἢ μετενσάρκωση, μέχρι τήν ὀλοκληρωτική τῆς ἀποκάθαρση.

Ὁ κύκλος τῆς γέννησης καί θανάτου μπορούσε νά ληξεί μέ τήν μύηση στά Ὀρφικά μυστήρια, ὅπου διά πολλῶν καθαρῶν ἐξαγνιζόταν ἡ ψυχὴ καί ἀπαλλασσόταν ἀπό τίς φοβερές ποινές τῶν μὴ καθαρῶν ψυχῶν στόν Ἄδη, καί ἀπό τήν ἐπιστροφή στήν κακότητα τῆς ὕλικῆς ζωῆς.

Ὁ μνημένος μαθητής διδασκόταν τήν πορεία τῆς ψυχῆς μετά τόν θάνατο. Ὅταν παρουσιαζόταν μπροστά στούς φύλακες, ἔπρεπε νά εἰπεῖ: <<Εἶμαι παιδί τῆς Γῆς καί τοῦ ἀστερόεντος Οὐρανοῦ· τώρα πάλι τό γένος μου εἶναι οὐράνιο, αὐτό πού εἶναι καί δικό σας>> (Ο.Ε. 32). Μέ τά λόγια αὐτά φαίνεται ὄχι μόνο ἡ κυκλική διαδρομή τῆς ψυχῆς, ἀλλά καί τό ὅτι ἡ φύση τῆς εἶναι ταυτόσημη μέ τήν φύση τῶν οὐρανίων ὄντοτων.

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι τό γεγονός τῆς συνταύτισης πολλῶν στοιχείων τῆς ζωῆς τοῦ Ὀρφέα μέ τόν Χριστόν, κυρίως κατά τούς πρώτους χριστιανικούς χρόνους. Δέν εἶναι μόνο ἡ κατάβαση στόν Ἄδη σέ ἀναζήτηση τῆς Εὐρυδίκης πού δημιουργεῖ κάποια συγγένεια μέ τήν κατάβαση τοῦ Σωτῆρος, ἀλλά καί ἡ γενικώτερη ἀπολυτρωτική διδασκαλία τοῦ Ὀρφισμοῦ, ἡ ὁποία συνταυτίστηκε μέ τήν διδασκαλία τοῦ Κυρίου, ὥστε πολλοί ἀνήκοντες σέ ὀρφικές ὁμάδες νά προσέρχωνται στόν Χριστό.

Μία ανάγλυφη παράσταση σέ σφραγιδόλιθο παριστάνει έναν άνθρωπο σταυρωμένο, ακριβώς όπως εικονίζεται ο Χριστός επί του Σταυρού. Έπάνω από τον σταυρό υπάρχουν επτά άστρα μέ την ημισέληνο, ενώ στό κάτω μέρος αναγράφονται οί λέξεις <<ΟΡΦΕΟΣ ΒΑΚΚΙΚΟΣ>> (βλ. Ο.Ε.τ. 150). Η παράσταση αυτή έξηγείται μέ τό ότι οί παλαιοί μύστες είχαν προφητεύσει τήν έλευση του Κυρίου και τόν Σταυρικό του θάνατο. Είναι μία ένδειξη για τό πόσο ύψηλές ήσαν οί γνώσεις των μυστών, πού παρέμειναν όμως άφανείς διά μέσου των αιώνων και μόνο ή άνταύγεια του φωτεινού τους πνεύματος έφθασε μέχρι τίς ημέρες μας.

Αποφασιστικό στοιχείο τής σύνδεσης μέ τόν Χριστιανισμό άπετέλεσε ή διακήρυξη περί του ενός Θεού, του δημιουργού και κυβερνήτου των πάντων, όπως έπιγραμματικά διατυπώνεται στό Ο.Ε. άπ. 239:

*<<εἷς Ζεύς, εἷς Ἄϊδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος,
εἷς θεός ἐν πάντεσσι. Τί σοι δίχα ταῦτ' ἀγορεύω;>>*

[Ένας είναι ο Ζεύς, ένας ο Άδης, ένας ο Ήλιος, ένας ο Διόνυσος· ένας θεός υπάρχει μέσα στά πάντα. Γιατί νά σου τά άπαριθμῶ χωριστά;].

Ο Όρφέας επίσης, κατά τήν παράδοση, έφερε στην Άθήνα τίς τελετές των Έλευσινίων Μυστηρίων (Ο.Ε. τ. 130). Σύμφωνα μέ τήν έρευνά μας, ή ουσιαστική βάση σέ όλα τά δρώμενα των Έλευσινίων Μυστηρίων ήταν ο πνευματισμός, μέ ύλοποιήσεις και διδασκαλίες άνωτάτων πνευμάτων, καθώς και μέ παραγωγή πλείστων πνευματιστικών φαινομένων. Έπειδή όμως οί σχετικές πληροφορίες είναι έλάχιστες και κυρίως άναξιολογήτες μέχρι σήμερα, χρειάζονται έκτεταμένες αναλύσεις για νά άποδείξωμε τίς θέσεις μας. Έπιφυλασσόμεθα λοιπόν σέ μελλοντικό έργο νά παρουσιάσωμε μία ολοκληρωμένη ανάπτυξη αυτού του θέματος.

3. Η κάθοδος του Όδυσσέα στον Άδη

Πρίν φύγει ο Όδυσσέας από τά άνάκτορα τής μάγισσας - θεάς Κίρκης, εκείνη του είπε πώς πρέπει νά κατεβεί στον Άδη για νά ζητήσει χρησμό από τήν ψυχή του θηβαίου μάντη Τειρεσία. Τόν καθοδηγεί σέ ποιό σημείο του Όκεανού βρίσκεται ή είσοδος για τά άνάκτορα του Άδη, πώς πρέπει νά κάνει τίς σπονδές, τίς δεήσεις προς τίς ψυχές, τίς θυσίες, και πώς νά μήν αφήνει τίς ψυχές νά πλησιάσουν πρίν μιλήσει μέ τόν Τειρεσία. Αυτά βρίσκονται στό τέλος τής Ραψωδίας κ τής Όδύσσειας.

Στήν Ραψωδία λ, τήν έπιγραφόμενη Νέκυια (άπό τήν λέξη νέκυς = νεκρός), ο Όδυσσέας μέ τους συντρόφους του ξεκινούν μέ τό πλοίο για τό παράξενο ταξίδι τους. Πρίν άναχωρήσουν, ή Κίρκη ήρθε και έδωσε κοντά στό καράβι τά ζωά τής θυσίας: ένα κριάρι και μία μαύρη προβατίνα.

Μέ τό τέλος τής ημέρας έφθασαν <<έκει πού τελειώνει ο βαθύρροος Όκεανός>>.

στήν αιώνια σκοτεινιασμένη χώρα τῶν Κυμμερίων, πού ποτέ δέν τοὺς βλέπει ὁ λαμπρὸς ἥλιος μέ τίς ἀκτίνες του. Ἀπό τήν περιγραφή προκύπτει ὅτι πρόκειται γιά τήν χώρα τῶν νεκρῶν⁽¹⁾.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἐκτελεῖ τίς σπονδές καί τίς δεήσεις. Κατόπιν σφάζει τά δύο ζῶα, μαζεύοντας τό μαῦρο αἷμα τους μέσα σέ ἕναν λάκκο. Ἀπό τό Ἐρεβος ἀρχισαν νά συγκεντρῶνται οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν τοῦ Κάτω Κόσμου, ἀλλά ἐκεῖνος μέ τό σπαθί του τίς ἐμποδίζει νά πλησιάσουν στό αἷμα.

Ἔρχεται ὁ Τειρεσίας, ὁ ὁποῖος τόν προειδοποιεῖ νά μὴν πειράξουν τά βόδια τοῦ Ἡλίου ὅταν φθάσουν στό νησί Θρινακία, γιατί θά ἀντιμετωπίσουν τήν ὀργή τοῦ Ποσειδῶνα. Ἄν τά βλάψουν, προλέγει ὅτι θά χαθοῦν ὅλοι οἱ σύντροφοι τοῦ Ὀδυσσεύ, καί ὁ ἴδιος θά ἀργήσῃ πολύ νά φθάσῃ στήν πατρίδα του, σέ ἀσχημη κατάσταση καί μέ ξένο καράβι. Τόν ἐνημερώνει γιά τήν κατάσταση στό σπίτι του μέ τοὺς μνηστήρες, προβλέπει δέ τήν τιμωρία τους καθὼς καί τό εὐτυχισμένο τέλος τοῦ Ὀδυσσεύ σέ βαθεῖα γεράματα.

Κατόπιν ὁ Ὀδυσσεύς μίλησε μέ τήν μητέρα του, μέ μερικές ἄλλες γυναῖκες, μέ τόν Ἀγαμέμνονα καί τόν Ἀχιλλέα, ἐνῶ εἶδε τίς ψυχές πολλῶν γνωστῶν ἀτόμων, χωρίς ὅμως νά μιλήσῃ μαζί τους.

Δέν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται γιά περιγραφή πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας. Ὁ Ὀκεανός πού διέσχισε δέν εἶναι ἡ ἀνοιχτή θάλασσα, γιατί δέν εἶναι δυνατό νά ἐφθάσῃ στήν ἀκρῆ του μέσα σέ μία ἡμέρα. Ὀκεανός εἶναι τό πνευματικό Σύμπαν, πού ἔπρεπε νά διασχίσουν γιά νά φθάσουν στόν αἰθέριο κόσμο τῶν ψυχῶν⁽²⁾. Ὁ δέ Ὀδυσσεύς μέ τήν καθοδήγηση τῆς Κίρκης ἐπέτυχε νά ἐμφανισθοῦν μέ μορφή φασμάτων ὅλα τά πρόσωπα πού ἀναφέρει καί νά συνομιλήσῃ μαζί τους διά ζώσης φωνῆς.

Τό στοιχεῖο ὅμως πού προκαλεῖ ἰδιαίτερη ἐντύπωση, εἶναι ὅτι οἱ ψυχές δέν μπορούσαν νά μιλήσουν ἂν προηγουμένως δέν ἔπιναν αἷμα ἀπό τά σφάγια τῆς θυσίας. Ὁ Τειρεσίας ὅταν ἐμφανίζεται λέγει: <<Τραβῆξου ἀπό τόν λάκκο καί βγάλε ἀπό ἐπάνω τό μυτερό σου ξίφος, γιά νά ρουφήξω αἷμα καί νά σοῦ μιλήσω ἀληθινά>> (λ 95-96). Στό τέλος δέ, ὅταν ὁ Ὀδυσσεύς ζητάει νά μιλήσῃ μέ τήν μητέρα του, ἡ ὁποία δέν τόν εἶχε ἀναγνωρίσει προηγουμένως, τοῦ ἀπαντᾷ: <<Ὅποιον ἀφήνεις ἀπό τοὺς νεκρούς στόν Κάτω κόσμο νά ἔρχεται κοντά στό αἷμα, αὐτός θά σοῦ μιλήσῃ τήν ἀλήθεια· μά σέ ὅποιον ἀρνίεσαι, αὐτός γυρίζει πρὸς τά πίσω>> (λ 146-149). Ἡ μητέρα του τόν ἀναγνώρισε μόνο ἀφοῦ ἤπιε αἷμα (λ 153), τό ἴδιο καί ὁ Ἀγαμέμνωνας (λ 390). Πρόκειται λοιπόν γιά κάτι πολύ σοβαρό, πού δέν ἔχει ἐρμηνευθῆ μέχρι σήμερα.

Τό <<αἷμα>> ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς στό στοιχεῖο ἐκεῖνο, τό ὁποῖο σήμερα ὀνομάζεται ἐκτόπλασμα. Ἐχομε ἐξηγήσει ὅτι μία πνευματικὴ ὄντοτητα δέν μπορεῖ νά ἐκδηλωθῆ ἐντὸς τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ἐάν δέν ἀπορροφήσῃ ἐπαρκῆ ποσότητα ἐκτοπλάσματος (βλ. ἐνότητα Α3). Οἱ ἀρχαῖοι μύστες ἐγνώριζαν πολύ καλά τήν ἀναγκαιότητα αὐτῆς τῆς οὐσίας γιά τήν πραγματοποίηση τῶν ἐπικοινωνιῶν. Συμβολίζεται μέ τό αἷμα, γιατί ἡ λειτουργία της ἔχει ἀρκετές ἀναλογίες μέ τήν κυκλοφορία τοῦ αἵματος μέσα στό σῶμα.

Τό αίμα συγκεντρώνεται από τά δύο θυσιασθέντα ζῶα, τό κριάρι καί τήν μαύρη προβατίνα. Ἀλλά καί τά ζῶα αὐτά δέν εἶναι παρά συμβολισμοί τῶν ὑλικῶν ἔλξεων πού πρέπει νά θυσιάσει ὁ ἄνθρωπος προκειμένου νά ἐπιτύχει τήν ἐπαφή μέ τίς ἀνώτερες πνευματικές ὀντότητες. Τό μέν αίμα χρησιμοποιεῖται γιά τήν ἐπικοινωνία, τά δέ σώματα τῶν ζῶων καίγονται τελείως. Δηλαδή, ἡ καταπολέμηση τῶν ὑλικῶν ἔλξεων εἶναι ἐκείνη πού προμηθεύει ἐσωτερικά στόν ἄνθρωπο τήν ἰσχύ τῆς ἐπικοινωνίας, ἤτοι τήν αὐξημένη διαθεσιμότητα ἐκτοπλάσματος. Γι' αὐτό οἱ ἀκραιφνεῖς μεσάζοντες οὐδέποτε ρέπουν πρὸς τήν ὕλη, οὔτε ἐπιδιώκουν ὑλικά συμφέροντα.

(1) Μέ αὐτήν τήν βάση ἐξάγεται καί ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος, ἀπό τό *κίω* = πορεύομαι, ὑπάγω, ἀπέρχομαι καί *μόρος* = ὄλεθρος, θάνατος (ἀπό τό *μείρομαι*). Συνεπῶς ἡ χώρα τῶν Κιμμερείων εἶναι ὁ τόπος πού πηγαίνουν ὅσοι βρῆκαν ὀλέθριο θάνατο.

(2) Παράβαλε τό στίχο Ὁδ. ω11, ὅπου οἱ ψυχές τῶν φονευθέντων μνηστῆρων, ὀδηγούμενες ἀπό τόν Ἐρμῆ, περνᾶνε «τά ρέματα τοῦ Ὁκεανοῦ».

4. Γενικά περί τῆς μαντικῆς

Σχετικά μέ τά μαντεῖα καί τήν μαντική στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἔχουν γραφεῖ πολλά συγγράμματα ἀπό Ἕλληνας καί ξένους εἰδικούς. Τό περίεργο ὅμως εἶναι ὅτι ἐλάχιστη ἢ οὐδεμία σημασία δίνουν στό οὐσιαστικώτερο σημεῖο τῆς λειτουργίας τῶν μαντείων, πού εἶναι ὁ πνευματισμός. Σέ μερικές μάλιστα περιπτώσεις οἱ μελετητές ἐκφράζονται ἀρνητικά γιά τόν πνευματισμό, λέγοντας ὅτι πρόκειται γιά καθαρῆ δεισιδαιμονία, οἱ δέ ἀποκρίσεις τῶν μαντείων ἦσαν προϊόντα μιᾶς συνειδητῆς καί σκόπιμης ἀπάτης.

Ὅμως μέ τήν προσεκτική μελέτη τῶν ἀρχαίων κειμένων καταλήγουμε στό συμπέρασμα, ὅτι οἱ καταστάσεις προφητικῆς ἢ μαντικῆς ἐκστασης, ὅπως περιγράφονται στά κείμενα, ταυτίζονται ἢ τουλάχιστον ἐμφανίζουν πολλές ἀναλογίες μέ τίς καταστάσεις τῶν μεσαζόντων στόν πνευματισμό. Ἐπομένως, ἡ ἀντικειμενική καί ἀμερόληπτη μελέτη τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ, ὀδηγεῖ στήν πληρέστερη κατανόηση τῆς πραγματικῆς ἐννοίας τῶν πληροφοριῶν γιά τήν μαντική καί τήν λειτουργία τῶν μαντείων.

Ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι ὁ θεός χρησιμοποιεῖ τοὺς χρησμοδούς καί τοὺς μάντεις σάν ὑπηρετές, ὥστε ὅταν ἀκούμε ἐμεῖς αὐτά πού λέγουν, νά γνωρίζουμε ὅτι δέν ὀμιλοῦν αὐτοί, ἀλλά διά μέσου αὐτῶν ἀπευθύνεται σέ ἐμᾶς ὁ θεός. Τό ἴδιο συμβαίνει μέ τοὺς ποιητές, τοὺς ραψωδούς, τοὺς μουσικοσυνθέτες κλπ., οἱ ὅποιοι ἐξασκοῦν τήν τέχνη τους κατεχόμενοι ἀπό κάποια θεϊκή δύναμη, τήν ὁποία αἰσθάνονται ἀλλά δέν μποροῦν νά τήν προσδιορίσουν ἀκριβῶς.

Ἡ θεία ἐνέργεια μεταδίδεται σ' αὐτούς ὅπως ἡ δύναμη τοῦ μαγνήτη μεταδίδεται στά προσκολλημένα σιδεράκια, πού καί αὐτά μέ τή σειρά τους ἔλκουν ἄλλα

σιδεράκια, ώστε να κρέμονται σαν αρμαθιά το ένα από το άλλο. Όταν ένα σιδεράκι δεν έχει μέσα του μαγνητική δύναμη, δεν μπορεί να έλξει. Έτσι και ο μάντης, ο ποιητής, ο μουσικός κλπ., δεν μπορούν να ενεργήσουν με αποτελεσματική έλξη στην τέχνη τους, προτού γίνουν ένθεοι και αν δεν παύσει να λειτουργεί μέσα τους το ανθρώπινο μυαλό, τότε χωρίς να έχουν άμεση επίγνωση, καταλαμβάνονται από ένα είδος βακχείας και προφητεύουν ή συνθέτουν ποιήματα ή μελωδίες κλπ. Όταν όμως βρίσκονται σε λογική φυσιολογική κατάσταση, τίποτε από αυτά δεν μπορούν να κάνουν (Πλάτωνος, *Ίων* 533 D - 534 E).

Σε άλλο σημείο ο Πλάτων λέγει: <<Οι χρησμοδοί και οι θεομάντις λέγουν μὲν πολλά και ἀληθινὰ πράγματα, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνουν τίποτε ἀπὸ ὅσα λένε>> (*Μένων* 99 C). Τό χωρίο δὲν ἐξηγεῖται μὲ φιλολογικὰ κριτήρια, παρὰ μόνο σὲ σύγκριση μὲ τὰ σημερινὰ ὑπνωτιζόμενα διάμεσα, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν ἐπίγνωση τοῦ τί λέγουν, ὅταν βρίσκονται σὲ κατάσταση ἐπικοινωνίας.

Οἱ Στωϊκοὶ φιλόσοφοι καθόριζαν τὴν μαντική σάν τὴν ἐπιστήμη πού διαπίστωνε καὶ ἐπεξηγοῦσε τὰ σημεῖα πού δίδονται ἀπὸ τοὺς θεοὺς στοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ ὅποια συντείνουν στὴν καλλιτέρευση τοῦ ἀνθρώπινου βίου.

Οἱ ἀποκαλύψεις τῶν θεῶν γίνονται κατὰ δύο τρόπους: α) ἔμμεσα, δηλαδή κατόπιν ἐπικλήσεως ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μὲ παρακλήσεις, θυσίες καὶ προσευχές, καὶ β) ἄμεσα, δηλαδή ὅταν ὁ θεὸς φανερώνει τὴν θέλησή του χωρὶς νὰ τὸ ζητήσει ὁ ἀνθρώπος, ὅποτε αὐτὸς πρέπει νὰ ἀντιληφθῆ τὸ νόημα τοῦ δοθέντος σημείου καὶ νὰ ἐνεργήσει ἀνάλογα.

Ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἀνθρώποι δὲν ἦσαν κατάλληλοι γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν ἀποκαλύψεων καὶ σημείων, ἢ γιὰ νὰ λαμβάνουν τὰ μηνύματα τῶν θεῶν, ἐνεφανίσθησαν οἱ μάντις, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἄτομα προικισμένα μὲ εἰδικές ικανότητες καὶ ἀναλάμβαναν νὰ μεταφέρουν ἢ νὰ ἐρμηνεύουν τίς βουλήσεις τῶν θεῶν. Ἀπὸ τὴν μέθοδο ἐνεργείας τῶν ἀνεπτύχθησαν τὰ δύο κύρια εἶδη μαντικῆς: Ἡ ἔντεχνος ἢ τεχνικὴ μαντικὴ, καὶ ἡ ἄτεχνος ἢ φυσικὴ.

Ἡ ἔντεχνος μαντικὴ βασίζεται στὴν παρατήρηση τῶν φυσικῶν φαινομένων, τῶν σπλάγγων ἀπὸ τὰ θυσιαζόμενα ζῶα, τοῦ πετάγματος τῶν πουλιῶν κλπ. Γιὰ τὴν ἐρμηνεία ὅμως ὅλων αὐτῶν ἀπαιτεῖται συγχρόνως ἡ ἐμπνευση ἐκ μέρους τοῦ θεοῦ, τί ἀκριβῶς θέλει νὰ ὑποδείξει. Δηλαδή, στὴν ἔντεχνη μαντικὴ διατηρεῖται μέχρις ἐνός σημείου ἢ προσωπικὴ βούληση, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῆ ἢ μαντικὴ πρόβλεψη πρέπει ὁ μάντης νὰ συλλάβει τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῶν δοθέντων σημείων, τὰ ὅποια ἐμφανίζονται σάν ἐνδεικτικὰ σημεῖα τῆς θεϊκῆς βούλησης. Συνεπῶς ἡ <<οἰωνοσκοπικὴ>>, ὅπως λέγεται ἡ ἔντεχνη μαντικὴ, ἀποτελεῖ συνδυασμὸ τῆς διανοητικῆς ἐνέργειας καὶ ἐμπειρίας τοῦ μάντη, μὲ παράλληλη λειτουργία τῆς διαμεσικῆς του ικανότητος.

Ἡ ἄτεχνος ἢ φυσικὴ μαντικὴ λαμβάνει χώρα μὲ τοὺς περιπίπτοντες σὲ ἔκσταση. Ἐξουδετερώνεται ἡ νοητικὴ λειτουργία τοῦ πνεύματός των καὶ ἡ θέση τῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ θεοῦ, ὁ ὅποιος ἔτσι ἐκδηλώνεται ἀπ' εὐθείας μέσω αὐτῶν τῶν ἀτόμων, πού ἀποτελοῦν ἐνδιάμεσα μεταξὺ θεοῦ

καί ανθρώπων. Γι' αὐτούς ὁ Πλάτων χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα <<μαίνονται>>, ἡ δέ μανικὴ κατάσταση στὴν ὁποία βρίσκονται, μὲ παρεμβολή τοῦ γράμματος τ ὀνομάστηκε μαντική.

Ἡ διαμεσότης εἶναι ἀκριβῶς ἡ κατάσταση τῆς πλατωνικῆς μανίας, πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ σύνδεση μὲ τὸν θεό. Ἡ <<πλήρωση>> τοῦ διαμέσου ἀπὸ τὸν θεό ὀνομαζόταν κατοχή ἢ κατοκωχή, οἱ δὲ περιγραφές τῶν ἀρχαίων ἐπὶ τῆς κατοκωχῆς ταυτίζονται πλήρως μὲ τίς καταστάσεις τῶν μεσαζόντων.

Ὁ νεοπλατωνικός φιλόσοφος Ἰάμβλιχος γράφει: <<Ὅλο τὸ κῦρος τῆς μαντικῆς ἀνήκει στοὺς θεοὺς καὶ προσδίδεται ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ἐπιτελεῖται δέ μὲ θεϊκὰ ἔργα καὶ σημεῖα, ἔχει δέ θεῖα θεάματα καὶ ἐπιστημονικά θεωρήματα. Ὅλα τὰ ἄλλα ὑπόκεινται σάν ὄργανα στὴν καταπεμπόμενη ἀπὸ τοὺς θεοὺς προσφορά τῆς πρόγνωσης... Ἐάν ὅμως κάποιος ἀγνοήσῃ τὰ πρωταρχικὰ αἷτια καὶ ἀποδίδῃ τὸ ἔργο τῆς μαντικῆς στοὺς δευτέρους συντελεστές, ὅπως στίς κινήσεις τῶν σωμάτων, στίς μεταβολές τῶν παθῶν, στίς ἀνθρώπινες ἐνέργειες, στοὺς ἔμψυχους ἢ φυσικούς λόγους κλπ., νομίζει ὅτι λέγει κάτι σαφές, ἀλλὰ εἶναι ἐντελῶς παραπλανημένος γιὰ τὰ πάντα>> (Περὶ Μυστηρίων 3,1).

Ὁ ἴδιος στὸ ἔργο του <<Πυθαγορικὸς Βίος>> κεφ. 137-138, ἐξηγεῖ τὴν σημασία πού ἀπέδιδαν οἱ Πυθαγόρειοι στὴν μαντικὴ: <<Ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ μαθητές του καθορίζουν, ὅτι ὅλα ὅσα πρέπει νὰ πράττουν ἢ νὰ μὴν πράττουν, ἔχουν σάν στόχο τὴν συμφωνία (ὁμολογία) πρὸς τὸ θεῖον... Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὰ μάθει κανεὶς, ἐκτός ἀπὸ κάποιον πού τὰ ἄκουσε ἀπὸ τὸν θεό, ἢ ἐάν ἀκούσῃ ὁ ἴδιος τὸν θεό, ἢ νὰ τὰ ἀποκτήσῃ διὰ τῆς θεϊκῆς τέχνης. Γι' αὐτὸ σπουδάζουν περὶ τὴν μαντικὴ, γιατί μόνον αὐτὴ ἐρμηνεύει τὴν διάνοια τῶν θεῶν>>.

Οἱ ἀναφερόμενες ὀμιλίες τῶν θεῶν δὲν εἶναι φανταστικές, οὔτε σχήματα λόγου, ἀλλὰ πραγματικὲς πνευματιστικὲς ἐπικοινωνίες μὲ ἀνώτατες πνευματικὲς ὄντοτητες, πού ἀπεκαλοῦντο θεοί. Ἄρα ἡ θεϊκὴ τέχνη, ἡ μαντικὴ, ἦταν ὁ σημερινὸς πνευματισμός. Τὸ ὅτι <<ἐρμηνεύει τὴν διάνοια τῶν θεῶν>>, σημαίνει ὅτι διὰ μέσου τῆς μαντικῆς οἱ θεοί ἀποκαλύπτουν τίς βουλήσεις τους καὶ κατευθύνουν τὸν ἄνθρωπο στὴν σωστὴ πορεία τῆς ζωῆς του, ὥστε νὰ μὴν παρεκκλίνει ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ προορισμοῦ του.

Ὁ Κικέρων ἔγραψε εἰδικὸ ἔργο <<Περὶ μαντικῆς>> (De divinatione), ὅπου ὑποστηρίζει πῶς ἡ γνώση τῆς μαντικῆς καὶ οἱ ἀποκαλύψεις τῶν ἐμπνευσμένων προφητῶν ἔχουν πραγματικὴ ὑπόσταση. Λέγει μάλιστα ὅτι ἡ λατινικὴ λέξι divinatio συνδέει ἐτυμολογικὰ τὴν μαντικὴ μὲ τὴν λέξι Θεότης καὶ προσθέτει: <<Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι δὲν γνωρίζω κανένα ἔθνος, ὅσο σοφὸ καὶ ἀνεπτυγμένο ἢ ὅσο βάρβαρο καὶ ἄν εἶναι, πού νὰ μὴν πιστεύῃ σὲ μιά ἀποκάλυψη τοῦ μέλλοντος καὶ νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ σὲ μερικούς ἀνθρώπους τὴν ἰκανότητα νὰ προλέγουν>>.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Κικέρωνος δὲν παρουσιάζει μεγάλη πρωτοτυπία, διότι ἀκολουθεῖ βασικὰ τὴν γραμμὴ τῶν Στωϊκῶν, ἀλλὰ ἐπικυρώνει τὴν ἐκτίμησιν τῆς μαντικῆς ἀπὸ τὸν ρωμαϊκὸ κόσμον.

Οἱ νεώτεροι φιλόλογοι ὅταν διερευνοῦν τὰ ἀρχαῖα κείμενα περὶ μαντικῆς,

τά εξετάζουν ως επί τό πλείστον μέ καθαρά φιλολογικά κριτήρια, χωρίς νά ἔχουν ἄμεσες ἐμπειρικές γνώσεις ἐπί τοῦ προφητικοῦ φαινομένου. Μοιάζουν μέ τούς ἀνατόμους πού ἀναλύουν τήν δομή τοῦ ἀνθρώπινου σώματος μέχρι τήν τελευταία λεπτομέρεια, χωρίς νά γνωρίζουν πῶς ἦταν τό σῶμα αὐτό όταν ζοῦσε, δηλ. ποιά εἶναι ἡ οὐσιαστική διαφορά ἐνός ζωντανοῦ ἀπό ἕνα νεκρό σῶμα.

Σάν παράδειγμα φέρνομε τό βιβλίον τοῦ γνωστοῦ Ἰρλανδοῦ καθηγητῆ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Eric Dodds, μέ τίτλον <<Οἱ Ἕλληνες καί τό παράλογο>> (1), πού ἐκτιμᾶται στούς φιλολογικούς κύκλους διεθνῶς. Πρόκειται ὁμως γιά ἕνα ἀρνητικό ἔργο, μονόπλευρο ὡς πρός τίς θέσεις του καί ἀπαράδεκτο ὡς πρός τά συμπεράσματά του.

Ὁ Dodds οὐσιαστικά ἀρνεῖται καί χλευάζει τά πάντα, χωρίς νά παραδέχεται τίποτε πέραν τῆς ὕλης. Θεωρεῖ κάθε ἰδέα μεταφυσικῆς πίστεως σάν πρωτόγονη, πού δέν διαφέρει σέ τίποτε ἀπό τά <<ἄφθονα παράλληλα δείγματα ἀπό τήν Βόρνεο ἢ τήν κεντρική Ἀφρική>> (σελ. 30). Ἀπορεῖ μάλιστα <<γιατί ἕνας λαός τόσο πολιτισμένος, καθαρόμυαλος καί ὀρθολογιστής ὅπως οἱ Ἴωνες δέν ἐξάλειψαν ἀπό τά ἔθνικά τους ἔπη αὐτούς τούς δεσμούς μέ τό Βόρνεο καί τό πρωτόγονο παρελθόν...>> (σελ. 31).

Ὅμως αὐτή ἡ πίστη, αὐτή ἡ <<αἰσθησιμότης τῆς καθημερινῆς σταθερῆς ἐξάρτησης ἀπό τό ὑπερφυσικό>> πού θεωρεῖται παράδοξη ἀπό τόν συγγραφέα, δέν ἦταν ἀπλῶς πίστη, ἀλλά ὁ κεντρικός ἄξονας ὁλόκληρης τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀφοῦ λοιπόν τούς ἀναγνωρίζει σάν καθαρόμυαλους, ἡ ἀδυναμία κατανόησης τῆς ὑπερφυσικῆς πίστεως ὀφείλεται στήν συσκότιση τοῦ ἰδικοῦ του μυαλοῦ ἀπό τήν παντελή ἀγνοία τῆς ἀντικειμενικῆς ὑπαρξῆς τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου καί τοῦ στενοῦ συνδέσμου του μέ τόν ὕλικόν κόσμον.

Ὁ Dodds δέν ἀποφεύγει συχνά τίς ἀστοχες εἰρωνεῖες, λέγοντας π.χ.: <<Πιστεύω ὅτι ὁ ἀνθρώπος ταῖζει τούς νεκρούς του γιά τόν ἴδιον λόγον πού ἕνα κοριτσάκι ταῖζει τήν κούκλα του>> (σελ. 123). Δέν τόν ἀπασχολεῖ καθόλου ἔάν οἱ προσφορές στούς νεκρούς πηγάζουν ἀπό τήν ἐπίγνωση τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς σάν βεβαιωμένο πραγματικό γεγονός. Δέν ἀναγνωρίζει σάν κίνητρο οὔτε τόν σεβασμό στή μνήμη τῶν νεκρῶν. Ὅλες αὐτές τίς ἀντιλήψεις τίς ἐκλαμβάνει συλλήβδην σάν πρωτόγονες, παιδαριώδεις, φανταστικές μέ μία λέξη λανθασμένες. Ἀλλά καί στόν τίτλον τοῦ βιβλίου θεωρῶντας <<παράλογο>> (ἤτοι irrational, παράλογον) κάθε τι τό μεταφυσικό, ἀποδεικνύει ὅτι ἀγνοεῖ τελείως τήν φύση τῆς ὑπερβατικῆς πραγματικότητος.

Ἀπό φιλολογικῆς πλευρᾶς τό βιβλίον τοῦ Dodds θεωρεῖται ἄρτιον, μέ πληθώρα παραπομπῶν στά ἀρχαῖα κείμενα. Ὅμως ἡ ὁλοκληρωμένη ἐποπτική γνώση τῶν κειμένων δέν συνεπάγεται καί τήν σωστή ἐρμηνεία τους. Τά δέ συμπεράσματά του, ἐπειδή προέρχονται ἀπό ἕναν ἀρνητή τοῦ Λόγου, μόνο σύγχυση καί ἀποπροσανατολισμό δημιουργοῦν στούς ἀναγνώστες τοῦ βιβλίου.

Στό ἴδιον κλίμα κινοῦνται οἱ περισσότεροι ἀπό τούς φιλόλογους, οἱ ὅποιοι δέν ἔχουν τήν δυνατότητα νά ἀναστήσουν τά κείμενα καί νά τά ἰδοῦν πῶς λειτουργοῦν σάν ζωντανές ἐκφράσεις τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος. Αὐτό

μπορεί νά γίνει μόνο μέ τά άπτά ζωτικά δεδομένα του νεότερου πνευματισμού, άφου ή λειτουργία της μαντικής καί τών παρεμφερών εκδηλώσεων στηρίζοταν καί στηρίζεται σέ καθαρά πνευματιστικές βάσεις.

Ο άγνωστικισμός πού προβάλλεται έν όνόματι του όρθολογισμού, προκύπτει άπό τήν γενικότερη διαστροφή τών έννοιών στην εποχή μας. Διότι όταν ό <<ύλισμός>> βαφτίζεται <<όρθολογισμός>>, αυτόμάτως ό πνευματισμός τίθεται στό περιθώριο. Όταν όμως γίνεται άντιληπτό ότι ό ύλισμός είναι ψεύδος, αυτόμάτως ό πνευματισμός άποκαλύπτεται σαν ό κατ' έξοχήν γνήσιος όρθολογισμός.

Πιστεύομε, λοιπόν, ότι οι πιο όρθολογικές έννοιες πού μάς κληροδότησαν οι πρόγονοί μας είναι άκριβώς αυτές: Η ύπαρξη του Ένός Θεού, του Άγνωστου Κυβερνήτη τών πάντων, καί ή άμεση συνάφεια καί έξάρτηση του κόσμου μας άπό τίς Όντότητες του Πνευματικού κόσμου.

(1) Κυκλοφορεί σέ έλληνική μετάφραση του Γ. Γιατρομανωλάκη άπό τίς εκδόσεις Καρδαμίτσα, Άθήναι 1978.

5. Η Πυθία τών Δελφών

Η Πυθία ήταν ισχυρή μεσάζουσα, ή όποία έδινε τούς χρησμούς εύρισκόμενη σέ κατάσταση πνευματιστικής επικοινωνίας μέ άνώτατα Πνεύματα, έμφανιζόμενα μέ τό όνομα του Άπόλλωνος.

Η διαμεσική ιδιότητα επιβεβαιώνεται άμεσα άπό όλες τίς άρχαίες πηγές. Λέγει π.χ. ό Εύριπίδης (Ίων 91-93):

*<<Θάσσει δέ γυνή τρίποδα ζάθειον
Δελφίς, άείδουσ' Έλλησι βοάς
ας άν Άπόλλων κελαδήση>>.*

[Κάθεται στον θεϊκό τρίποδα γυναίκα άπό τούς Δελφούς, μεταδίδουσα στους Έλληνες τίς μαντείες πού θά ύπαγορεύσει ό Άπόλλων]. Δηλαδή δέν όμιλεί άφ' έαυτής, αλλά μεταφέρει ως διάμεσον τά λόγια του θεού.

Έχομε έδω μία ωραιότατη ποιητική διατύπωση της διαμεσότητας: Ο Άπόλλων <<κελαδεϊ>> στην Πυθία, καί εκείνη μέ τήν μελωδική φωνή της άδει τίς <<βοές>> του θεού. Η τελευταία αυτή λέξη έχει δημιουργήσει μερικές παρεξηγήσεις, γιατί μερικοί υπέθεσαν ότι ή Πυθία έβγαζε άκατάληπτες κραυγές. Ο Γρ. Βερναρδάκης όμως στό Έρμηνευτικό Λεξικό του (λ. βοή) δίνει μία έρμηνεία σύμφωνη μέ τήν έννοια της διαμεσότητας: <<ή ίέρεια ψάλλουσα (σε έξάμετρος στίχους) τάς βοάς (δηλ. τούς χρησμούς) τάς όποίας θά ύπαγορεύσει (θά έμπνεύσει εις αυτήν) ό Άπόλλων>>.

Ο Πλούταρχος επίσης γράφει: <<Η Πυθία μερικές φορές έδινε χρησμούς πριν ύποβληθῆ ή έρώτηση, διότι ό θεός πού ύπηρετεί, κατανοεί καί τόν κωφόν καί

ἀκούει τὸν μὴ ὁμιλοῦντα>> (*Περὶ ἀδολεσχίας* 512 E). Σὲ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ ἀπαντήσεις δὲν ἦσαν προσχεδιασμένες. Ὁ θεὸς γνωρίζει τὰ μύχια ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἀντιλαμβάνεται τί θέλουν νὰ ζητήσουν καὶ ἀπαντᾷ πρὶν τεθῆ τὸ ἐρώτημα.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν βρισκόταν ἐπάνω σὲ ἓνα χάσμα τῆς γῆς, ἀπὸ ὅπου ἀναδύοντο ἀτμοί. Ὄταν τυχαῖα ἀνακαλύφθηκε τὸ χάσμα, κάθε φορά πού πλησίαζε κάποιος, τὸν ἐπιανε ἐνθουσιασμός καὶ προφήτευε τὸ μέλλον. Ἐπειδὴ ὅμως μερικοὶ ἐπεφταν μέσα στὸ χάσμα, τοποθέτησαν γιὰ ἀσφάλεια ἓναν τρίποδα καὶ ἐγκαταστάθηκε μία Πυθία, ἡ ὁποία χρησιμοδοτοῦσε γιὰ λογαριασμό ὄλων. Ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ Μαντεῖο, τὸ ὁποῖο ἀρχικὰ ἦταν ἀφιερωμένο στὴν θεὰ Γαῖα, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν γῆ ἐβγαίνουν οἱ προφητικὲς ἀναθυμιάσεις (βλ. Διοδώρου Σικελιώτου, *Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη* XVI 26).

Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἓνας ἄλλος συγγραφέας λέγει: <<Διότι πολλοὶ κατέχονται ἀπὸ ξένο θεϊκὸ πνεῦμα, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως ἡ Πυθία, πού ὅταν ἀνεβαίνει στὸν τρίποδα, ἐπάνω ἀπὸ ἓνα χάσμα τῆς γῆς, ἀναπνέει ὅπως λένε ἐνθεὸν ἀτμόν καὶ κατόπιν γονιμοποιούμενη ἀπὸ τὴν θεϊκὴ ἐνέργεια, χρησιμοδοτεῖ ἐμπνεόμενη (κατ' ἐπίπνοιαν)>> (Διονυσίου ἢ Λογγίνου, *Περὶ Ὑψους* 13,2).

Ἐδῶ πρέπει νὰ προσέξουμε ἰδιαίτερα, ὅτι ἡ καθ' ἑαυτὸ προφητικὴ ἐνέργεια δὲν προέρχεται ἀπὸ τὶς ἀναθυμιάσεις τοῦ χάσματος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπίπνοια, τὴν ἐμπνευση τοῦ θεοῦ. Ὁ <<ἐνθεὸς ἀτμός>> εἶναι ὑποβοηθητικὸ στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ στοιχεῖο πού σήμερα ἀποκαλεῖται ἐκτόπλασμα καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ <<γονιμοποιήσει>> τὸν μεσάζοντα, ὥστε νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφή μὲ τὸν Πνευματικὸ κόσμον. (Οἱ ὑλοποιήσεις καὶ ἀφυλοποιήσεις ἐκτοπλασματικῶν σωμάτων ἢ ἀντικειμένων ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ περιγραφή τοῦ στοιχείου σάν <<ἐνθεὸς ἀτμός>> εἶναι πολὺ ἐπιτυχημένη).

Ἡ ἐπίπνοια ἐθεωρεῖτο σάν ἡ πρώτη μορφή προφητικῆς ἐκδήλωσης. Ἡ δευτέρα ἦταν ἡ κατοχή ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἥτοι ἡ πλήρης ἐνσωμάτωση (ὅπως λέμε σήμερα) τῆς πνευματικῆς ὄντοτητας στὸ σῶμα τῆς Πυθίας. Ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ περιπτώσεις ὅπου ὁ ἴδιος ὁ θεὸς γινόταν <<σωματοειδής>>, δηλ. ἐμφανίζοταν μὲ σωματικὴ μορφή, γιὰ νὰ δώσει τοὺς χρησμούς του (Στράβωνος, *Γεωγραφικά* Θ' 3,11· C 422). Ἄρα, ἐγίνοντο καὶ πλήρεις ὑλοποιήσεις τῶν πνευμάτων.

Σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο χρησιμοδότησης τῆς Πυθίας, ἔχει ἐπικρατήσει ἡ ἀποψη ὅτι ἐρχόταν σὲ κατάσταση μανιακῆς διέγερσης, σὲ ἓνα ὑστερικὸ παραλήρημα, προφέροντας λόγους ἀσυνάρτητους καὶ ἀκατάληπτους. Αὐτοὺς σημείωναν οἱ παρακολουθοῦντες ἱερεῖς καὶ κατόπιν τοὺς ἐρμήνευαν, συντάσσοντας τὸν ἀνάλογο χρησμό σὲ στίχους ἢ πεζὸ λόγο.

Ὅμως δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα κείμενο πού νὰ ἐπιβεβαιώνει τὰ ἀνωτέρω. Ἀντίθετα ὅλες οἱ πηγὲς μαρτυροῦν ὅτι ἡ Πυθία ἀπήγγειλε ἡ ἴδια τοὺς χρησμούς στὰ ὑποβαλλόμενα ἐρωτήματα.

Σὲ μία ἀγγειογραφία τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. παρίσταται ἡ πυθία θέμις νὰ ἀπαντᾷ στὸν Αἰγέα, πού στέκεται ὀρθὸς μπροστὰ τῆς. Ἡ Πυθία εἶναι καθισμένη στὸν ὑψηλὸ τρίποδα, ἡρεμῆ, σοβαρὴ, συγκεντρωμένη στὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ ἐξαιρετικὰ

νηφάλια. Στο δεξί χέρι κρατά ένα κλαδί δάφνης και στο αριστερό την κύλικα της θυσίας, όπου προσηλώνει το βλέμμα της για να αυτοσυγκεντρωθή. Αυτή η εικόνα δείχνει τον πραγματικό τρόπο της χρησιμοδότησης.

Οι υποθέσεις για δήθεν παραληρήματα, εξάψεις και παροξυσμούς, προέρχονται από παρερμηνεία του όρου μανία που χρησιμοποιεί ο Πλάτων: <<Καί η προφήτις των Δελφών και οι ιέρειες της Δωδώνης, κατεχόμενες μὲν ἀπὸ τὴν μανία πρόσφεραν πολλές και καλές υπηρεσίες στην Ἑλλάδα, σὲ δημόσιες και ιδιωτικές υποθέσεις, σωφρονούσες δέ, λίγο ὠφέλησαν ἢ καθόλου>> (Φαῖδρος 244 Β).

Ὅμως μὲ τὴν λέξη <<μανία>> ὁ Πλάτων δὲν ἐννοεῖ τὸν παροξυσμὸ ἢ τὸ ἀκατάληπτο παραλήρημα, ἀλλὰ τὴν ἐνθεη κατάσταση στην ὁποία βρισκόταν ἡ Πυθία τὴν στιγμή τῆς ἐπικοινωνίας, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν φυσιολογική τῆς κατάσταση. Ἡ προφητική μανία εἶναι ἡ θεϊκή ἔκσταση τῆς ψυχῆς, ὅπως και σὲ ἄλλα ἔργα του τὴν ἀναλύει ὁ Πλάτων.

Ἡ μανία τοῦ μεσάζοντος παρομοιάζεται μὲ τὴν λειτουργία ἑνὸς ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ. Ἄν μπορούσαμε νὰ παρακολουθήσουμε τὴν κίνηση τῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων στὰ δαιδαλώδη ἠλεκτρονικά κυκλώματα, θὰ μᾶς ἔδιναν τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ ὑπολογιστής <<μαίνεται>>, ἐνῶ ἐξωτερικά δὲν ἀντιλαμβανόμαστε παρὰ τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεξεργασίας τῶν δεδομένων. Κάτι ἀνάλογο, ἀλλὰ πολὺ ἐντονώτερο, λαμβάνει χώρα στην ὄντοτητα τοῦ μεσάζοντος κατὰ τὴν ἐπικοινωνία, μὲ παραγωγή πολυπλοκῶν βιο-ενεργειακῶν ρευμάτων, πού καταλήγουν σάν τελικὸ ἀποτέλεσμα στην διατύπωση τοῦ χρησιμοῦ ἢ στην παραγωγή κάποιου φαινομένου.

Σὲ ὅλη τὴν μακραίωνη διάρκεια τῆς ἱστορίας τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, μόνον ἓνα δυσάρεστο συμβάν ἀναφέρεται, πού συνέβη στην ἐποχὴ τοῦ Πλουτάρχου: Ἄπο κάποια μακρινὴ χώρα εἶχαν προσέλθει θεοπρόσοι (ἀπεσταλμένοι) νὰ λάβουν χρῆσιμο. Τὰ σημάδια τῆς θυσίας δὲν ἦσαν εὐνοϊκά και ἡ Πυθία δὲν ἤθελε νὰ χρῆσιμοδοτήσει, ἀλλὰ ἐξαναγκάστηκε χάριν τῶν ξένων. Ἄπο τίς πρῶτες ὁμως ἀπαντήσεις, ἀπο τὴν τραχύτητα τῆς φωνῆς και τὴν ὑπερβολική τῆς διέγερση, ἔγινε φανερό ὅτι κατεῖχετο ἀπο ἄλαλο και κακό πνεῦμα. Στο τέλος δὲ ἐκταράχθηκε τόσο πολὺ, πού μὲ μιά φοβερὴ κραυγὴ ἔτρεξε πέφτοντας κάτω πρὸς τὴν ἔξοδο. Τύση ἦταν ἡ ταραχὴ, ὥστε οἱ ἱερεῖς και ὅλοι οἱ παρόντες ἐτράπησαν σὲ φυγὴ. Κατόπιν ὁμως ἐπανῆλθαν και βρῆκαν τὴν Πυθία ἡρεμῆ, ἀλλὰ μετὰ ἀπο λίγες ἡμέρες πέθανε. (Πλουτάρχου, *Περὶ τῶν ἐκλελειπῶτων χρῆσιτηρίων* 438 Α-Β).

Πρόκειται, φυσικά, γιὰ μεμονωμένο ἐπεισόδιο, ἀσχέτως ἐάν μερικοί τὸ ἐκλαμβάνουν σάν κανόνα, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὅλες οἱ Πυθίες χρῆσιμοδοτοῦσαν εὐρισκόμενες σὲ παρόμοια κατάσταση.

Ἄπο πνευματιστικῆς πλευρᾶς, τὸ συμβάν ἐξηγεῖται μὲ τὴν ἐνσωμάτωση πονηροῦ πνεύματος στην Πυθία, ὅπως πολὺ σωστά διέγινωσεν ὁ Πλουτάρχος. Ἡ παντελής ἀπουσία παρόμοιων περιστατικῶν κατὰ τὸ παρελθόν, ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἰθύνοντες τοῦ Μαντείου ἐγνώριζαν πολὺ καλά πῶς νὰ ἀποφεύγουν τὰ πονηρὰ πνεύματα και πότε οἱ συνθήκες γιὰ τὴν ἐπικοινωνία εἶναι κατάλληλες.

Γι' αυτό όλα τα μαντεία δέν λειτουργοῦσαν συνεχῶς, ἀλλά σέ καθορισμένα χρονικά διαστήματα. Ὁ προσδιορισμός τοῦ κατάλληλου χρόνου γινόταν ἀπό τοὺς μύστες, μέ βάση τίς γνώσεις τους γιά τοὺς πνευματικούς νόμους τοῦ Σύμπαντος, ὥστε νά προχωροῦν πάντοτε μέ θετικότητα καί ἀσφάλεια ἀπό τίς ἀρνητικές ἐπιδράσεις. Οἱ ἡμέρες κατά τίς ὁποῖες δέν ἐδίδοντο ἀπαντήσεις, ἐλέγοντο **ἀποφράδες** (ἀπό τίς λέξεις ἀπό + φράζω).

Σημαντικές πληροφορίες γιά τόν τρόπο χρησιμοδοσίας τῆς Πυθίας δίνει ὁ Ἰάμβλιχος κάνοντας διαχωρισμό τῶν δύο τρόπων, πρῶτα ἀπό τό στόμιο καί δεύτερον καθήμενη στόν τρίποδα: <<Ἡ δέ προφήτις τῶν Δελφῶν, εἴτε συμβουλεύει τοὺς ἀνθρώπους ἀπό ἓνα λεπτό καί πυρῶδες ρεῦμα πού ἀνέρχεται ἀπό κάποιο στόμιο, εἴτε καθήμενη στό ἄδυτο ἐπὶ τοῦ τρίποδος, εἴτε καί ἐπὶ τοῦ τετράποδος δίφρου, πάντοτε προσφέρει τόν ἑαυτὸν τῆς στό θεῖο πνεῦμα καί καταυγάζεται ἀπό τὴν ἀκτίνα τοῦ θεοῦ πυρός. Καί ὅταν μὲν ἀπό τό στόμιο ἀνέρχεται ἀθρόον καί πολύ πῦρ, τὴν καλύπτει κυκλικά ἀπό παντοῦ καί τὴν γεμίζει μέ θεϊκὴ ἀνταύγεια· ὅταν δέ καθήσει στὴν ἔδρα τοῦ θεοῦ, συναρμολογείται μέ τὴν σταθερὴ μαντικὴ δύναμη τοῦ θεοῦ. Ἀλλά καί στίς δύο αὐτὲς ἐτοιμασίες, γίνεται ὁλόκληρη ὄργανο τοῦ θεοῦ. Καί τότε βεβαίως παρίσταται σ' αὐτὴν χωριστὰ ὁ θεός μέ λαμπρὴ μορφή, διαφορετικὸς καί ἀπό τό πῦρ καί ἀπό τό (ἀνερχόμενο) ρεῦμα καί ἀπό τὴν ἴδια τὴν ἔδρα καί ἀπό κάθε φυσικὸ καί ἱερό ἀντικείμενο τοῦ περιβάλλοντος χώρου>> (*Περὶ Μυστηρίων* 3,11).

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνουμε ὅτι μέ τόν πρῶτο τρόπο, μέσω τοῦ ρεύματος ἀπό τό στόμιο, ἡ Πυθία συμβούλευε ἢ καθοδηγοῦσε τοὺς ἀνθρώπους τί πρέπει νά κάνουν (ἦτοι **θεμιστεύει**, ἀπό τὴν λέξη **θέμις** = τό ὀρθόν, νόμιμον, δίκαιον). Ἀντίθετα, καθήμενη στόν τρίποδα **χρηματίζει**, ἦτοι χρησιμοδοτεῖ, προλέγει τὰ μέλλοντα σέ ἀνθρώπους ἢ πόλεις.

Τό σημαντικώτερο ὅμως στοιχεῖο τοῦ κειμένου εἶναι τὰ περιγραφόμενα φωτεινὰ φαινόμενα κατὰ τὴν ἐπικοινωνία τῆς Πυθίας μέ τόν θεό. Ὁλόκληρη ἡ Πυθία ἀποκτᾷ μία θεϊκὴ λάμψη, καταυγαζόμενη ἀπό τό πῦρ· τελικὰ δέ καί ὁ ἴδιος ὁ θεός ἐμφανίζεται ἐπιλάμπων σάν ξεχωριστὴ ὄντοτητα, διαφορετικὸς τόσο ἀπὸ τὰ φωτεινὰ στοιχεῖα ὅσο καί ἀπὸ τὰ ἱερά ἀντικείμενα τοῦ ἄδύτου.

Τό περίφημο αὐτό ἄδυτον ἔχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις μεταξύ τῶν ἀρχαιολόγων, διότι οἱ ἀνασκαφές δέν ἔφεραν στό φῶς οὔτε τό χάσμα οὔτε τὴν Κασσοτίδα πηγή. Κατέληξαν λοιπόν στὴν ὑπόθεση ὅτι τό ἄδυτο βρισκόταν μέσα στόν ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα, σάν ἰδιαιτερός χωρισμένος χώρος, ἢ ἦταν κάποιο ἰδιαιτερο κτίσμα πλησίον τοῦ ναοῦ. Ὅσο γιά τό χάσμα, ὑπῆρχε μὲν κατὰ τοὺς παμπάλαιους χρόνους, ὅταν τό μαντεῖο ἦταν χθόνιον, ἀλλά στὴν κλασσικὴ ἐποχὴ δέν ὑφίστατο.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφερόμενοι στὴν Πυθία κάνουν συχνὴ χρῆση τῶν ρημάτων <<κατέρχεται>> καί <<κατεβαίνει>> στό ἄδυτο. Ἀπὸ τὴν γενικώτερη ἐντύπωση τῶν σχετικῶν περιγραφῶν προκύπτει τό συμπέρασμα, ὅτι τό ἄδυτον τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν δέν ἔχει ἀνακαλυφθῆ ἀκόμη, διότι βρίσκεται σέ ἀρκετὸ βάθος ἐντὸς τῆς γῆς. Ἡ κάθοδος γινόταν ἀπὸ κάποιο σημεῖο ἐντὸς ἢ

πλησίον του ναού. Επειδή δέ ο ιερώτατος αυτός χώρος δέν έπρεπε νά βεβηλωθή από τους βαρβάρους, οί ιερείς κατά την τελευταία ίσως περίοδο του μαντείου κατέστρεψαν καί κατέχωσαν την πρόσβαση, για νά διαφυλάξουν συγχρόνως όσους άμύθητους καλλιτεχνικούς θησαυρούς περιελάμβανε.

Η ανακάλυψη του άδύτου των Δελφών θά είναι μία από τίς μεγαλύτερες έπιτυχίες της άρχαιολογικής σκαπάνης καί θά έπαληθεύσει μέχρι κεραίας τά ιστορικά κείμενα, άφου καί οί θησαυροί παραμένουν άθικτοι.

6. Μαντεία καί νεκρομαντεία

Έκτός από τό Μαντείο των Δελφών λειτουργούσαν πολλά ακόμη μαντεία, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά καί σέ όλόκληρο τόν άρχαίο κόσμο.

Η ίδρυσή τους χάνεται στά βάθη των αιώνων. Στίς λαϊκές μυθικές παραδόσεις διατηρούντο κάποια περιστατικά της παλαιότερης δράσης τους, ένω στά άπόρητα άρχεια κάθε μαντείου θά ύπήρχαν περισσότερες πληροφορίες. Ο Πλούταρχος, έχοντας άσφαλώς ύπ' όψιν άμεσες πηγές, λέγει ότι οί Δελφοί είχαν δόξα τριών χιλιάδων έτών! (Περί του μή χρᾶν... 408 D). Η σημερινή μας άγνοια των ιστορικών στοιχείων, ή μάλλον ή δυστοκία των έπιστημόνων νά αξιολογήσουν θετικά τά ύπάρχοντα στοιχεία, περιορίζει στό έλάχιστο δυνατό την λεγόμενη ιστορική έποχή, ένω τά έκτός αυτής άπαθούνται στόν χώρο της <<προϊστορίας>>.

Όλα τά μαντεία ήσαν καθιερωμένα έπ' όνόματι θεών ή μυθικών ήρώων. Είχαν ίδρυθή σέ τόπους όπου οί επικρατούσες ειδικές συνθηκες ένίσχυαν την προφητική έμπνευση. Η λειτουργία τους συνδεόταν μέ πηγές, σπήλαια, ποταμούς, άναθυμιάσεις από την γη, ιερά δέντρα ή άλλα φυσικά στοιχεία. Τό θέμα αυτό άπαιτεί έξειδικευμένη έρευνα, διότι μέχρι σήμερα οί σχολιαστές των κειμένων δέν διαθέτουν τίς κατάλληλες γνώσεις για νά άντιληφθούν την πραγματική τους έννοια.

Η άναθυμίαση των Δελφών, τά σπήλαια σάν χώροι χρησιμοδοσίας, τό νερό πού έπρεπε νά πιει ό μάντις στό μαντείο της Κλάρου κλπ., δέν άποτελούσαν καθ' έαυτά τά ουσιαστικά στοιχεία για την άποκάλυψη της βούλησης των θεών, αλλά διευκόλυναν την έπαφή του μεσάζοντος μέ τόν Πνευματικό κόσμο, ώστε νά μεταδώσει καθαρότερα τόν χρησμό. Οί μυσταγωγικές τελετουργίες έπίσης συνέβαλαν στην δημιουργία θετικού περιβάλλοντος.

Ποιές άκριβώς είναι οί επιδράσεις συγκεκριμένων φυσικών στοιχείων ή φυσικών χώρων ή των κλιματικών συνθηκών κλπ., επί της ένεργείας των μεσαζόντων, είναι ένα πολύπλοκο θέμα, τό όποιο δέν έχει έξεταστεί σέ βάθος από τους έρευνητές του νεώτερου πνευματισμού. Όταν προχωρήσει ή σχετική έρευνα, τότε θά είμαστε σέ θέση νά κρίνουμε άντικειμενικά τίς περιγραφικές ως επί τό πλεϊστον πληροφορίες των άρχαίων.

Τό μαντείο τοῦ Πελασγικοῦ Διὸς στήν Δωδώνη θεωρεῖται ἀπό τόν Ἡρόδοτο ὡς τὸ ἀρχαιότερο ἱερό τῆς Ἑλλάδος· διηγεῖται μάλιστα καί τοὺς μύθους πού συνέδεαν τὴν Δωδώνη μὲ τὸ μαντείο τοῦ Ἄμμωνος Διὸς στήν Λιβύη (Β' 52-57).

Κατὰ τὴν παράδοση, οἱ χρησμοὶ τοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης ἐξήγοντο ἀπὸ τὸν ψιθύρο τῶν φυλλωμάτων τῆς ἱερῆς φηγοῦ (εἶδος βαλανιδιάς). Πιστεύομε ὅμως ὅτι ἡ ἀποψη αὕτη (καὶ καθ' ἑαυτὴν ἄλλωστε ἀπίθανη), προήλθε ἀπὸ παρερμηνεῖα ἐνὸς ὁμηρικοῦ στίχου, ὅπου λέγεται πὼς ὁ Ὀδυσσεύς πῆγε στὴ Δωδώνη <<ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλήν ἐπακούσῃ>> (Ὀδ. ξ 327- τ 296), ἤτοι: <<γὰρ νὰ ἀκούσει ἀπὸ τὴν φουντωτὴ βαλανιδιά τὴν βουλή τοῦ Δία>>.

Στὸ ἀπόσπασμα 134 ἀπὸ τίς ἀπωλεσθεῖσες <<Ἠοῖες>> τοῦ Ἡσίοδου (ἐκδ. Α. Rzach) διαβάζομε: <<ἐνθα δὲ Δωδώνη τις... ὃν χρηστήριον εἶναι τίμιον ἀνθρώποις, ναῖον δ' ἐν πυθμένι φηγοῦ...>> [ὅπου βρίσκεται ἡ Δωδώνη... τὸ ὅποιο εἶναι μαντείο ἀξιόπιστο στοὺς ἀνθρώπους, ἰδρυμένο στὸν πυθμένα μιᾶς φηγοῦ...].

Ἡ φράση <<παρὰ πυθμέν' ἐλαίης>> στὸν Ὅμηρο (Ὀδ. ν. 372) σημαίνει <<στὸ ἔδαφος κοντὰ στὴ ρίζα τῆς ἐλαίας>>. Ὁ Ἡσίοδος ὅμως χρησιμοποιοῖ τὴν πρόθεση ἐν ἀντὶ τῆς παρὰ, γι' αὐτὸ συνήθως δίδεται ἡ ἐρμηνεῖα, ὅτι τὸ μαντείο βρισκόταν μέσα στὴν κουφάλια τῆς φηγοῦ.

Ἐφ' ὅσον ὅμως <<πυθμὴν>> σημαίνει γενικὰ τὸ κατώτατο σημεῖο, τὸν πάτο ἐνός πράγματος, πιστεύομε ὅτι τὸ χρηστήριον τῆς Δωδώνης βρισκόταν μέσα στὸ ἔδαφος, σὲ ἀρκετὸ βάθος, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τίς ρίζες τῆς φηγοῦ. Ἡ κάθοδος ἦταν ἀγνωστὴ στὸν κόσμον, γι' αὐτὸ ἴσως χτίστηκε ὁ περίβολος τῆς ἱερῆς οἰκίας πού περιλάμβανε τὸ ἱερό δέντρο.

Φαίνεται ὅμως ὅτι διεδίδοντο κάποιες ἀόριστες φήμες, διότι ὅταν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνα κατεστράφη τὸ μαντείο, ἡ ἱερὴ φηγὸς κόπηκε, οἱ ρίζες τῆς ξεριζώθηκαν, ἀνασκάφηκε ὁ περίξ χώρος καὶ ἀνοίχτηκε μία μεγάλη τάφρος κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ἱερῆς οἰκίας, τῆς εὐρισκόμενης πλησιέστερα στὸ δέντρο. Μιά τέτοια ἐνέργεια δικαιολογεῖται μόνο μὲ τὴν σκέψη ὅτι οἱ βάνδαλοι ἀναζητοῦσαν κάτι κρυμμένο μέσα στὶς ρίζες. Δέν βρῆκαν ὅμως τίποτε, γιὰτὶ δέν ἔσκαψαν μέχρι τὸ κατάλληλο βάθος. Ἡ πρόσβαση στὸ ὑπόγειο ἄντρο γινόταν πιθανώτατα μὲ μία στοά, πού ξεκινοῦσε ἀπὸ ἄλλο ἀπρόσιτο σημεῖο τῆς περιοχῆς, ἴσως ἀπὸ κάποιο μέρος τοῦ θεάτρου, διότι καὶ ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴ ὅλα τὰ ἐδώλια βρέθηκαν ἀναποδογυρισμένα ἀπὸ ἀνθρώπινα χέρια, αὐτῶν πού ἔψαχναν νὰ ἀνακαλύψουν τὴν μυστικὴ εἴσοδο.

Ἡ φηγὸς ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ ἔλκει τὸν κεραυνό, ὅπως ἦταν γνωστό στοὺς ἀρχαίους (Ἀριστοφ. Νεφέλες 402). Νεώτερες παρατηρήσεις ἔδειξαν ὅτι προσβάλλεται ἀπὸ κεραυνό μὲ συχνότητα 14 φορές μεγαλύτερη ἀπὸ ὅτι τὰ ἄλλα δέντρα⁽¹⁾.

Ὁ κεραυνὸς ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ σύμβολα τοῦ Διὸς⁽²⁾. Δικαιολογημένα λοιπὸν τὸ δέντρο αὐτὸ ἦταν ἀφιερωμένο στὸν πατέρα τῶν θεῶν, κατὰ τὴν φυσιοκρατικὴ θεώρηση τῆς Μυθολογίας.

Ἐπιπλέον ὅμως, ὅτι τὰ πλατεῖα πολυχιθῆ φύλλα τῆς φηγοῦ ἔχουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο τὴν ιδιότητα νὰ ἐλκύουν κοσμικὴ ἐνέργεια ἀπὸ τὸ σύμπαν, τὴν

όποια ἀκολουθῶς διοχετεύουν διὰ τῶν ριζῶν ὑπὸ μορφὴ ἀκτινοβολίας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς.

Ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἱερῆς φηγοῦ τῆς Δωδώνης καταγωνίζοταν τὸ ὑπόγειο χρηστήριο καὶ οἱ ἱερεῖς διευκολύνοντο στὸ ἔργο τους. Ἴσως μάλιστα μὲ εἰδικές μεθόδους ἢ ἐπικλήσεις μπορούσαν νὰ ἐλκύουν κατὰ βούληση ἐντονώτερη κοσμικὴ ἐνέργεια κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς χρησιμοδοσίας.

Ἡ ὑψίκομος φηγὸς λειτουργοῦσε σάν ἓνα εἶδος κεραίας, ἢ ὅποια συνελάμβανε τὴν ὁμιλία τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μετέδιδε ἐνισχυμένη στὸν μεσάζοντα-ἱερέα ἢ στὴν πυθία, πού εὑρίσκοντο κάτω ἀπὸ τὶς ρίζες τῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀρχικὴ λήψη τοῦ σήματος γινόταν στὰ φύλλα τοῦ δέντρου, διεδίδετο στὸν κόσμον ὅτι οἱ χρησιμοὶ λαμβάνονταν ἀπὸ τὸ θρόισμα τῶν φύλλων!

Οἱ Σελλοὶ ὑποφῆτες, ἦτοι οἱ ἱερεῖς τῆς Δωδώνης, χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον <<ἀνιπτώποδες χαμαιεῦναι>> (Ἰλ. Π. 235). Συνήθως δίδεται ἡ ἐρμηνεία: <<αὐτοὶ πού ἔχουν ἀνιψα (ἀπλυτα) πόδια καὶ κοιμοῦνται κατὰ γῆς>>. Ὅμως τέτοιες συνήθειες ἀσφαλῶς δὲν θά ἦσαν κολακευτικὲς γιὰ τοὺς ἱερεῖς ἐνὸς περίφημου μαντείου.

Ἡ πρώτη λέξις ἔχει σάν βάση τὸ ρῆμα ἀνίπταμαι ἢ ἀναπέτομαι (= ἀφίπταμαι, πετάω) ὀλόκληρη δὲ σημαίνει <<ἐκεῖνοι πού πετᾶνε μὲ τὰ πόδια>>, δηλ. ἔχουν φτερά στὰ πόδια, ὅπως ὁ Ἑρμῆς, ἐνεργοῦντες καὶ αὐτοὶ σάν ἀγγελιαφόροι τῶν βουλήσεων τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ δευτέρη λέξις ὑποδηλώνει τὴν ὑποχθόνια ἐργασία τους. Ἴσως ὁ ἀρχικὸς τύπος ἦταν <<χαμαιαὔδαι>>, ἐκ τοῦ αὔδᾶω (= λαλῶ, φθέγγομαι, φωνῶ), ἦτοι <<ἐκεῖνοι πού μιᾶνε μέσα ἀπὸ τὴν γῆ>>. Ἀπῆχηση δὲ τῆς ἴδιας ἐννοίας ὑπάρχει στὴν ἔκφραση <<οἱ φωνοῦντες ἐκ τῆς γῆς>> στὴν Π. Διαθήκη (Ἦσ. 19,3 κ.ά.).

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω μποροῦν νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν μὲ νέες ἐκτεταμένους ἀνασκαφές σὲ βάθος στὴν περιοχὴ τῆς Δωδώνης, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐπισταμένη διερεύνηση τῆς ἐπίδρασης τῶν φυσικῶν στοιχείων ἐπὶ τῆς διαμεσότητος.

Γύρω ἀπὸ τὴν ἱερὴ φηγὸ τῆς Δωδώνης ὑπῆρχαν κυκλικὰ τοποθετημένοι χάλκινοι λέβητες, ἐπάνω σὲ τρίποδες. Ἐπειδὴ οἱ λέβητες ἐφάπτοντο μεταξὺ τους, ὅταν ἐκρούετο ἓνας ἀπὸ αὐτούς, ὁ ἦχος μεταδιδόταν καὶ στοὺς ἄλλους, διατηρούμενος γιὰ ἀρκετὸν χρόνο. Ἀπὸ τὸν τρόπο ἤχησης τῶν λεβήτων χρησιμοδοτοῦσαν οἱ ἱερεῖς, ὅπως καὶ ἀπὸ τὰ φύλλα. Πιστεύομε ὅμως ὅτι καὶ τὸ κυκλοτερές σύστημα τῶν λεβήτων λειτουργοῦσε σάν συσσωρευτὴς καὶ ἐνισχυτὴς τῆς λαμβανόμενης κοσμικῆς ἐνέργειας ἀπὸ τὸ δέντρο πρὸς τὸ ὑπόγειο ἄδυτο τῶν μυστῶν - ἱερέων.

Ἡ λειτουργία κάθε μαντείου εἶχε τὶς δικές της ἰδιαιτερότητες. Οἱ ἀνασκαφές ἔφεραν στὸ φῶς πολλὰ εὐρήματα, χωρὶς ὅμως οἱ ἀρχαιολόγοι νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀναπαραστήσουν πλήρως τὸ τί συνέβαινε. Ἀπὸ τὰ ὅσα ἐνὸς προϊστορικοῦ ζῶου δὲν μπορούμε νὰ συμπεράνουμε πῶς συμπεριφερόταν σάν ζωντανὸ ὄν. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο χωρὶς τὴν <<ψυχὴ>> τῶν μαντείων, δηλαδὴ τὴν πνευματιστικὴ ἐπικοινωνία, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσουμε οὔτε τὴν

λειτουργία τους, ούτε την τεράστια επίδραση που άσκούσαν σε όλόκληρο τον αρχαίο κόσμο.

Τά νεκρομαντεία (νεκρομαντεία ή ψυχομαντεία) αποτελούσαν ιδιαίτερη κατηγορία μαντείων, όπου ή επικοινωνία γινόταν όχι με ύψηλές οντότητες (θεούς), αλλά με ψυχές απλών ανθρώπων. Η επίκληση των ψυχών ονομαζόταν <<ψυχαγωγία>> και ο άνακαλών αυτές <<ψυχαγωγός>>. Όπως δείχνουν οι διασωθείσες αφηγήσεις, οι ψυχές έμφανίζοντο σαν φάσματα και συνομιλούσαν με τους οικείους των.

Τό αρχαιότερο νεκρομαντείο βρισκόταν στην περιοχή Άορνων της Θεσπρωτίας, κοντά στον ποταμό Άχέροντα. Έκει πήγε ο Όρφείας για να ανεβάσει την Εύρυδική του, αλλά τελικά τό φάσμα της έξαφανίστηκε, αφού δέν μπορούσε φυσικά να παραμείνει στον υλικό κόσμο.

Ένα άλλο περιστατικό άναφέρει ο Έρόδοτος (Ε΄ 92η): Ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος έστειλε εκεί άπεσταλμένους για να ζητήσουν την συμβουλή του μαντείου σε ένα θέμα σχετικό με την πεθαμένη γυναίκα του, την Μέλισσα. Την άπάντηση έδωσε ή ίδια ή Μέλισσα. Ο Έρόδοτος χρησιμοποιεί έν προκειμένω τις χαρακτηριστικές φράσεις <<έφη ή Μέλισσα έπιφανείσα>> και <<έφρασε (είπε) τό είδωλον της Μελίσσης>>. Τό είδωλο ήταν ή όρατή φασματική της εμφάνιση.

Ο βασιλιάς της Σπάρτης Πausανίας είχε σκοτώσει άκούσια μία παρθένον κόρην του Βυζαντίου, όνόματι Κλεονίκη. Τό φάντασμά της έτάραζε κάθε νύχτα τον ύπνο του, άπαιτώντας δικαιοσύνη. Τότε κατέφυγε στό νεκρομαντείο της Έράκλειας του Πόντου, και άνακαλώντας την ψυχή της Κλεονίκης την παρακαλούσε να σταματήσει την όργή της. Έκείνη παρουσιάστηκε (... είς όψιν έλθοῦσα...) και του είπε ότι γρήγορα θά σταματήσουν τά βάσανά του, όταν φύγει στη Σπάρτη. Έκει βρήκε τον θάνατο (Πλουτάρχου, Κίμων 6).

Περίφημο επίσης ήταν και τό ψυχομαντείο της έλληνικής άποικίας Κύμης στην Κάτω Ίταλία. Ο Μάξιμος Τύριος (8,2) γράφει σχετικά: <<Έδω ό ένδιαφερόμενος έπισκέπτης, αφού προσευχηθῆ, τελέσει θυσίες, χύσει χοές, άνεκαλείτο την ψυχή όποιαδήποτε από τους προγόνους ή φίλους του· και σ' αυτόν άπαντούσε είδωλον άμυδρό μέν στην όψη, όμιλητικόν (φθεγκτικόν) δέ, και αφού τον συμβούλευε για όσα χρειαζόταν, άποχωρούσε>>.

Οί ψυχαγωγίες ήταν συνηθισμένο φαινόμενο και στον ρωμαϊκό κόσμο. Ο Νέρων προσπαθεί να ανεβάσει την ψυχή της κατ' έντολή του δολοφονηθείσης μητέρας του Άγριππίνας, για να μετριάσει την όργή της (Σουετώνιος, Νέρων 24,4). Ο Καρακάλλας επίσης ανεβάζει τις ψυχές πολλών, για να άπαλλαγεί από τους εφιάλτες του, αλλά του μιλάει μόνο ο Κόμμοδος (Δίων Κάσσιος 78,15).

Τά λεγόμενα από τους αρχαίους συγγραφείς για τις δραστηριότητες των μαντείων και νεκρομαντείων, άντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό από τους νεώτερους έρευνήτες, κάποτε μάλιστα και με ειρωνικό σαρκασμό για τους <<άφελείς>> που πίστευαν ότι συνομιλούσαν με τους θεούς ή με τά πνεύματα των νεκρών! Έάν όμως ή άγνοια οδηγεί σε λανθασμένες άντιλήψεις, τό χρέος

κάθε ευσυνείδητου επιστήμονα είναι να αναγνωρίζει τα σημεία που αγνοεί και να μην διατυπώνει τις εικασίες του σαν δήθεν επιστημονικά πορίσματα.

Άλλοι ιστορικοί πάλι, ενώ είναι μετριοπαθείς, συγκρατημένοι στις κρίσεις τους και ακολουθούν κατά γράμμα τις αρχαίες πηγές, διστάζουν να αναγνωρίσουν την πνευματιστική βάση της λειτουργίας των μαντείων, λέγοντας ότι απλώς εξυπηρετούσαν την ανθρώπινη ανάγκη αναρίθμητων ελλήνων να επιζητούν θεϊκή ενίσχυση⁽³⁾, και υπονοώντας ότι ή οποιαδήποτε ενίσχυση εξ αυτών ήταν σαν μιά έπιταγή χωρίς αντίκρυσμα.

Η ιστορία των μαντείων πρέπει κάποτε να γραφτεί από την αρχή, από ανθρώπους που θα κατέχουν άριστα τό θέμα του πνευματισμού, τόσο στο θεωρητικό όσο και στο πρακτικό επίπεδο. Διότι εάν δεν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὁ πνευματισμός, εἶναι σάν νά ἐξετάζεται π.χ. ἡ ἀνάπτυξη ἑνός φυτοῦ χωρίς νά λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἡλιακή ἐνέργεια. Ὅπως χωρίς τόν ἥλιο δέν θά ὑπῆρχε ζωή, ἔτσι καί χωρίς τόν πνευματισμό δέν θά ὑφίσταντο τά μαντεῖα.

Οἱ διάφορες ἀπλούστερες μορφές μαντείας, ὅπως ἡ λεκανομαντεία, ὕδρομαντεία, κατοπτρομαντεία, λιθομαντεία, ἐμπυρομαντεία, ἱεροσκοπία κλπ., ἄν καί μερικές φορές συνδέονται μέ τήν λειτουργία ἐπίσημων μαντείων, ἦσαν περισσότερο διαδεδομένες μεταξύ τοῦ λαοῦ καί συνεπῶς ὑπάγονται κυρίως στόν χῶρο τῆς λαογραφίας. Ὑφίστατο βεβαίως καί κάποια πνευματιστική βάση (εάν δέν ὑπῆρχε ἀπάτη), ἀλλά σέ ἐλάχιστες περιπτώσεις προέκυπταν ἀξιόλογα ἀποτελέσματα.

(1) Βλ. Σ. Δάκαρη: *Δωδώνη*, Ἰωάννινα 1971, σελ. 80.

(2) Ἐξ αὐτοῦ ὑποστήριξαν τήν ἐτυμολογία τῆς Δωδώνης ἀπό τόν ἦχο τοῦ κεραυνοῦ (μπουμπουνητό). Ἡ δέ προσωνομία τοῦ Διός <<Δωδωναῖος>>, σημαίνει <<ἐκείνος πού κατοικεῖ (ναίει) μέσα στόν κεραυνό>>.

(3) Βλ. H.W. Parke: *Ἑλληνικά Μαντεῖα*, ἐκδόσεις Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 1979, σελ. 188.

7. Ἱστορικοί χρησιμοί

Ἐνας ἀπό τούς γνωστότερους χρησιμοί εἶναι τῆς Πυθίας τῶν Δελφῶν πρός τόν Κροῖσο.

Ὁ Κροῖσος γιά νά ἀντιμετωπίσει τήν αὐξανόμενη δύναμη τῶν Περσῶν, ἀποφάσισε νά ἐρωτήσει τά Μαντεῖα γιά τό τί ἔπρεπε νά κάνει. Σκέφθηκε ὅμως νά δοκιμάσει πρῶτα ἐάν ἔλεγαν τήν ἀλήθεια. Ἔστειλε, λοιπόν, ἀπεσταλμένους σέ ἕξι μαντεῖα τῆς Ἑλλάδος καί ἕνα τῆς Λιβύης, μέ τήν ἐξῆς ὁδηγία: Νά ὑπολογίσουν 100 ἡμέρες ἀπό τότε πού ἀναχώρησαν καί τήν ἑκατοστή νά ἐρωτήσουν τό ἀντίστοιχο μαντεῖο: <<Μέ τί ἀσχολεῖται ἐκείνη τήν στιγμή ὁ βασιλέας τῶν Λυδῶν Κροῖσος>>.

Ἡ ἀπάντηση τῆς Δελφικῆς Πυθίας ἦταν:

<<Γνωρίζω τόν ἀριθμό τῶν κόκκων τῆς ἄμμου καί τό βάθος τῆς θάλασσης. Καταλαβαίνω τόν κωφόν καί ἀκούω τόν μή ὀμιλοῦντα. Αἰσθάνομαι ὁσμὴ χελώνας μέ σκληρό ὄστρακο, πού βράζει σέ χάλκινη χύτρα μαζί μέ κρέατα ἀρνιοῦ. Ἀπό κάτω εἶναι στρωμένος χαλκός καί ἀπό πάνω τήν καλύπτει χαλκός>> (Ἡροδ. Α' 46-53).

Πράγματι ὁ Κροῖσος, χωρίς νά γνωρίζουν τίποτε οἱ ἀπεσταλμένοι του, ἔκανε τό ἐξῆς: Ἐκοψε σέ κομμάτια μία χελώνα καί ἓνα ἀρνί, καί τά ἔβραζε ὁ ἴδιος σέ μία χάλκινη χύτρα μέ χάλκινο σκέπασμα.

Ὅταν ἔμαθε τήν ἀπάντηση, τόσο πολύ ἐντυπωσιάστηκε, ὥστε προσπάθησε νά ἐξασφαλίσει τήν εὐνοια τοῦ θεοῦ τῶν Δελφῶν γιά τίς ἐπόμενες ἐνέργειές του κατά τῶν Περσῶν, προσφέροντας στό μαντεῖο πλουσιώτατα δῶρα ἀπό χρυσό καί ἄργυρο.

Ἀπό τά ἄλλα μαντεῖα, μόνο τοῦ Ἀμφιάρρου ἐδῶσε ἐπίσης σωστή ἀπάντηση, ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος δέν τήν ἐγνώριζε, γιὰτί δέν εἶχε καταγραφεῖ κάπου.

Ὁ χρησμός αὐτός καί οἱ ἐπόμενοι πρός τόν Κροῖσο, ἀποδεικνύουν ὅτι δέν ἦταν ἡ Πυθία ἢ οἱ ἱερεῖς πού ἀπαντοῦσαν, ἀφοῦ δέν ἦσαν σέ θέση νά γνωρίζουν τήν σωστή ἀπάντηση, τήν ὁποία ἔδινε μέσω τῆς Πυθίας ἡ ὑψηλή πνευματική ὄντοτητα, ἡ ἐμφανιζόμενη μέ τό ὄνομα <<Ἀπόλλων>>.

Ἐνα ἄλλο ἐνδιαφέρον περιστατικό συνέβη στό θηβαϊκό ἱερό τοῦ Ἀπόλλωνος Πτώου, κοντά στή λίμνη Κωπαῖδα.

Ὁ Εὐρωπεύς Μῦς, ἀπεσταλμένος τοῦ Μαρδόνιου, περιερχόταν ὅλα τά μαντεῖα νά λάβει χρησμούς. Ὅταν ἔφθασε στό ἀνωτέρω ἱερό, εἰσῆλθε ὁ Μῦς μαζί μέ τρεῖς ἄλλους ἄνδρες, πού θά ἔγραφαν ὅ,τι θά χρησιμοδοτοῦσε ὁ προφήτης. Ξαφνικά ὅμως ὁ προφήτης ἄρχισε νά ὀμιλεῖ σέ ἄγνωστη βαρβαρική γλῶσσα, οἱ δέ γραφεῖς δέν ἤξεραν τί νά κάνουν. Τότε ὁ Μῦς ἄρπαξε μία πινακίδα ἀπό τά χέρια τους καί ἔγραψε ὁ ἴδιος τά λεγόμενα ἀπό τόν προφήτη. Ἐξήγησε δέ κατόπιν, ὅτι ἡ γλῶσσα στήν ὁποία δόθηκε ὁ χρησμός ἦταν ἡ Καρική (Ἡροδ. Η' 135).

Οἱ ἱερεῖς καί ὁ προφήτης δέν γνώριζαν τήν Καρική γλῶσσα. Πρόκειται, συνεπῶς, γιά τό γνωστό πνευματιστικό φαινόμενο τῆς ξενογλωσσίας, ὅπως λέγεται σήμερα, ἤτοι τῆς γλωσσολαλίας. Ἡ διαχρονική ἐμφάνιση τοῦ ἴδιου ἀκριβῶς φαινομένου ἐπιβεβαιώνει γιά μία ἀκόμη φορά, ὅτι οἱ προφῆτες τῶν ἀρχαίων μαντείων ἦσαν μεσάζοντες.

Στό Τροφώνιον Μαντεῖον, στή Λειβαδιά, οἱ ἐνδιαφερόμενοι μετά ἀπό μία προπαρασκευή καθήρχοντο οἱ ἴδιοι στό ἄδυτο γιά νά λάβουν τόν χρησμό. Τήν περιγραφή τοῦ ἀδύτου διέσωσε ὁ Παυσανίας (9, 39, 14) διότι καί ὁ ἴδιος εἶχε λάβει χρησμό. Ὁ Πλούταρχος περιγράφει τήν κάθοδο ἑνός νέου, τοῦ Τιμάρχου, ὁ ὁποῖος παρέμεινε στό ἄδυτο δύο νύχτες καί μία ἡμέρα, ὅταν δέ ἀνέβηκε, διηγήθηκε ὅσα ἐκπληκτικά πράγματα εἶδε καί ἄκουσε.

Ἀρχικά συνάντησε πολύ σκότος, ἀκολούθως δέ παρέμεινε ξαπλωμένος πολὺν χρόνο, χωρίς νά ἔχει σαφῆ ἀντίληψη ἐάν ἦταν ξύπνιος ἢ ὄνειρευόταν. Ξαφνικά τοῦ φάνηκε ὅτι δέχθηκε ἓνα κτύπημα στό κεφάλι, ὅποτε ἀνοιξαν οἱ ραφεῖς τοῦ

κρανίου και ἄφησαν ἐλεύθερη τὴν ψυχὴν. Ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὸ σῶμα εἰσῆλθε σὲ ἀέρα διαυγῆ καὶ καθαρὸν, ὥστε τοῦ φάνηκε πῶς γιὰ πρώτη φορά ἀνέπνεε, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ του πού μέχρι τότε παρέμενε ἀσφυκτιῶσα ἐντὸς τοῦ σώματος, γινόταν μεγαλύτερη ὅπως τὸ πανί τοῦ πλοίου ὅταν φουσκώνει. Δέν ἐβλεπε πούθενά τὴν γῆ, ἀλλὰ μόνο κυκλικές νησίδες μέσα σὲ μία ἀπέραντη λίμνη ἢ θάλασσα μὲ ἐξαισίους χρωματισμούς.

Πρὸς τὰ κάτω φάνηκε ἓνα μεγάλο στρογγυλὸ χάσμα, σκοτεινὸ, ἀπὸ ὅπου ἀκούοντο ἀπειρα οὐρλιάσματα, στεναγμοὶ καὶ κλαυθμηρισμοὶ. Μετὰ ἀπὸ λίγο κάποιος, ἀθέατος σ' αὐτόν, τοῦ εἶπε: <<Ὡ Τιμαρχε, τί ἐπιθυμεῖς νὰ μάθεις;>>. Αὐτὸς ἀπάντησε: <<Γιὰ τὰ πάντα, διότι ὅλα εἶναι ἀξιοθαύμαστα>>. Κατόπιν ὁ ἀόρατος συνομιλητὴς τοῦ ἐξήγησε ὅσα ἐβλεπε, τὴν κατάσταση τῶν ψυχῶν στὸν Ἄδη, τὴν ἀνοδο καὶ κάθοδο τῶν ψυχῶν, τὴν διαβίωση τῶν ψυχῶν στὰ ὑλικά σώματα, καθὼς καὶ τοὺς προστάτες δαίμονες πού συνδέονται μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Στὸ τέλος τοῦ εἶπε: <<Αὐτὰ θὰ τὰ μάθης σαφέστερα, ὦ νεανία, ἐντὸς τριῶν μηνῶν - τώρα δὲ ἀπελθε>>. Πράγματι, μετὰ ἀπὸ τρεῖς μῆνες ὁ Τιμαρχος πέθανε. (Βλ. Πλουτάρχου, *Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου* 590 A - 592 F).

Στὴν ἀνωτέρω περιγραφή φαίνεται καθαρά ἡ διαστολὴ τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἐξοδὸς τῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, χωρὶς ὅμως νὰ διασπᾶται ὁ σύνδεσμος μὲ τὸ σῶμα, ὅποτε βλέπει καὶ ἀκοῦει πράγματα τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου. Τὴν ἴδια ἰκανότητα, ὅπως ἀναφέρεται στὸ ἀνωτέρω κείμενο, εἶχε ὁ Ἑρμόδωρος ὁ Κλαζομένιος, ἡ ψυχὴ τοῦ ὁποίου ἐγκατέλειπε τὸ σῶμα, χαλαρώνοντας τὸν σύνδεσμο μὲ τὸ σῶμα, καὶ περιερχόταν σὲ πλεῖστα μέρη, πολὺ μακρυνὰ ἀπὸ τὸν τόπο του. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἐπιμενίδης (Λεξικὸ Σούδα).

Τὰ ἐντυπωσιακὰ αὐτὰ φαινόμενα προέρχονται ἀπὸ ἐμπειρίες μαθητευομένων, πού προσήρχοντο στὰ μαντεῖα χωρὶς νὰ ἔχουν πολλές γνώσεις περὶ τοῦ Ὑπερβατικοῦ κόσμου. Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ φαντασθοῦμε σὲ ποιά ἐπίπεδα ἀνήρχοντο οἱ γνώσεις τῶν ἰδίων τῶν ἱερέων στὰ διάφορα μαντεῖα, τοὺς ὁποίους ἀκριβέστερα ἀποκαλοῦμε μύστες, καὶ ποιὲς ἐξαιρετικὲς προόδους εἶχε πραγματοποιήσει ὁ ἐσωτερισμὸς στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Ἐνδεικτικὸ στοιχεῖο τῶν ὑψηλῶν γνώσεων τῶν μυστῶν ἦταν ἡ κατανόηση τῆς ὑπαρξῆς Ἐνὸς Ἀνωτάτου ὄντος, τοῦ Ἄγνωστου Θεοῦ, καθὼς καὶ τῆς ἔννοιας τῆς Τριαδικῆς Θεότητος. Ἐνας σιβυλλικὸς χρησμὸς, δοθεὶς πολλὰ χρόνια πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου, ἔλεγε τὰ ἑξῆς:

<<Ὅπε ποτε τις, ἐπὶ τὴν πολυσχιδῆ ταύτην ἀλάστε Γῆν, καὶ δίχα σφάλματος γενήσεται σάρξ ἀκαμάτοις θεότητος ὄροις, ἀνιάτων παθῶν λύσει φθοράν. Καὶ τοῦτον φθόνος γενήσεται ἐξ ἀπίστου λαοῦ καὶ εἰς ὕψος κρεμασθήσεται ὡς θανάτου κακοῦργος>>. [Κάποτε στὴν διαιρεμένη καὶ γεμάτη πονηρία Γῆ θὰ γεννηθῆ ἓνας ἀναμάρτητος σύμφωνα μὲ τοὺς αἰώνιους ὄρους τῆς Θεότητος καὶ θὰ λύσει τὴν φθορὰ τῶν ἀνιάτων παθῶν. Καὶ αὐτόν θὰ τὸν φθονήσῃ ἄπιστος λαὸς καὶ θὰ κρεμασθῆ σὲ ὕψος σάν κακοῦργος ἀξίος θανάτου].

Σε ἐρώτηση δὲ τῶν ἱερέων γιὰ τὸ νόημα τῶν ἀνωτέρω λόγων ἡ Πυθία ἀπάντησε: <<Εἷς μὲ βιάζεται οὐράνιος, ὃς ἐστὶ φῶς τριλαμπές>>. [Ἔνα Οὐράνιος μὲ ἀναγκάζει νὰ μιλῶ ἔτσι, ὁ ὁποῖος εἶναι φῶς τριλαμπές].

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ Ὀκταβιανός (63 π.Χ. - 14 μ.Χ.), ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης, ἐπισκεφθεὶς κάποτε τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἐτέλεσε θυσίαν (ἐκατόμβην) καὶ ὑπέβαλε τὴν ἐρώτησι: <<Ποῖός θά βασιλεύσει μετὰ ἀπὸ μένα στὴν Ρωμαϊκὴ πολιτεία;>>.

Ἡ πυθία δὲν ἔδωσε καμμία ἀπάντησι. Τότε ἐτέλεσε ἄλλη θυσία, καὶ ρώτησε, γιὰτὶ δὲν τοῦ δόθηκε ἀπόκρισις, ἀλλὰ σιγᾶ τὸ μαντεῖον. Ἡ πυθία τοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς:

*<<παῖς Ἑβραῖος κέλεταιί με, θεός μακάρεσσιν ἀνάσσων
τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ Αἶδην αὖθις ἰκέσθαι.
λοιπόν ἀπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετεράων>>(1).*

[Ἔνας Ἑβραῖος παῖς μὲ διατάσσει, θεός βασιλεύων στούς μάκαρες, νὰ ἐγκαταλείψω αὐτὴ τὴν αἶθουσα καὶ νὰ πάω πάλι στὸν Ἄδη. Λοιπόν, φύγε χωρὶς νὰ ὀμιλεῖς ἀπὸ τοὺς βωμούς μου].

Αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια τῆς πυθίας, ἀλλὰ τοῦ ὀμιλοῦντος πνεύματος, τὸ ὁποῖο κατ' ἐντολὴ τοῦ Κυρίου δὲν ἀπάντησε στὸ ὑποβληθέν συγκεκριμένο ἐρώτημα. Ἄπο δὲ τίς λέξεις <<παῖς Ἑβραῖος>> προκύπτει ὅτι ὅταν δόθηκε ὁ χρησμός, ὁ Ἰησοῦς ἤδη εἶχε γεννηθῆ καὶ ζοῦσε σάν παιδί μετὰξὺ τῶν Ἑβραίων.

(1) Βλ. Μαλάλας σελ. 231,10 Νικηφόρος Κάλλιστος Ἐκκλ. Ἱστ. I, 17. Σοῦδα εἰς λ. Αὔγουστος.

8. Σίβυλλες καὶ Βάκιδες

Σίβυλλες ἐκαλοῦντο γενικά οἱ θεόπνευστες προφήτιδες, οἱ ὁποῖες χρησιμοδοτοῦσαν αὐθόρμητα, χωρὶς νὰ ἐρωτηθοῦν. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς χρησιμοδοσίας ἡ Σίβυλλα γινόταν ἐνθεος, δηλαδὴ καταλαμβανόταν ἀπὸ τὸ προφητικὸ πνεῦμα πού τὴν ἐνέπνεε.

Ἡ ἀρχαιότερη Σίβυλλα ἀναφέρεται ὅτι ἐξῆσε καὶ συνέγραψε χρησμούς πρὶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, ἢ σύμφωνα μὲ ἄλλους καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν Ὀρφέα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ παράδοσις περὶ Σίβυλλῶν χάνεται στὰ βάθη τῆς ἱστορίας.

Γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ὄνομα Σίβυλλα μνημονεύεται στὸ ἀπόσπασμα 92 τοῦ Ἡράκλειτου: <<Ἡ Σίβυλλα μὲ μαινόμενο στόμα, μιλῶντας ἀγέλαστα, ἀκαλλώπιστα καὶ ἀμύριστα, φθάνει μέχρι χίλια χρόνια μὲ τὴν φωνή της, γιὰ τὸν θεό>>. Ἀργότερα ἀναφέρονται 19 συνολικά Σίβυλλες, ἀπὸ τίς ὁποῖες σπουδαιότερες ἦσαν ἡ Ἐρυθραία Ἡροφίλη στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἡ Κυμαία στὴ Δύση.

Ἐπιστεύοντο σάν ὑπεράνθρωπα ὄντα, ἐνδιάμεσα μεταξύ θεῶν καί ἀνθρώπων. Ἐθεωροῦντο παρθένες καί εἶχαν προστάτη τόν θεό Ἀπόλλωνα. Ἀπό τίς περιγραφές τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο προφήτευαν, φαίνεται καθαρά ὅτι ἦσαν μεσάζουσες, ἐρχόμενες σέ ἐπικοινωνία μέ πνευματικές ὄντοτητες διάφορων ἐπιπέδων ἐξέλιξης.

Ἀπό τήν Κυμαία Σίβυλλα ὁ βασιλεύς τῆς Ρώμης Ταρκίνιος ὁ Ὑπερήφανος (534-510 π.Χ.) ἀγόρασε τά βιβλία τῶν χρησμῶν ἀντί ὑπέρογκου χρηματικοῦ ποσοῦ. Ὄταν δέ κάποιος σοβαρός κίνδυνος ἀπειλοῦσε τήν Ρώμη, μία εἰδική δεκαπενταμελής ἐπιτροπή συμβουλευόταν τά βιβλία γιά νά εὔρει τά μέσα ἀπομάκρυνσης τοῦ κινδύνου, καί τίς θυσίες ἢ προσφορές πού ἔπρεπε νά γίνουν πρὸς ἐξευμενισμό τῶν θεῶν.

Οἱ Σίβυλλες προφήτευαν συνήθως τίς μεγάλες καταστροφές πού ἐπρόκειτο νά πληξοῦν τούς λαούς. Ἡ ἄλωση τῆς Τροίας, ἡ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων στούς Αἰγὸς ποταμούς, ἡ ἦττα τῶν Ἑλλήνων στήν Χαϊρώνεια ἀπό τόν Φίλιππο καί πολλά ἄλλα γεγονότα, εἶχαν προβλεφθῆ ἀπό διάφορες Σίβυλλες⁽¹⁾.

Ἡ προφητική δύναμη τῆς Σίβυλλας ἀναγνωρίστηκε σάν γνήσια καί ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι βρῆκαν στούς χρησμούς της πολλά στοιχεῖα σύμφωνα μέ τήν χριστιανική διδασκαλία. Ὁ Θεόφιλος Ἀντιοχείας (Β' αἰῶν) παραθέτει ἓνα ἐκτενές ἀπόσπασμα μιᾶς προφητείας της, ὅπου γίνεται λόγος γιά τόν Ἐνα Θεό, τόν Ἀγέννητον, Παντοκράτορα, Παντεπόπτην κλπ. Μένεται δέ ἡ Σίβυλλα τούς ἀνόητους ἀνθρώπους πού δέν μποροῦν νά κατανοήσουν τήν ὑπαρξη ἑνός Ὑπερτάτου Ὄντος, κυβερνήτου τῶν πάντων (ΒΕΠ 5,46-47).

Ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς ἐκτιμοῦσε ιδιαίτερα τήν Σίβυλλα, ὄχι μόνο γιατί διακήρυξε τήν ὑπαρξη τοῦ Ἐνός Θεοῦ, ἀλλά καί γιατί προέβλεψε τήν πτώση τῶν εἰδώλων. Ὁ Ἰουστίνος ἐπίσης λέγει ὅτι ἡ Σίβυλλα δέν εἶχε δικαίωμα νά διορθῶναι ἐκ τῶν ὑστέρων ὅσα ἔλεγε, ὅπως ἔκαναν οἱ ποιητές. Ὅσο διαρκοῦσε ἡ ἐπίπνοια, ἔδινε τίς προφητείες· ὅταν ὁμως σταματοῦσε ἡ ἐπίπνοια, ὄχι μόνο σταματοῦσε νά μιλάει προφητικά, ἀλλά οὔτε θυμόταν τί εἶχε εἰπεῖ (ΒΕΠ 4,42).

Στήν παρατήρηση αὐτή ἔχομε μία τυπική ἐπιβεβαίωση τῆς διαμεσότητος τῆς Σίβυλλας. Τό σημαντικώτερο ὁμως εἶναι ὅτι οἱ σχετικές μαρτυρίες, προερχόμενες ἀπό τόν χριστιανικό κόσμο, ἀποδεικνύουν ὅτι στούς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ διαμεσότητα ἔθεωρεῖτο σάν θεῖο χάρισμα καί ὅτι ἡ προφητεία λαμβάνει χώραν μόνο μέ τήν παρουσία τοῦ θεοῦ.

Ὅμως οἱ ἀντιλήψεις περί ἐπικοινωνίας τῆς Σίβυλλας μέ τόν θεό δέν ἐμφανίστηκαν γιά πρώτη φορά ἐντός τοῦ χριστιανικοῦ χώρου, ἀλλά ἀντανακλοῦν τήν ἀρχαιότερη κοινά ἀποδεκτή πίστη περί θεοπνευστίας της. Ἦδη ἀπό τόν 6ον π.Χ. αἰῶνα ὁ Ἡράκλειτος σέ ἓνα ἀπόσπασμά του λέγει, ὅτι ἡ Σίβυλλα δέν προλέγει τό μέλλον μέ τίς ἀνθρώπινες δυνάμεις της, ἀλλά <<σύν θεῷ>>· ἔχοντας δηλαδή τήν βοήθεια τοῦ θεοῦ:

<<Ἡράκλειτος γάρ οὐκ ἀνθρωπίνως, φησίν, ἀλλὰ σὺν θεῷ τό μέλλον Σιβύλλῃ πεφάνθαι>>⁽²⁾ (Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωματεῖς Α' 15· ΒΕΠ 7,263,15-16).

Στό ἐπιτύμβιο ἐπίγραμμα τῆς Σίβυλλας Ἡροφίλης ἀναγραφόταν: <<ἄδ' ἐγὼ ἅ Φοίβοιο σαφηγορίς εἰμί σίβυλλα...>> (Παυσ. Χ 12,6). [Ἐδῶ βρίσκομαι ἐγὼ ἢ Σίβυλλα, ἢ σαφῶς ἀγορεύουσα (μεταδίδουσα) τοὺς λόγους τοῦ Φοίβου...]. Δηλαδή δὲν μιλάει ἀπὸ τὸν ἑαυτὴ τῆς, ἀλλὰ ἐνεργεῖ σάν μεσάζουσα τοῦ θεοῦ. Στό δέ ἐδάφιο 3 χαρακτηρίζεται σάν <<μαινομένη τε καὶ ἐκ θεοῦ κάτοχος>>, ἦτοι προφήτευσε εὐρισκόμενη σέ (ἐκστατική) μανία καὶ κατεχόμενη ἀπὸ τὸν θεό.

Ὁ Παυσανίας στό ἴδιο κεφάλαιο ἀναφέρει καὶ ἄλλες γυναῖκες προφήτισσες, πού χρησιμοδοτοῦσαν μέ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν γενικά ἀποδεκτές σάν σίβυλλες, λόγω τῆς περιορισμένης σημασίας τῶν χρησμῶν τους. Φαίνεται πάντως ὅτι τό προφητικό φαινόμενο ἦταν πολὺ διαδεδομένο, ἀκόμη καὶ ἐκτός τῶν καθιερωμένων μαντείων.

Οἱ Βάκιδες ἦσαν μία ἄλλη κατηγορία λαϊκῶν προφητῶν. Βάκις ὀνομαζόταν ἕνας παλαιὸς Βοιωτὸς προφήτης, οἱ δέ μεταγενέστεροι ἀκολουθήσαντες τὴν ἴδια μέθοδο, ἀπεκαλοῦντο γενικά Βάκιδες.

Ἐπιστεύετο ὅτι εἶχαν τὴν ἱκανότητα νά προλέγουν τό μέλλον, χωρίς νά ἐρωτῶνται καὶ χωρίς νά προσδιορίζουν συγκεκριμένο χρόνο πραγματοποίησης κάθε προφητείας.

Οἱ χρησμοὶ τῶν Βάκιδων κυκλοφοροῦσαν σέ διάφορες συλλογές. Στούς Ἰππῆς τοῦ Ἀριστοφάνη, ὁ Παφλαγῶν (ὁ Κλέων) χρησιμοποιεῖ τέτοια συλλογή. Ὁ Πεισίστρατος ἐπίσης εἶχε τό παρωνύμιο τοῦ Βάκιδος, λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντός του γιὰ τὴν προμήθεια τέτοιων χρησμῶν.

Τό ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό τους ἦταν ὅτι δὲν ἐδίδοντο γιὰ κάποια συγκεκριμένη περίσταση, ἀλλὰ μέ ἀόριστη ἐπαλήθευση στό μέλλον. Ὁ Ἡρόδοτος διέσωσε ἕναν τέτοιο χρησμό πρὸς τοὺς Εὐβοεῖς, πού ἔλεγε: <<Πρόσεχε, ὅταν ὁ βαρβαρόφωνος ρίξει στήν θάλασσα ζεύγμα βύβλινον, νά ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν Εὐβοία τίς αἶγες πού βελάζουν πολὺ>>.

Ὁ χρησμός ὑπῆρχε πολὺ καιρὸ καὶ οἱ Εὐβοεῖς ἔπρεπε νά τὸν γνωρίζουν καὶ νά τὸν ἐφαρμώσουν ὅταν ἔπρεπε. Ἐπειδὴ ὅμως ἀδιαφόρησαν, νομίζοντας ὅτι δὴθεν δὲν ἔχει κανένα νόημα, ὑπέστησαν μεγάλες συμφορές (Ἡροδ. Η' 20).

Ὁ Ἡρόδοτος ἐκφράζεται κάπως συγκρατημένα γιὰ τοὺς Βάκιδες. Ἐν τούτοις ἀναφέρει τρεῖς ἀκόμη τέτοιους χρησμούς πού ἐπαλήθευσαν (Ἡροδ. Η' 77, 96, Θ' 43).

Σάν νεώτερος Βάκις μπορεῖ νά θεωρηθῇ ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ ὁποῖος ὡς γνωστὸν ἔχει δώσει πολλές σύντομες προφητείες, ἀναφερόμενες στό ἀπώτερο μέλλον γιὰ τὴν ἐποχὴ του. Οἱ χρησμοὶ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ εἶχαν μεγάλη διάδοση μεταξύ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού μέχρι σήμερα ἀσχολοῦνται μέ τό ἄν καὶ πῶς ἐπαληθεύτηκαν ἢ θά ἐπαληθευτοῦν.

Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ὑπῆρχαν πλανόδιοι ἐρμηνευτές τῶν χρησμῶν, πού ἐνημέρωναν τοὺς ἐνδιαφερόμενους γιὰ τὰ μέλλοντα, ἔναντι ἀμοιβῆς. Ἐπειδὴ ὅμως

πολλές φορές έπεφταν έξω στίς προβλέψεις τους, δέν απέφυγαν τήν σαρκαστική σάτιρα του Άριστοφάνη.

(1) Βλ. Rich Hendess, *Oracula Graeca*, σελ. 137-138.

(2) Έπισημαίνουμε ιδιαίτερα αυτό τό απόσπασμα, πρώτον διότι δέν συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση των Diels-Kranz και δεύτερον διότι έχει αποφασιστική σημασία για τήν κατανόηση των μεταφυσικών πεποιθήσεων του άποκληθέντος σισταινού φιλόσοφου.

9. Οί ψευδομάντεις

Παράλληλα μέ τήν μαντική στην άρχαία Έλλάδα είχε αναπτυχθή σέ κάποιο βαθμό και ή ψευδομαντεία.

Γράφει ο Πλάτων: <<Άγύρτες και μάντεις τριγυρίζοντας στίς πόρτες των πλουσίων, καλλιεργούν τήν πεποίθηση ότι έχουν στην κατοχή τους μία δύναμη πού τήν παίρνουν από τους θεούς μέ θυσίες και μέ γητέματα, για νά γιατρεύουν μέ προσφορές και τελετές όσα άδικήματα έχει κάνει ο ίδιος ή οι πρόγονοί του. Και εάν κάποιος θέλει νά κάνει κακό στον έχθρό του, μπορούσαν μέ λίγα χρήματα νά βλάψουν μέ τόν ίδιο τρόπο δικαίους και άδικους, χρησιμοποιώντας μαγικές επικλήσεις και καταδέσμους, ισχυριζόμενοι ότι αναγκάζουν τους θεούς νά γίνονται ύπηρετες τους>> (*Πολιτεία Β' 364 BC*).

Οί τοιοῦτοι, ή ήσαν άπατεώνες, ή εφάρμοζαν μεθόδους ανάλογες προς τήν λευκή ή μαύρη μαγεία. Γι' αυτό ο Πλάτων καταφέρεται δριμύτατα έναντίον τους, λέγοντας ότι οι ψευδομάντεις αναδεικνύονται από εκείνους τους ανθρώπους πού άφ' ενός δέν πιστεύουν στους θεούς και άφ' ετέρου είναι επιρρεπείς σέ κάθε είδους ήδονές και άπολαύσεις. Αυτοί γίνονται έμπειροι στίς μαγανείες και μερικές φορές αναδεικνύονται τύραννοι, δημαγωγοί ή στρατηγοί, και οργανωτές μυστικών ιεροτελεστιών. Άκριβώς επειδή οι ίδιοι δέν πιστεύουν σέ τίποτα, προσπαθούν νά εξαπατήσουν τους άλλους, εμφανιζόμενοι σαν καλοί και άγαθοί. Οί πιο επικίνδunami πρέπει νά καταδικάζονται πολλές φορές σέ θάνατο (*Νόμοι I 908 D*).

Οί ψευδώς επαγγελόμενοι τους μάντεις ή τους σοφούς ή τους ιατρούς, θεωρούνται από τόν Άριστοτέλη σαν ματαιόδοξοι και αλλαζόνες. Άποδίδουν στους έαυτούς των ικανότητες πού δέν έχουν, μέ σκοπό τήν άπόκτηση χρημάτων και φήμης, προσποιούμενοι ότι από αυτούς θα ώφεληθούν πολύ όσοι τους ακολουθήσουν (*Ηθικά Νικομάχεια Δ' 1127 B*).

Οί ψευδομάντεις δέν έχαιραν μεγάλης εκτίμησης. Αυτό φαίνεται στα όσα λέγει ή προφήτις Κασσάνδρα, μετά τήν άλωση τής Τροίας. Η Κασσάνδρα έλαβε τό προφητικό χάρισμα από τόν Άπόλλωνα, άφου του ύποσχέθηκε γάμο. Έπειδή όμως τόν εξαπάτησε, εκείνος τήν καταράσθηκε νά μήν πιστεύει κανείς τίς προφητείες της. Έτσι, όταν προφητεύει τόν θάνατο του Άγαμέμνονα, φοβάται μήπως τήν εκλάβουν σαν τους φλύαρους ψευδομάντεις πού γυρίζουν πεινασμέ-

νοι από πόρτα σέ πόρτα αναζητώντας πελατεία (Αίσχύλου, *Άγαμέμνων* 1195,1273).

Μερικές φορές διεψεύδοντο και οι χρησμοί των επίσημων μάντεων, όπως συνέβη μέ τήν πανωλεθρία του άθηναικού στρατού στή Σικελία. Τότε οι Άθηναίοι έξοργίστηκαν κατά των χρησμολόγων και των μάντεων, διότι μέ τίς προφητείες τους έδωσαν έλπίδες ότι θά καταλάβουν τήν Σικελία (Θουκυδίδου, *Ίστορία* Η' 1).

Άλλοτε πάλι στίς προφητείες υπεισήρχετο σκόπιμα ο δόλος και ή άπάτη. Ο άθηναιός χρησμολόγος Όνομάκριτος είχε εκδιωχθή από τον Ίππαρχο, επειδή συνελήφθη έπ' αυτόφωρο νά παρεμβάλλει μεταξύ των χρησμών του Μουσαίου έναν ιδικό του. Τότε πήγε στά Σουσα, στον βασιλέα των Περσών, μαζί μέ τους Πεισιστρατίδες. Κάθε φορά δέ που ανέλάμβανε νά χρησιμοδοτήσει, άν κάτι προεμήνυε κακό για τον Εέρξη τό άποσιωπούσε, λέγοντας μόνο όσα ήσαν καλά (Ηροδ. Ζ' 6).

Άλλη περίπτωση αναφέρεται από τον Ξενοφώντα. Ο μάντης Σιλανός του είπε κάποτε, ότι οι θυσιές απέβαιναν μέν ευνοϊκές, στά ιερά όμως διαφαινετο κάποιος δόλος και έπιβουλή εναντίον του. Αυτά τά είπε επειδή ο ίδιος ο Σιλανός είχε σκοπό νά διαβάλλει τον Ξενοφώντα στους στρατιώτες, για νά τον έμποδίσει στην πραγματοποίηση του σχεδίου του (*Κύρου Άνάβασις*, V 6,16-18· VI 4,13).

Ο Ίπποκράτης επίσης λέγει, ότι οι γυναίκες που είχαν ψυχολογικές διαταραχές, όταν ήρεμοΰσαν από τήν κατάστασή τους, αφιέρωναν στήν Άρτέμιδα πολλά πράγματα και ιδίως τά πολυτελέστερα φορέματά τους, έξαπατώνμενες από τίς συμβουλές των μάντεων (*Περί παρθενίων* 1).

Οι ποιητές δέν έχαναν ευκαιρία νά καυτηριάζουν τήν φιλοχρηματία και φιλοδοξία των μάντεων, έστω και διά στόματος εκείνων που έθίγοντο από τίς προβλέψεις τους. Λέγει π.χ. ο Κρέων στον Τειρεσία: <<Τό μαντικόν γάρ πάν φιλάργυρον γένος>> (Σοφ. *Άντιγ.* 1055). [Ή Όλο τό γένος των μάντεων είναι φιλοχρήματο]. Στή συνέχεια όμως ο Τειρεσίας προφητεύει όσα τρομερά πράγματα πρόκειται νά συμβούν, προκαλώντας τό δέος στον χορό, γιατί <<ποτέ ως τώρα δέν προφήτεψε ψέματα στην πολιτεία>> (στίχ. 1094).

Ο Άγαμέμνων άπειλεϊ νά σκοτώσει τον Κάλχαντα, για νά μή φανερώσει τήν μαντεία στο στρατό. Λέγει: <<Τό μαντικόν πάν σπέρμα φιλότιμον κακόν>> (Εΰρ. *Ίφ. Αΰλ.* 520). [Όλη ή κακιά σπορά των μάντεων έχει άρχομανία].

Έκτός όμως από τους ψευδομάντεις υπήρχαν και οι ιερείς των μαντείων, οι όποιοι αναλάμβαναν νά καταγράψουν και νά μεταδώσουν στους ενδιαφερόμενους τους χρησμούς της Πυθίας. Στή διαδικασία αυτή, όπως φαίνεται, έμφυλλοχωρούσαν διάφορες σκόπιμες αλλοιώσεις των χρησμών, ώστε ή άσάφεια νά καλύπτει έν μέρος τήν καθαρή άλήθεια⁽¹⁾.

Ένώ δηλαδή ή Πυθία, έφ' όσον ήταν άγνή στο έργο της, μετέδιδε έπακριβώς τήν άπάντηση του θεού στο ύποβληθέν έρώτημα, εάν ή άπάντηση αυτή για διάφορους λόγους δέν συνέφερε στους ιερείς, τήν τροποποιούσαν κάπως, για νά μήν γίνεται άμεσα αντιληπτό τό πραγματικό της νόημα.

Ὁ Πλούταρχος στό <<Περὶ τοῦ μῆ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν>> 26, λέγει ὅτι στοὺς παλαιούς χρόνους ἤρχοντο στό μαντεῖο πόλεις σπουδαιότατες καὶ βασιλεῖς καὶ τύραννοι μέ μεγάλες φιλοδοξίες, γιὰ νά ἐρωτήσουν περὶ σπουδαιοτάτων ὑποθέσεων· ἦταν λοιπόν ἐπικίνδυνο γιὰ τοὺς λειτουργούς τοῦ μαντείου νά τοὺς στενοχωροῦν καὶ νά τοὺς ἐξοργίζουσιν. Ὁ Φοῖβος γιὰ νά προφυλάξει τοὺς ὑπηρετάς του, δέν ἔκρυβε μέν τὴν ἀλήθεια, ἀλλά τὴν ἐκδήλωνε τροποποιημένη, σάν ~~ἀ~~κτίνα φωτός πού ὑφίσταται πολλές ἀνακλάσεις, καὶ ἀφαιροῦσε μέ τίς ποιητικές ἐκφράσεις τὴν δυσάρεστη ὄψη καὶ σκληρότητα τοῦ χρησμοῦ.

Κατὰ τὴν γνώμη μας, τό ἔργο τῆς συγκάλυψης γινόταν ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς ἱερεῖς. Ὁ χρησμός ἀπό τὴν Πυθία ἐδίδετο σαφέστατος, ἀλλά οἱ ἱερεῖς ἀπό σκοπιμότητα τοῦ ἔδιναν διφορούμενη ἔννοια. Οἱ ἰθύνοντες τοῦ μαντείου παρεσύροντο μερικές φορές στόν στρόβιλο τῶν πολιτικῶν παθῶν, ταυτίζοντας τά συμφέροντά τους πρός τά συμφέροντα διαφόρων φατριῶν ἢ πόλεων. Ἐάν τηροῦσαν πάντοτε εὐσυνείδητη στάση, κατὰ τίς ὑπαγορεύσεις τοῦ θεοῦ, ἀσφαλῶς δέν θά κλονιζόταν ἡ ὑπόληψη τοῦ μαντείου καὶ ἡ εὐεργετική του ἐπιρροή θά ἐπεκτεινόταν περισσότερο.

Στό ἴδιο ὡς ἀνωτέρω ἔργο τοῦ Πλούταρχου (κεφ. 25) ἀναφέρεται ὅτι γύρω ἀπό τό χρηστήριο συγκεντρώνοντο διάφοροι βωμολόχοι καὶ ἀλῆτες, οἱ ὅποιοι εἴτε παριστάνοντας τοὺς θεόπνευστους προφήτες, εἴτε τραβῶντας χαρτάκια μέ γραμμένες φράσεις, ἔδιναν χρησμούς σέ δούλους καὶ ἀπλοϊκές γυναῖκες. Αὐτοὶ οἱ ἀπατεῶνες, γόητες καὶ ψευδομάντιες, ἐξευτέλιζαν τὴν ποιητική ἀπόδοση τῶν χρησμῶν καὶ συνέτειναν στήν κατάπτωση τῆς ὑψηλῆς ἔννοιας τῆς μαντικῆς.

Παρόμοιες καταστάσεις ἐπικρατοῦσαν σέ ὅλα τά μαντεῖα, κάπως ἀντίστοιχες μέ τά νεώτερα πανηγύρια, ὅπου ἐκτός ἀπό τὴν ἱερή τελετή, συγκεντρώνεται ἔξω ἀπό τοὺς ναούς ἓνα πολύμορφο πλῆθος κάθε κατηγορίας ἀνθρώπων.

Ἀπό τὴν ἱστορική διαδρομή τῶν μαντείων συμπεραίνουμε, ὅτι κατὰ τὴν προκλασσική καὶ τὴν κλασσική ἐποχή εὐρίσκοντο σέ ὑψηλὴ στάθμη, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ ψευδομάντιες δέν εἶχαν ἀποκτήσει μεγάλο κύρος.

Ὅμως ὁ ἱστορικός νόμος τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς δέν ἄφησε ἀνεπηρέαστη καὶ τὴν ἀληθινὴ θεόπνευστη μαντική. Ἡ βαθμιαία διαφθορά τῶν Ἱερατείων ἦταν ἴσως ὁ σπουδαιότερος λόγος τῆς παρακμῆς τῶν μαντείων. Οἱ διφορούμενοι χρησμοί, ἡ σκόπιμη ἀπόκρυψη ἄλλων, ἡ πλεονεξία τῶν ἱερέων καὶ πολλά ἄλλα, συντέλεσαν στήν ἀνεπανόρθωτη ἀπώλεια τῆς παλαιᾶς αἴγλης καὶ ἀξιοπιστίας τους. Ἐνας ἄλλος λόγος εἶναι, ὅτι δέν ἐμφανίζοντο πλέον Πυθίες μεγάλης ἰσχύος, ἤτοι διαμεσότητος, ὅπως στοὺς κλασσικούς χρόνους. Τό ἴδιο συνέβη στοὺς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπου οἱ ἔχοντες τό προφητικό χάρισμα ἦσαν πάρα πολλοὶ κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ἀλλά βαθμιαία ἐλαττοῦντο σέ ἀριθμό καὶ σέ ἰσχύ, μέχρι πού ἐξέλιπαν σχεδόν τελείως τόν Γ' αἰῶνα.

Οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς ἄσκησαν δριμύτατη κριτική κατὰ τῶν μαντείων

και της εθνικης θρησκείας γενικώτερα, λέγοντας ότι οι θεοί των εθνικών είναι οι έκπεσόντες πονηροί δαίμονες που εξαπατούν τους ανθρώπους και ότι διά της Πυθίας μιλούσε ο Πύθων, ήτοι τό πνεύμα του Σατανά (βλ. Πράξεις 16,16).

Η τελική εκμηδένιση των ιερών Κέντρων της αρχαίας Ελλάδος επέφερε τό τέλος της επίσημης μαντικής, αλλά ή ψευδομαντεία διατηρήθηκε άφανώς και εξακολουθεί νά διατηρείται μέχρι σήμερα.

(1) Ο Ηρόδοτος μνημονεύει μία περίπτωση άπ' ευθείας επηρεασμού της πυθίας Περίαλλας, άπό τον Άριστόφαντον, άνδρα με μέγιστη επιρροή στους Δελφούς. "Όταν όμως άπεκαλύφθη ή συμπαιγνία, ή Περίαλλα καθαιρέθηκε (Ηροδ. ΣΤ' 66).

10. Τά Άσκληπειά

Άσκληπειά έλέγοντο τά θεραπευτήρια, άπό τό όνομα του μυθικού θεού Άσκληπιού.

Δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι στά Κέντρα αυτά εφαρμόζοντο αυστηροί κανόνες ύγιεινής για την διαμονή των άσθενών και ότι γινόταν χρήση θεραπευτικών μέσων. Όλα αυτά όμως ήσαν τά προπαρασκευαστικά στάδια και ή άπαραίτητη ψυχολογική προετοιμασία του άσθενούς, για νά εφαρμοσθή άποτελεσματικά τό κατ' έξοχήν θεραπευτικό στάδιο, ή έγκοίμησις.

Όσοι άσθενείς προσήρχοντο για θεραπεία, υπεβάλλοντο αρχικά σέ άνάλογη δίαιτα, σέ λουτρά, σέ ύγιεινούς περιπάτους κλπ. Ταυτόχρονα όμως οί ιερείς προσπαθούσαν νά έξυψώσουν τό ήθικό του άσθενούς και νά του τονώσουν την πεποίθηση, ότι ό θεός της Ιατρικής, ό Άπόλλων, θά του ύπεδείκνυε την κατάλληλη θεραπεία ή θά τον έθεράπευε έντελώς ό ίδιος.

Στους περιβόλους των Άσκληπειών ύπήρχαν πολλές στήλες με άναγεγραμμένες παλαιότερες θαυματουργικές θεραπείες άσθενών και ή άνάγνωσή τους ένίσχυε άκόμη περισσότερο την πίστη των προσερχομένων. Στο μουσειό της Έπιδάυρου σώζονται δύο τέτοιες στήλες με περιγραφές 20 και 23 ίάσεων, που διαφωτίζουν άρκετά τά όσα καθημερινώς διαδραματίζοντο στά θεραπευτικά αυτά κέντρα.

Όταν ό άσθενής εκρίνετο άρκετά προπαρασκευασμένος, μετά άπό την σχετική θυσία προς τον θεό, τον οδηγούσαν σέ ένα ιδιαίτερο άδυτο⁽¹⁾, όπου γινόταν ή έγκοίμησις. Κατά την διάρκεια αυτής, ή εμφανιζόταν ό ίδιος ό Άπόλλων και έθεράπευε τον άσθενή, ή έδινε σέ όνειρο τίς κατάλληλες οδηγίες για την θεραπεία του. Μετά δέ την επίτευξη της θεραπείας, πλήρωνε τά <<ίατρα>>, ήτοι την κανονισμένη άμοιβή προς τον ναό.

Άπό τίς δύο σπουδαιότατες έπιγραφές ίαμάτων της Έπιδάυρου, πληροφορούμαστε πώς έγινοντο πολλές ίάσεις και έξω άπό την διαδικασία της έγκοίμησις, σέ άπρόοπτες στιγμές και με παράδοξο τρόπο.

Ίδου μερικά παραδείγματα:

Ἡ ἐκ Σπάρτης Ἀράτα ἔπασχε ἐξ ὕδραπος. Ἀντί γι' αὐτήν ἦλθε ἡ μητέρα της στό ἱερό καί εἶδε ὄνειρο, ὅτι ὁ θεός ἀπέκοψε τήν κεφαλή τῆς κόρης της, ἐκρέμασε τό σῶμα πρὸς τά κάτω καί ἀφοῦ ἐξέρρευσε ἀφθονο ὑγρό, τοποθέτησε πάλι τήν κεφαλή ἐπάνω στόν τράχηλο. Τό ἴδιο ὄνειρο εἶδε καί ἡ κόρη της, πού θεραπεύθηκε.

Κάποιος ἄνδρας εἶχε μόνο ἓνα μάτι, ἐνῶ στό ἄλλο δέν ὑπῆρχε οὔτε ἶχνος τοῦ βολβοῦ. Ἐνῶ κοιμόταν στό Ἄβατο, εἶδε ὄπτασία ὅτι ὁ θεός παρεσκευάσε ἓνα φάρμακο καί τό ἔχυσε μέσα στά βλέφαρα. Ὅταν ἐγίνε ἡμέρα, ἐξῆλθε βλέπων καί ἀπό τοὺς δύο ὀφθαλμούς.

Κάποιος Νικάνωρ ἦταν χωλός. Ἐνῶ καθόταν στόν περίβολο, κάποιο παιδί <<ὑπαρ>> ἄρπαξε τήν ράβδο του καί ἔτρεχε. Ἐκεῖνος σηκώθηκε νά τό καταδιώξει, καί ἔτσι ἐγίνε ὑγιής.

Ἡ Σωστράτα ἐγκυμονοῦσε ἐπὶ ἓνα ἔτος. Ἐπειδὴ δέν ἔβλεπε κανένα σαφές ὄνειρο, μετεφέρετο πάλι στήν πατρίδα της, μαζί μέ τοὺς συνοδοὺς της. Καθ' ὁδόν συνάντησαν ἓναν ἀξιοπρεπῆ ἄνδρα, ὁ ὁποῖος διέταξε νά ἀποθέσουν κάτω τό φορεῖο καί ἀνασχίσας τήν κοιλία ἐβγαλε μέγα πλῆθος ἐλμίνθων. Συνέρραψε τήν κοιλία τῆς γυναίκας, πού θεραπεύθηκε, δηλώνοντας ὅτι ἦταν ὁ Ἀσκληπιός καί ὅτι ἔπρεπε νά ἀποστείλουν τά ἱατρα στήν Ἐπίδαυρο.

Ἀπό ὅλες τίς περιπτώσεις ἰάσεων φαίνεται καθαρά ὅτι πρόκειται γιά πνευματιστικές ἐπεμβάσεις. Οἱ γνωρίζοντες τίς ἀντίστοιχες σύγχρονες πνευματιστικές θεραπείες, διαπιστώνουν ἄμεσα τήν συνταύτιση τῆς προέλευσῆς τους ἀπό τίς οὐράνιες ὀντότητες τοῦ Ἰατρικοῦ τομέως. Τό <<ὑπαρ>> δηλώνει τήν σωματική παρουσία τῆς οὐράνιας ὀντότητος, ὅταν τό ἄτομο διατελεῖ ἐν ἐργηγόρσει, σέ ἀντίθεση μέ τό <<ὄναρ>>, ὅπου ἡ παρουσία εἶναι περισσότερο πνευματική.

Γιὰ νά ἐπιτευχθῆ ἡ πνευματιστική ἐπέμβαση χρειάζονται κάποιες κατάλληλες συνθήκες ἀπό τήν πλευρά τοῦ ἀσθενοῦς, ὥστε νά ἡρεμήσει ψυχικά καί σωματικά. Αὐτόν τόν σκοπό εἶχε ἡ παραμονή του γιά λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπό τήν ἐγκοίμηση, σέ συνδυασμό βέβαια μέ μία στοιχειώδη θεραπευτική ἀγωγή.

Ὁ ἀρχαιολόγος Π. Καββαδίας πού ἀνακάλυψε τίς ἐπιγραφές τῶν ἱαμάτων, ἀναγνωρίζει ὅτι πρόκειται γιά θαύματα, διότι δέν γίνονται μέ κάποιο θεραπευτικό μέσον. Τά παραλληλίζει δέ μέ τά θαύματα τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας μας καί μέ αὐτά πού συμβαίνουν στήν Παναγία τῆς Λούρδης, στήν Εὐαγγελίστρια τῆς Τήνου κλπ⁽²⁾. Ἀντίθετα ὁ ἱατρός Ἀ. Ἀραβαντινός πιστεύει ὅτι ἐπρόκειτο γιά καθαρά ἱατρικές ἐπεμβάσεις τῶν ἱερέων, πού ἔκαναν προκαταρκτική διάγνωση καί ἐπενέβαιναν ὅταν ὁ ἀσθενής κοιμόταν ναρκομένος στό Ἄβατο, ἀποδίδοντας τήν θεραπεία στόν <<θεό>>. Οἱ δέ φυσικῶς ἀδύνατες ἰάσεις, ὅπως ἡ θεραπεία τυφλῶν, ἦσαν φανταστικές, γιά νά ἐνισχύεται τό κύρος τοῦ θεοῦ⁽³⁾.

Ἡ Ἰατρική σάν ἐπιστήμη εἶχε ἐπιτύχει σημαντικές προόδους ἤδη ἀπό τήν Ὀμηρική ἐποχή. Τήν τέχνη τοῦ ἱατροῦ ἀσκούσαν οἱ ἱερεῖς ἢ ἄτομα σέ κλει-

στές ομάδες, πού μεταβίβαζαν τις γνώσεις τους κληρονομικά. Όμως στά Ἄσκληπιεία ἡ θεραπευτική ἀγωγή ἦταν καθαρά ὑποβοηθητικό μέσον, γιά τίς ἱατρικά ἀδύνατες περιπτώσεις, ἐνῶ ἡ κυρίως θεραπεία γινόταν μέ τήν ἐπέμβαση τῶν Ἀοράτων Ἱατρῶν.

Τήν Ἱατρική ἀνήγαγε σέ ἀληθινή ἐπιστήμη ὁ Ἱπποκράτης. Ἀλλά καί στόν τομέα αὐτόν, τῆς φυσικῆς ἱατρικῆς, ὑπῆρξε σημαντική ἡ συμβολή τοῦ πνευματισμοῦ, ὅπως φαίνεται στό ἐξῆς ἀρχαίο σχόλιο: <<Οἱ πλεῖστοι ἀπό τοὺς παλαιότερους ἱατροὺς σποραδικά εὕρισκαν μερικά στοιχεῖα τῆς ἱατρικῆς, συνάγοντες αὐτά ἀπό τοὺς κλήδονες (οἰωνοὺς) ἢ ἀπό τίς τριόδους (τά μέρη ὅπου ἐσύχναζαν οἱ προλέγοντες τό μέλλον), καί ἀπό τήν τύχη (τίς τυχαῖες θεραπείες) ἢ ἀπό τήν μαντεία ἢ μέ τήν ἐπίκληση δαιμόνων (πνευμάτων) ἢ μέ κάποιους ἄλλους τρόπους>>. Ὁ Θεός ὅμως, συνεχίζει ὁ σχολιαστής, γιά νά σώσει τό ἀνθρώπινο γένος πού χανόταν μέ τίς ἐπάλληλες νόσους, ἐνσάρκωσε τόν Ἱπποκράτη ὁ ὁποῖος <<πλήρη καί ἀρτίαν εἰργάσατο>> τήν ἱατρική τέχνη⁽⁴⁾.

Ἐξ ἄλλου καί ὁ Ἱπποκράτης ἀπέδιδε μεγάλη σημασία στήν ἐπέμβαση τῶν θεῶν, σέ ὅλα τά ἔργα του δέ εἶναι διάχυτη ἡ ἐκτίμησις καί ὁ σεβασμός πρὸς τά θεῖα. Ἴδου τί λέγει χαρακτηριστικά: <<Μάλιστα ἡ γνώση τῶν θεῶν ἐμπλέκεται ἐντός αὐτῆς ταύτης τῆς νόσου⁽⁵⁾. Διότι σχετικά μέ τό σύνολο τῶν νόσων καί τῶν συμπτωμάτων, ἡ ἱατρική αἰσθάνεται σεβασμό ἀπέναντι τῶν θεῶν. Οἱ δέ ἱατροὶ ὑποκλίνονται μπροστά στοὺς θεοὺς, γιατί ἡ δύναμη τῆς ἱατρικῆς εἶναι περιορισμένη. Καί διότι αὐτοὶ (οἱ θεοί) πολλά μὲν μέσα μεταχειρίζονται, καί πολλές περιπτώσεις θεραπεύονται μόνες τους μέσῳ αὐτῶν. Ὅσα δέ πλεονεκτήματα ἔχει σήμερα ἡ ἱατρική, ἀπό ἐκεῖ προέρχονται. Διότι ὑπάρχει κάποιος δρόμος πρὸς τήν σοφία ἐδῶ (στὶς ἐπεμβάσεις τῶν θεῶν), χωρὶς νά τό φαντάζονται (οἱ ἄνθρωποι), ἐνῶ ὁμολογοῦν τίς μεταβολές πού ἐγίναν στό σῶμα τους, ὅσα δηλαδή ἀκολουθοῦν τήν ἱατρική γραμμὴ μετασχηματιζόμενα ἢ μεταβαλλόμενα, ἄλλα δέ θεραπευόμενα μέ (θεϊκή) χειρουργική ἐπέμβαση, ἄλλα δέ ὑποβοηθούμενα ἢ θεραπευόμενα ἢ μέ δίαιτες. Τό κυριώτερο ὅμως πρέπει νά εἶναι ἡ γνώση αὐτῶν (τῶν θεῶν)>> (Περὶ εὐσχημοσύνης 6).

Ὁ Ἱπποκράτης γράφοντας τά προηγούμενα εἶχε ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψη του τίς θεραπείες μέ ἄμεση θεϊκή ἐπέμβαση, ὅπως ἐκεῖνες στό Ἄσκληπιεῖο τῆς Ἐπιδαύρου.

Ἡ συμβολή του στόν ἐπιστημονικό καθορισμό τῶν νόσων καί τῶν μέσων θεραπείας, δέν ἀντιτίθεται στὶς ἐπεμβάσεις αὐτές. Διευκρίνησε ὅτι ὅλες οἱ νόσοι ἔχουν φυσικά αἷτια. Ἀκόμη καί ἡ λεγόμενη ἱερὴ νόσος, ἡ ἐπιληψία, δέν ὀφείλεται στοὺς θεοὺς, ἀλλά σέ ὀργανικὲς ἀνωμαλίες πού ἐνισχύονται ἀπὸ τό περιβάλλον, τήν διατροφή καί τόν τρόπο διαβίωσης. Συνεπῶς δέν ὀφελοῦν σέ τίποτε οἱ μαγανεῖες καί ἀγυρτεῖες γιά τήν θεραπεία τῆς.

Ταυτόχρονα ὅμως ὁ Ἱπποκράτης ἐπισημαίνει τήν ἠθικὴ διάσταση τῶν θείων δυνάμεων, λέγοντας: <<Τό θεῖον, λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνο πού μᾶς καθαρίζει καί μᾶς ἐξαγνίζει ἀπὸ τά μέγιστα καί ἀνοσιώτατα τῶν ἀμαρτημάτων μας, καί ἐπειδὴ ἀφαιρεῖ ἀπὸ ἐμᾶς τίς ἀκαθαρσίες, ἐμεῖς χαράζουμε γύρω ἀπὸ τοὺς

ναούς και τά τεμένη τῶν θεῶν ὄρια, πού κανεῖς δέν ἐπιτρέπεται νά ὑπερβαίνει, ἐάν δέν εἶναι ἀγνός...» (Περὶ ἱερῆς νόσου, 1).

Τό ζήτημα τοῦ συσχετισμοῦ μεταξύ τῶν ἠθικῶν ἀμαρτημάτων καί τῶν σωματικῶν παθῶν, εἶναι κάτι πού ὁ Ἴπποκράτης δέν τό ἐξετάζει. Οἱ θεοὶ ὅμως ἔχουν τήν δυνατὴτητα νά ἀποκαθαίρουν τόν ἄνθρωπο καί σωματικά καί ἠθικά. Ἡ πίστη του στοὺς θεοὺς φαίνεται ἀκόμη στό ἐξῆς σημαντικό χωρίο: <<Οἱ ἄνθρωποι ἔθεσαν νόμους γιά τοὺς ἑαυτοὺς των, χωρίς νά γνωρίζουν αὐτά πού θεσμοθετοῦν· ἐνῶ τήν φύση τῶν πάντων ἔχουν διαμορφώσει οἱ θεοί. Ὅσα ἔχουν ἐπιβάλλει οἱ ἄνθρωποι, οὐδέποτε μένουν στό ἴδιο σημεῖο, εἴτε εἶναι σωστά εἴτε ὄχι· ὅσα δέ ἔχουν καθιερώσει οἱ θεοί, εἶναι σωστά στήν αἰωνιότητα>> (Περὶ Διαιτήης Α' 11).

Μποροῦμε νά εἰποῦμε ὅτι στήν ἀρχαιότητα, σέ ὅλους τοὺς λαούς, ἡ ἰατρικὴ ἀκολουθοῦσε δύο παράλληλους ἐξελικτικούς δρόμους: Ἄφ' ἑνός σάν τέχνη καί ἀφ' ἑτέρου σάν προσπάθεια ἐπίτευξης πνευματικῶν θεραπειῶν, μέσω τῆς θεϊκῆς ἐπέμβασης⁽⁶⁾.

Καί οἱ δύο δρόμοι εἶχαν ἐπιτυχίες καί ἀποτυχίες, ὀρθές ἀντιλήψεις καί λανθασμένες, ἀντικειμενικές γνώσεις καί δεισιδαιμονίες.

Ὁ Ἴπποκράτης ἀκολουθῆσε τόν πρῶτο δρόμο, ἀπαλλάσσοντάς τον ἀπό ἀνακρίβειες καί χαράσσοντας νέες κατευθύνσεις, χωρίς ὅμως νά ἀρνηθῆ ἢ νά ἀπορρίψει τόν ἄλλον δρόμο.

Ὁ δεύτερος αὐτός δρόμος τῶν Ἀσκληπιείων μέ τήν ἐγκοίμηση καί τίς λοιπές ἐφαρμοζόμενες μεθόδους, εἶναι πολύ λιγώτερο γνωστός σήμερα, ἐλλεῖπει ἐπαρκῶν στοιχείων ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή. Ἐάν μάλιστα δέν ἐσώζοντο οἱ δύο πλάκες τῆς Ἐπιδαύρου, οἱ γνώσεις μας θά ἦσαν σχεδόν μηδαμινές. Γι' αὐτό ἄλλωστε προκαλοῦν τήν δυσπιστία τῶν σκεπτικιστῶν, ἐάν τά ἀναγραφόμενα ἀνταποκρίνονται ἢ ὄχι στήν πραγματικότητα.

Ἐπάρχει ὅμως καί ἓνας ἄμεσος τρόπος ἐπαλήθευσης: Ἡ ἀνάπτυξη στήν ἐποχή μας μεθόδων ἀνάλογων μέ ἐκεῖνες πού ἐφαρμόζοντο στά Ἀσκληπιεῖα, ὅποτε τά ταυτόσημα ἀποτελέσματα θά ἐπιβεβαιώσουν κατηγορηματικά τήν ἀκρίβεια τῶν πληροφοριῶν γιά τίς ἐπιτυγχανόμενες θαυματουργικές θεραπείες. Ἔτσι θά ἀποδειχθῆ σέ πόσο ὑψηλό ἐπίπεδο ἐσωτερικῆς προόδου εἶχαν φθάσει οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Τά μεγάλα Ἰατρικά Πνεύματα τοῦ Οὐρανοῦ οὐδέποτε ἔπαυσαν νά παρέχουν τίς ὑπηρεσίες τους, ὅταν βεβαίως οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν τίς κατάλληλες προϋποθέσεις καί συνθήκες γιά τήν ἀποτελεσματικὴ τους ἐπέμβαση. Τό ἰδεώδες λοιπόν στήν συγκεκριμένη περίπτωση, εἶναι νά γίνῃ πλήρης ἀναστήλωση καί ἐπαναλειτουργία τοῦ Ἐπιδαύρειου Ἀσκληπιείου, μέ βάση τό ἀρχαῖο του πρότυπο καί μέ ἀναφορὰ πλέον στίς ὄντοτητες τοῦ Χριστιανισμοῦ.

(1) Στό Ἀσκληπιεῖο τῆς Ἐπιδαύρου τό ἄδυτο αὐτό ἦταν ἓνα λαβυρινθώδες κυκλικὸ οἰκοδόμημα, ἢ περίφημη Θόλος.

(2) Π. Καββαδία: *Τό ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καί ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν*.

Ἀθήνησιν 1900, σελ. 270-277.

(3) Ἀ. Ἀραβαντινοῦ: Ἀσκληπιός καί Ἀσκληπιεία, Λεψία 1907.

(4) Σχόλια εἰς Ἱπποκράτην καί Γαληνόν. Ἐκδ. F. Dietz, 1834, τόμ. 2, σελ. 244.

(5) Διαρβάνω τό <<ἐν νόμῳ αὐτῆ>> τοῦ κεμένου σέ <<ἐν νόμῳ αὐτῆ>>.

(6) Παράβαλε τό τοῦ Ἰάμβελιχου: <<Στούς ναούς τοῦ Ἀσκληπιοῦ παύουν τά νοσήματα διά τῶν θεῶν ὄνειρων. Ἐνεκα δέ τῆς τάξεως τῶν νεκρινῶν ἐμφανίσεων (τῶν θεῶν), συνεστήθη ἡ ἰατρική τέχνη ἀπό τά ἱερά ὄνειρα>> (Περὶ Μυστηρίων 3,3).

11. Ἀπόψεις ποιητῶν καί φιλοσόφων

Ἡ ἐπαφή καί ἐπικοινωνία μέ τούς θεούς (δηλαδή μέ τόν Πνευματικό κόσμο) στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἐκαλλιιεργεῖτο συστηματικά ἀπό τούς ποιητές καί φιλόσοφους, ὥστε ὁλος ὁ λαός νά εἶναι ἐξοικειωμένος μέ τίς ἀμεσες ἐπεμβάσεις τῶν θεῶν. Ἐπειδή δέν εἶναι δυνατόν νά γίνῃ ἐδῶ μία συνολική διαπραγματεύση τοῦ θέματος, σταχυολογοῦμε μερικές μόνο ἀπόψεις ἀρχαίων φιλοσόφων καί ποιητῶν.

Ὁ Δημόκριτος ἔλεγε ὅτι στούς ἀνθρώπους πλησιάζουν ἀγαθοποιά ἢ κακοποιά εἰδῶλα (ἦτοι φάσματα πνευματικῶν ὄντοτήτων). Ὁ ἴδιος εὐχόταν νά συναντᾷ <<τυχερά>> εἰδῶλα, πού εἶναι μεγάλα καί ὑπερφυῆ καί μιλοῦσαν προλέγοντας τά μέλλοντα (ἀπ. 166). Ὁ χώρος εἶναι μεστός ἀπό τέτοια εἰδῶλα, πού προσπίπτουν ἀκόμη καί στά ζῶα, πολλές φορές μάλιστα προκαλοῦν καί τά ὄνειρα. Λέγει ἀκόμη ὅτι ἕνας ποιητής μόνον ὅσα γράφει <<μετ' ἐνθουσιασμοῦ καί ἱεροῦ πνεύματος>> εἶναι ἐξαιρετικά (δηλ. ὅταν ἐμπνέεται ἀπό ἕνα θεϊκό πνεῦμα), διότι δέν εἶναι δυνατή ἡ συγγραφὴ σοφῶν ἐπῶν χωρίς τήν συνεργασία ἑνός θεϊκοῦ ὄντος (ἀπ. 18 καί 21).

Κατά τόν Πλάτωνα, κάθε ἀνθρώπος παρακολουθεῖται στήν ζωὴ του ἀπό ἕναν ἰδιαιτέρο <<δαίμονα>>, ὁ ὁποῖος καί μετά θάνατον τόν ὁδηγεῖ στόν τόπο τῆς κρίσεως (Φαίδων 107 D). Οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν ἔχουν μία ἰδιαιτέρη δύναμη, μέ τήν ὁποία ἐπιμελοῦνται τίς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτό εἶναι ἀναγκαῖος ὁ σεβασμός πρὸς τούς νεκρούς (Νόμοι ΙΑ' 927 A). Στό Συμπόσιο δέ, ἡ Διοτίμα λέγει ὅτι οἱ δαίμονες εἶναι ἐνδιάμεσα ὄντα μεταξύ θεῶν καί ἀνθρώπων· μεταβιβάζουν πρὸς τούς θεούς τίς δεήσεις καί θυσίες τῶν ἀνθρώπων, πρὸς δέ τούς ἀνθρώπους μεταβιβάζουν τίς ἀποφάσεις τῶν θεῶν (Συμπ. 202 E).

Στούς Πέρσες τοῦ Αἰσχύλου (στίχ. 623-842), ἡ σύζυγος τοῦ Δαρείου, ἡ Ἄτοσσα, ἐπικαλεῖται μέ σπονδές τό πνεῦμα τοῦ νεκροῦ βασιλιᾶ, μετά τήν εἶδηση γιά τήν πανωλεθρία τοῦ Ξέρξη στήν Ἑλλάδα. Στήν ἐπίκληση συμμετέχει μέ ὕμνους καί ὁ χορός τῶν γερόντων Περσῶν, παλαιῶν συμβούλων τοῦ Δαρείου, πού εὐχονται νά εἶναι εὐμενεῖς πρὸς αὐτούς οἱ ὁδηγοί τῶν νεκρῶν. Τό πνεῦμα τοῦ Δαρείου ἐμφανίζεται καί ἀφοῦ πληροφορεῖται τήν κατάστασι, προλέγει στό τέλος ὅτι ὁ Ξέρξης θά γυρίσει στήν πατρίδα του ζωντανός μέν, ἀλλά ἀτιμασμένος καί μέ ξεσχισμένα ρούχα.

Ἡ ἔκτενης συνομιλία τοῦ Δαρείου μέ τήν Ἄτοσσα εἶναι μία καθαρά πνευματιστική ἐπικοινωνία, πού δίδεται μέ θεατρικό τρόπο, γιά νά ἐμπεδώνονται στους ἀπλούς θεατές οἱ ὑψηλές οὐράνιες ἀλήθειες. Τό ἴδιο συνέβαινε μέ ὅλα τά θεατρικά ἔργα.

Στίς *Χοηφόρους* ἐπίσης (στίχ. 456-509), ὁ Ὁρέστης καί ἡ Ἥλεκτρα ἐπικαλοῦνται τό πνεῦμα τοῦ πατέρα τους Ἀγαμέμνονα νά τοὺς βοηθήσει νά ἐκδικηθοῦν τόν θάνατό του. Ὁ Ἀγαμέμνων δέν ἐμφανίζεται, ἀλλά τά παιδιά του ἀπευθύνονται σ' αὐτόν σάν νά εἶναι παρών καί νά ἀκούει κάπου ἀθέατος.

Στήν *Ἐκάβη* τοῦ Εὐριπίδη, ἐμφανίζεται τό φάντασμα τοῦ Πολύδωρου, τοῦ μικρότερου ἀπό τοὺς γιούς τοῦ Πριάμου καί τῆς Ἐκάβης, πού τόν σκότωσε ὁ βασιλιάς Πολυμήστορας καί πέταξε τό πτώμα του στήν θάλασσα. Λέγει, ὅτι ὁ Ἀχιλλέας ἐμφανίστηκε πάνω ἀπό τόν τάφο του, σταμάτησε ὅλον τόν ἑλληνικό στρατό καί ζήτησε νά τοῦ προσφέρουν σάν τιμητικό χάρισμα τήν θυσία τῆς ἀδελφῆς του Πολυξένης. Συγχρόνως, λέει τό φάντασμα τοῦ Πολύδωρου, θά βρεθῆ καί τό δικό του πτώμα στήν θάλασσα, καί ἔτσι ἡ Ἐκάβη θά θάψει δύο παιδιά τῆς μαζί.

Στήν *Ἄλκηστι* ὁ Ἡρακλῆς ξαναφέρνει στή ζωή τήν ὁμώνυμη ἥρωίδα, πού εἶχε πεθάνει ἀντί γιά τόν σύζυγό τῆς Ἄδμητο. Ὁ Εὐριπίδης θέλει νά διδάξει, ὅτι οἱ νεκροί ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν σάν πνευματικές ὀντότητες καί νά ἐπανερχοῦν στή ζωή μέ τήν μορφή πού εἶχαν ὅταν ζοῦσαν.

Οἱ ἐμφανίσεις τῶν <<ἀπό μηχανῆς θεῶν>> πού δίνουν τήν εὐκταία λύση σέ πολλά δράματα, μεταστρέφοντας τίς ἀποφάσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀποτελοῦν θεατρικές παρουσιάσεις τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐπέμβασης τῶν θεῶν σέ κρίσιμες ἢ δύσκολες στιγμές στή ζωή τῶν ἀνθρώπων.

Στους *Βατράχους* τοῦ Ἀριστοφάνη, ὁ θεός Διόνυσος κατεβαίνει στόν Κάτω κόσμο γιά νά ἐπαναφέρει στή ζωή τόν Εὐριπίδη, ἐπειδή δέν ὑπῆρχε στή Γῆ ἄξιος διάδοχος τῶν μεγάλων τραγικῶν. Μετά ἀπό ἕναν διαγωνισμό μεταξύ Εὐριπίδη καί Αἰσχύλου, ὁ Διόνυσος προτιμᾷ τόν δεύτερο, ὁ ὁποῖος καί θά τόν ἀκολουθήσει στή Γῆ.

Στόν *Πλοῦτο* ὁ τυφλός γέρον Πλούτος ὀδηγεῖται στό Ἀσκληπιεῖο γιά νά θεραπευθῆ. Ὁ Καρίων ἀφηγεῖται λεπτομερῶς πῶς ἐγινε ἡ ἴαση, μέ κωμικό τρόπο βέβαια, ἀλλά ἀπηχῶντας κάπως τά πραγματικά τεκταινόμενα στά Ἀσκληπιεῖα.

Ὁ Λουκιανός στόν διάλογο *Μένιππος ἢ Νεκρομαντεία* περιγράφει τήν κάθοδο τοῦ ὁμώνυμου σοφιστῆ στόν Ἄδη, γιά νά ρωτήσῃ τόν Τειρεσία <<τίς ἐστίν ὁ ἀριστος βίος>>. Ἀφοῦ περιηγηθῆ τά διάφορα μέρη τοῦ Κάτω κόσμου, ὅπως τό δικαστήριο τοῦ Μίνωα, τό κολαστήριο καί τό Ἀχερούσιον πεδῖον, συναντᾶται τελικά μέ τόν Τειρεσία, ὁ ὁποῖος τοῦ λέγει ὅτι ἡ καλλίτερη ζωή εἶναι αὕτη τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων.

Γιά κάθε σημαντική ἀπόφασή τους οἱ ἀρχαῖοι ἔπρεπε ἀπαραίτητα νά ζητήσουν τήν γνώμη τῶν θεῶν. Ὁ Σόλων καί ὁ Λυκοῦργος μέ χρησμούς ἔλαβαν τήν ἐπικύρωση τῶν νομοθεσιῶν τους. Γιά τήν κήρυξη πολέμου, τήν σύναψη εἰρήνης, τήν ἴδρυση ἀποικιῶν κλπ., ὅλες οἱ πόλεις ἐλάμβαναν ἀπαραίτητα τόν κατάλληλο χρησμό ἀπό τά μαντεῖα.

Μέ μια λέξη μπορούμε νά εἰπούμε ὅτι ὅλοι οἱ ποιητές καί φιλόσοφοι, καθὼς καί ὀλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἦσαν πνευματιστές. Πίστευαν ὄχι μόνο στὴν ὑπαρξὴ τῶν θεῶν, ἀλλὰ καί στίς ἐπεμβάσεις τους στὰ ἀνθρώπινα πράγματα καί στὴν συνεχεῖ ἐπικοινωνία μαζί τους.

Βεβαίως ὑπῆρχαν καί οἱ ψευδομάντεις, οἱ λαϊκοὶ μάντεις πού ἔδιναν χρησμούς ἐπὶ χρήμασι, μερικοὶ κακόπιστοι ἱερεῖς τῶν μαντείων κλπ. Ὅλοι αὐτοὶ ὅμως ἀντιπροσωπεύουν ἀπὸ τὴν πλευρά τους τὴν ἀρνητικὴ μορφή τοῦ πνευματισμοῦ καί ἐπομένως ἡ συνολικὴ εἰκόνα εἶναι ὀλοκληρωμένη.

Πολύ λίγοι ἦσαν οἱ ἀποκαλούμενοι ἄθεοι ὄρος ἀντίστοιχος στὸν σημερινὸ <<ὕλιστές>>. Ἡ νοοτροπία τους φαινόταν τόσο παράξενη στὸν κόσμος, ὥστε ἔγιναν διάσημοι σχεδὸν σάν ἀξιοπερίεργα ὄντα.

Οἱ γνωστότεροι ἄθεοι ἦσαν ὁ Διαγόρας ὁ Μήλιος, ὁ Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος, καί ὁ Εὐήμερος ὁ Τεγεάτης (Ἀέτιος I 7,1. Dox. 297). Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Διαγόρας εἶχε κατ' ἀρχάς βαθύ θρησκευτικὸ συναίσθημα. Κάποτε ὅμως ἀδικήθηκε ἀπὸ κάποιον, ὁ ὁποῖος ἀρνήθηκε μέ ὄρκο τὴν ἐνοχὴ του. Ἐπειδὴ οἱ θεοὶ δέν τὸν τιμῶρησαν ἄμεσα γιὰ τὴν ψευδορκία του, ὁ Διαγόρας μετεστράφη στίς πεποιθήσεις του, πιστεύοντας ἔκτοτε ὅτι δέν ὑπάρχουν θεοὶ!

Ὁ Εὐήμερος (3ος αἰ. π.Χ.) πίστευε ὅτι οἱ θεωρούμενοι ὡς θεοὶ ὑπῆρξαν ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι θεοποιήθηκαν ἐπειδὴ πρόσφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν ἀνθρωπότητα. Μέχρις ἐνός σημείου ἔχει δικαίω, ἀλλὰ ἡ γενίκευση τοῦ συμπεράσματος γιὰ τὴν ἐξ ὀλοκλήρου ἀνυπαρξία τῶν θεῶν ἀσφαλῶς δέν εἶναι ὀρθή. Ἴσως μάλιστα ἡ γενίκευση αὐτὴ δέν προέρχεται ἀπὸ τὸν Εὐήμερο, ὅπως τοῦ ἀποδίδεται σήμερα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καί μέ τοὺς ἄλλους ἀποκαλούμενους ἄθεους. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγει, ὅτι ἔζησαν μέ σωφροσύνη καί διεγνώσαν μέ ὀξυδέρκεια τὴν πλάνη περὶ τοὺς θεοὺς, ἀπορεῖ δέ γιὰ τὸν ὄνομασαν ἄθεους (Προτρεπτικὸς II. ΒΕΠ 7,28).

Ὅλοι οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι καί οἱ ἀφανεῖς μύστες τῶν ἱερῶν κέντρων ἐγνώριζαν πολὺ καλὰ τὴν ὑπερβατικότητα τῶν θείων δυνάμεων. Ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς τῶν θεῶν διεδίδετο γιὰ νά ἔχουν οἱ ἀπλοὶ ἀνθρώποι ἀπτές εἰκόνας αὐτῶν. Μέ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὅμως ἔφθασαν στό σημεῖο νά συνταυτίσουν μερικοὶ τὴν εἰκόνα μέ τὴν ἐννοια πού ἀντιπροσωπεύει, καί ἐπὶ αὐτοῦ ἀκριβῶς συνάντησαν τὴν ἀντίδραση τῶν φιλοσόφων.

Ὁ Ξενοφάνης ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ὁποῖος καυτηρίασε ἐντονώτατα τίς ἀνθρωπομορφικὲς παραστάσεις καί ἀντιλήψεις περὶ τῶν θεῶν, γράφει σέ μία ἐλεγεία του (DK B1,13-16):

<<πρέπει πρῶτα τὸν θεὸ νά ὑμνοῦν οἱ σῶφρονες ἄνδρες
μέ ἐπαινετικούς ὕμνους καί καθαρὸς λόγους...>>

καί ἀκόμη: <<Ἐνας θεὸς ὑπάρχει, μέγιστος μεταξύ θεῶν καί ἀνθρώπων
οὔτε στό σῶμα ὁμοῖος μέ τοὺς θνητοὺς, οὔτε στή νόηση>> (B23).

Πίστευε δηλαδὴ στὴν πραγματικὴ ἐννοια τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖο πρωταρχικὸ καθῆκον τῶν ἀνθρώπων εἶναι νά ἀναπέμπουν ἀγνοὺς ὕμνους καί νά ζητοῦν

μέ εὐχές τήν βοήθειά του γιά νά ἐνεργοῦν πάντοτε μέ δικαιοσύνη. ἼΑρα ἡ ἀπόρριψη τῆς κυριολεκτικῆς κατά γράμμα ἐρμηνείας τῶν παραδοσιακῶν μύθων, δέν ἐσήμαινε καί ἀπόρριψη τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Θεοῦ.

Γιά νά μὴν κλονισθῆ ὁμως ἡ λαϊκὴ πίστη, οἱ ποιητές προσπαθοῦσαν μέ πλάγιους τρόπους καί μέ ἀπτά παραδείγματα νά προωθήσουν τίς περί θεῶν ἀλήθειες καλυμμένες μέ τόν μανδύα τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν. Γράφει ἐπί αὐτοῦ τοῦ θέματος ὁ Πλούταρχος:

<<Δεῖ μέν γάρ ἀμέλει τῆς περί θεῶν δόξης ὥσπερ ὄψεως λήμην ἀφαιρεῖν τήν δεισιδαιμονίαν· εἰ δέ τοῦτ' ἀδύνατον, μὴ συνεκκόπτεται μηδέ τυφλοῦν τήν πίστιν, ἦν οἱ πλείστοι περί θεῶν ἔχουσιν>> (Ἠθικά 1101 C). [Διότι πρέπει νά ἀφαιρεῖται μάλιστα ἡ δεισιδαιμονία ἀπό τίς περί θεῶν δοξασίες, ὅπως ἡ τσίμπλα ἀπό τά μάτια. Ἐάν ὁμως αὐτό εἶναι ἀδύνατον, ἄς μὴν ἀποκόπτεται μαζί οὔτε νά τυφλώνεται ἡ πίστη τήν ὁποία ἔχουν οἱ πολλοί γιά τούς θεούς].

Ἐάν δηλαδή διδασκόταν ἄμεσα στόν λαό ἡ ἀλήθεια γιά τούς θεούς, ὄχι μόνο δέν θά τήν καταλάβαιναν, ἀλλά θά ἔχαναν καί τήν στοιχειώδη πίστη τους.

12. Τό δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους

Τό ἐρώτημα τί ἄραγε ἦταν τό δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, ἀπασχόλησε πολλούς ἱστορικούς καί φιλόλογους ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή μέχρι σήμερα. Μόνο ὁμως μέ τά δεδομένα τοῦ πνευματισμοῦ εἶναι δυνατόν νά γίνει κατανοητή ἡ σωστή ἀπάντηση.

Τό δαιμόνιον ἦταν ἡ ἐσώτερη φωνή τῆς συνειδήσεώς του. Ἡ συνείδηση ἀποτελεῖ μέρος τῆς ψυχικῆς λειτουργίας, καί ἐπειδή ἡ ψυχή εἶναι μία ἀκτίνα τῆς Θεότητος, ἐπεταί ὅτι ἡ συνείδηση καθοδηγεῖ τόν ἄνθρωπο σύμφωνα μέ τήν θεία βούληση.

Σήμερα χρησιμοποιοῦμε τόν ὄρο <<συνείδηση>> ἐκ περισσοῦ, διότι μέ αὐτόν ἐννοοῦμε τίς ἐπιθυμίες μας. Ὅταν λέμε ὅτι κάποιος ἐνεργεῖ <<κατά συνείδηση>>, δέν σημαίνει ὅτι πράγματι ἀκολουθεῖ τήν ὁδηγία τῆς συνείδησῆς του. Συνήθως μέ τήν φράση αὐτή ἐννοοῦμε <<κατά βούληση>>. Διότι ἡ φωνή τῆς συνείδησης εἶναι πραγματικὴ αἴσθηση ἐσωτερικῆς φωνῆς, πού πολύ δύσκολα ὁ ἄνθρωπος τήν ἀντιλαμβάνεται στήν γήϊνη ζωή. Γι' αὐτό καί οἱ περισσότεροι φιλόλογοι δέν μπόρεσαν νά διαπιστώσουν τί ἀκριβῶς ἦταν τό περίφημο δαιμόνιον.

Ἡ αἴσθηση τῆς φωνῆς γίνεται μέσω τῆς διακοῆς. Ὁ δέ Σωκράτης, ὅταν ἀναφέρεται τήν φωνή τοῦ δαιμονίου του, δέν λέγει ὅτι ἄκουσε φωνή, ἀλλ' ὅτι <<ἔδοξεν ἀκοῦσαι>>, τοῦ φάνηκε σάν νά ἄκουσε φωνή, πού ὁμως ἀκούστηκε μόνο ἐσωτερικά.

Στούς Διαλόγους τοῦ Πλάτωνα, λίγες πληροφορίες ὑπάρχουν γιά τό δαιμόνιον. Ἡ σημαντικώτερη εἶναι ὅτι εἶχε ἐμφανισθῆ ἀπό τήν νεανική ἡλικία του καί ὅτι πάντοτε ἐνεργοῦσε ἀποτρεπτικά στήν ἐκτέλεση μιᾶς πράξης, ἐνῶ οὐδέποτε τόν προέτρεπε νά κάνει κάτι (Ἀπολογία 31 D).

Στήν ἄλλη Ἀπολογία, τοῦ Ξενοφῶντα, ὁ Σωκράτης ἀναιρεῖ τήν κατηγορία ὅτι εἰσάγει καινά δαιμόνια, λέγοντας ὅτι τὸ δαιμόνιό του εἶναι ἡ προφητικὴ φωνή τοῦ Θεοῦ: <<Πῶς θὰ εἰσηγγον νέες θεότητες, λέγοντας ὅτι φωνή θεοῦ μοῦ ὑποδεικνύει τί πρέπει νὰ κάμω; Διότι οἱ χρησιμοποιοῦντες τίς φωνές τῶν πουλιῶν καὶ τὰ τυχαῖα λόγια τῶν ἀνθρώπων, βασίζονται ἐπάνω σέ φωνές. Μήπως καὶ ἡ Πυθία ἐπάνω στόν τρίποδα δέν ἐξαγγέλει μέ φωνή ἐκεῖνα πού ἀκούει ἀπό τόν θεό; Ἀλλά βεβαίως, τὸ ὅτι ὁ θεός γνωρίζει τὸ μέλλον καὶ τὸ προλέγει σέ ὅποιον θέλει, αὐτὸ ἀκριβῶς λέγω καὶ ἐγώ, ὅπως ὅλοι λένε καὶ πιστεύουν. Ἀλλά ἐκεῖνοι μὲν ἀποκαλοῦν οἰωνούς καὶ φήμες καὶ συμβόλους καὶ μάντιες τοὺς προλέγοντας, ἐγὼ δὲ ἀποκαλῶ τοῦτο δαιμόνιον...>> (Ξενοφ. Ἀπολογία 12-13).

Ὁ Πλούταρχος ἐπίσης θεωρεῖ τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους σάν τὸ οἰκεῖο προστατευτικὸ πνεῦμα, πού ἐπικοινωνοῦσε κατὰ ὀρισμένες στιγμές πρὸς τόν φιλόσοφον, χωρὶς νὰ ἐμφανίζεται σάν ὄψη, ἀλλὰ μόνο σάν αἴσθησι φωνῆς, προσπίπτουσα στό νοητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς. Συμπληρώνει δέ, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι τῶν δαιμόνων (πνευμάτων) διοχετεύονται πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ βρίσκουν ἀπήχησι μόνο σέ ἐκείνους πού εἶναι πρᾶοι καὶ ἔχουν ἡρεμὴ τὴν ψυχὴ τους, τοὺς ἀποκαλούμενους ἁγίους καὶ θεϊκοὺς. Ὅσοι ὁμως ταράσσονται ἀπὸ τὰ πάθη, δύσκολα ἡ ψυχὴ τους μπορεῖ νὰ ἀκούσει τὰ δηλούμενα ἀπὸ τὸ Θεῖον (Περὶ τοῦ Σωκράτους Δαιμονίου 588 D κ.έ.).

Βάσει τῶν ἀνωτέρω, ὁ Σωκράτης εἶχε τὸ χάρισμα τῆς διακοῆς, μέσω τῆς ὁποίας καθοδηγεῖτο ἀπὸ μία ἀνώτερη πνευματικὴ ὄντοτητα, τὴν ὁποία ἀποκαλοῦσε <<δαιμόνιον>>, σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς.

Οἱ γνώσεις ὁμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν συνείδησι ἦσαν ἄσαφεις καὶ περιορισμένες. Γι' αὐτὸ ὁ μὲν Σωκράτης δέν καθορίζει ἀκριβῶς τὴν προέλευσι τῆς φωνῆς, οἱ δὲ μεταγενέστεροι θεώρησαν ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιον θεϊκὸ πνεῦμα, ὅπως συνέβαινε μέ τὴν Πυθία καὶ τοὺς προφῆτες.

Ἡ φύσις ἢ ἡ ὕψις καὶ τῶν δύο τύπων φωνῶν εἶναι περίπου ἢ ἴδια, ἀφοῦ οὐσιαστικά καὶ οἱ δύο προέρχονται ἀπὸ τὴν Θεότητα. Ἡ διαφορὰ τους εἶναι ἀνεπαίσθητη καὶ ὁ διαχωρισμὸς τους πολὺ δύσκολος. Θεωρητικά, ἡ μὲν φωνὴ τῆς συνείδησις ὑπάγεται στήν κατηγορία τοῦ αὐτοπνευματισμοῦ, ἐνῶ ἡ φωνὴ ἐνός ἄλλου πνεύματος στόν κατώτερο ἢ ἀνώτερο πνευματισμό.

Πιστεύομε, λοιπόν, ὅτι τὸ δαιμόνιο τοῦ Σωκράτη ἦταν ἡ φωνὴ τῆς συνείδησις του, μέ τὴν ὁποία κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ σέ ἐπαφὴ ὑποτάσσοντας τὰ σωματικά πάθη καὶ τίς ὑλικές ἐπιθυμίες μέ τὸ τεράστιο ψυχικὸ σθένος του. Βεβαίως, δέν ἀποκλείεται νὰ συνέβαινε καὶ τὸ δεύτερο ὁμοειδές φαινόμενο, τῆς φωνῆς ἄλλου πνεύματος, πού τόν καθοδηγοῦσε σέ μερικές εἰδικές περιπτώσεις. Τὸ καθ' ἑαυτὸ ὁμως δαιμόνιον ἦταν ἡ φωνὴ τῆς συνείδησις του.

Ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως οἱ Ἰουστίνος, Κλήμης, Ὠριγένης, Εὐσέβιος καὶ ἄλλοι, προσκείμενοι εὐνοϊκὰ στόν μεγάλο φιλόσοφον, θεωροῦν τὸ δαιμόνιον ὡς <<ἀγαθὸν δαίμονα>>, ἦτοι ἄγγελον ὁδηγόν. Δέν ἔλειψαν καὶ ἐκεῖνοι πού τὸ ἐξέλεβαν σάν πονηρόν δαίμονα. Ἡ πρώτη ἄποψις ὁμως ἐπεκράτησε διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, ἀλλὰ στήν ἐποχὴ μας ἐξουθενώθηκε ἀπὸ

τόν σχολαστικισμό της νεώτερης κριτικής, που αναζητούσε καθαρά φιλολογικά κριτήρια για την επαλήθευσή της. Γι' αυτό οι περισσότεροι από τους νεώτερους έρευνητές, λόγω της άγνοιας σέ αυτά τά θέματα, παρεκτράπησαν σέ άβάσιμες ύποθέσεις, μή έναρμονιζόμενες μέ την πραγματικότητα⁽¹⁾.

(1) Για μία ιστορική διαπραγμάτευση του θέματος βλ. Π. Βιζουκίδη: *Η Δίκη του Σωκράτους*, Έν Άθήναις 1918, σελ. 49-72.

13. Ιστορικά πνευματιστικά φαινόμενα

Κατά την διάρκεια της μάχης του Μαραθώνος εμφανίστηκε ένας όπλιτης μεγάλου αναστήματος, που τά γένηια του σκέπαζαν όλόκληρη την άσπίδα. Τό φάσμα αυτό τό είδε ό Άθηναίος Επίζηλος νά επιτίθεται και νά φονεύει έναν έχθρό. Από την λάμψη ό Επίζηλος τυφλώθηκε, χωρίς νά έχει πληγωθή σέ κανένα μέρος του σώματός του (Ηροδ. ΣΤ' 117).

Ό Παιουσανίας αναφέρει ότι στην μάχη αυτή εμφανίστηκε ένας μέ μορφή και ένδυμασία χωρικού, και έφόνευσε πολλούς έκ των βαρβάρων μέ ένα άροτρο, έξαφανισθείς μετά την μάχη. Οί Άθηναίοι ρώτησαν σχετικά τό μαντείο, ό θεός δέ τους είπε μόνο νά τιμούν τον ήρωα Έχετλαίον (Παιουσ. Άττικά 32,4). Στο ίδιο κείμενο λέγει ότι μέχρι την εποχή του μπορούσε κανείς νά άντιληφθή κάθε νύχτα, στην περιοχή της μάχης, ίππους χρεμετίζοντας και άνδρες μαχόμενους. Όσοι όμως πήγαιναν επίτηδες νά ίδουν σαφώς τά φαινόμενα, δέν ώφελούντο καθόλου. Άντίθετα, όσοι δέν τά έγνωρίζαν ή περνούσαν τυχαία από εκεί, τά έβλεπαν. Ό Παιουσανίας εξηγεί, ότι οι δαίμονες, ήτοι τά πνεύματα των νεκρών, έξοργίζοντο μέ τους περίεργους και δέν ένεφανίζοντο⁽¹⁾.

Στην Ναυμαχία της Σαλαμίνας συνέβη ένα άκόμη φαινόμενο άποφασιστικής σημασίας. Ός γνωστόν, τά έλληνικά πλοία ύποχώρησαν για νά παρασύρουν τά περσικά στην στενή λωρίδα θαλάσσης, όπου δέν θά είχαν εύελιξία κινήσεων. Καθώς όμως κωπηλατούσαν προς τά πίσω, εμφανίστηκε τό φάσμα μιός γυναίκας και τους παρακίνησε μέ δυνατή φωνή, που την άκουσαν όλοι οι έλληνες:

<<Ω δαιμόνιοι, μέχρι κόσου έτι πρύμνην άνακρούεσθε;>>. Δηλαδή, <<έως πότε, εύλογημένοι, θά όπισθοδρομείτε;>>. Αυτή άκριβώς ή φωνή άπετέλεσε τό σύνθημα της γενικής επίθεσης των έλλήνων, μέ άποτέλεσμα την καταναυμαχηση του έχθρικού στόλου (Ηροδ. Η' 84).

Άπό στρατιωτική άποψη, νομίζομε ότι άν συνεχιζόταν ή άνάκρουση πρύμνας, κινδύνευαν και τά έλληνικά πλοία νά έγκλωβισθούν στον στενό χώρο, όποτε τά άποτελέσματα θά ήσαν όλέθρια για τους ίδιους. Άρα ή φωνή άκούστηκε στην πιό κατάλληλη στιγμή. Κατά την διάρκεια της ναυμαχίας έλαμψε μέγα φώς από την Έλευσίνα, ένώ πολλοί είδαν φαντάσματα και είδωλα ανθρώπων ένόπλων (Πλουτ. Θεμιστοκλής 15).

Τόσο στην Βυζαντινή όσο και στην νεώτερη Ιστορία μας, αναφέρονται

πολλές περιπτώσεις εμφάνισης πνευματικῶν ὄντοτήτων κατά τήν διάρκεια μαχῶν. Δέν τούς δίδεται ὁμως ἡ πρέπουσα σημασία καί συνήθως λησμονοῦνται σάν ἤδηθεν πλάσματα τῆς φαντασίας. Ὅσοι ὁμως τά ἐξῆσαν ἀπό κοντά, χαράσσονται ἀνεξίτηλα στή μνήμη τους, ἄσχετα ἂν δέν γίνονται πιστευτοί ἀπό τούς ἄλλους ὅταν τά ἀφηγοῦνται.

Ἐμφανίσεις φασμάτων ἱστοροῦνται καί σέ ἄλλες περιπτώσεις. Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι στή Χαιρώνεια, μετά ἀπό τόν φόνο κάποιου Δάμωνος στό <<πυριατήριον>> τοῦ γυμναστηρίου, ἐφαίνοντο στό μέρος ἐκεῖνο φαντάσματα (εἰδῶλα) καί ἀκούγονταν στεναγμοί. Τότε ἐχτίσαν μέ τοίχους τίς πόρτες τοῦ πυριατηρίου, ἀλλά γιά πολύ καιρό οἱ γείτονες νόμιζαν ὅτι βλέπουν φαντάσματα καί ἀκούγαν ταραγμένες φωνές (Πλουτ. *Κίμων* 1).

Στήν Ἀθήνα ὑπῆρχε ἕνα στοιχειωμένο σπίτι· κανεῖς δέν ἤθελε νά μείνει ἐκεῖ. Ὁ φιλόσοφος Ἀθηνόδωρος ἐνδιαφέρθηκε νά ἐρευνήσει τό θέμα καί ἐγκαταστάθηκε στό σπίτι. Τήν νύχτα, καθῶς ἔγραφε γιά νά διατηρεῖ τήν ψυχραιμία του, ἐφανίστηκε τό φάντασμα καί τόν καλοῦσε μέ τό δάχτυλο. Ὁ Ἀθηνόδωρος ἀκολούθησε τό φάντασμα, πού περπατοῦσε ἄργά. Ὅταν ἐφθασαν σέ ἕνα σημεῖο τῆς αὐλῆς τοῦ σπιτιοῦ, τό φάντασμα ἐξαφανίστηκε. Τήν ἄλλη ἡμέρα ἐσκαψαν στό σημεῖο ἐκεῖνο καί βρῆκαν κόκκαλα περασμένα σέ ἄλυσίδες. Τά ἔθαψαν δημόσια καί ἀπό τότε τά φαινόμενα στό σπίτι σταμάτησαν ἐντελῶς (Πλίνιου, *Ἐπιστολές* VII 27).

Τήν ἴδια ἱστορία ἀφηγεῖται ὁ Λουκιανός στόν διάλογο *Φιλοψευδῆς ἢ Ἀπιστῶν*, ὅπου ὁμως πρωταγωνιστής εἶναι ὁ πυθαγορικός φιλόσοφος Ἀρίγνωτος. Στόν διάλογο αὐτόν γίνεται συζήτηση σέ κύκλο φιλοσόφων γιά παράδοξα φαινόμενα, ὅπως θεραπείες μέ ἐξορκισμούς, ἐκδιώξεις δαιμόνων, ἐμφανίσεις νεκρῶν κλπ. Ὅλα αὐτά τά βεβαιώνουν οἱ ἴδιοι σάν δικές τους ἐμπειρίες. Ὑπάρχει ὁμως καί ὁ Τυχιάδης, πού δέν πιστεύει τίποτε ἀπό ὅσα λέγουν οἱ φιλόσοφοι καί στό τέλος ἀναχωρεῖ γεμάτος περιφρόνηση γιά ὅσους πιστεύουν τόσο τρομερά πράγματα.

Ὅταν ὁ Βροῦτος ἐπρόκειτο νά περάσει μέ τά ρωμαϊκά στρατεύματα ἀπό τήν Ἀσία πρὸς τήν Ἑλλάδα, μία νύχτα εἶδε μία φοβερή καί ἀλλόκοτη φιγούρα ἀνθρώπινου σώματος νά στέκεται σιωπηλή μέσα στή σκηνή του. Στό ἐρώτημά του <<Ποῖός θεός ἢ ἄνθρωπος εἶσαι καί τί θέλεις ἀπό μένα;>>, τό φᾶσμα ἀπάντησε: <<Ὁ κακός σου δαίμων, Βροῦτε! Θά μέ ἰδεῖς στούς Φιλίππους!>>. Πράγματι ὁ Βροῦτος στήν μάχη τῶν Φιλίππων (42 π.Χ.) αὐτοκτόνησε μετά τήν ἥττα του (Πλουτ. *Βροῦτος* 36).

Ὁ ποιητής Ἀριστέας ἀπό τήν Προκόννησο ἀπέθανε ἐνῶ βρισκόταν στό ἐργαστήριό ενός λευκαντοῦ ὑφασμάτων. Ὁ λευκαντής κλείδωσε τό ἐργαστήριό καί ἐφυγε γιά νά ἀναγγεῖλει τήν εἶδηση στούς συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ. Ἐνῶ ὁμως τό νέο διαδόθηκε σέ ὅλη τήν πόλη, κάποιος ἰσχυριζόταν μέ ἔμφαση ὅτι τόν εἶχε συναντήσει στόν δρόμο καί μάλιστα συνομίλησε μαζί του. Ὅταν δέ ἀνοιξαν τό ἐργαστήριό, δέν βρῆκαν τόν Ἀριστέα οὔτε ζωντανόν οὔτε νεκρόν.

Ὁ Ἀριστέας ἐφανίστηκε μετά ἀπό ἐπτὰ χρόνια, ὅποτε ἔγραψε τά ἐπικά ποιήματα <<*Ἀριμάσπεια*>> καί ἐξαφανίστηκε γιά δευτέρη φορά. Μετά ἀπό

240 χρόνια παρουσιάστηκε στό Μεταπόντιον καί διέταξε τούς κατοίκους νά ιδρύνουν βωμό στόν Ἀπόλλωνα καί πλησίον αὐτοῦ ἀνδριάντα μέ τό ὄνομα τοῦ Ἀριστέα τοῦ Προκονήσιου. Ἀφοῦ εἶπε αὐτά, ἔγινε ἄφαντος. Οἱ Μεταπόντιοι ρώτησαν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν, τί ἦταν τό φάντασμα αὐτό τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Πυθία ἀπάντησε νά ὑπακούσουν στό φάντασμα, διότι ἂν ὑπήκουον, θά ὠφελοῦντο πολύ. Ἔτσι καί ἔγινε. (Ἡροδ. Δ'13-16).

Ὁ ἱστορικός Φλέγων Τραλλιανός (76-138 μ.Χ.) ἔγραψε ἕνα βιβλίον <<Περὶ θαυμασίων>>, ὅπου συγκέντρωσε πολλές παράδοξες ἀφηγήσεις. Στά διασωθέντα ἀποσπάσματα περιγράφονται λεπτομερῶς τρεῖς ἐμφανίσεις φασμάτων (βλ. C. Muller, *Fragmenta Historiographorum Graecorum*, τόμ. III σελ. 611-618).

Ὁ Λυγκεύς, υἱός τοῦ Ἀφαρέως καί τῆς Ἀρήνης, ἦταν περιώνυμος στοὺς ἀρχαίους γιά τήν δξυδέρκειά του. Ὅπως φαίνεται, εἶχε τό χάρισμα τῆς ἐνόρασης, ἀφοῦ ἡ ὄρασή του δέν περιοριζόταν ἀπό ἐμπόδια καί ἀγναντεύοντας ἀπό τήν κορυφή τοῦ Ταυγέτου εἶδε δύο ἀνθρώπους κρυμμένους στόν κορμό μιᾶς βαλανιδιάς (Πινδ. *Νέμεα* X 61).

Ἀναφέρουμε τέλος ἕνα ἱστορικό γεγονός ἀπό τόν ρωμαϊκό κόσμον, ὅπως τό διέσωσε ὁ ἱστορικός Ἀμμιανός Μάρκελλος. Τό ἔτος 375, σέ κάποια ὑποτιθέμενη συνομοσία κατά τοῦ αὐτοκράτορα Οὐάλη, συνελήφθησαν οἱ συνομῶτες καί βασανίστηκαν. Μεταξύ αὐτῶν ἦσαν καί δύο Ἕλληνες θεουργοί, ὀνομαζόμενοι Πατρίκιος καί Ἰλαρίων.

Ὁ Ἰλαρίων ὁμολόγησε στό δικαστήριον, ὅτι εἶχαν κατασκευάσει μία τράπεζα ἀπό κλάδους δάφνης, ἐπάνω στήν ὁποία ὑπῆρχε ἕνας μεταλλικός στρογγυλός δίσκος, μέ γραμμένα στήν περιφέρεια τά 24 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἀπό τόν θόλον κρεμόταν μέ λεπτότατη κλωστή ἕνας δακτύλιος, πού μπορούσε νά κτυπᾶ διαδοχικά σέ διάφορα γράμματα, συνθέτοντας σέ ἔμμετρος στίχους τήν ἀπάντηση στίς ὑποβαλλόμενες ἐρωτήσεις. Περιγράφεται δέ λεπτομερῶς ὅλη ἡ τελετουργική διαδικασία.

Σέ μία συγκέντρωση ὑπεβλήθη τό ἐρώτημα, ποίος θά διαδεχθῆ τόν αὐτοκράτορα Οὐάλη. Ὁ δακτύλιος ἀρχισε νά γράφει: Θ-Β-Ο-Δ-. Ἀμέσως κάποιος ἀπό ὄλους φώναξε ἐνθουσιασμένος, ὅτι ἡ εἰμαρμένη ἐδήλωνε προφανῶς τόν Θεόδωρον, καί ἔτσι διακόπηκε στή μέση ὁ πειραματισμός.

Φαίνεται πῶς ὁ Οὐάλης ἔμαθε τό περιστατικό καί τό θεώρησε σάν συνομοσία ἐναντίον του. Οἱ πειραματιζόμενοι καί ὁ Θεόδωρος, πού δέν ἐγνώριζε ὅσα ἐγίναν, συνελήφθησαν καί καταδικάστηκαν σέ θάνατον. Ὅταν δέ τό 378 ἐφορευθῆ ὁ Οὐάλης, τόν διαδέχθηκε ὁ Θεοδόσιος Α' ὁ Μέγας, ὁ γνωστός αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου⁽²⁾.

Ἐπάρχει πλήρης ὁμοιότητα στήν χρησιμοποίηθεῖσα τράπεζα μέ τό ἀλφάβητον, πρὸς τά νεώτερα πνευματιστικά ἀβάκια. Οἱ τράπεζες αὐτοῦ τοῦ εἴδους φαίνεται πῶς εἶχαν μεγάλη διάδοση στοὺς Ρωμαίους, διότι ἀναφέρονται καί ἀπό τόν Τερτυλλιανόν (*Ἀπολογητικός* 23).

(1) Κατά τίς μαρτυρίες πολλῶν, παρόμοια φαινόμενα παρατηροῦνται στόν τίμνον τοῦ Μαραθῶνα μέχρι σήμερον. Ἀνάλογη περίπτωση ἐμφάνισης πολεμιστῶν εἶναι οἱ Δροσουλιτες τῆς Κρήτης.

(2) Κατά την «Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια», ὁ θανατωθεὶς ἦταν ἐπιφανὴς ρωμαῖος στρατηγός, λεγόμενος ἐπίσης Θεοδοσίος.

14. ὄνειρα καὶ ὄραματα

Τὰ ὄνειρα εἶχαν πάντοτε μεγάλη σημασία γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ιδιαίτερα μάλιστα γιὰ τοὺς Ἕλληνες, πού μέ τήν τολμηρή φαντασία τους ἀναζητοῦσαν τήν ἀφετηρία ὄλων τῶν φαινομένων, τίς πρώτες ἀρχές τῶν ὄντων καί τῶν ἰδεῶν.

Μέ τὰ ὄνειρα ἀσχολήθηκαν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ὄλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ποιητές καί φιλόσοφοι. Γιά τήν συνολική ἐξέταση τοῦ θέματος θά χρειάζοταν ὀγκώδης τόμος, γι' αὐτό περιοριζόμαστε στά βασικά του σημεῖα.

Ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι τὰ ὄνειρα φαίνονται περίεργα καί ἀσυνάρτητα, καί δέν πραγματοποιοῦνται ὅλα. Διότι οἱ πόρτες τῶν ὀνείρων εἶναι διπλές: Οἱ μὲν εἶναι κατασκευασμένες ἀπό σκαλιστά κέρατα, ἐνῶ οἱ ἄλλες ἀπό ἔλεφαντόδοντο. Ὅσα ὄνειρα περάσουν ἀπό τίς πόρτες τοῦ ἔλεφαντόδοντου, αὐτά μᾶς ἀπατοῦν, ἐπειδὴ φέρνουν ἀπραγματοποίητες πληροφορίες· ὅσα ὁμως περάσουν ἀπό τίς πόρτες τῶν κεράτων, αὐτά ἀληθεύουν σέ ὅποιον ἀνθρώπο τά ἰδεῖ (Ὀδ. τ 560-567).

Κατά τοὺς σχολιαστές, ὁ Ὅμηρος κάνει λογοπαίγνιο μέ τίς λέξεις ἔλεφαίρομαι (= ἐξαπατῶ μέ μάταιες ἐλπίδες) καί κραινω (= τελῶ, ἐκτελῶ, ἐκπληρῶ).

Κατά τήν γνώμη μας, ἡ πρώτη λέξη εἶναι παράγωγο τοῦ ἔλαφρός, ἡ δέ δεύτερη τοῦ κῆρ = ἡ καρδιά ὡς ἔδρα τῶν αἰσθημάτων καί παθῶν. Δηλαδή, ὅσα ὄνειρα εἶναι <<ἐλαφρά>> λησμονοῦνται εὐκολα καί δέν ἐπαληθεύονται, ἐνῶ ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀπό τόν ψυχικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου, χαράσσονται βαθειά στή μνήμη καί συνήθως πραγματοποιοῦνται μέ ἀκρίβεια. Ἡ οὐσία εἶναι, πάντως, ὅτι ὑπάρχουν δύο ἐντελῶς διαφορετικές κατηγορίες ὀνείρων.

Τὰ θεόπεμπτα ὄνειρα ἐρχονται ἀπό τόν Ἄδη, ὅπου βρίσκεται ὁ δῆμος ὀνείρων (Ὀδ. ω 12), κοντά στίς πύλες τοῦ Ἥλιου. Ἡ Πηνελόπη δύο φορές ὀνειρεύθηκε τήν ἐπιστροφή τοῦ Ὀδυσσεᾶ καί τήν ἐξόντωση τῶν μνηστήρων (Ὀδ. τ 535-558 καί υ 83-90). Ἀντίθετα στήν Ἰλιάδα ὁ Δίας στέλνει τόν Ἄγαμέμνονα τόν ἀπατηλό ὄνειρον νά τόν παρακινήσει σέ μάχη κατά τῶν Τρώων. Ὁ ὄνειρος ἐμφανίζεται μέ τήν μορφή τοῦ Νέστορα, λέγοντας ὅτι μπορεῖ ἀμέσως νά κυριεύσει τήν Τροία. Ἡ ἀπώτερη σκέψη ὁμως τοῦ Δία ἦταν νά τιμήσει τόν Ἀχιλλεῖα καί νά ἀφανίσει πολλούς ἀπό τοὺς Ἀχαιοὺς.

Μεταξύ τοῦ λαοῦ κυκλοφοροῦσαν ἀσφαλῶς πολλές προλήψεις καί ἐρμηνεῖες γιὰ τὰ ὄνειρα. Ἡ βασική αἰτία τῆς σύγχυσης ἦταν, ὅτι δέν μπορούσαν νά κάνουν διαχωρισμό τῶν ἀληθινῶν ἀπό τὰ ψευδῆ ὄνειρα, οἱ δέ συμπτώσεις ἔδιναν ἀφορμή νά διαδίδονται διάφορες ἐξηγήσεις τύπου <<ὄνειροκρίτη>>. Γι' αὐτό ἡ ἔρευνα τῶν λαϊκῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὰ ὄνειρα ὑπάγεται περισσότερο στόν τομέα τῆς λαογραφίας παρά τῆς μαντικῆς τέχνης.

Ὁ μέγιστος τῶν σοφῶν Σωκράτης πίστευε στά ὄνειρα, ἀφοῦ καί ὁ ἴδιος

ἐλάμβανε καθοδηγήσεις μέσω αὐτῶν, ὅπως λέγει στήν Ἀπολογία του: <<Σέ μένα ὁ ἔλεγχος (τῶν ἀνθρώπων) ἔχει ἀνατεθῆ ἀπό τόν θεό νά τόν διενεργῶ, καί μέ χρησμούς καί μέ ὄνειρα καί μέ κάθε τρόπο...>> (Πλάτ. Ἀπολ. Σωκρ. 33 C). Μέ ὄνειρο ἐπίσης προσδιόρισε τήν ἀκριβή ἡμερομηνία τοῦ θανάτου του (Πλάτ. Κρίτων 44 AB).

Στό *Συμπόσιο* τοῦ Ξενοφῶντος (4,48), ὁ Ἑρμογένης λέγει: <<Αὐτοί λοιπόν οἱ παντογνώστες καί παντοδύναμοι θεοί... ἐπειδή γνωρίζουν ἀπό πρῖν τί θά ἐπακολουθήσει σέ κάθε πράξη, μέ πληροφοροῦν στέλνοντας σάν ἀγγελιαφόρους φῆμες καί ὄνειρα καί οἰωνούς, τί πρέπει νά κάμνω καί τί δέν πρέπει: ὅταν δέ ἐγώ ὑπακούω, οὐδέποτε μεταμελοῦμαι: κάποτε ὅμως γιά τήν ἀπιστία μου τιμωρήθηκα>>. Ὁ δέ Σωκράτης ἀπάντησε: <<Ἀπό ὅλα αὐτά τίποτε δέν εἶναι ἀπίστευτον...>>

Ὁ πατήρ τῆς Ἱατρικῆς, ὁ Ἱπποκράτης, δεχόταν ἐπίσης τήν διττή φύση τῶν ὀνειρῶν. Τό τέταρτο βιβλίο τοῦ συγγράμματος *Περί Διαιτήσεως* ἔχει τόν ὑπότιτλο <<Περί ἐνυπνίων>> καί ἀσχολεῖται μέ τήν φυσιολογική ἐξήγηση τῶν διαφόρων ὀνειρῶν. Στήν ἀρχή ὅμως γράφει: <<Ὅσα μέν ἀπό τά ὄνειρα εἶναι θεῖα καί προαναγγέλλουν, σέ πόλεις ἤ σέ ἰδιώτες, τά εὐχάριστα ἤ δυσάρεστα γεγονότα, ἐάν δέν ἔχουν κάνει λάθος οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἐξηγοῦνται ἀπό ἄτομα προικισμένα μέ αὐτήν ἀκριβῶς τήν τέχνη. Στά δέ ὄνειρα ὅπου ἡ ψυχὴ προαναγγέλει παθήσεις τοῦ σώματος, κρίνονται ἀπό τά ἴδια ἄτομα, ὅμως σέ ἄλλα ἐπιτυγχάνουν καί σέ ἄλλα ἀποτυγχάνουν, χωρίς νά γνωρίζουν γιατί συμβαίνει αὐτό>> (*Περί Διαιτήσεως* Δ 87).

Ὁ ἴδιος ἀσχολεῖται μόνο μέ τά ὄνειρα τῆς δεύτερης κατηγορίας, γιατί τά πρῶτα δέν ἀνήκουν στόν χώρο τῆς Ἱατρικῆς. Στήν ἐπιστολή ὑπ. ἀριθ. 15 ἐξηγεῖ ἕνα προσωπικό του ὄνειρο, ἀπό τοῦς συμβολισμούς τοῦ ὁποῖου κατάλαβε πῶς ὁ Δημόκριτος δέν ἦταν ἀσθενής (μανιακός) ὅπως ἐπέμεναν οἱ Ἀβδηρίτες. Ἀσφαλῶς ἐπρόκειτο γιά ἕνα θεόπεμπτο ὄνειρο. Στό τέλος δέ τῆς ἐπιστολῆς γράφει: <<Δέν ἀπορρίπτω τά ὄνειρα, μάλιστα ὅταν ἔχουν κάποια τάξη. Ἡ Ἱατρική καί ἡ μαντική ἔχουν στενή συγγένεια, ἐπειδή καί τῶν δύο τεχνῶν πατέρας εἶναι ὁ Ἀπόλλωνας, ὁ πρόγονός μας, προλέγων τίς ἀσθένειες πού ὑπάρχουν καί θά ὑπάρξουν, καί θεραπεύων τοῦς ἀσθενεῖς καί ὄσους θά ἀσθενήσουν>>.

Ἡ ἄλλη ἐπιστημονική κορυφή τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ Ἀριστοτέλης, στό μέν *Περί ἐνυπνίων* ἔργο του ἀσχολεῖται μέ τήν φυσιολογία τῶν ὀνειρῶν, ἐνῶ στό συναφές *Περί τῆς καθ' ὑπνον μαντικῆς* προχωρεῖ κάπως βαθύτερα. Στήν ἀρχή τοῦ βιβλίου γράφει: <<Τό νά δεχθοῦμε ὅτι κάποιος θεός στέλνει τά ὄνειρα, ἐκτός τοῦ ἄλλου παραλογισμοῦ, ἔχει τό ἄτοπο ὅτι δέν στέλνονται στοῦς καλλίτερους καί σοφώτατους, ἀλλά στοῦς τυχόντες. Ἐάν ὅμως ἀπορρίψουμε τήν αἰτία τῆς προέλευσης ἀπό τόν θεό, οὐδεμία ἀπό τίς ἄλλες αἰτίες φαίνεται εὐλογη. Διότι τό νά προβλέπουν μερικοί τί θά συμβῆ στίς Ἡράκλειες στήλες ἢ στόν Βορυσθένη ποταμό, φαίνεται ὅτι ὑπερβαίνει τήν δξύνοιά μας στό νά εὔρει τήν ἀρχή αὐτῶν>> (462 b). Πιο κάτω δέ δίνει τήν μέση λύση: <<Θεόπεμπτα δέν εἶναι δυνατόν νά εἶναι τά ὄνειρα, οὔτε γίνονται χάριν τοῦ θεοῦ, ἀλλά εἶναι

ἔργο δαιμονίων, διότι ἡ φύση τους εἶναι δαιμονική, ἀλλά ὄχι θεϊκή» (463 b).

Οἱ δαίμονες ἐθεωροῦντο κατώτερα πνευματικά ὄντα. Συνεπῶς καί ὁ Ἄριστοτέλης ἀναγνωρίζει τήν ὑπερβατική τους προέλευση πέραν τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας.

Θεϊκά ὄνειρα παρήγοντο, ὅπως εἶδαμε, κατὰ τίς ἐγκοιμήσεις. Οἱ τραγικοί ἐπίσης ἀρκετές φορές χρησιμοποιοῦν τὰ ὄνειρα γιά νά δώσουν ἔμφαση στήν ἐξέλιξη τοῦ δράματος. Γενικά δέ ἡ θεματολογία τῶν ὀνείρων στήν ἀρχαία Ἑλλάδα εἶναι πολύ ἐκτεταμένη⁽¹⁾.

Κάποιος εἶδε στόν ὕπνο του ὅτι συνομιλοῦσε μέ τόν πατέρα του καί ρώτησε τόν Πυθαγόρα τί σημαίνει αὐτό τό σημάδι. Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: <<Δέν σημαίνει τίποτε, ἀλλά ἀληθινά συνομίλησες μέ τόν πατέρα σου. Ὅπως λοιπόν καί τώρα πού συνομιλοῦμε δέν σημαίνει τίποτε, ἔτσι καί μέ ἐκεῖνον» (Ἰάμβλιχου, *Πυθαγορικός Βίος* 139).

Τά φαινόμενα αὐτά κατατάσσονται στήν ἐνδιάμεση περιοχή μεταξύ ὀνείρου καί ἐξωσωματικῆς ἐμπειρίας, διότι προκαλοῦνται μέ τήν διαστολή τῆς ψυχῆς καί περιπλάνησή της στόν ὑπερβατικό χῶρο, ὅπου μπορεῖ κανεῖς νά συναντηθῆ καί νά συνομιλήσει μέ ἄλλες πνευματικές ὀντότητες.

Οἱ ἐρμηνεῖες τῶν ὀνείρων ἀπασχόλησαν πολύ τούς ἀρχαίους, ἀλλά οἱ προσπάθειες τυποποίησης τῶν ἐρμηνειῶν δέν ἔδωσαν ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Τά Ὀνειροκριτικά τοῦ Ἄρτεμίδωρου εἶχαν μεγάλη διάδοση σάν λαϊκό ἀνάγνωσμα, ὅπως πολλές ἀκόμη ἀνάλογες συγγραφές, ἀλλά δέν πρόσφεραν τίποτε τό οὐσιώδες.

Ἐντίθετα σημειῶναν ἀκριβέστατη ἐπιτυχία οἱ ἐρμηνεῖες συγκεκριμένων ὀνείρων τῆς πρώτης κατηγορίας (τά θεόπεμπτα), ὄχι μέ βάση κάποιον ὀνειροκριτικό ὀδηγό, ἀλλά μέ τήν θεϊκή ἐμπνευση τοῦ ἐνδιαφερόμενου ἢ κάποιου ἄλλου ἀτόμου. Διότι οἱ συμβολισμοί κάθε ὀνείρου ἔχουν ξεχωριστή ἰδιαιτερότητα καί πρέπει νά συναρτηθοῦν μέ τίς συγκεκριμένες καταστάσεις ἢ ἰδιομορφίες κάθε περίπτωσης. Ἐάν ἡ ἀντιστοιχία τῶν συναρτήσεων δέν εἶναι ἐπιτυχῆς, τότε προκύπτει λανθασμένη ἐρμηνεία.

Ὅσα ὄνειρα ἱστορικῶν προσώπων ἔχουν διασωθῆ, ἀνήκουν στήν πρώτη κατηγορία, λόγω τῆς ἀποφασιστικῆς σημασίας τους γιά τήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων καί τῆς προκαλούμενης μεγάλης ἐντύπωσης. Στίς περισσότερες περιπτώσεις δίδονται ἀπό τούς συγγραφείς καί οἱ ἐπαληθεύσεις τους, σάν ἐπιβεβαίωση ὅτι ἦσαν πράγματι προαγγελτικά μελλοντικῶν γεγονότων ἢ προειδοποιητικά γιά τήν λήψη μέτρων ἐναντι ἐπερχόμενου κινδύνου. Οὐδεῖς ἑλληνας συγγραφέας ἀμφισβήτησε ποτέ τήν θεϊκή προέλευση αὐτῶν τῶν ὀνείρων.

Ὅσον ἀφορᾷ τά ὀράματα, ἡ ἔκτασή τους εἶναι βέβαια μικρότερη, ἀλλά ἔχουν πολύ μεγαλύτερη σημασία, ἀφοῦ προέρχονται ἄμεσα ἀπό τόν Πνευματικό κόσμο.

Τά ὀράματα δέν διαχωρίζονται πλήρως ἀπό τίς προηγούμενες κατηγορίες φαινομένων, ὅπως τίς ἐμφανίσεις φασμάτων. Θά ἀναφέρωμε ὁμως ἕνα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικό συμβάν, ἀπό τό ἔργο τοῦ Πλουτάρχου *Περί τοῦ Σωκράτους δαιμονίου*:

Ὁ πυθαγορικός Θεάνωρ ἦλθε ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὴ Θῆβα γιὰ νὰ κάνει σπονδές στὸν τάφο τοῦ γέροντος Λύσιδος, παρακινούμενος ἀπὸ κάποια ὄνειρα καὶ ἐναργῆ φάσματα (579 E). Πιο κάτω λέγει ὅτι οἱ πυθαγορικοὶ τῆς Ἰταλίας, πού στὸν κύκλο τους ἀνήκε καὶ ὁ Λύσις, πληροφορήθηκαν τὸν θάνατό του ἀπὸ τὸ δαιμόνιον του: <<Ἐπειδὴ δέ σέ μᾶς τὸ δαιμόνιον⁽²⁾ τοῦ Λύσιδος, ἤδη ἀποθανόντος, ἐμφανῶς μᾶς ἐξήγγειλε τὸν ἐπελθόντα θάνατον...>> (583 B).

Τὸ σημαντικώτερο ὁμῶς σημεῖο εἶναι μία παρατήρηση τοῦ Θεάνωρος στὴν συνέχεια τῆς συζήτησης μὲ τούς Θηβαίους συντρόφους τοῦ Λύσιδος: <<Καθὼς λοιπὸν ἀπὸ τὰ ὄνειρα μάθαμε τὸν θάνατο τοῦ Λύσιδος - διότι συμπεραίνομε ἐπακριβῶς ἀπὸ κάποιο σημεῖο φαινόμενο κατὰ τὰ ἐνύπνια, ἐὰν τὸ ἐμφανιζόμενο εἶδωλο εἶναι ἀνθρώπου ἀποθανόντος ἢ ζῶντος ->> (585 F).

Ἐδῶ λοιπὸν ἐμπεριέχεται ἡ ἐνδιαφέρουσα μαρτυρία: Ὑπάρχει κάποιο σημάδι στὰ ἐμφανιζόμενα φάσματα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο διακρίνεται ἐὰν ἀνήκουν σέ ἀνθρωποζῶντα ἢ ἀποθανόντα. Οἱ πυθαγορικοὶ γνωρίζοντας αὐτὸ τὸ σημάδι, κατάλαβαν ὅτι ὁ Λύσις εἶναι νεκρὸς καὶ ἔστειλαν στὴν Θῆβα τὸν Θεάνωρα νὰ ἀποτίσει φόρο τιμῆς στὸν ἐκλιπόντα σύντροφό τους.

Στὰ χρονικά τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ ἔχουν καταγραφεῖ χιλιάδες περιπτώσεις ἐμφάνισης φασμάτων, περιγραφόμενες μὲ κάθε λεπτομέρεια. Οὐδεὶς ὁμῶς ἀπὸ τούς χιλιάδες ἐρευνητές ἔχει κατορθῶσει μέχρι σήμερα νὰ ἐπισημάνει ποῖο ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸ τὸ <<σημεῖον>>, βάσει τοῦ ὁποῖου διακρίνεται ἐὰν τὸ φάσμα ἀνήκει ἢ παριστάνει ζῶντα ἢ ἀποθανόντα ἄνθρωπον.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ἀποδεικνύεται πόσο περισσότερο προοδευμένοι ἦσαν στὰ θέματα τοῦ ἐσωτερισμοῦ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ πόσες ἀνώτατης ὑφῆς γνώσεις τους ἔμειναν θαμμένες κάτω ἀπὸ τὰ εἰρήπια τῶν ἱερῶν Κέντρων.

Ὁ Κικέρων ἀναφέρει δύο ἀκόμη ἀξιωματιμῶντα περιστατικά, στὸ ἔργο του *De Divinatione* III 24:

Ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης εἶχε εὖρει κάποιον ἀγνωστον νεκρὸν καὶ τὸν εἶχε θάψει. Ὁ νεκρὸς αὐτὸς ἐμφανίστηκε στὸν ὕπνο του καὶ τὸν προέτρεψε νὰ μὴν ταξιδέψει μὲ ἓνα πλοῖο, ὅπως ἐσχεδίαζε. Τὸ πλοῖο ναυάγησε καὶ ἔτσι ὁ Σιμωνίδης σώθηκε.

Δύο φίλοι, Ἀρκάδες, ἐφθασαν στὰ Μέγαρα καὶ κατέλυσαν ὁ ἓνας σέ κάποιον γνωστό του, ὁ δὲ ἄλλος στὸ πανδοχεῖο. Τὴν νύχτα ὁ πρῶτος εἶδε στὸν ὕπνο του, ὅτι ὁ φίλος του τὸν παρακαλοῦσε νὰ σπεύσει νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πανδοχεῆ. Ἀφυπνίσθη ἐντρομος, ἀλλὰ νομίζοντας ὅτι εἶναι ἁπλῶς ὄνειρο, κοιμήθηκε πάλι. Ὁ φίλος ἐμφανίστηκε πάλι καὶ τοῦ εἶπε: <<Ἀφ’ οὗ δὲν μπόρεσες νὰ με σώσεις, τουλάχιστον μὴν ἀφήσεις ἀτιμώρητον τὸν φόνο μου. Ὁ πανδοχεὴς ἔρριξε τὸ πτώμα μου σέ μία ἄμαξα καὶ ἐπάνω ἐσώρευσε κόπρον· τὸ πρῶτ’ ἀναζήτησε τὴν ἄμαξα, πρὶν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν πόλη>>. Πράγματι τὸ πτώμα βρέθηκε ἀκριβῶς ὅπως εἶχε εἰπεῖ τὸ φάσμα, ὁ δὲ φονεὴς συνελήφθη καὶ τιμωρήθηκε.

(1) Μία ἀξιόλογη συγκέντρωση πληροφοριῶν γιὰ τὰ ὄνειρα ἐπιχειρεῖται στὸ βιβλίο τοῦ Γ. Καραλή: *Ἱστορία καὶ Φιλοσοφία τῶν Ὀνείρων ἀπὸ τὸν Ὅμηρο μέχρι τὸν Πλούταρχο*, Ἀθήνα

1988, όπου όμως ασκείται αρνητική κριτική στη άποψη της δείκτης προέλευσης των όνειρων.

(2) Έδω τό δαμόνιον έχει τήν έννοια του άγγελου-φύλακος, ο οποίος οδηγεί τόν αποθανόντα και ένίοτε εμφανίζεται στά συγγενικά ή φιλικά του πρόσωπα, σάν νά είναι ο αποθανών.

15. Σημεΐα και Διοσημίες

Στούς άρχαίους Έλληνες ήταν κοινός τόπος ή άποψη, ότι οι θεοί γνωρίζουν τά πάντα γιά τούς ανθρώπους, παρακολουθούν τά πάντα, έπιβλέπουν τά πάντα, και είναι σε θέση νά καθοδηγούν άποτελεσματικά και σωστά όποιονδήποτε έπεκαλείτο τήν βοήθειά τους. Επί αύτής της άρχής βασιζεται ή μεγάλη ανάπτυξη των μαντείων.

Έκτός όμως από τούς καθιερωμένους τρόπους μαντικής, οι θεοί όταν ύπηρχε ανάγκη μπορούσαν νά καθοδηγήσουν τούς ανθρώπους και μέ άπλές στιγμιαίες ύποδειξεις, τίς όποιες οι Έλληνες άποκαλούσαν <<σημεΐα>>.

Η μεγάλη διάδοση πού είχε στην άρχαιότητα ή πίστη στά σημεΐα, άκόμη και μεταξύ έπιφανών άνδρών, μάς κάνει νά πιστεύουμε ότι δέν έστερούντο άληθείας. Γι' αυτό θά έπιχειρήσουμε κατ' άρχήν μία προσέγγιση του θέματος μέ βάση τίς νεώτερες άντιλήψεις μας.

Ό κάθε άνθρωπος πράγματι παρακολουθείται συνεχώς από τόν άγγελο-φύλακα, ο οποίος όμως δέν έχει τό δικαίωμα νά έπεμβαίνει άμεσα στό ζώή του, διότι ισχύει ή έλευθερία του ανθρώπινου πνεύματος. Προσπαθεί λοιπόν μέ έμμεσους τρόπους, μέ ύπονοήσεις από τό περιβάλλον, μέ τυχαία περιστατικά κλπ., νά του ύποδειξει πώς πρέπει νά ενεργήσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση προβληματισμού ή δυσκολίας στην έκλογή μιās άπόφασης.

Ό άνθρωπος πρέπει νά έχει άνοιχτό και καθαρό τό μυαλό του, ώστε στην δεδομένη στιγμή νά άντιληφθή τήν σημασία του διδόμενου σημείου και νά ακολουθήσει τήν συμβουλή του οδηγού του, ενεργώντας πλέον μέ σταθερότητα.

Βεβαίως, στό περιβάλλον του ανθρώπου λαμβάνουν χώρα πάμπολλα όμοιοιδή γεγονότα. Η διάκριση ότι ένα συγκεκριμένο άπλό γεγονός, είναι καθοδηγητικό σημείο θεϊκής προέλευσης, έπιτυγχάνεται έ κ δ ι α ι σ θ ή σ ε ω ς, διότι ο άνθρωπος τήν στιγμή εκείνη αισθάνεται μέσα του κάτι διαφορετικό, ότι κάτι τό ιδιαίτερο έμπεριέχει τό φαινομενικά άπλό γεγονός, πού δέν είναι σε θέση νά τό προσδιορίσει έπακριβώς.

Γιά νά άντιλαμβάνεται κάποιος, λοιπόν, τήν έννοια των σημείων, πρέπει νά καλλιεργήσει τήν διαίσθησή του, ώστε νά <<πιάνει στόν άέρα>>, κατά τήν λαϊκή έκφραση, τό ύπονόημα του πνευματικού οδηγού μέσω του σημείου και νά ενεργεί ανάλογα. Άρα, τά σημεΐα άποτελούν μία άπλή μορφή έπικοινωνίας των ανθρώπων μέ τόν Πνευματικό κόσμο.

Άπό τά άνωτέρω γίνεται φανερό, ότι κάθε σημείο έχει τήν ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης στιγμής. Η έρμηνεία των σημείων βάσει της άρχής ότι τά

Ίδια αίτια δίνουν τά ίδια αποτελέσματα, είναι λανθασμένη. Διότι έδω δέν πρόκειται για αίτια, αλλά για ένδειξεις, πού μπορεί νά έχουν διαφορετική σημασία σέ κάθε περίσταση. Ήρα όταν συμβαίνει τό ίδιο σημείο, δέν σημαίνει ότι θά έπαναληφθούν μηχανικά τά ίδια αποτελέσματα, καλά ή κακά.

Ή έρμηνεία λοιπόν τών σημείων δέν πρέπει νά γίνεται βάσει κάποιου τυποποιημένου κώδικα, αλλά μέ τήν διαισθητική σύλληψη του πραγματικού τους νοήματος. Πρέπει ακόμη νά ξεχωρίζει ό άνθρωπος (πάλι μέσω τής διαίσθησης), εάν κάποιο συμβάν είναι αληθινό σημείο, και όχι νά έκλαμβάνει κάθε τυχαίο γεγονός σαν σημείο.

Ή ύπερβολή στόν έντοπισμό τών σημείων, οι συμπτώσεις μερικών, σέ συνδυασμό μέ τήν δεισιδαιμονία, τήν άγνοια και τήν έλλειψη άνεπτυγμένης διαίσθησης, δημιούργησαν στά λαϊκά στρώματα τίς προλήψεις, πού βασίζονται στην έμμομη ιδέα τής επανάληψης τών ίδιων γεγονότων μετά από τά ίδια σημεία. Σαφώς όμως οι προλήψεις δέν άνταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Οι κυριότερες κατηγορίες τών σημείων στην αρχαία Έλλάδα είναι οι έξης:

α) **Οϊωνοί.** Ή λέξη οϊωνός είχε αρχικά τήν έννοια κάθε προμηνύματος, προερχόμενη έτυμολογικά από τό ρήμα **οϊομαι** (= νομίζω, ύποθέτω, προσδοκώ κάτι νά συμβη, έλπίζω κάτι άγαθόν ή φοβομαι περί κακού, πιστεύω, μου φαίνεται). Ήρα ή λέξη οϊωνός έμπεριέχει ένα άξεδιάλυτο κράμα πεποίθησης και άμφιβολίας, προσδοκίας και φόβου, βεβαιότητας και ύπόθεσης, πού χαρακτηρίζουν άκριβώς τά έκ τών οϊωνών συναισθήματα.

Έπειδή όμως κατά τους Όμηρικούς και αρχαίους χρόνους είχαν μεγαλύτερη διάδοση τά μαντεύματα μέσω τών πτηνών, κατήντησε νά σημαίνει ή λέξη οϊωνός τά μαντικά πτηνά σαν μέσα πρόρρησης του μέλλοντος. (Μεταγενέστερα ή έννοια γενικεύθηκε επί όλων τών πτηνών). Ή τέχνη δέ τής μαντικής από τό πέταγμα, τίς κραυγές ή τήν άσυνήθιστη συμπεριφορά τών πτηνών, όνομαζόταν οϊωνοσκοπία.

Στήν Όδύσεια, καθώς συζητούν ό Τηλέμαχος μέ τόν μάντη Θεοκλύμενον, πέταξε από δεξιά ένα γεράκι πού κρατούσε στά πόδια του ένα άγριοπερίστερο και τό μάδαγε σκορπώντας τά φτερά του στή γη. Τότε ό Θεοκλύμενος είπε: <<Τηλέμαχε, δέν πέταξε τό όρνιο από δεξιά χωρίς τό θέλημα του θεού, γιατί μόλις τό είδα άντίκρυ μου, κατάλαβα πώς είναι προφητικό πουλί...>> (Όδ. ο 525-534).

β) **Ένόδιοι σύμβολοι.** Είναι τά λεγόμενα σήμερα <<συναπαντήματα>>, άναφερόμενα σέ άνθρώπους ή ζώα πού συναντά κάποιος στόν δρόμο, από τά όποια συμπεραίνει κατά τήν έπικρατούσα αντίληψη, εάν θά του συμβεί κάτι καλό ή κακό.

γ) **Κληδόνες ή φήμες.** Έλέγοντο έτσι μεμονωμένες φράσεις ή λόγιοι προφερόμενοι τυχαία, πού ό άκούων τίς συσχετίζει μέ ό,τι σκέπτεται ή μέ ό,τι τόν άπασχολεί εκείνη τήν στιγμή.

Ἡ κληδὼν σχηματίζεται ἀπὸ τίς λέξεις κλέος (= φήμη, εἶδηση, νέα, δόξα) καὶ τὸ ρῆμα ἄδω (= διηγούμαι, ψάλλω), τὸ ὁποῖο ὁμως ἐχρησιμοποιεῖτο γιὰ κάθε εἶδος φωνῆς ἢ ἤχου. Ἔτσι, κληδὼν λέγεται κάθε φωνή ἢ ἤχος ἐμπεριέχων κάποια εἶδηση ἢ πληροφορία σχετικά μὲ τὸ θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Συναφῆς εἶναι καὶ ἡ ἐννοια τῆς φήμης, ἀπὸ τὸ ρῆμα φημίζω (= προφητεύω, λέγω, λαλῶ, διαδίδω λόγον ἢ φήμην).

Ὁ Ἀλέξανδρος θέλοντας νὰ πάρει χρησμό γιὰ τὴν ἐκστρατεία του, πῆγε στοὺς Δελφοὺς. Ἐπειδὴ ὁμως ἔτυχε νὰ εἶναι ἡμέρες ἀποφράδες, κατὰ τίς ὁποῖες δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ δίνωνται χρησμοί, παρεκάλεσε ἀρχικά τὴν προμάντιδα μὲ κάποιον ἀπεσταλμένο του. Ἐπειδὴ ἐκεῖνη ἀρνήθηκε, ἀνέβηκε ὁ ἴδιος στὸν ναὸ καὶ τὴν τραβοῦσε βίαια. Αὐτὴ σάν νικημένη τοῦ εἶπε: <<Ἀνίκητος εἶσαι, ὦ παῖ>>! Ὅταν τὸ ἄκουσε αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος, εἶπε πῶς δὲν χρειάζεται ἄλλο μάντευμα, γιατί ἔχει τὸν χρησμό πού ἤθελε (Πλουτ. Ἀλέξανδρος 14).

Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδης, ἐθεώρησε σάν κληδὼνα τὸ ὄνομα τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Σαμίων (πρὶν ἀπὸ τὴν ναυμαχία τῆς Μυκάλης), πού λεγόταν Ἡγησίστρατος, ἐτυμολογούμενο ὡς <<ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ>> (Ἡροδ. Θ' 91).

δ) Ὅμφες καὶ ὄσσες. Ὅμφη ἐκαλεῖτο ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ αὐδῆ = ἡ ἀνθρώπινη φωνή. Δηλαδή, σὲ στιγμὲς προβληματισμοῦ τοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀκούει μία φωνή μὲ ἀπροσδιόριστη προέλευση, διότι δὲν ὑπάρχει κάποιος ἄλλος πού ἴσως νὰ εἶπε τὴν ἀκουσθεῖσα φράση. Αὐτὲς οἱ φωνές ἐλέγοντο ὄμφες καὶ ἐθεωρεῖτο ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν θεό, διότι ὅσο ἀπλές καὶ ἄν φαίνωνται, ἐμπεριέχουν τὴν πιὸ σωστὴ καὶ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση γιὰ τὸν ἄνθρωπο, στὸ συγκεκριμένο του πρόβλημα.

Γιὰ τὴν παραγωγή τῆς ὄμφης ἢ πνευματικῆ ὄντοτητα δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν ἤχο, ἀλλὰ τὸν ἀντιἤχο. Ὁ Πρόκλος δίνει στὸ θέμα αὐτὸ μία θαυμάσια περιγραφή: <<Ὅταν οἱ θεοὶ δηλώνουν τὰ πράγματα στοὺς ἀνθρώπους, δὲν χρειάζονται σωματικὰ ὄργανα, ἀλλὰ διαμορφώνουν τὸν ἀέρα κατὰ τὴν βούλησή τους. Ἐπειδὴ εἶναι πιὸ εὐπλαστος ἀπὸ τὸ κερί, ὑποδέχεται τύπους τῶν θείων νοήσεων, πού προέρχονται μὲν ἀπὸ τοὺς θεοὺς χωρὶς κίνηση, φθάνουν δὲ μέχρις ἐμᾶς σάν ἤχος καὶ φθόγγος καὶ μεταβολή. Ἔτσι λέμε ὅτι δίδονται καὶ οἱ φῆμες ἀπὸ τοὺς θεοὺς, χωρὶς νὰ φθέγγονται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ χρησιμοποιῶντας σάν ὄργανα τὰ ἀέρια σχήματα καὶ γεμίζοντας "ἄκτύπητα καὶ ἀνέγκιχτα" τὴν ἀκοή μας μὲ τὴν οἰκεία γνώση. Διότι καὶ μεταξύ τους (οἱ θεοὶ) συνεννοοῦνται μὲ νοήσεις καὶ γνωρίζουν τὰ ἀλλήλων νοητικῶς, ἀλλὰ ὄχι αἰσθητικῶς>> (Εἰς Παρμενίδην 77).

Μερικὲς φορές δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωση, ὅτι ἡ ὄμφη προέρχεται ἀπὸ κάποιο ἄτομο πού περνάει τυχαῖα δίπλα μας. Σὲ σπανιώτερες δὲ περιπτώσεις ἢ ἀκουσθεῖσα φωνὴ ἀπεδίδετο σὲ κάποιο ζῶο, τὸ ὁποῖο νόμιζαν ὅτι μίλησε μὲ ἀνθρώπινη φωνή! Δὲν εἶναι μόνον ἡ περίφημη ὄνος τοῦ Βαλαάμ στὴν Π. Διαθήκη (Ἀριθ. 22, 27-31), ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ παρόμοια συμβάντα στὴν ἑλληνικὴ παράδοση. Ὁ ἵππος τοῦ Ἀχιλλέα, ὁ Εἰάνθος, προλέγει στὸν κύριό του τὸν ἐπικείμενο χαμὸ (Ἰλ. Τ 395-419). Ὁ ἐλέφαντας τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέα Πάρου τὸν συμβουλεύει νὰ μὴ συγκρουσθῆ μὲ τὸν Ἀλέξανδρο (Ψευδοπλουτάρχεια, *Περὶ ποταμῶν* 1,6). Ὁ Τίτος

Λίβιος επίσης αναφέρει, ότι σε κάποια περίοδο επικείμενου κινδύνου, ένας βους φώναζε στην μέση της αγοράς: <<Ρώμη, διαφύλαξε σεαυτήν>>.

Οι υποτιθέμενες όμιλίες των ζώων, εξηγούνται σαν όμφες άοράτων πνευματικών όντοτήτων, παρευρισκόμενων στον χώρο.

Η ούσιαστική διαφορά, λοιπόν, πού έχουν οι όμφες από τις κληδόνες, είναι ότι οι δεύτερες λέγονται τυχαία, από ανθρώπινη όντότητα και χωρίς συγκεκριμένο σκοπό, (όποτε τό μάντευμα γίνεται έμμεσα), ενώ οι πρώτες προέρχονται από μία άόρατη θεϊκή όντότητα και στοχεύουν ακριβώς νά δώσουν απάντηση στο πρόβλημα.

Όμως από τήν συχνή χρήση των λέξεων αυτών και από τήν άδυναμία προσδιορισμού σε ποιά περίπτωση ανήκει ένα άκουσμα, έχει γίνει σύγχυση των νοημάτων τους, τόσο στα άρχαία κείμενα, όσο και στα κείμενα των μεταγενέστερων σχολιαστών και στα νεώτερα λεξικά.

Όσο για τις όσσεσ, στα λεξικά θεωρούνται σχεδόν σαν ταυτόσημες με τις προηγούμενες περιπτώσεις. Έπειδή όμως ή λέξη όσσα προέρχεται από τό ρήμα όσσομαι (= βλέπω κατά διάνοιαν, φαντάζομαι), ή γνώμη μας είναι ότι ή έννοια της λέξης αυτής αποδιδόταν άρχικά στα ό π τ ι κ ά σημεία, άσχέτως άν περιέχουν ή όχι και κάποιον ήχο.

Παράδειγμα: Στέκεται κάποιος στον δρόμο σκεπτόμενος άν πρέπει νά μεταβή κάπου ή όχι. Ένας περαστικός δίπλα του παραπατάει. Αυτό τό εκλαμβάνει άμέσως σαν σημάδι ότι δέν πρέπει νά πάει εκεί πού σκέπτεται. Πράγματι, έκ των ύστερων άποδεικνύεται ότι ή άπόφασή του ήταν σωστή. Τό αϊφνιδίως παρατηρηθέν παραπάτημα ήταν μία όσσα.

Τόν Δεκέμβριο του 379 π.Χ. έγινε ή συνωμοσία για τήν κατάργηση της τυραννίας των Θηβαίων, της έπιβληθείσης από τους Σπαρτιάτες. Μερικοί από τους περί τόν Πελοπίδα φυγάδες, καθ' ήν στιγμήν εισήρχοντο έν μέσω κακοκαιρίας διά των πυλών της Θήβας, έλαμψε από δεξιά τους άστραπή άνευ βροντής. Τό σημείο αυτό (όσσα), εξελήφθη σαν ευόιωνο και προμηνύον άσφάλεια και δόξα, διότι οι πράξεις τους έμελλον νά είναι λαμπρές και άκίνδυνες (Πλουτάρχου, *Περί του Σωκράτους δαιμονίου* 26· 594 Β). Πράγματι δέ, ή συνωμοσία έστέφθη με άπόλυτη έπιτυχία.

Όπως οι όμφες έτσι και οι όσσεσ έθεωρείτο ότι έχουν άμεση θεϊκή προέλευση και δίδονται σαν διεξόδος από μία κατάσταση ή όποία έχει άδρανοποιήσει τό ανθρώπινο μυαλό.

ε) **Σωματικά έρεθίσματα.** Τό παίξιμο των ματιών, ό βόμβος των αυτιών, οι παλμικές κινήσεις ή οι κνησμοί μελών του σώματος, τό πτάρνισμα, τό ζαφνικό γέλιο κλπ., αποτελούσαν μαντευτικά σημάδια, όπως γίνεται μέχρι σήμερα.

Η φαινομενολογία των σημείων στα άρχαία κείμενα είναι έκτεταμένη. Τά περισσότερα: όμως άποτελούν προλήψεις έκ συμπτώσεως τυχαίων γεγονότων.

Γιά νά δώσουμε μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα επί των σημείων, αναφέρουμε και μία περίπτωση πρόληψης:

Στή Σικελία ό Κορίνθιος στρατηγός Τιμολέων και οι στρατιώτες του

συνάντησαν ένα ήμιονον πού μετέφερε σέλινα. Οί στρατιώτες τό εξέλαβαν σάν κακόν οίωνό, διότι εἶπαν πώς μέ σέλινα στεφανώνονται τά μνημεία τῶν ἀποθανόντων. Ὁ Τιμολέων ὁμοίως τούς ἀπάντησε: <<Ἀσφαλῶς οἱ θεοί μᾶς δηλώνουν φανερή νίκη, γιατί οἱ Κορίνθιοι στεφανώνουν μέ σέλινα τούς νικητές στό Ἴσθμια>>! Κατόπιν ἄδειασε τά σέλινα καί στεφάνωσε μέ αὐτά τούς ἀξιωματικούς, ὥστε καί οἱ στρατιώτες παίρνοντας σέλινα ἔγιναν τολμηρότεροι γιά τήν μάχη (Πολύαινου, *Στρατηγήματα* V 12). Εἶναι γνωστό δέ, ὅτι ὁ Τιμολέων μέ συνεχεῖς νίκες ἐλευθέρωσε τή Σικελία ἀπό τούς Καρχηδόνιους.

Διοσημίες ἐλέγοντο τά φαινόμενα διά τῶν ὁποίων ἐκδηλωνόταν ἡ βούληση τοῦ ἀνωτάτου τῶν θεῶν, τοῦ Διός. Διαφέρουν ἀπό τά ἀπλά σημεία, πρῶτον ἐπειδή ἔχουν πολύ μεγαλύτερη ἔνταση καί δεύτερον ἐπειδή ἀφοροῦν μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων, ὅπως ὀλόκληρες πόλεις ἢ λαούς.

Οἱ Διοσημίες κατατάσσονται σέ δύο κατηγορίες:

α) Ἐντονα ἢ σπάνια φυσικά, μετεωρολογικά, ἢ οὐράνια φαινόμενα. Ἡ ἔκλειψη ἡλίου ἢ σελήνης, ἡ πτώση μετεωριτῶν, οἱ ἀστραπές, οἱ βροντές, τό οὐράνιο τόξο, ἡ αἰφνίδια βροχή, οἱ κομήτες κλπ, μπορούσαν νά χρησιμεύσουν σάν στοιχεῖα γιά νά συμπεραίνεται ἡ θέληση τοῦ θεοῦ. Καθεαυτό διοσημίες ἦσαν μόνο τά <<ἀφύσικα>> φαινόμενα, ἀλλά μέ τήν συνεχῆ χρήση ἡ ἔννοια τῆς λέξης ἐπεκτάθηκε καί γιά τά σπανιότερα αἰφνίδια ἢ ἀπρόβλεπτα φυσικά φαινόμενα.

Γράφει ὁ Διόδωρος Σικελιώτης: <<Αὐτή τήν χρονιά (372 π.Χ.), ἀφοῦ οἱ Λακεδαιμόνιοι κράτησαν ἐπί 500 σχεδόν χρόνια τήν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος, ἕνα θεῖο σημάδι προμήνυσε σ' αὐτούς τήν ἀπώλεια τῆς ἡγεμονίας. Φάνηκε δηλαδή στόν οὐρανό γιά πολλές νύχτες μία καιόμενη λαμπάδα, πού ἀπό τό σχῆμα τῆς ὀνομάστηκε "πύρινη δοκός". Λίγο ἀργότερα, παραδόξως οἱ Σπαρτιᾶτες νικήθηκαν σέ μεγάλη μάχη καί ἔχασαν ἀνέλπιστα τήν ἡγεμονία>>. (Ιστ. Βιβλ. ΙΕ' 50).

Στή νῆσο Δῆλο ἔγινε σεισμός, ἐνῶ οὐδέποτε προηγουμένως εἶχε γίνει σεισμός σ' αὐτήν. Θεωρήθηκε δέ ὅτι ἔγινε σάν σημάδι γιά ὅσα κακά ἐπρόκειτο νά συμβοῦν (Θουκ. Β' 8).

β) Γεγονότα παράδοξα ἢ τερατώδη. Κάποτε ἔφεραν στόν Περικλῆ τήν κεφαλή ἑνός κριοῦ μέ ἕνα κέρατο. Ὁ μάντις Λάμπων εἶπε, ὅτι ἐνῶ ὑπῆρχαν δύο ἰσχυρές μερίδες στήν πόλη, τοῦ Θουκυδίδη καί τοῦ Περικλῆ, ἡ δύναμη θά περιερχόταν στόν δεύτερο, ἀπό τοῦ ὁποίου τούς ἀγρούς φάνηκε τό σημεῖο. Ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας ἔκοψε τό κεφάλι καί ἔδειξε ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶχε ὀλισθήσει πρὸς τό μέρος πού ἄρχιζε ἡ ρίζα τοῦ κέρατος, δίνοντας ἔτσι φυσιολογική ἐξήγηση τοῦ φαινομένου. Καί τότε μέν ἐθαυμάσθη ὁ Ἀναξαγόρας, ἀργότερα ὁμοίως ἐθαυμάσθη ὁ Λάμπων, ὅταν ἐπαλήθευσε ἀκριβῶς ἡ προφητεία του (Πλουτ. Περικλῆς 6).

Ὁ Πλούταρχος στή συνέχεια παρατηρεῖ: <<Οἱ λέγοντες ὅτι ἡ εὕρεση τῆς αἰτίας εἶναι ἀναίρεση τοῦ σημείου, δέν ἐννοοῦν ὅτι ἀρνοῦνται μαζί καί τά θεῖα σημεία καί τά τεχνητά τῶν συμβόλων..., ἀπό τά ὁποῖα κάθε ἕνα ἔνεκα κάποιας αἰτίας καί ἐκ κατασκευῆς ἔγινε τέτοιο, ὥστε νά εἶναι σημεῖο κάποιου πράγματος>>. Δηλαδή,

ή σκιά π.χ. του ήλιακου ώρολογίου όφείλεται στο φως του ήλιου, αλλά ή φυσική αυτή αίτια δέν άναίρει την ύποδειξη της ώρας, άν και ή σήμανση της ώρας είναι κάτι έντελώς άσχετο μέ την αίτια της σκιάς. Για τον ίδιο λόγο ή εύρεση της φυσικής αίτιας ενός θεϊκού σημείου ή οίωνου, δέν άναίρει τό γεγονός ότι τό σημείο ύποδεικνύει κάτι έντελώς άσχετο από την αίτια του αυτή.

Άλλη περίπτωση αναφέρει ό Ήρόδοτος: Στους Πηδασεις λέγεται ότι όταν στους ίδιους ή στους κατοικούντες στα περίχωρα πρόκειται νά συμβη κάποιο μεγάλο κακό, ή εκεί ίέρεια της Άθηνάς βγάξει μεγάλη γενειάδα. Αυτό είχε συμβη δύο φορές μέχρι τότε (Ήροδ. Η΄104).

Ό ιστορικός Ήρωδιανός επίσης αναφέρει άλλα γεγονότα πού συνέβησαν στη Ρώμη επί αυτοκράτορος Κομόδου: <<Έγιναν δέ και μερικές διοσημίες εκείνο τον καιρό. Δηλαδή, μερικοί άστέρες έβλέποντο συνεχώς και την ήμέρα, άλλοι δέ έπιμηκύνθηκαν, ώστε νά φαίνονται σαν κρεμασμένοι στη μέση του άέρα. Γεννήθηκαν δέ και ζώα κάθε είδους πού δέν διατηρούσαν την κανονική φύση τους, αλλά είχαν παράξενα σχήματα και άνάρμοστα σωματικά μέρη>> (Της μετά Μάρκον βασιλείας Α΄14,1-2).

Ίσως όλα αυτά φαίνονται σήμερα σέ πολλούς άκατανόητα, αλλά θά πρέπει νά σκεφθοΰμε μήπως οι άρχαιοι είχαν περισσότερο δικαιο από τους όρθολογιστές της νεώτερης εποχής. Έπειδή δέ αυτά τά φαινόμενα δέν είναι θεωρητικά κατασκευάσματα, αλλά έμπρακτες άποδείξεις των θεϊκών έπεμβάσεων, ό κάθε άνθρωπος μπορεί νά διαπιστώσει την πραγματικότητά τους, όταν μάθει νά άντιλαμβάνεται τά άληθινά σημεία και νά κατανοεί την σημασία τους.

16. Ή θεωρία της μετεμψύχωσης

Ό Ήρόδοτος, έχοντας έπισκεφθη την χώρα των Φαραώ και συνομιλήσει μέ τους ιερείς της Αιγύπτου, γράφει: <<Πρώτοι δέ είναι οι Αιγύπτιοι πού διατύπωσαν και αυτή την διδασκαλία, ότι ή ψυχή του άνθρώπου είναι άθάνατη, και όταν φθαρεί τό σωμα, εισέρχεται σέ άλλο ζώο πού γεννάται κάθε φορά. Όταν δέ περιέλθη όλα τά χερσαία και τά θαλάσσια και τά πετεινά, εισέρχεται πάλι σέ σωμα άνθρώπου πού γεννάται. ή περιπλάνηση δέ αυτή της ψυχής ολοκληρώνεται σέ 3000 χρόνια. Την διδασκαλία αυτή χρησιμοποίησαν σαν ιδική τους μερικοί από τους Έλληνες, άλλοι ένωρίτερα και άλλοι άργότερα. Αυτών έγώ γνωρίζω τά όνόματα, αλλά δέν τά γράφω>> (Β΄ 123).

Έδω ό άκριβολόγος Ήρόδοτος έννοεί πρώτα μέν τους Όρφικούς, ύστερα δέ τον Πυθαγόρα και τον Έμπεδοκλή. Πράγματι, σέ μερικούς Όρφικούς στίχους αναγράφεται, ότι κατά κυκλικές περιόδους χρόνου ή άνθρώπινη ψυχή μετέρχεται άλλοτε άλλα σώματα ζών- γίνεται ίππος, πρόβατο, πετεινό, ή όφις. Πολλές φορές δέ εισδύουν σέ σώματα άνθρώπων, ώστε οι πατέρες και οι γιοί, οι μητέρες και οι κόρες, νά γίνονται μέ μεταλλασόμενες γενέσεις άλλήλων (Ο. Φ. 224).

Πρίν προχωρήσουμε, πρέπει νά γίνει μία αναγκαία διευκρίνιση. Τό θέμα αὐτό ἔχει δύο ἐκδοχές: Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ψυχή εἰσέρχεται ἀδιακρίτως σέ σώματα ἀνθρώπων ἢ ζῶων, ἐνῶ ἡ δεύτερη ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ψυχή ἐπανερχόμενη στόν ὑλικό κόσμο εἰσέρχεται μόνο σέ ἀνθρώπινα σώματα.

Ἐφεξῆς ἡ πρώτη ἐκδοχή θά ἀποκαλεῖται **μετεμψύχωση**, ἐνῶ ἡ δεύτερη **μετενσάρκωση**.

Ὁ Πυθαγόρας φαίνεται ὅτι δεχόταν τήν μετενσάρκωση, ἐπειδή ἔλεγε πῶς θυμόταν τίς προϋπάρξεις του: Ἀρχικά ἦταν ὁ Αἰθαλίδης, νομιζόμενος υἱός τοῦ Ἑρμοῦ, κατόπιν ὁ ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου Εὐφορβος, πού φονεύθηκε ἀπό τόν Μενέλαο (Ἰλ. Π 806 ἐξ.), κατόπιν γεννήθηκε ὡς Ἑρμότιμος καί ὕστερα ὡς ὁ ἀλιεύς Πύρρος ὁ Δῆλιος (Διογ. Λαέρτ. 8,4). Παρατηροῦμε ὅτι ὅλες οἱ ἐνσάρκώσεις του εἶναι ἀνθρώπινες καί μάλιστα τοῦ ἴδιου φύλου.

Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης γράφει ὅτι οἱ Γαλάτες δέν λογαριάζουν τόν θάνατο, διότι <<τούς ἐνισχύει ὁ λόγος τοῦ Πυθαγόρα, ὅτι οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀθάνατες καί ἀναβιώνουν πάλι μετά ἀπό ὀρισμένα χρόνια, εἰσδυομένης τῆς ψυχῆς σέ ἕτερον σῶμα>> (Ἰστ. Βιβλ. V 28,6). Ἐννοεῖται βέβαια σῶμα ἀνθρώπου, διότι ἄλλως δέν θά ἦταν κολακευτικό γιά τούς Γαλάτες. Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ ἴδιος ἱστορικός διευκρινίζει: <<Ὁ Πυθαγόρας πίστευε στήν μετεμψύχωση καί θεωροῦσε ἀποτρόπαιη τήν κρεωφαγία, λέγοντας ὅτι οἱ ψυχές ὄλων τῶν ζῶων μετά θάνατον εἰσέρχονται σέ ἕτερα ζῶα. Καί γιά τόν ἑαυτό του ἔλεγε ὅτι εἶχε γεννηθῆ σάν Εὐφορβος κλπ>>. (Ἰστ. Βιβλ. X 6). Καί ἐδῶ πάλι ὑπονοεῖται ὅτι ἡ ψυχή κάθε ζῶου εἰσέρχεται σέ ὁμοειδές ζῶο- ἐπομένως καί ἡ ἀνθρώπινη ψυχή εἰσέρχεται μόνο σέ ἀνθρώπινο σῶμα.

Στό σύγγραμμα τοῦ Ἀριστοτέλη *Περὶ τῆς Πυθαγορικῆς φιλοσοφίας* γινόταν ἡ διάκριση, ὅτι ἓνα λογικό ὄν εἶναι ἡ θεός ἡ ἀνθρωπος ἡ ὁμοιος μέ τόν Πυθαγόρα (δηλ. σάν ἡμίθεος: Ἀριστ. ἀπ. 192). Ὁ χαρακτηρισμός τῶν ἀνθρώπων σάν λογικῶν ὄντων ἀποκλείει ὅποιαδήποτε συσχέτισή τους μέ τὰ ἄλογα ζῶα καί συνεπῶς πρέπει νά ἀποκλειστεῖ ἡ μετεμψύχωση τοῦ ἀνθρώπου σέ ζῶο.

Ἐν τούτοις σέ κείμενα ἄλλων σχολιαστῶν ἀναφέρεται ὅτι καί ὁ Πυθαγόρας δεχόταν τήν μετεμψύχωση σέ ζῶα. Ἡ ἀποχή ἀπό τήν κρεωφαγία ἐρμηνεύθηκε σάν ὀφειλόμενη στήν πιθανότητα νά ὑπῆρχε στό ζῶο ἡ ψυχή ενός ἀνθρώπου! Ἀσφαλῶς ὅμως τέτοιες ἀπλοϊκές ἢ ἀφελεῖς ἐρμηνεῖες δέν συμβιβάζονται μέ τό πνεῦμα τοῦ μεγάλου ἐσωτεριστή. Ἀλλά ἐφ' ὅσον τὰ γνήσια πυθαγορικά συγγράμματα κατεστράφησαν, κατ' ἐντολή τοῦ ἴδιου, μετά τόν θάνατό του, δέν εἶναι δυνατόν νά προσδιορίσουμε ἀκριβῶς τίς ἀπόψεις του.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς πίστευε ὅτι οἱ ἀνθρωποι ἦσαν κάποτε δαίμονες στόν οὐρανό καί ζοῦσαν ὁμοιοί πρὸς τούς θεούς, ἀλλά ἔνεκα ἀμαρτημάτων κατέπεσαν στή γῆ καί γιά πολύ χρόνο πλανῶνται μακράν τῆς ἀρχικῆς μακαριότητος. Πρὸς ἀπαλλαγὴ ἀπό τήν ἀμαρτία, εἰσέρχονται διαδοχικά σέ διάφορα σώματα, ἀνθρώπων, ζῶων ἢ φυτῶν. Ὁ ἴδιος γιά τόν ἑαυτό του λέγει: <<Καί ἐγώ κάποτε ἔγινα καί ἀγόρι καί κορίτσι καί θάμνος καί πτηνό καί θαλάσσιος ἄφωνος ἰχθύς>> (στίχ. 382).

Ἀλλά ἡ πιό συστηματική διατύπωση τῆς θεωρίας τῆς μετεμψύχωσης ὀφείλεται στὸν Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος παρέλαβε καὶ υἰοθέτησε τὶς ἀπόψεις τῶν Ὀρφικῶν καὶ Πυθαγορείων. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος γίνεται κυρίως στὸν διάλογο *Φαῖδων* καὶ στὴν *Πολιτεία* (X 611 ἐξ.). Μελετώντας ὅμως προσεκτικὰ τὰ ἀνωτέρω χωρία, ὅπως καὶ τὶς σποραδικές ἀναφορές σὲ ἄλλους διαλόγους του, διαπιστώνουμε κάποια ἀμφιταλάντευση τοῦ Πλάτωνα, ἐὰν εἶναι σωστή ἢ ὄχι ἡ θεωρία τῆς μετεμψύχωσης, διότι σὲ μερικά σημεῖα δὲν ἐκφράζεται μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα, ἀλλὰ τὴν παρουσιάζει ἀπλῶς σὰν μία εὐλογη ὑπόθεση.

Στὴν *Πολιτεία* γράφει καθαρά ὅτι ὁ Ὀρφέας διάλεξε ζωὴ κύκνου, ὁ αἰοῖδος Θάμυρος ζωὴ ἀηδονιοῦ, ὁ Αἴας ὁ Τελαμώνιος ζωὴ λιονταριοῦ, ὁ Ἀγαμέμνων ζωὴ ἀετοῦ, ἡ Ἀταλάντη τὴν ζωὴ ἑνὸς ἀθλητῆ, ὁ Ἐπειὸς τὴν ζωὴ τεχνήτρας γυναίκας, ὁ γελωτοποιὸς Θερασίτης τὴν ζωὴ πιθήκου, καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν ζωὴ ἑνὸς ἀπλοῦ ἀνθρώπου. Ἐπίσης οἱ ψυχές τῶν ζῶων καὶ τῶν θηρίων, ἄλλες περνοῦσαν στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ἄλλες ἄλλαζαν μεταξὺ τὸς τὴν ζωὴ τους, διαλέγοντας τὰ ἀδίκια τὴν ζωὴ τῶν ἀγρίων καὶ τὰ δίκαια τὴν ζωὴ τῶν ἡμερῶν, κάνοντας κάθε εἶδους συγκερασμούς (X 620 κ. ἐ.).

Ἀντίθετα στὸν *Φαῖδωνα* ἐμφανίζεται ὁ Σωκράτης λέγων: <<Δεσμεύονται δὲ οἱ ψυχές, καθὼς φαίνεται εὐλόγο (ὡς εἰκός), σὲ τέτοια ἦθη (δηλ. σὲ ὄντα πού ἔχουν τέτοια ἦθη) ἀνάλογα μὲ ἐκεῖνα πού ἐπεδίωκαν στὴν (προηγούμενη) ζωὴ τους. Ἔτσι ὅσοι εὐχαριστοῦντο στὴν ἀδηφαγία, στὴν ἀσελγεία καὶ στὴν μέθη, καὶ ἔζησαν ἀναιδῶς, εἶναι εὐλόγο νὰ δεσμεύωνται μέσα στὰ γένη τῶν ὄνων καὶ τῶν παρόμοιων ζῶων>>.

Ὁ συνομιλητῆς του, ὁ Κέβης, ἀπαντᾷ: <<Πολύ πιθανὰ εἶναι αὐτὰ πού λέγεις>> (*Πάνυ μὲν οὖν εἰκός λέγεις*), (*Φαῖδ.* 31- 81E).

Τὸ ἐπίρρημα *εἰκός* πού ἐπαναλαμβάνεται ἀρκετές φορές στὴν συζήτηση, κατὰ τὴν ἐξέταση τοῦ θέματος, ἀποδεικνύει τὶς ἐνδόμυχες ἀμφιβολίες τοῦ Πλάτωνα, γιὰ τὸ ποιά γραμμὴ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσει. Ἡ ἐπάνοδος τῶν ψυχῶν ἔθεωρετο σὰν κάτι δεδομένο καὶ ἀναμφισβήτητο. Ἐπίσης ὅτι ἡ νέα ζωὴ ἐξαρτᾶται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴν προηγούμενη. Γίνεται ὅμως ἡ ἐπάνοδος σὲ ἀνθρώπους μὲ τοιαῦτα ἦθη ἢ καὶ σὲ ζῶα πού ἔχουν τέτοιες ἰδιότητες;

Ὁ Πλάτων, ὅπως δείχνουν τὰ πράγματα, κατέληξε στὴν δευτέρη ἀποψη, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι θεωροῦσε πολὺ ἀνώτερη τὴν λογικὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὶς ψυχές τῶν ἀλόγων ζῶων. Ἔτσι ἡ ἐκδοχὴ τῆς μετεμψύχωσης ἐπεκράτησε καὶ διαδόθηκε σὲ μεγάλη ἔκταση στὸν ἀρχαῖο κόσμος. Στὴν καλλιέργεια αὐτῆς τῆς ἀποψης συνετέλεσε ἀποφασιστικὰ καὶ ἡ διακωμῶδηση τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνη, τὸν Λουκιανὸ καὶ ἄλλους σατιρικούς συγγραφεῖς.

Ὁ Ἀριστοτέλης στὰ γνωστὰ ἔργα του δὲν ἀναφέρεται στὴν μετεμψύχωση. Σὲ ἓνα μόνο σημεῖο, ἀνακεφαλαιώνοντας τὶς ἀπόψεις παλαιότερων φιλοσόφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Πλάτωνος, γράφει: <<Αὐτοὶ δὲ ἐπιχειροῦν μόνον νὰ λέγουν τί πρᾶγμα εἶναι ἡ ψυχὴ, περὶ τοῦ σώματος ὅμως πού θὰ τὴν δεχθῆ, δὲν προσδιορίζουν τίποτε περισσότερο, σὰν νὰ ἦταν ἐνδεχόμενο, κατὰ τοὺς Πυθαγορικούς μύθους, ἡ

τυχοῦσα ψυχή νά ἐνδύεται τό τυχόν σῶμα. Διότι εἶναι φανερό πώς κάθε σῶμα ἔχει ἰδιαίτερο εἶδος καί μορφή» (*Περί ψυχῆς* Α' 407 b 20-24).

Ἄφου λοιπόν ὁ Ἀριστοτέλης ἀπορρίπτει τούς <<πυθαγορικούς μύθους>> περί μετεμψύχωσης (πού ἴσως δέν προέρχονται ἀπό τόν Πυθαγόρα), καί ἀφ' ἑτέρου ἐπισημαίνει ὅτι κάθε σῶμα ἔχει διαφορετικό εἶδος, μπορούμε νά ὑποθέσουμε βásiμα ὅτι δεχόταν μόνο τήν μετενσάρκωση. Μάλιστα, ὅπως φαίνεται, ὄχι μόνο τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν σέ ἀνθρώπους, ἀλλά καί ὄλων τῶν ἄλλων ζῶων σέ ὁμοειδή ζῶα. Τήν ἴδια ἀποψη διατυπώνει καί ὁ Ἴπποκράτης: <<Διότι τό ὁμοιόμορφο προσεγγίζει τό ὁμοιόμορφο, τό δέ ἀνομοιόμορφο πολεμεῖ καί μάχεται καί διαχωρίζεται ἀπό τά ἄλλα. Γι' αὐτό ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσεται μόνο μέσα σέ ἀνθρώπο, καί σέ κανένα ἄλλο ὄν. Τό ἴδιο συμβαίνει καί στά ἄλλα μεγάλα ζῶα>> (*Περί Διαιτήης* Α' 6).

Οἱ νεοπλατωνικοί φιλόσοφοι ἐπεχείρησαν κάποιον ἀναπροσδιορισμό τῶν πλατωνικῶν θέσεων. Ὁ Πλωτίνος ἐκφράζεται ἐπιφυλακτικά γιά τήν μετεμψύχωση, λέγοντας ὅτι ἐάν μέσα στά ζῶα ὑπάρχουν ἁμαρτωλές ἀνθρώπινες ψυχές, τό ἀνώτερο μέρος αὐτῶν τῶν ψυχῶν δέν ἐξομοιώνεται μέ τά θηρία, ἀλλά ἡ συναίσθηση συνέχει τό εἶδωλο τῆς ψυχῆς μέ τό σῶμα τοῦ θηρίου (*Ἐνν. I 1,11*). Διότι ὁ ἀνθρώπος σάν λογικό ὄν εἶναι ἕνας θεός πού ἦλθε ἀπό τόν ἐπέκεινα κόσμον καί ὀφείλει νά γίνει ὁμοιος πρὸς τόν πρῶτον θεόν (*Ἐνν. I 2,6*).

Ὁ Πρόκλος ἀρνεῖται κατηγορηματικά ὅτι οἱ ἀνθρώπινες ψυχές εἰσέρχονται σέ σώματα ζῶων, ἐπιμένει δέ μέ σταθερά ἐπιχειρήματα, ὅτι ὁ Πλάτων μιλοῦσε πάντοτε μεταφορικά, ἐννοῶντας τήν πτώση σέ διάφορα εἶδη ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἡ ἀλογία τῶν ζῶων δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τήν λογικότητα τῶν ἀνθρώπων. Ἄφου οἱ ψυχές ἐκλέγουν τήν ζωή πού πρόκειται νά ζήσουν, ἐπεταί ὅτι εἶναι λογικές ψυχές, ἐνῶ αὐτές τῶν ζῶων σάν ἄλογες δέν ἔχουν δυνατότητα ἐκλογῆς καί προτιμήσεις διαφορετικές ἀπό τό εἶδος τῆς συγκεκριμένης ζωῆς πού διάγουν. Ἐπίσης, λέγει, μόνο οἱ ἀνθρώπινες ψυχές ἀνέρχονται μέχρι τά ὕψη τοῦ οὐρανοῦ, ἐνῶ τῶν ζῶων παραμένουν σέ χαμηλά ἐπίπεδα: ἐπομένως μόνο σέ ἀνθρώπους εἶναι δυνατόν νά εἰσέρχονται οἱ ψυχές πού κατεβαίνουν ἀπό τά ὕψη τοῦ οὐρανοῦ (*Εἰς Πολιτ. II 321-330*).

Ἐν τούτοις ὁ Πρόκλος σέ ἄλλα σημεία ἀναφερόμενα σέ δευτερεύουσες λεπτομέρειες τοῦ θέματος, διατυπώνει τήν λανθασμένη ἀποψη, ὅτι κάθε ψυχή μπορεῖ νά κατεβαίνει στή γένεση ἐπ' ἀπειρον καί νά ἀνέρχεται πάλι στό ὄν⁽¹⁾. Τό ἐπιχείρημά του εἶναι, ὅτι ἡ ψυχή δέν μπορεῖ νά παραμένει γιά ἀπειρο χρόνο οὔτε μέσα σέ ὑλικά σώματα, οὔτε ἀνάμεσα στούς θεούς, γιατί αὐτό πού δέν ἔχει χρονική ἀρχή δέν θά ἔχει ποτέ τέλος (*Σχοιχ. Θεολ. 206*).

Ἄσφαλῶς ἐδῶ δέν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐξέλιξη τῶν ψυχῶν, οὔτε ὁ σκοπός τῆς καθόδου κάθε ψυχῆς. Ὅταν κάθε ψυχή ἐξιλεωθῇ ἀπό τά προηγούμενα βάρη τῆς, τότε δέν ἐπανέρχεται πλέον στή Γῆ, ἀλλά παραμένει στήν αἰωνιότητα. Ἡ κάθοδος τῶν ψυχῶν εἶχε κάποια χρονική ἀρχή: ἐπομένως κάποτε θά λάβει τέλος ὁ κύκλος τῶν ἀναγεννήσεων.

Ὁ Ἰάμβλιχος ἐπίσης ἀπέρριπτε τήν μετεμψύχωση, ἀποδεχόμενος τήν

μετενσάρκωση. Συνέγραψε μάλιστα και ειδικό βιβλίο στο θέμα, όπως αναφέρει ο επίσκοπος Νεμέσιος (βλ. ενότητα ΣΤ' 2).

Είναι γεγονός ότι οι φιλόσοφοι διατύπωσαν διάφορες θεωρίες για την μετεμψύχωση. Άσχετα όμως από τις επί μέρους υποστηρικθείσες ή φημολογούμενες απόψεις, το ελληνικό πνεύμα συνέλαβε την ύψιστη αλήθεια, ότι ο τελικός προορισμός όλων των ανθρώπων είναι η όμοιωση προς τον Θεόν. Η ιδέα αυτή αναπτύσσεται από πολλές πλευρές στα έργα των ελληνικών φιλοσόφων, εδώ όμως αρκούμεθα στην επιγραμματική διατύπωση του Στοβαίου: <<Σωκράτης, Πλάτων, ταυτά τῷ Πυθαγόρα· τ ἑ λ ο ς ὁ μ ο ί ω σ ι ς θ ε ῶ >> (Ἐκλογαί Π 7,37).

(1) Ὁ ἴδιος, πιστεύοντας σέ κάποιο ὄνειρο ἔλεγε ὅτι εἶχε τήν ψυχή τοῦ Πυθαγορείου φιλοσόφου Νικόμαχου (Μαρίνου, Βίος 28).

17. Μαινάδες καί Βάκχες

Ἡ λατρεία τοῦ Βάκχου ὅπως καθιερώθηκε στήν Ἑλλάδα, περιλάμβανε καί ὀργιαστικές τελετές γυναικῶν πού ἐγίνοντο κάθε δύο ἢ τρία χρόνια, μέ νυχτερινές ὄρεμβασίες, χορούς στά βουνά, παράφορο ἐνθουσιασμό κλπ.

Κατά τήν διάρκεια τῆς διονυσιακῆς ἐκστασης τῶν μαινάδων ἢ βακχῶν, συνέβαιναν καί γεγονότα <<ὑπερφυσικά>>, ἀναγόμενα στήν σφαῖρα τῶν πνευματιστικῶν ἐκδηλώσεων.

Ὁ Εὐριπίδης στήν τραγωδία τοῦ Βάκχες δίνει ἐντυπωσιακές περιγραφές τῶν βακχικῶν χορῶν καί τῆς ἀλλόκοτης παραφροσύνης τους: Ἐπάνω στό κεφάλι τους εἶχαν φωτιά χωρίς νά καίγωνται. Ἄρπαζαν ἀπό τά σπίτια χάλκινα καί σιδερένια ἀντικείμενα, πού τά ἔβαζαν στούς ὄμους καί δέν ἔπεφταν, χωρίς νά εἶναι δεμένα. Τά βέλη τῶν χωρικῶν πού τίς κυνήγησαν, δέν τίς μάτωναν, ἐνῶ ἐκεῖνες πετώντας μέ τά χέρια τούς θύρσους, τούς τραυμάτιζαν καί τούς ἔτρεπαν σέ φυγή (Βάκχ. 755-763).

Ὁ Πλάτων ἐπίσης ἀναφέρει, ὅτι οἱ βάκχες κατεχόμενες (ἀπό τό θεῖο πνεῦμα) ἀντλοῦσαν ἀπό τά ποτάμια μέλι καί γάλα (Ἰων 534 Α). Τό ἴδιο γεγονός ἀναφέρεται καί σέ ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ Αἰσχίνη, ὅπου ὁ Σωκράτης λέγει γιά τίς βάκχες, πῶς ὅταν γίνονται ἐνθες, ἀπό τά πηγάδια πού οἱ ἄλλοι δέν μποροῦν νά πάρουν οὔτε νερό, ἐκεῖνες ἀντλοῦν μέλι καί γάλα (ἀπ. 4,37· Krauss 1911).

Ἀνάλογες ἐκδηλώσεις τῶν μαινάδων περιγράφει ὁ Νόννος Πανοπολίτης στά Διονυσιακά 45,274 κ.έ.

Ὅλες αὐτές οἱ περιγραφές βρίσκονται ἔξω ἀπό τά πλαίσια τῆς σημερινῆς λογικῆς. Πολλοί θά ἐσπεύδαν πρόθυμα νά τίς χαρακτηρίσουν σάν φαντασιώσεις ἢ δεισιδαιμονίες, ἐάν δέν ὑπῆρχαν ἀπτά σύγχρονα παραδείγματα ἀντίστοιχων ἐκδηλώσεων, ὅπως εἶναι οἱ ἀναστενάρηδες τῆς Μακεδονίας καί ἄλλα ἐξακριβωμένα παραδείγματα σέ πρωτόγονους λαούς.

Ἡ προσπάθεια παραλληλισμοῦ τοῦ βακχικοῦ ἐνθουσιασμοῦ μέ τούς

ψυχοπαθείς ή τούς ναρκομανείς δέν είναι έπιτυχής, διότι οί τελευταίοι πάσχουν μόνιμως από τήν κατάστασή τους. Η όποιαδήποτε όμοιότητα τών έξωτερικών έκδηλώσεων δέν σημαίνει ότι συνταυτίζονται στην ουσία τους, αφού προέρχονται από έντελώς διαφορετικά αίτια.

Οί έκδηλώσεις δηλαδή τών ψυχοπαθών όφείλονται σέ όργανική βλάβη του έγκεφαλικού μηχανισμού ή του νευρικού τους συστήματος. Αντίθετα οί έκδηλώσεις τών βακχών όφείλονται στην πνευματική κατοχή, όπως ήδη έχουν έπισημάνει οί άρχαιοι συγγραφείς. Διότι δέν είναι δυνατόν νά έξηγηθούν κατ' άλλον τρόπο τά υπερφυσικά φαινόμενα πού περιγράψαμε.

Στό σημείο αυτό ό E. Dodds διατυπώνει μία διαφορετική άποψη: <<Οί Εύρωπαίοι γιατροί έχουν βρει μία έξήγηση ή μία ήμι-έξήγηση στά νοσοκομεία τους: στή διάρκεια τής κρίσης ό ύστερικός άσθενής συχνά είναι πράγματι άναισθητός - κάθε ευαισθησία γιά πόνο έχει άπωθηθεί>>⁽¹⁾.

Όμως έδώ δέν πρόκειται γιά ευαισθησία ή μή στον πόνο, αλλά στό γιατί οί βάκχες δέν έκαίοντο από τήν φωτιά στό κεφάλι τους. Η μή αίσθηση του πόνου δέν συνεπάγεται και τήν άποφυγή του έγκαύματος. Οί άναστενάρηδες δέν χορεύουν στή φωτιά έπειδή έπέτυχαν άναισθησία στον πόνο, αλλά έπειδή διαθέτουν μία άγνωστη δύναμη, ή όποία άπωθει τήν ενέργεια τής πυράς. Συνεπώς οί διδόμενες <<έξηγήσεις>> του προηγούμενου τύπου είναι καθαρές ύπεκφυγές στην άντιμετώπιση του προβλήματος.

Είναι γεγονός ότι τά πνεύματα πού καταλάμβαναν τίς βάκχες δέν ήσαν ύψηλης στάθμης, ίσως μάλιστα πολλά νά ήσαν άστατα ή πονηρά. Τά φαινόμενα όμως ήσαν καθαρά πνευματιστικά, και σαν τέτοια πρέπει νά έξετασθούν από τούς ειδικούς.

Στους πρωτόγονους λαούς παρατηρούνται ανάλογα φαινόμενα, όπως ή πυροβασία, ή μή πτώση τών άντικειμένων και άλλα, όφειλόμενα άκριβώς στις ίδιες δυνάμεις. Μπορούν λοιπόν νά χρησιμεύσουν σαν πεδία μελέτης του άρχαιου μαιναδισμού.

Μέ τήν εύκαιρία προσθέτομε, ότι ή έπιστημονική γνώση επί ένός γεγονότος είναι πλήρης, μόνον όταν τό γεγονός αυτό μπορεί νά αναπαραχθή στό εργαστήριο. Έάν ό έπιστήμων δέν είναι σέ θέση νά προκαλέσει τήν αναπαραγωγή του γεγονότος κάτω από έλεγχόμενες συνθήκες, τότε όποιαδήποτε έπιστημονικοφανής έξήγηση του γεγονότος είναι έντελώς ύποθετική.

Στήν περίπτωση τής άκαίας, ουδεμία έπιστημονική έξήγηση έχει δοθή, άκριβώς έπειδή άγνωσούν τόν κυριώτερο παράγοντα: τήν ειδική ψυχική ενέργεια, ή όποία κάτω από ειδικές συνθήκες καθιστά τό σώμα άπρόσβλητο από τήν ύλική ενέργεια τής πυράς.

Ό μαιναδισμός μέ τίς όργανιαστικές τελετές του ύπήρξε μία λαϊκή μορφή έφαρμοσμένου πνευματισμού. Η γυναικεία φύση εύρισκε διέξοδο στην έξαλλοσύνη της, γιά νά επανέλθη στην όμαλότητα τής κοινωνικής ζωής.

(1) E. Dodds, *Οί Έλληνες και τό παράλογο*, Άθήνα 1978, σελ. 227.

18. Τό ὄχημα τῆς ψυχῆς

Οἱ μεγαλειώδεις ἀναλύσεις τῶν δύο τιτάνων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ Πλάτωνα καί τοῦ Ἀριστοτέλη, γιά τήν φύση, τίς ἐνέργειες καί τίς ιδιότητες τῆς ψυχῆς, συγκροτοῦν τό ἀνώτατο ἐπίτευγμα τῆς ἀνθρώπινης διανόησης ἐπί τοῦ θέματος. Οἱ μεταγενέστεροι ἀρχαῖοι φιλόσοφοι συμπλήρωσαν μερικές πτυχές τοῦ προβλήματος (ὄχι ὁμως πάντοτε μέ ὀρθότητα), ἐνῶ οἱ νεώτεροι ἐρευνητές, μέ τήν ψυχανάλυση καί τίς παρεμφερεῖς θεωρίες, ἀπομακρυνόμενοι ἀπό τά διδάγματα τῶν ἀρχαίων, περιπλανῶνται σέ ἄσκοπες καί ἀναφελεῖς ἀναζητήσεις.

Ὁ Πλάτων διδάσκει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, ἀγέννητη καί ἀδιάφορη πλάσθηκε ἀπό τόν Θεό, καί εἶναι αὐτοκίνητη ἀρχή καί αἰτία τῆς κίνησης κάθε ζωντανοῦ σώματος καί τῶν λειτουργιῶν του. Στά ἔργα του ὁμως ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιά τήν διαδρομὴ τῶν ψυχῶν στόν Οὐράνιο κόσμον καί πῶς πρέπει νά καθαρθοῦν γιά νά ἐπανακτήσουν τήν ἀρχική τους λαμπρότητα.

Ὁ Ἀριστοτέλης δέχεται τήν ψυχὴ σάν ἀόρατη ἀρχὴ κάθε ζωντανοῦ ὄντος, σάν ἀμετάβλητη βάση τῆς προσωπικῆς του ὑπόστασης, ἀλλά ἀσχολεῖται περισσότερο μέ τίς φυσικές ιδιότητες τῆς ψυχῆς, μέ τίς λειτουργίες της μέσα στό ὑλικό σῶμα. Ἡ διάκριση τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς, αἰσθησιακῆς ψυχῆς, νοητικῆς ψυχῆς κλπ., δέν εἶναι διαφορετικά εἶδη ψυχῶν, ἀλλά οἱ διαφορετικές ἐνέργειες ἢ δυνάμεις ἢ ικανότητες τῆς μιᾶς ψυχῆς κάθε ὄντος.

Συνεπῶς οἱ θεωρίες τῶν δύο αὐτῶν φιλοσόφων ἀποτελοῦν δύο συμπληρωματικά ἡμικύκλια: Τοῦ Πλάτωνος περιλαμβάνει τήν *μ ε τ α φ υ σ ι κ ῆ* πλευρὰ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τοῦ Ἀριστοτέλους τήν *φ υ σ ι κ ῆ* πλευρὰ τῆς ψυχῆς. Ἐνούμενα τά δύο ἡμικύκλια, ἐφ' ὅσον ἔχουν κοινά τά σημεῖα ἐπαφῆς (ἴτοι τήν ταυτόσημη ἀποψη ὡς πρός τήν φύση καί τήν οὐσία τῆς ψυχῆς), σχηματίζουν μία ὀλοκληρωμένη θεωρία, ἡ ὁποία παραμένει σάν ἡ ἀνυπέρβλητη βάση κάθε σχετικῆς ἐρευνας. Ὅσοι ἐκφεύγουν ἀπό τά πλαίσια τοῦ ἐνιαίου κύκλου, διαπράττουν σφάλματα, διαστρέφοντας τήν ἀλήθεια.

Ἡ ψυχὴ σάν θεϊκὴ οὐσία δέν ἦταν δυνατό νά ὑφίσταται αὐτοτελῶς ἐντός τοῦ κόσμου, ἐφ' ὅσον ἡ φύση τοῦ κόσμου εἶναι διαφορετικὴ. Γι' αὐτό ὁ θεός ἔδωσε στίς ψυχές ἕνα σωματοειδές περίβλημα, τό ὁποῖο ὀνομάζεται ὄχημα (Πλάτωνος, *Τίμαιος* 41 D-E). Στόν οὐράνιο κόσμον τό ὄχημα ταυτίζεται μέ τήν ἐννοια τοῦ πνευματικοῦ σώματος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μέ τήν κάθοδο τῶν ψυχῶν στόν ὑλικό κόσμον περιβλήθηκαν παχύτερο περίβλημα, τό ὁποῖο εἶναι τό ὑλικό σῶμα, τό ὑλικό ὄχημα.

Στήν ἐνότητα A9, εἶδαμε τίς διαπιστώσεις τῶν νεώτερων ἐρευνητῶν γιά τήν ἀνθρώπινη αὔρα. Τά σφαιροειδῆ ἀκτινοβόλα στρώματα τῆς αὔρας, διατηρούμενα καί μετά θάνατον σάν περίβλημα τῆς ὄντοτητας, ἀποτελοῦν τό πνευματικό ὄχημα τῆς ψυχῆς. Ὁ Πλάτων λέγει: «Οἱ θεοὶ μιμηθέντες τό σφαιρικό σχῆμα τοῦ σύμπαντος, ἐνέκλεισαν τίς δύο θεῖες περιφορές, μέσα σέ

σφαιροειδές σώμα, αυτό που ονομάζουμε κεφαλήν...» (Πλάτ., *Τίμαιος* 44 D). Δέν αναφέρεται μόνο στην κεφαλή του υλικού σώματος, αλλά κυρίως στην σφαιροειδή μορφή του πνευματικού όχηματος, σαν την πραγματική ιδέα, ἐφ' ὅσον ὅλα τὰ υλικά στοιχεία εἶναι ἀπλές ἀπεικονίσεις τῶν ιδεῶν.

Ὁ Ἀριστοτέλης δέν ἐξετάζει τό ὄχημα τῆς ψυχῆς, ἐφ' ὅσον ἀσχολεῖται κυρίως μέ τό υλικό της περίβλημα (τό σώμα). Μόνο σέ μία περίπτωση ἀναφέρεται στό αἰώνιο καί θεῖο <<ἀνω σῶμα>> (τόν αἰθέρα), τό ὁποῖο εἶναι φωτεινό καί τελείως διαφανές (*Περί Ψυχῆς* 418 b 9-13). Ἀσφαλῶς ἀναγνώριζε, ὅτι ἀπό τήν φωτεινή αὐτή οὐσία ἀπετελεῖτο καί τό οὐράνιο περίβλημα τῶν ψυχῶν.

Ἡ ἀντανάκλαση τῶν διαθέσεων, ἐπιθυμιῶν, ιδιοτήτων, ἐνεργειῶν, καταστάσεων κλπ. κάθε ὄντοτος ἐπί τῶν ἐγχρώμων ἀκτινοβόλων σχηματισμῶν τοῦ σφαιροειδοῦς πνευματικοῦ ὀχήματος (ἦτοι τῆς αὐρας), ἦταν γνωστή στους ἀρχαίους Ἕλληνας. Χαρακτηριστικά εἶναι ὅσα ἀναφέρει ὁ Θεσπέσιος πῶς εἶδε στόν οὐράνιο κόσμο (βλ. ἐνότητα B20), ὅπως τὰ ἐξήγησε ὁ ὀδηγός του:

<<Κοίταξε, εἶπε, τὰ ποικίλα καί παντοειδή χρώματα τῶν ψυχῶν. Τό ὄρνιον (φαιόν) καί ρυπαρόν χρῶμα σχηματίζεται σαν ἀλοιφή ἀπό τήν ἀνελευθερία καί πλεονεξία, τό δέ αἱματώδες καί κοκκινωπό ἀπό τήν ὀμότητα καί πικρία. Τό γλαύκινον (κυανόφαιον) σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἔχει μόλις ἀπαλλαγεῖ ἀπό κάποια ἀκρασία γιά τίς ἡδονές. Τό ἰώδες εὐρισκόμενο στό ἐσωτερικά στρώματα (ὑπόυλον) σημαίνει κακόνοιαν ἐνωμένη μέ φθόνον, ὅπως καί οἱ σουπιές ἀφήνουν τό μελάνι. Διότι ἐκεῖ (ἦτοι στή Γῆ) ἡ κακία τῆς ψυχῆς, μεταβαλλόμενη ἀπό τὰ πάθη καί ἐπηρεάζοντας ἀνάλογα τό σώμα, ἀναδίδει τοὺς χρωματισμούς: ἐδῶ ὁμως διά τοῦ καθαρμοῦ καί τῆς τιμωρίας (κολάσεως) ὅλα αὐτά (ἦτοι οἱ ἀσύμμετροι χρωματισμοί) ἐκλείωνονται τελείως καί ἡ ψυχὴ γίνεται αὐγοειδῆς καί μέ ὁμοίομορφο χρωματισμό (σύγχρους)>> (Πλουτάρχου, *Περί τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρουμένων*, 565 B-C).

Ἐνα ἄλλο παράδειγμα ἔχομε ἀπό τὰ Χαλδαϊκά Λόγια. Τό ἀπ. 104 λέγει: <<Μὴ πνεῦμα μολύνῃς, μηδέ βαθύνῃς τοῦπίπεδον>>. [Νά μή μολύνεις τό πνεῦμα, οὔτε νά δημιουργεῖς κοιλότητες στό ἐπίπεδο]. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἔχομε μπροστά μας μία δυσνόητη φράση, τῆς ὁποίας εὐτυχῶς ὁ Μιχαήλ Ψελλός διέσωσε τήν πραγματική ἔννοια:

<<Οἱ Χαλδαῖοι ἐπενδύουν τήν ψυχὴ μέ δύο χιτῶνες: καί τό μέν ἕνα ὀνόμασαν πνευματικόν, ἐξυφανθέντα σέ αὐτήν ἀπό τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, τόν δέ αὐγοειδῆ, λεπτόν καί φωτεινόν, ὀνόμασαν ἐπίπεδον. Ὡστε λοιπόν, λέγει, οὔτε τόν πνευματικό χιτῶνα τῆς ψυχῆς νά μολύνεις μέ τίς ἀκαθαρσίες τῶν παθῶν, οὔτε τό ἐπίπεδον αὐτῆς νά βαθύνεις μέ υλικές προσθήκες, ἀλλά διατήρησε καί τοὺς δύο χιτῶνες στή φυσική τους κατάσταση, τόν μέν καθαρόν, τόν δέ ἀβαθῆ(1)>> (Μ. Ψελλοῦ, *Ἑρμηνεῖα εἰς τὰ Χαλδαϊκά Λόγια*, PG 122,1137).

Ἐδῶ ἔχομε μία ἐκπληκτική συνταύτιση μέ τὰ συμπεράσματα ἑνός νεότερου ἐρευνητῆ, τοῦ Joseph Ostrom, ὁ ὁποῖος ὅπως λέγει, βλέπει τήν αὐρα καί τήν ζωγραφίζει σέ ἐγχρώμα σκίτσα. Διακρίνει ἐπτά στρώματα (αὐρικά σώματα), πού τὰ ὀνομάζει κατά σειρά: υλικό, αἰθερικό, ζωτικό, ἀστρικό, κατώτερο

διανοητικό, ανώτερο διανοητικό, και πνευματικό). Στο βιβλίο του <<Ανθρώπινη αύρα>> (σελ. 38· εκδόσεις <<Διόπτρα>>) γράφει ότι το ζωτικό αύρικό σώμα αποτελείται από ακτινοβόλες απολήξεις γραμμών ενέργειας. Σε περίπτωση όμως ασθένειας σε μία περιοχή του σώματος, οι ακτινοβολούσες γραμμές που κάτω από κανονικές συνθήκες είναι όρθιες, κυρτώνονται και πέφτουν τελικά στο έσωτερικό τμήμα του αύρικού σώματος έντελως ακατάστατα, δίνοντας μία εικόνα παρόμοια με εκείνη της βρεγμένης γούνας ενός ζώου με μακρύ τρίχωμα.

Έτσι δημιουργείται ένα κύρτωμα στην επιφάνεια του αύρικού σώματος, όφειλόμενο στην υπάρχουσα σωματική ανωμαλία. Υποθέτουμε ότι ανάλογα κυρτώματα σχηματίζονται σε άλλα μέρη της αύρας από τα πάθη, τις υλικές επιθυμίες, ή τις πονηρές σκέψεις, με αποτέλεσμα να καταστρέφεται ή συμμετρία της.

Η ψυχική διαταραχή επίσης παρουσιάζει ένα έντελως ακανόνιστο σχήμα αύρας. Οι αρνητικές σκέψεις παρουσιάζονται σε διάφορους τύπους, που έχουν συνήθως άσαφές χρώμα, τραχειά ύφή και είναι αιχμηρές (σελ. 70). Όλες αυτές οι ανώμαλες καταστάσεις πρέπει να εκλεισθούν, για να επανέλθει το άτομο στην ηρεμία και την πνευματική του ανάταση.

Στά συγγράμματα των Νεοπλατωνικών υπάρχουν αρκετές αναφορές στο αύγοειδές περίβλημα ή όχημα της ψυχής. Το ίδιο περίβλημα φέρουν και όλα τα πνευματικά όντα. Λέγει σχετικά ο Ίάμβλιχος (*Περί μυστηρίων* 5,10): <<Διότι εάν κάποιο σώμα περικειται στους δαίμονες, το όποιο νομίζουν μερικοί ότι τρέφεται από τους ατμούς των θυσιών, αυτό είναι άτρεπτον και άπαθές, αύγοειδές και χωρίς να χρειάζεται άλλα στοιχεία, ώστε να μην άπορρέει κάτι από αυτό, ούτε να προστίθενται σε αυτό έξωθεν έπιρροές>>.

Κατά την κάθοδο των ψυχών στον υλικό κόσμο, δέν αποβάλλεται το αύγοειδές όχημα, αλλά ή ψυχή περιβάλλεται επί πλέον διάφορους υλικώτερους χιτώνες και τέλος εισέρχεται στο παχύ όρατό υλικό σώμα:

<<...Διότι οι ψυχές κατερχόμενες στη γή προσλαμβάνουν από τα στοιχεία άλλους και άλλους χιτώνες, άέρινους, ύδάτινους, χθόνιους· έπειτα εισκρίνονται τελευταία στον παχύν τουτον όγκον. Διότι πώς θά μπορούσαν άμέσως από άύλα πνεύματα να χωρέσουν σε αυτό τό σώμα; Λοιπόν, και πριν να κατέλθουν σε αυτό, έχουν την άλογη ζωή και τό όχημα έκείνης κατασκευασμένο από τά άπλά στοιχεία, και ένεδύθησαν από αυτά τον "όχλον", καλούμενον έτσι επειδή είναι άλλότριος προς τό σύμφυτο όχημα των ψυχών και συγκείμενος από παντοειδείς χιτώνες που βαρύνουν τις ψυχές. Και ή πρόσφυση δηλώνει την έξωθεν περίθεση του τοιούτου όχήματος (του υλικού σώματος) και την συνάρτησή με έκείνο (τό αύγοειδές) σε μία φύση>> (Πρόκλου, *Είς τόν Τίμαιον* III 297,21 - 298,4).

Οί χιτώνες του Πρόκλου ένθυμίζουν άμεσα τους δερμάτινους χιτώνες τους όποιους κατασκεύασε ο Θεός και ένέδυσε τόν Άδάμ και την Εύα (Γεν. 3,21). Δέν έννοούν λοιπόν άπ' ευθείας τό όρατό υλικό σώμα, στο όποιο εισέρχεται ή ψυχή κατά την γέννηση, αλλά όλονέν υλικώτερα σωματοειδή περιβλήματα,

προσδίδοντα συνεχῶς περισσότερο βάρος στήν ψυχή. Τό εἶδος καί ἡ βαρύτητα τῶν χιτώνων πού ἐνδύθηκε κάθε ὄντοτητα εἶναι διαφορετικά, ἀλλά μέ τήν κάθαρση πρέπει νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό ὅλους, ὥστε νά παραμείνει καθαρό καί ἀμόλυττο τό ἀρχικό σύμφυτο ὄχημα τῶν ψυχῶν.

Τό ὄχημα αὐτό δέν εἶναι ἡ ψυχή, ἀλλά ἡ <<φέρουσα ἐνέργεια>> τῆς ψυχῆς, διότι μέ τούς χρωματισμούς καί σχηματισμούς του εἰκονίζει τίς ιδιότητες τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχή καθ' ἑαυτήν, ὡς θεία οὐσία, εἶναι ἀόρατη. Τό δέ ὄχημα, ἥτοι τό οὐράνιο σῶμα τῆς ψυχοπνευματικῆς ὄντοτητας, εἶναι ὀρατό ἀπό ὅλους στόν Πνευματικό κόσμο, ὥστε ὅλοι νά γνωρίζουν ἄμεσα τήν ποιότητα κάθε ψυχῆς.

Εἶναι γεγονός ὅτι στά σωζόμενα ἀρχαῖα κείμενα δέν ὑπάρχουν ἐκτενέστερες ἀναλύσεις σχετικά μέ τό ὄχημα τῆς ψυχῆς. Ἀπό τίς λίγες ὁμως νύξεις ἡ ἀπλές ἀναφορές συμπεραίνουμε ὅτι οἱ γνώσεις τῶν ἀρχαίων ἦσαν πολύ περισσότερες, ἀλλά παρέμεναν ἀπόρρητες γιά τό εὐρύτερο κοινό. Ἴσως κάποτε ἀποκαλυφθοῦν νέα στοιχεῖα, τά ὁποῖα θά ἀποδείξουν τίς προόδους τῶν ἀρχαίων καί σέ αὐτά τά θέματα.

(1) Ἡ γραφή <<ἀβάφη>> θεωρεῖται ἐσφαλμένη, διότι ἡ ἀνώμαλη κατάσταση δέν ἀπεικονίζεται σάν βαφή, ἀλλά σάν βάθυνση τοῦ <<ἐπιπέδου>>.

19. Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς

Ὁ Ἀπολλώνιος εἶναι ἓνα ἀπό τά πῖο ἀμφιλεγόμενα ἱστορικά πρόσωπα. Ἐτιμήθη ἀπό τούς συγχρόνους του σάν ἡμίθεος, καί τοῦ ἀνήγειραν ἱερά σέ πολλά μέρη. Ἀντίθετα οἱ ἐπικριτές του τόν θεώρησαν μάγον, γόητα, τυχοδιώκτη, ἀσεβῆ καί ἀγύρτην. Ἐτιμᾶτο ἀκόμη καί ἀπό τούς Χριστιανούς, μέχρις ὅτου οἱ ἔθνικοί θέλησαν νά τόν ἀντιπαραβάλλουν πρὸς τόν Κύριον.

Οἱ μελετητές κατά τούς νεώτερους χρόνους τόν ἔκριναν μέ δυσμενές πνεῦμα, ἐνῶ ἐλάχιστοι ἀναγνώρισαν τήν ἠθική του προσωπικότητα. Μέ τήν ἀνάπτυξη ὁμως τῶν παραψυχικῶν ἐρευνῶν ἔγινε δυνατό νά κατανοηθοῦν τά <<ὑπερφυσικά>> σημεῖα τῆς βιογραφίας του καί νά ἀποκατασταθῆ στήν χορεία τῶν μυστῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Γεννήθηκε στά Τύαννα τῆς Καππαδοκίας, μέσα στήν πρώτη δεκαετία μ.Χ., ἀπό πλούτη οἰκογένεια, καί ἐκπαιδεύθηκε στήν Ταρσό τῆς Κιλικίας, τήν περίφημη ἐκείνη ἐστία τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Πολύ γρήγορα ἔδειξε τήν κλίση του στήν διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρα. Σέ ἡλικία 21 ἐτῶν ἀρχισε τήν ἀσκηση τῆς πενταετοῦς σιγῆς, στήν ὁποία ὡς γνωστόν ὑπεβάλλοντο ὅλοι οἱ εἰσερχόμενοι στό Πυθαγορικό Ὀμακοεῖον.

Ὅταν τελείωσε ἐπιτυχῶς ἡ δοκιμασία τῆς σιωπῆς, ἀρχισε τίς περιηγήσεις του. Ἐπισκέφθηκε ὀλόκληρο σχεδόν τόν τότε γνωστόν κόσμο, ἀπό τήν Ἰνδία μέχρι τήν Ἰβηρική, καί πρὸς νότον μέχρι τήν Αἴγυπτο καί τήν Αἰθιοπία. Σέ ὅλα

τά ταξίδια του συναντιώταν και συζητούσε με τους σοφούς κάθε χώρας, αφήνοντας εξαιρετικές εντυπώσεις. Η πιο ενδιαφέρουσα συνάντηση ήταν με τους Βραχμάνες των Ινδιών.

Ο Απολλώνιος δέν έπεδίωξε φήμη θρησκευτικού ήγέτη. Τά ενδιαφέροντά του έστρέφοντο στην ήθικοποίηση των κοινωνιών. Όταν π.χ. βρισκόταν στην Αθήνα, κατέβαλε κάθε προσπάθεια νά άποτρέψει τους Αθηναίους από την έκφάυλιση τής έορτής των Διονυσίων μέ άσελγείς χορούς και άλλες άκολασίες, όπως και από την έξακολούθηση των βάνουρων άγώνων των μονομάχων.

Στήν Σπάρτη μέ τίς συμβουλές του περιέστειλε τήν προχωρημένη κατάπτωση των ήθων και τής άγωγής των νέων. Τήν ίδια τακτική άκολουθούσε παντού, διδάσκοντας άφιλοκερδώς και ύποστηρίζοντας άφοβα τήν άλήθεια και τήν δικαιοσύνη, έλέγχων άκόμη και τους Ρωμαίους άυτοκράτορες.

Οί θρησκευτικές πεποιθήσεις του ήσαν έξευγενισμένες. Άποστρεφόταν μέγáλως τήν αίσθητή παράσταση τής θεότητας. Η συνηθισμένη προσευχή του ήταν: <<Θεοί, είτε όλίγα νά μου δίδετε και άπό τίποτε νά μη έχω άνάγκην>>. Ήταν εύσεβής πρós τίς θείες δυνάμεις, μέ άκλόνητη τήν πίστη στην άθανασία τής ψυχής και στην άνάγκη τελειοποίησης των ανθρώπων μέσα άπό τίς δοκιμασίες τής γήινης ζωής.

Ο Απολλώνιος ούδέποτε παρουσιάστηκε σαν θεός έπί τής Γης ή σαν έκπρόσωπος τής θεότητας. Οί συμπατριώτες του όμως άλλά και πολλές άλλες πόλεις τον έτίμησαν ως θεόν. Στή μνήμη του άνήγειραν ναούς, καθιέρωσαν θυσίες και έκοψαν νομίσματα μέ τήν μορφή του. Οί έξαιρετικές ύπερφυσικές του ίκανότητες συντετέλεσαν στό νά θεωρηθί σαν όντότητα ένδιάμεση μεταξύ θεών και ανθρώπων. Δέν έλειψαν βέβαια και οί επικριτές του, πού τον κατηγορήσαν ως γόητα και μάγον.

Τήν άρχική βιογραφία του Απολλώνιου συντάξε ό πιστός του φίλος και άκόλουθος Δάμις. Άργότερα ό σοφιστής Φιλόστρατος, στηριζόμενος στις σημειώσεις του Δάμιδος και σε άλλες πηγές, έγραψε τήν γνωστή σήμερα βιογραφία. Ο σκοπός του Φιλόστρατου ήταν ή ίκανοποίηση του πνεύματος του θρησκευτικού συγκρητισμού του ρωμαϊκού κόσμου⁽¹⁾.

Έδω θά αναφερθούμε μόνο σε όσα σημεία τής βιογραφίας ένδιαφέρουν τό θέμα μας, δηλαδή στην πολυσυζητημένη ύπερφυσική πλευρά τής προσωπικότητας του Απολλώνιου.

Στήν μητέρα του λίγες μέρες πριν άπό τον τοκετό, παρουσιάστηκε ένας <<θεϊός όνειρος>>, λέγοντας ότι είναι <<ό Πρωτεύς, ό Αιγύπτιος θεός>>, και ότι αυτός θά είναι τό παιδί πού θά γεννηθί. Τήν ώρα δέ του τοκετού, εύρισκόμενη στην έξοχή, τήν περιτριγύρισαν κύκνοι άδοντες και χορεύοντες, ένώ σκηπτός (διάπυρος κεραυνός) έφλόγισε τήν άτμόσφαιρα και άφου έμεινε για λίγο μετέωρος, άνυψώθηκε πάλι στον ούρανό και χάθηκε στά βάθη του άπειρου. Όλα αυτά, θεωρούμενα άπό μερικούς σαν διασκευασμένες μεταγενέστερες παραδόσεις, δείχνουν τουλάχιστον ότι έπρόκειτο νά ένσαρκωθί μία άνώτερη όντότητα.

Άπό τίς ίκανότητες πού επέδειξε ό Τυανεύς σοφός, ή πιο έντυπωσιακή

ἀσφαλῶς εἶναι ἡ ἐνόραση, ἥτοι ἡ ἄμεση ἀντίληψη γεγονότων πού λαμβάνουν χώρα σέ ἄλλο μέρος. Ἔχομε τὰ ἐξῆς παραδείγματα:

Στήν Ἐφεσσο δίδασκε ἔξω ἀπό ἕναν ναό περί κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Ἐαφνικά ἕνας σπουργίτης πέταξε φωνάζοντας στό πλησίον δέντρο καί ὄλοι οἱ σπουργίτες ἀθρόοι ἀκολούθησαν τόν πρῶτο καί ἐξαφανίστηκαν. Ὁ Ἀπολλώνιος σταμάτησε, κοίταξε στό δέντρο καί εἶπε: <<Ἐνα παιδί πού μετέφερε σιτάρι σέ ἕνα καλάθι, γλύστρισε καί ἀφοῦ μάζεψε τό πιό πολύ, ἔφυγε. Ἄφησε δέ πολλά σπυριά σκορπισμένα στό τάδε δρομάκι. Ὁ σπουργίτης περνώντας τυχαῖα, ἤλθε σάν ἀγγελιαφόρος τῶν ἄλλων, γιά νά φάνε ὄλοι στό συσσίτιο>>. Πολλοί ἀπό τοὺς ἀκροατές ἔτρεξαν στό κατονομασθέν δρομάκι καί διαπίστωσαν πῶς ὄτι εἶπε ἦταν ἀκριβές. Ἡ φύση ἔδωσε ἕνα ἀπτό παράδειγμα στό θέμα τῆς διδασκαλίας.

Εὐρισκόμενος στήν Ἀλεξάνδρεια εἶδε τόν ἐμπρησμό τοῦ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίου Διός στή Ρώμη. Συναντηθεῖς μέ τόν Βεσπασιανόν, πού μόλις εἶχε φθάσει μέ τὰ Ρωμαϊκά στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς, εἶπε: <<Ζεῦ Καπιτώλιε..., τόν ναόν τόν ὁποῖον ἐχθές ἀδικοί χεῖρες ἐνέπρησαν, αὐτός ὁ ἄνδρας εἶναι πεπρωμένο νά τόν ἀναστήσει>>. Πράγματι, ἡ ἡμέρα τοῦ ἐμπρησμοῦ ἦταν ἀκριβής, ὁ δέ Βεσπασιανός σάν καίσαρας ἀνήγειρε πάλι τόν ναό.

Ἡ τυραννική ἐξουσία τοῦ Δομιτιανοῦ ἀπό τό 92 μ.Χ., προκάλεσε τήν ἐντονη ἀντίδραση τοῦ Ἀπολλώνιου, ὁ ὁποῖος προσπαθοῦσε νά ἐξεγείρει τὰ πνεύματα ἐναντίον του. Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τήν σύλληψή του, ἀλλά ἐκεῖνος πηγαίνει μόνος του στή Ρώμη, προσάγεται σέ δίκη, καί μετά ἀπό πολλά γεγονότα, ἀθωώνεται. Τό 96 μ.Χ. ἐνῶ μιλοῦσε στήν Ἐφεσσο ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου, ξαφνικά χαμήλωσε τήν φωνή, ὕστερα ἐσιώπησε ἐντελῶς καί προσβλέποντας ἀτενῶς πρὸς τήν γῆ προχώρησε λίγα βήματα φωνάζοντας: <<Κτύπα τόν τύραννον! Κτύπα!>>. Ὅλοι ἔμειναν ἐκπληκτοί. Μετά ἀπό λίγο τοὺς εἶπε: <<Θαρρεῖτε, ὦ ἄνδρες, διότι ὁ τύραννος ἀπεσφάγη σήμερα: τί λέγω σήμερα; αὐτή τήν στιγμή, μά τήν Ἀθηνᾶ, κατά τήν ὥρα πού σταμάτησα τόν λόγο μου!>>. Ἡ δολοφονία τοῦ Δομιτιανοῦ εἶχε συμβῆ πράγματι ἐκείνη ἀκριβῶς τήν ἡμέρα καί ὥρα.

Διερχόμενος ἀπό τήν Τρωάδα ἐπεσκέφθη νύχτα τόν τύμβο τοῦ Ἀχιλλέα καί ἔκανε τήν ἀκόλουθη προσευχή:

<<ὦ Ἀχιλλεῦ, οἱ πολλοί τῶν ἀνθρώπων νομίζουν ὅτι ἔχεις πεθάνει, ἐγώ ὅμως δέν συμφωνῶ μέ αὐτούς, οὔτε ὁ Πυθαγόρας ὁ πρόγονος τῆς σοφίας μου. Ἐάν λοιπόν ἀληθεύομεν, δεῖξε μας τήν μορφή σου, διότι καί τοὺς ὀφθαλμούς μου θά ὠφελοῦσες πάρα πολύ, ἐάν τοὺς χρησιμοποιοῦσες σάν μάρτυρες>>.

Τότε ἐγινε ἕνας μικρός σεισμός καί φάνηκε ἕνας πεντάπτυχος νεανίας, φορώντας θεσσαλική γλαμύδα. Τό φάσμα τοῦ Ἀχιλλέα τοῦ παραπονέθηκε ὅτι ἀπό πολὺν χρόνο οἱ Θεσσαλοὶ ἐγκατέλειπαν τὰ ἐναγίσματα πρὸς αὐτόν. Στή συνέχεια δέ τῆς συνομιλίας ἀπάντησε σέ ἀντίστοιχα ἐρωτήματα τοῦ Ἀπολλώνιου ὡς ἐξῆς:

α) Ἡ τέφρα του βρίσκεται μαζί μέ τοῦ Πατρόκλου στόν ἴδιον ἀμφορέα. β) Ἡ

Πολυξένη (ή κόρη του Πριάμου) δέν ἐσφάγη ἀπό τούς Ἕλληνες, ἀλλά αὐτοκτόνησε μέ ξίφος λόγω τοῦ σφοδροῦ ἔρωτά της πρὸς αὐτόν. γ) Ἡ Ἑλένη δέν βρισκόταν στήν Τροία, ἀλλά στόν οἶκο τοῦ Πρωτέως στήν Αἴγυπτο. δ) Οἱ βάρβαροι (οἱ Τρῶες) δέν ὑπελείποντο πολύ ἀπό τούς Ἕλληνες στήν ἀρετή, καί ε) Ἐξηγεῖ γιατί ὁ Ὅμηρος δέν ἀνέφερε τόν ἥρωα Παλαμήδη.

Ἐπρόκειτο γιά μία πραγματική αὐτοπτική πνευματιστική ἐπικοινωνία, ἡ μοναδική ἴσως πού περιγράφεται μέ τέτοια ἐνάργεια. Διότι οἱ μέν συνομιλίες μέ ἀπλές ψυχές στά νεκρομαντεῖα δέν διεσώθησαν, ἀφοῦ δέν εἶχαν γενικώτερο ἐνδιαφέρον, οἱ δέ συνομιλίες μέ τίς ἀνώτερες ὀντότητες (τούς θεούς), δέν διεδίδοντο πέραν τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν ἱερέων.

Ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρουσα εἶναι καί ἡ προφητική του ἱκανότητα. Μερικές ἀπό τίς προφητείες του ἐλέγοντο μέ ἀόριστη διφορούμενη ἔννοια, ἀλλά σύμφωνα μέ τήν παράδοση ἐπαληθεύοντο κατά γράμμα. Μερικές ἐξ αὐτῶν εἶναι:

Περνῶντας ἀπό τόν Ἴσθμό της Κορίνθου εἶπε: <<Ὁ αὐχὴν τῆς γῆς τετιμῆσεται, μάλλον δ' οὐ>> [Ὁ αὐχένος τῆς γῆς θά κοπεῖ, μάλλον ὁμως ὄχι]. Μετά ἀπό 7 ἔτη ὁ Νέρων ἄρχισε τήν τομῆ τοῦ Ἴσθμοῦ, ἀλλά δέν τήν ἐτελείωσε, διότι Αἰγύπτιοι σοφοί τόν ἐβεβαίωσαν, ὅτι λόγω τῆς διαφορᾶς στάθμης τῆς θαλάσσης θά κατακλυσθῆ ἡ Αἴγινα!

Στή Ρώμη, μέ τήν γέννηση ἑνός τρικέφαλου ἄρρενος τέκνου νεκροῦ, προφήτευσε ὅτι τρεῖς αὐτοκράτορες θά φονευθοῦν πρὶν καλά-καλά ἐγκατασταθοῦν στόν θρόνο. Αὐτοί ἦσαν οἱ Γάλβας, Ὅθων καί Βιτέλλιος, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν διαδοχικά ἀμέσως μετά τόν φόνο τοῦ Νέρωνα.

Στήν Ἀθήνα ἐπὶ Δομιτιανοῦ ἐγινε δακτυλοειδῆς ἔκλειψη ἡλίου, ἡ ὁποία τρομοκράτησε τόν Ρωμαῖο διοικητῆ τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν ρώτησε σχετικᾶ τόν Ἀπολλώνιο, αὐτός ἀπάντησε: <<Ἐχε θάρρος, διότι θά ὑπάρξει κάποιο φῶς ἀπό αὐτή τήν νύκτα>>. Ἡ ἐπαλήθευση τῆς προφητείας συνδυάζεται μέ τό γεγονός ὅτι ὁ Δομιτιανός ἐφονεύθη ἀπό ἕνα ἀπελευθερόν ὀνομαζόμενον Στέφανον, ἐνῶ καί ὁ δακτύλιος τοῦ ἡλίου στήν δακτυλοειδῆ ἔκλειψη λεγόταν ἐπίσης <<στέφανος>>.

Σάν μύστης γνώριζε τήν φύση τῶν πονηρῶν πνευμάτων καί τά τεχνάσματα πού χρησιμοποιοῦν ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Καθώς δίδασκε σέ μία Στοά τῶν Ἀθηναίων, ἕνας θηλυπρεπῆς νεανίας, μέ ἀναιδέες βλέμμα, ἐκάγχασε εἰρωνευόμενος τόν ὁμιλητῆ. Ὁ Ἀπολλώνιος τοῦ εἶπε: <<Δέν μέ ὑβρίζεις ἐσύ, ἀλλά ὁ δαίμων, ὁ ὁποῖος σέ ὀδηγεῖ χωρίς νά τό καταλαβαίνεις>>. Πολλοί εἶπαν ὅτι ὁ νεανίας αὐθαδίαζε ἀπό νεανική ζωηρότητα. Ὁ Ἀπολλώνιος ὁμως ἐπέμενε ὅτι πρόκειται γιά δαιμονιζόμενον καί διέταξε τόν δαίμονα νά ἐξέλθῃ, δίνοντας κάποιο τεκμήριο τῆς παρουσίας του.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ νέος εἶχε πέσει κάτω καί ἐσπάραζε. Στό τέλος ὁ δαίμων μέ τό στόμα τοῦ νέου φώναξε: <<Θά ἐξέλθω καί θά γκρεμίσω τόν τάδε ἀνδριάντα>>! Πράγματι, ὁ καθορισθεῖς ἀνδριάντας κινήθηκε, ταλαντεύθηκε καί ἐπεσε θρυμματιζόμενος. Ἀπό τήν στιγμή ἐκείνη ὁ νέος, σεμνός καί φρόνιμος, ἀκολούθησε τόν Ἀπολλώνιον.

Στήν Έφεσσο έπεσε κάποτε μία ανεξήγητη θανατηφόρα νόσος και έκάλεσαν έπειγόντως τόν Άπολλώνιο. Έκείνος όδήγησε τόν λαό έξω από τήν πόλη, όπου είδαν έναν γέροντα μέ κουρέλια, ξεραμένο πρόσωπο και κλειστούς όφθαλμούς. Διέταξε όλους νά τόν λιθοβολήσουν· εκείνοι δίστασαν στην άρχή, αλλά τελικά υπάκουσαν. Μέ τούς πρώτους λίθους ό γέρον άνέβλεψε και φάνηκαν τά κατακόκκινα μάτια του. Οί Έφέσσιοι κατάλαβαν τόν δαίμονα και τόν κατελίθωσαν. Όταν μετά σήκωσαν τόν σωρό τών λίθων, άντί του γέροντος βρήκαν έναν σκύλο του γένους τών Μολοσσών. Αυτό ήταν τό φάσμα του λοιμού, ό όποιος από τήν στιγμή εκείνη έγκατέλειψε τήν πόλη.

Στήν Κόρινθο ένας νέος, όνομαζόμενος Μένιππος, όπαδός του Κυνικού φιλόσοφου Δημήτριου, ώραιότατος και άθλητικός, είχε έρωτευθή σφοδρά κάποια ώραία άγνωστη. Σέ κάποιο συμπόσιο στο σπίτι της, στο όποιο παρευρισκόταν και ό Άπολλώνιος, άντελήφθη ούτος ότι δέν έπρόκειτο για γυναίκα, αλλά για... Έμπουσα (Λάμια) και άρχισε νά τήν άποκαλύπτει: <<Βλέπετε, είπε, αυτά τά χρυσά και άργυρά σκεύη; Δέν είναι υλικά - πραγματικά, αλλά φανταστικά. Για νά σάς άποδείξω ότι λέγω τήν άλήθεια, ιδού όλα τά σκεύη ήφανίσθησαν>>. Πράγματι, όλα έξαφανίστηκαν σαν άνεμος.

Η γυναίκα - φάντασμα παρακαλούσε μέ δάκρυα νά μή τήν βασανίζει άλλο. Έπειδή ό Άπολλώνιος επέμενε, όμολόγησε ότι είναι Έμπουσα και ότι παρέρσυρε στις ήδονές τόν Μένιππο για νά τραφή μέ τό σώμα του! Έτσι ό Μένιππος σώθηκε, αλλά δέν αναφέρεται τί άπέγινε ή Έμπουσα.

Τά δύο τελευταία περιστατικά ίσως έμπεριέχουν κάποια στοιχειά υπερβολής, αλλά άπηχούν πραγματικά γεγονότα, έστω και διασκευασμένα μέσα στην παράδοση.

Για τόν Άπολλώνιο έδιηγούντο πολλά άκόμη θαυμάσια. Στή Ρώμη κάποτε συνάντησε τήν κηδεία μιās κόρης, άριστοκρατικής οικογένειας. Φώναξε νά σταματήσουν, πλησίασε τό φέρετρο και άφού είπε κάτι μυστικά <<άφύπνισε τήν κόρην του δοκούντος θανάτου>>. Ό βιογράφος του διερωτάται, εάν υπήρχε άκόμη κάποιος σπινθήρας ζωής μέσα στην κόρη ή εάν είχε σβύσει έντελώς ή ψυχή της. Τό πιθανώτερο όμως είναι ότι έπρόκειτο για νεκροφάνεια, τήν όποία διέγινε ό σοφός, έχοντας τήν ικανότητα νά βλέπει μέχρι και τά ίχνη τής αύρας τών ζώντων σωμάτων.

Μέ τήν ίδια ικανότητα γνωμάτευσε για τήν άθωότητα ενός Αιγύπτιου, του Φαρίωνος, όδηγούμενου μέ 11 άλλους ληστές στον θάνατο. Ό Άπολλώνιος υπέδειξε νά τόν εκτελέσουν τελευταίον. Όταν οί στρατιώτες είχαν φονεύσει τόν δον ληστή, φάνηκε από μακριά ένας ίππέας φωνάζοντας νά αφήσουν έλεύθερο τόν Φαρίωνα, διότι δέν είναι ένοχος και από τόν φόβο τών βασανιστηρίων όμολόγησε.

Στό δεσμοτήριο τής Ρώμης, όταν ήταν ύπόδικος επί Δομιτιανού, ό σύντροφός του Δάμις άνησυχούσε για τό τί έπρόκειτο νά συμβή. Ό Άπολλώνιος του άπάντησε: <<Όσον εξαρτάται από τόν δικαστή, θά έλευθερωθώ σήμερα· όσον εξαρτάται από έμέ, μπορώ νά έλευθερωθώ αυτή τή στιγμή>>. Και άμέσως έλευθέ-

ρωσε τό πόδι του από τά δεσμά! Τότε ό Δάμις κατανόησε για πρώτη φορά, ότι ή φύση του διδασκάλου του είναι ανώτερη τών ανθρώπων.

Ή προφητεία του επαλήθευσε μετά από λίγο, όταν από τά δεσμά τών κακούργων μετεφέρθη στό <<έλευθερο δεσμοτήριο>>. Παρεκάλεσε δέ τόν Δάμι να αναχωρήσει για τήν Δικαιορχία και να τόν περιμένει εκεί.

Κατά τήν διάρκεια τής δίκης αντιμετώπισε εύθαρσώς τόν παρευρισκόμενο Δομιτιανόν και επέτυχε τήν απαλλαγή του από τίς κατηγορίες. Άμέσως κατόπιν εξαφανίστηκε από τό δικαστήριο και εμφανίστηκε 200 χιλιόμετρα μακριά, στην Δικαιορχία (Ποτιόλους), ενώπιον τών εκπληκτων φίλων του Δημητρίου και Δάμιδος.

Γιά τόν θάνατό του διεδίδοντο πολλές παραδόσεις. Άλλοι έλεγαν ότι πέθανε στην Έφεσσο. Άλλοι ότι στην Αίνδο τής Ρόδου εισήλθε στό ιερό τής Άθηνάς και εξαφανίστηκε στό έσωτερικό του. Άλλοι, τέλος, ότι στην Κρήτη συνελήφθη σαν ληστής από τούς ιερείς τής Δικτύνης (Αρτέμιδος), αλλά τήν νύκτα έλυσε τά δεσμά του, προχώρησε στις θύρες του ιερού που άνοιξαν αυτόματα και όταν εισήλθε έκλεισαν πάλι αυτόματα. Τότε οι ιερείς άκουσαν τραγουδι παρθενικού χορού, που έλεγε: <<στείχε γάς, στείχ' ές ούρανόν, στείχει!>> [Βάδισε γη, βάδισε προς τόν ούρανό, βάδισε!].

Αυτά είναι τά σημαντικώτερα γεγονότα που διέσωσε ή ιστορία για τόν μεγάλο μύστη τής αρχαιότητας. Δέν γνωρίζομε κατά πόσο εικονίζουν τήν πραγματική του προσωπικότητα, ή έξηλθαν ώραιοποιημένα από τήν γραφίδα τών θαυμαστών του. Αναμφισβήτητο τυγχάνει τό επιβλητικό ήθικό του άνάστημα και οι άοκνες προσπάθειές του για τήν αναζωπύρωση τών παλαιών άρετών μέσα στον παρακμάζοντα έλληνικό χώρο. Άπογοητευμένος όμως από τήν γενική κατάπτωση, γράφει στην λδ' επιστολή του:

<<Έβαρβαρώθην ού χρόνιος ών αφ' Ελλάδος, αλλά χρόνιος έν Ελλάδι>>. [Έγινα σαν βάρβαρος όχι επειδή έμεινα πολύ καιρό εκτός Ελλάδος, αλλά επειδή έμεινα πολύ στην Ελλάδα!].

Όσο για τίς φιλοσοφικές πεποιθήσεις του, δέν γνωρίζομε άμεσα πολλά πράγματα, διότι από τά έργα του μόνο οι Έπιστολές σώζονται. Έγραψε ακόμη 4 βιβλία <<Περί μαντείας άστέρων>>, <<Περί θυσιών>>, <<Ύμνον εις τήν Μνημοσύνην>>, <<Διαθήκας>>, και <<Πυθαγόρου βίον>>.

Στήν Αίγυπτο συνέβη τό έξής περιστατικό: Ύπηρχε ένας λέων ήμερος, ό όποιος κάποτε πλησίασε τόν Άπολλώνιο έξω από ένα ιερό και τόν περιέσαινε. Όλοι νόμισαν ότι ό κύριός του όδήγησε τόν λέοντα χάριν έπαυτείας. Ό φιλόσοφος όμως ειπε: <<Όχι: μέ παρακαλεί να σάς ειπώ ποιος είναι. Ό λέων αυτός έχει τήν ψυχή του βασιλέως τής Αίγύπτου Άμάσιος!>>. Τότε ό λέων βρυχήθηκε δυνατά και κάθησε κάτω κλαίοντας.

Έάν τό περιστατικό είναι άκριβές, συμπεραίνουμε ότι σαν νεοπυθαγόρειος ό Άπολλώνιος πίστευε στην μετεμψύχωση, χωρίς να κάνει διάκριση από τήν μετενσάρκωση.

Και μετά τόν θάνατό του ό Άπολλώνιος έσωσε τήν πατρίδα του, τά Τύανα,

ἀπό τὴν καταστροφή. Ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς σέ μία ἐκστρατεία του τὸ 272 μ.Χ. ἔφθασε πρὸ τῶν Τυάνων καὶ ἐπειδὴ βρῆκε τίς πύλες κλειστές, διέταξε νὰ θανατωθοῦν ὅλοι οἱ κάτοικοι. Στὴ σκηνή του ἐνεφανίσθη τὸ φάσμα τοῦ Ἀπολλώνιου καὶ τοῦ εἶπε: <<Αὐρηλιανέ, ἂν θέλεις νὰ νικήσεις, μὴ ἐκτελέσεις τὴν διαταγή περὶ θανατώσεως τῶν συμπολιτῶν μου>>. Ἐκεῖνος δὲ ὄχι μόνον ἀνακάλεσε τὴν διαταγή, ἀλλὰ διέταξε νὰ ἀνεγείρουν ναὸν καὶ ἀγάλματα στὸν φιλόσοφο.

Οἱ χριστιανοὶ ἀρχικὰ ἐκτιμοῦσαν τὸν Ἀπολλώνιο γιὰ τὴν αὐστηρὴ ἠθικότητα τοῦ βίου του. Οἱ ἔθνικοὶ ὁμως, στὴν πολεμικὴ τους κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς παρείσακτης θεωρίας, θέλησαν νὰ ἀντιτάξουν τὸ πρόσωπό του ἐναντι τοῦ Θεανθρώπου. Τότε οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς κατηγορήσαν τὸν Ἀπολλώνιο ὡς μάγον, γόητα, ἀπατεῶνα καὶ ὄργανο τῶν δαιμόνων (βλ. Ὁριγένους, *Κατὰ Κέλσου* ΣΤ' 41).

Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, περὶ τὸ 300 μ.Χ., ὁ Σωσιανὸς Ἱεροκλῆς ἔγραψε ἕνα βιβλίο μὲ τίτλο <<Φιλαλήθους Λόγοι>>, ἐπιδιώκοντας νὰ ἀποδείξει τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Ἀπολλώνιου ἐναντι τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖ λέγει: <<Τὸν Ἀπολλώνιον ὁ ὁποῖος διέπραξε πολλὰ καὶ θαυμαστά, ἐμεῖς δὲν τὸν θεωροῦμε θεόν, ἀλλὰ ἄνδρα κεχαρισμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι δὲ (οἱ χριστιανοὶ) γιὰ ὀλίγες τερατεῖες ἀναγορεύουν τὸν Ἰησοῦν ὡς θεόν>>.

Στὴν σύγκριση τοῦ Ἱεροκλῆ ἀπάντησε ὁ Εὐσέβιος μὲ τὸν <<Ἀντιρρητικόν>> λόγον του, παραθέτοντας καὶ ἀνασκευάζοντας ὅλα τὰ ἐπιχειρήματά του. Οἱ ὑπερβολές στίς κρίσεις καὶ τῶν δύο πλευρῶν συνετέλεσαν ὥστε νὰ διατηρηθῆ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἡ δυσμενὴς ἀποψη γιὰ τὸν Ἀπολλώνιο καὶ μόνον πρόσφατα ἄρχισε νὰ μελετᾶται πιὸ ἀντικειμενικὰ ἢ προσωπικότητά του.

Ἡ λαϊκὴ πίστη ὁμως τὸν ἔχει τοποθετήσῃ πρὸ πολλοῦ μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ! Στὸν νάρθηκα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Φιλανθρωπινῶν στὰ Ἰωάννινα, ὑπάρχουν οἱ εἰκόνες ἑπτὰ φιλοσόφων μὲ τίς ἐπιγραφές: Ἑλλήν Πλάτων, Ἑλλήν Ἀπολλώνιος, Ἑλλήν Σόλων, Ἑλλήν Ἀριστοτέλης, Ἑλλήν Πλούταρχος, Ἑλλήν Θουκυδίδης ὁ φιλόσοφος, Ἑλλήν Χίλων.

Ἐπὶ τῶν εἰκόνων ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: <<Ἄνδρες Ἕλληνες περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπίσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ περὶ τῆς τῶν Ζ' χρησμῶν ἰ. Ἐπτὰ φιλόσοφοι ἐν δόμῳ τινὶ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀλλήλους συνεδριάσαντες λόγον σοφώτατον καὶ ἀπόρρητον κενινήκασιν περὶ τῆς παρουσίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀπολλώνιος καὶ Σόλων, Θουκυδίδης, Πλάτων, Πλούταρχος, Ἀριστοτέλης, Χίλων>>.

Στὸ εἰλητάριο δὲ πού κρατεῖ ὁ Θουκυδίδης ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς: <<Οὐκ ἐφικτόν ἡμῖν, ὦ φιλόσοφοι, τοῖς ἀμυήτοις τὰ θεῖα μυστήρια λέγειν ἢ φανερά παραθέσθαι...>>. [Δὲν εἶναι ἐφικτὸ σέ ἡμᾶς, ὦ φιλόσοφοι, νὰ λέγωμε στοὺς ἀμύητους τὰ θεῖα μυστήρια, ἢ νὰ τὰ ἀποκαλύπτωμε φανερά...].

(1) Τὴν βιογραφία αὐτὴ μὲ κριτικὰς ἐπισημάνσεις ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Κ. Κιτριμάρη: *Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς*, Ἀθήναι 1939. Γενικώτερη ἐργασία εἶναι τοῦ Ἀντ. Παπαδόπουλου: *Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς* (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1966.

20. Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεύς

Ὁ Πλούταρχος (46-127 μ.Χ.) ὑπῆρξε ὁ κατ' ἐξοχήν ἠθικός φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος. Τά <<Ἠθικά>> συμπεριλαμβάνουν 83 πραγματεῖες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ἢ διαπραγματεύονται θέματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἢ συγκροτοῦνται ἀπὸ συλλογῆς ἀνεκδοτολογικῶν παραδόσεων. Σέ ὅλες ὁμως εἶναι διάχυτη ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νά διαπαιδαγωγήσει καί νά διδάξει τὴν ἠθικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς. Ἀκόμη καί στοὺς <<Βίους>> δέν ἀκολουθεῖ τὴν κουραστικὴν μέθοδο τῆς ξηρῆς ἀπαρίθμησης ἱστορικῶν γεγονότων, ἀλλὰ παρεμβάλλει ἐγκατεσπαρμένες σκέψεις καί ἠθικὲς ἀπόψεις, μέ ἀφορμὴ τὰ πάθη καί συναισθήματα τῶν βιογραφουμένων προσώπων.

Ὁ κύριος ἀξίονας τῆς φιλοσοφικῆς του γραμμῆς εἶναι ὅτι ἡ ἀνθρωπότης καί γενικά ὁ φυσικὸς κόσμος δημιουργήθηκαν καί συντηροῦνται ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖο κυβερνᾷ καί κατευθύνει τὰ πάντα πρὸς τὴν τελειοποίησίν του. Στὶς φυσικὲς αἰτίες καί σέ ὅλα τὰ συμβάντα τῆς ζωῆς διεγίνωσκε τὴν σκόπιμη ἐπέμβαση τῆς θεότητος. Ὅσα οἱ ἄνθρωποι ἐκλαμβάνουν ὡς μὴ ὀρθὰ κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, γιὰ τὸν θεὸ εἶναι ἀπολύτως ὀρθὰ, ἐπειδὴ ἀποβλέπει σέ κάποιον ἀπώτερο σκοπὸ.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ πραγματεία του <<Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρουμένων>>. Ὁ Ἐπίκουρος ἔλεγε, ὅτι ἡ βραδύτης τῆς τιμωρίας ἐνός ἐνόχου ἀπὸ τὸν θεὸ, ἐνθαρρύνει τὸν ἀδικοῦντα καί ἀποθαρρύνει τὸν ἀδικούμενον. Ὁ Πλούταρχος ἀπαντᾷ, ὅτι ἡ βραδύτητα δικαιολογεῖται ὡς ἑξῆς: 1) Οἱ θεοὶ ἐπιθυμοῦν νά δώσουν στὸν ἄνθρωπο καιρὸν γιὰ μετάνοια, καί ἀφ' ἐτέρου παράδειγμα ὑπομονῆς. 2) Μέ τὴν ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας διαγιγνώσκουν ποῖοι ἐκ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀθεράπευτοι καί ποῖοι θεραπεύσιμοι, ὡς ἁμαρτήσαντες ἀπὸ ἀγνοία καί ὄχι ἐκ προμελέτης. 3) Ἐνδέχεται ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος νά γεννήσει παιδί ἐνάρετο, ὅποτε ὁ θεὸς ἐνεργεῖ ὅπως ὁ γεωργὸς πού δέν καίει τὰ φρύγανα πρὶν λάβει τὸν καρπὸ τους. Συνεπῶς ἡ καθυστέρηση τῆς ἐπιβαλλόμενης ποινῆς ἀπὸ τὸ θεῖον εἶναι φαινομενικὴ, διότι τὸ κακὸν ἢ τὸ ἀδίκημα φέρει ἐντὸς του τὴν πρέπουσα τιμωρία διὰ τῆς ἀθλιότητος τὴν ὁποία προξενεῖ στὸν ἄνθρωπο.

Ὁ θεὸς παρακολουθεῖ τὰ πάντα, χωρὶς νά εἶναι ὄρατός. Εἶναι <<ἀχραντος καί ἀμίαντος καί καθαρὸς οὐσίας ἀπάσης φθορᾶν δεχομένης καί θάνατον>> (Περὶ Ἰσιδος καί Ὀσίριδος 382 F). Ἡ πρόνοια τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων εἶναι συνεχῆς καί ἐκδηλώνεται εἴτε ἔμμεσα, μέ τὰ διάφορα συμβάντα τῆς ζωῆς, εἴτε ἄμεσα, διὰ μέσου τῶν οἰωνῶν καί τῆς μαντικῆς τέχνης, ἢ ὁποία εἶναι δῶρο τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ Πλούταρχος, λοιπόν, δέν εἶναι ἀπλῶς ἠθικός φιλόσοφος, ὅπως συνήθως χαρακτηρίζεται, ἀλλὰ ἕνας κορυφαῖος ἐκλαϊκευτῆς τῆς πνευματιστικῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἀπλότητα τῶν ἔργων του ἐμπεριέχει βαθύτατες ἀλήθειες, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐνεπνεύσθησαν πολλοὶ μεταγενέστεροι στοχαστές. Τὸ δέ γλαφυρὸ

καί έλκυστικό ύφος τους τά καθιστά κατάλληλα παιδαγωγικά έντροφήματα, ιδιαίτερα τών νέων, προς ανάπτυξη τών ήθικων άρετών.

Οί ψυχές τών ανθρώπων κατέρχονται στό σώμα από τόν κόσμο τών θεών. Ή ένσωμάτωση της ψυχής θεωρείται έξορία γι' αυτήν. Μετά τήν άπαλλαγή από τό σώμα οί ψυχές γίνονται δαίμονες καί δέν παύουν νά ενδιαφέρονται γιά τόν κόσμο πού έγκατέλειψαν, αλλά ζητούν καί λαμβάνουν τήν άδεια από τόν θεό νά βοηθήσουν τίς προσπάθειες τών άλλων αγωνιζομένων ψυχών. "Όσοι άνθρωποι ύπακούσουν στις ύποδείξεις (διά της έμπνεύσεως) του οικείου δαίμονος, σώζονται σέ περίπτωση παρακοής όμως έγκαταλείπονται από τόν δαίμονα καί δέν έχουν ευτυχή καταλήξη. (Βλ. *Περί του Σωκράτους δαιμονίου* 593 Α - 594 Α).

Στό άναφερθέν έργο <<Περί τών υπό του θείου βραδέως τιμαρουμένων>>, κεφ. 22-33, εξιστορεί τά όσα είδε κάποιος ό όποιος γιά τρεις ήμέρες έζησε στόν κόσμο τών ψυχών:

Ό Σολεύς Θεσπέσιος ήταν πονηρός, αίσχρός καί άκόλαστος. Κάποτε έπεσε από ένα ύψωμα, χτύπησε στόν τράχηλο καί πέθανε. Καθώς τήν τρίτη ήμέρα έφε-
ρετο προς ταφήν, ανέζησε καί από τότε μετεστράφη τελείως στή ζωή του, ώστε ουδείς άλλος νά θεωρείται ευσεβέστερος προς τά θεία, δικαιότερος στις συμφωνίες καί πιστότερος προς τούς φίλους.

Ό ίδιος διηγήθηκε, πώς όταν έχασε τίς αισθήσεις, αισθάνθηκε τήν ψυχή του νά άνοίγει καί έβλεπε τά άστρα σέ τεράστιο μέγεθος, μέσα στα όποια ταξίδευε σάν πλοίο σέ ώρα γαλήνης. Έβλεπε τίς ψυχές εκείνων πού πέθαιναν σάν φλογοειδείς πομόλυγες, από όπου έβγαιναν άνθρωποειδείς μορφές. Άλλες άνέ-
βαιναν ευθέως προς τά άνω, ενώ άλλες περιστρέφοντο κυκλικά σάν άτρακτοι ή έπεφταν πάλι προς τά κάτω.

Ή ψυχή ενός συγγενούς του, πεθαμένου σέ παιδική ήλικία, άφού τόν άναγνώρισε του είπε: <<Από τώρα θά λέγεσαι Θεσπέσιος⁽¹⁾, διότι δέν έχεις πεθάνει, αλλά από κάποια πρόνοια τών θεών έφθασες εδώ μέ τό φρονούν μέρος της ψυχής σου, ενώ τήν άλλη ψυχή τήν άφησες σάν άγκυρα στό σώμα>>.

Στή συνέχεια του έξηγεί πώς κατάλαβε ότι ήταν άκόμη ζωντανός καί όχι ψυχή νεκρού άνθρώπου: <<σύμβολον δέ σοι καί νυν καί αυθις έστω τό τάς ψυχάς τών τεθνηκότων μήτε σκιάν ποιείν μήτε σκαρδαμύττειν>> (564 C). [Σύμβολο δέ γιά σένα καί τώρα καί πάντοτε άς είναι, ότι οί ψυχές τών πεθαμέ-
νων δέν ρίχνουν σκιά ούτε άνοιγοκλείνουν τούς όφθαλμούς].

Έδώ έχομε τήν άπάντηση σέ ένα σοβαρώτατο πνευματιστικό πρόβλημα, δηλαδή πώς θά άντιληφθοϋμε έάν ένα έμφανιζόμενο φάσμα άνήκει σέ άνθρωπο ζωντανό ή νεκρό. Στην πρώτη περίπτωση τό φάσμα διατηρεί κάποιον ύποτυπώδη υλικό σύνδεσμο μέ τό σώμα, άφού πρόκειται γιά διαστολή της ψυχής χωρίς νά έχει διασπαστεί τό συνδετικό νήμα. Συνεπώς καί τό φάσμα έχει κάποια υλικότητα στό σώμα του, άποτελεσμα της όποίας είναι νά ρίχνει μία άμυδρή έστω σκιά. Άντίθετα οί ψυχές τών νεκρών δέν έχουν κανένα υλικό στοιχείο καί τά φάσματά τους είναι έντελώς διαφανή στό φώς. Όσο γιά τό παίξιμο τών όφθαλμών, ύπάγεται στην διατήρηση σωματικών άντανεκλαστικών κινήσεων, όφειλόμενων

στην έντονη έντύπωση από τις έναλλαγές του φωτός. Οί ψυχές των νεκρών (άνεξάρτητα από την βαθμίδα εξέλιξής τους) εύρισκονται έξ ολοκλήρου μέσα στην σταθερή ένέργεια του φωτός και γι' αυτό δέν σκαρδαμύσσουν⁽²⁾.

Κατόπιν ό Θεσπέσιος μέ οδηγό τον συγγενή του επισκέφθηκε τον τόπο κρίσεως των ψυχών από την Άδράστεια, τό μέγα χάσμα ή τόπον της Λήθης, διά του οποίου οί έπανερχόμενες ψυχές αποκτούν σωματοειδή ύπόσταση, και τέλος τον φρικτό τόπο των τιμωρημένων, μεταξύ των οποίων είδε και τον πατέρα του αναδυόμενον από κάποιο βάραθρο, γεμάτον στίγματα και ούλές. Του είπε ότι κάποτε σκότωσε μέ δηλητήριο μερικούς ξένους για να πάρει τό χρυσάφι τους, και στή Γη μέν διέφυγε από την προσοχή όλων, έδω όμως έλέγχθηκε, και άλλα δεινά έχει πάθει, άλλα δέ πρόκειται να τά ύποστει.

Όσοι ήσαν γνωστοί σαν πονηροί άνθρωποι, δέν έτιμωρούντο πολύ αυστηρά. Όσοι όμως είχαν σαν πρόσχημα την ένάρετη εμφάνιση ένω έζησαν σέ λανθάνουσα κακία, αυτοί έπίπονα και όδυνηρά έξαναγκάζοντο να βγάζουν προς τά έξω τά έσω της ψυχής, συστρεφόμενοι σπασμοδικά και ανακάμπτοντες, όπως οί θαλάσσιες σκολόπενδρες όταν καταπιούν τό άγκίστρι, ώστε να φανερώνεται ή μοχθηρία, ή ύπουλότητα και ή πανουργία τους.

Τέλος, σαν άθούμενος από ξαφνικόν και βίαιο άνεμο, έπεσε πάλι στό σώμα του και άνέβλεψε σχεδόν επάνω στό μνήμα.

Η περιπέτεια του Θεσπέσιου ήταν καθαρά πνευματιστικό φαινόμενο. Μέ την βοήθεια των άοράτων Διδασκάλων ή ψυχή του έξήλθε από τό σώμα και είδε μερικές εικόνες του Πνευματικού κόσμου. Δέν πρόκειται για φαντασία, ούτε για μύθο, αλλά για πραγματική εμπειρία, ή οποία είχε σαν άποτελεσμα να αλλάξει ριζικά τον τρόπο ζωής του.

Τό θέμα της μεταθανάτιας τύχης των ψυχών διαπραγματεύεται ό Πλούταρχος και στό έργο του <<Περί του εμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ της Σελήνης>>, κεφ. 27 κ.έ. Κάποιος μυστηριώδης ξένος έρχόμενος από μία χώρα δυτικά της Βρετανίας⁽³⁾, διηγείται όσα γνωρίζει περί της τριμερούς συστάσεως του ανθρώπου, περί της τιμωρίας των μοχθηρών μετά θάνατον, περί της ανόδου των αγαθών μέχρι τις ύψηλότερες περιοχές του αίθέρος, και περί των ένσαρκουμένων πάλι στή Γη.

Πολλές συζητήσεις έχει προκαλέσει μία άλλη πραγματεία του <<Περί του ΕΙ του έν Δελφοίς>>. Στην είσοδο του ναού του Άπόλλωνα, μαζί μέ τά περίφημα γνωμικά <<γνώθι σαυτόν>> και <<μηδέν άγαν>>, ύπήρχε και τό σύμβολο ΕΙ, πού ή βαθύτερη σημασία του παραμένει άγνωστη. Στο έν λόγω έργο ό Πλούταρχος παραθέτει τις εικασίες διαφόρων συνομιλητών, χωρίς όμως να άποκαλύπτει την άληθινή του έννοια.

Κατά την ιδική μας άποψη, πρόκειται για άπεικόνιση της Τριαδικής Θεότητας. Κατά την Χριστιανική διδασκαλία, ή σχέση μεταξύ των τριών Προσώπων συνοψίζεται στή φράση <<Μονάς έν τῇ Τριάδι και Τριάς έν τῇ Μονάδι>>. Αυτή άκριβώς είναι και ή έννοια του συμβόλου ΕΙ.

Άπό την άρχική Μονάδα, ήτοι τό κάθετο σκέλος του Ε, γεννώνται ή

ἐκπηγάζουν τὰ τρία ὀριζόντια σκέλη του, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν Τριαδική Θεότητα. Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι αὐτοτελεῖς καὶ ἀνεξάρτητες ὑπάρξεις, ἀλλὰ ἐ-
νώνονται καὶ σχηματίζουν πάλι τὴν Μονάδα, ἥτοι τὸ γράμμα Ι.

Τὰ ἀνωτέρω ἐπιβεβαιώνονται μὲ τὴν ἀριθμολογικὴ ἀνάλυση τῆς ἔννοιας ΘΕΟΣ. Μὲ πρόσθεση τῶν ψηφίων λαμβάνομε: ΘΕΟΣ = 284 (9+5+70+200=284). Οἱ ἀντίστοιχοι δὲ πυθμένες τῶν γραμμάτων (ἥτοι τὰ μονοψήφια ἀθροίσματα τῆς ἀξίας των), εἶναι Θ=9, Ε=5, Ο=7, Σ=2.

Θέτομε τώρα τὰ ψηφία στὶς πλευρὲς τοῦ γράμματος Ε:

$$\begin{matrix} & & \text{Ε} \\ \Theta & \text{Ε} & \\ & \text{Ο} & \\ & \text{Σ} & \end{matrix}$$

$$\begin{matrix} & & 5 \\ 9 & \text{Ε} & \\ & 7 & \\ & 2 & \end{matrix}$$

Ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ Θ = Θεὸς ἐκπηγάζουν τρεῖς διακλαδώσεις, οἱ ὁποῖες ἀθροιζόμενες σχηματίζουν πάλι τὴν ἀρχικὴ ἔννοια, ἥτοι: 95+97+92=284=ΘΕΟΣ. Ἄρα τὸ σύμβολο ΕΙ ἀπεικονίζει τὴν ταυτόχρονη ὑπόσταση τῆς Θεότητος σάν μονάδα καὶ τριάδα.

Δώσαμε ἐνδεικτικὰ τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, διότι μὲ τὶς ἀριθμολογικὲς ἀναλύσεις τῶν ἀρχαίων φιλοσοφικῶν ὄρων προκύπτουν πολὺ ἀξιόλογα συμπεράσματα, συντελώντας μὲ μοναδικὸ τρόπο στὴν ἀποκάλυψη τῶν βαθύτερων ἐννοιῶν τους.

Ἡ προέλευση τῆς μαντικῆς ἀπὸ τοὺς θεοὺς θεωρεῖται ἀπὸ τὸν Πλούταρχο σάν κάτι αὐτονόητο. Τὸ πρόβλημα εἶναι μὲ ποιὸν τρόπο μεταβιβάζουν στὸν ἄνθρωπο τὶς βουλήσεις τους ἢ τὴν πρόγνωση τοῦ μέλλοντος. Δὲν ἐπιχειρεῖ ὅμως συστηματικὴ ἔρμηνεία τοῦ μαντικοῦ φαινομένου, ἀλλὰ σποραδικῶς ἐξηγεῖ μερικὲς πτυχὲς τοῦ πολυσύνθετου αὐτοῦ θέματος.

Οἱ κτύποι τῶν μεταλλωρύχων, λέγει, γίνονται ἀντιληπτοί μὲ τὴν ἀντήρηση ὅταν στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους τοποθετηθοῦν χάλκινες ἀσπίδες· ἐάν ὅμως χρησιμοποιοῦν ἄλλα ὄργανα, περνοῦν ἀπαρατήρητοι. Ἔτσι καὶ οἱ λόγοι τῶν δαιμόνων φθάνουν σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἐνηχοῦν (ἥτοι ἀκούονται ἐσωτερικὰ) μόνον ἀπὸ ἐκεῖνους ποὺ ἔχουν πραότητα χαρακτῆρος καὶ γαλήνια ψυχὴ (*Περὶ τοῦ Σακράτους δαιμονίου* 589 C-D). Οἱ ἱεροὶ καὶ δαιμόνιοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἱ ἔχοντες τὴν ἰκανότητα νὰ κατανοοῦν τοὺς λόγους τῶν θεῶν, ἀντιστοιχοῦν ἀκριβῶς πρὸς τοὺς νεώτερους μεσάζοντες.

Οἱ καθοδηγητικὲς <<νοήσεις>> τῶν δαιμόνων δὲν γίνονται μὲ λόγια καὶ ὀνόματα ὅπως χρησιμοποιοῦν οἱ ἄνθρωποι στὶς συνομιλίαις μεταξύ τους, ἀλλὰ <<φέγγος ἔχουσαι τοῖς δυναμένοις ἐλλάμπουσιν>>, ἥτοι σάν φωτεινὲς ἀκτινοβολίες ἀντικατοπτρίζονται μόνον σὲ ὅσους δύνανται νὰ τὶς κατανοήσουν.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο χρησιμοδοτεῖ καὶ ἡ πυθία. Ὁ Ἀπόλλων ἐμβάλλει στὴν ἰε-
ρεια τὴν ἀρχὴ τῆς κίνησης καὶ μὲ τὶς ὀπτασίαις καὶ τὸ μεταδιδόμενο φῶς στὴν
ψυχὴ τῆς ἐπιφέρει τὴν δυνατότητα νὰ βλέπει τὸ μέλλον. Ἡ κατάσταση αὐτὴ

είναι ο λεγόμενος ένθουσιασμός. Κατόπιν ή πυθία ανάλογα μέ τήν φύση της αποδίδει μέ λόγια τούς χρησμούς: συνεπώς ή φωνή, οί φθόγγοι και ή έκφραση δέν ανήκουν στόν θεό, αλλά στην πυθία, τήν όποία χρησιμοποιεί σαν όργανο ο θεός (*Περί του μή χρόν έμμετρα νύν τήν πυθίαν*, 397 C-D).

Ο Πλούταρχος ως γνωστόν διετέλεσε Άρχιερέας και Έπόπτης του Μαντείου των Δελφών, τό όποιο επί της έποχής του γνώρισε μία νέα άνθηση, σε αντίθεση μέ τήν κατάπτωση των άλλων μαντείων. Η κατάπτωση δέν αποδίδεται στους θεούς, αλλά στην αδυναμία των μαντείων νά κρατηθοϋν στό ύψος της αποστολής τους.

Τήν μαντική ικανότητα παρομοιάζει προς ένα φύλλο άγραφου χάρτου, επιδεκτικού των παθών της φαντασίας και των προαισθήσεων, όχι όμως προερχομένων από συλλογισμούς και εικασίες, αλλά έμφανιζομένων όταν ο άνθρωπος εξίσταται από τά παρόντα (άπό τό φυσικό περιβάλλον) μέ μεταβολή της κράσης και διάθεσης του σώματος, ήτοι έρχόμενος σε κατάσταση ένθουσιασμού (*Περί των έκλελοιπότην χρηστηρίων* 432 C-D).

Ός προς τήν έξαπλούμενη νέα θρησκεία του Χριστιανισμού ο Πλούταρχος παραμένει φαινομενικά αδιάφορος. Προσπαθοϋσε νά περισώσει τήν άρχαία φιλοσοφία μέ τήν αναστήλωση της άρχαίας θρησκείας. Έν τούτοις ή διδασκαλία του οϋσιαστικά συνταυτίζεται μέ τήν διδασκαλία του Χριστιανισμού και άρκετά έργα του θά μπορούσαν θαυμάσια νά θεωρηθοϋν σαν χριστιανικές κατηχήσεις. Πολλοί δέ Πατέρες της Έκκλησίας άντλοϋν πλείστες ιδέες και σκέψεις στά ιδικά τους συγγράμματα, έστω και χωρίς νά τόν μνημονεύουν ρητά, λόγω του φανατισμού μιάς μερίδος χριστιανών κατά των έθνικών φιλοσόφων⁽⁴⁾.

Στό έργο του *Περί των έκλελοιπότην χρηστηρίων* 419 A-F, εξιστορεί δύο έξαιρετικά ένδιαφέροντα φαινόμενα, όπως τά άφηγοϋνται οί συνομιλητές Φίλιππος και Δημήτριος. Ο πρώτος διηγήθηκε τά εξής:

<<Ο Έπιθέρης, ο πατέρας του ρήτορα Αίμιλιανού, είπε ότι ταξιδεύοντας κάποτε προς τήν Ιταλία επιβιβάστηκε σε ένα έμπορικό πλοίο. Τό βράδυ περί τίς Έχινάδες νήσους σταμάτησε ο άέρας και τό πλοίο έφέρετο πλησίον των Παξών. Οί περισσότεροι επιβάτες ήσαν ξύπνιοι, πολλοί δέ έπιναν μετά τόν δείπνο. Ξαφνικά από τήν νήσο των Παξών άκούστηκε μία δυνατή φωνή που καλοϋσε τόν Θαμοϋν· ο δέ Θαμοϋς ήταν ο Αίγύπτιος κυβερνήτης, άγνωστος κατ' όνομα σε πολλούς επιβάτες. Η φωνή τόν έκάλεσε δύο φορές, αλλά εκείνος σιωπούσε. Τήν τρίτη ύπάκουσε στόν καλοϋντα· εκείνος δέ έντεινοντας τήν φωνή του είπε: "Όταν φθάσεις κατά τό Παλῶδες, άπάγγειλε ότι ο μέγας Πάν πέθανε!". Όσοι τά άκουσαν έξεπλάγησαν... Καθώς λοιπόν έφθασαν στό Παλῶδες, χωρίς νά ύπάρχει άνεμος ούτε θαλάσσιος κυματισμός (κλύδων), ο Θαμοϋς βλέποντας από τήν πρύμνη προς τήν ξηρά είπε, όπως άκουσε: "Ο μέγας Πάν πέθανε"! Δέν πρόφθασε νά τελειώσει τά λόγια του και άμέσως άκούστηκε μέγας στεναγμός, όχι ένός αλλά πολλών (άνθρώπων), ανάμικτος μέ θαυμασμό. Έπειδή ήσαν πολλοί παρόντες, τό συμβάν διαδόθηκε στη Ρώμη και ο Τιβέριος Καίσαρας έκάλεσε τόν Θαμοϋν, τόσο δέ πείστηκε στα λόγια του, ώστε ζήτησε νά πληροφορηθή περί του Πανός...>>.

Στή συνέχεια παραθέτει τήν αφήγησι ἑνός ἄλλου ἐκ τῶν συνομιλητῶν, τοῦ Δημητρίου:

<<Ἀπό τίς νήσους τῆς Βρετανίας πολλές εἶναι ἔρημες, ἐκ τῶν ὁποίων μερικές εἶναι ἀφιερωμένες σέ δαίμονες καί ἥρωες. Ἐπλευσε καί αὐτός γιά νά ἰδεῖ τήν πομπή τοῦ βασιλέως στήν πλησιέστερη ἀπό τίς νήσους, ἡ ὁποία ἔχει λίγους ἐποίκους, θεωρούμενοι σάν ἱεροί καί ἀπαραβίαστοι ἀπό τοὺς Βρεττανούς. Ἐνῶ εἶχε ἀφιχθῆ πρόσφατα, ἔγινε μεγάλη σύγχυσι στὸν ἀέρα καί φάνηκαν πολλές διοσημίες καί δυνατοὶ ἄνεμοι ξέσπασαν καί ἔπεσαν κεραυνοί. Ὅταν δέ κατέπαυσαν τὰ φαινόμενα, οἱ νησιῶτες ἔλεγαν ὅτι "τῶν κρεισσόνων τινός ἐκλειψις γέγονεν"· δηλ. ὅτι πέθανε κάποιος ἀπό τοὺς μεγάλους ἄνδρες τῆς ἀνθρωπότητος>>.

Βεβαίως, ἐξετάζοντας τὰ ἀνωτέρω περιστατικά μέ φιλολογικά κριτήρια, δέν εἶναι δυνατὸν νά προσδιορίσουμε ἀκριβῶς τὸν χρόνο κατὰ τὸ ὁποῖο συνέβησαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξιστοροῦνται σάν σχετικὰ πρόσφατα γεγονότα (τὸ δεύτερο μάλιστα εἶναι προσωπικὴ ἐμπειρία), ἡ πιθανώτερη ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι ὅλα αὐτὰ ἔγιναν τὴν ἡμέρα τῆς Σταύρωσι τοῦ Κυρίου. Ἄρα, ἐκτός ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενα στὰ Εὐαγγέλια, τὴν ἴδια ἡμέρα συνέβησαν θαυμαστά φαινόμενα σέ ὅλα τὰ μέρη τῆς Γῆς, ἄσχετα ἐάν οἱ αὐτόπτες μάρτυρες δέν τὰ κατέγραψαν γιά νά τὰ διασώσουν ἀπὸ τὴν λήθη τοῦ χρόνου.

Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης παρετήρησε στήν Ἀλεξάνδρεια τὴν ἀνάδρομη κίνησι τῆς σελήνης καί τὴν ἐπὶ 3 ὥρες παρεμβολή τῆς ἔμπροσθεν τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου. Τὸ ἐντυπωσιακὸ φαινόμενο εἶχε σάν ἀποτέλεσμα πολλά χρόνια ἀργότερα, ὅταν συναντήθηκε μέ τὸν Παῦλο, νά πεισθῆ περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καί νά γίνῃ Ἀπόστολος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀντίθετα ὁ Πλούταρχος, ἂν καί ὀπωσδήποτε ἐγνώριζε, σάν οἰκουμενικὸ πνεῦμα ἐνδιαφερόμενο γιά κάθε μορφὴ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ, τὰ ἔργα τῶν Ἀποστόλων καί ἴσως τῶν πρώτων Πατέρων τῆς νεοσύστατης Ἐκκλησίας, δέν θέλησε νά ἀσπασθῆ τὸν Χριστιανισμό, παραμένοντας πιστὸς στήν παραδοσιακὴ λατρεία. Ἡ ἠθικὴ του γραμμὴ ὅμως εἶναι παράλληλη πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου.

Σημειώνουμε δέ ἐν κατακλείδι, ὅτι σύμφωνα μέ μερικές πνευματιστικὲς ἀνακοινώσεις του, γιά νά συμπληρώσει τίς ἀτέλειές του ἐπανῆλθε στὴ Γῆ καί ἀνεδέιχθη μέγας Διδάσκαλος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἦταν ὁ Μέγας Βασίλειος· δηλαδή ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καισάρειας ἦταν μετενσάρκωσι τῆς ὀντότητος τοῦ Χαϊρωνέως φιλόσοφου. Οἱ εἰδικοί φιλόλογοι, μελετώντας συγκριτικὰ τὰ συγγράμματα τῶν δύο ἀνδρῶν, μποροῦν νά εὔρουν ἄφθονες συνταυτίσεις στό ὕφος, στοὺς τρόπους ἔκφρασι, στὴ θεματολογία, στό ἐνδιαφέρον γιά τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία κλπ., γεγονόσι πού ἐπικυρώνει κατὰ τὸν καλλίτερο τρόπο τὴν ἀποκαλυφθεῖσα ἐπαναγέννησι.

(1) Τὸ κανονικὸ του ὄνομα ἦταν Ἀριδαῖος.

(2) Ἡ διάκρισι τῶν φασμάτων ἦταν γνωστὴ στοὺς Πυθαγόρειους, ὅπως συνέβη μέ τὸ φάσμα τοῦ Λούσιδος (βλ. εἰς Πλουτ. *Ἄγρια Ἑλληνικά* 39· 300C, καί τὴν ἐνότητα B13).

(3) Ἡ καταγωγὴ τοῦ ξένου συνδέεται μέ τὴν <μεγάλῃ ἡπειρῷ ἀπὸ τὴν ὁποία περιέχεται

κυκλικά ἢ μεγάλη θάλασσα» (941 A-C). Ἐξ' ὅσων ὡς μεγάλη θάλασσα νοεῖται ὁ Ἀτλαντικός ὠκεανός, ἡ μεγάλη ἤπειρος ἀναμφισβήτητα εἶναι ἡ Ἀμερική. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ἀκόμη ὅτι στὰ ἀνατολικά παράλια αὐτῆς κατοικοῦσαν Ἕλληνες, <<περὶ κόλπον ἔχει μικρότερον τῆς Μαυώτιδος>> (Ἀζοφικῆς), ἦτοι πιθανῶς περὶ τὸν σημερινὸν κόλπο τοῦ Μεξικοῦ.

(4) Βλ. τὴν ἐξαιρετικὴ μελέτη τοῦ Ἰωάννου Σταματάκου: *Πλούταρχος ὁ Χαίρωνεύς*, Ἀθήναι 1937, σελ. 71 καὶ 86.

21. Τὰ Χαλδαϊκὰ Λόγια

Οἱ Νεοπλατωνικοὶ φιλόσοφοι στὰ συγγράμματά τους ἀναφέρονται συχνά σέ κάποιο μυσταγωγικό Ἔπος, ὀνομαζόμενο <<Χαλδαϊκὰ Λόγια>>, <<Χαλδαϊκοὶ χρησμοί>> ἢ ἀπλῶς <<Λόγια>>. Ἄλλοτε παραθέτουν αὐτούσια ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔπος αὐτὸ καὶ ἄλλοτε χρησιμοποιοῦν περιγραφικὰ τίς ἔννοιές του.

Ἐκτός ἀπὸ τίς παραθέσεις συνέγραψαν καὶ εἰδικὰ ἔργα μὲ ἐρμηνεῖες καὶ σχόλια ἐπὶ τῶν Χαλδαϊκῶν Λογίων. Τέτοια εἶναι τὰ: <<Φιλοσοφία ἐκ Λογίων>> τοῦ Πορφυρίου, ἓνα ἀντίστοιχο ὀγκῶδες ἔργο τοῦ Ἰάμβλιχου, ἢ <<Συμφωνία τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὰ Χαλδαϊκὰ Λόγια>> τοῦ Συριανοῦ, ἓνα ἄλλο ἔργο τοῦ Πρόκλου καθὼς καὶ τὸ <<Περὶ τῆς καθ' Ἑλληνικῆς ἱερατικῆς τέχνης>> τοῦ ἰδίου. Ὅλες ὁμως οἱ ἐργασίες αὐτές ἀπωλέσθησαν, ἐκτός ἀπὸ ἐλάχιστα ἀποσπάσματα.

Ὁ Συνέσιος ἐπίσκοπος Κυρήνης στὴν πραγματεία του <<Περὶ ἐνυπνίων>> μνημονεύει ἀρκετοὺς στίχους τῶν Λογίων. Ὁ δὲ Μιχαὴλ Ψελλός, πού ἐγνώριζε ὀλόκληρο τὸ ἐρμηνευτικὸ ἔργο τοῦ Πρόκλου, διέσωσε ἀρκετές ἐρμηνεῖες, παρέχοντας μία πολὺτιμη συμβολὴ γιὰ τὴν κατανόηση τῶν Λογίων, μέσα στὴν σπανιότητα τῶν διαθέσιμων ἀρχαίων πληροφοριῶν.

Τὰ διασωθέντα Λόγια συγκεντρωμένα ἐκδίδονται σέ εἰδικές συλλογές⁽¹⁾. Οἱ φιλόλογοι ἀσχολήθηκαν πολὺ μὲ τὸν καθορισμὸ τῆς χρονολογίας σύνταξης τῶν Λογίων καὶ οἱ περισσότεροι συμφωνοῦν ὅτι ἀνήκουν στοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους. Ὁ Zeller τὰ θεωροῦσε ὡς προϊόντα τῶν τελευταίων Νεοπλατωνικῶν. Ἐπικρατέστερη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ W. Kroll, ὅτι πρόκειται περὶ κειμένου τῆς ἐθνικῆς Γνώσης, συνταχθέντος ἀπὸ σοφοὺς θεουργοὺς πιθανῶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ἦτοι περὶ τὸ 200 μ.Χ. Τοῦτο ὁμως δὲν ἀποκλείει τὴν πολὺ προγενέστερη ὑπαρξὴ καὶ διάδοσή τους προφορικὰ⁽²⁾.

Ἡ ἀρχαία παράδοση τὰ συσχετίζει μὲ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Χαλδαῖον καὶ τὸν γιου τοῦ Ἰουλιανὸν τὸν θεουργόν. Περὶ αὐτῶν ἐλάχιστα πράγματα εἶναι γνωστά.

Κατὰ τὴν γνώμη μας ἡ σύνταξη τοῦ ἀρχικοῦ Ἔπους εἶναι πολὺ προγενέστερη, ἀνερχόμενη μέχρι τοὺς χρόνους πού συντάχθηκαν καὶ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Ὀρφέα καὶ πολλῶν ἄλλων ἀγνώστων ποιητῶν. Γράφτηκε δηλαδὴ τουλάχιστον μία χιλιετία πρὶν ἀπὸ τὴν δημοσιοποίησή του μὲ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς, οἱ ὅποιοι μὲ παράλληλους χαρακτηρισμοὺς τοποθετοῦν τὰ

Λόγια στην ίδια μοίρα με τα έπη του Όμηρου και του Όρφέα. Ο δέ Πρόκλος τα κατέτασσε σαφώς μεταξύ των <<ἀρχαίων βιβλίων>> (Μαρίνου, Βίος Πρόκλου 38).

Είναι συντεταγμένα σε δακτυλικούς εξάμετρους στίχους. Η γλώσσα τους ένθυμιζει έντονα τα ἀρχαϊκά έπη και τούς Όρφικούς ύμνους. Ο Πλάτων και ο Άριστοτέλης πιθανώτατα έγνώριζαν όλόκληρο τό έπος, από τό όποιο άντλούν έννοιες και φιλοσοφικούς όρους. Ο Ψελλός γράφει, ότι οι δύο ούτοι σοφοί απέδέχθησαν τά περισσότερα από τά Χαλδαϊκά δόγματα (PG 122, 1150). Άλλά ή περαιτέρω κριτική έρευνα για την έπιβεβαίωση της ριζοσπαστικής θέσης μας ως προς την χρονολόγηση των Λογίων, εκφεύγει από τά πλαίσια του παρόντος βιβλίου.

Άπό τά διασωθέντα αποσπάσματα προκύπτει σαφώς ότι ήσαν μία συλλογή πνευματιστικών διδασκαλιών ύψηλου επιπέδου, τίς όποιες έδωσαν διάφοροι <<θεοί>>, ήτοι ανώτερες πνευματικές όντότητες. Φαίνεται ότι τά όνόματα των θεών αυτών δέν ανεγράφοντο πάντοτε μέσα στο κείμενο, γι' αυτό στίς παραθέσεις τους οι Νεοπλατωνικοί γράφουν απλώς <<φησί τις των θεών>> [λέγει κάποιος από τούς θεούς], ενώ όλόκληρο τό έργο χαρακτηρίζεται σαν θεοπαράδοτος θεολογία ή μυσταγωγία, θεών όμφή ή φήμη κλπ.

Οι λαβόντες τά κείμενα αυτά αποκαλούνται θεολόγοι, θεόσοφοι, θεουργοί, ή βάρβαροι θεολόγοι. Ήσαν οι πνευματιστές της μακρυνής εκείνης έποχής. Έπεκαλούντο τούς θεούς για νά λάβουν θείες αποκαλύψεις μοναδικής έμβριθειας, πού μόνο με την άπόρρητη διδασκαλία του Χριστιανισμού μπορούν νά συγκριθούν.

Ένας από τούς κατερχόμενους θεούς - διδασκάλους λέγει: <<Έγκατέλειψα τό άχραντον δώμα του Θεού, τό άέρινο γεμάτο άπειρο φως και πλήθος αστέρων, και τώρα πλησιάζω την ζωοτρόφον Γην, πειθόμενος στίς ύποθήκες σου διά των άρρήτων λόγων, με τούς όποιους ένας θνητός ένθουσιάζει την καρδια των άθανάτων>> (Άπ. 219· Γράβ. 184).

Άπευθύνεται προς τόν έπικοινωνόν και λοιπούς έπικληθέντας τό όνομά του, πριν από την έναρξη της όμιλίας του. Έφ' όσον δέ λέγει ότι έρχεται από <<τό άχραντον δώμα του Θεού>>, σημαίνει ότι πρόκειται για Όντότητα ανώτατης εξέλιξης, από εκείνες πού εύρίσκονται στο Άνάκτορον του Κυρίου. Γι' αυτό είπαμε πώς τό περιεχόμενο των Χαλδαϊκών Λογίων είναι μοναδικό σε αποκαλύψεις ούράνιων άληθειών.

Οι θεολόγοι ή προφήτες ύπέβαλαν έρωτήσεις προς τούς θεούς και έλάμβαναν τίς άπαντήσεις πάλι μέσω της έπικοινωνίας. Ο Πρόκλος διασώζει μία τέτοια έρώτηση, πού παρεμβάλλεται σε πεζό λόγο μεταξύ των στίχων, καθώς και την άπάντηση του θεού (Άπ. 217· Γράβ. 182· βλ. Πρόκλου, *Είς Πολιτείαν* II 126, 15-26).

Μετά τό τέλος της έπικοινωνίας γινόταν ή <<απόλυσις>> του θεού, πού έσήμαινε την λήξη της μετάδοσης. Σε ένα απόσπασμα λέγεται: <<Αλύετε λοιπόν άνακτα· βροτός θεόν ούκέτι χωρεί>> (Άπ. 225· Γράβ. 190). [Απολύσατε λοιπόν τόν βασιλέα (τόν όμιλούντα θεόν)· ό θνητός (ό μεσάζων) δέν μπορεί άλλο νά

συγκρατεί τόν θεόν]. Επίσης σέ άλλον στίχο ό θεός λέγει: <<Ού φέρει με τοῦ δοχῆος ἡ τάλαινα καρδιά>> (Απ. 211· Γράβ. 176). [Δέν μέ άντέχει ἡ τολαιπωρη καρδιά τοῦ δεχομένου (τοῦ μεσάζοντος)].

Οἱ ἐπικοινωνίες ἐγίνοντο μέ αὐτοπτικές ἐμφανίσεις τῶν θεῶν, ὅπως προκύπτει ἀπό τό ἐξῆς ἀπόσπασμα: <<Αὐτά εἶπαν καί οἱ θεοί πρὸς τοὺς θεουργούς: διότι λέγουν (οἱ θεοί), ἂν καί εἴμεθα ἀσώματα, χάριν ὑμῶν ἐνδύομεθα σώματα, ὥστε τά φάσματα μας νά εἶναι ὁρατά (αὐτοπτικά) σέ σᾶς>> (Απ. 142· Γράβ. 141).

Μαζί μέ τό φάσμα ἐφαίνοντο καί οἱ τύποι τῶν χαρακτήρων (τῶν συμβολικῶν σημείων) πού ἀντιστοιχοῦσαν στόν θεό, καί τά ὁποῖα οἱ θεουργοί χρησιμοποιοῦσαν ὅταν ἤθελαν νά καλέσουν τόν θεό αὐτόν σέ ἐπικοινωνία. Τά φάσματα ἐφαίνοντο μέσα στόν αἰθέρα, ἀλλά ὄχι μέσα στό φῶς (Γράβ. 143 α).

Ἐνα ἄλλο ἀπόσπασμα λέγει: <<Διά τοῦτο καί τό Λόγιον παραγγέλει νά ἔχει ἡ πυριθαλπῆς ἔννοια τήν πρῶτιστη τάξη στήν ἱερή θρησκεία>> (Απ. 139· Γράβ. 137). Ὁ ὅρος <<πυριθαλπῆς ἔννοια>> δέν ἀπαντᾶται πουθενά ἀλλοῦ καί δέν ἔχει ἐξηγηθῆ ἱκανοποιητικά. Λέγουν ὅτι εἶναι ἡ νόηση, πού θερμαίνεται ἀπό τήν πύρινη φύση τῆς ψυχῆς. Ἐφ' ὅσον ὁμως συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ἱερή θρησκεία, ἦτοι τήν ἐπικοινωνία μέ τίς Οὐράνιες ὀντότητες, ὑποστηρίζομε (ἔστω καί μέ κάποια ἐπιφύλαξη), ὅτι ἐννοεῖται ἡ οὐσία τοῦ ἐκτοπλάσματος, ἡ ὁποία ὡς γνωστόν εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητη γιά τίς ἐμφανίσεις τῶν πνευμάτων.

Στά Χαλδαϊκά Λόγια δέν ἀγνοεῖται καί ἡ ἀντίθετη παράταξη τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Ἀπό τό τμήμα πού περιεῖχε ὁδηγίες πρὸς τοὺς ἐπικοινωνοῦντες σώζεται ἡ ἐξῆς φράση: <<Ὅταν ἀντιληφθῆς ἐρχόμενον κάποιον πρόσγειον δαίμονα, θυσιάσε λίθον μνίζουριν μέ ἐπωδές>> (Απ. 149· Γράβ. 147). Ὁ Ψελλός ἐξηγεῖ: <<Οἱ πρόσγειοι δαίμονες ψεύδονται, διότι εὐρίσκονται μακράν τῆς θείας γνώσεως καί εἶναι γεμάτοι ἀπό τήν σκοτεινή ὕλη. Ἐάν ὁμως θέλεις νά δεχθῆς ἀπό αὐτούς κάποιον ἀληθινό λόγο, θυσιάσε τό λίθον μνίζουριν. Ὁ λίθος αὐτός ἔχει δύναμη προσέλκυσης ἑνός ἀνώτερου δαίμονος, ὁ ὁποῖος πλησιάζων ἀφανῶς τόν γῆϊνον θά τοῦ ὑπαγορεύσει τήν ἀλήθεια ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων, τήν ὁποία ἐκεῖνος θά ἀποκριθῆ στόν ἐρωτήσαντα⁽³⁾>> (Ψελλός, ἐξήγησις 40· PG 122, 1148).

Στό ἀπ. 89 (Γράβ. 96) διαχωρίζονται οἱ δύο κατηγορίες τῶν δαιμόνων, ἦτοι τῶν κατώτερων ἀπό τοὺς θεούς πνευματικῶν ὄντων: Ἄλλοι μὲν ἔχουν ἀγαθοειδῆ δύναμη καί βοηθοῦν τίς ἱερατικές ἀνόδους (τῶν ἀπλῶν ψυχῶν) κατά τίς ἐπικλήσεις, ἐνῶ ἄλλοι ὑποβιβάζουν τίς ψυχές. Τό δεύτερο γένος ἀποκαλεῖται κτηνώδες καί ἀναίσχυντο· γοητεύει τίς ψυχές καί τιμωρεῖ ὅσες ὑπελειφθησαν τοῦ θεοῦ φῶτός.

Οἱ ὕλικοι δαίμονες κατά τίς ἐμφανίσεις τους παρουσιάζουν ψεύτικα σημάδια: <<Ἀπό τοὺς κόλπους τῆς γῆς ἐφορμοῦν οἱ χθόνιοι κύνες, οἱ ὁποῖοι ποτέ δέν δεικνύουν ἀληθινό σημεῖον στόν θνητό ἄνθρωπον>> (ἀπ. 90· Γράβ. 97). Ἄλλοῦ δέ χαρακτηρίζονται σάν λαμβάνοντες ὑπόσταση ἀπό τίς περιοχές τοῦ ἀέρα ἢ ἀπό τίς ὑδάτινες μάζες, μέ τήν ἔννοια ὅτι προσεταιρίζονται κάθε ὕλικο στοιχεῖο ἀνάλογο πρὸς τήν φύση τους.

Γιά τίς ἐπικλήσεις τῶν θεῶν ἐχρησιμοποιοῦντο ὄχι μόνο εἰδικά λόγια ἢ

προσευχές (έκφωνήσεις), αλλά και συμβολικές παραστάσεις, αντίστοιχες σέ κάθε θεό. Ένας στίχος λέγει: <<Νά ένεργείς περί τόν στρόφαλον τής Έκάτης>> (άπ. 206 Γράβ. 175α). Ο Ψελλός διέσωσε τήν έξήγηση: <<Ο έκατικός στρόφαλος είναι μία σφαίρα χρυσή, περικλείουσα στή μέση σάπφειρον, περιστρεφόμενη μέ ίμάντα ταύρου και φέρουσα σέ δλη τήν επιφάνεια χαρακτηρες (σύμβολα) αυτήν στρέφοντες έκαναν τίς επικλήσεις. Τά όργανα αυτά όνόμαζαν συνήθως ίυγγες, είτε είχαν σφαιρικό σχήμα ή τριγωνικό ή ύτι άλλο...>> (PG 122, 1133).

Ο Νικηφόρος Γρηγοράς (ΙΔ' αϊ.) διευκρινίζει περαιτέρω, ότι μέσα στή φύση όλα τά όντα θέλγονται και έλκονται επιλεκτικά μεταξύ τους, ανάλογα μέ τήν φύση τους: <<Όπως ό μαγνήτης έλκει τόν σίδηρο, έτσι έλκεται αυτό ή εκείνο τό πράγμα, μέ τήν τάδε ή τήν τάδε ύλη ή τό τάδε σχήμα ή τήν τάδε φωνή... Διότι όχι μόνο τά δέντρα θέλγονται από τά δέντρα, όπως ό φοίνικας μέ φοίνικα και τά βότανα μέ βότανα και τά ζώα μέ ζώα, αλλά και μέ τό σκόρδο ό δεινα ίχθύς και άλλοι μέ άλλα. Και τό πιο θαυμαστό, ότι δαίμονες εκ του άέρος και εκ τής γής θέλγονται μέ τους τάδε λίθους ή μέ τά τάδε βότανα ή μέ τίς τάδε φωνές ή μέ τά τάδε σχήματα, τά όποια όνομάζουν και χαρακτηρες. Νομίζω δέ ότι αυτά εύρέθησαν άρχικά από τους Χαλδαιους και Αιγύπτιους, ποιον γνωριστικόν σημειον άντιστοιχεί σέ κάθε δαίμονα>> (N. Γρηγορά, Σχόλια εις Συνεσίου περι όνειρων, PG 149, 538).

Στά αίγυπτιακά ίερογλυφικά ό χαρακτηρας κάθε θεότητας τοποθετείται σαν σύμβολο επί τής κεφαλής του. Οι σημερινές μας γνώσεις επί των σχέσεων των πνευματικών όντοτήτων μέ τά σύμβολα βρίσκονται σχεδόν στό μηδέν, γι' αυτό δέν είμαστε σέ θέση νά κατανοήσουμε τήν ούσία των άνωτέρω μεθόδων ένεργείας των άρχαίων μυστών. Σημειωτέον ότι κατά τόν Δαμάσκιο, <<οί θεοί παρέδωσαν στους θεουργούς τά ίερά συνθήματα>> (Άπορίαι και λύσεις, Π 94), ήτοι μέσω τής επικοινωνίας τους έδίδαξαν τίς μεθόδους επίκλησης των θεών.

Όσο για τήν Έκάτη, δέν είναι ούτε ή σελήνη, ούτε ή ψυχή του Κόσμου, όπως εκλαμβάνεται από μερικούς. Τό άπ. 6 (Γράβ. 5α) λέγει: <<Σάν ένας νοερός υπεζωκός διαχωρίζει τό πρώτον πύρ από τό έτερον πύρ, πού σπεύδουν νά άναμιχθούν>>. Τά δύο είδη πυρός είναι τά συστατικά στοιχεία των δύο κόσμων, του ύλικου και του πνευματικού. Άρα ή Έκάτη είναι ό διαχωριστικός φραγμός μεταξύ των δύο κόσμων, διά του όποιου επιτυγχάνεται τόσο ή άποφυγή άνάμιξης αυτών όσο και ή ένωση τους σέ ένα ένιαιο σύστημα⁽⁴⁾.

Οί εμφανιζόμενες όντότητες κατά τίς επικλήσεις διέρχονται από τίς θυρίδες του διαχωριστικού φραγμού, και γι' αυτό ή σφαίρα μέ τά συμβολικά σημεία πού τίς διαπορθεύει από τόν ένα κόσμον στόν άλλον, όνομάστηκε έκατικός στρόφαλος.

<<Επί των νότων τής θεάς (Έκάτης) αίωρείται ή άπεριόριστος Φύσις>> (Άπ. 54 Γράβ. 47), ήτοι ό άπειρος Ουράνιος κόσμος. Έκατέρωθεν αυτής κυριαρχούν δύο κοσμοαγοί (κυβερνήτες των κόσμων), εκ των όποιων ό πρώτος καλείται Άπαξ Έπέκεινα (λόγω τής απλότητας και ένότητας του Ουράνιου κόσμου), ένώ ό έτερος Δίς Έπέκεινα (λόγω του διχασμού των αντίθέσεων έντός του Ύλικου κόσμου).

Ἐκτός αὐτῶν ὑπάρχει ἓνα ὁλόκληρο ἱεραρχικό συγκρότημα θεῶν, πού περιγράφονται μέ συμβολικές ὀνομασίες, ἀνάλογα μέ τήν θέση τους στό σύστημα. Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ διαχωρισμός τῶν ἐντεταγμένων στίς διάφορες ζώνες τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου (οἱ ζωνᾶτοι), ἀπό ἐκείνους πού ἔχουν ἐξουσία ὑπεράνω τῶν ὀρατῶν θεῶν (οἱ ἄζωνοι).

Τήν κορυφαία ὁμως θέση κατέχει ἡ Τριαδική Θεότης: <<Παντί γάρ ἐν κόσμῳ λάμπει τριάς, ἥς μονάς ἄρχει>> (Ἀπ. 27· Γράβ. 18). [Διότι σέ ὁλόκληρο τόν κόσμο λάμπει ἡ Τριάδα, τῆς ὁποίας ἄρχει ἡ Μονάδα]. Ἀπό τοὺς κόλπους τῆς Τριάδος ἐδημιουργήθησαν τά πάντα (Ἀπ. 28· Γράβ. 20). Ἡ Μονάδα λέγεται καί Πατήρ ἢ πατρική ἀρχή. Ἀπό αὐτήν δέν προβάλλει τίποτε τό ἀτελές, ὁ δέ Πατήρ δέν ἐμπνέει φόβον στά ὄντα, ἀλλά ἐπιχέει τήν πειθῶ (Ἀπ. 13-14· Γράβ. 12-13), ἦτοι ἐπιβάλλεται διά τῆς πειθοῦς καί ὄχι διά τοῦ φόβου.

Ἐκπληκτικό εἶναι ἓνα ἄλλο ἀπόσπασμα, ὅπου καθορίζεται ἡ σχέση μεταξύ τοῦ Πατρὸς καί τοῦ δευτέρου σκέλους τῆς Τριάδος, τό ὁποῖο ἀποκαλεῖται νοῦς: <<Πάντα γάρ ἐξετέλεσε Πατήρ καί νῶ παρέδωκε δευτέρῳ ὄν πρῶτον κληῖζετε πᾶν γένος ἀνδρῶν>> (Ἀπ. 7· Γράβ. 6). [Ὅλα τά ἐδημιούργησε ὁ Πατήρ καί τά παρέδωσε εἰς τόν δευτερόν νοῦν, τόν ὁποῖον ὡς πρῶτον δοξάζετε ὅλοι ἐσεῖς πού ἀνήκετε στό γένος τῶν ἀνθρώπων].

Ἀσφαλῶς ἐδῶ ὡς δευτερός νοῦς ἐννοεῖται ὁ Μονογενής Υἱός Ἰησοῦς Χριστός, ὁ εἰπών: <<Μοῦ ἐδόθη κάθε ἐξουσία στόν Οὐρανό καί ἐπί τῆς Γῆς>> (Ματθ. 28,18). Ἄρα ὁ Δημιουργός - Πατήρ δέν λαμβάνει πλέον ἐνεργό μέρος στήν διακυβέρνηση τῶν Κόσμων, ἀφοῦ παρέδωσε τά πάντα στόν Υἱόν, ὑμνούμενον ὡς Θεόν.

Ἐνδιαφέρον ἐπίσης εἶναι καί τό ἀμέσως προηγούμενο ἀπόσπασμα, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο τό πρῶτον πῦρ (ἡ πατρική οὐσία) δέν ἐγκλείει τήν δύναμή του ἀπ' εὐθείας στήν ὕλη, ἀλλά διά μέσου τοῦ νοῦ. Ἐδῶ ἔχομε ἀκριβή ἀντιστοιχία πρὸς τήν χριστιανική ἀντίληψη, ὅτι ὁ Θεός δέν δημιούργησε ἀπ' εὐθείας τά ὄντα, ἀλλά διά μέσου τοῦ Λόγου· Λόγος δέ εἶναι ὁ Χριστός.

Ἡ ὁλοκληρωμένη ἀνασύστασις τῆς Θεολογίας τῶν Χαλδαϊκῶν Λογίων εἶναι δύσκολο νά ἐπιτευχθῆ, λόγω τῶν ἐλάχιστων σωζομένων ἀποσπασμάτων. Καί σέ αὐτά ὁμως οἱ μέν Νεοπλατωνικοὶ χρησιμοποιοῦν τίς ἐννοίες μέ πλατωνίζουσα νεωτεριστική χροιά, ὁ δέ Ψελλός ἐνδιαφέρεται μᾶλλον γιά τήν σύγκριση μέ τά χριστιανικά δόγματα, παρά γιά τήν παρουσίαση τῆς γνήσιας χαλδαϊκῆς διδασκαλίας.

Οἱ νεώτεροι μελετητές τά παρερμηνεύουν ἀκόμη περισσότερο, ἀπό ἄγνοια τοῦ οὐσιαστικοῦ βάθους τῶν ἐννοιῶν. Χρειάζεται λοιπόν ἐνδελεχῆς ἔρευνα γιά νά ἀποκρυπτογραφηθοῦν τά κείμενα καί νά λάμπει τό θαυμαστό οὐράνιο φῶς τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ Ἔπους. Λόγω τῶν ὑψίστων μυσταγωγικῶν νοημάτων του θεωρεῖται ἰσάξιο τῶν Εὐαγγελίων τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἦτοι τῆς Ἰλιάδος καί τῆς Ὀδύσσειας, τῶν ὁποίων οὐδεὶς μέχρι σήμερα κατώρθωσε νά ἐρμηνεύσει τοὺς συμβολισμούς.

Οἱ Χαλδαῖοι σάν λαός κατοικοῦσαν ἀπό τήν Βαβυλῶνα μέχρι τόν Περσικό κόλπο. Ἦσαν ἰδιαίτερη φυλετική ὁμάδα καί δέν πρέπει νά συγχέωνται μέ τοὺς

Βαβυλώνιους, άσχετα εάν συνυπήρχαν στην ίδια περιοχή. Οί μυστηριακές γνώσεις τους δέν δικαιολογούνται με βάση τό πνευματικό επίπεδο της εποχής· άρα πρέπει νά αναζητήσουμε σέ άλλο σημείο τήν άρχική τους προέλευση.

Οί παραδόσεις γιά τήν άρχαιότατη καταγωγή τών Χαλδαίων καί ή μεταγενέστερη σύνδεσή τους με όλες τίς γνώσεις άστρονομίας, άστρολογίας, μαντικής, ίερατικής τέχνης, μαγείας κλπ., τούς καθιστούν λαόν μοναδικό σέ όλόκληρη τήν άρχαία ιστορία. Πρέπει λοιπόν ή έρευνα νά τούς άποκαταστήσει στό ύψος της πραγματικής τους άξίας καί προσφοράς προς τήν άνθρωπότητα.

Βάσει μιās μαρτυρίας του Πλήθωνα, τά Χαλδαϊκά Λόγια συνδέοντο με τό μυστηριώδες πρόσωπο του Ζωροάστρου: <<Ότι δέ καί ό Πλάτων μετήλθε ταύτην τήν σοφίαν (τήν Χαλδαϊκή), φανερώνουν τά άπό τόν Ζωροάστρη μέχρι καί τήν εποχή μας σωζόμενα λόγια, τά όποία εΐναι σύμφωνα με όλες γενικά τίς δοξασίες του Πλάτωνος>> (Γεώργιος Γεμιστός ή Πλήθων, PG 160,983 D - 984 A).

Η καταγωγή του Ζωροάστρη ήταν άμφιλεγόμενη ήδη άπό τήν άρχαία εποχή. Άλλοι τόν θεωρούσαν Πέρση, Χαλδαϊόν, Βαβυλώνιον, Αιγύπτιον κλπ. Οί Έλληνες καί οί Ρωμαίοι διαβεβαιούν ότι έζησε 6.000 χρόνια πρό της κλασσικής εποχής. Σέ ένα σχόλιο στον διάλογο Άλκιβιάδης 122Α, γράφονται τά έξης: <<Ο Ζωροάστρης λέγεται ότι έζησε έξι χιλιάδες χρόνια πρό του Πλάτωνος. Άλλοι μέν τόν όνομάζουν Έλληνα, άλλοι δέ ως άπόγονον εκείνων οί όποίοι έξώρμησαν άπό τήν ήπειρο πέρα άπό τήν μεγάλη θάλασσα· καί έξέμαθε όλη τήν σοφία παρά του άγαθού δαίμονος...>> (Έκδ. C.F. Hermann, τόμ. VI, σελ. 281).

Πρόκειται κατά πάσαν πιθανότητα γιά τήν καταποντισθείσα ήπειρον Άτλαντίδα. Οί σοφοί μύστες της χώρας πρόλαβαν καί έφυγαν πριν άπό τήν καταστροφή, διασκορπισθέντες σέ όλα τά σημεία της Γης. Μία όμάδα έξ αυτών ήσαν οί Χαλδαίοι. Μία άλλη όμάδα ήσαν οί δημιουργοί του αιγυπτιακού πολιτισμού. Τά σημαντικώτατα άρχεία τους παραμένουν άκόμη άγνωστα, τοποθετημένα σέ ειδικούς θαλάμους κάτω άπό τίς πυραμίδες καί τήν Σφίγγα, πού κρατάει καλά έξασφαλισμένο, με τό άμίλητο στόμα της, τό μεγαλύτερο μυστικό τών αιώνων, γιά νά μιλήσει όταν έλθη ή κατάλληλη στιγμή. Τέλος, μερικοί άλλοι κλάδοι άπετέλεσαν τήν έλληνική φυλή. Οί άνήκοντες σέ αυτήν, κατόπιν πολλών περιπλανήσεων έγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα. Έπειδή λοιπόν όλοι οί αναφερθέντες έχουν κοινή καταγωγή καί έξ όλων έπιβίωσε διά μέσου τών αιώνων ή κυριώτερη όμάδα, οί Έλληνες, μπορούμε νά τούς θεωρήσουμε όλους ως άνήκοντας στην Έλληνική φυλή, άφου καί ή γλώσσα όλων ήταν κατά βάση ή έλληνική.

Ό Ζωροάστρης, λοιπόν, ήταν Χαλδαϊός⁽⁵⁾. Η πληροφορία δέ ότι έξέμαθε όλη τήν σοφία <<παρά του άγαθού δαίμονος>>, ήτοι διά της πνευματιστικής έπικοινωνίας με τό Άγαθόν Πνεύμα, συνταυτίζεται με τό ήδη γνωστό γεγονός ότι τά Λόγια ύπαγορεύθηκαν άπό τούς θεούς.

(1) Η πρώτη κριτική έκδοση έγινε άπό τόν W. Kroll (1894).

Νεώτερη πλήρης έκδοση εΐναι του Edouard Des Places (Paris, 1971).

Στήν Ελλάδα υπάρχει τό έργο του Π. Γράβιγγερ *Τά Χαλδαϊκά Λόγια*, έκδοση «Βιβλιοθήκης τής Σφριγγός», Άθήναι 1983, μέ τό κείμενο, έρμηνεία καί σχόλια. Στίς παραπομπές ακολουθούμε τήν αρίθμηση του Places, παραθέτοντας καί τήν αρίθμηση του Γράβιγγερ.

(2) Βλ. τό μνημονευθέν έργο του Π. Γράβιγγερ, στήν εισαγωγή.

(3) Δέν γνωρίζομε ποιός ακριβώς ήταν ό λίδος καί πώς γινόταν ή «δυσία» του. Τό όνομα ασφαλώς έχει συμβολική έννοια: ίσως από τό *μνάσμαι* (= ένδύμωμαι, σκέπτομαι γιά κάτι) καί *ζωρός* (= καθάρος, άμιγής, άκρατος). Σημαίνει λοιπόν τό στοιχείο πού διευκολύνει τήν ανάμνηση τής καθαρής αλήθειας επί των έρωτήσεων, έξ' όσων, κατά τόν Πλάτωνα, κάθε γνώση συνίσταται σέ ανάμνηση των ήδη γνωστών από τήν ψυχή.

(4) Ός έκ τούτου τό όνομα σχηματίζεται από τίς λέξεις *έκάς + εΐμι*, ήτοι *έκείνο πού κρατάει μακριά τά τείνοντα νά άναμιχθούν*. Συνεπώς ό «άποσελήμιος» *χώρος των φιλοσόφων είναι τό όλικό σύμπαν*.

(5) Τά περί αύτου άποσπάσματα εύρίσκονται συγκεντρωμένα στό έργο των J. Bidez - F. Cumont: *Les Mages Hellenises. Zoroastre, Ostanes et Hystaspe*. Τόμ. 2, Paris, Les Belles Lettres, 1973.

22. Μαγικοί πάπυροι

Η δημόδης χρήση του πνευματισμού κατά τούς έλληνοιστικούς καί ρωμαϊκούς χρόνους διασώζεται σέ άρκετούς παπύρους μέ κάθε είδους μαγικές πράξεις. Οί πάπυροι αύτοί έχουν έκδοθη από τόν Karl Preisendanz σέ δύο τόμους (Papyri Graecae Magicae, Λειψία 1928-1931), όπου καί οί κατωτέρω παραπομπές.

Η μία πλευρά τής θεματολογίας των παπύρων είναι ή γνωστή από άνάλογα θέματα τής σύγχρονης λαϊκής μαγείας: *φυλακτήριον πρós δαίμονας*, *φιλτροκατάδεσμος*, *λυχνομαντεϊον*, *άγωγές γυναικών πρós άνδρας*, *όνειροπομπός*, *θυμοκάτοχον*, *νικητικόν*, *εύχή πρós Σελήνην κλπ.* Όλα αύτά γίνονται μέ σχετικώς σύντομα τυπικά, χωρίς έμφανίσεις των επικαλουμένων θεών, δαιμόνων ή άγγέλων.

Υπάρχει όμως καί ή άλλη πλευρά, μέ έκτενείς επικλήσεις πρós τούς θεούς, κατά τίς όποίες έλάμβανε χώρα αύτοπτική έμφάνιση τής πνευματικής όντότητας καί ή έπικοινωνία συνεχιζόταν πλέον διά ζώσης φωνής. Μετά τήν έμφάνιση γινόταν ή *σύστασις* καί ακολουθοϋσε ή ύποβολή των έρωτήσεων. Στο τέλος δέ γινόταν ή *άπόλυσις* του θεού, ήτοι ό επικαλεσθείς τό πνεϋμα του έπέτρεπε νά άποχωρήσει.

Οί τελετές αύτές εύρίσκονται σέ ένδιάμεση βαθμίδα μεταξύ τής θεουργίας καί τής μαγείας. Είναι όμως καθαρά πνευματιστικές, άνήκουσες όπως φαίνεται στην περιοχή του Θετικού πνευματισμού, αντίθετα μέ τήν προηγουμένης άναφερθείσα πλευρά, όπου υπάρχουν καί επικλήσεις σέ πονηρά δαιμόνια γιά νά προκαλέσουν κακό ή νά ίκανοποιήσουν κάποια έπιθυμία.

Άσφαλώς δέν ήταν εύκολο νά έπιτύχει κανείς τέτοια φαινόμενα, διότι, κατά τήν θεωρία των παπύρων, τό παραμικρό λάθος κατέστρεφε τό έτοιμαζόμενο ύπόβαθρο έμφάνισης του θεού. Σέ όλες τίς μεθοδολογίες δίδονται λεπτομερείς

όδηγιες της διαδικασίας, ενώ σέ μερικές συνιστώνται έναλλακτικές λύσεις σέ περίπτωση άποτυχίας, όπως: <<... *έάν δέ σου διώκοντος βραδύνη τό φάσμα, λέγε... *έπán πάλι βραδύνη, λέγε έκφωνών ούτως...**>> (II 193). Σέ άλλον πάπυρο, όταν τό πνεύμα επανειλημμένως δέν ύπακούσει, ό επικαλούμενος άπελπισμένος άναφωνεί: <<*θεέ θεών, βασιλεϋ βασιλέων, καί νύν μοί *έλθειν ανάγκασον φίλον δαίμονα χρησμοδόν, ίνα μή είς χειρόνας βασάνους *έλθω...***>> (II 24). [Θεέ θεών, βασιλέα βασιλέων, *ανάγκασε ένα φιλικό συμβουλευτικό πνεύμα νά *έλθη** καί τώρα σέ μένα, γιά νά μήν περιέλθω σέ χειρότερα βάσανα].

Όλες οι εμφανίσεις γίνονται ως επί τό πλείστον μέ άπλετο φώς πού συνοδεύει τό πνεύμα. Οί θυσίες ζώων, τά παντοειδή ύλικά τών τελετών, οί πολλές σύνθετες λέξεις, οί άκατάληπτες φωνές καί τά τοιαύτα, πρέπει νά κρίνονται σύμφωνα μέ τά δεδομένα της τότε εποχής. Διότι παρ' όλα αυτά, στό περιεχόμενο τών κειμένων δέν υπάρχουν ένδείξεις γιά σκοπούς άνάλογους μέ εκείνους πού επιδιώκει ή μαύρη μαγεία, έφ' όσον όλα άποβλέπουν στην επίτευξη συνεργασίας μέ ένα άγαθό πνεύμα, έστω καί χαμηλής εξέλιξης.

Η άπόλυσις του θεού γινόταν πάλι υπό τύπον δεήσεως, όπως ή έξής: <<*χώρει, κύριε, είς τόν ίδιον κόσμον καί είς τούς ίδίους θρόνους, είς τάς ίδίας άψίδας, καί διατήρησόν με καί τόν παιδα τουτον άπημάντους (χωρίς βάσανα), έν όνόματι του *ύψίστου θεού...**>> (I 182).

Άλλά τό πίο ένδιαφέρον φαινόμενο τών μαγικών παπύρων είναι ή παρεδρία, δηλαδή τό επικαλούμενο πνεύμα τίθεται πλέον στην μόνιμη ύπηρεσία του ανθρώπου καί έξυπηρετεί όλες τίς άνάγκες του.

Σέ ένα κείμενο μέ έπιγραφή <<Πινούθεως *ίερογραμματέως *πάρεδρος**>> (I 4-12) γίνεται ή περιγραφή της μεθόδου γιά τήν επίτευξη της συνεργασίας μέ κάποιον άγγελον, ό όποιος ύλοποιείται σαν άνθρωπος, δέχεται τήν συμφωνία, καί έκτοτε παραμένει σαν πάρεδρος πλησίον του ανθρώπου. Τά ευεργετήματα έξ αυτού είναι άνάλογα πρός τίς θεϊκές του δυνάμεις, ώστε έχει κανείς τήν έντύπωση ότι πρόκειται γιά τζίνι άραβικού μύθου. Η συνεννόηση γίνεται μέ τήν σκέψη, χωρίς οί άλλοι νά αντιλαμβάνονται τίποτε. Λέγει π.χ. ό πάπυρος: <<Έάν δέ κάποιος σέ έρωτήσει "τί έχω στην ψυχή μου;" ή "τί συνέβη σέ μένα ή τί μέλλει νά συμβή;", ρώτησε τόν άγγελον καί θά σου άπαντήσει σιωπηρά, σύ δέ άπάντησε στόν έρωτώντα σαν άπό τόν *έαυτόν σου*>> (I 10). Πρόκειται έδω γιά διαδικασία άνάλογη μεταξύ μεσάζοντος καί πνευματικού οδηγού, εύρισκομένων υπό συνεχή σύνδεση.

Οί μαγικοί πάπυροι άποκαλύπτουν μία άλλη πλευρά της ιστορικής εξέλιξης του πνευματισμού, κυρίως τών πρακτικών έφαρμογών του τήν εποχή της θνήσκουσας ειδωλολατρίας, καί επιβεβαιώνουν ότι ή αναζήτηση του ύπερφυσικού άποτελοϋσε πάντοτε σταθερή επιδίωξη τών ανθρώπων κάθε κοινωνικής τάξης.

Άκόμη στους μαγικούς παπύρους άνευρίσκονται οί ρίζες της άλχημείας, σαν προσπάθεια τιθάσευσης τών ιδιοτήτων της ύλης μέ τήν επενέργεια τών πνευμάτων. Αυτός είναι ό λόγος διατήρησης του μυστικιστικού χαρακτήρα της

άλχημείας μέχρι την λήξη του Μεσαίωνα, όποτε άρχισε να διαμορφώνεται η χημεία σαν καθαρή έπιστήμη.

23. Οί Νεοπλατωνικοί φιλόσοφοι

Στή δύση του άρχαίου έλληνικού πνεύματος έμφανίστηκαν οί τελευταίες φιλοσοφικές αναλαμπές, πού προσπάθησαν να αναβιώσουν την άρχαία αίγλη τής φιλοσοφίας. Οί κυριώτεροι εκπρόσωποι αύτου του πνευματικού λυκόφωτος είναι οί λεγόμενοι Νεοπλατωνικοί και Νεοπυθαγόρειοι.

Βρισκόμασε όμως ήδη σέ έποχή παρακμής και έκτός από την καθαρή φιλοσοφία, καλλιεργούνται και θάλλουν πολλές άλλες παρεμφερείς δραστηριότητες. Η μαντική έκπίπτει από τό βάθρο πού βρισκόταν στήν κλασσική έποχή και τά μαντεία χάνουν την άξιοπιστία τους ή κλείνουν τελείως. Σάν αντίσταθμισμα αναδύονται οί παντοειδείς λαϊκοί μάγοι και μάντεις, αστρολόγοι, γενεθλιαλόγοι, έρμηνευτές όνειρων, άποκρυφιστές, έξορκιστές κλπ.

Παράλληλα αναπτύσσονται και οί άποκρυφιστικές τέχνες, μέ κύριους κλάδους την *Τελεστική*, πού άποσκοπούσε να μεταδώσει έμψυχες δυνάμεις σέ άψυχα αντικείμενα, όπως τά *άγάλματα*, και την *Θεουργία*, πού ή έννοιά της ταυτίζεται μέ τόν πνευματισμό.

Οί γνώστες και των δύο κλάδων έπετύγχαναν έντυπωσιακά άποτελέσματα. Σύμφωνα μέ τίς μαρτυρίες πολλών συγγραφέων, ή τελεστική μπορούσε να κάνει τά *άγάλματα* να βαδίζουν και να όμιλούν. Όπως φαίνεται, βασιζόταν σέ πρακτικές έφαρμοσμένου πνευματισμού, συνεπώς ήταν ουσιαστικά μία παραφυάδα τής θεουργίας. Όσο για την θεουργία, βρισκόταν στό επίπεδο του κατώτερου πνευματισμού, έχοντας να επιδείξει πολλά φαινόμενα, αλλά έλάχιστες ανώτερες ύφης διδασκαλίες.

Δέν έλειπαν άκόμη οί καθαρτήριες τελετές, οί μνήσεις, οί μαγγανείες και γοητείες, ή χρήση πλήθους συμβόλων, οί επικλήσεις, τά <<τελέσματα>> (φυλαχτά) ή <<άλεξικάκα είδωλα>>, οί παγανιστικές τελετές, οί μαγικές συνταγές κλπ., πού είχαν δημιουργήσει ένα άξεδιάλυτο συνοθύλευμα θρησκευτικών, φιλοσοφικών, μεταφυσικών και παγανιστικών αντίληψεων.

Σέ όλο αύτό τό κρᾶμα αντίθετικών στοιχείων ό πνευματισμός, ή ή θεουργία όπως όνομαζόταν τότε, έπαιζε έναν από τους κυριώτερους ρόλους. Δέν έκαλλιεργείτο όμως μόνο ό θετικός πνευματισμός, αλλά και ό άρνητικός, κυρίως μεταξύ των κατώτερων στρωμάτων του λαού και των επαγγελματιών μάγων, πού χρησιμοποιούσαν πολλές μεθόδους λευκής και μαύρης μαγείας, τά δέ μυστικά τής τέχνης τους περνούσαν κληρονομικά σέ κάθε οικογένεια.

Οί Νεοπλατωνικοί φιλόσοφοι ανέπτυξαν σέ κάποιο επίπεδο την θετική όψη του πνευματισμού, αναδειχθέντες ως οί κυριώτεροι θεουργοί, ένῶ παράλληλα μέ τά συγγράμματά τους ανέφάνησαν οί τελευταίες φωταυγείς αναλάμπεις

του σβεννύμενου πυρσοῦ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης. Στή συνέχεια θά παρουσιάσωμε τίς πιά χαρακτηριστικῆς πτυχῆς αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

α'. Πλωτίνος

Κορυφαῖος τῶν Νεοπλατωνικῶν εἶναι ἀναμφισβήτητα ὁ Πλωτίνος (204-270 μ.Χ.). Βάση καί ἀξονας τοῦ συστήματος του εἶναι τό ὄν, ταυτιζόμενο μέ τήν ἔννοια τοῦ Ἐνός Θεοῦ πού διέπει τά πάντα. Ἐκ τοῦ ὄντος πηγάζουν ὁ νοῦς καί ἡ ψυχὴ τοῦ Παντός (τοῦ Σύμπαντος), ἐξ αὐτῶν δέ προκύπτουν οἱ ἐπί μέρους νόες καί ψυχές, σάν αὐτοτελεῖς ὑπάρξεις, πού ὁμως συγκροτοῦν ἓνα μόνον νοῦν καί μία ψυχὴ.

Οἱ ψυχές χωρίζονται σέ τρεῖς κατηγορίες: Τῶν θεῶν, τῶν δαιμόνων, καί τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἀνθρώπινες ψυχές κατέπεσαν στή Γῆ καί δεσμεύθηκαν μέ τά ὑλικά σώματα. Ὁ σκοπός τους λοιπόν εἶναι νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τίς ἔλξεις καί ψευδαισθήσεις τῆς ὕλης, ὥστε νά ἀναρθοῦν πάλι στήν ἀρχική τους οὐράνια κατάσταση, καθαρισμένες ἀπό τά κατώτερα πάθη καί ἐπιθυμίες. Ἀφεταιρία λοιπόν τῆς ἀρετῆς, εἶναι ἡ κάθαρση τῆς ψυχῆς.

Ἡ ἀνοδος τῆς ψυχῆς διέρχεται ἀπό πολλά στάδια. Ἡ ἀνώτερη κατάσταση εἶναι ἡ θεωρία ἢ ἡ ἔκστασις, κατὰ τήν ὁποία ἡ ψυχὴ ἀποκτᾷ τήν ἀμεση ἐποπτεία τοῦ νοητοῦ κόσμου, τοῦ πραγματικοῦ κόσμου τῆς, ὁμοούσιου μέ τήν φύση τῆς, καί ἔτσι ἐπιτυγχάνει τήν ἐνότητά της μέ τήν ψυχὴ τοῦ παντός. Δέν θεᾶται τόν Θεόν, ἀλλά γίνεται ἤδη καί αὐτὴ ἓνας μικρὸς θεός. Τότε δέν ὑπάρχει σ' αὐτὴν οὐδεμία ἐπιθυμία, οὔτε θυμός, οὔτε κίνηση οὔτε νόηση, οὔτε αἰσθάνεται τήν ὑπέρτατη ἀγαλλίαση τῆς ἐναρμόνισης μέ τό ὑπέρτατο ὄν⁽¹⁾.

Ἡ κατάσταση τῆς ἔκστασης δέν εἶναι δυνατόν νά περιγραφῆ με ἀκρίβεια, ὅσα λέγονται δέ χρησιμεύουν νά καθοδηγήσουν τόν νοῦν στήν ἀναζήτησή της. Ἀπό ὅλες τίς ἀναφορές ὁμως τοῦ Πλωτίνου ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι οἱ ἔκστατικῆς ὕψης ἐμπειρίες του τόν κατατάσσουν στό ἐπίπεδο τοῦ ἀνώτερου πνευματισμοῦ. Δέν εἶχε ἀσχοληθῆ μέ ἐπικλήσεις, δηλ. δέν ἦταν θεουργός μέ τήν κυριολεξία τῆς ἔννοιας, ἀλλά μύστης, ὑπό τήν προστασία καί καθοδήγηση ἀνώτερων πνευματικῶν ὄντοτήτων. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα μία ἱστορία πού ἀφηγεῖται ὁ βιογράφος του Πορφύριος:

<<Ἐνας αἰγύπτιος ἱερέας ἔφθασε στή Ρώμη, γνωρίσθηκε μαζί του μέ τήν παρέμβαση ἑνός φίλου του καί θέλοντας νά δώσει ἀπόδειξη τῆς σοφίας του, ἀξίωσε νά παρακολουθῆσθ ὁ Πλωτίνος τήν ἐμφάνιση τοῦ προσωπικοῦ του δαίμονος, ὅταν θά τόν ἐπικαλεσθῆ. Ὁ Πλωτίνος δέχθηκε πρόθυμα καί ἡ ἐπικλήση ἐγίνε στό Ἰσεῖον (τόν νάο τῆς Ἰσιδος), διότι μόνον ἐκεῖνον τόν τόπο εἶπε ὅτι βρῆκε καθαρὸν στή Ρώμη ὁ αἰγύπτιος. Ὅταν ἐκλήθη νά ἐμφανισθῆ ὁ δαίμων, ἐμφανίσθηκε ἓνας θεός πού δέν ἀνῆκε στό γένος τῶν δαιμόνων. Τότε ὁ αἰγύπτιος εἶπε: "Εἶσαι εὐτυχῆς διότι ἔχεις γιά προστάτη ἓναν θεό καί ὄχι δαίμονα ἀπό τό κατώτερο γένος". Δέν ἠδυνήθησαν ὁμως νά ὑποβάλλουν ἐρωτήματα οὔτε νά τόν βλέπουν γιά πολὺ παρόντα, διότι ὁ παριστάμενος φίλος ἐπνίξε τά πτηνά πού κρατοῦσε γιά φύλαξη, εἶτε ἀπό φθόνον, εἶτε ἀπό κάποιον φόβον>> (Προφ. Βίος 10).

Ἀσφαλῶς ἐπρόκειτο νά γίνει μία πνευματιστική ἐπικοινωνία μέ αὐτοπτική ἐμφάνιση τοῦ πνευματικοῦ ὀδηγοῦ τοῦ αἰγύπτιου ἱερέα, μέ τόν ὁποῖον θά συνομιλοῦσαν, ὑποβάλλοντας διάφορα ἐρωτήματα. Ὁ ὀδηγός αὐτός ἦταν ἕνας δαίμων, δηλ. κατώτερο πνεῦμα, ἐνῶ ὁ ἐμφανισθεῖς θεός, ὁ προστάτης τοῦ Πλωτίνου, ἦταν ὑψηλή ὄντοτητα. Ὁ φιλόσοφος ὁμως λόγω τῆς μετριοφροσύνης του, δέν μιλοῦσε ποτέ γιά τόν ἑαυτό του, οὔτε ἀναφέρει στά ἔργα του κάτι σχετικό, ἐκτός ἀπό τίς περιγραφές τῆς ἔκστασης.

Ὅσον ἀφορᾷ τά ἀναφερόμενα πτηνά, δέν ἔχει ἐξακριβωθεῖ ἀπό τοὺς εἰδικούς ἢ χρησιμότητά τους. Τό πιθανώτερο εἶναι ὅτι κατά τήν ἐπίκληση γινόταν μία πολύπλοκη τελετουργία, κατά τήν ὁποία, ὅταν ἐμφανίζοταν τό πνεῦμα ἐθυσιάζοντο τά πτηνά καί ἀκολουθοῦσαν οἱ ἐρωτήσεις⁽²⁾. Ἡ ἀδεξιότητα ὁμως ἢ ὁ φόβος τοῦ φύλακα τῶν πτηνῶν, ἐμπόδισε τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἐπικοινωνίας.

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ἀκόμη ὅτι ὁ Πλωτίνος μπορούσε νά ἀποκρούει μέ τήν ψυχική του δύναμη τίς προσβολές μέ μαγικά τεχνάσματα ἐναντίον του ἐνός ἄλλου φιλόσοφου, τοῦ Ὀλύμπιου ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια. Αἰσθανόμενος δέ ὁ Ὀλύμπιος ὅτι κινδύνευε νά ὑποστῆ ὁ ἴδιος τό κακό πού πῆγαινε νά κάνει, σταμάτησε τίς προσπάθειες (Πορφ. Βίος 10). Ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ ὁ Πλωτίνος ἐξηγεῖ, ὅτι μόνον οἱ κάτοχοι τῆς <<θεωρίας>> εἶναι ἀνεπηρέαστοι ἀπό τήν γοητεία ἢ μαγεία (Ἐνν. IV 4,44).

β'. Πρόκλος

Ὁ δεύτερος σέ σπουδαιότητα νεοπλατωνικός, ὁ Πρόκλος (410-485 μ.Χ.), δεχόταν ὅτι ἡ πρώτη οὐσία, τό θεῖον ὄν, δέν κατανοεῖται μέ τόν νοῦ, οὔτε μέ τήν φαντασία, ἀλλά εἶναι <<πάσης σιγῆς ἀρρητότερον>> καί <<πάσης ὑπάρξεως ἀγνωστό-τερον>>.

Ὁ βιογράφος του Μαρίνος ὁ Νεαπολίτης ἀναφέρει πολλά θαυμαστά σημεῖα καί γεγονότα πού συνέβησαν σέ ὄλη τήν διάρκεια τῆς ζωῆς του. Ὅταν κάποτε σάν παιδί ἀσθένησε σοβαρά, ἐμφανίστηκε ἐπάνω ἀπό τό κρεβάτι του ἕνας ὠραῖος νέος, τόν ἐθώπευσε στό κεφάλι καί ἀμέσως ἐγίνε καλά, ἐνῶ ὁ νέος ἐξαφανίστηκε (Βίος 7). Μία ἄλλη πνευματική θεραπευτική ἐπέμβαση ἔλαβε χώραν λίγο πρό τοῦ θανάτου του (Βίος 30).

Ὁ Πρόκλος δέν ἔφθασε στά ὑψηλά ἐπίπεδα <<θεωρίας>> τοῦ Πλωτίνου. Ἡ ἀνώτερη βαθμίδα ἐξέλιξής του ἦταν ἡ συνομιλία μέ φωτεινῆ ἀυτοπτούμενα Ἑκατικά φάσματα (Βίος 28), ἤτοι μέ ὑλοποιημένες φωτεινές πνευματικές ὄντοτητες, κατά τήν διάρκεια θεουργικῶν τελετῶν.

Ἡ θεουργία, λέγει, εἶναι ἡ ἀνώτερη ἐκδήλωση μέ τήν ὁποία μπορεῖ κανεῖς νά πλησιάσει τά θεῖα. Ἡ συνάφεια μέ τίς θεῖες διακοσμῆσεις (τά πνευματικά ὄντα) καί τίς πρωτουργές αἰτίες ἐπιτυγχάνεται πρῶτον διά τῆς ἐρωτικῆς μανίας, δεύτερον διά τῆς θείας φιλοσοφίας, κατά τελειότερον ὁμως τρόπο διά τῆς θεουργικῆς δυνάμεως. Αὕτη εἶναι καλλίτερη ἀπό κάθε ἀνθρώπινη σωφροσύνη καί ἐπιστήμη, διότι συγκεντρώνει καί τά ἀγαθὰ τῆς μαντικῆς καί τίς καθαρτι-κές δυνάμεις τῆς τελεσιουργικῆς, καί ὅλα γενικά τά ἐνεργήματα τῆς θεϊκῆς κατοχῆς (Πλατωνική Θεολογία I 25).

Γνωρίζομε πώς μέ κάποιες θεουργικές μεθόδους ἐπιτυγχάνοταν ἡ κίνηση τῶν ἀγαλμάτων, τά ὅποια ἐθεωροῦντο ὅτι ἐμψυχώνοντο ἀπό τό καλούμενο πνεῦμα, πού εἰσερχόταν ἐντός τοῦ ἀγάλματος καί τό χρησιμοποιοῦσε ὅπως ἡ ψυχή χρησιμοποιεῖ τό σῶμα⁽³⁾. Γενικεύοντας αὐτά τά ἀποτελέσματα ὁ Πρόκλος λέγει ὅτι καί ὁλόκληρος ὁ κόσμος εἶναι ἓνα ἀγαλμα πού τό κατασκεύασε ὁ Δημιουργός καί τό ζωντάνεψε μέ τήν ἐνέργεια τῶν νοητῶν θεῶν καί τῶν ψυχῶν.

Συνεπῶς, λέγει, οἱ τελοῦντες τά ἀγάλματα κάνοντας αὐτά ζῶντα καί κινούμενα, ἐνεργοῦν τρόπον τινά κατ' ἀπομίμηση τῶν θεῶν (*Εἰς Τίμαιον* III 5,30-6,15).

Οἱ ψυχές ἔχουν μία κοινή αἴσθηση, μέ τήν ὁποία ἀντιλαμβάνονται τά πάντα.

Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τίς ἐπί μέρους αἰσθήσεις, ἀλλ' ὁμως εἶναι περιορισμένης ἔκτασης. Λέγει σχετικά: <<Ἐάν δέ αὐτό τό αἰσθητήριον καί τήν κοινή αἴσθηση χρησιμοποιεῖ (ἡ ψυχή), μπορεῖ νά ἀντιλαμβάνεται ἤχους ἀπαθῶς καί νά ἀκούει ἐκεῖνα πού ἡ σωματική ἀκοή ἐκ φύσεως δέν ἀκούει. Διότι κάθε ἀκοή δέν ἀκούει ὅλους τοὺς ἤχους, ἀλλ' αὐτή ἄλλους καί ἄλλη ἄλλους. Διά τοῦτο καί τίς φωνές τῶν δαιμόνων (πνευμάτων) ἄλλοι μὲν τίς ἀκούουν, ἄλλοι δέ ὄχι, ἀκολουθῶντας ἐκείνους πού ἀκούουν. Τήν ἱκανότητα αὐτή παρέχει σέ ἄλλους μὲν ἡ ἱερατική δύναμη, σέ ἄλλους δέ ἡ φυσική κατασκευή (τῆς ἀκοῆς), ὅπως καί τό νά βλέπει κανεῖς φάσματα μέ τά μάτια τοῦ ἐπιτυγχάνεται μέ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους, ἐνῶ στά μάτια ἄλλων εἶναι ἀόρατα. Τό δέ πρῶτο ὄχημα τῶν ψυχῶν ἔχοντας τήν κοινή αἴσθηση, ἐκ φύσεως ἀκούει τά μὴ ἀκουστά ἀπό ὅλες τίς ἀνθρώπινες ἀκοές καί βλέπει τά ἀόρατα σέ ὅλες τίς ὁράσεις>> (*Εἰς Πολιτείαν* II 167, 12-23).

Ὁ Πλάτων γράφει, ὅτι τό νά εὔρει κανεῖς τόν δημιουργό καί πατέρα τοῦ σύμπαντος εἶναι δύσκολο πρᾶγμα, καί ἂν τόν εὔρει εἶναι ἀδύνατο νά τόν περιγράψει πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους (*Τίμαιος* 28C).

Κατά τόν Πρόκλο, ἡ εὔρεση τοῦ θεοῦ δέν εἶναι ἡ θεωρητική ἀναζήτηση, οὔτε ἡ ἐπιστημονική μέ συλλογισμούς, ἀλλά ἡ μνητική διά τῆς αὐτοφανεῖας τῶν καθαρῶν φωτεινῶν φασμάτων, μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται ἀπό κάθε ἄλλη ἐνέργεια, θεωρεῖ πλέον σάν μυθεύματα τοὺς ἐπιστημονικούς λόγους, καί ἐνώνεται μέ τόν Πατέρα, συμμετέχοντας στήν ἀλήθεια τοῦ ὄντος (*Εἰς Τίμαιον*, I 301,22 - 302,25).

Δέν ἔχομε λόγους νά υποθέσωμε ὅτι οἱ ἐμφανιζόμενοι δέν ἦσαν ἀγαθὰ πνεύματα, ἀλλά δέν γνωρίζομε τόν βαθμό ἐξέλιξης οὔτε τό περιεχόμενο τῶν διεξαγόμενων συνομιλιῶν κατά τίς ἄμεσες αὐτές πνευματιστικές ἐπικοινωνίες. Ἀσφαλῶς ὁμως ἡ ἐννοια τοῦ Θεοῦ δέν ἐξαντλεῖται μέ παρόμοια φαινόμενα, διότι εὑρίσκεται ἐπέ κείνα κάθε δυνατῆς ἀνθρώπινης νόησης.

Ὁ Πρόκλος συνεχῶς ἐπικαλεῖται τήν αὐθεντία τῶν Χαλδαϊκῶν Λογίων, πολλά ἀπό τά ὅποια διέσωσε αὐτοῦσια στά ἔργα του. Ἐλεγε μάλιστα ὅτι ἂν εἶχε ἐξουσία, θά ἐξαφάνιζε ὅλα τά ἀρχαιότερα βιβλία, σάν βλαπτικά γιά ἐκείνους πού τά μελετοῦν ἀβασάνιστα, ἐκτός ἀπό τά <<Λόγια>> καί τόν <<Τίμαιο>> (*Μαρίνου, Βίος* 38).

Ἐξετάζει ἀκόμη τὴν ἀπορία, πῶς δίδονται ψευδεῖς χρησμοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι γεμάτα τὰ χρηστήρια, χωρὶς οἱ χρῶντες (οἱ θεοὶ ποὺ δίδουν τίς ἀπαντήσεις) νὰ ψεύδωνται. Λέγει ὅτι τὸ ψεῦδος δὲν βρίσκεται στοὺς χρῶντες, ἀλλὰ στοὺς ὑποδεχόμενους τίς χρησμοῦδες, ὅταν ἀπὸ ἀνεπιτηδειότητα ἢ ἀδυναμία δὲν τίς κατανοοῦν σωστά καὶ ἀπὸ παρανόηση καταλήγουν στὸ ψεῦδος.

Ἄλλη περίπτωση εἶναι νὰ μὴν ἔχει ὑποβληθῆ ὀρθῶς ἡ ἐρώτηση, ὅποτε ὁ μὲν χρησμός δίδεται μὲ βάση τὴν ἐρώτηση, οἱ δὲ χρηστηριαζόμενοι ἐκλαμβάνουν τὴν ἀπάντηση μὲ βάση ἐκεῖνα ποὺ ἤθελαν νὰ ἐρωτήσουν, ἀλλὰ δὲν τὰ διατύπωσαν ὅπως ἔπρεπε. Ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα ἐξετάζοντο λεπτομερῶς στὰ <<Λόγια>>.

Ὁ Πρόκλος ἐν προκειμένῳ ἀκολουθεῖ τὴν ἀποψη τοῦ Πλάτωνα: <<Οἱ θεοὶ καὶ οἱ δαίμονες εἶναι ἐντελῶς ἀψευδεῖς. Ὁ Θεός εἶναι ἀπλός καὶ ἀληθινός τόσο στὰ λόγια ὅσο καὶ στὰ ἔργα, καὶ οὔτε αὐτὸς μεταλλάσσει γνώμην οὔτε ἐξαπατᾷ ἄλλους, οὔτε μὲ λόγια, οὔτε μὲ σταλμένα σημεῖα, οὔτε στὴν ἐγρήγορη (ὑπαρ) οὔτε σὲ ὄνειρα>> (Εἰς Πολιτείαν 382 E).

Ἐκτὸς ὅμως, συνεχίζει, ἀπὸ τὰ γένη τῶν θεῶν καὶ τῶν δαιμόνων, ὑπάρχει ἓνα ἄλλο <<ἀπατητικό γένος>>, τὸ ὁποῖο κατὰ τὴν παράδοση ἢ ὑποδέχεται τίς χρησμοῦδες, ἢ ὑπακούει στίς ἐπικλήσεις, ἢ καὶ αὐτομάτως συναναστρέφεται μερικὸς ἀνθρώπους.

Τὸ γένος αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀληθινοὶ θεοὶ ἢ δαίμονες, ἀλλὰ <<κατὰ σχέσιν>>. Ἐάν κάποιος ἀπατᾶται ἀπὸ πραγματικούς δαίμονες, αὐτὸ γίνεται λόγῳ ἰδικῆς του ὑπαιτιότητος (βλ. Εἰς Πολιτείαν I 37,16 - 41,29).

Οἱ κατὰ σχέσιν θεοὶ ἢ δαίμονες ἦσαν ἀσφαλῶς τὰ λεγόμενα σήμερα πονηρὰ ἢ ἄστατα πνεύματα, ποὺ παρεμβαίνουν σάν παρείσακτοι στίς ἐπικοινωνίες γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλα ὅμως ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἱκανότητα ἢ μὴ τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀλήθεια, διαχωρίζοντας τὸ ψεῦδος. Ὁ Πρόκλος δὲν ἀσχολεῖται ἰδιαίτερα μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐφ' ὅσον μὲ τίς μεθόδους τῆς πραγματικῆς θεουργίας μποροῦσαν εὐκόλα νὰ διαχωρίζουν τὸ ἀπατητικό γένος τῶν κατὰ σχέσιν δαιμόνων.

γ'. Ἰάμβλιχος

Ὁ Ἰάμβλιχος γεννήθηκε στὴν Χαλκίδα τῆς Κοίλης Συρίας περί τὸ τέλος τοῦ Γ' αἰῶνα καὶ ἐξῆσε στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου εἶχε ἰδρύσει σχολή. Σχετικὰ μὲ τὴν ζωὴ του ἐλάχιστα στοιχεῖα εἶναι γνωστά. Ἐξάσκησε μεγάλη ἐπίδραση στοὺς μεταγενέστερους νεοπλατωνικούς, ὥστε τὸν ἀποκαλοῦσαν <<θεῖον>>.

Ἀπὸ τὸ κυριώτερο ἔργο του <<Συναγωγή τῶν πυθαγορείων δογμάτων>> σὲ δέκα βιβλία, σώζονται μόνο τὰ πέντε. Σημαντικὸ ἐπίσης ἦταν τὸ ἀπολεσθὲν <<Περὶ τῆς Χαλδαϊκῆς Θεολογίας>> σὲ 28 βιβλία. Ἐνα ἄλλο ἔργο <<Περὶ ἀγαλμάτων>> ἀναφέρει ὁ Φώτιος (Βιβλιοθήκη 215), στὸ ὁποῖο ἀπεδείκνυε ὅτι τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἐμψυχώνονται ἀπὸ τίς ἀπόρροιες τῆς πνευματικῆς τους ὄντητος, ὥστε νὰ ἐπικοινωνοῦν πρὸς αὐτοὺς οἱ πιστοί.

Ἀπὸ τὰ γνωστά ἔργα του ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο εἶναι τὸ

<<Περὶ μυστηρίων>>⁽⁴⁾. Πρόκειται γιὰ ἕνα πλήρες θεωρητικό πνευματιστικό ἐγχειρίδιο, σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, στό ὁποῖο ἀναλύονται οἱ φιλοσοφικο-θρησκευτικές βάσεις τῆς θεουργίας καί τὰ πραγματικά τῆς ἀποτελέσματα.

Στὴν ἐπιστολή τοῦ Πορφύριου πρὸς τὸν Ἀνεβώ, διατυπώνονται διάφορα ἐρωτήματα σχετικά μὲ τὶς ἐπικλήσεις τῶν θεῶν, τὶς κατηγορίες τους ὡς πνευματικῶν ὄντων, τοὺς τρόπους ἐμφάνισής των, ποιές εἶναι οἱ βάσεις τῆς μαντικῆς, τί σκοπὸ ἔχουν οἱ θυσίες τῶν ζώων καί ἄλλα. Σέ ὅλα αὐτὰ ὁ συγγραφέας ἀπαντᾷ μὲ τὴν ἴδια σειρά, δίνοντας τὶς ἀπαραίτητες διευκρινήσεις.

Ἐναφέραμε ἤδη ὅτι ἡ ἐννοια τῆς θεουργίας ταυτίζεται μὲ τὴν ἐννοια τοῦ πνευματισμοῦ. Οἱ μέθοδοι πού ἐχρησιμοποιοῦντο τότε ἦσαν πολὺ διαφορετικές ἀπὸ τὶς σημερινές, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς καί τὸ ἀποτέλεσμα ἦσαν τὰ ἴδια: ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὶς πνευματικές ὀντότητες τοῦ ἀοράτου κόσμου.

Κατ' ἀρχὴν αὐτὲς διαχωρίζονται σέ διάφορα γένη τὰ κυριώτερα εἶναι: θεοί, δαίμονες, ἥρωες, ψυχές. Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου καταλαμβάνει ἡ ἐξέταση τῶν δυνάμεων, ἰδιοτήτων καί ἐνεργειῶν κάθε γένους, τὶς σχέσεις μεταξύ τους, καθὼς καί πῶς μπορεῖ νά γίνεται ὁ διαχωρισμὸς αὐτῶν κατὰ τὶς αὐτοπτικές ἐμφάνισεις τους. Ἀπὸ αὐτὰ συμπεραίνομε ὅτι σέ ὅλες τὶς θεουργικές πράξεις ἐλάμβαναν χώρα ὑλοποιήσεις τῶν καλουμένων πνευμάτων καί ἔπρεπε ὁ ἐπόπτης νά ἔχει τὶς ἀπαραίτητες γνώσεις, ὥστε νά ἀντιλαμβάνεται ἄμεσα ποίας κατηγορίας πνεῦμα ἔχει ἔμπροσθέν του.

Στὴν ἐρώτηση <<Πῶς ἄλλοι μὲν ἀπὸ τοὺς θεοὺς εἶναι ἀγαθοποιοί, ἄλλοι δὲ κακοποιοί>> (ἐπιστ. 6), ὁ Ἰάμβλιχος ἀπαντᾷ, ὅτι <<εἶναι ἅπαντες ἀγαθοί καί ἐπίσης ἀγαθῶν αἰτίοι καί ἀποβλέποντες πρὸς ἕνα ἀγαθόν, περιφέρονται μόνο γύρω ἀπὸ τὸ καλὸν καί ἀγαθόν>> (53,2-5).

Ἐναφέρεται βεβαίως στοὺς <<θεοὺς>>, ἤτοι στὰ ἀγαθὰ πνεύματα, διότι οἱ ἀρχαῖοι θεουργοὶ ὄχι μόνο ἐγνώριζαν τὴν ὑπαρξὴ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἀλλὰ μποροῦσαν καί νά τὰ ἀποφεύγουν.

Οἱ θεοὶ τῆς ἀληθείας, λέγει, μόνο στοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρες παρουσιάζονται. Ἐντίθετα ὅσοι εἶναι γεμάτοι πάθη καί κακίες ἔλκουν εἰς ἑαυτοὺς τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα διεγείρονται σέ μεγαλύτερη κακία καί συναυξάνονται μεταξύ τους, ὅπως ἕνας κύκλος ἐνώνει τὴν ἀρχὴ πρὸς τὸ τέλος του. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ πολύμορφο γένος τῆς ἀπατηλῆς φύσης, πού ὑποκρίνεται τοὺς θεοὺς, τοὺς δαίμονες, καί τὶς ψυχές τῶν ἀποθανόντων.

Ὁ Ἰάμβλιχος τονίζει ἐδῶ, ὅτι ὅσοι θεουργοὶ εἶναι καθαρὸι ἐσωτερικά, βγάζοντας κάθε πάθος καί κακία ἀπὸ ἐπάνω τους, ἐπιτυγχάνουν τὴν παρουσία τῶν ἀγαθῶν θεῶν, διὰ τοῦ φωτός τῶν ὁποίων ἐξαφανίζεται κάθε κακό, καί δὲν παρενοχλοῦνται ἀπὸ τίποτε κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τελετῆς. Ὅσοι ὅμως εἶναι ἀλιτήριοι καί ἐνεργοῦν ἀθέσμως καί ἀτάκτως μὲ τὰ θεῖα, εἴτε λόγω ἀτονίας τῆς ἐνεργείας τους, εἴτε ἀπὸ ἔλλειψη τῆς ἴδιας δυνάμης, ἢ καί γιὰ τυχόν μιάσματα πού φέρουν, ἐμποδίζονται στὴν συνάντησιν μὲ τὰ ἄχραντα πνεύματα καί ἔτσι συνδέονται μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα, πληρούμενοι δὲ ἀπὸ κάκιστη ἐπίπνοια

γίνονται πονηροί καί ανόσιοι, γεμάτοι ακόλαστες ήδονές, καί παραπλήσιοι πρὸς τοὺς πονηροὺς δαίμονες, πρὸς τοὺς ὁποίους συνάπτονται (175,14-177,6).

Σέ ἄλλο σημεῖο λέγει, ὅτι ἡ μὴ καθαρμένη ψυχὴ ἐπισύρει σημεῖα δεσμῶν καί κολάσεων, βρίθει ἀπὸ συναντήσεις μὲ ὑλικά πνεύματα, καί κατέχεται ἀπὸ ἀνώμαλες ταραχές τῆς ὕλης (84,15-18).

Τὰ ἀπατηλά πνεύματα ὄχι μόνο ὑποδύονται τὸ σχῆμα τῶν ἀνωτέρων, ἀλλὰ ἐκφέρουν ἀλαζονικούς λόγους καί προσποιοῦνται ὅτι ἔχουν δύναμη μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴ πού κατέχουν. Αὐτὸ μπορεῖ νά συμβῆ ἐάν γίνει κάποιο σφάλμα στὴ θεουργικὴ τελετῇ· ἀπὸ δὲ τὴν κίβδηλη ἀρχὴ ἐπακολουθεῖ πολὺ ψεῦδος ἔνεκα τῆς παρεκτροπῆς. Γι' αὐτὸ οἱ ἱερεῖς πρέπει νά μαθαίνουν καλὰ τὴν ὅλη τάξη τῶν φασμάτων τῶν πνευματικῶν ὄντων, τὴν ὁποία τηροῦντες καλὰ ἐλέγχουν τὰ πάντα καί ἀποδοκιμάζουν κάθε πλαστὴ προσποίηση (91,7-92,2).

Ἀπὸ τὰ προηγούμενα γίνεται φανερό ὅτι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἐσωτερικὴ του ἀγνότητα καί τὴν συμπεριφορὰ του ἔλκει τὰ ἀγαθὰ πνεύματα, ἐνῶ ἀντίθετα ὅταν δέν εἶναι καθαρὸς ἔλκει τὰ πονηρά. Τὸ βασικὸ πρόβλημα τοῦ πνευματισμοῦ, ἡ διάκριση τῶν πνευμάτων, εἶχε λυθῆ θεωρητικά καί στὴν πράξη ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῶν θεουργῶν κατὰ πολὺ ἐπιτυχημένον τρόπο.

Κάθε τι τὸ κακὸ προέρχεται ἀπὸ τοὺς κακοὺς δαίμονες, πού ὑποκρίνονται τὴν παρουσία τῶν θεῶν καί τῶν ἀγαθῶν δαιμόνων. Αὐτὸ συμβαίνει καί στίς μαντεῖες, ὅπου τὰ μὲν ἀληθῆ ὀφείλονται στοὺς θεοὺς, τὰ δὲ λεγόμενα ψεῦδη ἀποδίδονται ἐξ ὀλοκλήρου στοὺς φύσει πονηροὺς δαίμονες (190,8-191,4).

Ἀπὸ τὰ ὄνειρα, ἄλλα μὲν εἶναι ἀληθῆ, ἄλλοτε δὲ ψεῦδη. Τὰ θεόπεμπτα ὄνειρα ἐμφανίζονται μὲ τὴν παρουσία ἑνὸς ἀφανοῦς καί ἀσώματος πνεύματος, τὸ ὁποῖο περιβάλλει κυκλικά τοὺς κατακειμένους, χωρὶς νά εἶναι ὄρατό, ἀλλὰ εἶναι ἔντονη ἡ συναίσθηση τῆς παρουσίας του. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐργάζεται μὲ θαυμαστὸ τρόπο γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος ἀπὸ τὰ πάθη, ἐνῶ ἄλλοτε ἀποκαλύπτει τὰ μέλλοντα διὰ τῶν μαντικῶν ὀνειρῶν. Οἱ ἐπιφάνσεις αὐτῆς στὴν κατάσταση μεταξύ ἐγρήγορησης καί ὕπνου δέν διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τίς <<ὑπαρ>> παρουσιάσεις τῶν θεῶν (102,14 κ.έ.).

Ὁ Ἰάμβλιχος ἐξετάζει καί τὸ ζήτημα, ἐάν οἱ θεοὶ προσέρχονται ἀναγκαστικά στίς ἐπικλήσεις, ἐλκόμενοι ἀπὸ τίς θυσίες καί τὰ σύμβολα τῶν τελετῶν. Ἐπειδὴ κάθε ὑλικὸ ὄν καί κάθε σύμβολο καί κάθε λόγος ἐμπεριέχει μία ἀπεικόνιση τῶν θείων ἐνεργημάτων, μὲ τὴν ὑποκίνηση αὐτῶν ὑποκινοῦνται καί οἱ ἀντίστοιχες θεῖες δυνάμεις, ὥστε μὲ τὴν ἐξομοίωση καί τὴν οἰκείωση πρὸς αὐτά, νά προστρέχουν καί νά συνάπτονται πρὸς ἐκείνους πού τοὺς ἐπικαλοῦνται (145,3-16). Γι' αὐτὸ πρέπει ὅλα νά γίνονται μὲ ἀπόλυτη τάξη, ἀγνότητα καί εὐσέβεια, διότι ἓνα μικρὸ λάθος μπορεῖ νά ἀνατρέψει ὅλο τὸ ἔργο, ὅπως ὅταν σπάσει μία χορδὴ καταστρέφεται ὀλόκληρη ἡ ἁρμονία τοῦ ὄργανου (228,13-230,5).

Κατὰ τίς ἐπικλήσεις συνέβαιναν καί ἀπλούστερα φαινόμενα. Ὁ Ἰάμβλιχος θέλοντας νά ἀποδείξει ὅτι ἡ ἐπίπνοια τῆς μαντείας γίνεται ἐξωθεν, χρησιμοποιοεῖ σὰν ἐπιχείρημα τὸ ὅτι τὰ καλούμενα πνεύματα μερικές φορές φέρνουν λίθους

καί βότανα (166,16). Πρόκειται φυσικά γιά τό γνωστό φαινόμενο τῆς προσκόμισης.

Ἰδιαίτερη σημασία ἀποδίδεται στό πνεῦμα πού ἀποκαλεῖται <<ἴδιος δαίμων>> κάθε ἀνθρώπου, ὁ ἀντίστοιχος πρὸς τόν ἄγγελον-φύλακα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτός καθορίζεται πρὶν κατέλθουν οἱ ψυχές στήν γένεση, ἐποπτεύει δέ τήν ἀποπλήρωση τῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς, καί ἀκόμη ὅσα σκεπτόμεθα, διανοοῦμεθα ἢ πράττομε, εἶναι ἰδικές του ὑποδείξεις. Κυβερνᾷ δέ τοὺς ἀνθρώπους μέχρις ὅτου διά τῆς ἱερατικῆς θεουργίας ἐπιστήσουν σάν ἡγεμόνα τῆς ψυχῆς κάποιον θεό, ὅποτε ὁ δαίμων ὑποχωρεῖ στόν ἀνώτερο καί ἡ παραδίδει τήν ἐπιστασία ἢ τόν ὑπηρετεῖ μέ ἄλλον τρόπο σάν προϊστάμενον (280,1-281,13).

Αὐτά εἶναι μερικά ἀπό τά πιό χαρακτηριστικά σημεῖα τοῦ βιβλίου, τό ὁποῖο ὅμως δέν στερεῖται ἀτελειῶν. Δέν ὑπάρχει π.χ. ἡ ἐννοια τῆς ἐξέλιξης τῶν πνευματικῶν ὄντων. Ἐπίσης ὅτι οἱ ἀνθρώπινες ψυχές κλιμακώνονται οὐσιαστικά σέ ὅλα τά γένη καί δέν ἀποτελοῦν ἀπλῶς τό κατώτερο γένος λογικῶν ὄντων. Παρ' ὅλα αὐτά, τό <<Περὶ Μυστηρίων>> ἀπεικονίζει τήν ἀνώτερη βαθμίδα τοῦ πνευματισμοῦ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

Ἡ βαθμίδα αὕτη ἐκπροσωπεῖτο ἀπό πολύ λίγα ἄτομα, τοὺς θεουργούς, οἱ ὅποιοι <<δέν ἐνοχλοῦν τόν θεῖον νοῦν μέ ἀσήμαντα πράγματα, ἀλλά μόνο γιά ὅσα ἀφοροῦν τήν κάθαρση καί σωτηρία τῆς ψυχῆς>> (293,5-8), ἐγνώριζαν δέ πῶς νά μὴν ἐξαπατῶνται ἀπό τοὺς πονηροὺς δαίμονες. Ἀντίθετα ὑπῆρχαν πολλοὶ ἄλλοι πού δέν ἀκολουθοῦσαν τήν τάξη, παρέβλεπαν τοὺς θεωρητικούς κανόνες, καί ἐνεργοῦσαν βιαστικά, χωρὶς νά ἐπιτυγχάνουν τίποτε καλό, νομίζοντας ὅτι εἰσκρίνουν (ἐνσωματώνουν) τό καλούμενο πνεῦμα. Οἱ προπετεῖς αὐτοὶ ἄνδρες, λέγει, δέν ἀξίζει νά καταριθμοῦνται οὔτε μεταξύ τῶν μάντεων (131,5-132,2).

δ'. Δαμάσκιος

Ὁ τελευταῖος διευθυντής τῆς νεοπλατωνικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Δαμάσκιος, ἐπικαλούμενος Διάδοχος, μέ τήν μυστική καί ἐνοραματική φιλοσοφία του, ἀπετέλεσε τήν τελευταία ἀναλαμπή τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ὑπῆρξε μεταξύ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων οἱ ὅποιοι, μετὰ τό κλείσιμο τῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν τό 529 ἀπό τόν Ἰουστινιανό, κατέφυγαν στήν αὐλή τοῦ Πέρση Χοσρόη, χωρὶς ὅμως νά εὐδοκίμησουν στόν τόπο τῆς ἀναγκαστικῆς αὐτοεξορίας τους.

Ὑποστήριξε μέ ἐμφαση τήν θεολογία τῶν Χαλδαϊκῶν Λογίων περὶ τοῦ ἐνός ἀνωτάτου ὄντος, τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ, καί τῶν μετὰ ἀπὸ τόν ἕνα κατὰ ἱεραρχική κλίμακα θεῶν, οἱ ὅποιοι διανέμονται τίς προβαλλόμενες κοσμοποιούς ιδιότητες, ἀποτελοῦντες τοὺς κυβερνήτας τῶν μερικῶν διακόσμων τοῦ Σύμπαντος.

Σέ πολλά σημεῖα τῶν ἔργων του ἀναφέρει ὅτι τά <<Λόγια>> ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς θεούς καί ἀρκετές φορές χρησιμοποιοῦν τήν ἐκφραση <<ὁ χρησιμῶδων θεός>>. Ἄρα δέν ἦσαν ἀνθρώπινα ἔργα, ἀλλά ὑπαγορεύσεις ὑψηλῶν πνευματικῶν ὄντοτήτων.

Οἱ θεοὶ ἐπίσης παρέδωσαν στοὺς θεουργούς τά ἱερά συνθήματα καί τά σύμβολα. Στόν κόσμο μας τά σύμβολα φαίνονται χωρισμένα ἀπὸ τοὺς θεούς, ἐνῶ στόν

νοητό κόσμο δέν διαχωρίζονται, αλλά συνταυτίζονται μέ τούς θεούς σάν καθαρές έννοιες δηλωτικές τών ιδιοτήτων ενός έκάστου.

Ἐπί τήν ἀπόφασιν τῶν ἐργῶν τοῦ Δαμάσκου ἐλάχιστα διασώθηκαν. Τό κυριώτερο εἶναι: <<Ἀπορία καί λύσεις περί τῶν πρώτων ἀρχῶν εἰς τόν Πλάτωνος Παρμενίδην>> (ἐκδ. C. Ruelle), ὅπου ἡ κύρια έννοια εἶναι τό ὄν, ἡ μία ὑψίστη ἀρχή, ἡ ὁποία οὔτε νά ὀρισθῆ εἶναι δυνατόν, οὔτε νά νοηθῆ, οὔτε νά ὑμνηθῆ.

Ἡ ἀνθρώπινη γλῶσσα εἶναι πολύ ἀτελής γιά νά διατυπώσῃ μέ ἀκρίβεια τήν πραγματική εἰκόνα τῶν <<ὑπερθειοτάτων ἀρχῶν>>. Γιά τόν ἴδιο λόγο καί οἱ θεοί δέν διδάσκουν ἐκεῖνα πού οἱ ἴδιοι νοοῦν οὔτε ὅπως τά νοοῦν, ἀλλά ἀπευθυνόμενοι στούς ἀνθρώπους διαλέγονται στήν οἰκεία γλῶσσα τοῦ καθενός καί προσαρμόζουν τά νοήματα στίς περιορισμένες δυνατότητες ἀπόδοσης κάθε γλώσσας (Ἀπορία καί λύσεις 118· I 304).

Μεταξύ τῶν ἀπολεσθέντων ἐργῶν τοῦ Δαμάσκου συμπεριλαμβάνεται καί τό <<Περί παραδόξων>>, ἐκ 4 βιβλίων, τούς τίτλους τῶν ὁποίων ἀναφέρει ὁ Φώτιος (Βιβλιοθήκη 130): α) <<Περί παραδόξων ποιημάτων κεφάλαια 352>>, β) <<Περί παραδόξων δαιμονίων διηγημάτων κεφάλαια 52>>, γ) <<Περί τῶν μετά θάνατον ἐπιφαινομένων ψυχῶν παραδόξων διηγημάτων κεφάλαια 63>>, δ) <<Παραδόξων φύσεων κεφάλαια 105>>.

Ἀσφαλῶς ἐπρόκειτο γιά μία ἱστορική ἀνθολογία πνευματιστικῶν φαινομένων, ὅπου σέ κάθε κεφάλαιο εἶχε καταγραφῆ μία ἰδιαίτερη περίπτωση. Τό πρῶτο βιβλίον περιλάμβανε καθαρά τέτοια φαινόμενα ἢ ἀνθρώπους μέ ἰκανότητες νά ἐπιτυγχάνουν παράδοξα πράγματα, τό δεύτερο διηγῆσεις μέ ἐνέργειες ἢ ἐμφανίσεις δαιμόνων (πνευματικῶν ὄντων, ἀγαθῶν ἢ πονηρῶν), τό τρίτο μεταθανάτιες ἐμφανίσεις ἀνθρωπίνων ψυχῶν, τό δέ τέταρτο παράδοξα φυσικά φαινόμενα ἢ τερατόμορφα πλάσματα, τά ὁποῖα ἐπίσης ἐξηγοῦντο ὡς ὑποδηλοῦνται τίς βουλήσεις τῶν θεῶν.

Ὁ Φώτιος χαρακτηρίζει τά περιεχόμενα τοῦ βιβλίου ὡς <<ἀδύνατα καί ἀπίθανα καί κακόπλαστα τερατολογήματα καί μωρά καί ὡς ἀληθῶς ἄξια τῆς ἀθεότητος καί δυσσεβείας Δαμασκίου...>>. Μήπως ὁμως οἱ ἴδιες ἀκριβῶς κατηγορίες δέν ἐκτοξεύονται καί ἐναντίον τῶν σύγχρονων πνευματιστῶν;

Τό βιβλίον αὐτό τοῦ Δαμάσκου ἦταν ἀπό τά πῖο ἀξιόλογα πνευματιστικά ἐργα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἐάν εἶχε διασωθῆ, θά μπορούσαμε νά συνταυτίσουμε τά περιγραφόμενα φαινόμενα μέ ἀντίστοιχα τῆς νεώτερης ἐποχῆς, γιά νά ἐπιβεβαιωθῆ ἡ διαχρονική σημασία τοῦ πνευματισμοῦ, ὄχι σάν θεωρία, ἀλλά σάν ἀποδεδειγμένη ἐκφραση τῶν αἰωνίως ὑφισταμένων ἀλληλεξαρτήσεων μεταξύ Οὐρανοῦ καί Γῆς.

Ἐπί τῆν ἀπόφασιν τῶν ἐργῶν τοῦ Δαμάσκου (ὁ Ἰσιδώρος ἦταν ὁ προκάτοχος του στήν διεύθυνση τῆς πλατωνικῆς σχολῆς) ἔχουν διασωθῆ ἀρκετά ἀποσπάσματα, ἐκδοθέντα τό 1967 ἀπό τόν Clemens Zintzen. Ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον γιά τίς ἀντιλήψεις του παρουσιάζει τό ἀπ. 14:

<<ὅτι διττόν ἔλεγεν ἐκ τούτου τόν τρόπον τῶν θείων αὐτοψιῶν, τήν μέν

αίσθητικόν τῶν ἐργηγορότων, φαντασιώδη δὲ τῶν καθευδόντων, ἀληθῆ δ' ἑκατέραν» [Ἔλεγε ὅτι εἶναι διττός ὁ τρόπος τῶν θεϊκῶν αὐτοπτικῶν ἐμφανίσεων: Ἡ ἐμφάνιση μὲ αἰσθητικό τρόπο στοὺς εὐρισκόμενους σὲ ἐργήγορση, καί ἡ φαντασιώδης ἐμφάνιση στοὺς καθευδόντες καὶ οἱ δύο δὲ εἶναι ἀληθινές].

Οἱ ἱκανότητες τοῦ Ἰσίδωρου ἐξεδηλοῦντο περισσότερο κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ὕπνου, ὅπως περιγράφονται στὸ ἀπ. 13. Ἀκόμη, στὸ ἀπ. 191 ἀναφέρεται, ὅτι εἶχε συναντήσει μίαν γυναῖκα ἔχουσαν <<φύσιν παραλογωτάτην>>, ἡ ὁποία ἔχυνε καθαρό νερό σὲ ἓνα γυάλινο ποτήρι καὶ ἔβλεπε μέσα τίς εἰκόνες (φάσματα) τῶν μελλοντικῶν γεγονότων καὶ προέλεγε ὅσα ἐμελλαν νὰ συμβοῦν. Στὰ 572 συνολικά κεφάλαια τοῦ <<Περὶ παραδόξων>> ἐξιστοροῦντο ἀσφαλῶς πλεῖστα παρόμοια περιστατικά.

(1) Βλ. ἀνάπτυξη τῶν σχετικῶν χωρίων στὸ βιβλίον τοῦ Κ. Λογοθέτου: *Ἡ Ψυχολογία τοῦ Πλωτίνου*, Ἀθήναι 1922, Β' μέρος σελ. 40-48.

(2) Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὸ κείμενο ἐνός μαγικοῦ παύρου, ὅπου μετὰ τὴν ἐμφάνιση καὶ <<σύσταση>> τοῦ θεοῦ, γίνεται ἡ θυσία ἐνός ἀλεκτρονίου λευκοῦ καὶ ἀσπιδίου. Ἡ τελετουργία συνεχίζεται καὶ τέλος ἐρωτᾶται τὸ ἐφανισθὲν πνεῦμα γιὰ τὸ ζήτημα πού ἐγινε ἡ ἐπίκληση (*Papyri Graecae Magicae* I 62). Ὁ πάπυρος ἔχει πολλὰ κενά, ἀλλὰ τὸ σημεῖο πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἐξάγεται μὲ σαφῆνεια. Θυσίες ζώων ἀναφέρονται καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, ὅπως στὴν τελετὴ γιὰ <<θακτυλλίδιον πρὸς πᾶσαν πράξιν καὶ ἐπιτυχίαν>> (Στὸ ἴδιο II 72).

(3) Μερικοὶ φιλόλογοι παρομοίασαν εἰρωνικά τὴν κίνηση τῶν ἀγαλμάτων μὲ τίς κινήσεις πού κάνουν τὰ τραπέζακια τῶν πνευματιστῶν. Χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ὁμολόγησαν μίαν ἀλήθεια, διότι μόνο μὲ τὴν ἐπίδραση ἐνός πνεύματος εἶναι δυνατόν νὰ κινοῦνται τὰ ὑλικά ἀντικείμενα, ὅταν δὲν ὑφίσταται ἄλλη φυσικὴ ἐξωτερικὴ δύναμη.

(4) Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι: <<Ἀδάμμωνος διδασκάλου πρὸς τὴν Πορφύριον πρὸς Ἀνεθώ ἐπιστολὴν ἀπόκρισις, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀπορημάτων λύσεις>>. Ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρεται σάν συγγραφέας ὁ Ἰάμβελιχος, ἀλλὰ ὁ ἄγνωστος Ἀδάμμων, μερικοὶ ἀμφισβήτησαν τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου. Οἱ νεώτεροι ὁμῶς ἐρευνητὲς ἀπεδέχθησαν τὴν ἀρχαία παράδοση καὶ τὸ ἀποδίδουν στὸν Ἰάμβελιχο.

Οἱ παραπομπὲς ἀναφέρονται στὴν ἔκδοσιν τοῦ G. Parthey, Berlin 1857.

24. Τὸ σύμβολο τοῦ Σταυροῦ

Στὶς προηγούμενες ἐνότητες ἐπισημάνσαμε ἀρκετὲς φορές, ὅτι οἱ μυστηριακὲς γνώσεις τῶν ἀρχαίων λαῶν ἦσαν πολὺ ἀνώτερες ἀπὸ τίς σημερινὲς τεχνικὲς γνώσεις, στὶς ὁποῖες βρίσκει καταφύγιο ὑπαρξῆς ἡ ὑλιστικὴ φιλοσοφία. Μία ἀκόμη ἀπόδειξη τῆς ἀναμφισβήτητης αὐτῆς ἀλήθειας ἔγκειται στὴν συχνότατη χρῆση τοῦ συμβόλου τοῦ σταυροῦ, γεγονὸς πού ἐπιβεβαιώνει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μύστες εἶχαν ἐπίγνωση τῆς πραγματικῆς ἐννοίας του ὡς συμβόλου τῆς Θεότητος. Ἡ χρῆση τοῦ σταυροῦ χάνεται στὰ βάθη τῶν χιλιετηρίδων. Ἀπαντᾶται σὲ μνημεῖα ἢ σὲ ἔργα τέχνης πολλῶν λαῶν τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς, σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Οἱ πιὸ χαρακτηριστικὲς μορφές εἶναι ὁ γνωστός ἰσοσκελῆς σταυρός, σὲ σχῆμα Χ, σὲ σχῆμα ἀστρου ✱, σὲ σχῆμα T, σὲ σχῆμα σβάστικας⁽¹⁾ ☩

καί στό ιδιότυπο σχήμα τοῦ αἰγυπτιακοῦ σταυροῦ ANKX ὧ. Ἀπό τίς βασικές αὐτές μορφές σχηματίζονται πλείστες διακοσμητικές παραλλαγές, οἱ ὁποῖες πρέπει κάποτε νά συγκεντρωθοῦν καί νά μελετηθοῦν συγκριτικά.

Ἡ παγκόσμια διάδοση τοῦ σταυροῦ ἀκόμη καί σέ λαούς πρωτόγονους, ἀποδεικνύει ὅτι σέ ὅλες τίς ἐποχές ὑπῆρξαν ἄνθρωποι ἐμπνεόμενοι ἀπό τήν Θεότητα, ὥστε νά καθοδηγοῦν τοὺς συνανθρώπους τους στά καθήκοντα τῆς γήινης ζωῆς, ἀνάλογα βέβαια μέ τίς συνθήκες κάθε ἐποχῆς. Σάν κοινό σῆμα δέ κάθε ἀληθινῆς (θετικῆς) φώτισης ἐδίδετο τό σύμβολο τοῦ σταυροῦ, οἱ ἀναπαραστάσεις τοῦ ὁποῖου ἐχρησιμοποιοῦντο πολλαπλῶς στή ζωή τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ μύστες ἐγνώριζαν ὅτι ὁ σταυρός εἶναι τό σύμβολο τῆς Θείας Ἀρχῆς καί ἡ κλεῖδα ὅλων τῶν μυστηρίων. Γι' αὐτό κρατοῦσαν τίς μυστικές γνώσεις ὑπό ἐχεμύθεια καί μόνο διά τῶν εἰκονογραφικῶν παραστάσεων μετέδιδαν τήν προσήλωση τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων στό ἱερό ἔμβλημα τῆς πίστεως.

Ἡ λέξη σταυρός ἀπαντᾶται γιά πρώτη φορά στον Ὅμηρο (Ἰλ. Ω 452, Ὀδ. ξ 11) καί ἐρμηνεύεται συνήθως ὡς <<πάσσαλος>>, ἐπειδή καί στίς δύο περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώσει τήν περίφραξη αὐλῆς. Ἀλλά μέ ἀπλούς πασσάλους δέν σχηματίζεται εὐσταθές περίφραγμα, ἐάν τά κάθετα ξύλα δέν σταθεροποιηθοῦν μέ ἄλλα ὀριζόντια, συνδεδεμένα μεταξύ τους. Συνεπῶς οἱ σταυροί τῶν ἀνωτέρω στίχων δέν εἶναι ἀπλῶς πάσσαλοι, ἀλλά οἱ συνδέσεις καθέτων καί ὀριζοντίων πασσάλων, ὥστε νά σχηματίζουν ἀκριβῶς τόν σταυρό. Τό ἴδιο συμπέρασμα προκύπτει ἀπό τό χωρίο Θεοκ. Δ' 90 ὅπου οἱ στρατιῶτες γιά νά φτιάξουν τό τεῖχος συνέδεσαν τοὺς <<σταυρούς>> με κληματόβεργες, καθώς καί ἀπό τό χωρίο Ξενοφ. Ἀνάβ. Ε' 2,21, ὅπου οἱ στρατιῶτες <<διαιροῦσαν>> τοὺς <<σταυρούς>> γιά νά ἀνοίξουν διόδους. Ἄρα καί ἡ ἀρχαία σημασία τῆς λέξης ἦταν ἀκριβῶς ἴδια μέ τήν σημερινή.

Παρά τήν συνεχῆ παρουσία τοῦ σταυροῦ στόν ἑλληνικό χῶρο, φαίνεται πῶς ἡ βαθύτερη ἐννοιά του εἶχε ἀτονίσει κάπως τήν μεθομηρικῆ ἐποχή. Τήν ἀναζωογόνηση τοῦ συμβόλου πραγματοποίησε ὁ Πυθαγόρας, ὁ ὁποῖος ἔμαθε τίς μυστικές γνώσεις ἀπό τοὺς Χαλδαίους, διδαχθεῖς ἀπό τόν Ζαράταν⁽²⁾, καί μετέφερε τήν διδασκαλία αὐτή στήν Ἑλλάδα.

Οἱ Χαλδαῖοι, ὅπως εἶπαμε σέ προηγούμενη ἐνότητα, ἦσαν ἀπόγονοι τῶν διαφυγόντων μυστῶν τῆς Ἀτλαντίδος καί στενοί συγγενεῖς φυλετικά πρὸς τοὺς Ἕλληνες. Διατηροῦσαν ἀπό τήν Ἀτλαντίδα τό σύμβολο τοῦ σταυροῦ καί βάσει αὐτοῦ πιστεύομε ὅτι ἐρμηνεύεται ἐτυμολογικά τό ὄνομά τους. Διότι λαμβάνοντας ὅτι τό ἀρχικό X σημαίνει τόν σταυρό⁽³⁾, τό ὑπόλοιπο τμήμα τοῦ ὀνόματος προέρχεται ἀπό τό ἀλδαῖνω = κάμνω τι νά αὐξηθῆ, τρέφω, ἐνισχύω, ἐνδυναμώνω. Συνεπῶς Χαλδαῖοι ἢ X-άλδαῖοι σημαίνει <<οἱ διά τοῦ σταυροῦ ἐνδυναμούμενοι>>. Ἄρα, ἐγνώριζαν τήν ἰσχύ τῆς ἐμπνευστικῆς φλόγας τοῦ σταυροῦ πρὸς ὅλα τά ἔμβια ὄντα, ἀφοῦ εἶναι ἡ πηγή τῆς ζωῆς.

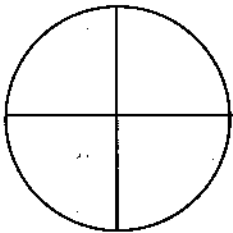
Τήν ἴδια ἐννοια εἶχε καί ὁ αἰγυπτιακός σταυρός ANKX⁽⁴⁾. Τό σύμβολο αὐτό τῆς ζωῆς κυριαρχεῖ σέ ὅλες τίς παραστάσεις θεῶν. Σέ ἓνα ἀνάγλυφο φαίνεται

ὁ ἥλιος ἐκπέμποντας ἀκτίνες, στά ἄκρα τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἀπὸ ἑνὸς τέτοιου σταυροῦ. Ἡ ἐννοια εἶναι ὅτι ὁ ἥλιος μέ τις ἀκτίνες του προσφέρει τὴ ζωὴ, ὅπως καὶ οἱ θεοὶ διὰ τοῦ ἰδίου συμβόλου προσφέρουν τὴν <<ἐμψύχωση>> στὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἴδιο σχῆμα ὑπάρχει σέ φυλακτὰ, σέ διακοσμητικὰ, σέ νομίσματα, σέ ταφόπετρες κλπ.

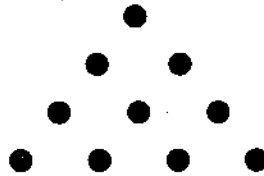
Ὁ Πυθαγόρας ὅταν ἐπανῆλθε στὴν Ἑλλάδα, συμπεριέλαβε τις ἀποκτηθεῖσες γνώσεις του στὸ βασικώτερο σύμβολο τῆς φιλοσοφίας του, τὴν Τετρακτύν. Ἡ ὀνομασία ἦταν γνωστὴ, ἀλλὰ οἱ ἐπ' αὐτῆς γνώσεις ἀπόρρητες, μέ ἀποτέλεσμα οὐδεὶς μέχρι σήμερα νὰ ἔχει ἐξακριβώσει τί ἦταν ἡ πυθαγορικὴ τετρακτὺς.

Στὰ ἀρχαῖα κείμενα καὶ σέ ὅλα τὰ νεώτερα βιβλία ἐσωτερισμοῦ πού γνωρίζω, ἀναγράφεται ὅτι ἡ τετρακτὺς εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν 4 πρώτων ἀκεραίων ἀριθμῶν, ἦτοι $1+2+3+4=10$. Συνήθως μάλιστα παριστάνουν τοὺς ἀριθμούς μέ σημεῖα, διατεταγμένα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζουν ἰσόπλευρο τρίγωνο.

Ὅμως τὸ πραγματικὸ νόημα τῆς τετρακτύος ἐκαλύφθη μέ μία μικρὴ ἀλλαγὴ τῆς ὀρθογραφίας τῆς. Τὸ β' συνθετικὸ τοῦ ὀνόματος εἶναι ἡ λέξη ἀκτίς, συνεπῶς ἐτυμολογικὰ ἀποδίδεται μέ τὸν ὄρο <<τὸ τετράκτινον>>. Λαμβάνοντας λοιπὸν 4 ἀκτίνες συμμετρικὰ τοποθετημένες ἐντὸς ἐνὸς κύκλου, σχηματίζεται τὸ σύμβολο τοῦ σταυροῦ, ὅπως φαίνεται στὸ σχῆμα:

Ἡ πυθαγορικὴ τετρακτὺς

Ἡ παλαιότερη ὑποθετικὴ μορφή τῆς πυθαγορικῆς τετρακτύος

Ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὴν διαχρονικὴ καὶ μυστηριακὴ σημασία τοῦ σταυροῦ, δικαιολογεῖται πλήρως τὸ γιατί ὁ Πυθαγόρας ἀπέδιδε τόση σημασία σέ αὐτὸ τὸ σύμβολο⁽⁵⁾.

Ὁ μέγιστος καὶ ἱερώτατος πυθαγόρειος ὄρκος ἔλεγε:

*<<ναὶ μὰ τὸν ἀμετέρα ψυχᾶ παραδόντα τετρακτύν,
παγὰν ἀενάου φύσεως ριζώματ' ἔχουσαν>>.*

[Ναί, στὸ ὄνομα ἐκεῖνου πού παρέδωσε στὴν ψυχὴ μας τὴν τετρακτύν, τὴν πηγὴ τῆς αἰώνιας φύσης, περιέχουσαν τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, τὰ ριζώματα].

Ὁ σταυρὸς εἶναι πράγματι ἡ πηγὴ τῆς αἰώνιας ζωῆς καὶ τὸ σημεῖο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων μέ τὴν ἰσοστάθμιση τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων, μέσω τῆς ἁρμονίας.

Σήμερα οἱ περισσότεροι χριστιανοὶ χρησιμοποιοῦν ἀπὸ συνήθεια ἢ κάνουν

μηχανικά τό σημείο του σταυρού, χωρίς νά γνωρίζουν ούτε τήν βαθύτερη σημασία του, ούτε τήν δυναμικότητά του, ἐκτός ἀπό ἐλάχιστους οἱ ὅποιοι διαισθάνονται κάπως τίς μυστηριακές του ιδιότητες.

Ὁ σταυρός σάν πανανθρώπινο προχριστιανικό σύμβολο, ἔχει τήν ἔννοια τῆς ἐνότητας τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας καί τοῦ φωτισμοῦ τῆς ἀπό τήν μία ἀληθινή πηγῆ τοῦ Ἀνάρχου.

Μέ τήν θυσία τοῦ Κυρίου ὁ σταυρός ἐπανεκτέθη τήν ἱερότητά του στίς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων. Ἀπό ὄργανο βασανισμοῦ καί θανατικῆς καταδίκης, ὅπως τόν εἶχε μετατρέψει ἡ ἀντίστροφη ἐνέργεια, ἔγινε τό σύμβολο τῆς μοναδικῆς ἀληθινῆς θρησκείας, τῆς θρησκείας τῆς Ἀγάπης.

Ὁ σταυρός διά τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἀξόνων του καλύπτει ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη, γιά νά συμπεριλάβει σέ μία ἐνότητα ὅλους τοὺς λαούς. Ὅπως λοιπόν στούς Οὐρανοῦς ὑφίσταται μία κοινή Πολιτεία ὅλων τῶν ψυχῶν, ἔτσι καί στή Γῆ κατ' ἀντανάκλαση πρέπει νά ἐπικρατήσῃ ἡ ἐνότητα, μέ κοινό στόχο τόν προορισμό τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ πανανθρώπινη ἐνότητα ἐπιτυγχάνεται βαθμιαία, μέ διαδοχικές ἀποκαλύψεις τοῦ Οὐρανοῦ, μέσω τῶν ὁποίων ὑποδεικνύεται πάντοτε ἡ ἐξουδετέρωση τῶν ἀντιθέτων ἔλξεων καί ἡ πορεία πρὸς τό σημείο τῆς ἰσορροπίας, τό ὁποῖο εἶναι ἀκριβῶς τό κέντρο τοῦ σταυροῦ.

Σέ αὐτή τήν ἐνοποίηση τόν κορυφαῖο ρόλο διαδραματίζει ὁ ἑλληνικός λαός, ὁ μόνος συνεχιστής τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τῶν διασωθέντων μυστῶν τῆς Ἀτλαντίδος. Ἡ σπίθα τῆς μυσταγωγικῆς του ἔμπνευσης παραμένει ζωντανή κάτω ἀπό τήν στάχτη τῶν σημερινῶν πληθωρικῶν μεταφυσικῶν διδασκαλιῶν, καί εἶναι ἔτοιμη νά λάμπει καί πάλι πρὸς διαφώτιση τῆς ἀνθρωπότητος ἐπὶ τῆς μοναδικῆς ἀληθινῆς Μεταφυσικῆς τοῦ Λόγου.

(1) Ἡ λέξη *σβάστικα* προήλθε ἀπό τίς λέξεις *σπαστή+τάκις*, δηλ. σημαίνει τόν σταυρό μέ σπαστά (κεκαμμένα) ἄκρα.

(2) Ὁ Χαλδαῖος Ζαράτας, ὁ διδάσκαλος τοῦ Πυθαγόρα, δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τόν Ζωροάστρη, ὁ ὁποῖος ἔζησε στό πολύ ἀπώτερο παρελθόν.

(3) Ὅπως ὁ σταυρός παριστάνετο καί μέ μορφή X, ἔτσι καί τό γράμμα X σέ πολλές ἀρχαίες ἐπιγραφές γράφεται σάν σταυρός +.

(4) Ἡ ὀνομασία ANK-X ἀποτελεῖ σύντμηση τῆς λέξης <<τό ἀγκύλον X>>. Ἐφ' ὅσον ἀγκύλη = βρόχος, θηλειά, σημαίνει κατὰ λέξη <<σταυρός μέ θηλειά>>.

(5) Τό σχῆμα τοῦ σταυροῦ ἐντός κύκλου ἔχει ἤδη χρησιμοποιηθῆ ἀπό ἀρκετούς ἐρευνητές ἢ συγγραφεῖς, σέ διάφορες περιπτώσεις. Για πρώτη φορά ἡμῶς παρουσιάζεται ἐδῶ σάν ἡ ἀπεικόνιση τῆς πυδαγορικῆς τετρακτύος, μέ βάση τήν ἀνωτέρω ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

1. Τό προφητικό φαινόμενο

Ἡ Παλαιά Διαθήκη συγκροτεῖται κατά τό μεγαλύτερο μέρος της ἀπό κείμενα προφητῶν. Συνεπῶς ἡ κατανόηση τοῦ προφητικοῦ φαινομένου εἶναι ἀπαραίτητος ὁρος γιά τήν οὐσιαστική μελέτη καί κατανόησή της.

Οἱ νεώτεροι θεολόγοι προσπαθώντας νά ἐξηγήσουν τό φαινόμενο αὐτό, δέν τό συνδυάζουν καθόλου μέ τόν πνευματισμό, ἡ ἐπιχειροῦν ἐλάχιστες μόνο προσεγγιστικές διατυπώσεις. Ἡ ἀλήθεια ὁμως εἶναι, ὅτι οἱ προφῆτες τόσο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὅσο καί τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἦσαν ἄτομα μέ διαμεσικές ἱκανότητες, δηλ. ἦσαν μεσάζοντες. Συνεπῶς ἡ μελέτη τοῦ προφητικοῦ φαινομένου διευκολύνεται τά μέγιστα ἀπό τήν συγκριτική μελέτη του μέ τόν νεώτερο πνευματισμό, ἀφοῦ πρόκειται γιά φαινόμενα ταυτόσημα ὡς πρός τήν λειτουργία τους.

Ἡ ἄποψη ὅτι στήν ἀρχαιότητα προφῆτες ἐλέγοντο οἱ μεσάζοντες, δέν εἶναι τυχαία, ἀλλά προκύπτει κατόπιν ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν ἀρχαίων πηγῶν, σέ σύγκριση μέ τά ἀντίστοιχα δεδομένα τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ. Εἶναι μία ἀπό τίς βασικές θέσεις αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, πού τεκμηριώνεται καί ἐπιβεβαιώνεται ἐπανειλημμένα ἀπό τά παρατιθέμενα στοιχεῖα σέ ὅλα τά κεφάλαια.

Σάν μία πρώτη προσέγγιση τοῦ θέματος, παρουσιάζομε τά ὅσα γράφει σχετικά μέ τούς προφῆτες ὁ Ἰουδαῖος φιλόσοφος Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεὺς (20 π.Χ. - 40 μ.Χ.):

<<Ὁ προφήτης δέν λέγει τίποτε δικό του, ἀλλά εἶναι διερμηνέας κάποιου

ἄλλου πού τοῦ ὑποβάλλει ὅλα ὅσα προφέρει, γιά τά ὅποια ὁ ἴδιος ἔχει ἀγνοια, ὅσο χρόνο βρίσκεται σέ ἔκσταση, ὁπότε ὑποχωρεῖ μέν τό λογικό καί παραχωρεῖ τήν ἔδρα τῆς ψυχῆς, γίνεται δέ ἡ ἐπιφοίτηση καί ἐγκατοίκηση τοῦ θείου πνεύματος, πού κρούει τά φωνητικά ὄργανα καί ἐκφέρει μέ ἐναργεῖς δηλώσεις τίς προφητεῖες του» (Περί τῶν ἐν μέρει Διαταγμάτων IV, 49).

Στό ἀπόσπασμα αὐτό φαίνεται καθαρώτατα ἡ ἄμεση συνταύτιση τοῦ προφήτου μέ τούς μεσάζοντες. Τά κυριώτερα στοιχεῖα ὁμοιότητας εἶναι:

α) Ὁ προφήτης δέν ὁμιλεῖ ἀπό μόνος του, ἀλλά τό πνεῦμα ὁμιλεῖ χρησιμοποιοῦντας τά φωνητικά του ὄργανα, ὅπως καί στά διάμεσα.

β) Ὅσο χρόνο βρίσκεται στήν προφητική ἔξαρση (ἐνθουσιασμό), ἔχει ἀγνοια τῶν ὄσων λέγει, ὅπως συμβαίνει καί στά ὑπνωτιζόμενα διάμεσα.

γ) Τό λογικό τοῦ προφήτου ὑποχωρεῖ (χωρίς νά ἐξαφανίζεται τελείως), γιά νά διευκολύνει τήν ἐνέργεια τοῦ πνεύματος.

Ἡ προφητεία, λοιπόν, λαμβάνει χώρα διά τῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας. Τό σπουδαιότερο ἀπό τά ἀνωτέρω στοιχεῖα συνταύτισης εἶναι τό πρῶτο, διότι οἱ μέν μέθοδοι ἐπικοινωνίας ποικίλουν, τό κοινό χαρακτηριστικό ὅμως ὅλων εἶναι ἡ παρουσία ἑνός θεϊκοῦ πνεύματος, τό ὅποιο μεταδίδει ἢ ὑπαγορεύει τίς προφητεῖες.

Ἐπειδή τά πνεύματα δέν ὁμιλοῦν ἄμεσα μέ ἀνθρώπινη φωνή, γι' αὐτό πολύ σωστά ὁ προφήτης ἀποκαλεῖται <<ἐρμηνεύς>>, ἤτοι ἐρμηνευτής ἢ διερμηνέας τῶν λόγων πού τοῦ ὑποβάλλονται ἐσωτερικά ἀπό τό πνεῦμα. Αὐτή ἀκριβῶς εἶναι καί ἡ λειτουργία τῶν μεσαζόντων.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Φίλων λέγει: <<ἐρμηνεύς γάρ ἐστίν ὁ προφήτης, ἐνδοθεν ὑπηχοῦντος τά λεκτέα τοῦ Θεοῦ>> (Περί ἄθλων καί ἐπιτιμίων 55). [Διότι ὁ προφήτης εἶναι ἕνας ἐρμηνευτής, πού ἀντηχοῦν μέσα του τά λεγόμενα ἀπό τόν Θεό].

Ἡ αὐτοσυνειδησία καί αὐτενέργεια τοῦ προφήτου δέν ἀποβάλλονται, ἀλλά περιορίζονται στό ἐλάχιστο, χωρίς ὅμως νά ἐπεμβαίνουν στήν διατύπωση τῆς προφητείας. Συνεπῶς ὁ προφήτης καθίσταται ἕνα εἶδος ὄργανου γιά τήν ἐκδήλωση τοῦ πνεύματος, χωρίς ἡ ὅλη διαδικασία νά θεωρεῖται μηχανική ἀναπαραγωγή ἐνεργειῶν. Ὁ προφήτης δέν παύει νά εἶναι ἄνθρωπος καί γιά νά λειτουργήσει σωστά κατά τήν ὥρα τῆς ἐπικοινωνίας, πρέπει νά διατηρεῖ καθαρόν τόν ἐσωτερικό του κόσμον καί ἀνιδιοτελῶς νά διαθέτει τόν ἑαυτόν του στήν ἐνέργεια τοῦ πνεύματος.

Ἡ συγκριτική μελέτη ὅλων τῶν πληροφοριῶν στά ἀρχαῖα κείμενα γιά τούς προφήτες, μέ τά ὅσα συμβαίνουν στους σύγχρονους μεσάζοντες, θά διαπιστώσει σέ πληρέστερο βαθμό τήν συνταύτιση καί θά λύσει ὅλα τά συναφῆ προβλήματα πού ἀπασχολοῦν σήμερα τούς θρησκευτολόγους.

Εἶπαμε ὅμως ὅτι ὁ πνευματισμός ἔχει δύο κλάδους, τόν θετικό καί τόν ἀρνητικό. Ἡ προφητεία ἀνήκει στόν θετικό κλάδο, δηλαδή στήν ἐπικοινωνία μέ τά ἀγαθά πνεύματα. Ὁ ἀντίθετος κλάδος στήν ἀρχαιότητα ὀνομαζόταν <<ψευδο-προφητεία>> καί κατ' ἀναλογία ἀντιστοιχεῖ στόν ἀρνητικό πνευματισμό, δηλαδή στήν ἐπικοινωνία μέ τά πονηρά πνεύματα.

Οί ψευδοπροφήτες, όπως πράγματι βεβαιώνουν οι αρχαίες πηγές, επικοινωνούσαν ή εμπνέοντο από πονηρά πνεύματα. Έτσι έχουμε και από την άρνητική του πλευρά, την συνταύτιση του προφητικού φαινομένου με τον πνευματισμό.

Στό θέμα αυτό ο Κλήμης Ἀλεξανδρεύς λέγει: <<Εἶχαν δέ καί οἱ ψευδοπροφῆτες μέ ὑποκλοπή τό ὄνομα τοῦ προφήτου, διότι ἦσαν προφῆτες, ἀλλά τοῦ ψεύστου..... Ἀνάμεσα δέ στά ψεύδη ἔλεγαν καί μερικά ἀληθινά καί πράγματι αὐτοί προφήτευαν σέ ἔκσταση, σάν ὑπηρέτες τοῦ ἀποστάτου (τοῦ Ἑωσφόρου)>> (Κλήμεντος, *Στρωματεῖς* Α' 17· ΒΕΠ 7,269).

Μετά τήν ἐποχή τῆς ἐξόδου, ἡ πρώτη ἐμφανιζόμενη γηγενής μορφή προφητείας στό Ἰσραήλ εἶναι οἱ ἀποκαλούμενοι ὄρωντες ἢ βλέποντες. Ἀπό τήν ὀνομασία ἀντιλαμβανόμαστε ἀμέσως ὅτι ἐπρόκειτο γιά διορατικούς μεσάζοντες, οἱ ὁποιοί παράλληλα μέ τό χάρισμα τῆς ἐπικοινωνίας εἶχαν καί τήν ἱκανότητα τῆς διόρασης. Οἱ λέξεις <<ὁ ὄρων>> ἢ <<ὁ βλέπων>> ἀποδίδουν ἀκριβολογικά τίς ιδιότητες αὐτῶν τῶν ἀτόμων. Ἡ <<ὄρασις>> δέν εἶναι ἀπλῶς ἡ γνώση πραγμάτων ὄχι ἀμεσα προσιτῶν στόν ἀνθρώπινο νοῦ, ἀλλά γιά τό διορατικό ἄτομο εἶναι ἀκριβῶς ὅ,τι καί ἡ κανονική ὄραση, μέ τήν διαφορά ὅτι βλέπει μέσω τοῦ λεγόμενου τρίτου ὀφθαλμοῦ.

Ὁ πρῶτος ὄρων στήν Ἰσραηλιτική ἱστορία εἶναι ὁ ἐθνικός Βαλαάμ, ὁ ὁποῖος ἐμφανισθεῖς ἐνώπιον τοῦ βασιλέα τῶν Μωαβιτῶν Βαλαάκ, εἶπε: <<τό ρῆμα ὁ ἐάν βάλλῃ ὁ θεός εἰς τό στόμα μου, τοῦτο λαλήσω>> (Ἀριθμοί 22,38). [Τά λόγια πού θά βάλει ὁ θεός στό στόμα μου, αὐτά θά εἰπῶ].

Ὁ Ζαχαρίας χρησιμοποιεῖ τήν ἐκφραση <<καί εἶπε πρός με ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί...>> (Ζαχ. 1,9 κ.ά.). [Καί μοῦ εἶπε ὁ ἄγγελος πού μιλοῦσε ἐντός μου...]. Τό <<ἐν ἐμοί>> δέν σημαίνει <<μαζί μου>>, ὅπως μεταφράζεται συνήθως, ἀλλά ἀποδίδει κυριολεκτικά τήν λειτουργία τῆς διαμεσικῆς ἐπικοινωνίας, τήν ὁποία ὁ μεσάζων αἰσθάνεται σάν ἐσωτερική φωνή, χωρίς ὅμως νά εἶναι φωνή.

Καί στίς δύο προηγούμενες περιπτώσεις ἐπιβεβαιώνεται ὅτι ὁ προφήτης δέν ὁμιλεῖ ἀπό ὀνόματος του, ἀλλά μεταφέρει τά ὑπαγορευόμενα ἀπό τό πνεῦμα, εἴτε ἀποκαλεῖται αὐτό ἄγγελος, εἴτε θεός, εἴτε μέ ἄλλον τρόπο.

Ἔτσι οἱ μεσάζοντες ὅμως μποροῦν νά ἐλθουν σέ ἐπαφή εἴτε μέ ἀγαθό πνεῦμα, εἴτε μέ πονηρό. Ἔτσι, ὅταν δέν ἔχουν δυνατότητα ἐλέγχου, γίνονται ὄργανα τῶν δυνάμεων τόσο τοῦ Καλοῦ ὅσο καί τοῦ Κακοῦ.

Ὁ καθηγητής Λεωνίδας Φιλιππίδης ἐξετάζοντας τό προφητικό φαινόμενο στήν Π. Διαθήκη⁽¹⁾, ἐκθέτει τίς ἀπόψεις σημαντικῶν ξένων μελετητῶν. Ὅλοι αὐτοί δέχονται μέν ἀκροθιγῶς ὅτι ὁ προφήτης ὁμιλεῖ περιερχόμενος σέ κατάσταση βαθεῖας ἔκστασης, κατεχόμενος ἀπό θεῖο πάθος καί ἐμπνεόμενος ἀπό τό πνεῦμα τοῦ Γιαχβέ, ἀλλά καταναλίσκουν τήν μέγιστη ποσότητα τῆς μελάνης σέ ἐξωτερικά ζητήματα, ἄσχετα μέ τήν οὐσία τῆς προφητείας.

Ἄλλοι πάλι δέν ἀναγνωρίζουν τήν ἐπέμβαση τοῦ ὑπερφυσικοῦ παράγοντα, θεωρῶντας τούς προφήτες σάν ἄτομα μέ διαταραγμένο ψυχικό κόσμο καί τά περιγραφόμενα ὁράματα σάν παραισθήσεις.

Θεωρούμε τουλάχιστον άξιοπερίεργο, πώς οί θεολόγοι δέν συσχετίζουν τό προφητικό χάρισμα μέ τήν διαμεσική ικανότητα τών νεώτερων μεσαζόντων. Έάν κάποιος μελετήσει άπροκατάληπτα τά δύο αυτά φαινόμενα, τό πρώτο βάσει τών πηγών καί τό δεύτερο στην πράξη, θά διαπιστώσει ότι οί έκδηλώσεις, καταστάσεις, δυνατότητες, ενέργειες καί μέθοδοι τών άρχαίων προφητών, συνταυτίζονται πλήρως μέ τά αντίστοιχα δεδομένα τών νεωτέρων μεσαζόντων. Δέν άπουσιάζει ούτε τό στοιχείο τής ψευδοπροφητείας καί άγυρτείας, άφού καί σήμερα υπάρχουν πολλοί επικοινωνούντες μέ πονηρά πνεύματα ή άλλοι πού έξαπατούν σκοπίμως τούς άφελείς.

Οί προφήτες δέν ήσαν μία ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων μοναδική καί άνεπανάληπτη στην Ίστορία. Κατ' άρχήν ήσαν κοινοί άνθρωποι, οί περισσότεροι άπλοί άνθρωποι του λαού, οί όποιοι σέ κάποια στιγμή τής ζωής τους έλάμβαναν τό προφητικό χάρισμα. Αυτό τό γεγονός όνομαζόταν <<κλήσις του προφήτου>>, δηλ. ό Θεός έξέλεγε τόν κατάλληλο καί τόν καλούσε για νά μεταδώσει μέσω αυτού τίς άποφάσεις του.

Θά πρέπει λοιπόν οί έρευνώντες τίς Γραφές νά άντιληφθούν, ότι σέ κάθε εποχή είναι δυνατόν νά υπάρχουν άνθρωποι μέ άνάλογες ικανότητες. Η συσχέτιση δέ μέ τόν σύγχρονο πνευματισμό θά τούς βοηθήσει νά κατανοήσουν καί τήν λειτουργία τής προφητείας, άφού οί δύο αυτές έννοιες ταυτίζονται στό βαθύτερο περιεχόμενό τους.

Οί προφήτες τής Π. Διαθήκης δέν διέθεταν κανένα ιδιαίτερο προνόμιο, ούτε τούς είχε δοθή ποτέ από τόν Θεό κάποια άποκλειστικότητα. Η φήμη τούς έχει ένδύσει μέ τόν μανδύα τής θρησκευτικής έξιδανίκευσης, ώστε νά θεωρούνται από άρκετούς πιστούς σάν θεϊκά όντα επί τής Γης. Άφαιρουμένου του μανδύα, άπομυθοποιείται ή φήμη καί άποκαλύπτεται ή ενέργειά τους σάν όργανα καί τών δύο δυνάμεων, τόσο του Καλού όσο καί του Κακού.

Η ισραηλιτική προφητεία δέν διαφοροποιείται ουσιαστικά από τίς παράλληλες έκδηλώσεις γειτονικών ή άλλων λαών. Όλα τά σχετικά φαινόμενα υπάγονται σέ παγκόσμιους πνευματικούς νόμους, άναλλοίωτους τοπικά, χρονικά καί φυλετικά. Μόνο οί έξωτερικές μορφές παραλλάσσουν, ένω ή ουσία παραμένει άμετάβλητη.

(1) Βλ. Α. Φιλιππίδου, *Ίστορία τής θρησκείας του Άρχαίου Ίσραήλ*, τόμ. Α, έν Άθήναις 1938, σελ. 296-323.

2. Οί ψευδοπροφήτες

Τήν διευκρίνηση ότι οί ψευδοπροφήτες άγονται από πονηρά πνεύματα έπισημαίνει καί ό Χρυσόστομος: <<καί ό Ώσηέ όταν άπειλούσε τούς Ίσραηλίτες,

ἔλεγε ὅτι θά γίνουιν ὅπως ὁ προφήτης πού παρεφρόνησε, ὅπως ὁ δαιμονιζόμενος ἄνθρωπος, δηλαδή ὅπως οἱ μαινόμενοι καί ὑποκινούμενοι σέ βακχικά ὄργια ἀπό τά πονηρά πνεύματα, οἱ ψευδοπροφῆτες. Διότι ἐδῶ (Ψσ. 9,7) προφήτην παράφρονα ἀποκαλεῖ τόν ψευδοπροφήτη, ὅπως εἶναι οἱ μάντιες>> (Εἰς τό κατά Ματθαῖον ΜΓ· ΡΓ 57,462).

Οἱ ψευδοπροφῆτες ἰσχυρίζοντο ὅτι ὁμιλοῦσαν ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Γιά τόν λόγο αὐτό δόθηκε εἰδική διάταξη ἀπό τόν Κύριον, ὅτι <<ὁ προφήτης πού θά ἀσεβῆσει μεταδίδοντας μέ τό ὄνομά μου λόγους τούς ὁποίους δέν τόν διέταξα νά μεταδώσει, καί ἐκεῖνος πού θά ὁμιλήσει στό ὄνομα ἄλλων θεῶν, πρέπει νά θανατωθῆ>> (Δευτ. 18,20).

Ἐν τούτοις, ὅπως φαίνεται, οἱ προφῆτες τῆς Π. Διαθήκης δέν μπορούσαν πάντοτε νά διαχωρίζουν τούς λόγους τοῦ Κυρίου ἀπό τούς λόγους τοῦ Πονηροῦ. Ἔτσι οἱ Ἰσραηλίτες ἀπέδιδαν τά πάντα, τόσο τά καλά ὅσο καί τά κακά, σάν προερχόμενα ἀπό τόν Ἰεχωβᾶ, τόν δίδοντα <<τὴν ζωὴν καί τόν θάνατον, τό ἀγαθόν καί τό κακόν>> (Δευτ. 30,15).

Ἄναφέρομε ἓνα παράδειγμα: <<Καί πνεῦμα Κυρίου ἀπέστη ἀπό Σαοῦλ, καί ἐπνιγεν αὐτόν πνεῦμα πονηρόν παρά Κυρίου>> (Α΄ Βασ. 16,14). Δηλαδή, ὅταν ἀπό τόν Σαοῦλ ἀποχώρησε τό ἀγαθό <<πνεῦμα Κυρίου>>, τότε βρῆκε τὴν εὐκαιρία τό πονηρό πνεῦμα νά τόν καταπιέξει ἀσφυκτικά, τό ὁποῖο ὁμως φέρεται προερχόμενο πάλι <<παρά Κυρίου>>. Κατά τὴν ἀντίληψή τους λοιπόν ὁ Κύριος ἀποστέλλει στοὺς ἀνθρώπους τόσο τά ἀγαθὰ ὅσο καί τά πονηρά πνεύματα.

Εἶναι πολύ σημαντικό ἐν προκειμένῳ τό γεγονός ὅτι ὁ Σατανᾶς ἢ Διάβολος δέν ἀναφέρεται ρητᾶ σέ κανένα βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης. Ἐκτός ἀπὸ τὴν Γένεση ὅπου φέρεται σάν ὑπεύθυνος τῆς πτώσης τῶν πρωτοπλάστων, πουθενά ἄλλοῦ δέν ἐμφανίζεται σάν ἀρχηγός τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Ἐπάρχουν βεβαίως σποραδικές ἐνέργειες κατώτερων δαιμόνων ἐπηρεαζόντων τούς ἀνθρώπους, ὅπως ὁ διάβολος πού ἐπεισε τόν Δαυῖδ νά ἀπαριθμήσει τούς Ἰσραηλίτες (Α΄ Παραλ. 21,1) ἢ τό πονηρό δαιμόνιον Ἄσμοδαῖος πού ἐφόνευε τούς ἄνδρες τῆς Σάρρας (Τωβίτ 3,8 κ.ἐ). Ὅλα αὐτὰ ὁμως εἶναι ἀπλά δαιμόνια. Ὁ ἀρχηγός τους Σατανᾶς ἢ Ἐωσφόρος ἢ Βεελζεβούλ δέν ἐμφανίζεται πουθενά, οὔτε διδάσκεται ἢ ὑπαρξή του, σέ ἀντίθεση μέ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ὅπου γίνεται ἐντονη καί σαφής ἢ ἀποκάλυψή του ἀπὸ τόν Ἰησοῦ.

Ἔτσι, ὅταν στὴν Π. Διαθήκη ὁ Κύριος παρουσιάζεται σάν βάνουσος, ἐκδικητικός, ὀργίλος, χαϊρέκακος κλπ., δέν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός πού ὁμιλεῖ, ἀλλά τό Πονηρό πνεῦμα. Ὅλα δέ τά λεγόμενα ἀπὸ αὐτό, κατατάσσονται στὴν κατηγορία τῶν ψευδοπροφητειῶν.

Οἱ προφῆτες συνεδέοντο ἄλλοτε μέ τόν Κύριον καί ἄλλοτε μέ τόν Πονηρόν. Γι' αὐτό τά προφητικά κείμενα τῆς Π. Διαθήκης περιέχουν τόσο τούς λόγους τοῦ Κυρίου, ὅσο καί λόγους τοῦ Πονηροῦ πνεύματος. Σέ πολλές περιπτώσεις οἱ τελευταῖοι διαχωρίζονται εὐκόλα ἀπὸ τό περιεχόμενό τους. Ἄναφέρω μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα:

<<...ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν πυρώσει καί ἰκτέρω... ἐξἀπέστειλα εἰς ὑμᾶς θάνατον ἐν

ὁδῶ Αἰγύπτου καὶ ἀπέκτεινα ἐν ρομφαίᾳ τοὺς νεανίσκους ὑμῶν.... κατέστρεψα ὑμᾶς, καθὼς κατέστρεψεν ὁ θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα...» (Ἀμῶς 4,9-11). [Σᾶς ἐπάταξα μὲ φλόγωση καὶ ἵκτερο... σᾶς ἔστειλα θανατικό ὅπως στὴν Αἴγυπτο καὶ ἐφόνευσα μὲ ρομφαία τοὺς νέους σας... σᾶς κατέστρεψα ὅπως κατέστρεψε ὁ Θεὸς τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα...].

Ἐδῶ ἐμφανέστατα δὲν ὁμιλεῖ ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὸ Πονηρὸ πνεῦμα κατεχόμενο ἀπὸ παράφορη μανία καταστροφῆς, φόνων καὶ ἐκδικήσεων. Σαφῶς δηλώνει τὴν ταυτότητά του μὲ τὴν φράση <<καθὼς κατέστρεψεν ὁ θεός...>>, πού σημαίνει ὅτι ὁ ὁμιλῶν δὲν εἶναι ὁ Θεός.

<<...καὶ ἐγὼ ἔδωσα αὐτοῖς προστάγματα οὐ καλὰ καὶ δικαιώματα ἐν οἷς οὐ ζήσονται ἐν αὐτοῖς. Καὶ μινῶ αὐτοὺς ἐν τοῖς δόμασιν αὐτῶν ἐν τῷ διαπορευέσθαι με πᾶν διανοῖγον μήτραν ὅπως ἀφανίσω αὐτούς>> (Τεζεκὴλ 20,25-26). [καὶ ἐγὼ τοὺς ἔδωσα προστάγματα ὄχι καλὰ καὶ δικαιώματα στὰ ὅποια δὲν θὰ ζήσουν ὅταν τὰ ἐφαρμόσουν. Καὶ θὰ τοὺς μινῶ μὲ τίς προσφορές (τίς θυσίες) τῶν πρωτότοκων τέκνων τους, γιὰ νὰ τοὺς ἐξαφανίσω].

Ἄσφαλῶς καὶ ἐδῶ ὁμιλεῖ τὸ Πονηρὸ πνεῦμα. Δὲν εἶναι δυνατόν ὁ Θεὸς νὰ ἐξαπατᾷ τὸν ἄνθρωπο μὲ σκόπιμα κακὲς ἐντολές. Κάθε τι τὸ κακὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀντίθετη παράταξη τοῦ ἐκπεσόντος Ἐωσφόρου.

Ἡ ἐξαπάτηση ἔφθασε σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε ὁ Πονηρὸς νὰ μεταδίδει ὁδηγίες καὶ ἐντολές γιὰ τὰ μεγαλύτερα κακουργήματα καὶ νὰ γίνεται πιστευτός. Λέγει π.χ. στό Δευτερονόμιο πρὸς τὸ Ἰσραήλ: <<Ὅταν ὁ Κύριος σέ φέρει στὴν γῆ πού θὰ κατακτήσεις, θὰ ἐκκαθαρίσει μεγάλα ἔθνη ἀπὸ τὸν δρόμο σου, θὰ τὰ παραδώσει στὰ χέρια σου καὶ ἐσύ θὰ τοὺς συντρίψεις, θὰ τοὺς ἀφανίσῃς τελείως, δὲν θὰ συνθηκολογήσεις μὲ αὐτούς οὔτε θὰ ἐπιδειξῆς ἔλεος.... Θὰ καταστρέψετε τοὺς βωμούς των, θὰ κατακόψετε τὰ ἱερά ἄλση των, θὰ καύσετε τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν των, διότι ἐσύ εἶσαι λαὸς ἅγιος καὶ σένα ἐξέλεξε ὁ Θεὸς σου νὰ εἶσαι λαὸς περιούσιος σέ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς>> (Δευτ. 7,1-6).

Ὁ Κύριος δὲν ἐκστομεῖ τέτοιες ἐκφράσεις, οὔτε ἔχει κακοῦργα ἐνστικτα, οὔτε εἶναι προσωπολήπτης, νὰ ἐπιλέγει ἓνα λαόν καὶ νὰ τὸν ὁδηγεῖ σὲ ἐξόντωση τῶν ἄλλων, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τοῦ ἰδίου Πατρὸς...

Ἡ θετικὴ πλευρά τῶν προφητειῶν ἔχει μελετηθῆ ἐπισταμένως ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές. Ἰδιαιτέρη ἀξία ἔχουν οἱ προφητεῖες πού ἀναφέρονται στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ ὁποῖες ἐπαλήθευσαν μὲ ἀκρίβεια. Ὅλα αὐτὰ ὅμως ἔχουν ἀναπτυχθῆ πολλές φορές σὲ ἄλλα ἔργα καὶ δὲν τὰ ἐπαναλαμβάνομε ἐδῶ.

Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι δὲν τίς θεωροῦμε σημαντικές. Ἀντίθετα, πιστεύομε ὅτι ἀποτελοῦν τὰ πιὸ θετικὰ στοιχεῖα τῆς Π. Διαθήκης. Ἐπισημάνομε ὅμως ἐντονώτερα τὴν ἀρνητικὴ τῆς πλευρά, τῶν ψευδοπροφητειῶν, διότι συνήθως δὲν γίνεται σαφῆς διαχωρισμὸς τους ἀπὸ τίς γνήσιες καὶ πραγματικὰ θεόπνευστες προφητεῖες τῆς.

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς γνωστούς προφήτες ὑπῆρχε τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν λαϊκῶν προφητῶν, πού ἀποτελοῦσε κατὰ κάποιον τρόπο μίᾳ ἰδιαιτέρῃ τάξῃ.

Ὅταν ὁ Ἀχαάβ, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ἐκάλεσε τὸν Ἰωσαφάτ σὲ πόλεμο

κατά της Συρίας, συγκέντρωσε τετρακόσιους (!) προφήτες για να τους ρωτήσει εάν θα επιτύχει ο πόλεμος. Όλοι απάντησαν καταφατικά. Ο Ίωσαφάτ όμως δεν έμεινε ικανοποιημένος και ρώτησε: <<Δέν υπάρχει εδώ κάποιος προφήτης του Κυρίου για να ερωτήσωμε τον Κύριον μέσω αυτού;>>.

Από την ερώτηση συμπεραίνουμε ότι κανένας από τους 400 άνδρες δεν ήταν προφήτης του Κυρίου, δηλ. να όμιλει ό Κύριος μέσω αυτού. Τέτοιος ήταν τήν εποχή εκείνη ό Μιχαίας, πού κατόπιν διαβουλεύσεων παρουσιάστηκε και είπε τά εξής:

<<Είδα τον Κύριον θεόν του Ίσραήλ καθήμενον επί του θρόνου του... Καί είπε ό Κύριος: Ποιός θα άπατήσει τον Άχαάβ βασιλέα Ίσραήλ να έκστρατεύσει στην Ρεμμαθ Γαλαάδ για να σκοτωθή; Καί εξήλθε ένα πνεύμα, στάθηκε ενώπιον του Κυρίου και είπε: - Έγώ θα τον άπατήσω! Καί είπε προς αυτόν ό Κύριος: - Πώς; Καί είπε: - Θα εξέλθω και θα γίνω πνεύμα ψευδές στό στόμα όλων των προφητών του. Καί είπε: - Θα μπορέσεις να τον άπατήσεις; πήγαινε και πράξε έτσι>> (Βασιλειών Γ', κεφ. 22).

Ό Μιχαίας όχι μόνο δεν εισακούστηκε, αλλά τον έβαλαν στη φυλακή μέχρι να επιστρέψουν από τον πόλεμο, στον όποιο ό Άχαάβ σκοτώθηκε.

Βλέπομε εδώ να επαναλαμβάνεται ή αντίληψη, ότι ό Κύριος απέστειλε τό ψευδές πνεύμα να άπατήσει μέσω των ψευδοπροφητών τον Άχαάβ.

Οί ψευδοπροφήτες ήσαν άληθινή κοινωνική μάστιγα για τό Ίσραήλ. Έξαπατούσαν τους άφελείς, προφητεύοντες έναντι χρημάτων (Μιχ. 3,11). Τά έργα τους δεν είναι επαρκώς γνωστά, αλλά κατηγορήθηκαν έντονα και καταπολεμήθηκαν από τους μεγάλους προφήτες. Λέγει π.χ. ό Ίερεμίας:

<<... από των προφητών Ίερουσαλήμ εξήλθεν μολυσμός πάση τή γη. Ούτως λέγει Κύριος Παντοκράτωρ· Μή άκούετε τους λόγους των προφητών, ότι ματαιούσιν έαυτοίς όρασιν, από καρδίας αυτών λαλοῦσιν και οὐκ από στόματος Κυρίου>> (Ίερ. 23,15-16). [Από τους προφήτες τής Ίερουσαλήμ μολύνθηκε όλόκληρη ή Γη! Έτσι λέγει ό Κύριος Παντοκράτωρ: Μήν άκούτε τους λόγους των προφητών, διότι ματαιοπονοῦν μέ τά όράματα και όμιλοῦν από τίς επιθυμίες τους και όχι εκ στόματος Κυρίου].

3. Βασικά κριτήρια διάκρισης

Όταν ό Κύριος υπέδειξε τήν τιμωρία των ψευδοπροφητών, (Δευτ. 18,20), υπεβλήθη τό ερώτημα: <<Πώς θα γνωρίσωμε τά λόγια πού δεν προέρχονται από τον Κύριον;>>, και δόθηκε ή εξής απάντηση:

<<Όσα εάν λαλήση ό προφήτης επί τῷ όνόματι Κυρίου, και μη γένηται τό ρήμα και μη συμβη, τούτο τό ρήμα, ό οὐκ έλάλησεν Κύριος· έν άσεβεία έλάλησεν ό προφήτης εκείνος, οὐκ άφέξεσθε αυτού>>. (Δευτ. 18,21-22). [Όσα τυχόν είπει ό προφήτης εξ' όνόματος του Κυρίου και δεν πραγματοποιηθούν, αυτά είναι τά

λόγια πού δέν τά εἶπε ὁ Κύριος. Ὁ προφήτης ἐκεῖνος μίλησε μέ ἀσέβεια· μή τόν πιστεύετε πλέον].

Ἔχομε λοιπόν ἐδῶ ἓνα πρῶτο κριτήριο γνησιότητας τῶν προφητειῶν. Ἐάν ἐξετάσουμε τίς προφητείες τῆς Π. Διαθήκης, θά διαπιστώσουμε ὅτι ἀρκετές ἀπό αὐτές δέν πραγματοποιήθηκαν, γεγονός πού ἀποτελεῖ σαφῆ ἔνδειξη ὅτι προέρχονται ἀπό πονηρά πνεύματα. Γνωστή εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Ἰωνᾶ, ὁ ὁποῖος ἐκήρυξε τήν καταστροφή τῆς Νινευῆ μέσα σέ τρεῖς ἡμέρες, χωρίς νά συμβῆ τίποτε. (Ἰωνᾶς, κεφ. 3-4). Μέ βάση τό προηγούμενο κριτήριο, ἡ μή πραγματοποιηθεῖσα προφητεία προερχόταν ἀπό πονηρό πνεῦμα, πού ἐξαπάτησε τόν Ἰωνᾶ.

Στήν διάρκεια τοῦ τριήμερου οἱ κάτοικοι τῆς Νινευῆ ἔδειξαν ὅτι μετανοοῦσαν γιά τίς ἀμαρτίες τους. Ἡ μεταστροφή ὅμως δέν ἦταν πραγματική, διότι ἐπήγαξε ἀπό τόν φόβο τῆς ἐπικείμενης καταστροφῆς.

Ὁ Ἄαρῶν καί ἡ Μαριάμ, σέ κάποια περίσταση ἐναντιώθηκαν στόν Μωϋσῆ λέγοντας: <<Μήπως ὁ Κύριος μίλησε μόνον στόν Μωϋσῆ; Μήπως δέν μίλησε καί σέ μᾶς;>>. Ὁ Κύριος ὅμως ἐμφανίστηκε σάν στήλη νεφέλης στή σκηνή τοῦ μαρτυρίου καί τοὺς ἀπάντησε:

<<Ἀκούσατε τῶν λόγων μου ἐάν γένηται προφήτης ὑμῶν κυρίῳ, ἐν ὀράματι αὐτῷ γνωσθήσομαι καί ἐν ὕπνῳ λαλήσω αὐτῷ>> (Ἀριθ. 12,1-6). [Ἀκούστε τά λόγια μου· ἐάν μεταξύ σας ἐμφανισθῆ προφήτης τοῦ Κυρίου, θά τοῦ παρουσιασθῶ σέ ὄραμα καί θά τοῦ μιλήσω κατά τήν διάρκεια τοῦ ὕπνου του].

Ἐδῶ ὁ Θεός δίνει ἓνα δεύτερο πολύ σημαντικό κριτήριο αὐτοελέγχου τῶν προφητῶν ἢ μεσαζόντων. Ἐξηγήσαμε ἤδη στό πρῶτο κεφάλαιο, ὅτι ἡ διαμεσότητα δέν σημαίνει ἀγιότητα, ὅπως ἄλλωστε ἀποδεικνύουν οἱ πάμπολλοι ψευδοπροφῆτες. Τό ὄραμα ὅμως δέν ὀφείλεται στίς ἰκανότητες τοῦ μεσαζόντος, ἀλλά ἔχει θεϊκή προέλευση, ὅποτε ὑποδεικνύει κατά πλεόν ἄμεσο τρόπο τήν βούληση τοῦ Θεοῦ. Μέ τό ὄραμα ὁ ἄνθρωπος, μεσαζών ἢ μή, ἔχει ἀπτή ἐπιβεβαίωση τῆς θείας δυνάμεως. Ἐπίσης κατά τήν διάρκεια τοῦ ὕπνου ἀδρανοῦν οἱ πνευματικές λειτουργίες καί γίνεται εὐκολώτερη ἡ ἐπικοινωνία τῆς ψυχῆς μέ τό θεῖον. Ἔτσι ὁ συνειδητός ἄνθρωπος εἶναι σέ θέση νά γνωρίζει τήν ποιότητα τῆς ὄντοτητός του, ἀπό τίς ἀποκαλύψεις πού δέχεται κατά τήν διάρκεια τοῦ ὕπνου του.

Ταυτόσημη πρός τά ἀνωτέρω εἶναι ἡ ὁδηγία τοῦ Κυρίου στοὺς μαθητές του: <<Ὁ ἔχων τάς ἐντολάς μου καί τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνος ἐστίν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δέ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπό τοῦ Πατρός μου, καὶ γὰρ ἀγαπήσω αὐτόν καί ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν>> (Ἰωάν. 14,21). [Ὅποιος ἔχει τίς ἐντολές μου καί τίς τηρεῖ, ἐκεῖνος μέ ἀγαπᾷ ἀληθινά· ὁποιος δέ μέ ἀγαπᾷ θά ἀγαπηθῆ ἀπό τόν Πατέρα μου καί ἐγώ θά τόν ἀγαπήσω καί θά τοῦ ἐμφανίσω τόν ἑαυτόν μου].

Ὁ Χριστός βέβαια δέν ἀναφερόταν μόνο στήν ἐποχὴ ἐκεῖνη, ἀλλά σέ ὅλες τίς μεταγενέστερες ἐποχές. Οἱ ἀληθινοὶ πιστοί, οἱ ψυχικά ἀφοσιωμένοι στόν Κύριον, ἔχουν ἀρκετές ἀνάλογες ἐμφανίσεις, πού τοὺς ἀναζωογονοῦν ἐσωτερικά, παρέχοντας τήν βεβαιότητα ὅτι ἀκολουθοῦν τόν σωστό δρόμο τοῦ καθήκοντος.

Μία άλλη πτυχή της διάκρισης βρίσκεται στους έξης στίχους:

*<<μαντεΐαι καὶ οἰωνισμοὶ καὶ ἐνύπνια μάταια ἐστίν,
καὶ ὡς ὠδινούσης φαντάζεται καρδιά·
ἐὰν μὴ παρά ὑψίστου ἀποσταλῆ ἐν ἐπισκοπῇ
μὴ δῶς εἰς αὐτὰ τὴν καρδίαν σου>> (Σοφ. Σιράχ 34,5-6)*

[Οἱ μαντεῖες, οἱ οἰωνισμοὶ καὶ τὰ ὄνειρα εἶναι μάταια, καὶ τὰ φαντάζεται ἡ ἀνήσυχη καρδιά. Ἐὰν δὲν ἀποσταλοῦν μὲ τὴν ἐποπτεία τοῦ Θεοῦ, μὴν δίνεις ἐμπιστοσύνη σ' αὐτά].

Ἐπάρχουν λοιπὸν μαντεῖες, ὄνειρα καὶ ἄλλα, πού πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φαντασία. Ὅταν ὁμως ἀποστέλλονται ἀπὸ τὸν Θεὸ <<ἐν ἐπισκοπῇ>>, δηλ. μὲ ἐπίβλεψη καὶ προστασία τῆς θείας δύνამης πού ἀπομακρύνει τίς ἀντίθετες ἐνέργειες, τότε μόνον εἶναι ἀληθινὰ καὶ καθοδηγοῦν σωστά τὸν ἄνθρωπο. Ἡ διάκριση τῶν γνήσιων ὑπερβατικῶν μηνυμάτων ἀπὸ τὰ ἐπίπλαστα, ἀπαιτεῖ σχετική πείρα, ἐσωτερικὴ ἀγνότητα καὶ πρό παντός θεία φώτιση.

Τὰ προηγούμενα ἀποτελοῦν μερικές θεωρητικές βάσεις τῆς διάκρισης, χωρὶς βέβαια νὰ λύνουν ὀριστικά τὸ πρόβλημα.

Στὴν Π. Διαθήκη τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ κριτήρια διάκρισης δὲν εἶχαν μεγάλη ἀπήχηση, ὅπως ἀποδεικνύουν ἀφ' ἑνός ἢ συχνὴ παρακοὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ εὐδοκίμηση τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν ψευδοπροφητῶν.

4. <<Εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν...>>

Ἡ ὀλόκληρη ἡ Πεντάτευχος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἐκφράσεις ὅπως: <<Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων...>>, <<Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων...>>.

Μὲ ποιὸν τρόπο μιλοῦσε ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆ; Μία ἀσαφὴς ἀπάντηση δίδεται στό χωρίο: <<Καὶ ἐλάλησεν Κύριος πρὸς Μωϋσῆν ἐνώπιος ἐνώπιω ὡς εἴ τις λαλήσει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον>> (Ἐξοδ. 33,11). [Καὶ μίλησε ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆ εὐρισκόμενος πλησίον του, ὅπως ἐὰν κάποιος θά μιλήσει πρὸς τὸν φίλο του].

Δέν συνομιλοῦν βέβαια πρόσωπο μὲ πρόσωπο, ἀφοῦ πῶς κάτω στόν στίχο 20 ὁ Μωϋσῆς ζήτησε ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ τοῦ ἐμφανισθῆ καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντηση: <<Δέν θά μπορέσεις νὰ ἴδεις τὸ πρόσωπό μου>>.

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ἀναφερόμενος στίς ἀνθρωπομορφικές ἐκφράσεις πού χρησιμοποιοῦνται γιὰ δήλωση τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, διευκρινίζει: <<τάς τῶν ρημάτων ἐκφωνήσεις ἐνδεικτικὰς μὲν ἠγεῖσθαι τοῦ θεοῦ βουλήματος, μὴ μέντοι φωνάς ἐνάρθρους ὑπολαμβάνειν...>> (Κατὰ Εὐνομίου Β' ΒΕΠ 67,188). [Οἱ ἐκφωνήσεις τῶν λόγων (τοῦ Κυρίου) πρέπει νὰ θεωροῦνται ἐνδεικτικές τῆς θείας βούλησης, ὄχι ὁμως νὰ ἐκλαμβάνονται σάν ἑναρθρες φωνές...]. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στίς περιπτώσεις πού ἡ Γραφή λέγει ὅτι ὁ Κύριος <<εἶδεν>>, <<ὠσφράνθη>>, κλπ.

Όταν λοιπόν ο Κύριος μιλούσε προς τον Μωϋσή, αυτό δεν γινόταν με έναρθη φωνή, αλλά διά μέσου κάποιας ψυχικής έπαφης. Τα κινήματα της ψυχής εκφέρονται με τον έναρθη λόγο, ο οποίος είναι πολύ ύποδεέστερος και άτελέστερος, συγκρινόμενος με τον όντως Λόγον της θείας φύσεως.

Μία παρόμοια εικόνα της επικοινωνίας δίδει ο Κύριλλος Ἀλεξανδρείας: <<Λαλεῖ μὲν γάρ ὁ Μωϋσῆς, ἀποκρίνεται δὲ Θεός τούτω φωνῆ, οὐκ ἰδίᾳ πάντως φωνῆ (τοῦτο γάρ οὐ φησιν), ἀλλ' ἀπλῶς τε καὶ ἀπολελυμένως φωνῆ τῇ διὰ κτύπου ρημάτων ἀνθρωπινώτερον παραδόξως ἀποτελουμένη>> (Εἰς τό κατά Ἰωάννην ΙΙΙ· ΡΓ 73,417). [Διότι λαλεῖ μὲν ὁ Μωϋσῆς, ἀποκρίνεται δὲ σ' αὐτόν ὁ Θεός με φωνή, ὄχι με δική του φωνή (διότι δὲν λέγει αὐτό), ἀλλά ἀπλῶς καὶ ἐλευθέρως με φωνή, ἀποτελούμενη παραδόξως με ἀνθρωπινότερο τρόπο διὰ κτυπήματος τῶν λόγων].

Ὁ Θεός λοιπόν δὲν ἀπαντοῦσε με έναρθη φωνή, ἀλλά με κάποιον παράδοξο τρόπο, τὸν ὅποιο ὁ Μωϋσῆς αἰσθανόταν σάν κτύπημα τῶν λόγων μέσα στὸν νοῦ του. Αὐτός ἀκριβῶς εἶναι ὁ τρόπος τῆς διαμεσικῆς επικοινωνίας, σύμφωνα με τίς περιγραφές τῶν μεσαζόντων.

Ἄρα ὁ Μωϋσῆς, σάν προφήτης, ἦταν ἕνας ἰσχυρότατος μεσάζων, πού ἐρχόταν σέ έπαφή με τὸν Κύριον διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διαμεσικῆς επικοινωνίας, ὅπως ὅλοι οἱ προφῆτες.

Τό μεγαλεῖο τοῦ Μωϋσῆ ἔγκειται στό ὅτι, λαμβάνοντας τίς Δέκα Ἐντολές ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, συνωμίλησε ἀπ' εὐθείας με τὸν Ἄναρχον.

Τέτοιο γεγονός συμβαίνει σέ σπανιώτατες περιπτώσεις καὶ μόνο σέ άτομα ἀνώτατης εξέλιξης. Ὅταν ὁ Ἄναρχος ἀπευθυνόταν σάν Κύριος σέ ὅλες τίς ἄλλες περιπτώσεις πρὸς τὸν Μωϋσῆ, καθὼς καὶ στοὺς ἄλλους προφῆτες τῆς Π. Διαθήκης, αὐτό γινόταν μέσω εἰδικῶν ἀγγέλων, οἱ ὅποιοι μετέφεραν τὰ μηνύματά του.

Ἀναφέραμε ὁμως ὅτι μιλοῦσαν στοὺς προφῆτες τόσο ὁ Θεός (Ἄναρχος) ὅσο καὶ ὁ Πονηρός. Ὁ Μωϋσῆς δὲν ἀπετέλεσε ἐξαίρεση. Ἄρκετές φορές παρουσιαζόταν στίς επικοινωνίες του τό Πονηρό πνεῦμα καὶ τοῦ μετέδιδε λανθασμένες ὁδηγίες, τίς ὁποῖες ὁ ἴδιος δὲν μπορούσε νά διαχωρίσει ἀπὸ τίς ὀρθές ὁδηγίες τοῦ Ἄναρχου.

Θά ἐξετάσουμε μία περίπτωση αὐτῆς τῆς κατηγορίας, γιά νά γίνει ἐμφανῆς ἡ διαφορά μεταξύ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ λανθασμένου:

<<Καὶ ἦσαν οἱ Ἰσραηλίτες στήν ἔρημο καὶ βρῆκαν ἕναν ἄνδρα πού μάζευε ξύλα τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, καὶ τὸν ἔφεραν ἐκεῖνοι πού τὸν βρῆκαν νά μαζεύει ξύλα τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, πρὸς τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν Ἀαρών καὶ ὅλη τὴν συναγωγή τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ τὸν ἔβαλαν στή φυλακή, γιὰτί δὲν ἤξεραν τί νά τὸν κάνουν. Καὶ μίλησε ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆ λέγων· με θάνατο νά θανατωθῇ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, λιθοβολῆστε τον με λίθους ὀλόκληρη ἡ συναγωγή! Καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τό στρατόπεδο καὶ τὸν ἐλιθοβόλισαν με λίθους ὀλόκληρη ἡ συναγωγή, ὅπως διέταξε ὁ Κύριος τὸν Μωϋσῆ>> (Αριθ. 15,32-36).

Πῶς ὁμως εἶναι δυνατόν ὁ Κύριος νά δίδει ἐντολή φόνου, ὅταν ἔχει ἤδη

δώσει τήν ἐντολή <<οὐ φονεύσης>>. Μήπως ἀντιφάσκει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του; Ἐπιφανῶς ὄχι. Ἄρα, ἀποκλείεται νὰ ἔχει δοθῆ ἡ ἀνωτέρω ἐντολή ἀπὸ τὸν Κύριον.

Ἡ μόνη ἐξήγηση πού εὐσταθεῖ εἶναι ὅτι ὁ Μωϋσῆς, ζητώντας ὁδηγίες περὶ τοῦ πρακτέου, ἦλθε σὲ ἐπαφή μὲ τὸ Πονηρὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖο τοῦ παρουσιάστηκε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ἔδωσε τήν ἐντολή νὰ φονευθῆ ὁ ἄνθρωπος.

Ἀκόμη καὶ ὁ Ἀβραάμ πού ἔλαβε ἐντολή νὰ θυσιάσει τὸ παιδί του, ἐξαπατήθηκε ἀπὸ Πονηρὸ πνεῦμα. Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ μύχια τῆς ψυχῆς κάθε ἀνθρώπου καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ τοὺς δοκιμάζει μὲ τὴν ὑποβολή ἐγκληματικῶν πράξεων. (Βλέπε καὶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Νῶε εἰς Γέν. 9,6: <<ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον>>).

Τὴν σωστὴ διάταξη περὶ τοῦ Σαββάτου ἔδωσε ὁ Χριστὸς λέγοντας: <<τὸ σάββατο ἐγίνε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸ σάββατο>> (Μάρκ. 2,27). Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλευρά λοιπὸν εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς ἐντολή θανατώσεως ἀνθρώπου ἀπλῶς ἐργαζόμενου κατὰ τὸ σάββατο, καὶ μάλιστα μὲ τόση ἐμφαση κακότητος.

Ἡ ἀπάνθρωπη πολλὰς φορές συμπεριφορὰ τοῦ Μωϋσῆ ἦταν ἀναγκαία, ὥστε διὰ τοῦ φόβου νὰ τιθασειεταὶ ὁ σκληροτράχηλος ἐκεῖνος λαός. Ἐτιμωροῦντο μερικοὶ αὐστηρότητα, γιὰ νὰ παραδειγματίζονται οἱ ἄλλοι καὶ νὰ μὴ διαπράττουν χειρότερα ἐγκλήματα (βλ. καὶ Ἄριθ. 31,1-18). Εἶναι ὅμως τελείως ἀδικαιολόγητο νὰ ἀποδίδονται στὸν Θεὸ ὅλες αὐτὲς οἱ ἀποφάσεις καὶ ἐνέργειες, ὅπως οἱ ὁμαδικὲς σφαγὲς κλπ.

Οἱ ἐξηγητὲς τῶν Γραφῶν δέχονται ὅτι πράγματι ὁ Θεὸς ἔδωσε τήν ἐντολή, βάσει τῆς ἐξαγγελμένης θανατικῆς ποινῆς γιὰ τὴν βεβήλωση τοῦ Σαββάτου (βλ. Ἐξοδ. 31,14 καὶ 35,2). Ὅμως καὶ σὲ αὐτὰ τὰ σημεῖα ὁμιλεῖ τὸ Πονηρὸ πνεῦμα. Ὅλες γενικὰ οἱ ἐντολὲς φόνων στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, πού δὲν εἶναι λίγες, προέρχονται ἀπὸ τὸν Πονηρὸ, ἐφ' ὅσον ἀντίκεινται στὴν πραγματικὴ ἐντολή τοῦ Κυρίου <<οὐ φονεύσεις>>⁽¹⁾.

Τὸ γεγονός τοῦ διττοῦ φωτισμοῦ τοῦ Μωϋσῆ ἦταν γνωστὸ στοὺς παλαιότερους μυστικιστὲς, πού τὸν εἰκονίζουν μὲ δύο ἀποκλίνουσες δέσμες φωτὸς στό κεφάλι του. Ἡ ἐκ δεξιῶν δέσμη συμβολίζει τὸν φωτισμὸ τοῦ ἀπὸ τὸν Κύριον, ἡ δὲ ἐξ ἀριστερῶν τὸν φωτισμὸ τοῦ ἀπὸ τὸν Πονηρὸν. (Στὸ κολοσσιαῖο ἀγαλμα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου στὸν Ἅγιο Πέτρο τῆς Ρώμης, οἱ δύο δέσμες φωτὸς παριστάνονται σάν ὑποτυπώδη κέρατα).

Ὁ Μωϋσῆς ὑπῆρξε ἀναμφισβήτητος μέγας ἐθνικὸς ἡγέτης. Ὑπέπεσε ὅμως καὶ σὲ σφάλματα, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ διαχωρίσει τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Πονηροῦ, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὅλοι οἱ προφῆτες τοῦ Ἰσραὴλ.

Ἐνα ἄλλο θέμα σχετικὸ μὲ τὸν Μωϋσῆ, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει διερευνηθῆ ἀρκετὰ ἀπὸ τοὺς ἐιδικούς, εἶναι ἡ ἐπίδραση τῆς αἰγυπτιακῆς του μόρφωσης, τόσο στὰ γραπτὰ κείμενα ὅσο καὶ στὶς πράξεις του.

Ὁ Μωϋσῆς υἱοθετηθεὶς ἀπὸ τὴν θυγατέρα τοῦ Φαραῶ, ἔλαβε ἀριστοκρατικὴ

μόρφωση και ἐπαιδεύθη σέ ὄλη τήν σοφία τῶν Αἰγυπτίων (Πράξ. 7,22). Τίς γνώσεις του αὐτές χρησιμοποίησε ἀργότερα σάν πολιτικός καί θρησκευτικός ἀρχηγός τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἐπί παραδείγματι, ἡ περιγραφή τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καί ἀρκετές διατάξεις τῆς νομοθεσίας του, ἔχουν ἀνάλογα ἀντίστοιχα σέ ἀρχαῖα αἰγυπτιακά κείμενα.

Ἀπό τοὺς Αἰγύπτιους ἱερεῖς ἐξέμαθε καί τίς μεθόδους τῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας, διότι στήν Αἴγυπτο ὁ πνευματισμός ἦταν ἐξαιρετικά ἀνεπτυγμένος. Ἀλλά ἡ συνολική συγκριτική ἐρευνα τοῦ θέματος τῶν αἰγυπτιακῶν καταβολῶν τοῦ Μωϋσῆ ἑναπόκειται στους εἰδικούς μελετητές.

Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἐπίσης καί ἡ πληροφορία τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου (Βίος Μωϋσεώς Ι 21-23), ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἐκτός ἀπό τοὺς Αἰγύπτιους εἶχε καί Ἑλληνες διδασκάλους, μεταπεμφθέντας ἀπό τήν Ἑλλάδα ἐναντι μεγάλων ἀνταμοιβῶν!

(1) Ἐντολές θανατικῆς καταδίκης ἢ ὄνου ὑπάρχουν σά ἐξῆς σημεία: Λευίτ. κεφ. 20 24,15-22 Ἔξοδ. 32,27-29 (ἐφονεύθησαν 3.000 ἀπό τοὺς Λευῖτες μετά τήν μοσχοποιῶν) Δευτ. 20,13-16 Ἄριθ. 25,1-9 (ἐθανατώθησαν 24.000 ἐπειδή ἐλάτρευσαν τά εἰδῶλα) Δευτ. 13,7-12 καί ἀλλαγῶν. Πολλές φορές ἡ ἀφορμή εἶναι ἀσήμαντη, π.χ. ὅποιος κτυπᾷ ἢ κακολογεῖ τοὺς γονεῖς του νά θανατώνεται (Ἔξοδ. 21,15-16). Καί στίς νεώτερες νομοθεσίες, ὅλες οἱ διατάξεις πού προβλέπουν καταδίκη σέ θάνατο, γιά ὅποιαδήποτε αἰτία, ὀφείλονται σέ ἐμπνεύσεις πονηρῶν πνευμάτων, ἐκτός ἀπό ἐλάχιστες ἀναγκαῖες ἐξαιρέσεις.

5. Ἡ ἀλλοίωση τῶν κειμένων

Ἐκτός ἀπό τίς παρεμβολές τῶν ψευδοπροφητειῶν στό κείμενο τῆς Π. Διαθήκης, ὑφίσταται καί ἓνα ἄλλο ἐξ ἴσου σοβαρό πρόβλημα: Μέ βάση τίς μαρτυρίες ἀρχαίων συγγραφέων, ἔχουν γίνει πολλές σκόπιμες ἀλλοιώσεις τῶν κειμένων ἀπό τοὺς Ἰουδαίους, μέ περικοπές, προσθήκες ἢ μεταβολές λέξεων καί φράσεων, ὥστε σέ πολλές περιπτώσεις τά νοήματα νά εἶναι ἐντελῶς διαφορετικά ἀπό ὅ,τι στό πρωτότυπο.

Ἡ πιό γνωστή μετάφραση, ἡ χρησιμοποιούμενη ἀπό τήν Ἐκκλησία, εἶναι ἡ ὀνομαζόμενη <<τῶν Ἑβδομήκοντα>> (Ο'), ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε τόν Γ' αἰῶνα π.Χ. ἀπό 72 Ἰουδαίους ἑλληνιστές, κατά παραγγελία τοῦ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλάδελφου, γιά πλουτισμό τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης. Ἐκτός αὐτῆς εἶναι γνωστές καί ἄλλες μεταφράσεις.

Ὁ καθηγητής Ἀθανάσιος Χαστούπης δημοσίευσε τήν μετάφραση τῶν Ο' μέ παράλληλη μετάφραση τοῦ <<διορθωμένου ἑβραϊκοῦ>> κειμένου, ἥτοι τοῦ μασοριτικοῦ. Μεταξύ τῶν δύο κειμένων διαπιστώνονται πολλές διαφορές, πού δέν μπορεῖ νά ὀφείλονται σέ μεταφραστικές ἀδυναμίες.

Ὁ Ὁριγένης γιά νά πραγματοποιήσει τήν κολοσσιαία ἐκδοση τῶν

<<Ἐξαπλῶν>>⁽¹⁾ συνέκρινε στίχο πρὸς στίχο ὅλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ διαπίστωσε ὅτι ὑπάρχουν μεγάλες καὶ σημαντικές διαφορές, πού δὲν εἶναι δυνατόν νά ὀφείλονται σέ λάθη ἀντιγραφῆς. Τίς παρατηρήσεις του ἐκθέτει στήν <<Ἐπιστολή πρὸς Ἀφρικανόν>> (ΒΕΠ 16,350-362) καθὼς καὶ σέ ἄλλα ἔργα του σποραδικῶς. Ἐπὶ παραδείγματι, προκειμένου γιὰ τὴν Ἑξοδο, τὴν σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, τὴν κιβωτό, τὰ ἄμφια τοῦ ἀρχιερέως κλπ. λέγει ὅτι <<ἐπὶ πολὺ παρήλακται, ὡς μὴδὲ τὴν διάνοιαν παραπλησίαν εἶναι δοκεῖν>> (ΒΕΠ 16,352). [Τόσον πολὺ παραλλάσσουν, ὥστε οὔτε τὰ νοήματα τῶν δύο κειμένων, (ἐλληνικοῦ καὶ ἑβραϊκοῦ), εἶναι παραπλησία!].

Συνεχίζει δὲ τονίζοντας τὰ ἐξῆς συνταρακτικά: <<Ὡρα τοίνυν, εἰ μὴ λανθάνει ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα, ἀθετεῖν τὰ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις φερόμενα ἀντίγραφα, καὶ νομοθετῆσαι τῇ ἀδελφότητι, ἀποθέσθαι μὲν τὰς παρ' αὐτοῖς φερομένας ἱεράς βίβλους, κολακεύειν δὲ Ἰουδαίους, καὶ πείθειν, ἵνα μεταδώσιν ἡμῖν τῶν καθαρῶν καὶ μὴδὲν πλάσμα ἐχόντων>> (ΒΕΠ 16,352). [Εἶναι ὦρα λοιπόν, ἐάν δὲν πρέπει νά παραβλέπουμε τίς διαφορές, νά ἀκυρώσουμε τὰ ὑπάρχοντα στίς Ἐκκλησίες ἀντίγραφα, καὶ νά νομοθετήσουμε στήν ἀδελφότητα, νά θέσουν μὲν κατὰ μέρος τὰ ἱερά βιβλία (τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) πού ἔχουν στὰ χέρια τους, νά κολακεύουμε δὲ τοὺς Ἰουδαίους, γιὰ νά τοὺς πείσουμε νά μᾶς δώσουν τὰ καθαρὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν καμμία παραποίηση!].

Στὴν παραχάραξη τῆς Π. Διαθήκης ἀποδίδει ὁ Ὁριγένης καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐνῶ ὁ Χριστὸς λέγει πολλὰ γιὰ τοὺς προφῆτες καθὼς καὶ γιὰ τὸν φόνο τοῦ Ζαχαρία (Ματθ. 23,29-36), αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν στὰ γνωστὰ κείμενα. Ἐπίσης· στήν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ 11,37 ἀναγράφεται ὅτι οἱ προφῆτες <<λιθολήθησαν, πριονίστηκαν, σφαγιάσθησαν μὲ μάχαιραν>>, ἐνῶ οὐδαμοῦ ἀναφέρονται τέτοιες περιπτώσεις.

Συγκεκριμένα ὁμως, λέγει, μεταξύ ἐκείνων πού πριονίστηκαν, ἦταν ὁ προφήτης Ἡσαΐας: <<Σαφές δ' ὅτι αἱ παραδόσεις λέγουσι πεπρίσθαι Ἡσαΐαν τὸν προφήτην· καὶ ἐν τίνι ἀποκρῦφω τοῦτο φέρεται· ὅπερ τάχα ἐπίτηδες ὑπὸ Ἰουδαίων ρεραδιούργηται, λέξεις τινὰς τὰς μὴ πρεπούσας παρεμβεβληκότων τῇ γραφῇ, ἢ ἢ ὅλη ἀπιστηθῆ>> (ΒΕΠ 16,355). [Εἶναι σαφές κατὰ τὰ λεγόμενα τῶν παραδόσεων ὅτι ὁ προφήτης Ἡσαΐας πριονίστηκε, ὅπως ἀναφέρεται καὶ σέ κάποιο ἀπόκρυφο κείμενο· αὐτὸ βέβαια ἐπίτηδες ραδιουργήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, πού παρενέβαλαν μερικές ἀκατάλληλες λέξεις στήν γραφή, ὥστε ὁλόκληρη νά μὴν εἶναι πιστευτή].

Ἐπίσης ἄλλα χωρία διεγράφησαν τελειῶς, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἰουστίνος στὸν <<Διάλογο πρὸς Τρύφωνα>>. Ὁ Τρύφων ἦταν ἐπιφανὴς Ἰουδαῖος, ὁ δὲ Ἰουστίνος, σέ κάποια φάση τῆς συζήτησης, λέγει ὅτι δὲν πείθεται μὲ τίς ἐξηγήσεις τῶν Ἰουδαίων, διότι <<πολλὰς γραφὰς τέλεον περιεῖλον ἀπὸ τῶν γεγεννημένων ὑπὸ τῶν παρά Πτολεμαίῳ γεγεννημένων πρεσβυτέρων, ἐξ ὧν διαρρήδην οὗτος αὐτός ὁ σταυρωθεὶς ὅτι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος καὶ σταυρούμενος καὶ ἀποθνήσκων κεκηρυγμένος ἀποδείκνυται>> (Διάλογος 71· ΒΕΠ 3,277). [Πολλές γραφές (ἤτοι ἐδάφια) ἀφαίρεσαν ἐντελῶς

ἀπό τήν μετάφραση τῶν 70 πρεσβυτέρων ἐπί Πτολεμαίου, ἀπό τίς ὁποῖες ἀποδεικνύεται κατηγορηματικά, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς Ἰησοῦς εἶχε κηρυχθῆ καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος καὶ σταυρούμενος καὶ ἀποθνήσκων].

Στὴ συνέχεια ἀναφέρει δύο ἐδάφια ἀπὸ τὸν Ἑσδρα καὶ τὸν Ἱερεμία, πού πράγματι δὲν ὑπάρχουν στὴν Π. Διαθήκη. Μία ἄλλη περικοπὴ τοῦ Ἱερεμία, λέγει, <<εἶναι ἀκόμη γραμμένη σὲ μερικά ἀντίγραφα στίς συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων (διότι πρὶν ἀπὸ λίγο χρόνον τὰ ἔκοσαν), διότι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους θὰ ἀποδεικνύετο ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐβουλεύθησαν νὰ φονεύσουν τὸν Χριστό>> (Διάλογος 72).

Μία ἄλλη περίπτωση εἶναι ἡ ἐξῆς: <<Καὶ ἀπὸ τὸν 95ο Ψαλμὸ τοῦ Δαυῖδ ἀφαίρεσαν τίς λέξεις "ἀπὸ τοῦ ξύλου". Διότι ὁ ἀρχικός στίχος ἦταν "Εἶπατε τοῖς ἔθνεσιν· Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ξύλου", ἀφησαν δὲ μόνο: "Εἶπατε τοῖς ἔθνεσιν· Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν."...>> (Διάλογος 73).

Οἱ λέξεις <<ἀπὸ τοῦ ξύλου>> ὀλοκληρώνουν τὸ νόημα τῆς προφητείας, διότι ὁ Χριστὸς ἐβασίλευσε ἐπὶ τῆς Γῆς διὰ τοῦ Σταυρικοῦ του θανάτου. Οἱ Ἰουδαῖοι ὁμως, θέλοντας νὰ ἐξαφανίσουν τίς ἀποδείξεις γιὰ τὴν Θεότητα τοῦ Κυρίου ἀπὸ τίς Γραφὰς τους, διέγραψαν ὅσα ἐδάφια δημιουργοῦσαν ἀμεσο συσχετισμὸ μὲ τὴν ἐπίγεια ζωὴ τοῦ Κυρίου. Σήμερα οἱ ἀνωτέρω λέξεις δὲν ὑπάρχουν σὲ κανέναν κώδικα τῆς Π. Διαθήκης (κριτικὴ ἔκδοσι Alfred Rahlfs).

Ὁ Τρύφων, σάν ἐπιφανὴς νομομαθὴς, ἀσφαλῶς ἦταν ἐν γνώσει ὅλων αὐτῶν τῶν παραποιήσεων. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε δὲν φέρνει καμμία ἀντίρρηση στὸν Ἰουστίνου, ἀρκοῦμενος σὲ μία πρόχειρη δικαιολογία: <<Εἴαν μὲν, ὅπως εἶπες, διέγραψαν κάτι ἀπὸ τίς γραφὰς οἱ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, ὁ θεὸς δύναται νὰ τὸ γνωρίζει· μοιάζει ὁμως σάν ἀπίθανο κάτι τέτοιο>> (Διάλογος 73,5). Διὰ τῆς ὑπεκφυγῆς του δὲν ἀντικρούει τὰ ἐπιχειρήματα, ἐπιβεβαιώνοντας ἔτσι ἔμμεσα τίς κατηγορίες τοῦ Ἰουστίνου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀπαντᾷ: <<Ναί, μοιάζει ἀπίθανο. Διότι εἶναι ἔργο φοβερότερο ἀπὸ τὴν μοσχοποιεῖα πού διενήργησαν οἱ χορτασθέντες τὸ μάννα, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ θυσιάζουν τὰ τέκνα τους στὰ δαιμόνια ἢ νὰ θανατώνουν τοὺς προφῆτες τους>>.

Σὲ ἄλλο ἔργο του ἐπισημαίνει: <<Οἱ Ἰουδαῖοι... ἔχοντες ρητῶς εἰρημένον ἐν τοῖς Μωϋσέως συντάγμασι "Καὶ ἐλάλησεν ἄγγελος τοῦ θεοῦ τῷ Μωϋσεὶ ἐν πυρὶ φλογὸς ἐν βάτω καὶ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὢν, ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ", τὸν τῶν ὅλων πατέρα καὶ δημιουργόν τὸν ταῦτα εἰπόντα, λέγουσιν εἶναι>> (Α' Ἀπολογία 63). [Οἱ Ἰουδαῖοι ἔχοντας ρητὰ γραμμένο στὰ συγγράμματα τοῦ Μωϋσῆ: "Καὶ ἐλάλησε ἄγγελος τοῦ Θεοῦ στὸν Μωϋσῆ σὲ πύρινη φλόγα στὸν βάτο καὶ εἶπε: Ἐγὼ εἶμαι ὁ ὢν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ", ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπε ὁ Δημιουργὸς καὶ Πατέρας τῶν πάντων].

Πράγματι, στό κεφ. 3 τῆς Ἑξόδου, ὅπου ἐξιστορεῖται ἡ συνομιλία τοῦ Μωϋσῆ, ἀρχικὰ ἐμφανίζεται ὁ <<ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρός ἐκ τοῦ βάτου>> (στίχ. 3), κατόπιν ὁ ὁμιλῶν στὸν Μωϋσῆ εἶναι ὁ <<Κύριος>>, στό τέλος δὲ ἀποκαλεῖται συνέχεια <<θεός>>, ὅπως: <<Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Μωϋσῆν· ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὢν...>>

(στίχ. 14). Ἀσφαλῶς λοιπόν ἔχουν γίνει κάποιες παραποιήσεις, γιά νά δείξουν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι ὁ Θεός-Πατήρ μίλησε στόν Μωϋσῆ. Κατά τόν Ἰουστῖνο ὁμως τό ἀρχικό κείμενο ἔλεγε ὅτι μίλησε ὁ ἐμφανισθεῖς ἄγγελος, πού δέν ἦταν ἄλλος ἀπό τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπαγγέλει ὅσα πρέπει νά γίνωνται γνωστά.

Στίς διαγραφές προφητειῶν ἀναφερομένων στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπάγεται καί ἡ ἀλλοίωση τοῦ χωρίου Ζαχ. 12,10, τό ὁποῖο στούς Ο' φέρεται ὡς ἐξῆς: <<... καί ἐπιβλέψονται πρὸς με ἀνθ' ὧν καταρχήσαντο...>> [καί θά στρέψουν τά βλέμματά τους πρὸς ἐμένα, ἀντί ἐκείνων πού χόρευσαν χλευάζοντας καί ἐμπαίζοντας]. Στό διορθωμένο ἐβραϊκό ὁμως (μετ. Ἀθ. Χαστούπη), τό κείμενο εἶναι: <<καί θά στρέψουν τότε τά βλέμματα πρὸς ἐκεῖνον, τόν ὁποῖον ἐξεκέντησαν>>, πού ἐπαναλαμβάνει ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης (Ἰωάν. 19,37).

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στίς ἐπιστολές του παρεμβάλλει πολλά χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐχουν ὁμως διαπιστωθῆ πολλές σημαντικές καί οὐσιώδεις διαφορές, τόσο ὡς πρὸς τήν μετάφραση τῶν Ο', ὅσο καί πρὸς τό ἐβραϊκό κείμενο. Ἡ ἀπό μνήμης ἀναγραφή τῶν χωρίων δέν εἶναι δυνατόν νά δικαιολογήσει τέτοιες διαφορές. Συνεπῶς ἡ πιό βάσιμη ἐξήγηση εἶναι ὅτι ὁ Παῦλος, σάν ἕνας ἀπό τούς καλλίτερου Νομομαθεῖς τῆς ἐποχῆς του, εἶχε μελετήσει τά γνήσια κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τά ὁποῖα ἦσαν προσιτά μόνο σέ ἐλάχιστους. Οἱ παραθέσεις του λοιπόν, ἀφοῦ ἀντλοῦνται ἀπό τήν αὐθεντική πηγῆ, ἔχουν μεγαλύτερη ἀξιοπιστία, καί ἀπό τό ἐβραϊκό καί ἀπό τήν μετάφραση τῶν Ο', δίνοντας ἔτσι ἕνα μέτρο σύγκρισης τῶν μεταβολῶν στά διατηρούμενα χωρία.

Οἱ μετέπειτα Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δέν συνέχισαν τήν κριτική ἐπί τοῦ κειμένου, προτιμῶντας νά δίνουν συμβολικές ἐρμηνεῖς, ὥστε νά ἀπαλύνωνται οἱ κακές ἐντυπώσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀποτελεῖ τό <<Ἄσμα Ἀσμάτων>>, σάν ἕνα θαυμάσιο ἐρωτικό ποίημα. Ὁ μόνος θεός πού τό ἐνέπνευσε, εἶναι ὁ θεός τοῦ ἔρωτος. Ἐν τούτοις οἱ Πατέρες, ὅπως ὁ Ὠριγένης καί ὁ Γρηγόριος Νύσσης, βασιζόμενοι στό κείμενο, συνέγραψαν ἐκτενεῖς θεολογικές πραγματεῖες, μέ νοήματα πού οὔτε κατά διάνοια εἶχε στό μυαλό του ὁ συντάκτης τοῦ Ἄσματος.

Ἡ Π. Διαθήκη, καλῶς ἢ κακῶς, εἶχε συνδεθῆ στενά μέ τήν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ καί ἡ ἀμφισβήτησή της θά ἐπέφερε μεγάλη ἀναστάτωση στίς τάξεις τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι δέν ἦσαν σέ θέση νά ἀντιληφθοῦν τήν διάκριση τῶν ἀληθῶν ἀπό τούς ψευδεῖς λόγους⁽²⁾. Μέ τήν τακτική τους αὐτή οἱ Πατέρες ἀπέφυγαν τούς σκοπέλους ἀφ' ἑνός, καί ἀφ' ἑτέρου τούς χρησιμοποίησαν σάν ἕνα εἶδος ἀσφαλοῦς βάσεως γιά τήν μετάδοση τῆς διδασκαλίας τους.

Ἡ ὅλη ὑπόθεση μοιάζει μέ τήν παραβολή τῶν ζιζανίων: Ὁ οἰκοδεσπότης ἔσπειρε τό σιτάρι, ἀλλά ὁ ἐχθρός του ἤλθε τήν νύχτα καί ἔσπειρε ζιζάνια. Ὅταν φύτρωσε τό σιτάρι μαζί μέ τά ζιζάνια, οἱ ὑπηρετές ζήτησαν ἀπό τόν οἰκοδεσπότη νά τά ξεριζώσουν. Αὐτός ἀπάντησε: <<Ὅχι, γιατί μαζεύοντας τά ζιζάνια θά ξεριζώσετε καί τό σιτάρι. Ἀφήστε τά νά αὐξάνονται μέχρι τόν

θερισμό, όποτε οί θεριστές θά τά μαζέψουν καί θά τά κάψουν>> (Ματθ. 13,24-30).

Ἡ Παλαιά Διαθήκη περιέχει τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ, μέχρις ενός σημείου, ό όποίος άνεμίχθη μέ πολλά ζιζάνια. Οί Πατέρες δέν θέλησαν νά τά αφαιρέσουν, διότι δέν ἦταν άκόμα ό κατάλληλος καιρός. Κάποτε όμως οί έμπειροί θεριστές πρέπει νά άρχίσουν τό έργο τους.

Προσθέτομε συμπληρωματικά μία μαρτυρία τοῦ Χρυσόστομου. Στο Ματθ. 2,23 άναφέρεται <<τό ρηθέν διά τῶν προφητῶν>> ότι ό Χριστός θά όνομασθῆ Ναζωραίος. Ὅμως αὐτή ἡ προφητεία δέν ύπάρχει στήν Π. Διαθήκη. Διερωτάται λοιπόν ό Χρυσόστομος: <<Καί ποιός προφήτης τό εἶπε αὐτό; Μήν τό έξετάζεις οὔτε νά πολυπραγμονεῖς. Διότι πολλά προφητικά βιβλία έξαφανίστηκαν... Διότι επειδή (οί Ἰουδαῖοι) ἦσαν ράθυμοι καί περιέπιπταν συνεχῶς στήν άσεβεια, άλλα μέν τά άφησαν νά καταστραφοῦν, άλλα δέ αὐτοί οί ἴδιοι τά κατέκαιαν καί τά ξεσχιζαν... Ἐάν δέ χωρίς νά ύπάρχουν βάρβαροι έπρόδωσαν έτσι τά βιβλία, πολύ περισσότερο μάλλον όταν έπῆλθαν οί βάρβαροι>> (Εἰς τό Κατά Ματθαῖον Θ' 4 PG 57,180).

Βεβαίως τό σοβαρώτατο αὐτό θέμα δέν έξαντλεῖται σέ λίγες σελίδες. Ἐάν έχουν διαφυλαχθῆ κάπου τά αὐθεντικά κείμενα τῆς Π. Διαθήκης καί έλθουν κάποτε στό φῶς, τότε θά προχωρήσει καί ἡ έρευνα σέ μεγαλύτερο βάθος.

(1) <<Εξαπλά>> καλεῖται ἡ μνημειώδης έκδοση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης από τόν Ὁριγένη σέ ἔξι παράλληλες στήλες πού περιλάμβαναν: τό εβραϊκό κείμενο, τό ἴδιο μέ ελληνικά γράμματα, καί τίς μεταφράσεις τοῦ Ἀκύλα, τοῦ Συμμάχου, τῶν Ἑβδομήκοντα, καί τοῦ Θεοδοτίωνος.

(2) Εἶναι γνωστό άκόμη ὅτι οί Ἑβραῖοι έσκωπταν τούς χριστιανούς διότι μετεχειρίζοντο νοθευμένη Γραφή (βλ. ΒΕΠ 9,19).

6. Οί <<δόκιμοι τραπεζῖτες>>

Τό γεγονός ότι ό φωτισμός τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προερχόταν καί από τίς δύο πλευρές, τοῦ Καλοῦ καί τοῦ Κακοῦ, έγνώριζε ό Ἰησοῦς Χριστός καί έδωσε τίς κατάλληλες οδηγίες στους Μαθητές του, νά διαχωρίζουν τούς άληθεῖς λόγους από τούς ψευδεῖς.

Ὁ Χριστός χρησιμοποίησε τήν έκφραση, ότι πρέπει νά γίνουν <<δόκιμοι τραπεζῖτες>>. Δηλαδή, όπως οί έμπειροί τραπεζῖτες ξεχωρίζουν εύκολα τά γνήσια νομίσιμα από τά κίβδηλα, έτσι καί εκείνοι έπρεπε νά μάθουν νά ξεχωρίζουν τά άληθῆ από τά ψευδή τῶν Γραφῶν.

Ἡ φράση <<δόκιμοι τραπεζῖτες>> δέν ύπάρχει στό κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης, μαρτυρεῖται όμως από άρκετούς άρχαίους συγγραφείς σάν λόγος τοῦ Κυρίου. Ἐπομένως ύπῆρχε στό βιβλίό μέ τά <<Λόγια>> τοῦ Κυρίου, τό όποίό περιλάμβανε τήν άρχική καταγραφή τῆς Διδασκαλίας του.

Ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς (Β' αἰών) τὴν ἀναφέρει σάν χωρίο τῆς Γραφῆς, μέ τὴν ἔννοια ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοκιμάζωνται οἱ ψευδεῖς λόγοι μέ τὴν ἀληθινὴ διαλεκτικὴ: <<... Εὐλόγα λοιπὸν καὶ ἡ Γραφή θέλουσα νὰ γίνωμε διαλεκτικοί, μᾶς παρακινεῖ μέ τό "γίνεσθε δόκιμοι τραπεζίται", ἄλλα μὲν ἀποδοκιμάζοντες, τό δέ καλὸν κατέχοντες>> (Στρωματεῖς Α' 28· ΒΕΠ 7,305).

Ὁ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, σύγχρονος τοῦ Ὀριγένη, γράφει γιὰ ἓνα θεόπεμπτο ὄραμά του: <<Ἀποδέχθηκα τό ὄραμα σάν σύμφωνο μέ τὴν ἀποστολικὴ φωνὴ πού παραγγέλει στοὺς δυνατώτερους: Νὰ γίνετε δόκιμοι τραπεζίτες>> (3ῆ ἐπιστολὴ πρὸς Φιλίμονα· ΒΕΠ 17,210). Ὁ Διονύσιος, δηλαδή, ἀντελήφθη ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ θεόσταλτο ὄραμα πού τὸν ἐνδυνάμωσε καὶ τὸν καθοδήγησε, διακρίνοντας αὐτό ἀπὸ ἀνάλογες πονηρὲς ἐμφανίσεις.

Τὴν ἴδια ἔκφραση χρησιμοποιοεῖ καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος: <<Ἄς ἐξετάσωμε λοιπὸν καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ λεγόμενα στίς θεῖες Γραφές γιὰ τό Ἅγιο Πνεῦμα καὶ σάν δόκιμοι τραπεζίτες νὰ διακρίνωμε, ἐάν τό Πνεῦμα ἔχει κάτι ἴδιον πρὸς τὰ κτίσματα... κλπ.>> (Ἐπιστολὴ πρὸς Σεραπίωνα 21· ΒΕΠ 33,110).

Ὅμοιος ὁ Χρυσόστομος: <<Γι' αὐτό ἀκριβῶς (ὁ Κύριος) εἶπε: γίνεσθε τραπεζίται δόκιμοι, ὄχι γιὰ νὰ στέκεστε στήν ἀγορὰ καὶ νὰ μετράτε τὰ ἀργύρια, ἄλλα γιὰ νὰ βασανίζετε τοὺς λόγους μέ κάθε ἀκρίβεια>> (Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Πράξεων Δ'· ΡΓ 51,99).

Ἡ σαφέστερη καὶ πληρέστερη παράθεση τοῦ χωρίου ὑπάρχει σέ ἓνα κείμενο τοῦ Κλήμεντος ἐπισκόπου Ρώμης, ὁ ὁποῖος καταγράφει μίαν σχετικὴ συζήτηση μέ τὸν ἀπόστολο Πέτρο:

<<Καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· Εἰ οὖν τῶν Γραφῶν ἃ μὲν ἐστὶν ἀληθῆ, ἃ δὲ ψευδῆ, εὐλόγως ὁ Διδάσκαλος ἡμῶν ἔλεγεν· Γίνεσθε τραπεζίται δόκιμοι· ὡς τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς, τινῶν μὲν δοκίμων ὄντων λόγων, τινῶν δὲ κιβδηλῶν>> (Ὁμιλία Β' 51· ΒΕΠ 1,79). [Καὶ ὁ Πέτρος εἶπε: Ἐάν λοιπὸν στίς Γραφές⁽¹⁾ ἄλλα μὲν εἶναι ἀληθῆ, ἄλλα δὲ ψευδῆ, δικαιολογημένα ὁ Διδάσκαλός μας ἔλεγε: "Νὰ γίνετε δόκιμοι τραπεζίτες", ὅπως συμβαίνει μέ τίς Γραφές, ὅπου μερικοὶ λόγοι εἶναι γνήσιοι, μερικοὶ δὲ κίβδηλοι].

Σέ ἄλλο δὲ σημεῖο τοῦ ἔργου ὁ Πέτρος ἐπαναλαμβάνει: <<Ἐάν ἐγνώριζαν τὸν Θεό, δέν θὰ ἁμάρταναν πιστεύοντας στὰ βιβλία πού ἐγράφησαν πρὸς πειρασμὸν κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Ἰησοῦς, θέλοντας νὰ ὑποδείξει σαφέστερα τὴν αἰτία τῆς πλάνης τῶν, λέγει: "Διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ γνωρίζοντες τὰ ἀληθῆ τῶν Γραφῶν, ἐνεκα τοῦ ὁποῖου ἀγνοεῖτε καὶ τὴν δύναμη τοῦ Θεοῦ". Γι' αὐτό πρέπει κάθε ἄνθρωπος πού θέλει νὰ σωθεῖ, νὰ γίνει κριτὴς τῶν βίβλων πού ἐγράφησαν γιὰ πειρασμό. Διότι ἔτσι εἶπε ὁ Διδάσκαλος: "γίνετε ἐμπειροὶ τραπεζίτες". Τραπεζίτες δὲ χρειάζονται, διότι τὰ γνήσια εἶναι ἀναμειγμένα μέ τὰ κίβδηλα>> (Κλήμεντος, Ὁμιλία ΙΗ' 20· ΒΕΠ 1,209)⁽²⁾.

Ἐδῶ, ἐκτός ἀπὸ τό χωρίο γιὰ τοὺς δόκιμους τραπεζίτες, ὑπάρχει καὶ τό <<διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰ ἀληθῆ τῶν γραφῶν...>>. Στὰ Εὐαγγέλια ὅμως ὁ στίχος αὐτός ἀναγράφεται ὡς ἐξῆς: <<πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς...>> (Ματθ. 22,29· Μάρκ. 12,24).

Ὁ Χριστός δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ εἰπεί στους Σαδδουκαίους ὅτι πλανῶνται ἐπειδὴ <<δὲν γνωρίζουν τίς γραφές>>, ἀφοῦ σέ ὄλη τῆ ζωὴ τους τίς γραφές μελετοῦσαν καὶ ἐξηγοῦσαν. Ἐκεῖνο ὅμως πού δὲν γνώριζαν, ἦσαν ἀκριβῶς <<τὰ ἀληθῆ τῶν γραφῶν>>. Δηλαδή, δὲν μπορούσαν νὰ ξεχωρίσουν ποῖοι λόγοι τῆς Γραφῆς ἦσαν ἀληθινοὶ καὶ ποῖοι ψεύτικοι. Μόνον ἔτσι ἡ φράση τοῦ Κυρίου ἀποκτᾶ σαφές νόημα. Συνεπῶς ἡ παράθεση τοῦ χωρίου ἀπὸ τὸν Κλήμεντα προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ μορφή τοῦ κειμένου καὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἀποκατασταθῆ.

Στὸ ἴδιο θέμα ἀναφέρεται καὶ ὁ Ὁριγένης, συσχετίζοντας καὶ τὰ πολλὰ βιβλία πού ἐγράφησαν κατὰ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ: <<Ὅπως στους παλαιούς Ἰσραηλίτες πολλοὶ ἐπροφήτευσαν, ἀλλὰ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ψευδοπροφῆτες, καὶ στὸν λαό ὑπῆρχε τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων διὰ τοῦ ὁποίου ἐκρίνετο ὁ ἀληθινὸς προφήτης καὶ ὁ ψευδώνυμος, ἔτσι καὶ τώρα στὴν καινὴ διαθήκη πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ γράψουν εὐαγγέλια, ἀλλὰ οἱ ἔμπειροι τραπεζῖτες δὲν τὰ ἐνέκριναν ὅλα, ἀλλὰ ἐξέλεξαν μερικά ἐξ αὐτῶν>> (Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Α΄ ΒΕΠ 15,11).

Συμπεραίνομε, λοιπόν, ὅτι ὁ Κύριος ἔδωσε ἐντολὴ νὰ διαχωρίζονται οἱ ἀληθεῖς ἀπὸ τοὺς ψευδεῖς λόγους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ φράση <<γίνεσθε τραπεζῖται δόκιμοι>> δὲν ὑπάρχει σήμερα στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ ἡ παράθεσή της στὰ κείμενα τῶν Πατέρων σάν λόγος τοῦ Κυρίου δὲν ἀφήνει καμμία ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀuthenticότητά της.

(1) Στὴν ἀποστολικὴ περίοδο καὶ στὰ πρῶτα χριστιανικὰ κείμενα, μὲ τὸν ὄρο <<Γραφές>> ἐννοεῖται μόνον ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, διότι δὲν εἶχε διαμορφωθῆ ἀκόμη ὁ Κανὼνας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

(2) Τὰ δύο αὐτὰ ἀποσπάσματα ἀνήκουν στὰ λεγόμενα <<Κλημέντια>>, τὰ ὁποῖα στή σημερινὴ μορφή τους δὲν θεωροῦνται γνήσια ἔργα τοῦ Κλήμεντος Ρώμης, ἀλλὰ μεταγενέστερες διασκευές. Πιστεύομε ὅμως ὅτι τὰ χωρία πού ἀναφέρονται σάν λόγοι τοῦ Κυρίου ἀνήκουν στὸ ἀρχικὸ ἀuthenticὸ ἔργο, γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ διατυπώθηκαν ἀργότερα τόσο πολυμερές ἀπόψεις γιὰ τὴν Π. Διαθήκη. Ἐξ ἄλλου ἡ νεώτερη κριτικὴ ἔρευνα γιὰ τὴν γνησιότητα ἢ μὴ τῶν ἔργων δὲν ἔχει ὀλοκληρωθῆ. Σημειωτέον ὅτι ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος τὰ ἀναγνωρίζει σάν καλῶς ἀποδεικτὰ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία (Ἐκκλ. Ἱστ. III 18 PG 145, 932).

7. Οἱ ἀπαγορευτικὲς διατάξεις

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὑπάρχουν σποραδικὲς ἀπαγορευτικὲς διατάξεις γιὰ τὴν μαντεία, τὴν οἰωνοσκοπία, τοὺς ἐγγαστρίμυθους κλπ. Ἡ πιὸ σημαντικὴ ὅμως, πού ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς ἀπὸ τοὺς ἀντιτιθέμενους στὸν πνευματισμὸ, βρίσκεται στὸ Δευτερονόμιο:

<<οὐχ εὐρεθῆσεται ἐν σοί... μαντευόμενος μαντείαν, κληδονιζόμενος καὶ οἰωνιζόμενος, φαρμακός, ἐπαείδων ἐπαοιδῆν, ἐγγαστρίμυθος καὶ τερατοσκοπός,

ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς. Ἔστιν γάρ βδέλυγμα κυρίῳ τῷ θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα· ἔνεκεν γάρ τῶν βδελυγμάτων τούτων κύριος ἐξολοθρεύσει αὐτούς ἀπὸ σοῦ» (Δευτ. 18,10-12). [Δέν θά εὐρεθῆ μεταξύ σας... ἄνθρωπος πού νά ἐπιδίδεται σέ μαντεῖες, στοὺς κλήδονες, στοὺς οἰωνούς, φαρμακευτής, ἀπαγγέλων μαγικές ἐπωδές, ἐγγαστριμυθος, τερατοσκόπος ἢ ἐρωτῶν τοὺς νεκρούς. Ὁ ἀσχολούμενος μέ αὐτά εἶναι βδέλυγμα στόν Κύριο καί Θεό σας. Ἐπειδή (οἱ κάτοικοι τῆς Χαναάν) ἐπιδίδονται στά μυσσάρά αὐτά πράγματα, ὁ Κύριος θά τοὺς ἐξολοθρεύσει ἀπό τά μάτια σας].

Μεταξύ τοῦ λαοῦ τήν ἐποχή ἐκείνη εἶχαν μέγιστη διάδοση κάθε εἶδους παρόμοιες ἐνέργειες, ἀποτελῶντας ἀληθινή μάλιστα. Γιά νά κρίνουμε λοιπόν σωστά τήν ἀνωτέρω ἀπαγόρευση, πρέπει νά τήν τοποθετήσουμε στά ἱστορικά της πλαίσια, μέ ὑπόβαθρο τήν κοινωνική καί πνευματική κατάσταση τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ.

Οἱ πολλές ἑκατοντάδες μάντεων, μάγων, προφητῶν, οἰωνοσκόπων, φαρμακευτῶν, μαγγανευτῶν κλπ., εἶχαν δημιουργήσει ἕνα πρωτοφανές κλίμα δεισδαιμονιῶν, προλήψεων καί προκαταλήψεων. Ἐδῶ ἀκριβῶς ὀφείλονται οἱ ἀπαγορευτικές διατάξεις, πού ὅπως φαίνεται δέν ἐπετύγχαναν νά περιορίσουν πλήρως τό κακό, ἀφοῦ κάθε λίγο ἐπαναλαμβάνονται.

Τό σημεῖο πού συνδέεται ἄμεσα μέ τόν πνευματισμό εἶναι μόνο τό <<ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς>>. Μεταξύ τῶν ἄλλων ὑπῆρχαν καί κοινά διάμεσα ἀσχολούμενα μέ τήν ἐπίκληση κατώτερων ψυχῶν. Πολλοί ἄνθρωποι κατέφευγαν σέ αὐτά, γιά διάφορους λόγους, συνήθως προσωπικοῦ συμφέροντος, ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει καί σήμερα. Συγκρίνοντας λοιπόν τήν σημερινή κατάσταση μέ ἐκείνη τήν ἐποχή, μπορούμε νά συμπεράνουμε τί συνέβαινε:

Τά κοινά αὐτά διάμεσα, οἱ κοινοί μάντεις, ἐξαπατοῦσαν τοὺς ἀφελεῖς καί εὐκολόπιστους, ἔναντι ἀμοιβῆς, χωρίς νά προσφέρουν καμμία οὐσιαστική βοήθεια, ἐκτός ἀπό ψεύτικες ὑποσχέσεις καί ἀπατηλές ἐλπίδες. Ἐπί πλέον στίς ἐπικοινωνίες τους πολλές φορές παρεισέφρυναν πονηρά ἢ ἄστατα πνεύματα, ὥστε νά προκαλοῦν ἀκόμη μεγαλύτερη σύγχυση. Ὑπῆρχαν ἀκόμη πολλά ψευτο-διάμεσα πού μετῆρχοντο τεχνάσματα ἢ ἀπάτες γιά τήν προσέλκυση πελατείας.

Ἄρα, ἡ ἀπαγόρευση νά ἐπερωτοῦν τοὺς νεκρούς στόχευε ἀρχικά στήν προφύλαξη τῶν ἱερέων ἀπό τήν κατάπτωση, γενικώτερα δέ στήν προστασία τοῦ λαοῦ ἀπό τοὺς ἐκμεταλλευτές τῆς εὐπιστίας του. Συνίσταται δηλαδή στήν ἀπαγόρευση τοῦ ἀρνητικοῦ πνευματισμοῦ, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ γνήσιοι προφῆτες ἀσκοῦσαν τό ἔργο τους χωρίς νά παρεμποδίζονται.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὑπάρχουν πλείστες διατάξεις στό Δευτερονόμιο καί στά ἄλλα βιβλία τῆς Πεντατεύχου, πού ὄχι μόνο δέν ἰσχύουν σήμερα, ἀλλά οὔτε θά διενοεῖτο κανεῖς νά εἰσηγηθῆ τήν ἐφαρμογή τους⁽¹⁾. Πῶς λοιπόν ἐκλέγουν αὐτό μόνο τό χωρίο, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἀποτελεῖ διαχρονική ἐντολή τοῦ Θεοῦ πρὸς τήν ἀνθρωπότητα;

Ἄρα οἱ ἐπικαλούμενοι αὐτό τό χωρίο διαπράττουν διπλό σφάλμα: Πρῶτον τό ἀπομονώνουν ἀπό τό ἱστορικό του πλαίσιο, δηλ. τίς κοινωνικές συνθήκες καί

συνήθειες του λαού ένεκα των όποιων έλέχθη, και δεύτερον γενικεύουν την έννοια της απαγόρευσης και στον γνήσιο πνευματισμό. Αύτός όμως αποτελούσε τον σωστό δρόμο επικοινωνίας των προφητών με τον Κύριο, οι όποιοι ούδέποτε παρεμποδίστηκαν στο έργο τους από παρόμοιες διατάξεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τά αναφερόμενα περί της Ρεβέκκας που ήταν στεῖρα και συνέλαβε κατόπιν δειήσεως του Ίσαάκ: <<Έσκίρτων δέ τά παιδία έν αὐτῇ· εἶπεν δέ: Εἰ οὕτως μοι μέλλει γίγνεσθαι, ἵνα τί μοι τοῦτο; Ἐπορεύθη δέ πύθεσθαι παρά Κυρίου, και εἶπεν Κύριος αὐτῇ· δύο ἔθνη έν τῇ γαστρί σου εἰσιν.... κλπ>> (Γέν. 25,21-23). [Σκιρτοῦσαν δέ τά παιδία μέσα της και εἶπε: Ἐάν πρόκειται νά γίνεται ἔτσι, γιατί συμβαίνει αὐτό σέ μένα; Μετέβη δέ νά συμβουλευθῇ τόν Κύριο και ὁ Κύριος τῆς εἶπε: Δύο ἔθνη εὐρίσκονται στήν κοιλιά σου... κλπ]. Ἐγεννήθησαν δέ ἔξ αὐτῆς ὁ Ἡσαῦ και ὁ Ἰακώβ.

Ἡ Γραφή δέν διευκρινίζει οὔτε ποῦ ἐπορεύθη ἡ Ρεβέκκα, οὔτε μέ ποιόν τρόπο τῆς ἀπάντησε ὁ Κύριος. Τό γεγονός εἶναι πάντως ὅτι και πρῖν ἀπό τόν Μωϋσῆ ὑπῆρχαν ἄτομα ἐπικοινωνοῦντα μέ τόν Κύριο, χωρίς νά ἰσχύουν ἀπαγορευτικές διατάξεις, ἀφοῦ τέτοια ἄτομα μπορούσε νά συμβουλευθῇ και ἡ σύζυγος του πατριάρχη των Ἑβραίων Ίσαάκ.

(1) Ἐκτός ἀπό τίς πολλαπλές καταδίκες σέ θάνατο, ὑπάρχουν οἱ διατάξεις περί του Σαββάτου, οἱ θυσίες καθορισμένων ζώων γιά τήν ἐξιλέωση ἁμαρτιῶν, τά ἁλοκαυτώματα, οἱ καθάρσεις κλπ., καλῶς ἴσως γιά ἐκείνη τήν ἐποχή, ἀλλά ἀνεφάρμοστα σήμερα. Ἐπάρχει ἀκόμη στήν ἀρχή του ἴδιου κεφαλαίου ἡ ἐντολή, ὅτι οἱ Λευῖτες ἱερεῖς δέν θά ἔχουν ἰδιοκτηρία οὔτε κληρονομία, ἀλλά θά πρῶγουν ἀπό τίς προσφερόμενες θυσίες και τίς ἀπαρχές των προϊόντων (Δευτ. 18,1-5). Οὐδεμία ἀπό αὐτές τίς διατάξεις ἐφαρμόζεται, ὅπως ἀλλωστε και πολλές ἄλλες.

8. Τό ἐφῶδ και τά οὐρίμ-θουμμίμ

Μέχρι τώρα ἀναφερθήκαμε στίς θετικές και ἀρνητικές πλευρές του προφητισμού στήν Π. Διαθήκη. Στήν παρούσα ἐνότητα θά ἐξετάσουμε τους ἐπίσημους τρόπους προφητείας και διάγνωσης των θείων βουλήσεων, που καθιερώθηκαν ἀπό τόν ἴδιο τόν Μωϋσῆ κατ' ἐντολή και καθοδήγηση του Κυρίου. Αὐτά δέ ἦσαν τό <<ἐφῶδ>> ἢ <<λογεῖον των κρίσεων>> και τά <<οὐρίμ-θουμμίμ>>.

Ἀποτελοῦσαν μέρη τῆς ἱερατικῆς στολῆς και μόνο στον ἀρχιερέα ἐπιτρεπτόταν ἡ χρήση τους. Συνεπῶς ἦσαν ἄσχετα μέ τό προφητικό χάρισμα. Οἱ ὁδηγίες κατασκευῆς τους δίδονται στό 28ο κεφ. τῆς Ἐξόδου.

Τό ἐπάνω μέρος τῆς ἱερατικῆς στολῆς ἦταν ἡ ἐπωμίς, ἓνα εἶδος γιλέκου ἀποτελούμενο ἀπό δύο τεμάχια ὑφάσματος τά ὁποῖα ἐκάλυπταν τό στήθος και τήν ράχη. Στά πλάγια συνδέοντο μεταξύ τους μέ δύο λωρίδες, ἐνῶ στους ὤμους ὑπῆρχαν δύο πολύτιμοι λίθοι μέ ἀνάγλυφα τά ὀνόματα των δώδεκα φυλῶν, ἀνά ἕξι στον καθένα.

Τό ἐφῶδ ἢ λογεῖον των κρίσεων ἦταν ἓνας θύλακας τετράγωνος, σάν τσέπη,

μέ πλευρά μιᾶς πιθαμῆς, κατασκευασμένος ἀπό τό ἴδιο ὕφασμα ὅπως ἡ ἐπωμίδα. Στήν ἐξωτερική πλευρά εἶχαν προσκολληθῆ μέ χρυσές συνδέσεις 4 σειρές πολυτίμων λίθων (διαφορετικῶν μεταξύ τους), ἀνά τρεῖς σέ κάθε σειρά⁽¹⁾. Στούς 12 συνολικά λίθους ἦσαν γραμμένα πάλι τά ὀνόματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ. Τό ἐφῶδ στερεωνόταν μέ λωρίδες στήν ἐπωμίδα, ὥστε νά βρίσκεται ἐπάνω στό στήθος τοῦ ἀρχιερέα.

Συνήθως τό ἐφῶδ ταυτίζεται μέ τήν ἐπωμίδα, πολλοί μάλιστα δέχονται καί γλωσσική συσχέτιση μεταξύ τῶν δύο λέξεων. Ὅπως θά ἰδοῦμε ὁμως, οἱ χρησιμοῖ ἐπετυγχάνοντο μέσω τοῦ λογεῖου, πού στήν μετάφραση τῶν Ο' ἀποδίδεται ὡς *περιστήθιον*. Ἐπομένως τό ἐφῶδ ἦταν τό λογεῖον. Βάσει ὁμως τοῦ ρητορικοῦ σχήματος τῆς ὀνομασίας τοῦ περιέχοντος ἀπό τοῦ περιεχομένου, ὁλόκληρο τό μέρος αὐτό τῆς στολῆς, δηλ. ἡ ἐπωμίδα μέ τόν προσαρτημένο θύλακα, ἔλαβε τήν ὀνομασία ἐφῶδ.

Μέσα στό λογεῖον ὑπῆρχαν δύο ἀντικείμενα, γνωστά μέ τά ὀνόματα Οὐρίμ καί Θουμίμ. Τί ἀκριβῶς ἦσαν αὐτά, παραμένει μέχρι σήμερα ἀγνωστο⁽²⁾. Στούς Ο' ἀποδίδονται ὡς *δηλοι*, διότι μέσω αὐτῶν φανερωνόταν (ἐδηλοῦτο) ἡ θεία βούληση.

Στήν Π. Διαθήκη ἀναφέρεται πολλές φορές ἡ χρήση τῶν δήλων, χωρίς ὁμως νά ξεκαθαρίζεται πῶς ἀκριβῶς ἐδίδοντο οἱ ἀπαντήσεις (βλ. Ἀριθ. 27,21· Δευτ. 33,8· Α' Βασ. 14,41· Ὡσηέ 3,4 κλπ.). Σέ μερικές περιπτώσεις σχηματίζεται ἡ ἐντύπωση ὅτι οἱ ὑποβαλλόμενες ἐρωτήσεις ἦσαν τέτοιες ὥστε ἡ ἀπάντηση νά δίδεται διαζευκτικά (ναί ἢ ὄχι), ἢ νά γίνεται ἐκλογή μεταξύ δύο ἀτόμων. Ἀπό τό γεγονός αὐτό διατυπώθηκε ἡ ἄποψη, ὅτι τά δύο ἀντικείμενα ἦσαν δύο λιθάκια, διαφορετικά ὡς πρός τήν ὕλη καί τό χρῶμα, πού ἐλέγοντο τό ἓνα οὐρίμ καί τό ἄλλο θουμίμ. Ὁ ἀρχιερέας τά ἀναμίγνυε στόν θύλακα καί ἐβγαζε ἓνα, τό ὁποῖο ἐδήλωνε τήν ἀπάντηση, βάσει μιᾶς προηγουμένης ἐπιστήμανσης (βλ. ΘΗΕ στή λέξη Οὐρίμ).

Βεβαίως τά ἀνωτέρω εἶναι ἐντελῶς ὑποθετικά καί δέν ἀνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα. Ἐάν ἦταν ἔτσι, πάντοτε θά ἐδίδοτο ἀπάντηση. Ὑπάρχουν ὁμως περιπτώσεις πού ὁ Κύριος δέν ἀπαντᾷ διά τῶν δήλων, ὅπως στήν περίπτωση τοῦ Σαούλ (Α' Βασ. 28,6). Ἄρα κάτι ἄλλο συνέβαινε, συνδυαζόμενο μέ τήν ἄμεση ἐκδήλωση τῆς θείας δύναμης. Ὅπως λοιπόν, στήν περίπτωση τοῦ Σαούλ, τό Πνεῦμα τοῦ Κυρίου δέν ὁμίλησε μέσω τῶν προφητῶν, γιά τόν ἴδιο λόγο ἡ θεία δύναμη ἀρνήθηκε νά ἀπαντήσει καί μέσω τῶν δήλων.

Ὑπάρχει ὁμως ἓνα ἱστορικό κείμενο πού ρίχνει ἄπλετο φῶς στήν ὑπόθεση. Εἶναι τό <<Χρονικόν>> τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ τοῦ καλούμενου Ἀμαρτωλοῦ (9ος αἰ.), ὅπου δίδεται πλήρης περιγραφή τοῦ πῶς ἐλαμβάνοντο οἱ χρησιμοῖ μέσω τῶν δύο ὀργάνων. Ἐπειδή τό κείμενο αὐτό τό ἀγνοοῦν ἀκόμη καί πολλοί θεολόγοι, παραθέτομε ἐκτενῶς ὅσα σημεῖα σχετίζονται μέ τό θέμα μας:

<<... ἐπενδύετο δέ καί ἄλλον χιτῶνα ἐκ βύσσου καί ὑακίνθου καί πορφύρας καί κοκκίνου καί χρυσοῦ καί παντοίων χρωμάτων περιωραῖσμένον καί καθυφασμένον καί μέχρι τῶν μηρῶν κατερχόμενον καί ζώνη ὁμοία τῇ πρώτῃ

κατασφιγγόμενον, ὅπερ ἐπωμῖς καὶ ἐφοῦδ προσηγορεύετο. Διό καὶ Ἄκυλας ἐπένδυμα αὐτό κέκληκεν, ἐν ᾧ καὶ ἐπεπόρπου σαρδόνυχες καθ' ἑκάτερον τῶν ὤμων χρυσίῳ δοκίμῳ περιεχόμενοι, καὶ ἄλλοι ἰβ' λίθοι μεγέθει καὶ κάλλει διαφέροντες καὶ ἀνθρώποις δυσπόριστοι.... Συνῆν δὲ τῷ ἐφοῦδ περίτιμμα σπιθαμῆς μὲν τό μήκος καὶ σπιθαμῆς τό εὖρος τετράγωνον περί τό στήθος, τοῖς αὐτοῖς δέ οἷς καὶ τό ἐφοῦδ κάλλεσι διηριθσμένον, ὅπερ δὴ καὶ αὐτό ἐβραϊστί μὲν ἐφοῦδ καὶ φάεσσιν ὠνομάζετο, ἑλληνιστί δὲ λόγιον καὶ δήλωσις προσηγορεύετο, δι' οὗ ὁ Θεός μέλλουσι πολεμεῖν νίκην πρόδηλον προέλεγεν. Τοσαύτη γάρ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ λίθων ἀπέστιλβεν αὐγῇ, μήπω τῆς στρατείας κεκινημένης, καὶ μάλιστα τοῦ ἀδαμαντίου λίθου σημασίας ποιοῦντος, ὡς τῷ πλήθει τυγχάνειν γνώριμον τό παρεῖναι τόν θεόν εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῖς. Ἐν μέσῳ γάρ εἶχεν ὡσπερ ἀστέρα ὀλόχρυσον καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ σμαράγδους ἔχοντας ἀνά ἕξ ἐγγεγραμμένας τάς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ, ἐν δὲ τῷ μεταξύ τῶν δύο σμαράγδων λίθον ἀδάμαντα. Ἦνίκα γοῦν ἐμελλεν ὁ ἱερεὺς ἐπερωτᾶν τόν θεόν, ἐδέσμει αὐτό ἐν τῇ ἐπωμίδι κατὰ μέσον τοῦ στέρνου καὶ ὑποτιθῶν τάς χεῖρας ὑποκάτωθεν εὐρίσκετο ἐξηπλωμένον ταῖς παλάμαις αὐτοῦ καθάπερ πυξίον. Ὅθεν φησὶν ὁ Σαουλ πρὸς τόν ἱερέα βουλόμενος εἰς τόν πόλεμον θάττον παρατάξασθαι· συνάγαγε τάς χεῖράς σου καὶ ἄρον τό ἐφοῦδ. Καί οὕτω λοιπόν ἀφορῶν εἰς τό ἐφοῦδ ἠρώτα τόν θεόν τό ἐρώτημα προσέχων ἀκριβῶς τε καὶ μᾶλλον εἰς τόν ἀδάμαντα λίθον, ὃς ἐναλλάττων τήν χροιάν ἐκ θείας μεταβολῆς καὶ ἀλλοιώσεως ἐδήλου προφανῶς τά τῷ λαῷ ἐσόμενα. Μέλας μὲν γάρ γινόμενος θάνατον, ἐρυθρός δὲ σφαγίας, λευκός δὲ διαλλαγῆν τοῦ θεοῦ προεσήμαινεν. Καί πρὸς τούτοις ἦσαν καὶ γράμματα ἐκ χαλκοῦ καθαρωτάτου πεποιημένα καὶ ἐκτετυπωμένα ἐκάστου στοιχείου τοῦ παρ' Ἑβραίοις ἀλφαβήτου, ἅπερ δὴ προσάγων ὁ ἱερεὺς τῷ κυρίῳ καὶ ἐπιτιθῶν ἐν τῷ ἐφοῦδ καὶ οὕτω διερωτῶν, εὐθύς ἀνωρθοῦντο θεία κινήσει τά στοιχεῖα δηλοῦντα σαφῶς τήν ἐπίνευσιν τοῦ θεοῦ ἢ τήν ἀνάνευσιν. Οἶον, εἰ μὲν ἦν τό ἐρώτημα καὶ τό πρᾶγμα κατὰ γνώμην θεοῦ, ἀνωρθοῦντο μόνα τά δηλοῦντα τό ναί, εἰ δὲ παρά γνώμην αὐτοῦ ἐτύγχανεν, ἀνωρθοῦντο μόνα τά σημαίνοντα τό οὐ. Ὡσαύτως γε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀποκρίσεων τοῦ κυρίου τῶν διὰ τῶν δήλων γινομένων προδήλως καὶ διαφόρως συνέβαινεν, εἴ γε πάντως εὐδόκιμοι αὐτῷ ὑπῆρχαν· εἰ δὲ ὠργισμένους ἦν αὐτοῖς, οὐδέν αὐτοῖς διὰ τῶν δήλων τούτων ἀπεκρίνατο οὔτε μὴν διὰ θείων ἀποκαλύψεων ἢ προφητειῶν>>. (Γεωρ. Ἀμαρτωλοῦ, Χρονικόν ΙΗ', Περί τῆς στολῆς τοῦ ἀρχιερέως PG 110, 68-72).

[Φοροῦσε δὲ ὁ ἀρχιερέας καὶ ἄλλον χιτῶνα, ἀπό βύσσον καὶ ὑάκινθον, μέ πολλά χρώματα ἐξωραϊσμένον καὶ κατερχόμενον μέχρι τοὺς μηρούς. Σφιγγόταν μὲ ζώνη ὅμοια μὲ τὴν πρώτη, ἡ ὅποια ὀνομάζεται ἐπωμῖς καὶ ἐφοῦδ· γι' αὐτό ὁ Ἄκυλας τό ὄνόμασε <<ἐπένδυμα>>, τό ὅποιο κούμπωνε στοὺς ὤμους μὲ σαρδόνυχες δεμένους μὲ χρυσό.

Καὶ ὑπῆρχαν ἄλλοι 12 λίθοι διαφορετικοὶ στό μέγεθος καὶ στό κάλλος, δυσεύρετοι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.... Μαζί μὲ τό ἐφοῦδ ὑπῆρχε ἕνα ὕφασμα μιᾶς πιθαμῆς μήκους καὶ πλάτους τετράγωνο περί τό στήθος, στολισμένο μὲ τόν ἴδιο

τρόπο, πού καί αὐτό ἑβραϊκά ὀνομαζόταν ἐφοῦδ, ἑλληνικά δέ λόγιον. Ἀπεκαλεῖτο καί <<φανέρωσις>>, διά τοῦ ὁποίου ὁ Θεός, ὅταν ἐπρόκειτο νά πολεμήσουν, τοὺς προέλεγε φανερὴ νίκη. Διότι ἀπὸ τοὺς λίθους ἔβγαине τέτοια λάμψη, πρὶν ξεκινήσει ἡ ἐκστρατεία, καί μάλιστα τοῦ ἀδαμάντινου λίθου, ὥστε στό πλῆθος τοῦ λαοῦ γινόταν φανερό ὅτι ὁ Θεός παρευρίσκεται σέ ἐπικουρία τους. Στό μέσον εἶχε ἓνα σχῆμα ὀλόχρυσου ἀστέρος καί ἐκατέρωθεν δύο σμαράγδια μέ γραμμένες ἀνά 6 τίς 12 φυλές τοῦ Ἰσραήλ. Μεταξὺ δέ τῶν σμαραγδιῶν ἓναν ἀδάμαντα. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἱερεὺς ἐπρόκειτο νά ἐρωτήσει τὸν Θεό, ἔδενε αὐτόν στήν ἐπωμίδα στό μέσο τοῦ στέρνου, καί βάζοντας τὰ χέρια ἀπὸ κάτω, τὸ ἄπλωνε στίς παλάμες του σάν πινακίδα. (Γι' αὐτὸ ὁ Σαοὺλ θέλοντας νά παραταχθῆ γρήγορα γιὰ πόλεμο, λέγει στὸν ἱερέα: "Βάλε μαζί τὰ χέρια σου καί σήκωσε τὸ ἐφοῦδ" Α' Βασ. 14,18-19). Καί ἔτσι λοιπὸν κοιτάζοντας τὸ ἐφοῦδ, ὑπέβαλε στὸν Θεό τὸ ἐρώτημα, προσέχοντας ἀκριβῶς καί μάλιστα στὸν ἀδάμαντα, ἐπειδὴ ἀλλάζοντας τὸ χρῶμα μέ θεϊκὴ μεταβολὴ καί ἀλλοίωση, ἐδήλωνε σαφῶς τὰ μέλλοντα νά συμβοῦν στὸν λαό. Ἐάν γινόταν μαῦρος, ἐσήμαινε θάνατο-κόκκινος, σφαγῆς· λευκός, συνδιαλλαγή μέ τὸν Θεό.

Ἐπὶ πλέον ὑπῆρχαν γράμματα κατασκευασμένα ἀπὸ καθαρὸ χαλκὸ καί ἐκτυπωμένα μέ τὸ κάθε στοιχεῖο τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου. Αὐτὰ προσήγαγε ὁ ἱερεὺς στὸν Κύριον τοποθετῶντας ἐπάνω στό ἐφοῦδ, καί μέ τὴν ἐρώτηση ἀνορθώνοντο ἀμέσως μέ θεϊκὴ κίνηση⁽³⁾ τὰ στοιχεῖα, φανερόνοντας σαφῶς τὴν συμφωνία τοῦ Θεοῦ ἢ τὴν ἄρνηση. Δηλαδή, ἐάν τὸ τιθέμενο ἐρώτημα καί τὸ ζήτημα ἦταν σύμφωνο πρὸς τὴν γνώμη τοῦ Θεοῦ, ἀνορθοῦντο μόνον τὰ ψηφία πού ἐδήλωναν τὸ ναί, ἐάν δέ ἦταν ἀντίθετο, ἀνορθοῦντο μόνον αὐτὰ πού ἐσήμαιναν τὸ ὄχι. Ἐπίσης καί γιὰ τίς ἄλλες ἀπαντήσεις τοῦ Κυρίου πού ἐδίδοντο μέ τοὺς δῆλους συνέβαινε τὸ ἴδιο, ἀνάλογα μέ τὴν περίσταση, ἐάν βεβαίως οἱ ἐρωτῶντες ἦσαν εὐπρόσδεκτοι ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐάν ὁμως ἦταν ὀργισμένος μέ αὐτούς, τότε δέν ἀπαντοῦσε τίποτε μέ τοὺς δῆλους, οὔτε ἀκόμη διὰ θεῶν ἀποκαλύψεων (ὄραμάτων) ἢ προφητειῶν].

Ἡ καταπληκτικὴ αὐτὴ μοναδικὴ περιγραφή ἀποδεικνύει ὅτι οἱ δῆλοι ἦσαν τὸ πρῶτο πνευματιστικὸ ἀβάκιον πού ἀναφέρεται στήν ἱστορία! Στὰ ἀβάκια τῶν νεώτερων πνευματιστῶν ὑπάρχουν ἐπίσης τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου σέ κάποια διάταξη (συνήθως κυκλική), ἐνῶ ἓνα ἀντικείμενο κινεῖται διαδοχικὰ στὰ γράμματα, σχηματίζοντας λέξεις καί φράσεις. Οἱ χρησιμοποιούμενες μέθοδοι καί τεχνικὲς εἶναι πολλές. Δέν ἔχει σημασία ὁμως ἡ μέθοδος, ἀλλὰ τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα, ἢ κατὰ σειρὰν ὑπόδειξη τῶν γραμμάτων πού συγκροτοῦν τὴν ἀπάντηση τοῦ πνεύματος στό ὑποβληθέν ἐρώτημα.

Στὸ ἀβάκιο πού κατασκεύασε ὁ Μωϋσῆς, τὰ γράμματα ἦσαν χαραγμένα ἐπάνω σέ κομματάκια χαλκοῦ, στερεωμένα σέ πλαίσιο, κατὰ τρόπον ὥστε νά ἔχουν τὴν δυνατότητα νά ἀνορθώνονται μέ αὐτοτελεῆ κίνηση, ἀνεξάρτητα τὸ καθένα. Ἔτσι μέ τὴν διαδοχικὴ ἀνόρθωση τῶν ψηφίων, σχηματιζόταν ἡ ἀπάντηση τοῦ Κυρίου. Ἀφοῦ δέ ὑπῆρχαν ὅλα τὰ ψηφία τοῦ ἀλφαβήτου, ἡ ἀπάντηση δέν ἦταν ἀπλῶς ναί ἢ ὄχι, ἀλλὰ φράση ὀλόκληρη ἢ καί συνεχῆς κείμενο.

Ἡ κίνηση στό ἀβάκιο προϋποθέτει τήν παρουσία μεσάζοντος, μέ τήν ροϊκή ἐνέργεια τοῦ ὁποίου ἐκδηλοῦται τό ὄμιλον πνεῦμα. Συνεπῶς τόσο ὁ Ἰακώβ, ὁ πρῶτος ἀρχιερεὺς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅσο καί οἱ ἐπόμενοι ἀρχιερεῖς πού χρησιμοποιοῦσαν τοὺς δῆλους, ἦσαν ἰσχυροὶ μεσάζοντες.

Ὅσον ἀφορᾷ τόν ἀδάμαντα, παρατηροῦμε ὅτι δέν ἦταν κάποιος ἀπό τοὺς 12 λίθους τοῦ ἐφῶδ. Ἄρα βρισκόταν καί αὐτός μέσα στόν θύλακα, μαζί μέ τό ἀβάκιο.

Τήν χρήση τοῦ ἀδάμαντα ἀναφέρει καί ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης (βος αἰ.), κάνοντας τήν ἴδια ἀκριβῶς περιγραφή τῆς μορφῆς καί τῆς χρήσης του, προσθέτοντας τά ἐξῆς: <<...Καί ἐάν μὲν τό ἐρώτημα ἦταν εὐάρεστο στόν θεό, ἀμέσως ἄστραπτε ὁ ἀδάμας καί φεγγοβολοῦσε ἐκπέμποντας ἀκτίνες: ἐάν ὅμως δέν ἦταν εὐάρεστο, ὁ λίθος δέν ἄλλαζε μορφή. Ἐάν δέ ὁ Θεός ἐπρόκειτο νά παραδώσει τόν λαό σέ σφαγή, γινόταν αἱματώδης: ἐάν δέ ἐπρόκειτο νά πέσει θανατικό, γινόταν μαῦρος>> (Ἀναστ. Σιναΐτου, Ἐρωτήσεις καί Ἀποκρίσεις, ἐρωτ. Μ' "Τί ἦν τό ἐφῶδ δι' οὗ ἐπῆρώτα ὁ ἱερεὺς τόν θεόν," PG 89,585).

Μέ βάση τά ἀνωτέρω καταλήγουμε στό συμπέρασμα, ὅτι τά δύο μυστηριώδη ἀντικείμενα οὐρίμ καί θουμμίμ, τά εὐρισκόμενα μέσα στό ἐφῶδ, ἦσαν ἀκριβῶς τό χάλκινο ἀβάκιο καί ὁ ἀδάμαντας. Καί τά δύο μαζί δέ, ἐλέγοντο δηλοῦν.

Ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν Ἰσραηλιτῶν στοὺς δῆλους ἦταν ἀπόλυτη. Στήν Σοφία Σιράχ 33,3 ὑπάρχει ὁ ἐξῆς στίχος: <<Ὁ συνेतὸς ἄνθρωπος θά ἐμπιστευθῇ στόν νόμο, καί ὁ νόμος θά εἶναι πιστὸς σ' αὐτόν σάν ἐρώτημα δῆλων>>. Δέν ἀναφέρεται καμμία περίπτωση νά ἐξαπατήθηκαν ἢ νά ἔλαβαν ψευδεῖς ἀπαντήσεις μέσω τῶν δῆλων. Ἐπειδὴ, ὅπως φαίνεται, εὐρίσκοντο στήν δικαιοδοσία τοῦ Κυρίου, δέν μπορούσε νά παρειαφύσει σέ αὐτά ἡ ἐνέργεια πονηροῦ πνεύματος. Ἐάν ὁ Θεός δέν ἤθελε νά ἀπαντήσει, ἀπλῶς ἔμεναν ἀκίνητα: οὐδέποτε ὅμως ἐκινήθησαν ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς ἀντίστροφης δύναμης τοῦ Πονηροῦ.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ τώρα νά κάνουμε μία γλωσσολογική προσέγγιση τῶν ἐβραϊκῶν ὀνομάτων. Πρὶν ἀπό τήν ὑποβολή ἑνὸς ἐρωτήματος μέσω τῶν δύο ἀντικειμένων, γινόταν ἀσφαλῶς ἡ κατάλληλη προσευχή ἢ ἐπίκληση, πού λεγόταν ἐπωδὴ ἢ ἐπαιδὴ. Ἀπὸ τήν λέξη ἐπωδὴ προέρχεται ἡ ὀνομασία ἐφῶδ⁽⁴⁾, δηλ. τοῦ θύλακα πού περιεῖχε τά μέ ἐπωδὴς λειτουργοῦντα ἀντικείμενα.

Ἀπὸ αὐτά τό ἕνα ὄμιλοῦσε διὰ τοῦ λόγου, δηλ. τό ἀβάκιο. Αὐτό ἦταν τό οὐρίμ, ἀπὸ τό ρῆμα εἶρω, πού εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ λόγου σημαίνει συνάπτω, συνδέω. (Π.χ. Σέξτ. Ἐμπ. Μαθ. Ι 98 <<τοὺς μὴδὲ δύο σχεδὸν ῥήματα εἶρειν δυναμένους>>, ἦτοι, ἐκείνους πού δέν μποροῦν νά συνδέσουν οὔτε δύο φράσεις). Συνεπῶς οὐρίμ κυριολεκτικὰ σημαίνει <<τό εἶρον>>, ἦτοι ἐκεῖνο τό ὄποιο συνάπτει καί συνδέει τά διαδοχικὰ τμήματα τοῦ λόγου, ὥστε νά συγκροτοῦν ἐνιαῖα καί σαφῆ νοήματα, μέ τίς διαδοχικὲς κινήσεις τῶν ψηφίων του.

Τό ἄλλο ἀντικείμενο, ὁ ἀδάμαντας, δέν ἐξέφραζε λόγον, ἀλλὰ τήν διάθεση τοῦ Θεοῦ. Ἀνάλογα δέ μέ τήν διάθεση, γινόταν λαμπρός, αἱματώδης, μαῦρος, ἢ παρέμενε ἀμετάβλητος.

Ἡ ἐσωτερικὴ ψυχικὴ διάθεση στήν ἀρχαία ἐλληνικὴ λεγόταν θυμὸς. Ἡ

μεταβολή λοιπόν πού ύφίστατο ό άδάμαντας ήταν μία μίμησις του θυμού (της διαθέσεως) του Θεού. Από τις δύο αυτές λέξεις <<θυμού μίμησις>> σχηματίστηκε τό <<θυμ-μιμ>>, και στά έβραϊκά έγινε θουμίμ.

Πρέπει δέ νά διευκρινήσουμε, πρós αποφυγή όποιασδήποτε σύγχυσης, ότι ή όρθότητα των δήλων δέν συνεπάγεται τό άλάθητο των ιερέων όταν αυτοί, για διάφορους λόγους, έλάμβαναν μηνύματα άπ' ευθείας μέ την διαμεσική τους ικανότητα και όχι μέσω των δήλων.

Ό Ιουδαίος ιστορικός Φλάβιος Ίώσηπος (1ος αι. μ.Χ.) χρησιμοποιεί για τόν θύλακα τό όνομα έσσήνης, και τό όνομα έφούδης για τό γιλέκο. Πρίν από κάθε έκστρατεία, έβγαινε άστραφτερή λάμψη από τούς δώδεκα λίθους, τούς ραμμένους στην έξωτερική πλευρά του έσσήνος. Δέν άναφέρει τίποτε ούτε για τόν άδάμαντα ούτε για τό άβάκιον. Λέγει όμως ότι από τούς δύο σαρδόνυχες λίθους επάνω στους ώμους του άρχιερέα, κατά τις ιερουργίες ό δεξιός έξ αυτών εξέπεμπε μία δυνατή λάμψη πού γινόταν όρατή από μακριά, ώστε νά γίνεται φανερή sé όλους ή παρουσία του Θεού.

Μάς πληροφορεί ακόμη, ότι ό έσσήνης και ό σαρδόνυξ έπαψαν νά λάμπουν διακόσια χρόνια πρίν γράψει τό έργο του, επειδή ό Θεός δυσσαρεστήθηκε από την παράβαση των νόμων⁽⁵⁾.

Συνοψίζοντας τώρα τις άποσπασματικές πληροφορίες, μέ την προϋπόθεση ότι δέν αντιφάσκουν μεταξύ τους αλλά άλληλοσυμπληρώνονται, καταλήγομε στα εξής:

α) Ό σαρδόνυχας λίθος του δεξιού ώμου έλαμπε όταν ό άρχιερέας ιερουργούσε.

β) Οι 12 λίθοι στην έξωτερική πλευρά του εφώδ έλαμπαν όταν γινόταν έκστρατεία, στην όποία προφανώς ήγειτο ό άρχιερέας, φέροντας πλήρη την στολή του, για νά έμψυχώνεται ό λαός.

γ) Ό άδάμαντας (θουμίμ) μέ τις άλλαγές πού ύφίστατο έδήλωνε την θέληση του Θεού sé γενικής φύσεως θέματα.

δ) Τέλος μέ τό άβάκιον (ουρίμ) έδίδοντο από τόν Θεό συγκεκριμένες άπαντήσεις στα ύποβαλλόμενα έρωτήματα.

Τά δύο πρώτα φαινόμενα έγινοντο όρατά στό σύνολο του λαού, ενώ τά δύο τελευταία ήσαν γνωστά μόνο στον στενό κύκλο των ιθυνόντων, άρχιερέων και βασιλέων. Όλα όμως λειτουργούσαν μόνο μέ την επέμβαση της θείας ενέργειας, ή όποία όταν άπουσίαζε, παρέμεναν άδρανή και άκίνητα⁽⁶⁾.

(1) Οι 4 τριάδες ήταν: σαρδόνυξ - τοπάκιον - σμάραγδος // άνδρακας - σάπφειρος - ίασπις // λιγύριον - αγάτης - άμέθυστος // χρυσόλυκος - ηρύλλιον - ούνυχιον (βλ. Έξοδ. 28, 17-21).

(2) Οι σχετικές περιγραφές θά ύπήρχαν ασφαλώς στο άρχικό κείμενο της Έξόδου, αλλά σήμερα δέν ύπάρχει ή παραμικρή νύξη της κατασκευής τους.

(3) Οι λέξεις <<θεία κινήσει>> στον άναφερόμενό τόμο της PG ύπάρχουν μόνο στο κριτικό ύπόμνημα. Έδώ τό κείμενο έλήφθη από την έκδοση της Βιβλιοθήκης Teubner (Λειψία, 1957).

(4) Στις έλληνογενείς έβραϊκές λέξεις τό π τρέπεται sé φ, όπως π.χ. από τό ρήμα θεραπεύω προήλθε τό <<θεραφίν>>, δηλ. τό όνομα των αναθηματικών ειδωλίων για θεραπευτικούς σκοπούς.

(5) Βλ. Φλάβιου Ίωσήπου, Ίουδαϊκή Αρχαιολογία Γ' 7,5 και 8,9. Ό Ίώσηπος άντλεί κυρίως

ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη. Τό ἀνωτέρω ἔργο του ἐγράφη περί τό 70 μ.Χ.: ἄρα ἡ διακοπή τῶν λάμπων ὑπολογίζεται γύρω στό 130 π.Χ.

(ὁ) Ὁ γράφων ὑποθέτει ὅτι διατηροῦνται κάπου μέχρι σήμερα ὅλα αὐτά τά ἀντικείμενα, τά ὅποια ὅμως ἀπό τήν ἐποχή ἐκείνη οὐδέποτε ξαναλειτούργησαν.

9. Ὁ Σαούλ καί ἡ ἐγγαστρίμυθος

Τό πίο γνωστό πνευματιστικό φαινόμενο στήν Π. Διαθήκη, πού ἔχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις, εἶναι ἡ ἐμφάνιση τοῦ προφήτη Σαμουήλ στόν Σαούλ, μέ τήν βοήθεια τῆς ἐγγαστρίμυθης στήν πόλη Ἰενδώρ. Τό γεγονός ἐξιστορεῖται στό βιβλίο Βασιλειῶν Α', κεφ. 28.

Ὁ Σαούλ, ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἰσραηλιτῶν, εἶχε καταδιώξει ἀπό τήν χώρα ὅλους τοὺς <<ἐγγαστρίμυθους>> καί τοὺς <<γνώστας ἀπό τῆς γῆς>>, ὅπως ὀνομάζοντο οἱ νεκρομάντις, οἱ ἀνακαλοῦντες τὰ πνεύματα τῶν νεκρῶν. Χρονικά ἡ ἐνέργειά του αὐτή τοποθετεῖται ἀμέσως μετά τόν θάνατο τοῦ Σαμουήλ (στίχ. 3).

Ὅταν οἱ Φιλιισταῖοι συγκέντρωσαν μεγάλο πλῆθος στρατοῦ ἐναντίον του, βλέποντας ὅτι οἱ δικοί του ἄνδρες ἦσαν πολύ λιγώτεροι, φοβήθηκε καί ἐρώτησε τόν Κύριον τί πρόκειται νά γίνει. Ὁ Κύριος ὅμως δέν ἀπάντησε οὔτε μέ ὄραμα, οὔτε μέ τοὺς δῆλους, οὔτε μέσω τῶν προφητῶν.

Τότε ζήτησε νά τοῦ βροῦν μίαν γυναῖκα ἐγγαστρίμυθον γιά νά τήν συμβουλευθῆ, βρέθηκε δέ μία στήν πόλη Ἰενδώρ. Ὁ Σαούλ μεταμφιέστηκε, πήρε μαζί του δύο ἄνδρες καί τήν ἐπισκέφθηκε νύχτα. Ὅταν τῆς ζήτησε νά καλέσει τό πνεῦμα πού θά τῆς εἰπεῖ, ἐκείνη ἀρνήθηκε στήν ἀρχή, λέγοντας ὅτι πρόκειται γιά παγίδα, ἀφοῦ ὅλοι γνώριζαν πῶς ὁ Σαούλ ἐξωλόθρευσε ὅλους τοὺς μάντις.

Ὁ Σαούλ, χωρίς νά ἀποκαλυφθῆ, τήν βεβαίωσε μέ ὄρκο ὅτι δέν πρόκειται νά πάθει κανένα κακό. Τότε εἶπε ἡ γυναῖκα: <<Ποῖόν θέλετε νά καλέσω;>>. Καί αὐτός ἀπάντησε: <<Τόν Σαμουήλ ἀνάγαγέ μοι>>.

Στή συνέχεια πραγματοποιεῖται ἡ ἐμφάνιση τοῦ Σαμουήλ, πού περιγράφεται ὡς ἐξῆς: <<καί εἶδεν ἡ γυνή τόν Σαμουήλ καί ἀνεβόησεν φωνῇ μεγάλῃ καί εἶπεν ἡ γυνή πρὸς Σαούλ, Ἴνα τί παρελογίσω με; καί σύ εἶ Σαούλ. Καί εἶπεν αὐτῇ ὁ βασιλεὺς, Μὴ φοβοῦ, εἰπόν τίνα εἶρακας. Καί εἶπεν αὐτῷ, Θεοὺς εἶρακα ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς. Καί εἶπεν αὐτῇ, Τί ἔγνωσ; Καί εἶπεν αὐτῷ, Ἄνδρα ὄρθιον ἀναβαίνοντα ἐκ τῆς γῆς, καί οὗτος διπλοῖδα ἀναβεβλημένος. Καί ἔγνω Σαούλ ὅτι Σαμουήλ οὗτος, καί ἔκυψεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τήν γῆν καί προσεκύνησεν αὐτῷ>> (στίχ. 12-14).

[Καί εἶδε ἡ γυναῖκα τόν Σαμουήλ καί φώναξε μέ φωνῇ μεγάλῃ. Καί εἶπε στόν Σαούλ: Γιατί μέ ἐξαπάτησες; Σύ εἶσαι ὁ Σαούλ! Καί ὁ βασιλεὺς τῆς εἶπε: Μὴ φοβάσαι, λέγε ποῖόν εἶδες. Καί αὐτῇ ἀπάντησε: Εἶδα θεοῦς⁽¹⁾ νά ἀναβαίνουν ἀπό τήν γῆ. Καί τήν ρώτησε πάλι: Ποῖόν ἀναγνώρισες; Καί αὐτῇ εἶπε: Ἄνδρα ὄρθιον ἀναβαίνοντα ἀπό τήν γῆ, ἐνδεδυμένον μέ μανδύα. Καί ὁ Σαούλ ἀναγνώρισε ὅτι αὐτός ἦταν ὁ Σαμουήλ, καί ἔσκυψε τό πρόσωπό του στή γῆ καί τόν προσκύνησε].

Στή συνέχεια ο Σαμουήλ προλέγει ότι ο στρατός των Ισραηλιτών θα ήττηθει, ο δέ Σαούλ και οι γιοί του θα σκοτωθούν στη μάχη, όπως πράγματι συνέβη.

Από καθαρά πνευματιστική άποψη, πρόκειται για ένα φαινόμενο ύλοποίησης. Έπειδή η ύλοποίηση γίνεται βαθμιαία, τό φάσμα του Σαμουήλ ήταν αρχικά όρατό μόνο στην γυναίκα, σαν διορατική πού ήταν, ακολουθώντας δέ έγινε όρατό και στον Σαούλ, ο οποίος τον αναγνώρισε. Απόδειξη ότι ο διάλογος συνεχίζεται απ' ευθείας μεταξύ του Σαούλ και του Σαμουήλ, χωρίς άμεση παρεμβολή της γυναίκας.

Μετά τό τέλος της συνομιλίας, τό κείμενο λέγει ότι <<εισηλθεν η γυνή προς Σαούλ>> (στίχ. 21). Αυτό σημαίνει ότι προηγουμένως βρισκόταν απομονωμένη σέ κάποιον διπλανό χώρο. Η απομόνωση του μεσάζοντος σέ σκοτεινό χώρο είναι βασική προϋπόθεση για την έπιτυχία τέτοιων πειραμάτων. Είναι γνωστά τά σημαντικώτατα πειράματα του Ουίλιαμ Κρούξ, ο οποίος έπετύγγανε πλήρεις ύλοποιήσεις του φάσματος της Καίτης Κίνγκ, ενώ τό διάμεσον, η Φλώρανς Κούκ, έκείτο ύπνωτισμένη στον διπλανό σκοτεινό θάλαμο.

Από τους μελετητές τίθεται συνήθως τό έρώτημα, εάν τό έμφανισθέν πνεύμα ήταν πράγματι ο Σαμουήλ, ή κάποιο πονηρό πνεύμα πού πήρε την μορφή του. Τουλάχιστον στην Παλαιά Διαθήκη δέν αφήνεται καμμια άμφιβολία, ότι πραγματικά ο Σαμουήλ έμφανίστηκε και άπάντησε στα έρωτήματα του Σαούλ (βλ. και Α' Παραλ. 10,13). Επίσης η έβραϊκή παράδοση και σπουδαίοι έρμηνευτές, παλαιοί και νεώτεροι, πιστεύουν ότι η έμφάνιση ήταν πραγματική.

Από τους Πατέρες της Έκκλησίας μερικοί δέχονται ότι στη θέση του Σαμουήλ έμφανίστηκε ένα δαιμόνιον πού έξαπάτησε τον Σαούλ, ή άκόμη ότι ο Σαούλ έπεσε θύμα πλεκτάνης της μάγισσας. Δέν είναι όμως του παρόντος νά αναλύσουμε ευρύτερα όλες τις άπόψεις. Αναφέρουμε ένδεικτικά την άποψη του Ίουστίνου (Β' αι.), ο οποίος δέχεται σαν πραγματική την έμφάνιση, θίγοντας και μία άλλη ιδιαίτερα ευαίσθητη πλευρά του προβλήματος:

<<και ότι μένουσιν αι ψυχαι άπέδειξα υμιν εκ του και την Σαμουήλ ψυχήν κληθηναι υπό της έγγαστριμύθου, ως ηξίωσεν ο Σαούλ. Φαίνεται δέ και ότι πασαι αι ψυχαι των ούτως δικαίων και προφητών υπό έξουσίαν έπιπτον των τοιούτων δυνάμεων, όποια δή και εν τή έγγαστριμύθω εκείνη έξ αυτών των πραγμάτων όμολογεΐται>> (Ίουστίνου, Διάλογος 105· ΒΕΠ 3,306).

[Και ότι μένουν οι ψυχές (δηλ. παραμένουν ύπαρκτές και δέν έξαφανίζονται μετά τον σωματικό θάνατο), άπέδειξα εκ του ότι και η ψυχή του Σαμουήλ εκλήθη από την έγγαστριμύθον, όπως αξίωσε ο Σαούλ. Φαίνεται δέ ότι και όλες οι ψυχές των δικαίων και προφητών της ίδιας κατηγορίας έπεφταν στην έξουσία τέτοιων δυνάμεων, πού ύπήρχαν και στην έγγαστριμύθον εκείνη, όπως αποδεικνύουν τά πράγματα].

Τό έρώτημα έδω είναι, εάν ο Σαμουήλ έξαναγκαστικώς παρουσιάστηκε στην γυναίκα ύποκύπτοντας στις δυνάμεις της, όπως λέγει ο Ίουστίνος, ή από έλεύθερη βούληση και μέ πραγματική διάθεση νά δώσει κάποια διέξοδο, έστω δυσμενή, στό σκοτεινό άδιέξοδο πού βρισκόταν ο Σαούλ.

Ἀκολουθοῦμε τὴν δεύτερη ἀποψη, διότι στὸν Οὐρανὸ ἢ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος εἶναι πλήρης. Ἐάν ὁ Σαμουήλ δὲν ἤθελε νὰ ἐμφανισθῇ, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐμφανιζόταν στὴν ἐπίκληση (καὶ ὄχι ἐκβιασμό) τῆς γυναίκας. Παρουσιάστηκε ὁμως, ἐπειδὴ ὅλες οἱ οὐράνιες ὀντότητες, καὶ μάλιστα τὰ γνωστά, φιλικὰ ἢ συγγενικά μας πρόσωπα, ἔχουν τὸν διακαῆ πόθο νὰ βοηθήσουν μὲ κάθε τρόπο τοὺς γῆινους.

Τὴν ἀύθεντικότητα τοῦ γεγονότος ὑποστηρίζει ἐνθερμα καὶ ὁ Ὁριγένης, λέγοντας ὅτι πράγματι ὁ Σαμουήλ ἀνήλθε, ὅτι μαζί μὲ αὐτὸν ἀνήλθαν καὶ ἅγιες ψυχές ἄλλων προφητῶν ἢ ἄγγελοι (οἱ θεοὶ τοῦ κειμένου), ἀρνεῖται δὲ κατηγορηματικά ὅτι ἓνα δαιμόνιον μπορούσε νὰ δώσει τέτοιες προφητεῖες (βλ. Ὁμιλία εἰς Βασ. Α' ΒΕΠ 11,227-235).

(1) Ἔτσι μεταφράζεται στους Ο' ἡ ἐλληνογενῆς ἑβραϊκὴ λέξις ἐλωχίμ (= φωτεινά πνευματικὰ ὄντα), ἐκ τῶν λέξεων ἔλη ἢ εἴλη (= τὸ ἡλιακὸ ζῶς) καὶ χέω (= διαλέω, σκορπῶ).

10. Διάφορα πνευματιστικά φαινόμενα

Τὰ βασικά πνευματιστικά φαινόμενα εἶναι οἱ προφητεῖες καὶ τὰ ὄραματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βρῖθει ἡ Π. Διαθήκη. Ἐδῶ ὁμως θὰ παρουσιάσουμε μερικά δευτερεύοντα φαινόμενα, πού ἀποδεικνύουν τὴν διαχρονικότητα τοῦ πνευματισμοῦ, μὲ τὴν ταυτόσημη σχεδὸν ἐπανάληψη τῶν ἰδίων φαινομένων, γεγονότων ἢ καταστάσεων.

Δὲν ἐπιχειροῦμε συστηματικὴ κατάταξη τῶν φαινομένων· ἀπλῶς ἀναφέρομε μερικά χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Ὑπάρχουν, λοιπόν, στὴν Παλαιὰ Διαθήκη:

α) Φαινόμενα διόρασης καὶ διακοῆς.

Μόνον ὁ Δαυὶδ βλέπει τὸ ὄραμα, ἐνῶ οἱ σύντροφοὶ του δὲν τὸ εἶδαν, ἀλλὰ φοβήθηκαν, ἴσως ἐπειδὴ ἄκουσαν τὸν θόρυβο (Δαν. 10,7).

Ὁ Ἰεζεκιήλ βλέπει τὸ ὄραμα καὶ ταυτόχρονα ἀκούει τὴν φωνὴ τοῦ ὀμιλοῦντος (Ἰεζ. 1,28).

Ὁ Σαμουήλ λαμβάνει τὴν ἀπάντηση τοῦ Κυρίου σὲ σιωπηρὴ σκέψη του, χωρὶς νὰ ἀκούσουν τίποτε οἱ παρευρισκόμενοι (Α' Βασ. 16,6-7).

β) Φαινόμενα αὐτόματης γραφῆς.

Ὁ Βασιλεὺς Ἰωράμ λαμβάνει <<γραφὴν παρὰ Ἥλιου τοῦ προφήτου>>, ὅπου προβλέπει τὴν ἐπικείμενη τιμωρία του. Δὲν πρόκειται γιὰ ἐπιστολή, διότι τὸ γεγονός συνέβη πολλὰ χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἥλιου (Β' Παραλ. 21,12).

Ὁ Δαυὶδ παραδίδει στὸν Σολομῶντα ὅλα ὅσα εἶχαν παραδοθῇ σ' αὐτὸν <<ἐν γραφῇ χειρὸς Κυρίου>>, δηλ. γραμμένα ἢ σχεδιασμένα μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι τοῦ Κυρίου (Α' Παραλ. 28,19).

Οἱ πρῶτες πλάκες τῶν Δέκα Ἐντολῶν ἦσαν γραμμένες μὲ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ

(Έξοδ. 31,18· 32,16). Συνεπώς περιείχαν τις έντολές πλήρεις. Όταν ο Μωϋσής σύντριψε τις πλάκες, κατασκεύασε άλλες και έγραψε ο ίδιος τις έντολές.

γ) Φαινόμενα προσκόμισης και αποκόμισης.

Ο προφήτης Ηλίας κοιμήθηκε κάπου, μη έχοντας καθόλου τροφή. Ξαφνικά κάποιος τον άγγιξε και του είπε: Σήκω και φάγε! Σηκώθηκε και είδε κοντά στο κεφάλι του ένα καρβέλι ψωμί και ένα δοχείο με νερό (Γ' Βασ. 19,5-6).

Στό σπίτι της γυναίκας που φιλοξένησε τον προφήτη Ηλία, δεν έλιγώστευαν τα άποθέματα αλεύρου και ελαίου.

δ) Φαινόμενα υλοποιήσεων.

Στό ανάκτορο του Ναβουχοδονόσορα κατά την διάρκεια συμποσίου σχηματίστηκε ένα ανθρώπινο χέρι και έγραψε μερικές λέξεις στον τοίχο (Δανιήλ 5,5-17).

Όταν ο Ίησούς του Ναυή ήταν κοντά στην Περιχώ, είδε κοντά του έναν άνδρα όρθιον με γυμνή ρομφαία στα χέρια του. Πλησίασε και του είπε: Δικός μας είσαι ή των έχθρών; Εκείνος άπάντησε: <<Εγώ είμαι άρχιστράτηγος της δυνάμεως του Κυρίου· τώρα ήλθα!>> (Ίησούς του Ναυή 5,13-14). Πρόκειται για πλήρη υλοποίηση ουρανίας όντότητας, που έξωτερικά φαινόταν σαν κανονικός άνθρωπος.

ε) Μεταφορά ανθρώπων σε άλλο μέρος.

Περιγράφει ο Ίεζεκιήλ: <<Τό πνεύμα με άνύψωσε ενώ τό μυαλό μου ήταν ταραγμένο, και με έφερε μακρυνά, ενώ τό χέρι του Κυρίου με κρατούσε γερά. Και ήλθα στην περιοχή όπου ζούσαν οί αίχμάλωτοι, στον ποταμό Χοβάρ, και παρέμεινα έπτά ήμέρες συναναστρεφόμενος μαζί τους>> (Ίεζ. 3,14-15).

Όταν ο προφήτης Ηλίας έστειλε στον βασιλέα Άχαάβ τον Άβδιού, εκείνος δεν ήθελε νά πάει, λέγοντας: <<Φοβούμαι πώς όταν εγώ άπομακρυνθώ, πνεύμα Κυρίου θά σε μεταφέρει σε άλλο μέρος, άγνωστο σε μένα, και όταν αναγγείλω στον Άχαάβ την έλευσή σου, αυτός δεν θά σε εύρει και θά με φονεύσει>> (Γ' Βασ. 18,12). Άρα ήσαν πολύ γνωστά παρόμοια φαινόμενα, που άποτελούν ειδική περίπτωση των άποκομίσεων.

Ο κατάλογος θά ήταν πολύ μακρός, εάν καταχωρούσαμε όλες τις ύπερβατικές έκδηλώσεις, τά φωτεινά φαινόμενα, τους διάφορους ήχους, κρότους κλπ. Ο παραλληλισμός με τά αντίστοιχα σημερινά έπιβεβαιώνει την πνευματική φύση τους.

11. Η προύπαρξη των ψυχών

Η προύπαρξη των ψυχών δεν διδάσκεται άμεσα στην Π. Διαθήκη, αλλά θεωρείται σαν γνωστή, δεδομένη και αυτονόητη. Ο άνθρωπος δεν άρχίζει νά ύπάρχει με την γέννησή του, αλλά ύφίσταται σαν αυτοτελής όντότητα και πριν από αυτήν. Πριν από την γέννηση επίσης τοποθετείται και ή άμαρτία, ένεκα

της οποίας έπακολούθησε ή έλευσή μας στόν υλικό κόσμο.

Ήπό τά λίγα ύπάρχοντα χωρία τό συμπέρασμα γιά τήν προύπαρξη τών ψυχών έξάγεται άβίαστα. Λέγει π.χ. ό ύμνωδός: <<παῖς δέ ήμην εύφυής, ψυχής τε έλαχον άγαθής· μάλλον δέ άγαθός ών ήλθον είς σώμα άμίαντον>> (Σοφ. Σολ. 8,19-20). [νέος δέ ήμουν εύφυής καί μου έτυχε άγαθή ψυχή· μάλλον όμως έπειδή ήμουν άγαθός ήλθα σε καθαρό σώμα].

Έδω ό Σολομών λέγει καθαρά, ότι έπειδή σάν πνευματική όντότητα ήταν άγαθός, γι αυτό ή λ θ ε σέ καθαρό (ύγιές) σώμα. Ήρα ύπήρχε πρό της γεννήσεώς του.

Ήπό τήν άρνητική πλευρά συμπεραίνομε ότι οί μή άγαθές ψυχές έρχονται σέ μή καθαρά σώματα, δηλ. μέ ασθένειες ή άναπηρίες, προκειμένου νά έξιλεωθοϋν άπό τίς άμαρτίες τους (βλ. σχετικά τήν έπόμενη ένότητα). Σχετικός μέ τό θέμα αυτό είναι καί ό έξής στίχος:

<<ψυχή πονηρά άπολει τόν κτησάμενον αυτήν, καί έπίχαρμα έχθρών ποιήσει αυτόν>> (Σοφ. Σειρ. 6,4). [Ή πονηρή ψυχή θά καταστρέψει εκείνον πού θά τήν άποκτήσει, καί θά τόν κάνει περίγελο τών έχθρών του]. Καί έδω ή πονηρή ψυχή νοείται ως ύπάρχουσα πρίν άποκτηθί άπό τόν άνθρωπο.

<<πρό τοϋ μέ ταπεινωθίηναι έγώ έπλημμέλησα, διά τοϋτο τό λόγιόν σου έφύλαξα>> (Ψαλμ. 108,67). [Πρίν ταπεινωθί έγώ άμάρτησα, γι αυτό τώρα φυλάττω τίς έντολές σου].

<<ότι κατεδίωξεν ό έχθρός τήν ψυχήν μου, έταπεινωσεν είς τήν γήν τήν ζωήν μου, εκάθισέν με έν σκοτεινοίς ως νεκρούς αίώνος>> (Ψαλμ. 142,3). [Διότι ό έχθρός κατεδίωξε τήν ψυχή μου καί έταπεινωσε στή γή τήν ζωή μου μέ τοποθέτησε σέ σκοτεινό μέρος, όπως οί νεκροί τοϋ αίώνος].

Ή λέξη <<ταπεινωσις>> σημαίνει τήν κάθοδο της ψυχής μέσα στό υλικό σώμα, δηλ. τήν ένσάρκωση. Λόγω της άμαρτίας πού διέπραξε, εκδιώκεται άπό τόν Ούρανό καί κατέρχεται μέχρι τά σκοτεινά έπίπεδα της Γής όπου διαμένουν οί <<νεκροί>> άνθρωποι, σάν θαμμένοι μέσα στους <<τάφους>> τών υλικών σωμάτων.

<<Ίδού σύ ώργίσθησ και ήμεις ήμάρτομεν· διά τοϋτο έπλανήθημεν. Και έγεννήθημεν ως ακάθαρτοι πάντες ήμεις... και έξερρύημεν ως φύλλα διά τάς άνομίας ήμών...>> (Ήσαΐας 64,5-6). [Σϋ, Κύριε, ώργίσθηκες καί έμεις άμαρτήσαμε, διά τοϋτο παραπλανηθήκαμε. Καί γεννηθήκαμε σάν ακάθαρτοι όλοι έμεις, καί σκορπιστήκαμε σάν φύλλα λόγω τών άνομιών μας].

Ή χρονική διαδοχή τών ρημάτων (άμαρτήσαμε - παραπλανηθήκαμε - γεννηθήκαμε) άποδεικνύει ότι οί άνθρωποι, ή μάλλον οί ψυχές τών ανθρώπων προϋπήρχαν σάν έλεύθερες καί αϋτεξούσιες όντότητες, περιέπεσαν στό λεγόμενο προπατορικό άμάρτημα, καί γιά νά έξιλεωθοϋν κατήλθαν στόν υλικό κόσμο.

Μέ τήν προύπαρξη τών ψυχών δικαιολογείται πλήρως ή διαφορετική βαθμίδα έξέλιξης τους. Ήτσι ό Κύριος ύποδεικνύει τούς προφήτες του άπό τότε πού βρίσκονται στήν κοιλιά της μητέρας τους (βλ. Ήερ. 1,4-5· Ήσ. 49,5), έπειδή αϋτοί πού πρόκειται νά γεννηθοϋν είναι όντότητες ύψηλής στάθμης. Έάν δέν ήσαν

έτσι τὰ πράγματα, τότε ὁ Θεός κάνει διακρίσεις, ὥστε ἄλλους νά ἐξυψώνει καί ἄλλους νά ἀπορρίπτει χωρίς νά ὑφίσταται ἰδιαίτερος λόγος, ἀφοῦ ὅλες οἱ ψυχές θά εὐρίσκοντο κατ' ἀρχήν στό ἴδιο ἐπίπεδο.

Ἡ προὔπαρξη ὑποδηλώνεται καί στό ἐξῆς: <<ἤφρανόθησαν καί εἰς ἄδου κατέβησαν, καί ἄλλοι ἀντανέστησαν ἀντί αὐτῶν· νεώτεροι εἶδον φῶς καί κατώκησαν ἐπί τῆς γῆς, ὁδόν δέ ἐπιστήμης οὐκ ἔγνωσαν>> (Βαρούχ 3,19-20). [Ἐχάθησαν (οἱ φιλάργυροι) καί κατέβηκαν στόν Ἄδη, ἄλλοι δέ ἀναστήθηκαν ἀντί γι' αὐτούς. Νεώτεροι ἄνθρωποι εἶδαν τό φῶς καί κατοίκησαν στή Γῆ, ἀλλά δέν ἔμαθαν τόν δρόμο τῆς γνώσης].

Τό ρῆμα *ἀνίσταμαι* ἔχει γενικά τήν ἐννοια ἐγείρομαι, σηκώνομαι. Ἐπομένως οἱ νέοι ἄνθρωποι πού γεννῶνται σέ ἀντικατάσταση τῶν ἀπερχομένων, δέν δημιουργοῦνται μέ τήν γέννηση, ἀλλά *ἀνίστανται*, ἦτοι οἱ ψυχές τους ἐγείρονται ἀπό τά σκότη τοῦ Ἄδου καί ἐνσαρκώνονται, ἐρχόμενοι στό φῶς τῆς ἡμέρας, ὅπως διευκρινίζει τό εἶδον φῶς τοῦ ἐπόμενου στίχου.

Ἄλλη περίπτωση εἶναι τῶν τέκνων τοῦ Ἰσαάκ καί τῆς Ρεβέκκας, ἦτοι τῶν Ἡσαῦ καί Ἰακώβ. Κατά τόν προφήτη Μαλαχία, ὁ Κύριος ἠγάπησε τόν Ἰακώβ, τόν δέ Ἡσαῦ ἐμίσησε (Μαλ. 1,2-3), αὐτό δέ συνέβη πρὶν ἀκόμη γεννηθοῦν καί συνεπῶς χωρίς νά ἔχουν διαπράξει κάτι ἀγαθόν ἢ κακόν (βλ. Ρωμ. 9,10-13).

Σχολιάζοντας τά ἀνωτέρω ὁ Χρυσόστομος λέγει: <<Γιά ποιόν λόγο λοιπόν ὁ ἕνας ἀγαπάτο καί ὁ ἄλλος ἐμίσειτο; Ἐπειδή ὁ μὲν ἦταν πονηρός, ὁ δέ ἀγαθός. Χωρίς ἀκόμη νά ἔχουν γεννηθῆ, ὁ ἕνας ἐτιμᾶτο καί ὁ ἄλλος κατεδικάζετο...>> (Εἰς Ρωμ. XVI, PG 60,555).

Ἐάν ὑποθέσωμε ὅτι ὁ Θεός ἐδημιούργησε τόν ἕνα ἀγαθόν καί τόν ἄλλον πονηρόν, καταλήγομε στήν θεωρία τοῦ ἀπόλυτου προορισμοῦ, πού καταργεῖ τελειῶς τήν ἐλεύθερη βούληση. Ἐξ ἄλλου τά δύο ἄτομα χαρακτηρίζονται ἔτσι ἐπειδή ἦσαν πρὶν νά γεννηθοῦν καί ὄχι ἐπειδή ἐπρόκειτο νά γίνουν. Ὁ Θεός ἐγνώριζε τήν ποιότητά τους πρὶν ἐκδηλώσουν τό ἦθος τους πράττοντες τό καλό ἢ τό κακό.

(Τώρα, πῶς εἶναι δυνατόν νά θεωρεῖται ἀγαθός ἐκεῖνος πού ἐξαπάτησε μέ τόσο δόλιο τρόπο τόν ἀδελφό του, καί μάλιστα μέ τήν συνέργεια τῆς μητέρας του, αὐτό εἶναι ἄλλη ἱστορία!).

12. Ἡ μετενσάρκωση

Ἄσα ἐλέχθησαν γιά τήν προὔπαρξη τῶν ψυχῶν, ἰσχύουν καί γιά τήν μετενσάρκωση. Δέν ἀναφέρεται ρητῶς, ἀλλά ἐξυπακούεται σάν δεδομένη ἀπό τοὺς συγγραφεῖς τῶν κειμένων. Διότι ἐνῶ ὑπάρχουν ἄρκετά χωρία τά ὅποια προϋποθέτουν τήν προὔπαρξη τῶν ψυχῶν καί τήν μετενσάρκωση, δέν ὑπάρχει κανένα χωρίο ὅπου νά ἀποκλείωνται μέ ρητό καί κατηγορηματικό τρόπο.

<<ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος, ταπεινῶν δέ ἁμαρτωλούς ἕως τῆς γῆς>> (Ψαλμ. 146,6). [Ἄνυψώνει τοὺς ταπεινοὺς ὁ Κύριος, ἐνῶ ταπεινώνει τοὺς ἁμαρτωλούς μέχρι τὴν Γῆ].

<<ὁ νόμος τοῦ Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς>> (Ψαλμ. 18,8). [Ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι ἀλάτθαστος, ὅταν ἐπιστρέφει τίς ψυχές].

Ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχο προκύπτει ὅτι οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἄνθρωποι παραμένουν στό Βασίλειο τοῦ Κυρίου, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ <<ταπεινώνονται>> μέχρι τὴν Γῆ, δηλ. ἀναγκάζονται νὰ πέσουν ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ καὶ νὰ ἐνσαρκωθοῦν πάλι στὴ Γῆ. Ὡς ἡ διαδικασία τῆς κρίσης γίνεται βάσει τῶν διατάξεων τοῦ ἀλάτθαστου νόμου τοῦ Κυρίου. Ὅσες ψυχές ἔρχονται ἀπὸ τὴν Γῆ χωρὶς νὰ ἔχουν τελειοποιηθῆ, ὁ νόμος τίς ἐπιστρέφει στὴ Γῆ, δηλ. ἐνσαρκώνονται πάλι σὰν νέοι ἄνθρωποι, γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὴν ἐξέλιξή τους. Ἡ <<ἐπιστροφή τῶν ψυχῶν>> εἶναι μία ἀκριβῆς περιφραστικὴ διατύπωση τῆς μετενσάρκωσης.

Μία ἄλλη σειρά χωρίων παρουσιάζει τὴν ἄποψη ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ τιμωροῦνται ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τους καὶ ὅτι ὅσα ἔπραξε ὁ καθένας ἀποδίδονται ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὸν νόμο στοὺς ἴδιους, ὥστε νὰ βασανίζονται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πού αὐτοὶ ἐβασάνιζαν τοὺς ἄλλους. Μερικὰ ἀπὸ τὰ πολὺ ἐνδιαφέροντα αὐτὰ χωρία εἶναι τὰ ἑξῆς:

<<ὅθεν καὶ τοὺς ἐν ἀφροσύνῃ βιώσαντας ἀδίκους, διὰ τῶν ἰδίων ἐβασάνισας βδελυγμάτων>> (Σοφ. Σολ. 12,23). [Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἀδίκους πού ἔζησαν μὲ ἀφροσύνη, τοὺς βασάνισες μὲ τὰ ἴδια ἀποτρόπαια πράγματα].

<<Κύριος καρδίας πάντων γινώσκει... ὅς ἀποδίδωσιν ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ>> (Παροιμ. 24,12). [Ὁ Κύριος γνωρίζει τίς καρδιές ὄλων καὶ ἀνταποδίδει στὸν καθένα τὰ ἔργα του].

<<ἀποδοθεῖη δὲ αὐτῷ ἃ ἔπραξεν>> (Ἰωβ. 24,20). [Στὸν ἀδικο θὰ ἀποδοθοῦν ἐκεῖνα πού ἔπραξε].

Κατὰ μία ἐρμηνεία, ἡ ἀνταπόδοση τῶν κακῶν πράξεων γίνεται κατὰ τὴν μεταθανάτια τιμωρία τῶν ἁμαρτωλῶν. Ὅμως στὸν Πνευματικὸ κόσμο, ὅπου δὲν ὑφίσταται ὕλη, οἱ καταστάσεις εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὲς καὶ οἱ ἁμαρτήσαντες κολάζονται μὲ διαφορετικῆς φύσεως δοκιμασίες. Ἐάν π.χ. ὁ Α ἐφόνευσε ἀδικαιολόγητα τὸν Β, ἡ ἀπόδοση τῆς ἴδιας πράξης στὸν φονέα δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ στὸν Οὐρανὸ, παρά μόνο ὅταν ὁ Α ἐπανέλθῃ στὴ Γῆ καὶ ὑποστῆ δοκιμασία ἀνάλογη μὲ τὴν πράξη του.

Ἐνα ἄλλο χωρίο λέγει: <<οὐαὶ ὑμῖν ἄνδρες ἀσεβεῖς, οἵτινες ἐγκατελίπατε νόμον Θεοῦ Ὑψίστου καὶ ἐάν γεννηθῆτε, εἰς κατάραν γεννηθήσεσθε, καὶ ἐάν ἀποθάνητε, εἰς κατάραν μερισθήσεσθε>> (Σοφ. Σειρ. 41,8-9). [Ἀλλοίμονο σέ σᾶς ἄνδρες ἀσεβεῖς, οἱ ὅποιοι ἐγκαταλείψατε τὸν νόμο τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ καὶ ὅταν γεννηθῆτε, θὰ γεννηθῆτε στὴν κατάραν, καὶ ὅταν ἀποθάνετε, θὰ διαχωρισθῆτε στὴν κατάραν].

Ἀπευθύνεται φυσικὰ σέ ἀσεβεῖς ἄνδρες ζῶντες στὴ Γῆ. Γι' αὐτοὺς λέγει, ὅτι ἐάν γεννηθοῦν, θὰ γεννηθοῦν στὴν κατάραν. Τὸ νόημα εἶναι πὼς ὅταν γεννηθοῦν πάλι στὴ Γῆ μὲ τὴν μετενσάρκωση, θὰ φέρουν μαζί τους τὴν κατάραν τῶν

σημερινῶν ἀνομιῶν τους καί θά ὑποφέρουν ἔνεκα τῶν ἰδικῶν τους πράξεων. Μόνον οἱ ἀσεβεῖς προορίζονται νά γεννηθοῦν πάλι, ἐνῶ γιά τούς δίκαιους δέν ἀναφέρεται νέα γέννηση. Πρόκειται γιά τήν ἐπιστροφή τῶν ψυχῶν ἀπό τόν θεῖο νόμο, γιά νά γίνει ἡ ἀκριβής ἀνταπόδοση τῶν ἰδίων τους βδελυγμάτων.

Ὁ Ἰάβ ἐξουθενωμένος ἀπό τά πολλά δεινά του λέγει πρὸς τόν Κύριον: <<εἰ γάρ ὄφελον ἐν Ἄδη με ἐφύλαξας, ἔκρυψας δέ με, ἕως ἄν παύσηταί σου ἡ ὀργή· καί τάξῃ μοι χρόνον, ἐν ᾧ μνειάν μου ποιήσῃ. Ἐάν γάρ ἀποθάνῃ ἄνθρωπος, ζήσεται, συντελέσας ἡμέρας τοῦ βίου αὐτοῦ· ὑπομενῶ, ἕως ἄν πάλιν γένωμαι>> (Ἰάβ 14,13-14).

Ἡ ἀναλυτική ἐρμηνεία τοῦ χωρίου ἔχει ὡς ἐξῆς: <<Ἐάν εἶχα ὀφειλές (ἀπό προηγούμενα ἁμαρτήματα) θά μπορούσες νά μέ κρατήσεις στόν Ἄδη καί νά μέ ἐκρυβες (ἦτοι, νά μήν γεννιόμουν στή Γῆ), μέχρις ὅτου θά ἔπαυε ἡ ὀργή σου καί τότε νά μοῦ καθώριζες τόν χρόνο πού θά καλοῦσες καί μένα (γιά νά γεννηθῶ). Διότι ἐάν ἀποθάνει ὁ ἄνθρωπος, θά ζήσει (στήν οὐράνια ζωή), συμπληρώσας τίς καθωρισμένες ἡμέρες τῆς ζωῆς του. Ἐγώ θά ὑπομένω (τίς παρούσες δοκιμασίες) μέχρις ὅτου γεννηθῶ πάλι (κάτω ἀπό καλλίτερες συνθήκες)>>.

Ὁ Ἰάβ γνωρίζει ὅτι τά δεινά του εἶναι ἀποτέλεσμα προηγούμενων ὀφειλῶν του, ἀλλά ὑποθέτει ὅτι ἄν καθυστεροῦσε κάπως ἡ γέννησή του θά μετριαζόταν ἡ ὀργή τοῦ Κυρίου καί δέν θά τοῦ ἀνταπέδιδε μέ τόσο ὀδυνηρό τρόπο τίς πράξεις του. Στό τέλος δέ ἐκφράζει τήν ἐλπίδα, ὅτι ὑπομένοντας ἀδιαμαρτύρητα τίς δοκιμασίες, στήν ἐπόμενη ἐνσάρκωσή του θά εὔρεθῃ σέ πιό εὐνοϊκό περιβάλλον.

Σέ ὅλα τά ἀνωτέρω χωρία δίδονται βεβαίως καί διαφορετικές ἐρμηνεῖες. Μόνο ὅμως μέ τήν μετενσάρκωση ἐρμηνεύονται μέ ἀκρίβεια καί κυριολεξία, χωρίς νά ἐπιστρατεύονται πολὺπλοκοὶ συλλογισμοί, πού συσκοτίζουν τήν ἀπλότητα τῶν νοημάτων.

Μέ τήν μετενσάρκωση ἐπίσης ἐξηγεῖται ἡ φαινομενική ἀντίφαση ὡς πρὸς τήν ἀπόδοση τῶν ἁμαρτιῶν τῶν γονέων στά τέκνα τους. Εἶπε π.χ. ὁ Κύριος στόν Μαῦσῃ, ὅταν ἔδινε τίς Δέκα Ἐντολές:

<<ἐγώ γάρ εἰμί Κύριος ὁ Θεός σου, Θεός ζηλωτῆς ἀποδίδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπί τέκνα ἕως τρίτης καί τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσίν με>> (Ἐξ. 20,5-Δευτ. 5,9). [Διότι ἐγώ εἶμαι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεός ζηλότυπος, ἀποδίδων τίς ἁμαρτίες τῶν πατέρων στά τέκνα μέχρι τρίτης καί τετάρτης γενεᾶς ὅσων μέ μισοῦν].

Στόν Ἰεζεκιήλ ὅμως ὁ Κύριος εἶπε τά ἀντίθετα: <<ἡ δέ ψυχή ἡ ἁμαρτάνουσα ἀποθανεῖται· ὁ δέ υἱὸς οὐ λήμψεται τήν ἀδικίαν τοῦ πατρός αὐτοῦ, οὔδ' ὁ πατήρ λήμψεται τήν ἀδικίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· δικαιοσύνη δικαίου ἐπ' αὐτόν ἔσται, καί ἀνομία ἀνόμου ἐπ' αὐτόν ἔσται>> (Ἰεζ. 18,20). [Ὁ ἁμαρτάνων θά ἀποθάνει· ὁ υἱὸς δέν θά ἐπιφορτισθῇ τήν ἀδικία τοῦ πατέρα του, οὔτε ὁ πατέρας θά ἐπιφορτισθῇ τήν ἀδικία τοῦ υἱοῦ του. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου θά καταλογισθῇ σέ αὐτόν, καί ἡ ἀνομία τοῦ ἀνόμου σέ αὐτόν].

Ἐπίσης στόν Ἱερ. 31,29-30 λέγεται ρητά, ὅτι <<στὶς ἡμέρες ἐκεῖνες δέν θά λέγουν ὅτι οἱ πατέρες ἔφαγαν ἄγουρα σταφύλια καί οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων

μούδιασαν. Ἄλλά ὁ καθέννας θά ἀποθνήσκει γιά τίς δικές του ἁμαρτίες, καί ὁποῖος τρώει ἀγουρίδες, τά ἰδικά του δόντια θά μουδιάζουν>>.

Ἡ ἀντιφατικότητα τῶν ἀνωτέρω χωρίων αἰρεται μόνο μέ τήν μετενσάρκωση. Δηλαδή, ἡ ἀπόδοση τῶν ἁμαρτιῶν τῶν γονέων δέν γίνεται στά φυσικά τέκνα τους, ἀλλά στούς ἴδιους, ὅταν ἐπανερχῶνται στή Γῆ σάν τέκνα ἄλλων γονέων, ὅποτε ὁ θεῖος νόμος τούς ἀποδίδει ἀκριβῶς ἐκεῖνα πού εἶχαν διαπράξει στήν προηγούμενη ζωή τους. Τό δέ <<μέχρι τρίτης καί τέταρτης γενεᾶς>>, σημαίνει ὅτι οἱ ἁμαρτίες ἀκολουθοῦν τό ἄτομο μέχρι τήν τρίτη καί τέταρτη ἐνσάρκωσή του, δηλαδή μέχρι νά ἐξαλειφθοῦν τελείως.

Συνεπῶς ἡ λέξη γενεά, ἐκτός ἀπό τίς γνωστές σημασίες της, ἔχει καί τήν ἔννοια τῆς κάθε συγκεκριμένης ἐνσάρκωσης ἑνός ἀτόμου, παρελθούσης ἢ μελλοντικῆς.

Στόν Ἰεζεκιήλ δέ, ὁ ἀπειλούμενος θάνατος τῆς ἁμαρτωλῆς ψυχῆς, σημαίνει ὅτι ἡ ὄντοτητα αὐτή θά ὑποχρεωθῆ νά ἐπιστρέφει πάλι στή Γῆ, σέ νέα ἐνσάρκωση, γιά νά ὑποστῆ τίς συνέπειες τῶν ἁμαρτιῶν της. Αὐτή ἡ κάθοδος ἢ ἡ <<ταπεινώσις>> εἶναι ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς. Δέν μπορεῖ ἐδῶ ὁ θάνατος νά ἔχει τήν ἔννοια τῆς ὀλοσχεροῦς ἐξαφάνισης, διότι οἱ ψυχές εἶναι ἀθάνατες.

Οἱ δίκαιοι ὅμως δέν πεθαίνουν, δηλαδή δέν ἐνσαρκώνονται ἄλλη φορά, ἀλλά παραμένουν αἰώνως στήν οὐράνια ζωή.

13. Σεῶλ, ὁ τόπος τῶν ψυχῶν

Πολυπληθέστερες εἶναι οἱ ἀναφορές τῆς Π. Διαθήκης στόν τόπο διαμονῆς τῶν ψυχῶν μετά θάνατον, ὁ ὁποῖος στά ἑβραϊκά ὀνομάζεται Σεῶλ (ἀκριβέστερα, Σχεῶλ· Scheol), στή μετάφραση δέ τῶν Ὁ ἀποδίδεται πάντοτε ὡς Ἔδης.

Ὁ Σεῶλ περιγράφεται ὡς εὐρισκόμενος στά κατώτατα μέρη τῆς Γῆς. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδέας προέρχονται οἱ ἐκφράσεις περί καταβάσεως τῶν νεκρῶν στόν Σεῶλ, ὁ ὁποῖος κεῖται βαθύτερον τοῦ τάφου. Θεωρεῖται ὡς ὁ κοινός τόπος γιά ὅλους, ἀκόμη καί γιά τούς ἐθνικούς. Μόνο δύο ἄνθρωποι φαίνεται νά τόν ἔχουν ἀποφύγει, ὁ Ἐνώχ καί ὁ Ἡλίας, ἐπειδή παρελήφθησαν ἀπό τόν Θεό χωρίς, κατά τήν παράδοση, νά γνωρίσουν τόν φυσικό θάνατο.

Τά σχετικά χωρία ἐκτείνονται σέ ὀλόκληρη τήν Παλαιά Διαθήκη, χωρίς ὅμως νά συνιστοῦν κάποια συστηματική διδασκαλία περί τοῦ Σεῶλ, ἀποτελοῦντα εὐκαιριακές μόνο ἀναφορές μέσα στήν ροή τοῦ κειμένου, ἢ μεταφορικούς συσχετισμούς μέ τά δεινά τῆς ζωῆς.

Τό βασικό συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἐκεῖ ἐπικρατοῦν πολλά δεινά γιά τίς ψυχές, ὅπως ἐπαναλαμβάνει ὁ Δαυῖδ: <<ὡδίνες ἄδου περιεκύκλωσάν με>> (Ψαλμ. 17,6) <<κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με>> (Ψαλμ. 114,3) κλπ.

Ἐκεῖ εἶναι ὁ τόπος ἀποπομπῆς τῶν ἁμαρτωλῶν (Ψαλμ. 9,18), ταυτίζεται δέ μέ τήν ἔννοια τῆς ἀπωλείας (Παρ. 15,11). Οἱ ψυχές δέν ἀπολαμβάνουν ἐμφανεῖς

ευεργεσίες από τόν Ίεραββά. Είναι χωρίς δύναμη, άσθενεΐς (ρεφαΐμ), πού σημαίνει τήν διά του θανάτου άφαιρέσιν τής ισχύος των.

Ένδιαφέρον παρουσιάζει ό στίχος από τόν Έκκλησιαστή: <<πάντα όσα άν εΰρη ή χείρ σου του ποιήσαι, \ ώς ή δύναμις σου ποιήσον, \ ότι ούκ έστιν ποίημα και λογισμός και γνώσις \ και σοφία έν άδη όπου σύ πορεύη εκεί>> (Έκκλ. 9,10). [“τι εύρίσκει νά πράξει τό χέρι σου, πράττε αυτό άνάλογα μέ τίς δυνάμεις σου, διότι ούδέν έργον και λογισμός και γνώση και σοφία ύπάρχουν στον άδη όπου πηγαΐνεις].

Μέ επίγνωση των επικείμενων δεινών οί άνδρες τής Παλαιάς Διαθήκης εύχονται μέ κάθε τρόπο νά αποφύγουν τόν Σεώλ, όπως ό Ψαλμωδός: <<άνήγαγες έξ άδου τήν ψυχήν μου>> (Ψαλμ. 29,4) <<λυτρώσεται τήν ψυχήν μου έκ χειρός άδου>> (Ψαλμ. 85,13) κλπ. Η σωτηρία πραγματοποιείται μέ τήν βοήθεια του Κυρίου. Συνεπώς ό Σεώλ (ό Άδης) δέν κρατά δεσμευμένες αιωνίως τίς ψυχές, αλλά έχουν τήν δυνατότητα νά σωθούν ανερχόμενες σέ ύψηλότερα επίπεδα.

Η κάθοδος και άνοδος των ψυχών από τόν Κύριον ταυτίζεται μέ τόν θάνατο και τήν ζωοποίηση αντίστοιχα (Α΄ Βασ. 2,6). Η άνοδος μπορεί νά έννοηθί διτώς: Εΐτε σάν επάνοδος στην γήϊνη ζωή μέ τήν μετενσάρκωση, είτε σάν άνύψωση τής ψυχής στον Πνευματικό κόσμο μέχρι τόν χώρο των εύσεβών.

Ο χώρος αυτός δέν προσδιορίζεται καθαρά στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά επιβεβαιώνεται από τήν εύτυχία πού απολαμβάνουν οί εύσεβεις έντός τής δικαιοσύνης, τής αγαθότητος και τής δόξας του Θεού (Ψαλμ. 16,15- 72,25). Η άποφυγή του Σεώλ μπορεί νά προετοιμαστεί από τήν γήϊνη ζωή, όταν ό άνθρωπος ακολουθήσει τόν δρόμο τής σύνεσης (Παρ. 15,24), όποτε κατευθύνεται μετά θάνατον άμέσως προς τήν άνώτερη ζωή.

Λόγω τής μή σαφούς διάκρισης, οί μεταγενέστεροι υπέθεσαν ότι ό Σεώλ διαιρείται σέ δύο μέρη, τόν Παράδεισον ή Κόλπον του Άβραάμ για τούς εύσεβεις, και τήν Γέεννα για τούς κακούς. Όμως αυτή ή άποψη δέν συμβιβάζεται μέ τά παλαιότερα κείμενα, όπου ό Σεώλ παρουσιάζεται σάν τόπος βασάνων, πού μέ κάθε τρόπο προσπαθούν νά τόν αποφύγουν.

Τό συμπέρασμα αυτό εξάγεται και από τήν έτυμολογική συσχέτιση του όνόματος Scheol - Σχεόλ μέ τό ρήμα άσχάλλω (= λυπούμαι, στενοχωρούμαι, άδημονώ, θρηνώ), τό όποιο άπεικονίζει άκριβέστατα τήν εκεί κατάσταση των ψυχών⁽¹⁾.

Έσφαλμένη επίσης είναι ή άποψη ότι οί ψυχές μπορούν νά εμφανίζονται στη Γη μόνο από τόν Σεώλ και όχι από τόν τόπο των δικαίων. Στην παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου, ό τιμωρημένος όδυνώμενος πλούσιος παρακαλεί νά αποσταλεί ό Λάζαρος στους άδελφούς του. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι τό διάστημα μεταξύ τους περιγράφεται ως μέγα χάσμα, άδιαπέραστο από τήν μία προς τήν άλλη πλευρά (Λουκ. 16,19-31). Από τά δύο τμήματα, μόνο ή περιοχή των τιμωρημένων αντίστοιχεί στην όνομασία Σεώλ.

Αντίθετα οί ψυχές των δικαίων εύρίσκονται <<έν χειρί Θεού>> χωρίς νά βασανίζονται. Τά δεινά τής ζωής τούς έδόθησαν από τόν Θεό σάν δοκιμασίες,

ἀφοῦ δέ ἀπεδείχθησαν ἄξιοι, ἀπολαμβάνουν πολύ μεγαλύτερα εὐεργετήματα, παραμένοντες ἀθάνατοι στους αἰῶνες πλησίον τοῦ Κυρίου. Ἀπό τὴν ὑψηλή τους θέση μπορούν νά κρίνουν ἔθνη καί νά ἐξουσιάζουν λαούς, πνευματικῶς (Σοφ. Σολ. 3,1-9). Ἐὰν οἱ ἀγαθῆς ψυχῆς δέν παραμένουν ἀδρανεῖς, ἀλλά συμμετέχουν ἐνεργά στίς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου μας.

Παρά τὴν δυνατότητα ἐξόδου ἀπὸ τὸν Σεῶλ, σέ μερικά σημεῖα φαίνεται πὼς ἡ τιμωρία τῶν ἀσεβῶν εἶναι ἀτελεύτητη. Ἔτσι γιὰ τοὺς παραβάτες τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου λέγεται ὅτι <<ὁ σκώληξ αὐτῶν δέν θά τελευτήσει καί τὸ πῦρ αὐτῶν δέν θά σβεσθῇ>> (Ἠσ. 66,24). Ἀπὸ τοὺς νεκροὺς κατὰ τὴν τελικὴ κρίση ἄλλοι θά ἐγερθοῦν πρὸς τὴν αἰώνια ζωὴ, καί ἄλλοι πρὸς τὴν αἰώνια κατασχύνη (Δαν. 12,2).

Συναφῆς πρὸς τὸν Σεῶλ εἶναι ἡ λέξις Γέεννα, ἡ ὁποία δέν ὑπάρχει στὴν Π. Διαθήκη. Τὴν ἀναφέρουν μόνο οἱ εὐαγγελιστῆς σάν τόπο ἀπόρριψης τῶν ἀμαρτωλῶν, ὅπου βασανίζονται ἀπὸ τὸ αἰώνιο πῦρ.

Ἡ Γέεννα θεωρεῖται ἐβραϊκὴ λέξις, ἐκ τοῦ *ge Chinom*, ἥτοι <<ἡ κοιλάδα (τῶν υἱῶν) Χινώμ>> ἢ <<φάραγξ Ἐννόμ>> ὅπως λέγεται στους Ο'. Ἡ κοιλάδα αὐτὴ ἦταν τόπος ἀνθρωποθυσιῶν, διότι ὅταν οἱ Ἰσραηλίτες περιέπιπταν στὴν εἰδωλολατρεία καί προσκυνοῦσαν τὸν Μολῶχ, ἐκεῖ θυσιάσαν τὰ βρέφη τους καίοντες αὐτὰ μπροστὰ στό εἶδωλο τοῦ θεοῦ, καί μάλιστα σύμφωνα μὲ ὁδηγίες τοῦ Γιαχβέ (Ἰεζ. 20,26). Ὁ βασιλεὺς Ἰωσίας ἔθεσε τέρμα στίς εἰδωλολατρικῆς ἀνθρωποθυσιῆς καί διέταξε νά ρίπτονται ἐκεῖ τὰ ὄστα τῶν νεκρῶν καί παντός εἶδους ἀπορρίματα. Γιὰ νά ἀποφύγουν δέ τίς μολύνσεις, ἔθεταν πῦρ, πού ἔκαie συνεχῶς, ἔνεκα τῆς διαρκοῦς ρίψεως νέου ὑλικοῦ.

Ἡ κοιλάδα λοιπὸν εἶχε ἀπαίσια καί φρικτὴ φήμη. Κατήντησε δέ ἡ λέξις νά σημαίνει μεταφορικὰ καί συμβολικὰ τὸν τόπο βασανισμοῦ τῶν ἀμαρτωλῶν, ὅπου θά παραμείνουν αἰώνιως μετὰ τὴν τελικὴ κρίση⁽²⁾.

Παρά τὴν ἀνωτέρω εὐλογοφανῆ ἐξήγηση τῆς λέξεως Γέεννα, πιστεύομε ὅτι ἡ ἔτυμολογία της εἶναι καθαρὰ ἑλληνικὴ, σχηματιζόμενη ἀπὸ τὴν λέξις Γαῖα καί τὸ ρῆμα ἐνναίω (= διαμένω, εὐρίσκομαι ἐντός τινός, κατοικῶ ἐντός τινός).

Ἐὰν ἡ Γέεννα (ἢ ἀρχικὰ Γαίεννα), σημαίνει κυριολεκτικὰ ἓναν τόπο διαμονῆς εὐρισκόμενο μέσα στὴν Γῆ, ἥτοι τὸν ὑποχθόνιον τόπο κατοικίας τῶν νεκρῶν, ὅπως ὁ Ἄδης, πού κατὰ τίς ἀρχαῖες ἀντιλήψεις βρισκόταν στὰ βάθη τῆς Γῆς (Τάρταρα).

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ θρυλούμενο πῦρ τῆς Γεέννης, ὀφείλεται στὴν διαπίστωση ὅτι καθὼς προχωροῦμε πρὸς τὸ βάθος τῆς Γῆς, ἡ θερμοκρασία αὐξάνεται. Ἐπέθεσαν λοιπὸν ὅτι στό ἔσχατο βάθος, ὅπου βρίσκεται ἡ Γέεννα, ἐπικρατεῖ ὁ ἀφόρητος καύσωνας τοῦ ἀσβέστου πυρός.

Οἱ λόγοι τοῦ Ἰωβ: <<ἐάν ὁ ἄνθρωπος καταβῆ στὸν Ἄδη δέν θά ἀνέλθῃ πλέον, οὔτε θά ἐπιστρέφῃ πάλι στὴν οἰκία του>> (Ἰωβ 7,9-10), δέν σημαίνουν ὅτι ἡ ψυχὴ του δέν μπορεῖ πλέον νά ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν Σεῶλ, ἀλλὰ ἐννοοῦν ἀπλῶς ὅτι ὁ νεκρὸς δέν ἐπιστρέφει πλέον σάν ἄνθρωπος μετὰ τῶν οἰκειῶν του.

Ἡ ἰδέα τῆς ἀνάστασης τῶν νεκρῶν ἀναπτύσσεται μεταγενέστερα (βλ. Β'

Μακ. 7,14-7,23-12,43-45· Ήσ. 26,19· Δαν. 12,2). Ὅμως ἡ σωματικὴ ἀνάστασις, δηλ. ἡ ἰδέα τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ὕλικου σώματος τῶν ἀνθρώπων, δέν ἀπαντᾶται παρά μόνο στὸν Ἰώβ πού λέγει: <<οἶδα γάρ ὅτι ἀέναός ἐστιν ὁ ἐκλύειν με μέλλον ἐπὶ γῆς, ἀναστήσαι τὸ δέρμα μου τὸ ἀνατλῶν ταῦτα>> (Ἰώβ 19,25-26). [Διότι γνωρίζω ὅτι αἰώνιος εἶναι ὁ Κύριος, πού μέλλει νά με ξαναφέρει στή γῆ καί νά ἀναστήσει τὸ σῶμα μου πού ὑποφέρει τόσα δεινά]. Δέν ἀποκλείεται ὁμως ἐδῶ νά ὑπονοεῖται ἡ μετενσάρκωσις.

Τὴν σωματικὴ ἀναδημιουργία διαβλέπουν οἱ μελετητές καί στήν ὄραση τοῦ Ἰεζεκιήλ γιὰ τὴν ἀναβίωση τῶν ξηρῶν ἀνθρωπίνων ὀστέων (Ἰεζ. 37,1-14). Κατὰ τὴν γνώμη μας πρόκειται γιὰ συμβολικὸ ὄραμα, διότι ἄλλως ἔπρεπε σέ κάθε σχηματιζόμενο σῶμα νά εἰσέρχεται ἀποκλειστικά τὸ πνεῦμα πού ὑπῆρχε προηγουμένως.

(1) Κατὰ ἄλλη ἐκδοχὴ παράγεται ἀπὸ τὴν ἐβραϊκὴ λέξις *schaal*, πού μέ μία γραφή σημαίνει <<ἀπατεῖν, ζητεῖν>> (ὁ ζητῶν πάσας τὰς ψυχάς), ἐνῶ μέ ἄλλη γραφή <<σκάπτειν>> (ὁ λάκκος, ὁ τάφος, πού περιλαμβάνει ὅλες τῖς ψυχές). Καί στίς δύο περιπτώσεις ὁμως δέν ὑφίσταται ἡ ἀπαιτούμενη νοηματικὴ δικαιολόγησις τοῦ ἔρου. (Βλ. Κ. Δουβουνιώτου, *Ἡ μέση κατάστασις τῶν ψυχῶν*, Ἐν Ἀθήναις 1904, σελ. 27-35· ἡ ἐτυμολογία εἰς σελ. 28 σημ. 2). Ἄλλες γνώμες βλ. εἰς Ν. Παπαδοπούλου, *Ὁ θάνατος καί αἱ μεταθανάτιαι παραστάσεις κατὰ τὰ ἱστορικά βιβλία τῆς Π. Διαθήκης*, Ἀθήναι 1965, σελ. 76-88.

(2) Βλ. τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Β. Ἰωαννίδη εἰς ΘΗΕ.

14. Ὀλίγα γιὰ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα

Ὡς γνωστόν, ὁ Ἀδάμ καί ἡ Εὐὰ ὑπέπεσαν στὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα καί ἐξορίσθησαν ἀπὸ τὸν Παράδεισο. Ἀπὸ τότε, σύμφωνα μέ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὅλοι οἱ ἀνθρώποι βαρύνονται μέ τὸ ἀμάρτημα αὐτό. Δέν θά ἐξετάσουμε ἐδῶ τί ἀντιπροσωπεύει, ἀλλά πῶς καί γιατί θεωρεῖται ἐπιβαρυντικὸ γιὰ ὅλους μας ἀνεξαιρέτως.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού καθιερώθηκε δογματικὰ ἡ ἀρνήσις τῆς προὔπαρξης τῶν ψυχῶν (μετὰ τὴν Ἐ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τὸ 553 μ.Χ.), ἔγινε παράλληλα ἀποδεκτό, σάν ἡ πιὸ πρόσφορη λύσις, ὅτι τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα μεταβιβάζεται κληρονομικὰ στὸν καθένα μέ τὴν γέννησίν του.

Οἱ μεγάλοι Πατέρες ὁμως ο ὕ δ ε π ο τ ε μίλησαν γιὰ κληρονομικὴ μεταβίβασις. Ἀντίθετα σέ πολλὰ κείμενά τους ἐπιμένουν ὅτι τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα ἦταν προσωπικὸ ἀμάρτημα τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ὅτι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ὑποπέσαμε σ' αὐτό, καί συνεπῶς ἡ προπατορικὴ ἀμαρτία εἶναι ἰδικὴ μας ἀμαρτία. Ἀναφέρω μερικά χαρακτηριστικὰ παραδείγματα:

<<Ἐπειδὴ γάρ τῶ ἀυτεξουσίῳ κινήματι τοῦ κακοῦ τὴν κοινωνίαν ἐξεσπασάμεθα, διὰ τινος ἡδονῆς οἷόν τι δηλητήριον μέλιτι παραρτυθέν τῇ φύσει τὸ κακὸν καταμιζάντες, καί διὰ τοῦτο τῆς κατὰ τὸ ἀπαθές νοουμένης

μακαριότητος ἐκπεσόντες, πρὸς τὴν κακίαν μετεμορφώθημεν>>. (Γρηγ. Νύσσης, Μέγας Κατηχητικός 8· ΒΕΠ 68,393). [Ἐπειδὴ λοιπὸν μετὴν αὐτῆς ἐνέργειά μας συνδεθήκαμε μετὰ τὸ κακὸ, ἀναμίξαντες τὸ κακὸ στὴν φύση μας σὰν δηλητηριώδη ἀρτυμένο μετὰ μέλι, ἐξ αἰτίας κάποιας ἀπόλαυσης, γι' αὐτὸ ἐκπέσαμε ἀπὸ τὴν ἀληθινὰ νοούμενη μακαριότητα, καὶ μεταμορφώθηκαμε πρὸς τὴν κακία].

<<Καὶ εἰ χρήσιμον ἦν, φησί, τὸ ἐκπεσεῖν τοῦ παραδείσου, τίνος ἕνεκεν ἐδίδου παρά τὴν ἀρχὴν τὸν παράδεισον ὁ Θεός;... Ἴνα τὴν οἰκείαν ἐπιδείξῃται φιλανθρωπίαν, καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν παρεσκεύαστο πρὸς μείζονα τιμὴν ἄγειν ἡμᾶς αἰεὶ, ἡμεῖς δὲ αἴτιοι πανταχοῦ τῶν κολάσεων καὶ τῶν τιμωριῶν, ἐκβαλόντες ἑαυτοὺς διὰ ραθυμίαν τῶν δεδομένων ἡμῖν ἀγαθῶν>>. (Χρυσόστομος, ΡΓ 49,249). [Καὶ ἀφοῦ ἦταν χρήσιμη, λέγει κάποιος, ἡ ἐκδίωξη ἀπὸ τὸν παράδεισο, τότε γιὰ ποιὸν λόγο ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν παράδεισο ὁ Θεός;... Γιὰ νὰ δείξῃ τὴν δικὴν του φιλανθρωπία, καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν εἶχε ἐτοιμαστῆ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ συνεχῶς σὲ ἀνώτερη τιμὴ, ἡμεῖς ὅμως γίναμε αἴτιοι τῶν τιμωριῶν καὶ κολάσεων σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις, ἐκδιώξαντες τοὺς ἑαυτοὺς μας (ἀπὸ τὸν παράδεισο), λόγω τῆς ἀδιαφορίας μας γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς εἶχαν δοθῆ].

Οἱ χρησιμοποιούμενες προσωπικὲς ἐκφράσεις ἀπὸ τοὺς Πατέρες δὲν εἶναι μεταφορικὲς, ἀλλὰ κυριολεκτικὲς. Ἐμεῖς τοποθετηθήκαμε στὸν παράδεισο, ἡμεῖς φανήκαμε ἀνάξιοι τῶν θείων δωρεῶν, ἡμεῖς ὑποπέσαμε στὴν ἔλξη τοῦ Πονηροῦ, ἡμεῖς ἐκδιωχθήκαμε καὶ ἡμεῖς τέλος καλούμεθα νὰ ἐπανέλθωμε μετὰ τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὸν Κύριον. Ὅλα τὰ κείμενα τῶν Πατέρων βρίθουν ἀπὸ ἀνάλογες προσωπικὲς ἐκφράσεις, ποὺ ἐπιβεβαιώνουν τὴν προσωπικὴ συμμετοχὴ ὅλων μας μετὰ τὴν αὐτεξούσια ἐνέργειά μας στὸ λεγόμενο προπατορικὸ ἁμάρτημα.

Ἡ καθολικὴ ἁμαρτία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δηλώνεται ρητὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη, μετὰ τὸ <<πάντες γὰρ ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ...>> (Ρωμ. 3,23). [Διότι ὁ ἅ ὁ ἁμάρτησαν καὶ ὑπολείπονται τῆς θεϊκῆς δόξης].

Συνεπῶς ἡ κληρονομικὴ μεταβίβαση εἶναι μίᾳ μεταγενέστερη θεωρητικὴ ἐπινόηση, ποὺ υἱοθετήθηκε γιὰ νὰ συγκαλυφθῇ τὸ κενὸ ἀπὸ τὴν ἀπόρριψη τῆς προϋπαρξῆς τῶν ψυχῶν. Οὔτε ἀπὸ τοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται, οὔτε στηρίζεται σὲ ἀπόφαση Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ὁ Ἀδάμ δὲν ἦταν ἓνας ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὑποτύπωση τοῦ συνόλου τῶν ἀπείρων ὄντοτήτων (ψυχῶν) ποὺ δημιούργησε ὁ Θεός καὶ τὶς ἔθεσε στὸν Οὐράνιο Παράδεισο. Ἡ δὲ πτώση τοῦ Ἀδάμ ἐξοικονομεῖ τὴν παρακοὴ τῆς θείας ἐντολῆς ἀπὸ ὅλες τὶς ψυχῆς (ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὶς περισσώτερες). Συνεπῶς στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀδάμ συμπεριλαμβάνεται ἡ ἁμαρτία ὅλων μας, ὅπως χαρακτηριστικὰ λέγει καὶ ὁ Παῦλος: <<ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον>> (Ρωμ. 5,12).

Ὁ Ἰουστίνος (2ος αἰ.) τονίζοντας τὴν ἐλεύθερη προαίρεση καὶ αὐτεξουσιότητα τόσο τῶν ἀγγέλων ὅσο καὶ τῶν ἀνθρώπων, γράφει ὅτι ὁ Χριστὸς σταυρώθηκε ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων << ὁ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ὑπὸ θάνατον καὶ πλάνην τὴν τοῦ ὄφρατος ἐπεπτώκει, παρά τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἐκάστου αὐτῶν πονηρευσαμένου>> (Ἰουστίνου, Διάλογος 88· ΒΕΠ 3,292). [τὸ ὅποιο ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ἔπεσε στὸν

θάνατο καί τήν πλάνη τοῦ ὄφραως, ἔνεκα τῆς ἴδιας αἰτίας ἐκ ἀστού ἀνθρώπου ὑποπεσόντος στήν ἀπάτη τοῦ πονηροῦ].

Στήν ἐξιστόρηση τῆς Γένεσης ὑπάρχει ἀκόμη ἓνα σημεῖο πολύ σοβαρό: Ἡ ἀπαγορευτική ἐντολή τοῦ Θεοῦ δίδεται μόνον πρὸς τόν Ἀδάμ, διότι ἡ Εὐὰ δέν εἶχε ἀκόμη δημιουργηθῆ. Λέγει ἡ Γραφή:

<<Καί ἔλαβεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐπλασεν, καὶ ἔθετο αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργάζεσθαι αὐτόν καὶ φυλάσσειν. Καὶ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Ἀδάμ λέγων· Ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσῃ φάγη, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε>> (Γέν. 2,15-17). [Καὶ ἔλαβε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον πού ἐδημιούργησε καὶ τὸν ἔβαλε στὸν παράδεισον νὰ τὸν καλλιεργεῖ καὶ νὰ τὸν φυλάσσει. Καὶ ἔδωσε ὁ Κύριος τὴν ἐξῆς ἐντολήν στὸν Ἀδάμ: Ἀπὸ κάθε δέντρο τοῦ παραδείσου εἶσαι ἐλεύθερος νὰ τρῶγεις, ἀπὸ δὲ τὸ δέντρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, δέν θὰ φάγητε ἀπὸ αὐτό, διότι τὴν ἡμέρα πού θὰ φάγητε, θὰ ἀποθάνετε].

Ἡ Εὐὰ δημιουργεῖται κατόπιν, στήν συνέχεια τῆς ἀφήγησης (Γέν. 2,21-25). Ἐπομένως στοὺς προηγούμενους στίχους μὲ τὴν λέξη <<τὸν ἄνθρωπον>> ἡ Γραφή ἐννοεῖ μόνον τὸν Ἀδάμ. Ἐπειτα ὁμοίως χρησιμοποιοῦνται ῥήματα σὲ πληθυντικό ἀριθμὸ: *φάγεσθε, ἀποθανεῖσθαι*. Ἄρα ὁ Ἀδάμ δέν ἦταν ἓνα μόνον πρόσωπο, ἀλλὰ τὸ σύνολο τῶν δημιουργηθέντων ἀνθρώπων (ψυχῶν).

Τὸ ἴδιο συμπέρασμα βγαίνει ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς πρωτόπλαστους μετὰ τὴν παρακοή. Στὸν Ἀδάμ λέγει: *<<Τίς ἀνήγγειλέν σοι ὅτι γυμνός εἶ; μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετείλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ, ἔφαγες;>>* (Γέν. 3,11). [Ποιὸς σοῦ ἀνήγγειλε ὅτι εἶσαι γυμνός; Μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δέντρο, πού ἔδωσα ἐντολήν σέ σένα ἀπὸ αὐτό μόνον νὰ μὴ φάγεις;].

Ἀντίθετα στήν Εὐὰ λέγει ἀπλῶς: *<<Τί τοῦτο ἐποίησας;>>* (Γέν. 3,13). [Γιατί τὸ ἔκανες αὐτό;]. Ὁ ἴδιος διαχωρισμὸς γίνεται καὶ πῶς κάτω στὸν στίχο 17, ὅπου ὁ Κύριος μιλάει πάλι στὸν Ἀδάμ: *<<Ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικὸς σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετείλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ...>>* [Ἐπειδὴ ἄκουσες τὴν φωνὴν τῆς γυναίκας σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δέντρο πού εἶχα δώσειν ἐντολήν σέ σένα νὰ μὴ φάγεις...]. Ἀκολουθεῖ δὲ ἡ ἀναγγελία τῆς τιμωρίας.

Ἀπὸ τὸν διαχωρισμὸ αὐτὸν προκύπτουν οὐσιαστικά συμπεράσματα γιὰ τίς διαφορὰς τῶν δύο φύλων, τὰ καθήκοντα, τὰ δικαιώματα καὶ τίς ὑποχρεώσεις τους. Ἡ Εὐὰ δέν παρήκουσε ἀπ' εὐθείας τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τίς ἀντίστοιχες ὁδηγίες τοῦ συντρόφου τῆς, πρὸς τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ὑπακούει, ὅπως ὁ Ἀδάμ ἔπρεπε νὰ ὑπακούει στὸν Θεό. Συνοπτικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Εἰρηναίου (2ος αἰ.):

<<Ἡ μὲν γὰρ γυνή, ὑπὸ δαίμονος καταπαλαισθεῖσα, συγγνωστὴ ὑπάρχει· ὁ δὲ Ἀδάμ, ὡς ὑπὸ γυναικὸς ἠττηθεὶς ἀσύγνωστος ἔσται, ὡς αὐτοπροσώπως τὴν ἐντολήν αὐτὸς ὑπὸ Θεοῦ κομισάμενος· ἡ μὲν γὰρ γυνή, καὶ παρ' αὐτοῦ Ἀδάμ

της έντολης άκούσασα, εύκαταφρόνητος διέκειτο, ή ώς μή άξιώθεισα τόν Θεόν και ταύτη λαλήσαι, ή και ώς διστάζουσα ίσως και νομίζουσα οίκοθεν τόν Άδάμ τήν έντολήν αύτη δοθηναι>> (Ειρηναίου, Άπόσπασμα 13· ΒΕΠ 5,176). [Διότι ή μέν γυναίκα όταν νικάται από δαίμονα, συγχωρείται· ό δέ Άδάμ έπειδή νικήθηκε από γυναίκα θά είναι άσυγχώρητος, έπειδή ό ίδιος αύτοπροσώπως μετέφερε τήν έντολή του Θεού. Η γυναίκα όμως, άν και διδάχθηκε τήν έντολή από τόν Άδάμ, θεωρούσε τόν έαυτόν της εύκαταφρόνητον, ή έπειδή δέν άξιώθηκε νά της μιλήσει και σ' αύτήν ό Θεός, ή και διστάζοντας ίσως και νομίζοντας ότι ό Άδάμ της έδωσε τήν έντολή από μόνος του!]

Ό άνδρας- Άδάμ έλαβε τήν έντολή από τόν Θεό, ή δέ γυναίκα-Εύα έδιδάχθη τήν έντολή από τόν άνδρα. Έπομένως τό άμάρτημα της γυναίκας ήταν ή παρακοή προς τόν άνδρα. Ό δέ άνδρας, ύποκύπτοντας στις άξιώσεις της γυναίκας και παρακούοντας έτσι τήν έντολή του Θεού, διέπραξε διπλό σφάλμα, τίς συνέπειες του όποιου πληρώνει μέχρις ότου συνειδητοποιήσει ποιά πρέπει νά είναι ή στάση του έναντι τών ίερών του καθηκόντων.

Λόγω της σοβαρότητας του θέματος, από δογματικής πλευράς, παραθέτομε-μερικά άκόμη άποσπάσματα:

<<Έπει ούν και ήμεϊς ήμέν ποτε ένδοξοι επί της του παραδείσου διαγωγής, έγενόμεθα δέ άδοξοι και ταπεινοί διά τήν έκπτωσιν, ό Θεός ήμών έλεεί, όρων ήμας οίοι άνθ' οίων γεγόναμεν>> (Μ. Βασιλείου, Εϊς τόν ΡΙΔ΄ Ψαλμόν 3· ΒΕΠ 52,140). [Έπειδή λοιπόν και ήμεϊς ήμασταν κάποτε ένδοξοι κατά τήν διαμονή μας στον παράδεισο, γίναμε δέ άδοξοι και ταπεινοί λόγω της έκπτωσης, γι' αυτό ό Θεός μάς έλεεί, βλέποντας πώς ήμασταν και πώς κατανήσαμε].

<<Πάσα άνθρωπίνη ψυχή υπέκυψε τῷ πονηρῷ της δουλειάς ζυγῷ του κοινου πάντων έχθρου· και τήν παρά του κτίσαντος αύτήν έλευθεριαν άφαιρεθείσα, αιχμάλωτος ήχθη διά της άμαρτίας>> (Μ. Βασιλείου, Εϊς τόν ΜΗ΄ Ψαλμόν 3· ΒΕΠ 52,117). [Κ ά θ ε ά ν θ ρ ω π ι ν η ψ υ χ ή υπέκυψε στον πονηρό ζυγό της δουλειάς του κοινου έχθρου όλων· και άφοϋ έχασε τήν έλευθερία που της είχε δώσει ό Δημιουργός, όδηγήθηκε αιχμάλωτη λόγω της άμαρτίας].

Αιχμαλωσία είναι ή δέσμευση της ψυχής στο υλικό σῶμα, χαρακτηριζόμενο σαν σκήνωμα ή τάφος της (αυτόθι, 7). Έπειδή δέ για κάθε αιχμάλωτο άπαιτούνται λύτρα για τήν έλευθερία του, και έπειδή οϋδείς άνθρωπος μπορούσε νά λυτρώσει τόν άδελφό του, οϋτε τόν έαυτόν του (σαν ύπόδικος και ό ίδιος), έδόθη σαν άντίτιμο λύτρωσης της ψυχής μας τό αίμα του Κυρίου, τό όποιο έξέχεε υπέρ πάντων τών ανθρώπων.

<<Τίς έξοικισθέντα με του παραδείσου και του ξύλου της ζωής έξω γενόμενον και τῷ βαράθρῳ της υλικής ζωής συγκαλυφθέντα, επί τήν πρώτην έλκει μακαριότητα>> (Γρ. Νύσσης, Εϊς τήν Προσευχήν Α΄ ΒΕΠ 66,330). [Ποιός μέ έλκει στην πρώτη μακαριότητα, ένῶ έξωρίσθηκα από τόν παράδεισο και βρέθηκα έξω από τό ξύλο της ζωής και συγκαλύφθηκα μέσα στο βάραθρο της υλικής ζωής;]. Είναι έμφανής έδῶ ή συναίσθηση της προσωπικής άμαρτίας, από τήν όποία μάς καλεϊ sé μετάνοια ό Κύριος, προς έπαναφορά μας στην αρχική παραδεισιακή μας κατάσταση.

<<Ὡς γάρ ζῶντος ἐν ἡμῖν τοῦ Ἀδάμ πάντες οἱ καθ' ἕκαστον ἄνθρωποι ἕως τοὺς δερματίνους τούτους χιτῶνας περί τήν ἑαυτῶν βλέπομεν φύσιν, καί τὰ πρόσκαιρα φύλλα τῆς ὑλικῆς ταύτης ζωῆς ἄπερ τῶν ἰδίων τε καί λαμπρῶν ἐνδυμάτων γυμνωθέντες κακῶς ἑαυτοῖς συνερράψαμεν.... ἀντί τῶν θείων περιβολῶν μετενδυσάμενοι· καί μέχρις ἂν τόν τῆς σαρκώσεως βλέπομεν τόπον, ἐν ᾧ κατεδικάσθημεν παροικεῖν.... ἀλλ' ὡς ἐν ἀνατολαῖς τῆς πρώτης ἡμῶν πατρίδος οὔσης· λέγω δέ τῆς ἐν παραδείσῳ διαγωγῆς, ἧς ἐκπεπτώκαμεν>> (Γρ. Νύσσης, *Εἰς τήν Προσευχὴν* Ε' ΒΕΠ 66,363). [Ὁ κάθε ἕνας ἀπό τοὺς ἄνθρώπους, σάν νά εἶναι ζῶν μέσα μας ὁ Ἀδάμ, βλέπομε τοὺς δερματίνους χιτῶνες (τά σώματα) γύρω ἀπό τήν φύση μας (τήν ψυχή) καί τὰ πρόσκαιρα φύλλα τῆς ὑλικῆς ζωῆς συρράψαμε κακῶς ἐπάνω μας, ἐπειδή γυμνωθήκαμε ἀπό τὰ ἰδικά μας λαμπρά ἐνδύματα.... ἐνδυσθέντες τήν ὑλική ἀμφίεση ἀντί τῆς θείας περιβολῆς, καί βλέ-πομε μέχρι τόν τόπο τῆς ἐνσαρκώσεώς μας, στόν ὁποῖο καταδικασθήκαμε νά κατοικοῦμε σάν πάροικοι... Πρός ἀνατολάς δέ (συμβολικῶς) εὐρίσκεται ἡ πρώτη πατρίδα μας, δηλαδή ἡ διαμονή μας στόν παράδεισο, ἀπό τήν ὁποία ἔχομε ἐκπέ-σει].

<<Ἐδωκέ μοι τόν παράδεισον καί ἐξέβαλέ με τοῦ παραδείσου· ἔζων βίον ἀταλαίπωρον καί πόνων ἀπηλλαγμένον, κατεδίκασέ με ἰδρῶτι καί μόχθῳ... >> (Ἰ. Χρυσόστομου, *Περί τῆς ἀσαφείας τῶν προφητειῶν Β'*). [Μοῦ ἔδωσε τόν παράδεισο καί μέ ἐκδίωξε ἀπό τόν παράδεισο· ζοῦσα βίον χωρίς ταλαιπωρίες καί πόνους, καί μέ κατεδίκασε στόν ἰδρῶτα καί τόν μόχθο...].

<<Ἐδωκε τόν παράδεισον τοῦτο τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας· ἀνάξιοι τῆς δωρεᾶς ᾧφθημεν· τοῦτο τῆς ἡμετέρας ἀγνωμοσύνης>> (Ἰ. Χρυσόστομου, Ὅτι οἱ δαίμονες δέν διοικοῦν τά ἀνθρώπινα). [Ἐδωσε ὁ Θεός τόν παράδεισο· τοῦτο ὀφείλεται στήν μέριμνά του· ἐμεῖς φανήκαμε ἀνάξιοι τῆς δωρεᾶς· τοῦτο ὀφείλεται στήν ἀγνωμοσύνη-μας].

<<Αὐτός μέν ἔδωκε, σύ δέ ἀπόλεσας..... Καί μετὰ τό ἀπολέσαι ἐξ οικείας ραθυμίας, πάλιν ἀποδέδωκέ σοι τά ἀπολωλῶτα· μᾶλλον δέ οὐ τά ἀπολωλῶτα μόνον, ἀλλά καί πολλῶ μείζονα τούτων. Ἀπόλεσας μέν γάρ παράδεισον, ἔδωκέ-σοι τόν οὐρανόν....>> (Ἰ. Χρυσόστομου, *Περί τῆς ἀσαφείας τῶν προφητειῶν Β'*). [Ὁ Θεός μέν ἔδωσε, σύ δέ ἔχασες.... Ἀλλά καί μετὰ τήν ἀπώλεια ἕνεκα τῆς ἰδικῆς σου ραθυμίας, πάλιν σοῦ ἀπέδωσε τά ἀπωλεσθέντα, μᾶλλον δέ ὄχι μόνο τά ἀπωλεσθέντα, ἀλλά καί πολύ περισσότερα ἀπό αὐτά. Διότι ἔχασες μέν τόν παράδεισο, ἀλλά σοῦ ἔδωσε τόν Οὐρανό (τήν μέλλουσα οὐράνια ζωή)...].

Ἡ παράθεση κειμένων αὐτῆς τῆς μορφῆς μπορεῖ νά συνεχισθῇ ἐπί μακρόν. Δέν ἀφήνουν πλέον καμμία ἀμφιβολία, ὅτι οἱ Πατέρες ἐδέχοντο τό προπατορικό ἁμάρτημα καί τήν πτώση ἀπό τόν παράδεισο σάν καθολική ὑπόθεση ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καί ὄχι μιᾶς ὄντότητος ἀπό τήν ὁποία ἐπιβαρύνονται κληρονομικά ὄλοι οἱ ἀπόγονοί της.

Ἐπιγραμματικά λοιπόν κλείνομε τό θέμα μέ τήν ἀναφώνηση τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ: <<φεῦ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας! ἐμή γάρ ἡ τοῦ προπατορός>> (Λόγος

ΛΗ' 12· ΒΕΠ 60,69). [Ἄλοίμονον γὰρ τὴν ἀδυναμία μου! Διότι ἰδική μου ἦταν ἡ ἀδυναμία τοῦ προπάτορος Ἀδάμ].

15. Ὁ Οὐράνιος Παράδεισος

Ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐα, ἦτοι οἱ δημιουργηθεῖσες ἄπειρες ψυχοπνευματικὲς ὀντότητες, τοποθετήθηκαν ἀρχικὰ στὸν Οὐράνιο Παράδεισο. Ἄρα, ματαίως ψάχνουν πολλοὶ ἐρευνητὲς νὰ ἀνακαλύψουν σὲ ποιο μέρος τῆς Γῆς βρισκόταν ὁ παράδεισος τῶν πρωτοπλάστων⁽¹⁾.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἁμάρτημα, ἐπειδὴ ἔλαβε χώραν στὸν Οὐράνιο κόσμον, ἀπὸ ὀντότητες εὐρισκόμενες σὲ πνευματικὴ κατάσταση, δὲν συνδέεται μὲ τὸν ἐρωτισμὸ καὶ τίς σχέσεις γενικὰ τῶν δύο φύλων.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μιᾶνε ἔμμεσα γιὰ τὸν Οὐράνιο παράδεισο. Σαφέστεροι ὅμως εἶναι στὸ γεγονός ὅτι ἡ πτώση τῶν πρωτοπλάστων ἐγίνε ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ στὴ Γῆ. (Γι' αὐτὸ ἄλλωστε μιᾶνε γιὰ πτώση καὶ ὄχι γιὰ ἐξορία ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς Γῆς σὲ ἓνα ἄλλο).

<<Ποῦ οὖν ἐτέθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; ἐν τῷ παραδείσῳ δηλονότι, καθὼς γέγραπται... Καὶ ἐκεῖθεν ἐξεβλήθη εἰς τὸνδε τὸν κόσμον, παρακούσας. Διὸ καὶ λέγουσιν οἱ πρεσβύτεροι, τῶν ἀποστόλων μαθηταί, τοὺς μετατεθέντας ἐκεῖσε μετατεθῆναι>> (Εἰρηναῖος, Ἀπόσπασμα 74 ΒΕΠ 5,163). [Ποῦ λοιπὸν τοποθετήθηκε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; Στὸν παράδεισο βέβαια, ὅπως λέγει ἡ Γραφή. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξεβλήθη σὲ αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον (τὴν Γῆ), διότι παρήκουσε. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ γερνότεροι, οἱ μαθητὲς τῶν ἀποστόλων, λέγουν ὅτι καὶ οἱ ἀποθνήσκοντες ἐκεῖ μετατίθενται].

Ὁ Εἰρηναῖος ἀπηχεῖ τὴν ἀποστολικὴν παράδοση, ποῦ ἦταν ἀκόμη πρόσφατη στὴν ἐποχὴ του. Οἱ πρωτόπλαστοι ἐξεβλήθησαν *<<εἰς τὸνδε τὸν κόσμον>>*, δηλαδὴ στὴ Γῆ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Οὐράνιο κόσμον ὅπου εὐρίσκοντο.

Ἡ ἴδια τυποποιημένη ἔκφραση ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὰ ἐπόμενα ἐδάφια. Παρατηροῦμε ἀκόμη ὅτι γίνεται συνταύτιση τοῦ ἀρχικοῦ παραδείσου τῶν πρωτοπλάστων μὲ τὸν μελλοντικὸν παράδεισο, ὅπου μετατίθενται οἱ ψυχὲς τῶν δικαίων ἀνθρώπων.

Τὴν ἴδια παράδοση ἀπηχεῖ ἓνας ἀκόμη ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους ἀπολογητὲς τοῦ Β' αἰῶνος, ὁ Μελίτων Σάρδεων, στὸ σπουδαῖο ἔργο του *<<Περὶ Πάσχα>>*⁽²⁾, ὅπου γράφει: *<<...ἐξεβλήθη γοῦν εἰς τοῦτον τὸν τόπον ὡς δεσμωτήριον καταδικῶν>>* (μν. ἐκδ. 48). [Ἐξορίστηκε λοιπὸν σὲ αὐτὸν τὸν τόπον, σὰν δεσμωτήριον καταδικῶν].

<<Προφήτης δὲ ἐστὶ καὶ ὁ εἰπὼν τὸ ἐταπεινώσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως· κακώσεως τόπον λέγαν τὸν περίγειον τόπον, ἐφ' ὃν ἐκβλήθεις ἀπὸ τοῦ παραδείσου διὰ τὴν κακίαν ἐλήλυθεν ὁ Ἀδάμ, ὅπερ ἐστὶν ἄνθρωπος>> (Ὡριγένους, Κατὰ Κέλσου Ζ' 50· ΒΕΠ 10,161). [Προφήτης δὲ εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποῦ εἶπε "μᾶς ταπεινώσες σὲ τόπον κακώσεως", ὀνομάζοντας ἔτσι τὸν τόπον τῆς Γῆς, στὸν ὁποῖο ἦλθε ὁ

Ἄδάμ (πού σημαίνει ἄνθρωπος), ὅταν λόγω τῆς κακίας ἐξορίστηκε ἀπό τόν παράδεισο).

<<Εἶτα τῆς ἐντολῆς παρακούσαντα εἰς τὴν γῆν αὐτὸν ταύτην μετέστησεν...>> (Εὐσταθίου Ἀντιοχείας, Ἀμφιβαλλόμενα: ΒΕΠ 18,348). [Κατόπιν ἀφοῦ παρήκουσε τὴν ἐντολή, τὸν μετέθεσε σὲ αὐτὴν ἐδῶ τὴν Γῆ...].

<<...νεκρωθέντα τε αὐτὸν τοῖς οἰκειοῖς αὐτοῦ παραπτώμασιν, ἐξώρισας αὐτὸν ἐν τῇ δικαιοκρισίᾳ σου, ὁ Θεός, ἐκ τοῦ παραδείσου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον...>> (Μ. Βασιλείου, Θεία Λειτουργία ΒΕΠ 56,33). [Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος νεκρώθηκε ἀπὸ τὰ δικά του παραπτώματα, τὸν ἐξώρισες μὲ τὴν δίκαιη κρίση σου, ὁ Θεός, ἀπὸ τὸν παράδεισο σὲ αὐτὸν τὸν κόσμον...].

Ἀξιοσημείωτη ἐδῶ εἶναι ἡ ἀποψη τοῦ καθηγητῆ Λεων. Φιλιππίδου, ὁ ὁποῖος σχολιάζοντας τίς ἀπόψεις τῶν Φαρισαίων, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ἀνωτέρω κείμενο τοῦ Μ. Βασιλείου, λέγει τὰ ἑξῆς:

<<Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι τόσον ἐνταῦθα, ὅσον καὶ ἐν τῇ μυστικῇ λειτουργικῇ εὐχῇ τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ παράδεισος, οὐ ἀπὸ αἰῶνων οἱ ἐρευνηταὶ εἰς μάτην ἀναζητοῦσι νὰ προσδιορίσωσι τὴν ἐπὶ τῆς γῆς τοπικὴν περιοχὴν, νοεῖται ὡς οὐράνιος. Ὁ ἀπὸ τοῦ χοῦς τῆς γῆς πρωτόπλαστος φέρεται κατασταθεὶς ἐν τῷ οὐρανῷ, εἰς τὸν οὐράνιον Παράδεισον, ἵνα ἐκεῖ διαμένῃ ἀθάνατος ἐν ἀπολαύσει αἰωνίων ἀγαθῶν, ἐκεῖ δ' ἁμαρτήσας, ἐξωρίσθη ἐκεῖθεν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐκείνου παραδείσου, εἰς τὸν τόπον τοῦτον, εἰς τὴν γῆν, ἣτις οὕτω νοεῖται ὡς ὁ πλανήτης τῆς ἐξορίας καὶ δοκιμασίας τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, διὰ δὲ τοῦ εἰς τὴν γῆν κατελθόντος Θεοῦ, τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ, οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες ἀναβιβάζονται πάλιν εἰς οὐρανὸν καὶ ἀνακτῶσι τὴν παραδείσιον κατάστασιν>>⁽³⁾.

Στὸ θέμα τῆς πτώσεως ἀναφέρεται καὶ τὸ ἐδάφιο Ρωμ. 5,14 πού στή σημερινή μορφή του ἔχει ὡς ἑξῆς: <<ἀλλὰ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, ὃς ἐστὶν τύπος τοῦ μέλλοντος>>.

Ἄλλὰ τὸ ἀρνητικὸ <<μὴ>> δέν ὑπάρχει σὲ μερικά ἀρχαῖα χειρόγραφα, καθὼς καὶ στὴν παράθεση τοῦ χωρίου ἀπὸ τὸν Ὁριγένη (βλ. ΒΕΠ 12,253,6-7).

Ἀπὸ συντακτικῆς πλευρᾶς τὸ <<μὴ>> κάνει αὐτόματα ἕναν διαχωρισμὸ, θέτοντας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τοὺς ἁμαρτήσαντας.

Ποῖοι εἶναι ὅμως οἱ μὴ ἁμαρτήσαντες; Λέγουν ὅτι ἐδῶ ἐννοοῦνται ὁ Ἐνώχ, ὁ Ἥλιος, καὶ ἐλάχιστοι ἄλλοι ἄνθρωποι. Αὐθαιρέτως ὅμως θεωροῦνται σάν ἀναμάρτητοι, διότι ἀφοῦ ἔζησαν σάν ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς Γῆς, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ὑπέπεσαν σὲ μικρὲς ἔστω ἁμαρτίες. Οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἀναμάρτητος, πλὴν τοῦ Κυρίου.

Ἀκόμη, δέν ὑπῆρχε λόγος νὰ ὑποστοῦν τὸν θάνατο ὅσοι δέν εἶχαν ἁμαρτήσει. Συνεπῶς τὸ ἀνωτέρω ἐδάφιο πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ ἀκριβῶς ὅπως τὸ παραδίδει ὁ Ὁριγένης: <<ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἐπὶ τοὺς ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ>>.

Ἡ καθολικὴ παράβασις τῶν ἀνθρώπων (σάν οὐράνιες ὀντότητες) ἐξομοιώθηκε στὴν Γραφή σάν παράβασις τοῦ Ἀδάμ. Τὸ ὁμοίωμα τῆς παράβασις συμπεριλαμβάνει ὅλους τοὺς ἁμαρτήσαντας μὲ τὴν ἀνυπακοή. Σέ ὅλους αὐτοὺς <<ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος>>. Σάν θάνατος δὲ ἐννοεῖται ἡ κάθοδος τοὺς στὴ Γῆ, ὁ ἐνταφιασμός τοὺς μέσα στὰ ὑλικά σώματα.

Τὸ ἐδάφιο συνεχίζεται μὲ τίς λέξεις, ὅτι ὁ Ἀδάμ εἶναι <<τύπος τοῦ μέλλοντος>>, ἥτοι ὑποτύπωση τῆς μελλοντικῆς κατάστασις. Δηλαδή, ὅπως ὁ ἀρχικός Ἀδάμ ἦταν ἡ ὑποτύπωση τοῦ συνόλου τῶν ψυχῶν στὸν Οὐράνιο παράδεισο, ἔτσι καὶ ὁ μελλοντικός Ἀδάμ εἶναι ἡ ὑποτύπωση τῆς ἐπιστροφῆς ὅλων τῶν ψυχῶν στὸν ἴδιο Οὐράνιο παράδεισο, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν πάλι μίαν ποιμνὴν μὲ ἓναν ποιμένα.

Βεβαίως, αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ σὺντομα, ἀλλὰ στὸ ἀπώτατο μέλλον. Πρὸς τὰ ἐκεῖ βαίνει σταθερὰ ἡ ἐξέλιξις τῆς Δημιουργίας.

(1) Ἡ λέξις παράδεισος θεωρεῖται περσικὴ, διότι χρησιμοποιεῖται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα, πρὸς δῆλωσις τῶν κήπων τῶν βασιλέων τῆς Περσίας (Κύρου Ἀνάβ. Α' 2,7 κ.ά.).

Ἄναφερόμενη ὅμως στὸν τόπο διαμονῆς τῶν πρωτοπλάστων, πιστεύομε ὅτι ἐσχηματίσθη ἀπὸ τίς λέξεις *fār + ādesīs*, ὅπου *fār* ἢ *fāros* = ἐνδύμα, ἱμάτιον καὶ *ādesīs* = οἱ μὴ ἔχοντες ἀνάγκην ἀπὸ κάτι.

Σημαίνει λοιπὸν τὸν χῶρον ὅπου οἱ διαμένοντες δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἐνδύματα. Ὅπως λέγει καὶ ἡ Γραφή, <<οἱ ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὃ τε Ἀδάμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἤσχύνοντο>> (Γένεσις, 2,25). Μόνο μετὰ τὴν παρακοή <<ἐγνώσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ ἔραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα>> (Γέν. 3,7 κ. ε.).

(2) Τὸ ἔργο αὐτὸ ἐρέθη πρὶν λίγες δεκαετίες καὶ δὲν περιλαμβάνεται στὶς συλλογές PG καὶ BEP. Στὴν Ἑλλάδα ἐκδόθη ἀπὸ τὸν Κων. Δρατσελῶ: Μελέτιωνος, Ὁμιλία εἰς τὸ Πάθος ἢ Περὶ Πάσχα, Ἀθήναι 1971.

(3) Λ. Φιλιππίδου, Ἱστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ἀθήναι 1958, σελ. 419, σημ. 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

1. <<Αὐτός ἐστίν Ἡλίας...>>

Ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος μέ τό ἐπαναστατικό του κήρυγμα βρίσκεται στήν ἀφετηρία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Θεωροῦμε σκόπιμο, λοιπόν, νά ἐξετάσουμε στήν ἀρχή αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου, τήν πολυσυζητημένη συσχέτιση τοῦ Ἰωάννη μέ τόν προφήτη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τόν Ἡλία τόν Θεσβίτη.

Ἡ ἀποστολή τοῦ Ἡλία στή Γῆ εἶχε προφητευθῆ ἀπό τήν Π. Διαθήκη, σάν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ γιά τήν προετοιμασία τοῦ κοινωνικοῦ κλίματος πρὶν ἀπό τήν ἔλευση τοῦ Κυρίου, μέ τήν ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ἀνθρώπων (Μαλαχίας 3,22-23). Ἡ ἀναμονή τοῦ προφήτη Ἡλία ἦταν ἔντονη στήν ἰουδαϊκή παράδοση, τήν τόσο ἐξοικειωμένη σέ ἐμφανίσεις θεϊκῶν ἀπεσταλμένων στίς κρίσιμες στιγμές. Γνώριζαν ἀκόμη οἱ μελετητές τῶν Γραφῶν, ὅτι ὁ Ἡλίας θά ἐμφανιζόταν πρὶν ἀπό τήν ἔλευση τῆς <<ἡμέρας τοῦ Κυρίου>>, πού θά ἦταν <<μεγάλη καί ἐπιφανής>>, χωρίς νά τήν καθορίζουν σαφέστερα.

Ἡ γέννηση τοῦ Ἰωάννη ἀναγγέλθηκε ἀπό τόν ἄγγελο Γαβριήλ στόν Ζαχαρία μέ τά ἐξῆς λόγια: <<..... καί αὐτός προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καί δυνάμει Ἡλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καί ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαόν κατεσκευασμένον>> (Λουκ. 1,17). [Καί αὐτός θά ἔλθῃ πρὶν ἀπό τόν Μεσσία, μέ τό πνεῦμα καί τήν δύναμη τοῦ Ἡλία, γιά νά ἐπαναφέρει τίς καρδιές τῶν πατέρων πρὸς τά τέκνα, νά συντείσει τούς ἀπειθεῖς, καί νά προετοιμάσει τόν λαό διά τόν Κύριον].

Ὁ ἄγγελος Γαβριήλ χρησιμοποιεῖ τά ἴδια περίπου λόγια πού ὑπάρχουν καί

στήν προφητεία του Μαλαχία, όποτε ό αναγγελλόμενος υίός του Ζαχαρία και της Έλισάβετ ταυτίζεται μέ τόν μέλλοντα νά αποσταλεί γιά τήν προετοιμασία της όδοϋ του Κυρίου. Η φράση όμως <<έν πνεύματι και δυνάμει Ηλίου>> έδωσε λαβήν σέ πολλούς νά απορρίψουν τήν συνταύτιση, λέγοντας ότι ό Ίωάννης ήλθε έχοντας άπλως τήν ίδια πνευματική αντίληψη και ψυχική δυναμικότητα όπως ό προφήτης Ηλίας, χωρίς αυτό νά σημαίνει ότι ήταν ό ίδιος σάν όντότητα.

Υπάρχουν όμως οί έπόμενοι κατηγορηματικοί λόγοι του Κυρίου, πού δέν άφήνουν περιθώρια άμφισβήτησης γιά τήν συνταύτιση των δύο προσώπων.

Άναφερόμενος ό Κύριος στον Ίωάννη τον Βαπτιστή, είπε τά έξης: <<Πάντες γάρ οί προφήται και ό νόμος έως Ίωάννου έπροφήτευσαν· και εί θέλετε δεξασθαι, αυτός έστιν Ηλίας ό μέλλον έρχεσθαι. Ό έχων ότα ακούειν ακούετω>> (Ματθ. 11,13-15· βλ. και Ματθ. 17,10-13· Μάρκ. 9,11-13). [Διότι όλοι οί προφήτες και ό Μωσαϊκός νόμος μέχρι τον Ίωάννη ίσχυσαν· και εάν θέλετε νά τό δεχθήτε, αυτός είναι ό Ηλίας, ό μέλλον νά έλθη. Αυτός πού έχει άνοιχτά αυτιά, άς ακούσει].

Η κατηγορηματική διαβεβαίωση ότι <<αυτός είναι ό Ηλίας>> φανερώνει τήν πλήρη συνταύτιση, όχι μόνο ως προς τίς πνευματικές ή ψυχικές ιδιότητες, αλλά και από όντολογικής πλευράς. Η ψυχοπνευματική όντότητα πού είχε ένσαρκωθεί σάν Ηλίας, ένσαρκώθηκε πάλι σάν Ίωάννης, σάν νέος άνθρωπος, μέ διαφορετικό σωμα. Μέ άλλες λέξεις, ό Ίωάννης ήταν ή μετενσάρκωση του Ηλία.

Η ολοκληρωμένη όμως φράση του Κυρίου είναι: <<Αυτός έστιν Ηλίας ό μ ε λ ω ν έρχεσθαι>>. Τό δεϋτερο σκέλος της φράσης σημαίνει <<αυτός πού πρόκειται νά έλθη>>. Έν τούτοις σέ όλες τίς έρμηνευτικές εκδόσεις αποδίδεται μέ τήν φράση <<ό όποιος έ π ρ ό κ ε ι τ ο νά έλθη>>, μέ τήν έννοια ότι ή έλευσή του είχε προαναγγελθή από τους προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης. Άλλά ό Ίωάννης άποκαλείται <<μέλλον έρχεσθαι>> τήν στιγμή πού μιλούσε ό Ίησους. Έάν έννοούσε τίς προηγηθείσες προφητείες, θά έλεγε <<ός έμελλε έλθειν>>. Άρα, ή πραγματική έννοια της φράσης συνίσταται στην πρόρρηση μιās νέας έλευσεως του Ίωάννου στή Γη, στό άπώτερο μέλλον.

Μέ τήν σύντομη φράση του ό Κύριος φανέρωσε τρεις ένσαρκώσεις της ίδιας όντότητας: Πρώτον ως Ηλίας, δεϋτερον ως Ίωάννης, και τρίτον ως μέλλον προφήτης της ανθρωπότητας. Η τρίτη αυτή έπαναφορά, από όσα γνωρίζομε, δέν έχει πραγματοποιηθή μέχρι σήμερα, ίσως όμως δέν βρίσκεται μακριά από τήν εποχή μας.

Στήν Άποκάλυψη υπάρχει ή έξης προφητεία: <<Και θά δώσω στους δύο μάρτυρές μου νά προφητεύσουν 1260 ήμέρες ένδεδυμένοι σάκκους. Αυτοί είναι οί δύο ελαΐες και οί δύο λυχνίες πού ίστανται ένώπιον του Κυρίου της Γης>> (Άποκ. 11,3-4).

Τά όνόματα των δύο μαρτύρων δέν αναφέρονται, αλλά ή έσωτερική παράδοση της Έκκλησίας θεωρεϊ ότι είναι οί Ένώχ και Ηλίας. Γιά νά παρίστανται λοιπόν ένώπιον του Κυρίου, σημαίνει ότι είναι οί ανώτατες όντότητες πού έμφανίστηκαν ποτέ επί της Γης.

Ὁ Ἐνώχ μέσα ἀπό τίς συγκεκριμένες ἱστορικές πληροφορίες, προβάλλει σάν ὁ μέγιστος τῶν σοφῶν, κάτοχος τῶν μυστικῶν τῆς φύσεως, ἐφευρέτης τῆς γραφῆς καί τῶν ἐπιστημῶν καί ὁ κατ' ἐξοχήν προφήτης τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν. Ἀσφαλῶς λοιπόν ἦτο ὄντοτητα ἀνωτάτης στάθμης.

Κατά τήν παράδοση ὁ δεύτερος μάρτυρας τῆς Ἀποκάλυψης εἶναι ὅπως εἶπαμε ὁ Ἡλίας. Ἔχομε ὁμως καί τήν πρόρρηση τοῦ Κυρίου, ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶναι ἐκεῖνος πού πρόκειται νά ἔλθῃ (<<ὁ μέλλων ἔρχεσθαι>>). Μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν δεδομένων δέν ὑφίσταται ἀντίφαση, ἀλλά συνταύτιση, ἐφ' ὅσον ὁ Ἡλίας καί ὁ Ἰωάννης ἦταν μία καί ἡ αὐτή ὄντοτητα. Ἔτσι καί μέσω τῆς παράδοσης ἐπιβεβαιώνεται ἡ νέα ἐνσάρκωση τοῦ Ἰωάννη, γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἠθικῆς καί κοινωνικῆς τάξης.

Ὁ Ἰωάννης χαρακτηρίζεται ἀπό τόν Κύριον ὡς <<ὁ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν>> (Ματθ. 11,11) [ὁ μεγαλύτερος μεταξύ τῶν γεννηθέντων ὑπό τῶν γυναικῶν]. Ἀξιολογικά λοιπόν, σάν ἡ ἀνώτερη ὄντοτητα, αὐτός πρέπει νά ἴσταιται ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Κυρίου. Ὡστε καί ἀπό αὐτή τήν ἀποψη καταλήγομε στήν συνταύτιση τοῦ Ἰωάννη μέ τόν ἀναφερόμενο μάρτυρα τῆς Ἀποκάλυψης, τόν Ἡλία.

Ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ρώτησαν τόν Ἰωάννη, ἂν εἶναι ὁ Ἡλίας, αὐτός ἀπάντησε ἀρνητικά <<οὐκ εἰμί>> (Ἰωάν. 1,19-21). Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἴδιος σάν γήινος ἄνθρωπος δέν ἐγνώριζε τήν προὔπαρξή του, ὅπως συμβαίνει γενικά μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους. Ὁ Κύριος ὁμως, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τά πάντα, ἐδήλωσε κατηγορηματικά ὅτι <<αὐτός ἐστίν Ἡλίας>>.

Ἡ ἐρώτηση ὁμως τῶν Ἰουδαίων ἀποδεικνύει τήν πίστη τους στήν μετενσάρκωση, ἡ ὁποία περιλαμβανόταν στήν ἀπόρρητη διδασκαλία τους, ὅπως τονίζει ὁ Ὠριγένης: <<Ἐάν λοιπόν δέν ἀγνοοῦσαν ὅτι ὁ Ἰωάννης γεννήθηκε ἀπό τόν Ζαχαρία καί οἱ Ἰουδαῖοι τῶν Ἱεροσολύμων, μέσω τῶν Λευιτῶν καί ἱερέων, ἔστειλαν ἐκπροσώπους νά ἐρωτήσουν "Σύ εἶσαι ὁ Ἡλίας;", εἶναι φανερό ὅτι ἔλεγον αὐτά ἀποδεχόμενοι ὅτι εἶναι ἀληθινό τό δόγμα γιά τήν μετενσάρκωση, σάν πατροπαράδοτο καί ὄχι ξένο πρὸς τήν ἀπόρρητη διδασκαλία τους. Γι' αὐτό λοιπόν, λέγει ὁ Ἰωάννης "Δέν εἶμαι ὁ Ἡλίας", διότι ἀγνοεῖ τήν προηγούμενη ζωή του>> (Ὠριγένους, *Εἰς τό κατά Ἰωάννην ΣΤ'* 12· BEP 12,24).

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας σχολιάζουν ποικιλότροπα τήν εὐαγγελική συσχέτιση Ἰωάννη -Ἡλία, χωρίς νά συμφωνοῦν μεταξύ τους. Ἐδῶ θά ἀναφέρω με μόνο ἓνα χωρίο τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, στό ὁποῖο ἀποδέχεται τήν πλήρη συνταύτιση: <<Αὐτός λοιπόν εἶναι ὁ Ἡλίας, ἐάν προσέχετε μέ ἀκρίβεια, λέγει. Καί καλῶς εἶπε "ἐάν θέλετε νά τό δεχθῆτε", δείχνοντας τό ἄβιαστον. Διότι δέν σᾶς ἀναγκάζω, λέγει. Αὐτό δέ τό εἶπε ζητώντας νά ἔχουν εὐμενῆ πνευματική διάθεση καί δηλώνοντας ὅτι αὐτός εἶναι ἐκεῖνος καί ἐκεῖνος αὐτός (...καί δηλῶν ὅτι οὗτος ἐκεῖνος ἐστί, κάκεινος οὗτος...)>> (Ι. Χρυσοστόμου, *Εἰς τό κατά Ματθαῖον ΑΖ'* PG 57,422).

2. Τό προφητικό χάρισμα

Στήν Κ. Διαθήκη επιβεβαιώνεται, ότι ο προφήτης δέν όμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλά εὔρισκόμενος κάτω ἀπό τήν ἐπενέργεια ἑνός ἀοράτου πνεύματος: <<οὐ γάρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη προφητεία ποτέ, ἀλλά ὑπό πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἅγιοι θεοῦ ἄνθρωποι>> (Β' Πέτρ. 1,21). [Διότι ποτέ δέν ἐξήχθη προφητεία μέ ἀνθρώπινο θέλημα, ἀλλά ἅγιοι ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ ἐλάλησαν φερόμενοι ὑπό ἁγίου πνεύματος].

Ἡ μετοχή φερόμενοι δέν σημαίνει ἀπλῶς ἐμπνεόμενοι ἢ καθοδηγούμενοι, ἀλλά ἀκριβέστερα κινούμενοι ἢ ἐνεργούμενοι, ἀφοῦ οὐσιαστικά δέν εἶναι οἱ ἴδιοι πού όμιλοῦν, ἀλλά μέσω αὐτῶν όμιλεῖ τό πνεῦμα.

Ἡ φράση <<ὑπό πνεύματος ἁγίου>> ἢ <<ἐν πνεύματι ἁγίῳ>> δέν σημαίνει πάντοτε τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλά καί ὅποιοδήποτε ἀγαθό πνεῦμα. Ἄκομη καί οἱ ἄγγελοι ἀποκαλοῦνται ἅγιοι (Λουκ. 9,26) καί λειτουργικά πνεύματα (Εβρ. 1,14). Ὅλα ὅμως τά ἀγαθά πνεύματα βρίσκονται κάτω ἀπό τήν ἄμεση ἐποπτεία καί καθοδήγηση τοῦ Κυρίου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Μετά τήν ἀπολογία τοῦ Παύλου στό συνέδριο τῶν Φαρισαίων καί Σαδδουκαίων, οἱ πρῶτοι εἶπαν: <<Δέν βρίσκομε τίποτε κακό σέ αὐτόν τόν ἄνθρωπο· ἐάν δέ τοῦ μίλησε κάποιο πνεῦμα ἢ ἄγγελος, ἄς μή θεομαχοῦμε>> (Πράξ. 23,9). Ἐναφέρουν ἀπλῶς <<πνεῦμα>>, χωρίς νά ἐννοοῦν τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Ὁ κάθε προφήτης εἶχε τό ἰδιαίτερο καθοδηγητικό ἀγαθό πνεῦμα, ἄσχετα ἂν ἐρχόταν σέ ἐπαφή καί μέ ἄλλα πνεύματα. Σήμερα τό ἰδιαίτερο αὐτό πνεῦμα λέγεται <<πνευματικός ὁδηγός>> τοῦ μεσάζοντος, ἐνῶ τότε λεγόταν ἀπλά <<τό πνεῦμα τοῦ προφήτου>>, δηλώνοντας ἔτσι μία προσωπική σχέση, ὅπως τοῦ μαθητοῦ πρός τόν διδάσκαλό του.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπευθυνόμενος στούς χαρισματούχους τῆς Κορίνθου γράφει: <<Καί πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται· οὐ γάρ ἐστίν ἀκαταστασίας ὁ Θεός, ἀλλά εἰρήνης>> (Α' Κορ. 14,32-33). [Καί τά πνεύματα τῶν προφητῶν ὑποτάσσονται στούς προφῆτες, διότι ὁ Θεός δέν ἐπιδιώκει τήν ἀκαταστασία, ἀλλά τήν εἰρήνη].

Τό πνεῦμα-ὁδηγός ὑποτάσσεται στόν προφήτη-μεσάζοντα, μέ τήν ἐννοια ὅτι βρίσκεται κατά κάποιο τρόπο στήν ὑπηρεσία του, νά τοῦ ἐξηγεῖ ὅ,τι χρειάζεται, νά τόν κατευθύνει, καθοδηγεῖ κλπ., χωρίς ὅμως νά ἐπεμβαίνει ἄμεσα στή ζωή του καί στίς ἀποφάσεις του. Δέν ἱκανοποιεῖ ὅλα τά αἰτήματά του, οὔτε τοῦ ἀποκαλύπτει ὅσα δέν ἐπιτρέπεται νά μάθῃ. Ἐρα, ἡ ὑποταγή δέν σημαίνει δουλεία, ἀλλά ὑπακοή στούς κανόνες τῆς τάξεως καί τῆς εἰρήνης. Τήν ἴδια ὑποδειγματική τάξη συνιστᾷ ὁ Παῦλος νά ἐπιδεικνύουν οἱ προσερχόμενοι στίς ἐκκλησίες, ὥστε νά ἀποφεύγεται κάθε ἀκαταστασία πού θά δυσφήμιζε τοῦς χριστιανούς.

Παράδειγμα προφητικοῦ γεγονότος εἶναι τό ἐξῆς: Στήν Καισάρεια κατοικοῦσε ὁ Φίλιππος, ἕνας ἐκ τῶν ἐπτά διακόνων, ὁ ὁποῖος εἶχε τέσσερες κόρες πού προφήτευσαν. Στό σπίτι του ἔμεινε ὁ Παῦλος. Μετά ἀπό μερικές ἡμέρες ἔφθασε ἐκεῖ ὁ Ἰουδαῖος προφήτης Ἰαβωβος. Ὅταν πῆγε νά τοῦς ἐπισκεφθῇ, ἔλαβε τήν

ζώνη του Παύλου και αφού δέθηκε στα χέρια και στα πόδια του, είπε: «Αυτά λέγει τό πνεύμα τό ἄγιον τόν ἄνδρα στόν ὅποιο ἀνήκει αὐτή ἡ ζώνη, ἔτσι θά τόν δέσουν στήν Ἱερουσαλήμ οἱ Ἰουδαῖοι καί θά τόν παραδώσουν στά χέρια τῶν ἐθνικῶν». Οἱ σύντροφοί του προσπάθησαν κλαίοντας νά ἐμποδίσουν τόν Παῦλο νά πάει στά Ἱεροσόλυμα, ἐπειδή ὁμως δέν ἐπείθετο, εἶπαν στό τέλος «ἄς γίνει τό θέλημα τοῦ Κυρίου» (Πράξ. 21,10-14). Ἡ ἐπαλήθευση τῆς προφητείας ἐκτίθεται εἰς Πράξ. 21,27 ἔξ.

Ὁ Ἅγαθος δέν μιλάει ἀφ' ἑαυτοῦ του, ἀλλά ἐπαναλαμβάνει τά λόγια τοῦ πνεύματος. Εἶναι χαρακτηριστικό ἐπίσης ὅτι προφητεῦει κρατῶντας στά χέρια του τήν ζώνη τοῦ Παύλου, πού δέν χρησιμεύει ἀπλά γιά νά δείξει μέ παραστατικές κινήσεις πῶς πρόκειται νά δεθῆ ὁ Παῦλος, ἀλλά ἀποτελεῖ γι' αὐτόν ἕνα ὄργανο γιά νά μπορέσει νά συλλάβει τίς μελλοντικές εἰκόνες τῆς ζωῆς τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς. Ἦταν λοιπόν ἕνα φαινόμενο ψυχομετρίας.

Τό προφητικό χάρισμα μερικές φορές μετεδίδετο ἀπό τούς Ἀποστόλους διά τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν (Πράξ. 19,6). Ἐπρεπε ἀκόμη νά καλλιεργεῖται συστηματικά ἀπό τόν λαμβάνοντα, γιά νά ἀποδίδει τούς καρπούς του. Ὁ Παῦλος παραγγέλει στόν Τιμόθεο, νά μὴν ἀμελεῖ γιά τήν ἀναζωπύρωση τοῦ χαρίσματος (Α' Τιμ. 4,14 Β' Τιμ. 1,6). Ἐδῶ πρέπει νά προσέξουμε, ὅτι τό χάρισμα δόθηκε στόν Τιμόθεο <<διά προφητείας>>. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Παῦλος ἔλαβε τήν σχετική καθοδήγηση ἀπό τόν πνευματικό ὁδηγό του γιά τήν μετάδοση τοῦ χαρίσματος.

Ἡ ἐκτίμηση πού ἀπολάμβαναν οἱ προφῆτες στήν ἀρχαία Ἐκκλησία ἦταν μεγάλη. Ἀξιολογικά ἐτοποθετοῦντο στήν δεύτερη τάξη μετά τούς Ἀποστόλους, ἀκολουθοῦν δέ οἱ τάξεις τῶν διδασκάλων, τῶν ἐχόντων θαυματουργικές δυνάμεις, ἱερατικά χαρίσματα κλπ. (Α' Κορ. 12,28 Ἐφ. 4,11). Ἡ σαφής διαφορά τους ἀπό τούς διδασκάλους, (τούς κατηχητές ἢ ἱεροκήρυκες ὅπως θά λέγαμε σήμερα), ἐγκεῖται ἀκριβῶς στό ὅτι δέν ὁμιλοῦν μέ τήν δική τους ἀνθρώπινη γλῶσσα, ἀλλά μεταδίδουν αὐτούσια τήν διδασκαλία τοῦ πνεύματος, πού εἶναι πολύ πιά μεστή καί οὐσιώδης ἀπό τήν ἀντίστοιχη ἐνός ἀπλοῦ διδασκάλου. Προφήτης μποροῦσε νά ἦταν καί ἕνας ἀπλοῦς ἀγράμματος ἄνθρωπος, ἐάν μέ τήν ψυχική του ἀγνότητα γινόταν ἀξιῶς ἀποδέκτης καί ἐκφραστής τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος.

Στήν ἐλληνική βιβλιογραφία ὑπάρχει σχετικά μέ τά ἀνωτέρω θέματα τό ἐμπεριστατωμένο ἔργο τοῦ Ἰωάννου Παναγόπουλου: <<Ἡ Ἐκκλησία τῶν προφητῶν. Τό προφητικόν χάρισμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν δύο πρώτων αἰῶνων>>, (Ἀθῆναι, 1979).

Τό βιβλίό αὐτό, παρά τήν ἐξονυχιστική ἀνάλυση καί παρουσίαση ὅλων τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικό δεῖγμα ἐξωτερικῆς τυπικῆς μελέτης τῶν φαινομένων, χωρίς ἐμβάθυνση στήν οὐσία τους. Γράφει π.χ. στήν εἰσαγωγή ὁ συγγραφέας: <<Ἡ σύγχρονος ἐρευνα ἀφωρμήθη ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι κινήτηριος δύναμις τῆς πρωτοχριστιανικῆς προφητείας εἶναι αἱ ἐνθουσιαστικαί τάσεις καί ἡ ἀποκαλυπτική φιλολογία>> (σελ. 14). Ἀσφαλῶς ἡ ἐνθουσιαστική τάση τοῦ προφήτη εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο τῆς ἐνεργείας του, ἀλλά δέν εἶναι

τό ουσιαστικότερο. Για να ολοκληρωθή ή προφητεία πρέπει να συμπληρωθή με τό άλλο ήμισυ, πού είναι ή ενέργεια του πνεύματος. Ὁ ἐνθουσιῶν προφήτης εἶναι ἀδρανῆς συσκευή, πού λειτουργεῖ μέ τήν ενέργεια του πνεύματος, τήν ὁποία ἀποδίδει σάν προφητικό λόγο ή σάν θαυματουργική ἐκδήλωση ή σάν θεραπευτική ἐπέμβαση. Ἐάν δέν τοῦ μεταδοθῆ ή ενέργεια του πνεύματος, πού εἶναι τό ουσιαστικό στοιχείο, ὁ ἄνθρωπος παραμένει ἀδρανῆς χωρίς καμμία προφητική ἐκδήλωση. Ὅσο γιά τήν ἀποκαλυπτική φιλολογία καί γραμματεία, δέν ἔχει καμμία ἀπολύτως σχέση μέ τό προφητικό χάρισμα.

Ἄς πάρουμε δύο ἀνθρώπους. Ὁ ἕνας ἀπλός ἀγρότης, ἀγράμματος, καλοκάγαθος, πού περνάει ὅλη τήν ζωή του καλλιεργώντας τά κτήματα. Ὁ ἄλλος μορφωμένος γεωπόνος, ἀλλά ἐκ γενετῆς τυφλός, πού ἔχει ἀποκτήσει ὅλες τίς γνώσεις του εἴτε ἐξ ἀκοῆς εἴτε μέ τήν μελέτη πολλῶν ἐμβριθῶν συγγραμμάτων. Ποιός ἀπό τούς δύο κατέχει ἀκριβέστερη εἰκόνα τῆς φύσεως καί τῶν φυσικῶν φαινομένων;

Ὁ πρῶτος ἐκφράζεται βάσει αὐτῶν πού βλέπει καί αἰσθάνεται αὐτοπροσώπως. Ὁ δεῦτερος ἐξετάζει τά πάντα μέσα ἀπό τό πρίσμα τῶν πολυπληθῶν γνώσεών του, χωρίς νά ἔχει ἀμεση ἐμπειρία τῶν ὧσων διατείνεται ὅτι κατέχει.

Λέγει ὁ ἀγρότης: <<Τά φύλλα τῶν δέντρων εἶναι πράσινα>>. Ὁ γεωπόνος ὁμως γνωρίζει ὅτι τά φύλλα διαφέρουν πολύ ὡς πρός τό σχῆμα καί τό μέγεθος, καί ὅτι ὑπάρχουν πολλές <<ἀποχρώσεις>> τοῦ <<πράσινου χρώματος>>. Ψάχνει λοιπόν στά ὀγκώδη βιβλία του νά ἀνακαλύψει τί ἀκριβῶς ἐννοεῖ ή φράση καί ποιό ἄγνωστο μυστήριο κρύβεται πίσω ἀπό τόν καθορισμό τῶν φύλλων σάν <<πράσινα>>. Ἄναζητεῖ πιθανές σχέσεις μέ ὁποιαδήποτε ἄλλα ἀντικείμενα χαρακτηρίζονται σάν <<πράσινα>> καί πιστεύει ὅτι πράγματι ὑφίσταται συσχετισμός μεταξύ τους. Ἡ φαντασία του ὀργιάζει μέ τίς πιό ἀπίθανες εἰκόνας, ἀκριβῶς ἐπειδή δέν ἔχει ἀμεση ἐπίγνωση τῆς πραγματικότητας, ἐπιμένοντας ὅτι ή μονομερῆς γνώση του καλύπτει τήν πραγματικότητα ἀπό ὅλες τίς πλευρές της.

Ἐάν ὁμως κάποτε ἀνοίγαν τά μάτια του καί ἀντίκρυζε τήν ἴδια τήν φύση, τότε θά συνδύαζε τίς θεωρητικές γνώσεις μέ τήν φυσική πραγματικότητα καί θά ὀλοκλήρωνε ἔτσι τίς ἀντιλήψεις του ἐπάνω σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ἐπιστήμης του.

Ἡ σύγκριση τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων μεταφέρεται στόν χῶρο τοῦ προφητικοῦ φαινομένου. Ὁ προφήτης εἶναι συνήθως ἕνας ἀπλός ἄνθρωπος πού λέει ἀκριβῶς αὐτά πού ἀκούει καί περιγράφει ἀκριβῶς αὐτά πού βλέπει. Ὁ τυφλός γεωπόνος παρομοιάζεται μέ τούς σχολαστικούς θεολόγους ή ἄλλους μελετητές, πού ἀναλύουν μέχρι τήν τελευταία λέξη κάθε κείμενο, κάνοντας συγκρίσεις, διακρίσεις καί κατατάξεις, καί προσπαθώντας μέσα ἀπό ὅλα αὐτά νά καταλήξουν σέ κάποια συμπεράσματα, πού τά θεωροῦν σάν ἀναμφισβήτητα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, ἀφοῦ προέκυψαν μετά ἀπό πολύμοχθη ἔρευνα, μέ ὅλους τούς κανόνες τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς. Καί ὁμως, ὅλα τά συμπεράσματά τους εἶναι μονόπλευρα, ἐπειδή ἀπουσιάζει ἐντελῶς ή ἐπίγνωση τῆς ἄλλης πλευρᾶς.

Ἐάν ὅμως αὐτός πού ἔχει ἤδη μελετήσει θεωρητικά τὰ μεταφυσικά φαινόμενα, ἀποκτήσει μερικές μικρές ἔστω προσωπικές ἐμπειρίες προφητειῶν, ὁραμάτων κλπ., θά αἰσθανθῆ νά ἀποκαλύπτεται ἐμπρός του ἡ ὑπαρξή καί τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἡ ἀληθινή ὄψη τῆς πραγματικότητας, στήν θεά τῆς ὁποίας ὅλες οἱ προηγούμενες περισπούδαστες γνώσεις τοῦ φαίνονται μηδαμινές καί ἄχαρες.

Τί θά αἰσθανθῆ ὁ τυφλός γεωπόνος, ἐάν ἀντικρύσει ξαφνικά τήν ὠραιότητα τῆς φύσεως; Ἀσύγκριτα ἀνώτερα εἶναι τὰ συναισθήματα ἀπό τήν ἀφθαστη ὠραιότητα τοῦ Ὑπερβατικοῦ Κόσμου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλαχιστότατες καί ἀτελέστατες εἰκόνες μεταφέρουν οἱ προφήτες ἢ τὰ κάθε εἶδους διάμεσα.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει μέσα του ἐκ φύσεως τόν σπόρο τῆς δυσπιστίας. Ὅταν ἀκούει τρίτα πρόσωπα νά ἀφηγοῦνται παράδοξα φαινόμενα ἢ γεγονότα πού συνέβησαν στούς ἴδιους, δέν τοῦ κάνουν ἐντύπωση ἢ τὰ ἀπορρίπτει σάν προϊόντα τῆς φαντασίας. Ὅταν ὅμως συμβῆ κάτι στόν ἴδιον, αἰσθάνεται πολύ διαφορετικά, διότι ἡ προσωπική ἐμπειρία ἔχει ἄμεσο ἀντίκτυπο στόν ἐσωτερικό του κόσμο, μεταβάλλοντας ἐκ βάθρων τίς ἀντιλήψεις του.

Ἐάν λοιπόν ὁ σχολαστικός μελετητής τοῦ προφητισμοῦ καί τῶν μεταφυσικῶν φαινομένων λάβει ὁ ἴδιος μία προφητεία, ἢ ἀκούσει μία ἐσωτερική φωνή, ἢ ἰδῆ ἓνα ὄραμα, ἢ τοῦ συμβῆ ἓνα φαινόμενο (προσκόμιση, μεταβίβαση σκέψης, τηλεκινησία κλπ.), τότε ἀρχίζει νά σκέπτεται πολύ διαφορετικά ἀπό ὅ,τι προηγουμένως. Εἶναι σάν νά βρισκόταν σέ ἓνα ἐντελῶς σκοτεινό δωμάτιο, ὅπου εἶχε ἀντίληψη τῶν ἀντικειμένων καί τοῦ περιβάλλοντος μόνο διά τῆς ἀφῆς, καί ξαφνικά νά εἰσέρχεται μία ἀκτίνα φωτός, πού φωτίζει ἀμυδρά ἔστω τόν χῶρο. Τότε λειτουργεῖ στόν ἄνθρωπο καί ἡ ὄραση, μέσω τῆς ὁποίας ἀποκτᾶ πολύ τελειότερες γνώσεις γιά τό περιβάλλον του, ἀπό ὅ,τι μόνο διά τῆς ἀφῆς. Ὅσο δέ διευρύνεται τό εἰσερχόμενο φῶς, τόσο περισσότερο ἀνυψώνεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τήν ἀλήθεια.

3. Ἄμεσες μαρτυρίες πνευματιστικῶν ἐπικοινωνιῶν

Τό προφητικό χάρισμα στήν γενικώτερη ἔκφρασή του σάν χάρισμα ἐπικοινωνίας μέ τόν Πνευματικό κόσμο, δέν ἀνεφέρετο μόνο σέ προβλέψεις τοῦ μέλλοντος, ἀλλά καί στήν καθοδήγηση, στίς νοθεσίες καί στίς ἐπιλύσεις ἀνακυπτόντων προβλημάτων. Γενικά δέ οἱ λαμβανόμενες ἐπικοινωνίες κατατάσσονται σέ δύο κύριες κατηγορίες: Πρῶτον στίς καθ' ἑαυτό διδασκαλίες καί δεύτερον στίς ὁδηγίες ἐπάνω σέ τρέχοντα ζητήματα.

Τά λαμβανόμενα κείμενα ἀπεκαλοῦντο <<γραφές>> (βλ. τήν ἐνότητα Δ15) καί δέν ἐκοινοποιοῦντο εὐρύτερα αὐτούσια, διότι ἡ περιεῖχαν ὑψηλές διδασκαλίες ἢ εἶχαν προσωπικό χαρακτήρα. Ἐν τούτοις σέ μερικά σημεῖα γίνονται νύξεις τέτοιων κειμένων ἢ ἐπικοινωνιῶν, πού ἀποδεικνύουν ὅτι ὑπῆρχε συνεχῆς ἐπαφή τῶν Ἀποστόλων μέ τόν Πνευματικό κόσμο.

Όταν ο Παῦλος βρισκόταν στην Ἀντιόχεια, όπου υπήρχαν μερικοί προφῆτες καὶ διδάσκαλοι, δόθηκε ἡ ἐντολή νά ξεκινήσει τό ἀποστολικό του ἔργο: <<Λειτουργούντων δέ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπεν τό πνεῦμα τό ἅγιον ἀφορίσατε δὴ μοι τόν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον εἰς τό ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς>> (Πράξ. 13,2). Τό γεγονός συνέβη κατά τήν διάρκεια <<λειτουργίας>>, πού τότε δέν ἐσήμαινε τίποτε ἄλλο ἀπό πνευματιστική ἐπικοινωνία μέσω τῶν παρευρισκομένων προφητῶν. Ἀκριβῶς δέ κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπικοινωνίας, μεταξύ ὧσων ἄλλων ἐλέχθησαν ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα, δόθηκε καί ἡ ἐντολή ἀναχώρησης τοῦ Παύλου καί τοῦ Βαρνάβα γιά τήν ἀποστολή πού ἀνέλαβαν. Πράγματι δέ, ἀφοῦ ἐπέθεσαν σ' αὐτούς τάς χεῖρας των, τοὺς ἄφησαν νά φύγουν.

<<Τό δέ πνεῦμα ρητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς.....>> (Α' Τιμ. 4,1). Ἐδῶ ἔχομε καθαρή ἀναφορά στοὺς λόγους τοῦ πνεύματος, πού ἀναγγέλει γεγονότα τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος. Πρόκειται σαφῶς γιά πνευματιστική ἐπικοινωνία.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Παῦλος γράφει: <<Περί δέ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δέ δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπό Κυρίου πιστός εἶναι>> (Α' Κορ. 7,25). Γιά τό ζήτημα τῶν παρθένων, λέγει, δέν ἔχω ἐπιταγὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλά δίδω τήν δική μου γνώμη. Αὐτό σημαίνει ὅτι σέ ὅλα τά σοβαρά θέματα ἐλάμβανε ὁδηγίες καί ἐντολές ἀπό τόν Κύριον. Εἰδικά ὁμως σέ αὐτό τό ζήτημα δέν ἔλαβε συγκεκριμένη ἀπάντηση καί ἀρκεῖται νά διατυπώσει τήν προσωπική του γνώμη.

Οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν καί τό χάρισμα τῆς διακοῆς, ὥστε σέ συγκεκριμένες στιγμές νά ἀκούουν τίς ὁδηγίες τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ των, χωρίς νά καταφεύγουν σέ ἐπικοινωνία. Στήν διακοή ὑπάγονται τά ἀναφερόμενα εἰς Πράξ. 10,19: <<τοῦ δέ Πέτρου διενθυμιζομένου περί τοῦ ὄραματος εἶπεν αὐτῷ τό πνεῦμα: ἰδοὺ ἄνδρες τρεῖς ζητοῦσί σε...>>. Ὁ Πέτρος ἀναλογιζόταν τό ὄραμα τῆς σινδῶνης μέ ὅλα τά ζῶα, πού εἶχε ἰδεῖ προηγουμένως. Τά λόγια πού ἀκουσε κατά τήν διάρκεια τοῦ ὄραματος ἦσαν <<φωνή ἐξ Οὐρανοῦ>>, ἥτοι ἐξωτερική φωνή, πνευματικῆς ὕψης. Ἀντίθετα τά λόγια τοῦ πνεύματος μετά τό ὄραμα τά ἀκουσε σάν ἐσωτερική φωνή, πού ἐγινε ἀντιληπτή μέ τήν διακοή.

Μέ τό ὄραμα αὐτό ὁ Κύριος ὁδήγησε τόν Πέτρο στόν ἐκατόνταρχο Κορνήλιο, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει ἀντίστοιχο μήνυμα ἀπό ἕναν ἄνδρα μέ λαμπρή στολή πού ἐμφανίστηκε κοντά του, λέγοντάς του νά καλέσει τόν Πέτρο ἀπό τήν Ἰόππη. Ἐδῶ πρόκειται γιά αὐτοπρόσωπη ὑλοποιημένη παρουσία πνευματικῆς ὄντοτης (ἀγγέλου), τῆς ὁποίας οἱ λόγοι ἐκφέρονται μέ φυσική φωνή.

Ἀνάλογες περιπτώσεις διακοῆς εἶναι τά λόγια τοῦ ἀγγέλου πρὸς τόν Φίλιππο (Πράξ. 8,26), πού τόν καλεῖ νά κατευθυνθῆ πρὸς νότον, ἀπό τήν Ἱερουσαλήμ στήν Γάζα. Καθ' ὁδόν τό πνεῦμα τοῦ δίνει νέα ὁδηγία, νά προσκολληθῆ στήν ἄμαξα τοῦ Αἰθίοπος εὐνούχου, γιά νά τόν κατηχήσει στόν Χριστιανισμό. Ἡ ἀκολουθία τῶν μηνυμάτων ἀποδεικνύει τήν συνεχή καθοδήγηση τῶν Ἀποστόλων στό δύσκολο ἔργο τους.

Ὁ Παῦλος σέ κάθε πόλη πού πήγαινε, ἐλάμβανε μηνύματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μέσω ἐπικοινωνιῶν του. Ἀναφέρει τό γεγονός λέγοντας ὅτι κάθε

φορά προειδοποιείται για τὰ δεσμά καί τίς θλίψεις πού τόν αναμένουν (Πράξ. 20,23).

Ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐπίσης συνομιλοῦσε μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐπειδή δέν ἐγνώριζε τόν Ἰησοῦν, καθοδηγεῖται ὅτι θά εἶναι ἐκεῖνος στόν ὅποιο θά κατεβῆ τό Πνεῦμα καί θά καθῆσει ἐπάνω του (Ἰωάν. 1,33-34). Οἱ λέξεις <<ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνος μοι εἶπεν...>> φανερόνουν ξεκάθαρα ὅτι πρόκειται γιά ἐπικοινωνία του μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ ἴδιος ὅμως σάν ἄνθρωπος διατηροῦσε μερικές ἐπιφυλάξεις, γι' αὐτό ἀργότερα ἔστειλε νά τόν ρωτήσουν: <<σύ εἶσαι ὁ ἐρχόμενος ἢ θά περιμένωμε ἄλλον;>> (Λουκ. 7,20).

Ἡ καθοδήγηση διά τῆς ἐσωτερικῆς φωνῆς δέν ἦταν βέβαια ἀποκλειστικό προνόμιο τῶν Ἀποστόλων. Μπορεῖ νά ἐπιτευχθῆ ἀπό κάθε ἄνθρωπο μέσω τῆς πίστεως καί τῆς ἐσωτερικῆς καλλιέργειας, ὥστε νά λαμβάνει αὐτομάτως ἀπαντήσεις σέ ὅλα τὰ ζητήματα πού τόν ἀπασχολοῦν. Ἐδῶ βασίζεται ἡ ὁδηγία τοῦ Κυρίου:

<<Ὅταν σᾶς συλλάβουν καί σᾶς ὀδηγοῦν στά δικαστήρια, μή φροντίζετε ἀπό πρῖν τί θά εἰπεῖτε, οὔτε νά προμελετᾶτε, ἀλλά ἐκεῖνο πού θά σᾶς δοθῆ ἐκείνη τήν ὥρα, αὐτό νά λέτε. Διότι δέν θά εἴσθε ἐσεῖς οἱ ὀμιλοῦντες, ἀλλά τό Ἅγιον Πνεῦμα>> (Μάρκ. 13,11).

Ἡ σύλληψη τῆς ὁμιλίας τοῦ πνεύματος προϋποθέτει πνευματική καθαρότητα, ἤτοι διάνοια ἀπαλλαγμένη ἀπό προσωπικές σκέψεις, φροντίδες, ἀγχη καί ὕλικές ἐπιδιώξεις. Τότε τό ἀνθρώπινο μυαλό μοιάζει σάν ἄγραφο λευκό χαρτί καί ὁ πνευματικός ὀδηγός ἔχει τήν δυνατότητα νά ὑπαγορεύσει ἐκ τῶν ἐσω στόν ἄνθρωπο τί πρέπει νά πράξει καί τί νά εἰπῆ σέ κάθε περίσταση, πού γιά τόν ἴδιον θά ἦταν πολύ δύσκολο νά ἀντεπεξέλθῃ.

Ὁ τρόπος αὐτός εἶναι μέν ἐπικοινωνία, ἀλλά πλησιάζει κάπως τόν χῶρο τῆς ἔμπνευσης, ἀνάλογα μέ τόν βαθμό ἄμεσης ἢ μὴ μετάδοσης τῆς ὁμιλίας τοῦ πνευματικοῦ ὀδηγοῦ.

4. Ἀποκαλύψεις μέ ὀράματα

Ὅραμα σημαίνει μετάδοση εἰκόνων ἀπό τόν Πνευματικό κόσμο. Συνεπῶς τὰ ὀράματα ἀποτελοῦν τό συμπληρωματικό σκέλος τῶν θείων διδασκαλιῶν. Ὅπως στή Γῆ ὁ ἦχος καί ἡ εἰκόνα σχηματίζουν ζεύγος ἀλληλοσυμπληρούμενων τρόπων ἐκφρασης, τό αὐτό συμβαίνει μέ τὰ ὀράματα καί τήν ἐπικοινωνία διά τοῦ λόγου στίς ἐπαφές Οὐρανοῦ καί Γῆς.

Στήν Καινή Διαθήκη περιγράφονται ἀρκετά ὀράματα. Ἀσφαλῶς ὅμως οἱ Ἀπόστολοι ἔβλεπαν πολύ περισσότερα, ἀφοῦ ἡ σύνδεσή τους μέ τόν Ἀόρατο Κόσμο ἦταν συνεχῆς.

Οἱ συμβολισμοί τῶν ὀραμάτων παραμένουν ἄγνωστοι στόν ὀραματιζόμενο,

έκτός εάν εξηγηθούν ιδιαίτερος ή επαληθευθούν από την εξέλιξη των πραγμάτων. Παράδειγμα έχουμε το αναφερθέν όραμα του Πέτρου που είδε να κατέρχεται από τον Ουράνο μία μεγάλη σινδόνη, επάνω στην οποία ύπηρχαν όλα τα τετράποδα της γης, τα θηρία, τα έρπετά και τα πτηνά του ουρανού. Άκουσε τότε μία φωνή να του λέγει: <<Πέτρε, σήκω, θυσίασε και φάγε>>. Αυτός άρνήθηκε λέγοντας, ότι ούδέποτε έβαλε στο στόμα του φαγητό μολυσμένο ή ακάθατο. Η φωνή τότε άπάντησε: <<Αυτά που έκαθάρισε ο Θεός, σύ μήν τά περιφρονείς σαν μολυσμένα>>. Η ίδια σκηνή επανελήφθη τρεις φορές και κατοπιν ή σινδόνη με τα ζώα άνεσύρθη πάλι στον Ουράνο. (Πράξ. 11,4 έξ.).

Ο Πέτρος δέν άντελήφθη την σημασία του όράματος, αλλά τό πνεύμα τον παρώτρυνε να ακολουθήσει χωρίς δισταγμό τους άπεσταλμένους του Κορνήλιου, οί όποιοι έμφανίστηκαν άμέσως μετά από αυτό. Η πραγματική του έννοια, λοιπόν, ήταν να μή περιφρονεί ο Πέτρος, σαν Ιουδαίος που ήταν, τους έθνικούς, αφού ο Θεός δέν είναι προσωπολήπτης.

Ο Κύριος πάλι δι' όράματος ένθάρρυνε τον άπόστολο Παύλο στην Κόρινθο λέγοντας: <<Μή φοβάσαι, αλλά διδάσκει και μή σιωπήσης, διότι εγώ είμαι μαζί σου και ουδείς θα σου έπιτεθη να σε κακοποιήση. Υπάρχει πολύς λαός ιδικός μου στην πόλη αυτή>> (Πράξ. 18,9-10). Τό ένδιαφέρον σημείο έδώ είναι, ότι από την φράση <<λαός έστί μοι πολύς έν τη πόλει ταύτη>>, εξάγεται τό συμπέρασμα ότι <<λαός του Κυρίου>> δέν είναι ένας συγκεκριμένος λαός κατά τον γήινο φυλετικό διαχωρισμό, αλλά σημαίνει τό σύνολον των ανθρώπων που είναι πιστοί στον Κύριο ή είναι προετοιμασμένοι ψυχικά να πιστεύσουν σ' Αυτόν όταν διαφωτισθούν κατάλληλα.

Τό περιστατικό του Παύλου, όταν <<ήρπάγη εις τον παράδεισον και άκουσε άπόρητους λόγους, που δέν έπιτρέπεται να άποκαλυφθούν>> (Β' Κορ. 12,2-4), δέν ήταν ακριβώς όραμα, αλλά διαστολή της ψυχής έκτός του σώματος και μεταφορά της σε άνωτερα έπίπεδα του Ουρανού. Ο ίδιος λέγει δύο φορές ότι δέν γνωρίζει άν αυτό έγινε έν σώματι ή έκτός του σώματος. Κατά την γνώμη μας έγινε σαφώς έκτός του σώματος. Έπειδή όμως κατά την διαστολή της ψυχής δέν άποκόπτεται έντελώς ο σύνδεσμός της με τό σώμα (διότι τότε θα έπήρχετο ο θάνατος), διατηρείται μία ύποτυπώδης αίσθηση της έπαφής με τό σώμα, ή όποία δημιουργεί την έντύπωση σαματικής άνάβασης στον Ουράνο.

Στό τέλος δέ ή ψυχή έπιστρέφει έντός του κλωβού της, ένθουμούμενη καθαρά όσα είδε και άκουσε.

Τό σημαντικότερο όμως όραμα της Κ. Διαθήκης είναι ή Άποκάλυψη. Ο ίδιος ο Ιωάννης λέγει στην αρχή <<έγενόμην έν πνεύματι.....>> (Άποκ. 1,10), ήτοι έξησε τίς όραματικές εικόνες, εύρισκόμενος σε πνευματική κατάσταση.

Τό κορυφαίο γεγονός της Άποκάλυψης έχει προσελκύσει τό ένδιαφέρον ήδη από την αρχαία εποχή. Πολλοί προσπάθησαν να την έρμηνεύσουν, χωρίς όμως θεαματικά άποτελέσματα. Έκείνο όμως που πρέπει να έπισημάνουμε, είναι ή τάση της νεώτερης κριτικής να αναζητεί διάφορα προηγούμενα πρότυπα στην συγγραφή της Άποκάλυψης, στοιχεία δανεισμένα από άλλα άπόκρυφα κείμενα,

συσχετισμούς των συμβολισμών με αντίστοιχους ειδωλολατρικών λαών, υπαινιγμούς του Ιωάννη για τον Ρωμαίο αυτοκράτορα κλπ. Όλα αυτά βέβαια προϋποθέτουν την άποψη ότι ο Ιωάννης είναι συγγραφέας του κειμένου, μέσα στο οποίο καταχώρισε τις προσωπικές του απόψεις.

Δέν είναι όμως έτσι τά πράγματα. Ο Ιωάννης δέν <<έννοεί>> ούτε <<θέλει νά είπει>> τίποτε. Απλά υπαγόρευσε ακριβώς αυτά πού είδε καί άκουσε, τά όποια κατέγραφε ο μαθητής του Πρόχορος, χωρίς καί ο ίδιος νά γνωρίζει τί σημαίνουν τά διάφορα θηρία, οί φιάλες, οί σφραγίδες του βιβλίου, οί τέσσερις ίπποι, καί όλες οί άλλες έντυπωσιακές εικόνες πού παρακολούθησε σάν σέ κινηματογραφική ταινία.

Πολλοί δέχονται ότι ένα μεγάλο μέρος της Αποκάλυψης έπαληθεύεται στις ήμέρες μας, χωρίς όμως καί έμεις νά μπορούμε νά συνταυτίσουμε τίς εικόνες μέ τά γεγονότα, εάν δέν ολοκληρωθή ο τρέχων ιστορικός κύκλος εξέλιξης της ανθρωπότητας.

5. Τό φαινόμενο της γλωσσολαλίας

Η γλωσσολαλία ή ακριβέστερα τό <<λαλείν γλώσσαις>> στην Κ. Διαθήκη, ήταν ή ικανότητα όρισμένων χαρισματούχων νά όμιλούν σέ μία ή περισσότερες ξένες γλώσσες, έντελώς άγνωστες στους ίδιους.

Συνεπώς ή γλωσσολαλία ταυτίζεται πλήρως μέ τό φαινόμενο της ξενο-γλωσσίας στον πνευματισμό.

Ο Κύριος προανήγγειλε στους μαθητές του, ότι μεταξύ των άλλων χαρισμάτων πού θά λάβουν, θά είναι καί ή δυνατότητα νά μιλάνε καινούριες γλώσσες (Μάρκ. 16,17). Για πρώτη φορά όμως τό φαινόμενο της γλωσσολαλίας παρουσιάστηκε κατά την ήμέρα της Πεντηκοστής. Όλοι οί Απόστολοι ήσαν συγκεντρωμένοι σέ ένα μέρος καί ξαφνικά ήλθε από τον ουρανό βοή, σάν πνοή ισχυρού ανέμου πού έγέμισε την οικία, καί γλώσσες πυρός εκάθησαν ανά μία στον καθένα από αυτούς. Η πρώτη δέ εκδήλωση πού παρουσίασαν, ήταν ότι <<ήρξαντο λαλείν έτέραις γλώσσαις, καθώς τό πνεύμα έδίδου αυτοίς αποφθέγγεσθαι>> (Πράξ. 2,1-4). [Άρχισαν νά όμιλούν άλλες γλώσσες, όπως έδινε σέ αυτούς τό πνεύμα νά αποφθέγγονται].

Σαφέστατα λοιπόν διευκρινίζεται, ότι ή γλωσσολαλία δέν ήταν ανθρώπινη ενέργεια, αλλά έλάμβανε χώρα μέ την μετάδοση του πνεύματος προς τον νοϋ του ανθρώπου· συνεπώς άποτελεί καθαρά πνευματιστικό φαινόμενο.

Στίς χριστιανικές κοινότητες ένεφανίζοντο πολλοί χαρισματούχοι, μεταξύ των όποιων καί της γλωσσολαλίας. Χαρακτηριστική είναι ή περίπτωση μερικων μαθητών στην Έφεσο, τους όποιους συνάντησε ο Παύλος καί τους ρώτησε, εάν έλαβαν τά χαρίσματα του Άγίου Πνεύματος όταν έπίστευσαν. Αυτοί απάντησαν, ότι δέν έγνώριζαν ούτε αν υπάρχει Άγιο Πνεύμα. Τότε ο Παύλος

τούς ἐβάπτισε στό ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καί ἐπιθέτοντας τάς χεῖρας του, ἦλθε ἐπ' αὐτῶν τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἄρχισαν νά μιλάνε ἄλλες γλώσσες καί νά προφητεύουν (Πράξ. 19,1-7).

Ἄλλη περίπτωση ἀναφέρεται στό σπίτι τοῦ Κορνήλιου μετά τήν ὁμιλία τοῦ Πέτρου (Πράξ. 10,44-46). Ἀσφαλῶς ὁμως τό ἴδιο συνέβαινε κάθε φορά πού ἐπέπιπτε τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐπί τῶν προσερχομένων στόν Χριστιανισμό.

Ἡ γλωσσολαλία ἔλαβε ιδιαίτερα μεγάλη ἀνάπτυξη στήν ἐκκλησία τῆς Κορίνθου. Τόσο μάλιστα εἶχε ἐντυπωσιάσει τούς Κορίνθιους, ὥστε νά τήν θεωροῦν σάν χάρισμα ἀνώτερο ἀπό τήν προφητεία καί τήν θεραπευτική δύναμη. Φαίνεται πῶς συνοδευόταν ἀπό ὑπεροπτικές τάσεις τῶν γλωσσολαλούντων, γεγονός πού εἶχε δημιουργήσει σοβαρό πρόβλημα στήν κορινθιακή ἐκκλησία. Γι' αὐτό ὁ Παῦλος προσπαθεῖ νά τούς συνετίσει, ἀφιερώνοντας ἕνα ὁλόκληρο σχεδόν κεφάλαιο στήν ἀξιολόγηση τῶν χαρισμάτων καί στήν τάξη πού πρέπει νά ἀκολουθοῦν.

Τό κεφάλαιο αὐτό, τό 14ο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους, περιέχει πολύ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, τά ὁποῖα ἐπιβεβαιώνουν ὅτι πρόκειται γιά πνευματιστικό φαινόμενο, ταυτόσημο πρὸς τήν ξενογλωσσία. Γι' αὐτό θεωροῦμε σκόπιμο νά ἀναλύσουμε ιδιαίτερα τά σημαντικώτερα ἐδάφια:

Ἐδάφ. 2: <<ὁ γάρ λαλῶν γλώσση οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλά τῷ Θεῷ· οὐδεὶς γάρ ἀκούει, πνεύματι δέ λαλεῖ μυστήρια>>.

Ὁ ὁμιλῶν σέ ξένη γλώσσα δέν μιλάει στούς ἀνθρώπους, διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀκούει, ἤτοι οὐδεὶς ἀπό τούς παρευρισκόμενους ἀντιλαμβάνεται τί λέγει. Ὁ ὁμιλῶν <<λαλεῖ πνεύματι>>, ἤτοι διά τοῦ πνεύματος μέ τό ὁποῖο εὐρίσκεται σέ ἐπαφή ἐκεῖνη τήν στιγμή.

Τά δέ λεγόμενά του εἶναι <<μυστήρια>>, ἀφοῦ δέν τά καταλαβαίνει κανένας, γι' αὐτό καί δέν ὀφελοῦν σέ τίποτε τήν ἐκκλησία.

Ἐδάφ. 5: <<θέλω πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δέ ἵνα προφητεύητε· μεῖζων γάρ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτός εἰ μή διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομηῖ λόβῃ>>.

Ὁ Παῦλος δέν ἀπορρίπτει τήν γλωσσολαλία, συνιστᾷ μάλιστα ὅλοι ἀν ἦταν δυνατό νά λαλοῦν γλώσσες. Προτιμᾷ ὁμως σάν ἀνώτερο τό χάρισμα τῆς προφητείας, διότι ὁ προφητεύων εἶναι ἀνώτερος τοῦ γλωσσολαλούντος, ἐκτός ἐάν ὁ τελευταῖος ἔχει ἐπί πλέον τό χάρισμα νά ἐρμηνεύει τά λεγόμενα στή γλώσσα τῶν ἀκροατῶν.

Αὐτό μπορούσε νά γίνεται καί ἀπό ἄλλο ἄτομο μέ τό χάρισμα τῆς ἐρμηνείας τῶν γλωσσῶν. Γι' αὐτό ὁ Παῦλος συνιστᾷ στήν συνέχεια (ἐδάφ. 27-28), ὅτι ἐάν δέν ὑπάρχει ἐρμηνευτής μέσα στήν ἐκκλησία, καλόν εἶναι νά σιωπήσει ὁ λαλῶν γλώσσες, ἀφοῦ δέν πρόκειται νά ὠφελῆσει κανέναν. Διά τῆς προσευχῆς ὁμως μπορεῖ νά καταστή ἱκανός ὥστε νά ἐρμηνεύει συγχρόνως τά λεγόμενά του (ἐδάφ. 13).

Βεβαίως, ὑπῆρχε καί τό ἐνδεχόμενο νά παρευρίσκετο κάποιος πού ἐγνώριζε τήν ξένη γλώσσα τῆς ἐπικοινωνίας, ὅποτε ἔκανε ἀπλή μετάφραση γιά νά καταλαβαίνουν καί οἱ ἄλλοι.

Ἐδάφ. 14: <<ἐάν γάρ προσεύχωμαι γλώσση, τό πνεῦμα μου προσεύχεται, ὁ δέ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν>>.

Κατά τήν διάρκεια τῆς γλωσσολαλίας, ἐπειδή τό διάμεσο βρίσκεται σέ ὑπνωσῆ ἢ ἡμιὑπνωσῆ, ἀδρανεῖ σχεδόν τελείως ἡ προσωπικότητά του, συνεπῶς ὁ νοῦς του παραμένει ἄκαρπος. Δέν προσεύχεται ὁ ἴδιος, ἀλλά τό <<πνεῦμα του>>, μέ τήν ἔννοια τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ του πού μιλάει ἐκείνη τήν στιγμή. (Δέν ἐννοεῖται τό πνεῦμα σάν στοιχεῖο τῆς προσωπικότητος, διότι αὐτό στό ἐξεταζόμενο κεφάλαιο ἐκφράζεται ὡς νοῦς). Γι' αὐτό οἱ χαρισματοῦχοι πρέπει νά προσεύχονται ἢ νά ψάλλουν <<τῷ πνεύματι>>, ἀλλά καί <<τῷ νοί>>, ἦτοι μέ τόν νοῦ τους ἐκτός ἐπικοινωνίας, ὅποτε προσεύχονται πραγματικά οἱ ἴδιοι.

Ἐδάφ. 16: <<ἐπεὶ ἐάν εὐλογῆσης τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τόν τόπον τοῦ ιδιώτου πῶς ἐρεῖ τό ἀμήν ἐπί τῇ σῇ εὐχαριστία; ἐπειδή τί λέγεις οὐκ οἶδεν>>.

Ἐδῶ ἔχομε ἓνα σημαντικώτατο στοιχεῖο συνταύτισης. Πρόκειται γιά τό ἄτομο πού προσδιορίζεται μέ τίς λέξεις <<ὁ ἀναπληρῶν τόν τόπον τοῦ ιδιώτου>>. Ποῖος εἶναι αὐτός; Συνθήως δίδεται ἡ ἐξήγησις, ὅτι ὑπονοεῖται γενικά ὁ κατέχων θέσιν ἀκροατοῦ ἢ ὁ τυχόν παρευρισκόμενος ξένος. Δέν διευκρινίζεται ὅμως, πῶς καί γιατί αὐτό εἰδικά τό ἄτομο λέγει τό ἀμήν μέ τήν λήξη τῆς εὐχαριστίας καί τί σημαίνει τό ὅτι ἀναπληρῶνει τήν θέση τοῦ ιδιώτη, τοῦ κοινοῦ πιστοῦ.

Μόνο μέ τά δεδομένα τοῦ πνευματισμοῦ δίδεται πλήρως ἰκανοποιητικῆ ἐξήγησις. Τά ὑπνωτιζόμενα διάμεσα, ὅπως ἦσαν καί αὐτά τῆς γλωσσολαλίας, χρειάζονται ἓνα δεύτερο ἄτομο γιά νά κατευθύνει τήν ἐπικοινωνία, ἐνεργώντας σάν ἐνδιάμεσος σύνδεσμος μεταξύ τοῦ ἐπικοινωνοῦντος καί τῶν ἀκροατῶν.

Τό δεύτερο αὐτό ἄτομο, σάν ἓνα εἶδος βοηθοῦ, καταγράφει τά λεγόμενα, ὑποβάλλει τυχόν ἐρωτήσεις, κάνει τήν προσευχή μέ τήν ἔναρξη καί λήξη τῆς ἐπικοινωνίας καί γενικά ἐνεργεῖ σάν ὁδηγός τοῦ διαμέσου. Ἐνεκα τούτου ὀνομάζεται σήμερα <<γῆϊνος ὁδηγός>>. Ὁ γῆϊνος ὁδηγός εἶναι ἀκριβῶς τό ἄτομο πού ὁ Παῦλος τό ἀποκαλεῖ <<ὁ ἀναπληρῶν τόν τόπον τοῦ ιδιώτου>>, σάν ὁ ἐντεταλμένος ἐκπρόσωπος ὅλων τῶν παρευρισκομένων. Αὐτός μέ τήν λήξη τῆς ἐπικοινωνίας ἀπό τόν μεσάζοντα, ἐκφωνοῦσε τό ἀμήν, ἀκριβῶς ὅπως στίς ἀρχαίες λειτουργίες ὁ λαός (οἱ ιδιώτες) ἀπαντοῦσε μέ τό ἀμήν στίς προσευχές τοῦ ἱερέως.

Ἐάν ὅμως, συνεχίζει ὁ Παῦλος, ὁ γῆϊνος ὁδηγός δέν γνωρίζει τί λέγεις, ἀφοῦ ὀμιλεῖς σέ ἄγνωστη γλῶσσα, πῶς θά ἀντιληφθῇ τό τέλος τῆς εὐχαριστίας γιά νά εἰπῇ τό ἀμήν;

Ἐδάφ. 22: <<ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημειῖον εἰσιν οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλά τοῖς ἀπίστοις, ἡ δέ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλά τοῖς πιστεύουσιν>>.

Ἐδῶ δίδεται ἡ ἀπάντησις σέ ὅσους διερωτῶνται γιά τήν χρησιμότητα τῶν <<γλωσσῶν>>. Δέν δίδονται γιά τούς πιστούς, ἀλλά γιά τούς ἀπιστοῦς. Ὅταν ἓνας ἀπιστος, ὑλιστής ἢ ἄθεος, ἀκούσει κάποιον νά μιλάει σέ ἄγνωστη γλῶσσα, ἐντυπωσιάζεται στήν ἀρχή, καταλαβαίνει ὅτι κάποιο ὑπερφυσικό φαινόμενο λαμβάνει χώραν καί ἔτσι διεγείρεται τό ἐνδιαφέρον του.

Ἀντίθετα οἱ προφητεῖες καί διδασκαλίες δίδονται πρός ἐκείνους πού πιστεύουν

πραγματικά, διότι οί άλλοι δέν τίς παραδέχονται.

Υπάρχει όμως ό κίνδυνος, εάν σέ μία συγκέντρωση μιλάνε συγχρόνως πολλοί χαρισματούχοι σέ διαφορετική γλώσσα ό καθένας, δικαίως ό παρατυχών άπιστος θά νομίσει ότι τρελλάθηκαν.

Έδάφ. 24-25: <<εάν δέ πάντες προφητεύωσιν, εισέλθη δέ τίς άπιστος ή ιδιώτης, έλέγχεται υπό πάντων, ανακρίνεται υπό πάντων, και ούτω τά κρυπτά της καρδιάς αυτού φανερά γίνεται και ούτω πεσών επί πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, άπαγγέλων ότι ό Θεός όντως έν ύμιν έστι>>.

Εάν όμως, λέγει, όλοι προφητεύουν (στήν κανονική γλώσσα τους), τότε ό άπιστος ή ξένος πρós τήν κοινότητα, εισερχόμενος στή συνάθροιση τών χριστιανών, ανακρίνεται και έλέγχεται από όλους. Αυτό σημαίνει ότι οί μεσάζοντες μέ τήν βοήθεια του πνευματικού οδηγού των άποκαλύπτουν ενώπιον όλων τά κρυφά μυστικά της καρδιάς του. Έτσι ό νεοεισαχθείς, βλέποντας ότι φανερώνονται πράγματα πού μόνον ό ίδιος γνώριζε και κρατούσε επιμελώς κλεισμένα μέσα του, συγκλονίζεται, πέφτει στά γόνατα προσκυνώντας τόν Θεό και αναγνωρίζει ότι πράγματι ό Θεός βρίσκεται μεταξύ τών χριστιανών!

Αυτή είναι ή ουσιαστική διαφορά άποτελέσματος μεταξύ προφητείας και γλωσσολαλίας. Ο Παύλος επιμένει στήν καλλιέργεια της πρώτης, δέν άπορρίπτει όμως τήν δεύτερη, όταν τά πάντα γίνονται μέ τάξη και άκόμη καλλίτερα όταν ή <<γλώσσα>> έρμηνεύεται συγχρόνως. Άλλωστε και ό ίδιος είχε τό χάρισμα της γλωσσολαλίας, όπως φαίνεται από τά έδάφια 6 και 19, θεωρούσε όμως περιττό νά τό έπιδεικνύει.

Η γλωσσολαλία δέν φαίνεται νά διατηρήθηκε για πολύ στίς χριστιανικές έκκλησίες, άφου δέν προσέφερε ουσιαστικά στοιχεία στήν πίστη, πέραν του έντυπωσιασμού.

Μερικοί πιστεύουν ότι ή γλωσσολαλία είναι μία έκστατική κατάσταση κατά τήν όποία επηρεάζονται τά γλωσσικά όργανα από μία άνεξέλεγκτη δύναμη, ώστε τό άτομο νά προφέρει λόγια άσυνάρτητα, κάτω από τήν πίεση έντονης υπερδιέγερσης ή μιās άκαταμάχητης συγκίνησης. Τό κράμα τών άκατάληπτων συλλαβών πού ξεχύνονται από τό στόμα του έκστασιασθέντος, κάνει τούς παρευρισκόμενους νά πιστεύουν πώς μιλάει σέ μία άγνωστη γλώσσα. Πότε-πότε όμως ξεχωρίζουν και κάποιες ευδιάκριτες λέξεις. Άκόμη, όσοι τυχόν γνωρίζουν κάπως μία άλλη γλώσσα, νομίζουν ότι μιλάει σ' αυτήν, έπειδή έχουν τήν έντύπωση πώς μέσα στήν πληθώρα τών άσύνδετων συλλαβών αναγνωρίζουν μερικές λέξεις της ξένης αυτής γλώσσας⁽¹⁾.

Η θεωρία τών άκατάληπτων άσυναρτησιών χωρίς λογική σύνδεση, δέν εύσταθει. Πρώτον, έρχεται σέ αντίθεση μέ αυτά τά κείμενα, πού μιλάνε σαφέστατα για ξένες γλώσσες. Δεύτερον, εάν έπρόκειτο για άσυναρτησίες, δέν θά ήταν δυνατό νά έρμηνεύονται. Τρίτον, τό ίδιο φαινόμενο επαναλαμβάνεται αυτόουσιο στον νεώτερο πνευματισμό. Έπομένως είναι λαθασμένος ό ισχυρισμός του Σ. Άγουρίδη ότι <<Ούτε λογικά ούτε ψυχολογικά είναι δυνατή αυτή ή αίφνίδια μετάδοση της ικανότητας νά μιλάει κανείς ξένες γλώσσες>>⁽²⁾.

Ἀσφαλῶς ἀπό λογικῆς καί ψυχολογικῆς πλευρᾶς ἔχει δίκιο. Ἀπό πνευματιστικῆς πλευρᾶς ὁμως, τὴν ὁποία δέν λαμβάνει ὑπ' ὄψη του, ἡ ξενόγλωσσία εἶναι πλήρως ἐξακριβωμένο φαινόμενο. Ἐπαναλαμβάνομε λοιπόν, ὅτι μόνον διὰ τοῦ πνευματισμοῦ δίδεται ἡ σωστὴ ἐρμηνεῖα αὐτῶν τῶν φαινομένων.

Μέ τά προηγουμένως ἐκτεθέντα συμφωνεῖ πλήρως ὁ Ἱ. Χρυσόστομος λέγοντας: <<Ὅταν ἐβαπτίζοντο ἀμέσως ἐλάμβαναν τὸ χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ δέ Πνεῦμα δέν τὸ ἐβλεπαν, διότι ἦταν ἀόρατο, ἀλλά ἡ ἐνέργεια τῆς χάριτος τοὺς ἐδίδε ἀπτές ἀποδείξεις. Καί ὁ ἕνας μιλοῦσε τὴν γλῶσσα τῶν Περσῶν, ὁ ἄλλος τῶν Ρωμαίων, ὁ ἄλλος τῶν Ἰνδῶν, καί ὁ καθένας μιλοῦσε σέ μία διαφορετικὴ γλῶσσα. Καί αὐτὸ φανέρωνε στους ἔξω, ὅτι ἕνα πνεῦμα ὑπάρχει μέσα στὸν ὁμιλοῦντα: (...ὅτι πνεῦμα ἐστὶν ἐν αὐτῷ τῷ φθεγγομένῳ...)>> (Ὁμιλία ΚΘ' εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους; PG 61,239).

(1) Βλ. Σάββα Ἀγουρίδης: Πύκνος Χεῖμαρος. Προφήτεια - Ἐκσταση - Γλωσσολαλία <<Ἄριος Ζωῆς>>, Ἀθήνα 1992, σελ. 13-14 καὶ 53-57. Τὸ σύστημα τῆς ὁμαδικῆς προσευχῆς με ἀσυνάρτητες συλλαβές καί φθόγγους ἐφαρμόζεται στίς ἐκκλησίες τῶν Πεντηκοστianῶν.

(2) Στὸ ἴδιο ἔργο, σελ. 54.

6. Περί ἀγγέλων καί πονηρῶν πνευμάτων

Ἄγγελοι ὀνομάζονται τὰ ἀγαθὰ πνεύματα τοῦ Κυρίου. Ἔργο τους εἶναι ἀφ' ἐνός ἡ δοξολογία καί αἶνεση τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἐτέρου δέ ἡ προστασία τῶν ἀνθρώπων καί ἡ μετάδοση σ' αὐτούς τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἐδημιουργήθησαν πρό τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ὁ ἀριθμὸς τους εἶναι μέγας, κατατάσσονται δέ σέ διάφορες τάξεις. Τὸ πνευματικὸ σῶμα τους ἔχει αἰθέρια ὕφή.

Στίς Γραφές ἀναφέρονται πολλές ἐμφανίσεις ἀγγέλων στους ἀνθρώπους, ὥστε εἶναι γενικά παραδεκτὸς ὁ μεσολαβητικὸς ρόλος τους μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων. Γνωρίζοντας λοιπόν τὸ τεράστιο ἔργο τους ἀπὸ τίς πολλαπλές ἐμφανίσεις καί ὁμιλίες τους, εἶναι τουλάχιστον περιέργη ἡ ἀρνηση τῆς δυνατότητας ἐμφάνισης ἀγγέλων στίς πνευματιστικὲς ἐπικοινωνίες γιὰ τὴν καθοδήγησι τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ πονηρὰ πνεύματα ἦσαν προηγουμένως ἀγαθοὶ ἄγγελοι πού ἐξέπεσαν λόγω τῆς ἀποστασίας τους ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀρχηγὸς τους εἶναι ὁ Ἐωσφόρος ἢ Σατανᾶς. Ἔργο τους εἶναι κάθε ἀντίθετη ἐνέργεια πρὸς τὸ Θεῖο θέλημα καί πρὸς τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Διακρίνονται ἐπίσης σέ τάξεις κατὰ τὸν βαθμὸ τῆς πονηρίας των ἢ τὴν εἰδικότητα σέ ἕνα κακὸ ἔργο.

Ὁ κάθε ἀνθρώπος ἔχει ἕναν συγκεκριμένον ἀγγελο-φύλακα, τὰ πονηρὰ πνεύματα ὁμως ἐνεργοῦν ἐκ περιτροπῆς. Οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δέ, θίγουν τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος, προσπαθώντας με τὴν ἐσωτερικὴ ὑποβολή νά τὸν ὠθήσουν πρὸς τὸ μέρος τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ.

Όλα τὰ ἀνωτέρω ἀναπτύσσονται ἐκτενῶς στὰ βιβλία Δογματικῆς. Τό σημεῖο ὅμως πού παραμένει ἀδιευκρίνιστο, εἶναι ἔάν τὰ πονηρά πνεύματα ἔχουν τήν δυνατότητα ἐπιστροφῆς στούς κόλπους τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἰσχύουσα ἀποψη εἶναι ὅτι παραμένουν ἄτρεπτα πρὸς τό καλό, δηλαδή εἶναι ἀδύνατον νά μεταστραφοῦν, ἐνῶ ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι <<ἀπεκλείσθη πλέον εἰς τόν διάβολον καί ὁ τόπος τῆς μετανοίας>>⁽¹⁾. Καί στήν πρώτη περίπτωση (τοῦ ἀτρεπτοῦ τῶν πονηρῶν πνευμάτων καθ' ἑαυτά), καί στήν δεύτερη (τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀπό τόν Θεό), θά ἀπέλθουν στόν τόπο τῆς αἰωνίου Κολάσεως μαζί μέ τούς ἀσεβεῖς καί θά παραμείνουν αἰώνως σέ αὐτή τήν κατάσταση.

Ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὅμως, ἰδιαίτερα ἀπό τόν Ὁριγένη, διατυπώθηκε ἡ ἀποψη ὅτι τὰ πονηρά πνεύματα καί ὁ Σατανᾶς θά ἐπιστρέψουν κάποτε στόν Θεό. Ἡ θεωρία αὕτη πού ὀνομάζεται <<ἀποκατάσταση τῶν πάντων>> προκάλεσε πολλές συζητήσεις καί διαφωνίες μεταξύ τῶν θεολόγων. Δέν εἰσερχόμεθα σ' αὐτές, παρά μόνο γιά τήν ἐπισήμανση τοῦ τελικοῦ ἀποτελέσματος τῆς Δημιουργίας, ὅπως διατυπώνεται στήν Καινή Διαθήκη.

Κατ' ἀρχήν ὅλοι συμφωνοῦν, ὅτι οἱ δαίμονες ἀποσκίρτησαν ἐλευθέρως ἀπό τήν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ λοιπόν διατηρεῖται τό αὐτεξούσιον, τίποτε δέν ἀποκλείει ἐλευθέρως πάλι νά ἐπιστρέψουν κάποτε στήν θεία ἀγαθότητα. Ἀπό τήν πλευρά τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀδύνατον νά ἀποκλεισθῇ γι' αὐτούς ὁ τόπος τῆς μετανοίας. Πρόκειται γιά ἕνα αὐθαίρετο συμπέρασμα, πού δέν στηρίζεται σέ κανένα σημεῖο τῶν Γραφῶν. Ἀντίθετα ὁ Κύριος πού ἐδίδοξε νά συγχωροῦμε τούς ἐχθρούς μας ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ φορές, δέν εἶναι δυνατόν νά μὴ ἐφαρμόζει τήν συγχώρηση σέ πολύ μεγαλύτερη κλίμακα. Κατά μία ἀποψη μάλιστα, ἡ θριαμβευτική ὑποδοχή τοῦ ἀσώτου υἱοῦ στή γνωστή παραβολή, συμβολίζει τήν τελική ἐπιστροφή στόν Θεό τοῦ Ἐωσφόρου καί τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὅταν αὐτεξουσίως μετανοήσουν, ἀκριβῶς ὅπως μέ ἐλευθέρη καί αὐτεξούσια ἀπόφαση ἐπέστρεψε ὁ ἄσωτος.

Βεβαίως, αὐτό δέν θά γίνει σύντομα, ἀλλά στό ἀπώτατο μέλλον. Ἐάν ὑποθέσουμε ὅτι τό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Κυρίου ὀριοθετεῖται στό μέσον τῆς ἑβδομῆς ἡμέρας τῆς Δημιουργίας, τότε ὁ χρόνος πού ἔχει περάσει ἀπό τήν ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου στή Γῆ (ὑπολογιζόμενος μέ κλίμακα ἑκατομμυρίων ἐτῶν), εἶναι ἴσος μέ τόν χρόνο πού ὑπολείπεται μέχρι τήν συντέλεια τοῦ αἰῶνος! Συνεπῶς μιλάμε γιά ἕνα θέμα πού δέν μᾶς ἐνδιαφέρει ἄμεσα, ἀλλά ἔχει θεωρητικό μόνο ἐνδιαφέρον.

Ἐάν δέν πραγματοποιηθῇ κάποτε ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἐωσφόρου, τότε καταλήγομε στήν διαίωνιση τῶν δύο Ἀρχῶν, τοῦ Θεοῦ μέ τούς εὐσεβεῖς καί τοῦ Σατανᾶ μέ τούς ἁμαρτωλούς. Αὐτό δέχονται οἱ ὀρθόδοξοι δογματικοί θεολόγοι.

Βεβαίως, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μετά τόν Ὁριγένη δέν ἐπιλαμβάνονται τοῦ θέματος γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν πάντων. Ὅλοι ὅμως ἀποδέχονται τήν τελική ὀλοσχερή ἐξουδετέρωση τοῦ Κακοῦ. Ἀφοῦ τό Κακό δέν ὑφίστατο στήν ἀρχή τῆς Δημιουργίας, ἀλλά ἐμφανίστηκε σέ κάποια μεταγενέστερη φάση, δέν

είναι δυνατόν νά παραμείνει άθάνατο και άνώλεθρο, άφου κάθε τι τό γεννητό άναγκαστικά καταλήγει κάποτε στόν θάνατο.

Οί σχετικές άπόψεις τών Πατέρων έκτίθενται στό ΣΤ κεφάλαιο, στην ένότητα <<Τό τέλος του Κακού>>. Έδω θά έρμηνεύσουμε δύο συναφή χωρία της Καινης Διαθήκης.

Γράφει ο Παύλος: <<διά τουτο και ο Θεός υπέρυψωσε τον Ίησου και του έχαρισεν όνομα άνώτερο όλων των ονομάτων, ίνα εις τό όνομά του κάμψουν γόνυ οι έπουράνιοι, οι έπίγειοι και οι καταχθόνιοι, και κάθε γλώσσα νά όμολογήσει, ότι Κύριος είναι ο Ίησους Χριστός, εις δόξαν του Θεου πατρός>> (Φιλιπ. 2,9-11).

Επίσης: <<Κατόπιν θά έπέλθη τό τέλος, όταν ο Χριστός παραδώσει την έξουσία στον Θεό και πατέρα, όταν καταργήσει κάθε άρχή και κάθε έξουσία και δύναμη...>> (Α΄ Κορ. 15,24).

Άφου λοιπόν κάθε άρχή και έξουσία στό τέλος θά καταργηθι, άρα θά καταργηθι και η έξουσία του Έωσφόρου. Επίσης, άφου οι πάντες πλην του Άνάρχου (στίχ. 27) θά ύποταχθουν στον Κύριο, άρα και ο Έωσφόρος, ο άντάρτης και άποστάτης, στό τέλος θά κάμψει τό γόνυ ύποτασσόμενος στό όνομα του Κυρίου, όποτε τό Κακό και ο θάνατος θά έξαλειφθουν διά παντός.

Η διαδικασία ολοκλήρωσης του θείου σχεδίου περνάει από πολλές φάσεις: η κατάληξη όμως θά είναι η έννοποίηση των πάντων, άφου έξαγνισθουν οι πάντες από τά κάθε είδους άνομήματά των. Ο όρος <<άποκατάσταση>> που χρησιμοποιήθηκε δέν είναι άρκετά έπιτυχής, διότι κατά κυριολεξία σημαίνει την επιστροφή στην άρχική μας κατάσταση. Η νέα κατάσταση όμως δέν θά είναι ακριβώς η ίδια, αλλά πολύ άνώτερη και τελειότερη από την άρχική. Δηλαδή η έξελικτική πορεία της θείας Δημιουργίας δέν είναι κυκλική, αλλά έλικοειδής, άνερχόμενη συνεχώς σε ύψηλότερα έπίπεδα.

Βεβαίως, η έξουδετέρωση του Κακού θά λάβει χώραν μετά την συντέλεια του υλικού κόσμου. Μέχρι τότε τό Κακό είναι άπαραίτητος παράγων της Δημιουργίας, διότι προσφέρει την άντίθεση σαν άναγκαίο στοιχείο ολοκλήρωσης της κατεργασίας των όντων έντός της ύλης. Η σφυρηλάτηση του σιδήρου για παράδειγμα, πραγματοποιείται με τό κτύπημα της σφύρας (θέση), αλλά και με την άντίσταση του άμμοιού (άντίθεση). Εάν λείπει η δεύτερη πλευρά, η ένέργεια της πρώτης πέφτει στο κενό. Εάν όμως λείπει η πρώτη, τότε η δεύτερη δέν ένεργει, αλλά παραμένει άδρανής και άκίνητη.

Η ένέργεια των πονηρών πνευμάτων είναι νά άντιτίθενται σε κάθε θετική κίνηση του άνθρώπου, ώστε είτε νά τον καθηλώσουν στην άδράνεια, είτε νά τον ώθήσουν σε άρνητική κίνηση. Δέν έπηρεάζουν τό αυτεξούσιον του άνθρώπου, διά τουτο ο καθένας είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του. Όμως η ένέργειά τους δέν είναι άπεριορίστη, διότι ο Θεός δέν έπιτρέπει νά πειράζονται οι άνθρωποι υπέράνω των δυνάμεών τους και παράλληλα δίνει την δυνατότητα νά άντεπεξέλθουν στην δοκιμασία (Α΄ Κορ. 10,13).

Ο Ίησους στην Γη έδωσε τό παράδειγμα άντιμετώπισης των πονηρών

πνευμάτων. Ὁ ἄνθρωπος ἐπίσης ὀφείλει νά μήν ὑποκύπτει στόν πειρασμό. Δέν εἶναι δικό του ἔργο νά ἐξουδετερώσει τό Κακό, ἀλλά νά προφυλάσσεται ἀπό τίς παγίδες του, γιά νά παραμένει ἀνεπηρέαστος ἀπό τήν ἀρνητική ἐνέργεια τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους.

Ὁ Σατανᾶς ἀποκαλεῖται <<ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου>> (Ἰωάν. 16,11) καί <<ἄρχων τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος>> (Εφ. 2,2), μέ τήν ἐννοια ὅτι τό βασιλείο του βρίσκεται στό χαμηλά επίπεδα τῆς Γῆς, σέ ἀντίθεση μέ τό Οὐράνιο Βασίλειο. Ὅταν λοιπόν ὁ κόσμος τοῦτος παύσει νά ὑφίσταται, θά παύσει καί ἡ ἐξουσία τοῦ Σατανᾶ.

Ὅταν οἱ Φαρισαῖοι κατηγορήσαν τόν Ἰησοῦν, ὅτι βγάξει τά δαιμόνια ἀπό τοὺς δαιμονιζόμενους μέ τήν βοήθεια τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμονίων, ἀπάντησε: <<Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ σατανᾶς νά ἐκδιώκη τόν σατανᾶν; Καί ἐάν ἓνα βασίλειο διαιρεθῆ σέ ἀντιμαχόμενες μερίδες, δέν μπορεῖ νά σταθῆ καί ἐάν μία οἰκογένεια χωρισθῆ σέ ἐχθρικά μέρη, δέν μπορεῖ νά σταθῆ. Καί ἐάν ὁ σατανᾶς ἐπαναστάτησε ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του καί διαιρέθηκε σέ ἐχθρικά μέρη, δέν μπορεῖ νά σταθῆ, ἀλλά ἔχει τέλος>> (Μάρκ. 3,22-26· Ματθ. 12,25-29).

Το ἐπιχείρημα τοῦ Ἰησοῦ ἀναφέρεται στήν συγκεκριμένη κατηγορία τῶν Φαρισαίων: Ἐάν ὁ ἓνας σατανᾶς ἐκδιώκει τόν ἄλλον, δημιουργεῖται σύγκρουση καί διαμάχη μέσα στίς τάξεις τους, ἡ ὁποία τελικά φέρνει τήν πτώση τους, μέ τό ἀλληλοφάγωμα καί τήν ἀλληλοεξουδετέρωση τῶν δυνάμεών τους.

Ἄς ἀναχθοῦμε ὅμως στό ἀρχικά δημιουργηθέν Οὐράνιο Βασίλειο, ὅπου ὅλα τά ὄντα εὐρίσκοντο σέ θεϊκή ἐνότητα. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ἐωσφόρου δημιούργησε ἓνα νέο βασίλειο, τό βασίλειο τοῦ Κακοῦ. Ἄρα ὁ Σατανᾶς ἢ Ἐωσφόρος <<ἐμερίσθη ἐφ' ἑαυτόν>> καί συνεπῶς ἡ βασιλεία του δέν εἶναι δυνατόν νά διατηρεῖται ἐπ' ἀπειρον, ἀλλά κάποτε θά φθάσει στό τέλος τῆς.

Ὁ τελευταῖος στίχος δέν διατυπώνεται σάν ὑπόθεση, ἀλλά ἀποδίδεται μέ ἐνεστῶτα χρόνο καί κατά τρόπον ἀπόλυτα κατηγορηματικόν: <<τέλος ἔχει>>. Αὐτό σημαίνει ὅτι τό τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἐωσφόρου εἶναι καθωρισμένο εὐθύς ἀπό τήν στιγμή τοῦ διαχωρισμοῦ του ἀπό τόν Ἄναρχον καί ἰσχύει στό διηνεκές.

(1) Π. Τρεμπέλα: *Δογματική*, Τόμος I, Ἀθήναι 1978, σελ. 447.

7. Εἶναι αἰώνια ἡ Κόλαση;

Ἐφ' ὅσον ὅλα τά ἐπουράνια, ἐπίγεια καί καταχθόνια, θά ὑποταχθοῦν εἰς τόν Κύριον, ἀποκλείεται παντελῶς ἡ κόλαση τῶν ἁμαρτωλῶν νά εἶναι ἀτελεύτητη. Οἱ σχετικές μαρτυρίες πού προσάγονται ἀπό τήν Καινή Διαθήκη ἔχουν διαφορετική ἐννοια ἀπό ὅ,τι συνήθως τοὺς δίδεται.

Ἡ φράση <<αἰώνιος κόλασις>> ἀπαντᾶται μόνο μία φορά στήν Καινή Διαθήκη, στό χωρίο <<καί ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δέ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον>> (Ματθ. 25,46). [Καί θά ἀπέλθουν οἱ ἁμαρτωλοὶ σέ αἰώνια κόλαση, οἱ δέ δίκαιοι σέ αἰώνια ζωή]. Ὑπάρχουν ὅμως καί ἄλλες ἐκφράσεις, ὅπως <<πῦρ αἰώνιον>> (Ματθ. 18,8- 25,41), <<αἰώνιος κρίσις>> (Μάρκ. 3,29), <<ὄλεθρος αἰώνιος>> (Β' Θεσ. 1,9) κλπ.

Σέ ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις τό <<αἰώνιον>> δέν ἔχει τήν ἔννοια τοῦ ἀτελεύτητου, ἀλλά ἐκεῖνου πού διαρκεῖ κατά τό διάστημα τοῦ αἰῶνος. Αἰών δέ εἶναι μία μέγιστη κοσμική περίοδος, ἀντίστοιχη τῆς ἔννοιας <<ἡμέρα>> στή Γένεση. Ὡς ἐκ τούτου μετά τήν λήξη τοῦ παρόντος αἰῶνος θά ἀρχίσει ὁ <<μέλλον αἰών>> ἢ ἄλλως ἢ <<ὄγδοη ἡμέρα>>, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθῆ σάν στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας. Ἡ δέ φράση <<εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων>> σημαίνει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κοσμικῶν αὐτῶν περιόδων δέν ἔχει τέλος.

Ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἀλείρου αἰωνιότητος μέ διαρκῶς ἐξελισσόμενες καταστάσεις στίς ὁποῖες συμμετέχει ὁλόκληρο τό Σύμπαν, δέν εἶναι δυνατόν νά δεχθοῦμε σάν κατάληξη τήν στατική κατάσταση μεταξύ τῶν εὐσεβῶν πού βρίσκονται σέ ἀτελεύτητη εὐδαιμονία καί τῶν ἀσεβῶν πού βρίσκονται σέ ἀτελεύτητη τιμωρία. Διότι κάθε στατική κατάσταση εἶναι ἀντίθετη πρὸς τό οὐσιῶδες νόημα τῆς Δημιουργίας, τήν συνεχῆ ἐξελικτική κίνηση, καί δέν διατηρεῖται γιά μεγάλο διάστημα.

Συνεπῶς τό <<αἰώνιον>> σέ ὅλες τίς ἀνωτέρω περιπτώσεις εἶναι τό διατηρούμενο σέ ὅλο τό διάστημα τοῦ παρόντος αἰῶνος. Πράγματι ἡ Κόλαση θά ὑφίσταται αὐτόν τόν αἰῶνα μέχρι τήν συντέλεια τοῦ ὕλικου κόσμου, ἴσως δέ καί στόν ἐπόμενον αἰῶνα, ὑπό διαφορετική μορφή. Ὅταν ὅμως τά πάντα, ἐπουράνια, ἐπίγεια καί καταχθόνια, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ Ἐωσφόρος, ὑποταχθοῦν εἰς τόν Κύριον, τότε θά καταργηθῆ καί ἡ ἔννοια τῆς Κολάσεως, ἀφοῦ δέν θά ἔχει πλέον λόγον ὑπάρξεως.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πού μιᾶνε γιά αἰώνια κόλαση, ιδιαίτερα ὁ Χρυσόστομος, τονίζουν παράλληλα τόν παιδαγωγικό χαρακτήρα τῶν τιμωριῶν ἀπό τόν Θεό, ὁ ὁποῖος ἐπιζητεῖ τήν τελειοποίηση ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν τέκνων του. Διερωτᾶται ὅμως, δικαίως, ὁ κάθε χριστιανός, ποιάν παιδαγωγική ὠφέλεια ἔχει μία ἀτελεύτητη τιμωρία;

Κατά τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ὁ δοῦλος πού ἐγνώριζε τό θέλημα τοῦ κυρίου του καί δέν συμμορφώθηκε μέ αὐτό, θά μαστιγωθῆ πολύ, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δέν τό ἐγνώριζε καί παρανόμησε, θά μαστιγωθῆ λίγο (Λουκ. 12,47-48). Οὐδεὶς ὅμως ἀπὸ αὐτούς πρόκειται νά δέρνεται ἀτελεύτητα.

Ἡ ἰδέα τῆς αἰώνιας Κόλασης ἐνισχύθηκε ἀπὸ τήν λανθασμένη ἄποψη, ὅτι στόν Ἄδη δέν ὑπάρχει μετάνοια. Οἱ νεκροὶ ἀσφαλῶς ἔχουν ἢ θά ἔχουν κάποτε τήν δυνατότητα νά σωθοῦν, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τό ἐξῆς χωρίο: <<ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα, καί νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καί οἱ ἀκούσαντες ζήσονται>> (Ἰωάν. 5,25). [Ἀληθῶς σᾶς λέ-

γω ότι έρχεται ώρα, πού ισχύει και τώρα, όποτε οί νεκροί θά άκούσουν τήν φωνή (τήν διδασκαλία) του Υίου του Θεού και αυτοί πού θά ύπακούσουν θά ζήσουν).

Πότε και μέ ποιόν τρόπο πραγματοποιείται αυτή ή ύπόσχεση του Κυρίου δεν γνωρίζομε. Τό γεγονός πάντως είναι, ότι και στους νεκρούς παρέχεται άσφαλής δυνατότητα σωτηρίας των. Έτσι διασπάται ή μονόπλευρη αντίληψη τής επίγειας μόνο σωτηρίας των ανθρώπων και άνοίγεται νέος όρίζων για τήν θεώρηση τής Κόλασης σαν παιδαγωγικό αναμορφωτήριο μάλλον, παρά σαν τόπος άτελευτήτων βασανιστηρίων.

Ο Θεός δεν είναι σαδιστής νά βασανίζει αιώνια τά τέκνα του, αλλά μέ κάθε τρόπο προσπαθεί νά τά έπαναφέρει στην τάξη. Γι' αυτό έπιτρέπει νά συγκρούωνται μέσα στον κόσμο οί αντίθετες ιδεολογίες, ύποδεικνύοντας παράλληλα τήν σωστή πορεία πλεύσης του ανθρώπου, ώστε μόνος του ό κάθε άνθρωπος νά εύρει τον δρόμο πού πρέπει νά ακολουθήσει.

Στήν Καινή Διαθήκη ή φράση <<αιώνιος ζωή>> κυριαρχεί, άφου άπαντάται πάνω από 40 φορές. Έάν δέ τό αντίθετο τής ζωής είναι ό θάνατος, και ή κόλαση είναι ό θάνατος των άμαρτωλών, ό όποιος θάνατος θά καταργηθή ως ό έσχατος έχθρός (Α' Κορ. 15,26), έπεται ότι τελικά θά κυριαρχήσει ή ζωή επί του θανάτου μέ τήν κατάργηση τής κολάσεως.

Ο νεώτερος πνευματισμός επανέφερε στό προσκήνιο όχι τήν άποκατάσταση, αλλά τήν σωτηρία όλων άνεξαίρετως των ανθρώπων, μέσω των διαδοχικών ένσαρκώσεων, άναιρώντας τήν ιδέα τής άτελευτήτης κόλασης και συνταυτιζόμενος έτσι μέ τήν ουσιαστική διδασκαλία του Χριστιανισμού.

Διευκρίνησε άκόμη, ότι ή κόλαση δεν είναι κάποιος ιδιαίτερος χώρος μέ... φωτιές και καζάνια, αλλά συνίσταται στις άδυσώπητες τύψεις τής άπελευθερωμένης συνειδησης επί του πνεύματος, έφ' όσον τό πνεύμα του ανθρώπου υπήρξε ό ύπαίτιος για τά όσα κακά διέπραξε κατά τήν διάρκεια τής γήινης ζωής του.

8. Η διάκριση των πνευμάτων

Είδαμε στις προηγούμενες ένότητες, ότι τά φαινόμενα προφητείας, γλωσσολαλίας κλπ., άποτελούν μορφές πνευματιστικής έπικοινωνίας, οί δέ χαρισματούχοι ήσαν μεσάζοντες μέ διαφορετικές δυνατότητες ό καθένας.

Στις πνευματιστικές έπικοινωνίες όμως υπεισέρχονται και τά πονηρά πνεύματα, χρησιμοποιώντας ποικίλους τρόπους για νά έξαπατήσουν είτε τους μεσάζοντες είτε τους άκροατές.

Αυτό τό γνώριζαν πολύ καλά οί Άπόστολοι, άφου και οί ίδιοι είχαν τό χάρισμα τής προφητείας. Συνιστούν λοιπόν στους πιστούς νά είναι πολύ προσεκτικοί, έξετάζοντας κάθε φορά εάν όμιλεί άγαθό ή πονηρό πνεύμα.

Τίς σαφέστερες οδηγίες έν προκειμένω δίνει ό Ιωάννης: <<Άγαπητοί, μή

παντί πνεύματι πιστεύετε, αλλά δοκιμάζετε τά πνεύματα ει εκ του Θεου εστιν, οτι πολλοι ψευδοπροφηται εξεληλυθασιν εις τον κοσμον. Εν τούτω γινώσκετε το πνεύμα του Θεου· πᾶν πνεύμα ο ομολογει Ἰησοῦν Χριστόν ἐν σαρκί ἐληλυθότα, εκ του Θεου εστι· και πᾶν πνεύμα ο μη ομολογει τον Ἰησοῦν Χριστόν ἐν σαρκί ἐληλυθότα, εκ του Θεου ουκ εστι· και τουτο εστι το του αντιχριστου ο ακηκόατε οτι ἐρχεται, και νῦν ἐν τῷ κόσμῳ εστιν ἤδη>> (Α' Ἰωάν. 4,1-3). [Ἀγαπητοί, μήν πιστεύετε σε οποιοδήποτε πνεύμα, αλλά δοκιμάζετε τά πνεύματα ἐάν προέρχονται ἀπό τον Θεό. Μέ αυτό τό κριτήριο θά γνωρίζετε τό πνεύμα του Θεου: Κάθε πνεύμα πού ομολογει τον Ἰησοῦν Χριστόν ἐλθόντα στή Γῆ μέ ἀνθρώπινη σάρκα, προέρχεται ἀπό τον Θεό· ἐνώ κάθε πνεύμα πού δέν ομολογει τον Ἰησοῦν Χριστόν ἐλθόντα στή Γῆ μέ ἀνθρώπινη σάρκα, δέν προέρχεται ἀπό τον Θεό, και αυτό εἶναι τό πνεύμα του ἀντιχριστου, τό οποιο ἀκούσατε οτι ἐρχεται και πού εἶναι ἤδη μέσα στον κόσμο].

Σαφέστατα ἐδῶ γίνεται λόγος γιά πνεύματα, ἀνήκοντα στίς δύο παρατάξεις, τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Ὁ ἐλεγχος γίνεται κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπικοινωνίας, ὅποτε τό ὀμιλοῦν πνεύμα ὀφείλει νά <<ὀμολογήση Ἰησοῦν Χριστόν>> γιά νά ἐπιβεβαιώσῃ τήν ταυτότητά του σάν ἀγαθό πνεύμα. Ἐάν δέν γίνῃ αὐτό, ὁ γῆινος ὀδηγός ὀφείλει νά ὑποβάλῃ σχετική ἐρώτηση και νά ἐπιμένῃ μέχρι ὅτου λάβῃ ἀκριβῆ ἀπάντηση. Ἐάν ὅμως τό πνεύμα <<δέν ὀμολογήση Ἰησοῦν Χριστόν>>, σημαίνει οτι ὑπάγεται στήν ἀντίθετη παράταξη του Ἐωσφόρου.

Δέν ὑπάρχει περίπτωση ψευδοῦς δήλωσης του πονηροῦ πνεύματος, διότι ἡ τυχόν ὀμολογία του θά ἰσοδυναμοῦσε μέ ἀποστασία ἀπό τήν παράταξή του.

Ἡ συνήθης ἐκδοχή ὅμως εἶναι, οτι ὁ Ἰωάννης δέν ἐννοεῖ τά πνεύματα πού προσέρχονται στίς πνευματιστικές ἐπικοινωνίες, ἀλλά τούς ἀνθρώπους πού <<ἐμπνέονται ὑπό πνεύματος>> και ὀμολογοῦν ἢ ὄχι τον Ἰησοῦν Χριστόν. Βεβαίως, πρόκειται γιά αὐθαίρετη ἐρμηνεία, ἀφοῦ τό κείμενο σαφῶς ὀμιλεῖ γιά πνεύματα. Ἐξ ἄλλου ἐάν ἐπρόκειτο γιά γῆινους ἀνθρώπους, δέν χρειαζόταν ἕνα τέτοιο ἐξειδικευμένο κριτήριο διάκρισης, διότι ὄλοι ἐγνωρίζαν τότε ποιοι ἦσαν χριστιανοί και ποιοι ὄχι. Ἀκόμη, στους ἀνθρώπους τό ἀνωτέρω κριτήριο εἶναι ἐπισφαλές, διότι και οἱ μεγαλύτεροι αἵρετικοί φαινομενικά <<ὀμολογοῦν Ἰησοῦν Χριστόν>> μέ τά λόγια, ἐνώ οἱ πράξεις τους εἶναι χειρίστες.

Στόν στίχο 3 του ἀνωτέρω χωρίου ὑπάρχει ἡ διαφορετική γραφή <<πᾶν πνεύμα ο λυει τον Ἰησοῦν>>, (ἀντί του <<ο μη ομολογει>>), μαρτυρούμενη ἀπό τούς ἀρχαιότερους συγγραφείς Εἰρηναῖον, Κλήμεντα, Ἰωριγένην κλπ. (Τό ἀκόλουθο <<ἐν σαρκί ἐληλυθότα>> παραλείπεται). Πιστεύομε οτι αὐτή ἦταν ἡ ἀρχική μορφή του κειμένου. Τό <<λύειν>> δέν σημαίνει ἀπλῶς μή ὀμολογίαν, ἀλλά διάλυσιν, ὑποβιβασμόν, χαλάρωσιν και τελικά ἐξουδετέρωσιν του ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου και τῆς διδασκαλίας του Χριστου, πού ἐπιχειρεῖται ἀπό τά πονηρά πνεύματα μέ σειρά σοφιστικῶν κειμένων, πού διέπονται ἀπό τήν ἀληθοφανῆ λογική του Ἀντιστρόφου Λόγου. Ὅποιο λοιπόν πνεύμα σε ὀμιλία του ἀρνεῖται τό ἔργο του Ἰησοῦ Χριστου, προβάλλοντας σάν ἰσοδύναμες ἄλλες διδασκαλίες, δέν προέρχεται ἀπό τον Θεό.

Τό κριτήριο τοῦ Ἰωάννη ἐπιβεβαιώνει ὁ Παῦλος: <<οὐδεὶς ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται εἶπεν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ>> (Α΄ Κορ. 12,3). [Οὐδεὶς ὁμιλῶν μέ πνεῦμα Θεοῦ εἶναι δυνατόν νά καταρασθῆ τόν Ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται νά ὁμολογήσει Κύριον τόν Ἰησοῦν, παρά μόνον ὁμιλῶν ἐν πνεύματι ἁγίῳ].

Τό ὑπόβαθρο τῶν λόγων τοῦ Παύλου εἶναι ἀκριβῶς οἱ μεταδιδόμενες ὁμιλίες ἀπό διάφορα πνεύματα μέσω τῶν προφητῶν - μεσαζόντων. Ὁ λαλῶν <<ἐν πνεύματι Θεοῦ>> οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νά ἐκστομίσει λόγους ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ, ἐνῶ ὁ λαλῶν ἐν πονηρῷ πνεύματι οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νά ἀποκαλέσει Κύριον τόν Ἰησοῦν, ἀφοῦ ὁ ἰδικός του κύριος εἶναι ὁ Ἐωσφόρος.

Τήν ἀποστολική ἐποχή οἱ πνευματιστικές ἐπικοινωνίες ἦσαν στήν ἡμερήσια διάταξη σέ ὅλες τίς χριστιανικές κοινότητες. Ἐμφανίστηκαν ὁμως πολλά κρούσματα παραποίησης τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἀπό πονηρά πνεύματα πού παρεισέφρυναν στίς ἐπικοινωνίες, ἐμφανιζόμενα σάν ἄγγελοι ἢ σάν ἀγαθά πνεύματα. Οἱ Ἀπόστολοι ἐπεσήμαναν τόν κίνδυνο, ἰδιαίτερα δέ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος γιά νά προφυλάξει τοὺς πιστοὺς, γράφει:

<<Ἀπορῶ πῶς τόσο γρήγορα μεταπηδάτε ἀπό αὐτόν πού σᾶς κάλεσε μέ τήν χάρι τοῦ Χριστοῦ, σέ ἄλλη διδασκαλία. Δέν ὑπάρχει ἄλλη, παρά μόνον ὑπάρχουν κάποιοι πού σᾶς ἀναστατώνουν καὶ θέλουν νά διαστρέψουν τήν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλά καί ἐάν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ κηρύττει διαφορετικό εὐαγγέλιο ἀπό ἐκεῖνο πού σᾶς ἐκηρύξαμε, ἄς εἶναι ἀνάθεμα>> (Γαλ. 1,6-8).

Οἱ ταρασσόντες τήν ἐκκλησία τῶν Γαλατῶν ἦσαν ἄτομα ἐρχόμενα σέ ἐπαφή μέ πονηρά πνεύματα, τά ὁποῖα ὑπό τήν μορφή ἀγγέλου ἐξ οὐρανοῦ ἐδίδασκαν τά ἀντίθετα ἀπό ὅσα εἶχε διδάξει ὁ Παῦλος. Οἱ ψευδοπροφῆτες ἐκεῖνοι ἐπέμεναν πεισματικά στήν ὀρθότητα τῶν κειμένων τους, μέ ἀποτέλεσμα νά προκαλοῦν ἀναστάτωση καὶ σύγχυση. Ὁ ἄκρατος ἐγωῖσμός εἶναι χαρακτηριστικό καὶ ἀρκετῶν σύγχρονων μεσαζόντων. Ἐπιστᾶται λοιπόν ἡ προσοχή στόν ἔλεγχο τῶν λαμβανομένων ὁμιλιῶν, κατά πόσον συμφωνοῦν μέ τήν παραδεδομένη διδασκαλία.

Ἡ διάκριση τῶν πνευμάτων εἶναι πολύ δύσκολη γιά τόν ἄνθρωπο, ὅταν δέν ἔχει τήν ἀπαιτούμενη πείρα. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν μερικοὶ πού ἔχουν ἀκριβῶς τό χάρισμα τῆς διάκρισης τῶν πνευμάτων (Α΄ Κορ. 12,10). Δηλαδή ἐκ θείας φωτίσεως ἀντιλαμβάνονται ἄμεσα ἐάν τό πνεῦμα πού ὁμιλεῖ εἶναι ἀγαθό ἢ πονηρό, χωρίς νά ἔχουν ἀνάγκη ἐλέγχου τῶν λεγομένων. Τήν ἐποχή ἐκείνη ὑπῆρχαν ἀρκετοί μέ αὐτό τό χάρισμα, ἀλλά ὅπως φαίνεται, λόγω τῆς ἔμφυτης ἀνθρώπινης δυσπιστίας, δέν ἐγίνοντο εὐκόλα πιστευτοὶ ἀπό τοὺς ἄλλους χριστιανούς.

Τό ὅτι ὁ ὅρος <<διάκριση πνευμάτων>> ἀναφέρεται στόν διαχωρισμό τῶν ἀγαθῶν ἀπό τά πονηρά πνεύματα, ἐπιβεβαιώνει ὁ Ὁριγένης: Ἐπειδή, λέγει, καί οἱ ψευδοπροφῆτες χρησιμοποιοῦσαν τό <<τάδε λέγει κύριος>>, ὑποκρινόμενοι τοὺς ἀληθινούς προφῆτες, ἐδόθη πρὸς διαχωρισμόν τό χάρισμα διακρίσεως

πνευμάτων, και ὁ ἔχων αὐτό διέκρινε τὰ θεῖα ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ὅπως ὁ ἀργυραμοιβὸς τὸ γνήσιο νόμισμα ἀπὸ τὸ κίβδηλο (ΒΕΠ 33,31 καὶ 53).

Οἱ ψευδοπροφήτες δρούσαν μέσα στοὺς χριστιανικοὺς κύκλους. Ἀσπαζόμενοι τὸν χριστιανισμό μὲ τὸ βάπτισμα ἔλαβαν τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ ἐσωτερικὸς τους κόσμος ἦταν ἀντίθετος, ἐξώκειλαν στὴν ψευδοπροφητεία, προσπαθώντας νὰ παρασύρουν καὶ ἄλλους. Ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης τοὺς ἀποκαλεῖ ἀντίχριστους, λέγοντας ὅτι ἂν καὶ ἐξῆλθαν ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν χριστιανῶν, δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν χριστιανοί· ἀκολούθησαν τὸν χριστιανισμό γιὰ νὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ βαθύτερη ποιότητά τους (Α' Ἰωάν. 2,18-27).

Ἄλλα αὐτὰ τὰ ἄτομα, τουλάχιστον κατὰ τὴν ἀποστολικὴ περίοδο, ἀπομονώνοντο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Δὲν συνέβαινε ὅμως τὸ ἴδιο καὶ ἀργότερα, ὅταν ἀτόνισαν ἢ ἐξέλιπαν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διαδοθοῦν βαθμιαῖα καὶ τελικὰ νὰ ἐπικρατήσουν ὀρισμένα σημεῖα τῶν ψευδῶν διδασκαλιῶν.

Τὰ κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης καθ' ἑαυτά, ἐφ' ὅσον προέρχονται ἀπὸ τὴν γραφίδα τῶν Ἀποστόλων, εἶναι ἐντελῶς ἀπαλλαγμένα ἀπὸ ψευδοπροφητεῖες. Τὸ μόνο μειονέκτημα εἶναι οἱ διάφορες προσθήκες, ἀφαιρέσεις, ἢ ἄλλες ἀλλοιώσεις πού ὑπέστησαν, εἴτε κατὰ τὶς ἀντιγραφές, εἴτε κατὰ τὶς λεγόμενες <<ἀναθεωρήσεις>> τοῦ κειμένου. Αὐτὸ τὸ θέμα ὅμως ξεφεύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς παρουσίας ἐργασίας.

9. Τὸ κοινωνικό - θρησκευτικὸ ὑπόβαθρο

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐπομένων θεμάτων, θεωροῦμε σκόπιμο νὰ ἐξετάσουμε τὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ κοινωνικό-θρησκευτικὴ πλευρά, διότι ἀπετέλεσε κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ὑπόβαθρο ἀνάπτυξης τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου.

Ἡ θεωρητικὴ βάση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἦταν ἀσφαλῶς ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος. Τὴν ἐποχὴ ὅμως ἐκείνη εἶχαν διαμορφωθῆ πέντε κύριες τάξεις: Οἱ Γραμματεῖς, οἱ Φαρισαῖοι, οἱ Σαδδουκαῖοι, οἱ Ἑσσαῖοι, καὶ οἱ Ἱερεῖς. Ὑπῆρχαν δὲ καὶ ἄλλες μικρότερες αἱρέσεις.

Οἱ Γραμματεῖς ἦσαν οἱ Νομομαθεῖς ἢ Λόγιοι τῆς Γραφῆς. Ἀποτελοῦσαν τὴν πνευματικὴ ἀριστοκρατία τῆς χώρας. Ἦσαν οἱ διδάσκαλοι (Νομοδιδάσκαλοι) καὶ οἱ δικαστὲς τοῦ λαοῦ. Τὸ περιεχόμενο τῆς ἐκπαίδευσης πού παρεῖχαν συνίστατο στὴν ἐρμηνεία τοῦ Νόμου καὶ στὴν ἀπὸ μνήμης μετάδοση τῆς ἱεράς Παράδοσης. Θρησκευτικῶς ἀνήκαν στὴν φαρισαϊκὴ πλευρά, ἀλλὰ ὑπῆρχαν καὶ Σαδδουκαῖοι Νομομαθεῖς.

Οἱ Φαρισαῖοι⁽¹⁾ ἦσαν αὐστηροὶ τηρητὲς τοῦ Νόμου, περιφρονοῦσαν τὶς ἀπολαύσεις καὶ ἀνέσεις τῆς ζωῆς, καὶ συνιστοῦσαν σεμνὴ ζωὴ καὶ αὐστηρὴ ἠθική. Ἡ προσκόλληση στοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους ὅμως, ἡ ὑποκρισία, πονηρία

καί δολιότητα τῶν περισσότερων ἀπό αὐτούς, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ εὐσέβειά τους ἦταν ἐπιφανειακή καί τυπολατρική. Γι' αὐτό προκαλοῦσαν ἀποστροφή καί τό ὄνομά τους κατήντησε νά σημαίνει <<ὑποκριτής>>.

Ἡ βάση τῆς διδασκαλίας τῶν Φαρισαίων ἦταν ἡ προφορική παράδοση. Σάν ἀφετηρία τῆς θεωροῦσαν τόν Μωϋσῆ. Ἐδέχοντο ὅτι ὑπάρχει θεία Πρόνοια καί εἰμαρμένη, τήν ὅποια ὁ ἄνθρωπος δέν δύναται νά ἀποφύγει, χωρίς ὅμως νά αἰρεται ἡ ἐλεύθερη βούληση. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀφθαρτὴ καί ἀθάνατη. Μετὰ τὸν χωρισμὸ ἀπὸ τὰ σώματα, οἱ ψυχές τῶν ἀγαθῶν πηγαίνουν στὸν κῆπο τῆς Ἐδέμ (παράδεισον), ἀπὸ ὅπου κατὰ χρονικά διαστήματα ἐνσαρκώνονται (ἐνοικίζονται) πάλι σέ ἀνθρώπινα σώματα. Μὲ ἐνέργειές τους μποροῦν νά ἐκπληρῶνουν τίς εὐχές τῶν ἀνθρώπων. Ἀντίθετα οἱ ψυχές τῶν κακῶν θά μείνουν πάντοτε στὸν Σεώλ ("Ἄδην) ὅπου θά ὑφίστανται αἰώνια τιμωρία.

Μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχουν δύο τάξεις πνευματικῶν ὄντων: Τὰ ἀνώτερα, οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι, προστάτες τῶν ἀνθρώπων· καί τὰ κατώτερα, οἱ κακοποιοὶ δαίμονες, τῶν ὁποίων ἀρχηγός εἶναι ὁ σατανᾶς.

Οἱ Φαρισαῖοι ἀσκοῦσαν μεγάλη ἐπιρροή στὸν λαό μέ τὴν ἐπιβολὴ λεπτομερειακῶν ἐντολῶν γιὰ νηστείες, προσευχές κλπ., ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἔδειχναν ἀγέρωχη περιφρονητικὴ συμπεριφορὰ ἐναντι τῶν <<ἀμαρτωλῶν>> λοιπῶν ἀνθρώπων.

Οἱ Σαδδουκαῖοι ἦσαν ἀντίποδες τῶν Φαρισαίων. Ἀποτελοῦσαν τὴν εὐπορὴ ἀριστοκρατικὴ τάξη, ἀπὸ αὐτούς δέ ἐλαμβάνοντο ἀποκλειστικά οἱ ἱερεῖς. Ὅλες οἱ ἀρχιερατικὲς οἰκογένειες ἀνήκαν στή μερίδα τῶν Σαδδουκαίων.

Ἐδέχοντο σάν ὑποχρεωτικὸν μόνον τὸν γραπτὸ Νόμο, ἀπορρίπτοντας τὴν παραδοσιακὴ ἐρμηνεία καί τὴν νομικὴ λεπτολογία τῶν Νομομαθῶν. Δέν ἀναγνώριζαν καμμία αὐθεντικότητα στὴν προφορική παράδοση.

Ἄρνοῦντο τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καί τὴν εἰμαρμένη. Ἄρνοῦντο τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, πιστεύοντας ὅτι οἱ ψυχές ἐξαφανίζονται μαζί μέ τὰ σώματα· ἄρα δέν ὑπάρχει ἀνάσταση νεκρῶν οὔτε ἀμοιβές ἢ ποινές στὴν ἄλλη ζωὴ. Ἐκτός τοῦ Θεοῦ, δέν παρεδέχοντο κανένα ἄλλο ἀσώματο πνεῦμα, οὔτε τὴν ὑπαρξὴ ἀγγέλων καί δαιμόνων. Τοὺς ἀγγέλους στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἐρμήνευαν συμβολικά.

Οἱ Ἑσσαῖοι ἢ Ἑσσηνοί⁽²⁾ δέν ἦσαν πολιτικοθησκευτικὸ κόμμα, ὅπως τὰ δύο προηγούμενα, ἀλλὰ εἶδος μοναχικοῦ τάγματος. Ζοῦσαν σέ περιοχές μακρὰν τῶν μεγάλων πόλεων, μέ κοινοβιακὸ σύστημα, ἡ δὲ εἰσοδος στίς τάξεις τους γινόταν μετὰ ἀπὸ ἐτήσια δοκιμασία. Εἶχαν αὐστηρά ἥθη, ἦσαν ἐγκρατεῖς καί λιτοδίαιτοι, ἀπέρριπταν τὸν γάμο, ἀπέκρουαν τὴν δουλεία, ὑπεβάλλοντο σέ καθάρσεις, καί γενικά περιγράφονται ὡς <<βέλτιστοι ἄνδρες>>.

Ἡ διδασκαλία τους ἔμοιαζε μέ αὐτὴ τῶν Φαρισαίων. Τὸ σῶμα εἶναι φθαρτὸν, ἡ δὲ ψυχὴ ἀθάνατη. Ἡ ψυχὴ προϋπάρχει, κατοικοῦσα ἀρχικά σέ λεπτότατον αἰθέρα, καθέλκεται δὲ πρὸς τὸ σῶμα καί ἐνούμενη μέ αὐτὸ διάγει σάν σέ δεσμοτήριον. Οἱ ψυχές τῶν ἀγαθῶν ἀπολαμβάνουν ζωὴν πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ, ἐνῶ τῶν κακῶν μεταβαίνουν σέ σκοτεινὸ τόπο καί παραδίδονται σέ ἀκαταπαύστους βασάνους.

Τέλος, οί Ἱερεῖς ἦσαν οἱ γνῶστες καί φρουροί τοῦ Νόμου. Στά χέρια τους ἀπέ-
κειτο ἡ ἐξωτερική διοίκηση καί ἡ πνευματική διαποίμανση τῆς Κοινότητος. Τό
ἀξιωματό τους ἦταν κληρονομικό, ἡ δέ ἱερατική τάξη ἐθεωρεῖτο ἁγία. Ἐπί κεφαλῆς
αὐτῶν ἦταν ὁ Ἀρχιερεὺς, ὁ ὁποῖος συγκέντρωνε καί τὴν πολιτική ἐξουσία,
διότι τό μετὰ τὴν ἐξορία ἀνασυσταθὲν Ἰουδαϊκὸ κράτος ἀναδιοργανώθηκε σὲ
θεοκρατικές βάσεις. Ὁ Ἀρχιερεὺς ἐθεωρεῖτο ὅτι ἔχει καί προφητικὸ χάρισμα.

Ἐν μέσῳ τῶν ἀνωτέρω συγκρουόμενων καί ἐχθρικών πρὸς ἀλλήλας τάξεων,
ιδεολογικῶν κατευθύνσεων, φανατισμῶν καί μισαλλοδοξίας, παράλληλα μὲ
τό χαμηλὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ, ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος, γιὰ νὰ μεταδώσει τὴν
Διδασκαλία Του, ἡ ὁποία περιεῖχε τίς ἀπαντήσεις σὲ ὅλα τὰ ἀμφιλεγόμενα
ζητήματα.

Αὐτές οἱ ἀπαντήσεις ὑπάρχουν διάχυτες κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς Καινῆς
Διαθήκης, διότι λόγω τῶν ἰσχυρῶν ἀντιδράσεων πού θά προκαλοῦσαν, δέν
ἐγνωστοποιοῦντο εὐρύτερα μὲ ρητὸ τρόπο, ἀλλὰ μόνο μέσω τῶν παραβολῶν.

(1) Συνήθως ἡ ἐπωνυμία τους παράγεται ἀπὸ τὸ ἀραμαϊκὸν *periseim* = οἱ κεχωρισμένοι. Κατὰ
τὴν ἀποψη τοῦ γράφοντος, παράγεται ἀπὸ τίς λέξεις *pharos* = ἱμάτιον, καί *sharis* = ὑπερηφάνεια,
ἐπαρσία, ἀλαζονεία. "Ἄρα Φαρισαῖοι σημαίνει κυριολεκτικὰ <οἱ ἐπαυρόμενοι γιὰ τὰ ἱμάτιά τους> ἢ
<οἱ μεγαλύνοντες τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν> (Ματθ. 23,5), κατὰ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου.

(2) Στὰ ἀρχαῖα ἐλληνικά *ἑσσην* ἐκαλεῖτο ὁ βασιλεὺς τῶν μελισσῶν (ἦτοι ἡ βασίλισσα).
Συνεπῶς *ἑσσηνοί* εἶναι οἱ διαβιῶντες κοινοβιακά, ὅπως ἓνα σμήνος μελισσῶν, μὲ ἓναν ἀρχηγό, πού
ὀνομαζόταν <διδάσκαλος τῆς δικαιοσύνης>.

10. Ἡ προϋπαρξη τῶν ψυχῶν

Ἡ προϋπαρξη τῶν ψυχῶν στήν Κ. Διαθήκη ἀποδεικνύεται ἔμμεσα, μὲ τὴν
χρῆση παράλληλων ἐκφράσεων σχετικά μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν ὄντοτήτων στή
Γῆ ἀφ' ἑνός, καί μὲ τὴν ἄνοδο στόν Οὐρανὸ μετὰ θάνατον ἀφ' ἑτέρου.

Ὅπως δηλαδή τῆς ἀνόδου προηγεῖται ἡ ὑπαρξή μας στή Γῆ, κατὰ τόν ἴδιο
τρόπο, μὲ τίς ἀκριβῶς ἀντίστοιχες ἐκφράσεις ἐξυποννοεῖται ὅτι τῆς ἐμφανίσεώς
μας στή Γῆ προηγεῖται ἡ ὑπαρξή μας στόν Οὐρανό.

Βεβαίως τὰ σχετικά χωρία ἐπιδέχονται καί διαφορετικές ἐρμηνεῖες, ἀλλὰ ἡ
ἀπλούστερη καί σαφέστερη ἐξ ὅλων εἶναι αὐτή τῆς προϋπαρξης τῶν ψυχῶν.

Λέγει ὁ Παῦλος: <<Ἐχοντας λοιπόν πάντοτε πεποίθηση καί γνωρίζοντας ὅτι
ἐνδημοῦντες στό σῶμα ἀποδημοῦμε ἀπὸ τόν Κύριον... ἀποκοτοῦμε θάρρος καί
προτιμοῦμε περισσότερο νά ἀποδημήσωμε ἀπὸ τό σῶμα καί νά ἐνδημήσωμε (νά
παραμείνωμε κοντά) εἰς τόν Κύριον>> (Β' Κορ. 5,6-8).

Τό ρῆμα *ἐνδημῶ* σημαίνει κατοικῶ, διαμένω σὲ ἓνα μέρος ἔχοντας ἔλθῃ ἀπὸ
κάπου ἄλλου. Στόν δεύτερο στίχο <<ἐνδημοῦμεν πρὸς τόν Κύριον>> ἐρχόμενοι
ἀπὸ τὴν Γῆ. Συνεπῶς καί στόν πρῶτο στίχο ὑφίσταται ἡ ἴδια ἀκριβῶς ἔννοια:

Όταν <<ένδημοῦμεν ἐν τῷ σώματι>> σημαίνει ὅτι ἔχομε ἔλθῃ ἀπὸ τὸν Οὐρανό, ὅπου εὐρισκόμεθα σάν ψυχές πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηση.

Ἀντίθετα τὸ ρῆμα ἐκδημῶ σημαίνει ἀποδημῶ, φεύγω ἀπὸ κάπου καὶ ἐγκαθίσταμαι σέ ἄλλο μέρος. Ἐὰν ὅταν εὐρισκόμεθα στό ὑλικό σῶμα <<ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου>>, ἦτοι ἔχομε φύγει ἀπὸ τὸ Βασίλειο τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸ ὁποῖο ἐπανερχόμεθα ὅταν <<ἐκδημοῦμεν ἐκ τοῦ σώματος>>. Οἱ φράσεις αὐτές δὲν θά εἶχαν κανένα νόημα, ἐάν οἱ ψυχές μας δὲν προϋπήρχαν στὸν Οὐρανό.

Τὸ ἴδιο συμπέρασμα ἐξάγεται ἀπὸ τὸ χωρίο: <<οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δηλὸν ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα>> (Α΄ Τιμόθ. 6,7). Μὲ τὸν θάνατο ἡ ψυχὴ ἀποχωρεῖ χωρὶς νὰ παίρνει μαζί της τίποτε ἀπὸ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἀκριβῶς ὅπως δὲν ἔφερε τίποτε ὅταν εἰσήλθε στὸν κόσμο. Ὁ συλλογισμὸς τοῦ Παύλου δὲν θά εἶχε νόημα ἐάν ἡ ψυχὴ ἐδημιουργεῖτο μὲ τὴν γέννηση χωρὶς νὰ ὑφίσταται προηγουμένως, διότι τὸ <<εἰσφέρειν>> προϋποθέτει ἔλευσιν ἀπὸ ἓνα μέρος σέ ἄλλο, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸ <<ἐκφέρειν>> προϋποθέτει ἀναχώρησιν ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου βρίσκεται κάποιος πρὸς ἓνα ἄλλο μέρος.

Ἐξυμνῶντας ὁ Παῦλος ὅσους ἀνεδείχθησαν διὰ τῆς πίστεως, λέγει: <<Ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθαναν μὲ τὴν πίστη, χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει τίς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τίς εἶδαν ἀπὸ μακρυὰ καὶ τίς παρεδέχθησαν, ὁμολογήσαντες ὅτι εἶναι ξένοι καὶ περαστικοὶ ἐπάνω στὴ Γῆ. Διότι ἐκεῖνοι πού μιλοῦν ἔτσι, φανερώνουν ὅτι ἐπιζητοῦν τὴν πατρίδα τους. Καὶ ἐάν μὲν ἐννοοῦσαν ἐκεῖνη ἀπὸ τὴν ὁποία ἐφυγαν (τὴν γῆϊνη), θά εἶχαν καιρὸ νὰ ἐπιστρέψουν· τώρα ὅμως ἐπιθυμοῦν καλλίτερη πατρίδα, δηλαδὴ ἐπουράνια>> (Ἐβρ. 11,13-16).

Οἱ προσωπικότητες πού ἀναφέρει προηγουμένως (Ἰσαάκ, Ἀβραάμ, Νῶε κλπ.), ὁμολογοῦν ὅτι εἶναι ξένοι καὶ περαστικοὶ ἀπὸ τὴν Γῆ. Ποιὰ εἶναι ὅμως ἡ πατρίδα τους; Ἀπὸ πού ἔχουν ἔλθῃ; Ἐάν ἐννοοῦν τὴν γενετείρά τους, λέγει ὁ Παῦλος, θά μπορούσαν κάποτε νὰ ἐπιστρέψουν. Ἐὰν ἡ πατρίδα πού ἐπιθυμοῦν εἶναι ἡ ἀληθινή τους πατρίδα, ἡ ἐπουράνια. Ἀπὸ ἐκεῖ ἦλθαν καὶ ἐκεῖ λαχταροῦν νὰ ξαναγυρίσουν.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐπαναλαμβάνουν συχνά τὴν φράση <<ξένοι καὶ παρεπίδημοι ἐσμέν>>, ἀκριβῶς γιὰ νὰ διδάξουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνδιαφερόμαστε τόσο γιὰ τὰ ὑλικά συμφέροντα, ὅσο γιὰ τὴν ἀληθινή μας πατρίδα, τὴν ἐπουράνια. Ἐάν λοιπὸν δὲν προϋπήρχαμε στὸν Οὐρανό, δὲν ἔχει κανένα νόημα νὰ χαρακτηρίζομαστε ξένοι καὶ παρεπίδημοι στὴ Γῆ.

Ἀνάλογο θεωρητικὸ ὑπόβαθρο ὑπάρχει στό χωρίο: <<Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινῶνθε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν>> (Ἐβρ. 2,14). [Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παιδιά τοῦ Θεοῦ μετέσχον ὅλα σάρκας καὶ αἵματος, καὶ ὁ Κύριος παραπλησίως μετέσχε τῆς ἰδίας φύσεως].

Τὸ ρῆμα κοινωνῶ σημαίνει ἐνάνομαι, συμμετέχω, συνδέομαι. Ἀλλὰ γιὰ νὰ κοινωνήσῃ κάποιος σέ κάτι, πρέπει νὰ ὑφίσταται αὐτοτελῶς πρὶν ἀπὸ ὁποιαδήποτε <<κοινωνία>> μὲ αὐτὸ τὸ στοιχεῖο. Ἡ χρῆση αὐτοῦ τοῦ ρήματος δὲν ἔχει ἔννοια, ὅταν πρόκειται γιὰ συνδημιουργούμενα στοιχεῖα. Συνεπῶς

καί τά παιδιά τοῦ Θεοῦ (οἱ δημιουργηθεῖσες ὀντότητες) ὑπῆρχαν πρό τῆς κοινω-
νίας των μέ τά ὑλικά σώματα.

Σέ ἄλλο χωρίο ἀποδεικνύεται ὅτι ὄχι ἀπλῶς προϋπάρχουν οἱ ἀνθρώπινες
ψυχές, ἀλλά ἐδημιουργήθησαν κατά τήν ἀρχή τῆς Δημιουργίας: <<βουληθεῖς (ὁ
πατήρ) ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τό εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν
αὐτοῦ κτισμάτων>> (Ίακ. 1,18). [Ἐπειδή τό ἠθέλησέ ὁ Πατήρ, μᾶς ἐγέννησε διά
τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, διά νά εἴμεθα ἡ ἀπαρχή τῶν δημιουργημάτων του].

Τό ρῆμα ἀπεκύησεν σημαίνει ὅτι οἱ ψυχές ὑπῆρχαν κατά κάποιον τρόπο
ἐντός τοῦ <<σώματος>> τοῦ Θεοῦ, δηλ. ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς οὐσίας του, καί
μέ τήν ἀποκύηση ἀφέθησαν ἐλεύθερες νά ἐνεργοῦν ὡς αὐτοτελεῖς ὑπάρξεις.
Ἔτσι ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀποψη ὅτι οἱ ψυχές εἶναι ἀπειροελάχιστα μόρια τῆς
οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀπελευθέρωση ἢ μάλλον ἡ ἐλευθεριοποίηση τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἦταν
τό πρωταρχικό στάδιο τῆς Δημιουργίας. Ἐπακολούθησε ἡ δημιουργία ὄλων τῶν
ἄλλων ὄντων, σέ πνευματική κατάσταση. Ἡ παράβαση τοῦ Θεοῦ Νόμου ἀπό
τίς ψυχές καί ἡ πτώση τους στή Γῆ διά τῆς ἐνσαρκώσεως, ἔλαβαν χώρα πολὺ
ἀργότερα.

Ἀπό τίς ψυχές πού ἀπεκυήθησαν, ἡ πρώτη ἐξ ὄλων ἦταν ἐκεῖνη τοῦ Ἰησοῦ
Χριστοῦ, διά τοῦτο ἀκριβῶς ἀποκαλεῖται <<πρωτότοκος πάσης κτίσεως>>, καί
ἀκόμη <<εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου>> (Κολ. 1,15). Ἐπί πλέον ὑπῆρξε ὁ Λόγος
διά νά ὀλοκληρωθῆ ἡ ἀποκύηση τῶν ὑπολοίπων ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καθὼς
καί τῶν ἄλλων ὄντων τῆς Δημιουργίας.

Ὁ Χριστός, λοιπόν, ὁ ὁποῖος μετέσχε παραπλήσια τῆς ἀνθρώπινης φύσης,
ὑπῆρχε σάν Οὐράνια Ὄντοτητα καί ἐνσαρκώθηκε σάν ἄνθρωπος. Ἡ ψυχὴ του
δέν δημιουργήθηκε κατά τήν γέννηση. Κατά τόν ἴδιο τρόπο προϋπάρχουν καί οἱ
ψυχές τῶν ἀνθρώπων προτοῦ ἐνσαρκωθοῦν στή Γῆ.

Δέν ἐξετάζεται ἐπίσης ἀπό τήν Δογματική τό θέμα, ἐάν καί οἱ ἄγγελοι ἔχουν
ψυχὴ. Ἡ ἀποδοχὴ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἔχουν ψυχὴ καί ὅτι σάν ὀντότητες
εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως μέ τούς ἀνθρώπους, λύει ὀριστικά τό πρόβλημα τῆς
προϋπαρξῆς τῶν ψυχῶν, ἐφ' ὅσον οἱ ἄγγελοι ὑπῆρχαν πρὶν ἀπό τήν δημιουργία
τοῦ ὑλικοῦ κόσμου.

Ἐπί πλέον τῶν ἀνωτέρω, σχετικὰ μέ τήν προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν, πρέπει νά
ληφθοῦν ὑπ' ὄψη τά ὅσα ἀναφέρονται γιά τήν συνταύτιση τοῦ Ἰωάννου τοῦ
Προδρόμου μέ τόν Ἥλιον, καθὼς καί ἡ ἐπόμενη ἐνότητα.

11. Ἡ μετενσάρκωση

<<Ἐλθὼν δέ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἠρώτα τοὺς
μαθητάς αὐτοῦ λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόν υἱόν τοῦ ἀνθρώπου;
Οἱ δέ εἶπον· οἱ μὲν Ἰωάννην τόν Βαπτιστήν, ἄλλοι δέ Ἥλιον, ἕτεροι δέ Ἱερεμίαν

ἢ ἓνα τῶν προφητῶν» (Ματθ. 16,13-14). [Ὅταν ἦλθε ὁ Ἰησοῦς στά μέρη τῆς Καισάρειας πού εἶχε κτισθῆ ἀπό τόν Φίλιππο, ρώτησε τοὺς μαθητές του: Ποίος λένε οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶμαι, ἐγὼ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; Αὐτοὶ δὲ ἀπάντησαν: Ἄλλοι λέγουν ὅτι εἶσαι ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἄλλοι ὅτι εἶσαι ὁ Ἡλίας, ἢ ὁ Ἰερεμίας, ἢ ἓνας ἀπὸ τοὺς προφῆτες].

Οἱ φῆμες αὐτές πού κυκλοφοροῦσαν, ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἰδέα τῆς μετενσάρκωσης ἦταν πολὺ διαδεδομένη καὶ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν ἑβραϊκὸ λαό. Διότι ὅλος ὁ κόσμος ἐγνώριζε τὸν Ἰησοῦν σάν παιδί τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας, πού εἶχε μεγαλώσει ἀνάμεσά τους. Πίστευαν λοιπόν ὅτι ἦταν μετενσάρκωση ἑνὸς ἀπὸ τοὺς προφῆτες. Ὁ Ἰησοῦς διαψεύδει μὲν τὶς διαδόσεις, ἐπιβεβαιώνοντας τὰ λόγια τοῦ Πέτρου <<σύ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος>>, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει τίποτε πού νὰ ἀπορρίπτει τὴν μετενσάρκωση σάν καθολικὴ πίστι τοῦ λαοῦ.

Σαφεῖς ἐνδείξεις τῆς μετενσάρκωσης ἔχομε στὴν συνταύτιση τοῦ Ἰωάννη μὲ τὸν Ἡλία, καθὼς καὶ στὴν περίπτωση τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, πού ἐξετάζεται στὴν ἐπόμενη ἐνότητα.

Ἐδῶ θὰ ἀναλύσωμε ἓνα ἄλλο σημεῖο τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὁποῖο ἐπιβεβαιώνει μὲ τὸν πιὸ ἄμεσο καὶ κατηγορηματικὸ τρόπο τὴν μετενσάρκωση. Τὸ σημεῖο αὐτό, ἀπὸ ὅσα γνωρίζω, δὲν ἔχει ἐρμηνευθεῖ σωστά μέχρι στιγμῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὸ πραγματικὸ του νόημα, καὶ γιὰ πρώτη φορά ἔρχεται στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας.

Κατὰ τὴν Χριστιανικὴ διδασκαλία, ὁ Χριστὸς στὸ τρίμηρο τοῦ θανάτου του ἀπὸ τὴν Σταύρωση μέχρι τὴν Ἀνάσταση, κατέβηκε στὸν Ἄδη, μεταδίδοντας καὶ στοὺς ἐκεῖ εὑρισκόμενους τὸ Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας⁽¹⁾. Σχετικὸ μὲ αὐτὸ τὸ θέμα εἶναι τὸ χωρίο: <<Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἄνθρώπους σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι>> (Α' Πέτρου 4,6).

Ἡ φράση <<ἵνα κριθῶσι κατὰ ἄνθρώπους σαρκί>> ἐρμηνεύεται κατὰ λέξη ὡς ἐξῆς: <<γιὰ νὰ κριθοῦν μὲ σάρκα ἀνάμεσα στοὺς ἄνθρώπους>>. Δηλαδή οἱ νεκροί, ἦτοι οἱ ἀποθανόντες ἄνθρωποι, διδάσκονται τὸ Εὐαγγέλιο, προκειμένου νὰ κριθοῦν <<σαρκί>>, ἦτοι ἐπανερχόμενοι μὲ σάρκα σάν νέοι ἄνθρωποι μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων στὴ Γῆ. Συνεπῶς ἡ ἀνωτέρω φράση ἀποτελεῖ μία σύντομη ἀλλὰ σαφέστατη διατύπωση τῆς ἐννοίας τῆς μετενσάρκωσης.

Ποῖος ἄλλωστε θὰ ἦταν ὁ σκοπὸς νὰ κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιο στοὺς νεκροὺς, ἐὰν δὲν τοὺς παρείχετο συγχρόνως ἡ δυνατότητα νὰ σωθοῦν; Ὁ σκοπὸς ἦταν νὰ διδαχθοῦν οἱ νεκροί (πού φυσικὰ δὲν εἶναι νεκροί), τὰ ἀπαραίτητα καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις τους, ὥστε νὰ κριθοῦν πάλι σάν ἄνθρωποι, δηλαδή ἐνσαρκούμενοι καὶ πάλι σάν νέοι ἄνθρωποι στὴ Γῆ, γιὰ νὰ δώσουν νέες ἐξετάσεις. Διότι σάν πνεύματα διδάσκονται μόνο θεωρητικά, καὶ πρέπει νὰ ἔλθουν στὴ Γῆ σάν ἄνθρωποι μὲ ὑλικὸ σῶμα, γιὰ νὰ κριθοῦν ἐὰν ἔχουν ἀφομοιώσει τὶς θεωρητικὲς γνώσεις, ἐφαρμόζοντας στὴν πράξη τὰ ὅσα ἐδιδάχθησαν.

Ἀντιθέτως ἐκεῖνοι πού δὲν δέχονται τὴν μετενσάρκωση, ἐρμηνεύουν τὴν

άνωτέρω φράση ως εξής: <<...ἐν ὧ ἐκρίθησαν σάν ἄνθρωποι ὡς πρὸς τὴν σάρκα...>>. Δέχονται, δηλαδή, ὅτι τὸ νόημα τῆς φράσεως εἶναι πῶς ἡ τελικὴ κρίση τῶν νεκρῶν ἐγινε ἢ θὰ γίνεῖ μὲ βία τὴν προηγούμενη ζωὴ τους σάν ἄνθρωποι, τὴν ὁποία θεωροῦν μοναδική καὶ ἀνεπανάληπτη. Ὅμως μίᾳ τέτοια ἔρμηνεῖα δέν συμβιβάζεται μὲ τὸ κείμενο, ἀφοῦ ἡ φράση <<ἵνα κριθῶσι>> δηλώνει σαφέστατα ὅτι ἀναφέρεται σέ κάποια κρίση πού πρόκειται νά λάβει χώραν σέ μελλοντικό χρόνο.

Λόγω αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς δυσκολίας, ὁ Βασ. Στογιάννος, σχολιαστής τῆς Ἐπιστολῆς, γράφει πῶς ὁ στίχος αὐτός <<ἀνήκει στοὺς ἐρμηνευτικούς κόμβους τῆς Καινῆς Διαθήκης>> (2). Καί ὅμως, ὁ ἄλυτος μέχρι στιγμῆς κόμβος, λύεται εὐκολώτατα καὶ ἀπλούστατα μὲ τὴν ἀποδοχὴ τῆς μετενσάρκωσης: Οἱ νεκροὶ διδάσκονται καὶ θὰ ἐνσαρκωθοῦν πάλι, γιὰ νά κριθοῦν σάν ἄνθρωποι μὲ σάρκα.

Ἀντίθετα ἕνας ἄλλος σχολιαστής, ὁ Χρῆστος Βούλγαρης(3), θεωρεῖ ἀδικαιολόγητη τὴν σύγχυση πού ἔχει προκαλέσει στοὺς ἐρμηνευτὲς ὁ ἄνωτέρω στίχος. Διαφωνεῖ μὲ ὅλους τοὺς προηγούμενους, πού πιστεύουν ὅτι ἡ ἐννοούμενη <<κρίση>> διενεργήθη διὰ τοῦ θανάτου, τονίζοντας ὅτι <<σκοπὸς τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν νεκρῶν ἦτο ἡ ἐν τῷ μέλλοντι κρίσις αὐτῶν ἐπὶ ἴσοις ὅροις μετὰ τῶν ζώντων>> (σελ. 216).

Στὴ συνέχεια ὅμως, ἀφοῦ ἀποδέχεται ὅτι ἡ κατὰ σάρκα κρίση τῶν νεκρῶν θὰ γίνεῖ στὸ μέλλον, δέν βρίσκει ἄλλη ἐρμηνευτικὴ διέξοδο, παρά μόνο τὴν ἐσχατολογικὴ κρίση, κατὰ τὴν γενικὴ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Δέχεται δηλαδή ὅτι θὰ ἀναστηθοῦν τὰ ὑλικά σώματα καὶ θὰ ἐνωθοῦν πάλι μὲ τοὺς νεκρούς, οἱ ὅποιοι ἔτσι θὰ γίνουν ἄνθρωποι μὲ σάρκα καὶ θὰ παρασταθοῦν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου γιὰ νά λάβει χώραν ἡ τελικὴ κρίση!

Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ σώζει κάπως τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ εἶναι βεβιασμένη καὶ δέν ἀνταποκρίνεται στὴν ἐννοια τοῦ κειμένου. Ἀναγνωρίζει μὲν τὴν μελλοντικὴ διενέργεια τῆς ἐννοούμενης κρίσεως, ἀλλὰ σφάλει στὴν ἐρμηνεῖα τῆς φράσεως <<κατὰ ἄνθρώπους σαρκί>>, πού δέν εἶναι συντακτικὰ ὀρθὸ νά ἀποδοθῆ, ὅτι οἱ νεκροὶ θὰ κριθοῦν <<ὅπως οἱ ἔχοντες τὴν σάρκα ἄνθρωποι>> (σελ. 218). Ἄλλωστε καὶ ἐάν ἀκόμη δεχθοῦμε ὅτι θὰ γίνεῖ ἐπανασχηματισμὸς τῶν ὑλικῶν σωμάτων κατὰ τὴν τελικὴ κρίση, οἱ ὄντοτες δέν θὰ ἔχουν πλέον τὴν δυνατότητα νά ἐνεργήσουν σάν ἄνθρωποι, γιὰ νά κριθοῦν ἀνάλογα, ὅπως π.χ. γιὰ νά ἐπανορθώσουν ὅσα ἀδικήματα διέπραξαν. Ἐπομένως δέν ἰσχύει τὸ <<ἐπὶ ἴσοις ὅροις μετὰ τῶν ζώντων>>. Οἱ ἴσοι ὅροι ἐπιτυγχάνονται μόνο μὲ τὴν μετενσάρκωση.

Οἱ Ἀπόστολοι δέν χρησιμοποιοῦσαν διαφορούμενες ἐκφράσεις οὔτε πολὺπλοκὴ σχολαστικὴ λεπτολογία, ἀλλὰ ἐξεφράζοντο μὲ ἀπλότητα, σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια. Συνεπῶς ἀνάλογη πρέπει νά εἶναι καὶ ἡ ἐρμηνεῖα τῶν λόγων τους. Στὴ συγκεκριμένη δὲ περίπτωση, ἡ ἀπλούστερη, σαφέστερη καὶ ἀκριβέστερη ἐρμηνεῖα, εἶναι ἀναμφισβήτητα ἡ ἐννοια τῆς μετενσάρκωσης.

Στὸ δεύτερο ἡμιστίχιο <<ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι>> ὑφίσταται ἀσυμφωνία τῆς ὑποτακτικῆς ἐνεστώτος ζῶσι μὲ τὴν προηγούμενη ὑποτακτικὴ ἀορίστου

κριθῶσι. Πιθανῶς τὸ ἀρχικὸ κείμενο ἔλεγε <<ζήσωσι>> ἢ <<ζωοποιηθῶσι>> (Παράβαλε τίς μετοχές θανατωθεῖς - ζωοποιηθεῖς στὸν στίχο 3,18). Πάντως τὸ νόημα εἶναι ἡ διηνεκῆς πλέον ζωὴ τῶν <<νεκρῶν>> στὸ μέλλον ἐν πνεύματι ἐντὸς τῆς θείας Ἀγαθότητος.

Ἡ διδαχὴ τῶν ὄντοτήτων στὸν Πνευματικὸ κόσμο γίνεται συνεχῶς, κατὰ τίς βαθμίδες ἀνύψωσής τους. Δέν εἶναι λογικὸ νὰ δεχθούμε ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιο μόνο στοὺς πρό Αὐτοῦ νεκρούς, ἐνῶ οἱ μετέπειτα ἀποκλείονται ἀπὸ τὴν διδασκαλία αὐτὴ καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὴν δυνατότητα σωτηρίας. Δέν εἶναι μόνο ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ ὅλες οἱ μεγάλες Ὀντότητες τοῦ Οὐρανοῦ διδάσκουν τοὺς κατωτέρους κατὰ ἱεραρχικὴ κλίμακα, ὥστε ἡ ζωὴ ὅλων νὰ εἶναι διαρκῆς μάθηση καὶ ἐκπαίδευση.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐννοια ἔχουν τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: <<ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθῶν ἔρχεται πρὸς με>> (Ἰωάν. 6,45). [Εἶναι γραμμένο στοὺς προφήτες, ὅτι ὅλοι θὰ μπορέσουν νὰ διδαχθοῦν τὸ θεῖο θέλημα. Κάθε ἕνας πού ἀκουσε ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἔμαθε, ἔρχεται πρὸς ἐμένα].

Ἡ διδασκαλία ἔλαβε χώραν στὸν Πνευματικὸ κόσμο πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως. Ὅλοι ἐδιδάχθησαν, ὄχι ὅλοι ὅμως ἔμαθαν τὰ διδασθέντα. Ἐρχόμενοι στὴ Γῆ ἀποδεικνύουν μὲ τίς πράξεις τους ἐάν τὰ ἔχουν μάθει. Ἐάν ἔχουν ἀφομοιώσει σωστά τὴν Οὐράνια διδαχὴ, ἀσπάζονται πλήρως τὴν διδαχὴ τοῦ Χριστοῦ, ἐφ' ὅσον οἱ δύο διδασχῆς κατ' οὐσίαν συνταυτίζονται. Ἐάν δὲ γεννηθοῦν ὡς ἀλλόθρησκοι, ἀκολουθοῦν τὴν ἐμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Μερικοὶ παλαιότεροι ἀντιγραφεῖς γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν σκόπελο τοῦ ἀκούσας, πού ὑπονοεῖ τὴν προϋπαρξὴ τῆς ψυχῆς, τὸ μετέτρεψαν σὲ ἀκούων. Τότε ὅμως ἡ ἐπόμενη μετοχὴ μαθῶν ἔπρεπε νὰ ἦταν μανθάνων. Δέν συμβιβάζεται ἐπίσης μὲ τὸν ἐπόμενο στίχο: <<οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἐώρακεν...>>, δηλαδή αὐτοὶ πού <<ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς>>, δέν σημαίνει ὅτι εἶδαν καὶ τὸν Πατέρα. Ὁ στίχος αὐτὸς δέν θὰ εἶχε νόημα, ἐάν ἐπρόκειτο γιὰ γῆιν διδασκαλία.

Οἱ ψυχές, λοιπόν, διδάσκονται γιὰ νὰ ἐπανεέλθουν στὴ Γῆ, μέχρις ὅτου προαχθοῦν στὴν ἐπόμενη βαθμίδα. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν μετενσάρκωση θέματα ὑπήγοντο στὴν ἀπόρρητη διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως θὰ ἀναπτύξωμε στὸ πέμπτο κεφάλαιο. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀποφεύγουν συστηματικὰ νὰ τὰ θίξουν στὰ γνωστὰ ἔργα τους. Εἶναι ἐντυπωσιακὸ δὲ τὸ γεγονός ὅτι στοὺς 71 τόμους τῆς <<Βιβλιοθήκης Ἑλλήνων Πατέρων>>, πού καλύπτουν τὴν περίοδο ἀπὸ τὸν Α' αἰῶνα μέχρι τὸν Γρηγόριο Νύσσης, τὸ ἀνωτέρω χωρίο (Α' Πέτρ. 4,6) δέν ἀναφέρεται οὔτε μία φορά!

Ἐνα χωρίο πού φαινομενικὰ ἀντιτίθεται στὴν μετενσάρκωση, εἶναι τὸ ἑξῆς: <<Καὶ καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις...>> (Ἐβρ. 9,27). [Καὶ ὅπως ἀναπόφευκτα οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀποθάνουν μία φορά, μετὰ δὲ ἀκολουθεῖ ἡ κρίσις...]. Μὲ τὴν μετενσάρκωση, λέγουν, ὁ ἄνθρωπος πεθαίνει πολλές φορές, πρᾶγμα πού δέν συμβιβάζεται μὲ τὰ ἀνωτέρω.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὁμως ἀναφέρεται στὸν γήινο θάνατο κάθε ἀνθρώπου, πού φυσικά συμβαίνει μόνο μία φορά. Ἐδῶ δὲν κάνει δογματικὴ διδασκαλία, ἀπλῶς φέρνει ἕνα παράδειγμα γιὰ νὰ δεῖξει τὴν μοναδικότητα τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Χριστοῦ. Ἐξ ἄλλου ἡ ἔννοια <<ἄνθρωπος>> ἀναφέρεται στὴν ἐνότητα τῆς ψυχῆς μὲ τὸ ὑλικό σῶμα, ἡ ὁποία διασπᾶται μὲ τὸν θάνατο. Ὅταν γίνεται νέα ἐνσάρκωση, ἔχομε τὴν ἴδια ψυχὴ, ἀλλὰ ἐντὸς διαφορετικοῦ σώματος· συνεπῶς ἡ νέα γήινη ὄντοτητα εἶναι διαφορετικὸς ἄνθρωπος. Ἄρα ὁ κάθε ἄνθρωπος πράγματι μόνο μία φορά πεθαίνει.

Προβάλλεται ἀκόμη σὰν ἀντίρρηση, ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀβραάμ πρὸς τὸν πλούσιο, στὴ γνωστὴ παραβολή, ὅταν ὁ πλούσιος ζήτησε νὰ ἐπιστρέψει στὴ Γῆ ὁ Λάζαρος γιὰ νὰ συνεντισθοῦν οἱ ἀδελφοί του: <<εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδέ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ πεισθήσονται>> (Λουκ. 16,19-31). [Ἐάν δὲν ὑπακούουν στὸν Μωϋσῆ καὶ τοὺς προφῆτες, δὲν θὰ πεισθοῦν οὔτε ἐάν ἀναστηθῆ κάποιοι ἀπὸ τοὺς νεκρούς].

Ἐδῶ ὁμως ὁ Χριστὸς δὲν ἀποκλείει τὴν περίπτωση ἀνάστασης νεκροῦ, ἀλλὰ λέγει ὅτι καὶ νὰ συμβεῖ αὐτό, δὲν πρόκειται οἱ ἄνθρωποι νὰ πιστέψουν αὐτὰ πού θὰ τοὺς εἶπει περὶ τοῦ ἄλλου κόσμου. Ἄλλωστε ἡ ἀνάσταση νεκροῦ εἶναι κάτι τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν μετενσάρκωση. Ἡ ἀνάσταση π.χ. τοῦ Λαζάρου δὲν ἦταν μετενσάρκωση, διότι κατὰ τὴν μετενσάρκωση ἡ ὄντοτης γεννιέται σὰν νέος ἄνθρωπος μὲ νέο σῶμα, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὸ προηγούμενο.

Ἐπὶ τὴν ἀκόμη στὴν Κ. Διαθήκη ἀρκετὰ χωρία, τὰ ὁποῖα μόνο μὲ τὴν μετενσάρκωση μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν ἱκανοποιητικὰ. Δύο ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ ἐξηγοῦνται κατωτέρω.

Λέγει ὁ Κύριος: <<...Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ ποὺς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτόν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοι ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν κυλλὸν ἢ χωλόν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζει σε, ἐξέλε αὐτόν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοι ἐστὶν μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμούς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρός>>. (Ματθ. 18, 8-9· βλέπε καὶ Μάρκ. 9, 43-47). [Ἐάν δὲ τὸ χεῖρ σου ἢ τὸ πόδι σου σέ σκανδαλίζει, κόψε το καὶ πέταξέ το μακριὰ· εἶναι καλλίτερα νὰ εἰσέλθης στὴ ζωὴ κυλλός ἢ χωλός, παρά μὲ δύο χεῖρια ἢ δύο πόδια ἔχοντας νὰ ριφθῆς στὸ πῦρ τὸ αἰώνιο. Καὶ ἐάν ὁ ὀφθαλμὸς σου σέ σκανδαλίζει, βγάλε αὐτόν καὶ πέταξέ τον· εἶναι καλλίτερα νὰ εἰσέλθης στὴ ζωὴ μονόφθαλμος, παρά δύο μάτια ἔχοντας νὰ ριφθῆς στὴν γέεναν τοῦ πυρός].

Ἐκ πρώτης ὄψεως νομίζει κανεὶς ὅτι ἐδῶ ὁ Ἰησοῦς διδάσκει τὸν ἀκρωτηριασμό ἑνὸς μέλους τοῦ σώματος, προκειμένου νὰ ἀποφύγῃμε τὴν ἁμαρτία. Προφανῶς ὁμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀφοῦ τὸ σῶμα μας εἶναι ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ σὲ καμμία περίπτωση δὲν ἔχομε δικαίωμα νὰ τὸ φθειρώμε (Α΄ Κορ. 3,16-17). Γι' αὐτὸ δίδεται συνήθως μεταφορικὴ ἐρμηνεία: Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀποκόπτει ἀμέσως κάθε σύνδεσμο μὲ κάθε τι πού μπορεῖ νὰ τὸν σκανδαλίσει, δηλ. νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴν ἁμαρτία, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι αὐτὸ πρόσωπο ἢ πρᾶγμα τόσο προσφιλές καὶ πολυτίμο, ὅσο εἶναι τὰ μέλη τοῦ σώματός του.

Τό κλειδί ὅμως γιά τήν σωστή ἐρμηνεία τῶν λόγων τοῦ Κυρίου βρίσκεται στίς λέξεις <<εἰσελθεῖν εἰς τήν ζωήν>>. Ἡ εἴσοδος στή ζωή προφανῶς εἶναι ἡ γέννηση. Ἄρα ὁ Χριστός διδάσκει ἐδῶ, ὅτι εἶναι καλλίτερα νά γεννηθῆ κάποιος ἀνάπηρος, ὥστε νά δυσκολευεῖται νά διαπράξει ἁμαρτήματα, βασιζόμενος στό ἀντίστοιχο μέλος τοῦ σώματός του (π.χ. κλοπές διά τῶν χειρῶν κλπ.), παρά νά εἶναι ἀρτιμελής καί νά τιμωρηθῆ αὐστηρά μετά θάνατον.

Τό ρῆμα <<ἀπόκοπον>> σημαίνει ὅτι ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἀντίστοιχη ἀναπηρία στήν γήινη ζωή λαμβάνεται ἀπό τήν ἴδια τήν ὄντοτητα πού πρόκειται νά ἐνσαρκωθῆ. Ἐξαρτᾶται δέ ἀπό ἀνάλογα ἁμαρτήματά της σέ κάποια προηγούμενη ζωή, τά ὅποια δέν εἶχε τήν δύναμη θελήσεως νά τά ἀποφύγει. Εἶναι προτιμώτερο λοιπόν γι' αὐτήν νά ἀποφασίσει νά γεννηθῆ ἀνάπηρη, παρά νά ὑποπέσει στά ἴδια σφάλματα. Ὁ Θεός δέν λαμβάνει μέρος στήν λήψη τῆς ἀπόφασης, παρά μόνο ὑποδεικνύοντας μέσω τῶν Μεγάλων Διδασκάλων καί τῶν Συμβουλίων τοῦ Οὐρανοῦ ποιᾶ εἶναι ἡ συμφέρουσα ἐπιλογή γιά τήν κάθε ὄντοτητα.

Τά ἴδια περίπου ἀναφέρει καί ὁ Πλάτων, ὅταν περιγράφει τήν διαδικασία ἐπανόδου τῶν ψυχῶν στή Γῆ. Ἀφοῦ ἡ κάθε μία ψυχή πληρώσει ἰσόσταθμη τιμωρία γιά ὅσα ἀδικήματα εἶχε κάμει, παρουσιάζονται ὅλες μέ τάξη μπροστά στή Λάχεσι. Τότε κάποιος προφήτης τίς καθοδηγεῖ, νά διαλέξουν ἡ κάθε μία τήν ζωή πού ἀναγκαστικά θά ζήσει στόν κόσμο τῶν θνητῶν. Καταλήγει δέ μέ τήν περίφημη φράση <<αἰτία ἐλομένου θεός ἀναίτιος>> ἤτοι <<ἡ εὐθύνη τῆς ἐκλογῆς ἀνήκει στήν κάθε μία ψυχή· ὁ θεός εἶναι ἀνεύθυνος>> (Πολιτεία I 617 D-E).

Μέ τήν μετενσάρκωση ἀποκτᾶ σαφές νόημα καί ἡ προτροπή τοῦ Παύλου πρὸς τόν Τίτο: <<μωράς δέ ζητήσεις καί γενεαλογίας καί ἔρεις καί μάχας νομικῆς περιϊστασο· εἰσί γάρ ἀνωφελείς καί μάταιοι>> (Τίτ. 3,9). [Ἀνόητα αἰτήματα καί γενεαλογίες καί φιλονεικίες καί νομικῆς λογομαχίες νά ἀποφεύγεις, διότι εἶναι ἀνωφελῆ καί μάταια].

Ἡ λέξη <<γενεαλογία>> σημαίνει συνήθως τό γενεαλογικό δέντρο τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σειρά τῶν προγόνων του. Δέν ἐξηγεῖται ὅμως ἐδῶ, πῶς καί γιατί εἶναι δυνατόν ἡ γενεαλογία τοῦ καθενός νά δημιουργεῖ προβλήματα στήν ἐκκλησία.

Στό προηγούμενο κεφάλαιο ἐρμηνεύσαμε τήν βιβλική ἀπόδοση τῶν ἁμαρτημάτων <<ἕως τρίτης καί τετάρτης γενεᾶς>>, ὅτι ἐννοεῖ μέχρι τρίτη καί τέταρτη ἐνσάρκωση τῆς ὄντοτητος πού ἁμάρτησε. Ἄρα στήν χρησιμοποιούμενη τότε ἀπόκρυφη ὀρολογία, <<γενεά>> σημαίνει μία συγκεκριμένη ἐνσάρκωση. Κατά συνέπειαν, <<γενεαλογία>> εἶναι ὁλόκληρη ἡ σειρά τῶν ἐνσαρκώσεων κάθε ἀτόμου, ἤτοι ἡ σειρά τῶν προϋπάρξεῶν του.

Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, ἂν ὄχι ὅλοι, ὅταν πεισθοῦν γιά τήν μετενσάρκωση, τοὺς δημιουργεῖται ἡ ἐπιθυμία νά μάθουν ποῖοι ἦσαν σέ προηγούμενες ὑπάρξεις τους, πού ἡ πότε ἔζησαν κλπ. Ἐπειδὴ δέ οἱ ἴδιοι δέν μποροῦν νά τίς ἐξακριβώσουν, καταφεύγουν στοὺς μεσάζοντες γιά νά ἀντλήσουν σχετικές πληροφορίες. Τέτοιες γενεαλογίες ἔχουν δημοσιευθῆ σέ πνευματιστικά περιοδικά.

Πολλοί χριστιανοί ζητούσαν από τον Τίτο, ο οποίος ασφαλώς ήταν ισχυρός μεσάζων, να πληροφορηθούν την γενεαλογία τους, δηλ. τις διάφορες προϋπάρξεις τους. Ο Παύλος του συνιστά να αποφεύγει τέτοια αιτήματα διότι δεν ωφελούν σε τίποτε και καθυστερούν το κύριο έργο των αποστόλων.

Για να μην ένθυμούμεθα τις προϋπάρξεις μας, σημαίνει ότι υπάρχει σοβαρώτατος λόγος, όφειλόμενος στις γήινες συνθήκες εξέλιξης των ανθρώπων. Δηλαδή ή αναζήτηση των προϋπάρξεων αντιβαίνει προς τους θείους νόμους, διότι ή γνώση αυτών δεσμεύει το πνεύμα στις προηγούμενες συνθήκες ζωής, καλές ή κακές, έμποδίζοντας την τωρινή του πρόοδο.

Οι άρνητές της μετενσάρκωσης ισχυρίζονται, ότι αν αυτή έπικρατούσε σαν κοινή πίστη μεταξύ των ανθρώπων, θα προκαλούσε την άδιαφορία τους ως προς την εκτέλεση των ήθικων καθηκόντων τους, διότι θα ανέβαλαν την τελειοποίησή τους για την έπόμενη ζωή.

Άσφαλώς όμως μία τέτοια σκέψη δεν εύσταθεί. Οί μαθητές των σχολείων γνωρίζουν ότι εάν δεν επιτύχουν στα μαθήματά τους, έχουν την δυνατότητα να τά επαναλάβουν μένοντας στην ίδια τάξη. Και όμως, κανένας δεν άδιαφορεί, αλλά όλοι προσπαθούν ανάλογα με τις δυνάμεις τους να επιτύχουν τά καλλίτερα άποτελέσματα, για να συνεχίσουν τις σπουδές στις ανώτερες τάξεις.

Άρα, ή διάθεση για πρόοδο είναι έμφυτη σε κάθε λογικά σκεπτόμενον άνθρωπο. Επί πλέον όμως θα πρέπει να γνωρίζουν όλοι πολύ καλά, ότι αν δεν εκμεταλλευθούν σωστά τον σύντομο χρόνο της γήινης ζωής και άδιαφορούν για τά καθήκοντά τους, δεν θα λάβουν εύκολα από τον Κύριον την άδεια για νέα ένσάρκωση, διότι και πάλι θα ακολουθήσουν την ίδια τακτική. Θα παραμείνουν λοιπόν για μεγάλο χρονικό διάστημα μετέωροι στον Ούρανό, διδασκόμενοι τά προκαταρκτικά μαθήματα και μετανοώντας πικρά για την πολύτιμη εύκαιρία που έχασαν.

(1) Βλ. Ί. Καρμίρη: *Η εις "Αδου κίνδοος του Χριστου εξ έπαφews όρθοδόξου*, Άθήναι 1939.

(2) Βασ. Στογιάννος: *Πρώτη Έπιστολή Πέτρου*. Έκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 384.

(3) Χρ. Βούλγαρη: *Υπόμνημα εις την πρώτην καθολικην έπιστολήν του άποστόλου Πέτρου*. Έκδόσεις <Βυζάντιον>, Θεσσαλονίκη 1979.

12. Τό πνευματικό σωμα

Τό θέμα της παρουσίας ένότητας είναι από τά δυσκολώτερα, διότι έχουν συσσωρευθή πολλές παρανοήσεις και συγχύσεις, εξ αίτιας της άγνοιας των συνθηκών στον Ούρανιο κόσμο.

Ο καθορισμός του πνευματικού σώματος γίνεται από τον άπόστολο Παύλο, όταν έξηγηί πώς εγειρόνται οί νεκροί:

<<...Καί σώματα ἐπουράνια, καί σώματα ἐπίγεια· ἀλλά ἑτέρα μὲν ἢ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δὲ ἢ τῶν ἐπιγείων... Σπειρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. Εἰ ἔστιν σῶμα ψυχικόν, ἔστιν καὶ πνευματικόν.... Ἄλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ. Οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ. Τοῦτο δὲ φημί, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύναται, οὐδὲ ἢ φθορά τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ...>> (Α' Κορ. 15,40-50). [Ἐπὶ τῶν ἐπουρανίων, ἄλλη δὲ ἢ τῶν ἐπιγείων... Σπειρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. Ἐάν ὑπάρχει σῶμα ψυχικόν, ὑπάρχει καὶ πνευματικόν... Ἄλλὰ δὲν ὑφίσταται πρῶτα τὸ πνευματικόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν· ἔπειτα τὸ πνευματικόν. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ τὴν Γῆ ὑλικός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἶναι ἐξ Οὐρανοῦ. Ὅπως ἦταν ὁ ὑλικός, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ ὑλικοί, καὶ ὅπως εἶναι ὁ ἐπουράνιος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. Καὶ καθὼς φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ ὑλικοῦ, θὰ φορέσωμε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ. Αὐτὸ δὲ σὰς λέγω, ἀδελφοί, ὅτι σὰρκα καὶ αἷμα δὲν μποροῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἢ φθορά κληρονομεῖ τὴν ἀφθαρσίαν].

Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω περικοπὴ προκύπτει καθαρά, ὅτι πρόκειται γιὰ δύο ἐντελῶς διαφορετικὰ σώματα: Ἀφ' ἑνός τὸ γῆινο σῶμα, τὸ ὑλικὸ ἢ ψυχικόν, τὸ σπειρόμενο στὴν φθορά, τὴν ἀτιμία καὶ τὴν ἀσθένεια· ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ οὐράνιο σῶμα, τὸ πνευματικόν, τὸ ἐγειρόμενο στὴν ἀφθαρσία, στὴ δόξα καὶ στὴ δύναμη. Μεταξὺ τῶν δύο δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὴν οὐσία τους.

Τὸ ὑλικὸ σῶμα εἶναι ἢ εἰκόνα ἢ τὸ ἔνδυμα τῆς οὐρανόθεν ὄντοτης. Τὸ πνευματικόν δὲν ἔχει ὑλικὴ ὑφή, ἦτοι δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ σὰρκες καὶ αἷμα, ἐφ' ὅσον τὰ ὑλικά στοιχεῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κληρονομήσουν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Δὲν δικαιολογεῖται ἐπίσης νὰ δεχθούμε ὅτι τὸ σῶμα τῆς ἀνάστασης ἔχει μὲν ὑλικὴ δομὴ, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀφθαρτο, διότι κάθε τι τὸ ὑλικόν φθείρεται καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ἢ φθορά νὰ κληρονομήσει τὴν ἀφθαρσίαν. Ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλη, οὐδέποτε παραμένει αἰώνιο· διαρκῶς μεταβάλλεται καὶ κάποτε θὰ φθαρῆ καὶ θὰ καταστραφῆ.

Ἐνα ἄλλο σχετικὸ χωρίο εἶναι τὸ ἐξῆς: <<τὰ βρώματα τῆ κοιλίας καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει>> (Α' Κορ. 6,13). [Τὰ φαγητὰ γιὰ τὴν κοιλία καὶ ἡ κοιλία γιὰ τὰ φαγητὰ, ὁ δὲ Θεὸς θὰ καταργήσει καὶ αὐτὴν καὶ ἐκεῖνα]. Ἡ κατάργησις τῆς κοιλίας ἐξεικονίζει τὴν ὀλοκληρωτικὴν κατάργησις τοῦ ὑλικοῦ σώματος, ἀφοῦ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἄνευ τροφῆς. Ἐπομένως τὸ πνευματικόν σῶμα δὲν εἶναι ἀφθαρτοποιημένο ὑλικὸ σῶμα, ἀλλὰ κάτι ἐντελῶς διαφορετικόν.

Τὸ ὑλικὸ σῶμα εἶναι κατάλληλο γιὰ τίς συνθήκες τοῦ γῆινου περιβάλλοντος. Ἡ μετάβασίς μας σὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ περιβάλλον ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἀνάλογη ἀλλαγὴ ἐνδύματος. Ἔτσι καὶ οἱ συνθήκες πού ἐπικρατοῦν στὸ περιβάλλον τοῦ

Ουράνιου κόσμου, απαιτούν την ύπαρξη σωμάτων προσαρμοσμένων κατάλληλα στις συνθήκες αυτές, δηλ. σωμάτων πνευματικών.

Κατά την Ανάσταση του Κυρίου, άνεστήθη μέν τό υλικό σῶμα του, πού δέν είχε διαλυθῆ, ἀλλά δέν ἐπιβεβαιώνεται ὅτι μέ αυτό τό σῶμα ἐφανίστηκε στους Μαθητές του, οὔτε ὅτι μέ αυτό ἀνελήφθη στους Ουράνους. Σύμφωνα μέ τούς μάρτυρες πού ἐφανίστηκαν στό Συνέδριο τῶν Ἰουδαίων, ὁ Χριστός εἶχε εἶπει: <<ἐγώ καταλύσω τόν ναόν τοῦτον τόν χειροποίητον καί διά τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω>> (Μάρκ. 14,58). Ὁ καταλυόμενος ναός εἶναι προφανῶς τό υλικό σῶμα, ἐνῶ μέ τήν Ανάσταση οἰκοδομεῖται ἄλλος ναός, ἦτοι τό πνευματικό σῶμα.

Ὁ ἀναστηθεὶς Χριστός εἰκονογραφεῖται μέσα σέ ἓνα ἀκτινοβόλο ἐλλειψοειδές φωτεινό περίβλημα, τό ὁποῖο στήν μυστική συμβολική γλῶσσα ὀνομαζόταν <<δόξα>>⁽¹⁾. Στήν Καινή Διαθήκη ὁ ὅρος αὐτός ἀπαντᾶται δεκάδες φορές. Οἱ Μαθητές κατά τήν Μεταμόρφωση <<εἶδον τήν δόξαν αὐτοῦ>> (Λουκ. 9,32). Δέν πρόκειται λοιπόν γιά φαντασία τῶν ζωγράφων, ἀλλά γιά πραγματικότητα, τήν ὁποία ἐγνώριζαν εἴτε ἀπό προσωπικές τους ὁραματικές ἐμπειρίες, εἴτε ἀπό τήν ἀπόρρητη διδασκαλία τῶν Πατέρων.

Κατά τήν Γέννηση τούς ποιμένες περιέλαμψεν <<δόξα κυρίου>>, (ἢ <<δόξα θεοῦ>> κατά ἄλλους κώδικες) στήν πραγματικότητα δέ, ἡ δόξα τοῦ ἐμφανισθέντος ἀγγέλου (Λουκ. 2,9).

Ἀπό τό ἀναφερθέν χωρίο τοῦ Παύλου, ὅτι ἄλλη εἶναι ἡ δόξα τῶν ἐπουρανίων σωμάτων καί ἄλλη τῶν ἐπιγείων, προκύπτει καθαρά ὅτι καί τά γήινα σώματά μας ἔχουν δόξα, πού εἶναι ἀκριβῶς ἡ λεγόμενη αὔρα. Ἡ δέ φράση <<ἀστήρ γάρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ>> (Α΄ Κορ. 15,41), σημαίνει ὅτι οἱ πνευματικές ὀντότητες καί μάλιστα οἱ Διδάσκαλοι, πού παρομοιάζονται μέ ἀστέρες, διαφέρουν ὡς πρὸς τούς σχηματισμούς καί μορφές τῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας των, ἦτοι τῆς δόξας.

Ἡ δόξα λοιπόν δέν εἶναι αὐτό τοῦτο τό πνευματικό σῶμα μιᾶς ὀντότητος, ἀλλά ἡ ἐμφαινόμενη μορφή τῶν χαρακτηριστικῶν του ἰδιοτήτων. Ὅπως γιά ἓναν ἐξελιγμένο ἄνθρωπο μιλάμε γιά τήν ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητός του, τό ἴδιο σέ ἀνώτερο ἐπίπεδο συμβαίνει μέ τίς οὐράνιες ὀντότητες.

Κατά τόν ἀπόστολο Παῦλο, ὁ Χριστός θά μετασχηματίσει τό σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν (ἦτοι τό υλικό σῶμα), ὥστε νά γίνει σύμμορφον πρὸς τό σῶμα τῆς δόξης Αὐτοῦ (Φιλιπ. 3,21). Αὐτό σημαίνει ὅτι καί τό ἴδικό μας σῶμα, μετά τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἐξέλιξής μας, θά ἔχει τήν ἴδια μορφή ὅπως καί τό σῶμα τοῦ ἀναστηθέντος Χριστοῦ. Βεβαίως θά ὑπάρχουν διαφορές στήν δόξα κάθε ὀντότητος ὡς πρὸς τό εἶδος καί τούς σχηματισμούς τῶν ἀκτινοβολιῶν, ἀλλά ἡ βασική μορφή τοῦ φωτεινοῦ ἐλλειψοειδοῦς θά εἶναι κοινή σέ ὅλους.

Ἡ γήινη ἔννοια τῆς δόξας σάν ἐκδήλωση θαυμασμοῦ ἢ ἐξύμνησης διάσημων ἀτόμων, εἶναι μία ἀτελής ἀπεικόνιση τῆς ἀληθινῆς ἔννοιας, πού βασιζέται στήν ὑπόθεση ὅτι τά ἐν λόγῳ ἄτομα ἐφθασαν στό ἀποκορύφωμα τῆς ἐξέλιξής τους⁽²⁾.

Όπως όμως ή ανθρώπινη αὔρα δέν εἶναι πάντοτε φωτεινή, ἀλλά καί σκοτεινή, μέ ἀσύμμετρη ἐμφάνιση, προεξοχές, δυσαρμονικούς συνδυασμούς κλπ. ἀνάλογα μέ τήν ἐσωτερική κατάσταση τοῦ ἀτόμου, ἔτσι καί ή ἀντίστοιχη δόξα κάθε πνευματικῆς ὀντότητος ἀπεικονίζει τήν κατάσταση, τίς ιδιότητες, τά βάρη καί τό ἐπίπεδο τῆς ἠθικῆς τῆς ἐξέλιξης. Ὅσες πράξεις, καλές ή κακές, εἶχε διαπράξει στή Γῆ, ἔχουν τόν ἀνάλογο ἀντίκτυπό τους στήν δόξα. Ἐπειδή δέ ή δόξα κάθε ὀντότητος στόν Οὐρανό εἶναι ὀρατή ἀπό ὅλους, εἶναι ἐμφανῆς σέ ὅλους καί ή ποιότητα τῆς κάθε μιᾶς, καθῶς καί ὅλα ὅσα ἔχει διαπράξει στή Γῆ.

Ἡ κρίση τῆς ὀντότητος μετά θάνατον γίνεται ἀκριβῶς μέ βάση τίς εἰκόνες τῶν πράξεων τῆς, οἱ ὁποῖες εἶναι χαραγμένες στούς μορφολογικούς καί χρωματικούς σχηματισμούς τῆς δόξας τῆς.

Μέ τά προηγούμενα διασαφηνίζεται ἕνα ἀκόμη χωρίο τῆς Κ. Διαθήκης, τό ὁποῖο ἐξ αἰτίας μίας μικρῆς ἀλλοίωσης, παραμένει δυσνόητο. Πρόκειται γιά τό χωρίο Β΄ Κορ. 4,10: <<τούς γάρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἐμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τά διά τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἐπράξεν, εἴτε ἀγαθόν εἴτε φαῦλον>>.

Ἀντί γιά τήν πρόθεση <<διά>> ὑπάρχει ή διαφορετική γραφή <<ἴδια>>⁽³⁾. Πιστεύομε ὅτι αὕτη εἶναι ή σωστή λέξη, διότι ἔτσι τό κείμενο ἀποκτᾶ πληρέστατο νόημα: Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θά ἐμφανισθοῦμε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου κομίζοντας ἕκαστος <<τά ἴδια τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἐπράξεν>>, ἦτοι τίς εἰκόνες τῶν πράξεων του σάν ἰδιομορφίες τοῦ πνευματικοῦ του σώματος.

Οἱ εἰκόνες αὐτές ἤδη ἦσαν χαραγμένες ἐπί τῆς αὔρας τοῦ ὕλικου σώματος, ή ὁποία εἶναι πολύ περισσότερο πολύπλοκη ἀπό ὅ,τι τήν βλέπουν οἱ διορατικοί. Μέ τόν θάνατο ἀπορρίπτεται μέν ὁ χούς τοῦ ὕλικου σώματος, ἀλλά ή ἀπερχόμενη ψυχή συμπαραλαμβάνει τήν αὔρα τῆς, ἦτοι μόνο τίς καταγεγραμμένες ἀγαθές ή φαῦλες πράξεις τῆς, βάσει τῶν ὁποίων θά ἐπακολουθήσει ή κρίση τῆς.

Παρόμοιες ἀπόψεις ἀναπτύσσει ὁ Σωκράτης στόν *Γοργία* τοῦ Πλάτωνος: Ὅπως τό σῶμα διατηρεῖ μετά θάνατον τά χαρακτηριστικά πού εἶχε ἐν ζωῇ, τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τήν ψυχή. Δηλαδή, <<ἐνδὴλα πάντα ἐστίν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐπειδάν γυμνωθῆ τοῦ σώματος, τά τε τῆς φύσεως καί τά παθήματα, ἃ διά τήν ἐπιτήδευσιν ἐκάστου πράγματος ἔσχεν ἐν τῇ ψυχῇ ὁ ἄνθρωπος>>. [Ὅλα εἶναι φανερά στήν ψυχή, ὅταν ἀπογυμνωθῆ ἀπό τό σῶμα, καί οἱ φυσικοὶ χαρακτήρες τῆς καί οἱ ιδιότητες πού ἀπέκτησε ὁ ἄνθρωπος κατά τήν ἐνάσκηση κάθε ἐνέργειας]. Οἱ δέ δικαστές τοῦ Ἄδη (Μίνως, Ραδάμανθους καί Αἰακός), ἐξετάζουν τήν ψυχή τοῦ καθενός, χωρίς νά γνωρίζουν τίνος εἶναι, καί κρίνουν ἀνάλογα μέ τήν μορφή πού παρουσιάζει. Ἐάν πρόκειται π.χ. γιά ψυχή βασιλέως ή δυνάστου, βλέπουν ὅτι εἶναι κατάστικτη ἀπό ἀδικίες, ἐπιπορκίες, διαστροφές ἀπό τά ψεῦδη καί τήν ἀλαζονεία κλπ., ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων εἶναι γεμάτη ἀπό ἀσύμμετρία καί αἰσχροτήτα, καί τήν ἀποπέμπουν πρὸς τό δεσμοτήριο, ὅπου θά ὑποστῆ τήν προσήκουσα τιμωρία. (Πλατ. *Γοργίας* 524 Α - 525 Α)⁽⁴⁾.

Μερικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι γιά νά κριθῆ ή ψυχή, πρέπει νά ἐνωθῆ πάλι μέ τό

σῶμα πού εἶχε, διότι διέπραξε τὰ ἁμαρτήματα εὐρισκόμενη μέσα στό σῶμα. Γι' αὐτό, λέγουν, κατά τήν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου θά ἀναστηθοῦν καί ὅλα τά σῶματα τῶν ἀνθρώπων, θά ἐνωθοῦν μέ τίς ἀντίστοιχες ψυχές καί θά ἐπακολουθήσει ἡ τελική κρίση!

Ἐφ' ὅσον ὁμως ἡ ψυχή φέρει ἐπάνω της τά σημεῖα ὄλων τῶν πράξεών της, δέν ὑφίσταται καμμία ἀνάγκη νά συνδεθῆ πάλι μέ τό σῶμα. Τό φθαρτό σῶμα διαλύεται εἰς τά ἐξ ὧν συνετέθη καί δέν πρόκειται πλέον νά ἐπανασχηματισθῆ. Ἐάν χρειάζεται ἡ ψυχή νά ἐπανεέλθῃ στή Γῆ πρὸς ὀλοκλήρωση τῆς ἐκπαιδεύσεώς της μέ τήν μετενσάρκωση, τότε δημιουργεῖται ἕνα νέο σῶμα, τό ὁποῖο ἀπό ὑλικῆς πλευρᾶς δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τό προηγούμενο.

Ὁ Ἄναστάσιος Ἀντιοχείας τονίζει, ὅτι γυμνοί καί ἔρημοι ἀπό ὑλικά ἀγαθὰ θά παρασταθοῦμε στό βῆμα τῆς κρίσεως, ὅποτε <<βίβλοι ἀνοιγήσονται πρὸς ἔλεγχον ἡμῶν, δηλοῦσαι, διά τῶν τῆ συνειδήσει τετυπωμένων, τίνι μᾶλλον ἕκαστος ἠκολούθησε...>> (PG 89, 1364 D). [Καί θά ἀνοιχθοῦν βιβλία πρὸς ἔλεγχόν μας, δηλώνοντα, ἀπό τά ἐντυπωμένα στή συνείδηση, ποιόν δρόμο ἀκολούθησε ὁ καθένας...]. Ὁ ἀλάνθαστος ἔλεγχος τῆς συνείδησης δέν ἔχει ἀνάγκη συνεικονίας τοῦ ὑλικοῦ σώματος.

Προσθέτομε ἐδῶ συμπληρωματικά, ὅτι ἡ δόξα τῶν πνευματικῶν ὄντοτήτων εἶναι γνωστή καί στήν Παλαιά Διαθήκη, κυρίως ἀπό τά ὄραματα τοῦ Ἰεζεκιήλ, ὅπου στή μετάφραση τῶν Ὁ φέρεται σάν <<τροχός>>. Στό πρῶτο ὄραμα (κεφ. 1), τά 4 ζωόμορφα ὄντα ἐμφανίστηκαν μέσα σέ λαμπρούς τροχούς, ὅπως ἡ φωτοβολία τῆς λαμπάδας:

<<...Ὅταν προχωροῦσαν τά ζῶα, ἀκολουθοῦσαν καί οἱ τροχοί μαζί τους, καί ὅταν ὑψώνοντο τά ζῶα ἀπό τήν γῆ ὑψώνοντο καί οἱ τροχοί. Ὅπου βρισκόταν ἡ νεφέλη, ἐκεῖ τό πνεῦμα ἤθελε νά ὑπάγουν· ἐπορεύοντο τά ζῶα καί οἱ τροχοί ἀκολουθοῦσαν μαζί τους, διότι πνεῦμα ζωῆς ὑπῆρχε στούς τροχούς. Ὅταν τά ζῶα προχωροῦσαν, προχωροῦσαν καί οἱ τροχοί· ὅταν αὐτά σταματοῦσαν, σταματοῦσαν καί αὐτοί· καί ὅταν αὐτά ὑψώνοντο ἀπό τή γῆ, ὑψώνοντο μαζί τους, διότι πνεῦμα ζωῆς ὑπῆρχε στούς τροχούς>> (Ἰεζ. 1,19-21).

Στόν προηγούμενο στίχο 16 λέγει ὅτι ἡ κατασκευή τους ἦταν σάν νά ὑπῆρχε ἕνας τροχός μέσα σέ ἄλλον τροχό. Ἀπό τήν περιγραφή αὐτή φαίνεται καθαρά ὅτι πρόκειται γιά τά ὁμόκεντρα στρώματα τῆς δόξας. Στό κεφ. 10 ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἴδιες εἰκόνες, ἐδῶ ὁμως οἱ τροχοί κοσμοῦν τήν ἐμφάνιση τεσσάρων χερουβεϊμ. Ἄκουσε δέ ὁ Ἰεζεκιήλ (στίχ. 10,13), ὅτι οἱ τροχοί ἐκαλοῦντο <<Γελεγέλ>>⁽⁵⁾.

Στά ἄλλα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης δέν ἀπαντᾶται ἡ ἔννοια τοῦ τροχοῦ, ἀλλά ἡ δόξα, κυρίως στή φράση <<δόξα κυρίου>>. Χρειάζεται ὁμως ἐνδελεχῆς ἔρευνα γιά νά διαπιστωθῆ ἐάν ὑπῆρχε κάποια βαθύτερη γνώση τοῦ θέματος, διότι στούς Ὁ μέ τήν λέξη δόξα ἀποδίδονται περισσότερες ἀπό 20 διαφορετικές ἑβραϊκές λέξεις.

(1) Κατά τήν διαπίστωση τοῦ γράφοντος, ὁ ὅρος αὐτός προῆλθε ἀπό τό ὅτι στήν μαθηματική

παράσταση του περιβλήματος οι βασικότεροι σχηματισμοί έχουν την μορφή των κεφαλαίων γραμμάτων της λέξης ΔΟΞΑ. Συνεπώς είναι ήρος αμετάφραστος ως προς την έννοιά του σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα. Έδώ όμως δεν είναι δυνατόν να δώσουμε περισσότερες λεπτομέρειες.

(2) Η άλλη έννοια: δόξα = εικόνα, γνώμη, υποκειμενική κρίση κλπ. ετυμολογείται από το ρήμα δοκῶ και συνεπώς δεν έχει καμμία σχέση με τὰ ἀνωτέρω.

(3) Η γραφή αυτή μαρτυρείται: α) σε έναν από τους αρχαιότερους παπύρους με κείμενα της Κ.Δ., τόν Ρ46 (περί το 200), β) από τόν Ἀναστάσιο Σιναίτη πού παραθέτει ένα απόσπασμα από τόν Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη (PG 89, 536 D), γ) από τόν Ὁριγένη (ΒΕΠ 15, 317) καί δ) από τήν Vulgata καί μερικά λατινικά χειρόγραφα.

(4) Ἀνάλογη περιγραφή ὑπάρχει στήν Πολιτεία 614 Β-С.

(5) Κατά τόν Ἀδ. Χαστούπη ἡ λέξη αὐτή στό διορθωμένο ἑβραϊκό κείμενο ἀποδίδεται <<Γαγάλ>> καί μεταφράζεται <<δὴνηρ>>. Σημειωτέον ἀκόμη θὰ στά ἑλληνικά λέξιικά (Liddell - Scott, Δημητράκου κλπ.) δέν βρίσκεται καταγεγραμμένη ἡ προηγούμενη ἔννοια τῆς λέξης τροχός.

13. Ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός

Τήν θαυματουργική θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ ἀναφέρει μόνο ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης: <<Καί παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλόν ἐκ γενετῆς. Καί ἠρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταί αὐτοῦ λέγοντες· ραββί, τίς ἡμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλός γεννηθῆ; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· οὔτε οὗτος ἡμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῆ τά ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ>> (Ἰωάν. 9,1-3).

[Καί προχωρῶντας ὁ Ἰησοῦς εἶδε ἕνα ἄνθρωπον τυφλόν ἐκ γενετῆς. Καί τόν ἐρώτησαν οἱ μαθητές του: Διδάσκαλε, ποῖός ἀμάρτησε, αὐτός ἢ οἱ γονεῖς του, γιά νά γεννηθῆ τυφλός; Ἀπεκρίθη δέ ὁ Ἰησοῦς: Οὔτε αὐτός ἀμάρτησε, οὔτε οἱ γονεῖς του, ἀλλά γιά νά φανερωθοῦν τά ἔργα τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν].

Τό δύσκολο σημεῖο εἶναι, τί νόημα εἶχε ἡ ἐρώτηση τῶν μαθητῶν, ἐάν ἀμάρτησε ὁ ἴδιος γιά νά γεννηθῆ τυφλός. Ὁ Χρυσόστομος θεωρεῖ ἐσφαλμένη τήν ἐρώτηση, ἐξηγῶντας ὅτι ὑπεβλήθη σέ συνδυασμό μέ τήν προηγούμενη θεραπεία τοῦ παραλυτικοῦ (Ἰωάν. 5,14 βλ. κατωτέρω). Ἄλλοι ὅμως καταφεύγουν σέ ὑποθετικές ἐρμηνεῖες, ὅπως π.χ. ὅτι ὁ Θεός τοῦ ἐπέβαλλε τήν πρόσκαιρη τιμωρία γιά ἀμαρτίες πού ἐμελλε νά διαπράξει στή ζωή του⁽¹⁾. Φυσικά στήν ἄποψη αὐτή ἀντιτίθεται ὁ ἀόριστος χρόνος <<ἡμαρτεν>>. Ἐπίσης πρέπει νά ἀπορριφθῆ ἡ διάπραξη ἀμαρτίας ἀπό τό ἔμβρυο στήν κοιλία τῆς μητέρας του, ἐπειδή δέν εἶναι ἀκόμη διαμορφωμένη ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα.

Γιά νά ἐρμηνεύσουμε σωστά τό νόημα τῆς ἐρώτησης, πρέπει νά διεισδύσουμε στά κίνητρα πού ὤθησαν τούς μαθητές νά τήν ὑποβάλλουν, καί ἀκόμη νά καθορίσουμε τό θεωρητικό ὑπόβαθρο ἐπάνω στό ὅποιο εἶναι δυνατόν νά σταθῆ.

Τό ὑπόβαθρο αὐτό δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τήν προϋπαρξή τῶν ψυχῶν καί τήν μετενσάρκωση. Τά κίνητρα δέ, ἀνάγονται στίς ἰδιαίτερες διδασκαλίες πού ἔδινε ὁ Χριστός στους μαθητές του, μέ ἐξηγήσεις τῶν παραβολῶν καί ἀποκαλύψεις τῶν Οὐρανίων μυστηρίων.

Στίς ἰδιαίτερες αὐτές συνεντεύξεις εἶχε διδάξει τόν νόμο τῆς μετενσάρκωσης

καί τις περιπτώσεις εφαρμογής του. Ὁ κάθε ἄνθρωπος ὑποχρεοῦται νά ὑποστῆ σέ ἐπόμενη ζωή του ὅσα κακά διαπράξει στήν τωρινή ζωή του. Ὅσα δεινά καί δοκιμασίες ὑφίσταται ὁ καθένας, εἶναι συνέπειες ἀμαρτημάτων πού διέπραξε ὁ ἴδιος κατά τό παρελθόν, σέ προηγούμενη ζωή. Ἐπίσης οἱ γονεῖς ἐάν ἔχουν ἀμαρτήσῃ σάν τέκνα πρὸς τοὺς γονεῖς τους, ἐξιλεώνονται π.χ. μέ τό νά ἀποκτήσουν ἓνα ἀνάπηρο τέκνο, κλπ.

Μόνο ἐπί αὐτῆς τῆς βάσεως δικαιολογεῖται πλήρως ἡ ἐρώτηση τῶν μαθητῶν. Ζήτησαν δηλαδή νά πληροφορηθοῦν, τί ἀκριβῶς συμβαίνει στό συγκεκριμένο ἄτομο, ποῖα ἐκ τῶν δύο περιπτώσεων ἰσχύει, ἀφοῦ καί οἱ δύο ἐκδοχές ἦσαν πιθανές.

Μέ ἄλλα λόγια, ἡ ἐρώτηση τῶν μαθητῶν μοιάζει μέ τήν ὁρατή κορυφή ἐνός παγόβουνου, ἐνῶ ὁ κυρίως ὄγκος του βρίσκεται μέσα στή θάλασσα. Ἡ κορυφή δέν στέκεται μόνη της, ἀλλά ὑποβαστάζεται ἀπό τό ἀθέατο μέρος. Ἔτσι καί ἡ ἐρώτηση ἀπό μόνη της δέν μπορεῖ νά σταθῇ μόνο ἐπάνω στήν ἀθέατη ἀλλά ἐκτεταμένη βάση τῆς θεωρίας τῆς μετενσάρκωσης στέκεται μέ ἀπόλυτη σταθερότητα.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀρνητική, χωρίς ὅμως νά ἀπορρίπτει τήν οὐσία τοῦ ἐρωτήματος. Λέγοντας <<οὔτε οὗτος ἤμαρτεν>> δέν ἀποκλείει τήν δυνατότητα νά εἶχε πράγματι συμβῆ κάτι τέτοιο. Ἀντιθέτως, ἡ ὑφή τῆς ἀπάντησης, πού δέν περιέχει καμμία ἐπιτίμηση, ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ἐρώτηση δέν ἦταν ἄστοχη οὔτε ἐπιπόλαιη, ἀλλά πλήρως δικαιολογημένη.

Ὁ Χριστός προσθέτει ὅτι γεννήθηκε τυφλός <<ἵνα φανερωθῇ τά ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ>>. Δέν ἐννοεῖ, ὅτι διά τοῦ θαύματος θά φανερωθοῦν τά ἔργα τοῦ Θεοῦ στούς ἄνθρώπους, διότι ὁ Χριστός ἐθεράπευε συνεχῶς, ὅποτε τό μεμονωμένο αὐτό θαῦμα δέν εἶχε ἰδιαίτερη σημασία. Τό <<ἐν αὐτῷ>> σημαίνει ἐντός τοῦ ἰδίου ἀτόμου, τοῦ τυφλοῦ, ὥστε μέ τήν θεραπεία νά συναισθανθῇ ὁ ἴδιος τήν ἰσχὺ τῆς Θεότητος.

Μέ βάση πάλι τήν θεωρία τῆς μετενσάρκωσης, μπορούμε νά δώσουμε τήν ἀκόλουθη ἐξήγηση: Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος στίς προηγούμενες ζωές του δυσκολευόταν νά κατανοήσῃ τήν δύναμη τοῦ Θεοῦ. Προβληματιζόταν σοβαρά καί ἀμφέβαλλε, ἐάν ἡ θεία Πρόνοια ἢ οἱ τυφλοὶ φυσικοὶ νόμοι κυβερνοῦσαν τά πάντα. Γιά νά ἀπαλλαγῆ ὀριστικά ἀπό τήν βασανιστική τυραννία τοῦ πνεύματός του, δέχτηκε ὁ ἴδιος νά γεννηθῆ τυφλός καί σέ συγκεκριμένη στιγμή νά συναντηθῇ μέ τόν Ἰησοῦ, νά θεραπευθῇ ἀπό αὐτόν, καί ἔτσι νά λάβῃ ὁ ἴδιος ἀμεση ἐπίγνωση τῆς Θείας Δυνάμεως.

Εἶναι ψυχολογικά παρατηρημένο πὼς ὅταν συμβαίνει κάτι σέ ἄλλα ἄτομα, δέν μᾶς ἐπηρεάζει πολὺ. Ὅταν ὅμως τό ἴδιο ἀκριβῶς φαινόμενο συμβῆ σέ ἐμᾶς, ὁ ἀντίκτυπος στόν ἐσωτερικό μας κόσμο εἶναι πολὺ ἐντονότερος. Ἔτσι καί ὁ τυφλός, ὅσαδήποτε θαύματα δέν θά τόν ἐπηρέαζαν τόσο, ὅσο τό θαῦμα πού ἐγίνε στόν ἴδιο, διαλύοντας τίς ὑποσυνειδητές ἀμφιβολίες του. Ἀπόδειξη ὅτι ἀπάντησε μέ θαυμαστή παρρησία στούς Φαρισαίους πού προσπάθησαν νά τόν ἐκφοβήσουν (στίχ. 26-33), ὅταν δέ συναντήθηκε μέ τόν Χριστό, εἶπε <<πιστεῖω, κύριε>> καί τόν προσκύνησε (στίχ. 37).

Βεβαίως τό θαῦμα εἶχε μεγάλο ἀντίκτυπο σέ πολλούς ἀνθρώπους, ἀλλά αὐτό δέν συνδέεται ἀμεσα μέ τά βαθύτερα αἷτια τῆς τυφλότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου.

Διαφορετική εἶναι ἡ περίπτωση ἐκείνου πού βρισκόταν ἐπί 38 ἔτη κατάκοιτος καί τόν ἐθεράπευσε ὁ Ἰησοῦς κοντά στήν κολυμβήθρα Βηθεσδά (Ἰωάν. 5,1-14). Ἡ ἀσθένειά του ἦταν ἀποτέλεσμα ἁμαρτιῶν του, διότι μετά τήν θεραπεία ὁ Χριστός τοῦ εἶπε: <<Ἴδε ὑγιής γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μή χειρόν σοί τι γένηται>>. [Ἰδού, τώρα ἐγίνες καλά. Πρόσεξε νά μήν ἁμαρτάνεις πλέον, γιά νά μήν σοῦ συμβῆ κάτι χειρότερο].

Εἶναι δύσκολο νά πιστέψει κανεῖς, ὅτι μία τόσο βαρειά ἀσθένεια καί τόσο μεγάλη διάρκεια ὀφειλόταν σέ ἁμαρτίες τῆς τότε ζωῆς του, ὅταν ἦταν ἀκόμη ὑγιής. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος φαίνεται σάν ἕνας ἀπλός ἀνθρώπος καί ὄχι κάποιος εἰδεχθῆς ἐγκληματίας ἢ κακοποιός.

Ἡ μόνη πειστική καί δικαιολογημένη ἐξήγηση, εἶναι ὅτι ἡ 38ετής ἀσθένειά του ἦταν ἡ ἐξιλεωτική ποινή ἀπό πολλά συσσωρευμένα ἁμαρτήματα μιᾶς ἢ περισσότερων προηγούμενων διαβιώσεων του. Ὅπως δέ ἐτονίσαμε προηγουμένως (ἐνότητα 10), ἡ ἀπόφαση τῆς δοκιμασίας λαμβάνεται ἀπό τήν ἴδια τήν ὄντοτητα, πού ἀποδέχεται νά ὑποστῆ μέ ὑπομονή καί καρτερικότητα τά πάντα, ἀσχέτως ἐάν στή Γῆ δέν ἐνθυμεῖται τίς ὑποσχέσεις τῆς. Ἡ πίεση τοῦ τεράστιου συνειδησιακοῦ βάρους ἐξουθενώνει τήν ὄντοτητα στόν Οὐρανό, ὥστε ἡ κατάστασή τῆς ἐκεῖ νά εἶναι πολύ πιά ἀφόρητη καί δυσχερής, συγκρινόμενη μέ τήν γήινη ἀσθένεια.

Ἡ συμφωνία τῆς ὄντοτητος ἀποτελεῖ εἶδος συμβολαίου, τό ὁποῖο δέν μπορεῖ νά ἀποφύγει καί γι' αὐτό ὀνομάζεται <<πεπρωμένο>>. Μή γνωρίζων ὅμως ὁ ἀνθρώπος ποιό εἶναι τό πεπρωμένο του, περιττεύει νά ἀσχολεῖται μέ αὐτή τήν ἔννοια.

(1) Βλ. Ν. Δαμαλά, *Ἐρημεία εἰς τήν Καινήν Διαθήκην*, Τόμος Δ', Ἀθήναι 1940, σελ. 439.

14. Γέννηση καί θάνατος

Ἡ γνωστή ἔννοια τοῦ θανάτου εἶναι ὁ διαχωρισμός τῆς ψυχῆς ἀπό τό ὑλικό σῶμα κατά τό τέλος τῆς γήινης ζωῆς. Ἡ ψυχή παραμένει ἀθάνατη, ἐνῶ τό σῶμα διαλύεται στά ἔξ ὧν συνετέθη.

Ἡ ἐπάνοδος τῆς ψυχῆς στόν Πνευματικό κόσμο θεωρεῖται σάν γέννηση τῆς ὄντοτητος στόν Οὐρανό. Ἀντίθετα ἡ ἐλεύση τῆς ὄντοτητος αὐτῆς στόν ὑλικό κόσμο, πού ὀνομάζεται γέννηση στή Γῆ, θεωρεῖται σάν θάνατος γιά τόν Πνευματικό κόσμο ἀφοῦ φεύγει ἀπό ἐκεῖ ἡ ψυχή γιά νά ἔλθῃ στή Γῆ.

Ὅστε γέννηση καί θάνατος ἀποτελοῦν δύο ὅψεις τοῦ ἰδίου φαινομένου, πού

μπορεί να ονομασθή <<άλλαγή καταστάσεως>>. Οί δύο συζυγείς μορφές μιᾶς ἀλλαγῆς καταστάσεως ἀποκαλοῦνται ἀπό τήν μία πλευρά <<γέννηση>> καί ἀπό τήν ἄλλη <<θάνατος>>.

Ἔτσι, ὅταν ἐνσαρκώνεται ἡ ὄντοτητα, πεθαίνει στόν Οὐρανό καί γεννιέται στή Γῆ. Ἀντίθετα μέ τό τέλος τῆς ὕλικῆς ζωῆς πεθαίνει στή Γῆ καί γεννιέται στόν Οὐρανό. Ὁ κύκλος τῶν ἐνσαρκώσεων συνεχίζεται μέχρι τήν τελειοποίηση τῆς ὄντοτητος στόν ὕλικό τομέα, ὅποτε προχωρεῖ σέ ἀνώτερες τάξεις.

Ἐπί τῆς γήινης θανάτου εἶναι στήν οὐσία του ἀναγέννηση τῆς ψυχῆς, ἐφ' ὅσον ἀποδεσμεύεται ἀπό τά δεσμά τοῦ σώματος. Ἡ δέ γέννηση εἶναι ὁ οὐράνιος ἢ πνευματικός θάνατος τῆς ψυχῆς, ἐφ' ὅσον φυλακίζεται ἐντός τοῦ ὕλικου δεσμευτηρίου, πού ἀποτελεῖ τό <<σκῆνος>> αὐτῆς.

Μέ τήν δευτέρη ἔννοια τοῦ θανάτου, τήν οὐσιαστική, ἐρμηνεύονται με ἀκρίβεια πλεῖστα χωρία τῆς Γραφῆς, ὅπως τά κατωτέρω:

Κάποτε ὁ Χριστός εἶπε στους μαθητές του: <<ἀμήν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μή γεύσονται θανάτου ἕως ἄν ἴδωσι τόν υἱόν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ>> (Ματθ. 16,28· Μάρκ. 9,1). [Ἀληθῶς σᾶς λέγω, ὅτι ἀπό ἐκείνους πού στέκονται ἐδῶ, εἶναι μερικοί πού δέν θά γευθοῦν τόν θάνατο, μέχρις ὅτου ἴδουῦν τόν υἱόν τοῦ ἀνθρώπου νά ἐρχεται στήν βασιλεία του].

Ἡ ἐν δυνάμει ἔλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (ὅπως σαφέστερα ἔχει ὁ Μάρκος) εἶναι ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἀπό τούς παριστάμενους ἀκροατές τότε ὅλοι ἐγεύθησαν τόν φυσικό θάνατο. Ἄρα, ἡ ἔννοια τῶν λόγων τοῦ Κυρίου ἦταν ὅτι δέν θά ἐγεύοντο τόν οὐράνιο θάνατο, δηλ. δέν θά κατήρχοντο ἄλλη φορά στή Γῆ πρός ἐνσάρκωση, μέχρις ὅτου συντελεσθῆ ἡ Δευτέρα Παρουσία.

Ἀντίστοιχη ἔκφραση ὑπάρχει στήν Ἀποκάλυψη: <<ὁ νικῶν οὐ μή ἀδικηθῆ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου>> (Ἀποκ. 2,11). [Ὁ νικητής δέν θά ἀδικηθῆ ἀπό τόν δεύτερο θάνατο]. Ὁ πρῶτος θάνατος εἶναι ὁ φυσικός, ἐνώ ὁ δεύτερος ὁ οὐράνιος. Οἱ νικητές τῆς ζωῆς συμπλήρωσαν τήν ἐκπαίδευσή τους στόν γήινο κόσμον καί πλέον δέν ἐπανερχονται, ἀλλά παραμένουν ὡς ἀθάνατοι πλησίον τοῦ Κυρίου.

<<Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται· καί πᾶς ὁ ζῶν καί πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μή ἀποθάνῃ εἰς τόν αἰῶνα>>. (Ἰωάν. 11,26). [Ὁ πιστεύων σέ ἐμένα καί ἂν ἀποθάνῃ (σωματικῶς), θά ζῆσῃ (στήν αἰώνια ζωή) καί κάθε ἕνας πού ζεῖ στή Γῆ πιστεύων σέ ἐμένα, δέν θά ἀποθάνῃ μέχρι τό τέλος τοῦ αἰῶνος]. Ἡ τελευταία φράση ἐννοεῖ, ὅτι δέν θά ἀποθάνῃ στόν Οὐρανό, δηλ. δέν πρόκειται νά ἐνσαρκωθῆ ἄλλη φορά στή Γῆ.

<<Ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλόν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου καί καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν>> (Ἰακ. 5,20). [Ἐκεῖνος πού ἐπιστρέφει ἁμαρτωλόν ἀπό τήν πλάνη του, σώζει τήν ψυχὴν του ἀπό τόν θάνατο καί καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν]. Δέν ἐννοεῖ τήν ψυχὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλά τοῦ ἐπιστρέψαντος αὐτόν, ὁ ὁποῖος καλύπτει (ἰσοσταθμίζει ἢ ἐξουδετερώνει) ἔτσι ἕνα πλῆθος ἀπό τίς ἁμαρτίες του, ἀποφεύγοντας τόν πνευματικό θάνατο ἐνεκα αὐτῶν. Ἐλέχθη ἄλλωστε, ὅτι <<τά ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος>> (Ρωμ. 6,23), δηλ. ὁ

μισθός της αμαρτίας είναι ο πνευματικός θάνατος, ή εκ νέου ένσαρκωση στη Γη προκειμένου να ύποστη ή οντότητα τις συνέπειες των αμαρτιών της, μέσα από τις δοκιμασίες της γήινης ζωής. Τό αγαθό έργο λοιπόν της σωτηρίας ενός άλλου ανθρώπου, εκτιμάται τόσο πολύ από την Θεότητα, ώστε ο σώσας καλύπτει τό μεγαλύτερο μέρος των αμαρτιών του και δέν θά είναι ύποχρεωμένος να έπιστρέψει στη Γη.

Σχετικός μέ τά άνωτέρω είναι ο διαχωρισμός των <<άμαρτιών προς θάνατον>> από τις <<άμαρτίες μή προς θάνατον>> (Ίωάν. 5,16-17). Οι μεγάλες άμαρτίες επιφέρουν τόν πνευματικό θάνατο, δηλαδή ύποχρεώνουν την οντότητα να ένσαρκωθή πάλι για να ύποστη στον έαυτό της όσα διέπραξε στους άλλους. Άντιθετα τά μικρά παραπτώματα κάθε ανθρώπου συγχωρούνται την ήμέρα της κρίσεως, μετά τόν γήινο θάνατο (Έβρ. 9,27), όποτε δέν είναι ανάγκη να επανέλθω στη Γη, δηλ. να ύποστη τόν ούράνιο θάνατο. Πρόκειται για ένα εύεργέτημα του Θεού στους ανθρώπους, όταν δέν φέρουν μεγάλα βάρη στην συνειδησή τους.

<<Εί γάρ κατά σάρκα ζήτε, μέλλετε αποθνήσκειν· ει δέ πνεύματι τάς πράξεις του σώματος θανατούτε, ζήσεσθε>> (Ρωμ. 8,13). [Έάν ζήτε κατά τις επιθυμίες της σάρκας, θά αποθάνετε. Έάν όμως διά του πνεύματος νεκρώνετε τις πράξεις του σώματος, θά ζήσετε]. Η προσκόλληση στις ύλικές απολαύσεις απομακρύνει τόν άνθρωπο από τόν πραγματικό του προορισμό, όποτε απορρίπτεται στην διαδικασία της μεταθανάτιας κρίσης και <<μέλλει αποθνήσκειν>>, ήτοι θά πεθάνει στον Ούρανό έρχόμενος πάλι στη Γη για να ύποστη νέες δοκιμασίες και να δώσει νέες έξετάσεις.

Κατά τους λόγους του Παύλου: <<έσχατος έχθρός καταργείται ο θάνατος>> (Α΄ Κορ. 15,26). [Τελευταίος έχθρός θά καταργηθή ο θάνατος]. Όχι βέβαια ο φυσικός θάνατος, για να παραμένουν οι γήινοι άνθρωποι άθάνατοι (πράγμα φυσικώς αδύνατον), αλλά θά καταργηθή ο πνευματικός θάνατος, όταν όλες οι οντότητες τελειοποιηθούν και ουδεμία έξ αυτών θά χρειάζεται να επανέλθω στον ύλικό κόσμο, ο όποιος δέν θά ύφίσταται πλέον σαν κατοικημένη περιοχή.

15. Διάφορα πνευματιστικά φαινόμενα

Κορυφαίο γεγονός της Καινής Διαθήκης είναι ή Μεταμόρφωση του Σωτήρος, κατά την όποια παρουσιάστηκαν κοντά του ο Μαύσης μέ τόν Ήλία (Ματθ. 17,1-9· Μάρκ. 9,2-10· Λουκ. 9,28-36). Η εμφάνιση πνευματικών οντοτήτων όποιασδήποτε τάξεως και υπό όποιασδήποτε συνθήκες, άσφαλώς ανήκει στην δικαιοδοσία του πνευματισμού, σαν φαινόμενο ύλοποίησης.

Τό πρόσωπο του Κυρίου έλαμψε όπως ο ήλιος, τά δέ ιμάτιά του έγιναν λευκά όπως τό φώς. Συγχρόνως είδαν οι μαθητές δύο άνδρες να συνομιλούν μέ τόν Ίησουν. Δέν τους είπε ο Ίδιος ποιοι είναι, αλλά μόνοι τους έβγαλαν τό συμπέρασμα πώς έπρόκειτο για τις δύο πιο χαρακτηριστικές φυσιογνωμίες της Παλαιάς Διαθήκης.

Όταν έπεστιάσθησαν από την νεφέλη, άκούστηκε ή φωνή του 'Ανάρχου έπιβεβαιώνουσα την θεϊκή άποστολή του 'Ιησού. Έπραγματοποιήθη λοιπόν μία άμεση έπαφή του Πατρός μέ τον Υιόν. Οί έμφανισθέντες άσφαλώς θά ήσαν οί άνώτερες 'Οντότητες του Ουρανίου Βασιλείου. Από την σκέψη αυτή όρμώμενοι συμπεραίνουμε ότι ό μέν ένας ήταν πράγματι ό 'Ηλίας ή 'Ιωάννης ό Πρόδρομος, ό <<μείζων έν γεννητοίς γυναικῶν>>, ό άλλος όμως δέν ήταν ό Μαύσσης, αλλά ό 'Ενώχ, ό μέγιστος των προφητών (βλ. την ένότητα Δ1).

Η φωνή του 'Ανάρχου άκούστηκε και στην Βάπτιση, μέ όλα εκείνα τά θαυμαστά φαινόμενα και την κάθοδο του 'Αγίου Πνεύματος έν ειδει περιστερῶς. (Αυτό δέν σημαίνει ότι τό 'Αγιον Πνεῦμα είναι πτηνόν, αλλά έπεκράτησε ό συμβολισμός σαν εικόνα των θείων ιδιοτήτων).

Μία άκόμη φορά άκούστηκε ή φωνή του 'Ανάρχου σαν άπάντηση στην προσευχή του 'Ιησού: <<Πάτερ, δόξασόν σου τό όνομα. Ήλθε οὖν φωνή έκ του ούρανού· και έδόξασα και πάλιν δοξάσω>> (Ίωάν. 12,27-30). Την φωνή άκουσαν όλοι οί παρευρισκόμενοι σαν βροντή, ένῶ άλλοι έλεγαν ότι κάποιος άγγελος του μίλησε.

Ο έμφανισθείς άγγελος στόν τάφο του Κυρίου μετά την 'Ανάσταση, ήταν επίσης ύλοποιηθέν άνώτατο πνεῦμα. (Η ύλοποίηση δέν σημαίνει ότι τό σώμα του πνεύματος καθίσταται υλικό, άλλ' ότι ή εμφάνισή του γίνεται όρατή από τους ανθρώπινους όφθαλμούς).

Τά έπαγγελμένα χαρίσματα του 'Αγίου Πνεύματος υπάγονται επίσης στά πνευματιστικά φαινόμενα. Η προφητεία, γλωσσολαλία, θεραπεία άσθενῶν, εκδιώξη δαιμονίων, διάκριση πνευμάτων κλπ., δέν πραγματοποιούνται μόνο μέ την ένέργεια της πίστewς, αλλά μέ παράλληλη ένέργεια ενός άγαθού πνεύματος που όλοκληρώνει τό αποτέλεσμα.

Ο άπόστολος Παῦλος είχε σε όλη την ζωή του πληθος ούρανίων άποκαλύψεων, ώστε για νά μήν ύπερηφανεύεται, του δόθηκε <<σκόλωσ τῆ σαρκί>>, πιθανῶς κάποια μορφή επώδунου καρκινώματος. Περί αυτού παρεκάλεσε τρεις φορές νά θεραπευθῆ, αλλά ό Κύριος του άπάντησε: <<Σου άρκει ή χάρις μου>> (Β' Κορ. 12,7-9).

Ίδιαίτερη σημασία απέδιδετο στις εμφάνισεις πνευματικῶν όντοτήτων μέ ανθρώπινη μορφή. Λέγει σχετικά ό Παῦλος: <<τῆς φιλοξενίας μή έπιλανθάνεσθε· διά ταύτης γάρ έλαθον τινές ξενίσαντες άγγέλους>> (Έβρ. 13,2). [Μή λησμονεΐτε την φιλοξενία, διότι μέ αυτήν μερικοί, χωρίς νά τό γνωρίζουν, φιλοξένησαν άγγέλους]. Στην Π. Διαθήκη αναφέρονται οί περιπτώσεις του 'Αβραάμ (Γέν. 18,2) και του Λώτ (Γέν. 19,1). 'Ασφαλώς όμως ό Παῦλος είχε υπ' όψη του σύγχρονες περιπτώσεις, αφού ή άποστολική έποχή ήταν γεμάτη από ύπερφυσικά φαινόμενα.

Έκδήλωση άγγελικῆς ένέργειας έλάμβανε χώρα στην κολυμβήθρα της Βηθεσδά. Κατά διαστήματα άγγελος Κυρίου έτάρασσε τό νερό, εκείνος δέ που εισήρχετο πρώτος μετά την ταραχή του ύδατος, έθεραπευέτο από όποιοδήποτε νόσημα και άν έπασχε. (Ίωάν. 5,2-4).

Πρόκειται καθαρά περί πνευματιστικῆς θεραπείας, ή δέ διαδικασία μέ την

ταραχή του ύδατος γινόταν για δύο σκοπούς: Πρώτον για να είναι γνωστό, σε όλους πώς η θεραπεία γινόταν εξ Ουρανού, και δεύτερον για να επιλέγεται κάθε φορά ένας συγκεκριμένος ασθενής, ο πιο ώριμος εσωτερικά για να θεραπευθῆ.

Ἄξιοσημείωτο είναι επίσης τό φαινόμενο μεταφορᾶς τοῦ Φιλίππου ἀμέσως μετά τήν βάπτισή τοῦ Αἰθίοπα εὐνούχου: <<...ὅτε δέ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου ἤρπασεν τόν Φίλιππον, καί οὐκ εἶδεν αὐτόν οὐκέτι ὁ εὐνούχος· ἐπορεύετο γάρ τήν ὁδόν αὐτοῦ χαίρων. Φίλιππος δέ εὗρέθη εἰς Ἄζωτον...>> (Πράξ. 8,39). Ἦταν δέ ἀνέβηκαν ἀπό τό νερό, πνεῦμα Κυρίου ἤρπασε τόν Φίλιππο καί δέν τόν εἶδε πλέον ὁ εὐνούχος, ἐξακολουθῶντας χαρούμενος τόν δρόμο του. Ὁ δέ Φίλιππος βρέθηκε στήν πόλη Ἄζωτον.

Ἀπό τά περίχωρα τῆς Ἱερουσαλήμ ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ βάπτισή τοῦ εὐνούχου, ἡ Ἄζωτος ἀπέχει περί τά 50 χιλιόμετρα. Ἡ μεταφορά τοῦ Φιλίππου ἐγίνε ἐντός μιᾶς στιγμῆς, ἀκριβῶς ὅπως γίνονται τά φαινόμενα προσκόμισης καί ἀποκόμισης στόν πνευματισμό. Ἀπό μερικούς δόθηκε ἡ ἐξήγησις πῶς ὁ Φίλιππος περπατοῦσε κανονικά, ἀλλά ἦταν τόσο ἀπορροφημένος στίς σκέψεις του, ὥστε δέν κατάλαβε πῶς βρέθηκε στήν Ἄζωτον! Βεβαίως ἡ ἀποψη αὐτή δέν εὐσταθεῖ, διότι δέν συμβιβάζεται μέ τήν διήγησι.

Ὄταν ὁ Πέτρος βρισκόταν στή φυλακή δεμένος μέ δύο ἀλυσίδες, ἐμφανίστηκε ἓνας λαμπρός ἄγγελος πού τόν ξύπνησε, πέταξε τίς ἀλυσίδες ἀπό τά χέρια του καί τόν ὁδήγησε ἐξω ἀπό τήν φυλακή ἀνοίγοντας αὐτόματα τίς πύλες (Πράξ. 12,3-10). Ὄταν βγήκαν ἐξω, ὁ ἄγγελος ἐξηφανίσθη. Ἡ ἐπέμβασις αὐτή δίνει μιάν ἀπτή εἰκόνα τῆς ἰσχύος τῶν Οὐρανίων πνευμάτων ἐκεῖ ὅπου πρέπει νά ἐνεργήσουν.

Τό σημαντικώτερο ὅμως φαινόμενο ἦταν ἡ παρουσία στόν κόσμον πλείστων πνευματικῶν ὄντοτήτων μέ αἰθερικά σώματα, ἀλλά μέ ἐμφάνισή κανονικῶν ἀνθρώπων, ὥστε νά μήν γνωρίζονται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι δέν εἶναι ἄνθρωποι. Οἱ ὄντοτητες αὐτές, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, ἐπαιζαν ἀποφασιστικό ρόλο στήν διάδοσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, σάν ἀφανεῖς ἢ ἐμφανεῖς συνεργάτες Αὐτοῦ.

Τέτοιοι μπορεῖ νά ἦσαν μερικοί ἀπό τούς Μαθητές ἢ ὁ Σίμων ὁ Κυρηναῖος ἢ ὁ ἄγνωστος πρεσβύτερος πού συνάντησε ὁ Ἰουστίνος στήν ἐρημική παραλία καί πολλοί ἄλλοι ἀκόμη. Εἶναι ἐκεῖνοι γιά τούς ὁποίους ὁ Κύριος εἶπε, ὅτι <<οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδέ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδέ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν>> (Ἰωάν. 1,13). [Δέν ἐγεννήθησαν ἐξ αἱμάτων (ἀπό τήν ἔνωσι τῶν αἱμάτων ἀνδρός καί γυναικός), οὔτε ἀπό σαρκική ἐπιθυμία, οὔτε ἀπό θέλημα ἀνδρός, ἀλλά ἐγεννήθησαν ἐκ θεοῦ].

Ἡ ἐκ Θεοῦ γέννησις εἶναι ἡ ὑλοποίησις μέσω τῆς εἰδικῆς οὐσίας τοῦ οὐρανοῦ ἐκτοπλάσματος. Καί οἱ ὑλοποιημένες αὐτές ὄντοτητες, οἱ ἄνθρωποι μέ τά αἰθερικά σώματα, ἤλθαν νά βοηθήσουν τό δύσκολο ἔργο τοῦ Κυρίου μέσα στό ἀμαθέες πλῆθος τοῦ λαοῦ καί τῆς σκληροτράχηλης ἡγεσίας του. Οἱ περισσότεροι βέβαια παρέμειναν ἄγνωστοι στήν ἱστορία, ἀλλά οἱ ἐνεργεῖές τους ἀπέδωσαν καρπούς σέ ὅλους τούς τομεῖς.

16. Ἡ ἔννοια τῆς θεοπνευστίας

Στή Δογματική δίδεται μεγάλη σημασία καί τονίζεται συνεχῶς ἡ θεοπνευστία τῶν Ἱερῶν Γραφῶν. Στά σχετικά βιβλία ὑπάρχουν παρεμφερεῖς διατυπώσεις γιά τό τί ἀκριβῶς σημαίνει θεοπνευστία. Στήν Δογματική τοῦ Ζήκου Ρώση (ἐκδοση 1903, σελ. 469), ὁ ὀρισμός της δίδεται ὡς ἑξῆς:

<<Θεοπνευστία κατά τήν γενικωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν καλεῖται ἡ ὑπό τοῦ θεοῦ πνεύματος εἰς ἱερούς ἄνδρας μετάδοσις θείων ἀληθειῶν καί τῆς δυνάμεως πρός ὀρθήν παράστασιν αὐτῶν εἴτε διὰ προφορικοῦ, εἴτε δι' ἐγγράφου λόγου συμφώνως πρός τήν ἰδιοφυῖαν τῶν ἱερῶν τούτων ἀνδρῶν (Α' Κορ. 12,10-11). Θεοπνευστία δέ τῆς Ἀγ. Γραφῆς καλεῖται ἡ κατά τήν συγγραφὴν αὐτῆς εἰς τοὺς ἱερούς συγγραφεῖς μετάδοσις θείων ἀληθειῶν καί ἐπιστασία τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρός ὀρθήν παράστασιν αὐτῶν. Ὅθεν τό αὐτό θεῖον Πνεῦμα, ὅπερ μετέδωκεν εἰς τοὺς ἱερούς συγγραφεῖς τὰς θείας ἀληθείας, μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐπιστασίας αὐτοῦ καί τήν δύναμιν νά παραστήσωσιν αὐτάς ὀρθῶς διὰ συγγραφῶν>>.

Παρατηροῦμε, λοιπόν, δύο φάσεις στήν συγγραφὴ τῶν Γραφῶν. Πρῶτον τήν μετάδοση τῶν θείων ἀληθειῶν στοὺς ἱερούς ἄνδρες, καί δεύτερον τήν βίασιν αὐτῶν συγγραφῆ τῶν κειμένων. Ἐπί τῆς ὅλης διαδικασίας ἐγιναν καί γίνονται ἀτέρμονες συζητήσεις στοὺς θεολογικούς κύκλους, χωρὶς νά συμφωνοῦν πάντοτε μεταξύ τους. Δέν θά ὑπεισέλθωμε στό κύκλωμα τῶν διαφωνιῶν, διότι σκοπός μας εἶναι νά διαλευκάνωμε τόν τρόπο μετάδοσης τῶν θείων ἀληθειῶν, δηλ. τό πρῶτον σκέλος τοῦ προβλήματος.

Ἡ μετάδοση γίνεται μέσω τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος, γιά τό ὅποιο γράφομε ἀναλυτικά στήν ἐνότητα Δ2, ὅτι συνίσταται στήν διαμεσικὴ ἐπικοινωνία μέ ἓνα ἀγαθό πνεῦμα.

Ὅλες οἱ μεταγενέστερες περιγραφές τῶν Πατέρων γιά τόν τρόπο ἐνέργειας τῶν προφητῶν, ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ὑπόκεινται στήν ἐξουσία ἐνός ἀγαθοῦ πνεύματος, πού τοὺς χρησιμοποιεῖ σάν ὄργανα, ὅπως ὁ γραφέας τήν πέννα ἢ ὅπως ὁ κιθαρωδός τήν κιθάρα. Συγκρίνοντας τοὺς λόγους τῶν μέ τὰ δεδομένα τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ γιά τό πῶς ἐνεργοῦν τὰ διάμεσα, διαπιστώνομε ἀπόλυτη συνταύτιση τῶν περιγραφῶν. Διότι καί τὰ διάμεσα δέν ὀμιλοῦν ἀπ' ἐαυτῶν, ἀλλά κινούμενα ἀπό ἓνα ἀόρατο πνεῦμα, τό ὅποιο τὰ χρησιμοποιεῖ ἀκριβῶς σάν ὄργανα γιά νά ἐκδηλωθῇ πρός τοὺς ἀνθρώπους.

Μέ τήν συνταύτιση τῶν εἰκόνων καί παρομοιώσεων ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἤδη διατυπωθεῖσα ἀποψή μας, ὅτι οἱ προφῆτες δέν ἦσαν τίποτε ἄλλο ἀπό μεσάζοντες. Δέν σημαίνει ὅμως ὅτι οἰοσδήποτε ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν νά καταστή ὄργανο μετάδοσης τοῦ θεοῦ θελήματος, ἐάν ὁ ἐσωτερικός μηχανισμός του δέν εἶναι καθαρὸς καί ἀπαλλαγμένος πνευματικῶν μικροβίων.

Ἡ ἐπιλογή τοῦ κατάλληλου ἀτόμου γίνεται ἀπό τήν Θεία Ἀρχή καί δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τίς γήινες γνώσεις του, ἀλλά μόνο ἀπό τήν ψυχικὴ του ἀγνότητα.

Κατωτέρω ἀναφέρομε μερικά ἀποσπάσματα ἀπὸ κείμενα τῶν Πατέρων, στά

όποια επιβεβαιώνεται ή συνταύτιση του προφητικού φαινομένου με τον πνευματισμό.

<<Όταν λοιπόν έλθη ο άνθρωπος που έχει το θεϊον πνεύμα σε συγκέντρωση δικαίων ανδρών που πιστεύουν στο θεϊο πνεύμα, και γίνη έντευξις προς τον θεόν της συγκεντρώσεως των ανδρών εκείνων, τότε ο άγγελος του προφητικού πνεύματος, ο εύρισκόμενος πλησίον του, γεμίζει τον άνθρωπον και αυτός όμιλεί στο πλήθος διά του άγιου πνεύματος, σύμφωνα με την βούληση του Κυρίου>> (Ερμᾶ, Ποιμῆν, έντολή ια΄ ΒΕΠ 3,64).

Έδῶ ο όμιλῶν προφήτης πληροῦται υπό του πνεύματος, τό όποιο όνομάζεται <<άγγελος του προφητικού πνεύματος>> και είναι ο άποκαλούμενος σήμερα πνευματικός όδηγός. Εύρίσκεται πλησίον του πάντοτε, αλλά τον <<γεμίζει>> μόνο όταν πρόκειται να λάβει χώραν ή έντευξις των συγκεντρωμένων ανδρών.

Η λέξη <<έντευξις>> σημαίνει συνομιλία, συναναστροφή. Άρα ή <<έντευξις προς τον θεόν>> έννοει την συνομιλία των ανδρών εκείνων με την θεότητα, μέσω του έχοντος τό θεϊον πνεύμα. Άσφαλῶς λοιπόν γινόταν μία πνευματιστική επικοινωνία στην συγκέντρωση εκείνη, κατά την όποια όμιλούσε μέν τό πνεύμα (ο άγγελος), αλλά υπεβάλλοντο συγχρόνως και έρωτήσεις από τους παρευρισκόμενους, ὡστε να συνομιλοῦν ὡς άνθρωπος προς άνθρωπον.

<<Διότι ούτε εκ φύσεως, ούτε με ανθρώπινη έννοια ήταν δυνατόν να γνωρίζουν οί άνθρωποι τόσο μεγάλα και θεϊκά πράγματα, αλλά με την άνωθεν δωρεά που κατήλθε στους άγιους άνδρες, οί όποιοι δέν χρειάστηκαν την τέχνη του λόγου ούτε μίλησαν με έριδες και φιλονεικίες, αλλά παρέσχον τους έαυτους των καθαρών στην ένέργεια του θεϊου πνεύματος, ὡστε τό έξ Ούρανού κατερχόμενο θεϊκό πληκτρο να χρησιμοποιεί τους δικαίους άνδρες σαν ὄργανα κιθάρας ή λύρας, για να άποκαλύψει σε μᾶς την θεία και ούράνια γνώση>> (Τουστίνου, Λόγος παραινετικός προς Έλληνας 8 ΒΕΠ 4,20).

Οί προφήτες <<κατ' έκστασιν των έν αυτοίς λογισμῶν, κινήσαντος αυτούς του θεϊου πνεύματος, ἄ ένηργοῦντο έξεφώνησαν, συγρησαμένου του πνεύματος ὡς ει αυλήτης αυλόν έμπνεῦσαι>> (Άθηναγόρου, Πρεσβεία περί Χριστιανῶν 9 ΒΕΠ 4,287). [Οί προφήτες έκτοπίσαντες τους ίδιούς των λογισμούς, κινηθέντες από τό θεϊον πνεύμα, εκφώνησαν αυτά που ένεργοῦντο μέσα τους, χρησιμοποιηθέντες (από τό πνεύμα) ὡπως ο αυλήτης φυσᾷ τον αυλόν].

Η άκριβής διατύπωση <<ἄ ένηργοῦντο έξεφώνησαν>> διευκρινίζει ότι ή ένέργεια του πνεύματος έντός της όντότητος των προφητῶν δέν ήταν λόγος ὡπως τον έννοοῦμε, αλλά μετάδοση έννοιῶν υπό μορφή πνευματικής άκτινοβολίας.

Επίσης οί παρομοιώσεις του προφήτου-μεσάζοντος σαν ὄργανο κιθάρας ή λύρας, που κτυπάται με τό ούράνιο πληκτρο (από τό ούράνιο πνεύμα) για να εκπέμψει τους ήχους του, δίδουν την εικόνα ότι ή επ' αυτών δράση του πνεύματος δέν είναι απ' ευθείας ήχος, αλλά ένέργεια (ο συνδυασμός των διαδοχικῶν κτυπημάτων), ή όποια μεταφράζεται από τό ὄργανο (τον προφήτη) σαν όμιλία.

Παραστατικά μπορούμε να παρομοιάσουμε τά κτυπήματα αυτά με τά κτυπήματα στα πληκτρα ενός ηλεκτρονικού ὑπολογιστή, τά όποια μέσα από

τόν μηχανισμό του μεταφράζονται στην ὀθόνη σέ λόγο ἢ σέ εἰκόνες. Γιά νά ἀποδώσει ὁμως ὁ μηχανισμός μέ ἀκρίβεια ὅσα θέλει νά παρουσιάσει ὁ χειριστής του, πρέπει νά εἶναι κατάλληλος καί καθαρός ἀπό ξένα στοιχεῖα.

Ἡ ἐσώτερη διείσδυση τοῦ πνεύματος στήν προσωπικότητα τῶν ἱερῶν συγγραφέων τοὺς κάνει νά μοιάζουν μέ γραφίδα, πού <<δέν γράφει ἀπό μόνη της, ἀλλά ἀπό τήν ἐξουσία ἐκείνου πού τήν κινεῖ>>. Ἡ γλῶσσα τους εἶναι <<ὑπέρτης ἄλλης ἐνεργείας καί μιμεῖται τήν γραφίδα>>, δηλ. δέν ὀμιλεῖ ἀφ' ἑαυτῆς. Ὅπως δέ ἡ λύρα ἢ ἡ κιθάρα πρέπει νά ἔχουν καλά τονισμένες χορδές γιά νά ἀποδώσουν τόν σωστό ἦχο, ἔτσι καί ἐκεῖνοι παρεσκεύασαν τήν ψυχή τους ὥστε νά ἤχῃ στίς ὑψηλές δονήσεις τοῦ πνεύματος, μεταδίδοντας τοὺς θείους λόγους⁽¹⁾.

Ἀπό τά προηγούμενα πιστεύομε πῶς γίνεται φανερό, ὅτι ἡ συγγραφή τῶν ἱερῶν κειμένων βασίστηκε στήν πνευματιστική ἐπικοινωνία, τήν ὁποία ἀποκαλοῦσαν θεοπνευστία. Ἡ ἀκριβής λοιπόν ἔννοια τῆς θεοπνευστίας, ταυτίζεται μέ τήν ἔννοια τοῦ ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ.

Στήν Καινή Διαθήκη ἡ λέξη αὐτή ἀπαντᾶται μόνο μία φορά, στό χωρίο: <<πᾶσα γραφή θεόπνευστος καί ἀφέλιμος πρός διδασκαλίαν, πρός ἐλεγχον, πρός ἐπανόρθωσιν, πρός παιδείαν τήν ἐν δικαιοσύνῃ>> (Β' Τιμ. 3,16). [Κάθε θεόπνευστη γραφή εἶναι καί ἀφέλιμη γιά διδασκαλία, γιά ἐλεγχον, γιά ἐπανόρθωση, γιά παιδεία μέ δικαιοσύνη].

Στό χωρίο αὐτό στηρίζονται ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον τά ἐπιχειρήματα γιά τήν θεοπνευστία ὀλόκληρης τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τότε ὁμως δέν ὑπῆρχε ἀκόμη ὁ Κανὼν τῆς Καινῆς Διαθήκης καί ἐπομένως ἀποκλείεται νά συμπεριλαμβάνεται στήν ἔννοια τοῦ ἀνωτέρω χωρίου.

Ἐξ ἄλλου στήν Κ. Διαθήκη μέ τήν λέξη <<αἱ γραφαί>> (μέ ἄρθρο) ἐννοεῖται πάντοτε ἡ Παλαιά Διαθήκη, ἐνῶ σέ ἐνικό ἀριθμό <<ἡ γραφή>> ἐννοεῖται κάποιο συγκεκριμένο προφητικό ἢ ἄλλο κείμενό της. Στό ἀνωτέρω κείμενο ὁμως δέν ὑπῆρχε κανένας λόγος ὁ Παῦλος μέσα στίς ὁδηγίες καί συμβουλές πρός τόν Τιμόθεο, νά παρεμβάλλει ξεκάρφωτα μία φράση γιά τήν θεοπνευστία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐπίσης, ἐάν ἐννοοῦσε τήν Π. Διαθήκη, θά ἔλεγε <<πᾶσαι αἱ γραφαί>> ἢ <<πᾶσα ἡ γραφή>> (μέ ἄρθρο), ὅπως συμβαίνει σέ ὅλα τά ἀνάλογα χωρία.

Συμπεραίνομε λοιπόν ὅτι μέ τίς λέξεις <<πᾶσα γραφή>> ὑπονοεῖται κάτι ἄλλο. Ἡ διεκρίνιση τῆς πραγματικῆς ἔννοιας διευκολύνεται ἀπό ἓνα ἄλλο χωρίο τοῦ Παύλου:

<<Τῷ δέ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίζαι κατά τό εὐαγγέλιόν μου καί τό κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατά ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένον, φανερωθέντος δέ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγήν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοήν πίστεως εἰς πάντα τά ἔθνη γνωρισθέντος, μόνῳ σοφῷ θεῷ διά Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας>> (Ρωμ. 16,25-27). [Εἰς δέ τόν δυνάμενον νά σᾶς στηρίξει κατά τό εὐαγγέλιό μου καί τό κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατά ἀποκάλυψιν ἑνός μυστηρίου πού ἐτηρεῖτο σέ σιγή ἐπὶ αἰῶνες, τό ὁποῖο φανερώθηκε τώρα μέ προφητικές γραφές κατ' ἐντολήν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ καί

έγνωρίσθηκε σέ όλα τά έθνη εἰς ὑπακοήν πίστεως, εἰς τόν μόνον σοφόν Θεόν, διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς Αὐτόν ἀνήκει ἡ αἰώνια δόξα].

Τί έννοεῖ ἐδῶ ὁ Παῦλος λέγοντας <<προφητικές γραφές>>; Δέν μπορεί νά εἶναι ἡ Παλαιά Διαθήκη, ἀφοῦ τονίζει πῶς μέσω αὐτῶν φανερώθηκε τώρα τό ἀπό αἰῶνων σεσιγημένον μυστήριον. Ἐπίσης δέν μπορεί νά εἶναι τά Εὐαγγέλια, διότι δέν ἐγράφησαν ἀρχικά σάν προφητικά κείμενα, ἀλλά σάν ἱστορικά κατατοπιστικά τεκμήρια γιά τήν ζωή καί τήν διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Ἐξ ἄλλου μερικά δέν εἶχαν γραφή ἀκόμη ἢ δέν εἶχαν διαδοθῆ. (Ἡ πρὸς Ρωμαίους ἐγράφη τό ἔτος 58 μ.Χ.).

Ἐπομένως οἱ προφητικές γραφές ἦσαν κείμενα σύγχρονα τῶν Ἀποστόλων, ἤτοι τά κείμενα τά ὅποια ἐλαμβάνοντο εἴτε ἀπό τοὺς ἴδιους (ἀφοῦ καί αὐτοὶ εἶχαν τό προφητικό χάρισμα), εἴτε ἀπό τοὺς προφήτες τῶν διαφόρων χριστιανικῶν κοινοτήτων. Πρόκειται λοιπόν γιά τά κείμενα τῶν διεξαγόμενων πνευματιστικῶν ἐπικοινωνιῶν, οἱ ὅποιες ἐγίνοντο συχνότατα, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν μεγάλη διάδοση καί ἐκτίμηση τῶν προφητῶν μεταξύ τῶν πρώτων χριστιανῶν.

Σέ αὐτές τίς γραφές ἀναφέρεται ὁ Παῦλος. Διότι κατά τήν διάρκεια τῶν ἐπικοινωνιῶν δέν ἐλαμβάνοντο μόνο διδασκαλίες καί ἀποκαλύψεις, ἀλλά ἐγίνοντο καί νουθεσίες, καθοδηγήσεις, ἐλεγχος τῶν κακῶς κειμένων, ἐπανορθώσεις τῶν παρεκτρεπομένων, διαπαιδαγώγηση τῶν ἀμφιταλαντευομένων καί πλείστα ἄλλα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί σήμερα στίς πνευματιστικές συνεδριάσεις. Κάθε θεόπνευστη γραφή λοιπόν, λέγει ὁ Παῦλος, εἶναι καί ὠφέλιμη, διότι ἀποβλέπει σέ κάποιον εἰδικό σκοπό.

Ἐπί παραδείγματι, μέ τέτοιες προφητικές γραφές εἰδοποιήθησαν οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων γιά τήν ἐπερχόμενη ὄλοσχερῆ καταστροφή τῆς πόλης (συντελεσθεῖσα τό 70 μ.Χ. ὑπό τοῦ Τίτου) καί ἀναχώρησαν πρὶν ἀπό τόν πόλεμο, ὅπως λέγει ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος (Ἐκκλ. Ἱστ. III 3 PG 145, 897):

<<Οἱ δέ λοιποὶ (ἐκ τῶν ἀποστόλων) ἀπό τίς ἐπιβουλές τῶν Ἰουδαίων ἀπεμακρύνθησαν τῆς Ἰουδαϊκῆς γῆς. Ὅχι μόνον αὐτοὶ, ἀλλά καί στόν λαό τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, μέ μυστικούς καί θείους χρησμούς τῶν ἐκεῖ δοκίμων (προφητῶν), ἐκδοθέντων ἀπορρήτως δι' ἀποκαλύψεως, πρὶν ἀπό τόν πόλεμο, δόθηκε ἐντολή νά ἀναχωρήσουν ἀπό τήν πόλη, καί νά κατοικήσουν σέ κάποια ἄλλη πόλη, ὀνομαζόμενη Πέλλα...>>.

Τά κείμενα αὐτά, οἱ γραφές ἢ πνευματιστικές ἐπικοινωνίες τῶν Ἀποστόλων, μαζί μέ τήν ἀρχική γραπτή διδασκαλία τοῦ Κυρίου⁽²⁾, ἀπετέλεσαν τήν βάση γιά τήν συγγραφή τῶν Εὐαγγελίων καί τῶν Ἐπιστολῶν.

Κατά τήν συγγραφή οἱ Ἀπόστολοι δέν εὐρίσκοντο σέ κατάσταση ἄμεσης ἐπαφῆς (ἐπικοινωνίας), ἀλλά ἐγραφαν βάσει τῶν δοθειῶν ὁδηγιῶν, ἐρμηνειῶν καί ὑποδείξεων. Ἄρα, κατά μέν τήν ἐπικοινωνία λειτουργοῦσαν ὡς ὄργανα τοῦ θείου πνεύματος, κατά δέ τήν συγγραφή τῶν κειμένων ἐνεργοῦσαν ὡς αὐτεξούσιοι ἄνθρωποι, πιστοὶ ὅμως στίς διατάξεις τῆς Θεότητος, χωρίς νά ἐκφεύγουν ἀπό τά πλαίσια τῶν θείων διδασκαλιῶν.

Ἡ θεοπνευστία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀνάγεται στήν θεοπνευστία τῶν Λόγων τοῦ Κυρίου ἀφ' ἑνός καί στήν θεοπνευστία τῶν γραφῶν πού ἐλάμβαναν οἱ Ἀπόστολοι. Τά λοιπά στοιχεῖα τῶν κειμένων (ἀσπασμοί, προσωπικές πληροφορίες κλπ.), ὀφείλονται στήν γραφίδα τῶν συγγραφέων καί βεβαίως γι' αὐτά δέν υφίσταται λόγος νά ἀποκαλοῦνται θεόπνευστα.

Περαιτέρω γίνεται λόγος, ἐάν οἱ ἱεροί συγγραφεῖς ἤρχοντο σέ κατάσταση ἔκστασης. Ὁ ὅρος *ἔκσταση* ἀντιστοιχεῖ περίπου στά σημερινά ὑπνωτιζόμενα διάμεσα. Ἐφ' ὅσον ὅμως οἱ μεγάλοι Πατέρες (Ὠριγένης, Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Χρυσόστομος, Ἐπιφάνιος, Ἰερώνυμος κλπ.), ἀπορρίπτουν τήν ἔννοια τῆς θεοπνευστίας ὡς ἔκστασεως, συμπεραίνομε ὅτι οἱ ἱεροί συγγραφεῖς ἀνήκαν στήν κατηγορία τῶν ἐν ἐγγρηγόρει μεσαζόντων, ἤτοι ἐκείνων πού διατηροῦν τήν αὐτοσυνειδησία τους κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπικοινωνίας.

Αὐτό ὅμως δέν συνεπάγεται συμμετοχήν τῶν ἰδικῶν τους ἀντιλήψεων στήν διατύπωση τῶν ἐννοιῶν τοῦ κειμένου. Ὑπάρχει μὲν ἡ αὐτοσυνειδησία, ἀλλά ἡ αὐτενέργεια καί οἱ ἴδιοι λογισμοί ἔχουν περιοριστεῖ στό ἐλάχιστο, γιά νά μὴν ἐπηρεάζεται ὁ μεταδιδόμενος λόγος.

Ὅταν ἐγράφησαν τά κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης ἦσαν καθαρῶτα καί ἀκριβέστατα στίς ἐννοίές τους. Μὲ τίς συνεχεῖς ἀντιγραφές ὅμως καί μέ τίς ἀναθεωρήσεις πού κατά καιροὺς ἔλαβαν χώρα, προέκυψαν πλεῖστες παραλλαγές τοῦ κειμένου, ὑπολογιζόμενες περίπου σέ 250.000! Βεβαίως τό μέγιστο μέρος ἐξ αὐτῶν συνίσταται σέ ἐπουσιώδεις διαφορές, ἀλλά ὑπάρχουν καί ἀρκετές νοηματικές διαφορές, οἱ ὁποῖες ἐξακολουθοῦν νά προβληματίζουν τοὺς κριτικούς⁽³⁾.

Οἱ ἀλλοιώσεις φυσικά δέν εἶναι δυνατόν νά θεωροῦνται θεόπνευστες. Γι' αὐτό ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἀρχικῆς γραφῆς σέ κάθε χωρίο ἐμφανιζόμενο ὑπὸ δύο ἢ περισσότερες μορφές, εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος γιά τήν κατανόηση τοῦ πραγματικοῦ του νοήματος.

(1) Αὐτά λέγουν οἱ Χρυσόστομος καί Θεοδώρητος. Γιά τίς παραπομπές βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 1 σελ. 113.

(2) Ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου κατεγράφη ἀρχικά ὑπὸ μορφή αὐτοτελῶν λόγων καί διηγήσεων, πού εἶχαν τίτλο «τὰ Λόγια». Πρόκειται γιά ἄγνωστο σήμερα κείμενο, βάσει τοῦ ὁποῖου ἐξηγεῖται ἡ ὁμοιότητα τῶν παράλληλων διηγήσεων στους Συνοπτικούς, ἀπό τοὺς κριτικούς δὲ ὀνομάζεται «πηγή Q». Πιστεύομε ὅτι τό ἔργο αὐτό κάποτε θά εὐρεθῆ αὐτάξια, διότι δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπέ-
τραψε ἡ Θεία Πρόνοια τήν ἐξαφάνιση τοῦ σημαντικώτερου στοιχείου ἀπὸ τήν θεμελίωση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

(3) Στήν παραῦσα ἐργασία χρησιμοποιοῦμε βασικά τίς ἐκδόσεις τῶν Nestle-Aland καί τοῦ Νικολάου Λούδαρι.

Ἀκόμη, προτείνομε νοηματικές διορθώσεις στό κείμενο, βάσει παραλλαγῶν πού τῶζονται σέ κώδικες ἢ σέ κείμενα ἀρχαίων συγγραφέων, στά ἐξῆς χωρία: Ματθ. 22,29 - Μάρκ. 12,24 (σελ. 187-188)· Λουκ. 24, 39 (σελ. 293)· Ρωμ. 5,14 (σελ. 213)· Β' Κορ. 4,10 (σελ. 250)· καί Α' Ἰωάν. 4,3 (σελ. 235).

17. Ἡ ἔλευση τοῦ Παράκλητου

Στὴν τελευταία ἀποχαιρετιστήρια συγκέντρωση τοῦ Ἰησοῦ με τοὺς μαθητές του, στὸν μυστικό δεῖπνο, τοὺς ἔδωσε τίς τελευταῖες ὑποθήκες καὶ ὁδηγίες, πρὶν προχωρήσει στὸν σταυρικό θάνατο, ἐνθαρρύνοντάς τους νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ ἀναμενόμενα συνταρακτικά γεγονότα καὶ νὰ προχωρήσουν ἀποφασιστικά στὴν ἀποστολή τους.

Στὴν ὁμιλία του ὁ Κύριος τοὺς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἀποστείλει στὸν κόσμον τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, πού θὰ ὀλοκληρώσει τὴν διδασκαλία του. Τὰ σχετικὰ ἐδάφια συνιστοῦν πέντε ἐνότητες λόγων στὰ κεφάλαια 14-16 τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου:

Λόγος Α': <<Ἐάν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε, καὶ γὰρ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ᾦ, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό οὐδέ γινώσκει· ὑμεῖς γινώσχετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἐστίν>> (Ἰωάν. 14,15-17). [Ἐάν με ἀγαπᾶτε, τηρήσατε τίς ἐντολές μου, καὶ ἐγὼ θὰ ζητήσω ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ θὰ σᾶς δώσει ἄλλον Παράκλητον, γιὰ νὰ εἶναι μαζί σας στὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, τὸ ὁποῖο ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ λάβει, διότι δὲν τὸ βλέπει οὔτε τὸ γνωρίζει· σεῖς ὁμως τὸ γνωρίζετε, διότι μένει μαζί σας καὶ εὑρίσκεται ἐντός σας].

Λόγος Β': <<Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν>> (Ἰωάν. 14,25-26). [Αὐτὰ σᾶς εἶπα μένοντάς ἀκόμη μαζί σας, ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὸ ὁποῖο θὰ στείλει ὁ Πατήρ στὸ ὄνομά μου, ἐκεῖνος θὰ σᾶς διδάξει τὰ πάντα καὶ θὰ σᾶς ὑπενθυμίσει ὅλα ὅσα σᾶς εἶπα].

Λόγος Γ': <<Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρός ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε>> (Ἰωάν. 15,26-27). [Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖο θὰ σᾶς στείλω παρὰ τοῦ Πατρός, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ὁποῖον ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρός, ἐκεῖνος θὰ μαρτυρήσει γιὰ μένα· καὶ ἐσεῖς ἐπίσης μαρτυρεῖτε, διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦσασταν μαζί μου].

Λόγος Δ': <<Ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν· συμφέρει ὑμᾶς ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω, ἐάν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐάν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως· περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με· περὶ δὲ κρίσεως· ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται>> (Ἰωάν. 16,7-11). [Ἐγὼ τὴν ἀλήθεια σᾶς λέγω· σᾶς συμφέρει νὰ ἀπέλθω, διότι ἐάν δὲν ἀπέλθω, δὲν θὰ ἔλθῃ πρὸς ἐσᾶς ὁ Παράκλητος· ἐάν ὁμως φύγω, θὰ στείλω αὐτὸν πρὸς

ἐσᾶς. Καί ἐλθὼν ἐκεῖνος θά ἐλέγξει τόν κόσμον περί ἁμαρτίας, περί δικαιοσύνης καί περί κρίσεως. Περί ἁμαρτίας μέν, διότι δέν πιστεύουν σέ μένα· περί δικαιοσύνης δέ, διότι πηγαίνω πρὸς τόν Πατέρα καί δέν θά μέ βλέπετε· περί δέ κρίσεως, διότι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔχει κριθῆ].

Λόγος Ε': <<Ἐτι πολλά ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. Ὅταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καί τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμέ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καί ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμὰ ἐστὶ· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καί ἀναγγελεῖ ὑμῖν>> (Ἰωάν. 16,12-15). [Ἐχω ἀκόμη πολλά νά σᾶς εἰπῶ, ἀλλά δέν μπορεῖτε τώρα νά τὰ ἀνθέξετε. Ὅταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, θά σᾶς ὀδηγήσει σέ ὅλη τὴν ἀλήθεια. Διότι δέν θά ὁμιλήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλά θά διδάξει ὅσα θά ἀκούσει, καί θά σᾶς ἀναγγελεῖ τὰ μέλλοντα νά συμβοῦν. Ἐκεῖνος θά μέ δοξάσει, διότι ἀπὸ ἐμέ θά λάβει καί θά σᾶς τὰ ἀναγγελεῖ. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ εἶναι ἰδικά μου, γι' αὐτό εἶπα, ὅτι ἀπὸ ἐμέ θά λάβει καί θά σᾶς ἀναγγελεῖ].

Στοὺς Λόγους αὐτοὺς ὁ Παράκλητος ἢ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ τρίτο Σκέλος τῆς Τριαδικῆς Θεότητος.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Παράκλητου στὸν κόσμον, μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Ἰησοῦ, ἔχει τοὺς ἐξῆς σκοποὺς:

α) Νά ὑπενθυμίσει στοὺς ἀνθρώπους ὅλα ὅσα ἐδίδαξε ὁ Κύριος, τὰ ὁποῖα ἢ λησμονήθηκαν, ἢ ὑπέστησαν ἀλλοιώσεις, ἢ ἔχασαν τὴν ἀρχικὴ τους καθαρότητα.

β) Νά συμπληρώσει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου μέ ὅλα ὅσα ἀπέφυγε νά ἀναπτύξει στοὺς μαθητὲς του, ἐπειδὴ δέν ἦσαν ἀκόμη ἀρκετὰ ὄριμοι νά τὰ ἀνθέξουν.

γ) Νά ἐλέγξει τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τίς ἁμαρτίες τους, γιὰ τὴν δικαιοσύνην πού ἀσκοῦν ἐναντι τῶν συνανθρώπων τους, καί γιὰ τὴν κρίσην πού τοὺς ἀναμένει ἐνώπιον τοῦ Οὐρανοῦ Δικαστηρίου.

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Παράκλητου δέν ἀπευθύνεται μόνο στὸ στενὸ ἀκροατήριον τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ διαχρονικὰ σέ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Συνεπῶς δέν εὐσταθεῖ ἡ ἐρμηνεῖα πού δίδεται, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀναφέρεται στὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς. Οἱ μαθητὲς δέν ἦταν δυνατόν νά εἶχαν ἤδη ξεχάσει ὅσα εἶχαν διδαχθῆ, ἀλλὰ οὔτε καί ἐγιναν ἱκανοὶ σέ τόσο μικρὸ διάστημα νά ἀνθέξουν ὅσες ἀλήθειες ἀπέκρυψε ὁ Κύριος στὴν τριετὴ συνεχῆ διδασκαλίαν του.

Στὰ γεγονότα τῆς πεντηκοστῆς ἐπαληθεύονται οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ λίγο πρὶν τὴν Ἀνάληψιν: <<καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς ἣν ἠκούσατέ μου· ὅτι Ἰωάννης μέν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δέ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας>> (Πράξ. 1,4-5). [Καί ἐνῶ συνέτρωγε μαζί τους, τοὺς παρήγγειλε: Μὴν ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νά περιμένετε τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς πού ἀκούσατε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι ὁ Ἰωάννης μέν ἐβάπτισε

μέ νερό, σεις δέ θά βαπτισθίτε έν Πνεύματι Ἁγίῳ, ὄχι μετά ἀπό πολλές ἡμέρες].

Ἐγίνε λοιπόν ἓνα εἶδος βαπτίσματος τῶν μαθητῶν, ὥστε νά ἐνίσχυθοῦν στήν διάδοση τῆς νέας διδασκαλίας, χωρίς ὅμως νά ἰκανοποιοῦνται οἱ τρεῖς σκοποὶ τῆς ἐπαγγελίας γιά τήν ἔλευση τοῦ Παρακλήτου.

Οἱ εἰδικοί θεολόγοι πού ἀσχολήθηκαν μέ τά ἀνωτέρω χωρία τοῦ Ἰωάννη, ἀναζητοῦν τίς πηγές του, σέ ὄ,τι ἀφορᾶ τά λεγόμενα περί Παρακλήτου - Πνεύματος, εἴτε στήν Παλαιά Διαθήκη, εἴτε στόν Γνωστικισμό, στά Ἑρμητικά κείμενα, στά ἀπόκρυφα τῆς Π. Διαθήκης, στόν Φίλωνα τόν Ἀλεξανδρεά, στούς Ἑσσαίους, στά χειρόγραφα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, στά γνωστικά κείμενα τοῦ Nag Hammadi κλπ. Ὑπάρχουν ἑννέα σχετικές θεωρίες Δυτικῶν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν μέ λεπτομερειακές ἀναλύσεις νά ἀποδείξουν τήν ἀμεση ἢ ἔμμεση ἐξάρτηση τοῦ Ἰωάννη ἀπό μία ἢ περισσότερες ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν(1).

Ὁ Ἰωάννης ἦταν ἀπλῶς ψαρᾶς καί δέν φαίνεται νά διέθετε φιλοσοφική ἢ θεολογική προπαιδεία. Γαλουχήθηκε ἀποκλειστικά μέ τά νάματα τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως στά κεφάλαια 13-16 δέν παρουσιάζει δικές του ἀπόψεις, ἀλλά μεταφέρει ἀκριβῶς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ, διότι βρισκόταν δίπλα του καί κατέγραφε σάν μαγνητόφωνο στή μνήμη του κάθε λέξη τοῦ Κυρίου. Ἦταν ὁ ἀγαπημένος μαθητής, ὁ πιστός, ἀφοσιωμένος καί προσηλωμένος στόν Διδάσκαλο. Ἐκείνη τήν κρίσιμη νύχτα κυριολεκτικά κρεμόταν ἀπό τά χεῖλη του, γιά νά μήν χάσει οὔτε μία λέξη. Δέν εἶναι παράξενο λοιπόν πού μετά ἀπό πολλά χρόνια, ὅταν ἔγραψε τό εὐαγγέλιο, κατέγραψε μέ ἀκρίβεια τά σημαντικώτερα σημεῖα ἀπό τήν πολύ ἐκτενέστερη ὁμιλία τοῦ Κυρίου.

Τό παράξενο εἶναι ὅτι οἱ Δυτικοὶ θεολόγοι ἀναζητοῦν ἄλλες πηγές μέ παράλληλα χωρία ἢ ὁμοειδεῖς διατυπώσεις ἢ ἀνάλογες χρήσεις τῶν ἰδίων λέξεων, καί οὐδεὶς ἐξετάζει σάν ἐνδεχόμενο ἔστω τήν περίπτωση νά ἐλέχθησαν τά περί Παρακλήτου-Πνεύματος ἀπό τό στόμα τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ, τά ὁποῖα ἀπλῶς μεταφέρει ἀπό μνήμης ὁ Ἰωάννης στό εὐαγγέλιό του, χωρίς νά ἔχει ὑπ' ὄψιν του ἢ νά εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπό οποιαδήποτε ἄλλη πηγή.

Εἶπαμε ἤδη ὅτι ἡ ἐπαγγελία γιά τήν ἀποστολή τοῦ Παρακλήτου ἀπευθύνεται σέ ὀλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα. Ἀφοῦ ὅμως δέν ἀφορᾶ τήν ἐπιφοίτηση τῆς πεντηκοστῆς, σημαίνει πῶς ἐπρόκειτο γιά μία ὑπόθεση πού θά ἐπραγματοποιεῖτο στό ἀπώτερο μέλλον.

Ὁ Χριστός γνόριζε πολύ καλά ὅλη τήν διαδρομή πού θά ἀκολουθοῦσε τό θεῖο μήνυμά του ἀνάμεσα στούς αἰῶνες. Γνόριζε τίς αἰρέσεις, τίς διαμάχες, τίς διαστροφές, παρανοήσεις καί ἀλλοιώσεις τῆς διδασκαλίας του, τά ἐγκλήματα πού θά διεπράττοντο στό ὄνομά του, τοὺς πολύπλοκους θεσμούς καί τελετουργίες πού θά ἦσαν ξένα πρὸς τήν ἀρχική ἀπλότητα τοῦ μηνύματος. Γνόριζε ἐπίσης τίς καλές καί ἅγιες πράξεις τῶν πιστῶν ὁπαδῶν του, τήν ἀγάπη πού θά ὀδηγοῦσε σάν φωτεινό ἄστρο τοὺς ἀνθρώπους, τήν ἀνύψωση τοῦ μηνύματός του ἀπό ἐμπνευσμένους σημαιοφόρους, τήν ἐνίσχυση καί σωτηρία τῶν ἀσθενῶν καί ἀδυνάτων, πού θά ἀντλοῦσαν ἀδάμαστη δύναμη ἀπό τήν διδασχὴ του. Μέ δύο λέ-

Ξεις, γνώριζε τήν περιοδική ανύψωση και κατάπτωση του μηνύματός του, αλλά και ότι δεν θα έσβυνε ποτέ στους αιώνες.

Γνώριζε όμως ότι πολλές λεπτομέρειες και απόρρητες γνώσεις της διδασκαλίας του θα έχανοντο ή θα έληθμονοῦντο. Ἀφοῦ και οἱ μαθητές δεν ἦσαν σέ θέση νά μάθουν περισσότερα ἀπό ὅσα ἐδιδάχθησαν, πόσο μάλλον οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, πού ἐδιδάσκοντο μέσω τῶν μαθητῶν. Καί ἀπό τίς μεταδοθεῖσες γνώσεις λοιπόν ἄλλες ἐχάθησαν καί ἄλλες ὑπέστησαν τροποποιήσεις ἄσχετες μέ τήν ἀρχική τους καθαρή διατύπωση.

Ὁ Ἰωάννης λέγει ὅτι ἐάν κατεγράφοντο ὅλα ὅσα ἔκαμε ὁ Ἰησοῦς, δέν θά χωροῦσε ὅλος ὁ κόσμος τά βιβλία πού θά ἐγράφοντο (Ἰωάν. 21,25). Ἄρα, τά γραφέντα περιέχουν ἕνα ἐλάχιστο μόνο μέρος ἀπό ὅσα εἶπε καί ἐδίδαξε ὁ Κύριος.

Γιά τήν συμπλήρωση ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ κενοῦ καί τήν ἐπανόρθωση τῶν διά μέσου τοῦ χρόνου γενομένων πολύμορφων τροποποιήσεων καί παρεξηγήσεων τῆς θείας διδασκαλίας, ἡ Θεότης ἐπρόβλεψε τήν ἀποστολή στό μέλλον τοῦ Παράκλητου ἢ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν οἱ συνθήκες τῆς ἀνθρωπότητος θά ἦσαν κατάλληλες νά δεχθοῦν Ἐκεῖνον πού στό Ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θά ὑλοποιοῦσε τούς τρεῖς στόχους τῆς ἀναφερθείσης ἐξαγγελίας: Τήν ὑπενθύμιση τῶν ὀρθῶν λόγων, τήν συμπλήρωση ὧν δέν ἀπεκάλυψε ὁ Κύριος, καί τόν ἔλεγχο τῆς ἀνθρωπότητος γιά τίς ἁμαρτίες της.

Ἡ ἔλευση τοῦ Παράκλητου, λοιπόν, εἶναι ἕνα ἀναμενόμενο ἱστορικό γεγονός. Μέ ποιόν τρόπο ὅμως θά πραγματοποιηθῆ;

Κατά τήν ἰδική μας ἀποψη, θά λάβει χώρα μέσω ἑνός νέου προφήτου, ὁ ὁποῖος φωτιζόμενος ἀπ' εὐθείας ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα θά ἀναλάβει νά μεταδώσει στήν ἀνθρωπότητα τήν νέα ὀλοκληρωμένη διδασκαλία τοῦ Οὐρανοῦ, στήν ὁποία θά περιλαμβάνονται οἱ τρεῖς στόχοι πού προδιέγραψε ὁ Κύριος.

Ὁ νέος προφήτης θά ὁμιλεῖ ἀκριβῶς ὅπως καί οἱ παλαιοί, δηλαδή μέσω τῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας. Δέν θά ἔρχεται ὅμως σέ ἐπαφή μέ ὁποιοδήποτε πνεῦμα, ὅπως οἱ κοινοί μεσάζοντες, ἀλλά μέ αὐτό τοῦτο τό Ἅγιον Πνεῦμα, τό ὁποῖο θά δώσει λεπτομερεῖς, ἀκριβέστατες καί πληρέστατες ἀπαντήσεις σέ ὅλα τά θέματα πού ἀπασχολοῦν τόν ἄνθρωπο.

Ἡ ἔλευση τοῦ νέου προφήτου ἀναγγέλεται ἤδη ἀπό τήν Π. Διαθήκη, ὅταν ὁ Κύριος λέγει στόν Μωϋσῆ: <<προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὡσπερ σέ καί δώσω τό ῥῆμα μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καί λαλήσει αὐτοῖς καθότι ἄν ἐντείλωμαι αὐτῷ· καί ὁ ἄνθρωπος ὅς ἐάν μή ἀκούσῃ ὅσα ἐάν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ>> (Δευτ. 18,18-19). [Θά ἀναστήσω εἰς αὐτούς ἕναν προφήτην ἀπό τούς ἀδελφούς των ὅμοιον πρὸς ἐσένα καί θά δώσω τούς λόγους μου στό στόμα του καί θά ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτούς ὅπως ἐγὼ θά τόν καθοδηγῶ. Καί ὁ ἄνθρωπος πού δέν θά ἀκούσῃ ὅσα θά εἰπῆ ὁ προφήτης ἐκεῖνος στό ὄνομά μου, ἐγὼ θά τόν τιμωρήσω].

Ἡ προφητεία αὕτη ἀπό τόν ἀπόστολο Πέτρο (Πράξ. 3,22) καί τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδίδεται στόν Μεσσία. Ὅμως ὁ Χριστός δέν ἦταν ἀπλῶς

προφήτης, αλλά ο ίδιος ο Κύριος. Δεν ήταν όμοιος με τον Μωϋσή, αλλά πολύ ανώτερος από αυτόν, ως ενανθρωπήσας Θεός. Συνεπώς από τις λέξεις <<ώσπερ σέ>> αποκλείεται έντελώς να έννοεΐται στό χωρίο αυτό ο Μεσσίας.

Άπομένει λοιπόν ή έρμηνεία, ότι προαναγγέλεται ο μέγας προφήτης του μέλλοντος, ίσοδύναμος του Μωϋσέως και άπαλλαγμένος των άτελειών εκείνου, ο όποιος θά μεταδώσει στην ανθρωπότητα τά <<ρήματα του Κυρίου>>, όμιλών τούς λόγους που ο Κύριος θά θέσει στό στόμα του.

Βεβαίως, όσοι έπικοινωνοϋν σήμερα με τον Πνευματικό κόσμο ή άσχολοϋνται όπωσδήποτε με τον πνευματισμό, δεν σημαίνει ότι έκπροσωποϋν τον Παράκλητον. Διότι ο νέος προφήτης πρέπει να είναι ένας μοναδικός άνθρωπος, ειδικός άπεσταλμένος του Ούρανοϋ, για να μήν δημιουργηθή σύγχυση μεταξύ των μεταδόσεων δύο ή περισσότερων ανθρώπων.

Θά πρέπει δέ να γίνει σαφής διαχωρισμός του μοναδικού αυτού νέου προφήτου, από τούς πολλούς ψευδόχριστους και ψευδοπροφήτες, οι όποιοι προαναγγέλεται ότι θά έλθουν για να πλανήσουν ει δυνατόν και τούς έκλεκτούς (Ματθ. 24,24-25· Μάρκ. 13,22).

Πιστεύομε ότι μόνο με αυτόν τον τρόπο δικαιολογείται άπόλυτα και ύλοποιείται έπακριβώς ή έξαγγελία του Κυρίου περί άποστολής του Παράκλητου. Η δέ προφητευθεΐσα νέα έλευση του Ήλία ή Ίωάννου του Βαπτιστού στον κόσμο μας (Ματθ. 11,14) δεν φαίνεται άσχετη ή ανεξάρτητη από τό άνωτέρω θέμα. Σχηματίζουν έναν συνδυασμό δύο παράλληλων γεγονότων, τά όποια θά σημάνουν τήν νέα αναγέννηση τής ανθρωπότητας.

(1) Βλέπε αναλυτικά εις Βασ. Τσάκωνα, *Η περί Παρακλήτου-Πνεύματος διδασκαλία του Εξαγγελιστού Ιωάννου*, Έν Αθήναις 1978, σελ. 128 κ.έ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΑΡΧΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ἡ ἀπόρρητη διδασκαλία

Ὅταν οἱ μαθητές ρώτησαν τόν Κύριον γιά τό νόημα μιᾶς παραβολῆς, αὐτός ἀπάντησε: <<ὕμιν δέδοται γνῶναι τά μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνοις δέ οὐ δέδοται>> (Ματθ. 13,11). [Σέ ἐσᾶς ἔχει δοθῆ νά γνωρίσετε τά μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, σέ ἐκείνους δέ δέν ἔχει δοθῆ].

Στόν κόσμο ὁ Χριστός μιλοῦσε πάντοτε μέ παραβολές, ἀνάλογα μέ τήν ἱκανότητά τους νά ἀντιλαμβάνονται τήν διδασκαλία του. Ὅταν ὁμως βρισκόταν μόνος μέ τούς μαθητές του, ἐπέλυε καί ἐξηγοῦσε ὅλα τά νοήματα τῶν παραβολῶν (Μάρκ. 4,33-34).

Ἦτο συνεπῶς μιᾶ ἰδιαίτερη, βαθύτερη καί πιό ἀποκαλυπτική διδασκαλία, τήν ὁποία ἐγνώριζαν οἱ μαθητές, χωρίς νά γνωστοποιεῖται στό εὐρύτερο κοινό. Ὅταν ἀνέλαβαν τό ἀποστολικό τους ἔργο, ἐξακολούθησαν τήν ἴδια τακτική, νά μήν ἀποκαλύπτουν σέ ὅλους τίς ὑψηλότερες ἀλήθειες τῆς νέας διδασκαλίας, παρά μόνο στούς πνευματικά καλλιεργημένους πιστούς.

Ἡ ἀρχική καταγραφή τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου ἦταν μιᾶ συλλογή αὐτοτελῶν λόγων, παραβολῶν καί διηγήσεων ἀπό τήν ζωή τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἔφερε τόν τίτλο <<τά Λόγια>>. Σέ αὐτήν περιείχοντο ὄχι μόνο ὅσα δίδασκε ὁ Κύριος στόν λαό, ἀλλά καί πολλά ἀπό ὅσα ἐξηγοῦσε ἰδιαίτερα στούς μαθητές του. Ἔτσι <<τά Λόγια>> συγκροτοῦσαν τήν ὀλοκληρωμένη διδασκαλία, περιέχοντας καί τά ἀπόρρητα σημεῖα τῆς.

Τό ἔργο αὐτό ἀντικαταστάθηκε ἀργότερα ἀπό τόν Κανόνα τῆς Καινῆς

Διαθήκης. Ἐπειδή ἀκριβῶς περιεῖχε ἀπόρρητα σημεῖα, δέν διεδίδετο εὐρύτερα, ἔπαυσε νά ἀντιγράφεται καί λησμονήθηκε. Χρησίμευσε ὅμως σάν κοινή πηγή γιά τήν συγγραφή τῶν συνοπτικῶν Εὐαγγελίων, ἔτσι δέ ἐξηγοῦνται οἱ ἐκτεταμένες ὁμοιότητες μεταξύ αὐτῶν.

Ἐν τούτοις τό κείμενο τῶν <<Λογίων>> δέν περιῆλθε ὀλόκληρο στά κείμενα τῶν Εὐαγγελίων, ἀλλά παρελείφθησαν τά ἀπόρρητα σημεῖα. Ἐπί πλέον ὑφίσταντο καί ἄλλα στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, μή καταγραφέντα, τά ὁποῖα μετεδίδοντο μόνο προφορικά ἀπό τούς Ἀποστόλους καί προφορικά ἔφθασαν μέχρι τούς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως λένε οἱ ἴδιοι (βλ. καταωτέρω).

Οἱ συγγραφεῖς τοῦ Α' αἰῶνα, ἰδιαίτερα ὅσοι συνδέθηκαν ἄμεσα μέ τούς Ἀποστόλους, τελοῦντες ἐν γνώσει καί τῶν <<Λογίων>> καί τῆς προφορικῆς διδασκαλίας, παρεμβάλλουν στά κείμενά τους πολλά στοιχεῖα ἢ λόγια τοῦ Κυρίου μή ὑπάρχοντα στήν Καινή Διαθήκη. Αὐτά προβληματίζουν σοβαρά τούς κριτικούς καί πολλοί τά θεωροῦν ὡς νόθα ἢ ἀμφιβαλλόμενα, ἐπειδή πιστεύουν ὅτι προέρχονται ἀπό ἀπόκρυφες πηγές. Πιστεύομε ὅμως ὅτι ἡ προέλευσή τους ἀνάγεται ἀφ' ἑνός στό κείμενο τοῦ βιβλίου τῶν Λογίων καί ἀφ' ἑτέρου στήν ἀγραφή διδασκαλία.

Τό φαινόμενο αὐτό παρατηρεῖται ἀποκλειστικά στά ἔργα τοῦ Α' αἰῶνα. Θεωροῦμε δέ σάν σημαντικώτατο κριτήριο γιά τήν χρονολογική τοποθέτηση ἑνός συγγράμματος στήν περίοδο τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ, τό ὅτι ἐμπεριέχει τέτοια λόγια τοῦ Κυρίου μή ὑπάρχοντα στήν Καινή Διαθήκη.

Οἱ συγγραφεῖς τῶν ἔργων, γνωρίζοντας ὅτι δέν ἀπευθύνονται στό εὐρύτερο κοινό, ἀλλά μόνο στούς πιά προηγμένους πιστούς, συνιστοῦσαν στούς ἀποδέκτες τῶν ἀντιγράφων νά μήν τά κοινοποιοῦν στούς ἀμύητους. Ἐτσι τά σημαντικώτατα αὐτά ἔργα, ἐφ' ὅσον δέν διεδίδοντο ἐλεύθερα, βαθμιαίως ἔπαυσαν νά ἀντιγράφονται καί τά λίγα διατηρούμενα ἀντίτυπα εὐρίσκοντο στά χέρια ὅσων διατηροῦσαν τόν ἀπόηχο τῆς ἀρχαίας παράδοσης.

Μέ τόν τρόπο αὐτό δημιουργήθηκαν δύο κύρια ρεύματα στήν χριστιανική διδασχῆ: Τό ἕνα περιεῖχε τά γνωστά θέματα, βάσει τῶν ὁποίων γινόταν ἡ κατήχηση εἰσδοχῆς στόν Χριστιανισμό καί περιελήφθη στά γραφέντα εὐαγγέλια καί ἐπιστολές πού ἀπετέλεσαν τήν Καινή Διαθήκη. Τό ἄλλο περιεῖχε τά ἀγνωστα θέματα, στά ὁποῖα ἐνημερώνοντο οἱ πιά προηγμένοι πιστοί καί οὐδέποτε ἀνεπτύχθησαν συστηματικά, ἐκτός ἀπό σποραδικές νύξεις σέ ἄλλα κείμενα.

Ὁ διαχωρισμός τῶν δύο ρευμάτων ἔγινε εὐδιάκριτος ἀπό τήν ἀρχή τοῦ Β' αἰῶνα. Οἱ χριστιανοί συγγραφεῖς δέν ἐπιλαμβάνονται ἐκτενῶς τῆς ἐξέτασης τῶν ἀπορρήτων σημείων τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἀλλά περιορίζονται στό ἠθικό - κατηχητικό ἔργο τους. Γιά τόν λόγο αὐτό σταδιακῶς περιορίζεται τό φαινόμενο ὑπαρξῆς ἀγνώστων λογίων τοῦ Κυρίου, μέχρις ὅτου ἐξαφανίζεται τελείως.

Στά διασωθέντα ὅμως κείμενα τοῦ Α' αἰῶνα περιέχονται πολλά σημεῖα τῆς ἀπόρρητης χριστιανικῆς διδασκαλίας καί πρέπει νά μελετηθοῦν κάτω ἀπό τό

πρῖσμα τῶν συνθηκῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, καί ὄχι νά ἐκλαμβάνονται σάν νόθα ἢ ἀντιχριστιανικά, ἐπειδὴ περιλαμβάνουν ἀλήθειες μὴ ἀπαντῶμενες στὰ γνωστά κείμενα τοῦ Κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἡ ἀπόρρητη διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ δέν συνταυτίζεται μέ τὰ ποικιλάνυμα συστήματα τῶν Γνωστικῶν. Ἐπειδὴ ὅμως σέ μερικά σημεία διεικθεῖτο κάποια ἐξωτερική ὁμοιότητα μέ τόν Γνωστικισμό, ἦταν καί αὐτός ἕνας λόγος νά παραμείνει ἡ ἀπόρρητη διδασκαλία στήν ἀφάνεια, πρὸς ἀποφυγὴ συγχύσεως τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν.

Πρῶτος ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης κάνει σαφῆ διάκριση τῶν δύο κλάδων: <<Καί τοῦτο ἐννοῆσαι χρῆ, τό διττήν εἶναι τήν τῶν θεολόγων παράδοσιν, τήν μὲν ἀπόρρητον καί μυστικήν, τήν δέ ἐμφανῆ καί γνωριμωτέραν, καί τήν μὲν συμβολικήν καί τελεστικήν, τήν δέ φιλόσοφον καί ἀποδεικτικήν...>> (Διον. Ἀρεοπαγίτου, Ἐπιστολή Θ' 1). [Καί αὐτό πρέπει νά ἐννοήσωμε, ὅτι ἡ παράδοση τῶν θεολόγων (δηλ. τῶν ἀποστόλων) εἶναι διττή: Ἡ μὲν ἀπόρρητη καί μυστική, ἡ δέ φανερὴ καί γνωριμῆ καί ἡ μὲν πρώτη εἶναι συμβολικὴ καί μυσταγωγικὴ, ἡ δέ δευτέρη φιλοσοφικὴ καί ἀποδεικτικὴ].

Τὰ συγγράμματα τοῦ Διονύσιου Ἀρεοπαγίτη εἶναι γνησιώτατα καί ὄχι νόθα, ὅπως πιστεύεται σήμερα. Ἐάν εἶχαν γραφῆ τόν 5ον αἰῶνα, δέν ὑπῆρχε λόγος νά γίνει διάκριση τῆς θεολογικῆς παράδοσης, ἀφοῦ ἡ ἀπόρρητη διδασκαλία εἶχε πλέον λησμονηθῆ καί μόνον οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι παρέμεναν.

Ὁ Εὐσέβιος γράφει γιὰ τόν Παπία: <<Καί ἄλλα δέ ὁ αὐτός ὡσάν ἐκ παραδόσεως ἀγράφου εἰς αὐτόν ἦκοντα παρατίθεται, ξένος τέ τινος παραβολᾶς τοῦ σωτῆρος καί διδασκαλίας αὐτοῦ, καί τινὰ ἄλλα μυθικώτερα... Ἄ καί ἡγοῦμαι τὰς ἀποστολικὰς παρεκδεξάμενον διηγήσεις ὑπολαβεῖν, τὰ ἐν ὑποδείγμασι πρὸς αὐτόν μυστικῶς εἰρημένα μὴ συνεωρακότα>> (Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἰστ. III 39· ΒΕΠ 3,118). [Καί ἄλλα ὁ ἴδιος παραθέτει, σάν νά ἔχουν φθάσει σ' αὐτόν ἀπὸ τὴν ἀγραφή παράδοση, ὅπως μερικὲς ξένες παραβολές καί διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ, καί μερικά ἄλλα φανταστικώτερα... Γι' αὐτὰ νομίζω ὅτι παρανόησε τίς ἀποστολικὲς διηγήσεις πού ἀκουσε, χωρὶς νά κατανοήσῃ τὰ μυστικῶς λεχθέντα πρὸς αὐτόν σάν ὑποδείγματα].

Ὁ Παπίας ἦταν ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως καί ἔγραψε ἕνα σύγγραμμα ἐκ πέντε βιβλίων μέ τίτλο <<Λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεις>>. Σέ αὐτό ἐρμήνευε λόγους καί γεγονότα σχετιζόμενα μέ τὴν ζωὴ τοῦ Κυρίου. Δυστυχῶς τό πολυτιμώτατο αὐτό ἔργο ἔχει ἀπωλεσθῆ. Οἱ μεταγενέστεροι, ὅπως καί ὁ Εὐσέβιος, νόμισαν ὅτι παρεμβάλλει <<ξένες>> παραβολές καί διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ πιθανώτατα δέν ἦσαν ξένες, ἀλλὰ ἀγνωστες στό εὐρύτερο κοινό, σάν τμήματα τῆς ἀπόρρητης μυστικῆς διδασκαλίας.

Ὁ ἴδιος εἶχε γνωρίσει μερικοὺς τουλάχιστον ἐκ τῶν ἀποστόλων καί μέ σχολαστικότητά ξεχωρίζε τίς <<ἀλλότριες ἐντολές>> ἀπὸ τίς παραδεδομένες ἀπὸ τόν Κύριον (βλ. ΒΕΠ 3,117). Ἀποκλείεται λοιπόν νά εἶχε προσθέσει στό σύγγραμμά του πράγματα ἄσχετα πρὸς τὴν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

Τὰ <<μυστικῶς εἰρημένα>> πού κατὰ τόν Εὐσέβιο παρερμήνευσε ὁ Παπίας,

ἦσαν πτυχές τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας, καί ἐπειδή δέν ἦσαν γνωστές, θεωρήθηκαν ἀντιχριστιανικές.

Τὴν ἴδια διάκριση ἐπισημαίνει ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς: <Ἐπί δέ μή κοινή ἢ παράδοσις καί πάνδημος τῷ γε αἰσθημένῳ τῆς μεγαλειότητος τοῦ λόγου, ἐπικρυπτεόν οὖν τὴν ἐν μυστηρίῳ λαλουμένην σοφίαν, ἣν ἐδίδαξεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ... τὰς ἀποκρυφούς τῆς ἀληθοῦς γνώσεως παραδόσεις ὑψηλῶς καί ἐξόχως ἐρμηνευόμενας ἐκδέχεσθαι κελεύων, καί καθάπερ ἠκούσαμεν εἰς τὸ οὖς, οὕτω καί παραδίδόναι οἷς δεόν, οὐχί δέ πᾶσιν ἀνέδην ἐκδιδόναι τὰ ἐν παραβολαῖς εἰρημένα πρὸς αὐτοὺς παραγγέλων>> (Στρωμ. Α' 12- ΒΕΠ 7,257). [Ἐπειδὴ δέ δέν εἶναι κοινή ἢ παράδοσις καί προσιτὴ στὸν αἰσθανόμενον τὴν μεγαλειότητα τοῦ λόγου, γι' αὐτὸ ἄς ἀποκρύπτεται ἡ μυστηριακὰ λαλούμενη σοφία, τὴν ὁποία ἐδίδαξε ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ... Ὁ Κύριος διέταξε νὰ ἀποδεχόμεθα τίς ἀπόκρυφες παραδόσεις τῆς ἀληθινῆς γνώσης, ἐρμηνευόμενες μὲ ὑψηλὸ καί ἐξοχὸ τρόπο, καί ὅπως τίς ἀκούσαμε μυστικά στὸ αὐτί, ἔτσι καί νὰ τίς παραδίδουμε σέ ὄσους πρέπει, διότι παρήγγειλε νὰ μὴν ἐκδίδονται ἐλεύθερα σέ ὅλους τὰ λεχθέντα μὲ παραβολές].

Οἱ ἀπόστολοι παρέδωσαν τὴν ἀπόρρητη γνώση ἀρχικὰ στοὺς ἐβδομήκοντα μαθητὰς καί κατόπιν στοὺς <<γνωστικούς>> χριστιανούς, ὅπως χαρακτηρίζει ὁ Κλήμης τοὺς μεμνημένους σέ αὐτὴν, ἡ ὁποία <<κατὰ διαδοχὰς εἰς ὀλίγους ἐκ τῶν ἀποστόλων ἀγράφως παραδοθεῖσα κατελήλυθεν>> (Στρωμ. ΣΤ' 8- ΒΕΠ 8,200). [Ἡ γνώση αὐτὴ διαδοχικὰ παρεδόθη ἀ γ ρ ά φ ω ς σέ ὀλίγους ἐκ τῶν ἀποστόλων καί ἔχει φθάσει μέχρις ἡμῶν].

Πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἀπόρρητης γνώσης περιείχοντο στὸ ἔργο τοῦ Κλήμεντος <<Ἰποτυπώσεις>>, τὸ ὁποῖο, ὅπως καί τὸ ἔργο τοῦ Παπία, περιεῖχε ἐρμηνεῖες σέ διάφορα χωρία τῶν Γραφῶν. Ὁ πατριάρχης Φώτιος ἰσχυρίζεται ὅτι περιέχει ἀσεβεῖς καί μυθώδεις λόγους, διότι δέν συμφωνοῦσαν μὲ τὰ γνωστὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του δόγματα. Εἶναι καί αὐτὸ ἓνα ἀσφαλές κριτήριον, ὅτι ἡ ἀπόρρητη διδασκαλία, ἢ ἀγράφως παραδιδόμενη, εἶχε πλέον λησμονηθῆ ἐντελῶς.

Ἀπὸ τὸν Γ' αἰῶνα τὰ κείμενα τῶν Πατέρων ἀποτελοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διδασκαλίαις ἢ λόγους ἠθικο-κοινωνικοῦ περιεχομένου. Ἀποφεύγουν νὰ ἀναλύουν δημόσια τὰ δογματικὰ ζητήματα, διότι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες ἢ ἀκροατὰς τῶν ἦσαν ἄνθρωποι μέτριας μόρφωσης. Ἐπὶ πλέον ἤθελαν νὰ ἀποφύγουν τὴν περαιτέρω διαστρέβλωσι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς, οἱ ὅποιοι τόσα προβλήματα καί σχίσματα δημιούργησαν στὴν ἐκκλησία.

Οἱ μεγάλοι ἐκ τῶν Πατέρων ὅμως δέν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀπόρρητη διδασκαλία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλοῦσαν τίς κατευθυντήριες γραμμὲς τῆς πορείας τους.

Γράφει π.χ. ὁ Μέγας Βασίλειος:

<<Ἀπὸ τὰ δόγματα καί μυστήρια πού φυλάσσονται στὴν Ἐκκλησία, ἄλλα μὲν τὰ ἔχομε ἀπὸ τὴν ἑγγραφή διδασκαλία, ἄλλα δέ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ παράδοσις ἐφθασαν μέχρις ἐμᾶς καί τὰ παραλάβαμε σάν μυστήρια>>.

Στή συνέχεια εξηγώντας τό τυπικό τῶν μυστηρίων λέγει: <<Εὐλογοῦμε τό ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καί τό ἔλαιον τῆς χρίσεως καί ἀκόμη αὐτόν τόν βαπτιζόμενον. Ἄπό ποιᾶ ἔγγραφο; Μήπως ὄχι ἀπό τήν σιωπώμενη καί μυστική παράδοση;... Μήπως ὄχι ἀπό τήν ἀδημοσίευτη καί ἀπόρρητη διδασκαλία, τήν ὁποία ἐφύλαξαν οἱ πατέρες μας μέ σιωπή, χωρίς περιέργεια καί πολυπραγμοσύνη, ἐπειδή ἐγνώριζαν καλά νά διαφυλάττουν στήν σιωπή τό ἱερό μέρος τῶν μυστηρίων; Ἐκεῖνα λοιπόν πού δέν ἐπιτρέπεται οὔτε νά τά βλέπουν οἱ ἀμύητοι, πῶς θά μπορούσε ἡ διδασκαλία νά τά ἀποκαλύψει σέ γραπτά κείμενα;>>. Καί πιο κάτω τονίζει: <<Διότι ἄλλο εἶναι τό δόγμα καί ἄλλο τό κήρυγμα. Τό μέν ἀποσιωπᾶται, ἐνῶ τά κηρύγματα δημοσιεύονται>> (Μ. Βασιλείου, *Περί τοῦ Ἁγ. Πνεύματος* 27- ΒΕΠ 52,286-7).

Ἡ ἀποσιώπηση τῶν γνήσιων δογμάτων εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά ἀναφανοῦν σταδιακά καί νά ἀναπτυχθοῦν ἀπό διάφορα πρόσωπα ἐντός τῆς ἐκκλησίας ἀντίθετες ἀπόψεις, καί ὅσο χανόταν μέ τόν χρόνο ἡ ἀπόρρητη ἄγραφη διδασκαλία, τόσο αὐτές ἐπεκτείνοντο, μέχρις ὅτου ἀργότερα ἐπεκράτησαν αὐτές σάν δόγματα τῆς θρησκείας μας.

Βεβαίως οἱ ὑποστηρικτές τῶν ἀντιθέτων ἀπόψεων δέν ἦσαν αἰρετικοί, ἀλλά ἦ εἶχαν ἄγνοια τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας ἢ δέν μπορούσαν νά τήν κατανοήσουν. Γι' αὐτό ἔλαβαν χώρα πολλές εὐρείας ἐκτάσεως δογματικές διαμάχες, ὅπως ἦσαν οἱ ὠριγενιστικές ἐριδες. Ἔτσι ἡ σιωπή τῶν Πατέρων διαφύλαξε μέν τήν εἰρήνη ἐντός τῆς ἐκκλησίας, ἀλλά ὑπῆρξε καί ἡ ἀφορμή γιά τήν συμπλήρωση τῶν δογματικῶν κενῶν μέ λανθασμένες παραδόχες.

Κατά τήν ἄποψή μας, ὅπως θά δείξωμε στό ἐπόμενο κεφάλαιο, τά δύο βασικά θέματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν, ἡ προϋπαρξη τῶν ψυχῶν καί ἡ μετενσάρκωση, ἀποτελοῦσαν θεμελιώδεις ἀρχές τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας, τίς ὁποῖες μεταξύ πολλῶν ἄλλων ἐδίδαξε ὁ Χριστός καί ἐπρέσβευαν ὅλοι οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πίστη σ' αὐτές διετηρεῖτο τουλάχιστον μέχρι τόν βον αἰῶνα, ὅποτε κατά τήν παράδοση ἔλαβε χώραν ἡ καταδίκη τῶν ὠριγενιστικῶν δοξασιῶν ἀπό τήν Ε' Οἰκουμενική Σύνοδο τό 553 μ.Χ. (Βλ. σχετικά στό κεφ. ΣΤ5). Σέ ἀρκετά συγγράμματα τῶν Πατέρων ὑπάρχουν πολλές <<ὑπονοήσεις>> τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας, πού ἀποκαλύπτουν πολλά, μέ ἔμμεσο τρόπο, ἐάν μελετηθοῦν κατάλληλα.

Μετά τόν βον αἰῶνα καί ἡ ἄγραφη ἀπόρρητη διδασκαλία ἐξαφανίζεται σχεδόν τελείως. Στούς δύο προηγούμενους αἰῶνες ἡ χριστιανική διδαχὴ ἐφθάσε στό ἀποκορύφωμά της καί ἀρχίζει κατόπιν ἡ βαθμιαία πτώση της. Ἡ τυποποίηση καί τό ἀπαρασάλευτο τῶν καθιερωθέντων δογμάτων δέν ἀφήνουν πλέον περιθώρια γιά ἔρευνα σέ θέματα πού μέχρι τότε κατατάσσοντο στό <<θεολογούμενα>>.

Τό κύρος τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας ὑποκαταστάθηκε ἀπό τό κύρος τοῦ δόγματος, χωρίς ὅμως τοῦτο νά περιλαμβάνει ἐξ ὀλοκλήρου τήν ἀληθινή γνώση, ἐφ' ὅσον σέ πολλά σημεῖα βασίζεται σέ εἰκασίες προερχόμενες ἀπό τήν ἄγνοια.

Ἔτσι ἔχομε φθάσει στήν σημερινή ἐποχή, στήν ὁποία προβάλλει ἐπιτακτική ἡ ἀπαίτηση μιᾶς ἐκ νέου ἀποκάλυψης τῆς ἀληθινῆς ἀπόρρητης χριστιανικῆς

γνώσης, για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι ποικιλώνυμες μεταφυσικές δοξασίες και να δοθούν οι σωστές κατευθύνσεις στους πιστούς.

Γι' αυτόν ακριβώς τόν λόγο ο Κύριος, γνωρίζοντας όλη την ιστορική διαδρομή της Διδασκαλίας του, επρόβλεψε την αποστολή του Παράκλητου στην κατάλληλη εποχή, ό οποίος, όπως αναπτύξαμε στό κεφ. Δ17, θά μεταδώσει στην ανθρωπότητα την επανάληψη της ολοκληρωμένης και αυθεντικής Διδασκαλίας του Κυρίου, μέσω του προφητευθέντος μεγάλου προφήτου του μέλλοντος.

2. 'Ο <<Ποιμήν>> του 'Ερμᾶ

'Υπό τόν τίτλο <<Ποιμήν>> διασώζεται έκτενές σύγγραμμα του άποστολικού πατρός 'Ερμᾶ, ό οποίος κατά πᾶσαν πιθανότητα είναι ό μνημονευόμενος από τόν άπόστολο Παῦλο εἰς Ρωμ. 16,14.

'Ο 'Ερμᾶς ἦταν δούλος τῆς πλούσιας Ρόδης, τήν όποία σεβόταν και αγαποῦσε υπερβολικά. 'Απελευθερωθείς, άσκησε τό εμπόριο, έπλούτησε, απέκτησε σύζυγον και τέκνα, αλλά λόγω τῆς κακῆς συμπεριφορᾶς τῆς οικογενείας του περιῆλθε σέ δεινή κατάσταση. Διητήρησε όμως τήν αἰσιοδοξία του και στό τέλος εὐτύχησε νά ἰδεῖ τήν μετάνοια τῶν οικείων του.

Τό έργο του περιλαμβάνει 5 όράσεις (όράματα), 12 έντολές και 10 παραβολές. 'Η έναρξη τῶν όράσεων έγινε όταν κάποτε περιπατώντας αἰσθάνθηκε τήν άνάγκη νά κοιμηθῆ. Γράφει ό ἴδιος:

<<...περιπατῶν ἀφύπνωσα· και πνεῦμα με ἔλαβεν και ἀπήνεγκέν με δι' ἀνοδίας τινός, δι' ἧς ἄνθρωπος οὐκ ἐδύνατο ὀδεῦσαι...>> (ΒΕΠ 3,38). [Περιπατῶν ἀποκοιμήθηκα· και τότε με παρέλαβε ἕνα πνεῦμα και με ἔφερε σέ ἕνα δύσβατο τόπο, στον όποιο ἄνθρωπος δέν μπορούσε νά περάσει...]. Στή συνέχεια ἄνοιξε ό οὐρανός και ἐφανίστηκε ἡ πρό καιροῦ ἀποθανούσα Ρόδη, πού τόν ἤλεγε για κάποιο παράπτωμά του.

Λυπούμενος και στενοχωρούμενος, διελογίζετο πῶς θά ἐξιλεωθῆ από τίς άμαρτίες του. Τότε εἶδε κοντά του μίαν πρεσβύτιδα γυναίκα, με λαμπρά ένδύματα, ἡ όποία του συνιστᾶ νά νουθετησει τά παρεκτραπέντα τέκνα του.

'Η β' όρασις επανελήφθη στον ἴδιο τόπο μετα ἕνα ἔτος. 'Η ἴδια γυναίκα του παρέδωσε ἕνα βιβλίο <<Περί μετάνοίας>>, και ό 'Ερμᾶς τό άντέγραψε. 'Αργότερα, ένῶ κοιμόταν, ἕνας ᾠραιότατος νεανίας του ἀπεκάλυψε ότι ἡ γυναίκα ἐκείνη ἦταν ἡ 'Εκκλησία και όχι ἡ Σίβυλλα, όπως νόμισε στην άρχή.

Στήν γ' όρασιν ἡ 'Εκκλησία παραβάλλει τόν ἑαυτόν της προς πύργον, για τήν οικοδόμηση του όποίου χρησιμοποιούνται διάφοροι λίθοι, συμβολίζοντες τίς διάφορες τάξεις τῶν Χριστιανῶν (άπόστολοι, διδάσκαλοι, μάρτυρες), ένῶ οι άχρηστοι λίθοι αποβάλλονται.

Στήν δ' όρασιν ἐφανίζεται ἕνα τεράστιο θηρίο, τό όποιο, κατά τίς ἐξηγήσεις

της Ἐκκλησίας <<τύπος ἐστὶ θλίψεως τῆς μελλούσης τῆς μεγάλης>>, τὴν ὅποια οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀποφύγουν, ἐὰν δὲν μετανοήσουν.

Ἡ ἀποκαλούμενη <<ὄρασις ε΄>>, δὲν εἶναι ὀραματική εἰκόνα, ἀλλὰ πραγματική ὑλοποίηση πνεύματος. Καθὼς προσευχόταν στό σπίτι του, ἐμφανίστηκε ἕνας μεγαλοπρεπῆς ἄνδρας μέ μορφή ποιμένου, λέγοντας ὅτι ἀπεστάλη γιά νὰ μείνει πλησίον του τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του. Ὁ ποιμὴν αὐτός ἦ "ἄγγελος τῆς μετανοίας" ὑπαγόρευσε στόν Ἑρμᾶ τίς ἐντολές καί τίς παραβολές, συμβουλευόντάς τον νὰ τίς καταγράψει γιά νὰ τίς ἔχει πάντοτε ὑπ' ὄψιν του.

Ματαιῶς ἀναζητοῦν οἱ μελετητές παλαιότερα πρότυπα τοῦ ἔργου ἢ ἐπιδράσεις στόν συγγραφέα ἀπό τὰ ἐρμητικά κείμενα κλπ. Ματαιῶς ἐπίσης ζητοῦν νὰ προσδιορίσουν τόν χρόνο συγγραφῆς τοῦ ἐνός ἢ ἄλλου τμήματος ἀπό ἱστορικά γεγονότα, πού ὑποτίθεται πὼς ἀπετέλεσαν ἀφορμές γιά τὴν σύνταξή τους. Τίποτε ἀπό αὐτὰ δὲν συμβαίνει. Ὁ Ἑρμᾶς ἔγραψε ἀκριβῶς αὐτὰ πού εἶδε ἢ ἄκουσε ἢ τοῦ ὑπαγόρευσε ὁ ἄγγελος, ὁ ἐμφανισθεὶς ὡς ποιμὴν. Εἶναι καθαρὴ ἐξιστόρηση γεγονότων καί ὄχι συγγραφὴ ἰδεολογικοῦ περιεχομένου μέ ἠθικοπλαστικούς στόχους.

Συνεπῶς ἡ ἀναπτυσσόμενη στόν Ποιμένα διδασκαλία δὲν εἶναι ἀνθρώπινη, ἀλλὰ ἔχει οὐράνια προέλευση. Ὁ ἀπλός, ταπεινός καί πιστός ἄνθρωπος, ὁ Ἑρμᾶς, ἐξελέγη ἀπό τόν Θεό γιά νὰ μεταδώσει αὐτὴν τὴν ἐξαιρετική διδασκαλία.

Ὁ Ποιμὴν ἐκτιμᾶτο πάρα πολύ στὴν ἀρχαία ἐκκλησία καί εἶχε εὐρύτατη διάδοση. Οἱ Εἰρηναῖος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Ὀριγένης καί Κυπριανός, τόν ἐπαινοῦν ὑπερβολικά καί τόν θεωροῦν ὡς <<γραφὴν>>⁽¹⁾. Στόν περίφημο Συναίτικο κώδικα τοῦ 4ου αἰ. ὁ Ποιμὴν συμπεριλαμβάνεται στά κανονικά βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀργότερα ὅμως ἀρχισε νὰ χάνει ἔδαφος καί τελικά ἀπεκλείσθη τοῦ Κανόνος, ἐνῶ σήμερα εἶναι σχεδόν ἀγνωστός.

Ὁ Ποιμὴν περιέχει ὕψιστης σημασίας διδάγματα, πού διατηροῦν τὴν κρυστάλλινη διαύγεια καί καθαρότητα τῆς πρωτότυπης οὐράνιας ὑπαγόρευσης.

Ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κάνουμε ἀνάλυση ὅλου τοῦ ἔργου, παρά μόνο ὅσων πτυχῶν σχετίζονται μέ τό θέμα μας. Στὴν <<ἐντολή ια΄>> δίδονται ὁδηγίες γιά τὴν διάκριση τῶν ψευδοπροφητῶν ἀπό τοὺς ἀληθινούς προφῆτες (ΒΕΠ 3,63). Παραθέτουμε σέ μετάφραση μερικά χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα:

<<... Αὐτοὶ λοιπόν οἱ δίψυχοι ἄνθρωποι ἔρχονται στόν ψευδοπροφήτη σάν νὰ εἶναι μάντης καί τόν ἐπερωτοῦν τί θὰ τοὺς συμβῆ. Καί ἐκεῖνος χωρὶς νὰ ἔχει καμμία δύναμη θεϊκοῦ πνεύματος, ἀπαντᾷ κατὰ τὰ ἐρωτήματα σύμφωνα μέ τίς πονηρές ἐπιθυμίες τους, γेमίζοντας τίς ψυχές τους μέ αὐτὰ πού θέλουν νὰ ἀκούσουν... Λέγει δέ καί μερικά ἀληθινά, διότι ὁ διάβολος ἔχει γेमίσει τό πνεῦμα του, ὥστε ἐὰν μπορέσει νὰ παρασύρει κάποιον ἀπό τοὺς δίκαιους...

>>Κάθε πνεῦμα πού ἔχει δοθῆ ἀπό τόν Θεό, δὲν ἐπερωτᾶται, ἀλλὰ ἔχει τὴν δύναμη τῆς Θεότητος νὰ ὁμιλεῖ ἀπό μόνο του γιά ὅλα τὰ θέματα, διότι προέρχεται ἀνωθεν ἀπό τό θεϊκό Πνεῦμα. Τό δέ πνεῦμα πού ἐπερωτᾶται καί ὁμιλεῖ κατὰ τίς ἐπιθυμίες τῶν ἀνθρώπων, εἶναι πρόσγειο καί ἐλαφρό, δὲν ἔχει δύναμη, καί δὲν ὁμιλεῖ ἐὰν δὲν ἐρωτηθῆ...

>>Έτσι θά δοκιμάσεις τόν προφήτη από τόν ψευδοπροφήτη: από τήν ζωή του θα ξεχωρίσεις τόν άνθρωπο πού έχει τό θεϊόν πνεῦμα. Εἶναι πρᾶος, ἡσυχος, ταπεινόφρων, ἀπέχει ἀπό κάθε πονηρία καί μάταιη ἐπιθυμία, θεωρεῖ τόν ἑαυτό του κατώτερον ἀπό ὄλους τούς ἀνθρώπους, δέν ἀπαντᾷ σέ κανέναν ἐπερωτώμενος, οὔτε ὁμιλεῖ μόνος, διότι τό πνεῦμα τό ἅγιον δέν ὁμιλεῖ ὅταν θέλει ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά ὅταν θελήσει ὁ Θεός νά ὁμιλήσει...

>>Δοκίμαζε λοιπόν ἀπό τά ἔργα του καί τήν ζωή του τόν ἄνθρωπο πού λέγει ὅτι εἶναι πνευματοφόρος. Σὺ δέ πίστευε στό πνεῦμα πού ἔρχεται ἀπό τόν Θεό καί έχει δύναμη στό δέ πνεῦμα τό πρόσγειο καί κενό μή πιστεύεις καθόλου, ἐπειδή μέσα του δέν ὑπάρχει δύναμη, διότι προέρχεται ἀπό τόν διάβολο...>>.

Ἄξιοσημείωτα εἶναι καί τά ἀναφερόμενα ἀπό τόν ἄγγελο γιά τήν ἀρετή τῆς μακροθυμίας (ἐντολή ε΄ ΒΕΠ 3,56-57): <<...Ἐάν γάρ μακρόθυμος ἔσῃ τό πνεῦμα τό ἅγιον τό κατοικοῦν ἐν σοί καθαρὸν ἔσται, μὴ ἐπισκοτούμενον ὑπό ἐτέρου πονηροῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐν εὐρυχώρῳ κατοικοῦν ἀγαλλιᾶσεται καί εὐφρανθήσεται μετὰ τοῦ σκεύους ἐν ᾧ κατοικεῖ...>> [Διότι ἐάν εἶσαι μακρόθυμος τό πνεῦμα τό ἅγιον πού κατοικεῖ ἐντός σου θά εἶναι καθαρὸν, μὴ ἐπισκιαζόμενο ἀπό ἄλλο πονηρὸ πνεῦμα, ἀλλά κατοικῶντας σέ εὐρύχωρο μέρος, θά ἀγάλλεται καί θά εὐφραίνεται μαζί μέ τό σκεῦος ἐντός τοῦ ὁποίου κατοικεῖ...].

Συνεπῶς τό ἀγαθὸ πνεῦμα κατοικεῖ ἐντός τῆς ἀνθρώπινης ὄντοτητας σάν νά βρίσκεται μέσα σέ ἓνα σκεῦος. Τό φαινόμενο αὐτό στόν νεώτερο πνευματισμό καλεῖται <<ἐνσωμάτωση>>. Τό ἴδιο ὅμως μπορεῖ νά συμβῆ καί μέ ἓνα πονηρὸ πνεῦμα. Συνεχίζει, λοιπόν, ὁ ἄγγελος:

<<Ἐάν ὅμως ὁ ἄνθρωπος καταληφθῆ ἀπό τήν ὀξυχολία (ὀργή), τότε τό πνεῦμα τό ἅγιον, ἐπειδή εἶναι τρυφερόν, στενοχωρεῖται μὴ ἔχοντας τό μέρος καθαρὸ καί ζητεῖ νά ἀποχωρήσει, διότι πνίγεται ἀπό τό πονηρὸ πνεῦμα... Ὅταν λοιπόν καί τά δύο πνεύματα κατοικοῦν στό ἴδιο μέρος εἶναι ἀσύμφορο καί δυσχερές γιά τόν ἄνθρωπο ἐκεῖνον, ἐντός τοῦ ὁποίου κατοικοῦν...

>>Τό τρυφερό λοιπόν πνεῦμα, ἀσυνήθιστο νά κατοικεῖ μαζί μέ πονηρὸ πνεῦμα ἢ μέσα στήν σκληρότητα, ἀποχωρεῖ ἀπό τόν ἄνθρωπο αὐτόν καί ζητεῖ νά κατοικήσει μέ πραότητα καί ἡσυχία. Κατόπιν ὅταν ἀπομακρυνθῆ ἀπό τόν ἄνθρωπο ἐκεῖνον ὅπου κατοικεῖ, καθίσταται ὁ ἄνθρωπος κενός ἀπό τοῦ πνεύματος τοῦ δικαίου, καί στό ἐξῆς γεμάτος ἀπό τά πονηρὰ πνεύματα, γίνεται ἀκατάστατος σέ ὅλες τίς πράξεις του, φερόμενος ἐδῶ καί ἐκεῖ ἀπό τά πονηρὰ πνεύματα...>>.

Στήν 6η παραβολή ὁ Ἐρμᾶς ἐρωτᾷ τόν ἄγγελο, ἐάν οἱ ἐντρυφῶντες στίς ἀπολαύσεις βασανίζονται ἐπί ἴσον χρόνον, ὅσο ἔμειναν στήν τρυφή καί στήν ἀπάτη. Στήν καταφατική ἀπάντηση τοῦ ἀγγέλου παρατηρεῖ, ὅτι ἔπρεπε νά βασανίζωνται ἑπταπλασίως.

Τότε ὁ ἄγγελος ἐξηγεῖ, ὅτι ὁ χρόνος τῆς βασάνου δημιουργεῖ αἴσθησις πολὺ μεγαλύτερης διάρκειας στόν τιμωρούμενο ὥστε ἡ μία ὥρα τρυφῆς ἀντιστοιχεῖ μὲν σέ μιά ὥρα βασάνου, ἀλλά ἔχει δύναμη 30 ἡμερῶν. Ἡ μνήμη τῶν κακῶν πράξεων ἐπαυξάνει τήν αἴσθησις τῆς τιμωρίας, γι' αὐτό ὁ ἄνθρωπος νομίζει ὅτι

βασανίζεται <<αίωνια>>. Έδω βρίσκεται ἡ ἀφετηρία τῆς ἀντίληψης γιά τήν αἰώνια κόλαση τῶν ἀμαρτωλῶν.

Ἀναφέρομε, τέλος, καί τήν ἐρμηνεῖα περί τῶν 12 γυναικῶν (παρθένων) οἱ ὁποῖες συμμετέχουν στήν οἰκοδόμησι τοῦ πύργου τῆς Ἐκκλησίας (παραβολή θ' ΒΕΠ 3,85-106). Τά ὀνόματά τους εἶναι, τῶν μὲν 4 ἰσχυροτέρων Πίστις, Ἐγκράτεια, Δύναμις, Μακροθυμία· τῶν δέ ὑπολοίπων Ἀπλότης, Ἀκακία, Ἀγνεῖα, Ἰλαρότης, Ἀλήθεια, Σύνεσις, Ὁμόνοια καί Ἀγάπη. Δέν πρόκειται ὁμως γιά ἀφηρημένες προσωποποιήσεις τῶν ἀντίστοιχων ἀρετῶν, ἀλλά γιά ὑπαρκτές Οὐράνιες ὀντότητες, δηλαδή ἅγια πνεύματα πού ἀποτελοῦν τίς δυνάμεις τοῦ Κυρίου καί ἐνδύουν τοὺς πιστοὺς μέ τόν ἱματισμό τοῦ ὀνόματός των. Ἐάν λοιπόν ὁ ἄνθρωπος λάβει τό ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἀλλά δέν λάβει συγχρόνως καί τό ἔνδυμα ἀπό τὰς παρθένους, δέν ὠφελεῖται σέ τίποτε.

(1) Βλ. τό ἄρθρο <<Ερμῆς>> τοῦ Π. Χρήστου εἰς ΘΗΕ. Γιά τήν ἀκριβή ἔννοια τῆς λέξης <<γραφή>> βλ. εἰς κεφ. Δ16, τά ὅποια ἐπιβεβαιώνονται μέ τόν χαρακτηρισμό αὐτοῦ τοῦ προφητικοῦ βιβλίου ὡς <<γραφῆς>>.

3. <<Διδαχή τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων>>

Ἡ <<Διδαχή>> εἶναι ἓνα κείμενο τοῦ Α' αἰῶνος. Ἀνακαλύφθηκε τόν 19ο αἰῶνα καί δημοσιεύθηκε γιά πρώτη φορά τό 1883 ἀπό τόν Μητροπολίτη Φιλόθεο Βρυέννιο. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας ἀπευθύνεται σέ κάποιον πού ἀποκαλεῖ τέκνον του, στόν ὁποῖο ἀναπτύσσει τήν διδασκαλία τῶν δύο ὁδῶν, τήν ὁδὸ τῆς ζωῆς καί τήν ὁδὸ τοῦ θανάτου (κεφ. 1-6).

Τό β' μέρος τῆς Διδαχῆς (κεφ. 7-16) ἀπευθύνεται σέ πληθυντικό πλεον ἀριθμό πρὸς ὅλες τίς χριστιανικές κοινότητες, περιέχοντας ὁδηγίες περί τῆς λατρείας, τοῦ βαπτίσματος, τῆς νηστείας, τῆς θείας εὐχαριστίας κλπ. Ἐπίσης ἀναπτύσσονται οἱ στοιχειώδεις ἀρχές τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος, ἤτοι περί ἀποστόλων, προφητῶν, διδασκάλων, ἐπισκόπων καί διακόνων. Τό ὅλο ἔργο κλείνει μέ μία σύντομη ἀναφορά στοὺς ἔσχατους καιροὺς καί στή μέλλουσα κρίση.

Ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον ἔχει τό κεφ. 11, στό ὁποῖο παρέχονται ὁδηγίες διάκρισης τῶν ψευδοπροφητῶν ἀπό τοὺς ἀληθινούς προφήτες. Βρισκόμαστε στήν ἐπόχῃ πού οἱ προφῆτες κατεῖχαν ἐξέχουσα θέση στήν ἐκκλησία, τιμῶμενοι ἀμέσως μετά τοὺς ἀποστόλους. Στήν Διδαχή ἀποκαλοῦνται <<ἀρχιερεῖς>> (κεφ. 13), μέ τήν ἔννοια ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ κύριοι λειτουργοὶ σέ κάθε συγκέντρωση τῶν πιστῶν, κατὰ τίς ὁποῖες γινόταν ἡ ἐπικοινωνία μέ τόν Πνευματικό κόσμον, διότι δέν ὑπῆρχαν ἀκόμη τυποποιημένες λατρευτικές διατάξεις.

Ἐντός τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων ὁμοῦς ἐνεφανίζοντο καί ψευδοπροφῆτες, οἱ ὅποιοι, κατά τὰ λεγόμενα τῆς Διδαχῆς, περιόδευαν ἀπό τόπο σέ τόπο. Ἐκ τῶν προφητῶν ἄλλοι ἦσαν περιοδεύοντες καί ἄλλοι ἐγκατεστημένοι μόνιμα σέ μία κοινότητα.

Ὅταν λοιπόν κάποιος ἄγνωστος ἐμφανιζόταν σέ μία ἐκκλησία σάν ἀπόστολος ἢ προφήτης, ἔπρεπε νά ἐλέγχεται καί νά ἀντιμετωπίζεται ἀνάλογα. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἐφιστᾶ τήν προσοχή τῶν πιστῶν ὁ συντάκτης τῆς Διδαχῆς.

Λέγει: <<Καί πάντα προφήτην λαλοῦντα ἐν πνεύματι οὐ πειράσετε οὐδέ διακρινεῖτε· πᾶσα γάρ ἁμαρτία ἀφεθήσεται, αὕτη δέ ἡ ἁμαρτία οὐκ ἀφεθήσεται. Οὐ πᾶς δέ ὁ λαλῶν ἐν πνεύματι προφήτης ἐστίν, ἀλλ' ἐάν ἔχη τρόπους κυρίου· ἀπό οὖν τῶν τρόπων γνωσθήσεται ὁ ψευδοπροφήτης καί ὁ προφήτης>> (στίχ. 7-8). [Καί κάθε προφήτην ὅταν ὁμιλεῖ ἐν πνεύματι (δηλ. κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπικοινωνίας του) δέν θά τόν δοκιμάσετε οὔτε θά ἀντιταχθῆτε σ' αὐτόν· διότι κάθε ἁμαρτία θά συγχωρηθῆ, ἐνῶ αὕτη ἡ ἁμαρτία δέν θά συγχωρηθῆ. Διότι ὅποιοσδήποτε ὁμιλεῖ ἐν πνεύματι δέν σημαίνει ὅτι εἶναι καί προφήτης, ἀλλά μόνο ἐάν ἔχει συμπεριφορά ὅπως ὁ Κύριος. Ἀπό τήν συμπεριφορά λοιπόν θά γνωρίζεται ὁ ψευδοπροφήτης καί ὁ προφήτης].

Κατά τήν μυσταγωγία τῆς ἐπικοινωνίας οἱ ἀκροατές δέν ἐπιτρέπεται νά ἐνοχλοῦν μέ ὅποιοδήποτε τρόπο τόν ὁμιλοῦντα προφήτην, διότι θά ἦταν ἀσέβεια πρὸς τό πνεῦμα πού διδάσκει διά μέσου ἐκείνου. Ὁ ἴδιος σάν ἄνθρωπος γνωρίζεται μόνο ἀπό τούς τρόπους συμπεριφορᾶς του. Περαιτέρω δέ δίδονται οἱ ἀκόλουθες διευκρινήσεις:

Κάθε ἀπόστολος θά γίνεται μέν δεκτός σάν κύριος, ἀλλά θά παραμένει μία ἡμέρα ἢ στήν ἀνάγκη δύο· ἐάν μείνει τρεῖς, τότε εἶναι ψευδοπροφήτης.

Ἄναχωρῶν θά λαμβάνει τροφή μέχρι τόν ἐπόμενο σταθμό του, ἐάν δέ ζητεῖ χρήματα, τότε εἶναι ψευδοπροφήτης.

Κάθε προφήτης πού καθορίζει συσσίτιο ὁμιλῶν ἐν πνεύματι, δέν θά φάγει ἀπό αὐτό, ἀλλοιῶς εἶναι ψευδοπροφήτης.

Ἐάν ὁ προφήτης διδάσκει τήν ἀλήθεια καί δέν πράττει ἐκεῖνα πού διδάσκει, εἶναι ψευδοπροφήτης.

Ἀντίθετα κάθε δοκιμασμένος ἀληθινός προφήτης ὅταν δέν διδάσκει καί στούς ἄλλους νά πράττουν αὐτά πού πράττει ὁ ἴδιος, δέν θά κριθῆ ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἀλλά ἀπό τόν Θεό, διότι τήν τακτική αὕτη ἀκολουθοῦσαν καί οἱ ἀρχαῖοι προφῆτες.

Ὅποιος δέ εἶπῃ κατά τήν ἐπικοινωνία του: <<Δός μου χρήματα ἢ ἄλλα πράγματα>>, δέν θά τόν ὑπακούσετε. Ἐάν δέ εἶπῃ νά δοθοῦν σέ ἄλλους πού ἔχουν ἀνάγκη, δέν θά κριθῆ ἀπό κανέναν.

Ἐάν θέλει κάποιος νά ἐγκατασταθῆ μόνιμα στήν κοινότητα, πρέπει νά ἐργάζεται, γιά νά ἐξασφαλίσει τήν τροφή του. Ἀντίθετα ὁ ἀληθινός προφήτης ἢ διδάσκαλος εἶναι <<ἀξίος τῆς τροφῆς αὐτοῦ>> σέ αὐτούς δίδονται οἱ ἀπαρχές τῶν γεννημάτων, ἱματισμός κλπ.

Ἀπό τὰ ἀνωτέρω σημεῖα διαχωρισμοῦ γίνεται φανερή ἡ ποιότητα καί τό

ἦθος τῶν ψευδοπροφητῶν, πού κυκλοφοροῦσαν ὡς περιοδεύοντες ἀναζητητές τῆς τύχης τους. Γι' αὐτό ἐπεβάλετο ἡ ἐφαρμογή τῶν κριτηρίων διάκρισης, ἰδιαίτερα μάλιστα τὸ ἐπαναλαμβανόμενο δύο φορές:

ἽΟποιος ζητεῖ χρήματα, εἴτε ὡς ἄνθρωπος εἴτε ὁμιλῶν ἐν πνεύματι, εἶναι ὅπωςδὴποτε ψευδοπροφήτης.

Ἡ Διδαχὴ ἐγράφη περί τὸ ἔτος 40. Τὸ περιεχόμενό της ἀναπτύσσεται ἐκτενέστερα στό κεφ. Ζ' (1-32) τοῦ μεταγενέστερου ἔργου <<Διαταγαί Ἀποστόλων>>. Τὸ ἀντίστοιχο τμήμα ὅμως περί προφητῶν καί διδασκάλων εἶναι πολύ συντομώτερο (Διδαχὴ 11 = Διαταγαί Ζ' 28). Λέγεται μόνο, ὅτι ἐκεῖνος πού κηρύσσει ἄλλη διδαχὴ ἀπὸ αὐτὴν πού παρέδωσε ὁ Χριστός διὰ τῶν ἀποστόλων, νά μὴ γίνεται δεκτός, ὡς ψευδοδιδάσκαλος. Ὅλα τὰ ὑπόλοιπα περί διακρίσεως προφητῶν καί ψευδοπροφητῶν ἐλλεῖπουν τελείως. Οἱ ἀπαρχές τῶν γεννημάτων καί ὁ ἱματισμός δίδονται πλέον <<τοῖς ἱερεῦσιν>> καί ὄχι <<τοῖς προφήταις>>. Αὐτὰ δείχνουν ὅτι ἀτόνησε γρήγορα ἡ παρουσία τῶν προφητῶν σάν πρωτεύοντα στελέχη τῶν ἐκκλησιῶν.

4. <<Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων>>

Μέ τὸν ἀνωτέρω τίτλο εἶναι γνωστή μία συλλογὴ διατάξεων ἀναφερόμενων σέ ζητήματα ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, κοινωνικῆς πρόνοιας, λατρευτικῆς τάξεως, χειροτονιῶν κλπ.

Θεωρεῖται ἔργο τοῦ Δ' ἢ τοῦ Ε' αἰῶνα, ὅταν κάποιος συμπληρῆς περισυνέλεξε, συμπλήρωσε καί ἐνοποίησε προϋπάρχοντα κείμενα.

Πιστεύεται ὅτι ὁ πυρῆνας τῶν κειμένων ἀνάγεται μέχρι τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ, ὅπως π.χ. τὸ πρῶτο τμήμα τοῦ Ζ' βιβλίου, πού εἶναι ἐπεξεργασία τῆς Διδαχῆς. Τὸ πρόβλημα λοιπόν εἶναι, ποιά τμήματα τῶν Διαταγῶν ἀνήκουν στὰ ἀρχικά κείμενα καί ποιά εἶναι μεταγενέστερες προσθήκες ἢ ἀναλύσεις.

Ἡ ἀρχαιότητα τῶν κειμένων ἀποδεικνύεται ἀμεσα μέ τὴν παρουσία χωρίων πού δέν ὑπάρχουν στήν Ἁγία Γραφή. Ἀναφέρονται, γιά παράδειγμα, οἱ ἐξῆς λόγοι τοῦ Κυρίου: <<Οὐαὶ τοῖς ἔχουσιν καί ἐν ὑποκρίσει λαμβάνουσιν, ἢ δυναμένοις βοηθεῖν ἑαυτοῖς καί λαμβάνειν παρ' ἐτέρων βουλομένοις· ἐκάτερος γάρ ἀποδώσει λόγον κυρίῳ τῷ θεῷ ἐν ἡμέρα κρίσεως>> (Διαταγαί Δ' 3· ΒΕΠ 2,29). [Ἀλλοίμονο σέ ὅσους ἔχουν ἀγαθὰ καί ὑποκρινόμενοι ὅτι δέν ἔχουν, λαμβάνουν ἢ σέ ἐκείνους πού ἐνώ μποροῦν νά βοηθήσουν τοὺς ἑαυτοὺς των, ζητοῦν νά λάβουν ἀπὸ ἄλλους. Καί οἱ δύο θά δώσουν λόγο στόν Θεό τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως].

Στό ἀρχικό κείμενο ἀνήκουν ἀσφαλῶς οἱ διατάξεις ἀπαγόρευσης ὄλων τῶν ἐθνικῶν βιβλίων, καί ἀπὸ τὴν Μωσαϊκὴ Νομοθεσία ἡ μελέτη μόνο τοῦ Δεκαλόγου: <<Τῶν ἐθνικῶν βιβλίων πάντων ἀπέχου... πλὴν καί τὸν Νόμον ἀναγιγνώσκων τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιεισάκτων ἀπόσχου, εἰ καί μὴ πάντων, ἀλλὰ τινων τῶν τῆς δευτερώσεως... Νόμος γάρ ἐστίν, ἃ ἐλάλησεν κύριος ὁ θεός πρό τοῦ τὸν λαόν

είδωλολατρησαι, τουτ' ἐστιν ἡ δεκάλογος· ἃ δὲ ἁμαρτήσασιν αὐτοῖς ἐπετέθη, δεσμά σὺ ἑαυτῷ μὴ ἐπισπάσῃ...» (Διαταγαί Α' 6· ΒΕΠ 2,8). [Νὰ ἀπέχεις ἀπὸ ὅλα τὰ ἐθνικὰ βιβλία... Ἀλλὰ καὶ τὸν Μωσαϊκὸ Νόμο μελετῶν, νὰ ἀπέχεις ἀπὸ τὰ ἔξωθεν εἰσαχθέντα εἰς αὐτόν, ἂν καὶ ὄχι ὅλα, ἀλλὰ μερικά τῆς δευτερώσεως (ἦτοι τῶν ἰουδαϊκῶν παραδόσεων, ἐθίμων, νομίμων κλπ)... Διότι ὁ Νόμος εἶναι ὅσα ἐλάλησε Κύριος ὁ Θεὸς πρὶν ὁ λαὸς περιπέσει στὴν εἰδωλολατρεία, δηλαδή ὁ Δεκάλογος· ὅσα δὲ ἐπεβλήθησαν σ' αὐτούς ὅταν ἁμάρτησαν, σὺ μὴν τὰ ἐπισύρεις σάν δεσμά σου].

Ἰδιαίτερη προσοχὴ πρέπει νὰ δοθῇ στὴν ἀκόλουθη δήλωσις τῶν ἀποστόλων: <<...ἐκ στόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠκούσαμεν καὶ ἀκριβῶς εἰδότες λέγομεν, τί ἐστὶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον, τὸ διὰ Ἰησοῦ γνωρισθὲν ἡμῖν, ἵνα μηδεὶς ἀπόληται, ἀλλὰ πάντες ἄνθρωποι συμφώνως πιστεύσαντες αὐτῷ αἶνον σύμφωνον ἀναπέμψαντες αὐτῷ ζήσωσιν αἰωνίως>> (Διαταγαί Β' 55· ΒΕΠ 2,51). [Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ ἠκούσαμε καὶ ἀκριβῶς γνωρίζοντες λέγομε, τί εἶναι τὸ ἀγαθὸ, εὐάρεστο καὶ τέλειο θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅποιο διὰ τοῦ Ἰησοῦ μᾶς ἐγινε γνωστὸ, ὥστε νὰ μὴ ἀπολεσθῇ οὐδεὶς, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι συμφώνως ἀφοῦ πιστεύσουν καὶ ἀναπέμψουν ὁμόφωνη δοξολογία εἰς αὐτόν, θὰ ζήσουν αἰώνια].

Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ κανένας, θὰ ἦταν περιεργο νὰ ἰσχυριζόμεσθε ὅτι δὲν θὰ φθάσει κάποτε στὴ τελικὴ πραγματοποίησή του. Τὸ πῶς θὰ γίνῃ αὐτό, ἀνήκει στὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια φυσικὰ εἶναι ἄγνωστα στοὺς ἄνθρώπους. Σὲ ἐφαρμογὴ τῶν σχεδίων ἐκδηλώνεται ποικιλοτρόπως ἡ θεία πρόνοια καὶ φιλανθρωπία, ὅπως ἐπισημαίνουν σὲ ἄλλο σημεῖο οἱ ἀπόστολοι:

<<... προνοούμενος οὐκ ἀπεστράφη ὁ θεὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἀλλ' ἀπὸ πλάνης καὶ ματαιότητος εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐκάλει κατὰ διαφόρους καιρούς, ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ ἀσεβείας εἰς ἐλευθερίαν καὶ εὐσέβειαν ἐπανάγων, ἀπὸ ἀδικίας εἰς δικαιοσύνην, ἀπὸ θανάτου αἰωνίου εἰς ζωὴν αἰδίου>> (Διαταγαί Ζ' 39· ΒΕΠ 2,133). [Ὁ Θεὸς προνοῶν δὲν ἀπεστράφη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοὺς καλοῦσε κατὰ διαφόρους καιρούς ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ ματαιότητα στὴν ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας, ἐπαναφέρων αὐτούς ἀπὸ τὴν δουλεία καὶ ἀσέβεια στὴν ἐλευθερία καὶ εὐσέβεια, ἀπὸ τὴν ἀδικία στὴν δικαιοσύνη, ἀπὸ τὸν αἰώνιο θάνατο στὴν αἰώνια ζωὴ].

Τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον στὴν ἀνωτέρω διατύπωσις εἶναι ὅτι ἡ θεία Πρόνοια κατὰ καιρούς ἐπανάγει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν αἰώνιο θάνατο στὴν αἰώνια ζωὴ. Ἄρα ὁ <<αἰώνιος θάνατος>> δὲν ἐθεωρεῖτο τότε σάν κάτι ὀριστικὸ καὶ ἀμετάκλητο, σάν ἡ ἀτελεύτητη καὶ ἀνεπίδεκτη μεταβολῆς τιμωρία τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅπως ἐκλαμβάνεται σήμερα. Στὶς προηγούμενες ἐνότητες ἐξηγήσαμε μερικές πτυχές τοῦ πραγματικοῦ του νοήματος, ἐδῶ δὲ ἐπιβεβαιώνεται διὰ στόματος τῶν ἀποστόλων, ὅτι ἐκ θεοῦ θελήματος οὐδεὶς ἄνθρωπος θὰ παραμείνῃ ἐντὸς τοῦ αἰωνίου θανάτου.

Τὸ βιβλίον Η' πραγματεύεται στὸ πρῶτο τμῆμα περὶ χαρισμάτων καὶ δίδονται

οι απαραίτητες καθοδηγήσεις. Τά χαρίσματα ἐδόθησαν πρῶτα στοὺς ἀποστόλους καὶ δι' αὐτῶν σέ ὄσους ἐπίστευσαν. Δέν ὑπάρχει κανεὶς ἄνθρωπος, λέγουν οἱ ἀπόστολοι, πού νά ἐπίστευσε στόν Χριστό καὶ νά μὴν ἔλαβε κάποιο πνευματικό χάρισμα. Γι' αὐτό οἱ ἔχοντες δυνάμεις προφητείας, ἐκβολῆς δαιμόνων, διάκρισης πνευμάτων, λόγου σοφίας κλπ., δέν πρέπει νά ἀλλάζονεῦνται ἐναντι τῶν ἄλλων πιστῶν, γνωρίζοντας ὅτι οἱ δυνάμεις αὐτές δέν προέρχονται ἀπό τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ ἀπό τόν ἐνεργοῦντα Θεόν. Ἡ δέ δωρεά τῶν χαρισμάτων γίνεται μέ σκοπό τήν σωτηρία τῶν ἀπίστων.

Ἐξ ἄλλου, τονίζουν, δέν εἶναι ὁσιος κάθε ἕνας πού προφητεῦει, οὔτε εἶναι ἄξιος κάθε ἕνας πού ἐκδιώκει δαίμονας. Οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἂν προφητεύουν, δέν καλύπτουν μέ τήν προφητεία τήν ἀσεβεία τους.

Αὐτά, συνεχίζουν, δέν λέγονται γιά νά ἐξουθενωθοῦν οἱ ἀληθινές προφητείες, διότι αὐτές ἐνεργοῦνται κατ' ἐπίνοιαν τοῦ Θεοῦ στοὺς ὁσίους (*Διαταγαί Η' 1-4* ΒΕΠ 2,139-143).

5. Κλήμεντος <<Ὁμιλίας>>

Ἰπὸ τό ὄνομα τοῦ Κλήμεντος ἐπισκόπου Ρώμης (Α' αἰ.) σώζεται ἕνα σύγγραμμα μέ τίτλο <<Ὁμιλίας>>, ὅπου ἐξιστοροῦνται σέ μυθιστορηματική μορφή οἱ σχέσεις τοῦ Κλήμεντος μέ τόν ἀπόστολο Πέτρο, οἱ συζητήσεις τοῦ τελευταίου μέ τόν μάγο Σίμωνα, καθώς καὶ οἱ ιδιαίτερες διδασκαλίες του στόν κύκλο τῶν στενῶν μαθητῶν του.

Τό ἔργο αὐτό (ὁ πλήρης τίτλος του εἶναι: <<Κλήμεντος τῶν τοῦ Πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή εἰς ὀμιλίας εἴκοσιν>>), θεωρεῖται νόθο, κατατάσσεται δέ στά λεγόμενα <<Ψευδοκλημέντια>>.

Ἡ παράδοση ὁμῶς ὅπως καὶ μερικοὶ νεώτεροι ἐρευνητές, δέχονται ὅτι εἶναι γνήσιο ἔργο τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς. Λόγω ὁμῶς τῶν περιεχομένων μυστικῶν γνώσεων, ἀπαγορευόταν νά κοινοποιεῖται στοὺς ἀμήτους. Ὁ Πέτρος στέλνοντας ἕνα ἀντίγραφο στόν Ἰάκωβο, τοῦ γράφει: <<Ἀξιῶ καὶ παρακαλῶ, στά κηρύγματά μου πού σοῦ ἔστειλα, νά μὴν μεταδώσεις τίποτε στοὺς ἔθνικούς ἢ στοὺς ἰουδαίους, πρὶν τήν δοκιμασία. Ἀλλά ἔάν κάποιος δοκιμασθεῖς εὐρεθῆ ἄξιος, τότε σέ αὐτόν νά τά παραδώσεις...>> (ΒΕΠ 1,48).

Μεταγενέστερα κυκλοφόρησαν διάφορες διασκευές καὶ περιλήψεις τοῦ ἔργου, στίς ὁποῖες δέν συμπεριελήφθησαν ἢ τροποποιήθησαν τά ἀπόρρητα σημεῖα ἐκ τῶν ὀμιλιῶν τοῦ Πέτρου, ἐνῶ παρέμεινε τό ἱστορικό μέρος τῆς ἀφήγησης. Ἡ λατινική μετάφραση τοῦ Ρουφίνου (περί τό 400) μέ τόν τίτλο <<Ἀναγνωρισμοὶ Κλήμεντος>> θεωρεῖται πῶ ὀρθόδοξη, διότι ἔχουν διασκευαστεῖ ὅσα σημεῖα ἀντέκειντο στίς τότε διαμορφωμένες δογματικές ἀντιλήψεις.

Εἶναι, πιστεύομε, σοβαρό μεθοδικό λάθος τῆς κριτικῆς, νά ἀποφαίνεται γιά ἕνα ἔργο βάσει τῶν ὑστερογενῶν συνθηκῶν. Τά σήμερα γνωστά σάν δόγματα

της πίστεως άρχισαν νά επικρατοϋν (σάν δόγματα) από τόν 4ο αιώνα και μετέπειτα. Μερικά δέ εξ αυτών, όπως ή άρνηση της προϋπαρξής των ψυχών και της μετενάρκωσης, όριστικοποιήθηκαν (πάλι σαν δόγματα) άρκετούς αιώνες άργότερα. Δέν είναι σωστό λοιπόν νά κρίνεται ένα έργο σαν νόθο, αίρετικό ή μη χριστιανικό, έπειδή διαφοροποιείται από την μεταγενέστερη Δογματική.

Δέν είναι σκοπός μας εδώ νά ασχοληθούμε με την απόδειξη της γνησιότητας των Όμιλιών, αλλά νά έπιστημόνωμε απλώς μερικά σημεία συναφή προς τό θέμα μας.

Κατ' άρχήν, ένα σοβαρό θέμα στίς συζητήσεις του Πέτρου με τόν μάγο Σίμωνα, είναι περί του Θεού όπως παρουσιάζεται στίς Γραφές, δηλ. στην Παλαιά Διαθήκη. Έφ' όσον εκεί φαίνεται ό Θεός, ως μη άκούων, μη βλέπων, μη γνωρίζων κάτι, όργιζόμενος, ποιητής κακών κλπ. ό Σίμων ύποστήριξε ότι δέν είναι ό άληθινός Θεός. Ό Πέτρος όμως άπαντά, ότι είναι ψευδές κάθε τι πού λέγεται ή γράφεται κατά του Θεού. Πολλά τοιαύτα ψευδή έχουν υπεισέληθη στίς Γραφές, με ύπαιτιότητα της κακίας. Μόνο με την διδασκαλία του Κυρίου είναι δυνατόν νά διαχωρισθουν τά άληθή από τά ψευδή των Γραφών (ΒΕΠ 1,76-95).

Ό Θεός επέτρεψε νά γίνει ή νόθευση υπό του Πονηρού για νά έλεγχοϋν ποιοι άκούουν ευχαρίστως τά γραφέντα κατά του Θεού, και ποιοι λόγω της συμπάθειας προς Αυτόν, όχι μόνο άπιστούν στά έναντίον του λεγόμενα, αλλά ούτε νά τά άκούουν άνέχονται, έστω και άν είναι άληθη (Β' 38-40· ΒΕΠ 1,77).

Με αυτόν τόν τρόπο, δηλαδή, έλέγχονται οι μύχιες διαθέσεις των ανθρώπων και κρίνεται ό όρθολογικός τρόπος σκέψεως έναντι των θείων ένεργειών.

Ό Θεός καθώρισε τό αγαθόν και τό πονηρόν, μεταξύ δέ των αντίθετων πλευρών έποίησε τόν άνθρωπο αύτεξούσιον, ώστε από μόνος του νά πράττει τά αγαθά ή τά κακά. Ό πονηρός δέν είναι άτρεπτος, διότι μετά τό τέλος του κόσμου θά έχει την δυνατότητα νά έπιστρέψει στον Θεό: <<Ό οϋν πονηρός προς τῷ του ένεστῶτος κόσμου τέλει ύπουργήσας άμέμπτως τῷ θεῷ, ατε δη οϋ μιᾶς οϋσίας ὦν της προς κακίαν μόνης, μετασυγκριθείς αγαθός γενέσθαι δύναται. Ουδέ γάρ νϋν κακόν τι ποιείν, και τοι κακός ὦν, νομίμως κακουχεῖν εἰληφώς την έξουσίαν>> (Κ' 3· ΒΕΠ 1,223). [Ό Πονηρός λοιπόν προς τό τέλος του παρόντος κόσμου, άφου έξυπνήτησε άμεμπτα τόν Θεό, έπειδή βέβαια δέν άποτελεῖται μόνο από την οϋσία της κακίας, μετασυγκριθείς θά μπορεί νά γίνει αγαθός. Διότι οϋτε τώρα κάνει κάτι κακό, άν και είναι κακός, διότι νομίμως έχει λαβει την έξουσία νά κακουχεῖ].

Βεβαίως, τά άνωτέρω ισχύουν μόνον περί του Πονηρού, όχι όμως για όσους τόν ακολουθοϋν, οι όποιοι άγνοοϋντες τό θεῖο θέλημα ύποπίπτουν στην άπάτη του.

Ό Πέτρος έπιστημαίνει ότι ό Πονηρός και οι δαίμονες δέν έχουν καμμία έξουσία στους ανθρώπους, εάν προηγουμένως ό άνθρωπος δέν γίνει <<όμοδίαιτος>> αυτών, δηλ. εάν από μόνος του δέν ύποδουλωθη σ' αυτούς (Η' 19 και Θ' 23· ΒΕΠ 1,132 και 140).

Στίς Όμιλίες αναφέρεται πολλάκις ή αιώνιος τιμωρία των άμαρτωλών. Τά σχετικά με την μετενάρκωση δέν ύπάρχουν στό κείμενο, εκτός από μία πολύ

σημαντική φράση του Πέτρου προς τον Σίμωνα: <<Πλὴν ἐάν ἐπιτρέψῃς δεῖξαι σοι δυνάμεθα, πῶς ἀναγεννηθεῖς καὶ τὴν γένεσιν ὑπαλλάξας καὶ νομίμως βιώσας αἰωνίου τεύξεῖ σωτηρίας>> (ΙΘ' 23· ΒΕΠ 1,221). [Ἐκτός ἐάν ἐπιτρέψεις, μπορῶ νά σοῦ δείξω, πῶς ἀφοῦ ἀναγεννηθῆς καὶ ὑπαλλάξεις τὴν γένεσιν καὶ ζήσεις εὐσεβῶς, θά ἐπιτύχεις τὴν αἰώνια σωτηρία].

Δυστυχῶς ἡ συζήτηση τερματίστηκε σέ αὐτό τό σημεῖο, μέ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Σίμωνα. Πάντως ὁ Πέτρος τονίζει πῶς στή Γῆ κολαζόμεθα γιά ὅσα ἁμαρτήσαμε, ὅτι <<τά ἀδικήματα καὶ τὰ πάθη εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν πάσχομεν>> (ΒΕΠ 1,185), χωρὶς νά ἐπεξηγεῖ διατί πάσχουν οἱ ἐκ γενετῆς ἀνάπηροι κλπ. Ὁ συνδυασμός ὄλων τῶν ἀνωτέρω, καταλήγει στήν ἀποδοχή τῆς μετενσάρκωσης σάν τρόπου ἐξιλέωσης καὶ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Μόνον ἔτσι ἐξηγεῖται ἐπακριβῶς τό προηγούμενο χωρίο πού μιλάει γιά <<ἀναγέννηση>> καὶ <<ὑπαλλαγή τῆς γένεσης>>, κατά τὴν ὁποία πρέπει κάποιος νά ζήσει εὐσεβῶς γιά νά σωθῆ.

Τό σημαντικώτερο μέσον, λέγει ὁ Πέτρος, γιά νά φωτισθοῦν οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ ἀληθινός προφήτης. Στόν προφητικό λόγο δέν ἀντιτάσσονται οὔτε σοφίσματα, οὔτε συλλογισμοί, οὔτε ἄλλες <<μηχανές>>. Προφήτης τῆς ἀληθείας δέ εἶναι ἐκεῖνος πού γνωρίζει τὰ γεγονότα πῶς ἐγίναν, ἀλλά καὶ τὰ μέλλοντα πῶς θά συμβοῦν, χωρὶς νά λανθάνει ποτέ, διότι εἶναι ἀδύνατον σέ κάποιον πού δέν εἶναι προφήτης νά ἔχει δυνατότητα πρόγνωσης τοῦ μέλλοντος καὶ νά γνωρίζει τίς κρυφές πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν λοιπόν εὐρεθῆ ἓνας τέτοιος προφήτης, πρέπει ὅλοι νά ἀκολουθοῦν ἀνευδοίαστα τούς λόγους του, διότι προέρχονται ἀπό τό ἐντός αὐτοῦ θεῖον πνεῦμα (Β' 5-11· ΒΕΠ 1,67).

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ μία συνδιάλεξη τοῦ Σίμωνα μέ δύο συντρόφους του περί τῆς ψυχῆς. Ὁ Σίμων μέ κάποιο μαγικό τρόπο εἶχε προκαλέσει τόν θάνατο ἑνός νέου (<<μιαυφονία>>), ἀργότερα δέ συνωμίλησε μέ τὴν ψυχὴ τοῦ νέου αὐτοῦ, προφανῶς μέ κάποια πνευματιστική μέθοδο. Οἱ σύντροφοί του Ἄκύλας καὶ Νικήτης, οἱ ὁποῖοι ἀργότερα ἐγίναν μαθητές τοῦ Πέτρου, εἶχαν παρακολουθήσει τὴν συνομιλία. Ὅταν ἀργότερα ἔλεγξαν τόν Σίμωνα γιά τίς πράξεις του, τίς ἀπάτες καὶ τὰ μαγικά τεχνάσματα, ὑπενθυμίζοντας τὴν τιμωρία τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον, ἐκεῖνος γέλασε λέγοντας ὅτι εἶναι μωροὶ νά πιστεύουν στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Τότε τοῦ ἔφεραν ὡς παράδειγμα τὴν ψυχὴ τοῦ νέου ἐκεῖνου πού εἶχε συνομιλήσει μαζί του.

Ὁ Σίμων ἀπάντησε: <<Τό ὅτι διεχώρισα τὴν ψυχὴ ἀπό τό ἀνθρώπινο σῶμα, γνωρίζω ὅτι τό ξέρετε. Ὅτι δέ δέν ἐμφανίζεται (<<ὑπουργεῖ>>) ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθανόντος, ἐπειδὴ δέν ὑπάρχει, ἀλλὰ ἐνεργεῖ κάποιος δαίμων ὑποκρινόμενος ὅτι αὐτός εἶναι ἡ ψυχὴ, βλέπω ὅτι τό ἀγνοεῖτε>>.

Σέ αὐτὰ ὁ Νικήτης ἀπάντησε: <<Πολλὰ ἀπίθανα ἀκούσαμε σέ αὐτὴ τὴν ζωὴ, ἀλλά ἀνοητότερον λόγον ἀπό αὐτόν δέν περιμέναμε νά ἀκούσωμε!>>. Ἡ συζήτηση συνεχίζεται μέ ἄλλα ἐπιχειρήματα, μέχρις ὅτου ἐξωργισθῆ ὁ Σίμων ἀπειλώντας τους μέ θάνατο, ἐάν ἀποκαλύψουν τίς πράξεις του (Ὁμιλία Β' 28-31· ΒΕΠ 1,74-75).

Ἀπό τήν ὄλη ἐξιστόρηση ἀποδεικνύεται, πὼς ἡ ἀντίληψη ὅτι πάντοτε ἀντί τῶν ψυχῶν ἐμφανίζονται δαίμονες ὑποκρινόμενοι τίς ψυχές, προέρχεται ἐκ τοῦ πονηροῦ, χωρὶς αὐτό νά σημαίνει ὅτι δέν λαμβάνουν χώρα καί τέτοια φαινόμενα.

Εἶναι ἐνδιαφέρον ἓνα ἄλλο ἐπιχείρημα τῶν δύο νέων, ἀναφέροντας στόν Σίμωνα μία παλαιότερη συζήτησή τους: Τόν εἶχαν ἐρωτήσει <<διά τί ἐνίοτε καί παύονται αἱ παρεδρῖαι>>, δηλαδή, γιατί μερικές φορές διακόπτεται ἡ ἐμφανής παρουσία τοῦ προστατευτικοῦ πνεύματος, ὀνομαζόμενου <<πάρεδρος>>. Ὁ Σίμων εἶχε ἀπαντήσει, ὅτι ἡ ψυχὴ συμπλήρωσε τόν χρόνο ἀδείας πού εἶχε γιά νά παραμείνει κοντά στόν ἄνθρωπο καί ἐπιστρέφει στόν Ἄδη. Πρόσθεσε ἀκόμη, ὅτι οἱ ψυχές ἐκείνων πού ἐτελεύτησαν μέ ἴδιον θάνατον (ἐννοεῖ αὐτοκτονησάντων), ἐπειδὴ φρουροῦνται ὅταν φθάσουν στόν Ἄδη, δέν ἀφήνονται εὐκόλα νά ἔλθουν στή Γῆ. Ἄρα, λέγουν, ὁ ἴδιος ἀναγνωρίζει τήν ἐμφάνιση τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν.

Ὅλα αὐτά οἱ δύο νέοι τά ἀφηγοῦνται στόν Πέτρο, χωρὶς ὅμως κάποιο σχόλιο ἐκ μέρους του. Φανερώνουν μερικές πτυχές τοῦ κατώτερου πνευματισμοῦ στίς τάξεις τῶν μάγων, ἐπαοιδῶν, φαρμακῶν, οἰωνοσκόπων κλπ., πού συνδέοντο μέ πονηρά πνεύματα ἢ μέ ψυχές μὴ ἐξελιγμένων ἀνθρώπων.

Ὅταν ὁ Σίμων κυκλοφοροῦσε στήν ἀγορά, ἀκολουθεῖτο ἀπό φαντάσματα καί εἰδῶλα καί σκιές πολλές, λέγοντας πὼς εἶναι ψυχές νεκρῶν ἀνθρώπων. Αὐτά ἦσαν ὁρατά καί τήν ἡμέρα στόν κόσμο, ὥστε ἄλλοι τόν θεωροῦσαν γόητα καί ἄλλοι θεό (Ὁμιλία Δ' 4 ΒΕΠ 1,100).

Οἱ διαλογικὲς μονομαχίες τοῦ Πέτρου μέ τόν Σίμωνα, κατὰ τίς ὁποῖες ὁ δεῦτερος ἠττᾶται ὀλοσχερῶς, περιέχουν πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας, τά ὁποῖα πρέπει νά ἐπισημανθοῦν καί νά ἀξιοποιηθοῦν κατάλληλα.

Ἐπισημαίνομε ἀκόμη, ὅτι ἡ ἀποδιδόμενη μεγάλη ἀξία στόν ἀληθινόν προφήτη, ἐπιβεβαιώνει ὅτι τό κείμενο ἐγράφη στήν ἀποστολικὴ ἐποχὴ, ὅταν οἱ προφῆτες εὐρίσκοντο στό ἀποκορύφωμα τῆς προσφορᾶς τους στίς χριστιανικὲς κοινότητες.

6. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης

Ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης μαζί μέ τόν Ὀριγένη ἀποτελοῦν τίς πιό ἀδικημένες ἀπό τήν ἱστορία Μορφές τῆς Ἐκκλησίας. Στήν ἐποχὴ τους καί οἱ δύο ὑπῆρξαν φωτεινοὶ ἀστέρες τῆς χριστιανικῆς διδασχῆς, ἀλλά ἡ μοῖρα τους ἦταν διαφορετικὴ: Ὁ Ὀριγένης μετὰ ἀπὸ μία περίοδο 3 αἰῶνων καθολικῆς ἐκτίμησης, ἔπεσε κατόπιν γιά πολλοὺς αἰῶνες στήν <<δυσμένεια>> καί μόνο τίς τελευταῖες δεκαετίες ἀρχίζει νά ἀποκαθίσταται στίς συνειδήσεις τῶν πιστῶν.

Ὁ Διονύσιος, ἀντίθετα, ὑπῆρξε ἀρχικὰ γιά 4 περίπου αἰῶνες ὁ κρυφός φάρος τοῦ Χριστιανισμοῦ, γιά νά ἀναγνωρισθῆ ἀργότερα ἀπὸ ὅλους σάν ὁ ἀδιαφιλονίκητος πατέρας τοῦ χριστιανικοῦ ἐσωτερισμοῦ, γιά πολλοὺς αἰῶνες δοξασμένης διαδρομῆς, μέχρις ὅτου ἡ ψυχρὴ ἀμφισβήτηση τῆς γνησιότητος τῶν

ἔργων του, τὸν ἔρριξε τοὺς τελευταίους 2-3 αἰῶνες σὲ πλήρη ἀφάνεια.

Τὰ γνωστά συγγράμματα τοῦ Διονύσιου εἶναι:

α) <<Περὶ Θεῶν Ὀνομάτων>>. Ἀναφέρεται στὰ ὀνόματα καὶ στὶς ιδιότητες τῆς Θεότητος. Περιλαμβάνει ἐπίσης ἓνα κεφάλαιο περὶ τοῦ κακοῦ, ὅπου ἀποδεικνύει ὅτι τὸ κακὸ δὲν εἶναι ὄν, οὔτε προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄν, οὔτε βρίσκεται μέσα στὰ ὄντα.

β) <<Περὶ Οὐρανίας Ἱεραρχίας>>. Περιγράφει τὴν ἱεραρχικὴ δομὴ τοῦ Οὐράνιου Κόσμου, ταξινομημένη σὲ τρεῖς <<διακοσμῆσεις>>, ἀπὸ τρεῖς τάξεις ἢ κάθε μία. Στὸ τέλος ἐξετάζει τίς παραστάσεις ἀγγέλων στὰ ἱερά κείμενα.

γ) <<Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας>>. Ἐξετάζει τὰ τρία βασικὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας (βάπτισμα, εὐχαριστία ἢ σύναξη, μύρο), τίς τρεῖς ἱερατικὲς τάξεις (ιεράρχες, ἱερεῖς, λειτουργοί), καὶ τίς τρεῖς τάξεις τῶν ἁγιαζομένων (καθαίρομενοι ἢ κατηχούμενοι, πιστοὶ, μοναχοὶ ἢ θεραπευτές).

δ) <<Περὶ Μυστικῆς Θεολογίας>>. Σύντομο ἀλλὰ περιεκτικώτατο ἔργο ὑπερβατικῆς θεολογίας, τὸ ὁποῖο καταλήγει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι <<ὑπὲρ πᾶσαν θέσιν καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀφαίρεσιν>>.

ε) Δέκα ἐπιστολὲς πρὸς διάφορα πρόσωπα. Σημαντικώτερη ἢ 7η, πρὸς τὸν ἱεράρχη Πολύκαρπο Σμύρνης, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἀφύσικη ἐκλειψη ἡλίου καὶ τὸ σκότος κατὰ τὴν Σταύρωση τοῦ Κυρίου, φαινόμενα ποὺ παρατήρησε στὴν Αἴγυπτο, ὅπου βρισκόταν μαζί μὲ τὸν ἔθνικο φιλόσοφο Ἀπολλοφάνη.

Τὰ ἀγνωστά ἔργα τοῦ Διονύσιου, ὅπως τὰ ἀναφέρει ὁ ἴδιος, εἶναι: α) <<Θεολογικαὶ Ὑποτυπώσεις>>, β) <<Συμβολικὴ Θεολογία>>, γ) <<Περὶ τῶν Θεῶν Ὑμνων>>, δ) <<Περὶ τῶν ἀγγελικῶν ιδιοτήτων καὶ τάξεων>>, ε) <<Περὶ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν>>, στ) <<Περὶ ψυχῆς>>, καὶ ζ) <<Περὶ δικαίου καὶ θείου Δικαιωτηρίου>>.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἔργα τοῦ Διονύσιου, ἐπειδὴ ἀνήκαν στὸν τομέα τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας καὶ περιεῖχαν ἀνωτάτου ἐπιπέδου μυστηριακὲς ἐπεξηγήσεις, δὲν ἐγίνοντο γνωστά, παρά μόνο σὲ πολὺ περιορισμένο κύκλο πιστῶν.

Τὸ 533 σὲ μία διάσκεψη στὴν Κωνσταντινούπολη μεταξύ Ὀρθοδόξων καὶ Μονοφυσιτῶν, τὰ ἀνέφερε ἐντελῶς συμπτωματικὰ ὁ μονοφυσίτης ἐπίσκοπος Σεβήρος. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐπίσκοπος Ὑπάτιος τὰ ἀμφισβήτησε. Ἐπακολούθησε μία σύντομη περίοδος ὅπου ἐκφράστηκαν κάποιες ἀντιρρήσεις, ἀλλὰ τελικὰ ἀναγνωρίστηκαν σὰν γνήσια ἀπὸ μεγάλες προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὁ Ἰωάννης Σκυθοπόλεως καὶ ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς, καὶ ἀπετέλεσαν ἐκτοτε ἀληθινὸ ἐνττύφημα πολλῶν θεολόγων, φιλοσόφων καὶ μοναχῶν, χωρὶς οὐδέποτε πλέον νὰ ἀμφισβητηθῆ ἡ γνησιότητά τους.

Ὁ Λαυρέντιος Valla τὸν 15ον αἰῶνα καὶ ἀργότερα ὁ Ἔρασμος, διατύπωσαν τίς ἐπιφυλάξεις τους. Τοὺς ἀκολούθησαν πολλοὶ διαμαρτυρούμενοι θεολόγοι. Κατὰ τὸν προηγούμενο αἰῶνα οἱ Koch καὶ Stiglmayr μὲ μιὰ σειρά ἐπιχειρημάτων ἐπέβαλαν τὴν ἀποψη τῆς μὴ γνησιότητος τῶν ἔργων. Σὰν συγγραφεὶς αὐτῶν ὑπέθεσαν ἓνα ἄτομο τοῦ Ε' αἰῶνα, ποὺ ἐπειδὴ ἦταν ἀγνωστο, τοῦ ἔδωσαν τὸ συμβατικὸ ὄνομα <<Ψευδο-Διονύσιος>>.

Στήν Ελλάδα ένθερμοι ύποστηρικτές τής γνησιότητας ύπηρεξαν ό πολύς Κωνσταντίνος Οικονόμος ό έξ Οικονόμων⁽¹⁾ και ό καθηγητής Κωνσταντίνος Κοντογόνης⁽²⁾. Όλοι οι άλλοι άσπάστηκαν άνεξέλεγκτα τήν άποψη τής μη γνησιότητας.

Βεβαίως τό ζήτημα δέν μπορεί νά θεωρηθή ότι έκλεισε, άφού δέν έχει δοθή όριστική άπάντηση και οι σχετικές συζητήσεις συνεχίζονται. Η θέση του γράφοντος είναι κατηγορηματικά ύπέρ τής γνησιότητας των έργων του Διονύσιου. Σέ ιδιαίτερο άυτότελές έργο μας άνατρέπονται σάν άβάσιμα τά προβληθέντα έπιχειρήματα, ένω προσάγονται νέες άποδείξεις πού έπιβεβαιώνουν ότι πράγματι ό Άρεοπαγίτης Διονύσιος είναι ό συγγραφέας των φερώνυμων έργων.

Έδω θά εξετάσουμε ένδεικτικά τό θεωρούμενο από τον Ρ. Stiglmayr ως τό <<καταφανέστερο έπιχείρημα>>, δηλαδή ότι ό Διονύσιος στό κεφ. 4 του <<Περί Θείων Όνομάτων>> παραθέτει άποσπάσματα από τό έργο του νεοπλατωνικού φιλόσοφου Πρόκλου (Ε' αι.) <<Περί τής ύποστάσεως του Κακού>>, τό όποιο σώζεται σέ λατινική μετάφραση.

Κατ' άρχήν από τήν όμοιότητα δύο κειμένων, δέν είναι δυνατόν νά έξαχθή άυτόματα τό συμπέρασμα ποιός έκ των δύο συγγραφέων προηγείται χρονικά, εάν δέν εξετασθή βαθύτερα τό ποιός άντέγραψε ποιόν. Έν προκειμένο, από τήν διαπιστωθείσα όμοιότητα, έβγαλαν άυθαιρέτως τό συμπέρασμα, ότι ό Διονύσιος (ή μάλλον ό Ψευδο-Διονύσιος κατ' αυτούς) άντιγράφει από τον Πρόκλο, και έπομένως είναι μεταγενέστερος από αυτόν. Στήν πραγματικότητα όμως συμβαίνει τό αντίθετο: Ό Πρόκλος άντιγράφει από τον Διονύσιο.

Στήν είσαγωγή του άναφερθέντος έργου του ό Πρόκλος λέγει ρητά, ότι δέν προτίθεται νά συγγράψει κάτι πρωτότυπο, αλλά νά συγκεντρώσει σάν άπάνθισμα τίς άπόψεις των παλαιότερων επάνω στό πρόβλημα του Κακού. Γράφει:

<<Άλλά δέν θά είναι άπρεπο και έμεις επίσης, άφού έχομε έλεύθερο χρόνο, νά άφηγηθοΰμε περιληπτικά, τί έχει είπει ό ρ θ ά κ ά θ ε έν α ς ά π ό α ύ τ ο ύ ς (δηλ. τους προγενέστερους), και πριν από αυτά, ποιές ήσαν οι άπόψεις του θείου Πλάτωνος πού άφορούν τήν οΰσία του Κακού. Διότι άντιλαμβανόμενοι τί έχουν ύποστηρίξει εκείνοι οι άνδρες, θά κατανοοΰμε πάντοτε πιο εύκολα και πιο βαθειά τά θέματα τής έρευνας, και όπου είναι δυνατόν θά άνάβουμε ένα δικό μας φως από αυτές τίς διερευνήσεις>>⁽³⁾.

Ένώ λοιπόν τά διονυσιακά έργα είναι πρωτότυπα άυτότελη συγγράμματα, τό έργο του Πρόκλου συγκροτείται από σταχυολογήσεις άπόψεων παλαιότερων συγγραφέων, χωρίς όμως νά αναφέρει τά όνόματά τους, έκτός από του Σωκράτη και του Πλάτωνα. Δέν αναφέρει ούτε τον Πλωτίνιο, από τον όποιο επίσης άντλεί άρκετές θέσεις του, και μάλιστα κατά λέξη.

Ό Μαρίνος ό Νεαπολίτης, βιογράφος του Πρόκλου, λέγει τά εξής: <<Όλόκληρη μέν τήν έλληνική και βαρβαρική και τήν μυθολογική θεολογία εξέμαθε εύκολα, και διαφώτιζε όσους ήθελαν και μπορούσαν νά ακολουθήσουν, εξηγώντας τά πάντα μέ ένθουσιασμό, διεξήλθε δέ όλα τά συγγράμματα

των παλαίωτων, καί κάθε τι γόνιμο πού εὑρίσκε σέ αὐτά, τό ἀποδεχόταν κάνοντας κριτική, ἐάν δέ εὑρίσκε κάτι ἀνεμιαῖο, τό ἀπέριπτε σάν ἀνόητο...» (Βίος 22).

Εἶχε ἐπίσης τεράστια μνήμη, ὥστε ἐλέγετο ὅτι μόνος αὐτός δέν ἦπτε ἀπό τό ποτό τῆς λήθης (Βίος 5). Ἀπό τόν ὠκεανό λοιπόν τῶν γνώσεών του μποροῦσε νά παραθέτει ἀπό μνήμης διάφορα ἀποσπάσματα στά ἔργα του, χωρίς νά θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά σημειώνει καί τήν ἀντίστοιχη πηγή.

Τήν ἐξάρτηση τοῦ Πρόκλου ἀπό τόν Διονύσιο ἐπεσήμανε ἤδη ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή στά σχόλιά του ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, λέγοντας: <<Σημειωτέον ὅτι μερικοί ἀπό τοὺς ἐθνικούς φιλόσοφους, καί μάλιστα ὁ Πρόκλος, χρησιμοποιοῦν πολλές φορές θεωρήματα τοῦ μακάριου Διονύσιου, καί μάλιστα μέ τίς ἴδιες λέξεις...» (PG 4,22 D).

Ἡ σύγκριση ἀκόμη μεταξύ τῶν δύο ἀνδρῶν ἀποβαίνει καταλυτική σέ βάρος τοῦ Πρόκλου. Ἐνῶ δηλαδή ὅλα τά ἔργα τοῦ Διονύσιου εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου πρωτότυπα, ὁ Πρόκλος δέν συνέγραψε κανένα πρωτότυπο φιλοσοφικό ἔργο, ἀλλά ὅλα τά βιβλία του εἶναι σχόλια, ὑπομνήματα καί συμπιλήματα, μέ ἐλάχιστη προσωπική συμβολή, περιοριζόμενη συνήθως στήν ἀσκηση κριτικῆς.

Ἐκτός ἀπό τά ἤδη διαπιστωμένα δάνεια, εἰκάζονται ἀπό τοὺς φιλόλογους καί πολλά ἄλλα, τά ὁποῖα παρέλαβε ἀπό ἀγνωστα σήμερα ἔργα παλαιότερων νεοπλατωνικῶν, ὅπως τοῦ Συριανοῦ, τοῦ θεουργοῦ Ἰουλιανοῦ κλπ. Μέ βάση λοιπόν τήν κοινή λογική, ὁ ὑποδεέστερος συγγραφέας εἶναι ἐκεῖνος πού ἀντιγράφει ἀπό τόν ἀνώτερον.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω κάθε καλοπροαίρετος ἐρευνητής ἀντιλαμβάνεται ἄμεσα, ὅτι ὁ Πρόκλος συμπεριέλαβε στό ἔργο του ἀποσπάσματα ἀπό τόν Διονύσιο, καί μάλιστα <<περιληπτικά>>, στήν πρόθεσή του νά δημιουργήσει μιὰ ἀνθολογία τῶν προγενέστερων ἀπόψεων γιά τό πρόβλημα τοῦ Κακοῦ.

Μία σύγκριση λέξη πρὸς λέξη τῶν πολυσυζητημένων αὐτῶν ἀποσπασμάτων, ἀποδεικνύει ὅτι τό κείμενο τοῦ Διονύσιου εἶναι ἐννοιολογικά πληρέστερο ἀπό τό ἀντίστοιχο τοῦ Πρόκλου, γεγονός πού ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὁ δεύτερος τά κατέγραφε ἀπό μνήμης, χωρίς νά δίνει μεγάλη προσοχή σέ ἀπλές μέν, ἀλλά οὐσιώδεις λεπτομέρειες.

Οἱ ἐμπνευστές τῆς θεωρίας τοῦ <<Ψευδο-Διονύσιου>> ἰσχυρίζονται ἀκόμη, ὅτι ὁ ἀγνωστος αὐτός νεοπλατωνιστής - χριστιανός τοῦ Ε' αἰῶνα ἔκανε ὀλόκληρη σκηνοθεσία γιά νά παρουσιαστῆ σάν ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος.

Εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἐγινε ἀποδεκτὴ ἀπό τοὺς σοβαροὺς φιλόλογους ἡ ὑπόθεση τῆς σκηνοθεσίας, ἀφοῦ μέσα στά ἴδια τά ἔργα δέν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος σκηνικῆς διακόσμησης, πού νά περιλαμβάνει τόν Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη. Δέν ἀναφέρει οὔτε μίαν φορά τόν ἑαυτό του σάν συγγραφέα, ἐνῶ ἐντελῶς συμπτωματικά ὑπάρχει τό ὄνομα <<Διονύσιος>> στήν Ζ' Ἐπιστολή, καί φυσικά ἀπό μόνο του δέν ὀδηγεῖ σέ κανένα συμπέρασμα.

Ἐάν ὁ ὑποθετικός Ψευδο-Διονύσιος ἔκανε πράγματι σκηνοθεσία, ἔπρεπε νά μνημονεύει κάπου τουλάχιστον τό πιό γνωστό περιστατικό ἀπό τήν ζωή τοῦ Ἀρεοπαγίτη, δηλαδή τήν συνάντησή καί συνομιλία του μέ τόν ἀπόστολο Παῦλο. Θά μπορούσε ἀκόμη νά εἰπεῖ κάτι γιά τήν γυναῖκα Δάμαριν, ἡ ὁποία ἐπίστευσε μαζί μέ τόν Διονύσιο μετά τήν ὁμιλία τοῦ Παύλου στόν Ἀρειο Πάγο (Πράξ. 17,34).

Καί ὁμως! Τίποτε ἀπό ὅλα αὐτά δέν ὑπάρχει! Τό ὄνομα <<Παῦλος>> ἀναφέρεται 6 φορές μέσα στή φυσική ροή τῶν κειμένων, ἀλλά μόνο σέ μία περίπτωση ὑποδηλώνεται κάποια σχέση μέ τόν συγγραφέα: <<...καί ἡμᾶς τοὺς μετὰ Παῦλον τόν θεῖον ἐκ τῶν ἐκείνου (τοῦ Ἱεροθέου) λογίων στοιχειωθέντας...>> (Περὶ Θεῶν Ὀνομάτων Γ' 2). Καί ἀπό τήν φράση αὕτη ὁμως δέν βγαίνει κανένα θετικό συμπέρασμα, γιατί δέν τονίζεται ἡ π ρ ο σ ω π ι κ ῆ σχέση τοῦ συγγραφέα μέ τόν ἀπόστολο Παῦλο.

Ἐξ ἄλλου ἡ παρουσία τοῦ Ἱεροθέου, σάν πρόσωπο ἄγνωστο ἀπό ἄλλες πηγές, θά ἀπέβαινε σοβαρά σέ βάρος τῆς σκηνοθεσίας. Δέν ἐξηγεῖται δηλαδή, γιατί ὁ Ψευδο-Διονύσιος ἔβαλε στό σκηνικό του πρόσωπα ἄγνωστα, ὅπως ὁ Ἱεροθεός καί ὁ Ἀπολλοφάνης, ἀντί νά βάλλει ἄλλα γνωστά πρόσωπα, ὅπως ἡ Δάμαρις.

Ἡ π α ν τ ε λ ῆ ς λοιπόν ἀπουσία σκηνοθετικοῦ διάκοσμου μέ στοιχεῖα ἀπό τήν ζωή τοῦ Διονύσιου Ἀρεοπαγίτη, συντελεῖ ἀποφασιστικά στήν κατάρρευση τῆς ὑπόθεσης γιά σκηνοθεσία, καί συνηγορεῖ ὑπέρ τῆς γνησιότητας τῶν ἔργων. Διότι ὁ μόνος πού δέν εἶχε λόγους νά σκηνοθετήσῃ σάν συγγραφέα τόν Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη, εἶναι φυσικά ὁ ἴδιος ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης!

Τό ὄνομά του σάν συγγραφέα, ἀναγραφόταν μόνο στόν τίτλο καί στήν κολοφῶνα τῶν ἀντιγράφων, ὅπως συνηθίζοταν κατὰ τήν ἀντιγραφή ὅλων τῶν ἔργων. Συνεπῶς μ ὀ ν ο ἡ π α ρ ᾶ δ ο σ ῆ διατηροῦσε τά ἔργα αὐτά σάν ἔργα τοῦ Διονύσιου Ἀρεοπαγίτη. Καί ἡ παράδοση ἦταν τόσο ἰσχυρή, ὥστε μόλις γνωστοποιήθηκαν εὐρύτερα, τά ἐπέβαλε ἀμέσως σάν γνήσια, ἐξουδετερώνοντας τίς ἰσχνές ἀντιρρήσεις ἐκείνων πού δέν τά ἐγνώριζαν προηγουμένως.

Τό γεγονός ὅτι δέν μνημονεύονται ἀπό κανένα συγγραφέα μέχρι τόν ΣΤ αἰῶνα, δέν ἀποτελεῖ σοβαρό τεκμήριο μὴ γνησιότητας, γιατί ἡ ἐξήγηση εἶναι ἀπλή: Ἀνῆκαν στόν χώρο τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας καί δέν ἐπετρέπετο νά γίνουν γνωστά στό εὐρύ κοινό. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Διονύσιος συμβουλευε ἀρκετές φορές νά μὴ ἀνακοινῶνται τό περιεχόμενο τῶν ἔργων του στοὺς ἀμύητους. Ἐάν μάλιστα δέν ἀνεφέροντο συμπτωματικά στή σύνοδο τοῦ 533, ἴσως θά παρέμεναν γιά πάντα στήν ἀφάνεια, ὅπως συνέβη μέ πλεῖστα ἔργα τῆς πρώτης χριστιανικῆς γραμματείας.

Ἀπό ὅλα τά ἀνωτέρω καί ἀπό ἀρκετά ἄλλα στοιχεῖα πού ἔχομε στή διάθεσή μας καί θά δημοσιευθοῦν ἀργότερα, προκύπτει σάν ἀναμφισβήτητη ἡ γνησιότητα τῶν ἔργων τοῦ Διονύσιου Ἀρεοπαγίτη. Εἶναι καιρός, λοιπόν, νά ἀποκατασταθῇ ἡ ἀλήθεια καί νά σταματήσῃ ἐπὶ τέλος αὕτη ἡ μεγαλύτερη φιλολογική καί θεολογική παραπλάνηση τῶν τελευταίων αἰῶνων!

Ἡ ἐπίδραση πού ἄσκησαν τά διονυσιακά ἔργα ἦταν τεράστια. Ὁ Ἰωάννης

Χρυσόστομος ἀποκαλεῖ τὸν Διονύσιο <<τό πετεινὸν τοῦ Οὐρανοῦ>>, μέ τὴν ἔννοια ὅτι ἀνήλθε πνευματικῶς μέχρι τὸν Οὐρανὸ γιὰ νὰ φέρει στὴ Γῆ τὴν συγκρότηση τῆς Οὐράνιας Ἱεραρχίας. Μὲ πολλές λατινικὲς μεταφράσεις τὰ ἔργα του ἔγιναν γνωστά στὴ Δύση καὶ ἀπῆλυσαν τὴν καθολικὴ ἐκτίμηση, ἰδιαίτερα τῶν Ἰωάννη Σκώτου Ἐριγένεα, Θωμᾶ Ἀκινάτη, Δάντη κλπ. Ὅλοι δὲ οἱ κορυφαῖοι Βυζαντινοὶ θεολόγοι, ἰδιαίτερα οἱ μυστικοί, κάνουν συχνότατες ἀναφορὲς στὸν Διονύσιο.

Δέν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐπιχειρήσωμε μία σύντομη ἔστω σκιαγράφηση τῆς θεολογίας τοῦ Διονύσιου. Τὸ ὅλο Corpus ἀποτελεῖ ἓνα θαυμαστό ἀρραγὲς συγκρότημα ἀκριβολογικῶν διατυπώσεων, πού γιὰ νὰ γίνει κατανοητό, πρέπει νὰ μελετηθῇ συστηματικὰ στό σύνολό του. Ἀρκεῖ νὰ ἐρμηνευθοῦν σωστά ἡ ὀρολογία, οἱ συμβολισμοί, καὶ οἱ γλωσσικοὶ νεολογισμοί· ὄχι μέ τὴν σημερινὴ νοοτροπία, ἀλλὰ μέ τὰ δεδομένα τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἐποχῆς.

Καθορίζοντας τὴν βάση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας γράφει: <<Οὐσία γάρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας ἐστὶ τὰ θεοπαράδοτα λόγια. Σεπτότατα δὲ λόγια ταῦτα φομεν, ὅσα πρὸς τῶν ἐνθέων ἡμῶν ἱεροτελεστῶν ἐν ἀγιογράφοις ἡμῖν καὶ θεολογικαῖς δεδώρηται δέλτοις· καὶ μὴν ὅσα πρὸς τῶν αὐτῶν ἱερῶν ἀνδρῶν ἀυλοτέρη μῦσει καὶ γείτονι πως ἤδη τῆς οὐρανιας ἱεραρχίας, ἐκ νοός εἰς νοῦν διὰ μέσου λόγου, σωματικοῦ μὲν, ἀυλοτέρου δὲ ὁμως, γραφῆς ἐκτός, οἱ καθηγεμόνες ἡμῶν ἐμυθήθησαν, οὐδέ ταῦτα τῶν ἐνθέων ἱεραρχῶν εἰς τό τῆς ἱερουργίας κοινόν ἀπαρακαλύπτους νοήσεσιν, ἀλλ' ἐν συμβόλοις ἱεροῖς, παραδεδωκότων· ἐστὶ γάρ οὐ πᾶς ἱερός, οὐδέ πάντων, ὡς τὰ Λόγια φησιν, ἡ γνώσις⁽⁴⁾>> (Περὶ Ἐκκλ. Ἱεραρχίας Α' 4).

[Διότι ἡ οὐσία τῆς ἰδικῆς μας (ἐκκλησιαστικῆς) ἱεραρχίας εἶναι τὰ θεοπαράδοτα Λόγια. Σάν σεβαστότατα δὲ Λόγια θεωροῦμε αὐτὰ πού μᾶς ἐδωρήθησαν σέ ἀγιόγραφα καὶ θεολογικά βιβλία ἀπὸ τοὺς ἐνθεοὺς μυσταγωγούς μας· καὶ ἀκόμη ὅσα οἱ καθοδηγητὲς μας ἐμυθήθησαν πλησίον τῶν ἰδίων ἱερῶν ἀνδρῶν, μέ ἀυλοτέρη μύση καὶ κάπως πλησιέστερη στὴν οὐράνια ἱεραρχία, ἀπὸ νοῦ σέ νοῦ διὰ μέσου λόγου, σωματικοῦ μὲν, ἀλλὰ ἀυλοτέρου καὶ ἐκτός γραφῆς. Οἱ ἐνθεοὶ ἱεράρχες δέν παρέδωσαν αὐτὰ μέ ἀπροκάλυπτες ἔννοιες στό κοινὸ πού παρακολουθεῖ τίς ἱερουργίες, ἀλλὰ μέ ἱερά σύμβολα, διότι ὅπως λέγουν τὰ Λόγια, δέν εἶναι ὁ καθένας ἱερός, οὔτε ἀνήκει σέ ὅλους ἡ γνώση].

Παρατηροῦμε στό ἀνωτέρω ἀπόσπασμα ὅτι ἡ μύση γινόταν σέ δύο ἐπίπεδα. Τό δεῦτερο, τό σημαντικώτερο, ἐλάμβανε χώραν <<ἐκ νοός εἰς νοῦν>>, τὰ δὲ ἀγράφως μεταδιδόμενα Λόγια τῆς ἀυλοτέρης μύσης ἐθεωροῦντο ἰσοδύναμα πρὸς τὰ γραπτά, ἀφοῦ εἶχαν τὴν ἴδια πηγή. Ἐπειδὴ δέν ἦταν δυνατό νὰ ἀνακοινῶνται αὐτούσια, ἐντάχθηκαν στὶς ἱεροτελεστίες ὑπὸ μορφή ἱερῶν συμβολικῶν ἀντικειμένων καὶ συμβολικῶν ἐνεργειῶν, ὥστε τό κοινὸ νὰ λαμβάνει μία πρώτη ἐξωτερικὴ γεύση τῶν μυστικῶν ἀπορρήτων νοημάτων. Τὰ ἀγραφα αὐτὰ Λόγια ἀποτελοῦσαν τὴν ἀληθινὴ <<ἱερὴ Παράδοση>> τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁμως δέν ἔμεινε παρά μόνο τό ἐξωτερικὸ τυπικό.

Ἰδιαίτερη βαρύτητα στα ἔργα τοῦ Διονύσιου ἔχει ἡ ἔννοια καὶ οἱ ιδιότητες

τοῦ Θεοῦ, πού διερευνῶνται τόσο διά τῆς καταφατικῆς θεολογίας (δηλ. τί εἶναι ὁ Θεός), ὅσο καί διά τῆς ἀποφατικῆς (δηλ. τί δέν εἶναι ὁ Θεός). Τό ἀποκορύφωμα τῆς ἔρευνας στό <<Περί Μυστικῆς Θεολογίας>> καταλήγει ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι τίποτε ἀπό τά αἰσθητά, καί τίποτε ἀπό τά νοητά, διότι <<ὑπέρ πᾶσαν θέσιν ἐστίν ἡ παντελής καί ἐνιαία τῶν πάντων αἰτία καί ὑπέρ πᾶσαν ἀφαίρεσιν ἡ ὑπεροχή τοῦ πάντων ἀπλῶς ἀπολελυμένου καί ἐπέκεινα τῶν ὄλων>> (Μυστ. Θεολ. Ε'). [Ἡ παντέλεια καί ἐνιαία αἰτία τῶν πάντων εἶναι ἀνώτερη ἀπό κάθε θετικό προσδιορισμό· καί ἀνώτερη ἀπό κάθε ἀφαιρετικό προσδιορισμό εἶναι ἡ ὑπεροχή τοῦ ἀπηλλαγμένου ἀπό ὅλα καί εὑρισκόμενου ἐπέκεινα τῶν ὄλων].

Ὡς πρὸς τὴν φύση καί τὴν ἀρχή τοῦ Κακοῦ ὁ Διονύσιος διδάσκει ὅτι τό κακό δέν προέρχεται ἀπό τό ἀγαθό, διότι τότε δέν θά ἦταν κακό. Ἀφοῦ τό ἀγαθό εἶναι τό ὄν, τό κακό εἶναι μὴ ὄν. Ὅλα τά ὄντα προέρχονται ἀπό τὴν μία καί μοναδική πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐνῶ τό κακό ἐμφανίζεται λόγω τῶν πολλῶν καί μερικῶν ἐλλείψεων (Περί Θεῶν Ὀνομάτων Δ').

Τόν τελευταῖο καιρό παρατηρήθηκε κάποιο ἐνδιαφέρον στὴν Ἑλλάδα γιὰ τόν Διονύσιο, χωρὶς ὅμως θετικά ἀποτελέσματα. Ἡ ἐπιμονὴ ὄλων τῶν νεώτερων θεολόγων καί ἐρευνητῶν νά τόν θεωροῦν σάν ἀντιγραφέα καί διασκευαστὴ νεοπλατωνικῶν ἀντιλήψεων, ἀποδεικνύει ὅτι δέν ἔχουν κατανοήσει τὴν οὐ - σία τῆς ἀπόρρητης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τόν κεντρικό ἄξονα ἀνάπτυξης τῶν διονυσιακῶν συγγραμμάτων.

Ἐφ' ὅσον ὅμως τά ἔργα τοῦ Διονύσιου ἐγράφησαν τόν Α' αἰῶνα, οἱ νεοπλατωνικοὶ εἶναι ἐκείνοι πού ἀντλοῦν πολλὰ στοιχεῖα ἀπό αὐτά, ἐμφανίζοντάς τα σάν ἰδικά τους.

Σέ κάποια πνευματιστικὴ ἐπικοινωνία του ὁ Διονύσιος ἀπεκάλυψε, ὅτι τά θεωρούμενα ὡς ἀπαλεσθέντα ἔργα του, ἔχουν διασωθῆ καί τά γνωρίζουν ἐλάχιστοι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἀπό κρυφὴ σκοπιμότητα δέν τά παρουσιάζουν στὸν κόσμος⁽⁵⁾. Δέν εἶπε πού εὑρίσκονται, πιθανώτατα ὅμως σέ κάποια ἀπό τίς τεράστιες βιβλιοθῆκες τῆς Εὐρώπης ἢ τοῦ Βατικανοῦ, ὅπου φυλάσσονται πάμπολλοι ἄγνωστοι πνευματικοὶ θησαυροὶ σημαντικῆς ἀξίας.

Πιστεύομε λοιπόν, πὼς ὅταν ἐμφανισθοῦν κάποτε στὴν δημοσιότητα τά ἄγνωστα ἔργα τοῦ Διονύσιου, θά ἀποτελέσουν τό ἔναυσμα γιὰ τὴν ἀναζωπύρωση τοῦ παγκόσμιου ἐνδιαφέροντος γύρω ἀπὸ τὴν προσωπικότητα καί τό ἔργο του, ὥστε νά καταλάβει ἐκ νέου στὴν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν θέση πού δικαιωματικά του ἀνήκει.

Θά συντελέσουν ἐπίσης ἀποφασιστικά στὴν ἀποκάλυψη πολλῶν ἄγνωστων πτυχῶν τῆς ἀληθινῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καί θά ἐκκαθαρίσουν πολλές ἀπὸ τίς σημερινές λανθασμένες ἀντιλήψεις, ἐπαναφέροντας τὴν χριστιανικὴ πίστη στὴν ἀρχικὴ κοίτη τῆς.

(1) Κ. Οικονόμου. *Περί τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς Ἐκκλησίας βαθμῶν ἐπιστολιμαία διατριβή*, ἐν Ναυπλίᾳ 1835, σελ. 255-259.

(2) Κ. Κοντογόνοϋ. *Φιλολογική καὶ κριτική Ἱστορία*, τόμος Α', ἐν Ἀθήναις 1851, σελ. 139-171.

(3) Μεταφράζω ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τοῦ λατινικοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ T. Taylor, London 1833.

(4) Ἀπὸ τοῦ χωρίου Α' Κορ. 8,7 ἀπουσιάζει τὸ <<ἐστὶ γὰρ οὐ πᾶς ἱεράς>>, τὸ δὲ ὑπόλοιπο τμήμα φέρεται ὡς: <<οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνώσις>>

(5) Βλ. <<Ομιλίαι Μεγάλων Μυστῶν>>, ἐκδοσὴ Πνευματιστικοῦ Ὀμίλου Ἀθηνῶν <<Τὸ Θεῖον Φῶς>>, Ἀθήνα 1991, σελ. 96.

7. Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας

Ὁ Ἰγνάτιος ἦταν ὁ δευτέρος κατὰ σειρὰν ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιόχειας. Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἤκμασε δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ πρώτου καὶ τὶς ἀρχές τοῦ δευτέρου αἰῶνος.

Κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν χριστιανῶν ἐπὶ Τραϊανοῦ (98-117), συνελήφθη μαζί με ἄλλους χριστιανούς καὶ ὁ Ἰγνάτιος, ἐστάλη δὲ με στρατιωτικὴ συνοδεία στὴ Ρώμη, ὅπου ἐμαρτύρησε ριφθεὶς εἰς τὰ θηρία. Διερχόμενος ἀπὸ τὴν Σμύρνη καὶ κατοπιν ἀπὸ τὴν Τρωάδα, ἔγραψε ἐπιστολὰς πρὸς τὶς διάφορες ἐκκλησίες, στίς ὁποῖες συνιστᾷ τὴν ὁμόνοια μεταξύ τῶν πιστῶν, τὴν ὑποταγὴν στοὺς ἐπισκόπους, τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν κλπ.

Ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς οἱ 7 θεωροῦνται γνήσιες, ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες 6 ἀμφιβαλλόμενες. Τὸ περίεργο ὅμως εἶναι ὅτι οἱ γνήσιες ἐπιστολὰς διασώθηκαν σὲ δύο μορφές: μία συντομώτερη καὶ μία ἐκτενέστερη. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἄποψη μεταξύ τῶν ἐρευνητῶν εἶναι ὅτι ἡ ἀρχικὴ μορφή τῶν ἐπιστολῶν εἶναι ἡ συντομώτερη. Τὴν ἐκτενέστερη ἐκδοσὴ ἐπεξεργάστηκε κάποιος ἀγνωστος, με σκοπὸ νὰ καταστήσει ἐμφανέστερα τὰ διδάγματα τοῦ Ἰγνατίου, χωρὶς νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ χριστιανικὰ πλαίσια.

Ἡ διαφορὰ τῶν δύο μορφῶν ἐπιδιώκει κάποτε νὰ συγκαλύψει ἢ νὰ μετατρέψει φράσεις πού περιέχουν νοήματα τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας, οἱ ὁποῖες ἐπειδὴ δὲν ἀναλύονται ἐκτενέστερα, κινδύνευαν νὰ παρεξηγηθοῦν ἀπὸ τοὺς πιστούς. Λέγει π.χ. ὁ Ἰγνάτιος στὴν ἐπιστολὴ πρὸς Μαγνησιεῖς, 8: <<...εἷς θεὸς ἐστίν, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστίν αὐτοῦ λόγος, ἀπὸ σιγῆς προελθὼν, ὃς κατὰ πάντα εὐηρέστησεν αὐτόν>>. [Ἐνας Θεὸς ὑπάρχει, πού ἐφάνερωσε τὸν ἑαυτό του διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος αὐτοῦ, προελθὼν ἀπὸ τῆς σιγῆς, ὁ ὁποῖος τὸν εὐαρέστησε κατὰ πάντα].

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἔννοια τῆς <<σιγῆς>> ὡς ἀρχικῆς κοσμικῆς καταστάσεως συσχετιζόμενης με τὴν ἐμφάνισιν ἢ προέλευσιν τοῦ Υἱοῦ-Λόγου, ἦταν στοιχεῖο τῆς ἀπόρρητης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἐξ ὧσων γνωρίζω δὲν ὑπάρχει σὲ κανένα ἄλλο χριστιανικὸ κείμενο.

Ἡ ἔννοια ὅμως αὕτη παρελήφθη ἀπὸ τοὺς Γνωστικούς καὶ χρησιμοποιοῦντο

μέ ποικίλους τρόπους: Ἡ Σιγή εἶναι ἡ θηλυκὴ πλευρὰ γενέσεως τῶν ὄντων, ἡ σύζυγος τοῦ Προπάτορος ἢ Βυθοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου προήλθαν τὰ πάντα κατὰ συζυγίες. Ὁ Βυθὸς καὶ ἡ Σιγή ἀποτελοῦν τὴν πρώτην συζυγίαν, σχηματίζεται δὲ τετρακτὺς μετὰ τὴν συζυγίαν: Νοῦς καὶ Ἀλήθεια. Ἐξ αὐτῶν προεβλήθησαν κατὰ συζυγίαν τὰ: Λόγος καὶ Ζωή, Ἄνθρωπος καὶ Ἐκκλησία. Ἔτσι ὀλοκληρώνεται ἡ ἀρχέγονη Ὀγδοάδα καὶ τὰ μέλη τῆς ἀποκαλοῦνται Αἰῶνες. Αὐτοὶ ἐγέννησαν (ἐπρόβαλαν) ἄλλους Αἰῶνες, ἀκολουθοῦν δὲ οἱ γεννήσεις (προβολές) ἄλλων ὄντων, ἀρχαγγέλων, ἀγγέλων κλπ. Κάπως ἔτσι σχηματίζονται οἱ ἀπέραντες γενεαλογίαι τῆς γνωστικῆς φιλοσοφίας, ἡ ὁποία κατὰ τὰ φαινόμενα παρέλαβε καὶ παραποίησε τὶς ἔννοιαι τῆς ἀπόρητης χριστιανικῆς φιλοσοφίας καὶ τὶς διαστρέβλωσε μετὰ πρωτοφανῆ τρόπον, εἰσάγοντας τὰ πῶ ἀπίθανα ἀποκυήματα τῆς νοσηρῆς φαντασίας.

Γιὰ νὰ ἀποφευχθῆ ἀκριβῶς ἡ σύγχυσις μετὰ τὶς δαιδαλώδεις γνωστικὰς ἀντιλήψεις, ὁ ἐπεξεργαστὴς τῶν ἐπιστολῶν ἀντικαθιστᾷ τὴν λέξιν <<σιγή>>, ἐπαναλαμβάνοντας ὁμοίως τὴν ὑποδηλούμενην ἔννοιαν μετὰ μίαν θαυμάσια περιφραστικὴν διατύπωσιν: <<... εἷς θεὸς ἐστὶν ὁ παντοκράτωρ, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστὶν αὐτοῦ λόγος, οὐ ρητός, ἀλλ' οὐσιώδης· οὐ γὰρ ἐστὶ λαλιᾶς ἐνάρθρου φώνημα, ἀλλ' ἐνεργείας θεϊκῆς οὐσίας γεννητῆ, ὃς πάντα κατευαρέστησε τῷ πέμψαντι αὐτόν>> (ΒΕΠ 2,295). [Ἐνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Παντοκράτωρ, πού φανέρωσε τὸν ἑαυτό του διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος αὐτοῦ, ὄχι ρητός, ἀλλὰ οὐσιώδης· διότι δὲν εἶναι ἐκφώνησις ἐνάρθρου ὁμιλίας, ἀλλὰ γεννητὴ οὐσία θεϊκῆς ἐνεργείας, ὁ ὁποῖος εὐαρέστησε κατὰ πάντα ἐκείνους πού τὸν ἀπέστειλε].

Τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα φανερώνει ὅτι μετὰ τὸν Γνωστικισμὸν καὶ τῆς ἀπόρητης χριστιανικῆς διδασκαλίας ὑφίσταται κάποιον ἀφετηρικὴν συσχέτισην, ἀλλὰ στὴν ἀνάπτυξίν τους ἀκολούθησαν ἐντελῶς διαφορετικὰς κατευθύνσεις.

Ὁ Ἰγνάτιος ἀπεκαλεῖτο <<θεοφόρος>>, ἦτοι ὁ φέρων ἐντὸς τοῦ τόνου θεόν, ἔχοντας τὴν δυνατότητα ἀμεσης ἐσωτερικῆς (νοητῆς) ἐπικοινωνίας μετὰ Αὐτόν. (Παράβαλε τὸν ὄρον <<πνευματοφόρος>> μετὰ τὸν ὁποῖον ἐχαρακτηρίζοντο οἱ προφῆται). Ἄρα καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἦταν προφήτης, ἀναφέρει δὲ ὁ ἴδιος μίαν ἐντολήν πού ἔλαβε σὲ κάποιαν ἐπικοινωνίαν του: <<Τὸ δὲ πνεῦμα ἐκήρυσσεν, λέγων τάδε· χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε· τὴν σάρκα ὑμῶν ὡς ναὸν θεοῦ τηρεῖτε· τὴν ἑνωσὶν ἀγαπᾶτε, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε· μιμηταὶ γίνεσθε Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ>> (Φιλαδέλφεισιν 7· ΒΕΠ 2,278).

Στὴν ἐκτενέστερη μορφή ὁμοίως ἡ φράσις αὐτὴ ἀρχίζει ὡς ἐξῆς: <<Τὸ δὲ πνεῦμα ἐκήρυσσε μοι λέγον τάδε...>> (ΒΕΠ 2,310). [Τὸ δὲ πνεῦμα ἐκήρυσσε σέ με ἐν λέγοντας τὰ ἐξῆς...].

Ἡ προσθήκη τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας <<μοί>> σημαίνει ὅτι ὁ ἐπεξεργαστὴς τῶν ἐπιστολῶν ἀνῆκε σὲ στενὸν περιβάλλον τοῦ Ἰγνατίου καὶ γνώριζε ἀπὸ τόνου ἴδιου ὅτι οἱ συγκεκριμέναι ἐντολές τοῦ πνεύματος προέρχονται ἀπὸ προσωπικὴν ἐπικοινωνίαν του. Ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ μετριοφροσύνης δὲν θέλησε νὰ τὸ διευκρινήσῃ, λέγοντας μόνον ὅτι τὸ πνεῦμα <<ἐκήρυσσεν>>. Ὁ ἐπεξεργαστὴς ὁμοίως, ἔχοντας

Άμεση γνώση τῶν πραγμάτων, προσθέτει τό πολύτιμο <<ἐκήρυξέ μοι>>, επικυρώνοντας τήν προφητική - διαμεσική ιδιότητα τοῦ θεοφόρου ἐπισκόπου.

Οἱ οὐράνιες πνευματικές ἀνατάσεις τοῦ ἀνδρός φαίνονται καθαρά σέ ἕνα ἄλλο ἀπόσπασμα: <<Μή οὐ δύναμαι τά ἐπουράνια γράψαι; ἀλλά φοβοῦμαι, μή νηπίοις οὖσιν ὑμῖν βλάβην παραθῶ... καί γάρ ἐγώ, οὐ καθότι δέδεμαι καί δύναμαι νοεῖν τά ἐπουράνια καί τάς τοποθεσίας τάς ἀγγελικάς καί τάς συστάσεις τάς ἀρχοντικές, ὁρατά τε καί ἀόρατα, παρά τοῦτο ἤδη καί μαθητής εἰμι. πολλά γάρ ἡμῖν λείπει, ἵνα θεοῦ μή λειπώμεθα>> (Τραλλιανοῖς 5· ΒΕΠ 2,272). [Μήπως δέν μπορῶ νά σᾶς γράψω γιά τά ἐπουράνια; Ἀλλά φοβοῦμαι μήπως σᾶς βλάψω, ἐπειδή εἴσθε ἀκόμη νήπιοι... Διότι καί ἐγώ, ὄχι ἐπειδή εἰμαι δεμένος (πρός τό μαρτύριο) καί μπορῶ νά ἐννοῶ τά ἐπουράνια καί τίς ἀγγελικές τοποθεσίες καί τίς συγκεντρώσεις τῶν ἀρχόντων (τοῦ Οὐρανοῦ), καί τά ὁρατά καί τά ἀόρατα, γι' αὐτό εἰμαι πλέον καί μαθητής (τοῦ Χριστοῦ). Διότι πολλά μᾶς λείπουν γιά νά μήν ὑστεροῦμε ἀπό τόν Θεό].

Στήν ἐπιστολή πρὸς Ἐφεσίους γράφει, ὅτι γνωρίζει τήν ἔλευση στήν πόλη τους μερικῶν ἐχόντων <<κακῆν διδαχὴν>>, τοὺς ὁποίους οἱ πιστοὶ δέν παρεδέχθησαν. Οἱ περιπλανώμενοι αὐτοὶ ψευδοδιδάσκαλοι ἀνήκαν ἴσως σέ κάποιον γνωστικό κλάδο καί μέ τό προσωπεῖο τοῦ χριστιανοῦ σκορποῦσαν ζιζάνια στίς ἐκκλησίες (βλ. Ἐφεσίους 9· ΒΕΠ 2,266).

Στήν ἴδια παράγραφο τῆς ἐκτενέστερης ἐπιστολῆς, μέ τήν εὐκαιρία αὐτή δίδεται ἕνας χαρακτηρισμός τοῦ πονηροῦ πνεύματος, τό ὅποιο δέν διδάσκει τά τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τό ἅγιο πνεῦμα, ἀλλά τά ἰδικά του: <<Τό δέ πλάνον πνεῦμα, ἑαυτοῦ κηρύττει, τά ἴδια λαλεῖ, αὐτάρεσκον γάρ ἐστίν· ἑαυτοῦ δοξάζει, τύφου γάρ ἐστὶ μεστόν· ψευδολόγον ὑπάρχει, ἀπατηλόν, θεραπευτικόν, κολακευτικόν, ὑπουλον, ραψωδόν, φλύαρον, ἀσύμφωνον, ἀμετροεπές, γλίσχρον, ψοφοδεές...>> (ΒΕΠ 2,288). [Τό δέ πνεῦμα τῆς πλάνης κηρύσσει τόν ἑαυτόν του· ὁμιλεῖ γιά τά δικά του, γιατί εἶναι αὐτάρεσκο· δοξάζει τόν ἑαυτόν του, γιατί εἶναι γεμάτο ἐγωϊσμό· ψευδολογεῖ, εἶναι ἀπατηλό, χαϊδευτικό, κολακευτικό, ὑπουλο, μαρολόγο, φλύαρο, ἀντιφατικό, ὑπερβολικό, γλοιῶδες, δειλό κλπ].

Θά ἀναφέρωμε καί ἕνα ἐνδιαφέρον <<λόγιον>> πού διασώζει ὁ Ἰγνάτιος. Ὅταν ὁ Χριστός μετά τήν Ἀνάσταση ἐφανίστηκε στους μαθητές, τοὺς εἶπε, ἐπειδή ξαφνιάστηκαν ἀπό τήν παρουσία του: <<ψηλαφήσατέ με καί ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καί ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμέ θεωρεῖτε ἔχοντα>> (Λουκ. 24,39). [Ψηλαφήστε με γιά νά ἴδητε, ὅτι ἕνα πνεῦμα δέν ἔχει σάρκα καί ὀστέα, ὅπως βλέπετε ὅτι ἔχω ἐγώ].

Ὁ Ἰγνάτιος ὁμως λέγει: <<Ἐγώ γάρ καί μετά τήν ἀνάστασιν ἐν σαρκί αὐτόν οἶδα καί πιστεύω ὄντα. Καί ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθε, ἔφη αὐτοῖς· λάβετε, ψηλαφήσατέ με καί ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμί δαιμόνιον ἀσώματον. καί εὐθύς αὐτοῦ ἦψαντο καί ἐπίστευσαν...>> (Σμυρναῖοις 3· ΒΕΠ 2,280). [Διότι ἐγώ καί μετά τήν Ἀνάσταση τόν ἐγνώρισα ἕνσαρκον καί πιστεύω ὅτι ὑπάρχει. Καί ὅταν ἦλθε στους μαθητές περὶ τόν Πέτρο, τοὺς εἶπε: <<Λάβετε καί ψηλαφήστε με γιά νά ἴδητε, ὅτι δέν εἰμαι δαιμόνιο ἀσώματο>>. Καί ἀμέσως τόν ἀγγίξαν καί ἐπίστευσαν].

Ἐκ τῆς ἐννοιολογικῆς καὶ συντακτικῆς πλευρᾶς τὸ κείμενο τοῦ Ἰγνάτιου φαίνεται σωστότερο, διότι ὁ Ἰησοῦς καλεῖ τοὺς μαθητὲς νὰ διαπιστώσουν ὅτι δὲν εἶναι ἀσώματος. Ἀντίθετα στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ μετὰ τὸ <<ἴδετε>> ἀκολουθεῖ τὸ γενικὸ συμπέρασμα <<ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει>>, συνεχίζει δὲ μετὰ τὸ <<καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα>>, ἐνῶ δὲν εἶχαν βεβαιωθῆ ἀκόμη γιὰ τὴν ἐνσώματη παρουσία τοῦ Κυρίου.

Ἐξ ἄλλου μόνον διὰ τῆς ψαύσεως μπορούσαν νὰ διαπιστώσουν τὴν ὑπαρξὴ σώματος καὶ ὄχι ἀπλῶς διὰ τῆς ὁράσεως (θεωρίας). Ἐπομένως ὁ Ἰγνάτιος διασφάζει ἀκριβέστερα τὴν ἀρχικὴ μορφή αὐτοῦ τοῦ χωρίου.

Σημειωτέον ὅτι, κατὰ τὴν παράδοση, ὁ Ἰγνάτιος ἦταν τὸ μικρὸ ἐκεῖνο παιδί πού ἔθεσε ὁ Ἰησοῦς ἔμπροσθεν τῶν ἀποστόλων σάν παράδειγμα ἀγνότητος καὶ ταπεινότητος, ὅταν τὸν ρώτησαν ποιὸς ἀπὸ αὐτοὺς θὰ εἶναι ὁ μεγαλύτερος στὴν βασιλεία τῶν Οὐρανῶν (Ματθ. 18,1-5).

8. Ἰουστίνος

Ὁ Ἰουστίνος ἦταν ἐθνικὸς φιλόσοφος, μαθητεύσας παρὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν γνωστῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, χωρὶς ὅμως νὰ ἱκανοποιῆσει τίς πνευματικὲς ἀνησυχίες του. Πρὸς τὸν Χριστιανισμό τὸν καθοδήγησε κάποιος σεβάσμιος γέροντας, τὸν ὁποῖο συνάντησε τυχαῖα σὲ ἓνα ἔρημο παραθαλάσσιο μέρος.

Γενόμενος χριστιανὸς ἐξᾶκολούθησε νὰ φέρει τὸν φιλοσοφικὸν τρίβωνα, καθόσον θεωροῦσε καὶ τὸν Χριστιανισμό σάν φιλοσοφία, ἀλλὰ τὴν <<μόνην φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καὶ σύμφορον>> (Διάλογος 8). Εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἀπολογητῶν πού δὲν παραγνώρισε τὴν ἀξία καὶ τὴν προσφορά τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Διατύπωσε τὴν ἄποψη ὅτι καὶ οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι κατεῖχαν σπέρματα τοῦ Λόγου καὶ ἐδίδαξαν <<σπέρματα ἀλήθειας>> πού στὴν οὐσία τοὺς δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ.

Προσθέτει ἀκόμη ὅτι <<οἱ μετὰ Λόγου βιώσαντες>> εἶναι χριστιανοί, ἀκόμη καὶ ἂν ἐνομίστησαν ὡς ἄθεοι, ὅπως ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἡράκλειτος (Α' Ἀπολογία 46).

Γνήσια ἔργα του θεωροῦνται ὁ <<Διάλογος πρὸς Τρύφωνα>>, (καταγραφή μιᾶς προφορικῆς συζήτησης μετὰ τὸν Ἰουδαῖο Τρύφωνα), καὶ δύο <<Ἀπολογίαι>> ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Ὑπάρχουν ὅμως ἀρκετὰ ἄλλα κατατασσόμενα ἀπὸ τοὺς κριτικὸς στά νόθα ἢ ἀμφιβαλλόμενα.

Ὁ Ἰουστίνος ἔγραψε τὰ ἔργα του περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' αἰῶνος. Μέχρι τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη, ὅπως λέγει, διετηροῦντο σὲ ἀρκετοὺς ἄνδρες καὶ γυναῖκες τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Διάλογος 88,1). Παράλληλα ὅμως ὑπῆρχαν καὶ ἀρκετοὶ ψευδοπροφῆτες, οἱ ὁποῖοι διέστρεφαν τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία: <<Παρά γὰρ ἡμῖν καὶ μέχρι νῦν προφητικά χαρίσματα εἰσιν, ἐξ οὗ καὶ αὐτοὶ συνιέναι ὀφείλετε, ὅτι τὰ πάλαι ἐν τῷ γένει ὑμῶν ὄντα εἰς ἡμᾶς μετετέθη,

δὲν περὶ δὲ τρόπον καὶ ψευδοπροφηταὶ ἐπὶ τῶν παρ' ὑμῖν γενομένων ἀγίων προφητῶν ἦσαν, καὶ παρ' ἡμῖν νῦν πολλοὶ εἰσι ψευδοδιδάσκαλοι... Πολλοὶ γὰρ ἄθεα καὶ βλάσφημα καὶ ἄδικα ἐν ὀνόματι αὐτοῦ παραχαράσσοντες ἐδίδαξαν, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος διαβόλου ἐμβαλλόμενα ταῖς διανοίαις αὐτῶν ἐδίδαξαν καὶ διδάσκουσιν μέχρι νῦν» (Διάλογος 81). [Διότι καὶ εἰς ἡμᾶς μέχρι σήμερα ὑπάρχουν προφητικά χαρίσματα· ἀπὸ αὐτοῦ πρέπει καὶ σεῖς (οἱ Ἰουδαῖοι) νὰ καταλάβετε, ὅτι ἐκεῖνα ποῦ παλαιὰ ἀνήκαν στοῦ γένους σας, μετετέθησαν εἰς ἡμᾶς. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο δέ, ὅπως ὑπῆρχαν ψευδοπροφῆτες τὴν ἐποχὴ ποῦ ἐμφανίστηκαν οἱ ἅγιοι προφῆτες σας, καὶ σὲ μᾶς τώρα ὑπάρχουν πολλοὶ ψευδοδιδάσκαλοι... Διότι πολλοὶ ἐδίδαξαν ἄθεα, βλάσφημα καὶ ἄδικα πράγματα, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου, παραχαράσσοντας τὴν διδασκαλίαν του· καὶ τὰ ἐμβαλλόμενα στὶς διανοίαις τους ἀπὸ τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα τοῦ διαβόλου ἐδίδαξαν καὶ διδάσκουν μέχρι σήμερα].

Τονίζει δὲ ὁ Ἰουστίνος, ὅτι βάσει τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, δὲν ἐνεφανίσθη, οὔτε θὰ ἐμφανίσθῃ ἄλλος προφήτης στοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων, μετὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴ (Διάλογος 51).

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀποψὴ του περὶ ἀγγέλων: Ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν σύμπαντα κόσμον καὶ ὑπέταξε τὰ ἐπιγεία στοὺς ἀνθρώπους, τὴν δὲ πρόνοια τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων παρέδωσε στοὺς ἀγγέλους. Οἱ ἀγγελοὶ ὁμως παρέβησαν τὴν τάξιν, ἐνώθησαν μὲ γυναῖκες καὶ ἐγέννησαν παιδιά, ποῦ εἶναι οἱ καλούμενοι δαίμονες. Αὐτοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ ὅλα τὰ δεινὰ τῶν ἀνθρώπων (Β' Ἀπολογία 5).

Τόσο οἱ ἄνθρωποι ὅσο καὶ οἱ ἀγγελοὶ, ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸ <<αὐτεξούσιοι πρὸς δικαιοπραξίαν>>, ὥστε νὰ κριθοῦν βάσει τοῦ νόμου ἐὰν ἐπραξάν σωστά ἢ ὄχι. Ὁ Θεὸς ἐγνώριζε ποῖοι θὰ φανοῦν δίκαιοι καὶ ποῖοι φαῦλοι. Ἡ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ δὲν ἦταν αἰτία νὰ γίνουν τέτοιοι, ἀλλὰ ὁ καθένας ἀναδεικνύεται ὁποῖος ἀκριβῶς εἶναι κατὰ βάθος.

Ὁ Ἰουστίνος ὁμιλεῖ πολλές φορές γιὰ αἰώνια τιμωρία, αἰώνιο πῦρ τῶν ἁμαρτωλῶν κλπ. Οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς δὲν ἔχουν τὴν ἐννοια τοῦ ἀτελευτήτου, ἀλλὰ προβάλλονται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ παιδαγωγικοῦ χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς μεταφυσικῆς. Διότι ὑπάρχουν μερικά σημεῖα, ἀσφαλῶς ἀπορρέοντα ἀπὸ τὴν ἀπόρρητη διδασκαλία, ποῦ δίνουν ἄλλες διαστάσεις στοῦ ἐρώτημα τῆς μελλοντικῆς σωτηρίας:

<<Εἰ δὲ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ προμηνύει πάντως τινὰς καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους κολασθήσεσθαι μέλλοντας, διότι προεγίνωσκεν αὐτοὺς ἀμεταβλήτως γενησομένους πονηροὺς, προεῖπε ταῦτα, ἀλλ' οὐχ, ὅτι αὐτοὺς ὁ θεὸς τοιοῦτους ἐποίησεν ὥστε, ἐὰν μετανοήσωσι, πάντες βουλόμενοι τυχεῖν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐλέους δύνανται...>> (Διάλογος 141). [Ἐὰν δὲ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ προβλέπει ὅτι μερικοὶ ἀγγελοὶ καὶ ἄνθρωποι πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν, διότι προεγνώριζε ὅτι θὰ γίνουν ἀμετάβλητα πονηροὶ, προεῖπε αὐτὰ, ἀλλὰ ὄχι ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἔκαμε τέτοιους. Ὡστε, ἐὰν μετανοήσουν, πάντες ὅσοι θέλουν μποροῦν νὰ τύχουν ἐλέους ἀπὸ τὸν Θεό].

<<Ὁ θεός... ἐποίησεν αὐτεξουσίους πρὸς δικαιοπραξίαν καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, καὶ χρόνους ὥρισε μέχρις οὗ ἐγίγνωσε καλὸν εἶναι τὸ αὐτεξούσιον ἔχειν αὐτούς... καὶ καθολικὰς καὶ μερικὰς κρίσεις ἐποίει, πεφυλαγμένον μέντοι τοῦ αὐτεξουσίου>> (Διάλογος 102,4). [Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε αὐτεξούσιους νὰ ἐνεργοῦν σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιο τοῦ ἀγγέλου καὶ ἀνθρώπου, καὶ ὥρισε τὸν χρόνο μέχρι τοῦ ὁποίου ἐγνώριζε ὅτι εἶναι καλὸ γι' αὐτούς νὰ ἔχουν τὸ αὐτεξούσιο... καὶ καθώρισε γενικὲς καὶ μερικὲς κρίσεις, φυλασσομένου ἐν τούτοις τοῦ αὐτεξουσίου].

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὅλοι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ σωθοῦν, ἐάν μετανοήσουν. Δέν ὑπάρχουν δὲ μόνο δύο κρίσεις, ἡ μερική (Ἔβρ. 9,27) καὶ ἡ καθολική στό τέλος τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ ἔχουν καθοριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ πολλές μερικὲς καὶ καθολικὲς κρίσεις, κατὰ τίς ὁποῖες ἰσχύει πάντοτε τὸ αὐτεξούσιον, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι νὰ ἐξασκηθοῦν αὐτόβουλα οἱ ἄνθρωποι στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ δικαίου. Ὅταν ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἐπιτευχθῆ, τότε ὅλοι θὰ ἐνεργοῦν ἀπαρέγκλιτα βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης.

Ἡ γενικὴ ἀποκατάσταση τῶν ἀνθρώπων ὑποδηλοῦται στὴν φράση: <<καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς... ταῦτα ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἐπ' ἀλλαγῆ καὶ ἐπαναγωγῆ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους>> (Α' Ἀπολογία 23). Ἡ ἀλλαγὴ καὶ ἡ ἐπαναγωγὴ ἐννοοῦν τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους στὴν ἀρχικὴ παραδεισιακὴ του κατάσταση.

Ἰδιαίτερη ἐμφαση δίνει ὁ Ἰουστίνος στὴν ἀπόδειξη ὅτι οἱ ψυχὲς διατηροῦν μετὰ θάνατον τίς αἰσθήσεις τους, διότι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων ἰσχυρίζοντο ὅτι διαλύονται καὶ παύουν νὰ ὑπάρχουν. Οἱ νεκρομαντεῖες, λέγει, καὶ οἱ ἐποπτεῦσεις ἀδιαφθόρων παιδῶν, καὶ οἱ λεγόμενοι ὄνειροπομποὶ καὶ πάρεδροι (πνευματικοὶ συνεργοὶ) καὶ οἱ ἐπικλήσεις ἀνθρωπίνων ψυχῶν, πείθουν ὅτι καὶ μετὰ θάνατον οἱ ψυχὲς εὐρίσκονται ἐν αἰσθήσει. Ἀκόμη καὶ οἱ δαιμονόληπτοι πού καταλαμβάνονται ἀπὸ ψυχὲς ἀποθανόντων, καὶ ὅσα γίνονται στὰ διάφορα μαντεῖα, καὶ τὰ λεγόμενα ἀπὸ διάφορους φιλόσοφους, ἐπιβεβαιώνουν τὴν διατήρησιν καὶ τίς ἐνέργειες τῶν ψυχῶν (Α' Ἀπολογία 18).

Οἱ ἄγγελοι ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὴν ἄτμητη καὶ ἀχώριστη δύναμη τοῦ θεοῦ, ἀκριβῶς ὅπως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐνῶ εὐρίσκεται στὴ Γῆ, εἶναι ἄτμητο καὶ ἀχώριστο ἀπὸ τὸν ἥλιο, τὸν εὐρισκόμενο στὸν οὐρανό. Οἱ ἄγγελοι ὁμως παραμένουν ὡς αὐτοτελεῖς ὄντοτητες καὶ δέν ἀναλύονται σὲ ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐδημιουργήθησαν (Διάλογος 128).

Στὸν Ἰουστίνου διασφάζονται μερικὰ <<λόγια>>, πολὺ λιγώτερα ὁμως ἀπὸ τῶν κειμένων τοῦ Α' αἰῶνος. Ἐνα πολὺ χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ ἐξῆς: <<... διό καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν· ἐν οἷς ἂν ὑμᾶς καταλάβω, ἐν τούτοις καὶ κρινῶ>> (Διάλογος 47,5) ⁽¹⁾. [Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε: <<σὲ ὅποια κατάσταση θὰ σᾶς εὕρω ὅταν ἔλθω, βάσει αὐτῆς θὰ σᾶς κρινῶ>>].

Ἡ φράση αὐτὴ ἔχει βαθύ νόημα. Σχετιζόταν πιθανῶς μὲ τὴν παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων, διότι ὅλες ἐκρίθησαν ἀπὸ τὴν κατάσταση πού εὐρίσκοντο τὴν στιγμὴ τῆς ἔλευσης τοῦ κυρίου.

Σημαίνει δέ, ότι όλες οι ενέργειες, δραστηριότητες, κατευθύνσεις και πράξεις του ανθρώπου σε όλη την διάρκεια της ζωής του, συνοψίζονται σε μία ενιαία εικόνα την στιγμή του θανάτου, βάσει της οποίας επακολουθεί η κρίσις της οντότητας.

Στόν Ίουστίνο αποδίδεται και η <<Πρός Διόγνητον ἐπιστολή>>. Ο έθνικός Διόγνητος έζητησε πληροφορίες περί των χριστιανών και της θρησκείας τους, στην απάντησή του δέ ο Ίουστίνος έξαίρει μέ λαμπρές έκφράσεις τό σωτηριολογικό έργο του Θεού διά του Ίησού Χριστού, διότι οι άνθρωποι ήταν άδύνατο νά δικαιωθούν από μόνοι τους κατ' άλλον τρόπον.

(1) Τό ίδιο χωρίο αναφέρει και ο Κλήμης 'Αλεξανδρεύς' βλ. ΒΕΠ 8,374,15.

9. Είρηναίος

Ο Είρηναίος γεννήθηκε περί τό 140 στην Σμύρνη, όπου γνώρισε τόν γέροντα επίσκοπο Πολύκαρπον. Αργότερα απαντάται ως πρεσβύτερος στό Λούγδουνον (τήν σημερινή Λυών) της Γαλλίας, τό 177 δέ εξέλέγη επίσκοπος της πόλεως αυτής. Διακρίθηκε για την δράση του προς διάδοση του Χριστιανισμού μεταξύ των Κελτών και προς καταπολέμηση της ψευδωνύμου γνώσεως, ιδιαίτερα του Μοντανισμού, ο οποίος στην Γαλλία είχε προσλάβει άνησυχητικές διαστάσεις.

Το κυριώτερο σύγγραμμά του έχει τίτλο <<Έλεγχος και ανατροπή της ψευδωνύμου γνώσεως>>, αποτελούμενο από 5 βιβλία. Από τό έλληνικό πρωτότυπο σώζονται μόνο αποσπάσματα, ενώ όλο τό έργο διεσώθη σε λατινική μετάφραση⁽¹⁾.

Στό Α' βιβλίο εκθέτει την διδασκαλία των αίρετικών, από του μάγου Σίμωνος μέχρι των Καϊανών. Παρουσιάζοντας δέ την δραστηριότητα ενός από αυτούς, ονόματι Μάρκος, αναπτύσσει και τις απόψεις του περί προφητείας και ψευδοπροφητείας.

Ο Μάρκος, μέ την μαγική τέχνη, την ταχυδακτυλουργία, την ύποβολή και την άπάτη, είχε κατορθώσει νά παραπλανήσει πολλούς, χαρακτηριζόμενος σαν άληθινός πρόδρομος του Άντίχριστου. Ίδιαίτερα ήσχολείτο μέ τις ώραιες και πλούσιες γυναίκες, ισχυριζόμενος ότι μεταδίδει σε αυτές την θεία χάρη για νά προφητεύουν.

<<Δέν προφήτευσα ποτέ και δέν γνωρίζω νά προφητεύω>>, έλεγε η γυναίκα. <<Άνοιξε τό στόμα σου και λέγε ό,τιδήποτε και θά προφητεύσεις>>, απαντούσε εκείνος. Η δέ γυναίκα χαννωθείσα αρχίζει νά λέγει άνοησίες, ότι της έρχεται στό μυαλό, και στό έξης θεωρεί τόν έαυτό της προφήτιδά, εύχαριστεί τόν Μάρκο για την μετάδοση της χάριτος και τόν άμείβει πλουσιοπάροχα (Έλεγχος Α' 13).

Συνεχίζει ο Είρηναίος: <<Ήδη μερικές από τις γυναίκες δέν έξαπατήθηκαν και αποχώρησαν από τόν θίασό του, γνωρίζοντας άκριβώς ότι τό προφητεύειν

δέν παρέχεται στους ανθρώπους από τον Μάρκο τον μάγο, αλλά σέ εκείνους πού ὁ Θεός θά ἐπιπέμψει ἀνωθεν αὐτή τήν χάρη. Μόνον αὐτοί ἔχουν δοσμένη ἐκ Θεοῦ τήν προφητεία, καί ὁμιλοῦν μόνον ὅπου καί ὅποτε θέλει ὁ Θεός, ἀλλά ὄχι ὅταν διατάσσει ὁ Μάρκος. Διότι ὅποιο διατάσσει, εἶναι ἀνώτερο ἀπό τό διατασσόμενο, ἐπειδή τό μέν προηγείται τό δέ ὑποτάσσεται. Ἐάν λοιπόν ὁ Μάρκος ἢ κάποιος ἄλλος διατάσσει, ὅπως συνηθίζουν αὐτοί νά παίζουν στά δεῖπνα τῶν κληρῶν, νά διατάσσουν ὁ ἕνας τόν ἄλλο νά προφητεῦει καί νά μαντεύει κατά τίς ἐπιθυμίες τους, θά εἶναι ὁ διατάσσων μεγαλύτερος καί ἀνώτερος σέ ἐξουσία ἀπό τό προφητικό πνεῦμα, ἐνώ εἶναι ἄνθρωπος· πράγμα ἀδύνατο. Ἀλλά τέτοια πνεύματα πού διατάσσονται ἀπό αὐτούς καί ὁμιλοῦν ὅποτε αὐτοί θέλουν, εἶναι ἀσθενικά καί ἀδρανῆ, τολμηρά ὅμως καί ἀναιδῆ, ἀποστελλόμενα ὑπό τοῦ Σατανᾶ γιά ἐξαπάτηση καί ἀπάθεια ἐκείνων πού δέν διατηροῦν δυνατή τήν πίστη πού παρέλαβαν ἐξ ἀρχῆς διά τῆς Ἐκκλησίας>> (Ἐλεγχος Α΄ 13,4).

Οἱ Γνωστικοί στά συγγράμματά τους ἰσχυρίζοντο ὅτι ἀκολουθοῦν τήν ἰδιαίτερη μυστική διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς του, ἀπαιτῶντας νά τήν μεταδίδουν μόνο στους ἀξιους νά τήν παραδεχθοῦν (Ἐλεγχος Α΄ 25,5-ΒΕΠ 5,140). Ἦσαν λοιπόν ἐν γνώσει τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας, ἀφοῦ μάλιστα μερικοί ἀρχηγέτες τοῦ Γνωστικισμοῦ προήλθαν ἀπό τίς τάξεις τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Οὐαλεντίνος καί ὁ Μαρκίων γιά παράδειγμα ὑπῆρξαν ὑποψήφιοι ἐπίσκοποι Ρώμης μετά τόν Ὑγῖνον, ἀλλά ἀπέτυχαν, ἀποσχισθέντες ἀργότερα ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης.

Τήν ἀπόρρητη ὅμως διδασκαλία διέστρεφαν καί ἐρμήνευαν κατά ποικίλους τρόπους τῆς φαντασίας τους, ἀναμιγνύοντας μεγάλο πλῆθος μὴ χριστιανικῶν δοξασιῶν, ὥστε νά δημιουργηθῆ τό πολύπλοκο καί ἀκατανόητο σύστημα πού λέγεται <<Γνωστικισμός>>. Ἡ ἀρχική <<μαγιά>> ὅμως τοῦ συστήματος αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀπόρρητη χριστιανική διδασκαλία, τήν ὅποια ὁ ὀξυδερκής μελετητής μπορεῖ νά διακρίνει πίσω ἀπό τά γνωστικά κείμενα, ὅταν τά ἀπαλλάξει ἀπό τά ἐπιπρόσθετα στοιχεῖα καί ἐπαναφέρει τοὺς χρησιμοποιούμενους ὅρους στήν ἀρχική καθαρὴ σημασία τους.

Ἡ μάχη τῶν Πατέρων πρὸς ἀναίρεση τῶν παραδοξολογιῶν τοῦ Γνωστικισμοῦ, ἀπετέλεσε ἕναν πρόσθετο λόγο νά μὴν διαδίδεται ἡ ἀπόρρητη διδασκαλία σέ μεγάλο κύκλο πιστῶν. Ἐλάχιστα μόνο στοιχεῖα τῆς μετεδίδοντο ἔμμεσα στά ἔργα τῶν Πατέρων, στά ὅποια ἀρχίζει νά κυριαρχεῖ ἡ ἠθικὴ πλευρὰ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Εἰρηναῖος δέν φαίνεται πλήρως κατατοπισμένος στήν ἀπόρρητη διδασκαλία, ὅπως δείχνουν τό ὅτι ἀποδεχόταν τόν χιλιασμό (Ἐλεγχος Ε΄ 30-37) καί ἡ γνώμη ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔζησε περίπου 50 ἔτη ἐπὶ τῆς Γῆς (Ἐλεγχος Β΄ 22). Στήν ἑλλιπῆ αὐτὴ γνώση του πρέπει νά ἀποδοθῆ καί ἡ ἄρνηση τῆς προὑπαρξῆς τῶν ψυχῶν καί τῆς μετενσάρκωσης (Ἐλεγχος Β΄ 33-34).

(1) Προσφάτως μετεφράσθη καί στά ἑλληνικά ὑπό τοῦ Ἀρχιμ. Εἰρηναίου Χατζηγεφραμίδη, Θεσσαλονίκη 1991.

10. Ὁ Μοντανισμός

Τὰ ἀρνητικά φαινόμενα ἀπὸ τὴν πάρακμὴ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος κορυφώθηκαν στὸ β' ἡμισυ τοῦ δευτέρου αἰῶνα μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς <<νέας προφητείας>> ἢ τῆς <<κατὰ Φρυγῶν αἰρέσεως>>, ἰδρυτῆς τῆς ὁποίας ὑπῆρξε ὁ Μοντανός.

Οὗτος καταγόταν ἀπὸ κάποια κώμη τῆς Φρυγίας, ὅπου ἐπικρατοῦσε ἡ ἐκστατικὴ λατρεία τῆς Κυβέλης. Ὁ ἴδιος ἦταν ἱερέας τῆς Κυβέλης. Προσχώρησε στὴν χριστιανικὴ πίστη, ἀλλὰ νεοφώτιστος ὢν, κατελήφθη αἰφνιδίως ἀπὸ τὴν <<κατοχή>> τοῦ <<ἀντικειμένου πνεύματος>> καὶ ἐνθουσιῶν ἀρχισε νὰ προφητεῦει καὶ νὰ ὁμιλεῖ σὲ ξένες γλῶσσες, ἀντίθετα ἀπὸ τὸ κατὰ παράδοσιν ἔθος τῆς ἐκκλησίας (Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστ. Ε' 16,7).

Ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς τῶν λόγων του ἄλλοι μὲν ἐθεώρησαν ὅτι κατέχεται ἀπὸ δαιμονικὸ πνεῦμα καὶ τὸν κατηγοροῦσαν, ἐμποδίζοντάς τον νὰ ὁμιλεῖ, ἄλλοι δὲ πίστεψαν ὅτι ἔχει ἀληθινὸ χάρισμα ἀγίου πνεύματος καὶ θελγόμενοι ἀπὸ αὐτὸ, ἐπέμεναν νὰ μὴν παρεμποδίζεται. Ἐνωρὶς τὸν ἀκολουθήσαν δύο γυναῖκες, ἡ Πρίσκιλλα καὶ ἡ Μαξιμίλλα, ἀσκῶντας ἐπίσης τὸ προφητικὸ ἔργο σὲ κατάσταση ἔκστασης.

Σὲ σύντομο χρόνο ὁ Μοντανισμὸς διαδόθηκε ταχύτατα στὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ διὰ μέσου τῆς Θράκης μεταφέρθηκε στὴ Δύση, μὲ ἐπίκεντρα τὴν Ρώμη, τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν Λυών. Ἡ προσχώρηση τοῦ Τερτυλλιανοῦ ἔδωσε νέα ᾄθηση στὴν αἵρεση, πού συνέχισε τὴν δραστηριότητά της μέχρι τὴς ἀρχῆς τοῦ Γ' αἰῶνος, ὅποτε ἀρχισε νὰ ἀτνεῖ.

Ἡ <<νέα προφητεία>>, κατὰ τοὺς ὁπαδούς της, ἐμφανίστηκε σάν συνέχεια τῆς προφητικῆς παράδοσης, ἀπὸ τὴς θυγατέρες τοῦ διακόνου Φιλίππου, τοῦ Κοδράτου καὶ ἄλλων προσώπων. Ἀξίωνε ὅτι κατεῖχε αὐθεντικὲς ἀποκαλύψεις καὶ ἐπεδίωκε τὴν ἀναζωογόνηση τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος στὸ ἐπίπεδο τῶν πρώτων χριστιανικῶν κοινοτήτων, καὶ τὴν ἀναγόρευση τῶν προφητῶν, ἦτοι τοῦ ἰδίου καὶ τῶν ὁπαδῶν του, σάν πραγματικούς κυρίους τῆς Ἐκκλησίας. Λόγω τῶν ἀντιδράσεων πού προκάλεσαν οἱ ἀξιώσεις τους, διαφοροποιήθηκαν, ἀναπτύξαντες ἰδιαιτέρη ὀργάνωση, μὲ αὐστηρὲς ἀρχές, νηστεῖες κλπ.

Οἱ προφητεῖες τοῦ Μοντανοῦ καὶ τῶν δύο γυναικῶν κατεγράφοντο καὶ διεδίδοντο γραπτῶς. Δὲν σώζονται ὅμως παρὰ ἐλάχιστες, παρεμβαλλόμενες σὲ κείμενα ἀντιαιρετικά.

Οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς δέχονται ἀπερίφραστα ὅτι ὁ Μοντανός κατεῖχετο ἀπὸ πονηρὸ πνεῦμα καὶ συνεπῶς δὲν ἦταν παρὰ ἓνας ψευδοπροφήτης ὀλκῆς. Τὸ πνεῦμα τοῦτο χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο ὡς <<βλαψίφρον>>, <<ὑποκοριστικόν>>, <<λαοπλάνον>>, <<νόθον>>, <<ἀπηυθαδιασμένον>>, <<ψευδοπροφητικόν>>, <<πνεῦμα ἀπάτης>> κλπ. Σὲ σχέση δὲ μὲ τὰ ἀρχαιότερα κριτήρια διάκρισης, διαπιστώνεται ὅτι πράγματι αὐτὸ συνέβαινε:

α) Βασικὸ γνῶρισμα τοῦ ἀληθινοῦ προφήτου εἶναι ὅτι οὐδέποτε λαμβάνει χρήματα. Ἀντίθετα ὁ Μοντανός καὶ οἱ προφῆτες του ἐλάμβαναν χρυσὸ καὶ

ἄργυρο καὶ δῶρα ὑπὸ τύπον προσφορῶν, ἔφεραν πολυτελεῖς ἐνδυμασίες, ἰδιοποιοῦντο ἀπαγορευμένες ἰδιοκτησίες, ἐχρηματίζοντο ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς πλούσιους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς, ἔχοντας καθορίσει καὶ εἰσπράκτορας τῶν χρημάτων.

β) Ὁ βίος τοῦ προφήτου πρέπει νὰ εἶναι ἄμεμπτος. Ἀντίθετα ἐκεῖνοι, παρὰ τίς θεωρητικὲς αὐστηρὲς ἀρχές, ἦσαν ματαιόδοξοι, ἐβάπτοντο, ἐπαίζαν κύβους καὶ δάνειζαν μὲ τόκο.

γ) Ἰδιαιτέρης σημασίας κριτήριον εἶναι καὶ ἡ ἐπαλήθευση τῶν προφητευθέντων. Ἀναφέρεται μίᾳ προφητεία μὴ ἐκπληρωθεῖσα, ἥτοι τῆς Μαξιμίλλης τοῦ εἶπε: <<Μετ' ἐμὲ προφήτις οὐκέτι ἔσται, ἀλλὰ συντέλεια>> (Επιφανίου, Πανάριον 48,2 PG 41,857). [Μετὰ ἀπὸ μένα δὲν θὰ ὑπάρξει ἄλλη προφητεία, ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου]. Κατὰ τὸν Εὐσέβιο δὲ (Ἐκκλ. Ἱστ. Ε'18,1), ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας Ἀπολλώνιος ἔγραψε ἰδιαιτέρο σύγγραμμα, ὅπου ἀνασκεύαζε λέξη πρὸς λέξη τίς φερόμενες προφητεῖες τῶν Μοντανιστῶν, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶναι ψευδεῖς.

Ὁ Ἰπόλυτος (Εἰς Δαυιὴλ Δ' 18-19) διηγεῖται δύο περιστατικὰ ψευδοπροφητιῶν. Κάποιος προεστὴς τῆς ἐκκλησίας τῆς Συρίας ἔπεισε πολλοὺς νὰ ἐξέλθουν μὲ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους στὴν ἔρημο γιὰ νὰ συναντήσουν τὸν Χριστό! Ἐπλανῶντο δὲ στὰ βουνὰ καὶ στοὺς δρόμους, ὥστε παρ' ὀλίγο νὰ καταδιωχθοῦν σάν ληστές καὶ νὰ φονευθοῦν, ἐὰν δὲν ἐπενέβαινε ἡ χριστιανὴ σύζυγος τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνα. Κάποιος ἄλλος προεστὴς, εὐλαβὴς καὶ ταπεινόφρων, εἶδε μερικά ὄνειρα τὰ ὁποῖα ἐπαλήθευσαν καὶ τότε ἄρχισε νὰ προλέγει στοὺς ἄλλους σάν προφήτης τί θὰ συμβῆ. Κάποτε ὅμως πλανήθηκε καὶ εἶπε, ὅτι μετὰ ἓνα χρόνον θὰ γίνῃ ἡ τελικὴ κρίση, προκαλῶντας φυσικὰ μεγάλη ἀναστάτωση καὶ σύγχυση, τόσο πρὶν ὅσο καὶ μετὰ τὴν μὴ ἐπαλήθευση τῆς προφητείας του.

Τὰ μεμονωμένα αὐτὰ περιστατικὰ δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸν Μοντανισμό, ἀλλὰ ἀποδεικνύουν πόσο εὐκόλα παρασύρεται ὁ κόσμος καὶ πόσο εὐπιστος εἶναι στὶς ψευδοπροφητεῖες, ὅταν ἐκφέρονται μὲ πειστικότητα λόγου, ἐνῶ κατὰ βάθος εἶναι κενές.

Ὁ ἐνθουσιαστικὸς ἐκστατικὸς τρόπος ἐκδήλωσης τῆς προφητείας τῶν Μοντανιστῶν δὲν προξένησε κατ' ἀρχὴν ἀντιδράσεις· αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν ἦταν ἐντελῶς ἀσύμφωνος μὲ τοὺς γνωστούς τρόπους μέχρι τότε. Ἐλεγον ὅτι ἡ θεία ἔμπνευση ἐπέρχεται ἀνεξέλεγκτα καὶ κυριεύει τὸν πνευματοφόρον, ὁ ὁποῖος γίνετα ἁπλῶς ὄργανο τῆς θείας φωνῆς. Θεωρητικῶς εἶχαν δίκαιο, ἀλλὰ δὲν διέθεταν καὶ τὸ χάρισμα τῆς διάκρισης τῶν πνευμάτων, ὥστε νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι τὸ ἐπερχόμενο σὲ αὐτοὺς πνεῦμα ἦταν πονηρὸ καὶ τοὺς μετέδιδε πράγματα ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀλήθεια. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο, λοιπόν, τῶν προφητιῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐν γένει ζωὴν τοῦ προφήτου πρέπει νὰ γίνετα ἡ διάκριση, ἐνῶ ὁ τρόπος ἐκδήλωσης δὲν ἔχει μεγάλη σημασία, ἐκτός βέβαια ἐὰν κάποιος λαλεῖ <<ἐν παραπληξία>> ἀκατανόητα ἐκφωνήματα.

Ἐν τούτοις στὴν προσπάθεια καταπολέμησης τοῦ Μοντανισμοῦ ἔγιναν κάποιες ἀπόπειρες καθορισμοῦ νέων ἐξωτερικῶν κριτηρίων τοῦ γνήσιου προφητικοῦ

χαρίσματος. Ὁ Μελίτων Σάρδεων ἔγραψε σύγγραμμα <<Περὶ προφητείας>>, ὁ Μιλτιάδης <<Περὶ τοῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν>>, ὁ δὲ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς <<Περὶ χαρισμάτων ἀποστολικῆ παράδοσις>>. Τὰ ἀνωτέρω δὲν ἔχουν διασωθῆ, ὅπως δὲν ἔχει διασωθῆ κανένα ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν Μοντανιστῶν. Γι' αὐτὸ οἱ γνώσεις μας ἐπὶ τοῦ θέματος παραμένουν ἡμιτελεῖς, χωρὶς ὅμως νὰ ἀνατρέπεται τὸ τελικὸ συμπέρασμα, δηλ. ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ εὐρείας ἐκτάσεως φαινόμενο ψευδοπροφητείας, ἥτοι τοῦ Πονηροῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἐμφανιζόταν σὰν νὰ εἶναι ὁ Θεός.

Λέγουν π.χ. μερικὰ ἀποσπάσματα προφητειῶν τοῦ Μοντανοῦ: <<Ἐγὼ εἰμὶ ὁ πατὴρ καὶ ἐγὼ εἰμὶ ὁ υἱὸς καὶ ἐγὼ ὁ παράκλητος>>. <<Οὔτε ἄγγελος οὔτε πρέσβυς, ἀλλ' ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς πατὴρ ἦλθον>>. Δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἴδιος ταύτιζε τὸν ἑαυτοῦ μετὰ τὸν θεό, ἀλλὰ τὸ πονηρὸ πνεῦμα πού ὁμιλοῦσε μέσφ αὐτοῦ, γιὰ νὰ παραπλανήσῃ τοὺς πιστοὺς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ συνταύτιση καὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπὸ τὸ ὁμιλοῦν πνεῦμα, ἐνῶ εἶναι διαφορετικὰ.

Ὁ Μοντανὸς πίστευε ὅτι ἦταν ὁ φορέας τῆς τελευταίας καὶ τελειότατης ἀποκάλυψης, μετὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἐρχόταν ἡ δευτέρα παρουσία. Ἐπῆλθε ὅμως σύντομα ἡ πτώση τῆς τροχιάς του καὶ ἡ ἐκτόνωση τῆς ἐπίπλαστης ἰσχύος του, ἐφ' ὅσον δὲν περιεῖχε τίποτα τὸ οὐσιῶδες.

11. Τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας προφητείας

Παρακολουθώντας τὴν ἐξέλιξη τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ, παρατηροῦμε ὅτι ἀρχικὰ ἔλαβε ἐκπληκτικὲς διαστάσεις, ἐφ' ὅσον οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπληροῦντο καὶ ἐμποροῦντο ὑπὸ τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Οἱ προφῆτες ἦσαν σὲ ἀξία δευτέροι μετὰ τοὺς ἀποστόλους. Βαθμηδὸν ὅμως ἡ ἔνταση τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος ἐλαττωνόταν, μέχρις ὅτου κατὰ τὸ τέλος τοῦ Β' αἰῶνος ἐξέλιπε σχεδὸν τελείως.

Ἀντίθετα οἱ ψευδοπροφῆτες, ἐμφανισθέντες δειλὰ στὶς τάξεις τῶν πρώτων χριστιανῶν, στὴν ἀρχὴ ἀπεκαλύπτοντο εὐκολα, ἐλέγχοντο, ἐδιώκοντο ἀπὸ τίς ἐκκλησίες καὶ δὲν εὗρισκαν εὐκολο πεδίο δράσης. Βαθμηδὸν ὅμως ἀποκτοῦσαν μεγαλύτερη ἰσχὺ καὶ ἐπιρροή, ἀποτελέσαντες τὸν σοβαρότερο κίνδυνο γιὰ τὴν Ἐκκλησία κατὰ τὸν Β' αἰῶνα. Ἀποκορύφωμα δὲ αὐτῶν ὑπῆρξε ὁ Μοντανισμὸς, μετὰ τὸν ὁποῖο ἐκτονώθηκε σχεδὸν τελείως ἡ ἰσχὺς τῆς ψευδοπροφητείας, ταυτόχρονα σχεδὸν μετὰ τὴν ἐξαφάνιση καὶ τῆς γνήσιας προφητείας. Ἔτσι κλείνει ὁ ἐξελικτικὸς αὐτὸς κύκλος τοῦ <<Ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ>>.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι οἱ δυνάμεις τῆς δράσης καὶ ἀντίδρασης ἐναλλάσσονται, μετὰ διαδοχικὴ ὑπεροχὴ τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπικρατήσῃ ὀλοσχερῶς ἡ μίᾳ ἐξ αὐτῶν στὸν ὑλικὸ κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ἀντιθέσεων.

Ἡ ἀρχική τεραστία ἰσχύος θετική δράση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπέφερε τήν ἐμφάνιση τῆς ἀντίδρασης, ἡ ὁποία σάν ἓνα εἶδος παράσιτου ἀντλοῦσε δυνάμεις ἀπό τό σῶμα του γιά νά ἀναπτύσσεται. Μετά τήν ἐπέκταση τοῦ Χριστιανισμοῦ στόν τότε γνωστό κόσμο κατά τόν πρῶτον αἰῶνα, ἀρχισε ἡ ἐσωτερική του φθορά κατά τόν δεύτερο, μέ τά σχίσματα, τίς αἱρέσεις καί τίς κακοδοξίες, πού κατέληξαν στήν τεράστια διόγκωση τῆς ἀντίθετης παράταξης, μέ κύριους ἐκφραστές τόν Γνωστικισμό καί τήν ψευδοπροφητεία.

Ἡ διόγκωση αὐτή ἐπέφερε τήν μεγάλη δραστηριοποίηση τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ ὁποιοί μέ ἐκτεταμένα συγγράμματα καταπολέμησαν τίς αἱρέσεις, (ἀφοῦ εἶχε ἀτονίσει ἡ ἰσχύς τῆς ἀληθινῆς προφητείας), καί κατά μεγάλο μέρος τίς ἐξουδετέρωσαν.

Μέ τό κλείσιμο τοῦ κύκλου, ὁ Χριστιανισμός εἶχε πλέον ἐδραιωθῆ σάν παγκόσμια θρησκεία, μέ ἀντάλλαγμα τό γεγονός ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος ἀπό τήν ὑπέρλαμπρη ἐσωτερικότητά του ἐκαλύφθη ἀπό τούς ἐξωτερικούς τύπους τῆς λατρείας, τῶν τελετουργιῶν καί τῶν συστηματοποιημένων δογμάτων. Χωρίς ὅλα αὐτά νά θεωροῦνται ἐν πολλοῖς ἀντιχριστιανικά, δέν ἀποτελοῦν τήν οὐσία, ἀλλά τό ἐξωτερικό κέλυφος πού περικαλύπτει μέχρι σήμερα τά βαθύτερα νοήματα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, τά ὁποία πρέπει νά ἀποκαλυφθοῦν γιά νά φωτίσουν καί πάλι τό σκότος τῆς ἀνθρώπινης ἀγνοίας.

Ἡ ὀφειδῆς χορηγία παντός εἶδους χαρισμάτων εἶναι τό κύριο χαρακτηριστικό τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἦδη ὁμως ἀπό τά μέσα τοῦ Β' αἰῶνος ἀρχισαν νά φθίνουν σημαντικά, περί τά τέλη δέ εἶχαν ἐξαφανισθῆ σχεδόν τελείως, καί μόνο ἴχνη παρέμεναν, ὅπως γράφει ὁ Ὠριγένης: <<Σημεῖα δέ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατ' ἀρχάς μέν τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας μετά δέ τήν ἀνάληψιν αὐτοῦ πλείονα ἐδείκνυντο, ὕστερον δέ ἐλάττονα· πλὴν καί νῦν ἐτι ἴχνη ἐστίν αὐτοῦ παρ' ὀλίγοις, τὰς ψυχὰς τῶ λόγῳ καί ταῖς αὐτῶν πράξεσιν κεκαθαρμένοις>> (Ὠριγένους, Κατά Κέλσου Ζ' 8· ΒΕΠ 10,129). [Σημεῖα δέ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐδεικνύοντο κατ' ἀρχάς μέ τήν διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, μετά δέ τήν Ἀνάληψη αὐτοῦ περισσότερο· ὕστερα ὁμως ἐγίναν λιγώτερα. Ἀλλά ἀκόμη καί σήμερα ὑπάρχουν ἴχνη χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σέ ὀλίγους, ἔχοντας ψυχές καθαρισμένες μέ τόν λόγο καί τίς πράξεις τους].

Τό τέλος τῶν χαρισμάτων σηματοδοτεῖ τήν ἐναρξῆ μιᾶς νέας ἐποχῆς γιά τόν Χριστιανισμό. Γράφει ὁ Δίδυμος ὁ Τυφλός (ἀρχές Δ' αἰ.): <<Διαφερόντως ἐν ταῖς πολυάνθρωποις πόλεσιν ἐστίν ἰδεῖν τῆς προφητείας τό τέλος. Θάλατταν γάρ κυμαίνουσιν τῶν εὐσεβῶν ἀνδρῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μιμεῖται τό πλήθος, τοιαύτη δέ καί ἡ τῶν ψαλλόντων ἡγή>> (Ἰπόμν. Ψαλμ. 97,7· ΒΕΠ 45,222). [Ἰδιαίτερα στίς πολυάνθρωπες πόλεις βλέπει κάποιος τό τέλος τῆς προφητείας. Διότι τήν κυμαινόμενη θάλασσα μιμεῖται τό πλήθος τῶν εὐσεβῶν ἀνδρῶν στίς ἐκκλησίες, τέτοιος δέ εἶναι καί ὁ ἦχος τῶν ψαλλόντων].

Οἱ μυσταγωγικές συγκεντρώσεις ὅπου μέσω τῶν προφητῶν ἠκούετο ὁ θεῖος λόγος σέ ἄκρα σιωπή καί εὐλάβεια, ἀνήκουν πλέον στό παρελθόν.

Ἀπό ὅλα τά κείμενα αὐτῆς τῆς περιόδου ἐπιβεβαιώνεται ἄμεσα, ὅτι τόσο οἱ

προφήτες, όσο και οι ψευδοπροφήτες, ἦσαν μεσάζοντες, ἐρχόμενοι σέ ἐπαφή μέ κάποιο πνεῦμα, ἀγαθό ἢ πονηρό. Ἡ ἔκφραση <ὁμιλοῦν ἐν πνεύματι> ἦταν σαφής ὀρισμός τῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας γιά τήν ἐποχή ἐκείνη και δέν ἐχρειάζετο νά δοθοῦν περισσότερες ἐξηγήσεις, ἐφ' ὅσον ὅλοι γνώριζαν τήν σημασία τῆς.

Ἐπισημαίνεται ἀκόμη ἡ σαφής διάκριση μεταξύ τῶν προφητῶν και τῶν ψευδοπροφητῶν, μέ παράλληλο καθορισμό πολλῶν κριτηρίων διαχωρισμοῦ των, ἀνάλογα μέ τό ἦθος, τόν χαρακτήρα και τήν συμπεριφορά τους. Οἱ πρῶτοι εἶναι οἱ ἀληθινοί προφήτες, ἐνώ οἱ δεῦτεροι ἀναμιγνύουν παντοιοτρόπως τό προφητικό χάρισμα μέ τά προσωπικά τους συμφέροντα, και γι' αὐτό δέν πρέπει νά εἰσακούωνται. Πέραν αὐτῶν ὑπῆρχαν και οἱ ἀπατεῶντες, οἱ ὑποκρινόμενοι τούς προφήτες γιά ἰδιοτελεῖς σκοπούς, χωρίς νά ἔχουν τό χάρισμα τῆς ἐπικοινωνίας. (Διευκρινίζεται ὅμως ὅτι δέν ἦσαν αὐτοί οἱ ψευδοπροφήτες, ἀλλά οἱ ἐρχόμενοι σέ ἐπικοινωνία μέ πονηρά πνεύματα).

Ἡ γενική ἐπικρατοῦσα κατάσταση ἐκείνη τήν περίοδο ἐπαναλαμβάνεται κατ' ἄλλον τρόπο και στήν ἐποχή μας. Οἱ σημερινοί κοινοί χρηματιζόμενοι μεσάζοντες (τά ἀμειβόμενα μέντιουμ) ἐνεργοῦν ὅπως και οἱ παλαιοί ἐκεῖνοι ψευδοπροφήτες. Ἀντίθετα οἱ σωστοί μεσάζοντες, οἱ μύστες τοῦ ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ, δέν ἐπιδιώκουν οὔτε τήν φήμη οὔτε τόν πλουτισμό. Ἐπειδή ὅμως σήμερα εἶναι ἀγνωστοί στόν πολύ κόσμο, ἐπεκράτησαν οἱ πρῶτοι σάν ἐκπρόσωποι τῆς πνευματιστικῆς ιδέας, μέ ἀποτέλεσμα νά ἔχει διαβρωθῆ στό ἔπακρον ἡ ἠθική βάση τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Πνευματικό κόσμο.

Αὐτή λοιπόν εἶναι ἡ διαφορά τῆς ἐποχῆς μας ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή. Ἐνώ τότε ἐξαίροντο οἱ ἀληθινοί προφήτες τοῦ Θεοῦ και κατεδικάζοντο οἱ ψευδοπροφήτες, σήμερα οἱ ψευδοπροφήτες ἐξαίρουν μέ κάθε τρόπο τούς ἑαυτούς των, διαλαλῶντας τίς ὑπαρκτές ἢ ἀνύπαρκτες ἰκανότητές των, ἐνώ ὁ ἀκραιφνῆς πνευματισμός ἐπισκιάζεται ἀπό τίς ἄλλοπρόσαλλες ἐνέργειές τους.

Κάποτε ὅμως θά ἀνατραποῦν οἱ ἐπί σαθρῶν βάσεων στηριζόμενες στρατιές τῶν ψευδοπροφητῶν, γιά νά διαλάμψει και πάλι ὁ ἀληθινός προφητικός λόγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εισαγωγικά

Ἡ Πατερική γραμματεία καταλαμβάνει ἕκταση πολλῶν χιλιάδων σελίδων, στίς ὁποῖες διατυπώνονται οἱ πῖο διαφορετικές ἀπόψεις. Δέν πρέπει νά λησμονοῦμε, ὅτι καί οἱ Πατέρες σάν ἄνθρωποι δέν ἦσαν ἀλάνθαστοι, γι' αὐτό στά ἔργα τους μερικές φορές παρατηρεῖται κάποια ἐξελικτική διαφοροποίηση.

Στίς ἀκόλουθες διερευνήσεις περιοριζόμαστε στά σημεῖα ἐκεῖνα πού ἐντάσσονται στά πλαίσια τοῦ βιβλίου καί ἔχουν κάποια εἰδική χροιά, ἐναρμονιζόμενη πρός τίς θέσεις τοῦ πνευματισμοῦ.

Ἄρχικά προτάσσονται τέσσερις ἐνότητες μέ ἰσάριθμα εἰδικά θέματα, στά ὁποῖα γιά μεθοδικούς λόγους κρίναμε ὅτι ἔπρεπε νά παρουσιασθοῦν συνολικά οἱ ἀπόψεις τῶν Πατέρων.

Σέ ἄλλους Πατέρες ὑπάρχουν καί μερικές ἀπόψεις ἀντίθετες ἀπό τίς ἐκτιθέμενες, ἀλλά ἡ διαπραγματεύσή τους ἐκφεύγει ἀπό τά πλαίσια τοῦ βιβλίου, διότι ἀπαιτεῖ ἀναλύσεις ἐπί φιλολογικῶν καί ἱστορικῶν βάσεων.

1. Ἡ προϋπαρξη τῶν ψυχῶν

Στό κεφάλαιο Γ12-13 ἐκθέσαμε τίς ἀπόψεις τῶν Πατέρων σχετικά μέ τό ὅτι τό προπατορικό ἀμάρτημα ἔλαβε χώρα στόν Οὐράνιο παράδεισο καί ἀπό ἐκεῖ

οί ανθρώπινες ψυχές ἐξεβλήθησαν <<εἰς τόν κόσμον τοῦτον>> (τὴν Γῆ), ὅπου ἐδεσμεύθησαν μέ τὰ ὑλικά σώματα. Ἐπειδὴ λοιπόν ὅλοι ὑποπέσαμε στό προπατορικό ἁμάρτημα, σημαίνει ὅτι προὔπηρχαμε σάν ψυχές, πρὶν ἀπό τὴν δημιουργία τῶν κόσμων.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω, ἡ προὔπαρξη τῶν ψυχῶν θεωρεῖται σάν κάτι αὐτονόητο. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὁμως ἀποφεύγουν συστηματικά νά χρησιμοποιοῦν τὴν λέξη <<προὔπαρξη>>, γιὰ νά μὴν δημιουργήσουν ἀντιδράσεις, λόγω τῶν ὠριγενιστικῶν ἐρίδων, κατὰ τίς ὁποῖες ἡ λέξη αὐτὴ ἀποτελοῦσε τό <<κόκκινο πανί>> γιὰ τοὺς φανατικούς ἀντιωριγενιστές.

Ἄντι γι' αὐτὴν οἱ Πατέρες τονίζουν συνεχῶς ὅτι ἡ ψυχὴ συνδέθηκε μέ τό σῶμα, ὅτι βρίσκεται μέσα στό σῶμα σάν σέ τάφο, ὅτι χρησιμοποιεῖ τό σῶμα σάν ὄργανο, ὅτι ἡ πραγματικὴ τῆς πατρίδα εἶναι ὁ οὐρανός κλπ. κλπ.

Ἀπό ὅλες αὐτές τίς ἐκφράσεις, σέ συνδυασμό μέ τό γεγονός ὅτι οὐδέποτε ἀπεδέχθησαν τὴν συνδημιουργία τῆς ψυχῆς μέ τό σῶμα, προκύπτει τό συμπέρασμα ὅτι ἐδέχοντο τὴν προὔπαρξη τῶν ψυχῶν.

Πολλά ἀπό τὰ σχετικά ἀποσπάσματα τῶν Πατέρων μποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν καί μέ τὴν ἐκδοχὴ τῆς συνδημιουργίας τῶν ψυχῶν μέ τό σῶμα, χωρὶς ὁμως νά φαίνεται καθαρά ὅτι αὐτὴ εἶναι καί ἡ θέση τοῦ συγγραφέα. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν ἄλλα χωρία, ὅπου ἡ συνδημιουργία δέν συμβιβάζεται μέ τό νόημα τοῦ κειμένου.

Στὴν <<Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον>> ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς ἰδιώματα τῆς ψυχῆς: α) Ἡ ψυχὴ εἶναι σπαρμένη σέ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος· β) κατοικεῖ ἐντός τοῦ σώματος, ἀλλὰ δέν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ· γ) εἶναι ἀόρατη καί φρουρεῖται στό ὄρατό σῶμα· δ) ἔχει ἐγκλειστεῖ στό σῶμα, ἀλλὰ αὐτὴ τό συγκρατεῖ· ε) εἶναι ἀθάνατη καί κατοικεῖ σέ θνητό σκῆνωμα (ΒΕΠ 2,253).

Στὰ ἀνωτέρω δέν ὑπάρχει καμμία νύξη γιὰ συνδημιουργία τῆς ψυχῆς μέ τό σῶμα. Ἀντίθετα, ἐξυπονοεῖται ὅτι προὔπαρχει σάν αὐτοτελὴς ὄντοτητα καί δεσμεύεται ἐντός τοῦ σώματος, τοῦ ὁποῖου διατηρεῖ τὴν συνοχὴ ὅσο διάστημα βρίσκεται ἐντός αὐτοῦ. Τό θνητό σῶμα εἶναι γεννητό· ἀντίθετα ἡ ψυχὴ, σάν ἀθάνατη, πρέπει νά εἶναι ἀγέννητη.

Ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ ψυχὴ εἰσέρχεται στὴν μήτρα κατὰ τὴν σύλληψη, εἰσκριθεῖσα ἀπὸ ἓναν ἐκ τῶν ἀγγέλων πού ἐποπτεύουν τίς γεννήσεις, ὁ ὁποῖος προγιγνώσκει τὸν καιρὸ τῆς σύλληψης. Ἀκόμη, λέγει, τό ὅτι οἱ ἄγγελοι εὐαγγελίζονται τίς στεῖρες, σημαίνει ὅτι προεἰσκρίνουν τίς ψυχές πρὸ τῆς σύλληψης. Κατόπιν ὁ ἄγγελος κινεῖ πρὸς συνουσίαν τὴν γυναῖκα, καταβληθέντος δέ τοῦ σπέρματος ἐξοικειοῦται τό ἐν τῷ σπέρματι πνεῦμα καί ἔτσι πραγματοποιεῖται ἡ σύλληψη (Ἐκ τῶν Προφητικῶν ἐκλογαί· ΒΕΠ 8,346-7).

Ἐδῶ φαίνεται καθαρά ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει τουλάχιστον πρὸ τῆς σύλληψης. Ὅμως δέν δημιουργεῖται ἐκείνη τὴν στιγμὴ γιὰ νά εἰσκριθῆ, ἐφ' ὅσον θεωρεῖται δεδομένη ἡ ὑπαρξὴ τῆς σάν αὐτοτελὴς ὄντοτητα καί ὁ ἐποπτεύων ἄγγελος ἐκτελεῖ ὑποβοηθητικό ἔργο.

Ἀκολουθῶς ὁ Κλήμης τονίζει, ὅτι τό ὑλικό σῶμα εἶναι ἓνα σχῆμα (ἐνδυμα)

πού περιβληθήκαμε έξωθεν με τήν ευκαιρία τῆς ἐμφάνισής μας στόν κόσμο, γιά νά μπορέσουμε νά εἰσέλθουμε στό κοινό ἐκπαιδευτήριο, τήν Γῆ (ΒΕΠ 8,368).

Δηλαδή, ἐπειδή ἡ ψυχή ἔχει πνευματική φύση, περιβάλλεται τό σχῆμα τοῦ σώματος γιά νά μπορεῖ νά παραμείνει ἐντός τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Μέ τήν γέννηση λοιπόν δέν γίνεται συνδημιουργία μιᾶς νέας ψυχῆς, ἀλλά ἐνδύεται τό ὑλικό σῶμα μία προϋπάρχουσα ψυχή.

Ὁ Κλήμης ἀποδέχεται καί τήν ἀποψη τῆς ἀρχικῆς δημιουργίας τῶν ψυχῶν. Ἐλέγχοντας τίς ἀξιώσεις διαφόρων λαῶν περί ἀρχαιότητος, γράφει: <<ἀλλ' οὐ πρό γε τοῦ κόσμου τοῦδε τούτων· οὐδέ εἷς, πρό δέ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἡμεῖς, οἱ τῷ δεῖν ἔσσεσθαι ἐν αὐτῷ πρότερον γεγεννημένοι τῷ θεῷ, τοῦ θεοῦ λόγου τὰ λογικά πλάσματα ἡμεῖς...>> (Προτρεπτικός Ι· ΒΕΠ 7,20). [Ἄλλά πρῖν ἀπό αὐτόν τόν κόσμο δέν ὑπῆρχε κανείς ἀπό αὐτούς, πρῖν δέ ἀπό τήν γένεση τοῦ κόσμου ὑπῆρχαμε ἐμεῖς, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νά εἴμαστε σ' αὐτόν (στόν Λόγο) γεννημένοι προηγουμένως ἀπό τόν Θεό, ἐμεῖς τὰ λογικά πλάσματα τοῦ Θεοῦ-Λόγου].

Ἀκολουθῶς παραδέχεται καί τίς ἀπόψεις τοῦ Πλάτωνος, ὅτι οἱ ἀγαθές ψυχές ἐγκατέλειψαν τόν ὑπερουράνιον τόπον καί ὑπέμειναν νά ἔλθουν σέ αὐτόν ἐδῶ τόν τάρταρον, ἀναλαμβάνοντας ὑλικό σῶμα καί μετέχοντας τῶν κακῶν τῆς γένεσης (βλ. *Στρωματεῖς Α'* 15· ΒΕΠ 7,262). Καί ὅταν ὁ Πλάτων ἀναφέρει ἕναν προφήτη νά ἐξαγγέλει τόν λόγο τῆς Λάχεσης, καθοδηγώντας τίς μέλλουσες νά ἐνσαρκωθοῦν ψυχές, φαίνεται πῶς γνωρίζει κάποια προφητεία (στό ἴδιο). Ὅλα αὐτά χαρακτηρίζονται ὡς <<τά γενναιότατα τῶν δογμάτων>>, τὰ ὁποῖα ἔμαθε καί παρέλαβε ὁ Πλάτων ἀπό τούς βαρβάρους.

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος καταπολεμῶντας τήν ἀποψη ὅτι ἡ ψυχή φθείρεται μαζί μέ τό σῶμα, λέγει ὅτι ἔχει δημιουργηθῆ ἀθάνατη, ὅτι αὐτή κινεῖ τό σῶμα ἐνῶ ἡ ἴδια κινεῖται ἀφ' ἑαυτῆς, καί ὅτι δέν ἀποθνήσκει, ἀλλά ἐνεκα τῆς ἀποχωρήσεως τῆς ψυχῆς ἀποθνήσκει τό σῶμα. Ἡ δέ κίνηση τῆς ψυχῆς εἶναι αὐτή ἡ ζωή της· καί τό σῶμα τότε λέγομε ὅτι ζεῖ, ὅταν κινεῖται.

Ἡ αὐτοτέλεια τῆς ψυχῆς ἀπό τό σῶμα ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, καί ὅταν ἐπιβιάσθηκε καί συνδέθηκε μέ αὐτό, δέν συστέλλεται λαμβάνουσα τὰ μέτρα τοῦ σώματος, ἀλλά πολλές φορές κατά τήν διάρκεια τοῦ ὕπνου, ἐκείνη γρηγορεῖ καί ὑπερεκβαίνει τήν φύση τοῦ σώματος· φαντάζεται καί θεωρεῖ τὰ ὑπέργεια πράγματα, πολλές φορές μάλιστα συναντᾷ ἀγίους καί ἀγγέλους (βλ. Μ. Ἀθανασίου, *Λόγος κατά Ἑλλήνων* 33· ΒΕΠ 30, 59).

Οὐδέποτε ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὑποστήριξε τήν συνδημιουργία τῆς ψυχῆς μέ τό σῶμα. Ἀντίθετα, σέ μία χαρακτηριστική φράση του λέγει: <<ὁ Θεός κηδόμενος τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ψυχῶν...>> (στό ἴδιο ἔργο, 35). [ὁ Θεός μεριμνῶν γιά τίς ψυχές πού ἐδημιουργήθησαν ἀπό αὐτόν....]. Ἡ μετοχή <<γενομένων>> ἀναφέρεται στήν ἀρχική δημιουργία ὅλων τῶν ψυχῶν, ἐνῶ ἐάν ὑφίστατο συνεχῆς ἐμφάνιση νέων ψυχῶν, θά ἔλεγε <<γιγνομένων>>.

Ὁ Νεμέσιος Ἐμέσης στό Β' κεφ. τοῦ ἐμπεριστατωμένου ἔργου του <<Περὶ φύσεως ἀνθρώπου>>, ἐξετάζει τίς περί ψυχῆς ἀπόψεις ὅλων τῶν σχολῶν τῆς

έλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ὅμως ἔχει τό Γ' κεφ. <<Περί ἐνώσεως ψυχῆς καί σώματος>>, ὅπου διερευνᾷ τό πρόβλημα, πῶς εἶναι δυνατόν ἡ ψυχή νά εἶναι ἐνωμένη μέ τό σῶμα καί ταυτόχρονα νά διατηρεῖ ἀσύγχυτη καί ἀδιάφορη τήν οὐσία της. Δέν κάνει νύξη γιά συνδημιουργία τῶν ψυχῶν.

Ἡ ἐνωση παρομοιάζεται μέ τήν παρουσία τοῦ ἡλιακοῦ φωτός πού μεταβάλλει τόν ἀέρα σέ φωτοεἶδη, δηλ. τό φῶς συγχέεται μέ τόν ἀέρα ἐνώ ταυτόχρονα παραμένει ἀσύγχυτο, ἀφοῦ δέν σχηματίζει ἀδιάσπαστο σύνολο μέ αὐτόν. Συνεπῶς ἡ ψυχή ἐνούμενη μέ τό σῶμα, παραμένει ἐντελῶς ἀσύγχυτος. Δέν κρατεῖται ἀπό τό σῶμα, ἀλλά αὐτή κρατεῖ τό σῶμα: οὔτε βρίσκεται μέσα στό σῶμα σάν σέ ἀγγεῖο ἢ ἀσκό, ἀλλά μάλλον τό σῶμα μέσα σ' αὐτήν (βλ. ΒΕΠ 38,245-8).

Ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων (313-387) ἐπίσης ἀποδέχεται τήν προϋπαρξη τῶν ψυχῶν λέγοντας: <<πρὶν παραγένηται εἰς τόνδε τόν κόσμον ἡ ψυχή, οὐδέν ἤμαρτεν· ἀλλ' ἐλθόντες ἀναμάρτητοι, νῦν ἐκ προαιρέσεως ἀμαρτάνομεν>> (Κατήχησις Δ' 19- ΒΕΠ 39,73). [Πρὶν καταφθάσει σέ αὐτόν ἐδῶ τόν κόσμο ἡ ψυχή, δέν ἀμάρτησε σέ τίποτε, ἀλλά ἐλθόντες ἀναμάρτητοι, ἀμαρτάνομε τώρα μέ τήν θέλησή μας σάν ἄνθρωποι].

Ὁ Κύριλλος ἐπιμένει στό ζήτημα τῆς ἐκ προαιρέσεως ἀμαρτίας, ἐπισημαίνοντας ὅτι ὁ διάβολος δέν ἔχει ἐξουσία νά μᾶς ἐξαναγκάσει νά ἀμαρτήσωμε παρά τήν προαίρεσή μας (στό ἴδιο, 21). Ἡ ψυχή εἶναι αὐτεξούσιος. Τό σῶμα δέν ἀμαρτάνει καθ' ἑαυτό, ἀλλά διά τοῦ σώματος ἡ ψυχή. Τό σῶμα εἶναι ἐργαλεῖο καί σάν ἕνα φέρεμα καί στολή τῆς ψυχῆς (στό ἴδιο, 23).

Γιά τόν Ὁριγένη ἡ προϋπαρξη τῶν ψυχῶν θεωρεῖται σάν βασικό δεδομένο τῆς διδασκαλίας του καί ἀναγκαῖα προϋπόθεση τῆς μετενσάρκωσης. Ἀπό τοὺς διαδόχους του στήν Κατηχητικὴ Σχολή Ἀλεξανδρείας, ὁ Δίδυμος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀνέπτυξε περισσότερο τίς λογικὲς ἀποδείξεις γιά τήν ἐπιβεβαίωση τῆς προϋπαρξης τῶν ψυχῶν.

Ὁ κάθε ἄνθρωπος, λέγει ὁ Δίδυμος, μέ τήν γέννησή του δέν εἶναι ἐλεύθερος ἀπό τήν ἀμαρτία καί τήν κακία. Ἡ ἀρετὴ ὅμως προϋπάρχει τῆς κακίας, ἡ δέ κακία ἀποτελεῖ πῶσιν ἐκ τῆς ἀρετῆς. Ἐάν λοιπόν ἡ ὑπαρξη τῆς ψυχῆς ἀρχίζει μέ τήν παρούσα ζωὴ, σημαίνει ὅτι ἡ κακία πού φέρει ὁ ἄνθρωπος προηγεῖται τῆς ἀρετῆς, τὴν ὁποία διά πολλῶν μόχθων κατακτᾷ. Τό δυσεπίλυτο αὐτό πρόβλημα μόνο μέ τήν προϋπαρξη καί πῶση τῆς ψυχῆς ἐξηγεῖται μέ ἀπλό καί κατανοητό τρόπο.

Σχολιάζων τό χωρίο Ἰώβ 1,21 <<γυμνός ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνός καί ἀπελεύσομαι ἐκεῖ>>, παρατηρεῖ ὅτι ἐπιβεβαιοῦται τόσο ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ὅσο καί ἡ προϋπαρξη αὐτῆς. Τό <<ἐκεῖ>> οὐσιαστικά δέν ἐννοεῖ τήν κοιλία τῆς μητρὸς, ἀλλά τήν ἐπάνοδο στόν τόπο ἀπὸ τὸν ὁποῖον προῆλθε ἡ ψυχή, τὸν Οὐράνιο κόσμο.

Σύμφωνα δέ μέ τό Γέν. 2,2, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θεὸς κατέπαυσε ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, δέν εἶναι δυνατόν νά δημιουργεῖται κατὰ τήν σύλληψη κάθε ἐμβρύου καί μία νέα ψυχή⁽¹⁾.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός δέν ἀναπτύσσει ἐμφανῶς τίς ἀπόψεις του περὶ ψυχῆς. Μία φράση του ὁμῶς εἶναι ἀρκετά ἀποκαλυπτική: <<τίς ἢ μίξις ἡμῶν; τίς ἢ κίνησις; πῶς τὸ ἀθάνατον τῷ θνητῷ συνεκράθη; πῶς κάτω ρέω καὶ ἄνω φέρομαι;...>> (Θεολογικός Β΄ 22· ΒΕΠ 59,230). [Ποιά εἶναι ἡ μίξις ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχομε σχηματιστεῖ; Ποιά εἶναι ἡ κίνησή μας; Πῶς τὸ ἀθάνατον μέρος (ἡ ψυχὴ) συγκεράστηκε μὲ τὸ θνητό (τὸ σῶμα); Πῶς ρέω πρὸς τὰ κάτω καὶ φέρομαι πρὸς τὰ ἄνω;].

Τὸ <<ἄνω φέρομαι>> σημαίνει προφανῶς τὴν ἀνοδο τῆς ψυχῆς στὸν οὐρανὸ μετὰ θάνατον. Ἀντίστοιχα τὸ <<κάτω ρέω>> σημαίνει τὴν κάθοδο τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ δεσμευθῇ μὲ τὸ ὑλικὸ σῶμα κατὰ τὴν γέννηση. Οἱ δύο αὐτὲς λέξεις πιστοποιοῦν τὴν κυκλικὴ διαδρομὴ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐνσυνείδητη ὑπόστασή της πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηση.

Ὁ Γρηγόριος λέγει ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει δημιουργηθῆ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ (Εἰρηνικός Α΄ 14 ΒΕΠ 59, 18). Τὴν ἴδια ἀποψη διατυπώνουν ὅλοι οἱ Πατέρες. Ἐπ' αὐτοῦ λοιπὸν μποροῦμε νὰ κάνουμε τὸν ἐξῆς συλλογισμό: Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγέννητος καὶ αἰώνιος· ἄρα καὶ ἡ ψυχὴ σάν εἰκόνα Αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀγέννητη καὶ αἰώνια. Ἐάν ὁμῶς ἡ ψυχὴ δημιουργεῖται ἢ ἐμφανίζεται κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο μὲ τὴν γέννηση, ἡ ὑπαρξὴ της συνδέεται μὲ τὸν χρόνο καὶ καθίσταται ἐγγχρονῆ, ὅποτε δέν ἔχει σάν ιδιότητες τὸ ἀγέννητον καὶ αἰώνιον.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πού στό ἔργο του <<Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου>> (Κεφ. ΚΗ΄) ἀρνεῖται κατηγορηματικὰ τὴν προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν, λέγοντας ὅτι δημιουργοῦνται μαζί μὲ τὰ σῶματα. Τὸ ἐν λόγῳ ἔργο ἐγράφη σάν συμπλήρωμα τῆς <<Ἐξαήμερου>> τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ του Μ. Βασιλείου καὶ εἶναι καρπὸς τῆς πρώτης συγγραφικῆς δράσης τοῦ Γρηγορίου. Στὰ μεταγενέστερα ἔργα του ὁμῶς ἀναπτύσσει διαφορετικὲς ἀπόψεις, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ κατωτέρω ἀποσπάσματα:

<<Μεμέρισται πᾶσα ἡ λογικὴ κτίσις εἰς τε τὴν ἀσώματον καὶ τὴν ἐνσώματον φύσιν. Ἔστι δὲ ἀγγελικὴ μὲν ἡ ἀσώματος· τὸ δὲ ἕτερον εἶδος ἡμεῖς οἱ ἀνθρώποι. Ἡ μὲν οὖν νοητὴ... ἡ δὲ ἕτέρα διὰ τὴν τοῦ σώματος ἡμῶν πρὸς τὸ γεῶδες συγγενεῖαν, οἷόν τινα ἰλύος ὑποστάθμην, κατ' ἀνάγκην τὸν περίγειον τοῦτον εἴληχε βίον>> (Εἰς τὴν Προσευχὴν Δ΄· ΒΕΠ 66, 353). [Τὰ δημιουργηθέντα λογικὰ ὄντα διαχωρίστηκαν σὲ δύο φύσεις, τὴν ἀσώματη καὶ τὴν ἐνσώματη. Ἡ ἀσώματη εἶναι ἡ ἀγγελικὴ, τὸ δὲ ἄλλο εἶδος εἶμαστε ἡμεῖς οἱ ἀνθρώποι. Ἡ πρώτη φύση εἶναι νοερά... ἡ δὲ ἄλλη, λόγω τῆς συγγενείας τοῦ σώματος πρὸς τὸ γεῶδες, σάν τὸ ἴζημα τῆς λάσπης, ἀναγκαστικὰ ἔλαβε σάν μερίδιο τὴν γήϊνη ζωὴ].

Ἄρα ἡ φύση τῆς ψυχῆς μας εἶναι συγγενῆς καὶ ὁμόφυλη μὲ τὴν φύση τῶν οὐρανίων ἀγγελικῶν δυνάμεων, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι ἐνοικεῖ στό γήϊνο σῶμα.

<<Ἐπεὶ οὖν τῆς νοητῆς κτίσεως προϋποστάσης... εἶτα κατεσκευάσθη τὸ γήϊνον πλάσμα τῆς ἄνω δυνάμεως ἀπεικόνισμα, τοῦτο δὲ τὸ ζῶον ὁ ἀνθρώπος· καὶ ἦν ἐν αὐτῷ τὸ θεοειδὲς τῆς νοητῆς φύσεως κάλλος, ἀρρήτω τινὶ δυνάμει συγκεκραμένον>> (Μέγας Κατηχητικός 6,4 ΒΕΠ 68, 389). [Ἐπειδὴ λοιπὸν προδημιουργήθηκε

ή νοητή κτίση... κατόπιν κατασκευάστηκε τό γήινο πλάσμα σάν απεικόνισμα τής άνω δυνάμεως, αυτό άκριβώς τό ζωντανό όν, ό άνθρωπος, στόν όποίο ήταν αναμεμιγμένο μέ άνέκφραστο τρόπο τό θεοειδές κάλλος τής νοητής φύσης].

"Αρα ή νοητή φύση τοῦ ανθρώπου, ή ψυχή, αποτελούσε μέρος τής νοητής κτίσεως καί άφου διαχωρίστηκε από αυτήν, όπως λέγει προηγουμένος, ένώθηκε μέ τό ύλικό κατασκευάσμα, τό σώμα, κατά τρόπον άγνωστο στην αντίληψή μας, καί έτσι δημιουργήθηκε ό άνθρωπος.

Σέ άλλο σημείο τονίζει: <<Άγέννητος μέν γάρ πάλιν έστιν ή ψυχή καί άναίτιος, είς τύπον τοῦ άγεννήτου Θεοῦ καί Πατρός...>> (PG 44,1333). [Η ψυχή είναι άγέννητη καί άναίτια (των κακών), κατά τόν τύπον τοῦ άγεννήτου Θεοῦ καί Πατρός].

Έδω τό <<άγέννητον>> έξηγεΐται μέ τήν άρχέγονη προβολή των ψυχών, των λογικών κτίσεων, όπως προβάλλονται οί άκτίνες τοῦ ήλιου από τόν κυρίως όγκον του.

Λόγω δέ τής πλήρους άνομοιότητας τής ψυχής προς τό σώμα, διερωτάται ό Γρηγόριος: <<διότι τί κοινόν ύπάρχει άνάμεσα στην άύλη φύση τής ψυχής καί στην ύλική παχυμέρεια;>> (ΒΕΠ 66,235). Η διαμετρική διαφορά των δύο φύσεων δέν έπιτρέπει κανέναν συσχετισμό για ταυτόχρονη δημιουργία. Η ψυχή δέ, ένούμενη μέ τό σώμα παραμένει άσύγχυτος.

Συμπληρώνει δέ: <<Διπλήν γάρ τής φύσεως ήμων τήν κτίσιν έγνώκαμεν, τήν μέν πρώτην καθ' ήν έπλάσθημεν καί τήν δευτέραν καθ' ήν άνεπλάσθημεν, άλλ' οὐκ άν ήν τής δευτέρας ήμων κτίσεως χρεία, εί μή τήν πρώτην διά τής παρακοής ήχρειώσαμεν>> (Κατά Εύνομίου Γ' 637· ΒΕΠ 67,301). [Διότι έχομε μάθει ότι ή δημιουργία τής φύσεώς μας είναι διπλή, ή μέν πρώτη κατά τήν όποία πλασθήκαμε καί ή δεύτερη κατά τήν όποία αναπλασθήκαμε. Αλλά δέν θά ύπήρχε άνάγκη τής δευτέρας δημιουργίας, εάν δέν είχαμε έξαχρειώσει τήν πρώτη διά τής παρακοής].

Η δεύτερη κτίση τής φύσεώς μας είναι ή σημερινή ανθρώπινη μορφή μας. Δέν συνιστά όμως κάποια νέα έξ άρχής δημιουργία ψυχών, αλλά αποτελεί άνάπλασιν τής πρώτης φύσεώς μας, δηλαδή εκείνης που είχαμε στόν άρχικώς δημιουργηθέντα παράδεισο, τήν όποία άπωλέσαμε διά τής παρακοής. Ό συνδυασμός των ρημάτων <<έπλάσθημεν>> καί <<άνεπλάσθημεν>> δέν θά είχε κανένα νόημα, χωρίς τήν άποδοχή τής προϋπαρξης όλων των ψυχών καί τής δημιουργίας των πρό τοῦ ύλικού κόσμου.

Φαίνεται καθαρά, λοιπόν, ότι ό Γρηγόριος αναθεώρησε άργότερα τίς άρχικές του άπόψεις στό <<Περί κατασκευής ανθρώπου>>, στό όποίο σημειωτέον προβάλλονται περισσότερο σάν συμβιβαστική πρόταση άνάμεσα στις αντίθετες θεωρίες για τό συζητούμενο θέμα (τό <<άμφιβαλλόμενον έν ταΐς έκκλησιαΐς>>), παρά σάν όριστική άπάντηση στό πρόβλημα.

Ό Ιωάννης Χρυσόστομος δέν όμιλεί άνοιχτά για τήν προϋπαρξη των ψυχών, αλλά έπαναλαμβάνει συχνά ότι έδω στή Γη βρισκόμαστε σάν ξένοι, ένώ ή άληθινή πατρίδα μας είναι ό Ούρανός: <<Τούτο λόγισαι καί νυν, ότι ξένος εί

καί παρεπίδημος, καί μηδέν σε τῶν ἐν τῇ ξένη ταύτῃ θορυβεῖτω· καί γάρ πόλιν ἔχεις, ἧς τεχνίτης καί δημιουργός ὁ Θεός· ἡ δέ παροίκησις αὐτῇ πρὸς βραχὺ γίνεται καί ὀλίγον» (Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην ΟΘ' 3). [Αὐτὸ σκέψου τώρα, ὅτι εἶσαι ξένος καί παρεπίδημος (στὴ Γῆ), καί δὲν πρέπει νὰ σέ ἀνησυχεῖ τίποτε στὴν ξένη αὐτὴ χώρα. Διότι ἔχεις τὴν κανονικὴ σου πόλη, τῆς ὁποίας τεχνίτης καί δημιουργός εἶναι ὁ Θεός, αὐτὴ δὲ ἡ μετοίκηση (στὴν γήινη ζωὴ) γίνεται γιὰ λίγο καί σύντομο χρονικὸ διάστημα (σέ σχέσῃ μὲ τὴν αἰωνιότητα)].

Διδάσκων τὴν φιλανθρωπία λέγει, ὅτι διὰ τῆς χειρὸς τῶν ἀνθρώπων πού εὐεργετεῖς <<εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα διαπέμπον, ἦν μετ' οὐ πολὺ λήψῃ»· [Δι' αὐτῶν βοηθεῖσαι νὰ φθάσεις στὴν ἰδική σου πατρίδα, τὴν ὁποία θὰ λάβεις μετὰ ἀπὸ λίγο χρόνο]. Αὐτὰ πού θέτεις, λέγει, στὰ χέρια τῶν πενήτων, ἡ χεῖρα τοῦ Θεοῦ τὰ τοποθετεῖ σέ ἀσφαλές ταμεῖο καί τὰ προστατεύει, ὥστε ὅταν ἐπανέλθῃς στὴν πατρίδα σου, μαζί μὲ τὴν ἀπόδοσιν ἐκείνων θὰ ἀπολαύσεις τὴν τιμὴ καί τὴν δόξα. (Βλ. Ἰ. Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν Γένεσιν Κ'*).

Ἡ σημαίνουσα φράση τοῦ ἀνωτέρω ἀποσπάσματος ἔχει ὡς ἑξῆς: <<ἐπειδὴν ἐπανέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν πατρίδα»· Τὸ ρῆμα <<ἐπανέλθῃς» δὲν ἀφήνει καμμια ἀμφιβολία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ψυχῆς στὸν οὐρανὸ πρὶν ἀπὸ τὴν κάθοδόν της στὴ Γῆ.

Τονίζει δὲ καί αὐτός, ὅτι ἡ ψυχὴ βρίσκεται σάν μέσα σέ τάφο: <<ἐννόησον τὴν ἀθλίαν ψυχὴν τὴν ὡσπερ ἐν τάφῳ τῷ τοιοῦτῳ σώματι κατορωρυγμένην...» (Ἰ. Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ΙΔ'*). [Κατανόησε τὴν ταλαιπώρη ψυχὴ, πού βρίσκεται καταχωμένη μέσα σέ τέτοιο σῶμα σάν σέ τάφο...]. Τὸ δὲ σῶμα ὑπόκειται στὴν ψυχὴ ὅπως ἡ κιθάρα στὸν κιθαριστὴ καί τὸ πλοῖο στὸν κυβερνήτη.

Παραθέτομε μερικὲς ἀκόμη σκέψεις τοῦ Μ. Βασιλείου: <<Ἀσώματον ἐννόει τὸν θεὸν ἐκ τῆς ἐνυπαρχούσης σοι ψυχῆς ἀσωμάτου, μὴ περιγραφόμενον τόπω· ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ σὸς νοῦς προηγουμένην ἔχει τὴν ἐν τόπῳ διατριβὴν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συναφείας ἐν τόπῳ γίνεται... Θαύμαζε τὸν τεχνίτην, πῶς τῆς ψυχῆς σου τὴν δύναμιν πρὸς τὸ σῶμα συνέδησεν... Θαύμασον ὅπως πρόπον αὐτὸ καταγώγιον τῇ λογικῇ ψυχῇ ὁ ἀριστοτέχνης ἐδημιούργησεν» (Εἰς τὸ Πρόσεχε σεαυτῷ, 7-8 ΒΕΠ 54,36). [Ἀσώματον νὰ ἐννοεῖς τὸν Θεόν, ἀπὸ τὴν ἀσώματη ψυχὴ πού ὑπάρχει ἐντός σου, καί οὔτε περιοριζόμενον σέ τόπο, ἐπειδὴ οὔτε ὁ νοῦς σου διέμενε προηγουμένως σέ τόπον, ἀλλὰ διὰ τῆς συναφείας πρὸς τὸ σῶμα βρίσκεται σέ τόπο... Θαύμαζε τὸν τεχνίτην, πῶς συνέδεσε τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς σου πρὸς τὸ σῶμα... Θαύμασε πῶς ὁ ἀριστοτέχνης Θεός δημιούργησε τὸ κατάλληλο καταγώγιον (οἶκημα) στὴν λογικὴ ψυχῇ...].

Ὅταν λέγει ὅτι ὁ νοῦς (ἡ ψυχὴ) προηγουμένως δὲν βρισκόταν σέ τόπο, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ ὅτι ζοῦσε στὸν Πνευματικὸ κόσμον, ὅπου δὲν ὑφίσταται χώρος καί χρόνος. Συνδεόμενη ὁμως μὲ τὸ σῶμα, σάν τὸ κατάλληλο οἶκημα αὐτῆς, μπορεῖ νὰ παραμένει ἐν τόπῳ, ἤτοι ἐντός τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἐξ ἄλλου καί ὁ Θεός δὲν εὐρίσκεται σέ κάποιον τόπο· αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὴν ψυχὴ, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ μερικές φράσεις τῶν Πατέρων, ὅπου ὁμιλοῦν γιὰ <<ἀποκατάσταση>> τῶν ἀνθρώπων στὸν παράδεισο. Ἄν καὶ ἡ θεωρία αὕτη ἀπορρίπτεται σήμερα σάν ὠριγενιστικὴ κακοδοξία, ἐν τούτοις χρησιμοποιεῖται καὶ ἀπὸ ἄλλους. Ἀναφέρομε ἓνα παράδειγμα:

<<Διὰ Πνεύματος Ἁγίου ἡ εἰς παράδεισον ἀποκατάστασις ἡ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἀνοδος· ἡ εἰς νόθεσίαν ἐπάνοδος...>> (Μ. Βασιλείου, *Περὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος* ΙΕ' ΒΕΠ 52,260). Οἱ δύο αὐτὲς λέξεις γιὰ τὴν <<ἀποκατάσταση>> καὶ <<ἐπάνοδο>> τῶν ἀνθρώπων, ἔχουν νόημα μόνο ἓαν δεχθοῦμε τὴν προϋπαρξὴ ὅλων τῶν ψυχῶν καὶ τὴν καθολικὴ πτώση τους.

Διότι, ὅπως διευκρινίζει καὶ αὐτὸς σὲ ἄλλη ὁμιλία του, στὸν Οὐρανὸ βρίσκεται ἡ πραγματικὴ μας πατρίδα: <<Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐν ἣ ἡ ἀρχαία πατρίς ἡμῶν, ἧς μετέστησεν ἡμᾶς ὁ ἀνθρωποκτόνος δαίμων, τοῖς ἑαυτοῦ δελεάσμασιν ἀνδραποδίσας τὸν ἀνθρώπον· ἐνταῦθα κατόψει τὴν πρώτην τοῦ ἀνθρώπου γένεσιν, καὶ τὸν εὐθύς ἡμᾶς ἐπικαταλαβόντα θάνατον...>> (Εἰς τὴν ἑξαήμερον ΣΤ' ΒΕΠ 51,233). [Στὴν πόλιν αὕτη (τὸν Οὐρανὸ), στὴν ὁποία βρίσκεται ἡ ἀρχαία πατρίδα μας, ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς μετέθεσε ὁ ἀνθρωποκτόνος δαίμων, καθυποτάξας τὸν ἀνθρώπο μὲ τίς ἀπάτες του· ἐδῶ θὰ ἰδεῖς τὴν πρώτη γένεση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν θάνατο πού ἀμέσως μᾶς κατέλαβε...].

Παρ' ὅλα αὐτὰ, κατὰ τὴν περίοδο τῶν ὠριγενιστικῶν ἐρίδων συμπεριελήφθη σάν κακοδοξία καὶ ἡ προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν. Στούς δέ σωζόμενους <<15 κανόνες κατὰ Ὠριγένους>>, ὁ πρῶτος λέγει: <<Εἴ τις τὴν μυθώδη προϋπαρξίν τῶν ψυχῶν, καὶ τὴν ταύτῃ ἐπομένην τερατώδη ἀποκατάστασιν πρεσβεύει, ἀνάθεμα ἔστω>>. [Ἐάν κάποιος πιστεύει τὴν μυθώδη προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν καὶ σάν ἐπακόλουθο αὐτῆς τὴν τερατώδη ἀποκατάσταση, ὡς εἶναι ἀνάθεμα].

Ὅμως οἱ κανόνες αὐτοὶ δὲν ἀνήκουν στὴν Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὅπως ἐξηγοῦμε στὴν ἐνότητα γιὰ τὸν Ὠριγένη (βλ. κατωτέρω). Συνεπῶς τὸ θέμα τῆς προϋπαρξῆς τῶν ψυχῶν δὲν ἔχει ἐπιλυθῆ δογματικῶς καὶ πρέπει νὰ τεθοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τάπητος ὅλες οἱ ἀναφερθεῖσες ἀπόψεις τῶν Πατέρων.

Σημειώνομε ἀκόμη ὅτι οἱ μεγάλοι Πατέρες, παρὰ τὸν τεράστιο σάλο ἀπὸ τίς ὠριγενιστικὲς ἐρίδες, οὐδέποτε ἐνέδωσαν στίς ἀξιώσεις τῶν ἀντιωριγενιστῶν καὶ οὐδέποτε ἀπέρριψαν ρητὰ τὴν προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν. Ἡ στάση τους αὕτη σὲ συνδυασμὸ μὲ τίς χρησιμοποιούμενες περιφραστικὲς ἐκφράσεις, ἐπιβεβαιώνουν ὅτι θεωροῦσαν δεδομένη τὴν προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν, σάν ἀλήθεια σύμφωνη μὲ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία.

(1) Ἐκτενὴ ἀνάπτυξη τῶν ἀπόψεων τοῦ Διδύμου, μὲ τίς σχετικὲς παραπομπές, βλ. εἰς: Μ. Ὁρφανοῦ, *Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Διδύμον τὸν Ἀλεξανδρέα (τὸν τυφλόν)*. Ἀνάλεκτα Βλατάδων 21, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 75-117. Ὁ Διδύμος διετέλεσε γιὰ 50 χρόνια διδάσκαλος τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς στὴν Ἀλεξάνδρεια, χωρὶς ποτέ νὰ κατηγορηθῆ σάν αἰρετικὸς, ὅσο ζοῦσε.

2. Ἡ μετενσάρκωση

Ἡ μετενσάρκωση ὅπως δείξαμε στό κεφ. Δ11, ἀποτελοῦσε οὐσιαστικό μέρος τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου. Ἡ σχετική σιωπή τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι τό θέμα αὐτό ὑπαγόταν στήν ἀπόρρητη διδασκαλία, ἡ ὁποία δέν μετεδίδετο στό εὐρύτερο κοινό (βλ. κεφ. Ε1). Ἐν τούτοις ἡ ἀποσιώπηση δέν εἶναι ἀπόλυτη, γιατί σέ μερικά σημεία υπάρχουν σαφείς νύξεις γιά τήν μετενσάρκωση, ὅπως καί γιά τίς ἄλλες πτυχές τῆς ἀγραφῆς μυστικῆς παράδοσης τῶν οὐσιαστικῶν δογμάτων τῆς πίστεως.

Κατ' ἀρχήν πρέπει νά ἐπαναλάβουμε τήν διάκριση ἀνάμεσα στήν πλατωνική μετεμψύχωση καί στήν κανονική μετενσάρκωση. Στήν ἀρχαιότητα εἶχε μεγάλη διάδοση ἡ ἀπόψη τοῦ Πλάτωνα καί μερικῶν ἄλλων φιλοσόφων, ὅτι οἱ ἀνθρώπινες ψυχές ἐνσαρκώνονται καί σέ σώματα ζῶν ἢ φυτῶν, ἀνάλογα μέ τήν ποινή πού ὑφίστανται· μετά δέ ἀπό τόν καθαρμό τους ἀνέρχονται πάλι στό ἀνθρώπινο ἐπίπεδο. Ἀντίθετα ὁ Κύριος δίδαξε, ὅτι οἱ ἀνθρώπινες ψυχές ἐνσαρκώνονται μόνο σέ ἀνθρώπινα σώματα, ὅπως δεχόμαστε καί ἡμεῖς σήμερα.

Παρατηροῦμε λοιπόν τό ἐξῆς φαινόμενο: Οἱ Πατέρες ἀπορρίπτουν ρητά τήν πλατωνική μετεμψύχωση, ἀλλά δέν λένε σχεδόν τίποτε γιά τήν μετενσάρκωση. Ἡ σιωπή τους αὐτή ἀντανακλᾶται καί στίς ἀποφάσεις τῶν Συνόδων: Δέν ὑπάρχει οὔτε μία ἀπόφαση Οἰκουμενικῆς ἢ ἄλλης Συνόδου πού νά ἀναιρεῖ τήν μετενσάρκωση. Συνεπῶς τό θέμα ἔπρεπε νά κατατάσσεται στά <<θεολογούμενα>>, ὅπως ἀποκαλοῦνται τά θέματα ἐκεῖνα στά ὁποῖα δέν δίδεται ὀριστική ἀπάντηση ἀπό τήν ἰσχύουσα Δογματική.

Στήν πρώτη περίοδο τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἦταν πρόσφατη καί ὑπῆρχε μεγαλύτερη ἐλευθερία στήν ἀνάπτυξη τέτοιων θεμάτων. Τά περισσότερα ὅμως κείμενα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἀπωλέστησαν.

Ὁ πρῶτος γιά τόν ὁποῖο ἔχομε σαφείς πληροφορίες ὅτι δίδασκε τήν μετενσάρκωση, εἶναι ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (150-215). Τά σχετικά θέματα ἀνέπτυξε στό χαμένο ἔργο του <<Ἵποτυπώσεις>>.

Ὁ πατριάρχης Φώτιος (10ος αἰ.) τό εἶχε διαβάσει καί γράφει: <<ἔτι δέ μετεμψυχώσεις καί πολλούς πρό τοῦ Ἀδάμ κόσμους τερατεύεται>> (Φωτ. Βιβλιοθήκη 109). [Ἀκόμη δέ μετεμψυχώσεις καί πολλούς κόσμους πρὶν ἀπό τόν Ἀδάμ ἰσχυρίζεται]. Τό ἔργο αὐτό ἀποτελεῖτο ἀπό ἐρμηνεῖες καί ἐξηγήσεις διαφόρων χωρίων τῆς Γραφῆς· συνεπῶς δεχόταν τήν μετενσάρκωση σάν σύμφωνη μέ τά κείμενα τῆς Γραφῆς, χωρίς νά κατηγορηθῆ ποτέ γιά τίς ἀντιλήψεις του.

Ἡ ἀπουσία ὁποιασδήποτε κατηγορίας ἐναντίον του πιστεύομε ὅτι ἔχει μεγάλη πρακτική σημασία, διότι ἀποδεικνύει ὅτι ἡ μετενσάρκωση ὑπῆρχε σάν στοιχεῖο τῆς ἀπόρρητης χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἐάν δέν εἶχαν ἔτσι τά πράγματα, ἀσφαλῶς καί ὁ Κλήμης θά ἐθεωρεῖτο αἰρετικός, ὅπως συνέβη μέ δεκάδες ἄλλους χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν διατυπώσει αἰρετικές δοξασίες κατά τούς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἀπόρριψη τῆς πλατωνικῆς μετεμψύχωσης ὑποδηλοῦται ἴσως στήν φράση,

ὅτι ὁ Παντοκράτωρ <<οὐκ ἂν ποτέ ἐξ ἀμεινόνων εἰς τὰ χεῖρω κατάγοι ψυχὴν>> (Στρωματεῖς Γ' 14). [Δέν θά καταβιάσει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ ἀνώτερα στὰ χειρότερα].

Ἐλέγχοντας τίς ἀντίστοιχες θεωρίες τοῦ Βασιλεῖδη, δέν ἀρνεῖται τὴν ἐπάνοδο τῆς ψυχῆς (ὅπως δεχόταν καὶ ὁ Βασιλεῖδης), ἀλλὰ ἀντιτίθεται στοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὑφίστανται τὰ διάφορα δεινὰ οἱ ἄνθρωποι, εἰδικώτερα δέ γιὰ τοὺς λόγους πού βασανίζονται οἱ χριστιανοὶ μάρτυρες, ἐάν δηλαδὴ αὐτὸ γίνεται ἔνεκα τῶν ἁμαρτιῶν τους σέ ἄλλη ζωὴ ἢ ἐκ θείας προνοίας. Προσθέτει δέ: <<ἀλλὰ πρὸς τὰ δόγματα ἐκεῖνα, ἐάν μετενσωματοῦται ἡ ψυχὴ, καὶ περὶ τοῦ διαβόλου, θά λεχθοῦν στὸν κατάλληλο καιρὸ>> (βλ. Στρωματεῖς Δ' 12). Ἡ διαπραγματεύση αὐτῶν τῶν θεμάτων ἐγινε στό ἀπωλεσθὲν ἔργο <<Υποτυπώσεις>>.

Στὸ ἔργο τοῦ Ἰουστίνου <<Διάλογος πρὸς Τρύφωνα>> παρεμβάλλεται μία συζήτηση τοῦ ἰδίου μέ ἓναν ἄγνωστο γέροντα χριστιανό. Ἡ συζήτηση ἔλαβε χώραν ὅταν ὁ Ἰουστίνος ἦταν ἀκόμη ἐθνικός φιλόσοφος καὶ ὑποστήριζε τὴν πλατωνικὴ μετεμψύχωση, λέγοντας ὅτι οἱ ἀνάξιες ψυχές δεσμεύονται σέ σώματα θηρίων, αὐτὴ δέ εἶναι ἡ τιμωρία τους.

Ὁ πρεσβύτερος ἀπαντᾷ, ὅτι οἱ ψυχές δέν γνωρίζουν γιὰ ποιά αἰτία βρίσκονται μέσα σέ τέτοια σώματα, οὔτε ὅτι ἁμάρτησαν, καὶ συνεπῶς δέν ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν τιμωρία. Προσθέτει δέ: <<Οὔτε οὖν ὀρώσι τὸν θεόν αἱ ψυχαί, οὔτε μεταμείβουσιν εἰς ἕτερα σώματα· ἤδεσαν γάρ ἂν ὅτι κολάζονται οὕτως, καὶ ἐφοβοῦντο ἂν καὶ τό τυχόν ἐξαμαρτεῖν ὕστερον>> (Διάλογος 4,7). [Οὔτε βλέπουν λοιπὸν τὸν θεὸ οἱ ψυχές, οὔτε μεταλλάσσονται σέ διαφορετικὰ σώματα, γιατί θά γνώριζαν ὅτι ἔτσι τιμωροῦνται καὶ θά ἐφοβοῦντο νά ἁμαρτήσουν πάλι ὕστερα].

Ὁ Ἰουστίνος συμφώνησε. Ὁμως ἐδῶ τὰ <<ἕτερα σώματα>> εἶναι τὰ σώματα θηρίων, στὰ ὁποῖα εἶπε προηγουμένως ὁ Ἰουστίνος ὅτι τιμωρεῖται ἡ ψυχὴ. Ἐπομένως ἀναιρεῖται μὲν ἡ πλατωνικὴ μετεμψύχωση, ὄχι ὅμως καὶ ἡ μετενσάρκωση, ἀφοῦ οἱ συλλογισμοὶ δέν ἰσχύουν προκειμένου γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Πράγματι, ὁ ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ ἂν δέν θυμᾶται ὅτι ἔχει ἁμαρτήσει σέ προηγούμενη ζωὴ του, μπορεῖ ὅμως νά διδαχθῆ κατάλληλα, νά γνωρίσει ὅτι ὑφίσταται τὰ δεινὰ ἔνεκα τῶν ἰδικῶν του ἁμαρτιῶν καὶ νά ἀποφύγει μελλοντικά νά ὑποπέσει σέ ἄλλα παραπτώματα. Ὅλα αὐτὰ βεβαίως δέν εἶναι δυνατόν νά συμβοῦν, ἐάν ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ βρίσκεται σέ σῶμα ζώου.

Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους Πατέρες φαίνεται ὅτι δέν δεχόταν τὴν μετενσάρκωση ὁ Ἰππόλυτος. Κατ' αὐτόν ὁ Θεὸς θά πραγματοποιήσῃ τὴν ἀνάσταση τῶν πάντων <<οὐ ψυχᾶς μετενσωματῶν, ἀλλ' αὐτὰ τὰ σώματα ἀνιστῶν>> (ΒΕΠ 6,228). Δέν προχωρεῖ ὅμως στὴν ἀνάλυση τοῦ θέματος.

Ὁ Εἰρηναῖος ἐπίσης ἀρνεῖται τὴν μετενσάρκωση (Ἐλεγχος Β' 33-34), βασιζόμενος κυρίως στό ἐπιχείρημα ὅτι οἱ ψυχές δέν ἐνθυμοῦνται καθόλου ἐάν προὔπηρξαν ἢ ὄχι. Δέν κάνει διάκριση τῆς πλατωνικῆς μετεμψύχωσης ἀπὸ τὴν μετενσάρκωση, αὐτὸ δέ ἐπιβεβαιώνει, ὅπως παρατηρήσαμε καὶ ἄλλοτε, ὅτι δέν ἦταν πλήρως ἐν γνώσει τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας.

Ὁ σύγχρονός του Θεόφιλος Ἀντιοχείας, περί τό 180 μ.Χ. ἀναφερόμενος στόν Πλάτωνα λέγει: <<Ὁ Πλάτων δέ, λέγοντας ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, δέν εὐρίσκεται κατόπιν σέ ἀντίθεση μέ τόν ἑαυτό του λέγοντας, ὅτι ἄλλες μέν ψυχές ἐπανέρχονται σέ ἄλλους ἀνθρώπους, μερικές δέ φθάνουν μέχρι τὰ ἄλογα ζῶα; Πῶς δέν θά φανῆ φοβερό καί ἀβάσιμο αὐτό τό δόγμα στούς μυαλωμένους, ὅτι ἐκεῖνο πού κάποτε ἦταν ἄνθρωπος, πάλιν θά εἶναι λύκος ἢ σκύλος ἢ ὄνος ἢ κάποιο ἄλλο ἄλογον κτῆνος;>> (Πρός Αὐτόλυκον Γ' 7· ΒΕΠ 5,53).

Ὁ Θεόφιλος ἀπορρίπτει ἐδῶ σάν ἀθέμιτο δόγμα τήν μετάβαση τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν στά ζῶα, δέν λέγει ὅμως τίποτε γιά τό πρῶτο σκέλος τῆς φράσεως, δηλ. γιά τίς ψυχές πού μεταβαίνουν <<εἰς ἑτέρους ἀνθρώπους>>. Συνεπῶς ἡ πιθανώτερη ἐκδοχὴ εἶναι, ὅτι ἀπέρριπτε μέν τήν μετεμψύχωση, ἀλλά δεχόταν τήν μετενσάρκωση.

Ὁ μαθητής τοῦ Κλήμεντος, ὁ Ὀριγένης (185-254 μ.Χ.), εἶναι ἐκεῖνος πού τό ὄνομά του συνδέθηκε περισσότερο μέ τήν μετενσάρκωση καί τήν προϋπαρξή τῶν ψυχῶν. Πολλά ἔργα του χάθηκαν, ἐνῶ τό βασικό δογματικό ἔργο του <<Περί Ἀρχῶν>> σώζεται μόνο σέ λατινική μετάφραση. Ἐκεῖ ἐκθέτει τίς ἀπόψεις του γιά τήν μετενσάρκωση, ὅπως βεβαιώνει πάλι ὁ Φώτιος: <<Γιά μετεμψυχώσεις φλυαρεῖ, καί ὅτι οἱ ἀστέρες εἶναι ἔμψυχοι καί πολλά τέτοια παραπλήσια>> (Βιβλιοθήκη 8).

Σέ ἓνα ἡμιτελές ἑλληνικό ἀπόσπασμα (ΒΕΠ 16,307) ἀναφέρεται ὅτι οἱ ψυχές λόγω τῆς ροπῆς πρὸς τήν κακία περιβλήθησαν τὰ σώματα, κατόπιν χάνοντας τήν λογική δύναμη διαβιοῦν μεταξύ τῶν ζῶων, καί τέλος χάνοντας τήν αἰσθητική ἰκανότητα μεταβάλλονται σέ φυτά. Ἀπό ἐκεῖ μέσω τῶν ἰδίων βαθμίδων ἀποκαθίστανται στόν οὐράνιο χῶρο. Ἀλλά ἀπό τό ὀλοκληρωμένο λατινικό κείμενο, φαίνεται ὅτι ὁ Ὀριγένης ἀπορρίπτει αὐτές τίς ἀπόψεις⁽¹⁾.

Στή συνέχεια ὁμοῦ τοῦ ἰδιοῦ ἀποσπάσματος γράφει: <<εἰ γάρ διὰ τινος κακίας ἀποσπασθεῖσα τῆς ὑψηλοτέρας ἢ ψυχῆ πολιτείας, μετά τό ἀπαξ γεύσασθαι τοῦ σωματικοῦ βίου πάλιν ἄνθρωπος γίνεταί...>> (ΒΕΠ 16,308). [Διότι ἐάν ἡ ψυχὴ ἀποσπασθῆκε ἀπό τήν Οὐράνια πολιτεία ἔνεκα κάποιας κακίας, ἀφοῦ γευθῆ μία φορά τήν σωματική ζωὴ, γίνεται πάλι ἄνθρωπος].

Ἐπομένως ὁ Ὀριγένης ἀπορρίπτει μέν τήν πλατωνική μετεμψύχωση, ἀλλά δέχεται τήν μετενσάρκωση, δηλ. ὅτι οἱ ἀνθρώπινες ψυχές ἐπαναγεννῶνται μόνον σάν ἄνθρωποι.

Τίς δοξασίες περί μετεμψύχωσης σέ ζῶα ἢ φυτά, τίς ἐξηγεῖ μεταφορικά, δηλ. ὅτι ἡ ψυχὴ ἀποκτᾷ ιδιότητες συμπεριφορᾶς ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα: <<Ἡ ψυχὴ ἀπορρέουσα τοῦ καλοῦ καί τῆ κακία προσκλινομένη καί ἐπὶ πλεῖον ἐν ταύτῃ γινομένη, εἰ μὴ ὑποστρέφοι, ὑπὸ τῆς ἀνοίας ἀποκτηνοῦται καί ὑπὸ τῆς κακίας ἀποθηριοῦταικαί αἰρεῖται πρὸς τό ἀλογωθῆναι καί τόν ἐνυδρον, ἴν' οὕτως εἶπω, βίον καί τάχα κατ' ἀξίαν τῆς ἐπὶ πλεῖον ἀποπτώσεως τῆς κακίας ἐνδύεται σῶμα τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε ἀλόγου ζώου>> (ΒΕΠ 16,308). [Ἡ ψυχὴ ἀπομακρυνόμενη ἀπό τό καλόν καί πλησιάζουσα τήν κακία καί παραμένουσα γιά μεγάλο διάστημα σέ αὐτήν, ἐάν δέν ἀλλάξῃ κατεύθυνση, ἀποκτηνοῦται ἀπό τήν ἀνοία

καί ἀποθριώνεται ἀπό τήν πονηρία... καί στόν παραλογισμό της διαλέγει καί τήν ὑδρόβια, ἄς εἰπῶ ἔτσι, ζωή. Καί τάχα (ἦτοι, μεταφορικά), κατά τήν ἀξία τῆς μεγαλύτερης ἀπόπτωσης τῆς κακίας, ἐνδύεται σῶμα τοιούτου ἢ τοιούτου ζώου] (2).

Τά ἴδια συμπεράσματα προκύπτουν καί ἀπό τά ἄλλα ἔργα του. Τίς πλατωνικές ἀπόψεις δεχόταν ὁ Κέλσος, τίς ὁποῖες ἀναιρεῖ ὁ Ὀριγένης, λέγοντας ὅτι δέν εἶναι δυνατόν οἱ χριστιανοί νά τίς ἀσπασθοῦν, διότι ἡ ψυχή ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καί δέν ἀποβάλλει τούς χαρακτήρες της κατερχόμενη σέ σῶματα ζῶων:

<<...Ἐάν λοιπόν μέ αὐτά λανθασμένως θέλει νά ἀποδείξει ὁ Κέλσος (διότι σέ πολλά ἀκολουθεῖ τόν Πλάτωνα), ὅτι ὅλες οἱ ψυχές εἶναι ὁμοειδεῖς καί δέν διαφέρει σέ τίποτε ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου ἀπό αὐτές τῶν μυρμηκῶν καί τῶν μελισσῶν (πού σημαίνει ὅτι κατεβάζουν τήν ψυχή ἀπό τίς ἀψίδες τοῦ Οὐρανοῦ ὄχι στό ἀνθρώπινο σῶμα μόνον, ἀλλά καί στά λοιπά), σέ αὐτά δέν θά πεισθοῦν οἱ Χριστιανοί, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ψυχή ἔχει δημιουργηθῆ κατ' εἰκόνα θεοῦ καί βλέποντας ὅτι εἶναι ἀδύνατο ἡ κατ' εἰκόνα θεοῦ δημιουργημένη φύσις νά ἀποβάλλει ὅλους τούς χαρακτήρες της καί νά ἀποκτήσει ἄλλα χαρακτηριστικά, δέν γνωρίζω κατ' εἰκόνα ποίων, ἀπό ὅσα ὑπάρχουν στά ἄλογα ζῶα>> (Ὀριγένους, *Κατά Κέλσου Δ'* 83· ΒΕΠ 9,293).

Ἐξ Ἰσου σαφές εἶναι καί στό ἐξῆς: <<Δέν λέμε βέβαια καθόλου ὅτι γίνεται μετενσωμάτωση τῆς ψυχῆς καί κατάπτωση αὐτῆς μέχρι τῶν ἀλόγων ζῶων, δηλαδή ἡ ἰδική μας ἀποψη εἶναι διαφορετική ἀπό τοῦ Πυθαγόρα· καί ἂν κάποτε ἀπέχομε ἀπό τήν βρώση ζῶων, δέν σημαίνει ὅτι χρησιμοποιοῦμε (σάν ψυχές) τά σῶματά τους>>. (*Κατά Κέλσου Η'* 30). Ἄρα, ἡ ἀποχή τῶν χριστιανῶν ἀπό τήν βρώση κρέατος κατά τήν διάρκεια τῶν νηστειῶν, δέν γινόταν ἐπειδή μέσα στά ζῶα ὑπῆρχαν ἀνθρώπινες ψυχές, ὅπως κατά μία παράδοση πίστευε ὁ Πυθαγόρας. Ἡ ἰδιαιτερότητα τῶν σωμάτων σημαίνει καί ἰδιαιτερότητα τῶν ψυχῶν, διότι <<ὅλα τά σῶματα εἶναι συγγενικά πρὸς τά ἦθη τῶν ψυχῶν>> (*Κατά Κέλσου Α'* 33).

Ἄναφερόμενος ἐπίσης ὁ Ὀριγένης στίς λοιδορίες τοῦ Κέλσου γιά τήν Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου, λέγει ὅτι ἂν αὐτός ἐγνώριζε τήν χριστιανική διδασκαλία περί ψυχῆς, δέν θά διέσυρε ἔτσι τόν ἀθάνατον ἐρχόμενον σέ θνητό σῶμα, ὄχι κατά τήν μετενσωμάτωση τοῦ Πλάτωνα, ἀλλά σύμφωνα μέ κάποια ἄλλη ὑψηλότερη θεωρία (*Κατά Κέλσου Δ'* 17). Ἡ <<ὑψηλότερη θεωρία>> ἀνάγεται στήν οὐσιαστική διαφορά τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν ἀπό αὐτές τῶν ζῶων καί στήν κάθοδό τους μόνο σέ ἀνθρώπινα σῶματα. Ὁ Κέλσος ἀντιθετα, ὅπως εἶδαμε, δεχόταν ὅτι ὅλες οἱ ψυχές εἶναι ὅμοιες.

Ἀπό τά ἀνωτέρω χωρία προκύπτει, ὅτι στούς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἡ ἀκριβής σημασία τοῦ ὄρου <<μετενσωμάτωση>> εἶναι ἡ ἔλευση τῆς ψυχῆς σέ σῶμα διαφορετικό ἀπό ὅ,τι ἦταν προηγουμένως. Ἄρα, ὅταν ἀπορρίπτουν τήν μετενσωμάτωση, ἦτοι τήν πλατωνική μετεμψύχωση, δέν σημαίνει ὅτι ἀπορρίπτουν καί τήν μετενσάρκωση⁽³⁾.

Οί διάδοχοι του Ώριγένη στην Κατηχητική Σχολή συνέχισαν να διδάσκουν τις απόψεις του, χωρίς να κατηγορούνται σαν αίρετικοί. Ίδιαίτερα ο Δίδυμος ο Ἀλεξανδρεύς, μαζί με την προϋπαρξή των ψυχῶν δίδασκε καί την μετενσάρκωση, ὅπως φαίνεται ἀπό τήν ἀπάντησή του γιά τά ἀποθνήσκοντα νήπια ἢ τά ἐξαμβλώματα, τί ὠφέλεια ἔχει ἡ ψυχὴ τους, ὅταν ἔρχονται στή Γῆ γιά λίγες ὥρες ἢ δέν προλαβαίνουν νά γεννηθοῦν. Ὁ Δίδυμος λέγει: <<Λύει δέ ταῦτα πάντα τό μή τήν αὐτήν δίκην δοῦναι τήν ψυχὴν αὐτοῦ>> (ΒΕΠ 50,301). [Ὅλα αὐτά τά ἐρωτηματικά ἐξηγοῦνται ἀπό τό ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ νηπίου δέν δίδει τήν ἴδια δίκη (ἦτοι δέν ὑπόκειται στήν ἴδια ποινὴ) μέ τις ἄλλες ψυχές].

Ἄρα οἱ ψυχές ἔρχονται γιά νά <<δώσουν δίκην>>, δηλ. νά ἐξιλεωθοῦν ἀπό προγενέστερα ἁμαρτήματα. Διότι ἐάν ἡ ψυχὴ, προσθέτει, συνσπείρεται μέ τό σῶμα, ὅλα αὐτά εἶναι μάταια.

Σαφέστατη διακήρυξη τῆς μετενσάρκωσης κάνει ὁ Νεμέσιος ἐπίσκοπος Ἐμέσης (περί τό 400). Στό ἐνδιαφέρον ἔργο του <<Περὶ φύσεως ἀνθρώπου>> ἐξετάζει ἀρχικά τίς απόψεις τῶν ἐλλήνων φιλοσόφων γιά τήν ψυχὴ, παρατηρῶντας ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες πού ἀποδέχονται τήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἔχουν σάν δόγμα τήν μετενσωμάτωση, διαφωνοῦν ὁμως ὡς πρός τά εἶδη τῶν ψυχῶν. Συνεχίζει δέ ὁ Νεμέσιος:

<<Ὁ Ἰάμβλιχος δέ ἀκολουθήσας τόν ἀντίθετο δρόμο, λέγει ὅτι κάθε εἶδος ζῶου ἔχει ἄλλο εἶδος ψυχῆς, ἦτοι ὑπάρχουν εἶδη διάφορα. Ἐγραψε δέ ἕνα βιβλίο ἐπιγραφόμενο: "Οἱ μετενσωματώσεις δέν γίνονται ἀπό ἀνθρώπους σέ ἄλογα ζῶα, οὔτε ἀπό ἄλογα ζῶα σέ ἀνθρώπους, ἀλλά ἀπό ζῶων σέ ζῶα καί ἀπό ἀνθρώπων σέ ἀνθρώπους". Καί ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτός ἔχει σκεφθῆ καλά, ὄχι μόνο γιά τήν γνώμη τοῦ Πλάτωνα, ἀλλά καί αὐτῆς τῆς ἀληθείας>> (ΒΕΠ 38,242).

Δυστυχῶς δέν σώζεται τό μνημονευόμενο ἔργο τοῦ Ἰάμβλιχου. Εἶναι γεγονός πάντως ὅτι καί ὁ Νεμέσιος, ὅπως καί οἱ ἄλλοι ὑποστηρικτές τῆς μετενσάρκωσης, οὐδέποτε κατηγορήθηκε στήν ἐποχὴ του. Τό ἀνωτέρω κείμενο μάλιστα σέ μερικά τμήματα παραδίδεται ὑπό τό ὄνομα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καί στήν Πατρολογία τοῦ Migne δημοσιεύεται σάν γνήσιο δογματικό ἔργο του (Γρ. Νύσσης, *Περὶ ψυχῆς*, PG 45,188-220· τό ἀναφερόμενο ἀπόσπασμα εὑρίσκεται εἰς σελ. 209 CD). Σήμερα τό ἔργο αὐτό θεωρεῖται νόθο, ἀλλά μιά τέτοια <<νοθεία>> στό ὄνομα τοῦ μεγάλου Γρηγορίου Νύσσης δέν θά ἦταν δυνατή, ἐάν ἡ μετενσάρκωση ἦταν καταφανῶς ἀντίθετη πρός τήν χριστιανικὴ διδασκαλία.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶχαν νά ἀντιμετωπίσουν καί ὀρισμένους ἐκ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι εἶτε δέν ἐδέχοντο τήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, εἶτε διατύπωναν πολύπλοκες μυστηριακές θεωρίες γιά τήν κάθοδο τῶν ψυχῶν. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος περιγράφει μιά συνδιάλεξη τοῦ ὀσίου Ἀντωνίου μέ μερικούς Ἕλληνες φιλοσόφους, στοὺς ὁποίους λέγει: <<Πῶς τολμᾶτε νά μᾶς χλευάζετε ὅταν λέμε ὅτι ὁ Χριστὸς φανερώθηκε σάν ἀνθρώπος, σεῖς οἱ ὁποῖοι, χωρίζοντες τήν ψυχὴ ἀπό τόν οὐρανό, ἰσχυρίζεσθε ὅτι παραπλανήθηκε καί ἔπεσε ἀπό τὴν ἀψίδα τῶν οὐρανῶν σέ σῶμα· καί μακάρι σέ ἀνθρώπινο μόνον, καί ὄχι νά μεταβαίνει καί νά μεταπίπτει σέ τετράποδα καί ἔρπετά>> (*Βίος ὀσίου Ἀντωνίου* 74· ΒΕΠ 33,47).

Ἡ φράση <<μακάρι σέ ἀνθρώπινο μόνον>> ἐκφέρεται μὲν σάν σχῆμα λόγου, ἀλλὰ ὑποκρύπτει τὴν χριστιανικὴ ἐκδοχή, ἀντίθετα μὲ τοὺς ἐθνικούς οἱ ὁποῖοι ἐδέχοντο τὴν μετάπτωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ στὰ ζῶα.

Ὁ Μ. Βασιλείος τονίζει: <<Τί δέ εἶναι ἀληθινὰ δικό μας; Ἡ ψυχὴ μὲ τὴν ὁποία ζοῦμε, πού εἶναι λεπτὴ καὶ νοερά οὐσία, καὶ τὸ σῶμα, πού δόθηκε σ' αὐτὴν σάν ὄχημα στὴ γήινη ζωὴ ἀπὸ τὸν Δημιουργό. Διότι αὐτὸ εἶναι ὁ ἀνθρώπος: Νοῦς συνδεδεμένος μὲ πρόσφορη καὶ κατάλληλη σάρκα>> (Περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιωτικοῖς, 5 ΒΕΠ 54,191). Ἀπὸ τὴν τελευταία φράση προκύπτει, ὅτι ἀπέρριπτε τὴν εἴσοδο μιᾶς ἀνθρώπινης ψυχῆς σέ σῶματα ζῶων, ἀφοῦ ἡ σάρκα τοὺς δὲν εἶναι πρόσφορη καὶ πρέπουσα.

Δέχεται καὶ αὐτός ὅτι τὸ σῶμα εἶναι τὸ δεσμοπῆριον τῆς ψυχῆς (Πρὸς τοὺς νέους 9 καὶ ἀλλαχού). Ἐν τούτοις σέ κανένα ἔργο του δὲν ἀπορρίπτει ρητὰ τὴν μετενσάρκωση, ἀλλὰ μόνο τὴν μετεμψύωση.

Ὁ διαχωρισμὸς τῶν δύο θεωριῶν γίνεται ἔμμεσα στὸ ἐξῆς χωρίο: <<Φεῦγε φληνάφους τῶν σοβαρῶν φιλοσόφων, οἱ οὐκ αἰσχύνονται τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καὶ τὰς κυνείας ὁμοειδεῖς ἀλλήλαις τιθέμενοι· οἱ λέγοντες ἑαυτοὺς γεγενῆσθαι ποτε καὶ γυναῖκας καὶ θάμνους καὶ ἰχθύας θαλασσίους>> (Εἰς τὴν Ἑξαήμερον Η' 2· ΒΕΠ 51,255). [Ἀπόφευγε τοὺς φλύαρους ἐκ τῶν σοβαρῶν φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι δὲν αἰσχύνονται νὰ τοποθετοῦν τίς ψυχές τοὺς ὁμοειδεῖς μὲ τίς ψυχές τῶν κυνῶν· οἱ λέγοντες ὅτι οἱ ἴδιοι γεννήθηκαν κάποτε καὶ σάν γυναῖκες καὶ θάμνοι καὶ θαλάσσιοι ἰχθύες].

Στὴν δευτέρη φράση τοῦ χωρίου, ἔχει προφανῶς ὑπ' ὄψιν του τὸ ἀπ. 117 τοῦ Ἐμπεδοκλῆ, ὅπου λέγει: <<Ἦδὲ ἐγὼ κάποτε γεννήθηκα σάν ἄνδρας, σάν γυναῖκα, σάν θάμνος, σάν πουλί καὶ σάν θαλάσσιος ἰχθύς>>. Παρατηροῦμε λοιπόν, ὅτι ὁ Μ. Βασιλείος δὲν ἀπορρίπτει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν διατυπούμενη ἰδέα περὶ γεννήσεως σέ διάφορα εἶδη ζωῆς, ἀλλὰ καταδικάζει μόνο τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ φιλοσόφου ὅτι γεννήθηκε καὶ σάν γυναῖκα καὶ σάν θάμνος καὶ σάν ἰχθύς, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναφέρει παράλληλα καὶ τὴν πρώτη λέξη τοῦ ἀποσπάσματος, ὅτι εἶχε γεννηθῆ σάν ἄνδρας.

Ἡ παράλειψη τῆς λέξης αὐτῆς δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαία. Ὀφείλεται στὴν ἐπίγνωση τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς μποροῦσε νὰ εἶχε γεννηθῆ μόνο σάν ἄνδρας, καὶ ὄχι σάν γυναῖκα ἢ θάμνος ἢ ἰχθύς. Χαρακτηρίζει λοιπόν σάν ἀνόητους ἐκείνους ἐκ τῶν φιλοσόφων, πού λένε ὅτι ἐγεννήθησαν κάποτε ὄχι μόνο ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες καὶ θάμνοι καὶ ἰχθύες.

Συνεπῶς οἱ ἀνθρώπινες ψυχές ὄχι μόνο δὲν μεταβαίνουν σέ σῶματα ζῶων, ἀλλὰ καὶ σάν ἄνθρωποι ἐπανέρχονται μόνο σέ σῶματα τοῦ ἰδίου φύλου (ἄνδρες ἢ γυναῖκες).

Στὸ κεφ. Γ 12 παραθέσαμε ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ὅπου λέγει ὅτι αὐτεξουσίως συνδεθήκαμε μὲ τὸ κακὸ καὶ μεταμορφωθήκαμε πρὸς τὴν κακία. Στὴ συνέχεια λέγει: <<τούτου ἔνεκεν οἷόν τι σκευὸς ὀστράκινον πάλιν ὁ ἀνθρώπος εἰς γῆν ἀναλύεται, ὅπως ἂν τῆς νῦν ἐναπειλημμένης αὐτῷ ρυπαρίας ἀποκριθείσης εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς σχῆμα διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀναπλασθείη>>

(*Μέγας Κατηχητικός* 8,2· ΒΕΠ 68,393). [Ένεκα τούτου, σάν κάποιο όστράκινο σκεύος ό άνθρωπος αναλύεται καί πάλι σέ χῶμα, ὥστε νά απομακρυνθῆ ἡ ρυπαρότητα πού παρέμεινε τώρα ἐντός του, καί νά αναπλασθῆ στό ἀρχικό σχῆμα μέ τήν ἀνάσταση].

Πιο κάτω ἐξηγεῖ τόν συλλογισμό του: Ἄς ὑποθέσωμε ὅτι σέ ἓνα πῆλινο σκεύος κόλησαν τεμάχια μολύβδου. Ὁ ιδιοκτήτης τοῦ σκεύους τό κατακομμάτιασε, ἀπομάκρυνε τόν μολύβδο, καί κατόπιν ἀνέπλασε τό σκεύος μέ τήν κεραμική τέχνη στό ἀρχικό του σχῆμα. Ἐτσι καί ὁ πλάστης τοῦ ιδικοῦ μας σκεύους, ἐπειδή ἀναμίχθηκε μέ τήν κακία, ἀφοῦ διαλύσει τήν ὕλη πού ἐδέχθη τό κακόν, ἀναπλάθει τό σκεύος καθαρό ἀπό τά ξένα στοιχεία, καί τό ἀναστοιχειώνει σύμφωνα μέ τό ἀρχικό του κάλλος.

Ἡ ἀρχική σύνδεσή μας μέ τήν κακία ἐγινε μέ τό προπατορικό ἀμάρτημα, τό ὁποῖο προκάλεσε τήν πώση, τήν ἐνσάρκωσή μας στόν ὕλικό κόσμο. Ἡ φράση, λοιπόν, <<πάλιν ὁ ἄνθρωπος εἰς γῆν ἀναλύεται>>, σημαίνει ὅτι ἡ ὄντοτητα πού φεύγει ἀπό τήν Γῆ διατηρῶντας ὑπολείμματα ρυπαρότητας, ἐπιστρέφει πάλι στή Γῆ, μέχρις ὅτου καθαριστεῖ τελείως, ἀποκτῶντας τό ἀρχικό σχῆμα της.

Τό <<ἀναλύεται>> σημαίνει τήκεται, λιώνει (ὄχι διαλύεται). Ἐδῶ στή Γῆ, μέσα στό περιβάλλον τῆς ὕλικῆς ζωῆς μέ τά τόσα προβλήματα καί δοκιμασίες, ἡ ψυχοπνευματική ὄντοτητα εἶναι σάν λυωμένη μέσα στό σῶμα καί μποροῦν μέ σχετική εὐκολία νά απομακρυνθοῦν ἀπό μέσα της ὅλες οἱ ἀκαθαρσίες τῆς κακίας πού ἐμπεριέχει (μίσση, πάθη, ζηλοτυπίες, ἐχθρότητες κλπ.). Μετά τόν θάνατο στερεοποιοῦνται τά πάντα καί ἡ ἀπομάκρυνσή τους καθίσταται δυσκολώτατη. Ἐάν λοιπόν στόν ἄνθρωπο παραμείνουν ὑπολείμματα κακίας, τότε ἀναλύεται πάλι στή Γῆ, λιώνει πάλι στό <<καμίνι>> τῆς ὕλικῆς ζωῆς, μέχρις ὅτου αὐτεξουσίως ἀπομακρύνει ἀπό μέσα του ὅλες τίς μορφές τῆς κακίας πού ἔχει ἐνσωματώσει.

Συνεπῶς ἡ φιλοσοφημένη φράση <<πάλιν ὁ ἄνθρωπος εἰς γῆν ἀναλύεται>>, εἶναι μία σαφέστατη περιφραστική διατύπωση τῆς μετενσάρκωσης.

Τήν ἴδια ἀκριβῶς ἔννοια ἔχει καί ἡ ἐξῆς φράση: <<ἐν τῇ διπλῇ ταύτῃ ζωῇ μερισθεῖσα πᾶσα ἡ λογική διήρηται φύσις, ἡ μέν ἀσώματος τήν οὐρανίαν λαχοῦσα μακαριότητα, ἡ δέ διά σαρκός εἰς γῆν ἐπιστρεφομένη διά τήν πρός αὐτήν οἰκειότητα>> (Γρ. Νύσσης, *Εἰς τήν Προσευχὴν Δ'*· ΒΕΠ 66,353). [Στήν διπλή αὐτή ζωῆ (οὐράνια καί γῆϊνη) χωρισθεῖσα διαιρέθηκε ὅλη ἡ λογική φύση (τά λογικά ὄντα), ὥστε ἡ μέν ἀσώματη ἀπέκτησε τήν οὐράνια μακαριότητα, ἡ δέ μέσω τῆς σαρκός ἐπιστρέφεται στή Γῆ, λόγω τῆς οἰκειότητος πρός αὐτήν].

Τό <<διά σαρκός εἰς γῆν ἐπιστρεφομένη>> εἶναι πάλι μία σαφῆς δήλωση τῆς μετενσάρκωσης, διότι ἐπιστρέφει κανεῖς ἐκεῖ πού βρισκόταν προηγουμένως. Οἱ ψυχές ὅταν δέν ἔχουν καθαριστεῖ καλά καί συγκρατοῦν τά <<γεῶδη>> συστατικά τῆς κακίας, διατηροῦν κάποια οἰκειότητα μέ τόν ὕλικό κόσμο, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐπιστρέφονται στή Γῆ ἀπό τίς διατάξεις τῶν Θεῶν Νόμων, μέχρις ὅτου ἀνακτήσουν τήν ἀρχική τους καθαρότητα. Ἀντίθετα οἱ τελειοποιημένες ψυχές δέν ἔχουν πλέον καμμία οἰκειότητα μέ τήν ὕλη καί συνεπῶς δέν ἐπανέρχονται.

Ἡ ἐπιστροφή τῆς ψυχῆς γίνεται <<διά σαρκός>>, ἤτοι μέ νέο σάρκινο ἔνδυμα (σῶμα), ἄσχετο μέ τό προηγούμενο. Γίνεται λοιπόν μετενσάρκωση τῆς ψυχῆς. Μάλιστα ἡ μετοχή ἐνεστώτος <<ἐπιστρεφόμενη>> ὑποδηλώνει ὅτι οἱ ἐνσαρκώσεις τῶν ψυχῶν γίνονται συνεχῶς καί πολλές φορές, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῆ ἡ ὀλοκληρωτική τους κάθαρση.

Τό ἐπόμενο ἐξ ἴσου σημαντικό ἀπόσπασμα προέρχεται ἀπό τόν Ἰωάννη Χρυσόστομο καί λόγω τῆς σπουδαιότητός του τό χωρίζομε σέ δύο τμήματα:

1ον τμήμα: <<Εἰ γάρ ἡ μέν ἡμετέρα ψυχὴ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἐστίν, ἡ δέ μετενσωμάτωσις καί εἰς σικυούς καί πέποννας ἐκβαίνει καί κρόμμυα, ἄρα τοῦ θεοῦ ἡ οὐσία εἰς σικυούς ἐσται. Κἂν μέν εἴπωμεν ὅτι Πνεῦμα ἅγιον ναόν ἐπλασεν ἐν τῇ Παρθένῳ, καταγελωσιν· ἂν ὅτι ἐνώκησεν ἐν τῷ πνευματικῷ ναῷ, πάλιν γελωσιν· αὐτοὶ δέ, καί εἰς σικυούς καί πέποννας καί μυίας καί κάμπας καί ὄνους τοῦ Θεοῦ τήν οὐσίαν κατάγοντες, οὐκ αἰσχύνονται, καινόν τινα εἰδωλολατρείας ἐξευρίσκοντες τρόπον. Ἄλλ' οὐ τό κρόμμυον ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὁ Θεός ἐν τῷ κρομμύῳ ἐστι· μή γάρ τό κρόμμυον ἐστῶ Θεός>> (Εἰς τάς Πράξεις Β' 5 PG 60,32)

[Διότι ἐάν ἡ ψυχὴ μας προέρχεται ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἡ δέ μετενσωμάτωση κατεβαίνει καί σέ ἀγγούρια, σέ πεπόνια καί σέ κρεμμύδια, ἄρα ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ θά βρισκόταν στό ἀγγούρια. Καί ἐάν μέν εἰπούμε ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐπλασε ναόν ἐντός τῆς Παρθένου, καταγελοῦν· ἂν εἰπούμε ὅτι ἐνοίκησε στόν πνευματικό ναό, πάλι γελοῦν· αὐτοὶ δέ οἱ ὅποιοι καταβιβάζουν τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ καί σέ ἀγγούρια, σέ πεπόνια, σέ μύγες, σέ κάμπιες καί σέ ὄνους, δέν αἰσχύνονται, ἐξευρίσκοντες κάποιον νέο τρόπο εἰδωλολατρείας. Ἀλλά δέν εἶναι τό κρόμμυον μέσα στόν Θεό, ἀλλά ὁ Θεός μέσα στό κρόμμυον· διότι ἄς μή γίνεται τό κρόμμυον θεός].

Στό ἀπόσπασμα αὐτό ὁ Χρυσόστομος δέν ἀρνεῖται τήν μετενσωμάτωση, ἀλλά κατηγορεῖ ἐκείνους ἐκ τῶν φιλοσόφων οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ μετενσωμάτωση κατέρχεται μέχρι καί τά ζῶα ἢ τά φυτά. Ἡ ἀναίρεση αὐτῆς τῆς ἀποψῆς βασίζεται στό ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ ἀποτελεῖ μέρος τῆς θεϊκῆς οὐσίας, καί δέν εἶναι λογικό νά δεχθοῦμε ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ κατέρχεται μέχρι τά φυτά. Ἐάν συνέβαινε αὐτό, τότε ὅπως ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, καί τό κρόμμυον θά ἦταν ὁμοίως εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ θά περιεῖχε τήν θεϊκή ἀνθρώπινη ψυχὴ.

Προκειμένου ὁμως γιά μετενσωμάτωση τῆς ψυχῆς πάλι σέ ἀνθρώπινο σῶμα, δέν ἰσχύει τό ἀνωτέρω ἐπιχείρημα καί ἐπομένως αὐτό τό εἶδος μετενσωμάτωσης εἶναι δυνατό, διότι ἡ θεϊκή οὐσία παραμένει στό ἐπίπεδο τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διατύπωση τῆς ὑπόθεσης: <<ἐ ἄ ν ἡ μετενσωμάτωση ἐκβαίνει κ α ἰ στά ἀγγούρια...>>, προϋποθέτει ὅτι ὁ ἴδιος δεχόταν τήν ἀντίστοιχη θέση τοῦ συλλογισμοῦ, ὅτι ἡ μετενσωμάτωση δ ἐ ν κατέρχεται μέχρι τά φυτά, ἀλλά παραμένει στό ἀνθρώπινο ἐπίπεδο.

Ἄρα ὁ Χρυσόστομος δέχεται τήν μετενσάρκωση, ἀπορρίπτοντας τήν πλατωνική μετεμψύχωση. Αὐτό τό συμπέρασμα ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τήν συνέχεια τοῦ ἀποσπάσματος:

2ον τμήμα: <<Τί φεύγεις τήν μετενσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ; Αἰσχρόν, φησίν, ἐστίν. Οὐκοῦν πολλῶ μᾶλλον τοῦτο αἰσχρόν>>. [-Γιατί ἀποφεύγεις τήν μετενσωμάτωση τοῦ Θεοῦ; - Εἶναι αἰσχρόν, λέγει. - Λοιπόν, αὐτό εἶναι πολύ περισσότερο αἰσχρόν].

Ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ μεταφέρει ἕναν σύντομο διάλογο. Ἄρκετές φορές συνήθιζε στους λόγους του νά μεταφέρει συνομιλίες του μέ ἄλλα πρόσωπα ἢ νά ἐκθέτει τίς σκέψεις του ὑπό μορφή διαλογικῆς συζήτησης. Ἴσως καί ἡ ἄνωτέρω ἀναφορά του στό θέμα τῆς μετενσωμάτωσης εἶχε ἀφορμή κάποια ἰδιαίτερη συζήτηση, μέ ἕναν φιλόσοφο ὁ ὁποῖος ὑποστήριζε τήν πλατωνική μετεμψύχωση.

Ἐρωτᾷ, λοιπόν, τόν πραγματικό ἢ ὑποθετικό συνομιλητή του: <<Γιατί ἀποφεύγεις τήν μετενσωμάτωση τοῦ Θεοῦ;>>.

Ἡ ἔννοια τῆς ἐρώτησης εἶναι: Γιατί ἀρνείσαι καί ἀπορρίπτεις τήν σωστή μετενσωμάτωση, τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν μόνο σέ ἀνθρώπους, ἔτσι ὅπως καθιερώθηκε ἀπό τόν Θεό;

Αὐτήν τήν ἀποψη δεχόταν ὁ ἴδιος καί αὐτήν ἀντιτάσσει στους ἰσχυρισμούς τοῦ συνομιλητή του. Δέν ἀρνεῖται ἐντελῶς τήν μετενσωμάτωση, ἀλλά ὑποστηρίζει τήν <<μετενσωμάτωση τοῦ Θεοῦ>>, ἤτοι τήν μετενσάρκωση, διότι μόνον αὐτή δέν ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά ὑποβαθμίζεται ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ.

Ὁ συνομιλητής ἀπαντᾷ, ὅτι αὐτό εἶναι <<αἰσχρόν>>, χωρίς ὅμως νά δίδονται περισσότερες ἐξηγήσεις γιά τό τί ἐννοοῦσε. Καταλήγει δέ ὁ Ἱερός Πατήρ, ὅτι εἶναι πολύ περισσότερο αἰσχρόν νά δεχθοῦμε ὅτι ἡ θεϊκή οὐσία κατέρχεται μέχρι καί τά ζῶα καί τά φυτά, ὅποτε καί τό κρόμμυον γίνεται θεός.

Ἡ ἐρώτηση τοῦ Χρυσόστομου <<τί φεύγεις τήν μετενσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ;>>, συνιστᾷ μία ἀπό τίς πιό ἀπτές ἀποδείξεις, ὅτι οἱ Πατέρες ἐδέχοντο τήν μετενσάρκωση σάν τήν μόνη ὀρθή θεωρία. Ἐπειδή ὅμως ἡ ἀμεση ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας θά δημιουργοῦσε ἔντονες διαμάχες καί ἐριδες ἐντός τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους τῶν ἀντιφρονούντων, ἀπέφευγαν νά ὀμιλοῦν ἀνοικτά γύρω ἀπό αὐτά τά θέματα.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Χρυσόστομος γράφει: <<Ἐάν κάποιος βλάπτεται καί ἀδικεῖται, ἀπό τόν ἑαυτό του τό παθαίνει αὐτό (<<παρ' ἑαυτοῦ τοῦτο πάσχει>>), καί ὄχι ἀπό ἄλλους, ἀκόμη καί ἂν εἶναι μυριάδες ἐκεῖνοι πού τόν ἀδικοῦν καί τόν ἐπηρεάζουν>> (᾽Οτι τόν ἑαυτόν μή ἀδικοῦντα, PG 52,480). Παρόμοιες ἀπόψεις π.χ. γιά τούς ἐκ γενετῆς ἀνάπηρους κλπ., δέν δικαιολογοῦνται παρά μόνο μέ τήν ἀποδοχή τῆς μετενσάρκωσης, βάσει τῆς ὁποίας ὁ κάθε ἀνθρώπος ὑφίσταται τά δεινά τῆς ζωῆς ἔνεκα προγενεστέρων ἁμαρτημάτων του.

Τόν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Νικόλαος ἐπίσκοπος Μεθώνης, σχολιάζοντας τήν παράγραφο 186 τῆς <<Θεολογικῆς Στοιχείωσης>> τοῦ Πρόκλου, παρουσιάζει τίς ἀπόψεις τοῦ Ἰάμβλιχου, ἀπορρίπτοντας μόνο τήν πλατωνική μετεμψύχωση <<Ἐάν δέ ἐπιθυμεῖ (ὁ Πρόκλος) νά ὀνομάζει λογικήν καί νοεράν τήν ψυχή τῶν ἀλόγων ζῶων, ὡς μεταβαλοῦσαν ἐκ λόγου καί νοῦ σέ ἀλογία καί ἀνοια, καί πάλι ἐπιστρέφουσα σέ λόγον καί νοῦν, εἶναι φανερό ὅτι ἐκλαμβάνει τήν πλατωνική μετεμψύχωση. Στό ζήτημα αὐτό ἔχει πολλούς ἀντιλέγοντας, ὄχι

μόνο από τούς ἡμέτερους (τούς χριστιανούς), ἀλλά καί ἀπό τούς ἀνθισταμένους στήν κατ' αὐτόν ἑλληνική πλάνη, καί μάλιστα τόν Ἰάμβλιχον, ὁ ὁποῖος τό παράλογο τοῦ δόγματος τῆς μετεμψύχωσης ἀπό ἀνθρώπους σέ ἄλογα ζῶα καί ἀπό ἄλογα σέ ἀνθρώπους, τό ἔκρινε ἀνάξιο τῆς πλατωνικῆς διάνοιας καί προσπάθησε νά δείξει ὅτι τά ἔλεγε ἀλληγορικά, δηλ. ὅτι διά τῶν ζῶων ἐννοοῦσε τά ἦθη (τῶν ἀνθρώπων)... Ὅθεν οἱ μὲν λογικές ἐξ ἀνθρώπων ψυχές μεταχωροῦν σέ ἀνθρώπους, οἱ δέ ἄλογες ἐξ ἀλόγων σέ ἄλογα. Ὑπάρχει δέ καί γιά κάθε εἶδος ζῶων τό κατάλληλο εἶδος ψυχῆς...» (Νικολάου Μεθώνης, Ἀνάπτυξις τῆς Θεολογικῆς Στοιχειώσεως Πρόκλου Πλατωνικοῦ Φιλοσόφου, Ἀθήναι 1984, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, σελ. 163-164).

Ὁ Νικόλαος θεωρεῖ παράλογη μόνο τήν πλατωνική μετεμψύχωση, ἐνῶ σάν ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς παρουσιάζει μέ ἔμφαση τήν ἀποψη τοῦ Ἰάμβλιχου, προσθέτοντας μάλιστα στή συνέχεια καί δικά του ἐπιχειρήματα γιά τήν διαφορὰ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπό αὐτήν τῶν ζῶων.

(1) Βλ. π. Ἀντ. Ἀλεξίκοπούλου: Μετενσάρκωση ἢ ἀνάσταση; (1992) σελ. 52.

(2) Καί στήν καθημερινή μας γλῶσσα χρησιμοποιούμε ἐκφράσεις συσχετισμοῦ τῶν ἀνθρώπων μέ διάφορα ζῶα, ἀποβίδοντας τίς ιδιότητές τους, χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι ὁ ἀνθρώπος υποβιβάζεται καί σάν ὄντοτητα στό ἐπίπεδο τοῦ ζῶου.

(3) Γενικά ἡμῶς δέν χρησιμοποιεῖται ἐνιαία ὀρολογία ἀπό ὄλους τούς συγγραφείς καί πρέπει ἐκ τῶν συμφραζομένων νά διαπιστώνεται ἡ ἀκριβῆς ἔννοια κάθε χρησιμοποιούμενου ὄρου.

3. Τό τέλος τοῦ Κακοῦ

Σχετικά μέ τήν κατάληξη τῆς Δημιουργίας ὑπάρχουν δύο κύριες ἀπόψεις:

Α) Ὅλα τά ὄντα θά συμπεριληφθοῦν στήν Οὐράνια μακαριότητα, καταργουμένης κάθε ἀντίθετης δύναμης.

Β) Θά δημιουργηθοῦν δύο πλευρές, ἀφ' ενός ἡ αἰώνια εὐδαιμονία τῶν εὐσεβῶν, καί ἀφ' ἑτέρου ἡ αἰώνια τιμωρία τῶν ἀμαρτωλῶν.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δέν ἀναφέρονται ἄμεσα στήν ἀποκατάσταση ἢ μή τῶν πάντων. Ἡ ἀνάγκη ἀποσιώπησης τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας καί οἱ ὠριγενιστικές ἐριδες πού διατάραξαν τήν εἰρήνη ἐντός τῆς Ἐκκλησίας, τούς ἔκαναν νά μή ἐπιλαμβάνονται ἀνοιχτά ἐνός τέτοιου ἐπικίνδυνου θέματος.

Οἱ ἀπόψεις τους ἐκφράζονται ἔμμεσα, ὅταν ἐξετάζουν τό πρόβλημα τοῦ Κακοῦ, καί συνοψίζονται στά ἑξῆς σημεία:

α) Τό Κακό δέν δημιουργήθηκε ἀπό τόν Θεό, ἀλλά ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπεισηλθε στήν Δημιουργία.

β) Τό Κακό δέν εἶναι ὄν (ἦτοι αὐθύπαρκτο), ἀλλά μή ὄν· συνίσταται δέ στήν ἔλλειψη τοῦ Ἁγαθοῦ. Ἐάν π.χ. τό δημιουργηθέν ἀγαθό εἶναι ὁ ὀφθαλμός καί ἡ ὄραση, τό ἀντίστοιχο κακό, ἦτοι ἡ τυφλότητα, ἐμφανίστηκε ἐκ τῶν ὑστέρων καί

δέν είναι αὐθύπαρκτο, ἀλλά συνίσταται στήν ἔλλειψη τῆς ὄρασης. Ἐπίσης, τό μέν φῶς εἶναι αὐθύπαρκτη οὐσία, τό δέ σκότος δέν εἶναι οὐσία, ἀλλά δημιουργεῖται ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἔλλειψη φωτός. Ἄρα καί ἡ κακία δέν εἶναι αὐθύπαρκτη, ἀλλά ἔλλειψη ἀρετῆς κλπ.

γ) Τό Κακό κάποτε θά παύσει νά ὑπάρχει καί θά καταργηθῆ ἡ ἐξουσία τοῦ ἀρχηγέτη τοῦ Κακοῦ, τοῦ Ἑωσφόρου. Ἀπό τήν τρίτη αὐτή θέση προκύπτει ὅτι ἡ κατάληξη τῆς Δημιουργίας θά εἶναι ἡ λεγόμενη ἀποκατάσταση τῶν πάντων, ἄσχετα πότε καί πῶς θά πραγματοποιηθῆ.

Παραθέτομε τά ἀποσπάσματα τῶν Πατέρων χωρίς πολλούς περαιτέρω σχολιασμούς, διότι τά νοήματα εἶναι σαφέστατα:

Εἰρηναῖος: <<Καί ἐν τῷ τέλει τῶν καιρῶν μέλλει ἔρχεσθαι εἰς τό καταργῆσαι πᾶν τό κακόν καί εἰς τό ἀποκαταλλάξαι τά πάντα, ἵνα ἡ πάντων τῶν μiasμάτων τό τέλος>> (Ἀπόσπασμα 39· ΒΕΠ 5,183). [Καί στό τέλος τῶν καιρῶν πρόκειται νά ἔλθῃ ὁ Χριστός, διά νά καταργῆσει κάθε τι τό κακόν καί γιά νά ἀποκαταλλάξῃ τά πάντα, ὅποτε θά λάβῃ χώραν ἡ ἐξάλειψη ὄλων τῶν μiasμάτων].

Ὠριγένης: <<ἡμεῖς δέ τῆς λογικῆς φύσεώς φαμεν ὅλης κρατῆσαι ποτε τόν λόγον καί μεταποιήσῃ πᾶσαν ψυχὴν εἰς τήν ἑαυτοῦ τελειότητα... Πάντων γάρ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ κακῶν δυνατώτερος ὢν ὁ λόγος καί ἡ ἐν αὐτῷ θεραπεία προσάγει κατά βούλησιν θεοῦ ἐκάστῳ αὐτήν, καί τό τέλος τῶν πραγμάτων ἀναιρεθῆναι ἐστὶ τήν κακίαν... Πολλά μέν οὖν αἱ προφητεῖαι περί τῆς παντελοῦς ἀναιρέσεως τῶν κακῶν καί διορθώσεως πάσης ψυχῆς ἐν ἀπορρήτοις λέγουσιν>> (Κατά Κέλσου Η΄ 72· ΒΕΠ 10,228). [Ἡμεῖς ὁμως (ἀντίθετα ἀπό τοὺς Στωϊκοὺς πού διδάσκουν τήν ἐκτύρωση τῶν πάντων), λέγομε ὅτι ὁ Λόγος θά ἐπικρατήσῃ κάποτε σέ ὄλα τά λογικά ὄντα καί θά μεταποιήσῃ κάθε ψυχὴ μέσα στήν δική του τελειότητα... Διότι ὁ Λόγος εἶναι ἰσχυρότερος ἀπό ὄλα τά κακά μέσα στήν ψυχὴ, καί ἡ θεραπεία προσάγει αὐτήν ἐντός τοῦ Λόγου κατά τήν βούληση τοῦ Θεοῦ στόν καθένα, καί τό τέλος τῶν πραγμάτων εἶναι νά ἀναιρεθῆ ἡ κακία... Πολλά ἀπόρρητα λοιπόν, λέγουν οἱ προφητεῖες, σχετικά μέ τήν ὀλοκληρωτικὴ ἀναίρεση τῶν κακῶν καί τήν διόρθωση κάθε ψυχῆς].

Τά σχετικὰ χωρία τοῦ Ὠριγένη, πού θεωρεῖται ὁ κύριος εἰσηγητῆς τῆς ἀποκατάστασης, εἶναι πάρα πολλά, ὥστε ἡ διαπραγματεύσή τους ἀπαιτεῖ εἰδικὴ ἐργασία. Ἀρκοῦμεθα στό ἀνωτέρω μόνον, ὅπου διατυπώνεται ἡ ἀναντίρρητη θέση, ὅτι ὁ Λόγος θά ἐπικρατήσῃ κάποτε τῶν πάντων, διότι ἄλλως δέν θά ἦταν δύναμη ἰσχυρότερη ἀπό τήν κακία.

Μέγας Ἀθανάσιος: <<Ἑλλήνων μέν οὖν τινες, πλανηθέντες τῆς ὁδοῦ, καί τόν Χριστόν οὐκ ἐγνωκότες, ἐν ὑποστάσει καί καθ' ἑαυτήν εἶναι τήν κακίαν ἀπεφήναντο... Οἱ δέ ἀπό τῶν αἱρέσεων, ἀναπλάττονται ἑαυτοῖς παρά τόν ἀληθινόν τοῦ Χριστοῦ Πατέρα θεόν ἕτερον, καί τοῦτον ἀγέννητον τοῦ κακοῦ ποιητὴν καί τῆς κακίας ἀρχηγόν, τόν καί τῆς κτίσεως δημιουργόν... Πῶς δέ καί ἄλλος ἂν εἴη ποιητῆς, ὢν αὐτός ὁ Θεός καί Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ Κύριος, κατά τήν τοῦ Σωτῆρος φωνήν; Εἰ μὴ ἄρα, ὡς ἐν ἰσοστασίῳ, καί τόν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ φαῦλον

δύνασθαι γενέσθαι κύριον εἶποιεν. Ἄλλὰ ἐάν τοῦτο λέγωσιν, ὄρα εἰς ὅσῃν ἀσέβειαν ἐκπίπτουσιν· ἐν γάρ τοις τό ἴσα δυναμένοις τό ὑπερέχον καί κρείττον οὐκ ἄν εὔρεθῆι. Καί γάρ εἰ μή θελοντος τοῦ ἐτέρου, τό ἐτερον ἔστιν· ἴση ἀμφοτέρων ἢ δύναμις καί ἡ ἀσθένειά ἐστιν» (Λόγος κατά Ἑλλήνων 6· ΒΕΠ 30,35). [Μερικοί Ἑλληνες, πλανηθέντες τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ, καί μὴ γνωρίζοντες τόν Χριστό, ἀπεφάνθησαν ὅτι ἡ κακία ἔχει ὑπόσταση καί καθ' ἑαυτήν... Οἱ δέ αἰρετικοί ἀναπλάθουν ἕναν ἄλλον θεό, ἐκτός ἀπό τόν ἀληθινό Πατέρα τοῦ Χριστοῦ, ἐπίσης ἀγέννητον, δημιουργόν τοῦ κακοῦ καί ἀρχηγόν τῆς κακίας, πού εἶναι καί ὁ δημιουργός τῆς (ύλικῆς) κτίσεως... Πῶς δέ θά μπορούσε νά ὑπάρχει καί ἄλλος δημιουργός ἐκείνων πού αὐτός ὁ Θεός καί Πατήρ τοῦ Χριστοῦ εἶναι Κύριος, κατά τούς λόγους τοῦ Σωτῆρος; Ἐκτός ἐάν εἰποῦμε, ὅπως στήν ἰσοστάθμιση (τοῦ ζυγοῦ), ὅτι καί ὁ φαῦλος θεός μπορεῖ νά γίνει κύριος τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ. Ἄλλὰ ἐάν αὐτό ἰσχυρίζονται, κοίταξε σέ πόση ἀσέβεια ἐκπίπτουν, διότι μεταξύ δύο ἰσοδυνάμων στοιχείων δέν μπορεῖ νά εὔρεθῆ τό ἀνώτερο καί καλλίτερο. Καί διότι, ἐάν ὑφίσταται τό δεύτερο χωρίς τήν θέληση τοῦ πρώτου, εἶναι ἴση ἀμφοτέρων καί ἡ δύναμη καί ἡ ἀδυναμία].

Ἔτσι ἡ ἀποψη τῆς τελικῆς αἰώνιας διαρχίας, προϋποθέτει ὅτι ὁ φαῦλος θεός (ὁ Ἐωσφόρος) εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τόν Ἀληθινό Θεό, τόν Ἄναρχον Πατέρα τῶν πάντων, ὥστε νά ἰσοροποῦν ὅπως οἱ ἀντίθετες πλευρές τοῦ ζυγοῦ. Αὐτό ὁμως χαρακτηρίζεται σάν μέγιστη ἀσέβεια.

Συνεχίζει ὁ ἴδιος: <<τό κακόν οὐ παρά θεοῦ οὐδέ ἐν θεῷ οὔτε ἐξ ἀρχῆς γέγονεν, οὔτε οὐσία τίς ἐστιν αὐτοῦ. Ἄλλὰ ἄνθρωποι κατά στέρησιν τῆς τοῦ καλοῦ φαντασίας ἐαυτοῖς ἐπινοοῦν ἤρξαντο καί ἀναπλάττειν τά οὐκ ὄντα, καί ἄπερ βούλονται» (στό ἴδιο, 7). [Τό κακό δέν προέρχεται ἀπό τόν Θεό, οὔτε εὔρισκεται στόν Θεό, οὔτε ἐγίνε ἐξ ἀρχῆς, οὔτε ὑπάρχει κάποια οὐσία του. Ἄλλὰ ἄνθρωποι κατά στέρηση τοῦ καλοῦ, ἀρχισαν νά ἐπινοοῦν φανταστικά πράγματα καί νά ἀναπλάθουν τά ἀνύπαρκτα καί ὅσα ἐπιθυμοῦν].

Μέγας Βασιλεῖος: <<Ἔτσι εἰ μὲν ἰσόροπον λέγουσι τοῦ κακοῦ τήν πρὸς τό ἀγαθόν ἐναντίωσιν, ἀπαυστον εἰσάγουσι πόλεμον καί διηνεκῆ τήν φθοράν, κρατούντων ἐν μέρει καί κρατουμένων. Εἰ δέ ὑπερέχει δυνάμει τό ἀγαθόν, τίς ἢ αἰτία τοῦ μὴ τήν φύσιν τοῦ κακοῦ παντελῶς ἀνηρῆσθαι... Οὐ μὴν οὐδέ παρά Θεοῦ τό κακόν τήν γένεσιν ἔχειν εὐσεβές ἐστι λέγειν, διά τό μηδέν τῶν ἐναντίων παρά τοῦ ἐναντίου γίνεσθαι... Τί οὖν φαμέν; Ὅτι τό κακόν ἐστιν οὐχί οὐσία ζῶσα καί ἔμψυχος, ἀλλά διάθεσις ἐν τῇ ψυχῇ ἐναντίως ἔχουσα πρὸς ἀρετήν, διά τήν ἀπό τοῦ καλοῦ ἀπόπτωσιν τοῖς ῥαθύμοις ἐγγινομένη. Μὴ τοίνυν ἐξῶθεν τό κακόν περισκόπει· μηδέ ἀρχέγονόν τινα φύσιν πονηρίας φαντάζου· ἀλλά τῆς ἐν ἑαυτῷ κακίας ἕκαστος ἑαυτόν ἀρχηγόν γνωρίζετω» (Εἰς τήν Ἐξαήμερον Β' 4-5· ΒΕΠ 51,199). [Ἔτσι ἐάν μὲν λέγουν ἰσόροπη τήν ἀντίθεση τοῦ κακοῦ πρὸς τό ἀγαθόν, εἰσάγουν ἀτελεύτητον πόλεμον καί συνεχῆ φθοράν, μέ μερικῆ ὑπερίσχυση καί ἐπικράτηση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πλευρᾶς. Ἐάν ὁμως τό ἀγαθόν ὑπερέχει στήν δύναμη, ποιά θά ἦταν ἡ αἰτία νά μὴ ἀναιρεθῆ ὀλοκληρωτικά ἡ φύση τοῦ κακοῦ;... Ἔτσι δέν εἶναι εὐσεβές νά λέμε ὅτι τό κακό ἔχει τήν γένεσιν

του από τόν Θεό, διότι κανένα από τά αντίθετα στοιχεῖα δέν γίνεται ἀπό τό ἀντίθετό του (π.χ. τό ψῦχος δέν γίνεται ἀπό τήν φωτιά, οὔτε ἡ ξηρότης προέρχεται ἀπό τήν ὑγρότητα κλπ)... Τί θά εἰποῦμε, λοιπόν; Ὅτι τό κακό δέν εἶναι οὐσία ζωντανή καί ἔμψυχη, ἀλλά διάθεση στήν ψυχή ἀντίθετη πρός τήν ἀρετή, πού ἐμφανίζεται στούς ράθυμους ἔνεκα τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπό τό καλό. Μή λοιπόν ἀναζητεῖς ἀπό ἔξω τό κακό· οὔτε νά φαντάζεσαι κάποια ἀρχέγονη φύση τῆς πονηρίας· ἀλλά ὁ καθένας ἄς ἀναγνωρίσει τόν ἑαυτόν του σάν ἀρχηγόν τῆς κακίας πού ὑπάρχει μέσα του].

Ὁ ἴδιος: <<Ἀγωνιστής τοίνυν ἔστηκεν ἡμῖν ὁ διάβολος διά τό ἐξ ἐπηρείας πάσαι γενόμενον ἡμῖν πτώμα, τοῦ Κυρίου οἰκονομήσαντος ἡμῖν τήν πρός αὐτόν πάλην, ὥστε διά τῆς ὑπακοῆς ἀναπαλαῖσαι ἡμᾶς καί καταστεφανωθῆναι τοῦ ἀντιδίκου... Συνεχρήσατο οὖν αὐτοῦ τῆ πονηρία εἰς γυμνάσιον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὁ σαφῶς καί προνοητικῶς οἰκονομῶν τά ἀνθρώπινα... Καί ὄλωσ, μύρια εἰσὶ τῶν ἐπινικίων αἱ φωναί, τήν εἰς τέλος καθαίρεισιν τοῦ ἐχθροῦ παριστώσαι, ὡς οὐδεμιᾶς πάλης, οὐδέ ἀγῶνος ἐν τοῖς ἄνω ὑπολειπομένον ἡμῖν, οὐδέ τινός ἀνθισταμένου καί παρατρέποντος ἡμᾶς τῆς μακαρίας ζωῆς...>> (Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός, 9-10· ΒΕΠ 54,97-98). [Ἀντίπαλος λοιπόν στάθηκε γιά μᾶς ὁ διάβολος, λόγω τῆς παλαιᾶς πτώσης μας ἐξ ἐπενεργείας αὐτοῦ. Ἡ πάλη μας πρός αὐτόν κανονίστηκε ἀπό τόν Κύριον, ὥστε νά ἀντιπαλαίσουμε διά τῆς ὑπακοῆς καί νά στεφανωθοῦμε σάν νικητές ἐναντι τοῦ ἀντιδίκου... Μεταχειρίστηκε λοιπόν τήν πονηρία του, ὁ σοφά καί προνοητικά διευθετῶν τά ἀνθρώπινα πράγματα, γιά τό γύμνασμα τῶν ψυχῶν μας... Καί τελικῶς, εἶναι μυριάδες οἱ ἐπινικίες φωνές (μέσα στίς Γραφές), οἱ ὁποῖες παριστοῦν τήν τελική καθαίρεση τοῦ ἐχθροῦ, ἐπειδή καμμία πάλη οὔτε ἀγῶνας ὑπολείπεται γιά μᾶς στόν Οὐράνιον, οὔτε κάποιος θά ἀνθίσταται γιά νά μᾶς ἐκτρέψει ἀπό τήν μακάρια ζωή].

Ὁ λόγος ὑπαρξῆς, λοιπόν, τοῦ διαβόλου, εἶναι νά ἐξασκηθοῦν οἱ ἀνθρώποι πρός τό ἀγαθό, ἀποκρούοντες τά δολώματα τοῦ πονηροῦ. Ὁ λόγος αὐτός θά ἐξακολουθεῖ νά ὑφίσταται ὅσο ὑπάρχουν ἀνθρώπινες ψυχές ὑποκείμενες στήν πλάνη τῆς κακίας. Στό τέλος ὁ ἀντίδικος διάβολος δέν θά ὑποστεῖ ἀπλῶς ἥτταν, ἀλλά καθαίρεισιν, ἤτοι θά τοῦ ἀφαιρεθοῦν ὅλες οἱ ἐξουσίες του, ἀφοῦ στήν Οὐράνια ζωῇ οἱ ὄντοίτητες θά βρίσκωνται σέ περιβάλλον πλήρους μακαριότητος, χωρίς νά χρειάζεται νά ἀγωνιστοῦν γιά τό καλό, διότι τό καλό καί ἀγαθό θά εἶναι πλέον ἡ ἴδια ἡ φύση τους.

Γρηγόριος Νύσσης: <<Ἐπειδή γάρ τό σκότος τῆ ἑαυτοῦ φύσει ἀνύπαρκτον (εἰ γάρ μή εἶη τό ἀντιφράσσον τι τήν ἡλιακήν ἀκτίνα, σκότος οὐκ ἔσται), τό δέ φῶς αὐτό ἐφ' ἑαυτοῦ ἔστιν ἐν ἰδίᾳ οὐσία κατανοούμενον· δείκνυσι τῷ ὑποδείγματι, ὅτι ἡ κακία καθ' ἑαυτήν οὐχ ὑφίσταται, ἀλλά τῆ στερήσει τοῦ ἀγαθοῦ παρυφίσταται· τό δέ ἀγαθόν αἰεὶ ὡσαύτως ἔχει μόνιμόν τε καί πάγιον, καί οὐδεμιᾶ τινός προηγουμένη στερήσει παρυφιστάμενον. Τό δέ ἐκ τοῦ ἐναντίου τῷ ἀγαθῷ νοούμενον κατ' οὐσίαν οὐκ ἔστιν· ὁ γάρ ἐφ' ἑαυτοῦ οὐκ ἔστιν, οὐδέν ἔστιν ὄλωσ· στερήσις γάρ τοῦ ὄντος ἔστιν ἡ κακία, καί οὐχί ὑπαρξις>> (Εἰς τόν Ἐκκλησιαστήν Ε· ΡΓ 44,681 Γ). [Ἐπειδή τό σκότος εἶναι ἀνύπαρκτο στή φύση

του (διότι εάν δεν υπάρχει κάτι πού νά ἐμποδίζει τήν ἡλιακή ἀκτίνα, δέν ὑφίσταται σκότος), τό δέ φῶς ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ φανερώνει τό παράδειγμα αὐτό, ὅτι ἡ κακία δέν ὑφίσταται ἀπό μόνη της, ἀλλά εἶναι ἐξαρτημένη ἀπό τήν στέρηση τοῦ ἀγαθοῦ· τό δέ ἀγαθόν πάντοτε εἶναι τό ἴδιο, μόνιμο καί σταθερό, καί δέν εἶναι ἐξαρτημένο ἀπό καμμία στέρηση. Αὐτό δέ πού νοεῖται σάν ἀντίθετο πρὸς τό ἀγαθό, οὐσιαστικά δέν ὑπάρχει· διότι ὅποιο δέν ὑπάρχει ἀπό μόνο του (αὐτοτελῶς), δέν ὑπάρχει καθόλου· διότι ἡ κακία εἶναι στέρηση τοῦ ὄντος καί ὄχι ὑπαρξῆ].

Ὁ ἴδιος: <<...κατά τόν αὐτόν τρόπον ταῖς μακραῖς περιόδοις ἐξαιρεθέντος τοῦ κακοῦ τῆς φύσεως, τοῦ νῦν αὐτῆ καταμιχθέντος καί συμφυνέντος, ἐπειδάν ἡ εἰς τό ἀρχαῖον ἀποκατάστασις τῶν νῦν ἐν κακία κειμένων γένηται, ὁμόφωτος ἢ εὐχαριστία παρά πάσης ἔσται τῆς κτίσεως, καί τῶν ἐν τῇ καθάρσει κεκολασμένων καί τῶν μηδέ τήν ἀρχήν ἐπιδηθέντων καθάρσεως>> (Μέγας Κατηχητικός 26,4 ΒΕΠ 68,415). [Κατά τόν ἴδιο τρόπο (δηλ. ὅπως διά τοῦ πυρός καθαρίζεται ὁ χρυσός ἢ ὅπως οἱ ἐγχειριζόμενοι ὑφίστανται τίς τομές κλπ.), ἀφοῦ ἐντός μεγάλων χρονικῶν περιόδων ἀφαιρεθῆ τό κακό ἀπό τήν ἀνθρώπινη φύση, τό ὅποιο τώρα εἶναι ἀνάμικτο καί σύμφυτο μέ αὐτήν, ὅταν γίνῃ ἡ ἀποκατάστασις στήν ἀρχαία μορφή ἐκείνων πού τώρα βρίσκονται στήν κακία, τότε θά ἀναπεμφθῇ ὁμόφωτη εὐχαριστία ἀπό ὅλα τά λογικά ὄντα, καί ἀπό ὅσα ὑπέστησαν τήν κάθαρση, καί ἀπό ὅσα ἐξ ἀρχῆς δέν εἶχαν ἀνάγκη κάθαρσης].

Ὁ ἴδιος: <<... τῆς κακίας ποτέ ταῖς μακραῖς τῶν αἰώνων περιόδοις ἀφανισθείσης, οὐδέν ἐξω τοῦ ἀγαθοῦ καταλειφθήσεται, ἀλλά καί παρ' ἐκείνων ὁμοφώνως ἢ ὁμολογία τῆς τοῦ Χριστοῦ κυριότητος ἔσται>> (Περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως 36 ΒΕΠ 68, 342). [Ὅταν ἀφανισθῇ ἡ κακία, μέσα στίς μεγάλες περιόδους τῶν αἰώνων, δέν θά παραμείνῃ τίποτε ἐξω τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλά καί ἀπό ἐκείνους (τούς εὐρισκόμενους σήμερα στήν καταχθόνια), θά εἶναι ὁμόφωτη ἢ ὁμολογία τῆς ἐξουσίας τοῦ Χριστοῦ].

Ἰωάννης Χρυσόστομος: <<Ἐννόησον, ὅσον ἐστὶ χαλεπόν, βουλόμενον εὐρεῖν τήν πηγὴν τῶν κακῶν, ταύτην τε ἀγνοῆσαι, καί ἐτέραν προσθῆναι αὐτῇ. Ζῆτει πόθεν τά κακά, καί μὴ βλασφήμῃ τόν Θεόν. Καί πῶς βλασφημῶ; φησί. Τί λέγεις; οὐ βλασφημεῖς, ὅταν ἀγέννητον εἰσάγῃς τό κακόν; ὅταν ἴσον δύνασθαι τῷ Θεῷ συγχωρῆς; ὅταν ἰσοσθενῆ δύναμιν εἰσάγῃς τῶν κακῶν; ὅταν ἀγέννητον;... Ἄλλ' ὄρα πόσα τά ἀσεβῆ καί ἀνόητα. Πρῶτον, βουλόμενοι δεῖξαι ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ τά κακά, ἕτερον τούτου ἀσεβέστερον ἐπεισάγουσιν· ὁμόχρονα γάρ αὐτῶ, καί οὐδενός αὐτῶν πρεσβύτερον τόν Θεόν λέγουσι, τό γέρας τό μέγα καί αὐτοῖς διδόναι τολμώντες. Δεύτερον, καί ἀνώλεθρον τήν κακίαν φασίν· οὐ γάρ τό ἀγέννητον ἀναίρεῖται. Ὅρατε τήν βλασφημίαν;...>> (Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων Β' 4-5 PG 60,31). [Ἐννόησε πόσο φοβερό εἶναι, θέλοντας νά εὐρεῖς τήν πηγὴν τῶν κακῶν, καί αὐτήν νά ἀγνοήσεις, καί νά προσθέσεις ἄλλη διαφορετικὴ σέ αὐτήν. Ἄναζητήσε ἀπό πού προέρχονται τά κακά καί μὴ βλασφημεῖς τόν Θεόν. "Καί πῶς τόν βλασφημῶ;", λέγει. Τί λές; Δέν βλασφημεῖς, ὅταν παραδέχεσαι ὅτι τό κακό εἶναι ἀγέννητο; Ὅταν ἐπιτρέπεις νά εἶναι ἰσοδύναμο μέ τόν Θεό; Ὅταν

εισάγεις μία ισοσθενή και άγέννητη δύναμη για τα κακά;... Άλλά πρόσεξε πόσα είναι τα άσεβη και άνόητα: Πρώτον, θέλοντας να δείξουν ότι τα κακά προέρχονται εκ του Θεού, προσθέτουν κάτι άλλο άσεβέστερο· διότι τα θεωρούν ως όμόχρονα με αυτόν και λέγουν ότι ο Θεός δέν είναι παλαιότερος ούδενός εκ των κακών, τολμώντες να άποδώσουν και σ' αυτά τό μέγα βραβείον (της άγέννητης ύπαρξης). Δεύτερον, λέγουν ότι ή κακία δέν θά καταστραφεί· διότι τό άγέννητον δέν καταστρέφεται. Βλέπετε την βλασφημία;].

Συνεπώς ή άποψη της τελικής άτελευτότης διαρχίας στηρίζεται στις έξης προϋποθέσεις: α) Τό άνώλεθρον της κακίας, και β) "Ότι ή δύναμη του Κακού είναι ισοσθενής και ισόρροπος με την δύναμη του Καλού. Ο Χρυσόστομος χαρακτηρίζοντας σαν βλασφημίες κατά του Θεού και τις δύο αυτές ύποθέσεις, άπορρίπτει την διαρχία και άποδέχεται την τελική έξάλειψη της κακίας και την ένοποίηση των πάντων στό Βασίλειο του Κυρίου.

Είναι γεγονός εν τούτοις, ότι όλοι οι Πατέρες σε πολλά σημεία των έργων τους χρησιμοποιούν διάφορες εκφράσεις, από τις όποιες προκύπτει τό άτελεύτητον της κολάσεως των άμαρτωλών, ή διηνεκής αιωνιότητα της Γεέννης κλπ. Επί των χωρίων αυτών θεμελιώνεται από τους δογματικούς τό αντίστοιχο δόγμα σαν χριστιανική διδασκαλία.

Πέρα όμως από τό παράλογο και άσυμβίβαστο με την θεία Άγαθότητα των άτελευτότων βασάνων, διερωτάται εύλογα ό κάθε πιστός, πώς συμβιβάζονται οι άνωτέρω εκφράσεις με την σταθερή έπιμονή των Πατέρων για τό τέλος του Κακού.

Κατά την γνώμη μας, μεταξύ των αντιθέτων διατυπώσεων δέν ύφίσταται αντίφαση, αλλά σκοπιμότητα, για λόγους που άποβλέπουν στην καλλίτερη διαπαιδαγώγηση των ανθρώπων, αφού ό κόσμος μας είναι κατά τον Μ. Βασίλειον, <<διδασκαλείον και παιδευτήριο των ανθρώπινων ψυχών>> (Είς την Έξαήμερον Α' 5· ΒΕΠ 51,189).

Ίσχύει δηλαδή εν προκειμένω τό του Χρυσοστόμου, ότι <<ού τά πάντα δογματικώς κηρύττουσιν οι άπόστολοι, αλλά τά μέν δογματικώς, τά δέ οικονομικώς ύποτίθενται>> (Περί ύποταγής του Υίου εις τον Πατέρα· Έλλ. Έκδ. Όργανισμός 39, 172). [Οι άπόστολοι δέν κηρύττουν τά πάντα δογματικώς, αλλά άλλα μέν τά εκθέτουν δογματικώς και άλλα κατ' οικονομίαν].

Και οι Πατέρες, λοιπόν, δέν εκφράζονται πάντοτε δογματικά, αλλά μερικές φορές κατ' οικονομίαν της κατηχητικής των διδαχής. Τονίζουν την σκληρότητα της άπειλούμενης μεταθανάτιας τιμωρίας, ώστε διά του φόβου να συγκρατούνται οι πιστοί μέσα στα πλαίσια της ήθικης τάξης.

Έκτός αυτού όμως, και οι κολάσεις καθ' έαυτές δίδονται από τον Θεό για σκοπούς παιδευτικούς και έξιλέωσης από τις άμαρτίες μας. Λέγει π.χ. ο Χρυσόστομος:

<<Η άμαρτία είναι σηπεδών (σαπίλα του σώματος) και ή κόλασις (ή τιμωρία) τό ιατρικό χειρουργικό εργαλείο. Όπως λοιπόν ό έχων την σηπεδόνα και έναν δέν χειρουργείται νοσει, και τότε μάλιστα βρίσκεται σε κακή κατάσταση, όταν

δέν χειρουργείται, ἔτσι καί ὁ ἁμαρτάνων, καί ἂν δέν τιμωρεῖται εἶναι ὁ ἀθλιώτερος ὄλων, καί εἶναι πολύ περισσότερο ἀθλιος ὅταν δέν τιμωρεῖται οὔτε πάσχει κάποιο δεινόν» (Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας ΣΤ· ΡG 49,89).

Σέ πολλά πατερικά συγγράμματα τονίζεται ἡ θεραπευτική - ἐξιλεωτική σημασία τῶν τιμωριῶν. Οἱ χρησιμοποιούμενες ἐκφράσεις, ἔνεκα τῆς ἰδιαιτερότητας τοῦ θέματος, δέν λέγονται <<δογματικῶς>>, ἀλλά <<οἰκονομικῶς>>. Δέν δικαιολογεῖται λοιπόν νά ἐκλαμβάνονται ὅτι ἐνέχουν δογματική χροιά, ἐφ' ὅσον ἡ καθαρῶς δογματική διδασκαλία ἀναπτύσσεται ἐπὶ διαφορετικῶν βάσεων.

Ἐπιστέγασμα δέ τῶν περί κολάσεως λεχθέντων, θεωροῦμε τὴν ἀποψη τοῦ Χρυσόστομου, ὅτι καί ἡ γέεννα ἔχει σάν σκοπὸ τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων: <<Ὡστε καί εἰ ἐναντίον γέεννα τῆ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ πρὸς ἓν ἐκότερον βλέπει τέλος, τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν· ἐκείνη μὲν ἐπισπωμένη πρὸς ἑαυτήν, αὕτη δέ συνωθοῦσα πρὸς ἐκείνην, καί τῷ φόβῳ διορθουμένη τοὺς ἀμελέστερον διακειμένους>> (Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας Ζ· ΡG 49,94). [Ὡστε ἂν καί εἶναι ἀντίθετη ἡ γέεννα πρὸς τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐν τούτοις ἀποβλέπουν στὸν ἴδιο τελικό σκοπὸ, τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων· ἡ μὲν βασιλεία ἐλκύουσα (τοὺς ἀνθρώπους) πρὸς τὸν ἑαυτὸ της, ἡ δέ γέεννα συνωθοῦσα πρὸς ἐκείνην καί διὰ τοῦ φόβου διορθώνουσα τοὺς ἀμελέστερους στὰ καθήκοντά τους].

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω κάθε ἰδέα γιὰ τὸ ἀτελεύτητον τῆς γεέννης καί τῆς τιμωρίας τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐκπίπτει ὡς ἀβάσιμος, διότι τότε δέν θά εἶχε σάν τελικό ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στὸν Θεό.

4. Τὸ πνευματικὸ σῶμα

Στὴν ἀντίστοιχη ἐνότητα τοῦ Δ' κεφαλαίου ἐξετάσαμε τὸν καθορισμὸ τοῦ πνευματικοῦ σώματος στὴν Καινὴ Διαθήκη καί διευκρινήσαμε ὅτι βάσει τῶν χαρακτήρων αὐτοῦ γίνεται ἡ κρίση τῆς ὄντοτης.

Στὴ συνέχεια, ἐκτός ἀπὸ τίς ἀπόψεις τῶν Πατέρων, προχωροῦμε καί σέ μερικές ἄλλες ἐνδιαφέρουσες διαπιστώσεις, οἱ ὁποῖες πιστεύουμε πὼς βοηθοῦν στὴν κατανόηση τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ θέματος.

Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν Ἀνάστασις ἦταν ὑπόδειγμα τοῦ πνευματικοῦ σώματος. Γράφει ὁ Ἀναστάσιος Ἀντιοχείας ὁ Σιναῖτης (6ος αἰ.): <<... πνευματικόν ἄρα σῶμα ἀνέστη ἔχων ὁ Κύριος, οὐκ ἄλλο ἐκεῖνο τοῦ ἐν ἀτιμία σπαρέντος ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο πρὸς τιμὴν μεταποιηθέντος, ὅπερ σῶμα μὲν ἀληθῶς μεμένηκε, σὰρξ δέ οὐδαμῶς, οὐ τῆς ὑποκειμένης ἀπολομένης οὐσίας, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον μεταποιηθείσης>> (Δογματικὴ Ἐκθεσις, Λόγος Ε' 17· ἔκδ. Στ. Σάκκου, Θεσ/νίκη 1976). [Ἄρα ὁ Κύριος ἀναστήθηκε ἔχων πνευματικὸ σῶμα, ὄχι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ εἶχε σπαρεῖ "ἐν ἀτιμία", ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἴδιο μεταποιηθέν "πρὸς τιμὴν". Τοῦτο

σημαίνει ότι σῶμα μὲν ἀληθινὰ διατηρήθηκε, σάρκα δὲ οὐδόλω, ὄχι ἐπειδὴ χάθηκε ἡ ὑποκείμενη οὐσία, ἀλλὰ ἐπειδὴ μεταποιήθηκε πρὸς τὸ ἐνδοξότερον].

Κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία ἐπίσης ὁ Χριστὸς δὲν θά ἔχει ὑλικὸ σῶμα, ὅπως διευκρινίζει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος: <<...ἤξειν τε πάλιν μετὰ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ παρουσίας, κρίνοντας ζῶντας καὶ νεκρούς· οὐκ ἔτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δέ, οἷς αὐτὸς οἶδε λόγοις, θεοειδεστέρου σώματος ἵνα καὶ ὀφθῆ ὑπὸ τῶν ἐκκεντησάντων καὶ μείνη θεὸς ἔξω παχύτητος>> (Λόγος Μ' 45· ΒΕΠ 60,109). [Θὰ ἔλθῃ δὲ πάλιν ὁ Κύριος μετὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας του γιὰ νὰ κρίνει ζῶντες καὶ νεκρούς. Δέν θά ἔχει μὲν σάρκα, οὔτε θά εἶναι ἀσώματος, γιὰ λόγους πού αὐτὸς γνωρίζει, ἀλλὰ μέ θεοειδέστερο σῶμα, ὥστε καὶ νὰ γίνῃ ὁρατὸς ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν ἐξεκέντησαν, καὶ νὰ μείνῃ σάν Θεὸς ἔξω ἀπὸ τὴν (ὕλική) παχύτητα].

Ἡ σημαντικώτερη διαπίστωση ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω εἶναι, ὅτι ἡ ἔννοια <<σῶμα>> εἶναι κάτι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν σάρκα. Ἡ σάρκα σάν ἓνα εἶδος ἐνδύματος περιβάλλει τὸ σῶμα στὸν ὑλικὸ κόσμον καὶ κατὰ συνεκδοχὴν ἀποκαλεῖται <<ὕλικὸ σῶμα>>. Μετὰ τὸν θάνατον ἡ σάρκα διαλύεται, ἐνῶ τὸ σῶμα διατηρεῖται, περιβαλλόμενο ἄλλο ἐνδυμα αἰθερίας ὕψους, τὸ ὅποιο εἶναι τὸ πνευματικὸ σῶμα. Ὁ Κύριος ἀνεστήθη ἔχων τέτοιο σῶμα καὶ ὄχι σάρκινο. Ἐπίσης κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία θὰ ἔλθῃ ἐνσώματος, ἀλλὰ ὄχι μέ σάρκες καὶ ὀστά.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διότι ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, ὁ Χριστὸς θά μετασηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ὥστε νὰ καταστῇ σύμμορφον πρὸς τὸ σῶμα τῆς δόξης Αὐτοῦ (Φιλ. 3,21). Ὁ διαχωρισμὸς τῆς ἔννοιας <<σῶμα>> ἀπὸ τὴν σάρκα, ὀδηγεῖ στοῦ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιὰ κάθε ἄνθρωπον νὰ δημιουργηθῆ ἓνα νέο ἐνδοξότερο πνευματικὸ σῶμα, καὶ ὄχι ὅτι πρόκειται νὰ λάβῃ χώραν ἀνασηματισμὸς τοῦ διαλυθέντος ὑλικοῦ σώματος κατὰ τὴν ἀνάστασιν.

Ὁ Χρυσόστομος ἐπίσης λέγει: <<Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ἰδικὸ μας σῶμα θά εἶναι ὁμοούσιον πρὸς ἐκεῖνο τὸ σῶμα (τοῦ Χριστοῦ), διότι προέρχονται ἐκ τοῦ ἰδίου φυράματος>> (Περὶ ἀπολαύσεως τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ΡΓ 51,352).

Ἐξ ἄλλου ὅλες οἱ ὀντότητες οἱ εὐρισκόμενες ἐντὸς τοῦ Πνευματικοῦ κόσμου διαθέτουν κάποιον εἶδος πνευματικοῦ σώματος. Οἱ Πατέρες ἀναφέρονται συχνά στὰ σώματα τῶν ἀγγέλων, τονίζοντας ὅτι δέν ἔχουν καμμία σχέση μέ τὴν ὕλη. Ὁ Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος (Δ' αἰῶν) λέγει:

<<Διότι καθένα κατὰ τὴν ἰδιαίτερη φύσιν του εἶναι σῶμα, ὁ ἄγγελος, ἡ ψυχὴ, ὁ δαίμων. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι λεπτά, ὅμως κατὰ τὴν ὑπόστασιν, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν εἰκόνα (μορφὴ), κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς φύσεως αὐτῶν τυγχάνουν σώματα λεπτά. Ὅπως αὐτὸ τὸ σῶμα στὴν ὑπόστασίν του εἶναι παχὺ, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ πού εἶναι λεπτὴ, περιέλαβε τὸν ὀφθαλμὸν διὰ τοῦ ὁποίου βλέπει... καὶ γενικά ὅλο τὸ σῶμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεργάζεται τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς ζωῆς>> (Ὁμιλία Δ' 9· ΒΕΠ 41,162).

Ἐπίσης ἦταν γνωστὸ, ὅτι οἱ πνευματικὲς ὀντότητες ὅταν ἐμφανίζονται σέ

άνθρώπους της Γης, έχουν την εξωτερική μορφή κανονικού ανθρώπου. Ο άγγελος που παρουσιάστηκε και συνωμίλησε με τον Δανιήλ ήταν <<ως όμοίωσις υίου ανθρώπου>>, χαρακτηρίζεται δέ ως <<άνηρ>> (Δαν. 10,16), ενώ η όλη εμφάνισή του ήταν φωτεινότητα και έντυπωσιακή.

Κατά τον Ωριγένη <<Τό σχήμα της ψυχής μετά την απαλλαγή εκ του σώματος, επειδή είναι όμοειδές προς τό παχύ και γήινο σώμα, μπορεί νά λαμβάνεται έτσι. Εάν λοιπόν κάποτε αναφέρεται εμφάνιση κάποιου από τούς κοιμηθέντες, τόν είδαν μέ σχήμα όμοιο όπως όταν είχε τήν σάρκα>> (Εκ τών περί Αναστάσεως ΒΕΠ 16,349).

Τά σώματα τών ψυχών, προσθέτει, δέν είναι από σάρκα, όπως του Λαζάρου και του πλούσιου, εκ τών όποιών ό ένας έτιμωρείτο και ό άλλος άνεπαύετο στους κόλπους του Άβραάμ, έχοντας κάποιο είδος σώματος. Επίσης και έμεις οι άνθρωποι, μέλλοντες νά έξισωθοϋμε μέ τούς άγγέλους, κατ' ανάγκη πρέπει όπως εκείνοι νά είμαστε γυμνοί από σάρκες.

Η ύφή, λοιπόν, του πνευματικού σώματος, δέν έχει καμμία σχέση μέ τήν υλική ύφή (τίς σάρκες) του γήινου σώματος.

Όλα αυτά δέν σημαίνουν ότι οι άγγελοι, οι ψυχές κλπ., διατηρούν και στον Πνευματικό κόσμο τήν ανθρώπινη μορφή. Λαμβάνουν όμως αυτή τήν μορφή, ή μάλλον ένδύονται τό ένδυμα της ανθρώπινης μορφής για νά γίνουν όρατοί από τούς άνθρωπους, ώστε νά αντίληφθοϋν ότι πρόκειται για όμοειδοϋς φύσεως όντότητες του Ούρανοϋ.

Η ύφή του πνευματικού σώματος δέν ήταν δυνατόν νά γίνει πλήρως κατανοητή, γι' αυτό και δημιουργήθησαν πολλές διχογνωμίες, προβληματισμοί και αντιφάσεις. Σήμερα όμως, μέ τά νεώτερα δεδομένα της Φυσικής για τίς ιδιότητες της ύλης, μπορούμε νά προχωρήσουμε σε βαθύτερη ανάλυση του προβλήματος, από φυσικής πλευράς.

Τό οϋσιαστικό έν προκειμένω στοιχείο είναι ή μετατροπή της ύλης σε ένέργεια, βάσει του νόμου $E=mc^2$, που σημαίνει ότι μία ποσότητα ύλης μετατρέπεται σε ένέργεια (E) ίση μέ τό γινόμενο της μάζας (m) της ύλης επί τό τετράγωνο της ταχύτητας του φωτός ($c = 300.000$ χλμ. ανά δευτερόλεπτο). Λόγω της μεγάλης τιμής του c, ή ένέργεια που προκύπτει και από έλάχιστη ποσότητα ύλης, είναι τεράστια.

Τό πνευματικό σώμα, λοιπόν, δέν αποτελείται από ύλη μέ τήν γνωστή μορφή της, αλλά από ύλη μετασχηματισμένη σε ένέργεια. Άρα πρόκειται για ένα σώμα καθαρά ένεργειακό. Έπειδή δέ ή ένέργεια υφίσταται υπό μορφήν άκτινοβολιών διαφόρων μηκών κύματος (φωτονίων), τά συστατικά οϋτως είπειν του πνευματικού σώματος είναι ένα σύνολο από άκτινοβολίες, οι όποιες διαφέρουν από όντότητα σε όντότητα και αποτελούν τήν φυσιογνωμία κάθε μιάς εξ αυτών.

Λόγω της άκτινοβόλου ύφης του τό πνευματικό σώμα όνομάζεται και άστρικό σώμα· έχουν όμως χρησιμοποιηθή και άλλες όνομασίες, όπως αίθερικό σώμα, περίπνευμα κλπ.

Όσο εξελίσσεται μία όντότητα, τόσο λαμπρότερο και φωτεινότερο γίνεται

τό πνευματικό σώμα της. Έτσι εξηγείται κυριολεκτικά ή φράση ότι <<οί δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος>> (Ματθ. 13,43). Δηλαδή θά φθάσουν σέ τέτοιο ἐπίπεδο τελειότητας, ὥστε τό σώμα τους νά γίνει φωτεινό ὅπως ὁ ἥλιος.

Οἱ ἀνώτατες ὀντότητες τοῦ Οὐρανοῦ ἀποκαλοῦνται <<Αστέρες>>, ἀκριβῶς ἐπειδή ἡ φωτεινότητα τοῦ πνευματικοῦ των σώματος ἐφθασε στό ἀποκορύφωμα τῆς λαμπρότητός της, ἡ ὁποία ὅπως ἔχομε ἀναφέρει, ὀνομάζεται ΔΟΞΑ.

Τό ὑλικό μας σώμα δέν ἔχει σταθερή καί καθωρισμένη ποσότητα ὕλης, ἀλλ' αὕτη μεταβάλλεται συνεχῶς ἀνάλογα μέ τήν ἐξέλιξή μας, τήν ἀνάπτυξη, τήν διατροφή, τήν ἀσκησι, τό περιβάλλον κλπ. Ἀντίστοιχες διεργασίες λαμβάνουν χώρα καί ἐντός τοῦ πνευματικοῦ σώματος: Συνεχῶς ἀπορροφᾷ, ἐκπέμπει, μετατρέπει καί ἀφομοιώνει διάφορες μορφές ἀκτινοβολιῶν, ἀνάλογα μέ τήν ἐξέλιξη τῆς ὀντότητος στόν Πνευματικό κόσμο.

Τά συστατικά στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ σώματος δέν εἶναι ἀνάγκη νά προέρχονται ἀκριβῶς ἀπό τόν μετασχηματισμό τῆς ὕλης τοῦ γήϊνου σώματος, ἐφ' ὅσον ἡ ὕλη σάν ὑποκείμενο στοιχεῖο οὐδέποτε διατηρεῖται σέ σταθερή κατάσταση.

Όταν ἓνα πνεῦμα (ἄγγελος ἢ διδάσκαλος ἢ ἀπλή ψυχή κλπ.) ἐμφανίζεται αὐτοτελῶς σέ ἀνθρώπους, χρησιμοποιοῖ φυσικά τό ἀστρικό του σώμα, τό ὁποῖο ὅμως ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση μπορεῖ νά λάβει διαφορετικές μορφές. Όταν εἶναι γνωστός, ἐμφανίζεται μέ τήν μορφή πού εἶχε σάν γήϊνος ἄνθρωπος, γιά νά ἀναγνωρισθῆ ἀπό τοὺς οἰκείους του. Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι διατηρεῖ συνεχῶς τήν γήϊνη μορφή του.

Μία ἄλλη συνηθισμένη ἐμφάνιση εἶναι ὑπό μορφήν μικροσκοπικῶν ἀστερίσκων. Τέτοιους ἀστερίσκους βλέπουν συχνά οἱ ἄνθρωποι, διότι δέν χρειάζονται ἰδιαίτερες διορατικές ἰκανότητες γιά τήν παρακολούθησή τους. Ἐμφανίζονται συνήθως γιά ἐλάχιστο χρόνο, ἀλλά κάποτε παραμένουν ὀρατοί γιά ἀρκετό διάστημα, ἢ ἀλλάζουν σχήματα, ἢ μεταβάλλουν τήν ἐντασή τους, ἢ κινοῦνται σύμφωνα μέ τήν σκέψη τοῦ παρατηρητῆ, γιά νά δείξουν ὅτι εἶναι νοήμονα ὄντα καί ὄχι πλάσματα τῆς φαντασίας. Ἡ μορφή τῶν μικρῶν ἀστερίσκων προτιμᾶται γιά νά μήν τρομάξει ὁ ἀδαής ἄνθρωπος, διότι μία ἀπότομη ὑπερβατική ἀποκάλυψη θά κλόνιζε τό νευρικό του σύστημα.

Οἱ Πυθαγόρειοι παρομοίαζαν αὐτούς τοὺς ἀστερίσκους-ψυχές μέ τά τεμαχίδια σκόνης, ὅταν διέρχονται μέσα ἀπό μία δέσμη φωτός καί γίνονται ὀρατά μόνο κατά τήν στιγμή πού φωτίζονται. Έτσι καί οἱ ψυχές ἐμφανίζονται γιά ἓνα σύντομο διάστημα, γιά νά δείξουν τήν παρουσία τους, καί κατόπιν ἐξαφανίζονται ἀπό τά μάτια τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀπό τοὺς νεώτερους ἐρευνητές πολλοί εἶναι ἐκεῖνοι πού διαπίστωσαν τήν φωτεινή αἰθερώδη ὕφή τοῦ σώματος τῶν πνευματικῶν ὀντοτήτων καί ἔχουν δώσει πολλές παρεμφερεῖς περιγραφές. Ὁ πρῶτος ὅμως (ἐξ ὅσων γνωρίζω), ὁ ὁποῖος συνέλαβε τήν ἰδέα ὅτι τό πνευματικό σώμα ἀποτελεῖται ἀπό ὕλη μετασχηματισμένη σέ ἐνέργεια, εἶναι ὁ Γεώργιος Πιζάνης. Γράφει χαρακτηριστικά τά ἑξῆς:

<<Ἐφ' ὅσον ἀπεδείχθη ἀπ' τὴν ἐπιστήμη, ὅτι ἡ ὕλη εἶναι συμπυκνωμένη ἐνέργεια, καταλήγουμε στό ὀρθό συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος σάν ὕλη, ἐξαιρουμένης τῆς ψυχῆς καί τοῦ πνεύματος, δέν ἔχει διαφορά ἀπό ὅποιαδήποτε ἀψυχη ὕλη.

Ἄρα, διαλυομένη ἡ ἀψυχος ὕλη μετατρέπεται σέ ἐνέργεια, διά νά ἐνδύση τήν ψυχοπνευματική ὄντοτητα τοῦ νέου ζώντος ὀργανισμοῦ, ὀλοκληρώνοντας τήν ἀνθρώπινη ὑπόσταση κατά τό 1/3, καθ' ὅτι ἡ ψυχή, τό πνεῦμα καί τό σῶμα, ἀποτελοῦν τήν ἀκεραίαν γήινον ὄντοτητα>>⁽¹⁾.

Ὁ μετασχηματισμός αὐτός τῆς ὕλης ἦταν γνωστός καί σέ ἀρκετούς ἐκ τῶν Πατέρων, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν καί ἄλλους παρεμφερεῖς ὄρους, ὅπως <<μεταστοιχειώσεις>>, <<μεταποιήσεις>>, <<ἀλλοιώσεις>> κλπ. Εἶναι ἐκπληκτικό τό γεγονός ὅτι πρῖν ἀπό τόσους αἰῶνες συνέλαβαν θεωρητικά τήν μετατροπή τῆς ὕλης σέ ἐνέργεια, γιά νά ἐξηγήσουν τήν ὑφή τοῦ πνευματικοῦ σώματος.

Ὁ Ὀριγένης γράφει: <<...διό καί τήν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἀποδεχόμενοι, μεταβολός φαμεν γίνεσθαι ποιότητων τῶν ἐν σώμασιν... Περί δέ τοῦ τήν ὑποκειμένην ὕλην δεκτικήν εἶναι ποιότητων, ὧν ὁ Δημιουργός βούλεται, πάντες οἱ πρόνοιαν παραδεξάμενοι κατασκευάζομεν καί βουλομένον μὲν θεοῦ ποιότητος τοιαδί νῦν ἐστίν περί τήνδε τήν ὕλην, ἐξῆς δέ τοιαδί, φέρ' εἰπεῖν, βελτίων καί διαφέρουσα>> (Κατά Κέλσου Δ' 62- ΒΕΠ 9,276). [Γι' αὐτό καί ἀποδεχόμενοι τήν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, λέμε ὅτι γίνονται ποιητικές μεταβολές τῶν στοιχείων τοῦ σώματος. Γιά τό ὅτι δέ ἡ ὑποκείμενη ὕλη εἶναι ἐπιδεκτική ποιότητων, ἐκείνων πού θέλει ὁ Δημιουργός, τό υἰοθετοῦμε ὅλοι ὅσοι παραδεχόμεστε τήν θεία Πρόνοια. Καί θέλοντος μὲν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει τώρα αὐτή ἐδῶ ἡ ποιότης σέ αὐτή τήν ὕλη, στό ἐξῆς δέ (στόν Πνευματικό κόσμο) ὑπάρχει ἄλλη ποιότητα, ἄς ποῦμε, καλλίτερη καί ἐξέχουσα].

Ἡ <<βελτίων καί διαφέρουσα ποιότης>> δέν εἶναι ὕλη, ἀλλά ἡ ἀποκαλούμενη σήμερα ἐνέργεια. Σαφῶς ἀπό τό ἀνωτέρω ἀπόσπασμα προκύπτει, ὅτι οἱ δύο αὐτές <<ποιότητες>> ἀποτελοῦν δύο διαφορετικές μορφές τῆς ἴδιας οὐσίας, χωρίς νά ἀποκλείεται ἡ ὑπαρξη πολλῶν ἄλλων ποιότητων, ἐντελῶς ἄγνωστων στήν σημερινή Φυσική.

Ὁ Ἀναστάσιος Ἀντιοχείας ἐπίσης συμπληρώνει στά ὅσα ἀναφέραμε ἤδη προηγουμένως: <<Ἡ γάρ ὑποκειμένη τῷ σώματι οὐσία μένει μὲν ἡ αὐτή διαπαντός, ἕως ἄν τῷ δημιουργῷ δοκῆ συνίστασθαι μεταποιουμένη δέ πρός τό πνευματικώτερον, ἀλλοία καί οὐκ ἄλλη ἐστίν>> (στό ἴδιο, Ε'18). [Διότι ἡ ὑποκείμενη οὐσία στό σῶμα παραμένει διά παντός ἡ ἴδια, μέχρις ὅτου θεωρεῖ καλό ὁ Δημιουργός νά συνίσταται ἀπό αὐτήν· ὅταν μεταποιεῖται δέ πρός πνευματικώτερη κατάσταση, εἶναι ἀλλοιώτικη, ἀλλά ὄχι ἄλλη].

Ἡ φράση <<ἀλλοία καί οὐκ ἄλλη ἐστίν>> ἀποδίδει ἀκριβῶς τήν συσχέτιση ὕλης - ἐνέργειας. Ὁ Ἀναστάσιος ὀμιλεῖ γιά τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τό <<διά τῆς μεταποιήσεως γενόμενον ἐνδοξον>> (στό ἴδιο, Ε' 20), ἦτοι, μετατραπέν σέ ἐνέργεια ἀπέκτησε τήν λαμπρότητα τῆς <<δόξας>>. Ἡ ἴδια διαδικασία ὁμως ἀφορᾷ ὅλους μας, διότι, ὅπως τονίσαμε ἤδη, καί τό ἰδικό μας σῶμα θά γίνεῖ <<σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ>> (Φιλ. 3,21). Ἄρα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θά ἀποκτήσωμε

κάποτε παρόμοιο σώμα, ήτοι τό άκτινοβόλο έλλειψοειδές περίβλημα, του όποιου τό είδος, οί συνδυασμοί και οί έντάσεις των άκτινοβολιων άντικατοπτρίζουν τόν βαθμό εξέλιξης και τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε οντότητας.

Σέ άλλο σημείο τονίζει, ότι αυτό τό φωτεινό ένδυμα του πνευματικού σώματος φορούσαμε πριν από τήν παράβαση, τό όποιο αποβάλλαμε για νά περιβληθούμε τήν <<δυσωδία>> τής ύλης: <<...έκδυσάμενοι τό φωτεινόν ένδυμα όπερ ήμφιασάμεθα πρό τής παραβάσεως και ταύτην περιβαλόμενοι τήν δυσωδιαν>> (στό ίδιο, Γ' 6). Διότι και ό 'Αναστάσιος δέχεται ότι ή παράβαση του 'Αδάμ παριστά τήν παράβαση όλόκληρου του γένους των ανθρώπων. Λέγει χαρακτηριστικά ότι ό Χριστός, <<έπειδή όλον τό πεπτωκός αναστήσαι προέθετο, πεπτώκει δέ τό γένος άπαν, όλον έαυτόν όλω τῷ 'Αδάμ κατέμιξε...>> (στό ίδιο, Γ' 27). [Έπειδή ήθελε νά αναστήσει όλους τούς πεπτωκούς, διότι είχε καταπέσει όλόκληρο τό γένος, κατέμιξε (μέ τήν ένσάρκωσή του) όλον τόν έαυτόν του σέ όλον τόν 'Αδάμ...].

Συμπληρώνει δέ στόν Λόγο του <<Είς τήν Μεταμόρφωσιν του Κυρίου>> <<Ο Κύριος μεταποίησε τό ίδιον σώμα εις άφθαρσίαν, ύποδηλώνοντας και τό μεταστοιχειωθέν επί τό πνευματικόν και έπουράνιον σώμα κατά τήν 'Ανάσταση. Αυτό έχομε και έμεις σάν άρραβώνα τής μεταστοιχειώσεως και του μετασχηματισμού και των ιδικων μας σωμάτων>> (PG 89, 1365A).

Προσθέτομε τέλος μία άκόμη παρατήρηση του 'Ωριγένη, ότι οί καταξιούμενοι τής έκ νεκρων άναστάσεως γίνονται όπως οί άγγελοι, όχι μόνο ως προς τήν έννοια του γάμου (Ματθ. 22,30), αλλά και κατά τόν μετασχηματισμό των σωμάτων τους, ώστε νά γίνουν τοιαύτα όπως και τά σώματα των άγγέλων, <<αιθέρια και άύγοειδές φώς>> (Είς τό κατά Ματθαίον ΙΖ' 30· ΒΕΠ 14,197).

(1) Βλ. περιοδικό <<Τό Θεϊόν Φώς>>, τεύχος 58 (Σεπτέμβριος 1975), σελ. 28-29.

5. 'Ωριγένης (185-254 μ.Χ.)

Στόν 'Ωριγένη άναφερθήκαμε άρκετές φορές στις προηγούμενες ένότητες. Έδώ θά προσθέσωμε συμπληρωματικά μερικές άπόψεις του και θά έκθέσωμε τά γεγονότα για τήν καταδίκη του, σύμφωνα μέ τήν παράδοση, από τήν Ε' Οικουμενική Σύνοδο.

'Ως προς τούς προφήτες τής Παλαιάς Διαθήκης λέγει τά έξης: <<Των δ' έν 'Ιουδαίοις προφητών οί μέν πρό τής προφητείας και τής θείας κατακοχής ήσαν σοφοί, οί δ' άπ' αυτής τής προφητείας φωτισθέντες τόν νούν τοιοῦτοι γεγόνασιν>> (Κατά Κέλσου Ζ' 7· ΒΕΠ 10,128). [Από τούς 'Ιουδαίους προφήτες, άλλοι μέν ήσαν σοφοί πρό τής προφητείας και τής θείας καταλήψεως, άλλοι δέ φωτισθέντες από αυτήν έγιναν σοφοί].

Ὁ τρόπος μετάδοσης τῆς προφητείας περιγράφεται μέ τίς λέξεις <<θεία κατακοχή>>, πού σημαίνουν τό νά κατέχεται κάποιος ἀπό θεϊκό πνεῦμα, πού κατέλαβε τήν ὄντοτήτά του καί κατευθύνει ὅλες του τίς ἐνέργειες. Δανείζεται τήν λέξη <<κατοκοχή>> ἀπό τόν Πλάτωνα, ὅπου ἔχει τήν ἴδια ἀκριβῶς σημασία. Οἱ κορυβαντιῶντες π.χ. συγκινουῦνται περισσότερο ἀπό ἐκεῖνο μόνον τό τραγούδι πού ἀνήκει στόν θεό ἀπό τόν ὁποῖο κατέχονται (Ἰων 536 C). Ἡ κατοκοχή τῶν Μουσῶν ἐπίσης δημιουργεῖ τούς ἀληθινούς ποιητές (Φαίδρος 245 A). Ἄρα καί οἱ Ἰουδαῖοι προφῆτες ἐπροφήτευαν κατεχόμενοι ὑπό θεοῦ πνεύματος καί ὄχι ἀπλῶς ἐμπνεόμενοι ἀπό τόν Θεό.

Τά ἴδια πράγματα τονίζονται καί σέ ἄλλο σημεῖο: <<...οὐ πλάσματα ἦν τά τοιαῦτα, ἀλλά τι θεῖον πνεῦμα ὡς ἐν καθαρῆς ψυχῆς τυγχάνον ταῖς τῶν προφητῶν... ἐκίνει αὐτούς εἰς τό προφητεῦν>> (Κατά Κέλσου Γ' 3· ΒΕΠ 9,184). [Τά τοιαῦτα (δηλ. οἱ ἱστορίες τῆς Π. Διαθήκης) δέν ἦσαν ψεύτικα, ἀλλά κάποιο θεϊκό πνεῦμα εὐρισκόμενο μέσα στίς καθαρῆς ψυχῆς τῶν προφητῶν, τούς κινουσε πρὸς τήν προφητεία].

Δέν λέγει <<τό ἅγιον πνεῦμα>>, ἀλλά <<κάποιο θεϊκό πνεῦμα>>, πού σημαίνει ὅτι ὅλα τά ἀγαθὰ πνεύματα ἔχουν τήν δυνατότητα νά ἐνεργοῦν μέ ἀνάλογο τρόπο. Τό ζήτημα αὐτό διευκρινίζεται καλλίτερα ὅταν ἀπαντᾷ στίς κατηγορίες τοῦ Κέλσου, ὅτι τά θαύματα τοῦ Κυρίου ἦσαν ἀποτελέσματα γοητείας καί δυνάμεως πονηρῶν δαιμόνων:

<<Ἀκόμη δέ καί αὐτά θά εἰποῦμε στίς κακουργίες τοῦ Κέλσου: Ἄραγε γίνονται μέν δυνάμεις μέ γοητεία ἀπό πονηροῦς δαίμονες, οὐδεμία δέ δύναμις ἐπιτελεῖται ἀπό τήν θεϊκή καί μακάρια φύση; Μήπως ὁ ἀνθρώπινος βίος ἔφερε μέν τά χειρότερα, ἀλλά δέν ἔχώρησε τά καλλίτερα;>> (Κατά Κέλσου Β 51· ΒΕΠ 9,160).

Συνεχίζει δέ ὁ Ὀριγένης λέγοντας, ὅτι ὅπου ὑπάρχει τό κακό καί προσποιεῖται ὅτι εἶναι ὁμογενές πρὸς τό καλό, ἐκεῖ ὑπάρχει ὁπωσδήποτε καί τό καλό, στήν ἀντίθετη πλευρά τοῦ κακοῦ. Ἔτσι, ἀφοῦ ὑπάρχουν γοητεῖες, κατ' ἀνάγκην ὑπάρχουν καί θεϊκές δυνάμεις. Ὅσοι δέν δέχονται αὐτό τό συμπέρασμα, μοιάζουν μέ ἐκείνους πού λένε ὅτι ὑπάρχουν μέν σοφίσματα καί πιθανοί λόγοι ὁμοιάζοντες μέ τήν ἀλήθεια, ἀλλά δέν ὑπάρχει ἀληθινή διαλεκτική ἔξω ἀπό τά σοφίσματα.

Οἱ ἐνεργοῦντες τίς δυνάμεις πρέπει νά ἐξετάζονται ἀπό τήν ζωή, τό ἦθος τους, καί τά ἀποτελέσματα τῶν δυνάμεων, ἐάν γίνονται πρὸς βλάβη τῶν ἀνθρώπων ἢ γιά ἐπανόρθωση τῶν ἡθῶν: <<ποῖος μέν ὑπηρετούμενος ἀπό δαίμονες μέ κάποιες ἐπαδές καί μαγγανεῖες ἐνεργεῖ τά τοιαῦτα, ποῖος δέ γενόμενος σέ καθαρό καί ἅγιο χῶρον κατὰ τήν ψυχή του καί τό πνεῦμα καί τό σῶμα, παραδεξάμενος (ἀποδεχθεῖς) κάποιο θεϊκό πνεῦμα, πράττει τά τοιαῦτα πρὸς ὠφέλεια τῶν ἀνθρώπων καί προτροπή νά πιστεύουν στόν ἀληθινό Θεό>>.

Ἄρα, προσθέτει, δέν πρέπει νά ἐντυπωσιαζόμεστε ἀπό τά φαινόμενα, ἀλλά νά ἀναζητοῦμε ποιός ἐπιτελεῖ τά τοιαῦτα ἀπό καλλίτερη δύναμη καί ποιός ἀπό χειρότερη, ὥστε οὔτε νά κακολογοῦμε τά πάντα, οὔτε νά ἀποδεχόμεστε καί νά θαυμάζουμε τά πάντα σάν θεϊκά (στό ἴδιο, ΒΕΠ 9,160).

Ἡ ὑπαρξη τῶν δύο ἀντιθέτων δυνάμεων ἔχει ἄμεσο ἀντίκτυπο στίς ἐνέργειες

ὄλων τῶν ἀνθρώπων, διότι <<οὐ πάντα λέγουσιν ἀφ' ἑαυτῶν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ
τινα καὶ ἐνεργούμενοι ἢ ὑπὸ κρείττονός τινος δυνάμεως ἢ ὑπὸ χείρονος>>
(Ἀπόσπασμα 85 ἐκ τῶν Σειρῶν· ΒΕΠ 12,386). [Οἱ ἄνθρωποι δὲν ὀμιλοῦν πάντοτε
ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ τους, ἀλλὰ μερικά τὰ λέγουν ἐνεργούμενοι ἢ ἀπὸ κάποια
καλλίτερη δύναμη, ἢ ἀπὸ χειρότερη].

Στοὺς ἔχοντας τὸ προφητικὸ χάρισμα, τὸ ὀδηγητικὸ πνεῦμα τους ἐγκαθίσταται
στὸ ἡγεμονικόν μέρος τῆς ψυχῆς. Ἐάν ὁμως ὁ προφήτης διαπράξει ἔργα ἀνάξια
τοῦ ἁγίου πνεύματος, αὐτὸ τὸν ἐγκαταλείπει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ ἡγεμονικόν
του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσει ὁ ἄνθρωπος τὴν προφητικὴ του δύναμη (βλ. Ὁμιλία
εἰς Α' Βασ. 9· ΒΕΠ 11,234). Ἄρα τὸ προφητικὸ χάρισμα ὀφείλεται ἀποκλειστικά
στὴν ἐνέργεια τοῦ ἐντός τοῦ προφήτου ἐγκατεστημένου οὕτως εἰπεῖν πνεύματος.

Γιὰ τὰ ἑλληνικὰ χρηστήρια καὶ μαντεῖα ὁ Ὀριγένης καταφέρεται μὲ δριμύτητα
ἐναντίον τους, λέγοντας ὅτι ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουν θεοί, ἀλλὰ <<δαίμονές τινες
φαῦλοι καὶ πνεύματα ἐχθρὰ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων καὶ καλύοντα τὴν τῆς
ψυχῆς ἀνοδον>> (Κατὰ Κέλσου Ζ' 3· ΒΕΠ 10,125). Ὅπως δὲ ὁμως οἱ
χαρακτηρισμοὶ του εἶναι ὑπερβολικοί, ἂν καὶ στὴν ἐποχὴ του τὰ Μαντεῖα
πράγματι εὕρισκοντο σὲ περίοδο παρακμῆς.

Ἀξιοσημείωτη εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς φράση: <<Οὐκ, εἴ τις προφητεύει, προφήτης·
ἀλλ' εἴ τις προφήτης, αὐτός προφητεύει>> (ΒΕΠ 12,386). Τὸ νόημα εἶναι, ὅτι ἐάν
κάποιος προφητεύει, ἦτοι ὀμιλεῖ ἐν πνεύματι, δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ἀληθινός
προφήτης, διότι πιθανόν νὰ ὑπαισέρχωνται πονηρὰ πνεύματα. Ἀλλὰ ἐάν κάποιος
εἶναι ἀληθινός προφήτης, αὐτὸς προφητεύει ὀρθά, ἦτοι ἐπαληθεύουν οἱ προφη-
τεῖες του.

Ὡς πρὸς τὴν παρουσία τῶν ἀοράτων πνευμάτων στὸν κόσμον μας, ὁ Ὀριγένης
γράφει τὰ ἐξῆς: <<Ἐχει κάποια ὠφέλιμη χάρις ὁ τόπος τῆς προσευχῆς, ὁ χώρος
τῆς ὁμαδικῆς συνάθροισης τῶν πιστῶν, ὅπως φαίνεται, καὶ ἀγγελικὲς δυνάμεις
ἐφίστανται στίς συγκεντρώσεις τῶν πιστῶν, καὶ ἡ δύναμη τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου
καὶ Σωτῆρος μας, μάλιστα δὲ καὶ πνεύματα ἁγίων. Νομίζω δὲ ὅτι
(παρευρίσκονται) καὶ πνεύματα προκοιμηθέντων, διότι εἶναι σαφές ὅτι καὶ
στὴν ζωὴ περιέρχονται (<<ἐν τῷ βίῳ περιόντων>>, ἦτοι κυκλοφορούντων μεταξὺ
τῶν ἀνθρώπων), ἂν καὶ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ εἰποῦμε τὸ πῶς γίνεται αὐτό...
Ὡστε κάθε συγκέντρωση ἁγίων ἀνδρῶν εἶναι διπλῆ ἐκκλησία, ἢ μὲν τῶν
ἀνθρώπων ἢ δὲ τῶν ἀγγέλων>> (Περὶ Εὐχῆς 5· ΒΕΠ 10,304).

Στὰ πνευματικὰ σώματα ἀναφέρεται σχολιάζοντας τὸ χωρίο <<πᾶν γόνυ
κάμψη... κλπ.>> (Φίλιπ. 2,10): <<τὰ σώματα τῶν ἐπουρανίων ἔχουν σχηματισθῆ
σάν νὰ ἔχουν καὶ γόνατα σωματικά, χωρὶς νὰ ὑπονοεῖται κάτι τέτοιο, διότι
ἐκεῖνοι ποὺ πραγματεύθησαν ἀκριβῶς περὶ αὐτῶν τῶν σωμάτων, ἔχουν ἀποδείξει
ὅτι εἶναι σφαιρικά>>. Ὡς πρὸς δὲ τίς ἀνθρωπομορφικὲς ἐμφανίσεις τῶν
πνευμάτων ἢ φασμάτων συμπληρώνει: <<Σφόδρα ἀνοήτως θὰ παραπλανηθῆ
κάποιος, ἐάν νομίζει ὅτι, ὅπως στὰ ἀγάλματα, μόνον ἡ ἐπιφάνεια εἶναι
ἀνθρωποειδής, ὄχι ὁμως καὶ τὰ εὕρισκόμενα στὸ βάθος>> (Περὶ εὐχῆς 3· ΒΕΠ
10,303). Δηλαδή τὸ φάσμα ἐνός πνεύματος δὲν ἔχει μόνον ἐξωτερικὴ ὁμοιότητα

σάν ένα άνθρωποιδές κέλφος, αλλά διαθέτει καί τήν αντίστοιχη έσωτερική οργανική δομή, σάν τέλεια όντότητα.

Σημειώτέον ότι ή περί σφαιροειδών σωμάτων διδασκαλία του Ώριγένη άπετέλεσε μία από τίς κατηγορίες έναντίον του. Από τό προηγούμενο απόσπασμα όμως φαίνεται ότι δέν ήταν άκριβώς δική του θεωρία, αλλά άλλων άγνώστων έρευνητών, οί όποιοι είχαν έξετάσει ένδελεχώς τά πνευματικά σώματα καί είχαν άποδείξει τό σφαιροειδές (άκριβέστερα, έλλειψοειδές) σχήμα τους. Τά σχετικά έργα τους όμως, σάν πτυχές τής άπόρρητης διδασκαλίας, παρέμειναν στήν άφάνεια.

Κατά τήν παράδοση, ό Ώριγένης καί οί θεωρίες του καταδικάστηκαν από τήν Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο, τό 553 μ.Χ. επί Ίουστινιανού. Στο ζήτημα αυτό όμως συμβαίνουν πολλά περίεργα: α) Ο Ώριγένης όσο ζούσε, ούδέποτε κατηγορήθηκε για τίς ιδέες του. Ήταν μάλιστα για 30 χρόνια ό διευθυντής καί κυριώτερος διδάσκαλος τής Κατηχητικής Σχολής στήν Άλεξάνδρεια. β) Μετά τόν θάνατό του ούδέποτε κατηγορήθηκε από τούς μεγάλους Πατέρες τής Έκκλησίας, πού τόν θεωρούσαν χαλκέντερο στυλοβάτη τής Όρθοδόξου Πίστεως. γ) Τά έπίσημα Πρακτικά τής Ε΄ Οίκ. Συνόδου δέν αναφέρονται στόν Ώριγένη, άφου άλλωστε ή Σύνοδος αυτή συγκλήθηκε για έντελώς διαφορετικά θέματα⁽¹⁾. Τό πώς καί γιατί συνδέθηκε μέ αυτήν ή καταδική του Ώριγένη, άποτελεί ένα ιστορικό-θεολογικό πρόβλημα, στό όποιο δέν έχει δοθή μέχρι σήμερα ίκανοποιητική άπάντηση.

Η μοναδική έπίσημη κατά κάποιον τρόπο μαρτυρία για τήν καταδική, είναι ένα <<άδέσποτο>> έγγραφο από τήν Βιβλιοθήκη τής Βιέννης, μέ τήν έπιγραφή: <<Τών άγιών ρξε΄ Πατέρων τής έν Κωνσταντινουπόλει άγίας πέμπτης συνόδου κανόνες δέκα πέντε>>. Όπωςδήποτε όμως οί κανόνες αυτοί δέν άνήκουν στήν κανονική σύνοδο, αλλά, κατά τήν έπικρατέστερη έκδοχή, σέ κάποια έκτός συνόδου συνεδρίαση των 165 Πατέρων. Συνεπώς ή άπόφαση τής καταδικής δέν μπορεί νά θεωρηθή άπόφαση Οικουμενικής συνόδου, αλλά ένδημούσης συνόδου⁽²⁾ καί μάλιστα κατ' έντολή του Ίουστινιανού, ό όποιος στό Γράμμα του προς τήν σύνοδο λέγει:

<<Προτρέπομεν ύμάς, εις έν συνηγμένους, έπιμελώς έντυχεϊν τή ύποτεταγμένη έκθέσει, καί έκαστον των αυτού κεφαλαίων κατακρίναι τε καί αναθεματίσαι μετά του δυσσεβοϋς Ώριγένους καί πάντων των τά τοιαύτα φρονούντων, ή φρονησόντων εις τέλος>>⁽³⁾. [Σας προτρέπομε, καθώς είστε συγκεντρωμένοι μαζί, νά μελετήσετε έπιμελώς τήν συνημμένη έκθεση (τόν λίβελλο των ώριγενιστικών κακοδοξιών) καί κάθε κεφάλαιό του νά κατακρίνετε καί νά αναθεματίσετε, μαζί μέ τόν δυσσεβή Ώριγένη καί όλους όσους πιστεύουν αυτά τά πράγματα ή θά πιστέψουν στό μέλλον].

Άς αναρωτηθούμε κατ' άρχήν ποιό κύρος μπορεί νά έχει μία κατά παραγγελίαν καταδική (άσχετα άν είναι όρθή ή όχι), καί κατά πόσον οί έπίσκοποι μπορούσαν νά άντιδράσουν στήν έντολή του αυτοκράτορα.

Σέ ένα άνώνυμο χρονικό για τήν σύνοδο αυτή διαβάζομε τά έξής: <<... αλλά

καί ἄλλα τινά παράτισιν ἐν τῷ κρυπτῷ κατεχόμενα τελείως οὐκ ἐθριαμβεύθησαν ἐπὶ συνόδῳ, εἰ καί τινες τῶν ἁγίων πατέρων εἶχον αὐτά.... Ὅπηνίκα δέ πολὺν λαὸν τὰ τοιαῦτα πονηρὰ ἐξηπάτησαν βλαστήματα, τηνικαῦτα καὶ αὐτὴ ἡ ἁγία σύνοδος συναθροισθεῖσα τούτους τε καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῖς, καὶ τὰς αὐτῶν βλασφημίας ἀναθεμάτισεν»⁽⁴⁾. [Ἄλλά καὶ μερικά ἄλλα πού διετηροῦντο κρυφά, στό τέλος δέν ἐπεκράτησαν σέ μία σύνοδο, ἂν καί μερικοί ἀπό τοὺς ἁγίους πατέρες τὰ ἐπίστευαν.... Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ τοιαῦτα πονηρὰ ζιζάνια ἐξαπάτησαν πολὺν κόσμον, γι' αὐτὸ ἡ ἁγία σύνοδος συναθροισθεῖσα ἀναθεμάτισε αὐτούς καὶ τοὺς ὁμόφρονες αὐτῶν καὶ τίς βλασφημίες των].

Ἦπῃρχαν λοιπὸν μερικοί ἐπίσκοποι ἀπὸ τοὺς συμμετασχόντας στήν σύνοδο, οἱ ὅποιοι ἐπίστευαν στήν διδασκαλία τοῦ Ὁριγένη. Ἀποτελοῦσαν ὁμως τήν μειοψηφία καὶ ἐπὶ πλέον ὑπῆρχε ἡ ὑψηλὴ ἐντολή τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ νά ἐκδοθῆ καταδικαστική ἀπόφαση. Κάτω ὁμως ἀπὸ τίς λέξεις <<οὐκ ἐθριαμβεύθησαν ἐπὶ συνόδῳ>> ἀντιλαμβάνεται κανεῖς ὅποια διαμάχη ἔλαβε χώραν μεταξύ τῶν ὀλίγων ὁπαδῶν τοῦ Ὁριγένη καὶ τῶν ὑποστηριζόντων τίς ἀντίθετες ἀπόψεις. Οἱ πρῶτοι προσπάθησαν νά ἐπιβληθοῦν, μέσα στό δξυμένο θεολογικό κλίμα τῆς ἐποχῆς, ἄλλά οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἐφάνησαν ἀνένδοτοι. Ἐτσι ἐπεκράτησαν οἱ δεῦτεροι καὶ <<οὐκ ἐθριαμβεύθησαν>> οἱ ὠριγενιστές.

Ὅπως δείχνουν τὰ πράγματα, κατὰ τήν σύνοδο αὐτὴ συνέβησαν φοβερά γεγονότα καὶ ἔλαβαν χώρα δξύτατες ἀντιπαραθέσεις. Αὐτὸς ἴσως εἶναι ὁ λόγος πού τὰ πρακτικά τῆς οὐδέποτε δημοσιεύθησαν, ἡ δέ καταδίκη τοῦ Ὁριγένη προσαρτήθηκε σάν ἀπόφαση τῆς Ἐ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (553 μ.Χ.), ἡ ὅποια ὁμως, ὅπως εἶπαμε εἶχε συγκληθῆ γιὰ ἐντελῶς διαφορετικά θέματα, καὶ στά πρακτικά τῆς δέν συμπεριλαμβάνεται ἡ καταδίκη αὐτῆς⁽⁵⁾.

Εἶναι καιρὸς, λοιπὸν, νά ἀναθεωρηθῆ ἡ τυπικὰ ἐπίσημη θέση τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν Ὁριγένη, ἀφοῦ μάλιστα πολλοὶ θεολόγοι ἀνεγνωρισμένου κύρους, ἔλληνες καὶ ξένοι, ἀναγνωρίζουν τήν μέγιστη προσφορά του σάν στυλοβάτη τοῦ Χριστιανισμοῦ.

(1) Τὰ θέματα αὐτὰ ἦσαν τὰ λεγόμενα <<Τρία Κεφάλαια>>, ἦτοι οἱ τρεῖς προσωπικότητες: ὁ Θεόδωρος ἐπίσκοπος Μοφουστίας (392-428 μ.Χ.), ὁ Θεοδώρητος ἐπίσκοπος Κύρου (428-457 μ.Χ.), καὶ ὁ Ἰβας μητροπολίτης Ἐδέσσης (434-458 μ.Χ.). Σύζεται τὸ λατινικὸ κείμενο τῶν Πρακτικῶν, τοῦ ὁποίου μετὰφρασαν ἐδημοσίευσεν ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος στό βιβλίον του: *Ἡ Πέμπτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος*, Ἀθήναι 1985.

(2) <<Εὐδημοῦσα>> λεγόταν ἡ σύνοδος πού ἀπαρτίζετο ἀπὸ ὄσους ἐπισκόπους εὐρίσκοντο περιστάσιακά στήν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπεφάσιζε γιὰ τρέχοντα ζητήματα.

(3) <<Πρακτικά τῶν Ἁγίων καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων>>, Ἐκδ. Καλύδης Τιμίου Προδρόμου, Ἅγιον Ὅρος, Τομ. Β', σελ. 398.

(4) <<Πρακτικά>>, ἐνδ. ἀν. σελ. 428.

(5) Σέ ἄλλο ἔργο τοῦ γράφοντος διερευνᾶται ἐξονυχιστικά ἡ ἕλη ὑπόθεση, βάσει τῶν κειμένων τῆς ἐποχῆς, καὶ δίδεται ἀναλυτικώτερη ἀπάντηση στά σχετικὰ προβλήματα.

6. Μέγας Ἄθανάσιος (295-373 μ.Χ.)

Ἀναπτύσσοντας τίς ἀπόψεις του γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς ὁ Μέγας Ἄθανάσιος λέγει: <<Εἰ γὰρ καὶ ὅτε τὸ σῶμα ἐπιβέβηκε καὶ συνδέεται τούτῳ, οὐ κατὰ τὴν τοῦ σώματος μικρότητα συστέλλεται καὶ συμμετρεῖται, ἀλλὰ πολλάκις, ἐπὶ κλίνης τούτου κειμένου καὶ μὴ κινουμένου, ἀλλ' ὡς ἐν θανάτῳ κοιμωμένου, αὕτη κατὰ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν γρηγορεῖ, καὶ ὑπερεκβαίνει τὴν τοῦ σώματος φύσιν· καὶ ὡσπερ ἀποδημοῦσα τούτου, μένουσα ἐν τῷ σώματι, τὰ ὑπὲρ γῆν φαντάζεται καὶ θεωρεῖ, πολλάκις δὲ καὶ τοῖς ἔξω τῶν γηϊνῶν σωμάτων ἁγίοις καὶ ἀγγέλοις συναντᾷ, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνεῖται τῇ τοῦ νοῦ θαρροῦσα καθαρότητι...>> (Λόγος κατὰ Ἑλλήνων 33· ΒΕΠ 30,59).

[Διότι καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ ἐπιβιάστηκε στὸ σῶμα καὶ συνδέθηκε μὲ αὐτό, δὲν συστέλλεται ἀνάλογα μὲ τὴν μικρότητα τοῦ σώματος ἀποκτώντας τὰ μέτρα του, ἀλλὰ πολλές φορές ὅταν αὐτὸ βρίσκεται ἀκίνητο στὴν κλίνη, σάν σὲ θάνατο, αὕτη ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμὴ τῆς γρηγορεῖ, ὑπερβαίνει τὴν φύση τοῦ σώματος, καὶ σάν νὰ ἀποδημεῖ ἀπὸ αὐτό, μένοντας μέσα στὸ σῶμα, φαντάζεται καὶ βλέπει τὰ ὑπεράνω τῆς γῆς, πολλές φορές δὲ συναντᾷ καὶ ἁγίους καὶ ἀγγέλους, εὐρισκόμενους ἔξω ἀπὸ τὰ γῆινα σώματα, καὶ πρὸς αὐτοὺς φθάνει, ἐνθαρρυνόμενη ἀπὸ τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ].

Πρόκειται γιὰ τὸ φαινόμενο τῆς διαστολῆς τῆς ψυχῆς, ὅταν χωρὶς νὰ χάνει τὴν ἐπαφὴ τῆς μὲ τὸ σῶμα, ἐπισκέπτεται πνευματικούς χώρους καὶ συνομιλεῖ μὲ πνευματικὲς ὀντότητες (ἁγίους, ἀγγέλους, ἢ ἀπλὲς ψυχές). Στὸν ἴδιο Λόγο του (Κεφ. 31), τονίζει ὅτι ἀπὸ τίς συναντήσεις αὐτές ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίζει τὰ μελλοντικὰ γεγονότα.

Σὲ ἓνα ἄλλο ἀμφιβαλλόμενο ἔργο, ἐπιγραφόμενο <<Πρὸς Ἀντίοχον Ἄρχοντα>>, ὁ συγγραφέας ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ ψυχές τῶν ἀποθνησκόντων δὲν ἔχουν πλέον καμμία σχέση μὲ τὴν Γῆ. Στὸ ἐρώτημα δέ, πῶς ἐπιφαίνονται οἱ ἅγιοι στοὺς ναοὺς, ἀπαντᾷ: <<Αἱ ἐν τοῖς ναοῖς καὶ σωροῖς τῶν ἁγίων γινόμεναι ἐπισκιάσεις καὶ ὄπτασιαι οὐ διὰ τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων γίνονται, ἀλλὰ δι' ἀγγέλων ἁγίων μετασηματιζομένων εἰς τὸ εἶδος τῶν ἁγίων>> (ΒΕΠ 35,107). [Οἱ ἐπισκιάσεις καὶ ὄπτασιες ποὺ γίνονται στοὺς ναοὺς καὶ τίς σωροὺς τῶν ἁγίων, δὲν γίνονται διὰ τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων, ἀλλὰ διὰ ἀγγέλων μετασηματιζομένων στὴν μορφή τῶν ἁγίων].

Δὲν θὰ ἐξετάσωμε τὴν ὀρθότητα ἢ μὴ τοῦ ἐπιχειρήματος, ἀλλὰ ἐπισημαίνομε πρῶτον ὅτι οἱ ἐμφανίσεις ἐθεωροῦντο κοινὸ φαινόμενο τῆς ἀγιότητος, καὶ δεύτερον τὴν ἀντίληψη ὅτι οἱ ἄγγελοι μποροῦν νὰ λαμβάνουν τὴν μορφή ὅποιοιδήποτε ἁγίου (ἐπομένως καὶ ὅποιοιδήποτε ἀνθρώπου) καὶ νὰ φαίνονται σάν νὰ ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Στὶς βιογραφίες τῶν ἀσκητῶν ἀναφέρονται πολλές ἐμφανίσεις πνευματικῶν ὄντοτήτων, καὶ ἀπὸ τίς δύο παρατάξεις. Ὑπῆρχε λοιπὸν ἔντονο τὸ πρόβλημα, πῶς μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ κάποιος ἕαν τὸ ἐμφανιζόμενο πνεῦμα εἶναι ἀγαθὸ ἢ πονηρὸ. Σὲ αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ὁ Μ. Ἄθανάσιος δίνει μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσα

ἀπάντησι, ἀπό τήν ὁποία λόγω τῆς γενικώτερης σημασίας τῆς, παραθέτομε ἕνα ἔκτενές ἀπόσπασμα:

<<Ἡ διάγνωσις τῆς παρουσίας τῶν ἀγαθῶν καί τῶν φαύλων (πνευμάτων) εἶναι εὐχερής καί εὐκόλη, ὅπως ἔχει δώσει ὁ Θεός. Διότι ἡ μὲν ὄπτασις τῶν ἀγίων δέν εἶναι τεταραγμένη. Διότι δέν θά φιλονικήσει, οὔτε θά κραυγάσει, οὔτε θά ἀκούσει κάποιος τήν φωνή τους. Γίνεται δέ μέ ἡσυχία καί πραότητα, ὥστε ἀμέσως φέρνει στήν ψυχή χαρά καί ἀγαλλίασι καί θάρρος· διότι εἶναι μαζί τους ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος εἶναι χαρά γιά μᾶς, τοῦ δέ Θεοῦ Πατρός ἡ δύναμις· οἱ δέ λογισμοί τῆς ψυχῆς παραμένουν ἀτάραχοι καί ἀκύμαντοι, ὥστε καταυγαζόμενη ἀπό αὐτήν νά θεωρεῖ τοὺς ἐμφανισθέντας. Διότι καί πόθος τῶν θείων καί τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὑπείσέρχεται στήν ψυχή, καί θά ἤθελε νά συναναστραφῆ μέ αὐτούς, ἐάν ἀποχωροῦσε μαζί τους. Ἐάν δέ μερικοί, σάν ἄνθρωποι, φοβηθοῦν τήν ὄπτασις τῶν καλῶν, οἱ ἐμφανιζόμενοι ἀφαιροῦν ἀμέσως τόν φόβο διά τῆς ἀγάπης, ὅπως ἔκανε ὁ Γαβριήλ στόν Ζαχαρία, καί ὁ ἐμφανισθείς ἄγγελος στό Θεῖο μνημεῖο στίς γυναῖκες, καί αὐτός πού εἶπε στοὺς ποιμένες <<Μὴ φοβεῖσθε>>. Διότι ὁ φόβος γιά ἐκείνους δέν γίνεται ἀπό δεινά τῆς ψυχῆς, ἀλλά ἀπό τήν ἐπίγνωσι τῆς παρουσίας τῶν ἀνωτέρων. Τοιαύτη λοιπόν εἶναι ἡ ὄπτασις τῶν ἀγίων.

>>Ἡ δέ τῶν φαύλων ἐπιδρομή καί φαντασία εἶναι τεταραγμένη, μετά κτύπου καί ἤχου καί κραυγῆς, σάν νά γίνεται κίνησι ἀπαιδευτῶν νέων καί ληστῶν. Ἀπό αὐτά ἀμέσως προκαλεῖται δειλία ψυχῆς, ταραχή καί ἀταξία λογισμῶν, κατῆφεια, μῖσος πρὸς τοὺς ἀσκητές, ἀκηδία, λύπη, ἀνάμνησι τῶν οἰκειῶν, καί φόβος θανάτου· ἀκολουθῶς δέ ἐπιθυμία κακῶν, ὀλιγοψία πρὸς τήν ἀρετή, καί ἀκαταστασία τοῦ ἤθους.

>>Ὅταν λοιπόν βλέποντας κάποιον φοβηθῆτε, ἐάν μὲν ἀφαιρεθῆ ἀμέσως ὁ φόβος καί ἀντί ἐκείνου σᾶς καταλάβῃ ἀνεκκλάλητη χαρά καί εὐθυμία καί θάρρος καί ἀνάκτησι δυνάμεων καί ἀταραξία λογισμῶν καί τά ἄλλα ὅσα προεῖπα, ἀνδρεία καί ἀγάπη πρὸς τόν Θεό, νά ἀναθαρρήσετε καί νά προσεύχεσθε, διότι ἡ χαρά καί ἡ κατάστασι τῆς ψυχῆς ἀποδεικνύουν τήν ἀγιότητα τοῦ παρευρισκόμενου... Ἐάν δέ ὅταν φανοῦν κάποιος γίνῃ ταραχή καί κτύπος ἔξωθεν καί φαντασία κοσμική καί ἀπειλή θανάτου καί ὅσα προεῖπα, νά γνωρίζετε ὅτι εἶναι ἔφοδος τῶν φαύλων.

>>Διότι καί τό ἐξῆς γνώρισμα νά ἔχετε ὑπ' ὄψι σας: Ἐάν ἐπιμένει νά δειλιά ἡ ψυχή, πρόκειται γιά παρουσία τῶν ἐχθρῶν. Διότι οἱ δαίμονες δέν ἀφαιροῦν τήν δειλία ὅσων φοβηθοῦν... ἀλλά ὅταν ἰδοῦν δειλιῶντες αὐξάνουν περισσότερο τίς φαντασίες, γιά νά τοὺς κάνουν νά καθήσουν πιό ζαρωμένοι ἀπό τόν φόβο...>> (*Βίος καί Πολιτεία τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου* 35-37· ΒΕΠ 33,30).

Τά ἀνωτέρω ἀναφέρονται σάν λόγοι τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος κατά τόν Μ. Ἀθανάσιον εἶχε τό <<χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων>> καί πολλές φορές ἐξουδετέρωσε τίς ἐμφανίσεις πονηρῶν πνευμάτων. Ἄρα ὅσα λέγει, προέρχονται ἀπό τήν ἀμεση ἐμπειρία του καί δέν εἶναι ἀπλῶς θεωρητικές ὑποθέσεις.

Ἀνάλογες περιγραφές τῶν συμπτωμάτων πού προκαλεῖ ἡ παρουσία τῶν

πονηρῶν ἢ τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων δίδει ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων (313-387). Παραθέτομε καί αὐτό τό κείμενο λόγω τῆς συναφείας του μέ τό προηγούμενο:

<<Ὁ μέν ἀκάθαρτος δαίμων ὅταν ἔρχεται ἐπί ψυχὴν ἀνθρώπου, ἔρχεται ὡς λύκος αἰμοβόρος ἐπί πρόβατον. Ἡ παρουσία εἶναι ἀγριώτατη καί ἡ αἴσθησις βαρύτερη. Ἡ διάνοια σκοτιζέται. Καί ἡ ἐφοδος ἄδικη, καί ἡ ἀρπαγή ξένου κτήματος· διότι βιάζεται νά χρησιμοποιήσῃ τό ξένο σῶμα σάν δικό του.

>>Καταβάλλει τόν σταθερόν, διότι εἶναι οἰκεῖος τοῦ πεσόντος ἐξ οὐρανοῦ. Παρατρέπει τήν γλῶσσα· στρεβλώνει τά χεῖλη· βγαίνει ἀφρός ἀντί λόγων· συσκοτιζέται ὁ ἄνθρωπος. Ἄνοιγει ὁ ὀφθαλμός καί δι' αὐτοῦ δέν βλέπει ἡ ψυχὴ. Καί τρέμει ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος ὅπως στόν θάνατο...

>>Τό πνεῦμα τό ἅγιον δέν εἶναι τοιοῦτον· μή γένοιτο. Διότι ἀπεναντίας τά πράγματα συντελοῦν πρός τό ἀγαθό καί σωτηριῶδες. Πρῶτον μέν ἡ παρουσία εἶναι ἡμερῆ, ἡ ἀντίληψη εὐώδης, τό φορτίο ἐλαφρότατο. Πρό τῆς παρουσίας ἀστράπτουν ἀκτίνες φωτός καί γνώσεως. Διότι σάν γνήσιος κηδεμόνας ἔρχεται νά σώσει, νά θεραπεύσει, νά διδάξῃ, νά νοουθήσῃ, νά ἐνισχύσει, νά παρακαλέσει, νά φωτίσει τήν διάνοια πρῶτα τοῦ δεχόμενου καί ὕστερα μέσω αὐτοῦ τῶν ἄλλων. Καί ὅπως ὅταν κάποιος βρίσκεται στό σκοτάδι καί ξαφνικά βλέποντας τόν ἥλιο φωτίζεται ὁ σωματικός ὀφθαλμός καί βλέπει ὅσα δέν ἐβλεπε φανερά, ἔτσι καί ὁ καταξιωθεῖς τοῦ ἁγίου πνεύματος φωτίζεται στήν ψυχὴ καί βλέπει ὑπερανθρώπως ὅσα δέν ἐγνώριζε. Τό σῶμα εἶναι στή γῆ καί ἡ ψυχὴ κατοπτρίζεται στους οὐρανούς.

>>Βλέπει ὅπως ὁ Ἡσαΐας τόν Κύριον καθήμενον ἐπί θρόνου ὑψηλοῦ καί ἐπηρμένου, καί βλέπει ὅπως ὁ Ἰεζεκιήλ τόν εὐρισκόμενο ἐπί τῶν χερουβίμ· βλέπει ὅπως ὁ Δανιήλ μυριάδες μυριάδων καί χιλιάδες χιλιάδων. Καί ὁ μικρός ἄνθρωπος βλέπει τήν ἀρχή καί τό τέλος τοῦ κόσμου, τήν μεσότητά τῶν χρόνων καί τίς διαδοχές τῶν βασιλείων. Ἐγνώρισε ὅσα δέν ἔμαθε ποτέ. Διότι παρίσταται ὁ ἀληθινός φωτοδότης. Μέσα σέ τοίχους ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά ἡ δύναμη τῆς γνώσεως ἐκπέμπεται μακράν, καί βλέπει καί ὅσα γίνονται ἀπό ἄλλους>> (Κυρίλλου, *Κατήχησις* ΙΣΤ' 15-16· ΒΕΠ 39,207).

Βεβαίως τά ἀνωτέρω φαινόμενα δέν ἐμφανίζονται ὅλα μαζί πάντοτε, οὔτε στήν ἴδια ἐνταση. Κάθε φορά δημιουργοῦνται ἰδιαίτερα συναισθήματα καί καταστάσεις, ἀλλά ὁ διαχωρισμός μεταξύ θετικῶν καί ἀρνητικῶν εἶναι σαφέστατος, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος ἀποκτώντας σχετική πείρα, μπορεῖ νά φθάσει στό σημεῖο τῆς ἄμεσης διάκρισης τῶν πνευμάτων πού ἐμφανίζονται ἢ ὅπωςδήποτε τόν ἐπηρεάζουν.

7. Μέγας Βασίλειος (330-378 μ.Χ.)

Ὁ Μ. Βασίλειος δίδει μία θαυμάσια ἀνάλυση τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος στό Προοίμιον τῆς <<Ἐρμηνείας εἰς τόν Προφήτην Ἡσαΐαν>> (ΒΕΠ 56,49 κ.έ), ἀπό ὅπου ἀντλοῦμε τά κυριώτερα ἀποσπάσματα:

Κατ' ἀρχὴν ἀναφέρει τίς δύο βασικές προϋποθέσεις τῆς προφητείας: <<Μέγα μὲν καὶ πρῶτον χάρισμα καὶ ψυχῆς ἄκρας κεκαθαρωμένης δεόμενον, χωρῆσαι τὴν θεῖαν ἐπίπνοιαν πρὸς τὸ προφητεῦν τὰ τοῦ Θεοῦ. Δεύτερον..., τὸ κατακοῦειν τοῦ βουλήματος τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ μὴ παραστοχάζεσθαι τῆς διανοίας τῶν λεγομένων, ἀλλ' εὐθυβόλως ἐπ' αὐτὴν ὀδηγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ οἰκονομήσαντος πνεύματος γραφῆναι τὴν προφητείαν, ὀδηγούντος καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ὑποδεξαμένων τὸ τῆς γνώσεως χάρισμα>> (σελ. 49).

[Μεγάλο μὲν καὶ πρωταρχικὸ χάρισμα, πού χρειάζεται ἄκρα καθαρότητα τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ χωρέσει τὴν θεῖα ἐπίπνοια στό νὰ προφητεῦει τὰ τοῦ Θεοῦ. Δεύτερον, τὸ νὰ ἀκούει καλὰ τὸ νόημα τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ νὰ μὴ διαστρεβλῶνει τὴν ἔννοια τῶν λεγομένων, ἀλλὰ ἐπακριβῶς νὰ ὀδηγεῖται σὲ αὐτὴν ἀπὸ τὸ πνεῦμα πού κατευθύνει στό νὰ γραφῆ ἡ προφητεία, τὸ ὁποῖο ὀδηγεῖ καὶ τὴν διάνοια τῶν ὑποδεχθέντων τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως].

Σαφῶς, λοιπόν, ἡ προφητεία ὑπαγορεύεται ὑπὸ ἐνός πνεύματος, ὁ δὲ προφήτης ἀκούει προσεκτικὰ καὶ καταγράφει ἐπακριβῶς τίς ἔννοιες τῶν λεγομένων. Ἐὰν ὁ στοχασμὸς του ἀπασχοληθῆ ἔστω καὶ γιὰ μίαν στιγμὴ μὲ ἄλλες σκέψεις, δὲν θὰ ἀποδώσει μὲ ἀκρίβεια τὸ νόημα τῆς προφητείας. Τὸ ἀκουσμα, βεβαίως, δὲν γίνεται μέσω τῆς φυσικῆς (σωματικῆς) ἀκοῆς, ἀλλὰ μέσω τῆς ψυχικῆς ἀκοῆς, ἥτοι τῆς διακοῆς.

Ἡ καθαρὴ τῆς ψυχῆς εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ἀπεικονίζεται μὲ ἀκρίβεια ἡ θεῖα ἐνέργεια: <<Πῶς προφήτευαν οἱ καθαρὲς καὶ διανυγεῖς ψυχές; Ἐγίνοντο σάν κάτοπτρα τῆς θεῖας ἐνέργειας, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύουν ἔντονη καὶ ἀσύγχυτη τὴν ἐμφάνισή της, χωρὶς νὰ θολώνεται ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σάρκας>> (στό ἴδιο, σελ. 50).

Τίς δύο αὐτές ιδιότητες μποροῦμε νὰ τίς παρομοιάσουμε μὲ τὴν λειτουργία τοῦ ραδιοφώνου. Γιὰ νὰ ἀποδώσει ἀκριβῶς ἓνα ραδιόφωνο τὴν ὁμιλία, πρέπει πρῶτα νὰ λειτουργεῖ σωστά ὁ μηχανισμὸς του, ὥστε νὰ ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν ἀσύγχυτο καὶ ἀθόλωτο κάτοπτρο τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ κύματος, χωρὶς νὰ τὸ ἀλλοιώνει. Δεύτερον, ὁ μηχανισμὸς νὰ εἶναι συντονισμένος ἀκριβῶς στὴν συχνότητα τοῦ ἐκπεμπόμενου σήματος, διότι ἡ ἐλάχιστη παρέκκλιση διακόπτει τὴν ἀναμετάδοση. (Ἡ πρώτη προϋπόθεση ἀντιστοιχεῖ στὴν καθαρὴ τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ δευτέρα στό <<κατακοῦειν τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ πνεύματος>>. Ἡ δὲ διάσπαση τῆς διανοίας ἀπὸ ἀλλότριες σκέψεις, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν παρεμβολὴ παρασίτων, πού ἀλλοιώνουν τὴν καθαρὴ τῆς μετάδοσης).

Βάσει τῶν ἀνωτέρω καθορίζεται ἡ ἀκριβῆς ἔννοια τοῦ προφήτου: <<Ὁ μὲν γάρ παρέχων ἑαυτὸν ἄξιον ὄργανον τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ πνεύματος, προφήτης ἐστίν· ὁ δὲ τὴν δύναμιν τῶν ἀπαγγελομένων συνεισάγων ἐκδεχόμενος, τὸ χάρισμα ἔχει τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων>> (σελ. 49). [Ἐκεῖνος μὲν πού παρέχει τὸν ἑαυτό του σάν ἄξιο ὄργανο στὴν ἐνέργεια τοῦ πνεύματος, εἶναι προφήτης· ἐκεῖνος δὲ πού ἐρμηνεύει μὲ σύνεση τὴν ὀρθότητα τῶν ἀπαγγελομένων, ἔχει τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων].

Σὲ μερικές περιπτώσεις, ὅταν ὑπάρχει κάποια σκοπιμότητα, ἡ θεῖα ἐνέργεια

ἀποκαλύπτεται προφητικῶς καί μέσω ἀνθρώπων πού δέν εἶναι ἄξιοι, ὅπως ὁ Βαλαάμ καί ὁ Καϊάφας, ἐπειδή αὐτοί μπορούσαν νά ἐπηρεάσουν πολλούς ἄλλους ἀνθρώπους. Αὐτή ὁμως ἡ κατ' ἐξάιρεσιν προφητεία δέν ἔχει διάρκεια, ἀφοῦ τά ἄτομα δέν ἔχουν καθαρότητα ψυχῆς οὔτε διαύγεια τοῦ νοῦ.

Ἀκολουθῶς ὁ Μ. Βασίλειος ἀντιτίθεται στήν προφητεία ἐν ἐκστάσει, διότι τότε, λέγει, ὁ θεόληπτος γίνεται ἔκφρων, ἐξίσταται τῆς οἰκείας διανοίας καί ἐνῶ ὠφελεῖ τοὺς ἄλλους, ὁ ἴδιος δέν ὠφελεῖται ἀπό τοὺς λόγους του. Δέν ἔχει κανένα σκοπό, λέγει, ἀπό τό πνεῦμα τῆς σοφίας νά γίνεται ὁ προφητεῶν παραπλήσιος ἐνός μαινόμενου, καί ἀπό τό πνεῦμα τῆς γνώσεως νά ἀποβάλλει τήν ἱκανότητα νά παρακολουθεῖ τά λεγόμενα.

Ὅπως τό φῶς, συνεχίζει, δέν δημιουργεῖ τυφλότητα, ἀλλά διεγείρει τήν ἐκ φύσεως ὑπάρχουσαν ὀρατική δύναμη, ἔτσι καί τό πνεῦμα δέν συσκοτίζει τίς ψυχές, ἀλλά ἀνορθώνει τόν καθαρὸν νοῦν πρὸς τήν θέαση τῶν νοητῶν.

Ἐπάρχει ἡ πονηρὴ δύναμη πού συγχύζει τήν διάνοια, ἐπιβουλευόμενη τήν ἀνθρώπινη φύση, ἀλλά εἶναι ἀσέβεια νά λέγει κάποιος, ὅτι αὐτό γίνεται μέ τήν ἐνέργεια ἐνός θεϊκοῦ πνεύματος.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Μ. Βασίλειος κάνει τόν διαχωρισμό μεταξύ ὁράσεων (ὀραμάτων) καί παροράσεων (ψευδῶν ὀράσεων). Οἱ κατεχόμενοι ἀπό πονηρά πνεύματα, δέν βλέπουν μέ τήν ὄραση τίς φαντασιώσεις πού προκαλοῦν σ' αὐτούς οἱ δαίμονες, ἀλλά αὐτά εἶναι παροράσεις.

Ὅταν οἱ δαιμονιζόμενοι βλέπουν ποταμούς καί βουνά καί θηρία καί ἀνθρώπινες μορφές, αὐτά δέν ὑπάρχουν στήν πραγματικότητα, ἀλλά προέρχονται ἀπό παραφορά καί ἔκσταση τοῦ θολωμένου μυαλοῦ, πού ἔχασε τόν ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ του.

Συνεχίζει δέ: <<Ἐπί μέντοι τῶν ἁγίων οὐχ οὕτως... Ὅρασιν δέ χαριζόμενος ὁ Κύριος οὐκ ἀποτυφλοῖ τόν νοῦν ὃν αὐτός κατεσκεύασεν, ἀλλά φωτίζει αὐτόν καί διαυγέστερον ποιεῖ τῇ παρουσίᾳ τοῦ πνεύματος. Διά τοῦτο γάρ καί οἱ προφῆται ἐχρημάτιζον ὄρωντες, διά τό οἰνοεῖ ἐπιτετάσθαι αὐτοῖς τήν τοῦ νοῦ διάβλεψιν ἐκ τῆς τοῦ φωτίζοντος αὐτούς πνεύματος παρουσίας>> (Ἑρμηνεῖα εἰς τόν Ἡσαΐαν ΙΓ' 254 ΒΕΠ 56,249). [Στούς ἁγίους ἀνθρώπους βέβαια δέν γίνεται ἔτσι... Διότι ὅταν ὁ Κύριος χαρίζει τό ὄραμα, δέν ἀποτυφλώνει τόν νοῦν, τόν ὁποῖον αὐτός δημιούργησε, ἀλλά τόν φωτίζει καί τόν κάνει διαυγέστερον διά τῆς παρουσίας τοῦ πνεύματος. Γι' αὐτό καί οἱ προφῆτες εἶχαν τήν ιδιότητα τῆς διόρασης, διότι ἐπετείνετο σ' αὐτούς ἡ ἱκανότητα τοῦ νοῦ νά βλέπει εὐκρινῶς, ἀπό τήν παρουσία τοῦ πνεύματος πού τοὺς ἐφώτιζε].

Ἐκτός ἀπό τά ὀράματα, λαμβάνουν χώρα καί αὐτοπτικές ἐμφανίσεις τῶν ἀγγέλων, ὡς οὐρανίων δυνάμεων. Ἡ οὐσία αὐτῶν, λέγει, εἶναι <<ἀέριον πνεῦμα>> ἢ <<πῦρ ἄύλον>>, προσθέτοντας: <<διό καί ἐν τόπῳ εἰσὶ καί ὄρατοί γίνονται, ἐν τῷ εἶδει τῶν οἰκειῶν αὐτῶν σωμάτων τοῖς ἁγίοις ἐμφανιζόμενοι>> (Περὶ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος ΙΣΤ' ΒΕΠ 52,263). [Διά τοῦτο ὑπάρχουν ἐν τόπῳ καί γίνονται ὄρατοί, ἐμφανιζόμενοι στοὺς ἁγίους μέ τήν μορφή τῶν οἰκειῶν σωμάτων τους].

8. Γρηγόριος Νύσσης (335-394 μ.Χ.)

Ένα από τὰ συγγράμματα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης εἶναι καί ὁ <<Βίος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ>>. Ἀπό τὰ πολλά φαινόμενα καί θαύματα πού ἀναφέρονται ἐκεῖ, μεταφέρομε τό σημαντικώτερο (βλ. ΒΕΠ 69,300-1).

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος, πρὶν ἀναλάβῃ τὴν ἱερωσύνη, καθόταν μία σκοτεινὴ νύχτα σκεπτόμενος τὰ ζητήματα τῆς πίστεως, διότι ὑπῆρχαν πολλοὶ παραχαράκτες τῆς ἀληθινῆς διδασκαλίας μὲ ἀληθοφανῆ ἐπιχειρήματα, ὥστε καί οἱ συντεοὶ πιστοὶ νὰ ἀμφιβάλλουν. Ξαφνικὰ ἐμφανίστηκε <<καθ' ὕπαρ>> μὲ ἀνθρώπινη μορφή ἕνας γέρον, ἱεροπρεπῆς καί σεβάσιμος. Ἀφοῦ ἠρέμησε τὴν ταραχὴ του, τοῦ εἶπε ὅτι ἐρχεται μὲ θεία ἐντολή, γιὰ νὰ τοῦ διευκρινήσῃ τὰ ἀμφισβητούμενα σημεῖα.

Ταυτόχρονα ἐμφανίστηκε μία γυναικεία ὄντοτητα, λαμπρὴ στὴν ἐμφάνισή, ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ μὴ ἀντέχουν στό φῶς τῆς. Ἀπὸ τὴν συνομιλία μεταξύ τῶν δύο ὄντοτήτων ἀντελήφθη ὅτι ὁ πρῶτος ἦταν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἡ δὲ δευτέρη ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου, κατὰ παράκληση τῆς ὁποίας ὁ Ἰωάννης ἐκφώνησε ἕναν σύντομο λόγο καί κατόπιν ἐξαφανίστηκαν.

Τὸν λόγο κατέγραψε ἀμέσως ὁ Γρηγόριος. Ἀναφερόταν στὶς ιδιότητες τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Τριαδικῆς Θεότητος.

Πρόκειται γιὰ μία ἐξαιρετικῆς σημασίας αὐτοπτικὴ πνευματικὴ ὑπαγόρευση, ἡ ὁποία περικλείει ὁλόκληρη τὴν δογματικὴ θεολογία περὶ τῆς Τριαδικῆς Θεότητος:

<<Εἷς Θεὸς Πατὴρ Λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστῶσης καὶ δυνάμεως καὶ χαρακτήρος αἰδίου, τέλειος, τελείου γεννήτωρ· Πατὴρ Υἱοῦ μονογενοῦς. Εἷς Κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, χαρακτήρ καὶ εἰκὼν τῆς θεότητος, Λόγος ἐνεργός, σοφία τῆς τῶν ὄλων συστάσεως περιεκτικὴ καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητικὴ, Υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινοῦ Πατρός, ἀόρατος ἀοράτου καὶ ἀφθαρτος ἀφθάρτου καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου καὶ αἰδίδιος αἰδίου. Καὶ ἐν Πνεῦμα Ἄγιον, ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχον· καὶ δι' Υἱοῦ πεφηνός, δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις, εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ τελείου τελεία, ζωὴ ζώντων αἰτία, πηγὴ ἁγία, ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγός· ἐν ᾧ φανεροῦται Θεὸς ὁ Πατὴρ, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι· καὶ Θεὸς ὁ Υἱός, ὁ διὰ πάντων· Τριάς τελεία, δόξη καὶ αἰδιότητι καὶ βασιλεία μὴ μεριζομένη μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη>>.

Ἡ ἐμφάνισή τῶν δύο ὑψηλῶν πνευματικῶν ὄντοτήτων ἐπιβεβαιώνει τὴν δυνατὴ τῆς ἄμεσης ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ ἀγαθὰ πνεύματα.

Ένα ἄλλο ἐνδιαφέρον σημεῖο, σχετικὸ μὲ τό θέμα μας, εἶναι ὅτι μὲ τὸν θάνατο ὁ ἄνθρωπος δέν περιέρχεται σὲ κατάσταση ἀφάνειας καὶ ἐκμηδενισμοῦ τῆς ὄντοτήτός του, ἀλλὰ τότε ἀρχίζουν νὰ λειτουργοῦν οἱ ἀνώτερες αἰσθήσεις του, ἀκριβῶς ὅπως μὲ τὴν γέννηση τοῦ βρέφους ἀρχίζουν νὰ λειτουργοῦν οἱ γήινες αἰσθήσεις:

<<Διότι ὅταν οἱ ὠδίνες τοῦ θανάτου ἐκμαιεῦν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν ἄλλη ζωὴ, αὐτοὶ μὲν ὅταν συναντήσουν τό φῶς ἐκεῖνο καὶ ἐλκύσουν ἀπὸ τό

καθαρό πνεῦμα, γνωρίζουν πλέον ἐκ πείρας τὴν μεγάλη διαφορά τῆς ζωῆς ἐκείνης ἀπὸ τὴν τωρινή. Αὐτοὶ δὲ πού παραμένουν στὴν ὑγρὴ αὐτὴ καὶ πλαδαρὴ ζωῆ, σάν ἡμιτελῆ ἔμβρυα καὶ ὄχι ἄνθρωποι, ταλανίζουν τὸν ἀποχωρήσαντα ἀπὸ τὸν χῶρο πού μᾶς συνέχει, σάν νὰ βρέθηκε ἔξω ἀπὸ κάτι ἀγαθό. Δέν γνωρίζουν ὅτι σέ ἐκείνον, ὅπως στὰ γεννώμενα βρέφη, ἀνοίγεται μὲν ὁ ὀφθαλμὸς ὅταν εὑρεθοῦν ἔξω ἀπὸ τὸν χῶρο πού μᾶς συνέχει (πρέπει πάντως νὰ νοεῖ ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦ ὁποῖου διορᾷ τὴν ἀλήθεια τῶν ὄντων), ἀνοίγεται δὲ τὸ ἀκουστικὸ αἰσθητήριο, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπακοῦει τοὺς λόγους πού δέν ἐπιτρέπεται στὸν ἄνθρωπο νὰ λαλήσει, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος (Β΄ Κορ. 12,4), ἀνοίγεται δὲ τὸ στόμα καὶ ἔλκει τὸ καθαρό καὶ ἄυλο πνεῦμα, διὰ τοῦ ὁποῖου τονάεται πρὸς τὴν νοητὴ φωνὴ καὶ τὸν ἀληθινὸ λόγο, ὅταν ἀναμιχθῆ μὲ τὸν ἦχο τῶν ἑορταζόντων στὸν χορὸ τῶν ἁγίων, ἀνάλογα δὲ ἀξιῶνεται καὶ στὴν ἀπόκτηση θείας γεύσεως... Ἐάν λοιπὸν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἐναπόκεινται στοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὸν τοκετὸν διὰ τοῦ θανάτου, τί σκοπὸ ἔχουν τὸ πένθος καὶ ἡ σκυθρωπότητα καὶ ἡ κατῆφεια;>> (Εἰς τοὺς κοιμηθέντας 516· ΒΕΠ 69,134-5).

Ἄρα, στὴν πραγματικότητά ὁ θάνατος εἶναι γέννηση στὸν Οὐρανό. Οἱ ἀποχωροῦντες ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον δέν γίνονται <<νεκροί>>, ἀλλὰ ζωντανεοῦν, ἐφ' ὅσον μὲ τὴν ἀλλαγὴ κατάστασης ἐνεργοποιοῦνται οἱ αἰσθήσεις ἀντίληψης τοῦ ὑπερβατικῆς κόσμου. Ἀκριβῶς αὐτὲς οἱ αἰσθήσεις ἔχουν ἐνεργοποιηθῆ καὶ στὰ άτομα πού ἀποκαλοῦνται μεσάζοντες, χαρισματοῦχοι, προφῆτες κλπ.

Ἀκόμη, ὅπως τονίζει ὁ Γρηγόριος, οἱ γῆινοὶ δέν πρέπει νὰ ταλανίζουν τοὺς ἀποχωροῦντες μὲ ὑπερβολικὲς ἐκδηλώσεις θλίψης, στενοχωρίας καὶ πένθους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήνουν νὰ ἀκολουθήσουν ἡρεμοὶ τὴν πορεία τους στὸν ἀνώτερο κόσμο.

Στὴ συνέχεια δὲ ὑπογραμμίζει: <<Ὁ δὲ σκοπὸς καὶ τὸ πέρασ τῆς διὰ τούτων πορείας ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασις, ὅπερ οὐδὲν ἕτερον ἢ ἢ πρὸς τὸ θεῖον ἐστὶν ὁμοίωσις>> (στό ἴδιο, ΒΕΠ 69,137). [Ὁ δὲ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῆς πορείας μας διὰ μέσου τῶν σταδίων τῆς γῆινης ζωῆς εἶναι ἡ ἀποκατάστασις στὴν ἀρχαία μορφή μας, ἡ ὁποία δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ὁμοίωσις πρὸς τὸ θεῖον].

Στὸν λόγο αὐτὸν τοῦ Γρηγορίου <<Εἰς τοὺς κοιμηθέντας>>, δίδεται μὲ ἐξαιρετικὴ ἐνάργεια ἡ συσχέτιση τῶν δύο κόσμων. Οἱ ἄνθρωποι αὐτεξουσίως ἐκινήθησαν πρὸς τὸν ὑλικὸν κόσμο καὶ ἀναγκαστικῶς πλέον ἐμβιοτεύουν καὶ ταλαιπωροῦνται εἰς <<τὴν ὑλικὴν ταύτην ἀηδίαν>> τῆς γῆινης ζωῆς. Δέν εἶναι ἔξω τῆς ἀληθείας, λέγει, νὰ ὀνομάζωμε <<θάνατον>> τὴν συμπλοκὴν μας μὲ αὐτὴ τὴν ζωὴ ἢ δὲ ὕλη τοῦ σώματος εἶναι ἐντελῶς ξένη καὶ ἀλλοδαπὴ πρὸς τὴν ἀσώματη φύση τῆς ψυχῆς.

Οἱ ἄνθρωποι στὴ Γῆ μοιάζουν μὲ κατάδικους δεσμοτηρίου. Ὅταν κάποιος κατάδικος ἀποφυλακίζεται, οἱ ἄλλοι τὸν θρηνοῦν, ἐπειδὴ ἔχουν συνηθίσει ἐντὸς τοῦ ζόφου καὶ νομίζουν ὅτι ἐκεῖνος ἔχασε κάτι ἀγαθό, ἀφοῦ δέν γνωρίζουν τὴν ὠραιότητα τοῦ ἔξω κόσμου σὲ σύγκριση μὲ τὸ σκυθρωπὸ περιβάλλον τῆς φυλακῆς.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ οἱ ἄνθρωποι θρηνοῦν τοὺς ἀπερχόμενους, ἐπειδὴ δέν γνωρίζουν τὰ ὑπερκόσμια καὶ ἄυλα κάλλη, τίς ἀγγελικὲς στρατιές, τίς

συναθροίσεις τῶν ὀσίων καί γενικά τήν ὑπερουράνια λαμπρότητα τῆς ἀνω πόλεως. Ἐάν ἦταν δυνατόν δέ, οἱ ἀπελθόντες θά ἔδειχναν μέ θρήνους καί δάκρυα τήν συμπάθειά τους πρὸς τοὺς ταλαιπωρούμενους καί κακοπαθοῦντας ἀκόμη στήν φυλακή αὐτῆς τῆς ζωῆς.

Παραθέτομε τέλος μερικά ἀποσπάσματα τοῦ λόγου, σχετικά μέ τόν μετασχηματισμό τοῦ ὕλικου σώματος:

<<Ἡ φύση τοῦ σώματος ἔχει σάν συστατικά πολλές σκωρίες, οἱ ὁποῖες συντελοῦν σέ κάτι χρήσιμο στήν παρούσα ζωή, ἀλλά εἶναι ἐντελῶς ἀχρηστες καί ἀλλότριες πρὸς τήν προσδοκώμενη μακαριότητα (τῆς οὐράνιας ζωῆς) μετὰ ταῦτα....

>>Ἐάν λοιπόν στοὺς ἀλλαγέντες δέν παραμένει τό βάρος τοῦ σώματος, ἀλλά συμμετεωροποροῦν μέ τήν ἀσώματη φύση οἱ μεταστοιχειωθέντες πρὸς θεϊκότερη κατάσταση, ἔπεται ὅτι καί τά λοιπά ιδιώματα τοῦ σώματος συμμετατίθενται πρὸς κάτι θεϊκότερο, ὅπως τό χρῶμα, τό σχῆμα, τό περίγραμμα καί ὅλα τά καθ' ἕκαστον....

>>Διότι ἐάν κάποιος εἰπεῖ ὅτι ἡ ἀναβίωση θά γίνει μέ τό ἴδιο εἶδος (τῆς γήινης ζωῆς), ὁ ἰσχυρισμός αὐτός θά προκαλέσει μεγάλη ἀμηχανία, διότι ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε διαμένει ἴδιος μέ τόν ἑαυτό του κατά τό εἶδος τοῦ χαρακτήρα, μεταπλασσόμενος ἄλλοτε σέ ἄλλο εἶδος ἀπό τίς ἡλικίες καί τά παθήματα....

>>Ὅταν ἀποβληθῇ ἡ κακία ἀπό ὅλα τά ὄντα, ἕνα καί τό αὐτό θεοειδές κάλλος θά ἐπαστράψει στοὺς πάντες, στό ὁποῖο ἐξ ἀρχῆς διαμορφωθήκαμε. Αὐτό δέ εἶναι φῶς καί καθαρότης καί ἀφθαρσία καί ζωή καί ἀλήθεια καί τά τοιαῦτα. Τοῦ φωτός δέ καί τῆς καθαρότητος καί τῆς ἀφθαρσίας, οὐδεμία παραλλαγή οὔτε διαφορά ἀπό τό ὁμογενές θά ὑφίσταται, ἀλλά μία χάρις θά ἐπιλάμψει στοὺς πάντες, ὅταν γεγόμενοι υἱοὶ φωτός λάμπουν ὡς ὁ ἥλιος, κατά τήν ἀψευδή φωνήν τοῦ Κυρίου. Ἀλλά καί τό ὅτι οἱ πάντες θά εἶναι τελειοποιημένοι στήν ἐνότητα κατά τήν ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἔπεται τῆς ἰδίας ἐννοίας, ὅτι μία καί ἡ αὐτή χάρις θά ἐπιφανεῖ στοὺς πάντες, ὥστε ἕκαστος νά μεταδίδει στόν ἄλλον τήν εὐφροσύνην του καί νά εὐφραίνεται βλέπων τό κάλλος τοῦ ἄλλου, χωρίς καμμία κακία νά μεταμορφώνει τό εἶδος σέ εἰδεχθῆ χαρακτήρα>> (ΒΕΠ 49,142-146).

Τά βασικά συμπεράσματα ἀπό τά ἀνωτέρω εἶναι, πρῶτον ἡ μεταποίηση τοῦ σώματος καί τῶν ιδιωμάτων του σέ θεϊκότερη μορφή, καί δεύτερον ἡ κατηγορηματική διαβεβαίωση περὶ τελειοποιήσεως πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ὅμως, τί ἀκριβῶς θά εἶναι ἐκεῖνο στό ὁποῖο θά ἀλλαγοῦμε, παραμένει ἐντελῶς ἀγνωστο, λέγει ὁ Γρηγόριος, διότι δέν διακρίνεται κανένα ὑπόδειγμα τῶν ἐπιζομένων μελλοντικῶν συνθηκῶν στήν παρούσα ζωή.

Ἐπειδή δέ οἱ πραγματικοί <<νεκροί>> εἴμαστε ἡμεῖς οἱ γήϊνοι ἄνθρωποι, μπορούμε νά εἰποῦμε ὅτι ἡ πραγματική ἐννοια τῆς ἀνάστασης τῶν νεκρῶν εἶναι ἀκριβῶς ἡ λήξη τῶν διαδοχικῶν ἐνσαρκώσεων ὅλων τῶν ψυχοπνευματικῶν ὄντοτήτων, ὅταν τελειοποιηθοῦν.

9. Ἰωάννης Χρυσόστομος (367-407 μ.Χ.)

Στὴν <<Ἑρμηνεία εἰς τὸν Ἡσαΐαν>> Κεφ. Α' (PG 56,13) ὁ Χρυσόστομος ἐπιχειρεῖ μίαν ἀνάλυση τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος:

<<Ὁ Ἡσαΐας ὀνομάζει ὄρασιν τὴν προφητεία, ἥ ἐπειδὴ βλέπει πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἥ ἐπειδὴ ἡ ἀκοή τῶν προφητῶν πού δημιουργεῖται σ' αὐτούς ἐκ τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι κατώτερη ἀπὸ τὴν ὄραση, ἀλλὰ δίδει πληροφορίες μὲ ὅμοιον τρόπο, πρᾶγμα πού δέν συμβαίνει στὴν καθημερινή ζωή. Ἐπειδὴ οἱ προφῆτες ἄκουγαν διαφορετικά ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, λέγει: "Μοῦ προσέθεσε αὐτὶ γιὰ νὰ ἀκούω" (Ἡσ. 50,4)... Διότι ὑπάρχει συνήθεια σέ ὅλους ἐκείνους πού μεταβιβάζουν (διαπορθμεύουν) τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπιβεβαιώνουν πρὶν ἀπὸ ὅλα, ὅτι δέν μιλάνε ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλ' ὅτι τὰ λεγόμενα εἶναι κάποιοι θεϊκοὶ χρησιμοὶ καὶ γράμματα πού κατέβηκαν ἀπὸ τὸν Οὐρανό. Ἔτσι καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει: "ἡ γλῶσσα μου εἶναι πέννα ταχυγράφου γραμματέως" (Ψαλμ. 44,2). Μὴ νομίζεις λοιπόν ὅτι τὰ γράμματα εἶναι τῆς πέννας, ἀλλὰ τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ πού τὴν κρατεῖ· δηλαδή, τὰ λεγόμενα δέν ἀνήκουν στὴν γλῶσσα τοῦ Δαυὶδ, ἀλλὰ στὴν χάρη (τὴν θεία δύναμη) πού τὸν κινεῖ>>.

Ἡ ἀκριβολογία τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς ταυτίζεται μὲ τὴν κατάσταση τῶν μεσαζόντων, οἱ ὅποιοι δέν ὀμιλοῦν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ μεταβιβάζουν τοὺς λόγους τοῦ πνεύματος.

Στὴν συνέχεια τῆς ὀμιλίας προσθέτει: <<τό πῶς ὀρώσιν οἱ προφῆται ταῦτα, ἄπερ ὀρώσιν, οὐχ ἡμέτερον εἰπεῖν· οὐ γάρ δυνατὸν ἐρμηνευθῆναι λόγῳ τὸν τρόπον τῆς ὄψεως· ἀλλ' ἐκεῖνος μόνος οἶδε σαφῶς, ὁ τῇ πείρᾳ μαθὼν. Εἰ γὰρ φύσεως ἔργα καὶ πάθη πολλάκις οὐδεὶς ἂν παραστήσειε λόγῳ, πολλῶ μᾶλλον τὸν τρόπον τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας>> (στό ἴδιο, PG 56,14).

[Τό πῶς βλέπουν οἱ προφῆτες αὐτὰ πού βλέπουν, δέν εἶναι δικό μας ἔργο νὰ ἐξηγήσωμε· διότι δέν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῆ μὲ λόγια ὁ τρόπος τῆς ὀραματικότητος, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος πού ἔχει μάθει ἀπὸ τὴν πείρα γνωρίζει μὲ σαφήνεια τί συμβαίνει. Διότι ἐάν τὰ φυσικὰ ἔργα καὶ πάθη πολλές φορές δέν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ παραστήσει μὲ λόγια, πολὺ περισσότερο τὸν τρόπο τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος].

Εἶναι πολὺ σημαντικὴ ἡ ἀποψή του, ὅτι μόνον διὰ τῆς προσωπικῆς πείρας ἀποκτᾶ κανεὶς σαφῆ γνώση τῆς οὐσίας τῶν φαινομένων. Ματαίως λοιπόν προσπαθοῦν οἱ μὴ ἔχοντες τὴν σχετικὴ πείρα, νὰ ἐξηγήσουν τὴν λειτουργία τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος καὶ νὰ διακρίνουν τίς ἐνέργειες τῶν πνευμάτων.

Μέ τίς λέξεις <<οὐχ ἡμέτερον εἰπεῖν>> ὁ Χρυσόστομος δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ ἴδιος δέν εἶχε ἄμεσες ἐμπειρίες προφητικῶν ὀραμάτων ἢ ἀποκαλύψεων. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἀποφεύγει ἀπὸ σεμνότητα νὰ ὀμιλεῖ συχνά γιὰ τὰ δικά του χαρίσματα.

Λέγει π.χ. σέ ἄλλη ὀμιλία του: <<Εἶδομεν καὶ ἡμεῖς ὀφθαλμοῖς τοὺς ἀγγέλους, καὶ σαφέστερον τῶν ἑωρακόντων...>> (Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων

MZ' 3- PG 60,330). [Είδαμε και εμείς με τα μάτια μας τους αγγέλους, και μάλιστα καθαρώτερα από ό,τι τους έχουν ιδεί οι παλαιότεροι].

Τήν ίδια πληροφορία διέσωσε ο άσκητής και μαθητής του Χρυσόστομου άγιος Νείλος: <<Ο τής εν Βυζαντίω μεγάλης Έκκλησίας, μάλλον δέ παντός του κόσμου φωστήρ Ιωάννης ο θαυμαστός ιερεύς, διορατικός ύπαρχων, πολλάκις τεθέαται, πᾶσαν μὲν σχεδόν ὥραν μή ὑστεροῦντα, ἢ διαλειπόμενον τόν οἶκον Κυρίου τής τῶν ἀγγέλων ἐπιστασίας, μάλιστα δέ εν τῷ καιρῷ τής θείας καί ἀναιμάκτου θυσίας>> (Νείλου, Ἐπιστολή 294 PG 79,345). [Ο Ιωάννης, ο θαυμαστός ιερεύς τής μεγάλης Έκκλησίας στό Βυζάντιο, μάλλον δέ ο φωστήρ ὄλου του κόσμου, πολλές φορές εἶχε ιδεί σάν διορατικός, ὅτι ο οἶκος του Κυρίου οὐδέποτε ὑστεροῦσε ἀπό τήν ἐπιστασία τῶν ἀγγέλων, κυρίως ὁμως τήν ὥρα τής ἀναιμάκτης θυσίας].

Συνεχίζει δέ ο άγιος Νείλος, ὅτι αὐτά τά διηγήθηκε ιδιαίτερα στους πνευματικούς φίλους του. Ὅταν ἄρχιζε δηλαδή ἡ προσκομιδή, πλεῖστες οὐράνιες δυνάμεις κατήρχοντο ἐξ Οὐρανοῦ μέ λαμπρές στολές καί περιστοιχίζαν τό θυσιαστήριο μέ εὐλάβεια, ἡσυχία καί σιωπή, μέχρι τήν τελείωση του μυστηρίου. Κατόπιν διεσκορπίζοντο σέ ὄλο τόν ναό, συνεργῶντας καί ἐνισχύοντας τήν χορήγηση του τιμίου σώματος καί αἵματος.

Ἡ συγκλονιστικώτερη ὁμως μαρτυρία εἶναι ἐκείνη πού ἀναφέρει ο ἱστορικός Νικηφόρος Κάλλιστος. Λέγει ὅτι ο βοηθός του Χρυσόστομο, ο Πρόκλος, τόν εἶδε κάποτε νά συνδιαλέγεται μέ τόν ἴδιο τόν ἀπόστολο Παῦλο:

<<Πρόκλος... πρῶτα μὲν τῷ θεῷ Ιωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ ἱεραρχοῦντι τής Κωνσταντίνου παρείπετο, ὑπουργός αὐτῷ καί συνεργός τῶν λόγων γινόμενος, καί ὅση χρεία του σώματος ἐκείνῳ γινόμενος. Οὗτος δέ καί Παῦλῳ πρὸς οὓς τῷ μεγάλῳ Ιωάννη διαλεγομένῳ, καί τόν νοῦν τῶν ἐκείνου ἐπιστολῶν ἐκκαλύπτοντι μυστικώτερον ἐνέτυχε, τῇ τής θυρίδος παρακύπτων ὁπῆ>> (Νικηφόρου Καλλίστου, Ἱστορία Έκκλησιαστική κεφ. 38- PG 65,676). [Ο Πρόκλος στήν ἀρχή ἀκολούθησε τόν θεϊκό Ιωάννη τόν Χρυσόστομο, ἱεράρχη τής Κων/πόλεως, γενόμενος βοηθός καί συνεργάτης τῶν λόγων του καί ὑπρέτης στίς βιοτικές του ἀνάγκες. Αὐτός δέ κάποτε, σκύβοντας στήν κλειδαρότρυπα, ἔτυχε νά ιδεί τόν μεγάλο Ιωάννη νά συνδιαλέγεται μέ τόν ἀπόστολο Παῦλο, ὁ ὁποῖος του ἀποκάλυπτε μυστικά <<στό αὐτί>> τά νοήματα τῶν ἐπιστολῶν του].

Τήν ίδια πληροφορία διέσωσε ο Φώτιος: <<Ἠγάπα δέ οὗτος τās του ἁγίου Παύλου ἐπιστολάς λίαν, καί ἡρμήνευεν αὐτάς· ἐμφανίζεται δέ Πρόκλῳ ἐπί τρεῖς νύκτας ἐμπνεόμενος ὁ μέγας Ιωάννης ὑπό του Ἀποστόλου εἰς τήν τῶν ἐπιστολῶν αὐτου ἐρμηνείαν>> (Βιβλιοθήκη 96- PG 103,348). [Ο Χρυσόστομος ἀγαποῦσε πολύ τίς ἐπιστολές του ἁγίου Παύλου καί τίς ἐρμήνευε. Ἐμφανίζεται δέ παρουσία του Πρόκλου ὁ μέγας Ιωάννης ἐμπνεόμενος ὑπό του Ἀποστόλου, ἐπί τρεῖς νύχτες, στήν ἐρμηνεία τῶν ἐπιστολῶν του].

Ο Χρυσόστομος ἀσφαλῶς ἐξήγησε ιδιαίτέρως στόν Πρόκλο ὅτι ἐπρόκειτο περί του Παύλου, ὅπως ιδιαίτέρως ἐξήγησε καί τά τῶν ἀγγέλων. Ἡ ὑλοποίηση καί ἄμεση συνομιλία τής ὄντοτητας του Παύλου, ἡ ὁποία κατά τύχη ὑπέπεσε

στην αντίληψη του Πρόκλου, δέν θά ἦταν καί τό μοναδικό παρόμοιο φαινόμενο, οὔτε ἴσως τό σπουδαιότερο.

Ὅμως ὁ Χρυσόστομος ἐγνώριζε πολύ καλά καί τήν ὑπαρξη τῆς ἄλλης πλευρᾶς, τῶν ἀρνητικῶν πνευματικῶν δυνάμεων, πού ὁμως δέν ἔχουν τήν ἰσχύ νά ἐπηρεάσουν τοὺς πραγματικούς πιστοὺς. Λέγει σέ αὐτό τό θέμα: <<Ὅταν ἴδῃς λαοὺς ἐπισυντρέχοντας πρὸς τοὺς μυθολόγους καί φυλακτογράφους καί γενεαλογίας καί μαντείας καί διδασκαλίας δαιμόνων καί ἐπερωτήσεις πνευμάτων ἀκαθάρτων, μὴ θορυβηθῆς μηδέ καταπέσης...>> (Περὶ ψευδοπροφητῶν PG 59,564). [Ὅταν ἴδεις λαοὺς νά τρέχουν ὁμαδικὰ στοὺς παραμυθολόγους καί σ' αὐτοὺς πού φτιάχνουν φυλαχτά μέ ἐπιγραφές καί γενεαλογίες καί μαντείες καί στίς διδασκαλίες δαιμόνων καί στίς ἐπερωτήσεις ἀκαθάρτων πνευμάτων, νά μὴ ἀνησυχήσεις οὔτε νά πτοηθῆς].

Ἡ διάκριση καί διαχωρισμός τῶν δύο πλευρῶν πρέπει νά γίνεται ἀπὸ τοὺς ἔχοντας σχετική πείρα. Στὸ ζήτημα αὐτό οἱ ποιμένες τῶν ἐκκλησιῶν ἔχουν τεράστια εὐθύνη ἔναντι τοῦ Κυρίου, γι' αὐτό πρέπει νά ἀποφαίνονται μόνον ὅταν γνωρίζουν κάτι μέ βεβαιότητα. Διότι ὅπως λέγει στὴν ἴδια ὁμιλία του ὁ Χρυσόστομος: <<ὄπου γὰρ ἀπειρία ποιμένων, ἐκεῖ προβάτων ἀπώλεια>> (Περὶ ψευδοπροφητῶν PG 59,555). [Διότι ὄπου ὑπάρχει ἀπειρία τῶν ποιμένων, ἐκεῖ ἀκολουθεῖ ἡ ἀπώλεια τῶν προβάτων].

Ἀξιοσημείωτη εἶναι καί ἡ διευκρίνηση, ὅτι ὅσα λέγονται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, μεταφέρονται σάν λόγοι τοῦ Κυρίου: <<τό λεχθέν δέ ἀπὸ τὸν Παῦλο, ὅτι "εἶπε τό Πνεῦμα" (Πράξ. 28,25), δέν εἶναι παρὰ ξένο, καθ' ὅσον ἄγγελος λέγεται ὅτι λέγει ὅσα εἶπῃ ὁ Κύριος... Ἄλλωστε καί ὅταν κάποιος διηγεῖται περὶ τῶν ὄσων ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, δέν λέγει: "σωστά εἶπε ὁ ἄγγελος", ἀλλὰ "σωστά εἶπε ὁ Κύριος, σωστά εἶπε τό Πνεῦμα". σάν νά ἔλεγε: "Δέν ἀπιστεῖτε σέ μένα, ἀλλὰ στό Πνεῦμα">> (Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων NE' 2 PG 60,381).

Μία ἄλλη πτυχὴ τοῦ προφητικοῦ φαινομένου, σχετικὰ μέ τὴν ἀσάφεια τῶν προφητειῶν, ἐρμηνεύεται στό ἐξῆς ἀπόσπασμα: <<Γίνεται δέ πάλιν ἀσάφεια καί παρὰ τὴν τοῦ λέγοντος ιδιότητα, ἐπιρρεπῶς ἔχοντος πρὸς τὴν τοιάδε ἀπαγγελίαν. Καί ἐπὶ τῶν προφητῶν τό Πνεῦμα τὰ νοήματα μόνον ἔλεγεν, ἀλλ' οὐχί καί τὰ ρήματα· αὐτοὶ δέ λοιπὸν ἐφράζαν ιδιωτικῶς>> (Εἰς τὸν Τερεμῖαν, PG 64,744). [Ἡ ἀσάφεια (τῶν προφητειῶν) προέρχεται ἀκόμη ἀπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ λέγοντος (τοῦ προφήτου), ἀρεσκόμενου στὴν τοιαύτη ἀπαγγελία. Καί στοὺς προφῆτες τό Πνεῦμα ἔλεγε μόνο τὰ νοήματα, ἀλλὰ ὄχι καί τὰ λόγια· αὐτοὶ δέ κατόπιν ἐξεφράζοντο προσωπικά].

Ἀπὸ τίς λέξεις <<τό Πνεῦμα ἔλεγεν>>, προκύπτει ἄμεσα ὅτι καί οἱ προφῆτες ἦσαν μεσάζοντες εὐρισκόμενοι σέ πνευματιστικὴ ἐπικοινωνία. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπὸ τὴν γενικώτερη εἰκόνα τοῦ κειμένου, ὅτι δέν ἄκουγαν λόγια, ὥστε νά τὰ ἀναμεταδίδουν σάν μαγνητόφωνα, ἀλλὰ τό ὁμιλοῦν πνεῦμα τοὺς μετέδιδε μόνον τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ τὰ ἀπέδιδαν διὰ τοῦ λόγου, ἀνάλογα μέ τίς προσωπικὲς τοὺς ἰκανότητες στὴν ἔκφραση. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τοὺς σύγχρονους μεσάζοντες, ὅταν ἀποδίδουν τὰ ἴδια νοήματα μέ διαφορετικὲς διατυπώσεις.

10. Διάδοχος Φωτικής

Ὁ Διάδοχος ὑπῆρξε ὁ δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Φωτικῆς (στὴν Ἡπειρο). Ἐξῆσε κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα.

Κατὰ τὴν παράδοση ἔγραψε πολλά ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σώζονται μόνο τρία: ἢ <<Ὅρασις>>, ὁ <<Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν>>, καὶ τὰ <<Κεφάλαια Γνωστικά ἑκατόν>>. Ἐνα τέταρτο ἔργο, οἱ <<Ἐρωτήσεις καὶ Ἀποκρίσεις>> ἔχει ἀβέβαιη πατρότητα, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνήκει ἐπίσης στὸν Διάδοχο⁽¹⁾, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὲς τῆς ἀσκητικῆς νηπτικῆς θεολογίας καὶ ἡ ἐπίδρασή του ἐκτείνεται μέχρι τοὺς Ἡσυχαστὲς.

Τὸ μικρὸ ἔργο <<Ὅρασις>> ἀποτελεῖται ἀπὸ 29 ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις, ἀναφερόμενες κυρίως στὰ προβλήματα τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐμφανίσεων αὐτοῦ στοὺς ἀνθρώπους. Οἱ ἐρωτήσεις ὑποβάλλονται ἀπὸ τὸν Διάδοχο καὶ οἱ ἀπαντήσεις δίδονται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο. Δέν πρόκειται ὁμως γιὰ λογοτεχνικὸ τέχνασμα, ἀλλὰ γιὰ καταγραφή μιᾶς πραγματικῆς συνομιλίας τοῦ συγγραφέα μὲ τὸν Ἰωάννη.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου ὑποβάλλει τὴν ἐξῆς ἐρώτηση: <<Τί δὴ τοσοῦτον τὴν ἔρημον ἐθαύμασας; εἰπέ μοι δέομαί σου· νύκτωρ ἠρεμούσης μου τῆς ψυχῆς ἠρώτων ὡσανεὶ παρόντα τὸν σοφὸν Ἰωάννην>>. [Πές μου σέ παρακαλῶ, γιατί θαύμασες τόσο πολὺ τὴν ἔρημο; Ἐρώτησα τὸν σοφὸ Ἰωάννη σάν νά ἦταν παρὼν, μιὰ νύχτα πού ἡ ψυχὴ μου ἦταν ἠρεμῆ].

Τὸ <<ὡσανεὶ παρόντα>> σημαίνει ὅτι ὁ Ἰωάννης παρευρισκόταν ἐκεῖ πνευματικῶς. Ἀπὸ ἄλλα σημεῖα τοῦ ἔργου ὁμως προκύπτει ὅτι ἡ ἐμφάνισή ἦταν αὐτοπτικὴ.

Λέγει στὴν 22 ἐρώτηση: <<Πιστῶς καὶ κατὰ λόγον, ἔφην, ἐδίδαξας, ὦ Λόγε, τὴν Ἰωάννου μοι στήλην διὰ παντός δεικνύων>>. [Πιστά καὶ λογικά, εἶπα, μέ διδάξες, ὦ Λόγε, δεικνύοντας τελείως τὴν μορφή τοῦ Ἰωάννη].

Μέ τὴν λέξη *στήλη* νοεῖται ὁλόκληρη ἡ μορφή τοῦ Ἰωάννη, εὐρισκόμενου καὶ συνδιαλεγόμενου ἔμπροσθεν τοῦ συγγραφέα. Στὴν ἐρώτηση δέ 28 λέγει:

<<Ἐξήγησέ μου καὶ τὸ ἐξῆς, σέ παρακαλῶ, ὦ διδάσκαλε Λόγε - γιατί γνωρίζω πῶς ὅταν φανεῖ ἡ ἡμέρα ἀμέσως θά ἀπομακρυνθῆς, ἀφοῦ δέν θά μπορεῖς πλέον νά παρίστασαι γιὰ νά ὁμιλεῖς σέ μία ψυχῆ...>>.

Καί στό τέλος κλείει τὸ ἔργο μέ τὴν φράση: <<Αὐτά μόνον ἢ καὶ κάτι ἀκόμα, μοῦ ἐφάνερωσε ὁ Λόγος, ὑπαγορεύσας τὴν σοφία τοῦ Ἰωάννη>>.

Ἀπὸ τίς ἀνωτέρω πληροφορίες φαίνεται καθαρά ὅτι ἡ <<Ὅρασις>> εἶναι καταγραφή μιᾶς αὐτοπτικῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας τοῦ συγγραφέα μὲ τὸν Ἰωάννη. Γι' αὐτὸ τὰ διατυπούμενα νοήματα ἔχουν μεγάλη ἀκριβολογία, σαφήνεια καὶ καθαρότητα. Ἀκόμη καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἔργου ἐπιβεβαιώνει ὅτι πρόκειται γιὰ ὄραμα καὶ ὄχι γιὰ λογοτεχνικὸ τρόπο παρουσίας τῶν ἰδικῶν του ἀπόψεων.

Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου ἐπισημαίνομε τὰ ἐξῆς:

Στὴν ἐρώτηση 11, πῶς ὁ ἀσώματος καὶ ἀόρατος Θεὸς χρησιμοποιεῖ αἰσθητή

φωνή, (ὅπως στήν βάπτισι τοῦ Κυρίου), ὁ Ἰωάννης ἀπαντᾷ: <<Τό θεῖον δέν ἐκφράζεται μέ κάποιο φωνητικό ὄργανο, ἀλλά ὅταν θελήσει νά γίνει ἀκουστή ἡ βούλησί του, ἡ βούλησι ἐκφράζεται σάν φωνή σέ αὐτόν πού κεντᾶται ἀπό τήν θεία ἐνέργεια>>.

Στήν δέ ἐρώτησι 18 σχετικᾷ μέ τήν μορφή τῆς ψυχῆς, λέγει: <<Ὅταν ἡ ψυχὴ φρονεῖ καλᾷ, εἶναι ὀλόκληρη περιλαμπῆς καί περίβλεπτη· ὅταν ὅμως φρονεῖ κακᾷ, εἶναι σκοτεινὴ καί ἀθαύμαστη>>. Οἱ σκέψεις, λοιπόν, καί ἡ ποιότητα τῆς ὄντοτιος ἀντανაკλοῦν στό πνευματικό σῶμα τῆς ψυχῆς, ὅπως ἤδη ἔχομε ἀναπτύξει.

Ἄπό τό ἄλλο ἔργο του <<Κεφάλαια Γνωστικά ἑκατόν>> τά ὑπ' ἀριθ. 24-40 ἀναφέρονται στήν ἐπίγνωσι τῶν ἐνεργειῶν τοῦ θεοῦ φωτισμοῦ ἀφ' ἑνός καί τῆς ἐπήρειας τῶν δαιμόνων ἀφ' ἑτέρου, καθὼς καί στήν ἐξάσκησι τῆς ψυχῆς νά διακρίνει καί νά διαχωρίζει αὐτές τίς ἐκδηλώσεις. Παραθέτομε ἀπό τό κεφ. 37 τήν διάκρισι τῶν πνευμάτων ὅπως παρουσιάζονται στά ὄνειρα:

<<Τά ἐμφαινόμενα στήν ψυχὴ ὄνειρα μέ τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀσφαλεῖς ἀποδείξεις ὑγιαίνουσας ψυχῆς. Διότι οὔτε μεταβάλλονται ἀπό τό ἕνα σχῆμα σέ ἄλλο, οὔτε πτοοῦν τήν αἴσθησι, οὔτε γελοῦν, οὔτε ἀγριεύουν ἀπότομα, ἀλλά προσεγγίζουν στήν ψυχὴ μέ κάθε ἐπιείκεια καί τήν γεμίζουν μέ πνευματικὴ εὐθυμία. Ἔτσι καί μετὰ τήν ἀφύπνισι τοῦ σώματος, ἡ ψυχὴ μέ μεγάλο πόθο ἀναζητεῖ τήν χαρὰ τοῦ ὄνειρου. Οἱ φαντασίες ὅμως τῶν δαιμόνων εἶναι καθ' ὅλα ἀντίθετες διότι οὔτε παραμένουν στό ἴδιο σχῆμα, οὔτε ἐπιδεικνύουν γιὰ πολὺ χρόνον ἀτάραχη μορφή· διότι ἐκεῖνο πού δέν τό ἔχουν ἐκ προαιρέσεως ἀλλά τό δανερίζονται ἐκ τῆς οἰκείας πλάνης (ἤτοι τήν σταθερότητα χαρακτηροῦ), δέν μπορεῖ νά παραμείνει σ' αὐτούς γιὰ πολὺ. Ἄλλά καί λέγουν μεγαλοστομίες καί ἀπειλοῦν πολλὰ, ἐμφανιζόμενοι πολλακίς μέ μορφή στρατιωτῶν, κάποτε δέ καί ψάλλουν μέ κραυγές στήν ψυχὴ. Ἔτσι ἀναγνωρίζοντας αὐτούς ὁ νοῦς, ὅταν εἶναι καθαρὸς, ἀφυπνίζει μέ φαντασία τό σῶμα· μερικὲς φορές μάλιστα χαίρεται, διότι μπόρεσε νά ἀντιληφθῆ τὸν δόλο τους. Διὰ τοῦτο καί στό ἴδιο τό ὄνειρο πολλές φορές ἐλέγχων αὐτούς, τοὺς προκαλεῖ μεγάλη ὀργή>>.

Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δύσκολο σέ μὴ ἔμπειρον ἄνθρωπο νά κάνει τήν διάκρισι τῶν καλῶν καί τῶν φαύλων ὄνειρων, συνιστᾷ νά μὴν δίδεται προσοχὴ σέ ὅλα γενικά τά ὄνειρα καί τίς φαντασίες. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ ρυπανθῆ ἀπό κάποια ἀνεπαίσθητη ἐξαπάτησι, πρᾶγμα πού συμβαίνει σέ ὅλους τοὺς ἄνθρώπους, χάνει τὸν δείκτη τῆς ἀκριβοῦς διάγνωσις καί πιστεύει σάν καλὰ τά μὴ καλὰ (κεφ. 38).

Ὁ Διάδοχος, ὅπως φαίνεται, ἔγραφε ἔχοντας πολλές προσωπικὲς ἐμπειρίες ὄχι μόνο ἐμφανίσεων, ἀλλά καί συνομιλιῶν μέ ὑψηλὲς πνευματικὲς ὄντοτιες. Ἡ μεγάλη πείρα του στό πνευματιστικά θέματα συνάγεται ἀπό τήν φράσι του πρὸς τὸν Ἰωάννη, (Ὅρασις, ἐρώτ. 28), τήν ὁποία ἀναφέραμε προηγουμένως. Ἐγνώριζε δηλαδὴ ὅτι τό ὑλοποιηθὲν φάσμα τοῦ Ἰωάννη δέν θά μπορούσε νά παραμείνει πλησίον του μέ τήν ἔλευσι τοῦ φωτός τῆς ἡμέρας, διότι τό φῶς καθιστᾷ ἀόρατο τό ἀστρικό σῶμα τῆς πνευματικῆς ὄντοτιος.

Τό ἄλλο σύντομο ἔργο μέ τίς 9 <<Ἐρωτήσεις καί Ἀποκρίσεις>>, πιθανώτατα

εἶναι καρπός κάποιας ἄλλης πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας τοῦ Διάδοχου, ἂν καί αὐτό δέν προκύπτει ἄμεσα ἀπό τό κείμενο. Πάντως τό ὕφος τῶν ἀπαντήσεων ἔχει πολλές ὁμοιότητες μέ τίς ἀπαντήσεις στήν <<Ὁραση>>.

(1) Ἑλληνική ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ ἔγινε ἀπό τίς Πατερικές Ἐκδόσεις <<Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς>>, στή σειρά <<Φιλοκαλία τῶν νηπιζῶν καί ἀσκητικῶν>>, Θεσσαλονίκη, 1986.

11. Ἀπόψεις Λατίνων Πατέρων

Ἡ Λατινική ἐκκλησιαστική Γραμματεία μᾶς εἶναι ἐλάχιστα γνωστή, ἐπειδή δέν ὑπάρχουν πολλά ἔργα μεταφρασμένα στή γλῶσσα μας. Ἐπί πλέον μερικές φορές ἡ μετάφραση δέν ἀποδίδει ἀκριβῶς τό νόημα τοῦ πρωτοτύπου, ἰδίως μάλιστα στίς περιπτώσεις πού ὁ συγγραφέας ὁμιλεῖ συγκεκριμένα γιά κάποιο θέμα. Οἱ ἐλάχιστες ὁμως παρατιθέμενες ἀπόψεις ἀποδεικνύουν ὅτι καί ἡ Δυτική Ἐκκλησία ἀσχολήθηκε μέ τά ἐξεταζόμενα ζητήματα.

Ὁ Τερτυλλιανός (160-235 μ.Χ.) στό σύγγραμμά του <<Ἀπολογητικός>>, γράφει: <<Θά ἔπρεπε νά ἀναζητήσῃ τις ἡσύχως πλῆθος χωρίων ἐν τοῖς συγγραφεῦσιν, ἐάν ἠθέλομεν νά διασκεδάσωμεν ἐξετάζοντες εἰς τί ζῶον ἕκαστος θά ὄφειλε νά μεταβληθῇ. Ἀλλά μᾶλλον συντελεῖ εἰς τήν ἀμυνάν μας, ὅταν ὑποστηρίζωμεν, ὅτι εἶναι πολύ λογικώτερον νά πιστεῦῃ τις, ὅτι εἷς ἄνθρωπος θά γίνῃ καί πάλιν ἄνθρωπος, ἄνθρωπος εἰς τήν θέσιν ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον βεβαίως εἶναι ἄνθρωπος, καί ὅτι ἡ ψυχή διατηροῦσα τήν φύσιν της θά ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τήν αὐτήν κατάστασιν, ἂν καί οὐχί ὑπό τήν αὐτήν μορφήν>>(1).

Βεβαίως, τά ἀνωτέρω συνδέονται ἀπό τόν συγγραφέα μέ τήν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν καί τήν ἀπόδοσι τῶν σωμάτων. Ὅμως κατά βάθος ἀπηχεῖται ἡ χριστιανική ἀποψη γιά τήν μετενσάρκωσι, σέ ἀντίθεσι μέ τήν ἀποκρουόμενη πλατωνική μετεμψύχωσι. Ἐξ ἄλλου στό ἴδιο κεφάλαιο λέγει ὅτι μετά τήν τελική κρίσι <<δέν θά ὑπάρχη πλέον θάνατος οὔτε ἐπανειλημμένοι ἀναστάσεις>> (σελ. 135), ὅπου μέ αὐτές τίς λέξεις ὑπονοοῦνται οἱ διαδοχικές ἐνσάρκώσεις. (Γενικά ὁμως ἡ ἀσάφεια τῶν διατυπώσεων δίνει τήν ἐντύπωσι, ὅτι δέν εἶχε κατανοήσει πλήρως αὐτά τά θέματα, ἐκτός ἐάν τά νοήματα δέν ἀποδίδονται μέ ἀκρίβεια στή μετάφρασι).

Σέ ἄλλο ἔργο του γράφει: <<Δικαιούμεθα νά περιμένωμεν προφητείας καί τήν συνέχισιν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων. Ἦδη εἴμεθα εἰς θέσιν νά ἀπολαμβάνωμεν τῶν χαρισμάτων μιᾶς προφήτιδος, διότι ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ὑπάρχει μία ἀδελφή, ἡ ὁποία κατέχει τήν δύναμιν τῆς ἀποκαλύψεως· συνήθως, κατά τήν θρησκευτικήν ἀκολουθίαν, αὐτή περιπίπτει εἰς ἔκστασιν καί τότε ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν μετά ἀγγέλων καί ἀκούει θεῖα μυστήρια ἐξηγούμενα, ἀναγινώσκει τάς καρδίας τινῶν προσώπων καί χορηγεῖ θεραπείαν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην αὐτῆς>>(2).

Πιθανώτατα τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα προέρχεται ἀπὸ σύγγραμμα τῆς περιόδου ὅταν ὁ Τερτυλλιανὸς εἶχε προσχωρήσει στὸν Μοντανισμό, ὁ ὁποῖος προσπάθησε νὰ ἀναβιώσει τὰ χαρίσματα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Παρὰ τὴν τελικὴ ἀποτυχία τῆς προσπάθειας, ἐπιβεβαιώνεται ἔμμεσα ὅτι ἡ ὑφή καὶ ἐκδήλωση τῶν χαρισμάτων ἦταν καθαρὰ πνευματιστικὴ.

Ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος, ἐπίσκοπος Ἰππῶνος (354-430), ὁ κορυφαῖος τῶν διδασκάλων τῆς ἀρχαίας Δυτικῆς Ἐκκλησίας, στὸ ἔργο του <<De cura pro mortis>> (Περὶ τῆς φροντίδος τῶν νεκρῶν), ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀοράτων ἐκδηλώσεων καὶ προσθέτει: <<Διατί νὰ μὴ ἀποδώσωμεν τὰς ἐνεργείας ταύτας εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀποικομένων, καὶ νὰ μὴ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια κάμνει καλὴν χρῆσιν ὄλων διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, νὰ τοὺς φοβίσῃ;>>(3).

Στὸ ἴδιο ἔργο γράφει: <<Τὰ Πνεύματα τῶν τεθνεώτων δύνανται ν' ἀποστέλλωνται πρὸς τοὺς ζῶντας. Δύνανται ταῦτα ν' ἀποκαλύψωσι τὸ μέλλον, ὅπερ ἔμαθον, εἴτε παρ' ἄλλων Πνευμάτων, εἴτε παρὰ τῶν Ἀγγέλων, εἴτε διὰ θείας ἀποκαλύψεως>>(4).

Ἐπίσης στὴν 69ῃ ἐπιστολῇ του πρὸς Εὐόδιον, ἀναφέρει ἐπανειλημμένως <<περὶ ἐμφανίσεως νεκρῶν πού πηγαινοέρχονται εἰς τὰς κατοικίας των καὶ προλεγόντων πράγματα, τὰ ὅποια ἐπαλήθευαν>>.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας (540-604), πάπας Ρώμης, ἔγραψε ἓνα ἔργο μὲ τὸν τίτλο <<Διάλογοι>> (ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀπεκλήθη καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος). Σὲ αὐτὸ ἐκτίθενται ὑπὸ μορφήν διαλόγων, θαυμαστά περιστατικά ἀπὸ τὴν ζωὴ Ἰταλῶν ἁγίων καὶ ἀσκητῶν(5). Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ τέταρτο βιβλίον μὲ τίτλο <<Περὶ αἰωνιότητος ψυχῶν>>, ὅπου περιγράφονται ἐκδηλώσεις πολλῶν φαινομένων ἀκριβῶς ἀνάλογων πρὸς τὰ νεώτερα πνευματιστικὰ φαινόμενα. Μερικὰ ἐνδεικτικὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐμφάνιση γνωστῶν προσώπων καὶ ἀνωτέρων ὄντοτήτων κατὰ τὴν στιγμή τοῦ θανάτου (σελ. 298, 300 κλπ.).

Ἀκριβεῖς προαναγγελίες θανάτου (σελ. 303).

Ἀπόκτηση διορατικῶν καὶ προφητικῶν δυνάμεων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου (σελ. 323 κ.έ.).

Χάρισμα ὁμιλίας ξένων γλωσσῶν ἐνός ὑπηρέτου, ὁ ὁποῖος γιὰ μιὰ στιγμή <<ἀρπάχθηκε ἀπὸ τὰ γῆινα καὶ ἀμέσως ἐπέστρεψε στὸν ἑαυτό του>> (σελ. 328).

Πολλές ὄπτασιες τῶν διαφόρων καταστάσεων τῶν ψυχῶν στὸν Πνευματικὸ κόσμον.

Παρουσία ἐνός πνεύματος πού ἐμφανίζεται ἐπανειλημμένα σὰν κανονικὸς ἄνθρωπος (σελ. 390).

Ἀναφέρονται ἀκόμη πολλές ἐπεμβάσεις ἁγίων, διάσωσης ἀπὸ κινδύνους, καθοδηγήσεις μέσω ὀνείρων κλπ.

(1) Ἰ. Φραγκούλης: Ὁ Ἀπολογητικὸς τοῦ Τερτυλλιανοῦ, Ἐν Ἀθήναις 1936, Κεφ. ΜΗ' σελ. 132.

(2) Βλ. Ch. Tweedale: *Ἐπιβίωσις μετὰ θάνατον*. Μετ. Γ. Χριστοδουλάκη, σελ. 335-6

(3) Βλ. Leon Denis: *Τά μετὰ θάνατον*. Μετ. Κίμωνος Μπέλλα, Κων/πολις, σελ. 88.

(4) Βλ. Γ. Στάθη: *Πνευματισμός*, Ἀθήναι 1984, σελ. 192.

(5) Ἑλληνική μετάφρασις ὑπό Στεφάνου δ.μ., ἔκδ. Κελλίου <<Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου>>, Ἁγιον Ὅρος 1988, ὑπό τόν τίτλο <<Βίαι ἀγνώστων ἀσκητῶν>>, ὅπου καί οἱ παραπομπές τῶν σελίδων.

12. Ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος

Ἐνα γεγονός πολύ γνωστό στό πνευματιστικά χρονικά εἶναι ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος Τριμυθοῦντος (270-348 μ.Χ.), μέ τήν κόρη του Εἰρήνη. Τήν παραθέτομε ὅπως τήν διέσωσε ὁ ἱστορικός Σωκράτης ὁ Σχολαστικός (περί τό 440) στήν <<Ἐκκλησιαστική Ἱστορία>> Α' 12 (PG 67,104):

<<Ὁ Σπυρίδων εἶχε μία κόρη παρθένον, πού ἀκολουθοῦσε τήν εὐλάβεια τοῦ πατέρα της, ὀνόματι Εἰρήνη. Σέ αὐτήν κάποιος γνωστός της τῆς ἀφησε ἕνα πολύτιμο κόσμημα, ἐκείνη δέ γιά μεγαλύτερη ἀσφάλεια ἔκρυψε τό δοθέν πρός φύλαξη μέσα στή γῆ. Μετά ἀπό λίγο ἀπέθανε. Μετά ἀπό καιρό ἔφθασε ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κοσμήματος καί ἐπειδή δέν βρῆκε τήν κόρη, συμπλέκεται μέ τόν πατέρα, ἄλλοτε μέν κατηγορῶντας, ἄλλοτε δέ παρακαλῶντας. Ἐπειδή δέ ὁ γέροντας θεωροῦσε μεγάλη συμφορά τήν ζημιά τοῦ ἰδιοκτήτου, ἤλθε στό μνήμα τῆς κόρης του καί ἐπεκαλεῖτο τόν Θεό, νά δείξει σ' αὐτόν προῶρος τήν ἐπαγγελομένη ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Καί στήν ἐλπίδα του δέν ἀστόχησε. Διότι πάλιν ζωντανή ἡ παρθένος παρουσιάζεται στόν πατέρα (<<ζῶσα γάρ αὐτῆς ἡ παρθένος φαίνεται τῷ πατρί>>), καί ἀφοῦ ὑπέδειξε τόν τόπο ὅπου εἶχε ἀποκρύψει τό κόσμημα, ἀμέσως ἀπεχώρησε>>.

Ὁ Σωκράτης προσθέτει, ὅτι αὐτά τά ἄκουσε ἀπό πολλούς Κυπρίους καί ἀκόμη ὅτι τά συνάντησε στό σύγγραμμα τοῦ Ρουφίνου (*Ἐκκλησιαστική Ἱστορία* I, 3-5) πού ἔγραψε περί τό 402, λέγοντας ὅτι τήν πηγὴ του ἀποτελοῦσαν διηγήσεις αὐτοπτῶν μαρτύρων.

Ὁ Γελάσιος ὁ Κυζικηνός στό <<Σύνταγμα τῶν κατὰ τήν ἐν Νικαίᾳ ἁγίαν Σύνοδον πραχθέντων>> (PG 85, 1245), διευκρινίζει ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κοσμήματος ἦταν κάποιος ἔμπορος πού ἐπέστρεψε ἀπό τήν περιοδεία του. Κατά τήν γενόμενη ἐπικλήση ἦταν παρών καί ὁ ἔμπορος, ἐνῶ ἄλλες βυζαντινές βιογραφίες τοῦ ἁγίου ἀναφέρουν ὅτι ἀκολούθησαν καί πολλοί ἄλλοι, διότι ἀσφαλῶς ἡ διένεξη μεταξύ τῶν δύο ἀνδρῶν θά εἶχε γίνει γνωστή σέ ὅλο τόν κόσμο.

Ἡ πιό σημαντική ὁμως διαφορὰ στήν διήγησις τοῦ Γελάσιου, εἶναι ὅτι ἡ Εἰρήνη δέν ἐμφανίστηκε ζωντανή, ἀλλά ἀπάντησε μέσα ἀπό τόν τάφο καί ὑπέδειξε τόν τόπο τοῦ κοσμήματος. Ἡ μεταγενέστερη αὐτῆ παραλλαγή τῆς ἱστορίας ὀφείλεται ἴσως στήν δυσπιστία τῶν ἀνθρώπων, κατὰ πόσο θά μπορούσε νά ἐμφανισθῆ μέ ζωντανή μορφή ἕνας νεκρός. Ὅμως οἱ νεώτερες ἐξακριβωμένες

ἐμφανίσαις φασμάτων ὀδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι καί ἡ Εἰρήνη παρουσιάστηκε μέ τήν ἀνθρώπινη μορφή της, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἐπίκλησή της ἐγίνε σάν δεῖγμα τῆς μελλοντικῆς ἀνάστασης ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Γελάσιος προσθέτει: <<Πολλά δέ καί ἄλλα θαύματα θρυλοῦνται τοῦ ἀνδρός, καί παραδοξοποιῖες πολλές, τίς ὁποῖες μέχρι σήμερα διηγοῦνται οἱ κάτοικοι σέ ὅσους ἐπιμελοῦνται νά πληροφορηθοῦν περί τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν πίστεως εἰς Χριστόν>>. Σημειωτέον ὅτι οὐδεῖς ἀμφισβήτησε ποτέ τήν ἐμφάνιση τῆς Εἰρήνης, λέγοντας ὅτι στή θέση της ἐμφανίστηκε κάποιος δαίμων.

Γιά νά ἐπιχειρήσει ὁ ἅγιος Σπυρίδων τήν δημόσια ἐπικοινωνία μέ τήν κόρη του, σημαίνει ὅτι ἐγνώριζε τήν δυνατότητα μιᾶς τέτοιας ἐπικοινωνίας, ἀπό ἄλλες ἰδιαίτερες ἐπαφές του μέ τόν Πνευματικό κόσμο. Ἄλλωστε οἱ φημολογούμενες <<παραδοξοποιῖες>>, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καί ἡ ἐπίκληση τῆς Εἰρήνης, δέν ἐθεωροῦντο ἀντιθετες πρός τήν θρησκεία, ἀλλά σάν σοβαρές ἀποδείξεις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

Γιά ὅλα αὐτά ὁ Σπυρίδων, ὁ <<προφητικῶ βίῳ διαγιγνώμενος>> (Γελάσιος, ἐνθ. ἀν.), ὄχι μόνο δέν ἀποκηρύχθηκε ἀπό τήν Ἐκκλησία σάν αἰρετικός, ἀλλά συμμετεῖχε στήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο σάν σημαίνων ἐπίσκοπος καί τιμᾶται σήμερα ὡς ἅγιος.

13. Τρεῖς περιπτώσεις πνευματικῆς γραφῆς

Ἡ πνευματική γραφή, δηλαδή ἡ ἄμεση γραφή ἀπό κάποιο πνεῦμα, ἦταν γνωστή στους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἀποδεικνύουν τρεῖς ἱστορικά βεβαιωμένες περιπτώσεις.

Κατά τήν διάρκεια τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δύο ἐπίσκοποι, οἱ Χρῦσανθος καί Μουσώνιος, ἀπέθαναν πρῖν ἀπό τήν λήξη τῶν ἐργασιῶν της, καί βεβαίως δέν ὑπέγραψαν τόν τόμο τῶν πρακτικῶν. Οἱ λοιποὶ Πατέρες μετέβησαν στόν τόπο τοῦ μνήματος, φέρνοντας τόν τόμο καί τοὺς εἶπαν:

<<Τόν καλόν ἀγῶνα μαζί μας ἀγωνισθήκατε, τόν δρόμον ἐτελέσατε, τήν πίστιν ἐτηρήσατε· ἐάν λοιπόν νομίζετε ὅτι εἶναι σωστές οἱ ἀποφάσεις μας, τώρα μάλιστα πού ἐποπτεύετε καθαρώτερα, καταλαμπόμενοι ἄμεσα ἀπό τήν αἴγλη τῆς Τριαδικῆς Θεότητος, πρέπει μαζί μέ ἐμᾶς νά ὑπογράψετε τόν τόμον>>.

Ἀφοῦ εἶπαν αὐτά, τοποθέτησαν σφραγισμένον τόν τόμο ἐπάνω στό μνήμα καί παρέμειναν ἄγρυπνοι ὅλη τήν νύχτα.

Τό πρῶτ' ἀνοιξαν τίς σφραγίδες, ξετύλιξαν τόν τόμο καί βρῆκαν νωπές ἀκόμη τίς ὑπογραφές, μέ τήν ἐξῆς φράση: <<Χρῦσανθος καί Μουσώνιος, ὁμοφωνήσαντες μέ ὅλους τοὺς Πατέρες τῆς ἁγίας πρώτης καί Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν Νικαίᾳ, ἄν καί ἀποχωρήσαμε ἀπό τό σῶμα, ἀλλ' ὅμως μέ τό χέρι μας τόν τόμον καί ἡμεῖς ὑπεγράψαμεν>>⁽¹⁾.

Ἡ ἐπίκληση τῆς ὑπογραφῆς ἀπό τοὺς ἀποθανόντας προϋποθέτει τήν πίστη

των Πατέρων, ότι πράγματι ήταν δυνατή ή επικοινωνία με αυτούς. Η δέ ύπογραφή δέν θεωρήθηκε σαν ενέργεια δαιμόνων, αλλά αληθινή ύπογραφή των δύο επισκόπων. (Από πνευματιστικής πλευράς τό φαινόμενο της πνευματικής γραφής σέ άπρόσιτον χώρο έχει έπιτευχθή σέ πολλά πειράματα, όπως π.χ. γραφή σέ φύλλο χάρτου εύρισκόμενου μεταξύ δύο υαλίνων πλακών).

Η δεύτερη περίπτωση άφορά τόν πάπα Ρώμης Λέοντα (440-461 μ.Χ.), ό όποιος έγραψε μία έπιστολή πρός τόν πατριάρχη Κων/πόλεως Φλαβιανόν, κατά των αίρετικών Εύτυχη και Νεστορίου. Τήν έπιστολή αυτή τοποθέτησε επάνω στόν τάφο του άποστόλου Πέτρου, και μέ δεήσεις και νηστείες παρακαλούσε τόν πρωτοστάτη των μαθητών λέγοντας: <<Ό,τι παρέλειψα σαν άνθρωπος, σύ ό έμπιστευμένος τήν εκκλησία και τόν θρόνο από τόν Κύριον Ίησούν Χριστόν, διόρθωσε>>. Και μετά από σαράντα ήμέρες έμφανίστηκε σ' αυτόν ό άπόστολος καθώς προσευχόταν και του είπε: <<Διάβασα και διόρθωσα>>. Και άφου έλαβε τήν έπιστολή από τόν τάφο του άγίου Πέτρου, τήν άνοιξε και τήν βρήκε διορθωμένη από τό χέρι του άποστόλου⁽²⁾.

Η έπιστολή αυτή, γνωστή ως <<Τόμος Λέοντος>>, έγράφη περί τό 449 και άπετέλεσε βασικό δογματικό κείμενο της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, ή όποία καταδίκασε τόν Νεστόριο. Άνεγνώσθη επίσης στην Ε' Οίκ. Σύνοδο και έπέσυρε τήν γενική έπιδοκιμασία των επισκόπων.

Τό έντυπωσιακότερο όμως είναι και ό ίδιος ό Νεστόριος, πριν από τήν καταδίκη του (διότι απέθανε πριν από τήν συνάθροιση της Συνόδου), άναγνώρισε τήν ακρίβεια και όρθότητα της έπιστολής λέγοντας: <<Ότε εύρον και άνέγνωσα τήν έπιστολήν ταύτην, ηύχαρίστησα τόν Θεόν, διότι ή εκκλησία της Ρώμης είχεν όμολογίαν πίστεως όρθόδοξον και άμειπτον>>⁽³⁾.

Η καθολική άναγνώριση είναι άσφαλώς άποτέλεσμα της ακριβέστατης διατύπωσης των νοημάτων, ή όποία έλαβε χώραν μέ τήν επέμβαση του άποστόλου Πέτρου. Τό δέ φαινόμενο πού συνέβη είναι διπλό: όχι μόνο γραφή, αλλά και αυτόπρόσωπη εμφάνιση του Πέτρου.

Η τρίτη περίπτωση σχετίζεται μέ τόν Συνέσιον, επίσκοπο Πτολεμαΐδος (στην Κυρηναϊκή). Όταν ό Συνέσιος έγινε επίσκοπος (410), συνάντησε έναν παλαιό φίλο και συμμαθητή του, ειδωλολάτρη φιλόσοφο, πού λεγόταν Εύάγριος. Μετά από πολλές προσπάθειες τόν έβάπτισε μαζί μέ τήν οικογένειά του, αλλά ό Εύάγριος δέν έπέιθετο στην χριστιανική διδασκαλία, ότι οί έλεούντες τους πτωχούς θησαυρίζουν στόν ουρανό και θά λάβουν εκατονταπλάσια από όσα έδωσαν (Ματθ. 19,29).

Ό επίσκοπος έπέμενε ότι όλα είναι αληθινά. Για νά βεβαιωθή ό Εύάγριος, έδωσε στόν Συνέσιο τρία χρυσά δηνάρια για τους πτωχούς, ζητώντας ένα γραμμάτιο, τό όποιο θά έξοφλούσε ό Χριστός στόν μέλλοντα αιώνα. Όταν δέ άργότερα άσθένησε θανάσιμα, ζήτησε νά τόν ένταφιάσουν μέ τό γραμμάτιο στα χέρια, όπως και έγινε.

Τήν τρίτη ήμέρα ό Εύάγριος έμφανίστηκε στόν Συνέσιο και του είπε: <<Έλα στόν τάφο μου και πάρε τό ιδιόχειρο γραμμάτιό σου γιατί πήρα τό χρέος και

δέν έχω κανένα λογαριασμό μαζί σου, και για να σε βεβαιώσω, τό υπέγραψα μέ τό χέρι μου>>.

Μαζί μέ τά τέκνα του φιλόσοφου και πολλούς χριστιανούς, πήγαν στόν τάφο, τόν άνοιξαν και βρήκαν τόν νεκρό πού κρατούσε στά χέρια του τό γραμματίο. Τό άνοιξαν και βρήκαν γραμμένα μέ τό χέρι του Ευάγριου τά έξής: <<Εγώ ό Ευάγριος φιλόσοφος χαιρετώ έσένα τόν όσιότατον έπίσκοπον κύριον Συνέσιον. Έλαβα ό,τι γράφει τουτο τό γράμμα σου παρά του Κυρίου ήμων Ίησου Χριστού και πληρώθηκα έκατονταπλασίονα θησαυρόν στόν Ούρανό, και δέν έχω καμμία διαφορά μαζί σου για τό χρυσάφι πού σου έδωσα>>. Όλοι δέ έμειναν κατάπληκτοι βλέποντας τά πρόσφατα γράμματα διά χειρός του ίδιου του Ευάγριου⁽⁴⁾.

Όλα τά άνωτέρω γεγονότα εξελήφθησαν ως θαύματα, ένω είναι άμεσες εκδηλώσεις όντοτήτων του Πνευματικού κόσμου.

Οί δυσπιστούντες στην δυνατότητα εμφάνισης τέτοιων φαινομένων δέν έχουν παρά να μελετήσουν πολλά παρόμοια φαινόμενα του νεώτερου πνευματισμού. Αυτό βέβαια δέν σημαίνει ότι πρέπει ό σκοπός μας να είναι ή παραγωγή φαινομένων, αλλά να δεχόμαστε αυτά σαν ενισχυτικά της πίστης προς την άθανασία της ψυχής.

(1) Βλ. Νικηφόρου Καλλιότου: Έκκλησιαστική Ίστορία Η' 23 ΠΗ 146,89.

(2) Ίωάννου Μόσχου: Λειμωνάριον 147· PG 87 Γ', 3012.

(3) Βλ. Β. Στεφανίδου: Έκκλησιαστική Ίστορία, Άθηναι 1978, σελ. 226.

(4) Βλ. Ίωάννου Μόσχου: Λειμωνάριον 195· PG 87 Γ', 3077. Έπίσης Μάρκος Έρημίτης, PG 66, 1044, και Γεώργιος Κεδρηός: Σύνοψις Ιστοριών, PG 121,732.

14. Διάφορα πνευματιστικά φαινόμενα

Οί ιστορίες και διηγήσεις άσκητών και μοναχών, όπως τό <<Λειμωνάριον>>, ή <<Λαυσαϊκή Ίστορία>> κλπ., βρίθουν κυριολεκτικά από πνευματιστικά φαινόμενα, προερχόμενα και από τίς δύο παρατάξεις των πνευματικών όντοτήτων, άγαθών και πονηρών. Όλα αυτά άποδεικνύουν ότι είναι άνυπόστατος ό ίσχυρισμός περί ένεργειών μόνο των πονηρών πνευμάτων.

Είναι πράγματι γεγονός, ότι και ό ίδιος ό σατανάς μετασχηματίζεται σε άγγελον φωτός (Β' Κορ. 11,14). Άλλά τό να έπιμένει κάποιος ότι σε όλες τίς εμφάνισεις ύποκρύπτεται κάποιος δαίμονας, είναι άποτέλεσμα άγνοιας του τί πραγματικά συμβαίνει. Η διάκριση βέβαια δέν είναι πάντοτε εύκολη, άλλ' όχι και αδύνατη. Δύο βασικά κριτήρια είναι: Τά ψυχικά συναισθήματα του άτομου κατά την στιγμή της εμφάνισης, και δεύτερον τά άποτελέσματα αυτής. Άναφέρομε δύο χαρακτηριστικά παραδειγματα από την <<Λαυσαϊκή Ίστορία>>.

Ό Ουάλης (κεφ. 25) άπατήθηκε σε τέτοιο βαθμό από τούς δαίμονες, ώστε να

νομίζει ότι όλοι οι έμφανιζόμενοι σ' αυτόν δαίμονες ήσαν άγγελιοι. Στο άποκορύφωμα της άπάτης ό δαίμων έλαβε την μορφή του σωτήρος και τον έπισκέφθηκε νύχτα, μέσα σε φαντασμαγορία χιλίων άγγέλων που κρατούσαν λαμπάδες, μέσα σε πύρινο τροχό, που νόμισε ότι έσχημάτιζε τον Κύριο. Ό μοναχός θαμπώθηκε από την λαμπαδηφορία του αντίχριστου και πεσών κάτω προσκύνησε. Κατόπιν όμως σάλεψε ό νους του και τον έδεσαν με άλυσίδες για ένα χρόνο.

Τό αντίθετο συνέβη μέ τον μοναχό Παχώμιον (κεφ. 32). Ένώ καθόταν στην σπηλιά του, έμφανίστηκε ένας άγγελος και του είπε: <<Επέτυχες την σωτηρία του έαυτου σου περιττεύει λοιπόν να κάθεται στο σπήλαιο. Έξελθε και συγκέντρωσε όλους τους νέους μοναχούς, και κατοίκησε μαζί τους, και νομοθέτησε κατά τό υπόδειγμα που σου δίδω>>. Του παρέδωσε δε μία χάλκινη πλάκα, όπου ήταν γραμμένος ό κανονισμός του υπό ίδρυσιν μοναστηριου. Κατόπιν ιδρύθηκαν και άλλα μοναστήρια μέ τό ίδιο τυπικό, ώστε ό αριθμός των μοναχών να φθάσει τις έπτά χιλιάδες. Ό δε άγγελος έδινε συνεχώς οδηγίες στον Παχώμιο για κάθε δημιουργούμενο πρόβλημα.

Στό <<Λειμωνάριον>> επίσης εξιστορούνται πολλά παρόμοια φαινόμενα. Πολλές φορές λαμβάνουν χώρα όφθαλμοφανείς έμφανίσεις (ύλοποιήσεις) και συνομιλίες μέ ύψηλές όντότητες, όπως του Ίωάννου του Βαπτιστου (κεφ. 3), της Παναγίας (κεφ. 48 και 175), του μάρτυρος Ίουλιανου (κεφ. 146) κλπ. Έμφανίσεις άγγέλων υπάρχουν στα κεφ. 4,10, 25,108, 143, 178, 207 κλπ., ενώ έμφανίσεις δαιμόνων αναφέρονται στα κεφ. 45,152,160,161 κλπ.

Υπάρχουν ακόμη πολλές αναφορές σε δευτερεύοντα πνευματιστικά φαινόμενα, όπως ή πληροφόρηση για τον θάνατο γνωστών προσώπων (κεφ. 57, 84,102), τό ακουσμα φωνών άοράτως (κεφ. 106,132), ή κίνηση άντικειμένων (κεφ. 63), ή τηλεμεταφορά (κεφ. 127), ή άκαυσία ενός χιτωνος (κεφ. 36), ή άορασία (κεφ. 53) και πολλά άλλα, ενώ μεγάλο είναι και τό πλήθος των όραμάτων.

Η μελέτη όλων αυτών, όταν παύσουν να έκλαμβάνονται σαν φαινόμενα μοναδικά και άνεπανάληπτα, θα οδηγήσει σε άντικειμενικά συμπεράσματα όσον άφορα τις επιδράσεις του Άοράτου κόσμου επί του Γήινου, καθώς και τά όρια δικαιοδοσίας και τις δυνατότητες που έχει κάθε μία πλευρά να έπενεργεί επί των ανθρωπίνων πραγμάτων. Η σύγκριση δε θα έπιφέρει και την όρθολογικότερη άντιμετώπιση του πνευματισμου, του μόνου που κατώρθωσε να έπαναλάβει σε ευρεία κλίμακα, κατά άλλον τρόπο, τά ίδια φαινόμενα.

Διερωτώμεθα δε, γιατί πολλοί πιστοί χριστιανοί αποδέχονται σαν άληθινά όλα τά αναφερθέντα φαινόμενα, ενώ άπορρίπτουν σαν δαιμονικά όλα τά αντίστοιχα φαινόμενα του νεώτερου πνευματισμου.

Η εξήγηση έχει τις ρίζες της στην προκατάληψη και στην άγνοια. Αποτέλεσμα δε των λανθασμένων αυτών εκτιμήσεων είναι να έχει έκμηδενιστεί σχεδόν σήμερα ή χαρισματική παράδοση στην Όρθόδοξη Έκκλησία, και μόνον έλάχιστα δείγματα να παραμένουν σποραδικώς.

15. Φώτιος

Στήν παρακμή τοῦ πνευματισμοῦ στήν ἀρχαία Ἐκκλησία συνετέλεσε καί τό ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Νικαίας (325) ἀπεφάσισε νά τόν ἀπαγορεύσει, διότι γινόταν κατάχρηση αὐτοῦ ἀπό ἀνθρώπους πεπλανημένους καί πολλά ἀπό τά ἄστατα πνεύματα εἰσέρχοντο στίς ἐπικοινωνίες καί διά τῆς ἀληθοφανοῦς λογικῆς ἀνέτρεπαν τά πάντα⁽¹⁾.

Γιά τήν ἐποχή ἐκείνη, μιά τέτοια ἀπόφαση ἦταν σωστή καί ἀπόλυτα δικαιολογημένη. Σήμερα ὅμως ἔχουν ἀλλάξει οἱ συνθήκες καί ἔχει πληθυνθῆ ἡ γνώση, καί δέν ὑφίσταται λόγος νά ἐπιβάλλεται ἡ ἀπαγόρευση. Ἡ νοοτροπία τοῦ <<πίστευε καί μή ἐρεύνα>> παρήλθε πλέον ἀνεπιστρεπτή.

Ἄλλωστε, οὐδέποτε σταμάτησαν οἱ σποραδικές ἐμφανίσεις χαρισματοῦχων ἀνδρῶν μέσα στήν Ἐκκλησία. Γιά παράδειγμα ἀναφέρομε ἕνα ἐντυπωσιακό γεγονός, ὅπως τό ἐξιστορεῖ ὁ Συμεών Μάγιστρος καί Λογοθέτης (10ος αἰ.) στό <<Χρονικά>> (PG 109,753):

<<Στό 5ο ἔτος (τοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο), ὁ Λέων ὁ Σαλιβαρᾶς παρουσιάζει στόν Πατριάρχη Φώτιον τόν μοναχό Θεόδωρον τόν Σανταβαρινόν, (ὁ ὁποῖος κατόπιν χειροτονήθηκε ἀπό τόν Φώτιο Ἀρχιεπίσκοπος Εὐχαΐτων), σάν εὐλαβῆ καί ποιοῦντα ὑπερφυσικά πράγματα καί προορατικόν. Ὁ Φώτιος δέ τόν συστήνει στόν βασιλέα Βασίλειον, ὁ ὁποῖος τόν εἶχε σέ μεγάλη τιμή. Αὐτός, ἐπειδή ἐστενοχωρεῖτο ὁ βασιλεύς γιά τόν ἀποθανόντα υἱόν του Κωνσταντίνον, λόγω τῆς ἀγάπης πού εἶχε πρὸς ἐκείνον, τόν παραμυθοῦσε ὑποσχόμενος νά τόν δεῖξει ζωντανόν. Πράγμα πού τό ἔκανε. Διότι καθὼς ὁ βασιλεύς διερχόταν ἀπό μία λόχη, συναντήθηκε μέ ἕνα φάντασμα ἐφιπλον, ντυμένο μέ χρυσοῦφानτα ροῦχα, μέ τήν μορφή τοῦ Κωνσταντίνου, τό ὁποῖο εἶδε μέ τά μάτια του ὁ βασιλεύς, τό ἀγκάλιασε καί τό κατεφίλησε. Καί ὅταν ἐγίνε ἀφαντο, πίστευε ὅτι πράγματι εἶδε τόν υἱόν του καί δέν πλανήθηκε. Γι' αὐτό καί ἔχτισε στό σημεῖο ἐκεῖνο μία μονή, τήν ὁποία ὀνόμασε τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου>>.

Δέν θά ἐξετάσωμε πῶς ἐμφανίστηκε τό φάσμα καί ἂν ἦταν πραγματικά ὁ υἱός τοῦ αὐτοκράτορα. Ἐκεῖνο πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα, εἶναι ὅτι ὁ μοναχός Θεόδωρος, ὁ <<ποιῶν τεράστια καί προορατικός>>, ἐκτιμᾶται ἀπό τόν πατριάρχη Φώτιον, ὁ ὁποῖος μεσιτεύει γι' αὐτόν στόν αὐτοκράτορα (προφανῶς γιά νά ἐπικοινωνήσῃ μέ τόν υἱόν του), καί ἀργότερα τόν τοποθετεῖ ὡς Ἀρχιεπίσκοπον. Ὅλα αὐτά ἀποτελοῦν σαφεῖς ἐνδείξεις, ὅτι ὁ Φώτιος διέκειτο θετικά ὑπέρ τοῦ σωστοῦ πνευματισμοῦ.

Ὁ Φώτιος καταφέρεται μέ δριμύτητα ἐναντίον τοῦ Ὁριγένη καί λοιπῶν, σχετικά μέ τίς θεωρίες τους γιά τήν προῦπαρξη τῶν ψυχῶν καί τήν μετενσάρκωση. Ὅμως ὁ ἴδιος ἐρμηνεύοντας τό τοῦ Παύλου <<ἐφ' ᾧ πάντες ἡμαρτον>> (Ρωμ. 5,12), γράφει:

<<Ἄλλοι μὲν "ἐφ' ᾧ" τῷ Ἀδάμ, ἄλλοι δέ "ἐφ' ᾧ" τῷ θανάτῳ ἀποδίδουν ὑπονοοῦντες. Ἐγὼ δέ ἀπορρίπτω καί τά δύο. Διότι δέν πρέπει νά ὑπονοεῖται

κάτι, αφού τό ρητό ἔχει ἐντέλεια ἀπό μόνο του. Διότι τό "ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον" δέν εἶναι δεικτικό προσώπου, οὔτε ὁμοίου μέ πρόσωπο, ἀλλά περισσότερο παραστατικό αἰτίας· ἦτοι "ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον", διότι πάντες ἥμαρτον... Διότι λέγει ὅτι ἀμαρτήσαντος τοῦ Ἀδάμ καί τιμωρηθέντος κατόπιν διά θανάτου, καί τό ἐξ αὐτοῦ γένος εἰσέπραξε τόν θάνατον. Ἀλλ' ὄχι ἀπλῶς, λέγει, οὔτε ἀδικαιολόγητα, ἀλλ' "ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον", τουτέστιν, ἀλλά "διότι πάντες ὅπως ὁ γεννησάμενος ἀμάρτησαν". Διότι τοῦτο φανέρωσε αὐτούς κοινωνούς καί τῆς ἀμαρτίας. Καί διότι ἡ συμμετοχή (κοινωνία) τῆς πράξεως τούς ἔφερε στήν συμμετοχή τῆς καταδίκης>> (Τά Ἀμφιλόχεια, ἐρώτ. ΠΔ· PG 101,553).

Ὁ Φώτιος ἔδωσε τήν σωστή ἔννοια τοῦ δυσερμηνευτοῦ χωρίου, χωρίς νά ἀντιληφθῆ ἴσως, ὅτι λέγοντας <<πάντες ἥμαρτον>>, ἐφ' ὅσον ὅλοι εἶχαν <<κοινωνίαν τῆς πράξεως>>, ἦτοι προσωπική συμμετοχή στό προπατορικό ἀμάρτημα, σαφῶς ἀποδέχεται τήν προϋπαρξή ὄλων τῶν ψυχῶν, ἦτοι τήν ὑπαρξή ὄλων ὅταν διεπράχθη αὐτό τό ἀμάρτημα.

(1) Δέν μπορέσαμε νά ἐξακριβώσουμε ἱστορικά τίς πληροφορίες αὐτές πού δημοσιεύουν ἄλλες πηγές σχετικά μέ τήν ἀπαγόρευση τοῦ πνευματισμοῦ, διότι τά ἑλληνικά κείμενα τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας εἶναι ἐλλειπέστατα. Δέν ὑπάρχει π.χ. οὔτε ἡ ἀπόφαση γιά τόν καθορισμό τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Πιθανότατα ὑπάρχουν στά λατινικά κείμενα, τά ὁποῖα εἶναι δημοσιευμένα στήν πολυτομή Συλλογή τοῦ Mansi, ἀλλά δέν ἔχουν μεταφραστῆ στα ἑλληνικά.

16. Μιχαήλ Κηρουλάριος

Ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως Μιχαήλ Κηρουλάριος (1043-1058) εἶναι γνωστός ἀπό τήν σθεναρή στάση τήν ὁποία ἐπέδειξε κατά τά σοβαρά γεγονότα τῆς διαμάχης μεταξύ Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ σχέσεις τους βεβαίως ἦσαν ἤδη ψυχρές ἀπό τήν ἐποχή τοῦ πατριάρχου Φωτίου, ἀλλ' ἐπί τῶν ἡμερῶν του συνετελεσθή ἡ ὀριστικοποίηση τοῦ σχίσματος (1054).

Ὁ Κηρουλάριος ἤλθε σέ σύγκρουση μέ τόν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον Κομνηνόν, ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισε νά ἐξουδετερώσει τήν δύναμή του μέ τήν ἀπομάκρυνση ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου.

Αὐτό ὅμως δέν ἦταν εὐκόλο ἔνεκα τῆς δημοτικότητος τοῦ πατριάρχη. Ἐποφεληθεῖς ὅμως τῆς μεταβάσεώς του σέ κάποια μονή, τόν συνέλαβε καί τόν ἐξώρισε στήν Ἰμβρο. Μετά τήν κατηγορηματική ἄρνηση τοῦ Κηρουλάριου νά παραιτηθῆ, συνεστήθη ἐκκλησιαστικό δικαστήριον σέ κάποια πόλη τῆς Θράκης, μέ σκοπό τήν καθαίρεσή του. Καθώς ὅμως μετεφέρετο ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, τό πλοῖο ἐξέκλινε λόγω τῶν σφοδρῶν ἀνέμων στόν λιμένα τῶν Μαδύτων, ὅπου μετά ἀπό λίγες ἡμέρες ὁ πατριάρχης ἀπέθανε.

Ὁ Μιχαήλ Ψελλός, ὁ βυζαντινός αὐτός πανεπιστήμονας, εἶχε ἀναλάβει τήν ὑποχρέωση νά παρασκευάσει τήν κατηγορία κατά τοῦ Κηρουλάριου,

έξαναγκασθείς από τόν αυτοκράτορα. Λόγω έλλείψεως όμως πραγματικών γεγονότων πού νά δικαιολογούν τήν καθαίρεση του πατριάρχη, ανέπτυξε μέ πομπώδεις ρητορικές φράσεις τήν κυριώτερη <<κατηγορία>>, ότι κάποτε ύποστήριξε δύο Χίους μοναχούς, πού γοήτευαν τά πλήθη μέ μιαν γυναίκα χρησιμοδοτούσα όπως ή Πυθία.

Τό κατηγορητήριο φυσικά σүδέποτε αναγνώσθηκε, αλλά στό κείμενο αυτό περιέχονται πολύτιμες πληροφορίες για τίς μεταφυσικές άναζητήσεις του Κηρουλάριου. Ίδου τί έλεγε τό σχετικό άπόσπασμα από τήν άναφορά του Ψελλου προς τά μέλη του δικαστηρίου⁽¹⁾:

<<Οί περισσότεροι από έσας γνωρίζετε, ότι σүδεμία μερίς προς τόν Θεόν ύπάρχει στους δύο Χιώτες μοναχούς, τόν Νικήτη και τόν Ίωάννη, για τους όποιους τά ότα σας πολλές φορές άκουσαν παράξενα πράγματα, ότι τους μέν κανόνες των πατέρων παρέβησαν, καινούριες δέ συνήθειες και νόμιμα περί ένεργείας πνευμάτων και εκκλησιαστικής τάξεως, πρώτα μέν στά οικεία μοναστήρια εκαινοτόμησαν, κατόπιν δέ και σε μερικούς άλλους, τελευταία δέ και στον μεγάλο και θεϊον άρχιερέα μας μετέδωσαν τό μίasma των άσεβημάτων τους...

>>Τό ότι λοιπόν πολλοί έξαπατήθηκαν, δέν τό θεωρώ περίεργο, διότι τό ασύνηθες της επίπνοιας εκπλήττει τους ιδιώτες, ώστε νά θαυμάζουν ή και νά πιστεύουν στά δεικνυόμενα. Πώς νά δικαιολογήσωμε όμως τόν άρχιερέα, γυμνασμένον στά αίσθητήρια και έχοντα τήν διάκριση καλού και κακού; Αυτός βεβαίως γνωρίζει, ότι ένα μόνον θεϊο πνεύμα εγκαινιάζεται στις προφητικές καρδιές, τό όποιο κυριαρχεί και δέν κυριαρχείται, δεσπόζει και δέν δεσπόζεται, ούτε είσπνέεται μέ κάποια συνθήματα ή κινήσεις, αλλά μετράται διά της καθαρότητας του νοϋ και έμφαίνεται διά της τελειότητας της ψυχής.

>>Αλλά ό μέγας φωστήρ της άληθείας και έχων λάβει τό χάρισμα της διακρίσεως, όταν έμαθε τήν καινοτομία αυτή της πλάνης, δέν τήν άναίρεσε άμέσως, ούτε τήν κατανίκησε, ούτε άπόθησε τους παραδεχθέντες, ούτε έθεράπευσε τους λυμανθέντες, ούτε καθαίρεσε τόν νέον αυτόν έλληνισμόν σαν άρχή άθεΐας (πολύ απέχει μάλιστα από αυτό), αλλά σαν νά άνευρε κάποιο μέγα και λαμπρό θεόπεμπτο δώρο, άποδέχεται όλόκληρη τήν πλάνη και καταλαμβάνεται άμέσως από τίς έλληνικές θεαγωγίες...>>.

Στή συνέχεια ό Ψελλός περιγράφει μέ κάθε λεπτομέρεια τήν γενόμενη τελετή μέ τήν γυναίκα-πυθία, πού παρουσιάζει πολλές όμοιότητες προς τίς διατάξεις της θεαγωγίας από τους νεοπλατωνικούς. Ακόμη, μία άλλη από τίς εκτιθέμενες κατηγορίες, ήταν ότι ό πατριάρχης ήσχολεΐτο μέ τήν άλχημική τέχνη.

Όταν πέθανε ό Κηρουλάριος πρό της δίκης, ή σορός του μεταφέρθηκε μέ πομπή στην Κωνσταντινούπολη, ό αυτοκράτορας ζήτησε συγγνώμη για όσα έπραξε εναντίον του, ό δέ Ψελλός εκφώνησε έναν θαυμάσιο επικήδειο λόγο⁽²⁾.

Έάν όμως στό κατηγορητήριο προς τήν σύνοδο οί πνευματιστικές δραστηριότητες του πατριάρχη εκλαμβάνονται σαν σοβαρές μομφές εναντίον του (λόγω της άσκηθείσης βίας από τόν αυτοκράτορα), στον επικήδειο εξαΐρον-

ται σάν μεγάλες ἀρετές τοῦ ἀνδρός, ἀποδεικτικές τῆς χαρισματικῆς του προσωπικότητος καί τῆς θεϊκῆς φύσης του.

Ἐναφέρει κατ' ἀρχὴν ὅτι κάλλιστες <<ὀμφές>> προεμήνυσαν καί τὴν σύλληψη τοῦ παιδός καί τὸν τοκετό (σελ. 308). Περιγράφει τὰ θαυμάσια φαινόμενα πού συνέβησαν κατὰ τὴν χειροτονία του (σελ. 328-9) καί κατὰ τὴν διάρκειά τῆς ζωῆς του. Σέ κάποια μεγάλη ἐορτὴ ὁ πατριάρχης ἐμφανίσθηκε αἰωρούμενος στό συγκεντρωμένο πλῆθος τοῦ ναοῦ (<<... ἐκ μετεώρου αὐθις πρὸς τὸν νεῶν προῦκυψεν...>>), ὥστε ὅλοι ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τό φαινόμενο (σελ. 344).

Σχετικά μέ τὴν θεουργία τοῦ πατριάρχου λέγει: <<Καί οὕτω ἀπὸ τίς πρακτικές ἀρετές προχωρῶν, καθαρθεὶς καί τὴν ψυχὴ νοερῶς ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τό σῶμα, κατέστη θεωρός τῶν ὑπὲρ φύσιν καί οὕτω ἔγινε θεουργός τῶν μυστικωτέρων. Ὑποστήριξε δέ, ὅτι στόν ἀρχιερέα ταιριάζει περισσότερο ἢ θεουργικὴ ἀρετὴ...>>

>>Ἡ μὲν θεωρία (τῶν ὑπὲρ φύσιν) εἶναι κάποια οἰκεία ἐλλάμψη καί ἀπόλαυση, ἢ δέ θεουργία εἶναι θεοειδῆς ἀρετὴ, διότι ἀποθεώνει τὸν τελούμενον, ἢ τὸν κάνει ὅμοιον μέ θεό, μέχρι τό σημεῖο πού μπορεῖ νά φθάσει ἢ φυσικὴ ἱκανότητα τοῦ θεούμενου>> (σελ. 337).

Ἡ ἔννοια τῆς θεουργίας ταυτίζεται μέ τὴν ἔννοια τοῦ ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ, προερχόμενη ἀπὸ τὴν ὀρολογία τοῦ νεοπλατωνισμοῦ, τοῦ ὁποῖου ὁ Ψελλός ἦταν ἐμβριθῆς μελετητής, ὅπως καί τῶν Χαλδαϊκῶν Λογιῶν⁽³⁾.

Γιὰ τὴν ἐκτροπὴ τοῦ πλοίου ἀπὸ τοὺς ἀνέμους πρὸς τὴν Μάδυτο, ὁ Ψελλός ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τοῦ πατριάρχου νά πάει στὴν Μάδυτο, ἐπειδὴ ἐκεῖ βρισκόταν ὁ τάφος ἐνός ἐξαιρετικοῦ ἀνδρα, τοῦ Εὐθύμιου.

Πρὸς αὐτόν ὁ πατριάρχης <<προσομιλεῖ σάν ζῶντα μέ λόγια ἄρρητα στοὺς ἄλλους καί κρύφια>>. Ὅταν δέ, γράφει ὁ Ψελλός, ἐπρόκειτο νά ἐμφανισθῇ αὐτάνδρος ὁ Εὐθύμιος, ὁ Θεός ἐπέβαλε βραχύν ὑπνο στόν πατριάρχη, γιὰ νά τὸν ἰδεῖ μέ τὰ καθαρὰ ὄμματα τοῦ νοός. Ἐμφανισθεὶς δέ μέ ὄλη του τὴν ἱερατικὴ λαμπρότητα, τοῦ εἶπε μέ γλυκύτατη φωνή:

<<Λειτουργέ τοῦ Θεοῦ καί ἀρχιερεῦ, ἄς μὴ γίνεταί πλέον λόγος γιὰ δικαστήρια καί ἀντιθέσεις. Διότι συγκράτησες ἤδη καί ἐνίκησες τὸν πειράζοντα, καί γιὰ σένα ὁ στέφανος ἔχει εὐτρεπισθῆ ἄνωθεν, καί σοῦ ἀπονεμήθηκε ἡ τάξη καί ἡ κατοικία μαζί μας>> (σελ. 374-5).

Ἀποκορύφωμα δέ τῶν μεταφυσικῶν ἐμπειριῶν τοῦ πατριάρχου ἀποτελεῖ τό ὑπερφυές ὄραμα ἢ θεοφάνεια πού ἀναφέρει ὁ Ψελλός στό τέλος τοῦ ἐπικήδειου λόγου του: Μέ ἀνοιγμένα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς εἶδε τό σχῆμα καί τό μέγεθος τοῦ ναοῦ σέ λαμπρότερες καί ἐνδοξότερες παραλλαγές. Ὁ ἴδιος στεκόταν σάν μετέωρος στό μέσον τοῦ ναοῦ, ἐμφανίστηκαν δέ δύο θρόνοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας εἶχε ἐνιδρυμένον τὸν μέγαν πατέρα, ὁ δέ ἄλλος κάποιον νεανία, φαινόμενον σάν ἄγγελον.

Τὰ διαδραματισθέντα κατὰ τὴν διάρκειά τοῦ ὄραματος περιγράφονται καί ἐξηγοῦνται μέ κάθε λεπτομέρεια. Αὐτὸ φανερώνει ὅτι ὁ Ψελλός τό ἐγνώριζε

από προσωπική αφήγηση του πατριάρχη, με τόν οποίο διατηρούσε στενές σχέσεις. Πιθανώτατα παρευρίσκειτο και στο πνευματιστικό πείραμα με τούς δύο Χιώτες μοναχούς, διότι και εκεί παρεμβάλλει πολλές σχολαστικές λεπτομέρειες, ενώ σε άλλο σημείο του κατηγορητήριου τονίζει, ότι δεν αναφέρει πολλές άλλες απόρρητες πτυχές από την ζωή του.

Από όλα τα άνωτέρω, λοιπόν, προκύπτει τό συμπέρασμα, ότι ο πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουάριος ήταν άκραιφνής πνευματιστής, ικανώτατος διορατικός, γνώστης τών υπερφυσικών φαινομένων και κάτοχος τής θεουργικής άρετής. Έάν δέ ο Ψελλός δέν αποσιωπούσε τά απόρρητα στοιχεία πού εγνώριζε, θά είχαμε άρτιώτερη εικόνα τής προσωπικότητός του.

Ο Κηρουάριος όχι μόνον έθαυμάζετο από τόν κόσμο, αλλά και έθεωρείτο ως άγιος. Η φήμη του δέ και ή εκτίμηση του λαού διατηρήθηκαν για πολλά χρόνια μετά τόν θάνατό του.

(1) Μιχαήλ Ψελλού: *Πρός τήν σύνοδον κατηγορία του άρχιερέως*, Scripta Minora I, Milano 1936, σελ. 232-328. Τό παρατιθέμενο απόσπασμα είναι από τίς σελ. 235-7.

(2) Μιχαήλ Ψελλού: *Έγκωμιστικός εις τόν μακαριώτατον πατριάρχην κυρ Μιχαήλ τόν Κηρουάριον*. Έδημοσιεύθη από τόν Κων. Σάδα, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη Δ'*, σελ. 303-387, όπου και οι παραπομπές.

(3) Έκτός τών άλλων πραγματειών του, ο Ψελλός έχει συγγράψει και τό ενδιαφέρον εκλαϊκευτικό έργο <<Περί ενεργείας δαμώνων>>, PG 122, 820.

17. Τό κίνημα του ήσυχασμού

Η σημαντικώτερη βυζαντινή <<μεταψυχική>> κίνηση μέσα στον χώρο τής Έκκλησίας ήταν ο ήσυχασμός. Η μεγάλη άνθηση του ήσυχασμού κατά τόν ΙΔ' αιώνα υπήρξε άποτέλεσμα μιās μακράς περιόδου εξέλιξεων του μοναστικού βίου, με ξεκίνημα από τόν Γ' αιώνα, όποτε ή λέξη <<ήσυχια>> χαρακτηρίζει τήν κατάσταση του ατόμου πού αποσύρεται από τά έγκόσμια και καταφεύγει σε έρημικό μέρος, αναζητώντας τήν ψυχική έπαφή με τά ουράνια αγαθά.

Τό πρώτο λεπτομέρες σύστημα ήσυχαστικής πνευματικότητας άπαντάται στον Ίωάννη τής Κλίμακος, κατά τίς αρχές του Ζ' αιώνα. Από τά κείμενά του φαίνεται ότι εγνώριζε ήδη τήν πρακτική μέθοδο <<αυτοσυγκέντρωσης>>, συνιστάμενη στην σύνδεση τής νοεράς προσευχής (τής επίκλησης του ονόματος του Ίησού) με τήν άναπνοή και τήν συγκέντρωση του βλέμματος, ώστε νά απομακρύνεται ο νοῦς από τίς έξωτερικές περιπλανήσεις.

Κατά τόν ΙΑ' αιώνα ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος υπήρξε ο μεγάλος πρόδρομος τής ήσυχαστικής παράδοσης. Ξεκίνησε από μία δική του έμπειρία, πού δοκίμασε σε νεαρή ηλικία: Εΐδε νεανίαν ιστάμενον στο δωμάτιο του, ενώ μία θεία έλλαμψις έπεφάνη άνωθεν και έπλήρωσε όλον τόν τόπο. Ο Συμεών παρέμεινε

έκστατικός, δέν αισθανόταν ότι έχει σώμα, ούτε άν πατούσε στη γη δέν έβλεπε παρά μόνο φως και ότι ό ίδιος βρισκόταν όλόκληρος μέσα στό άύλο φως... (Κατηχήσεις 22,88-104).

Στά συγγράμματα του Συμεών κυρίαρχο θέμα είναι τό φως και ή έλλαμψις. Δέν διδάσκει όμως ότι τελικός σκοπός της πνευματικής ανάτασης είναι ή θέαση του ούρανού φωτός, αλλά σκοπός είναι ή συνάντηση μέ τό πρόσωπο του Χριστού, του όποιου σύμβολο είναι τό φως και διά του όποιου επιτυγχάνεται ή πνευματική τελείωση του ανθρώπου.

Η παράδοση συνεχιζόταν άθόρυβα ανά τους αιώνες, μέ πραγματική <<ήσυχία>> ως προς τίς έξωτερικές έκδηλώσεις της, μέχρις ότου έδέχθη ξαφνικά την επίθεση του θεολόγου και φιλόσοφου Βαρλαάμ του Καλαβρού. Ο Βαρλαάμ πληροφορήθηκε άρχικά από έναν άφελη μοναχό, ότι οί ήσυχαστές έκάθοντο άκίνητοι επί ώρες, στηρίζοντας τόν πάγωνα στό στήθος και προφέροντας την προσευχή του Ίησου σε κατάσταση άπόλυτης ήρεμίας, όποτε έφθαναν νά βλέπουν τό θείο φως. Έξεμάνη τότε έναντίον τους, κατήγγειλε την υπόθεση στον πατριάρχη Ιωάννη Καλέκαν, και μέ έντονη συγγραφική και άλλη δραστηριότητα κατηγορούσε τους μοναχούς, άποκαλώντας αυτούς <<όμφαλοψύχους>>, <<μαινόμενους>> κλπ. Έτσι ξεκίνησε ή μεγάλη ήσυχαστική έριδα, που συντάραξε την Έκκλησία και την Πολιτεία κατά τόν ΙΔ' αιώνα. Συνεχιστής των ιδεών του Βαρλαάμ υπήρξε ό Γεώργιος ό Άκίνδυνος.

Στίς κατηγορίες του Βαρλαάμ απάντησε ό Γρηγόριος ό Παλαμάς μέ μία σειρά έννέα πραγματειών <<Υπέρ των ιερώς ήσυχάζόντων>>. Σέ αυτές ανέπτυξε την θεολογία του ήσυχασμού, βάσει της πατερικής παράδοσης, και την ψυχοσωματική μέθοδο προσευχής, διά της όποιας ό άνθρωπος άποκτά γνώσιν όχι της ούσίας του Θεού, αλλά των άκτίστων ενεργειών του. Η διδασκαλία του επικυρώθηκε σε 4 συνόδους στην Κων/πολη.

Κατά τόν Παλαμά, ή θέα του λεγόμενου <<θαββαρείου φωτός>> είναι πραγματική και άνώτερη από όλες τίς άξίες. Δέν πρόκειται για έκστατική και άφηρημένη έμπειρία ή φαντασίωση, αλλά για μία πραγματικότητα που άφορά τόν συνολικό άνθρωπον. Τό σώμα στίς περιπτώσεις αυτές άποκτά ύπερφυσικές ικανότητες, όπως και ή ψυχή, ώστε κατά την έπιφοίτηση των θεουργικών έλλάμψεων νά βλέπουν, όσοι έχουν καθαρόν έσωτερικό κόσμο, τό λαμπρό θεικό τους ένδυμα, καθώς και εικόνες ή όντότητες του Πνευματικού κόσμου.

Η άνοδος του ανθρώπου στην έποπτεία και τόν γνώφον, προήλθε μέν στην χριστιανική παράδοση από τόν Διονύσιο τόν Άρεοπαγίτη, οί ρίζες της όμως βρίσκονται στους ιεροφάντες του άρχαίου έλληνικού πνεύματος, κυρίως δέ στά Έλευσίνια Μυστήρια, στα όποια ήταν μνημένος και ό Διονύσιος. Έτσι στον έλληνικό χώρο συνεχίζεται σχεδόν άδιάσπαστη ή έσωτερική παράδοση ανά τίς χιλιετηρίδες, διαφοροποιημένη ως προς τίς έκδηλώσεις της, αλλά ταυτόσημη ως προς την ούσία της.

Άπό μία άποψη θεωρούμε ευτύχημα την αντίδραση του Βαρλαάμ, διότι έδωσε την εύκαιρία νά έλθη στό προσκήνιο της ιστορίας ή ήσυχαστική κίνηση, νά

διατυπωθή ή φιλοσοφία και θεολογία της, και να γραφοϋν πολλά σημαντικά συγγράμματα, αρκετά από τά όποια, δυστυχώς, παραμένουν ακόμη ανέκδοτα.

Δέν είναι σκοπός μας έδω να παρουσιάσωμε μία περιληπτική έκθεση του ήσυχασμοϋ. Έπισημαίνουμε όμως, ότι δέν μπορεί ό μελετητής να κατανοήσει πλήρως τά έργα του Γρηγορίου του Παλαμά και των άλλων λεγομένων <<μυστικων>>, εάν δέν διαθέτει ό ίδιος μερικές προσωπικές έστω και μικρές έμπειρίες της ελλάμψεως του θείου φωτός.

Η πολεμική του Βαρλαάμ αποδεικνύει ότι ό ίδιος δέν είχε τέτοιες έμπειρίες, γι' αυτό και τά επιχειρήματά του βασίζονται σε μία τυπική έρμηνεία της Γραφής, όπου προέχει τό γράμμα και όχι τό νόημα των χωρίων. Η συνειδητοποίηση του νοήματος επιτυγχάνεται μόνο όταν ό μελετητής εύρεθη σε κατάσταση ανάλογη προς τόν γράψαντα, δηλαδή όταν ό ίδιος μεταρσιωθη έντός του υπέρλαμπρου <<θείου γνώφου>>. Διότι άλλως, ακόμη και όταν συμφωνεί απόλυτα με τά κείμενα, παραμένει ένας ουδέτερος θεατής, πού δέν αντιλαμβάνεται τό βάθος, αλλά βλέπει και προσκολλάται μόνο στην επιφάνεια.

Η ούσία του ήσυχασμοϋ, λοιπόν, είναι καθαρά πνευματιστική (με την σημερινή όρολογία), και σαν τέτοια πρέπει να μελετηθή και να διερευνηθή, από έμπειρα άτομα, τά όποια θά μπορέσουν να αποκαλύψουν τίς πραγματικές διαστάσεις του και να αξιολογήσουν την προσφορά του στην πνευματική εξέλιξη των μοναχών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ

1. Η πρώτη αντίδραση

Από την εμφάνιση του πνευματισμού και στην Ελλάδα δέν έπαυσαν νά εκδηλώνονται σποραδικώς και αντίθετες γνώμες, μέ δημοσιεύματα σέ έφημερίδες ή σέ βιβλία. Η πρώτη όμως αντίδραστική κίνηση που είχε απήχηση στα λαϊκά στρώματα του πληθυσμού, ήταν ή δημοσίευση στο περιοδικό <<Ανάπλασις>> του έργου του Ιωσήφ Λαπρόνι <<Ο ύπνωτισμός και ό πνευματισμός>>, κατά τά έτη 1907-1908.

Ο Λαπρόνι ήταν ό προσωπικός ιατρός των παπών Λέοντος ΙΓ' και Πίου Γ' συνεπώς τό έργο του απηχεί τίς τότε επίσημες θέσεις της Καθολικής Έκκλησίας.

Ο θρησκευτικός σύλλογος <<Ανάπλασις>> ιδρύθηκε τό 1886, τό δέ όμώνυμο περιοδικό άρχισε νά εκδίδεται από τό έπόμενο έτος. Σέ αυτό συνεργάστηκαν πλείστοι Αρχιεπίσκοποι, Μητροπολίτες, καθηγητές πανεπιστημίου κλπ. Λόγω της εύρείας κυκλοφορίας του άποτελοΰσε σημαντικό παράγοντα στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Ουσιαστικά όμως ή <<Ανάπλασις>> ήταν αντίστοιχη των σημερινών παραεκκλησιαστικών Οργανώσεων, και κατά ένα τρόπο πρόδρομος αυτών.

Αποτέλεσμα της παραθρησκευτικής της νοοτροπίας ήταν ή παρεμβολή, σέ συνέχειες, του αναφερθέντος παπικού έργου, τό όποιο όχι μόνο είναι έντελώς άκατάλληλο για την ενημέρωση του κοινού, αλλά καταλήγει και σέ θέσεις άδικαιολόγητες, άστήρικτες και άβάσιμες.

Κατ' άρχήν ό Λαπρόνι αναγνωρίζει την άρχαιότατη προέλευση του

πνευματισμοῦ, ἀλλά προσθέτει ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη τὸν ἀπαγόρευε. Κατὰ τὴν ἄποψή του <<οἱ γόητες, οἱ μάντιες καὶ λοιποὶ μάγοι τῆς Βίβλου, κατὰ τὰς περὶ αὐτῶν περιγραφάς, ἀναλογοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τοὺς μεσάζοντας (mediums) τοῦ νεωτέρου πνευματισμοῦ>> (τεῦχος 19/1907).

Ἀκολουθῶς ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἱστορία τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ τοῦ πνευματισμοῦ. Περιγράφει ἐν ἐκτάσει τὰ παράδοξα, ἐντυπωσιακὰ καὶ ἀκατάληπτα φαινόμενα τῶν πνευματιστικῶν συνεδριάσεων, ἀπὸ τὰ ἀπλά κτυπήματα μέχρι τὴν ὑλοποιήσεις πνευμάτων, ἀποδεχόμενος τὴν πραγματικὴ ὑπαρξὴ τους, ἀφοῦ ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ ἐξέχοντες ἐκπροσώπους ὄλων τῶν ἐπιστημῶν. Οἱ παραπλανήσεις, παραισθήσεις καὶ ἀπάτες, συμβαίνουν σὲ μερικές περιπτώσεις, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τὴν ὁλότητα τῶν φαινομένων.

Ἰδιαίτερα μνημονεῦει τὸν W. Crooks, λέγοντας ὅτι ἐξάντλησε κάθε δυνατό μέτρο προφύλαξης ἀπὸ τυχόν ἀπάτες καὶ ἐπειραματίσθη ὑπὸ διαφορετικὴς συνθήκης φωτός ἢ σκότους.

Ἐξετάζει συστηματικὰ ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀρνητῶν τῶν φαινομένων, τὰ ὅποια ἀπορρίπτει. Ἄλλωστε, τονίζει, δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἀναπαραγωγή τῶν φαινομένων μὲ τεχνάσματα. Συνεπῶς: <<Ἡ ἐπιστήμη ἀναγκάζεται νὰ διακηρύξῃ ὅτι οὐ μόνον εἰσὶν ὑπέρτερα, ἀλλ' ἀκόμη ἀπολύτως ἀντίθετα εἰς τοὺς μᾶλλον γενικοὺς καὶ τοὺς κάλλιον γνωστοὺς νόμους τῆς ὑλικῆς φύσεως... Ἐν τοῖς πνευματιστικοῖς φαινομένοις εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ βλέπομεν ἐκδηλώσεις μεταφυσικῆς τάξεως>> (τεῦχος 61/1908).

Μέχρις ἐδῶ ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὁ Λαμπρόνι ὀμιλεῖ σάν γνήσιος πνευματιστῆς, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι ἔχει παντελεῖ ἔλλειψιν προσωπικῆς πείρας ἐπὶ τῶν φαινομένων (τεῦχος 53/1908). Τό πῶς καὶ γιατί ἀναλαμβάνει ἕνας ἀδαῆς νὰ διατυπώσῃ ἐπίσημες ἀπόψεις, εἶναι ἄλλο κεφάλαιο.

Οἱ ἐπίσης ἀδαεῖς ἀναγνώστες θορυβήθηκαν τὰ μέγιστα ἀπὸ τὴν περιγραφὴν καὶ ἀποκαλύψεις τοῦ συγγραφέα. Γιά νὰ καθησυχάσουν δημοσιεύθηκε κατ' ἐξαιρέση στὸ τεῦχος 38/1907 ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ συμπεράσματα στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ὅπου ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς:

<<Ἐν τῇ πρακτικῇ ζωῇ ὁ ὑπνωτισμὸς καὶ ὁ πνευματισμὸς παρουσιάζουσι σοβαροὺς κινδύνους καὶ παράγουσιν ἀποτελέσματα ὀλέθρια τόσον διὰ τὸ σῶμα, ὅσον καὶ διὰ τὴν ψυχὴν, ἐπίσης διὰ τὴν κοινωνίαν ὡς καὶ διὰ τὸ ἄτομον...>>

Ἐν τῇ πνευματισμὸς εἶναι πάντοτε ἐπικίνδυνος, ἐπιβλαβὴς, ἀνήθικος. Καὶ πρέπει νὰ τὸν ἀπαγορεύσωσι καὶ νὰ τὸν καταδικάσωσιν αὐστηρῶς ἄνευ ἐξαιρέσεως τινος, καθ' ὅλους τοὺς βαθμοὺς του, ὑφ' ὅλας τὰς μορφάς του καὶ εἰς ὅλας τὰς δυνατάς ἐκδηλώσεις του. Τὸ πολὺ δυνατόν νὰ ἐπιτραπῇ μελέτη τις περὶ τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων εἰς λίαν ἐξαιρετικὰς περιστάσεις γινομένη ὑπὸ προσώπων ἀνεγνωρισμένης αὐθεντίας καὶ ἀρμοδιότητος...>>

Στὸ τέλος δὲ τοῦ βιβλίου (τεῦχος 62/1908) καταλήγει:

<<Καθ' ἡμᾶς ἄλλως τε εἰς τὰς πνευματιστικὰς ἀποκαλύψεις δὲν δρῶσιν ἐκλεκτὰ καὶ καθαρὰ πνεύματα οὔτε κἂν πραγματικὰ τεθνεώτων ψυχαί. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ κατ' ἐξαιρετικὴν τοῦ Θεοῦ ἐπιταγὴν, δι' ὀπτασιῶν καὶ ὁράσεων,

οίας ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ καί εἰς βίους ἀγίων ἐνῶ εἰς τὰ πνευματιστικά πειράματα δρῶντα εἶναι τὰ πονηρά πνεύματα.

Δέν θά παραλείψωσι ποσῶς νά μᾶς εἴπωσιν, ὅτι θεωροῦντες οὕτω τόν πνευματισμόν καταντῶμεν νά τόν ταυτίσωμεν μετά τῆς μαγείας καί τῆς νεκρομαντείας τῶν παρελθόντων χρόνων.

Καί τῶ ὄντι καί ἡμεῖς δέν ζητοῦμεν νά τό ἀρνηθῶμεν. Μεταξύ τῆς ἄλλοτε μαγείας καί νεκρομαντείας καί τοῦ σημερινοῦ πνευματισμοῦ, δέν εὐρίσκομεν οὐδεμίαν οὐσιώδη διαφοράν. Μαγεία, νεκρομαντεία, καί πνευματισμός εἶναι δι' ἡμᾶς ἓν μόνον καί τό αὐτό πρᾶγμα>>.

Ἡ πρώτη παρατήρησή μας εἶναι, ὅτι τὰ συμπεράσματα δέν ἔχουν καμμία ἀπολύτως συνάφεια μέ τό ὑπόλοιπο κείμενο. Οὐδαμοῦ μέσα στό βιβλίο γίνεται λόγος περί μαγείας καί νεκρομαντείας (ἐκτός ἀπό τήν σύντομη ἀναφορά στήν Π. Διαθήκη), οὔτε τεκμηριώνεται ἡ ὅποιαδήποτε συσχέτιση τοῦ νεώτερου πνευματισμοῦ μέ αὐτά. Μερικές φορές μάλιστα ὁ συγγραφέας ἀντιφάσκει, μιλῶντας γιά <<σοβαροῦς κινδύνους>>, ἐνῶ δέν ἀναφέρει καμμία συγκεκριμένη περίπτωση ἀντίθετα μάλιστα, τονίζει ὅτι ὁ W. Crooks δέν ἔπαθαν τίποτα οἱ φρένες του, ἀφοῦ παράλληλα ἐνασχολεῖτο καί μέ τήν καθ' ἑαυτοῦ ἐπιστημονική ἐργασία του.

Ὅμοιως ἀδίκαιολόγητο καί ἀστήρικτο εἶναι τό συμπέρασμα ὅτι στόν πνευματισμό δροῦν μόνο τὰ πονηρά πνεύματα. Σέ ὁλόκληρο τό βιβλίο δέν γίνεται λόγος οὔτε μία φορά γιά πονηρά πνεύματα, οὔτε ἐξετάζεται καν αὐτό τό θέμα. Δέν ξεκαθαρίζει ἐπίσης πῶς γίνεται ὁ διαχωρισμός τῆς δράσεως τῶν <<ἐκλεκτῶν καί καθαρῶν πνευμάτων>>, ἀφοῦ καί στόν πνευματισμό λαμβάνουν χώρα πλεῖστες ὀπτασίες καί ὁράματα.

Ὁ συγγραφέας δέν διευκρινίζει ποίους ἐννοεῖ ὅτι πρέπει νά ἀπαγορεύσουν καί νά καταδικάσουν αὐστηρῶς ἀνευ ἐξαιρέσεως τόν πνευματισμό, καί ἀπό ποίους θά ἐπιτραπῇ μελέτη τις περί τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων. Ἐξ ἄλλου, διερωτώμεθα, θεωρεῖ ἡ ὄχι τούς μεγάλους ἐπιστήμονες πού μελέτησαν τὰ φαινόμενα, σάν πρόσωπα ἀνεγνωρισμένης ἀθηντίας καί ἀρμοδιότητος;

Τό ἔργο τοῦ Λαππὸνι χαρακτηρίζεται πρῶτον ἀπό τίς ἐντυπωσιακές περιγραφές φαινομένων, καί δεύτερον ἀπό τὰ ἀνεπιτυχή καί αὐθαίρετα συμπεράσματα, πού σάν φραστικά πυροτεχνήματα κλείνουν τό βιβλίο. Καί οἱ δύο αὐτές ὀψεις του ἐπέδρασαν ἀρνητικά στό κοινό, ὥστε νά διαμορφωθῇ ὄχι μόνο προκατάληψη, ἀλλά καί δεισιδαιμονία στόν ἑλληνικό λαό γιά τόν πνευματισμό γενικά. Αὐτή ἡ δεισιδαιμονία ριζώθηκε βαθειά, ἐξακολουθώντας μέχρι σήμερα νά ἀναδίδει βλαστούς καί νά προκαλεῖ σπασμωδικές ἀντιδράσεις στήν ἀποδοχή τῆς ἀλήθειας.

2. Ἡ ἀντίδραση ἀπό ἐπιστήμονες

Τά πνευματιστικά φαινόμενα ἀσφαλῶς ἤρχοντο σέ πλήρη διάσταση πρός τά

δεδομένα των θετικών επιστημών. Γι' αυτό οι επιστήμονες είτε τά άγνοούσαν τελείως, χωρίς νά τά εξετάσουν, ισχυριζόμενοι ότι πρόκειται για φαντασιοπληξίες των εύπιστων, είτε προσπαθούσαν νά τά άποδείξουν ως προϊόντα άπάτης. Θα εξετάσουμε τρεις τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις, πού όμως επιβεβαιώνουν την άδυναμία της επιστήμης νά διερευνήσει σε βάθος αυτά τά φαινόμενα.

Πρώτος ό καθηγητής της Φυσικής στό έθνικό Πανεπιστήμιο Δημήτριος Στρούμπος εξέδωσε τό 1864 ένα βιβλίο μέ τίτλο <<Επιστημονικά παράδοξα>>, όπου μεταξύ άλλων έπιλαμβάνεται και του θέματος των περιστρεφόμενων τραpezών και του ζωϊκού μαγνητισμού.

Τήν εποχή εκείνη στην Ευρώπη είχε μεγάλη διάδοση στους επιστημονικούς κύκλους ή θεωρία του άγγλου φυσικού Faraday, ότι οι κινήσεις και περιστροφές των τραpezών όφείλονται στις άσυναίσθητες μυϊκές συσπάσεις των πειραματιζομένων, πού τά χέρια τους έφάπτονται στην τράπεζα. Δέν έξηγει όμως ή θεωρία αυτή, πώς μέ τίς τρομάδες κινήσεις είναι δυνατόν νά κινούνται και βαρέα αντικείμενα μέ την άπλή έπαφή των χειρών, ή άκόμη νά κινείται ή τράπεζα χωρίς νά έχει καμμία άπολύτως έπαφή μέ ανθρώπινο σώμα.

Ο Faraday παρά την σημαντική προσφορά του στην επιστήμη του ήλεκτρισμού και μαγνητισμού, στό θέμα των κινουμένων τραpezών διατύπωσε μία άβάσιμη θεωρία, πού δυστυχώς θεωρήθηκε σαν θετικό έρεισμα από πολλούς άλλους επιστήμονες, για νά μήν άποδέχονται ότι ή φύση των φαινομένων υπερβαίνει τά όρια των γνωστών φυσικών δυνάμεων.

Ο Στρούμπος δέν άποδέχεται πλήρως την θεωρία του Faraday. Για ένα πείραμα περιστρεφόμενων πιάτων χωρίς έπαφή των χειρών γράφει: <<Ευκόλως έννοεί πās τις, ότι ένταυθα ή υπόθεσις νευρικής συστολής οίασδήποτε είναι άπαράδεκτος>> (σελ. 8). Έν τούτοις πιο κάτω περιγράφει ένα παρεμφερές ίδικό του πείραμα, όπου καταλήγει στό συμπέρασμα, ότι εκ των χειρών μεταδίδεται ή κίνηση στα αντικείμενα.

Η πνευματιστική έρμηνεία των φαινομένων, άν και γνωστή, δέν είχε γίνει κατανοητή, ούτε έξεταζόταν μέ σοβαρότητα. Έπειδή την ίδια εποχή διεδίδοντο και οι θεωρίες του Μέσμερ περί του ζωϊκού μαγνητισμού, κατεβάλλετο έντονη προσπάθεια νά συνδεθούν μέ αυτόν τά φαινόμενα και νά έρμηνευθούν μέσω της νέας αυτής δύναμης πού παρατηρήθηκε. Γι' αυτό και ό Στρούμπος σποραδικά μέν άναφέρεται σε πνεύματα⁽¹⁾, άπορρίπτοντας τίς έξηγήσεις των πνευματιστών χωρίς νά έπεκτείνεται σε λεπτομέρειες, στρέφεται δέ κυρίως έναντίον των έσφαλμένων ιδεών του Μέσμερ, και ζητά ει δυνατόν νά άπαγορευθή ή διάδοσή τους, για νά μήν εκτείνεται περισσότερο ή ήμιμάθεια (Είσαγωγή, σελ. ε').

Στό <<Συμπέρασμα>> καταλήγει ως εξής: <<Είθε ό ζωϊκός μαγνητισμός νά ύπάρξη ή τελευταία ψευδοεπιστήμη του ανθρώπου· επειδή, καθώς εύρίσκονται άνθρωποι, ζητούντες τον τετραγωνισμόν του κύκλου, την άέναον κίνησην και τά τοιαύτα, ούτως ούδέποτε θέλουσι λείπει και οι φαντασιοκοπούντες, οι άσπαζόμενοι τά ύπερφυσικά, και οι μη νομίζοντες παράδοξον τό νά παραβαίνη ένιστε ή φύσις τους νόμους αυτής>> (σελ. 95).

Παρατηρούμε, ότι δέν πρόκειται γιά παράβαση τῶν φυσικῶν νόμων, ἀλλά γιά ὑπέρβαση τῶν γνωστῶν νόμων, βάσει τῆς ἰσχύος ἄλλων γενικώτερων νόμων. Θά ἦταν δέ παράδοξο ὁ οἰοσδήποτε ἐπιστήμονας νά ἰσχυρισθῆ ὅτι ἡ φύση ὀφείλει νά συμπεριφέρεται πάντοτε βάσει τῶν νόμων πού γνωρίζομε σήμερα, ἀφοῦ ἡ ἐπιστημονική γνώση ἐπεκτείνεται ἀνακαλύπτοντας συνεχῶς νέα δεδομένα, πού ἀνατρέπουν τίς προηγούμενες ἀπόψεις τῆς.

Ὁ τετραγωνισμός τοῦ κύκλου καί ἡ ἀέναη κίνηση εἶναι μηχανικῶς ἀδύνατα προβλήματα καί ὅσοι ἐπιχειροῦν νά τά λύσουν μέσω τῆς ὕλης εἶναι πράγματι φαντασιοκοποῦντες. Γιατί ὁμως κατατάσσονται στήν ἴδια κατηγορία <<οἱ ἀσπαζόμενοι τά ὑπερφυσικά>>. Ἐφ' ὅσον δέ ὑπάρχουν φυσικοὶ νόμοι ἐπικρατέστεροι τῶν γνωστῶν νόμων, τίποτε δέν πρέπει νά ἀποκλείει τήν λύση καί τῶν προηγούμενων προβλημάτων μέσω τῆς ὑπερφυσικῆς γνώσης, πού δέν εἶναι παρὰ μία γενικώτερη εἰκόνα τῆς ἴδιας φύσης τήν ὁποία γνωρίζομε μέ τήν περιορισμένη μας ἀντίληψη.

Ὁ διακεκριμένος ἰατρός Ἰωάννης Φουστᾶνος δημοσίευσε μία πραγματεία μέ τίτλο <<Ἵπνωτισμός ἢ ζωϊκός μαγνητισμός, μετά παραρτήματος περί μαγείας καί πνευματισμοῦ>>, (Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου, 1885).

Στό πρῶτο μέρος διεξέρχεται λίαν ἐπιτυχῶς τά τοῦ ὕπνωτισμοῦ, ἀκολουθώντας τίς ἀπόψεις τοῦ γάλλου Charcot, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μαθητής. Θεωρεῖ ὅτι ὁ ὄρος <<ὕπνωτισμός>> ἀντικατέστησε τόν παλαιότερο λανθασμένο ὄρο <<ζωϊκός μαγνητισμός>>, διότι, λέγει, δέν ὑπάρχει κανένα μαγνητικό ἢ ζωϊκό ρευστό ἢ παγκόσμιο ρευστό κλπ., ὅπως ὑποστήριζαν τότε διάφορες θεωρίες.

Στό δεύτερο μέρος ὁμως τά πράγματα ἀντιστρέφονται. Ἐκλαμβάνει σάν δεισιδαιμονίες ὅλες τίς ιδέες γιά κάθε τι τό ὑπερφυσικό, σέ ὀλόκληρη τήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Οἱ μάντιες, μάγοι, πυθίες, προφῆτες, γόητες, δαιμονόληπτοι κλπ., ὑπάγονται στίς ἐκδηλώσεις τῆς ἐκστατικῆς κατάστασης τοῦ ὕπνωτισμοῦ, ἢ ὁποία ἀναπτύσσεται μέ τήν ἔνταση τῆς φαντασίας καί τήν συγκέντρωσή τῆς σέ κάποια αἰσθηματική ιδέα, ἢ θρησκευτική δοξασία, ἢ δεισιδαίμονη πεποιθήση.

Τό σημαντικώτερο ὁμως εἶναι ὅτι ἂν καί γνωρίζει τίς θεωρίες περί πνευμάτων ὡς πρωταρχικῶν δημιουργῶν τῶν φαινομένων, ἐν τούτοις ταυτίζει τόν πνευματισμό μέ τήν θεωρία τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ καί τοῦ παγκόσμιου ρευστοῦ, πού διατρέχει ἀκατάπανυστα τό σύμπαν καί συνιστᾷ τήν ἀρχική δύναμη καί τόν κύριον παράγοντα κάθε φαινομένου στή φύση.

Ἀπό τούς μεσάζοντες ἀναφέρει τόν διάσημο τότε Dunglas Home, τοῦ ὁποίου περιγράφει τά θαυμαστά κατορθώματα. Ὅλα ὁμως τά θεωρεῖ σάν ταχυδακτυλουργίες καί ἀπάτες.

Ὁ κριτικός του ἔλεγχος ἐξαντλεῖται στήν φυσιολογική ἐξήγηση τοῦ πῶς ὁ Cumberland ἀνεύρισκε κρυμμένα ἀντικείμενα, μέ κλειστά μάτια, κρατώντας ἀπλῶς τό χέρι ἐκείνου πού τά ἐκρυψε. Ὡς πρός δέ τίς κινούμενες τράπεζες,

ἀποδέχεται τὴν θεωρία τοῦ Faraday γιὰ τίς ἀνεπαίσθητες παλμώδεις μυϊκές κινήσεις τῶν χειρῶν.

Σημειώνει ἀκόμη: <<Εὐτυχῶς ὁμως ἡ ἑκτασις τοῦ κράτους τῶν πνευματιστῶν ὁσημέραι περιορίζεται καὶ αἱ τάξεις τῶν ὀλίγων ἐτι ὑπολειπομένων πιστῶν ὀπαδῶν τάχιστα ἀραιοῦνται>> (σελ. 96). Ἡ ἱστορία διέψευσε τίς προβλέψεις του, διότι ὁ ἴδιος δέν μπόρεσε νά ἐξετάσει τὰ φαινόμενα μέ ἀντικειμενικότητα, χωρὶς νά ἐπηρεάζεται ἀπό τίς γνώσεις του ἐπὶ τοῦ ὑπνωτισμοῦ.

Συστηματικώτερη ἀναίρεση τῶν φαινομένων ἐπεχείρησε ὁ καθηγητής τῆς Φυσιολογίας Σπυρίδων Δοντάς, μέ τό ἔργο του <<Πνευματισμός καὶ Ὑπνωτισμός>>, (Ἀθῆναι, 1919).

Ὁ Δοντάς ἐκθέτει στήν ἀρχή τίς κυριώτερες κατηγορίες τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων, μέ ἀρκετά ἱστορικά στοιχεῖα, καὶ κατόπιν προχωρεῖ στήν ἐξέτασή τους. Τό μόνο πού κάνει ὁμως εἶναι νά ἀρνεῖται τὰ πάντα, μέ βασικό αἰτιολογικό τὴν ταχυδακτυλουργία, τὴν ἀπάτη καὶ τὴν ὑποβολή.

Γιὰ τίς κινήσεις τῶν τραπεζῶν δέχεται τὴν θεωρία τοῦ Faraday, ἐνῶ γιὰ τίς ἀπαντήσεις πού δίδονται μέ κτυπήματα, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀπάντηση δίδεται μόνον ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστή σέ ἕναν τουλάχιστον ἀπό τοὺς πειραματιζόμενους. Δέν δέχεται ὅτι ὑπῆρξαν κινήσεις ἢ ἀνυψώσεις ἀντικειμένων ἄνευ ἐπαφῆς, ἀφοῦ ὅλα ἦσαν τεχνάσματα.

Γιὰ τό φαινόμενο τῆς νοομαντείας ἢ μεταβίβασης τῆς σκέψης λέγει: <<ἢ ἄνευ ἐπαφῆς καὶ ἐξ ἀποστάσεως νοομαντεία οὐδόλως ἀπεδείχθη μέχρι τοῦδε>> (σελ. 42).

Γιὰ τὴν ἀνάγνωση περιεχομένου ἀδιαφανῶν φακέλλων: <<οὐδέν σαφές πόρισμα τοιαύτης ἱκανότητος δύναται τίς νά συναγάγη, διότι αἱ σημειωθεῖσαι ἐπιτυχαίαι ἦσαν ἐλάχισται καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τυχαῖαι>> (σελ. 45).

Γιὰ τίς τηλεισθησίες καὶ τὴν τηλεπάθεια: <<μέχρι τοῦδε οὐδεμία ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξις ὑπάρχει περὶ τῆς πραγματικότητος τοιούτων ψυχικῶν ἐπιδράσεων>> (σελ. 48).

Γιὰ τίς προφητείες: <<μέχρι τοῦδε οὐδέν ἐπιστημονικόν γεγονός ἔχομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης τινός ἱκανότητος, αἱ δέ σημειούμεναι ἐπαληθεύσεις προφητειῶν εἶναι ἢ τυχαῖαι συμπτώσεις ἢ πραγματώσεις γεγονότος, ὅπερ ἦτο πιθανόν νά συμβῆ>> (σελ. 52).

Γιὰ τὴν γλωσσολαλία ἢ ξενογλωσσία: <<οὐδεμίαν ἐξηκριβωμένην καὶ ἀναμφισβήτητον περίπτωσιν ἔχομεν μέχρι σήμερον>> (σελ. 56).

Γιὰ τίς ὑλοποιήσεις φασμάτων: <<ἐκ πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων οὐδεμία περίπτωσις πραγματικῆς ὑλοποιήσεως ὑπάρχει, ἅπασαι δέ αἱ τοιαῦται ἐμφανίσεις εἶναι ἢ ἀπλαῖ ὄπτασίαι, ἢ τεχνάσματα τῶν μεσαζόντων>> (σελ. 57).

Οἱ πνευματιστικές φωτογραφίες: <<ὀφείλονται ἄλλοτε μὲν εἰς πλάνην, ἄλλοτε δέ εἰς καθαρὰν ἀπάτην>> (σελ. 60).

Καταλλήγει δέ στό ἐξῆς συμπέρασμα: <<Οὐδέν εὐρέθη γεγονός ἀναγκάζον ἡμᾶς νά δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξίν πνευμάτων. Τὰ εἰς τόν πνευματισμόν ἀποδιδόμενα

φαινόμενα είναι άλλα μὲν ψυχολογικά φαινόμενα, ἐρμηνευόμενα καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω εἴρηται, ἄλλα δὲ πλάναι τῶν περισταμένων, ἤτοι ψευδαισθησῖαι καὶ παραισθήσεις, παραγόμεναι κατὰ τὴν ὁμαδικὴν ὑποβολὴν...» (σελ. 64-65).

Διερωτᾶται κατόπιν, γιατί πιστεύουν στὸν πνευματισμὸ πολλοὶ διάσημοι ἐπιστήμονες καὶ πῶς εἶναι δυνατό νά ἀπατώνται καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγύρτες. Ἀφοῦ ὅμως ἀναφέρει μερικά παραδείγματα μὲ ἐπιστημονικὲς πλάνες ποὺ ἐπεκράτησαν γιὰ ἓνα διάστημα, συμπεραίνει ὅτι <<δὲν εἶναι παράδοξον τὸ ὅτι ὑπάρχουσι τινες σοφοὶ ἐπιστήμονες γινόμενοι θύματα ὑποβολῆς καὶ ἀπάτης καὶ πιστεύοντες εἰς τὰ πνευματιστικὰ φαινόμενα>> (σελ. 69).

Διερωτώμεθα ὅμως καὶ ἐμεῖς, πῶς εἶναι δυνατόν μία πλάνη νά ἐπιβεβαιώνεται καὶ νά πιστοποιεῖται ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστήμονες, ἄσχετους μεταξύ των. Ἐπίσης, πῶς ἦταν δυνατόν π.χ. μία νεαρά κόρη, ἡ Florence Cook, νά ἐξαπατᾶ γιὰ 3 συνεχῆ χρόνια τὸν διάσημο ἐπιστήμονα W. Crooks μὲ τίς πλήρεις ὑλοποιήσεις καὶ ἀφυλοποιήσεις τῆς Katy King; Ὁ συγγραφέας δὲν τὸ ἐξηγεῖ, ἀρκούμενος στὴν κατηγορηματικὴ του θέση περὶ ἀπάτης(2).

Οὐδεὶς ἀρνεῖται ὅτι καὶ στὸν πνευματισμὸ ὑπῆρξαν κατὰ καιροὺς πολλὲς ἀπάτες, γιὰ διάφορους λόγους. Τὸ νά ἀποδίδονται ὅμως τὰ πάντα στὴν ἀπάτη, σημαίνει ἔλλειψη ἀντικειμενικῆς καὶ ἀμερόληπτης κρίσης.

Μὲ τὴν εὐκαιρία θά ἐπαναλάβουμε καὶ ἓνα λεπτό σημεῖο στὰ πνευματιστικὰ φαινόμενα: Οἱ μεσάζοντες δὲν εἶναι σέ θέση νά πραγματοποιήσουν κάποιο φαινόμενο, ἐάν δὲν ἔχουν τὴν ἄμεση συνεργασία τοῦ πνεύματος.

Ὁ Δοντᾶς ἀναφέρει, ὅτι στὴν Γαλλία προκηρύχθηκε διαγωνισμὸς μὲ βραβεῖο 2.000 φράγκων γιὰ τὴν ἀνύψωση ἑνὸς ἐλαφροῦ ἀντικειμένου, χωρὶς ἐπαφή, εὐρισκόμενου ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἑκατοντάδες πνευματιστῶν ἔστειλαν ἐπιστολὲς ὅπου ἐξέθεταν τίς ἐμπειρίες τους γιὰ παρόμοια φαινόμενα, ἀλλὰ τελικὰ προσήλθαν 5 μόνο ὑποψήφιοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οὐδεὶς ἐξετέλεσε τὸ πείραμα. Θριαμβολογεῖ λοιπόν, ὅτι <<καὶ ἄνευ ἐπαφῆς κινήσεις τῶν ἀντικειμένων δὲν εἶναι δυνατὰ εἰ μὴ μόνον διὰ ταχυδακτυλουργικῶν τεχνασμάτων>> (σελ. 40-41).

Ἡ ἐπιτυχία ἑνὸς πειράματος δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἱκανότητα τοῦ μεσάζοντος, ἀλλὰ ὅπως εἶπαμε καὶ ἀπὸ τὴν συνεργασία τοῦ πνεύματος. Ἐάν λοιπόν σημειωθῇ ἀποτυχία σέ κάποιο πείραμα, δὲν πρέπει νά γενικεύονται τὰ συμπεράσματα, ἐφ' ὅσον τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα ἔχει ἐπιτευχθῆ πολλές φορές ὑπὸ ἄλλες πιὸ εὐνοϊκὲς συνθήκες.

Μετὰ ἀπὸ ἀρκετὲς δεκαετίες καὶ μὲ τὴν ἐπίμοχθη ἐργασία πολλῶν πνευματιστῶν, ἐπιστημόνων ἢ μὴ, κατέστη πλέον ἀναμφισβήτητὴ ἡ πραγματικότητα τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων καὶ οὐδεὶς μποροῦσε νά τὰ ἀπορρίπτει ἀσυζητητεῖ.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐξέλιξη, οἱ ἀντιδράσεις κατὰ τοῦ πνευματισμοῦ ἔλαβαν δύο διαφορετικὲς κατευθύνσεις: Πρῶτον, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὑλιστῶν ἐπιστημόνων δημιουργήθηκε ἡ Παραψυχολογία, ποὺ ἔδινε ἐπιστημονικοφανεῖς

έρμηνειες στά φαινόμενα. Δεύτερον, από τήν πλευρά τών Ίερατειών όλων τών δογμάτων υποστηρίχθηκε έν χορωή ή προέλευση τών φαινομένων από τούς δαίμονες.

Γιά όλα αυτά έχομε γράψει στό Α' κεφάλαιο. Έδώ προσθέτομε ότι τόσο ή <<παραψυχολογία>> όσο καί ό <<δαιμονισμός>>, έπειδή συνιστούν άβάσιμες υποθέσεις, κάποτε θά άνατραπούν όλοσχερώς, όπως ήδη άνετράπησαν καί οι άντιρρήσεις τών άναφερθέντων έπιστημόνων.

(1) Γράφει στην άρχή <<σπεύδομεν νά όμολογήσωμεν, μεθ' όλης τής ταπεινοφροσύνης, ότι δέν έχομεν ούτε τήν έπαρση ταύτην (της άλλαζονείας), ούτε τήν μεγάλην ευτυχίαν σχέσεως οίασδήποτε προς ύπερφυσικά πνεύματα>> (σελ. 1-2).

(2) Έν προκειμένω δίδει τήν άπάντηση ό συναδέλφος του καθηγητής της Φυσιολογίας Charles Richet (βραβείο Νόμπελ 1913), πού γράφει: <<Τά πειράματα τού Crooks είναι γρανίτης... Ό διάστημα αυτός σοφός έπεχείρησεν επί τής αντικειμενικής μεταψυχικής πειράματα έσαι αξιομνημόνευτα... Έάν έχετε τήν περιέργειαν καί τόν καιρόν, σάς συνιστώ νά άναγνώσετε, μετά προσοχής, τήν λεπτομερή αφήγησιν τών πειραματισμών τού Crooks καί θέλετε πεισθή περί τής πραγματικότητας τών γεγονότων, εκτός εάν θέλήσετε νά χαρακτηρίσετε τόν Crooks ως θλάκα, τό όποϊον θά ήτο άρκετά θλακώδες.>> (βλ. Π. Γιωτόπουλου, *Μεταψυχική*, σελ. 12).

3. Γρηγόριος Παπαμιχαήλ

Ό Γρηγόριος Παπαμιχαήλ (1874-1956) ήταν διαπρεπής καθηγητής της Θεολογικής Σχολής τού πανεπιστημίου Αθηνών, άκαδημαϊκός, καί μέ πλουσιώτατη συγγραφική δράση.

Στά 1911-12 δημοσίευσε στό περιοδικό <<Εκκλησιαστικός Φάρος>> τού Πατριαρχείου Αλεξανδρείας ένα εκτενές άρθρο μέ τόν τίτλο <<Πνευματισμός καί Χριστιανισμός>>. Οι βασικές θέσεις πού άναπτύσσει είναι δύο:

α) Ό πνευματισμός δέν προσφέρει κάτι τό καινούριο, διότι όλόκληρη ή φιλοσοφία του είναι άναμάσηση παλαιών δοξασιών διαφόρων θρησκευμάτων καί φιλοσοφημάτων, τις όποιες ψευδώς παρουσιάζει σαν άποκαλύψεις τών πνευμάτων. Δηλαδή σφετερίσθηκε τά ήδη γνωστά, πού άπλώς τά συστηματοποίησε καί άνέπτυξε μερικά δικά του συμπεράσματα.

β) Ό πνευματισμός δέν έχει καμμία άπολύτως σχέση μέ τόν Χριστιανισμό, διότι άναιρεί τά χριστιανικά δόγματα, άρνεϊται τήν θεότητα τού Χριστού, δέν παραδέχεται τήν άγίαν Τριάδα καί γενικά έπιδιώκει νά αντικαταστήσει τόν Χριστιανισμό (!). Όλες δέ οι θεωρίες του προέρχονται από έθνικές καί αίρετικές πηγές.

Καί οι δύο αυτές θέσεις τού συγγραφέα είναι μονομερείς, λανθασμένες καί άβάσιμες. Θά χρειάζοταν πολύς χώρος για νά αντικρούσωμε ένα προς ένα τά επιχειρήματά του. Γι' αυτό άρκούμεθα στην εξέταση μερικών μόνο χαρακτηριστικών σημείων.

Ἐπί τοῦ φλέγοντος θέματος γιά τήν προέλευση τῶν φαινομένων, ἀναγνωρίζει ὅτι οἱ ἄγνωστοι παράγοντες αὐτῶν βρίσκονται ἔξω ἀπό τήν ἐμπειρική φυσική σφαῖρα καί εἶναι ὄντα λογικά. Ἀπό τίς τρεῖς κατηγορίες λογικῶν ὄντων τῆς ὑπερκόσμιας σφαῖρας (ἄγγελοι, δαίμονες, πνεύματα), ὑποθέτει ὅτι μόνον μία κατηγορία εἶναι ὑπεύθυνη γιά τά πνευματιστικά φαινόμενα, καταλήγοντας ὅτι αὐτή εἶναι οἱ δαίμονες.

Γράφει: <<Ὁ Χρυσόστομος ὁμιλῶν που περί τοῦ ὅτι οἱ δαίμονες δύνανται νά ἐμφανίζονται καί ὑπό μορφήν μοναχοῦ καί ὡς ψυχαί τεθνεώτων, εὕρισκε τοῦτο ὄντως γινόμενον καί τό ἀποδίδει εἰς τήν δολιότητα καί τήν ἀπάτην τοῦ διαβόλου, λαμβάνοντος τῆς ψυχῆς τήν μορφήν καί ἀντ' αὐτῆς ὁμιλοῦντος. Καί οἱ μεταγενέστεροι δέ θεολόγοι ἀποφαίνονται, ὅτι πρέπει μετά μεγίστης ἐπιφυλάξεως νά ἀποβλέπωμεν καί πρός τόν Πνευματισμόν καί πρός τά φαινόμενα αὐτοῦ, διότι, ὡς τά πολλά, αἱ πνευματιστικά ἀποκαλύψεις πηγῆν ἔχουσιν ἤ σατανικάς ἐπεμβάσεις, ἤ αὐτά τῶν πειραματιζομένων ἀνθρώπων τά μυστικοπαθῆ πνεύματα>> (σελ. 163/1912).

Καί πῶς κάτω: <<Κατά ταῦτα, ὡς τά πολλά, ἐν τοῖς πνευματιστικοῖς φαινομένοις ἐνεργοῦσιν οἱ δαίμονες ὑπό διαφόρους μορφάς, αὐτοί ἄλλως τε ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δυνάμενοι νά ὑλοποιῶνται>> (σελ. 165/1912).

Ἐπαναλαμβάνει τήν φράση <<ὡς τά πολλά>> (πού σημαίνει <<ὡς ἐπί τό πλεῖστον>>), χωρίς ὁ ἴδιος νά ἔχει ἀμεση γνώση τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων. Συνεπῶς κρίνει ὑποκειμενικά καί μᾶλλον αὐθαίρετα. Δέν διευκρινίζει πού ὀφείλεται τό ὑπόλοιπο (μικρότερο ἔστω) ποσοστό τῶν φαινομένων, πού δέν ὑπάγεται στήν ἐνέργεια δαιμόνων. Λέγει ὅτι μόνο οἱ δαίμονες μποροῦν νά ὑλοποιῶνται, ἐνῶ καί οἱ ἄγγελοι ἔχουν τήν ἴδια δυνατότητα, ὅπως ἀποδεικνύουν πολλές ἐμφανίσεις των στή Γραφή.

Ἐξ ἄλλου, ἐάν ὁ διάβολος μπορεῖ νά ἐξαπατᾷ λαμβάνοντας τήν μορφή τῆς ψυχῆς καί νά ὁμιλεῖ ἀντ' αὐτῆς, σημαίνει ὅτι καί ἡ ἴδια ἡ ψυχή μπορεῖ νά ἐμφανίζεται καί νά ὁμιλεῖ! Ὁ Χρυσόστομος ἐπισημαίνει τήν ἀνάγκη διάκρισης ἐάν ὁ ἐμφανιζόμενος εἶναι ψυχή ἢ δαίμων, διότι ἄλλως θά ἔλεγε ὅτι ὅλοι οἱ ἐμφανιζόμενοι εἶναι δαίμονες!

Ὡς πρός τό δόγμα τῆς μετεμψύχωσης γράφει: <<Πρός τήν διδασκαλίαν ταύτην δέν ἐφαίνοντο παντελῶς ἀδιάφοροι καί ἄλλοι τῶν ἐκκλησιῶν συγγραφέων, οἷοι ὁ Μεθόδιος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Νεμέσιος, ὁ Συνέσιος, ὁ Ἀρνόβιος, ὁ Δίδυμος, ὁ Εὐάγριος, ὁ Ἰωάννης Ἱεροσολύμων καί τινες ἄλλοι, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ εἰδικῶς περί τό ζήτημα τῆς γενέσεως τῆς ψυχῆς ἀσχοληθέντες νεώτεροι θεολόγοι>> (σελ. 51/1912).

Τί συμβαίνει μέ αὐτούς τούς συγγραφείς; Δέν ἐγνώριζαν ποία εἶναι ἡ σωστή χριστιανική διδασκαλία, ἢ εἶχαν ὑπ' ὄψη τούς τά ἄγνωστα κείμενα τῆς ἀπόρρητης διδασκαλίας; Ἐάν συνέβαινε τό πρῶτο, ἀσφαλῶς θά εἶχαν κατηγορηθῆ σάν αἰρετικοί στήν ἐποχή τους. Πῶς δικαιολογεῖται τό ὅτι δέν κατηγορήθησαν, ἀλλ' οὔτε ἀναπτύχθηκε ἀπό τούς Πατέρες ἡ ἀντίθετη θεωρία; Ὁ συγγραφέας

άρκεϊται στήν ύποστήριξη τοῦ ἰσχύοντος δόγματος, χωρίς νά τόν ἀπασχολοῦν τέτοια ἐρωτήματα.

Τίς φυσικές καί πνευματικές διαφορές τῶν ἀνθρώπων ἀνάγει ἐξ ὀλοκλήρου στήν κληρονομικότητα καί στό περιβάλλον. Ὡς πρός τίς ἀσθένειες, ἀναπηρίες κλπ., παρατηρεῖ ὅτι <<αἱ δυστυχίαι καί τά πάθη διορθοῦσι καί βελτιοῦσι τόν ἄνθρωπον· εἶναι ἄρα φάρμακον, ἡ δέ δι' αὐτοῦ θεραπεία εἶναι ἔργον ἀγάπης>> (σελ. 65/1912). Ἐννοεῖται, ἔργον ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Διατί ὁμως πολλοί κακοί πού ἔχουν ἀνάγκη βελτιώσεων, παραμένουν ὑγιέστατοι σέ ὅλη τή ζωή τους; Μήπως ὁ Θεός ἀγαπᾷ ἐκλεκτικά ὠρισμένους μόνο ἀνθρώπους, γιά νά τοὺς διορθῶνει μέσω τῶν δυστυχιῶν; Οἱ δέ ἐκ γενετιῆς ἀνάπηροι ποιά ἀνάγκη θεραπείας ἢ διόθρωσης εἶχαν; Οὔτε σέ αὐτά τά ἐρωτήματα δίδονται σαφεῖς ἀπαντήσεις.

Στά συμπεράσματά του γράφει: <<Καταδικάζων ὁ Χριστιανισμός τόν Πνευματισμόν, ἀποτρέπει συγχρόνως τοὺς χριστιανούς ἀπό τῶν πνευματιστικῶν ἀσχολημάτων, διότι τήν πηγὴν τῶν φαινομένων αὐτοῦ θεωρεῖ οὐχί μόνον ὑποπτον καί θολήν, ἀλλά καί, δεδομένου ὄντος ὅτι αἱ ἀνακοινώσεις προέρχονται παρά πνευματικῶν ὄντων, ἀμετακλήτως σατανικῆν>> (σελ. 158-9/1912).

Ἴδου πάλι ἡ αὐθαιρεσία τοῦ συγγραφέα: Ἄφου προέρχονται ἀπό πνευματικά ὄντα, ἄρα εἶναι ἀμετακλήτως σατανικά! Τά ἀγαθὰ ὄντα δέν ἔχουν καμμία ἀπολύτως δυνατότητα ἐπενεργείας στά ἀνθρώπινα πράγματα!

Στό τέλος τοῦ ἀρθρου σχολιάζει ἕνα σύγγραμμα μέ τίτλο <<Ἡ Ἄθανασία. Πνευματισμός καί Χριστιανισμός. Ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ἐπιστήμη - Νέον φῶς>>, (Καίρο 1912), πού ἀποτελεῖται ἀπό ἀνακοινώσεις πνευμάτων κυρίως τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Παπαμιχαήλ ἀναγνωρίζει ἀρχικά ὅτι <<φέρουν χαρακτήρα ὀρθόδοξον>>, μετά ὁμως ἀπό σχολαστικές ἀναλύσεις καταλήγει νά ἀπορρίψει τά πάντα. Προσθέτει δέ τά ἑξῆς:

<<Ἀλλά καί ὀρθοδοξοφανῆς ἂν ἤθελεν εἶναι οἰαδήποτε ἀνακοίνωσις, ἀφ' ἐνός μὲν ὑπάρχει κίνδυνος μὴ ἔχη τήν προέλευσιν ὑποπτον, ἀφ' ἑτέρου δέ εἶναι καταφανῶς καί περιττή καί ἄσκοπος, διότι ὅσοι δέν ἐνωτίζονται τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ καί δέν ρυθμίζουσι κατ' αὐτήν τόν ἑαυτῶν βίον, οὐδέ ἂν πάντα τὰ πνεύματα ἐπαναλάβωσιν αὐτήν δέν θά σωφρονισθῶσιν>> (σελ. 186-7/1912).

Ὡς πρός τό πρῶτο σκέλος, τοῦ ἐκφραζόμενου ἀπλῶς κινδύνου ὑποπτῆς προέλευσης, παρατηροῦμε ὅτι ἐγινε μετριοπαθέστερος σέ σχέση μέ τήν προηγούμενη <<ἀμετακλήτως σατανική προέλευση>> ὄλων τῶν ἀνακοινώσεων. Ὅσο γιά τήν δευτέρη θέση του, μοιάζει μέ ἐκεῖνα πού ἔλεγαν οἱ φανατικοὶ Μουσουλμάνοι γιά τήν καταστροφή ὄλων τῶν βιβλίων, διότι ἂν συμφωνοῦσαν μέ τό Κοράνιο, ἦσαν περιττά, ἐνώ ἂν δέν συμφωνοῦσαν, ἦσαν ἄχρηστα!

4. Ἀρχιδιάκ. Βασίλειος Παπαδόπουλος

Ἀληθινὰ πρωτοποριακὴ μελέτη γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα, καὶ μάλιστα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου, ἀποτελεῖ τὸ ἔργο <<Ψυχικαὶ Μελέται>> τοῦ ἀρχιδιακόνου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σμύρνης Βασίλειου Παπαδόπουλου. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο μέρη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γνωρίζομε μόνο τὸ πρῶτο, πού ἐκδόθηκε στὴν Σμύρνη τὸ 1921 καὶ σήμερα εἶναι ἐξαιρετικὰ δυσεῦρετο. Τὸ δεύτερο μᾶλλον δὲν ἐκδόθηκε ποτέ, λόγω τῆς Καταστροφῆς τοῦ 1922.

Τὸ πρῶτο μέρος ἔχει τίτλο <<Εἶδωλα ζώντων>> καὶ ἐπιδιώκει νὰ ἀποδείξει τὴν ὕπαρξη τῆς ψυχῆς μὲ τίς ἐμφανίσεις φασμάτων ζώντων ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει εἶδωλα. Στὸ δεύτερο μέρος μὲ τίτλο <<Εἶδωλα νεκρῶν>> ἐξέθετε τὸ ἴδιο θέμα μὲ τίς ἐμφανίσεις φασμάτων ἀνθρώπων πού ἔχουν ἤδη ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴν γῆινὴ ζωὴ.

Πρὶν προχωρήσουμε στὴν παρουσίαση τῆς μελέτης, ἐπισημαίνομε ὅτι ὁ συγγραφέας ἀφιερώνει τὸ βιβλίον του στὸν τότε Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, τὰ δὲ ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς Ἀρχιδιακονίας τῆς Μητροπόλεως. Συνεπῶς θεωροῦμε ἀναμφισβήτητο, ὅτι τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου εἶχε τὴν ἐγκριση καὶ συγκατάθεση τοῦ Μητροπολίτη Χρυσόστομου, αὐτῆς τῆς ἠρωϊκῆς μαρτυρικῆς μορφῆς, πού θυσιάστηκε ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄς ἔλθωμε ὁμῶς στὸ περιεχόμενο. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Εὐρώπη γινόταν μεγάλη κίνηση σχετικὰ μὲ τὰ πνευματιστικὰ φαινόμενα, μὲ συμμετοχὴ πολλῶν ἐπιστημόνων, μὲ πειραματισμούς ὅπου ἐλαμβάνοντο αὐστηρὰ μέτρα προφυλάξεων, ἐκδόσεις βιβλίων καὶ ἐξειδικευμένων περιοδικῶν κλπ. Ὅλα αὐτὰ ἐξελίχθησαν σὰν ἀντιστάθμισμα στὶς ὑλιστικὲς φιλοσοφικὲς θεωρίες πού μέχρι τότε ἐπικρατοῦσαν στὴν εὐρωπαϊκὴ διανόηση.

Ὁ ἐν λόγω ἱερωμένος ἀντελήφθη ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ κίνηση ἔρχεται σὰν πολῦτιμος σύμμαχος στὴν χριστιανικὴ διδασκαλία, ἀφοῦ ἀποδεικνύει πειραματικὰ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνο τὸ ὑλικὸ σῶμα, ἀλλὰ περιέχει καὶ ἓνα μὴ ὑλικὸ στοιχεῖο, τὴν ψυχὴ, πού εἶναι ὁ καθ' ἑαυτὸ ἄνθρωπος, δηλ. ὁ φορέας τῶν νοητικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν του.

Στὴν Εἰσαγωγή καθορίζει τὴν γενικὴ γραμμὴ τῶν Μελετῶν του ὡς ἐξῆς: Ἡ ὕπαρξη τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας της εἶναι ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν Θεολογία, ἐκ θείας ἀποκαλύψεως. Ἡ φιλοσοφία ὁμῶς στὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι διαιρεμένη: Ἐνα μέρος τῶν φιλοσόφων τάσσεται ὑπὲρ τῆς ὕπαρξης τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας της, ἐνῶ ἄλλο μέρος ἀμφιβάλλει ἢ τὴν ἀρνεῖται.

Μέχρι σήμερα, λέγει, ἡ ἐπιστῆμη ἐθεωρεῖτο ὁ σπουδαιότερος σύμμαχος τοῦ ὑλισμοῦ, διότι οὐδαμοῦ εἶχε ἀνακαλυφθῆ πειραματικῶς ἡ ψυχὴ. Ἐναντι δὲ τῶν πορισμάτων τῆς ἐπιστῆμης οἱ θεολόγοι καὶ οἱ ἰδεαλιστὲς φιλόσοφοι ἀντέτασσαν μόνο συλλογισμούς καὶ θεωρητικὰ ἐπιχειρήματα, μὲσω τῶν ὁποίων προσπαθοῦσαν νὰ ἀποδείξουν τὸ ἀβάσιμον τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν. Μὲ τὴν ἀνάπτυξη ὁμῶς τῶν ψυχικῶν ἐπιστημῶν τὰ πράγματα ἀντεστράφησαν:

Οί πνευματιστές έπιστήμονες παρατάσσουν πλέον πειράματα και γεγονότα, άκολουθώντας την έμπειρική μέθοδο των φυσικών έπιστημών, και παρέχοντας άπιές άποδείξεις για την ύπαρξη και άθανασία της ψυχής. Έναντι αυτών οί ύλιστές καταφεύγουν σε συλλογισμούς και έπιχειρήματα, άφου δέν είναι σε θέση νά άμφισβητήσουν τά γεγονότα. Τοϋτο όμως ίσοδυναμεί προς πλήρη έπιστημονικό θρίαμβο των ύπερασπιστών της ψυχής, πλήρη δέ έπιστημονική ήττα των άντιπάλων της!

Τό ότι ύπάρχουν πολλοί πού άρνούνται νά παραδεχθούν τίς έπιστημονικές θετικές άποδείξεις, δέν είναι κάτι πρωτοφανές, διότι οί προλήψεις και προκαταλήψεις είναι άνθρώπινες άδυναμίες, πού πολλές φορές προκάλεσαν φανατικές άντιδράσεις σε κάθε καινούριο βήμα της έπιστήμης.

Ό συγγραφέας έπισημαίνει κατ' άρχήν, ότι οί παραδόσεις όλων άνεξαιρέτως των λαών περιλαμβάνουν έμφανίσεις φασμάτων ή φαντασμάτων ή ειδώλων, πού είναι καθ' όλοκληρία όμοια προς τόν άνθρωπο. Κατά βάθος οί παραδόσεις αυτές άπηχούν την ύπαρξη της ψυχής, πού ένεργεί άνεξαρτήτως του σώματος.

Τά ειδώλα των ζώντων διαιρούνται σε δύο κατηγορίες: 1) Σε ειδώλα ύποκειμενικά και ψευδή (όφειλόμενα σε παραισθήσεις, άυταπάτες, παθολογικές ψευδαισθήσεις, έξ ύποβολής κλπ.), και 2) Σε ειδώλα άντικειμενικά και πραγματικά.

Η δεύτερη κατηγορία διαιρείται: 1) Σε ειδώλα άδρανή ή νεκρά (σάν κέλφος ζώντος άνθρώπου, κενά και χωρίς ψυχικές δυνάμεις), και 2) Σε ειδώλα ζώντα και ένεργούντα. Η μελέτη περιορίζεται άποκλειστικά στα ζώντα ειδώλα, διότι μόνον αυτά άποδεικνύουν την ύπαρξη και άνεξάρτητη ένέργεια της ψυχής.

Τό πρώτο μέρος της μελέτης έπιγράφεται <<Τεχνηταί έξωτερικεύσεις του ειδώλου>>. Η έξωτερικευση έπιτυγχάνεται μέ μία άπόρροια του άνθρώπινου όργανισμού, τό όδιον (ήτοι τό έκτόπλασμα). Περιγράφονται πλείστα πειράματα έμφάνισης ειδώλων μέ ύπνωτιζόμενα ή διαμεσικά άτομα. Κατά την διάρκεια αυτών συνέβαιναν και πολλά άλλα πνευματιστικά φαινόμενα. Άποδεικνύεται έτσι ή άντικειμενικότητα των έμφανιζομένων ειδώλων, οί αίσθητικές και νοητικές τους ιδιότητες, ή άμεση σύνδεσή τους μέ τό άτομο άπό τό όποιο προέρχονται, οί ένέργειες των ειδώλων έπί της ύλης κλπ. Πολλές φορές ή αίσθητικότητα του ατόμου μεταβιβάζεται έξ όλοκληρου στο ειδώλο, ένώ τό σώμα του κείται σε λήθαργο. Τά ειδώλα είναι άντικειμενικά όχι μόνο όταν ένεργούν έπί της ύλης, αλλά και όταν παρουσιάζουν μόνο πνευματική ένέργεια, άνεξάρτητα έάν είναι ή όχι όρατά.

Τό δεύτερο μέρος μέ τίτλο <<Φυσικαί έξωτερικεύσεις του ειδώλου>> περιλαμβάνει μία σειρά αυτόματων ή φυσικών έκδηλώσεων των άνθρωπίνων ειδώλων, μέ παραδείγματα παρμένα άπό συγγράμματα μέ συλλογές τέτοιων περιπτώσεων.

Οί παρατηρήσεις του συγγραφέα πού συνοδεύουν την έξιστόρηση κάθε γεγονότος, άποδεικνύουν ότι είχε κατανοήσει σε βάθος τά μεταψυχικά φαινόμενα, την προέλευσή τους, την αίτιολογία τους, και την σημασία τους για την άποκάλυψη της πραγματικής φύσης του άνθρώπου.

Τό Συμπέρασμα δέ εἶναι ὅτι:

<<Εἰς τὰς τεχνητάς καί φυσικάς ἐξωτερικεύσεις τῶν ζώντων εἰδώλων ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται ἔχων δύο σώματα: τό σῶμα τό φυσικόν καί τό σῶμα τοῦ εἰδώλου, τά ὅποια συνδέονται πρός ἄλληλα διά δεσμοῦ ροῶδους.

Ἄν ὁμως τά σώματα εἶναι δύο, ἡ ψυχική δύναμις, ἡ ὁποία ἐμψυχοῖ αὐτά εἶναι μία. Ὄταν αὕτη ἐγκαταλίπη τό φυσικόν σῶμα καί μεταφέρεται εἰς τό εἶδωλον, τό σῶμα μένει κενόν ψυχικῆς δυνάμεως, τό δέ εἶδωλον εἶναι ὡς ζῶν ἄνθρωπος· ὅταν δέ, τοῦναντίον, ἡ ψυχική δύναμις ἐκ τοῦ εἰδώλου μεταφέρεται εἰς τό φυσικόν σῶμα, ὁ ἄνθρωπος συνέρχεται εἰς ἑαυτόν, τό δέ εἶδωλον μένει ἀδρανές καί διαλύεται>> (σελ. 118).

Ἡ ἐξωτερικευση τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀποδεικνύει ἀσφαλῶς τήν ὑπαρξη τῆς ψυχῆς, ἀποτελούσης <<κάτι ἄλλο>> ἐκτός τοῦ ἐγκεφάλου, τῆς σαρκός, τῶν ἀπορροϊῶν τοῦ ὀδίου κλπ. Ἄφοῦ λοιπόν ἐξερχόμενη τοῦ σώματος ἡ ψυχή δέν ἐκμηδενίζεται, δικαιούμεθα νά ὑποθέσωμε ὅτι καί κατά τόν θάνατο ἡ ψυχή ἀπλῶς ἀποσπᾶται ἀπό τό σῶμα, χωρίς νά ἐκμηδενίζεται.

Στήν ἐνσταση δέ, ὅτι τά εἶδωλα τῶν ζώντων συνδέονται μετά τοῦ σώματος καί ἐπομένως ἔχουν ψυχικές δυνάμεις ὅσο ὁ σωματικός ὀργανισμός εὐρίσκεται ἐν ζωῇ, ἀπαντᾷ ὅτι ὑπάρχουν καί εἶδωλα νεκρῶν, ἤτοι εἶδωλα πού ζοῦν ἀκόμη καί μετά τόν σωματικό θάνατο. Τό ζήτημα αὐτό ὁμως ἦταν τό θέμα τῆς ἐπομένης μελέτης πού σχεδίαζε νά δημοσιεύσει.

Ἐπεκταθήκαμε κάπως στήν παρουσίαση τοῦ βιβλίου, ὄχι μόνο γιατί προέρχεται ἀπό ἱερωμένο, ἀλλά καί γιατί ἀποτελεῖ μία τολμηρότατη καί ρηξικέλευθη ἐργασία στόν ἑλληνικό χῶρο, πού δυστυχῶς δέν εἶχε συνέχεια.

Βέβαια, μέ τήν ἐξέλιξη τῆς ἔρευνας μερικές ἀπόψεις τροποποιήθηκαν ἡ συμπληρώθηκαν. Τήν ἐποχή ἐκείνη π.χ. δέν ἦταν γνωστή ἡ ἐπίδραση ἡ μεσολάβηση ἄλλων πνευμάτων στόν σχηματισμό τῶν εἰδώλων, οὔτε ἐξετάζεται ἡ περίπτωση πλαστοπροσωπίας ἐκ μέρους πονηρῶν πνευμάτων. Πέρα ὁμως ἀπό αὐτά, τό πῶς ἀξιοσημεῖωτο στοιχεῖο εἶναι ἡ γενικώτερη ἐρευνητική φιλοσοφική γραμμή πού διέπει τό βιβλίον, ἡ ἀναγνώριση τῶν γεγονότων καί ἡ συστηματική καταπολέμηση τῶν δεισιδαιμονιῶν καί προκαταλήψεων. Αὐτά πρέπει νά γίνουν κοινή πεποίθηση ὅλων, ὥστε νά μήν διαστρέφουν ὅσα δέν γνωρίζουν οὔτε ἐρεῦνησαν σέ βάθος.

5. Παναγιώτης Τρεμπέλας

Ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας ὑπῆρξε καθηγητής τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας στήν Θεολογική Σχολή τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τό 1925 κυκλοφόρησε τό βιβλίον του <<Ὁ Πνευματισμός>>, ἀποτελούμενο ἀπό ἄρθρα δημοσιευθέντα στό περιοδικό <<Ζωή>>. Ἡ β' συμπληρωμένη ἔκδοσις ἐγένετο τό 1936 καί ἡ γ' τό 1965, ἡ ὁποία ἔκτοτε ἀνατυπώνεται ἀπό τήν Ἀδελφότητα Θεολόγων <<Ὁ Σωτήρ>>. (Αὐτήν χρησιμοποιοῦμε γιά τίς παραπομπές).

Τό βιβλίό αυτό είναι τό περισσότερο διαδεδομένο στην Ἑλλάδα, λόγω τοῦ λαϊκοῦ χαρακτήρα του, καί ἔχει ἐπηρεάσει πολλούς, πού δέν ἦσαν σέ θέση νά ἐξετάσουν κατά βάθος τά πράγματα. Δέν ἔχει καμμία πρωτοτυπία ἀπό πλευρᾶς περιεχομένου· ἀπλῶς ἐπαναλαμβάνει τίς γνωστές θέσεις τῶν παλαιότερων, χωρίς νά ἀποφεύγει τίς αὐθαιρεσίες καί ἀκρότητες.

Κατ' ἀρχήν ἰσχυρίζεται ὅτι: <<Ὁ Πνευματισμός φέρει πάντας τοὺς χαρακτήρας καί ὅλα τά γνωρίσματα μιᾶς θρησκείας ἐντελῶς διακεκριμένης ἀπό τόν Χριστιανισμόν... καί προωρισμένης, καθ' ὅσον τουλάχιστον ἐπαγγέλλεται, νά θέσῃ ταχεῶς ἐκποδῶν πάσας τὰς λοιπὰς θρησκείας, μηδ' αὐτοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξαιρουμένου>> (σελ. 9).

Μετά ἀπό μία σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τοῦ πνευματισμοῦ, ὁ συγγραφέας διερευνᾷ τά πνευματιστικά φαινόμενα, ἀποδεχόμενος ὅτι εἶναι πραγματικά. Γίνονται βεβαίως πολλές ἀπάτες στά διάφορα πειράματα, ἀλλά τά πάμπολλα ἐντυπωσιακά γεγονότα δέν ἐπιτυγχάνονται μέ συνήθη μέσα. Σημειωτέον ὅτι ἐδῶ δέν ἀσχολεῖται καθόλου μέ τό περιεχόμενο τῶν διδασκαλιῶν πού δίδουν τά πνεύματα, ἀρκοῦμενος στήν παρουσίαση τῶν φαινομένων καί τῶν μεθόδων ἐπικοινωνίας.

Στό Δ' κεφάλαιο ἐκθέτει τίς διαφορες θεωρίες γιά τήν ἐξήγηση τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων, λέγοντας ὅτι ὅλες εἶναι ἐντελῶς ἀνεπαρκεῖς γιά τόν σκοπό πού ἀποβλέπουν. Προσθέτει δέ: <<Ἡ ἐκδοχή ὅτι τά φαινόμενα τοῦ Πνευματισμοῦ ἔχουσι τήν αἰτίαν αὐτῶν εἰς τόν ἀόρατον κόσμον τῶν πνευμάτων, πρὸς τόν ὁποῖον κατορθῶναι νά ἐπικοινωνῇ ὁ Πνευματισμός, ἀποτελεῖ ἐξήγησιν ἱκανήν νά μᾶς ἱκανοποιήσῃ διά πάντα ἐν γένει τά φαινόμενα τά παρατηρούμενα ἐν τῷ Πνευματισμῷ>> (σελ. 127).

Στή συνέχεια ὁμος ὁ Τρεμπέλας ἐπαναλαμβάνει τό ἴδιο τροπάριο: <<Ὁ Πνευματισμός ὀφείλεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τήν ἐπίδρασιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων>> (σελ. 133 κ. ἐ.). Τά ἀσταθῆ καί μονόπλευρα ἐπιχειρήματά του ἤδη ἔχουν ἀντιμετωπισθῆ σέ προηγούμενες σελίδες τοῦ βιβλίου μας.

Τί συμβαίνει ὁμος μέ τά ἀγαθὰ πνεύματα; Ἴδου τί ἀποφαίνεται ὁ συγγραφέας: <<Ὁ κόσμος τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων δέν ἐπικοινωνεῖ διά τοῦ Πνευματισμοῦ καί διά τῶν παιδαριωδῶν μεθόδων τοῦ συστήματος τούτου. Ἐπικοινωνεῖ ὁμος, ὡς ἤδη εἶπομεν, πολυμερῶς καί πολυτρόπως, πάντοτε δέ ἱεροπρεπῶς καί ἀξίως τοῦ ὕψους αὐτοῦ. Ὁ Ἰουδαϊσμός καί ὁ διαδεχθεῖς αὐτόν Χριστιανισμός δέν ἀποτελοῦσι δημιουργήματα τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεόν, ἐπικοινωνίας ὑπηρετηθείσης ὑπ' ἀγγέλων καί τῆς ὁποίας γραπτόν μνημεῖον ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἡ Ἁγία Γραφή>> (σελ. 137).

Ἐπικοινωνοῦν, λοιπόν, καί τά ἀγαθὰ πνεύματα! Ἐπικοινωνοῦν οἱ ἄνθρωποι μέ τόν Θεόν μέσω τῶν ἀγγέλων! Παρέλειψε ὁμος νά μᾶς εἰπεῖ πῶς ὀνομάζει τήν ἐπικοινωνία αὐτή καί γιατί τήν ἀποκλείει κατηγορηματικά ἀπό τό σύστημα τοῦ πνευματισμοῦ. Οἱ δέ ἰσχυρισμοί του περί <<παιδαριωδῶν μεθόδων>> ἀποδεικνύουν τήν ἀγνοιά του περί τῆς οὐσίας τοῦ πνευματισμοῦ καί περί τῶν μεθόδων ἐπικοινωνίας, πού χωρίς νά ἔχουν χαρακτήρα θρησκευτικοῦ δόγματος,

πραγματοποιούνται με ιεροπρέπεια, προσευχή και εὐλάβεια πρὸς τίς θείες Δυνάμεις.

Δέν προχωρεῖ ἐπίσης στήν σημερινή ἐποχή. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων δημιούργησε τόν Ἰουδαϊσμό καί τόν Χριστιανισμό. Κατόπιν σταμάτησε; Ἀσφαλῶς ὄχι. Συνεχίζεται μέχρι σήμερα <<πολυμερῶς καί πολυτρόπως>>. Οὐσιαστικά, λοιπόν, ὁ Τρεμπέλας ἀποδέχεται τήν καθολική ἐπικοινωνία ὄλων τῶν πνευμάτων. Ἡ αὐθαιρεσία του σύγκειται στό νά ἐκλαμβάνει τό σύνολο τοῦ πνευματισμοῦ σάν ἐνέργειες τῶν πονηρῶν, ἐνῶ γιά τά ἀγαθά δέν λέγει παρά μερικές γενικές ἀοριστολογίες.

Στό Ε' κεφάλαιο, σχετικά μέ τήν ὑγεία καί τήν ἠθική τῶν μεσαζόντων, καθώς καί τούς κινδύνους πού διατρέχουν, οἱ κρίσεις του εἶναι ὑποκειμενικές, μονόπλευρες καί ὑπερβολικές. Ἐπιμένει ἐπί τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀρνητικοῦ πνευματισμοῦ, χωρίς νά λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τά πολλαπλάσια θετικά στοιχεῖα.

Ἡ ἴδια κατάσταση ἐπικρατεῖ καί στό ἐπόμενο κεφάλαιο, μέ τίτλο <<Ὁ Πνευματισμός ὡς ἀποκάλυψις>>. Ἡ θέση του εἶναι ὅτι: <<Ἡ ἀξία τοῦ Πνευματισμοῦ ὡς πηγῆς ἀποκαλυπτοῦσης ἡμῖν τήν ἀλήθειαν εἶναι πλέον ἢ μηδαμινή>> (σελ. 162). Πλήν ὁμως στό τέλος δέν ἀποφεύγει μία νέα ἀντίφαση:

<<Ὅχι ὁ Πνευματισμός δέν δύναται ποτε νά διεκδικήσῃ θέσιν μεταξύ τῶν οὐρανόθεν ἀποκαλύψεων τῆς ἀληθείας. Ὅταν ὁ Οὐρανός ἀποκαλύπτεται εἰς τούς ἀνθρώπους, χορηγεῖ εἰς αὐτούς ἀσφαλῆ ὁδηγόν, ἵνα εἰσπλεύσωσιν οὗτοι εἰς τόν εὐδιον τῆς ἀληθείας λιμένα. Ὁ Πνευματισμός οὐδεμίαν ἀσφάλειαν παρέχει εἰς ἡμᾶς...>> (σελ. 182).

Ἦστε, ὁ Οὐρανός ἀποκαλύπτεται στούς ἀνθρώπους! Ὅχι μόνον μία φορά, ἀλλά συνεχῶς. Ποιόν ὁμως ἐννοεῖ ὡς <<ἀσφαλῆ ὁδηγόν>> τῶν ἀποκαλύψεων; Θά ἔπρεπε ἀσφαλῶς νά εἶναι πῶς ἐπεξηγηματικός στό σημαντικώτατο αὐτό σημεῖο, καί νά αἰτιολογήσῃ γιά ποιούς λόγους ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Οὐρανός δέν χορηγεῖ ἀσφαλεῖς ὁδηγούς καί στόν πνευματισμό. (Βεβαίως, πέρα ἀπό τήν αὐθαίρετη ὑπόθεση περί ἀποκλειστικότητας τῶν πονηρῶν πνευμάτων).

Στά δύο ἐπόμενα κεφάλαια, περί τῆς διδασκαλίας τοῦ Πνευματισμοῦ καί τῶν σχέσεών του πρὸς τόν Χριστιανισμό, παρουσιάζει ἐκλεκτικῶς ἕνα συμπύλημα ἀπόψεων, γιά νά δικαιολογήσῃ τίς θέσεις του. Μέ τήν μονόπλευρη κριτική του παρερμηνεῖ ἀρκετά κείμενα, ὅπως π.χ. δέν ἀντιλαμβάνεται ὅτι τό <<περίπνευμα>> εἶναι αὐτό τοῦτο τό πνευματικό σῶμα πού διδάσκει ὁ Χριστιανισμός. Ἐπίσης εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι παίρνει σάν βασική πηγή πληροφοριῶν του τό ἔργο τοῦ Ἀρ. Παπασταύρου <<Ἐπιστολαί πρὸς Ἀνώνυμον>>, τό ὁποῖο ἀνήκει στόν χῶρο τοῦ Ἀρνητικοῦ πνευματισμοῦ, ἀλλά καί τῆς Θεοσοφίας.

Οἱ πνευματιστές οὐδέποτε ἀρνήθηκαν ὅτι ἀρκετές φορές παρεμβαίνουν στίς ἐπικοινωνίες πονηρά πνεύματα, καί διά μέσου τοῦ Ἀντιστρόφου Λόγου μεταδίδουν ψευδεῖς διδασκαλίες. Γι' αὐτό ἄλλωστε ἐπιμένουν συνεχῶς ἐπί τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, γιά τήν ὁποία ἰσχύει πάντοτε τό κριτήριον Ἀ' Ἰωάν. 4,1-3, ὅτι κάθε πνεῦμα πού δέν ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστόν, δέν προέρχεται ἐκ

τοῦ Θεοῦ. Τό νά ἐπιλέγονται λοιπόν μερικά ψευδή κείμενα καί νά παρερμηνεύονται ἢ νά ἀγνοοῦνται ὅλα τά ἄλλα, ἀποτελεῖ τουλάχιστον μεθοδικό λάθος στήν ἔρευνα.

Ἐντύπωση προκαλεῖ καί ἡ κολοφῶνα τοῦ βιβλίου: <<Ἰκανά ταῦτα νά λύσωσιν ὀριστικῶς καί ἀδιαμφισβητήτως τό ζήτημα ἀπό τῆς χριστιανικῆς ἐπόψεως καί νά θέσωσι τέρμα εἰς πᾶσαν περαιτέρω ἐκζήτησιν καί ἔρευναν>> (σελ. 232).

Ἴδού, λοιπόν, ὁ Τρεμπέλας θέτει <<ἐκποδῶν>> χιλιάδες ἄλλους καθηγητές καί ἐρευνητές, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἔλυσε ὀριστικά τό ζήτημα καί συνεπῶς δέν χρειάζεται ἄλλη ἀναζήτηση! Ὅλα αὐτά μάλιστα, χωρίς ὁ ἴδιος νά ἀσχοληθῆ μέ τόν πνευματισμό, γιά νά ἔχει μία στοιχειώδη τουλάχιστον ἀντικειμενική ἐνημέρωση. Ἀλλά ἡ ἀπό καθέδρας ἀντιμετώπιση τῶν σοβαρῶν προβλημάτων, οὐδέποτε ἔδωσε οὐσιαστικές καί ἀξιόπιστες λύσεις σέ αὐτά.

6. Ἄρχιμ. Ἀθηναγόρας Καβάδας

Ἀξιόλογο βιβλίο, σχετικό μέ τό θέμα μας, εἶναι καί <<Τό Ὑπερέραν ἡ ἡ Ἀπόκοσμος Ζωή ἀπό ὀρθοδόξου ἀπόψεως>>, τοῦ Ἄρχιμ. Ἀθηναγόρα Καβάδα, Πρωτοσυγκέλου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς καί μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων. Ἐκδόθηκε τό 1937 καί τό προλογίζει ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Ἀθηναγόρας.

Ὁ κύριος στόχος τοῦ συγγραφέα εἶναι παρηγορητικός πρὸς τοὺς πενθοῦντες, ἐμπεδώνοντας τήν πίστη στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς μετά τόν σωματικό θάνατο. Ἀναπτύσσει ὁμως καί μερικές ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις, πού ἀξίζει νά ἐπισημάνουμε.

Πρῶτο βασικό συμπέρασμα εἶναι ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς ψυχῆς στόν Ἄδη, ὄχι μόνο τοῦ περιβάλλοντός της ἐκεῖ, ἀλλά καί τοῦ κόσμου πού ἐγκατέλειψε. Δηλαδή, ἐνθυμεῖται ὅλα τά πρόσωπα, πράγματα καί γεγονότα τῆς ἐπίγειας ζωῆς, καί τό σύνολο τῶν πράξεών της. Δέν νοεῖται νά ὑπάρχει ἀμοιβή ἢ τιμωρία, χωρίς νά ὑφίσταται ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς ψυχῆς. Ἐπακόλουθο δέ τῆς αὐτοσυνειδησίας εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξακολουθεῖ νά ἐνδιαφέρεται γιά τά πρόσωπα πού ἐγκατέλειψε καί ἔχει νοσταλγικό πόθο νά ἐπικοινωνεῖ μαζί τους.

Στήν παράγραφο <<Ἐπικοινωνία τῶν ψυχῶν μέ τοὺς ζῶντας>> γράφει:

<<Ἐφθάσαμε λοιπόν εἰς τό συλλογιστικό συμπέρασμα, τό ὅποιον εἶνε καί διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι κάθε ψυχὴ εἰς τόν Ἄδην (ἀσχετῶς ἂν εὔρισκεται εἰς τόν Παράδεισον ἢ εἰς τόν τόπον τῆς ὀδύνης) ἔχει αὐτοσυνειδησίαν καί ἐνθυμεῖται πρόσωπα, πράγματα καί γεγονότα τῆς ἐπιγείου ζωῆς της.

Ἄλλ' ἀπ' αὐτό πάλιν εἶνε φανερόν ὅτι ἡ ψυχὴ θά παρακολουθῆ τά πρόσωπα αὐτά, πράγματα καί γεγονότα, τά ὅποια ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν καί ἐξακολουθοῦν νά συμβαίνουν καί ἔπειτα, πού ἄφησε ἡ ψυχὴ αὐτὴ διὰ τοῦ θανάτου τόν κόσμον αὐτόν καί ἐπῆγε στόν ἄλλον κόσμον, εἰς τὴν πέραν τοῦ

τάφου ζωήν. Τούτο δέ, δηλαδή τό ὅτι ἡ ψυχὴ στόν Ἄδη παρακολουθεῖ τά πρόσωπα (καί τά γεγονότα), πού ἀπέμειναν στόν κόσμον τούτον, πολύ περισσότερο θά συμβαίνει γιά τά πρόσωπα μέ τά ὁποῖα ἡ ψυχὴ, πού εἶνε τώρα στόν Ἄδη, συνδέετο μέ δεσμούς συγγενείας, φιλίας, συνεργασίας, ὁμοιοϊδεολογίας κλπ., τότε, πού ἦτο σωματικῶς ἐπὶ τῆς γῆς.

Οἱ ἀναμνήσεις αὐτές τῶν δεσμῶν τῆς ψυχῆς μέ τά συγγενικά τῆς ἄτομα, τά φιλικά τῆς, τά πρόσωπα μέ τά ὁποῖα συνειργάζετο καί εἶχε τές ἴδιες ιδέες, τοὺς ἴδιους πόθους κλπ., θά εἶνε ἰσχυρότερες καί τό αἶσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτά βαθύτερο καί διαρκέστερο, νοσταλγικώτερος δέ ὁ πόθος νά ἐπικοινωνῆ μαζί ὅλους.

Ἄφου δέ ἡ ψυχὴ εἰς τόν Ἄδη παρακολουθεῖ πρόσωπα καί καταστάσεις, πού εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐπὶ γῆς ζωήν, εἶνε φυσικόν νά παραδεχθῶμε ὅτι ἐνδιαφέρεται συνάμα γι' αὐτά ἡ ψυχὴ...» (σελ. 59).

Στὴ συνέχεια ὁμοίως ὁ συγγραφέας, ἐνῶ τονίζει τό ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τῶν ψυχῶν, ἀποφεύγει νά θίξει ἐκτενέστερα τό θέμα τῆς ἐπικοινωνίας τῶν μέ τοὺς γῆινους, οὔτε ἐξηγεῖ πῶς πραγματοποιεῖται αὐτή, οὔτε πῶς ἐκδηλώνεται τό ἐνδιαφέρον τῆς ψυχῆς.

Οἱ ψυχές δέν παραμένουν ἀδρανεῖς, ἀλλὰ ἔχουν κάθε εἶδους πνευματικές, διανοητικές, αἰσθηματικές καί αἰσθητικές ἀπολαύσεις, πού προάγουν τὴν ζωὴ τῶν ψυχῶν, ἀνάλογα μέ τὴν ἀξιομισθία τους. Γιά παράδειγμα, σχετικὰ μέ τίς μουσικὲς ἀπολαύσεις γράφει:

<<Καί ὑπάρχουν ἀσφαλῶς ἀρμονίες παραστάσεων ἀφάνταστες στό σύμπαν, στό πολύ ἐκτενέστερο καί βαθύτερο ἀπὸ ὅσο βλέπουμε διάστημα τοῦ χάους γύρω μας, τό ὁποῖον εἶνε φωτοκένητο μέ τές μυριάδες τῶν ἀστρῶν, τά ὁποῖα ἀποτελοῦν ὄρατους καί ἀόρατους γαλαξίας, ἴσως ὀλόκληρους κόσμους τό καθένα τους. Στὴν καλλιτεχνικὴ τους ἀμορφία, ἡ ψυχὴ εἰς τόν ἀπόκοσμον, ἀπῆλλαγμένη ἀπὸ τὸν περιορισμὸ τῶν σωματικῶν ματιῶν, θά ἐντρυφᾶ. Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς ἀρμονίες συνθέσεων ἠχητικῶν, μπρὸς στές ὁποῖες οἱ σονάτες τοῦ Μπετόβεν καί οἱ νυκτωδίες τοῦ Σοπέν καί τά μουσικοδράματα τοῦ Βάγκνερ θά ἀκούωνται, ὅπως σήμερα ἀκούεται στή δική μας ἀκοή τό γρονθοποιεῖο ταμπούρλου τῶν βαρβάρων κατοίκων τῆς Ἀφρικανικῆς ζούγκλας. Εἶνε οἱ ἀρμονικὲς συνθέσεις ὕμνων ἀγγελικῶν, στρατιῶν παιδικῶν μελωδιῶν, εἶνε ὁ μυστικὸς ἀλλὰ γλυκύφθογγος ὕμνος ὅλου τοῦ Συμπαντος πρὸς τὸν Δημιουργόν του.

Στό ἄκουσμα ὅλων αὐτῶν ἡ ψυχὴ τοῦ εὐσεβοῦς θά κραδαίνεται κι' αὐτὴ ἀπ' ἀνέκφραστην αἰσθητικὴν ἀπολαυσίν τῆς ὁποίας οὐδέ πολλοστημόριον αἰσθάνθηκε ποτέ καί ὁ πλεῖο μυστικοπαθὴς καί ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης τῆς ἠχητικῆς ἀρμονίας εἰς τὸν κόσμον τούτον τὸν ἐπίγειον» (σελ. 80-81).

Ἡ ψυχὴ δέν δέχεται παθητικὰ τίς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ ἀσχολεῖται μέ αὐτές, ἐνεργεῖ, ζεῖ μέσα σ' αὐτές καί μπορεῖ ἀκόμη νά πλαταίνει συνεχῶς τὸν κύκλο τῆς ἐνεργείας τῶν ἀσχολιῶν τῆς αὐτῶν. Παραδόξως ὁμοίως ὁ συγγραφέας δέν δέχεται ὅτι ὑπάρχει ἡ θ ι κ ῆ ἐξέλιξη τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ παραμένουν συνεχῶς στὴν ἴδια κλίμακα, ἀνάλογα μέ τίς πράξεις τους στὴν ὕλική ζωή.

Ἐπειδὴ πολλές ἀπόψεις του ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα δογματικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν μέση κατάσταση τῶν ψυχῶν, σπεύδει νὰ δηλώσει: <<Μὲ αὐτὰ ποὺ λέγω ἐδῶ τῶρα δὲν ἐννοῶ νὰ δημιουργήσω δόγματα, οὔτε τὰς σκέψεις μου αὐτὰς νὰ τὰς ἐπιβάλλω εἰς κανένα ἄλλον, διότι δὲν εἶναι ρητὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ἀπλῶς θεολογικὴ μου γνώμη, ὅπως ὑπάρχουν ἑκατοντάδες γνώμαι θεολόγων διδασκόμεναι καὶ ἀπὸ τῆς ἑδρας Θεολογικῶν Σχολῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης. Γι' αὐτό δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ ἀστήρικτος>> (σελ. 97).

Συνεπῶς, σχετικὰ μὲ τὰ θέματα αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἓνα καθολικὰ ἀποδεκτὸ δόγμα, ἀλλὰ ἑκατοντάδες γνώμες, ποὺ διατυπώνονται ἐλεύθερα, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλονται σάν ἀθηντικὲς. Ἡ δὲ ἀντιφατικότητα μεταξὺ αὐτῶν ἀποδεικνύει, ἂν ὄχι τὴν ἄγνοια, τουλάχιστον τὴν ἐλλειπέστατη γνώση μας γιὰ τὸ τί πραγματικὰ συμβαίνει μετὰ θάνατον.

7. Λεωνίδας Φιλιππίδης

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων καὶ ἀκαδημαϊκὸς Λεωνίδας Φιλιππίδης, δημοσίευσε τὸ 1938 μία πρωτότυπη μελέτη μὲ τίτλο <<Θρησκεία καὶ θάνατος>>. Διαπιστώνει τὴν πανανθρώπινη πίστη στὴν ἀθανασία τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία προκύπτουν οἱ συνήθειες ὄλων τῶν λαῶν γιὰ τὴν φροντίδα τῶν νεκρῶν. Τὰ ὄνειρα, λέγει, ὑπῆρξαν ἢ ἀφετηρία γιὰ τὴν παραδοχὴ ὅτι κάποιου στοιχείου τοῦ ἀνθρώπου διατηρεῖται μετὰ θάνατον, ποὺ ἀνάλογα μὲ τὴν βαθμίδα ἐξέλιξης κάθε πολιτισμοῦ, περιβαλόταν μὲ διαφορετικὲς δοξασίες καὶ παραδόσεις.

Ἡ θρησκεία ὑπῆρξε κατόπιν ἡ μεγάλη ἱεροφάντις τῆς ἐλπίδας στὴν ζωὴ μετὰ θάνατον. Ἐξύψωσε τὴν ἐννοια τοῦ θανάτου ἀπὸ πένθιμη περιπέτεια σὲ μεταφυσικὴ φιλοσοφία. Οὐδεμία δὲ θρησκεία ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἔφθασε στὸ ὕψος τῆς ἀντίληψης περὶ θανάτου καὶ ζωῆς μετὰ θάνατον, ὅσον ἡ Χριστιανικὴ.

Τὸ ἐπόμενο βῆμα ἦταν ἡ διερεύνηση τοῦ θανάτου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν <<παραψυχικῶν>> ἐπιστημῶν, τὰ πορίσματα τῶν ὁποίων ἐπικυρώνουν τὰ ὅσα ἀπεκάλυψε ὁ Κύριος. Ἴδου πῶς περιγράφει, μὲ λαμπρὸ ποιητικὸ ὕφος, τὴν διεξαγόμενη σήμερα ἐπιστημονικὴ ἔρευνα:

<<... Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν ἀπεκορυφώθη εἰς τὸν τομέα τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ὁ θρίαμβος τῆς ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Καὶ ἂφ' οὗ κατάρθωσεν ἡ Ἐπιστῆμη νὰ ἐξακριβώσῃ καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν λεπτεπίλεπτον φύσιν καὶ πλοκὴν τὰς πολυσυνθέτους λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς κατὰ τὴν συνειδητὴν αὐτῆς χώραν, καταγίνεται ἤδη, ὑπὸ τὴν ἐπιταγὴν τῶν ἐσωτέρων ἀναγκῶν καὶ διαισθήσεων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, καὶ καταγίνεται ἐντατικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, εἰς τὴν διερεύνησιν τοῦ ὑποσυνειδήτου χάους τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἐνθα δυνάμεις

άγνωστοι, αλλά δυνάμεις άφαντάστου όλκῆς, ίκανότητες άσύλληπτοι και διαισθήσεις και λειτουργίαι ύφίστανται και δρῶσι, χωρίς να έχῃ συνειδητήν γνώσιν αυτών ο άνθρωπος, και όταν άκόμη αύται κατευθύνωσι τήν ζωήν του, και όταν άκόμη εΐναι αιχμάλωτος αυτών και σκέπτεται και ενεργῆ υπό τήν επίδρασιν και έπιταγήν αυτών.

Έκει, έν τῷ ύποσυνειδήτῳ τῆς ανθρώπινης ψυχῆς, ύπάρχει και ζῆ κόσμος όλόκληρος πνευματικῶν αξιῶν και ψυχικῶν δυνάμεων, εκεί τελεσιουργοῦνται αΐ μεγάλα και μυστηριώδεις λειτουργίαι τῆς ανθρώπινης ύπάρξεως και κλώθονται αΐ τύχαι αυτῆς, εκεί αντικατοπτρίζονται οΐ άπειροι κόσμοι τοῦ Σύμπαντος και ο δημιουργός των, εκεί άπολεπτύνονται τά νήματα τῆς συνειδήσεως εΐς διαισθήσεις και ένοράσεις και διευκολύνεται οὔτως ἡ έπικοινωνία τῆς ψυχῆς προς λεπτοτέρας πνευματικῆς καταστάσεις, αΐ όποΐαι προϋποθέτουσι και προαιτιουῦσιν έξαύλωσιν και άποπνευματισμόν.

Εΐς τήν διαπίστωσιν τοῦ γεγονότος τοῦτου οφείλουσι τήν γένεσιν και τās προόδους αυτών πᾶσαι αΐ παραψυχικαΐ - λεγόμεναι - έπιστήμαι, αΐ όποΐαι, έν σχέσει προς τήν τελειωθείσαν ψυχολογίαν, εύρίσκονται άκόμη εΐς τά σπάργανα. Δι' αυτών επιδιώκεται ἡ διερευνήσις τοῦ Άγνώστου και ἡ άποκάλυψις τοῦ μυστηριώδους χάους τῆς ανθρώπινης ψυχῆς, όπόθεν έρχονται και όπου καταλήγουσι τά νήματα τῶν σχέσεων και έξαρτήσεων αυτῆς προς τε τόν σύμπαντα κόσμον και προς τήν περιοχήν τοῦ Θεΐου.

Εΐς τās παραψυχικῆς ταύτας έρεύνας έγκύπτει σήμεραν τό άνθος τῆς ανθρώπινης Διανοήσεως. Έκατοντάδες συλλόγων, εταιρειῶν και όμίλων, πλήθος σοβαρωτάτων ανακοινώσεων και πρωτοτύπων έπιστημονικῶν πραγματειῶν και διεθνῆς συνεργασία κορυφαίων έπιστημόνων διατρανοῦσι τό ύψιστον ένδιαφέρον τοῦ ανθρώπου διά τό έν έαυτῷ πνευματικόν συστατικόν τῆς ύπάρξεός του, ιδία μετά θάνατον.

Ίκανοποιημένος από τās ψυχολογικῆς έπιστήμης ο άνθρωπος τῆς σήμεραν, άκόρεστον έχει τώρα τήν δίψαν να διαπιστώσῃ τοῦς άγνώστους νόμους τῶν λειτουργιῶν τῆς έσωτέρας πνευματικῆς του ζωῆς, ιδίως τήν από τοῦ θανάτου και έπέκεινα κατά τό στάδιον τῆς μετά τόν χωρισμόν από τοῦ σώματος έπιβίωσης τῆς πνευματικῆς του ύποστάσεως. Εΐς τās έπιμόνους ταύτας προσπάθειας, εΐς τά ανήσυχα έρωτήματα τοῦ ανθρώπου, απήντησεν ἡ Σφίγξ τοῦ Ύπερπεραν, άκτίνες θεΐου φωτός έλαμψαν εΐς τό σκότος τοῦ Άγνώστου και ἡ μετά πεποιθήσεως χαρά τῆς ανθρωπότητος διά τήν περαν τοῦ τάφου βελτίονα πνευματικῆν ζωήν άποτελεΐ σήμεραν πανανθρώπινον θέμα δοξολογίας προς τήν άπειρον τοῦ Θεοῦ άγάπην, οικονομίαν, δύναμιν και σοφίαν.

Ό,τι μέχρι τῆς στιγμῆς έπέτυχεν ἡ ανθρωπότης εΐς τόν σκοτεινόν τοῦτον και μέχρι τῆς χθῆς παρθένον τομέα τῆς έρεύνης εΐναι άξιοθαύμαστον και καθ' έ-αυτό, ως σύνολον νέων γνώσεων, και έν σχέσει προς τήν βρεφικῆν εΐσέτι ηλικίαν τῆς παραψυχικῆς έρεύνης. Άλλ' εΐναι άκόμη θαυμαστότερον, ότι τά πορίσματα τῆς έρεύνης ταύτης ως προς τόν θάνατον και τήν μετά θάνατον ζωήν, τά όποΐα ο άνθρωπος μετά τόσας δυσχερείας και προσπάθειας μόλις κατάρθωσε να ψαύσῃ,

κυροῦσι μέχρι κεραίας τὴν περί θανάτου καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διδασκαλίαν, ἣν πρό δύο χιλιάδων ἐτῶν ἀπεκάλυψεν ὁ θεὸς ἰδρυτῆς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, εἴκοσι δηλ. αἰῶνας πρὶν ἢ ἡ ἀνθρωπότης κατορθώσῃ νὰ κάμῃ μόλις σήμερον τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴν σκοτεινὴν ταύτην καὶ μυστηριώδη περιοχὴν...» (σελ. 26-27).

Μένει ὁ ἀναγνώστης ἐκπληκτος ἀπὸ τὴν βαθύτητα τῆς σκέψης καὶ τὴν σοβαρότητα μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζεται ἡ διεξαγόμενη ἐρευνα τῆς Μεταψυχικῆς, ὅπως λεγόταν τότε ἀπὸ πολλοὺς ὁ πνευματισμός.

Ὁ ἴδιος, ὅπως φαίνεται, ἦταν πολὺ καλὰ ἐνημερωμένος γιὰ τὰ πορίσματά της. Σὲ ραδιοφωνικὴ του διάλεξη στὶς 12-1-1941 μὲ τίτλο <<Ἀθανασία>>⁽¹⁾, ἀναφερόμενος στοὺς ἡρωϊκοὺς νεκροὺς τοῦ πολέμου, παρεμβάλλει ἀπόψεις τῆς Μεταψυχικῆς, γιὰ νὰ ἐμψυχώσει τοὺς συγγενεῖς τους ὅτι οἱ φονευθέντες ὄχι μόνο ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν, ἀλλὰ βρίσκονται συνεχῶς πλησίον τους καὶ παρακολουθοῦν τὰ πάντα. Μεταφέρομε ἐδῶ δύο χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα τῆς ὁμιλίας:

<<Κατὰ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τῆς Παραψυχικῆς ἢ Μεταψυχικῆς Ἐπιστήμης, ἣτις ἔχει ἐπιτελέσει καταπληκτικὰς προόδους ἐν τῇ προσπάθειά της πρὸς διαφώτισιν τῆς μεταθανάτιου καταστάσεως, ὁ βαθμὸς τῆς φωτεινότητος, συνεπῶς δὲ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκάστης ψυχῆς διαπιστοῦται ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς φωτεινότητος τοῦ περιπνεύματος, τὸ ὁποῖον, ἔχον τὸ σχῆμα τοῦ σαρκικοῦ σώματος, περιβάλλει ὡς αὐλὸς ἀραχνοειδῆς ἐκ λεπτεπιλέπτων φωτεινῶν μορίων μανδύας τὴν ψυχὴν. Τὸ φωτεινὸν τοῦτο περίπνευμα, μετὰ τὴν ἀπό τοῦ σώματος ἀπόσπασίν του ὁμοῦ μετὰ τῆς ψυχῆς, προσβάλλει καὶ εὐπαθῆ φωτογραφικὴν πλάκα, ἔχομεν δὲ καὶ τοιαύτας φωτογραφίας πνευμάτων θανόντων μὲ πλήρη χαρακτηριστικὰ τῆς φυσιογνωμίας των, ἀπὸ τὰς πλέον ἀποδείξεις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐντεῦθεν ἡ περί φωτεινότητος τῶν ψυχῶν, ἀναλόγου πρὸς τὰ ἔργα των, διδασκαλία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀποτελεῖ πλέον καὶ τῆς Ἐπιστήμης δεδομένον ἀναμφισβήτητον. Διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας δύνανται οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ προστρέξωσιν εἰς πλῆθος εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἐκ τῆς πλουσιωτάτης σχετικῆς βιβλιογραφίας, εἰς ἣν ἐξέχουσαι ἐπιστημονικαὶ Φυσιογνωμιαὶ διεθνοῦς κύρους καὶ ἀύθεντίας ἔχουσιν ἀποθησαυρίσει τὰ πορίσματα μακρῶν σχετικῶν ἐρευνῶν των.

Συνεπῶς, ὑφίσταται καὶ πέρα τοῦ τάφου οὐχὶ μόνον πλήρης διαφύλαξις τῆς ἀτομικότητος ἐκάστου ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἀμοιβαία ἀναγνώρισις τῶν ψυχῶν τῶν ἐν πνευματικῇ καταστάσει ἀνθρώπων, μετὰξὺ των. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη ἀρχεται εὐθύς μόλις ἀρχίσῃ ἡ ἀπόσπασις τοῦ περικλείοντος τὴν ψυχὴν ἀστρικοῦ σώματος κατὰ τὸ ψυχορράγημα, ὅτε οἱ ψυχορραγοῦντες βλέπουν μορφάς ἐκεῖ, ὅπου οἱ ὑγιεῖς οὐδὲν βλέπομεν, μειδιοῦν, χαιρετίζουν, συνομιλοῦν, τείνουσιν τὰς χεῖρας καὶ ἐπικοινωνοῦν ἐν γένει πρὸς πρόσωπα θανόντα, πρὸς ὑπάρξεις προσφιλεῖς τοῦ νέου περιβάλλοντος, εἰς ὃ μετὰ μικρὸν θά μεταστοῦν...» (σελ. 17).

<<Ἡ νέα αὕτη πνευματικὴ κατάστασις, ἀπληλαγμένη πλέον τῆς ὕλης, εἶναι

συναπηλλαγμένη και τῶν διὰ τὴν ὕλην φροντίδων και θλίψεων τῆς ἐπιγείου ζωῆς, ἰδιαίτατα δὲ τῆς θλίψεως τοῦ λεγομένου θανάτου. Συνεπῶς, ἡ πνευματικὴ πέρα τοῦ τάφου κατάστασις εἶναι ζωὴ ἀθάνατος τῶν ψυχῶν, διατελουσῶν εἰς ἐπικοινωνίαν μεταξύ των, και χαρὰ ἢ λύπη, ἀνάλογος πρὸς τὸ ἠθικὸν ποιὸν ἐκάστης ψυχῆς. Τὸ μέλλον ἄρα τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον παρασκευάζεται κατὰ τὴν πρό τοῦ θανάτου ἔνσαρκόν περίοδον τῆς ζωῆς τῆς.

Εἶναι δὲ ἡ ψυχὴ εὐπαθέστατος δέκτης τῶν σκέψεων και συναισθημάτων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ζώντων συγγενῶν και γνωρίμων τῆς - χαίρει μετ' αὐτῶν και λυπείται. Ἐντεῦθεν ἡμεῖς οἱ ζῶντες ἔχομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ γινώμεθα πρόξενoi λύπης εἰς τὰς ψυχὰς τῶν προσφιλῶν μας, ταρασσοντες τὴν πνευματικὴν τῶν ζωὴν και γαλήνην μετὰ τὰ δάκρυα τῆς λύπης μας και μετὰ σκέψεις ἢ πράξεις λυπηρὰς δι' αὐτοὺς. Εἰς ἐκάστην δ' ἐκ μέρους ἡμῶν τῶν ζώντων νοεράν πρόσκλησιν τῆς ψυχῆς σπεύδει αὕτη εἰς βοήθειάν μας ἢ και μᾶς προφυλάσσει και προστατεύει ἀνθορμητῶς ἀπὸ προφανῶν, ἢ λανθάνοντων κινδύνων και ἐργάζεται στοργικῶς, ὡπὼς ἀποτρέπη τὰς δυσχερείας τοῦ βίου μας>> (σελ. 18).

Καταλήγει δὲ μετὰ μίαν φράση πού ἐπιβεβαιώνει τὴν πεποιθησὴν του, ὅτι ὅλη αὕτη ἡ ἔρευνα εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνη μετὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν:

<<Ταῦτα εἶναι εἰς τὰς γενικὰς τῶν γραμμῶν τὰ μέχρι σήμερον πορίσματα τῶν παραψυχικῶν ἐρευνῶν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ κερδηθέντα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας περὶ θανάτου και περὶ ἀθανασίας τῆς ζωῆς, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς.

Ὁ θάνατος διὰ τὸν διανοούμενον ἄνθρωπον και τὸν πιστὸν χριστιανὸν ἔχασε πλέον τὸν ἀποτρόπαιον χαρακτήρα του, ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι ὑπόθεσις φόβου και ἀλογίστου θλίψεως. Τὸ τέως σκοτεινὸν παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν ἀπὸ τοῦ Ὑπερέραν, κατέστη διαφανὲς και ἀπεκαλύφθη ἡ μεγάλη Ἀλήθεια, ὅτι ἡ ζωὴ συνεχίζεται ὠραιότερα και φωτεινότερα πέραν τοῦ τάφου, αἰωνία και ἀθάνατος, ἢ δὲ ἀφοβία εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ λεγομένου θανάτου εἶναι ἀνυπολόγιστου δυνάμεως παράγων εὐψυχίας, ἀνδρείας και ἡρωϊσμοῦ>> (σελ. 19).

Ὅλα αὐτὰ βέβαια, δὲν σημαίνουν ὅτι ἡ Μεταψυχικὴ ἐπιδιώκει νὰ... ἐξοστρακίσῃ ἢ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸν Χριστιανισμό, ἀλλ' ὅτι ἐναρμονίζονται και συνταυτίζονται οἱ πειραματικὲς διαπιστώσεις τῆς πρώτης μετὰ τῆς θεωρητικῆς (γιὰ μᾶς σήμερον) διακηρύξεις τοῦ δευτέρου. Ἄρα, οἱ οἰκοδομήσαντες τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἦσαν πλήρως κάτοχοι τῆς ἀναβιώνουσας σήμερον Μεταψυχικῆς Ἐπιστήμης.

Σὲ μίαν ἀκόμη ραδιοφωνικὴν ὁμιλίαν του, μετὰ τίτλο <<Οἱ Ἀθάνατοι>>⁽²⁾ (στῆς 15-11-1944) ἀναπτύσσει ἐκτενέστερα τὴν μετὰ θάνατον κατάστασιν τῶν ψυχῶν:

<<... Ὅταν τὸ σῶμα φθαρῇ ἢ ὑποστῇ βλάβην, καθιστῶσαν ἀδύνατον τὴν λειτουργίαν του, ἡ ψυχὴ τὸ ἀφήνει, τὸ ἀπορρίπτει ὡς ἀχρηστον, ὡπὼς ἀπορρίπτει κανεὶς ἓν ἀχρηστον παλαιὸν φόρεμα - και τότε μένει ἡ ψυχὴ, περιβαλλομένη ἀπὸ ἓνα ἄϋλον φωτεινὸν μανδύαν, ἀπὸ τὸ λεγόμενον ἀστρικὸν σῶμα ἢ περίπνευμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ αὐτὸ σχῆμα, τὰς αὐτὰς διαστάσεις και τὰ αὐτὰ

χαρακτηριστικά του νεκρωθέντος υλικού σώματος, ώστε να υφίσταται και αναγνώρισις των ψυχών τόσον μεταξύ των, όσον και εκ μέρους των ζώντων, όπως πείθουν σχετικές επιστημονικές φωτογραφίες και επιβεβαιούν αι όπτασίαι των έτοιμοθανάτων.

Ο βαθμός της φωτεινότητας του περιβάλλοντος την ψυχήν αύλου άστρικού περιπνεύματος εξαρτάται εκ του βαθμού της άρετης ή της κακίας της ψυχής, τ.έ. εκ της αναλογίας του ποσού και βαθμού των αγαθών έργων προς τά κακά κατά την στιγμήν του θανάτου. Τοιουτοτρόπως, άποσπώμενη ή ψυχή του υλικού σώματος, μένει του λοιπού μόνη, παραλαμβάνει όμως μαζί της όλας τάς πνευματικές της ιδιότητες - την προσωπικήν της ύπόστασιν και όντότητα, την αυτοσυνείδησιν, τά συναισθήματά της, την μόρφωσίν της, τάς έντυπώσεις και άναμνήσεις της, τάς άρετάς και κακίας της, τόν πνευματικόν της σύνδεσμον προς τους αγαπημένους της εις άμφοτέρους τους κόσμους, τόν έδω και τόν εκεί - όλας τ. έ. τάς ιδιότητας και όλας τάς πνευματικές λειτουργίας της, τάς όποιας είχεν έμφύτως ή απέκτησε και προήγαγεν εις την ζωήν.

Αναπολεί δέ ή ψυχή όλόκληρον την διαδρομήν της έν τη έπιγείω ζωή ώς έν κινηματογραφική ταινία, χαίρει διά τάς καλές της πράξεις και λυπείται διά τάς κακάς, τάς όποιας δέν έχει την εύκαιρίαν να έπανορθώση - χαίρει όταν χαίρουν οί αγαπημένοι της συγγενείς και φίλοι, λυπείται όταν λυπούνται, παρακολουθεϊ, ένθυμεϊται, συναισθάνεται, έχει - ως πνεύμα - εις ύψιστον βαθμόν άνεπτυγμένην την εύαισθησίαν, είναι εύπαθής δέκτης των συναισθημάτων μας - μέ μίαν λέξιν ζή - ζή ζωήν πλήρη, χωρίς τά μειονεκτήματα του υλικού σώματος>>.

Τά άνωτέρω άποσπάσματα άναδεικνύουν τόν Α. Φιλιππίδη σάν σηματοφόρο της Μεταψυχικής μεταξύ όλων των Έλλήνων θεολόγων, πού δυστυχώς δέν βρήκε άκόμη άντάξιους συνεχιστές.

(1) Δημοσιεύτηκε στό τεύχος <<Αθανασία>>, Αθήναι 1971, σελ. 14-21.

(2) Βλ. τό τεύχος <<Αθανασία>>, Αθήναι 1971, σελ. 22-27.

8. Σπυρίδων Καλλιάφας

Ο έξάϊρετος παιδαγωγός και φιλόσοφος Σ. Καλλιάφας, καθηγητής της Παιδαγωγικής στό πανεπιστήμιο Αθηνών, υπήρξε ό πρώτος άνακαινιστής των μεθόδων της διδασκαλίας και της άγωγής, τά δέ συγγράμματά του άπετέλεσαν για δεκαετίες την μοναδική συστηματική καθοδήγησιν των εκπαιδευτικών λειτουργών. Κατείχετο επίσης από βαθύ χριστιανικό συναίσθημα και διεκήρυξε ότι ή ήθική διδασκαλία είναι αδύνατον να ριζοβολήσει άν δέν θεμελιούται επί της χριστιανικής πίστεως. Καταριθμεϊται δέ μεταξύ των όλίγων επιστημόνων,

οί όποιοι μέ μεθοδικότητα καί έπιστημονικότητα άναίρεσαν τίς ύλιστικές δοξασίες.

Μεταξύ τών ειδικών μελετών του κατά του ύλισμου είναι καί <<Τό περί ψυχής πρόβλημα>>, πού κυκλοφόρησε για πρώτη φορά τό 1938. Η Β' έκδοση (1951) καθώς καί η Γ' (1959) έγιναν από τήν <<Βιβλιοθήκη Άποστολικής Διακονίας>>, πού σημαίνει ότι τό κείμενο του βιβλίου είχε τήν έγκριση τής Έκκλησιαστικής Άρχής.

Στό κεφάλαιο <<Η έρμηνεία τής τηλεπαθείας καί τών άλλων παραψυχολογικών φαινομένων>>, ό Σ. Καλλιάφας γράφει:

<<Καίριον πλήγμα πρός τούτοις κατά τών διδασκαλιών, αίτινες άρνούνται τήν έννοιαν τής ψυχής ώς τινος μονίμου, ού έκφάνσεις είναι τά διάφορα ψυχικά φαινόμενα, κατά τούς νύν χρόνους κατήνευκε καί η παραψυχολογία, ήτις είναι ή νεαρωτάτη, ή δυσχερεστάτη καί ή σπουδαιοτάτη πασών τών έπιστημών.

Πρό πολλού ήδη ό Schopenhauer έγραφε τά έξής: "Όστις σήμερον διαμφισβητεί τά γεγονότα του ζωικού μαγνητισμού καί τής διοράσεως αυτού, πρέπει νά όνομασθη ούχι άπιστος, άλλ' άμαθής" (Πάρεργα I, 1850). Καί όμως υπάρχουν καί σήμερον έτι έπιστήμονες, οί όποιοι ακολουθοούν τήν λίαν εύκολον όδόν τής άρνήσεως παρά τήν δύσκολον τής μελέτης τών πραγμάτων· ούτοι άδυνατούν νά θυσιάσουν όλίγον χρόνον, ίνα λάβουν ακριβή πως γνώσιν τών παραψυχολογικών φαινομένων, ή πολλάκις καί κατέχονται άορίστως μέν, άλλ' ίσχυρώς, υπό του φόβου, ότι ήθελεν έκ θεμελίων διασεισθί ή δήθεν συγχρονισμένη έπιστημονική θεωρία του ύλισμού ή του άδελφου τούτου μηχανισμού, μέ τήν όποιαν διήνυσαν τόν μέχρι τούδε έπιστημονικόν βίον καί δι' ής έδοξάσθησαν. Διά δέ ταύτα ούτοι γίνονται νύν πολλάκις καταγέλαστοι άπορρίπτοντες κατηγορηματικώς έκ τών προτέρων γεγονότα, τά όποια ίδια από του 1882, ότε ιδρύθη ή Β ρ ε τ τ α ν ι - κ ή έ τ α ι ρ ε ί α ψ υ χ ι κ ώ ν έ ρ ε υ ν ώ ν, έρευνώνται έν Άγγλία, έν ταίς Ηνωμέναις Πολιτείαις τής Άμερικής, έν Γαλλία, έν Γερμανία, έν Ελλάδα, έν Ιταλία, έν Πολωνία καί άλλαχού μετά τής μεγίστης έπιστημονικής ακριβείας, ήτις άποκλείει τάς καί σήμερον έτι παρά τῷ λαῶ ούχι σπανίας άπάτας καί άγρυπείας καί αύταπάτας. Τών γεγονότων δέ τούτων γνώσιν έπαρκή σήμερον δύναται νά λάβη εύκόλως οίσοδήποτε έπιστήμων.

Άς είπωμεν νύν τινα περί τών παραψυχολογικών γεγονότων κατ' άναφοράν πρός τό κύριον ήμῶν ζήτημα, δηλαδή τό τής ψυχής.

Τά γεγονότα ταύτα δυνάμεθα νά διαιρέσωμεν εις δύο μεγάλας ομάδας, εις τά παραψυχικά έν τή στενωτέρα έννοία τής λέξεως καί εις τά παραψυσικά. Καί εις έκείνα μέν καταλέγομεν τήν τηλεπάθειαν, τήν άνάγνωσιν (ή τήν μεταβίβασιν) τής σκέψεως, τήν διοράσιν, τήν ψυχομετρίαν καί τήν προφητείαν. Εις δέ τά παραψυσικά καταλέγομεν τήν τηλεκινήσιαν, τήν τηλεπλασίαν, τάς προσκομίσεις, τάς άμέσους φωνάς, τά φαντάσματα κ.τ.λ.....>>.

Άπό τά παραψυχικά φαινόμενα θεωρεϊ ότι όλως έξακριβωμένα είναι ή τηλεπάθεια, ή άνάγνωση τής σκέψεως καί ή διοράση. Όλιγώτερον έξακριβωμένη είναι ή ψυχομετρία καί όχι έπαρκώς καταδεδειγμένη ή προφητεία.

Ἀπό τὰ παραφυσικά φαινόμενα, λέγει, μόνο ὑπὲρ τῆς τηλεκινήσεως ὑπάρχουν γεγονότα ἐπαρκῶς ἐξακριβωμένα, καὶ μερικά τεκμήρια τηλεπλασίας, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι λίγο-πολύ ἀβέβαια. Τονίζει ὁμως: <<Τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ἀποκλείεται ὅλως ἢ κατάδειξις πάντων τούτων· διότι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ πρὸς οὐδένα νόμον τῆς λογικῆς ἐναντιοῦνται· ἐπομένως εἶναι ἐνδεχόμενον εἰς τὸ μέλλον ἀναμφισβήτητος νὰ καταδειχθῇ ἡ ὑπαρξίς αὐτῶν>>.

Οἱ ἐπιφυλάξεις τοῦ Καλλιόφα οφείλονται ἀσφαλῶς σὲ ἑλλιπῆ γνῶση τοῦ τεράστιου ἀποδεικτικοῦ ὕλικου πολλῶν ἐπιφανῶν πνευματιστῶν ἐπιστημόνων, πού καθιστᾷ πράγματι ἀναμφισβήτητη τὴν ὑπαρξὴ τῶν φαινομένων, καθὼς καὶ πολλῶν ἄλλων, τὰ ὅποια δὲν τὰ ἀναφέρει.

Ἐπιχειρῶντας στή συνέχεια νὰ ἐξηγήσει τὰ φαινόμενα, λέγει ὅτι τὰ παραφυσικά μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν μὲ τὴν θεωρία περὶ τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς (Vitalismus), χωρὶς ὁμως νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἱκανοποιητικῆ.

Γιὰ τὰ παραψυχικά, ὑπάρχει πρῶτον ἡ θεωρία τῆς ἐρμηνείας τῶν δι' ἐκπομπῆς ἀκτίνων ἢ ἠλεκτρομαγνητικῶν ἢ ἄλλων παρομοίων κυμάτων ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ πομποῦ πρὸς τὸν τοῦ δέκτου. Δεύτερη ἐρμηνεία εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ ζώντων προσώπων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἄλλων ἐπίσης ζώντων ἄμεσα, δηλαδή ἀνευ τῆς μεσιτείας σωματικῶν γεγονότων (ψυχοκρατία ἢ animismus).

Μὲ παραδείγματα ὁμως καὶ μὲ σταθερὰ ἐπιχειρήματα ὁ Καλλιόφας ἀπορρίπτει καὶ τίς δύο αὐτές ἐρμηνείες, υἱοθετῶντας σάν προσφορώτερη τὴν τρίτη ἐρμηνεία, τοῦ πνευματισμοῦ:

<<... Κατὰ ταῦτα ἢ διὰ τῆς θεωρίας τοῦ πνευματισμοῦ τρίτη ἐρμηνεία εἰς πολλὰς περιπτώσεις φαίνεται ἡ πασῶν προσφορωτάτη. Ἄλλ' ἵνα γίνῃ αὕτη ἀνεπιφυλάκτως ἀποδεκτὴ, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσαχθοῦν παντελῶς ἀναντίρρητα γεγονότα· γεγονότα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀποκλείοντα πᾶσαν ἄλλην ἐρμηνείαν. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ ἐπιστημονικὴ παραψυχολογία μέχρι τῆς προσαγωγῆς τοιούτων γεγονότων ἀποφεύγει τὴν θεωρίαν τοῦ πνευματισμοῦ, ἣν θεωρεῖ λογικὴν μὲν, δηλαδή πρὸς οὐδένα νόμον τῆς λογικῆς ἀντιφάσκουσαν, ἀλλὰ μὴ ἀποδεδειγμένην μέχρι τοῦδε. Ἀναγκαῖον δὲ εἶναι νὰ ἔχη πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὁ ἐπιστήμων, ὅτι διαφέρει πολὺ ἂν τι εἶναι παράλογον καὶ ἐπομένως οὐδέποτε ὑπαρκτόν καὶ ἂν τι εἶναι μὲν λογικόν, ἀλλ' εἰσέτι οὐχὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων καταδεδειγμένον, ὅτι ὑπάρχει. Ἀποδείξεις κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἐννοίαν ἐκ τῶν προτέρων περὶ τοῦ δυναμένου νὰ ὑπάρξῃ, ἔχομεν μόνον ἐν τῇ καθαρᾷ λογικῇ π.χ. ἐν τῇ περὶ τῶν συλλογισμῶν διδασκαλίᾳ, καὶ ἐν τῇ μαθηματικῇ, ἐνθα πρόκειται περὶ ὅλως ἀφηρημένων πραγμάτων καὶ περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν. Ἐν ταῖς ἐμπειρικαῖς ὁμως ἐπιστήμαις τοιοῦτό τι δὲν συμβαίνει. Διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι ἐν αὐταῖς νὰ παρακολουθῇ τις τὴν ἐμπειρίαν, τὰ γεγονότα, καὶ ἐκ τούτων ὁρμώμενος νὰ συνάγῃ τὰ προσήκοντα διδάγματα. Ὡς δὲ ἔχουν σήμερον τὰ πράγματα ἐν τῇ παραψυχολογίᾳ, ὁ πνευματισμός, ὡς εἶπομεν, δὲν εἶναι μὲν "ἀποδεδειγμένη" διδασκαλία, ἀλλ' ὁμως εἶναι τοῦλάχιστον σοβαρὰ ὑπόθεσις>>(1).

Σχετικὰ δὲ μὲ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς γράφει: <<Ἡ θεωρία τοῦ πνευματισμοῦ

ἀποκτᾶ ἱκανὴν πιθανότητα πρό παντός ἔνεκα τῆς καλουμένης ἐκλεκτικῆς τηλεπαθείας, περί ἧς ἀνωτέρω εἶπομέν τινα. Εὐνόητον δέ εἶναι, ὅτι γεγονότα καταδεικνύοντα ἀναντίρρητον τό κύρος τῆς θεωρίας ταύτης θά ἔλθουν ὀριστικῶς τό πρόβλημα τῆς ἀθανασίας. Καί οὐδαμῶς δέ εἶναι ἀπίθανον ἐν προσεχεῖ μέλλοντι νά ὑπάρξουν τοιαῦτα γεγονότα>>.

Ἄναφέραμε τούς προβληματισμούς καί τίς ἐπιφυλάξεις τοῦ Καλλιόφα ὡς πρός τίς ἀποδείξεις τῶν φαινομένων. Ἐν τούτοις ἡ θετική στάση του ἐναντι τοῦ πνευματισμοῦ ἀποδεικνύει τήν εἰλικρίνεια καί ἀμεροληψία του σάν ἐρευνητοῦ. Ἄξιζει δέ νά προσεχθῇ ἰδιαίτερα ἡ ἀποψή του, ὅτι ὁ πνευματισμός λύει ὀριστικά τό πρόβλημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἀναδεικνυόμενος σάν ὁ οὐσιαστικός ἀνατροπέας τοῦ ὕλισμοῦ.

(1) Ὡς γνωστόν ὁ W. Wundt ἐν μικρᾷ συγγραφῇ ἐπιγραφομένῃ <<Der Spiritismus>>, ἧς ἐδημοσιεύθη τῷ 1879, ἀξέως ἀναφέρεται κατά τοῦ πνευματισμοῦ. Ἄλλ' αἱ γνώμαι αὐτοῦ, ὡς καί πολλῶν ἄλλων ἀρνούμενων κατ' ἀρχήν καί ἐν τῶν προτέρων τό κύρος τῆς θεωρίας τοῦ πνευματισμοῦ, εἶναι ἄλλως ἀστήρικτοι. (Σημ. Σ. Καλλιόφα).

9. Μητροπ. Συνέσιος Φιλιππίδης

Ὁ Μητροπολίτης Θηβῶν καί Λειβαδείας Συνέσιος Ζ. Φιλιππίδης ὁ Τήνιος, σέ ἓνα μικρό βιβλίον του μέ τίτλον <<Χριστιανικόν Ὑπερπέραν, ἦτοι ἡ χριστιανική διδασκαλία περί τῆς μελλούσης ζωῆς>> (Ἀθήναι, 1940), τοποθετεῖται ἀντικειμενικά ἐναντι τοῦ πνευματισμοῦ, χωρίς νά εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπό προκαταλήψεις.

Κύριος στόχος τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ καταπολέμησις τοῦ ὕλισμοῦ, ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ μετά θάνατον ζωή εἶναι μία πραγματικότητα ἀνώτερη ἀπό τήν γήϊνην ζωή. Στό Ε' κεφάλαιον πού τιτλοφορεῖται <<Ὁ Πνευματισμός>> (σελ. 19-28), λέγει κατ' ἀρχήν ὅτι οἱ ἀνακαλύψεις, οἱ μεγάλες ἐφευρέσεις καί γενικά ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι ἀπόρροια τῆς δυνάμεως τοῦ ἐντός τοῦ ἀνθρώπου λειτουργοῦντος καί διευθύνοντος πνεύματος. Συνεχίζει δέ ὡς ἑξῆς:

<<Ἄλλ' ἴδωμεν καί μίαν πρακτικὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ ἀνθρωπίνη περιεργία, ὁ πόθος τοῦ μαθάνειν καί γνωρίζειν τό ἄγνωστον, εἶνε γενικά διά τήν ἀνθρωπότητα. Οἱ πάντες ποθοῦμεν νά γνωρίσωμεν τό ἄγνωστον, δι' ὃ, ὄχι μόνον καταφεύγομεν εἰς μελέτας, καί προβάλλομεν ἐρωτήσεις πρός τούς σοφωτέρους ἡμῶν, καί συζητοῦμεν μετ' ἄλλων, καί ἀποφαινόμεθα κατά τάς ἰδίαις ἡμῶν κρίσεις καί ἀντιλήψεις, ἀλλά καί προβαίνομεν ἐτι περαιτέρω, πολλάκις δηλαδή καί εἰς πειραματισμούς, πρός πληρεστέραν ἐξακριβωσιν καί πραγματοποίησιν τῶν πόθων ἡμῶν. Ἐκ τοιούτων πειραματισμῶν προέκυψεν ἐπ' ἐσχάτων ῥοπή τις διανοουμένων καί πόθος ἰσχυρός, ἵνα κατορθωθῇ ἡ ἐπικοινωνία τούτων μετὰ πνευμάτων προηγηθέντων ἡμῶν εἰς

τήν αἰωνιότητα, καί προσπάθεια δημιουργίας μιᾶς νέας ἐπιστήμης, τῆς τοῦ πνευματισμοῦ. Δέν ἔχω ἀσχοληθῆ εἰς τοιαῦτα πειράματα, ἀπαξ δέ μόνον συνέ-
τυχον εἰς συνεδρίαν πνευματιστῶν, καί ὁμολογῶ ὅτι ἐξεπλάγην, οὐδέ ἔχω σκοπόν
νά ἐνισχύσω τοὺς ἀσχολουμένους περί τόν πνευματισμόν, διότι ἀναγινώσκω
μέν καί ἀκούω περί αὐτοῦ, ἐξαιρετικά φαινόμενα καί ἀποτελέσματα, βλέπω
ὅμως καί δέχομαι ἀπολύτως, ὅτι σήμερον τοῦλάχιστον κατά 99% ὁ πνευματισμός
δέν εἶνε ἄλλο, ἢ μέσον πορισμοῦ, βιοποριστικόν ἐπάγγελμα, διαφορῶν εὐφυῶν
καί ἐπιτηδείων μεσαζόντων δῆθεν, οἵτινες διά τοῦ ψεύδους καί τῆς ἀπάτης
ἐκμεταλλεύονται τήν εὐπιστίαν τῶν πολλῶν. Δέν δέχομαι τοὺς πνευματιστάς
κυρίου τῶν πνευμάτων καί δυνατοὺς νά θέτῃσι ταῦτα εἰς τήν διάθεσιν αὐτῶν,
ἄλλως τε καί οἱ ἴδιοι, ὡς ἀναγινώσκομεν, ὁμολογοῦσιν ὅτι τοῦτο εἶνε
δυσεπίτευκτον. Ἀλλά καί δέν δύναμαι νά ἀρνηθῶ, ὅτι ἡ μετάδοσις τῆς σκέ-
ψεως πρός τοὺς μεσάζοντας, πραγματοποιεῖται πολλάκις ἐπιτυχῶς, διότι διά
ταύτης προκαλοῦνται ἀπαντήσεις σύμφωνοι καί σχετικαί πρός τὰ ἐρωτήματα
τῶν ἐνδιαφερομένων, δέν δύναμαι νά ἀρνηθῶ ἐπίσης, ὅτι ἡ τηλεπάθεια
παρουσιάζει σήμερον ἀξιοθαύμαστα σημεῖα καί γεγονότα, ἀποδεικνύοντα ἐνέρ-
γειαν πνευμάτων, μὴ δυναμένην νά ἐννοηθῆ ἐκ μόνῃς τῆς ἐνεργείας τῆς ὕλης,
οὐδέν ὅμως τούτων πλειότερον, ἢ σημερινή ἐπιτυχία τοῦ πνευματισμοῦ εἰς ταῦτα
καί μόνον συνοψίζεται.

Πολεμῶ τοὺς ἐκμεταλλευτάς τοῦ πνευματισμοῦ, δέν θά πολεμήσω ὅμως ποτέ,
αὐτόν τοῦτον τόν πνευματισμόν, διότι τοῦτο θά εἶνε πόλεμος κατά τοῦ πνεύματος,
πόλεμος κατά οὐσιωδιστάτου δόγματος τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Αὐτός ὁ Σωτήρ
ἡμῶν ἄλλως τε, θνήσκων κατά τήν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν, κατήλθεν εἰς τόν
Ἄδην, ἵνα διδάξῃ ἐν πνεύματι τοὺς κρατούμενους ἐν τούτῳ, τήν ἀλήθειαν, ἵνα
γνωρίσῃ εἰς τὰ πνεύματα τῶν πρό τῆς ἐμφανίσεως Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς θανόντων,
τῆς σωτηρίας τήν ὁδόν ἃρα ἐδίδαξεν ἐν πνεύματι, πνεύματα. Ἄρα ὑφίστανται
πνεύματα, πλὴν οὐχί ἀκόμη εἰς τήν διάθεσιν ἡμῶν. Ἴσως βραδύτερον, προϊούσης
τῆς ἐπιστήμης, τελειομένου εἰς τό ἀγαθόν τοῦ ἀνθρώπου, θά δυνηθῆ οὗτος, δι'
ὧν ἔλαβε παρά τοῦ Δημιουργοῦ δυνάμειον, νά ἔλθῃ εἰς συγκοινωνίαν μέ τὰ
πνεύματα, νά συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν, ἀφ' οὗ καί σήμερον, ἐν ᾧ ἡ ἐπιστήμη τοῦ
πνευματισμοῦ εὐρίσκεται εἰς τὰ σπάργανα, γίνεται ἐν ἐλάχιστῳ μὲν βαθμῷ
ἀλλά πάντοτε γίνεται ποιά τις συγκοινωνία μετὰ τῶν πνευμάτων, ἢ ὅποια
ἀσφαλῶς θά προαχθῆ ἐκ μέρους προσώπων καθαρῶν πνευματικῶς, καί τηρητῶν
τῶν θείων Νόμων. Καί διατί νά μὴ ἐπιτευχθῆ τοῦτο; Ἀφ' οὗ σήμερον ἐν ὀνειροῖς
βλέπομεν τὰς μορφάς τῶν οἰκείων καί φίλων πρό πολλοῦ θανόντων, καί
συζητοῦμεν μετ' αὐτῶν, διά τί νά μὴ φρονῶμεν, ὅτι θά γίνῃ δυνατόν εἰς τόν
ἀνθρώπινον νοῦν, ἐν χρόνῳ εὐθέτῳ, καί ἐν ἐργηγόρσει νά συζητῆ μετὰ τῶν
πνευμάτων;>>.

Τά ὄνειρα καί ἡ τηλεπάθεια, λέγει, δέν ἐξηγούνται μέ τήν ἐνέργεια τῆς ὕλης,
ἀλλά διά τῆς ἐπενεργείας τοῦ πνεύματος. Ἐξιστορεῖ κατόπιν δύο ἀξιοπεριέργα
γεγονότα, μέ ὄνειρα πού ἐπαλήθευσαν ἀκριβῶς, τὰ ὅποια εἶχε ζήσει ὁ ἴδιος.
Παραθέτει ἕνα ἄρθρο περιοδικοῦ τῆς ἐποχῆς, μέ τόν τίτλο <<φάσματα>>, ὅπου

περιγράφονται σχετικά πειράματα φωτογράφισης φασμάτων με την παρουσία ειδικού μεσάζοντος. Όλα αυτά αποδεικνύουν την ύπαρξη ενός άορατου κόσμου, που κινείται πλάι στον όρατό κόσμο.

Ύδιαιτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει τό τελευταίο μέρος τοῦ κεφαλαίου, όπου ὁ συγγραφέας απορρίπτει κατηγορηματικά τόν ισχυρισμό ὅτι στίς πνευματιστικές συνεδριάσεις ἐμφανίζονται μόνον τά πονηρά πνεύματα:

<<Καί οἱ πολέμιοι ὁμως τοῦ νεωτέρου πνευματισμοῦ, δέν παρουσιάζουσιν ἀτυχῶς ἰσχυρά ἐπιχειρήματα κατά τούτου, οἱ πλείονες δέ τούτων ἰσχυρίζονται ἀπλῶς, ὅτι τά παρουσιαζόμενα εἰς τάς πνευματιστικές συνεδρίας πνεύματα εἶνε μόνον πονηρά τοιαῦτα, οὐχί δέ καί ἀγαθά, καί ἰσχυρίζονται τούτο, χωρίς νά σκεφθῶσιν, ὅτι ἐνισχύουσιν οὕτω τόν πνευματισμόν καί τοὺς ἀσχολουμένους περί αὐτόν, οἵτινες πολλάκις ἐπικαλοῦνται, καί διά προσευχῶν μάλιστα, ἀγαθά πνεύματα. Πονηρά πνεύματα λέγουσιν, ἀλλά τότε, μόνον πονηρά πνεύματα ὑφίστανται καί εἶνε ταῦτα ἐλεύθερα νά παραπλανῶσι τόν κόσμον, τά δέ ἀγαθά καί δὴ τά μεγάλα, τά ἀφοσιωθέντα ἐν τῇ ἐπιγίῳ, ζωῇ των εἰς τήν πίστιν καί τήν ἀλήθειαν, οὐδέν ἔχουσι τό δικαίωμα νά προστατεύσωσι καί προφυλάξωσιν αὐτόν, ἀπό τῆς ἀπάτης τῶν πονηρῶν πνευμάτων; Ἐγκατέλιπε τελείως ὁ Δημιουργός τά πλάσματά του, ὥστε νά πίπτωσι καθ' ἐκάστην θύματα τῆς κακίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων; Ναι, τά πονηρά πνεύματα πολλάκις ἀπασχολοῦσιν ἡμᾶς προσπαθοῦντα νά μᾶς παρασύρωσι πρός ἑαυτά, ὡς θά ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἄλλ' ὁμως ὄχι, δέν εἶνε εὐκόλον νά γένηται παραδεκτόν, ὅτι μόνον πονηρά πνεύματα ἐμφανίζονται ἐλευθέρως, ἐν ᾧ τά ἀγαθά τοιαῦτα εἶνε περιορισμένα. Οἱ περί τόν πνευματισμόν ἀσχολούμενοι, πολλάκις ἐπικαλούμενοι τά πνεύματα μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, βεβαιώνουσιν ὅτι ηἰτύχησαν νά συγκοινωνήσωσι πνευματικῶς μετά τούτων καί νά λάβωσι παρ' αὐτῶν σοβαράς συμβουλᾶς καί παρακαταθήκας πνευματικής. Ναι, ὑφίστανται καί παρουσιάζονται καί πλησιάζουσι τόν ἄνθρωπον καί τά ἀγαθά πνεύματα. Τοῦτο εἶνε ἰδέα καθολική, δηλαδή γενική καί ἐπομένως ἀληθινή, οἱ δέ εἰς τήν μελέτην τῶν πνευμάτων ἀσχολούμενοι, ὑπό τοιούτων ἀγαθῶν πνευμάτων ὀδηγούμενοι, συνεχῶς δέ αὐξανόμενοι καί πολλαπλασιαζόμενοι καί ἐπιζητοῦντες τήν συγκοινωνίαν πρός αὐτά, εἶνε καί γίνονται ἄνθρωποι εὐσεβεῖς καί ἡ συχνή συγκοινωνία μετά τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων κάμνει αὐτούς εὐσεβεστέρους. Εἶνε ἄνθρωποι ἀπαρνούμενοι τήν ὕλην καί ἀφοσιούμενοι εἰς τήν θεραπείαν τῆς ψυχῆς, δέν δύναμαι δέ, ἢ νά ὁμολογήσω, ὅτι ἐγνώρισα ἀρκετούς τοιούτους ἐπιστήμονας, ἄλλοτε μὲν ψυχρούς καί ἀδιάφορους πρός τήν πίστιν, σήμερον ὁμως πιστοτάτους, ἔργῳ τε καί λόγῳ εὐσεβεῖς, φοβούμενους τόν Θεόν διά τήν δικαιοσύνην Του, καί τηρητάς τοῦ Νόμου Του, πλείοτερον πολλῶν ἐκ τῶν φαρισσαϊκῶς καυχωμένων ὅτι εἶνε θεοσεβεῖς>>.

Οἱ θέσεις τοῦ ἱεράρχη συνοψίζονται στά ἐξῆς δύο σημεία:

Ἐπάρχει ὁ πνευματισμός σάν μέθοδος ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μέ τόν ἀόρατο κόσμο. Ἄν καί ἀκόμη βρισκόταν σέ χαμηλό ἐπίπεδο, προβλέπει μέ

ἀξιοθαύμαστη διορατικότητα τὴν μελλοντική του ἐξέλιξη σὲ πολὺ ἀνώτερα ἐπίπεδα, μέχρι τοῦ σημείου νὰ φθάσει ὁ ἄνθρωπος νὰ συζητηεῖ καὶ ἐν ἐγγηγόρσει μετὰ τῶν πνευμάτων!

Ἐπάρχουν ὅμως σήμερα καὶ οἱ ἐπιτήδευοι, ποὺ διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης τὸν χρησιμοποιοῦν σὰν βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα, ἐκμεταλλεζόμενοι τὴν εὐπιστία τῶν πολλῶν. Γι' αὐτὸ ἀντὶ ἄλλου συμπεράσματος ἐπαναλαμβάνομε μίαν φράση τοῦ κειμένου, ποὺ πρέπει νὰ προβληματίσει σοβαρὰ τοὺς πάντες:

<<Πολεμῶ τοὺς ἐκμεταλλευτὰς τοῦ πνευματισμοῦ, δὲν θὰ πολεμήσω ὅμως ποτέ, αὐτὸν τοῦτον τὸν πνευματισμόν, διότι τοῦτο θὰ εἶναι πόλεμος κατὰ τοῦ πνεύματος, πόλεμος κατὰ οὐσιωδестаτοῦ δόγματος τῆς χριστιανικῆς πίστεως.>>

10. Ἡ Ἱερά Σύνοδος

Στὸ περιοδικὸ <<Ἐκκλησία>> τῆς 1-15 Ἰανουαρίου 1951 δημοσιεύτηκε ἕνα κείμενο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸ ὁποῖο καταδικαζόταν ὁ πνευματισμός. Ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μίαν ἐπίσημη θέση τῆς Ἐκκλησίας, τὸ παραθέτομε αὐτοῦσιο:

Ἡ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐξ ἀναφορῶν ὑποβληθεισῶν αὐτῇ κατὰ τοῦ Πνευματισμοῦ, μετ' εἰσήγησιν εἰδικῶς ὀρισθείσης Ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν συνοδικῶν συνέδρων Σεβ. Μητροπολιτῶν Ἐδέσσης κ. Παντελεήμονος καὶ Κασσανδρείας κ. Καλλινίκου καὶ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἰω. Καρμίρη προήλθεν εἰς τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν:

Ὁ Πνευματισμός εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν Χριστιανισμόν.

α) Διότι ἐμφανίζεται ὡς συστηματοποιημένη μέθοδος ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἰσχυρίζεται νέας ἀποκαλύψεις, διὰ τῶν ὁποίων δῆθεν διορθοῦται ἢ συμπληροῦται ἡ μόνη ἐξ ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως χριστιανικῆ θρησκεία. Ἀλλ' εἶνε γνωστόν ὅτι ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἀκολουθήσασα προοδευτικὴν πορείαν, ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῶν Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, συνεπληρώθη, ἐκορυφώθη καὶ ἐκλείσεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου, ὅστις ἀπεκάλυψε πᾶν ὅ,τι οἱ ἄνθρωποι, <<ἠδύναντο φέρειν>> καὶ <<συνέφερον αὐτοῖς γνῶναι>>, κατὰ τὸν ἱερόν Δαμασκηνόν. Ἐπομένως συνέχεια τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως ἀποκλείεται ἀπολύτως.

β) Διότι ὁ Πνευματισμός θεωρεῖ τὸν Χριστιανισμόν ὡς μίαν ἐκ τῶν πολλῶν ἀτελῶν θρησκειῶν, τὸν δὲ ἰδρυτὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἀποδέχεται ὡς τὸν Μονογενῆ Υἱόν τοῦ Θεοῦ καὶ δευτέρον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλ' ὡς

ἄνθρωπον τελειωθέντα καὶ πνεῦμα ἀνώτερον. Ἄρνεϊται λοιπόν, τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον Αὐτοῦ, θεωρῶν τὴν ἐξιλαστήριον θυσίαν Αὐτοῦ ὡς τερατώδη πλάνην. Ἐπίσης ἀπορρίπτει καὶ πολλὰ ἄλλα χριστιανικὰ δόγματα, οἷον περὶ Ἁγίας Τριάδος, δημιουργίας, δαιμόνων, Ἄδου, αἰωνίου κολάσεως καὶ γενικῶς ἀνατρέπει ὁλόκληρον τὸ δογματικὸν σύστημα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Διὰ ταῦτα ὁ πνευματισμὸς ἀντιστρατεύεται πρὸς τε τὴν Ἁγίαν Γραφήν (<<Οὐχ εὐρεθήσεται ἐν σοὶ μαντευόμενος μαντείαν, κληδονιζόμενος καὶ οἰωνιζόμενος, φαρμακός, ἐπαιδίων ἐπαιδὴν, ἐγγαστρίμυθος καὶ τερατοσκόπος, ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς· ἔτσι γὰρ βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα>> Δευτερον. 18,10-12. Δ' Βασιλ. 17,17. 21,6. Ἡσαΐου 2,6. 34,14. 44,25. 47,12. 8,19. 29,4) καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν (οἱ ἱεροὶ Κανόνες καταδικάζουσι τοὺς <<πρὸς γόητας ἀπιόντας ἢ μάντις ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμούς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους>> Κανὼν Γ' τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ΞΑ' τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ΚΔ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Τοπικῆς Συνόδου καὶ ΞΕ' ΟΒ' τοῦ Μεγάλου Βασιλείου).

Συμφώνως, λοιπόν, τῇ Ἁγ. Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει, ὁ Πνευματισμὸς καταδικάζεται ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ ὡς θεωρία καὶ ὡς πρακτικὴ μέθοδος ἐπικοινωνίας τῶν χριστιανῶν μετὰ τῶν πνευμάτων καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καθόλου. Διότι, ἔξω τῆς ἐν τῇ θεῷ λατρεία καὶ τῇ κατ' ἰδίαν προσευχῇ κοινωνίας τῆς στρατευομένης ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἐν οὐρανοῖς θριαμβευούσης, πᾶσα ἄλλη ἐπικοινωνία εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

Δὲν δύναται, κατὰ ταῦτα, ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς καὶ πολλῶ μᾶλλον ὁ κληρικὸς νὰ εἶναι ὁπαδὸς τοῦ Πνευματισμοῦ, νὰ μετέχη εἰς πνευματιστικὰς συνεδριάσεις, νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰ πονηρὰ πνεύματα διὰ τῶν λεγομένων μέντιουμ καὶ εἰς μαγείας καὶ μαγγανείας. Διότι ὁ χριστιανὸς δὲν δύναται <<Τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων>>.

Στὶς ὑποβληθεῖσες ἀναφορὲς περιείχοντο τὰ ὀνόματα τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Φλωρίνης Βασιλείου, καὶ Τρίκκης καὶ Σταγῶν Χερουβεῖμ. Στὸ ἀνωτέρω κείμενο ἀκολουθοῦν δύο ἐπιστολὲς τούτων, μέ τις ὁποῖες καταδικάζουν τὸν πνευματισμὸ⁽¹⁾.

Γιὰ τὸ χωρίο τοῦ Δευτερονομίου 18,10-12 μιλήσαμε στὴν ἐνότητα Γ5. Τὰ ὑπόλοιπα χωρία τῆς Π. Διαθήκης ἀναφέρονται στὶς μαντεῖες, φαρμακεῖες, οἰωνισμούς κλπ., πού εἶχαν κατακλύσει τὴν χώρα τοῦ Ἰσραὴλ, μάλιστα ὅταν ἐγκατέλειψαν τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου καὶ ἐλάτρευσαν τὸν Βάαλ.

Οἱ μνημονευόμενοι ἱεροὶ Κανόνες ἐπιγράφονται: Ὁ Γ' τοῦ Γρηγορίου Νύσσης <<Περὶ τῶν ἀπιόντων εἰς γόητας>>. Ὁ ΞΑ' τῆς ΣΤ' Οἰκ. Συνόδου <<Περὶ γοητείας καὶ μαντείας>>. Ὁ ΚΔ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ <<Περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων καὶ τῶν δεχομένων τὰς μαντείας>>. Ὁ ΞΕ' τοῦ Μ. Βασιλείου <<Περὶ γόητος ἢ φαρμακοῦ>>, καὶ ὁ ΟΒ' <<Περὶ τοῦ δόντος ἑαυτὸν μάντεσι>>.

Καί από τούς τίτλους μόνο αντιλαμβάνεται κανείς ότι είναι άσχετοι πρὸς τόν πνευματισμό. Ἡ ὁποιαδήποτε συνάφεια, ὅπως οἱ ἀποτροπιασμοὶ καὶ καθαρμοὶ διὰ δαιμονίων, ὑπάγεται σαφῶς στὶς ἐνέργειες τοῦ ἀρνητικοῦ πνευματισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι πράγματι καταδικαστέος.

Οἱ κατ' ἐξοχὴν ὑπαγόμενοι στὶς διατάξεις τῶν ἀνωτέρω Κανόνων, εἶναι οἱ κάθε εἶδους μάντις, μάγοι, ἐξορκιστές, φαρμακοὶ κλπ., πού κατακλύζουν τίς σημερινές κοινωνίες, χωρὶς νὰ ἀντιμετωπίζονται δραστικά ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ὁ ἀκραιφνὴς πνευματισμὸς εἶναι τὸ ἰσχυρότερο ὄπλο ἐναντίον ὄλων αὐτῶν τῶν κοινωνικῶν παράσιτων, ὅταν ἀξιοποιηθῆ ὅπως πρέπει.

Τὸ πῶς περιέργο ὁμως στὴν ἀπόφασή τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἶναι ἡ ἀποψη ὅτι <<ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ... ἐκορυφώθη καὶ ἐκλείσεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου...>> καὶ ὅτι ἀποκλείεται ἀπολύτως συνέχεια τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως!

Δύο στοιχεῖα ἐπιβεβαιώνουν ὅτι δὲν ἐκλείσθη μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψη: Πρῶτον ἡ ὑπόσχεση τοῦ Κυρίου γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Παράκλητου (βλ. ἐνότητα Δ16), καὶ δεύτερον ἡ προφητεία τοῦ Ἰωήλ: <<Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου καὶ προφητεύσουσι>> (Ἰωήλ 3,1-2· Πράξ. 2,17-18).

Συνεπῶς ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψη ἐξακολούθησε καὶ ὑφίσταται συνεχῶς πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ἄξιους ἀνθρώπους, ὅπως στοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας· θὰ παρουσιάσει δὲ μία ἀσυνήθιστη ἐξαρση στὶς ὀνομαζόμενες ἐσχάτες ἡμέρες, ὥστε μὲ τὴν ἔκχυση τοῦ Πνεύματος ὁ κάθε ἀνθρώπος (<<πᾶσα σὰρξ>>), νὰ ἔχει τέτοιες ἀποκαλύψεις.

Οἱ ἀκραιφνεῖς πνευματιστὲς ἀναγνωρίζουν τὸν Χριστὸν ὡς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ Ἀρχηγὸν τοῦ Οὐρανοῦ Βασιλείου. Ὅσο γιὰ τὴν κατακλείδα τῆς ἀπόφασής, ὅτι ὁ χριστιανὸς <<δὲν δύναται τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων>> (Α' Κορ. 10,21), συμφωνοῦμε ὅτι εἶναι σωστὴ, μὲ τὴν διαφορά ὅτι πρέπει νὰ γίνεται διάκριση ποιά εἶναι τράπεζα Κυρίου καὶ ποιά τράπεζα δαιμονίων. Διότι ἐὰν ἡ τράπεζα τοῦ Πνευματισμοῦ ἐκλαμβάνεται αὐθαίρετα καὶ ἀνεξέλεγκτα ὡς τράπεζα δαιμονίων, προκειμένου νὰ κατακριθῆ καὶ ἀπαγορευθῆ, τότε ἀσφαλῶς μία τέτοια θέση δὲν ἔχει καμμία ἀντικειμενικὴ ἀξία.

Τὸ ἔτος 1970 δημοσιεύθηκε στὴν <<Ἐκκλησία>> (σελ. 359-364) μία γνωμάτευση τοῦ Π. Τρεμπέλα μὲ τίτλο <<Σχέσις τοῦ Πνευματισμοῦ πρὸς τὴν Θρησκείαν>>, ἡ ὁποία προλογίζεται ὡς ἐξῆς:

<<Κατόπιν τῆς ἐσχάτως παρατηρουμένης κινήσεως ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ τύπου πρὸς προβολὴν τοῦ Πνευματισμοῦ καὶ τῶν ἐκδηλώσεων αὐτοῦ, ὁ Πρόεδρος τῆς ΜΣΕ ἐπὶ τῶν Κανονικῶν Ζητημάτων, Σεβ. Μητροπολίτης Κασσανδρείας κ. Συνέ-

σιος προεκάλεσε γνωμάτευσιν τοῦ ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Π. Ν. Τρεμπέλα, ἐπὶ τοῦ θέματος: "Ποία ἡ σχέσηις τοῦ Πνευματισμοῦ πρὸς τὴν Θρησκείαν". Τὴν ὡς ἄνω γνωμάτευσιν τοῦ κ. καθηγητοῦ ἰδοῦσα ἡ Δ.Τ.Σ. κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 22-6-1970 ἐνέκρινε καὶ υἰοθέτησε πλήρως τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἀποφασίσασα καὶ τὴν δημοσιεύσιν τῆς διὰ τοῦ παρόντος δελτίου>>.

Παρατηροῦμε, ὅτι ἀντὶ νὰ συσταθῇ τριμελὴς τουλάχιστον ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ⁽²⁾, ζητήθηκε ἡ γνώμη ἑνὸς μόνον θεολόγου, τοῦ ὁποίου μάλιστα οἱ ἀπόψεις ἦσαν γνωστές ἐκ τῶν προτέρων. Ἄρα, σκοπὸς ἦταν ἡ ἐκμείωση μιᾶς ἀρνητικῆς γνωμάτευσης.

Ὁ Τρεμπέλας ἐπαναλαμβάνει ἀπλῶς ὅσα γράφει στό γνωστὸ βιβλίον του, καταλήγοντας ὅτι <<Πνευματισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς εἶναι δύο συστήματα ἀσυμβίβαστα>> (σελ. 364). Στὴ συνέχεια ἀναφέρει μὲν τὸ χωρίον Α΄ Κορ. 10,21, ἀλλὰ δὲν λέγει ρητὰ ὅτι ὁ πνευματισμὸς ὀφείλεται ἐξ ὀλοκλήρου στὴν ἐνέργεια πονηρῶν πνευμάτων. Ἴσως πρόκειται γιὰ ἐνδειξὴ κάποιας στοιχειώδους ἐσωτερικῆς μεταστροφῆς τοῦ ἀπὸ τίς παλαιότερες ἀπόλυτες θέσεις του.

(1) Περὶ τοῦ δευτέρου ἐξ αὐτῶν βλέπε στὴν ἐνότητα Ζ12.

(2) Ἡ Ἐπιτροπὴ πού με εἰσήγησέ τῆς ἐκδόθηκε ἡ προηγούμενη ἀπόφασίς τὸ 1950, δὲν εἶχε ἀσχοληθῆ με τὴν ἐξέτασιν τῶν φαινομένων.

11. Μία περίεργη σύμπτωση

Ὁ <<Διεθνὴς Σύλλογος Σπουδαστῶν τῆς Γραφῆς>> (ἦτοι τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά), ἐξέδωκε τὸ 1920 ἓνα βιβλίον με τίτλον <<Δύνανται οἱ ζῶντες νὰ ὁμιλοῦσι μετὰ τῶν νεκρῶν>>. Σὲ αὐτὸ ἐμφανίζονται συνομιλοῦντες τρεῖς κύριοι: Ὁ κ. Νεαήμερα (sic), τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς ἐφονεύθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ὁ κ. Ψυχικός, ὁ ὁποῖος ἐκθέτει τὰ ἐπιχειρήματά του ὑπὲρ τοῦ πνευματισμοῦ, καὶ ὁ κ. Φωτοφόρος, ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὴν ἐπικοινωνίαν με τοὺς νεκρούς. Ὁ Νεαήμερα τελικὰ συντάσσεται με τίς ἀπόψεις τοῦ Φωτοφόρου.

Στὸν πρόλογον τὸ ἀνωτέρω βιβλίον ἐμφανίζεται σὰν <<σύντροφος>> ἑνὸς ἄλλου βιβλίου πού ἤδη κυκλοφοροῦσε, με τίτλον <<Ἐκατομμύρια νῦν ζώντων οὐδέποτε θά ἀποθάνωσιν>>! Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς ἀποδεικνύεται βάσει τῶν προφητειῶν τῆς Γραφῆς! Βεβαίως, πρόκειται γιὰ διαστρέβλωσιν καὶ παρερμηνείαν τῶν σχετικῶν χωρίων, ἀφοῦ δὲν ἐπαληθεύτηκαν.

Στὸ ἐξεταζόμενον βιβλίον ὁ Φωτοφόρος δέχεται ἀκροθιγῶς τὴν ὑπαρξὴ τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων, ἀλλὰ τὰ ἀποδίδει ἀποκλειστικὰ σὲ ἐνέργειαις δαιμόνων. Στὸ τέλος δὲ παρατίθενται ἀποσπάσματα διαφόρων δημοσιευμάτων, γιὰ νὰ δείξουν ὅτι οἱ δαίμονες τῶν πνευματιστικῶν ἐπικοινωνιῶν <<μισοῦσι καὶ φοβοῦνται τὴν Γραφήν>>, <<ἐνθαρρύνουσι τὴν ἠθικὴν ἐκκλυσιν>>.

<<καταρῶνται καὶ βλασφημοῦσιν>>, <<ἀνάπτουσι πυρκαϊάς>>, <<ἐξωθοῦσιν εἰς φόνον>> κλπ.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἀντιλαμβάνεται κανεῖς ὅτι τὸ ἐν λόγῳ βιβλίῳ δὲν ἔχει ὀρθές βάσεις, διότι ἀποσκοπεῖ στὴν διαστρέβλωση τῆς πραγματικότητας, γιὰ ἐντυπωσιασμό καὶ παραπλάνηση τῆς κοινῆς γνώμης. Τὸ ἀναφέραμε ὁμῶς, ἐπειδὴ δίνει λαβὴ γιὰ νὰ διαπιστώσουμε μίᾳ περιέργῃ σύμπτωση.

Ἐνῶ δηλαδή ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κατακρίνει τοὺς Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά σάν ἀντίχριστους, συμφωνεῖ μέ τὴν ἀποψή τους γιὰ τὴν προέλευση τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ἐπίσης, τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἀποψη δέχονται ὅλες οἱ Ἐκκλησίες. Δηλαδή, ἐνῶ ὅλες οἱ Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες ἔχουν μεταξύ τους πλείστες δογματικὲς διαφορές, χωρὶς νὰ εὐρίσκουν κοινὰ σημεῖα ἐπαφῆς, ἐν τούτοις στό ζήτημα τοῦ πνευματισμοῦ οἱ ἐπίσημες τουλάχιστον θέσεις ὅλων τῶν πλευρῶν εὐθυγραμμίζονται καὶ συνταυτίζονται⁽¹⁾.

Πρόκειται ἄραγε γιὰ ἀπλή σύμπτωση, ἢ μήπως συμβαίνει κάτι ἄλλο; Πῶς γίνεται νὰ βλέπουν ὅλοι ἀποκλειστικῶς τὰ πονηρά πνεύματα στὸν πνευματισμό, χωρὶς νὰ τὸν ἐξετάσουν ἐκ τοῦ πλησίον; Γιατί δὲν ἀναλαμβάνουν εἰδικὴ ἔρευνα, γιὰ νὰ ἐπαληθεύσουν τοὺς ἰσχυρισμούς των; Οἱ ἀρμόδιοι ἐπὶ τοῦ θέματος ἄς δώσουν τὴν ἀπάντηση, ἐφ' ὅσον ἡ περιέργη σύμπτωση συνεχίζεται.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ ἐδραιώσει ὁ Φωτοφόρος σὲ ἀσφαλές ἔδαφος τὶς ἀπόψεις του, ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὸν θάνατο παύουν πλέον νὰ ὑπάρχουν σάν συνειδητὲς ὄντοτητες. Τὴν ψυχὴ θεωρεῖ σάν τὸ σύνολο τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν, καὶ ἐπομένως διαλύεται μετὰ τὸν θάνατο. Λέγει: <<Οὐδὲν Γραφικὸν χωρίον ὑπάρχει ὑποδεικνύον ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος>> (σελ. 48), καὶ ὅτι <<ἡ θεωρία τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς βασιίζεται ἐπὶ τοῦ ψεύδους τοῦ Σατανᾶ>> (σελ. 49). Σχολιάζοντας δὲ τὸ χωρίο Α' Θεσ. 4,14-16 λέγει: <<Ὁ Ἅγιος Παῦλος δεικνύει ὅτι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν δὲν λαμβάνει χώραν μέχρι τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἕως τοῦ χρόνου ἐκείνου οἱ νεκροὶ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἄνευ συνειδητότητος καὶ οὐδὲν γνωρίζουσιν>> (σελ. 70).

Μετὰ τὶς ἀληθοφανεῖς αὐτὲς ἐρμηνεῖες ἐπακολουθεῖ τὸ ἐξῆς <<λογικόν>> συμπέρασμα: Ἐφοῦ οἱ νεκροὶ εἶναι ὄντως νεκροί, χωρὶς συνειδητότητα, δὲν ἔχουν καμμία δυνατότητα νὰ ἐπικοινωνήσουν μέ τοὺς γήινους. Συνεπῶς δὲν μένει παρὰ νὰ δεχθοῦμε ὅτι μόνο οἱ δαίμονες ἐμφανίζονται, ὑποδουόμενοι γνωστὰ μας πρόσωπα γιὰ νὰ μᾶς ἐξαπατήσουν!

Ὁ Χριστιανισμός, βεβαίως, δέχεται ἀπερίφραστα τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ἡ παραβολὴ τοῦ Λαζάρου μέ τὸν πλούσιο ἀποδεικνύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν συνειδητότητα καὶ δὲν εἶναι νεκροί, ἀλλὰ ζῶντες. Ὅπως εἶπε ἄλλωστε ὁ Χριστός, ὁ Θεός <<οὐκ ἔστι θεός νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων>> (Ματθ. 22,32).

Προκύπτει ἔτσι τὸ κρίσιμο ἐρώτημα: Ἐφοῦ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν δέχονται τὴν ἀθανασία καὶ συνειδητότητα τῶν ψυχῶν, ἐπὶ ποίας βάσεως στηριζόμενοι ἀπορρίπτουν τὴν δυνατότητα ἐπικοινωνίας των μετὰ τῶν ἀνθρώπων;

Μὲ ἄλλα λόγια: Πῶς συμβαίνει νὰ διαφωνοῦν ριζικὰ μέ τὴν βάση τῶν ἀπόψεων τοῦ Φωτοφόρου, ἦτοι τὴν ἄρνηση ἀπὸ αὐτὸν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς,

καί νά συμφωνοῦν πλήρως μέ τό ἐπί τῆς βάσεως αὐτῆς οἰκοδομοῦμενο συμπέ-
ρασμα, ἤτοι τήν ἀποκλειστική ἐπικοινωνία τῶν πονηρῶν μόνο πνευμάτων;

Δύο τινά, λοιπόν, συμβαίνουν: Ἡ στηρίζονται ἐπί διαφορετικῆς βάσεως (τήν
ὁποία μέχρι στιγμῆς δέν ἔχουν ἀποκαλύψει), ἢ ἀκολουθοῦν ἀνεξέλεγκτα
ὑποβολιμαῖες ἀπόψεις.

Ἔτσι μοιάζουν μέ τόν δικαστή πού καταδικάζει τόν κατηγορούμενο χωρίς
νά μελετήσει τήν δικογραφία, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη μόνο τίς ἀναφορές τῶν
κατηγόρων.

Οἱ ρίζες αὐτῆς τῆς νοοτροπίας, ὅπως διαπιστώνεται, εἶναι βαθειές καί χάνονται
στά βάθη τοῦ παρελθόντος. Σήμερα ἡ ἴδια ἀκριβῶς νοοτροπία καλλιεργεῖται
καί τροφοδοτεῖται ἀπό πολλούς παράγοντες. Οἱ ἐκπρόσωποι ὁμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν
ὀφείλουν νά συναισθανθοῦν τίς εὐθύνες τους καί νά μήν ἀποκρύπτουν τήν
ἀλήθεια μέ ἀβάσιμα ἐπιχειρήματα, διότι τότε ὑπάγονται στήν ῥῆση τοῦ Κυρίου
πρός τοὺς Φαρισαίους: <<Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς, διότι ἀφαιρέσατε τήν κλεῖδα τῆς
γνώσεως· ἐσεῖς δέν εἰσήλαθε, ἀλλά καί τοὺς εἰσερχόμενους ἐμποδίσατε νά
εἰσέλθουν>> (Λουκ. 11,52).

(1) Οἱ θέσεις τῶν ξένων Ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων εὐρίσκονται σποραδικῶς διατυπωμένες σέ
ἀρκετά πνευματιστικά ἔργα. Προσδέτω ἐδῶ ὅτι ὁ Ἕλληνας Ἰ. Κουνέλης (Ἐθαγγελικός) στό βιβλίον
του <<Περί ψυχῆς>> (Ἀθήναι 1961), ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Σατανᾶς εἰσηγήθη τήν ἀθανασία τῆς
ψυχῆς καί εἰσήγαγε τόν πνευματισμό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνέργεια τῶν πονηρῶν πνευμάτων γιά νά
πιστοποιήσουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ΔΕΝ πεθαίνει ἀλλά ζῆ, καί τοῦτο γιά νά μειωθῇ ἡ μεγάλη
προσδοκία τῆς ἀνάστασης τῶν νεκρῶν! (σελ. 15).

12. Συνέπειες τῆς δαιμονοφοβίας

Συμβαίνει κάτι περίεργο μέ ἀρκετούς πιστούς καί εὐσεβεῖς χριστιανούς: Ἐνῶ
δέχονται σάν θεϊκῆς προέλευσης ὄλα τά ὑπερφυσικά φαινόμενα καί θαύματα
πού ἀναφέρονται στίς Γραφές ἢ στίς βιογραφίες ἁγίων, ἐν τούτοις ὅταν τά ἴδια
ἀκριβῶς φαινόμενα καί θαύματα ἐμφανίζονται στήν ἐποχή μας σέ μή
θρησκευτικούς χώρους, νομίζουν ὅτι προέρχονται ἀπό τοὺς δαίμονες. Ἄρνοῦνται
δέ κατηγορηματικά νά τά λάβουν ὑπ' ὄψη τους, ἀπό ἕναν ἀπροσδιόριστο ἐνδό-
μυχο φόβο, μήπως ἐμπλακοῦν στίς πλεκτάνες τοῦ Πονηροῦ.

Ἡ τακτική αὐτή, ἔνεκα τοῦ ὑπολανθάνοντος φόβου, χαρακτηρίζεται σάν
δαιμονοφοβία καί ἔχει τρεῖς πολύ σοβαρές συνέπειες.

Πρώτη συνέπεια εἶναι ἡ ἀβαθῆς ἐδραίωση τῆς πίστεως. Λέγουν μέν ὅτι
πιστεῦον, ἀλλά στήν πραγματικότητα δέν ἔχουν σταθερή συνειδητή πίστη.
Εἶδ' ἄλλως θά γνώριζαν ὅτι τά πονηρά πνεύματα δέν μποροῦν νά βλάψουν τοὺς
πραγματικούς πιστούς, διότι προστατεύονται ἀπό ἀγαθὰ πνεύματα.

Θά γνώριζαν ἐπίσης ὅτι τό εἶδος τοῦ πνεύματος πού ἐπιδρᾷ ἐπί ἐνός ἀτόμου
ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἐσωτερική διάθεση πού ἔχει τό ἴδιο τό ἄτομο. Ὅταν οἱ σκέ-

ψεις του είναι πονηρές και κακόβουλες, τότε έλκει την άφανη συνεργασία του πονηρού. Αντίθετα όταν επιδιώκει ειλικρινά τό καλό, τότε έλκει την συνεργασία αγαθού πνεύματος. Όταν δέ διακατέχεται από την ένδόμυχη δαιμονοφοβία, σημαίνει ότι έχει απομονωθεί μέσα του τό συναίσθημα της θείας αγάπης, μέ αποτέλεσμα νά έλκει άσυνείδητα εκείνο ακριβώς τό όποιο φοβάται.

Κατ' αυτόν τόν τρόπο ή πίστη τους μένει μετέωρη, θεωρητική και καθόλου άποτελεσματική. Κρατούν τούς έξωτερικούς τύπους, αλλά οί ίδιοι διαισθάνονται ότι μέσα τους κάτι δέν πηγαίνει καλά. Αφού λοιπόν δέν έχουν σταθερή βαθειά πίστη, δέν είναι σέ θέση νά ισχυροποιήσουν και την πίστη των άλλων συνανθρώπων τους, παρά τούς ωραίους λόγους πού έκφωνούν ύπέρ αυτής.

Δεύτερη συνέπεια είναι ή άνεμπόδιση διάδοση των ύλιστικων ιδεών. Έχομε τονίσει ήδη ότι ό πνευματισμός παρουσιάζεται σάν ό πραγματικός αντίπαλος του ύλισμού, διότι προσφέρει άπτες άποδείξεις της αντικειμενικής ύπαρξης του Πνευματικού κόσμου. Ός έκ τούτου έπρεπε νά θεωρείται πολύτιμος σύμμαχος της θρησκείας στον άγώνα κατά του ύλισμού. Μέ την κατηγορηματική τους άρνηση όμως, χάνουν τό πιο άποτελεσματικό όπλο, όποτε οί ύλιστικές ιδέες, έλλείπει ισχυρού άνταγωνισμού, διαδίδονται έλεύθερα κατακτώντας όλο και περισσότερο έδαφος.

Ό διάσημος άγγλος συγγραφέας Άρθουρ Κόναν Ντόυλ (ό δημιουργός του Σέρλοκ Χόλμς), πρώην ύλιστής και κατόπιν ένθερμος πνευματιστής, γράφει σχετικά: <<Αί διενέξεις μεταξύ των διαφόρων θρησκευτικών δογμάτων είναι έλαχίστης μόνον σημασίας έν συγκρίσει πρós την γιγαντιαία μονομαχία, ή όποία απ' αιώνας διεξάγεται μεταξύ της ύλοκρατικής κοσμοθεωρίας και της πνευματοκρατικής θεωρίας. Αυτή είναι ή σωστή πάλη... Καί τώρα επεμβαίνομεν ήμεις, μέ τás θετικές μας γνώσεις και τά πραγματικά τεκμήρια, ως ένας σύμμαχος των τόσο ισχυρός, ώστε είμεθα ίκανοί νά μεταστρέψωμεν τás τύχας της μάχης άρδην και νά τρέψωμεν άπαξ διά παντός τόν ύλισμόν εις όριστικήν φυγήν>>(1).

Σχολιάζοντας δέ την έκθεση των πειραμάτων του W. Crooks λέγει: <<Δέν βλέπει ή επίσημος Έκκλησία, ότι, αντί νά διαψεύδη μίαν τοιαύτην έκθεσιν ή νά μωρολογή περί διαβόλων, ώφειλε νά ζητωκραυγάση ύπέρ γεγονότος, τό όποιον είναι τω όντι ή όριστική άπάντησις εις τόν ύλισμόν, τόν μόνον πραγματικώς επικίνδυνον έχθρόν της;>>(2).

Η άποδεικτική δύναμη των φαινομένων είναι τόσο ισχυρή, ώστε όσοι ύλιστές γνώρισαν τόν πνευματισμό, άπαρνήθηκαν πάραυτα την προηγούμενη ιδεολογία τους. Ό ίδιος συγγραφέας παρατηρεί: <<Εις ούδεμίαν περίστασιν, κατά τά τριάκοντα έτη της πείρας μου, έγνώρισα ένα μόνον έπιστήμονα, ό όποιος διηρεύνησε κατά βάθος τό θέμα και δέν κατέληξε νά άποδεχθί την πνευματιστικήν λύσιν>>(3).

Αντίθετα ή άρνηση της έρευνας μοιάζει μέ την θεολογική μεροληψία των κληρικών της έποχής του Γαλιλαίου, πού δέν ήθελαν νά παρατηρήσουν τόν

οὐρανό μέ τό τηλεσκόπιο, ὅπως ὁ ἴδιος τοὺς ἐπρότεινε, γιά νά διαπιστώσουν τήν ἀλήθεια.

Ἡ τρίτη καί ἴσως ἡ δυσμενέστερη συνέπεια, εἶναι ὅτι ἡ δαιμονοφοβία μετατρέπεται βαθμιαία σέ ἀφανή δαιμονοκρατία. Διότι ὅταν ἰσχυρίζονται ὅτι τά πνευματιστικά φαινόμενα προέρχονται ἀπό δαίμονες, χωρίς νά τά ἐξετάσουν, αὐτό σημαίνει ὅτι ὑπόκεινται σέ ὑποβολή ἑνός πονηροῦ πνεύματος, τό ὁποῖο διά μέσου τοῦ ἐνδόμυχου φόβου τοὺς ἀπομακρύνει ἀπό τήν ἔρευνα τῆς ἀλήθειας.

Τό θεμελιώδες δόγμα τῆς Ἀλήθειας εἶναι: <<Ἐρευνα γιά νά πιστέψεις>>. Ὅποιος ἐνδιαφέρεται πράγματι νά μάθει τήν ἀλήθεια ἐπί οἰουδήποτε θέματος, ἐρευνᾷ μέ ὅλες του τίς δυνάμεις γιά νά καταλήξει στό συμπέρασμα πού θά ἀναγνωρίσει σάν σωστό. Ἡ παθητική ἀποδοχή μιᾶς γνώμης χωρίς τήν ἐλάχιστη διάθεση γιά ἐξακριβωση τῆς ἐγκυρότητάς της, σημαίνει ὅτι ἡ σκέψη καί ἡ πρωτοβουλία δέν λειτουργοῦν, καί ἐπομένως ἡ κρίση τοῦ ἀνθρώπου δέν εἶναι ἀντικειμενική.

Στήν συγκεκριμένη περίπτωση, ἡ δαιμονοφοβία ἐπιφέρει τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τήν συστηματική διερεύνηση τῶν ὑπερφυσικῶν φαινομένων. Ἐτσι ὁμοίως τό άτομο ὑποκύπτει στήν ἐνέργεια τῆς ὑποβολῆς καί ἀδρανοποιεῖται πνευματικῶς. Ἴδου γιατί εἶπαμε, ὅτι ἡ δαιμονοφοβία καταλήγει σέ δαιμονοκρατία.

Ἐξ ἄλλου πολλά ἀπό τά πρόσγεια ἢ ἄστατα πνεύματα πού δημιουργοῦν θορύβους, κρότους, μετακινήσεις ἀντικειμένων κλπ., ὅπως στά λεγόμενα στοιχειωμένα σπίτια, εἶναι πνεύματα πού ἔχουν χάσει τόν προσανατολισμό τους καί προσπαθοῦν ἀπεγνωσμένα νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τά συνειδησιακά βάρη τους ἢ νά δικαιοθοῦν γιά κάποια μεγάλη ἀδικία εἰς βάρος τους. Αὐτά δέν πρέπει νά ἀπωθοῦνται, διότι χρειάζονται ἄμεση καθοδήγηση. Πράγματι, ἀναφέρονται πολλές περιπτώσεις, ὅπου ἔμπειροι πνευματιστές ἦλθαν σέ ἐπαφή, μέσω μεσαζόντων, μέ τίς ταραχοποιούς ὀντότητες στοιχειωμένων σπιτιῶν, ἔμαθαν ἀπό αὐτές τί ἀκριβῶς τοὺς συνέβη, ἔδωσαν τίς κατάλληλες ὁδηγίες γιά νά προχωρήσουν σέ ἀνώτερο ἐπίπεδο, καί ἀπό τότε στά σπίτια ἐβασίλευσε ἄκρα ἡσυχία!

Ἡ καθοδήγηση ἀπό τήν Γῆ εἶναι ἀποτελεσματική μόνο σέ τέτοια χαμηλῆς ἐξέλιξης πνεύματα. Τά πονηρά δέν ἀλλάζουν εὐκολά τακτική, καί πρέπει συστηματικά νά ἀποφεύγονται καί νά ἀπομακρύνονται χωρίς τήν παραμικρή συνομιλία, καί χωρίς νά δημιουργεῖται ὑποσυνείδητος φόβος μήπως προκαλέσουν κακό. Διότι ὁ φόβος ἐξουδετερώνει τήν προστατευτική ἐνέργεια τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων, ὅποτε δημιουργεῖται ἐλεύθερο πεδίο γιά τήν δράση τῶν πονηρῶν.

(1) Sir Arthur Conan Doyle: *Τό Ζωτικόν Μήνυμα ἢ ἡ Νέα Ἀποκάλυψις*, Μετ. Γ. Χριστοδουλάκη, Ἐν Ἀθήναις 1940, σελ. 39-40.

(2) Στό ἴδιο βιβλίον, σελ. 55

(3) Στό ἴδιο βιβλίον, σελ. 44

13. Ὁ ἀντιφατικός διχασμός

Μέ τόν ὄρο <<ἀντιφατικός διχασμός>> ἐννοοῦμε τήν κατάσταση πού ἐπικρατεῖ στήν σκέψη μερικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀπό τήν μία πλευρά δέχονται τήν ἐπικοινωνία μέ τούς νεκρούς, τά ὄραματα, τίς ἐπεμβάσεις ἢ ἐμφανίσεις ἀγίων κλπ., ἐνῶ ἀπό τήν ἄλλη καταφέρονται λυσσῶδῶς ἐναντίον τοῦ πνευματισμοῦ, θεωρῶντας αὐτόν σατανικό κατασκευάσμα.

Ἡ κατάσταση αὕτη ἐμφανίζεται κυρίως σέ πρόσωπα μέ χριστιανική πίστη, ἀλλά μέ μέτρια μόρφωση, τά ὅποια ἔχουν κάποιες προσωπικές ὑπερφυσικές ἐμπειρίες ἢ ἀποκαλύψεις. Ἔτσι ἀπό τήν μία πλευρά ἐνισχύεται ἡ πίστη τους στόν Οὐράνιο κόσμον καί στήν ἄμεση ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων μέ αὐτόν, ἐνῶ ἀπό τήν ἄλλη, ἐπηρεασμένοι ἀπό τίς διδαχές περί ἐπεμβάσεως δαιμόνων στόν ὑπνωτισμό καί πνευματισμό, ἐκτοξεύουν ἐναντίον αὐτῶν δριμύτατες κατηγορίες.

Δηλαδή, ὁ φανατισμός καί οἱ μέτριες γνώσεις πού ἔχουν, συγκρούονται μέ τίς ἀποκαλυπτικές ἐμπειρίες τους καί δέν τούς ἀφήνουν νά συνειδητοποιήσουν, ὅτι οἱ ἐμπειρίες αὐτές ὑπάγονται στόν τομέα τοῦ πνευματισμοῦ. Μέ ἄλλα λόγια, δέν εἶναι σέ θέση νά διαχωρίσουν τόν ἀρνητικό ἀπό τόν θετικό πνευματισμό. Βάζοντας δέ, κατά τήν λαϊκή ἐκφραση, <<δῶλα τά αὐγά στό ἴδιο καλάθι>>, δημιουργεῖται ἀσυνειδήτα μέσα τους ὁ ἀντιφατικός διχασμός, ἀφοῦ ἐνστικτωδῶς κατά κάποιον τρόπο κατηγοροῦν μέ ὀξύτητα ἐκεῖνα πού παραδέχονται ἐνθερμα!

Οἱ τοιοῦτοι ἀνθρώποι ἀνήκουν οὐσιαστικά στούς ἡμιμαθεῖς καί ἐάν δέν διαφωτιστοῦν κατάλληλα, μπορεῖ νά προκαλέσουν κακό, διότι μέ τήν πεποιθήση ὅτι εἶναι πεφωτισμένοι καί μέ τήν πειθῶ τοῦ λόγου τους, ἐπηρεάζουν πολλούς συνανθρώπους των.

Ἄναφέρω δύο τέτοια παραδείγματα. Πρῶτος ὁ Σωτήριος Κυριαζόπουλος μέ τό βιβλίο του <<Ἐπιστημονική ἀπόδειξις τῶν πλανῶν τοῦ πνευματισμοῦ καί τῶν παραφυάδων αὐτοῦ Θεοσοφίας, Μασσονίας καί ψυχισμοῦ>>, (Πάτραι, 1927).

Οἱ ἀκολουθοῦντες τόν <<ψευδοπνευματισμό>> τῶν ἐπιστημόνων ὅπως οἱ Φλαμμαριῶν, Κρούξ, Μέτερλικ, Λομπρόζο κλπ., εἶναι, κατά τόν συγγραφέα, <<ἀνεργάτιστοι χριστιανικῶς>>, <<ᾤθήσαντες τήν πλάνην αὐτῶν εἰς τό ἀκρότατον αὐτῆς ὄριον, πέραν τοῦ ὁποίου οὐδεμία πρόοδος ὑπάρχει, ἀλλά αἰώνιον βασιλεῦει διανοητικόν σκότος>>, <<ἀποδέχονται ἀσυζητητεῖ πᾶσαν ξενικήν μαρτίαν καί πάντα ὀθνεῖον παραλογισμόν>> κλπ. (σελ. 7-8).

Ἀντίθετα πῶς κάτω διακηρύσσει ὅτι <<ὑπάρχει ΑΛΗΘΕΣΤΑΤΟΣ Πνευματισμός ἐκπηγάζων ἐκ τοῦ Τρισυποστάτου Νοῦ, τοῦ ὁποίου Πνευματισμοῦ ἡ ἀληθῆς ἐπίγνωσις παρά τῶν ἀνθρώπων, θά προσδώσῃ αὐτοῖς ἀληθῆ εἰρήνην, εὐδαιμονίαν καί χαράν>> (σελ. 9). Αὐτόν δέ τόν <<ἀληθῆ Πνευματισμόν>> ἐδίδαξε ὁ Ἰησοῦς Χριστός (σελ. 14).

Πῶς ὅμως διαχωρίζεται ὁ ψευδοπνευματισμός ἀπό τόν ἀληθῆ πνευματισμό, δέν τό ἐπεξηγεῖ καθαρά, διότι σέ ὀλόκληρο τό βιβλίο ἐπικρατεῖ ἀταξία συλλογισμῶν καί σύγχυση τοῦ πνευματισμοῦ μέ τήν θεοσοφία, τόν μασσονισμό, τόν ὑλισμό, καί τίς διαδεδομένες τότε θεωρίες τοῦ Τανάγρα.

Ὁ ἴδιος γιὰ τόν ἑαυτό του λέγει: <<Ἡμεῖς πολλάκις καί δι' ὀραμάτων καί ἐν ἐγρηγόρει ἠκούσαμεν εὐκρινέστατα λόγους, δι' ὧν ὁ Θεός διεφώτισεν ἡμᾶς καί ἐσώθημεν ἐκ τρομερῶν κινδύνων, οἵτινες ἐπήρχοντο καθ' ἡμῶν καί τὰ μέλλοντα σαφῶς προαναγγέλων>> (σελ. 134). Δέν ἐξηγεῖ ὅμως τήν προέλευση τῶν λόγων πού ἀκούγε.

Ἐάν εἶχε περισσότερες γνώσεις, θά καταλάβαινε ὅτι καί ὁ ἴδιος ἦταν ἓνας διορατικός καί διακουστικός μεσάζων, καθοδηγούμενος ἄμεσα ἀπό κάποιο προστατευτικό πνεῦμα. Ἀκόμη δέν θά κατηγοροῦσε συλλήβδην ὅλους τούς ἐπιστήμονες σάν ἀνερμάτιστους, θεωρώντας μόνο τόν ἑαυτό του σάν ἀκόλουθο τοῦ ἀληθινοῦ πνευματισμοῦ.

Δεύτερη περίπτωση, ὁ ἱερεὺς Βασίλειος Μπάμιαις, μέ τό βιβλίο του <<Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἦτοι τὰ Ἐπουράνια Σκηνώματα>>, (ἐκδοση <<Ἀγιορειτικῆς Βιβλιοθήκης>>, Βόλος 1959).

Ἐκτός ἀπό τίς περιγραφές τοῦ Οὐρανοῦ Κόσμου, βάσει κειμένων τῆς Γραφῆς, περιλαμβάνονται προφητικά ὄνειρα καί ὄραματα, πού ἀφηγεῖται κάποιο πρόσωπο ὀνομαζόμενο <<Εὐάγγελος>>. Ὁ ἐκδότης τοῦ βιβλίου στόν ἐπίλογο ἐξηγεῖ: <<Ἡ μεγάλη πνευματικότης καί ταπεινότης τοῦ πατρός Βασιλείου, μᾶς ἀναγκάζει νά παραδεχθῶμεν ὅτι ὅλαι αἱ ἀποκαλύψεις καί αἱ ὁράσεις, ἀνήκουν εἰς τόν ἴδιον καί οὐχί εἰς τό πρόσωπον τοῦ Εὐαγγέλου, τό ὁποῖον πρόσωπον καθ' ἡμᾶς πρέπει νά εἶναι ἀνύπαρκτον>> (σελ. 165).

Ὡστε καί ὁ π. Βασίλειος εἶχε κάποιες διορατικές καί διαμεσικές ικανότητες. Σέ πολλά σημεῖα τοῦ βιβλίου του παραδέχεται οὐσιαστικά τόν πνευματισμό, ὅπως στό κεφάλαιο ΚΑ' <<Ἡ ἀόρατος ἐπικοινωνία μεταξύ οὐρανοῦ καί γῆς>> (σελ. 47-50).

Στό Μέρος Β', κεφ. Α' <<Τό ἔργον τῶν ἀγίων Ἀγγέλων καί ἡ ἐπικοινωνία μεθ' ἡμῶν>> γράφει: <<Ἡ ἐπικοινωνία καί ἡ διέγερσις (τῆς ψυχῆς) γίνεται διά τῶν πνευματικῶν μεσαζόντων, ἦτοι τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἀγγέλων... Γίνεται μία μυστική καί ἀόρατος, ἀλλά πραγματική προσέγγισις καί φωνή τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τόν νοῦν καί τήν συνειδησιν...>> (σελ. 81). Στό δέ κεφ. ΙΑ' <<Οἱ νεκροί εὐρίσκονται εἰς τήν ἄλλην ζωὴν καί ἐπικοινωνοῦν μαζί μας>>, ἐξιστορεῖ τήν ἐμφάνισι καί συνομιλία μέ τήν μητέρα τῆς μιᾶς κόρης πού εἶχε πεθάνει πρό 7 μηνῶν. Ὑπάρχουν ἀκόμη στό βιβλίο ἀρκετά παρόμοια παραδείγματα.

Ὅμως στό ΙΕ' κεφάλαιο μέ τίτλο: <<Ὁ πρόδρομος τοῦ ἀντιχρίστου: Ὁ ὑπνωτισμός>>, γράφει: <<Ἡ μαντεία εἶναι εἰδωλολατρική παράδοσις πρό Χριστοῦ, συνεχιζόμενη μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτῶν μέ τήν σύγχρονον μέθοδον, ἐξελιχθεῖσα εἰς τόν ὑπνωτισμόν, τόν λεγόμενον καί πνευματισμόν ἀπό τούς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, ὡς δόγμα ἱερόν καί ἀνεύθυνον. Ὅχι ὅμως!

Εἶναι μία ψυχοβλαβῆς πλάνη πού ἔχει βασικάς καί θεμελιώδεις ἀρχάς αὐτόν τόν σατανᾶν ὑποκρινόμενον τόν ἅγιον... Δέν εἶναι ἄλλο παρά μία πλάνη καμουφλαρισμένη ἐπὶ θρησκευτικῶν βάσεων... Εἶναι τάφος γέμων ἀκαθαρσίας καί πάσης νεκρικῆς δυσσομίας... Ὑποκρίνεται τό ἱερόν ἀλλ' εἶναι σατανική ἐφεύρεσις πρὸς ἀπώλειαν πολλῶν ψυχῶν... >> (σελ. 104). Συνεχίζει δέ σέ 4 σελίδες στόν ἴδιο τόνο, μέ ἀνάρμοστους χαρακτηρισμούς.

Ἐάν σκεπτόταν μέ ἡρεμία καί λογικότητα, θά ἀντιλαμβανόταν ὅτι ὄλα τά προηγουμένως περιγραφέντα φαινόμενα ὑπάγονται ἀσφαλῶς στόν τομέα τοῦ πνευματισμοῦ καί δέν θά ἐξαπέλυε τόσους μύδρους ἐναντίον του.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτῆς τῆς κατηγορίας μοιάζουν μέ κάποιον πού θά ὑποστήριξε, ὅτι ἡ μέν ἀστραπή εἶναι φυσικό φαινόμενο, ὁ δέ σπινθήρας ὁ παραγόμενος στό ἐργαστήριο ἀπό μία ἠλεκτροστατική μηχανή εἶναι ἔργο τοῦ διαβόλου.

Ἡ ἡμιμάθεια δέν τοῦς ἐπιτρέπει νά παραδεχθοῦν ὅτι πρόκειται γιά τό ἴδιο ἀκριβῶς φαινόμενο, κάτω ἀπό διαφορετικές συνθήκες. Δυστυχῶς δέ, εἶναι πείσιμονες καί πολύ δύσκολα μεταπείθονται.

Ὁ διχασμός τῶν ἀντιφατικῶν σκέψεων δέν ἀφήνει τό ἄτομο νά βλέπει ἀμερόληπτα τά πράγματα, μέ ἀποτέλεσμα ἡ κρίση του νά χωλαίνει καί νά ὀδηγεῖται πολλές φορές σέ ἀπρόβλεπτες καταστάσεις.

14. Σταχυολογήσεις ἀπόψεων

Συμπληρωματικά στά ὄσα περιλαμβάνονται στίς προηγούμενες ἐνότητες, θεωροῦμε σκόπιμο νά παραθέσωμε καί μερικές ἀπόψεις ἁτόμων μὴ πνευματιστῶν, τῶν ὁποίων ἡ μαρτυρία ἐνέχει μεγαλύτερη ἀξία λόγω τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ κύρους των.

Κατ' ἀρχήν ὑπῆρξαν καί Ἕλληνες ἐπίσκοποι πού ἀσχολήθηκαν μέ τόν πνευματισμό. Στό περιοδικό <<Ὁ Κόσμος τῆς Ψυχῆς>> (Φεβρουάριος 1956, σελ. 21), ὁ καθηγητής Π. Γιωτόπουλος, σέ ἀντίκρουση σχετικῶν ἐπικρίσεων, γράφει:

<<...Ἦδη προσθέτω, ὅτι καί ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καί δύο τουλάχιστον Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ἐπίστευσαν εἰς τόν Πνευματισμόν. Μεταξύ αὐτῶν ὁ τέως Ἐπίσκοπος Ἄρτης Σπυρίδων Γκινάκας καί ὁ τέως Τρίκκης καί Σταγῶν Χερουβεῖμ Ἄννινος. Οὗτοι τάς τοιαύτας αὐτῶν πεποιθήσεις ἐδήλωσαν οὐ μόνον πρὸς ἐμέ, ἀλλά καί πρὸς ἄλλα πρόσωπα. Ὁ μακαρίτης Ἄννινος ἐξηναγκάσθη νά δηλώσῃ μέ διπλωματικόν ὁμῶς ὕφος, ὅτι δέν πιστεύει εἰς τόν Πνευματισμόν, διά νά ἀποφύγῃ εὐνοήτους ἐνοχλήσεις⁽¹⁾.

Περί τοῦ Πατριάρχου Βασιλείου τοῦ Γ' ἔγραφε, τῷ 1915, ὁ κ. Κ. Μπέλλας, ὅτι ἡ Πατριαρχική ὑποστήριξις ἐνθαρρύνει αὐτόν εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ τελευταίου τεύχους τῆς ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μεταφράσεώς του τοῦ Πνευματιστικοῦ ἔργου τοῦ Λεόν Ντενί "Μετά τόν Θάνατον". Προσθέτει ὅτι ὁ ἐν λόγω Πατριάρχης ἐνεγράφη συνδρομητής διά γενναῖον ἀριθμόν ἀντιτύπων, ἐφ' ᾧ καί ἀφιεροῖ εἰς αὐτόν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδοθεῖσαν εἰρημμένην μετάφρασίν του>>.

Στό ἴδιο περιοδικό (Ἰούλιος 1959, σελ. 118) καί ὑπό τόν τίτλο <<Ἀρχιεπίσκοπος Πνευματιστής>>, δημοσιεύει ὁ ἴδιος ὡς ἀνωτέρω καθηγητής τά ἐξῆς:

<<Ὁ διατελέσας Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος, καθ' ὃν χρόνον ἦτο διευθυντής τῆς Ριζαρείου Σχολῆς ἐλάμβανε μέρος εἰς πνευματιστικὰς

συνεδριάσεις. Ἡ ὁμάς μεθ' ἧς συνειργάζετο ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἐξῆς προσώπων. Βασίλειος Σπηλιόπουλος καθηγητῆς φυσικομαθηματικῶν, Κωνσταντῖνος Διοβουνιώτης καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, Παπαβασιλόπουλος γυμνασιάρχης. Ὡς διάμεσος ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ ἐξάδελφος τοῦ καθηγητοῦ τῶν φυσικομαθηματικῶν Σπηλιόπουλος. Οὗτος εἶχε μικράν μόρφωσιν τὰ δέ παρ' αὐτοῦ διαμεσικῶς γραφόμενα ἦσαν πολύ ἀνώτερα τῆς μορφώσεώς του.

Τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας εἶχε τήν καλωσύνην νά μοῦ δώσῃ κατὰ τόν παρελθόντα Αὐγουστον ἐν Σκύρῳ ὁ υἱός τοῦ εἰρημένου καθηγητοῦ τῶν φυσικομαθηματικῶν διακεκριμένος δικηγόρος κύριος Σπηλιόπουλος>>.

Ὁ Ἀρεοπαγίτης Σ. Δημητριάδης δημοσίευσε στό ἴδιο περιοδικό ἓνα ἄρθρο μέ τίτλο <<Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Πνευματισμοῦ καί ἡ Θρησκεία>> (τεύχη Φεβρουαρίου - Μαρτίου 1951), στό ὁποῖο καταλήγει μέ τήν ἐξῆς φράσιν <<Ἐν τέλει, προσθέτομεν, ὅτι ἀπό πολλῶν ἐτῶν παρακολουθήσας πνευματιστικά πειράματα παρὰ σοβαρῶν προσώπων καί ὑπό ἀπόλυτον ἔλεγχον, ἐπέισθην ἀκραδάντως περί τῆς πνευματιστικῆς ἐπικοινωνίας καί κατέστην ἑκατόν φορές περισσότερον χριστιανός, ἀπό ὅσον ἦμουν πρότερον>>.

Ὁ καθηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας καί πρῶτος πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Δημήτριος Αἰγινίτης ἐξέφρασε τίς πεποιθήσεις του γιά τὰ μεταψυχικά φαινόμενα, οἱ ὁποῖες συνοψίζονται στή ἐξῆς σημεία:

α) τήν ἀδιαμφισβήτητη πραγματικότητα τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ὑφίστανται ἀπό χιλιετηρίδων·

β) τήν ἀδικαιολόγητη ἀδιαφορία τῆς Ἐπιστήμης γι' αὐτά·

γ) τήν ἀδυναμία ἐρμηνείας των μέ μή ἐξακριβομένους θεωρίες ἢ μέ παράτολμους φιλοσοφικούς συλλογισμούς· καί

δ) ὅτι ἡ ἄρνησις τῆς ἀκριβείας τῶν γεγονότων ἰσοδυναμεῖ μέ ἄρνησις πρὸς ὅ,τι βλέπομε καί ἀκούομε.

Παραθέτομε ὁλόκληρο τό ἐνδιαφέρον αὐτό κείμενο τοῦ Δ. Αἰγινίτη διότι τό θεωροῦμε σημαντικώτατο, ἐφ' ὅσον προέρχεται ἀπό ἓναν κορυφαῖο ἐκπρόσωπο τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν στή χώρα μας:

<<Τά φαινόμενα ταῦτα εἶναι ἀνεξήγητα, εἶναι ἀκατανόητα, καί εὐρίσκονται πάντοτε ἐκτός τοῦ πλαισίου τῆς νοήσεως ἡμῶν, δι' ὃ καί πολλοί τὰ ἀρνοῦνται, ὑπάρχουν ὅμως καί παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς τό ἐνδόσημον τῆς ὑπάρξεως καί ἄλλου κόσμου μή ὑλικοῦ καί πολύ μεγαλυτέρου τοῦ τρισδιαστάτου ἡμῶν κόσμου. Ἐκδηλοῦνται δυνάμεις μυστηριώδεις καί παράδοξοι, τὰς ὁποίας ἡ Ἐπιστήμη ὄχι μόνον δέν ἠδυνήθη νά ἐξηγήσῃ εἰσέτι, ἀλλ' οὐδέ κἄν ἐπεχείρησε συστηματικῶς καί ἐπισταμένως νά ἐξετάσῃ ταύτας, ὡς ἐάν ἦτο τοῦτο, τό μόνον ἐνδεδειγμένον αὐτῆς καθῆκον(!). Τά δυναμικά ταῦτα στοιχεῖα εὐρίσκονται ἀκόμη ἐκτός τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ἴσως δέ καί πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἐπιστητοῦ, ἐκτός δηλαδή τοῦ πλαισίου τῆς νοήσεως ἡμῶν καί ὅμως ἐκδηλοῦνται τόσον σαφῶς καί ἀριδῆλως ἐνώπιον ἡμῶν, δια

διαφόρων ενεργειών, ώστε να αποβαίνει εγκληματική πλέον ή αδιαφορία μας προς ταῦτα.

Αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ φαίνεται ὅτι δὲν προξενοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὴν δέουσαν ἐντύπωσιν, διότι παρέρχονται συνήθως ἀπαρατήρητοι. Προκατάληψις ἀτυχῆς καὶ νοσηρὰ κατέχει εἰσέτι τὴν Ἐπιστήμην, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει πέραν τῆς ὕλης ἢ τῆς Ἐνεργείας. Ἀμβλυοποῦμεν καὶ μένομεν ὄντως ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι ἐνώπιον ποικίλων καὶ προφανῶν ἐνδείξεων τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἤδη παρατρέχομεν ἀνεξετάστως φαινόμενα ὧν ἡ ἔρευνα καὶ ἡ σπουδὴ θά μᾶς ὠδήγουν ἴσως εἰς πεδία πλειοτέρου φωτός.

Ἡ αὐστηρὰ Ἐπιστήμη δὲν πιστεύει εἰς τὰ φαινόμενα ταῦτα, καὶ ὁμως τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται, πολλαπλασιάζονται καὶ συσσωρεύονται ἀπαύστως ἐνώπιον ἡμῶν, καὶ μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφίενται, βοῶσιν ἡμῖν ὅτι ὑπάρχουσι καὶ πέραν τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ... ἄκται ἀνεξερεύνητοι. Οὐδεὶς δύναται νὰ σταματήσει τὴν πορείαν τῶν φαινομένων τούτων ἢ νὰ σιγήσῃ τὴν κραυγὴν αὐτῶν. Ἡ φωνὴ τῶν, ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐνισχύεται, ἢ δύναμις αὐτῶν αὐξάνει καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ τῶν ἀξία πολλαπλασιάζεται διαρκῶς μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν. Παρὰ τὴν πείσμονα καὶ ἐπίμονον τῆς Ἐπιστήμης ἄρνησιν νὰ ἐξετάσῃ ταῦτα, τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἐξακολουθοῦσι τὸν δρόμον τῶν, διότι τὰ πράγματα εἶναι πάντοτε ἀνεξάρτητα τῶν προλήψεων καὶ ἀδυναμιῶν ἡμῶν.

Ἄρνούμενοι τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἀμφισβητοῦμεν γεγονότα, τῶν ὁποίων ἡ ἀκρίβεια δὲν δύναται νὰ καταπολεμηθῇ δι' ἀσθενῶν ἐπιχειρημάτων στηριζομένων ἐπὶ ἀτελεστάτης Ἐπιστήμης. Ἄρνούμενοι ταῦτα, ἀντιτάσσομεν εἰς τὴν πραγματικότητα, προσωπικὰς ἡμῶν σκέψεις καὶ ἀβασίμους θεωρητικούς συλλογισμούς, δὲν θέλομεν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ὑπεροχὴν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν αὐθεντίαν τῶν γεγονότων, ἀπέναντι τῶν θεωριῶν καὶ τῶν σκέψεων ἡμῶν. Ἀμφισβητοῦμεν τὰ γεγονότα διὰ ἐπιστημονικῶν θεωριῶν μὴ ἐξηκριβωμένων ἢ διὰ φιλοσοφικῶν συλλογισμῶν παρατόλμων. Ἀντιτάσσομεν εἰς τὰ ἐκ τῆς παρατηρήσεως πράγματα, θεωρίας μόνον καὶ σκέψεις.

Πεῖρα χιλιετηρίδων ὄλων, πολλὰ ἐδίδαξε καὶ πολλὰ ὑπεδήλωσεν εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς καὶ πολλὰς σχετικὰς σκέψεις ἐνέπνευσεν εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων φιλοσόφων καὶ ἐπιστημόνων πάσης ἐποχῆς, ἀλλ' αἱ πολυάριθμοι αὐταὶ ἐκδηλώσεις, αἱ πολῦτιμοι αὐταὶ παραδόσεις, μὴ ὑποβληθεῖσαι εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς αὐστηρᾶς Ἐπιστήμης, μὴ μελετηθεῖσαι ἐπισταμένως καὶ συστηματικῶς, ἀλλὰ κακῶς καὶ ἐπιπολαίως ἐρμηνευθεῖσαι, ἀντὶ νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς σπουδαίας ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας, ἐθεωρήθησαν δεισιδαιμονίαι, ἄξια μόνον σαρκασμοῦ καὶ περιφρονήσεως, καὶ οὕτω, ἀντὶ νὰ παράσχωσιν ἡμῖν τὰ μέσα πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας ἀπετέλεσαν δημῶδεις πλάνας, σκοτεινάς καὶ ἐπιβλαβεῖς λαϊκὰς προλήψεις.

Καὶ ὁμως μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἀναμφιβόλως πλὴν τῶν μύθων, ἐκτὸς τῶν παρακρούσεων ἔξω τῶν τυχαίων συμπτώσεων καὶ πέραν τῶν πεπλανημένων ἀντιλήψεων, τῶν φαντασιωδῶν ενεργειῶν καὶ τῶν ἀγυρτικῶν ἐκμεταλλεύσεων, μεγάλαι καὶ ἀναμφισβήτητοι ἀλήθειαι, χρήζουσαι ἀποχωρι-

σμοῦ, αὐστηρᾶς ἐρεῦνης καὶ ἐπισταμένης ἐξακριβώσεως. Δυστυχῶς ὅμως, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰδέας, ὅτι ὅλα τοῦτα εἶναι προλήψεις, εἶναι παραισθήσεις, εἶναι φαντασιοπληξίαι, φρενῶν παρακρούσεις ἢ ἀγυρτεῖαι, ἀπορρίπτονται ἀνηλεῶς καὶ ἀβασανίστως, ἀντὶ νὰ ἐρευνῶνται καὶ νὰ ἐξελέγχωνται, καὶ οὕτω ἀδικαιολογητῶς, ἀβασανίστως καὶ ὅλως ἀδιακρίτως ρίπτονται τὰ πάντα, ὡς ἄχρηστα καὶ περιττά, ρίπτομεν τοὺς μαργαρίτας μετὰ τοῦ πηλοῦ.

Ἡ ἄρνησις τῆς ἀκριβείας τῶν γεγονότων τούτων, τὰ ὅποια βεβαιοῦνται ὑπὸ πολλῶν ἀξιοπίστων καὶ ἐπιστήμων μαρτύρων, ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄρνησιν πάσης ἀνθρωπίνης διαβεβαιώσεως, πρὸς ἄρνησιν πραγμάτων, τὰ ὅποια πιστοποιοῦνται παρ' ὀλοκλήρου σχεδόν τῆς ἀνθρωπότητος, πρὸς ἄρνησιν πίστεως πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, πρὸς ὅ,τι βλέπομεν, πρὸς ὅ,τι ἀκούομεν, πρὸς ὅ,τι συμβαίνει γύρωθεν ἡμῶν...»⁽²⁾.

Μέ τόν πνευματισμό εἶχε ἀσχοληθῆ καὶ ὁ ποιητῆς Γιώργος Σεφέρης, ὅπως ἀναφέρει σχετικᾶ ὁ Ἡσαΐας Ἡσαΐας, πρόεδρος τῆς Μεταψυχικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν:

«Ὁ γράφων... ἀπὸ τὸ 1919 ἦτο φοιτητῆς εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου στὸ Παρίσι. Τὸ 1921 ἐγνωρίσθη μετὰ τὸν τελειόφοιτον συνάδελφον στὴν ἰδίαν Σχολὴν, αἰμίμηστον Γεώργιον Σεφερειάδην ἢ Σεφέρη, κατόπιν Πρεσβευτὴν, ποιητὴν καὶ τελικᾶ κάτοχον βραβείου Νόμπελ. Προσκληθεὶς εἰς τὴν κατοικίαν παρ' αὐτοῦ, παρευρέθη διὰ πρώτην φοράν εἰς πνευματιστικὸν πείραμα 48ώρου διαρκείας καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἤρχισεν ἡ ἐπίδοσίς του εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ Πνευματισμοῦ»⁽³⁾.

Ὁ Κων. Ματζουράνης, δ. φ. Γυμνασιάρχης, στὸ βιβλίον του «Τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας - τῶν θρησκειῶν - τῆς ἐπιστήμης» (Β' ἔκδ. Ἀθῆναι 1950), ἀφιερώνει εἰδικὸ κεφάλαιον στὸν Πνευματισμό (σελ. 217-232), ἀποδεχόμενος πλήρως τὰ φαινόμενα καὶ καταλήγοντας ὡς ἑξῆς:

«Ὁ πνευματισμὸς ἔτσι ἀποδεικνύει τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἐνισχύει τὴν θρησκευτικότητα καὶ τὴν ἠθικὴν. Διότι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος πεισθῆ, ὅτι εἶναι πνευματικὸς αἰώνιος καὶ ὅτι εἰς πᾶσαν στιγμὴν εἶναι πλησίον καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν πνευμάτων τῶν προσφιλῶν αὐτοῦ νεκρῶν δὲν φοβεῖται πλέον τὸν θάνατον, παρηγορεῖται διὰ τὸν θάνατον τῶν προσφιλῶν του προσώπων, διότι ἐπικοινωνεῖ μαζί των, ἐνίοτε τὰ βλέπει, ἀκούει τὴν γνώριμον καὶ τόσον ἀγαπητὴν φωνὴν των, τὰς ἀνακοινώσεις, τὰς συμβουλὰς, τὰς ὁδηγίας των. Παίρνει θάρρος διὰ τὴν ζωὴν, ἀποκτᾶ πίστιν καὶ ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον. Παύει νὰ σκέπτεται ὑλιστικῶς, καὶ νὰ ὑπερτιμᾷ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐκτιμᾷ ὅπως πρέπει καὶ ὅσον πρέπει τὰ πνευματικά. Δίδει μεγαλυτέραν ἀξίαν εἰς τὰ ὑψηλά καὶ ἀόρατα ἀπὸ τὰ ἀπτά, τὰ ὀρατά, ἀλλὰ φθαρτά καὶ ἐφήμερα. Πετᾷ μετὰ τὰ φτερά τῆς διαισθήσεως εἰς ἄλλους κόσμους καὶ βλέπει εἰς τὰ ἀχανῆ οὐράνια διαστήματα ἀπείρου ἄλλους κόσμους τελειότερους. Γνωρίζει ἀπὸ τὰς ἀνακοινώσεις τῶν πνευμάτων, ὅτι εἰς τοὺς ἀοράτους πνευματικὸς κόσμους

βασιλεύει ή άρετή και ή καλωσύνη και προετοιμάζεται δι' αυτούς μέ ψυχικήν αναγέννησιν, έργα καλά και μέ δράσιν πνευματικήν, ήτις μόνη θά του εξασφάλιση πνευματικήν ζωήν ευτυχισμένην και μακαριότητα μετά θάνατον...

Η έκ του πνευματισμού άπορρέουσα πίστις εις την πνευματικήν επιβίωσιν της ψυχής είναι βαρυσήμαντον και μέγα γεγονός, διότι προωθεί πρός ιδεαλιστικώτερας πεποιθήσεις, πράγμα πού είναι σύμφωνον μέ τον σκοπόν, τον όποιον επιδιώκει ή παρούσα μελέτη.

Χαρακτηριστικόν έν προκειμένω είναι τό έξης γεγονός: Είς λαούς πνευματικώς προηγμένους και θεωρούμένους ύπέρ τους άλλους ευσεβείς, ό πνευματισμός έχει κατακτήσει πλήθη κόσμου...

Έτσι διαμορφώνεται σιγά σιγά ένας νέος κόσμος και ή μελέτη του ύπερπέραν εισέρχεται εις την περιοχήν της επιστήμης, διότι ή αποκάλυψις της ανθρώπινης επιβίωσης αποβαίνει μία επιστημονική ανακάλυψις.

Είς την Άγγλίαν οί άπασχολούμενοι μέ τον πνευματισμόν ύπερβαίνουν τά 15 εκατομμύρια, δηλαδή τό 1/3 του πληθυσμού. Έν αναλογία τό φαινόμενον αυτό παρατηρείται και εις όλας τάς άλλας προηγμένες χώρας. Συμβαίνει δέ τουτο, διότι οί λαοί ποθούν την άλήθειαν, αλλά θέλουν νά πεισθοούν μέ παρατηρήσεις, πειράματα και άποδείξεις διά την ύπαρξιν του ύπεργείου πνευματικού κόσμου και την πραγματικήν πνευματικήν επιβίωσιν των άποθνησκόντων και την πνευματικήν των αιωνιότητα, πού είναι πόθος των διακαής και άκατανίκητος. Πολλοί διά νά παρηγορηθοούν εις την θλίψιν των και άνακουρισθοούν.

Έτσι ό πνευματισμός ένισχύει άντί νά μειώση την πίστιν, διότι πειραματικώς άποδεικνύει την άλήθειαν της Χριστιανικής διδασκαλίας. Τουτο είναι μέγα κέρδος διά την θεμελίωσιν και της άτομικής και της κοινωνικής ζωής επί ιδεαλιστικών βάσεων>>.

Μία άλλη συγκλονιστική μαρτυρία προέρχεται από τον πολιτικό χώρο. Πρωταγωνιστής ό Έμμανουήλ Τσουδερός, ό πρωθυπουργός της έλληνικής κυβέρνησης από τον Άπρίλιο 1941 μέχρι τον Άπρίλιο 1944. Είναι ή εποχή της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα, πού προκάλεσε τεράστια άναταραχή τόσο στις τάξεις του στρατού, όσο και μεταξύ των πολιτών. Ό πρωθυπουργός Άλέξανδρος Κορυζής, μετά την άρνηση του Βασιλέως νά δεχθή την παραίτησή του, αυτοκτονεϊ. Ό Βασιλεύς ζητεί τότε άλλον πρωθυπουργό, αλλά όλοι στους όποιους άπετάθη του άρνούνται.

Έν μέσω όμως του χάους άναφαίνεται μία άκτίνα φωτός... Ίδου τί άφηγείται ό βιογράφος του Ήλίας Βενέζης:

<<Ό Έμμανουήλ Τσουδερός άρκήσθη, ως Πρόεδρος της Κυβερνήσεως, ένώπιον του Βασιλέως τό μεσημέρι της 21ης Άπριλίου 1941. Άμέσως μετά την όρκωμοσίαν του, την 1.30 μ.μ., ώμίλησε από τον Ραδιοφωνικόν Σταθμόν των Άθηνών άπευθυνόμενος πρός τον στρατόν και τον λαόν της Ελλάδος. Θά παραθέσωμεν τά βασικά σημεία αυτού του προγραμματικού κειμένου πού θέλει νά έξηγήση,

νά πείση καί νά ἐγκαρδιώση τούς Ἕλληνας, ὅταν τό κάθε τι γύρω κατέρρευε καί διελύετο. Ἀλλά πρὶν ἀπὸ τὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου, ὁ γράφων ἐδῶ θέλει νά ἐκφράσῃ τὴν ἐκπληξίν του καθῶς, μελετῶν τό Ἀρχεῖον τοῦ Ἐμμανουήλ Τσουδεροῦ, εὔρισκε στοιχεῖα πού ἐβεβαίωσαν ὅτι αὐτόν τόν ἄνθρωπον τῶν ἀριθμῶν, τόν Οἰκονομικόν Σύμβουλον Κυβερνήσεων, τόν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλλάδος εἰς διεθνεῖς οἰκονομικάς διασκέψεις, τόν Διοικητὴν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τόν ἐκυβερνοῦσαν ὡς ἓνα σημεῖον δυνάμεις μεταφυσικαί, ψυχικαί λειτουργίαι ἀσύλληπτοι, ἓνας κόσμος <<μυστικός>> καί βαθύς, ὁ κόσμος τῶν πνευμάτων.

Ἴδου τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ Τσουδερός εἰς τὰς ἰδιοχειροῦς σημειώσεις του:

<<...Τὸν λόγον αὐτόν (πού ἀπηύθυνα ἀπὸ ραδιοφώνου ὡς Πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος τὴν 21ην Ἀπριλίου 1941) τόν εἶχα ἐτοιμάσει ἀπὸ ἡμερῶν, πρὶν ἀκόμη κληθῶ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως διὰ νά συμμετάσχῳ εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐνα μῆνα περίπου πρὶν εἶχα παρακληθῆ ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μελᾶν νά παραστῶ εἰς πνευματιστικὴν συνεδρίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος θά μοῦ ὠμιλοῦσε ἀπὸ τό Ὑπερπέραν. Ἐλαβα μέρος εἰς τὴν συνεδρίασιν, εἰς τὴν ὁποίαν παρίστατο, πλὴν τοῦ Κ. Μελᾶ καί ἓνας καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καί ἡ μεσάζουσα Δώρα Κασσιανίδου. Ἐπικοινωνῶν μετὰ τὴν μέθοδον τῆς Planchette. Μετὰ τὴν κεκανονισμένην προσευχὴν, πού γίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνεδριάσεως, ἡ ὁδηγὸς ἐκάλεσε τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος ἦλθε καί μοῦ προανήγγειλε ὅτι λίαν προσεχῶς, ὕστερα ἀπὸ ἐθνικὰς συμφορὰς πού προσεγγίζουσιν, θά ἐκαλούμην εἰς τὴν Ἀρχὴν καί μέ συνεβούλευε νά μὴ διστάσω νά ἀναλάβω. Μοῦ ἔδιδε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θά μ' ἐβοήθει εἰς τό δύσκολον αὐτό ἔργον μου. Ἐπηκολούθησε, εἰς τὰς ἐπομένους ἡμέρας, καί δευτέρα καί τρίτη ἐπικοινωνία, κατὰ τὰς ὁποίας πλὴν τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, προσῆλθον ὁ Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου, ὁ πατὴρ μου καί ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι μέ συνεβούλευαν ὅπως καί ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Ὁ πατὴρ μου καί ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἐπροχώρησαν νά μοῦ εἰποῦν (ἀκριβέστερον νά γράψουν), ἐπὶ ἐρωτήσῃ μου, τό τί ἔπρεπε νά εἶπω πρὸς τὸν λαόν ὅταν θ' ἀνελάμβανα Κυβερνήτης. Περὶ τῶν συνεδριάσεων αὐτῶν ὑπάρχουν πρακτικά.

Αὐτά μέ παρεκίνησαν νά καθῆσω καί νά ἐτοιμάσω τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησα ἀργότερα, μόλις ἀνέλαβα τὴν πρωθυπουργίαν. Δέν δυσκολεύομαι νά ὁμολογήσω ὅτι εἰς αὐτόν τὸν λόγον ἔχω παρμένα ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὑπαγορευθέντα ὑπὸ τῶν ὑπερπέραν. Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς ἡμουν ἐτοιμος νά ὁμιλήσω ἐντὸς ὀλίγων ὥρῶν ἀφότου ἀνελάμβανα Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως>>(4).

Σε ὑποσημείωση δέ ὁ Βενιζέλος συμπληρῶνει:

<<Εἰς τό Ἀρχεῖον τοῦ Ἐμμανουήλ Τσουδεροῦ ὑπάρχουν πράγματι τὰ πρακτικά αὐτῶν τῶν πνευματιστικῶν συνεδριάσεων, πού ἀφήνουν κατάπληκτον τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀπροετοίμαστον διὰ τὸν μυστικόν καί ἀνεξιχνίαστον αὐτόν κόσμον>>.

Πιστεύομε ὅτι θά ἦταν πολὺ χρήσιμο νά δημοσιευθοῦν τὰ πρακτικά αὐτά,

μαζί με τό πράγματι έμπνευσμένο διάγγελμα του Τσουδερού, πού συνετέλεσαν άποφασιστικά νά δοθῆ διεξοδος σέ μία από τίς πιά κρίσιμες στιγμές τῆς νεώτερης ιστορίας μας.

Μέ ένδιαφέρον έπίσης έπιθυμοῦμε νά μάθωμε ποιός ἦταν ὁ παριστάμενος καθηγητής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, καθώς καί ποιές ἦσαν οἱ άπόψεις του γι' αὐτές τίς συνεδριάσεις καί έναντι τοῦ πνευματισμοῦ γενικώτερα.

Ὁ μοναδικός πανεπιστημιακός καθηγητής πού ἔχει έκφρασθῆ ὑπέρ τοῦ πνευματισμοῦ, εἶναι ὁ Λεωνίδας Φιλιππίδης (βλ. ένότητα Ζ6). Πιθανώτατα πρόκειται γι' αὐτόν. Ἐάν δέν εἶναι ἔτσι, διερωτώμεθα, γιατί ὁ καθηγητής αὐτός απέκρυψε τήν ἀλήθεια; Καί ἔάν βρῆκε ὅτι ὁ πνευματισμός ἐμπεριέχει πλάνη καί άπάτη, γιατί δέν τήν απέκάλυψε; Ἡ μαρτυρία του θά εἶχε γιά μᾶς ἐξαιρετική σημασία, ἀκριβῶς λόγω τῆς άμεσης προσωπικῆς ἐμπειρίας του, ἡ ὁποία άπουσιάζει από πολλούς άλλους άσκούντας κριτική κατά τοῦ πνευματισμοῦ.

(1) Στό τεῦχος δέ τοῦ Ὀκτωβρίου 1964 (σελ. 183) προσθέτει <<Μάλιστα ὁ μακαρίτης Ἄγγελος ἀφήκεν ἐν χειρογράφῳ πνευματιστικόν σύγγραμμα, παραγγελίας εἰς τοὺς κληρονόμους του νά τό δημοσιεύσωσι, τουλάχιστον οὗτοι δέν ἔπραξαν>>.

(2) Ἐλήφθη από τό περιοδικό: <<Ὁ Κόσμος τῆς ψυχῆς>>, Φεβρουάριος 1968, σελ. 47-48.

(3) Βλ. Ἡσαΐα Γ. Ἡσαΐα: Πνευματισμός καί Μεταψυχική Ἐπιστήμη, ἔκδ. Μ.Ε.Α., Ἀθήναι 1977, σελ. 35.

(4) Βλ. Ἡλία Βενέζης: Ἐμμανουήλ Τσουδερός. Ὁ πρωθυπουργός τῆς μάχης τῆς Κρήτης, Ἀθήναι 1966, σελ. 173-174.

15. Ἄναστάσιος Πιέριος

Ὁ Ἄναστάσιος Πιέριος, ἱεροκήρυκας καί συγγραφέας άπολογητικῶν ἔργων, δημοσίευσε τό 1966 τήν μελέτη του: <<Ἡ άθανασία τῆς ψυχῆς καί τά ψυχικά φαινόμενα. (Καί αἱ περί αὐτῶν πλάναι τῆς ψυχοφυσιολογίας, τοῦ πνευματισμοῦ καί τοῦ χιλιασμοῦ)>>.

Τά τρία πρῶτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου άσχολοῦνται μέ τίς διάφορες δοξασίες περί τῆς ψυχῆς καί τίς άποδείξεις τῆς άθανασίας τῆς. Τό τέταρτο ἐξετάζει τά ψυχικά φαινόμενα, ἐπιχειρῶντας παράλληλα τήν διερεύνηση τοῦ τρόπου ἐμφάνισης καί προέλευσῆς των.

Καταπολεμᾷ κατ' ἀρχήν τίς ψυχοφυσιολογικές θεωρίες τοῦ Τανάγρα, ὁ ὁποῖος δέν δεχόταν ὅτι ἡ ψυχή παραμένει σάν αὐτοτελής συνειδητή ὄντοτητα μετά θάνατον. Οἱ ἐμφανίσεις ψυχῶν άποβιωσάντων ἀνθρώπων, λέγει, ἰδιαίτερα τῶν ἁγίων, τῆς Παναγίας κλπ., εἶναι άκαταμάχητο ἐπιχείρημα τῆς ἰδιαίτερης πνευματικῆς καί ένσυνειδητῆς ὑπόστασης τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς (σελ. 158).

Ὡς πρὸς τόν πνευματισμό σημειώνει τίς ἐξῆς <<κακοδοξίες>> του: α) τήν θεωρία τοῦ περιπνεύματος, β) ὅτι οἱ ψυχές τῶν ζῶων εἶναι άθάνατες, γ) τήν δυνατότητα ἐπικοινωνίας μέ πνεύματα άποθανόντων, καί δ) ὅτι δέν ὑπάρχει σατανᾶς καί δαίμονες (σελ. 254).

Διά τὰ σημεῖα β) καί δ) σαφῶς ἔχει ἄδικο. Τά σχετικά μέ τό περίπνευμα δέν φαίνεται νά τά γνωρίζει καλά, ἐνῶ τό θέμα τῆς ἐπικοινωνίας ἐκλαμβάνεται σάν αὐθαίρετη ὑπόθεση.

Πράγματι, πῶς εἶναι δυνατόν νά δέχεται τίς ἐμφανίσεις, καθοδηγήσεις καί ἄμεσες ἐπεμβάσεις τῶν ἁγίων στά ἀνθρώπινα πράγματα, καί νά ἀρνεῖται τήν δυνατότητα ἐπικοινωνίας τῶν ἀποβιωσάντων μέ τούς ἀνθρώπους;

Στό βιβλίο, σέ ἄλλες σελίδες ἐπικρατεῖ ἡ ἀπόλυτη ἄρνηση τοῦ πνευματισμοῦ, ἐνῶ σέ ἄλλες ἀναφαίνεται κάποια διαλακτικώτερη στάση, μέ τήν ἀναγνώριση τῆς διττῆς προέλευσης τῶν φαινομένων· τόσο ἀπό τήν πλευρά τοῦ καλοῦ, ὅσο καί ἀπό τήν πλευρά τοῦ κακοῦ. Παρουσιάζομε χωριστά τίς δύο αὐτές τάσεις, γιά νά γίνει κατανοητή ἂν ὄχι ἡ ἀντίφαση, τουλάχιστον ἡ ἀμφιταλάντευση τοῦ συγγραφέα:

Γράφει: <<σατανικά πράγματι εἶναι πάντα τά μέσα, ἀλλά καί πᾶσα ἡ διδασκαλία τοῦ Πνευματισμοῦ>> (σελ. 258).

<<Εἶναι δ' ὅλως πρόδηλον, ἀλλά καί ἀναμφισβήτητον, ὅτι εἰς πονηρά δαιμόνια ἐνοικοῦντα εἰς ὠρισμένα ἄτομα ὀφείλονται πάντα τά τηλεκινητικά φαινόμενα>> (σελ. 261).

<<Ἡ διόρασις πραγματοποιεῖται ἀναμφιβόλως ὑπό πονηροῦ πνεύματος ἐνοικοῦντος εἰς τά περί ὧν ἄτομα>> (σελ. 267).

<<Τοιοῦτοτρόπως οὐδεμία φρονοῦμεν ἀπομένει ἀμφιβολία, ὅτι πάντα τά κατορθώματα τῶν δῆθεν "διορατικῶν διαμέσων" ἐκτελοῦνται ὑπό πονηρῶν πνευμάτων - δαιμονίων, ὑπ' αὐτῶν δέ παρέχονται ἐπίσης, ὡς προείπομεν, καί πᾶσαι αἱ ἀνακοινώσεις, πληροφορίαι κλπ. διά τῶν περιφήμων τραπεζακίων ἢ ἄλλων νεωτέρων πνευματιστικῶν μέσων>>.

Ὅσον ἀφορᾷ τά ἀγαθὰ πνεύματα, δέν εἶναι δυνατόν νά ἐκδηλωθοῦν μέσω τῶν μεσαζόντων, διότι <<δέν ἔχουσι παρά τοῦ Θεοῦ τοιαύτην ἐξουσίαν>> (σελ. 289). Δέν δικαιολογεῖ ὁμως τήν γνώμη του, οὔτε πού βασιζέται στήν Γραφή, οὔτε γιατί οἱ ἄγγελοι δέν ἔχουν τέτοια ἐξουσία.

Ἐπειδή ὁμως γνωρίζει, ὅτι πολλά παρόμοια φαινόμενα ἐξιστοροῦνται στους βίους ἁγίων, ἀσκητῶν, ἢ ἀκόμη καί στήν ἐποχή μας, ἀναγκάζεται κατὰ κάποιον τρόπο νά ὁμολογήσει ὅτι ἡ προέλευσή τους μπορεῖ νά γίνεται καί κατὰ θεϊκή χάρη.

Τό φαινόμενο τῆς ἀκαΐας παρουσιάστηκε στους τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ, στόν ἄββᾶ Ἰουλιανό, καί στόν διάμεσο Home. Λέγει λοιπόν: <<Πᾶσαι αἱ ἀκαΐαι αὐταί ἐπετεύχθησαν ἐπίσης διά τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἐνός καί τοῦ διαβόλου ἀφ' ἐτέρου>> (σελ. 284).

Ἄκόμη: <<Θεῖα χάριτι καί φωτισμῷ ἐπίσης, ἀφ' ἐνός, καί συνεργεία τοῦ σατανᾶ ἀφ' ἐτέρου, ἐπιτελεῖται καί τό φαινόμενον τῆς ξενογλωσσίας>> (σελ. 286).

Αὐτό πού πραγματικά θέλει νά εἰπεῖ ὁ συγγραφέας εἶναι, ὅτι τά φαινόμενα πού ἐμπεριέχονται στήν ἐκκλησιαστική παράδοση ἐπιτελοῦνται <<χάριτι θεοῦ>>, ἐνῶ τά ἀκριβῶς ἴδια φαινόμενα ἐκτός αὐτῆς, μάλιστα δέ στόν πνευματισμό, ἐπιτελοῦνται <<συνεργεία τοῦ σατανᾶ>>. Διότι ἀκριβῶς δύο σελίδες πιό κάτω, σχετικά μέ τήν ξενογλωσσία γράφει:

<<'Αλλ' ὅτι καί ἡ "ξενογλωσσία" τῶν "διαμέσων" (ὅπως καί ἡ "αἰώρησις" καί ἡ ἀκαΐα τῶν, ἐπίσης δέ καί ἡ ἐπίδειξις παρ' αὐτῶν ἐπιστημονικῶν, καλλιτεχνικῶν καί ἄλλων γνώσεων τῶν ὁποίων τελείως στεροῦνται ἐν τῇ φυσιολογικῇ τῶν καταστάσει) οὐδόλως ὀφείλεται εἰς παρεμβολήν ψυχῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλά δαιμονίων, εἶναι, φρονούμεν, ὅλως προφανές ἐξ ὅσων ἤδη ἀνεπτύξαμεν>> (σελ. 288).

Μία πιό μετριοπαθῆς ἄποψη ἐκφράζεται στό κεφάλαιο πού ἀποδέχεται σάν πραγματικές τίς ἐμφανίσεις ψυχῶν νεκρῶν ἀνθρώπων, ἀπορρίπτοντας τό <<ἐπιψυχίδιον>> τοῦ Τανάγρα. Ἐκεῖ γράφει τά ἑξῆς:

<<Εἶναι αὐτούσιαι, κατά τό πλεῖστον, ἐμφανίσεις εἰς τοὺς δέκτας τῶν ψυχῶν τῶν πομπῶν, γινόμεναι συνήθως ἀμέσως μετά τόν θάνατόν τῶν, ἢ καί ἀόρατοι ἐκδηλώσεις τῶν, εἰς τά τηλεκινητικά, τά ἀκουστικά καί τά ἄλλα συναφή φαινόμενα. Τοιαῦτα ὅμως συμβολικά καί ἀλληγορικά ὀπτικά καί ἀκουστικά φαινόμενα παρέχονται καί ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προκαλοῦνται δέ (καί μάλιστα τά τηλεκινητικά, ὡς θά ἀποδείξωμεν ἐν τῇ συνεχείᾳ) καί ὑπό τοῦ σατανᾶ καί τῶν δαιμόνων, μετασχηματιζομένων - κατά παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ - <<καί εἰς ἀγγέλους φωτός>> (Β' Κορ. 11,14). Ἀπαιτεῖται δέ πάντοτε εἰδική πνευματική κατάρτισις καί πείρα διά τήν ἐξακριβωσιν τῆς ἀληθοῦς φύσεως καί προελεύσεως αὐτῶν>> (σελ. 97).

Ὡστε τά φαινόμενα μπορεῖ νά ὀφείλωνται εἴτε στήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἴτε στήν ἐνέργεια τοῦ σατανᾶ. Πολύ σωστά δέ παρατηρεῖ, ὅτι γιά τήν ἐξακριβωσιν τῆς ἀληθινῆς φύσεως καί προέλευσης αὐτῶν, ἀπαιτεῖται <<εἰδική πνευματική κατάρτισις καί πείρα>>.

Ὁ ἴδιος δέν διέθετε τήν πείρα, ἀφοῦ ὅπως ὁμολογεῖ, σέ ὄλη τήν ζωή του εἶχε μόνο μία ἐμπειρία ἔκστασης (σελ. 156). Ὅσο γιά τήν εἰδική πνευματική κατάρτιση, αὐτή περιορίζεται στά στενά πλαίσια τῶν παλαιότερων θεολογικῶν θέσεων.

Ἐχομε εἰπεῖ σέ προηγούμενο κεφάλαιο, ὅτι καί ἡ παραμικρή προσωπική μεταφυσική ἐμπειρία ἐνός ἀτόμου, μπορεῖ νά ἀλλάξει τελείως τίς ἀντιλήψεις του. Αὐτό συνέβη στόν Πιέριο. Γνώρισε ἄμεσα μία κατάσταση ἔκστασης καί γι' αὐτό οὐδέποτε στό βιβλίον του θεωρεῖ τήν ἔκσταση σάν ἐνέργεια πονηροῦ πνεύματος ἢ σάν δαιμονοκαταληψία. Δυστυχῶς ὅμως ἡ μοναδική ἀκτίνα πηγαιῖο θεοῦ φωτός δέν στάθηκε ἱκανή νά διαφωτίσει ὀλόκληρο τόν ἐσωτερικό του κόσμον.

Ὅμως ἡ προσωπική ἐμπειρία καθιστᾶ πολύ ἐνδιαφέρουσα τήν μαρτυρία του, ἐφ' ὅσον μάλιστα προέρχεται ἀπό ἕναν τυπικό πολέμιον τοῦ πνευματισμοῦ:

<<Ἀξιοθέητες νά ἔχωμεν ἰδίαν-προσωπικήν ἀντίληψιν καί τοῦ πνευματικοῦ-ψυχικοῦ τούτου φαινομένου, ὁμολογοῦμεν ὅτι περιερχόμενος τις εἰς κατάστασιν ἔκστασεως δέν ἀντιλαμβάνεται ἄν ἔχει ἢ οὐ ὑλικόν σῶμα καί δέν βλέπει μέ τοὺς ὑλικούς ὀφθαλμούς. Βλέπει ἀπ' εὐθείας ἡ ψυχὴ ὡς πνευματικός ἥλιος καί διά μέσου τῆς ὕλης (τοιχῶν, στέγης κ.ἄ.), τό αὐτό δέ συμβαίνει καί μέ τάς λοιπὰς αἰσθήσεις καί δὴ τήν ἀκοήν. Ἀποτελεῖ ἡ ἔκστασις εἶδος ἐξαυλώσεως - ἀποπνευματώσεως, τρόπον τινά, καί τοῦ ὑλικοῦ σώματος, ἢ τοιαύτη ὅμως

ἀποπνευμάτωσις, εἰς ἣν περιέρχεται τοῦτο, διατηρεῖται μόνον ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ κατάστασις τῆς ἐκστάσεως. Ληγούσης ταύτης ἐπανερχεται τό σῶμα εἰς τήν φυσιολογικήν τοιαύτην. Παραμένουσιν ὁμως αἱ ἐν τῇ ἐκστάσει ὁράσεις - ὄπτασιαι ἀνεξάληπτοι ἐφ' ὄρου ζωῆς» (σελ. 156).

Ἐάν ἐγνώριζε ὅτι ἡ μοναδική αὐτή ἐμπειρία του ἦταν ἓνα κλασσικό φαινόμενο τοῦ ἀκραίφνου πνευματισμοῦ, ἀσφαλῶς οἱ ἀπόψεις του γι' αὐτόν θά ἐλάμβαναν ἄλλη κατεύθυνση.

16. Ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης

Ὁ ἀγωνιστής τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης Στρατηγός Μακρυγιάννης ἦταν γνωστός μέχρι πρό τινοσ ἀπό τό περίφημα <<Ἀπομνημονεύματα>>, στό ὅποια ἀναδεικνύονται ὄχι μόνο οἱ συνεχεῖς ἥρωϊκοί ἀγῶνες του στήν τιάνια ἀναμέτρηση μέ τούς κατακτητές, ἀλλά καί τό ὑψηλό ἠθικό του ἀνάστημα, ἡ βαθειά πίστη του στήν Ὁρθοδοξία καί ἡ ἐντιμότητα καί ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα του.

Τό 1983 κυκλοφόρησε ἀπό τό <<Μορφωτικό Ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς>> ἓνα νέο χειρόγραφο τοῦ Στρατηγοῦ, στό ὅποιο ἔδωσαν τόν τίτλο <<Ὁράματα καί Θάματα>> (ΟΘ). Τό ἔργο αὐτό γνώρισε ἀμέσως μία σπάνια ἐπιτυχία καί προκάλεσε πολλές συζητήσεις, μέ ἀλληλοσυγκρουόμενες ἀπόψεις, πού συνεχίζονται μέχρι σήμερα, καί ὅπως φαίνεται θά συνεχίσουν νά ἀπασχολοῦν γιά πολύ καιρό ἀκόμα ὄχι μόνο τούς ἱστορικούς καί θεολόγους, ἀλλά καί ὄλους ὄσους ἐνδιαφέρονται γιά τά ὑπερβατικά θέματα.

Τό κείμενο συγκροτεῖται πράγματι ἀπό ἓνα πλῆθος ὁραμάτων, ὀνείρων, συνομιλιῶν μέ τόν Χριστό, τήν Παναγία καί τούς ἀγίους, προσευχῶν, ἐπικλήσεων, μηνυμάτων κλπ., καί ὄλα αὐτά μέ τό δυναμικό, λιτό καί στιβαρό γράψιμο τοῦ Στρατηγοῦ.

Τά περισσότερα ἄρθρα καί μελέτες πού δημοσιεύτηκαν, ἐπικεντρώνονται στήν φιλολογική ἐξέταση τοῦ κειμένου. Ἐκεῖνοι δέ πού ἀσχολήθηκαν μέ τήν ψυχολογική καί θρησκευτική - θεολογική διάσταση τῶν ὁραμάτων, κατατάσσονται σέ τρεῖς κύριες κατηγορίες:

Πρῶτον, ἐκεῖνοι πού ἐξέλαβαν τόν Μακρυγιάννη σάν ψυχοπαθολογικό ἄτομο, τό ὅποιο εἶτε ἀπό τίς δοκιμασίες τῆς ζωῆς του, εἶτε ἀπό τά σοβαρά τραύματά του στό κεφάλι, εἶτε ἀπό τήν ἀγανάκτησή του κατά τῶν πολιτικῶν καί τῆς κυβερνητικῆς διαφθορᾶς καί ἀδιαφορίας πρὸς τούς ἀγωνιστές, κατέληξε στήν θρησκοληψία καί στήν σχιζοφρένεια. Ὅσα περιγράφει εἶναι φαντασιώσεις ἢ παραισθήσεις τοῦ ἀρρωστημένου μυαλοῦ του. Ἦδη ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, ὁ ἐκδότης τῶν <<Ἀπομνημονευμάτων>>, ἔχοντας στήν κατοχή του καί τό χειρόγραφο τῶν ΟΘ, τό χαρακτήρισε σάν <<ἔργο ἑνός τρελοῦ>>.

Ἡ ἐκδοχή τῆς ψυχοπαθολογικῆς προέλευσης τῶν περιγραφόμενων ἐμπειριῶν,

ἐκτός ἀπό τὰ πολλά ἀδύνατα σημεῖα πού παρουσιάζει, προέρχεται εἴτε ἀπό τὴν ἀγνοία, εἴτε ἀπό συγκαλυμμένη προσπάθεια ὑποβάθμισης τῶν πνευματικῶν μηνυμάτων τοῦ ἔργου. Ἐπομένως δὲν θά μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ.

Δεύτερον, ἐκεῖνοι πού ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Μακρυγιάννης ἔπεσε θύμα τοῦ Σατανᾶ καί ὅλα τὰ ὄνειρα καί ὁράματά του εἶναι ἐνέργειες πονηρῶν δαιμόνων. Ἡ γυναίκα πού τόν ἐνημέρωνε γιά πολλά πράγματα χαρακτηρίζεται σάν <<μάγισσα>> καί <<ίέρεια τῶν δαιμόνων>>, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Στρατηγός, ὁ ἀπλοϊκός καί ἀλαφροῖσκιωτος, ἔβλεπε μέ ὑποβολή τοῦ διαβόλου τίς δαιμονικές εἰκόνες καί τοὺς ἴδιους τοὺς δαίμονες νά χορεύουν στό σπίτι του παριστάνοντας τόν Χριστό καί τοὺς ἁγίους!

Καί τρίτον, οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι πού διέγνωσαν τὴν θεϊκή προέλευση τῶν ὁραμάτων τοῦ Μακρυγιάννη, φθάνοντας μέχρι τό σημεῖο νά προτείνουν τὴν ἀνακήρυξη του σέ νεομάρτυρα καί ἅγιο. Ὅμως ἀπό ἔλλειψη προσωπικῶν ἐμπειριῶν καί γνώσεων γιά τόν ὑπερβατικό κόσμο, δὲν ἦσαν σέ θέση νά ὑποστηρίζουν σθεναρά τίς θέσεις τους καί νά ἀποδείξουν μέ βᾶσιμα ἐπιχειρήματα τίς ἀπόψεις τους.

Ἡ ἀσκηση ὁποιασδήποτε κριτικῆς στό ἐξεταζόμενο θέμα, ἀπαιτεῖ τοῦλάχιστον τὴν ἐπίγνωση ὅτι ὑπερβαίνει τὰ ὄρια μιᾶς ἱστορικῆς ἢ φιλολογικῆς προσέγγισης. Δέν εἶναι δυνατόν νά διερευνηθῇ ἀντικειμενικά, ἐάν ὁ ἐρευνητής δέν διαθέτει γνώσεις καί ἐμπειρίες πέραν τῶν σχολαστικῶν θεολογικῶν γνώσεων. Ἡ βίωση καί κατανόηση τοῦ Ζώντος Λόγου δέν ἐπιτυγχάνεται μέ τὴν ἀπόκτηση γνώσεων, ἀλλὰ μόνο μέσω τῆς θείας ἀποκάλυψης. Καί ὅσοι δέν γνωρίζουν τί σημαίνει πραγματικά θεία ἀποκάλυψη, καλλίτερα εἶναι νά σιωποῦν παρά νά ἐκφέρουν ἀστοχες γνώμες.

Στὴν δεύτερη κατηγορία ἀνήκει μεταξύ ἄλλων ὁ κ. Δημήτριος Ρουμπάνης, ὁ ὁποῖος στό πρόσφατο βιβλίο του: <<Ὁράματα καί θάματα, ἢ πῶς παγιδεύεται ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης>> (ἐκδόσεις Σμίλη, Ἀθήνα 1993), ὑποστηρίζει τὴν προέλευσή τους ἀπό ἀντίθεες καί δαιμονικές δυνάμεις, τονίζοντας ιδιαίτερα τὴν παράδοση περὶ μετασχηματισμοῦ τῶν δαιμόνων σέ ἀγγέλους φωτός. Τό περιεργό ὅμως εἶναι, ὅτι τόσο ὁ ἴδιος ὅσο καί ὁ συντάκτης τοῦ προλόγου π. Γεώργιος Μεταλληνός, ἰσχυρίζονται μὲν ὅτι ὅλα <<εἶναι καθαρὰ δαιμονικά>>, ταυτόχρονα ὅμως ὁμολογοῦν καί παραδέχονται ὅτι δέν διαθέτουν τίς ἀπαιτούμενες γνώσεις, ἐμπειρίες καί πνευματικά αἰσθητήρια, γιά νά προσδιορίσουν τὴν φύση τῶν πνευματικῶν ἐμπειριῶν τοῦ Μακρυγιάννη.

Ὅσο γιά τὴν συνταύτιση ἀπὸ τὸν συγγραφέα Δ. Ρουμπάνη τοῦ πνευματισμοῦ μέ τὴν μαγεία καί τὴν δαιμονολατρεία, εἶναι κάτι πού ἐπιβεβαιώνει ἐμφαντικά τὴν ἀγνοιά του γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ θέματα. Ἐφ' ὅσον ὁμολογεῖ ὅτι δέν διαθέτει <<τό χαρισματικό αἰσθητήριο τῆς θεωμένης κατὰ χάριν ἀνθρώπινης φύσης>> (σελ. 29), δέν ἔχει τὴν ἱκανότητα διάκρισης τῶν πνευμάτων καί συνεπῶς ὀλόκληρη ἢ κριτικὴ του στερεῖται σταθερῶν βάσεων.

Ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει νά παρουσιάσωμε ἀναλυτικά ὅλες τίς ἐκφρασθεῖσες ἀπόψεις⁽¹⁾. Γι' αὐτό προχωροῦμε στὴν ἀνάπτυξη τῆς καθαρᾶ πνευματιστικῆς

έρμηνείας, μέσω της οποίας εξηγούνται έπακριβώς όλες οι λεπτομέρειες των όραμάτων, των προφητειών και των φαινομένων που περιγράφονται.

Κατ' αρχήν ο Μακρυγιάννης αισθάνεται την ανάγκη να κατοχυρώσει την αξιοπιστία του για τα όσα άπίστευτα πράγματα περιγράφει. Δηλώνει ότι τα παρουσιάζει όλα ακριβώς όπως συνέβησαν, επικαλούμενος έπανειλημμένα την ελεύθερη βούληση των αναγνωστών να τα πιστέψουν ή όχι. Αποκλείεται λοιπόν οποιοσδήποτε δόλος ή απάτη εκ μέρους του.

Αφειρητία των φαινομένων υπήρξε ένα μήνυμα της Παναγίας προς τον Στρατηγό, μέσω ενός γέρου αγωνιστή, να εκτελέσει τό τάμα του προς αυτήν, αφού γιατρέφτηκε τόσες φορές (σελ. 42-49)⁽²⁾.

Κατόπιν αρχίζει η συστηματική ενημέρωσή του από μία γυναίκα, με πρώτο μήνυμα να μην πάει στο γεύμα που θα τον καλούσαν, γιατί σκόπευαν να τον φαρμακώσουν. Πράγματι, παρά την έπιμονή του πρέσβη της Βαυαρίας και τις συνεχείς προσκλήσεις του, ο Μακρυγιάννης αρνείται συστηματικά να δεχτεί (σελ. 53-54).

Η γυναίκα εκείνη ήταν ισχυρή διορατική μεσάζουσα. Χαρακτηρίζεται σαν <<ταχυδρόμος>> και ο Μακρυγιάννης βλέπει στον ύπνο του, ότι πρέπει να έχει πλήρη εμπιστοσύνη στα λόγια της, γιατί δεν είναι λόγια δικά της, αλλά διαβιβάζει όσα της λέγει ο Χριστός να του ειπεί. Μετά τό όνειρο γράφει: <<Την αυγή ήρθε ή γυναίκα και μου ειπε τά ίδια...>> (σελ. 62). Επίσης σε άλλο μέρος λέγει: <<όσα εγώ συλλογιόμουν μόνος μου, μου τά λέγει αυτεινη>> (σελ. 48), πράγμα που συνέβη αρκετές φορές (σελ. 130). Έν τούτοις διατηρούσε κάποια έμμομη άμφιβολία άπέναντι στη γυναίκα και στις περιγραφές των διαδραματιζόμενων πνευματικών γεγονότων στο σπίτι του, μέχρις ότου μπόρεσε να τά ιδεί και ο ίδιος.

Η παρουσία της γυναίκας ήταν πνευματική: <<Αυτεινη ή γυναίκα μου λέγει, όταν θα πάνε να την πάρουν, δεν της πάγει ύπνος, και τ' αυτιά της βουίζουνε, και τότε τό γνωρίζει και σηκώνεται και κάνει τίς μετάνοιες της, και ευτύς βρίσκεται εις τό σπίτι μου, εις τίς εικόνες - τό πνεύμα της, όχι τό σώμα της>> (σελ. 77). Επρόκειτο συνεπώς για έξοδο της ψυχής από τό σώμα και φασματική παρουσία της στο σπίτι του Μακρυγιάννη, όπου παρακολουθούσε τά πάντα, άκόμη και τούς συλλογισμούς του.

Μέ τον ίδιο τρόπο έπραγματοποιούντο και τά ταξίδια του σε διάφορα μέρη: <<Μέ πήρε ο αφέντης (ο Θεός) και ο Χριστός, και πήγαμεν πρώτα εις τον Άγιον Τάφο, εις την Κωνσταντινούπολη. Η γυναίκα δεν ήταν πουθενά· ή χάρη της (ή Παναγία), όταν πηγαίναμεν μέ τον αφέντη και μέ τον Χριστόν, της τό λεγε και μου τό λεγε. Ένα μόνον 'στανόμουν εγώ, όποτε πήγαίνα πουθενά, μίαν αγύπνια, και σαν σκοτωμένος από ύπνο, μόνον αυτό 'στανόμουν>> (σελ. 140).

Η έξοδος της ψυχής περιορίζει στο ελάχιστο τίς φυσικές και νοητικές λειτουργίες εντός του υλικού σώματος, έφ' όσον οι ψυχικές δυνάμεις μεταφέρονται στο ταξιδεύον άστρικό σώμα της όντότητας.

Όταν άρχισε και ο ίδιος να αποκτά την ικανότητα της διόρασης, έβλεπε

στήν ἀρχή ἰσκιους καί φῶτα, καί ἀργότερα τίς πλήρεις ἐμφανίσεις τῶν ἁγίων καί τῆς Τριαδικῆς Θεότητος. Γράφει π.χ. <<...βλέπω ὀμπρός μου, ἐκεῖ ὅπου ἴκανα τίς μετάνοιες μου, βλέπω τήν παντοδυναμίαν του, τόν Χριστόν καί τήν Θεοτόκον, καί βαστοῦσαν τόν σταυρό εἰς τά χέρια τους ὁ καθένας, καί ἔλαμπε εἰς τοῦ κάθε ἐνοῦ τό χέρι ὁ σταυρός...>> (σελ. 193).

Ἡ λαμπρότητα τῶν ἐμφανίσεων ἦταν ἀνώτερη ἀπό κάθε περιγραφή: <<...ἀνοίγοντας τήν πόρτα ἐκεῖ, βλέπω τόν ἀφέντη μας καί τήν βασιλείαν του ὅλη καί τόν πολυέλαιον μέ τήν κολυμπήθρα, καί ἐφεγγε ὄλος ὁ τόπος, καί πλῆθος προσώπατα ἁγίων γύρα μέ στεφάνια εἰς τά κεφάλια τους...>> (σελ. 195).

Δέν πρόκειται, ἐπαναλαμβάνομε, γιά φαντασιώσεις ἢ ψευδαισθήσεις, ἀλλά γιά πραγματικές ὁραματικές εἰκόνες, τήν ἀντικειμενικότητα τῶν ὁποίων δέν εἶναι σέ θέση νά κατανοήσῃ ὁ ἄμοιρος παρόμοιων ἐμπειριῶν.

Ὁλόκληρος ὁ Πνευματικός Κόσμος εἶχε ὑπό τήν προστασία του τόν Στρατηγὸ Μακρυγιάννη καί μέ ἄμεσες ἢ ἔμμεσες ἐπεμβάσεις τόν ἔσωζαν ἀπό τίς συνεχεῖς ἐπιβουλές καί ἀπόπειρες δολοφονίας ἐναντίον του. Πολλές φορές θεράπευσαν τόν ἴδιον καί τά μέλη τῆς οἰκογενείας του. Οἱ στρατιές τῶν Ἄοράτων Δυνάμεων, πού ἐγίνοντο ὁρατές ἀπό ἄρκετούς ἀνθρώπους, εὐρίσκοντο σέ συνεχή δραστηριότητα, ματαιώνοντας τά σχέδια τῶν κακοβούλων ἐχθρῶν τῆς πατρίδος. Ἀπαιτεῖ πολλή μελάνη ἢ ἐξιστόριση τῶν καταχθόνιων σχεδίων τους, γιά τά ὁποῖα δέν ὑπάρχει ἄλλη ἱκανοποιητικὴ ἐξήγηση, παρά μόνο ὅτι ἐνεκρῶνοντο ἀπό τίς ἐπεμβάσεις θεϊκῶν δυνάμεων.

Σέ ἄρκετές περιπτώσεις ἐγίνοντο πλήρεις ὑλοποιήσεις τῶν πνευματικῶν ὄντοτήτων. Παρουσιάζοντο καί ἐνεργοῦσαν σάν κανονικοὶ ἄνθρωποι. Λέγει π.χ. <<Πήγαμεν (στήν ἐκκλησία) καί ἦταν ὄλοι οἱ ἅγιοι, καί τελειώνοντας ἡ λειτουργία, πῆρε ἡ χάρη τῆς τόν Δημήτρη εἰς τά χέρια τῆς καί τόν μετάλαβε, καί τόν Γιώργη τόν πῆρε ὁ ἅγιος Στυλιανός καί τόν μετάλαβε...>> (σελ. 90). Δέν φαίνεται ὅμως πάντοτε καθαρά πότε μιλάει γιά ἀνθρώπους καί πότε γιά ὁραματικές ἢ ὄνειρικές ἐμφανίσεις, ἀφοῦ ὁ ὕλικός καί ὁ Πνευματικός κόσμος εἶχαν γίνει μία ἀδιαχώριστη ἐνότητα.

Σέ ἄλλο μέρος γράφει: <<Ἀπό τοὺς ἐννιά (9) καβαλαραίους οἱ δύο ἦρθαν εἰς τό σπίτι μου, ἓνας μ' ἓνα κόκκινον ἄλογο καί ἓνας μ' ἓν ἄσπρο, καί μέ πῆραν καί πήγαμε εἰς τήν πολιτείαν, καί εἰς τήν Πλάκα συνάχτη ὄλος ὁ λαός καί τοὺς λένε: Τρία σάπια δέντρα κάνουν τόν κακόν ἴσκιον, καί εἰς τήν πατρίδα σας καί εἰς τήν θρησκεία σας· ἂν δέν κόψετε αὐτά, ὑγείαν δέν θά ἰδεῖτε. Καί ἀναλήφθησαν. Οἱ δύο καβαλαραῖοι ἦσαν ὁ ἁ-Γιώργης καί ὁ ἅγιος Δημήτρης... >> (σελ. 70).

Ἡ ἀπάντηση γιά τά τρία δέντρα συνδυάζεται μέ ἓνα μεταγενέστερο ὄραμα: <<Τότε πῆρε ὁ ἀφέντης μας ἓναν μπαλτά καί ἔκοψε ἓν ἄσκημον μέγαν δέντρο καί λέγει: Κόβεται εἰς τό ἐξῆς καί χάνεται ἡ ἀσέβεια καί ὁ δόλος καί ἀπάτη, καί λευτερώνω ὄλα τά ἔθνη, ὅπου καταφάνιζαν οἱ καταραμένοι παραβάτες τοῦ ὄρκου τους καί τῆς ὑπόσχεσῆς τους...>> (σελ. 203).

Ἀξιοσημείωτα εἶναι καί τά διάφορα ἀντικείμενα πού ἔδιναν οἱ ἐμφανιζόμενοι

στόν Μακρυγιάννη: Ένας λαμπρός σταυρός, ό πολυέλαιος στή μέση τής σάλας, ένα χρυσό στεφάνι, μία άγια κάρα, άγια λειψανα, μία χρυσή ποδιά και σκουλαρίκια τής γυναίκας του και άρκετά άλλα. Έάν μερικά για ένα διάστημα παρέμεναν άόρατα, δέν σημαίνει ότι δέν ήσαν πραγματικά. Η πνευματική κατάσταση υπαρξης υπάγεται σέ ένα ειδικό κεφάλαιο τοϋ πνευματισμοϋ, τό όποιο δέν είναι τοϋ παρόντος νά εξηγήσωμε.

Έάν μερικοί έκλαμβάνουν όλα τά άνωτέρω φαινόμενα συλλήβδην ως <<δαιμονικά>>, τούς διαφεύγει τό γεγονός ότι ήδη μέσα στό βιβλίο γίνεται σαφέστατη διάκριση μεταξύ τών θεικών από τίς σατανικές ενέργειες. Μετά τίς πρώτες σελίδες λέγει ό Μακρυγιάννης: <<Ως τώρα σάς έγγραφα, άναγνώστες, θεοτικά· τώρα θά σάς γράψω και δαιμονικά>> (σελ. 44). Περιγράφει δέ τήν διαπιστωθεΐσα μαύρη μαγεία σέ βάρος τής οικογενείας του, τήν όποία εξουδετέρωσε ένας άγωνιστής από τήν Αίγυπτο (έπισκέπτης του) μέ μεθόδους άντιμαγείας.

Από τίς καθαρά δαιμονικές ενέργειες αναφέρομε τίς εξής:

Ένας άσκημος άνθρωπος, άγριος, τοϋ παρουσιάζει μία γριά νά κάμει τήν έπιθυμία του, αλλά μέ τήν επέμβαση τής Παναγίας <<έσκασε και έγινε στάχτη>> (σελ. 50). Ένας κακοπρόσωπος, άγριος, είχε ένα κολοκύθι και πολέμαγε νά τόν μαγαρίσει, αλλά και αυτός <<έγινε στάχτη και καπνός>> (σελ. 76). Ο διάβολος μέ τό φουσάτο του, έχοντας όλοι κέρατα, τοϋ έπετέθησαν στήν κάμαρά του, αλλά <<πλάκωσε ή βασιλεία τοϋ Θεοϋ και εϋτύς έγιναν στάχτη και κορνιαχτός>> (σελ. 214-5)⁽³⁾.

Έπειδή ό Μακρυγιάννης έ πληροφορεΐτο τά πάντα εξ άποκαλύψεως, κυρίως μέσω τής γυναίκας, και απέφευγε τίς παγίδες, οι άντίπαλοι του βλέποντας ότι άποτυγχάνουν τά καταχθόνια σχέδιά τους (για τήν δολοφονία του ή για άνατροπή τής όμαλης κοινωνικής τάξης μέ προσχεδιασμένη τρομοκρατία), διέδωσαν ότι συνεργάζοταν μέ μάγισσες! Λέγει λοιπόν: <<Τότε θέλησαν νά βροϋνε και αυτεΐνοι μάγισσες νά μαθαΐνουν, και ήφεραν από τήν Τουρκία έναν Τουρκον ντερβΐση και μίαν Όβριά από τήν Χαλκίδα· τήν Όβριά τήν είχε ό Καλιφορνάς και ή συντροφιά, τόν ντερβΐση τόν είχε ό Κωλέττης...>>. Όταν δέ πέθανε ό Κωλέττης, <<τότε έφυγε και ό ντερβΐσης, και δέν πλερώνει και δι' αυτούς μιστούς βαριούς>>⁽⁴⁾ (σελ. 66).

Σχετικά μέ τίς χρησιμοποιούμενες μαγικές μεθόδους καταχωρεΐ μερικές άκόμη ένδιαφέρουσες πληροφορίες: <<...ότι έχουνε και μέ μαγείες όπου εργάζονται εις τό παλάτι, μέ πειρασμικά θά κάμουν δικιοσύνη, και βλέπουν μέ καθρέφτες διά τόν κάθε έναν τί φρονεΐ και τί δύναμιν έχει, και είδαν και διά τ' έμένα και φοβώνται πολύ διά τής νεκρομάρας τοϋ θεοϋ...>> (σελ. 172). Δηλαδή, διαπίστωναν τήν προστασία του από τίς θεΐες δυνάμεις, οι όποιες άπονέκρωναν όποιονδήποτε έπιχειροϋσε νά τόν θΐξει.

Παρατηροϋμε λοιπόν ότι ό άγνός στήν ψυχή άγωνιστής Μακρυγιάννης ένγώριζε πολύ καλά, από άμεσες έμπειρίες του, τίς ενέργειες και τών άγίων και τών δαιμόνων. Η κατηγορία λοιπόν ότι έξαπατήθηκε από τόν Σατανά είναι

αυθαίρετη, και μάλιστα όταν εκτοξεύεται από άτομα που δεν είχαν ποτέ ανάλογες εμπειρίες από καμμία πλευρά. Μόνο οι αδυνατούντες να αντιληφθούν την ουσία των φαινομένων, συγχέουν τα πάντα σε ένα ακαθόριστο συνοθύλευμα εικασιών και υποθέσεων.

Από τα όραματα με προφητικό χαρακτήρα, παραθέτομε ένα απόσπασμα: <<... ύστερα έγινε θάλασσα και γιόμωσε καράβια και βρεθήκαμεν εις την Κωνσταντινούπολη πήγαμεν εις την Άγια Σοφία και σε όλα τα μέρη, και με τα γράμματα έβλεπα το καθένα και θέση του. Τότε όλα αυτά τα στρατεύματα και ο πληθυσμός των караβιών, έβλεπες εκείνες τις φωτιές και έγινε καπνός· καμόσο στάθη αυτό. Τότε κατέβη στύλος από τον ουρανόν και έπαυεν αυτό· και εϋτύς το φεγγάρι και ο τουράς, κόλλησε αποπάνω του ένας λαμπρός σταυρός, και αυτά έσβησαν>> (σελ. 204).

Ο σταυρός θα εκμηδενίσει την ισχύ της ημισελήνου, όπως προβλέπουν και όλες οι βυζαντινές προφητείες αναφερόμενες στο ίδιο θέμα.

Ένα από τα δυσκολότερα προβλήματα του κειμένου είναι η έννοια της <<έπιτροπής>>, στην οποία προειδοποιείται ο Μακρυγιάννης ότι θα συμμετάσχη (σελ. 73). Αυτή θα διοριστεί από τον Θεό <<όταν έρθει η ώρα>> (σελ. 112). Ο ίδιος χαρακτηρίζεται από την Θεοτόκον σαν <<μέλος της έπιτροπής>> (σελ. 84) και άργότερα σαν <<πρόδρομος της έπιτροπής>> (σελ. 140).

Σε ένα ακόμη όραμα περιγράφει τα έξη: <<...Τότε κατεβαίνει ένα σύγγεφον, και ο αφέντης μας, καθώς ήταν όλοι ίσκιои εις το κριτήριο, και πήγαμεν εις την Άγια-Σοφία, και εκεί ευλόγησε εκείνον τον γέρον όπου 'χε εις τα δεξιά του, και ήταν μία παράταξη, δεν μπορώ να σας παραστήσω τον ευλόγησε ο αφέντης μας και όλοι οι άλλοι και ειπε: Τούτος είναι ο πρόεδρος της έπιτροπής της βασιλείας μου...>> (σελ. 144).

Μετά από λίγες ημέρες τον επισκέφθηκε ένας καλόγερος και αφού γνωρίστηκαν καλά του ειπε: <<Εγώ ημουν εις τον Άγιον Τάφο αρκετόν καιρόν, και μίαν βραδιά είδα τον Παντοκράτορα και όλη του την βασιλείαν - και με λένε Γιάννη - και μου λέγει: Γιάννη, Γιάννη, Γιάννη, εσύ 'σαι ο έπίτροπος της βασιλείας μου, και καθώς φέρνεσαι να μήν αλλάξεις τριχα, είσαι χαμένος και εδω και εις την άλλη ζωή>> (σελ. 149).

Συνεχίζει δε ο Μακρυγιάννης, σύμφωνα με την διήγηση του καλόγερου: <<Τ' άιο-Κωνσταντίνου, τα 1844, τον πήραν και πήγαν εις την Κωνσταντινούπολη, και εις την Άγίαν Σοφίαν τον χεροτόνησαν· βλέπει όλα αυτά εις τον ύπνο του. Περνώντας καμόσος καιρός, του λένε να βρεθεί εις την Κωνσταντινούπολη πήγε εκεί και του έβαλαν την κορόνα, και του λέγει: Έσύ 'σαι ο πρόεδρος της έπιτροπής της βασιλείας μου, όταν θα 'ρθει η ώρα μου η διορισμένη. Και του ειπε να 'χει δικιοσύνη και άλλες πολλές διάτες. Του παρουσιάζουν τον σουλτάνο σ' ένα παλιό σκαμνί, και τον δικό μας βασιλέα τό ίδιον, και του ειπε τότε, θα πάνε εις το ίπυρι εις το έξώτερον και οι δύο έτοϋτοι. Τον παίρνουν ύστερα - όχι εις τον ύπνον, ζωντανόν - και τον πάνε σε όλες τις εκκλησίες να τις φκιάσει, και σε όλα τα τζαμιά, και του ειπαν, όταν είναι ο καιρός όπου θα πιτροπέψει,

τοῦ εἶπαν τό κάθε τζαμί τί ἐκκλησία νά γένει. Τοὺς λέγει: Πότε εἶναι; - Οὔτε νά ρωτᾶς διά τόν καιρόν ὅτι ὄθεν σέ διατάττω, νά εἶσαι ἐτοιμος καί χωρίς νά ζητάζεις>> (σελ. 149-150).

Ὁ καλόγερος τοῦ εἶπε ἀκόμη: <<Ὁ ἀφέντης μας μοῦ εἶπε νά ῥθω ἐδῶ διά σέ-ναν, πρῶτα νά μὴν λυπᾶσαι, καί ὅταν εἶναι ἡ ὥρα του, εἶσαι σημαιοφόρος ἐσύ καί θά σέ ἀκολουθήσουνε πολλοί, καί ὁ σταυρός ὀμπρός...>> (σελ. 151).

Φεύγοντας τοῦ εἶπε: <<Πρῶτα ὁ Θεός, θά σμίξομεν ἐκεῖ ὅπου θά βλογήσει ὁ ἀφέντης μας>> (σελ. 151). Καί στό τέλος ὁ Μακρυγιάννης σημειώνει: <<Δέν ἔχω τήν θύμησην καλά ἂν ἦταν αὐτός ὁ ἴδιος εἰς τήν παντοδυναμίαν του, τότε εἰς τό κριτήριον του, ὅπου τόν εἶχε εἰς τό δεξόν του, καί εἰς τήν Ἁγίαν Σοφίαν - δέν μῶρχεται εἰς τήν θύμησην>> (σελ. 152).

Ἡ συνταύτιση τοῦ γέροντος στό ὄραμα τοῦ Μακρυγιάννη μέ τό πρόσωπο τοῦ καλόγερου, προκύπτει ἀπό τήν ταυτότητα τοῦ χαρακτηρισμοῦ του ὡς <<πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς>>. Τά ἀνωτέρω κείμενα ἀναζωπύρωσαν τίς συζητήσεις ἀναφορικά μέ τόν θρυλούμενο βασιλέα Ἰωάννη τῶν βυζαντινῶν προφητειῶν, ὁ ὁποῖος μετά ἀπό δραματικούς αἱματηρούς πολέμους θά ἀπελευθερώσει τήν Κωνσταντινούπολη.

Κατά τήν ἰδική μας ἐρμηνεία, ἡ ἔννοια τῶν ὄσων ἀναφέρει ὁ Μακρυγιάννης εἶναι ὅτι οἱ δύο αὐτοί ἄνδρες (ὁ ἴδιος καί ὁ καλόγερος) προετοιμάζοντο κατάλληλα, ὥστε σέ ἐπόμενη ἐνσάρκωσή τους νά ἀναλάβουν τήν ἡγεσία τῆς <<Ἐπιτροπῆς>> ἡ ὁποία θά σχηματισθῆ σέ κρίσιμες γιά τήν Ἑλλάδα στιγμές, ὥστε ἀπό τό χάος νά ὀδηγήσουν τήν χώρα πρός τήν δόξα καί τήν εὐημερία⁽⁵⁾. Ἐκπαιδεύοντο καί ἐδιδάσκοντο ἀπό τίς θεῖες δυνάμεις γιά νά ἀποκτήσουν τά ἀπαραίτητα ψυχικά ἐφόδια καί νά ἀνταποκριθοῦν ἐπιτυχῶς στίς ἀπαιτήσεις τῆς δύσκολης ἀποστολῆς τους.

Οἱ δύο αὐτοί ἄνδρες θά εἶναι ὁ πρόεδρος καί ὁ σημαιοφόρος τῆς Ἐπιτροπῆς, τήν ὁποία θά στελεχώσουν πολλοί ἀκόμη, σάν ἐνιαία ὀμάδα ἀποκατάστασης τῆς ἠθικῆς, κοινωνικῆς καί πολιτικῆς τάξεως. Πότε θά ἐμφανιστεῖ, παραμένει ἄγνωστο· πάντως τό βέβαιο εἶναι ὅτι οἱ προφητείες θά πραγματοποιηθοῦν, ὅταν ἔλθῃ ἡ κατάλληλη στιγμή.

Μετά τήν σύντομη παρουσίαση πού ἐπιχειρήσαμε, καταλήγομε στο συμπέρασμα ὅτι τά <<Ὁράματα καί θάματα>> τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη ἀποτελοῦν ἕνα κορυφαῖο πνευματιστικό - χριστιανικό γεγονός. Σέ καμμία ἄλλη περίπτωση δέν ἀναφέρονται σέ τέτοια ἔκταση καί ἔνταση παρόμοια περιστατικά. Οὔτε οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οὔτε οἱ ἀσκητές, οὔτε οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (ἀπό ὅσα γνωρίζομε τουλάχιστον) ἀξιώθηκαν νά ἰδοῦν καί νά ἀπολαύσουν τά θαύματα τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν μέ τόση ἐνάργεια. Μόνον ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὁ κορυφαῖος ἀπό τοὺς μυστικούς τῆς Ὀρθοδοξίας, μπορεῖ νά συγκριθῆ στόν τομέα αὐτόν μέ τόν ἄγνό πατριώτη καί γενναῖο ὑπερασπιστή τῆς πατρίδας καί τῆς πίστες.

Τά <<Ὁράματα καί θάματα>> ἀντιμετωπίστηκαν μέχρι σήμερα σάν ἕνα κείμενο μέ φιλολογικό καί ἱστορικό ἐνδιαφέρον. Πολύ λίγοι ἐμβάθυσαν κάπως

στά νοήματά του, χωρίς να διεισδύσουν και στην ουσία του, η όποια δέν προέρχεται από τόν άνθρωπο - Μακρυγιάννη, αλλά από τήν Θεότητα. Τό έργο αυτό λοιπόν έχει νά μᾶς διδάξει πολλά ἀκόμη, καί νά γίνει ὁ φάρος γιά τήν κατανόηση τῆς θείας Πρόνοιας στήν εξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητος.

(1) Μία συνολική ἱστορική διαπραγμάτευση τοῦ θέματος γίνεται στήν ἀρκετά ἀντικειμενική μελέτη τοῦ Διονύσιου Βαλαῆ: *Ἡ φρησκευτική διάσταση στή ζωή καί τό ἔργο τοῦ Γιάννη Μακρυγιάννη*, Ἐκδόσεις <<Τέριος>>, Κατερίνη 1994, ὅπου καί ἡ βιβλιογραφία μέχρι τό 1990.

(2) Ὅλες οἱ κατωτέρω παραπομπές ἀναφέρονται στό βιβλίο <<Ὁράματα καί θέματα>>, ΜΙΕΤ, Ἀθήνα 1983.

(3) Οἱ δαιμονικές αὐτές ἐμφανίσεις εἶναι μὲν ἐρατές, ἀλλά γίνονται μέ πλαστό ἐκτόπλασμα, ὅπως ἐξηγοῦμε στήν ἐνόηττα Α6.

(4) Ἀντίθετα ἡ γυναίκα οὐδέποτε ἔλαβε χρήματα ἀπό τόν Μακρυγιάννη γιά τίς ὑπηρεσίες τῆς, ἀν καί δέν ἠρικόταν σέ καλή οικονομική κατάσταση. Γράφει χαρακτηριστικά: <<Ἡ γυναίκα ἦταν ἀσθενής μιάν ἡμέρα καί δέν εἶχε καί ἔξοδα, οὔτε λεπτό, καί σπρώδη τήν αὐγή καί τηράγει εἰς τό προσκέφαλό τῆς καί βρίσκει πέντε δραχμές, καί ξόδιασε ἀπό αὐτές καί πήρε ἀλεύρι, ξύλα καί ἄ,τι ἄλλα τοῦ σπιτιοῦ τῆς, καί εἶχε ὅλη τήν ἐβδομάδα ἀπό αὐτά καί συγυρίζεταν>> (σελ. 77-78). Πρόκειται ἐέβαια γιά φαινόμενο προσκόμησης, ὅπως συνέβη καί μέ τό χρυσό δαχτυλίδι πού βρέθηκε στό χέρι τῆς χωρίς νά τό νοιώσει (σελ. 125).

(5) Στά πνευματιστικά χρονικά ἀναφέρονται καί ἄλλες περιπτώσεις ἀτόμων πού προετοιμάζοντο γιά τήν ἀποστολή τους σέ ἐπόμενη ἐνσάρκωση, ὅπως εἶχαν προετοιμαστεί π.χ. οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου σέ προηγούμενες ζωές τους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φθάνοντας στο τέλος της ιστορικής ανασκόπησης του πνευματισμού, πιστεύουμε ότι καταδείξαμε την διαχρονική σημασία του, όχι μόνο στην Ελλάδα και στο Χριστιανισμό, σάν τό κύριο θέμα αὐτῆς τῆς ἔρευνας, ἀλλά καί σέ ὅλους τοὺς λαούς, σέ ὄλες τίς περιόδους τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ ἀκραιφνῆς πνευματισμός εἶναι σχεδόν ἀγνωστος στή χώρα μας, ὅπου ἔχει ἐπικρατήσει καί προβάλλεται κατὰ κόρον ὁ κατώτερος πνευματισμός μέ τά ἀμειβόμενα μέντιουμ, ἐνῶ παράλληλα ἔχει εἰσχωρήσει σέ μεγάλο βαθμό ἡ ἀπάτη, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀμαυροῦται ἡ ὑψηλή ἔννοια τοῦ ἀκραιφνοῦς πνευματισμοῦ.

Σημαντική ἐπίσης εἶναι ἡ διάδοση τῶν παραψυχολογικῶν θεωριῶν, διά τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖται μία καθαρά ὑλιστική ἐρμηνεία τῶν μεταφυσικῶν φαινομένων. Οἱ θεωρίες αὐτές ἐμφανίζονται μέ τήν μάσκα τῆς ἐπιστημονικοφάνειας, γιά νά πείσουν ὅτι ἐκπροσωποῦν τήν <<ἐπιστημονική>> ἀλήθεια.

Ὅμως ὄλες αὐτές οἱ ἀρνητικές καταστάσεις μοιάζουν μέ τά παροδικά νέφη πού σκιάζουν γιά ἓνα διάστημα τό φῶς τοῦ ἡλίου, ἀλλά δέν μποροῦν νά τόν ἀποκρύπτουν διά παντός καί πολύ περισσότερο δέν μποροῦν νά σβύσουν τήν λάμψη του. Ὁ ἥλιος βαθμιαῖα διαλύει τά νέφη καί ἀναφαίνεται πάλι στό στερέωμα μέ ὄλη του τήν λαμπρότητα.

Ὁ ἀκραιφνῆς πνευματισμός ὑπῆρξε ὁ ἀειλαμπῆς ἥλιος πού ἐφώτισε ὄλους τοὺς λαούς τῆς ἀνθρωπότητος καί ἡ τροφοδότις πηγὴ τῆς διδασκαλίας ὄλων τῶν θρησκείων. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα καί ὁ Χριστιανισμός ἀπετέλεσαν τίς κορυφαῖες ἐκφάνσεις του, κατὰ τρόπον ὥστε νά συνταυτίζονται στά βαθύτερα νοήματα τῶν διδαγμάτων του, ἀποτελῶντας τήν ἀξιοθαύμαστη ἐνότητα τοῦ Ἑλληνοχριστιανισμοῦ.

Ὅσοι προσπαθοῦν νά διαστρεβλώσουν τόν ἀρμονικό συγκερασμό τοῦ ἐλληνικοῦ καί τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, σκιάζουν μέν γιά λίγο τό ἡλιακό του φῶς, ἀλλά δέν ἐπιτυγχάνουν νά τό ἐξαλείψουν, διότι εἶναι ἀθάνατο!

Όπως επανειλημμένα τονίσαμε, η καθαρή διδασκαλία του Χριστιανισμού ταυτίζεται με την διδασκαλία του άκραιφνούς πνευματισμού, ἐφ' ὅσον ἔχουν ἀκριβῶς τὴν ἴδια πηγή. Πρὸς ἐκείνους δὲ πού τυχόν θὰ ἀμφισβητήσουν τὴν βασικὴ αὐτὴ ἀλήθεια, ὑποβάλλομε τὰ κατωτέρω ἐρωτήματα:

Τὸ πρῶτο ἐρώτημα ἀναφέρεται στό προπατορικό ἀμάρτημα. Γίνονται πολλές θεολογικὲς συζητήσεις γιὰ τὸ ποιά εἶναι ἡ ἀληθινὴ του ἔννοια, ἀλλὰ οὐδεὶς ἀσχολεῖται μὲ τὸ πού συνέβη.

Ἐρωτᾶμε λοιπόν: Τὸ προπατορικό ἀμάρτημα πού ἔλαβε χώραν, στόν Οὐρανὸ ἢ στὴν Γῆ;

Τὸ δεύτερο ἐρώτημα ἀφορᾷ τὴν προϋπαρξὴ τῶν ψυχῶν. Ὡς γνωστόν ἡ Δογματικὴ ἀπορρίπτει κατηγορηματικὰ τὴν προϋπαρξὴ. Ὁμοῦς ὁ Ὅρος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀποκαλεῖ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν <<Θεὸν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτόν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν Θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτόν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας...>>. [Ἀληθινὸν Θεὸν καὶ τὸν ἴδιον ἀληθινὸν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον μὲ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν θεϊκὴ φύση καὶ τὸν ἴδιον ὁμοούσιον μὲ ἡμᾶς κατὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση κατὰ πάντα ὅμοιον μὲ ἡμᾶς, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἁμαρτία].

Ἐρωτᾶμε λοιπόν: Ἡ λογικὴ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ προϋπῆρχε ἢ ὄχι; Καὶ ἀκόμη, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐπίσης <<ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος>> καὶ ὁ Ἰησοῦς ἦταν <<κατὰ πάντα ὅμοιος>> μὲ ἡμᾶς, ἡ ἀπάντηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ ἰσχυεῖ ἢ ὄχι καὶ γιὰ τὴν *ν*ο^ς *χ*η^ς κάθε ἀνθρώπου;

Ἐάν κάποιος ἰσχυρισθῆ, ὅτι ὁ Χριστός προϋπῆρχε μὲν ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσέλαβε τὴν λογικὴ ψυχὴ του κατὰ τὴν γέννηση, προχωροῦμε στὰ ἐπόμενα ἐρωτήματα:

Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶπε <<πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί>> (Ἰωάν. 8,58). [Ἐγὼ ὑπάρχω πρὶν γεννηθῆ ὁ Ἀβραάμ]. Ἄρα ὁ ἴδιος ὁ Χριστός βεβαιώνει, ὅτι ὑπῆρχε πρὸ τῆς γεννήσεώς του στὴ Γῆ· συμβολίζομε δὲ αὐτὴ τὴν κατάστασι ὑπαρξῆς σάν <<κατάστασι Α>>. Μετὰ τὸν θάνατο καὶ τὴν Ἀνάστασίν του, ἀσφαλῶς ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει στόν Οὐρανὸ, τὴν δὲ κατάστασι αὐτὴ τὴν συμβολίζομε σάν <<κατάστασι Β>>.

Ἐρωτᾶμε λοιπόν: Ποία ὄντολογικὴ διαφορὰ ὑφίσταται μεταξύ τῶν δύο καταστάσεων ὑπαρξῆς, Α καὶ Β;

Ἀκόμη, ἡ προϋπαρξὴ τοῦ Χριστοῦ μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο στὴν <<κατάστασι Α>> δημιουργεῖ αὐτομάτως κάποιαν εἰδοποιὸ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἐάν αὐτοὶ δὲν ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησίν τους. Πῶς συμβιβάζεται ὅμως αὐτὴ ἡ διαφορὰ μὲ τὴν διευκρίνισι τοῦ Ὅρου, ὅτι ἦταν κατὰ πάντα ὅμοιος μὲ ἡμᾶς;

Στὰ βιβλία Δογματικῆς ἀποφεύγεται νὰ δοθῆ ξεκάθαρη ἀπάντησι στὰ ἀνωτέρω ἐρωτήματα. Καὶ θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι θὰ διχασθοῦν οἱ ἀπόψεις ἐκείνων πού ἀμφιταλαντεύονται μεταξύ τῆς βαθύτερης ἀλλὰ κεκαλυμμένης ἀληθείας καὶ τοῦ ὀστρεώδους περιβλήματος ἀπὸ τὰ ἐπίσασκα στοιχεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ πνευματισμός ὅμως δέν ἀμφιταλαντεύεται, καί ὄχι μόνο δίδει τήν σωστή ἀπάντηση στά προηγούμενα ἐρωτήματα, ἀλλά προχωρεῖ σέ περαιτέρω ἀναλύσεις καί ἐμβαθύνσεις ἐπί τοῦ θέματος, μέ βάση τίς διδασκαλίες τῶν Πνευματικῶν Διδασκάλων.

Μέ τό ἀνά χειρός βιβλίο δέν ἐξαντλεῖται φυσικά τό τεράστιο θέμα τοῦ πνευματισμοῦ. Πιστεύομε ὅμως ὅτι ἐπετύχαμε μία ἱκανοποιητική προσέγγιση ἀπό ἱστορική καί θεολογική πλευρά, ὥστε νά ἀρθοῦν οἱ ὅποιες παρεξηγήσεις καί νά ἐπανεύρει ὁ ἀκραιφνής πνευματισμός στίς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων τό πραγματικό του βάθος.

EIKONEΣ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Εικόνα τοῦ Gustave Doré.
2. Π. Καββαδία: Τό Ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καί ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Ἀθήνησιν, 1900.
3. Otto Kern: Orphicorum Fragmenta.
4. Δ. Γουδί: Τό Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἀθήναι, 1937.
5. Περιοδικό <<ΚΛΕΙΩ>>. Λειψία, 1885, σελ. 212.
6. Ch. Tweedale: Τά σημερινά πνευματιστικά φαινόμενα καί αἱ Ἐκκλησίαι. Ἐν Ἀθήναις, 1938.
7. W. Crooks: Μελέται ἐπί τῶν φαινομένων τοῦ πνευματισμοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
- 8-9. St. de Brath: Τά αἰσθησιακά φαινόμενα τοῦ πνευματισμοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
10. Κρίτωνος Γ. Σουρῆ: Γεώργιος Σουρῆς καί ἡ ἐποχή του. Ἐν Ἀθήναις, 1949, σελ. 232.

Είκ. 1 'Ο Μωϋσῆς κατερχόμενος ἀπό τό ὄρος Σινᾶ (Ἐξοδος 19, 25).
Στό κεφάλι του διακρίνονται οἱ δύο συγκλίνουσες δέσμες φωτός,
πού συμβολίζουν τόν διττό φωτισμό του (σελ. 181).

Είκ. 2 Ἡ καλλίτερα διατηρούμενη
ἀπὸ τῆς δύο ἐπιγραφῆς μὲ τῆς
θαυματουργικῆς ἰάσεως στὸ
Ἄσκληπιεῖο τῆς Ἐπιδαύρου
(σελ. 107).

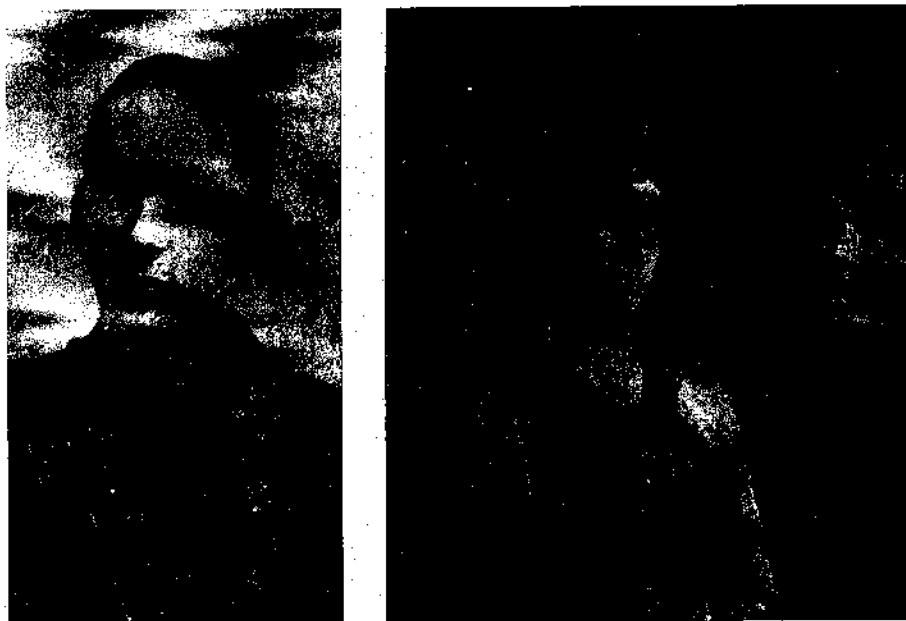
Εικ. 3. Σφραγιδολίθος με παράσταση του Όρφέως έσταυρωμένου, εϋρισκόμενος στο μουσειο του Βερολίνου. Χρονολογείται σε μεταχριστιανική εποχή, αλλά ή ιδέα της <<σταύρωσης>> σαν μέσο σωτηρίας των ανθρώπων ανάγεται στις μυστικές γνώσεις των αρχαίων μυστών και υποδηλώνεται στον μύθο του Προμηθέα (σελ. 84).

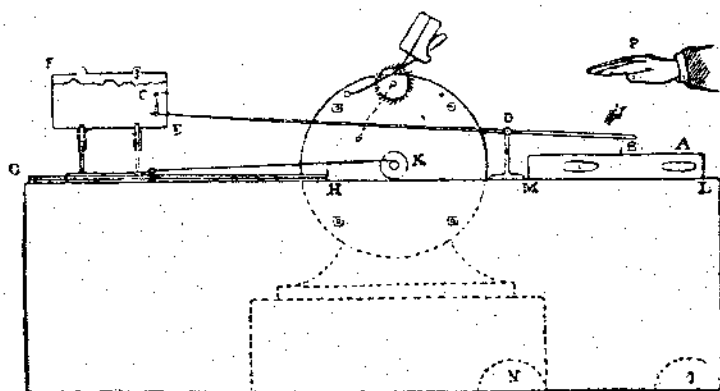
Εικ. 4. Η πυθία Θέμις, καθισμένη στον τρίποδα, άπαντά στον Αιγέα περί παιδοποιίας. Παράσταση σε φιάλη του 5ου π.χ. αιώνα (σελ. 91).

Εικ. 5 Ἡ μετὰ θάνατον ἀναγέννηση τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀναστημένη ψυχὴ ἀποκτᾷ τὴν μορφήν ποὺ εἶχε ὁ ἄνθρωπος στὴν ἡλικία τῆς ἀκμῆς του.

Είκ. 6 Τό πνεῦμα τοῦ ὑπολογαγοῦ Naylor ἐμφανισθέν σέ φωτογραφία τῆς μητέρας του. Γύρω του διακρίνεται ἕνα ἐκτοπλασματικό νέφος, φαινόμενο συνηθισμένο σέ τέτοιου εἴδους φωτογραφίες. Ἄριστερά, κανονική φωτογραφία τοῦ ἰδίου ἐν ζωῇ (σελ. 32 καί 384).

Είκ. 7 Μία ἀπό τίς πειραματικές συσκευές πού κατασκεύασε καί χρησιμοποίησε ὁ William Crooks γιά τήν μελέτη τῆς ἐπίδρασης ἀπό ἀπόσταση τῶν μεσαζόντων ἐπί στερεῶν σωμάτων (σελ. 69 καί 372 σ.2).

Είκ. 8 Γάντια από λεπτότατο στρώμα παραφίνης, σχηματισθέντα από ύλοποιηθείσες χείρες πνεύματος, που βυθίστηκαν σε υγρή παραφίνη και κατόπιν άφυλοποιήθηκαν. Τό στρώμα είναι τόσο λεπτό, ώστε στην έξωτερική πλευρά φαίνονται καθαρά οι πτυχώσεις του δέρματος.

Είκ. 9 Έκτόπλασμα άπορρέον από την μύτη ύπνωτισμένου μεσάζοντος. Μέσα στο έκτόπλασμα έκδηλώνονται (ύλοποιούνται) διάφορες μορφές πνευματικῶν όντοτήτων, μερικές από τις όποίες άναγνωρίστηκαν από τούς πειραματιζόμενους (σελ. 31-34).

Είκ. 10 Πνευματιστική συνεδρίαση στό σαλόφι τοῦ ποιητή Γεώργιου Σουρή, κατά τήν τελευταία δεκαετία τοῦ περασμένου αἰῶνα. Παρόντες πολλοί σημαντικοί πνευματικοί ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς (σελ. 72-74)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀδελφότης Πνευματιστῶν Καλλιθέας <<Ἡ Χριστιανικὴ Ἀγάπη>>. Ἡ πέραν τοῦ τάφου ζωὴ. Τί αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ μόλις ἀποχωρήσει τοῦ σώματος. Καλλιθέα, 1966.
- Δημ. Τ. Ἀμπελά: Ψυχικὴ Φυτῶριο τῆς νέας ἐπιστήμης. Ἀθήναι, 1966.
- Τοῦ ἰδίου <<Ἡ Δημιουργία>>. Ἐκδ. σὲ αὐτοτελεῖ τεύχη, Ἀθήναι, 1950-1960.
- Κ.Ν. Ἀντωνάκης: Κοσμικοὶ κύκλοι. Θέματα Μεταψυχικῆς Νίκου Α. Ἀντωνάκης. Ἀθήναι, 1967.
- Νίκου Α. Ἀντωνάκης: Αἰθερικοὶ κόσμοι. Ἀθήναι, 1955.
- Ἡλέκτρας Βασιλειάδου: Πνευματόφρονα νάματα. Ἐνώσεως ἐρευνητῶν μεταψυχικῶν φαινομένων <<Ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος>>. Ἀθήναι, 1976.
- Τῆς ἰδίας: Πνευματόφρονα ἐλλάμψεις. Ἀθήναι, 1978.
- Τῆς ἰδίας: Πνευματόφρονα τεκμήρια. Ἀθήναι, 1980.
- Σ.Γ. Βλαβιανοῦ: Τίς ἢ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ θέσις τοῦ πνευματισμοῦ. Ἀθήναι, 1919.
- Μιχ. Γ. Γεωργιάδης: Ὁ ρόλος τοῦ ζῶντος ἀνθρώπου κατὰ τὴν πνευματιστικὴν ἐπικοινωνίαν. Ἀθήναι, 1949.
- Παναγιώτου Δ. Γιωτόπουλου: Ἡ Μεταψυχικὴ ὡς ἐπιστῆμη καὶ ὡς φιλοσοφία. Τόμοι 2, Ἀθήναι 1956-1959. (Κυκλοφόρησε τμηματικά, σὲ 9 τεύχη).
- Τοῦ ἰδίου: Ἐκκλησία καὶ πνευματισμός. Ἐν Ἀθήναις, 1951.
- Κύρκα Ι. Δημάρατος: Ὁ πνευματισμὸς ὁδηγὸς καὶ φῶς τῆς θρησκείας, καὶ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Μεταλήψεως, Ἀθήναι, χ.χ.
- Σωκράτης Δημάρατος: Ἐκκλησία - Πνευματισμὸς (Ἀναβάπτισις εἰς τὰ ἰδανικά). Ἀθήναι, 1971.
- Leon Denis: Διατί ἡ ζωὴ; Μετάφρ. Δ.Σ., Ἀθήναι, 1890.
- Τοῦ ἰδίου: Τὰ μετὰ θάνατον. Διδασκαλία τῶν πνευμάτων. Μετάφρ. Κίμωνος Μπέλλα, Κωνσταντινούπολις, 1912.
- Πολύβιου Τ. Δημητρακόπουλου: Ὁ Πνευματισμὸς. (Ζωὴ καὶ ἐπίζησις). Ἀθήναι, 1919.
- Θ. Δομίνου: Τὰ μαγνητιστικὰ καὶ πνευματιστικὰ φαινόμενα. Ἐν Ἀθήναις, 1890.
- Ἰωάννου Κ. Ἐξαρχάκη: Κάποιες σκέψεις γιὰ μιὰ κοσμοθεωρία. Ἀθήναι, 1978.
- Τοῦ ἰδίου: Εἶναι πραγματικότης, ὑπάρχει ὁ ἀόρατος κόσμος τῶν πνευμάτων-ψυχῶν. Ἀθήναι, 1978.
- Τοῦ ἰδίου: Σκέψεις... Σκέψεις... Ἀθήναι, 1980.
- Ἄλεξ. Εὐσταθιανοῦ: Ψυχικὰ προβλήματα πρό καὶ μετὰ θάνατον. Ἐν Ἀθήναις, 1931.
- Δημήτρῃ Ν. Ζήκα: Τὸ μεγαλύτερο μέντιον τοῦ κόσμου. Ἡ ζωντανὴ ἱστορία τοῦ

- Φρανσίσκο Καντίντο Σαβιέρ. (Ὁ πνευματισμός στὴ Βραζιλία). Ἀθήνα, 1983.
- Γερὸς Πνευματιστικὸς Σύνδεσμος: Ἡ Ἀθανασία. Χριστιανισμός καὶ Πνευματισμός. Ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιστήμη. Νέον φῶς. Ἐν Καίρῳ, 1912.
- Ἀρχιμανδρ. Ἀθηναγόρα Καβάδα: Τὸ Ὑπερέραν ἢ ἡ ἀπόκοσμος ζωὴ ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως. Α' ἐκδ., 1937· Β' ἐκδ. <<ΕΝΟΡΙΑΣ>>, Ἀθήναι, 1956.
- Σπυρίδαν Καλλιάφας: Τὸ περί ψυχῆς πρόβλημα. Γ' ἐκδ. <<Βιβλιοθήκη Ἀποστολικῆς Διακονίας>>, Ἀθήναι, 1959.
- Ἀλλάν Καρδέκ: α) Τί ἐστὶν ὁ Πνευματισμός, β) Τὸ βιβλίον τῶν πνευμάτων, γ) Τὸ βιβλίον τῶν πνευματομυστῶν, ἤτοι ὁδηγὸς τῶν μεσαζόντων καὶ τῶν ἐπικαλουμένων. Μετάφρ. Ἀγγέλου Νικολαΐδου, Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1876-1877.
- Ἐντγκαρ Κέϋση: Γιά τὴν μετενσάρκωση. Ἐκδόσεις Βουλούκου, Ἀθήνα, 1983.
- Χαραλ. Ν. Κωνσταντόπουλου: Τὰ Μυστήρια τῆς ζωῆς... καὶ τῆς μετὰ θάνατον <<προεκτάσεως>> τῶν ἀκτινοβολιῶν τῆς... Ἀθήναι, 1983.
- Θωμᾶ Π. Λαλαπάνου: Ὁ ἄλλος κόσμος. Ὁ ψυχοδυναμισμός καὶ οἱ ἐκδηλώσεις του. Ἀθήνα, χ.χ.
- Π. Λεζάρ: Οἱ νεκροὶ ζοῦν. Ὅλα δὲν τελειώνουν μὲ τὸν θάνατον! Ἐκδόσεις <<Πατρίδος>>, 1932.
- Λέοντος Ἀσθ: Ὁ Πνευματισμός. Ἦτοι περί τῆς μετὰ τοῦ ἀοράτου κόσμου συγκοινωνίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς διδαγμάτων. Ἐκδ. <<Εστίας>>, Ἀθήναι, 1891.
- Καίσαρος Λομπρόζο: Πνευματισμός καὶ ὑπνωτισμός. Ἐκδ. Γ. Βασιλείου, Ἀθήναι, 1925.
- Κῶστα Λόντου: Ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον, Πειραιεύς, 1966.
- Νικολάου Λούβαρι: Ἡ εἰς πνεύματα πίστις κατὰ τοὺς περί Χριστὸν χρόνους. Θεσσαλονίκη, 1920.
- Ἐμμανουήλ Σ. Λυδοῦ: Μεταψυχικὴ Ἦτοι νεώτεραι θεωρίαι περί τῆς ἐξελιξέως τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον καὶ ἐπικοινωνίας αὐτῆς μετὰ τῶν ἐπιζώντων. Ἐν Ἀθήναις, 1937.
- Maurice Maeterlinck: Ὁ θάνατος. Ἐκδ. Γ. Φέξη, Ἐν Ἀθήναις, 1915.
- Σπύρου Α. Μακρῆ: Παραψυχολογία. Ἐφηρμοσμένη ψυχολογία, ψυχικαὶ ἔρευναι, πνευματισμός. Ἀθήναι, 1972.
- Florence Marryat: Δέν ὑπάρχει θάνατος, ἀλλ' ἀπλὴ μεταβίωσις. Διασκευή Ἐλένης Φωτίου, Ἀθήναι, 1929.
- M.A. Marion: Περί τοῦ πνευματισμοῦ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ μεγαλείου, τῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ. Μετάφρ. Κλεάνθους Σκαλιέρη, Ἀθήνησι, 1880.
- Κ. Μ. Μελά: Πρακτικαὶ ὁδηγίαι λειτουργίας πειραματικῶν πνευματιστικῶν κύκλων. Ἀθήναι, 1940.
- Ἀριστείδου Ἀντ. Μιχελιδάκη: Τὰ περίεργα τοῦ ὑπερβατικοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ παραψυχολογία μὲ φαινόμενα γεγονότα. Ἡράκλειον, 1982.

- Ἄλεξ. Β. Μπέλλου: Νεοπνευματισμός καὶ ἐπιστήμη. Ἀθήναι, 1946.
- Τοῦ ἰδίου: Ὁ κόσμος δίχως θάνατο. Ἀθήναι, 1949.
- Λάμπρου Δ. Μπερότα: Πνευματιστικά ἀνακοινώσεις. Βιβλ. Α', Ἀπλῆς ἐπικοινωνίας' Βιβλ. Β', Ἀνωτέρας ἐπικοινωνίας' Βιβλ. Γ', Κοσμογονίας καὶ φυσιολογίας' Βιβλ. Δ', Ἐπί τῆς τρομερᾶς παγκοσμίου συρράξεως. Ἐν Ἀθήναις, 1921.
- Εὐαγγέλου Μπόγκα: Ἡ πρόρρησις τοῦ μέλλοντος. Χρησιμοὶ καὶ σύγχρονα παραδείγματα μαντικῆς. Ἀθήναι, 1955.
- Ἄλεξάνδρος Α. Μπουρνόζου: Ὁ πνευματικὸς κόσμος. Μία ὑπέροχος πνευματιστικὴ περιγραφή διὰ μεσάζοντος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποθανούσης κόρης τῆς. Ἐν Ἀθήναις, 1928.
- Ἡ. Οἰκονομόπουλου: Τὰ μυστήρια τοῦ πνευματισμοῦ. Αἱ ἀπόκρυφοι ἐπιστήμαι. Πνεύματα καὶ φαντάσματα. Ἀθήναι, χ.χ.
- Κωστή Οἰκονόμου: Τὰ μυστήρια τοῦ πνευματισμοῦ. Ἱστορικὴ ἀφήγησις τῶν πνευματιστικῶν φαινομένων τῶν παρουσιασθέντων ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἀθήναις, 1901.
- Ἀντωνίου Δ. Ρικάκη: Διδασκαλία περὶ μεταψυχικῆς, ἀπὸ τὸν ἀόρατον κόσμον. Ἀθήναι, 1973.
- Διομήδους Παπαβασιλοπούλου: Τί ἐστὶ πνευματισμός. <<Ψυχιατρικὴ καὶ νευρολογικὴ ἐπιθεώρησις>>, Ἀθήναι, 1904-1905.
- Τοῦ ἰδίου: Αἱ πολυμορφίαι τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως. Ἐν Ἀθήναις, 1931.
- Ἀρχιδιάκ. Βασιλείου Παπαδοπούλου: Ψυχικαὶ μελέται. Μελέτη πρώτη, Εἶδωλα ζώντων. Ἐν Σμύρνῃ, 1921.
- Μιχαήλ Σ. Πανάγιου: Οἱ νεκροὶ μας ζοῦν. Ἀποδείξεις πλατωνικῆ, βιολογικῆ, μεταψυχικῆ. Ἰωάννινα, 1954.
- Τοῦ ἰδίου: Πῶς χωρίζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα κατὰ τὴν ὄραν τοῦ θανάτου. Ἰωάννινα, 1956.
- Τοῦ ἰδίου: Πῶς ζοῦν αἱ ψυχαί... Εἰς τὸ Ὑπερέραν. Ἀθήναι, 1959.
- Δ.Β. (Παπαναστάσης): Ὁ ὕπνος καὶ τὸ ὄνειρο. (Ἐκλαϊκευμένη μελέτη). Ἀθήναι, 1977.
- Δρος Ἰωάννου Ἀντ. Παπαντωνίου: Τὰ ἀπομνημονεύματα ἐνὸς γιατροῦ. Ἐπιστήμη - πνευματισμός - θεῖες ἐπεμβάσεις. Ἀθήνα, 1978.
- Α. Rappalardo: Ἡ τηλεπάθεια (Μεταβίβασις τῆς σκέψεως). Μετάφρ. Ἀρίστου Καμπάνη, Ἐκδ. Γ. Φέξη, Ἐν Ἀθήναις, 1911.
- Γ. Encausse (Papus): Ἀπόκρυφος ἐπιστήμη καὶ ψυχισμός. Μετάφρ. Ν. Κουντουριώτου, Ἀθήναι, 1912.
- Ἀντωνίου Πισσάνου: Ὁ πνευματισμός. Ἀθήναι, 1927.
- Τοῦ ἰδίου: Πῶς νὰ συνεννοεῖσθε μέ τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν. Ἀθήναι, 1934.
- Τοῦ ἰδίου: Ὑπάρχει ζωὴ μετὰ θάνατον; Μέθοδοι ἐπικοινωνίας, θεωρίαι, συμπεράσματα. Ἐκδ. <<Μακρῆ>>, Ἀθήναι, 1974.
- Ἐλ. Πλάτωνος: Τί εἴμεθα; Διάλεξις ἐπὶ θαυμασίων πνευματιστικῶν φαινομένων καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως. Ἐν Ἡρακλείῳ, 1925.

- Γεώργιος Πρίφτης: Παράδοξα φαινόμενα. Ἀθήνα, 1987.
- Ἄλεξάνδρου Ρ. Ραγκαβῆ: Περί πνευματισμοῦ. Περιοδικό <<Κλειώ>>, τόμ. 1, Λειψία, 1885.
- Yoghi Ramacharaka: Ὁ μυστικός Χριστιανισμός, ἡ ἡ ἐσωτερικὴ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ. Μετάφρ. Εὐαγγελίου Μουρελάτου, Ἀθήναι, 1961.
- Ἡ ἀπόκρυφὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ. (Πνευματιστικὲς ἀνακοινώσεις). Μετάφρ. Ἀντρέα Ρολάνδη, Λευκωσία, χ.χ.
- Σπυρίδωνος Σπυριδάκη: Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ Δημιουργίᾳ. Θάνατος δὲν ὑπάρχει. Χανιά, 1908.
- Πνευματικαὶ Διδασκαλίαι. Καθ' ὑπαγόρευσιν <<Φ.Α.Ρ.Α.Χ.>>. Ἐλήφθησαν ὑπὸ Ἰωάν. Σταματιάδη, Μέρη 10, Ἀθήναι, 1972-1975. (Ἀναδημοσιεύσεις ἀπὸ τὸ περιοδικό <<Ἡ χαραυγὴ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ>>).
- Γεωργίου Ι. Στάθη: Πνευματισμός. Ἀθήναι, 1984.
- Ian Stevenson M.D.: Ἀποδείξεις ἐπιβιώσεως ἀπὸ ἀναμνήσεις προηγούμενων ἐνσαρκώσεων. Μετάφρ. Κ. Στεφανίδη, Βιβλιοθήκη Νέας Ἐποχῆς, Ἀθήναι, 1964.
- Σύνδεσμος Φίλων Μεταψυχικῆς: Πνευματιστικὰ φαινόμενα. Ἀθήναι, 1974.
- Β.Γ. Τσινοῦκα: Δὲν ὑπάρχει θάνατος. (Φαινόμενα ψυχικὰ καὶ πνευματιστικὰ). Ἀθήναι, 1952.
- Τοῦ ἰδίου: Ὁ πνευματισμός (ἐπιστημονικός - θρησκευτικός - ὕλιστικός) καὶ αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Ἀπάντησις εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Καθηγητοῦ κ. Τρεμπέλα <<Ὁ Πνευματισμός>>. Β' ἐκδ. Ἀθήναι, 1963.
- Louis Figuiet: Ἡ ἐπαύριον τοῦ θανάτου, ἡ περί μελλούσης ζωῆς. Μετάφρ. Ἀντιγόνου Πολυμέρη, Ἐκδ. Γ. Φέξη, Ἐν Ἀθήναις, 1910.
- Μητροπ. Συνεσίου Ζ. Φιλιππίδου: Χριστιανικὸν ὑπερέραν, ἦτοι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία περί τῆς μελλούσης ζωῆς. Ἀθήνησι, 1940.
- Γεωργίου Φιλιππόπουλου (Κέλερ): Ὑπάρχει ψυχὴ; Ζοῦν οἱ νεκροί; Πειραματικὴ ἀπάντησις τῆς νεωτέρας μεταψυχικῆς ἐπιστήμης. 1962.
- Camille Flammarion: Ὁ θάνατος καὶ τὸ μυστήριόν του. Μετὰ τὸν θάνατον. Μετάφρ. Ἡλ. Οἰκονομόπουλου, Ἀθήναι, 1922.
- Τοῦ ἰδίου: Τὸ ἄγνωστον καὶ τὰ ψυχικὰ προβλήματα. Μετάφρ. Γ. Δημητρίου, Ἀθήναι, 1927.
- Τοῦ ἰδίου: Ἡ τηλεπάθεια. Μετάφρ. Στάθη Φερεντινοῦ, Ἐκδ. Κ. Γκοβόστη, Ἀθήναι, χ.χ.
- Ἀπόστολου Δ. Φουντόπουλου: Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ ὑπερέραν. Χανιά, 1937.
- Τοῦ ἰδίου: Ὁ Θεὸς καὶ ὁ οὐράνιος πνευματικὸς κόσμος. Συνδυασμός τῆς Μεταψυχικῆς καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Χανιά, 1938.
- Ὁ Πνευματισμός. Μετάφρ. ἐκ τοῦ γερμανικοῦ. Ἐκδ. Γ. Φέξη, Ἐν Ἀθήναις, χ.χ.
- Ἄντ. Χατζηπαποστόλου: Αἱ μαντικαὶ τέχναι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρώμην. Ἀθήναι, 1948.
- Δρος ΧΕΛΚ: Ποτέ δὲν πεθαίνουμε. Ἀθήναι, 1957.

2. ΣΕΙΡΑ <<ΜΕΤΑΨΥΧΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ>>

(Μεταφράσεις Γεωργίου Δ. Χριστοδουλάκη)

- Rev. William Stainton Moses: Διδασκαλίας πνευμάτων. Έκδοτικός οίκος <<Αγών>>, Παρίσι, 1929.
- J. Arthur Findlay: Εἰς τό Χεῖλος τοῦ Αἰθερικοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1937.
- Prof. Ernesto Bozzano: Ψυχισμός καί Πνευματισμός. Ἐν Ἀθήναις, 1938.
- Sir Oliver Lodge, F.R.S.: Ἡ πραγματικότης Πνευματικοῦ Κόσμου. Ἐν Ἀθήναις, 1938.
- Αἰδ. Charles L. Tweedale: Τά σημερινά Πνευματιστικά φαινόμενα καί αἱ Ἐκκλησίαι. Ἐν Ἀθήναις, 1938.
- Sir William Crookes, F.R.S.: Μελέται ἐπί τῶν φαινομένων τοῦ Πνευματισμοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
- Stanley de Brath, M. Inst. C.E.: Τά αἰσθησιακά φαινόμενα τοῦ Πνευματισμοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
- Αἰδ. C. Drayton Thomas: Τά νοησιακά φαινόμενα τοῦ Πνευματισμοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
- Sir Oliver Lodge: Ἀποδεδειγμένη ἐπιβίωσις. Ἐν Ἀθήναις, 1938.
- H. MacGregor - M.V. Underhill: Διαμεσικός καταρτισμός. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
- Helen Alex Dallas: Παρεπόμενα τῆς ἐπιβίωσης. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
- Dr Carl Freiherrn du Prel: Ὑποσυνειδός, τό αἶνιγμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν Ἀθήναις, 1939.
- Τοῦ ἰδίου: Διατί εἶμαι πνευματιστής. Ἐν Ἀθήναις, 1940.
- Dr Gustrave Geley: Περιεχόμενον τοῦ Πνευματισμοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1940.
- Sir Arthur Conan Doyle: Το ζωτικόν Μήνυμα, ἢ ἡ νέα Ἀποκάλυψις. Ἐν Ἀθήναις, 1940.
- Αἰδ. Charles L. Tweedale F.R.A.S.: Ἐπιβίωσις μετὰ θάνατον. Ἐν Ἀθήναις, χ.χ.

3. ΕΚΔΟΣΕΙΣ <<ΜΕΤΑΨΥΧΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ>>

- Leon Denis: Τό μυστήριον τοῦ ἀνθρώπου. Μετάφρασις Σπ. Φραγκοπούλου, Ἀθήναι, 1969.
- Φραγκίσκου Καντίτο Σαβιέ: Πρὶν 2000 χρόνια. Ἱστορία τοῦ Πνεύματος Emmanuel. Μετάφρασις Γ. Καλαποδοπούλου, Ἀθήναι, 1974.
- Καλογερέα Ἐπαμεινώνδα: Μεταψυχική, ἢ ἐπιστήμη τοῦ Πνευματισμοῦ. Β' ἐκδοσις βελτιωμένη, Ἀθήναι, 1975.
- Ἄλλαν Καρντέκ: Τό βιβλίον τῶν Διαμέσων. Μετάφρασις Σπ. Φραγκοπούλου, Ἀθήναι, 1975.

- Ζωγραφάκη Γεωργίου: Πέρα από τή μεγάλη σιωπή. Ἀνθολόγησι κειμένων.
Ἀθήναι, 1977.
- Ἡσαΐα Γ. Ἡσαΐα: Πνευματισμός καί Μεταψυχική Ἐπιστήμη. Ἀθήναι, 1977.
- Γιαλιράκη Ἰωάννου Δημ.: Ὁ σύγχρονος Πνευματισμός. Ἀθήνα, 1984.
- Johanes Greber: Ἡ ἐπικοινωνία μέ τόν κόσμο τῶν πνευμάτων τοῦ Θεοῦ. Οἱ νόμοι
καί ὁ σκοπός της. Βιώματα ἑνός Καθολικοῦ ἱερέα. Μετάφραση Τερέζας
Piguet - Πόγγη, Ἀθήνα, 1984.

4. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΑΘΗΝΩΝ <<ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΦΩΣ>>

(Πνευματιστικά κείμενα ληφθέντα ἀπό τόν Γεώργιο Χ. Πιζάνη).

- ΟΜΗΡΟΥ: Ἄνθρωπος καί Εἰρήνη. Β' ἔκδοσις, Ἀθήνα, 1992.
- Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: Μεταθανάτιοι Ὀμιλίες· καί ΓΡ. ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ:
Μεταθανάτιοι Ἐπιστολαί. Ἀθήναι, 1972.
- ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ: Σελίδες ἀπό τήν ζώην τοῦ Σωκράτους. 2 τόμοι, Ἀθήναι,
1972-1978.
- Μεταθανάτια Ἔργα Ἀρχηγῶν τοῦ Πνευματικοῦ Κόσμου. Ἀθήναι, 1973.
- ΣΟΛΩΝΟΣ - ΑΡΧΙΜΗΔΟΥΣ: Ὁ ἀπολεσθεῖς πολιτισμός τῶν Ἀτλάντων· καί
ΟΡΦΕΩΣ: Συνοπτική ἐρμηνεία τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας. Ἀθήναι, 1973.
- ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ: Φρυγιά. Σελίδες ἀπό τήν προϋπαρξίν της. 2 τόμοι, Ἀθήναι,
1973-1979.
- ΠΙΖΑΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Θεία Ἀρχή καί Ὁργανωμένον Ἐπουράνιον Βασίλειον.
Ἀθήναι, 1973.
- Ἄφθαρτοι Ὀμιλίες (Ὁ Ἀντίλαλος). Ἀθήναι, 1981.
- Ἄλκαϊος. Διδάγματα Οὐρανίων Διδασκάλων. Ἀθήναι, 1984.
- Ἀπάνθισμα Οὐρανίων Διδασκαλιῶν. Ἀθήναι, 1988.
- ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ: Ἔρως - Ζωή - Θάνατος. Ἱστορικόν ἀφήγημα τοῦ 4.500 π.Χ.
Ἀθήναι, 1989.
- ΘΕΟΚΛΕΙΑ - ΠΕΤΡΟΥΛΑ: Εἰκόνες τῆς Οὐρανίου Ζωῆς. Ἀθήναι, 1990.
- Ὀμιλίες Μεγάλων Μυστῶν. Ἀθήναι, 1991.
- ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ: Πνευματική Ἱατρική. Τόμος Α', Ἀθήναι, 1993.

5. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- <<ΝΕΟΣ ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ>>. Ὑπό Θ. Δομίνου. Ἐν Ἀθήναις, 1891.
- <<Η ΦΥΣΙΣ>>. Ὑπό Φρ. Πρίντεζη. Ἐν Ἀθήναις, 1891.

- <<Η ΧΑΡΑΥΓΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ>>. Διευθ. Χρήστος Δημάρατος.
 ἸΑθήναι, 1921-1926.
- <<ΕΩΝ>>. Διευθ. ἸΑ. Χατζηραποστόλου, ἸΑθήναι. Μάϊος 1921 - Ὀκτώβριος 1922.
- <<ΨΥΧΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ>>. Διευθ. ἸΑγγελοσ Τανάγρασ, ἸΑθήναι, 1925-1942.
- <<ΦΩΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ>>. ἸΥπό Ἰωάννου Σταματιάδη, ἸΑθήναι, 1926.
- <<ΨΥΧΗ>>. Μηνιαῖον περιοδικόν διανοητικο-ψυχικῶν ἐπιστημῶν. Διευθ.
 ἸΑντώνιοσ Πισσάνοσ, ἸΑθήναι 1927-1928.
- <<ΨΥΧΗ>> ἸΕπιστημονική Παρα-Ψυχο-Κοινωνιολογική ἸΕπιθεώρησισ.
 ἸΑθήναι, 1932-1988.
- <<Ο ΚΟΣΜΟσ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ>>. Μηνιαῖα ἐπιθεώρησισ ἐρευνῶν τῶν μεταψυχικῶν
 φαινομένων. ἸΕκδ. τῆσ <<Μεταψυχικῆσ ἸΕταιρείασ ἸΑθηνῶν>>, ἸΑθήναι,
 1947-1986.
- <<ΥΠΕΡΦΩσ>>. ἸΕπιστήμη, μυστικισμῶσ, τέχνη. Διευθ. ἸΑλέξανδροσ Μπέλλοσ.
 ἸΑθήναι, 1952-1958.
- <<ΨΥΧΙΚΑ ΝΕΑ>>. Διευθ. ἸΑνδρέασ Ρολάνδησ. Λευκωσία, 1952-1955.
- <<ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ>>. Μηνιαῖα μεταφυσική ἐπιθεώρησισ. ἸΑθήναι,
 1959-1965.
- <<ΜΕΤΑΨΥΧΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ>>. ἸΟργανον τῆσ ἸΕπιστημονικῆσ ἸΕταιρείασ
 Μεταψυχικῶν ἸΕρευνῶν. Διευθ. Δ. ἸΑμπελάσ, ἸΑθήναι, 1962-1963.
- <<ΔΕΛΤΙΟΝ ΣΥΝΔΕσΜΟΥ ΦΙΛΩΝ ΜΕΤΑΨΥΧΙΚΗΣ>>. ἸΑθήναι, 1961-1970.
- <<Η ΧΑΡΑΥΓΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ>>. Μηνιαῖα πνευματική ἐπιθεώρησισ.
 ἸΑθήναι, 1967-1990.
- <<ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΦΩσ>>. Μηνιαῖα Ἰἐκδοσισ τοῦ Πνευματιστικοῦ ἸΟμίλου ἸΑθηνῶν
 <<Τό Θεῖον Φῶσ>>. ἸΑθήναι, 1970-1995.
- <<ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ>>. Μηνιαῖα ἐπιστημονική καί πνευματική ἐπιθεώρησισ τῶν
 μεταφυσικῶν καί μεταψυχικῶν ἐρευνῶν. ἸΕκδ. Δημ. Ζῆκασ, ἸΑθήναι,
 1983-1984.

6. ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΑ ΕΡΓΑ

- π. ἸΑντώνιοσ ἸΑλεβιζόπουλοσ: Μετενσάρκωσι ἠ ἸΑνάστασι; Πρέβεζα, 1992.
- ἸΑρχιμ. Χαραλάμποσ Βασιλόπουλοσ: Πνευματισμῶσ - ὑπνωτισμῶσ - ναρκατικά.
 ἸΕκδ. Πανελληνίου ἸΟρθοδόξου ἸΕνώσεωσ, ἸΑθήναι, 1967.
- Σπυρ. Δοντά: Πνευματισμῶσ καί ὑπνωτισμῶσ. ἸΑθήναι, 1919.
- Πρωτοπ. Κων. Καλλίνικοσ: Πέραν τοῦ τάφοσ. ἸΕκδ. Κασ. Γρηγόρη, ἸΑθήναι, 1972.
- Δροσ Χριστόδουλοσ ἸΑντ. Καμπούρη: Τά ψυχοφυσικά φαινόμενα.
 ἸΕν ἸΑθήναισ, 1935.
- Σωτηρίου Κ. Κυριαζοπούλοσ: ἸΕπιστημονική ἀπόδειξισ τῶν πλανῶν τοῦ πνευ-
 ματισμοῦ καί τῶν παραφυάδων αὐτοῦ Θεοσοφίασ, Μασσονίασ, καί
 Ψυχισμοῦ. Πάτρα, 1927.
- Δημ. Μαγκριώτη: Πνευματισμῶσ καί ἸΑστρολογία. ἸΑθήναι, χ.χ.

- Γεωργίου Β. Μελέτη: Τί γίνεται μετά τό θάνατο; Ἀνάστασι, μετενσάρκωση, πνευματισμός, εὐθανασία. Ἔκδ. <<ΖΩΗΣ>>. Ἀθήναι, 1983.
- Δανιήλ Μοναχοῦ, Ἀγιορείτου: Ὁ πνευματισμός ἐλεγχόμενος, ἦτοι ἀναίρεσις τῶν <<Ψυχικῶν Μελετῶν>> Βασιλείου Παπαδοπούλου ἀρχidiaκόνου Σμύρνης. Θεσσαλονίκη, 1922.
- Γρηγόριος Παπαμιχαήλ: Πνευματισμός καί Χριστιανισμός. Περιοδικό <<Ἐκκλησιαστικός Φάρος>>, τόμ. 9-10, Ἀλεξάνδρεια, 1911-1912.
- Ἀναστασίου Πιερίου: Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς καί τά ψυχικά φαινόμενα. (Καί αἱ περί αὐτῶν πλάναι τῆς ψυχοφυσιολογίας, τοῦ πνευματισμοῦ καί τοῦ Χιλιασμοῦ). Ἀθήναι, 1966.
- Δημ. Σαράτση: Τά μεταψυχικά φαινόμενα. Τηλεπάθεια, βασκανία, στοιχειωμένα σπίτια κ.λ. Ἔκδ. <<Ἐλευθερουδάκης>>, Ἐν Ἀθήναις, 1928.
- Τοῦ ἰδίου: Τά μεταψυχικά φαινόμενα καί κριτική τῶν σχετικῶν θεωριῶν. 1939.
- Γεωργίου Π. Σκιαδᾶ: Φῶς ἐν σκότει, ἦτοι: ἡ ὀρθή ἐξήγησις τῶν ψυχικῶν φαινομένων, εἰς ἀναίρεσιν τῶν πεπλανημένων δοξῶν τοῦ πνευματισμοῦ καί τῶν ἑταιρειῶν τῶν ψυχικῶν ἐρευνῶν καί ἰδίᾳ τῆς θεωρίας τῆς ψυχοβολίας. Ἀνδρίτσαινα, 1936.
- Ἄγγελου Τανάγρα: Τό πεπρωμένον καί ἡ τύχη (Ἡ θεωρία τῆς ψυχοβολίας). Ἀθήναι, 1943.
- Τοῦ ἰδίου: Ἡ θρησκεία τῆς Ἐπιστήμης. Τό πρόβλημα ὑπάρξεως Θεοῦ. Ἀθήναι, 1959.
- Παναγιώτου Ν. Τρεμπέλα: Ὁ Πνευματισμός. Α' ἔκδ. (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς <<ΖΩΗΣ>>), Ἐν Ἀθήναις, 1925· Δ' ἔκδ. <<Ο ΣΩΤΗΡ>>, Ἀθήναι, 1979.
- Ἰωάννου Α. Φουστάνου: Ὑπνωτισμός ἢ ζωϊκός μαγνητισμός ἐνώπιον τῆς ἐπιστήμης, μετά παραρτήματος περί μαγείας καί πνευματισμοῦ. Ἐν Ἐρμούπολει Σύρου, 1885.
- Ὁ Πνευματισμός. Τί αἱ Γραφαί διδάσκουσι περί αὐτοῦ. Ἱστορικά γεγονότα καί ἀποδείξεις ὅτι εἶναι δαιμονισμός. Ἔκδ. <<Χαραυγῆς Χιλιετηρίδος>>, Ἐν Χανίοις, 1909.
- Δύνανται οἱ ζῶντες νά ὀμιλῶσι μετά τῶν νεκρῶν; Τοῦ πνευματισμοῦ σαφῆς ἐρμηνεία. Ἔκδ. <<Διεθνoῦς Συλλόγου τῶν Σπουδαστῶν τῆς Γραφῆς>>, Νέα Ὑόρκη, 1920.
- Μοναχοῦ Θεοδοσίου Ἀγιοπαυλίτου: Ὁ Πνευματισμός, τό βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως. Ἔκδ. <<Ὁρθόδοξος Κυψέλη>>, Θεσσαλονίκη, 1973.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

(Οί αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες του βιβλίου, τό δε σ. στις αντίστοιχες σημειώσεις)

- Ἄαρών 178, 180, 194
ἄβάκιον 22, 118, 193
Ἄβραάμ 181, 245
Ἄγαθος 218
ἀγαθά πνεύματα 19
ἀγάλματα θεῶν 162
Ἄγαμέμνων 112, 119
ἄγγελοι 18, 229, 241, 295, 348
ἄγγελος-ὁδηγός 34
Ἄγιον Πνεῦμα 226, 257
Ἄγγλία 406
Ἄγνωστος Θεός 82, 90
Ἄγουρίδης Σάββας 228
Ἄδάμ 208, 209, 212, 333
ἄδάμαντας λίθος 194
ἄδυτο Μαντείου Δελφῶν 93
Ἄδης 204, 250
ἄζωνοι (θεοί) 154
Ἄθανασιάδης Ἄθανάσιος 75
Ἄθανάσιος ὁ Μέγας 187, 307, 317, 323, 338
ἄθεοι 113
Ἀθήνα 138
Ἄθηναγόρας (ἀπολογητής) 260
Ἄθηνόδωρος 117
Αἰγινήτης Δημήτριος 403
αἰγυπτιακός πολιτισμός 155
Αἰγύπτιοι 128, 153, 182
Αἰθίοψ εὐνοῦχος 258
αἱρέσεις 63
αἰσθήσεων ἀπατηλότης 58
Αἰσχύλος 111
αἰχμαλωσία 210
αἰώνιον 233
αἰώνιος θάνατος 280
αἰώρηση 36
ἄκαϊα 41, 133, 409
Ἄκραιφνής πνευματισμός 26, 43, 62, 419
ἀκτίνες Ν 53
Ἄκύλας 283
Ἄλεβιζόπουλος Ἀντώνιος 322 σ.1
Ἄλέξανδρος ὁ Μακεδών 125
ἀλλοίωση κειμένων Π.Δ. 182
ἀλχημεία 157, 360
ἄμαρτίες 256
Ἄμασις 142
Ἄμμιανός Μάρκελλος 118
Ἄμώς 176
ἀνάκληση 17
Ἄνάληψη 265
Ἄναξαγόρας 127
<<Ἄνάπλασις>> 365
Ἄναρχος 180, 256
Ἄνάσταση 257, 328
ἀνάσταση τῶν νεκρῶν 345
Ἄναστάσιος Ἀντιοχείας 194, 251, 328, 332
ἀναστενάρηδες 132
Ἄνδρουῦτσος Χρῆστος 16
ἀνθρωπομορφισμός 81, 179
ἀνιπτόποδες 96
ΑΝΚΧ (αἰγυπτ. σταυρός) 168, 170 σ. 4
ἀντιρρήσεις κατά τοῦ πνευματισμοῦ 60
Ἄντίστροφος Λόγος 28, 379
ἀντιφατικός διχασμός 399
Ἄντώνιος ὄσιος 339
Ἄορνον Θεσπρωτίας 97

- Ἐπαξ Ἐπέκεινα 153
 Ἐποκάλυψη 224
 Ἐποκατάσταση 230, 231, 322, 326, 344
 Ἐποκόμιση 36, 198
 Ἐπολλοφάνης 288
 Ἐπόλλων 99, 105, 147
 Ἐπολλώνιος (ἐκκλ. συγγραφέας) 300
 Ἐπολλώνιος ὁ Τυανεύς 36, 137
 Ἐπόλυσις τοῦ θεοῦ 151, 157
 Ἐπό μηχανῆς θεοί 112
 Ἐπόρρητη διδασκαλία 269, 288
 Ἐπόστολοι τοῦ Κυρίου 222, 272, 418 σ.5
 Ἐποφράδες ἡμέρες 93
 Ἐραβαντινός Ἐρ. 108
 Ἐρίγνωτος 117
 Ἐριθμομνήμονες 42
 Ἐριστέας ὁ Προκοννήσιος 117
 Ἐριστοτέλης 104, 120, 129, 130, 134, 151
 Ἐριστοφάνης 95, 104, 112, 130
 Ἐρτεμίδωρος 121
 Ἐσθένειες 63
 Ἐσκληπιεΐα 107, 112
 Ἐσμα Ἐσμάτων 185
 Ἐσμοδαῖος 175
 Ἐστατα πνεύματα 19
 Ἐστέρες τοῦ Κυρίου 19
 Ἐστερίσκοι - ψυχές 331
 Ἐτλαντίς 155, 168
 Ἐτοσσα 111
 Αὐγουστίνος 352
 αὔρα 134, 249, 250
 Αὐρηλιανός 143
 αὐτόματη γραφή 37
 Αὐτοπνευματισμός 26, 38
 αὐτοσυνειδησία τῶν ψυχῶν 380, 396
 αὐτοτελής ἐπικοινωνία 24
 Ἐχαάβ 176, 199
 Ἐχιλλέας 112, 139
 Βάκιδες 103
 Βάκχες 132
 Βαλαάμ 173
 Βαλαῆς Διονύσιος 418 σ.1
 Βαρλαάμ ὁ Καλαβρός 363, 364
 Βασιλείδης 314
 Βασίλειος ὁ Γ' (πατριάρχης) 402
 Βασίλειος ὁ Μακεδῶν 358
 Βασίλειος ὁ Μέγας 149, 210, 213, 272, 311, 318, 324, 340
 Βασίλειος μητροπ. Φλωρίνης 393
 Βενέζης Ἡλίας 406
 Βενιζέλος Ἐλευθέριος 407
 Βερναρδάκης Γρηγόριος 90
 Βεσπασιανός 139
 Βηθεσδᾶ (κολυμβήθρα) 254, 257
 Bien Boa 24
 Βιολογία 54
 βιολογικές ἀκτινοβολίες 52
 βιταλισμός 388
 Βλαχογιάννης Γιάννης 411
 βλέποντες 173
 Blondlot 53
 Βούγλαρης Χρῆστος 243
 Bozzano Ernesto 70
 Βραζιλία 70
 Βροῦτος 117
 Βρυέννιος Φιλόθεος 277
 Γαλανός Μιχαήλ 77 σ.4
 Γαλάτες 129
 Γαλιλαῖος 398
 Γέεννα 206, 328
 Γελάσιος ὁ Κυζικηνός 353, 354
 Γελγέλ 251
 Γεμιστός Γεώργιος (Πλήθων) 155
 γενεά 204, 246
 γενεαλογία 246
 γέννηση 17, 254
 Γεώργιος ὁ Ἀκίνδυνος 363

- Γεώργιος Μοναχός 191
 γήϊνος ὁδηγός 227
 Γιωτόπουλος Παναγιώτης 76, 402
 Γκινάκας Σπυρίδων 402
 γλωσσολαλία 225
 Γνωστικισμός 271, 291, 298, 302
 Γράβιγγερ Πέτρος 156 σ.1
 Γραμματεῖς 237
 Γραφή 187, 261
 γραφές (ἐπικοινωνίες) 221, 261, 262
 Γρηγοῶς Νικηφόρος 153
 Γρηγόριος ὁ Διάλογος 352
 Γρηγόριος Ναζιανζηνός 211, 309, 329
 Γρηγόριος Νύσσης 179, 185, 207, 210, 309, 317, 318, 325, 343
 Γρηγόριος Παλαμᾶς 363
- Charcot 56, 369
 Cook Florence 24, 69, 197, 371
 Crooks William 24, 69, 197, 371, 398
 Cumberland 369
- δαίμονες 120, 147, 163, 373
 δαιμόνιον 121
 δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους 114
 δαιμονοφοβία 397
 Δακουρᾶς Δ. 50
 Δαμαλάς Νικόλαος 254 σ.1
 Δάμαρις 287, 288
 Δαμάσκιος 153, 165
 Δάμις 138, 141, 142
 Δάμων 117
 Δανιήλ 198
 Δαρεῖος 111
 Δαυῖδ 198
 Δευτέρα Παρουσία 250, 255, 329
 Δευτερονόμιο 188
 δηλοῖ 191
 Δημάρατος Χρῆστος 75
- Δημητρακόπουλος Πολύβιος 75
 Δημητριάδης Σ. 403
 Δημόκριτος 111, 120
 δῆμος ὀνείρων 119
 διάβολος 325
 Διαγόρας ὁ Μήλιος 113
 Διάδοχος Φωτικῆς 349
 διαίσθηση 42, 123
 διακοή 37, 198, 222, 341
 διάκριση τῶν πνευμάτων 177, 234, 300, 341
 Διαλεκτικὴ Ἑταιρία 69
 διαμεσότητα 24
 διαρχία 324, 327
 Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων 279
 διδασκαλίαι 43
 Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων 279
 Δίδυμος ὁ Ἀλεξανδρεὺς 302, 308, 317
 δίκαιοι 205
 Διόγνητος 297
 Διόδωρος Σικελιώτης 91, 127
 Διονύσιος Ἀλεξανδρείας 187
 Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης 149, 271, 284, 363, 417
 Διονύσιος ἡ Λογγίνος 91
 διόραση 37, 41, 198
 διοσημίες 127
 Διοτίμα 111
 διπλῆ ἐκκλησία 335
 Δίς Ἐπέκεινα 153
 Δογματικὴ 16, 241
 Dodds Eric 89, 133
 Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος 355, 420
 δόκιμοι τραπεζῖται 186
 Δόμινος Θ. 72, 75
 Δομιτιανός 139
 Δοντᾶς Σπυρίδων 370
 δόξα 249, 331
 Δουβουνιώτης Κων. 16, 402
 δυσπιστία 221

ἐγγαστρίμυθος τῆς Ἀενδώρ 196
ἐγκέφαλος 57
ἐγκοίμησις 107
εἶδωλα 111, 376
Εἰ ἐν Δελφοῖς 146
Εἰρηναῖος 209, 212, 297, 314, 323
Ἐκάβη 112
Ἐκάτη 153
ἐκατικός στρόφαλος 153
Ἐκκλησία 274, 277
ἐκλειψις ἡλίου 140
ἐκσταση 159, 263, 342, 410
ἐκτόπλασμα 22, 31, 85, 152
ἐκτόπλασμα οὐράνιο 32, 258
ἐκτόπλασμα πλαστό 33, 418 σ. 3
Ἐλένη 140
Ἐλευσίνια Μυστήρια 82, 84, 363
ἐλληνική φυλή 155
ἐλωχίμ 198 σ.1
Ἐμπεδοκλῆς 128, 129, 318
ἐμπνεύσεις 40
Ἐμπουσα 141
ἐμπρησμός Καπιτωλίου 139
ἐμφανίσεις πνευμάτων 338, 342,
350, 357
ἐνέργεια 330
ἐνθεος ἀτμός 91
ἐνόδιοι σύμβολοι 124
ἐνόραση 41, 139
ἐνσωμάτωση 38, 59, 276
ἐντευξίς 260
Ἐντισον Θωμᾶς 25
Ἐνώχ 204, 213, 216, 217
Ἐξαπλᾶ 183, 186 σ.1
ἐξορκισμός 51
Ε΄ Οἰκουμένη Σύνοδος 207, 336
Ἐπίδαυρος 107
Ἐπίζηλος 116
Ἐπιθέρησης 148
ἐπικοινωνίες τῶν πνευμάτων 19,
20, 21
Ἐπίκουρος 144

Ἐπιμενίδης 100
ἐπιστροφή τῶν ψυχῶν 201, 319
ἐπιψυχίδιον 61, 410
ἐπωμίς 190
Ἐρμᾶς 260, 274
Ἐρμογένης 120
Ἐρμόδωρος ὁ Κλαζομένιος 100
Ἐσσαῖοι 238
Ἐταιρία Ψυχικῶν Ἐρευνῶν 76
ἐτοιμοθάνατος 47, 384
Εὐᾶ 208, 209, 212
Εὐάγριος (φιλόσοφος) 355
Εὐβοεῖς 103
Εὐήμερος ὁ Τεγεάτης 113
Εὐθύμιος 361
Εὐριπίδης 90, 132
Εὐρωπεύς Μῦς 99
Εὐσέβιος 143, 271
Εὐστάθιος Ἀντιοχείας 213
ἐφῶδ 190
Ἐχέτλαιος 116
Ἐωσφόρος 28, 175, 230, 232, 323

Ζαράτας 168
Ζαχαρίας 173, 185
Ζεὺς 81, 84, 95
ζιζανίων παραβολή 185
ζωϊκός μαγνητισμός 55, 368
ζωναῖοι (θεοί) 154
Ζωροάστρης 155
ζῶων ὀμιλίς 125

Ἡλίας 199, 204, 213, 215, 216, 256,
267
Ἡράκλειτος 10, 101, 102
Ἡρακλῆς 28, 83, 112
Ἡρόδοτος 97, 99, 103, 116, 128
Ἡροφίλη 101, 103
Ἡρωδιανός 128
Ἡσαΐας 183

- Ἡσαΐας Ἡσαΐας 405
Ἡσαῦ 190, 201
Ἡσίοδος 95, 150
ἠσυχασμός 362
- θαβώρειον φῶς 363
Θαμοῦς 148
θάνατος 17, 46, 213, 244, 254, 296, 344
θαύματα 44
Θεάνωρ 122
Θέμις (πυθία) 91
Θεοδόσιος Α' ὁ Μέγας 118
Θεόδωρος (στρατηγός) 118
Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος 113
Θεόδωρος Σανταβαρινός 358
Θεοκλύμενος 124
θεολογούμενα 15, 273, 313
θεοπνευστία 68, 259
Θεός 113, 144, 161, 289
θεουργία 158, 361
Θεόφιλος Ἀντιοχείας 102, 315
θεραπείες 44, 63, 107
θεραπευτές 40, 45
θεραπευτικά διάμεσα 45
θεραπίν 195 σ. 4
Θεσπέσιος 135, 145
Θησέας 82
θουμμίμ 190
θυμός 194
- Ἰακώβ 190, 201
Ἰάμβλιχος 88, 93, 131, 136, 150, 162,
Ἰατρική 108
Ἰατροί Ἀόρατοι 45
Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας 291
ἰδέα 21, 39
ἴδιος δαίμων 165
Ἰεζεκιήλ 176, 198, 199, 203, 207, 251
Ἰερά Σύνοδος 392
- ἱερή νόσος 109
Ἱερή Παράδοση 289
ἱερεῖς τῶν μαντείων 105
Ἱερεμίας 177, 203
ἱερογλυφικά 153
Ἱερόθεος 288
Ἱεροκλῆς 143
Ἱεροσολύμων καταστροφή 262
Ἱεχωβά 175, 205
Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 199
Ἰλαρίων (θεουργός) 118
Ἰουδαῖοι 295
Ἰουλιανός ὁ θεουργός 150, 287
Ἰουλιανός ὁ Χαλδαῖος 150
Ἰούλιος Καῖσαρ 101
Ἰουστινιανός 336, 337
Ἰουστίνος 102, 183, 197, 208, 294, 314
Ἰπποκράτης 44, 105, 109, 120, 131
Ἰπόλυτος 300, 314
ἰσθμός τῆς Κορίνθου 140
Ἰσίδωρος 166, 167
ἰσοστάθμιση 43
Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής 185, 225, 234, 266, 343, 349
Ἰωάννης τῆς Κλίμακος 362
Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος 215, 223, 267
Ἰώβ 202, 207
Ἰωνᾶς 178
Ἰωράμ 198
Ἰώσηπος 195
Ἰωσίας 206
- Καβάδας Ἀθηναγόρας 380
Καββαδίας Π. 108
Καινή Διαθήκη 263
κακόν 231, 290, 322
Καλλιάφας Σπυρίδων 386
Κάλχας 105
κανόνες κατά Ὀριγένους 312, 336
Καρακάλλας 97

Καραλής Γ. 122 σ.1
 Καρμίρης Ἰωάννης 247 σ.1, 392
 Καρντέκ Ἄλλαν 70
 Κασάνδρα 104
 Κασσιανίδου Δώρα 407
 κατευθύνσεις τοῦ πνευματισμοῦ 15
 κατοκωχή 88, 334
 Κατώτερος πνευματισμός 26, 36
 κείμενα ψευδῆ 28, 379
 Κέλσος 316, 334
 Κέντρο Διερχομένων 18
 κεραυνός 95
 Κέρβερους 83
 Κηρουλάριος Μιχαήλ 359
 Κικέρων 88, 122
 Kilner Walter 53
 King Katy 24, 197
 Κιμμερίων χώρα 85, 86 σ.1
 Κίρκη 84
 Κίρλιαν Σέμμουν 53
 κληδόνες 124, 125
 <<Κλημέντια>> 188 σ.2
 Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς 81, 102, 113,
 173, 186, 272, 306, 313
 Κλήμης Ρώμης 187, 281
 Κόλαση 232
 Κόμοδος 128
 Κοντογόνης Κων. 286
 Κορίνθου ἐκκλησία 226
 Κορνήλιος 222
 Κορυζῆς Ἀλέξανδρος 406
 Κοσμάς ὁ Αἰτωλός 103
 Κουνέλης Ἰωάννης 397 σ.1
 κρεωφαγία 129, 316
 Κροῖσος 98
 Κυμαία Σίβυλλα 101, 102
 Κύμης ψυχομαντεῖο 97
 Κυριαζόπουλος Σωτήριος 400
 Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 180
 Κύριλλος Ἱεροσολύμων 308, 340
 Κύριος 175, 178, 179, 184
 Κωλέττης 415
 Λάζαρος 205, 245
 Λάμπων 127
 λαός τοῦ Κυρίου 224
 Λαπτόνι Ἰωσήφ 365
 Λατῖνοι Πατέρες 351
 Λαυσαϊκὴ Ἱστορία 356
 Λάχεσις 246
 Λειμωνάριον 356
 Λευῖτες 190 σ.1
 λευκὴ μαγεία 49
 Λέων Ρώμης 355
 Λεωτυχίδης 125
 <<Λόγια τοῦ Κυρίου>> 186, 263 σ.2,
 269
 Λόγος 28, 323
 Lombrosso Καίσαρ 70
 Λουκιανός 112, 117, 130
 Λυγκεύς 118
 Λυκοῦργος 112
 Λῦσις 122
 μαγεία 48, 367, 415
 μαγικοί πάπυροι 156
 Μάδυτος 359, 361
 μαθητές 247
 Μαινάδες 132
 Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος 329
 Μακρυγιάννης Ἰωάννης 411
 Μαλαχίας 215
 μανία τοῦ μεσάζοντος 92
 Μαντεῖα 94, 148, 335
 μαντεία 39
 Μαντεῖο τῶν Δελφῶν 90, 94, 101,
 105
 Μαντεῖο τῆς Δωδώνης 95
 μάντις 86
 μαντική 86, 148
 Μαξιμίλλη 299, 300
 Μάξιμος Τύριος 97
 Μάξιμος ὁ ὁμολογητῆς 287
 Μαραθῶνος μάχη 116

- Μαρίνος Νεαπολίτης 286
 Μαρκίων 298
 Μάρκος ὁ μάγος 297
 μάρτυρες τῆς Ἀποκάλυψης 216
 Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ 395, 396
 Ματζουράνης Κων. 405
 μαύρη μαγεία 49, 50, 415
 μεγάλη ἡπειρος 149 σ. 3
 μέθοδοι ἐπικοινωνίας 21
 Μελάς Κων. 76, 407
 Μελίτων Σάρδεων 212
 Μένιππος 141
 μέντιουμ 25 σ.1, 64, 303
 μεσάζοντες 22, 64, 171, 303
 μέση κατάσταση τῶν ψυχῶν 381,
 385
 Μέσμερ Φρειδερίκος 55, 368
 μεταβίβαση σκέψης, 35, 37
 Μεταλληνός Γεώργιος 412
 Μεταμόρφωση 256
 μετάφραση τῶν Ο΄ 182, 183
 Μεταψυχική Ἑταιρία Ἀθηνῶν 76
 μετεμψύχωση 128, 313, 373
 μετενσάρκωση 15, 129, 201, 217, 241,
 252, 273, 283, 313
 μετενσωμάτωση 316
 μήλον τῆς Ἐριδος 81
 Μητρόπολη Ἡλείας 50
 μικρὴ ἀποθήκη τοῦ ὑποσυνειδήτου
 31
 μῖσος 20
 Μιχαήλ Ἄγγελος 181
 Μιχαίας 177
 μνήμη ἀποθανόντων 48
 μνίζουρις λίθος 152
 Μολώχ 206
 Μοντανισμός 299, 352
 Μοντανός 299, 301
 Μουσώνιος 354
 Μπάμιας Βασίλειος 401
 Μπέλλας Κ. 402
 Μυθολογία 79
 μύθος τοῦ σπηλαιίου 55 σ.2
 Μύστες 80
 Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας 51
 Μωϋσῆς 178, 179, 184, 190, 193,
 199, 256
 Ναβουχοδονόσωρ 199
 Ναζωραῖος 186
 Νεῖλος 347
 νεκροφάνεια 42
 νεκρομαντεῖα 97
 νεκρομαντεῖα 367
 νεκρῶν εὐαγγελισμός 242
 Νέκυια 84
 Νεμέσιος 132, 307, 317
 Νεοπλατωνικοὶ φιλόσοφοι 131, 136,
 150, 158, 290
 νέος προφήτης 267
 Νέρων 97
 Νεστόριος 355
 νῆμα τῆς ζωῆς 41
 νηπίων ψυχές 317
 Νικαίας Σύνοδος 358
 Νικήτης 283
 Νικηφόρος Κάλλιστος 188 σ.2, 347
 Νικόλαος Μεθώνης 321
 Νινευή 178
 Νιρβάνα 19
 Νόμοι 44
 Νόννος Πανοπολίτης 132
 Ντενί Λεόν 70, 402
 Ντούλ Ἄρθουρ Κόναν 398
 ξενογλωσσία 24, 38, 225
 Ξενοφάνης 113
 Ξενοφῶν 105, 115
 ὄγδοη ἡμέρα 233
 Ὀδυσσεύς 84
 οἰκεῖα πνεύματα 48, 380, 385

- Οικονόμος Κων. 285
 Οικονόμου Κωστής 74
 οίωνοι 124
 οίωνοσκοπική 87
 Ὀλύμπιος Ἀλεξανδρεὺς 160
 Ὀμηρος 95, 119, 168
 ὀμφές 125
 ὄνειρα 40, 118, 164, 350
 Ὀνομάκριτος 105
 ὄραματα 45, 121, 178, 223, 342
 ὀρθολογισμός 90
 Ὀρφανός Μ. 312 σ.1
 Ὀρφείας 82, 97
 Ὀρφισμός 82, 128
 ὄρωντες 173
 ὄσσεσ 126
 Ostrom Joseph 135
 Οὐαλεντίνος 298
 Οὐάλης 118
 οὐρίμ 190
 ὄχημα τῆς ψυχῆς 134
- Παλαμήδης 140
 Paladino Eusaria 70
 παλμικές δονήσεις 52
 Πᾶν 148
 Παναγόπουλος Ἰωάννης 219
 Παπαβασιλόπουλος (γυμνα-
 σιάρχης) 402
 Παπαδόπουλος Βασίλειος 374
 Παπαμιχαήλ Γρηγόριος 372
 Παπαναστασίου Ἀλέξανδρος 407
 Παπασταύρου Ἀριστοτέλης 379
 Παπίας 271
 Παράδεισος 205, 212
 Παράκελσος 53, 55
 Παράκλητος 264, 394
 Παραψυχολογία 50, 61, 371
 παρεδρία 157, 284
 Parke H.W. 98 σ.3
 παρόραση 41
- Πατρίκιος 118
 Πάτροκλος 139
 Παῦλος 185, 208, 218, 222, 224, 225,
 236, 239, 245, 257, 261, 288
 Πausανίας 97, 103, 116
 Παχώμιος 357
 πειθῶ τοῦ λόγου 28
 πείρα 346, 410
 Πειρίθου 82
 Πεισίστρατος 103
 Πελοπίδας 126
 Πεντηκοστιανοί 229 σ.1
 πεπλανημένα πνεύματα 19
 Περίαλλα 107 σ.1
 Περίανδρος 97
 Περικλῆς 127
 περίπνευμα 379, 384, 385
 Περσεφόνη 82
 Πέτρος 187, 222, 224, 258, 281,
 282, 283
 πεφωτισμένα πνεύματα 18
 Πηδάσεις 128
 Πηνελόπη 119
 Πιέριος Ἀναστάσιος 408
 Πιζάνης Γεώργιος 20 σ.1, 76, 332
 Πλάτων 86, 92, 104, 111, 130, 132,
 134, 151, 246, 250, 307
 Πλάτων Ἐλευθέριος 75
 Πλούταρχος 90, 92, 94, 99, 106, 114,
 115, 117, 126, 127, 144
 Πλωτίνος 131, 159
 πνεῦμα (ἄνθρώπου) 29, 57
 πνεῦμα τοῦ προφήτου 218, 227
 πνευματικό σῶμα 135, 247, 328, 384
 Πνευματικός κόσμος 14, 17, 43, 55
 πνευματικός ὁδηγός 25, 218
 πνευματισμοῦ καθορισμός 13
 πνευματισμοῦ διαίρεση 25
 πνευματισμοῦ ἐξέλιξη 65
 πνευματιστικά φαινόμενα
 34, 60, 198, 256, 352,
 354, 356

- Πνευματιστικός Όμιλος Ἀθηνῶν
 <<Τό Θεῖον Φῶς>> 76
 πνευματοβολία 39
 πνευμάτων κατηγορίες 17
 <<Ποιμὴν>> 274
 Πολέμης Ἰωάννης 73, 74
 πολεμιστής 41, 48
 Πολυξένη 112, 140
 πονηρά πνεύματα 19, 45, 49, 61
 152, 176, 229
 πονηρή ἰδέα 21
 Πορφύριος 150, 163
 Πρίντζης Φρ. 75
 Πρίσκιλλα 299
 Πρόκλος (πατριάρχης) 347
 Πρόκλος (φιλόσοφος) 125, 131, 136
 151, 160, 286, 287
 προπατορικό ἁμάρτημα 200, 207,
 319, 333, 420
 πρόσγεια πνεύματα 19
 προσκόμιση 36, 198, 418 σ.4
 προϋπάρξεις 58, 246
 προϋπάρξη τῶν ψυχῶν 15, 199, 239,
 273, 305, 420
 προφήτες 171, 174, 218, 260, 278,
 299, 333, 348
 προφητεῖες 45, 176
 προφήτης τοῦ Κυρίου 177, 178
 προφητικό φαινόμενο 171
 προφητικό χάρισμα 218, 335,
 341, 346
 Πρόχορος 225
 Πρωτεύς 138
 πρωτόγονοι λαοί 66, 133
 πρῶτον πῦρ 154
 πτηνῶν θυσίες 160
 Πτώου Ἀπόλλωνος ἱερό 99
 Πυθαγόρας 88, 121, 128, 129,
 168, 169
 Πυθαγόρειοι 121, 149 σ.2, 331
 Πυθία 90, 105, 147
 πυραμίδες 155
 πυριθαλπῆς ἔννοια 152
 πύρινη δοκός 127
 ραβδοςκοπία 42
 Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος 72
 ραδιόφωνο 23, 341
 Ρεβέκκα 190, 201
 Richet Charles 25, 372 σ.2
 Rosma Charles 69
 Ρουμπάνης Δημήτριος 412
 Ρώσσης Ζήκος 16, 259
 Σάββατο 180, 181
 Sagée Αἰμιλία 33
 Σαδδουκαῖοι 187, 238
 Σαλαμῖνος ναυμαχία 116
 Σαλλούστιος 81
 Σαμουήλ 196, 198
 Σαούλ 175, 192, 196
 Σατανᾶς 175, 232
 σατανικά πνεύματα 19
 σβάστικα 167, 170 σ.1
 Σεβῆρος 285
 Σελλοὶ ὑποφῆτες 96
 Σέξτος Ἐμπειρικός 194
 Σεφέρης Γεώργιος 405
 Σεῶλ 204
 σημεῖα 123, 127
 Σίβυλλες 101
 σιγή 291
 Σιλανός 105
 Σίμων ὁ Κυρηναῖος 258
 Σίμων ὁ μάγος 282
 Σιμωνίδης 122
 σκεῦος ὀστράκινον 318
 Σκυλίτσης Ἰσιδωρίδης 72
 Σμύρνης νεάνιδες 72
 Σολομών 198, 200
 Σόλων 112
 Σοπενχάουερ 387

- Σουρής Γεώργιος 72
 Σπάρτη 138
 Σπηλιόπουλος Βασίλειος 402
 σπουργίτες 139
 Σπυρίδων 353
 Σταθμοί 18
 Σταυρός 167
 Στοβαῖος 132
 Στογιάννος Βασίλειος 243
 Στράβων 91
 Στροῦμπος Δημήτριος 368
 Στωϊκοί 87
 Συμεών μάγιστρος 358
 Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος 362
 συνείδηση 30, 114, 234
 Συνέσιος μητροπ. Κσσανδρείας 394
 Συνέσιος Πτολεμαΐδος 150, 355
 Συριανός 150, 287
 Σφίγγα 155
 Σωκράτης 114, 119, 130, 132
 Σωκράτης ὁ Σχολαστικός 353
 σῶμα 248, 307, 311, 329
 σωματικά ἐρεθίσματα 126
 Σωματεῖα πνευματιστικά 76
- ταμπού 66, 71 σ.1
 Τανάγρας Ἄγγελος 61, 76, 408, 410
 ταπείνωση 200, 204, 212
 Ταρκίνιος ὁ Ὑπερήφανος 102
 Τειρεσίας 85, 105
 Τελεστική 158
 Τερτυλλιανός 118, 351
 τετρακτύς 169
 τηλεκίνητικὰ φαινόμενα 42
 τηλεπάθεια 39, 387
 Τίμαρχος 99
 Τιμολέων 126
 Τίτος 246, 247
 Τόμος Λέοντος 355
 τοτέμ 66, 71 σ.1
 Τρεμπέλας Παναγιώτης 377, 395
- Τριαδική Θεότης 19, 100, 146, 154
 Τροφώνιον Μαντεῖον 99
 τροχός 251
 Τρύφων Ἰουδαῖος 183
 Τρῶες 140
 Τσάκωνας Βασίλειος 268 σ.1
 Τσουδερὸς Ἐμμανουήλ 406
 τυφλὸς ἐκ γενετῆς 252
 Τυχιάδης 117
- ὕλης ποιότητες 332
 ὑλικοὶ δαίμονες 152
 ὑλικὸς κόσμος 60
 ὑλιστές 375
 ὑλοποίηση 32
 ὑλοποιήσεις ὄντοτήτων 32, 33, 46,
 199, 257
 Ὑπάτιος 285
 ὑπνωση 23, 31
 ὑπνωτισμὸς 55
 ὑποβολή 21, 39, 58, 60
 ὑποσυνείδητο 30
- φάραξ Ἐννόμ 206
 Faraday 368, 370
 Φαρισαῖοι 232, 237
 Φαρίων 141
 φάσματα 32, 33, 66, 116, 122,
 145, 376
 φετίχ 66, 71 σ.1
 φηγός 95
 φήμες 124
 Φιλανθρωπινῶν Μονῆ 143
 Φιλιππίδης Λεωνίδα 71 σ.2, 173,
 213, 382
 Φιλιππίδης Συνέσιος 389
 Φίλιππος (ἀπόστολος) 36, 222, 258
 Φίλιππος (διάκονος) 218, 299
 Φιλόστρατος 138
 Φίλων ὁ Ἰουδαῖος 171, 172, 182

- Φλαβιανός 355
 Flammarion Cammille 70
 Φλέγων Τραλλιανός 118
 Fox (οικογένεια) 22, 68
 Φουστᾶνος Ἰωάννης 369
 Φράγμα τῆς Λήθης 42
 φραγμός μεταξύ τῶν δύο Κόσμων
 14, 20, 46
 φυσικές δυνάμεις 49
 φυσικοί νόμοι 36, 369
 φυσικῶν ιδιοτήτων μεταβολές 36
 φωνοῦντες ἐκ τῆς γῆς 96
 Φώτιος 166, 272, 313, 315, 347, 358
- Χαλδαϊκά Λόγια 135, 150, 161
 Χαλδαῖοι 153, 155, 168
 χαμαιεῦναι 96
 χαρίσματα 280, 302
 Χαστούπης Ἀθανάσιος 182, 185,
 252 σ.5
 Χερουβεὶμ Ἄννινος μητροπ. Τρίκης
 καὶ Σταγῶν 393, 402
 χιτῶνες 136, 211
 Χιῶτες μοναχοὶ 360
 Home Douglas 69, 369
 χρησμοδοί 86
 χρησμῶν ἀλλοιώσεις 105
 Χρήστου Παν. 277 σ.1
 Χριστιανισμός 63, 68, 149
 Χριστοδουλάκης Γεώργιος 76
 Χριστός 18, 28, 101, 154, 176, 178,
 185, 186, 231, 241, 266, 293,
 328, 420
 χρόνος τῆς βασιάνου 276
 Χρῦσανθος 354
 Χρυσόστομος 186, 187, 201, 208, 211,
 217, 252, 310, 320, 326, 329, 346,
 373
 Χρυσόστομος Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν 402
 Χρυσόστομος Σμύρνης 375
 χρώματα τῶν ψυχῶν 135
- Ψελλός Μιχαήλ 135, 151, 152, 359,
 360, 361, 362
 ψευδεῖς χρησμοὶ 162
 Ψευδο-Διονύσιος 286, 287
 ψευδομάντις 104, 394
 ψευδοπροφητεία 45, 172, 300, 301
 ψευδοπροφήτες 173, 174, 188, 236,
 275, 278, 294, 303
 ψυχαγωγία 97
 ψυχή 29, 52, 57, 250, 306
 ψυχῆς αἴσθησις 161
 ψυχῆς ἐξοδος ἀπὸ τοῦ σώματος 41, 413
 ψυχῆς ὄχημα 134
 ψυχικὲς ἀσθένειες 30, 58
 ψυχισμός 61
 ψυχοβολία 39
 Ψυχολογία 31
 ψυχομετρία 36, 219
 ψυχοπαθεῖς 133
 ψυχοπνευματικὴ ὄντοτις 30
 ψυχοφάρμακα 58
 ψυχοφυσιολογία 61
 ψυχῶν δημιουργία 241, 310
- Ὠριγένης 182, 185, 188, 198, 212,
 217, 230, 236, 284, 302, 308,
 315, 323, 330, 332, 333
 ὠριγενιστικὲς ἐριδες 273, 312, 322
- Wallace Alfred Russel 69
 Wundt W. 389 σ.1
 Zeller E. 150

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΒΕΠ: Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων. Ἐκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι, 1955 κ.έ.

PG: J.-P. Migne, Patrologia Graeca. Τόμοι 1-161, Παρίσιοι, 1857-1866.

OF: Otto Kern, Orficorum Fragmenta. Berlin, 1963.

ἀπ.: ἀπόσπασμα

A1-Z16: Τά Κεφάλαια Α' ἕως Ζ' καὶ οἱ ἀντίστοιχες ἐνότητες τοῦ παρόντος βιβλίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

σελ.

9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΣ

1. Καθορισμός τοῦ πνευματισμοῦ	13
2. Κατηγορίες τῶν πνευμάτων	17
Α) Πνεύματα τοῦ Καλοῦ	18
Β) Πνεύματα τοῦ Κακοῦ	19
Γ) Πνεύματα τῆς Διοικουσης Ἀρχῆς	19
3. Μέθοδοι ἐπικοινωνίας	21
4. Διαίρεση τοῦ πνευματισμοῦ	26
5. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα	29
6. Τὸ ἐκτόπλασμα	31
7. Τὰ πνευματιστικά φαινόμενα	34
Α) Κατώτερος (μὴ ἀκραιφνῆς) πνευματισμός	36
Β) Αὐτοπνευματισμός	38
Γ) Ἀκραιφνῆς πνευματισμός	43
Δ) Φαινόμενα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου	46
8. Τὸ πρόβλημα τῆς μαγείας	48
9. Βιολογικὲς ἀκτινοβολίες	52
10. Ὑπνωτισμός καὶ ζωϊκὸς μαγνητισμός	55
11. Ἀντιρρήσεις κατὰ τοῦ πνευματισμοῦ	60
12. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ πνευματισμοῦ	65
Α) Ὁ πνευματισμός τῶν πρωτόγονων λαῶν	66
Β) Ἡ ἱστορικὴ περίοδος	67
Γ) Ἡ νεώτερη ἐποχὴ	68
13. Ὁ πνευματισμός στὴν Ἑλλάδα	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

1. Μυθολογικά δεδομένα	79
2. Ὀρφισμός	82
3. Ἡ κάθοδος τοῦ Ὀδυσσέα στὸν Ἄδη	84
4. Γενικά περί τῆς μαντικῆς	86
5. Ἡ Πυθία τῶν Δελφῶν	90
6. Μαντεία καὶ νεκρομαντεία	94
7. Ἱστορικοί χρησμοί	98
8. Σίβυλλες καὶ Βάκιδες	101
9. Οἱ ψευδομάντιες	104
10. Τὰ Ἀσκληπιεῖα	107
11. Ἀπόψεις ποιητῶν καὶ φιλοσόφων	111
12. Τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους	114
13. Ἱστορικά πνευματιστικά φαινόμενα	116
14. ὄνειρα καὶ ὄραματα	119
15. Σημεῖα καὶ Διοσημίες	123
16. Ἡ θεωρία τῆς μετεμψύχωσης	128
17. Μαινάδες καὶ Βάκχες	132
18. Τὸ ὄχημα τῆς ψυχῆς	134
19. Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς	137
20. Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεύς	144
21. Τὰ Χαλδαϊκὰ Λόγια	150
22. Μαγικοί πάπυροι	156
23. Οἱ Νεοπλατωνικοὶ φιλόσοφοι	158
α. Πλωτῖνος	159
β. Πρόκλος	160
γ. Ἰάμβλιχος	162
δ. Δαμάσκιος	165
24. Τὸ σύμβολο τοῦ Σταυροῦ	167

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

1. Τὸ προφητικὸ φαινόμενο	171
2. Οἱ ψευδοπροφῆτες	174
3. Βασικὰ κριτήρια διάκρισης	177
4. <<εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν...>>	179

5. Ἡ ἀλλοίωση τῶν κειμένων	182
6. Οἱ <<δόκιμοι τραπεζίτες>>	186
7. Οἱ ἀπαγορευτικές διατάξεις	188
8. Τό ἐφῶδ καί τά οὐρίμ-θουμίμ	190
9. Ὁ Σαούλ καί ἡ ἐγγαστρίμυθος	196
10. Διάφορα πνευματιστικά φαινόμενα	198
11. Ἡ προὔπαρξη τῶν ψυχῶν	199
12. Ἡ μετενσάρκωση	201
13. Σεῶλ, ὁ τόπος τῶν ψυχῶν	204
14. Ὅλιγα γιά τό προπατορικό ἀμάρτημα	207
15. Ὁ Οὐράνιος Παράδεισος	212

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ' ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

1. <<Αὐτός ἐστίν Ἡλίας...>>	215
2. Τό προφητικό χάρισμα	218
3. Ἄμεσες μαρτυρίες πνευματιστικῶν ἐπικοινωνιῶν	221
4. Ἀποκαλύψεις μέ ὄραματα	223
5. Τό φαινόμενο τῆς γλωσσολαλίας	225
6. Περί ἀγγέλων καί πονηρῶν πνευμάτων	229
7. Εἶναι αἰώνια ἡ Κόλαση;	232
8. Ἡ διάκριση τῶν πνευμάτων	234
9. Τό κοινωνικό - θρησκευτικό ὑπόβαθρο	237
10. Ἡ προὔπαρξη τῶν ψυχῶν	239
11. Ἡ μετενσάρκωση	241
12. Τό πνευματικό σῶμα	247
13. Ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός	252
14. Γέννηση καί θάνατος	254
15. Διάφορα πνευματιστικά φαινόμενα	256
16. Ἡ ἐννοια τῆς θεοπνευστίας	259
17. Ἡ ἔλευση τοῦ Παράκλητου	264

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε' ΑΡΧΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ἡ ἀπόρρητη διδασκαλία	269
2. Ὁ <<Ποιμήν>> τοῦ Ἑρμῆ	274

3. <<Διδαχή τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων>>	277
4. <<Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων>>	279
5. Κλήμεντος <<Ὁμιλῖαι>>	281
6. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης	284
7. Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας	291
8. Ἰουστῖνος	294
9. Εἰρηναῖος	297
10. Ὁ Μοντανισμός	299
11. Τό τέλος τῆς ἀρχαίας προφητείας	301

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰσαγωγικά	305
1. Ἡ προϋπαρξή τῶν ψυχῶν	305
2. Ἡ μετενσάρκωση	313
3. Τό τέλος τοῦ Κακοῦ	322
4. Τό πνευματικό σῶμα	328
5. Ὁριγένης (185-254 μ.Χ.)	333
6. Μέγας Ἀθανάσιος (295-373 μ.Χ.)	338
7. Μέγας Βασίλειος (330-378 μ.Χ.)	340
8. Γρηγόριος Νύσσης (335-394 μ.Χ.)	343
9. Ἰωάννης Χρυσόστομος (367-407 μ.Χ.)	346
10. Διάδοχος Φωτικῆς	349
11. Ἀπόψεις Λατίνων Πατέρων	351
12. Ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος	353
13. Τρεῖς περιπτώσεις πνευματικῆς γραφῆς	354
14. Διάφορα πνευματιστικά φαινόμενα	356
15. Φώτιος	358
16. Μιχαήλ Κηρουλάριος	359
17. Τό κίνημα τοῦ ἠσυχασμοῦ	362

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄ Ἡ ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ

1. Ἡ πρώτη ἀντίδραση	365
2. Ἡ ἀντίδραση ἀπό ἐπιστήμονες	367
3. Γρηγόριος Παπαμιχαήλ	372
4. Ἀρχιδιάκ. Βασίλειος Παπαδόπουλος	375
5. Παναγιώτης Τρεμπέλας	377

6. Ἄρχιμ. Ἀθηναγόρας Καβάδας	380
7. Λεωνίδας Φιλιππίδης	382
8. Σπυρίδων Καλλιόφας	386
9. Μητροπ. Συνέσιος Φιλιππίδης	389
10. Ἡ Ἱερά Σύνοδος	392
11. Μία περίεργη σύμπτωση	395
12. Συνέπειες τῆς δαιμονοφοβίας	397
13. Ὁ ἀντιφατικός διχασμός	400
14. Σταχυολογήσεις ἀπόψεων	402
15. Ἀναστάσιος Πιέριος	408
16. Ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης	411
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	419
ΕΙΚΟΝΕΣ	422
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	431
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	439
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	451

Ὁ Πνευματισμός υφίστατο ἀπό παναρχαιοτάτων χρόνων ὡς μέθοδος ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μέ τόν Ἄορατο Κόσμο τῶν πνευμάτων.

Στό παρόν ἔργο ἐξετάζονται οἱ ἰδιαιτερες ἐκδηλώσεις του στήν Παλαιά Διαθήκη, στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα καί στόν Χριστιανισμό, καί ἀποδεικνύεται ἡ συνταύτισή τους μέ τά ἀντίστοιχα δεδομένα τοῦ νεώτερου Πνευματισμοῦ.

Ἀπό τόν Μωϋσῆ, τούς Προφήτες, τούς Ἀποστόλους μέχρι τούς Ἡσυχαστές, καί ἀπό τόν Ὀρφέα, τά Μαντεῖα, τούς Νεοπλατωνικούς μέχρι τά ὄραματα τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, τό κοινό ὑπόβαθρο ὅλων ἦταν καί παραμένει ὁ Πνευματισμός.

T